

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

**«Ұрпақтар диалогы және жаңа бағдарлар»
атты жас ғылым қызметкерлері күніне арналған
жас ғалымдар мен мамандардың
X Республикалық ғылыми-практикалық конференциясының
материалдар жинағы
Сәуірдің 11-12, 2024 ж.**

**Сборник материалов
X Республиканской научно-практической конференции
молодых ученых и специалистов
«Диалог поколений и новые ориентиры»,
посвященный Дню работников науки РК
11-12 апреля 2024 года**

**Proceeding of X Republican Scientific and
Practical Conference of young scientists and specialists
"Dialogue of Generations and new milestones",
dedicated to the Day of Science Workers of the Republic of Kazakhstan
April 11-12, 2024**

Алматы, 2024

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

**АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ**

**КАЗАХСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И
МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛАЙ ХАНА**

**«Ұрпақтар диалогы және жаңа бағдарлар»
атты жас ғылым қызметкерлері күніне арналған жас ғалымдар мен
мамандардың X Республикалық ғылыми-практикалық
конференциясының материалдар жинағы
Сәуірдің 11-12, 2024 ж.**

**Сборник материалов
X Республиканской научно-практической конференции
молодых ученых и специалистов
«Диалог поколений и новые ориентиры»,
посвященный Дню работников науки РК
11-12 апреля 2024 года**

**Proceeding of X Republican Scientific and
Practical Conference of young scientists and specialists
"Dialogue of Generations and new milestones",
dedicated to the Day of Science Workers of the Republic of Kazakhstan
April 11 - 12, 2024**

Алматы, 2024

УДК 80/81
ББК 81.2
М34

Рекомендовано к изданию решением Ученого Совета
КазУМОиМЯ имени Абылай хана (протокол № 8 от 28 марта 2024 г.)

Ответственные редакторы:

Успанова М.У., д.э.н., проректор по научной и инновационной деятельности
КазУМОиМЯ им. Абылай хана
Тусупова А.С., ведущий специалист управления научно-инновационной деятельности
КазУМОиМЯ им. Абылай хана

Редакционная коллегия:

Чакликова А. Т., д.п.н., проректор по учебной работе КазУМОиМЯ им. Абылай хана

М34 Материалы X Республиканской научно-практической конференции молодых ученых и специалистов «Диалог поколений и новые ориентиры», посвященной Дню работников науки РК, – Алматы: КазУМОиМЯ им. Абылай хана, 2024. - 682 с.

ISBN 978-601-270-617-8

Материалы X Республиканской научно-практической конференции молодых ученых и специалистов «Диалог поколений и новые ориентиры», посвященной Дню работников науки РК отражают актуальные проблемы инновационно-информационного пространства иноязычного образования, современные вопросы филолого-лингвистических исследований, перевода и межкультурной коммуникации, геополитические процессы нынешнего мира, лингвистические и общественно политические проблемы стран Востока, теоретико-прикладные аспекты и новые тренды экономики, международного и национального права, менеджмента, медиа и журналистики, векторы развития туризма в эпоху информационных технологий. А также, представлены научные исследования молодых ученых о значимости науки в инновационно-цифровом развитии Казахстана и формирование гражданских ценностей.

Издание предназначено для широкого круга читателей, интересующихся проблемами модернизации общественного сознания, преподавания иностранных языков, филологической наукой, вопросами национальной безопасности, обеспечения экономического роста страны.

ISBN 978-601-270-617-8

ISBN 978-601-270-617-8

9|786012|706178

УДК 80/81
ББК 81.2

© КазУМОиМЯ им. Абылай хана, 2024

ПЛЕНАРЛЫҚ МӘЖІЛІС / ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ / PLENARY SESSION	
Байсултанова К.Ш. Жас ғалымдардың қазіргі замандағы ғылымдағы үлесі	11-14
Джусубалиева Д.М., Лукпанов А.Т. Использование искусственного интеллекта в образовании	14-18
Раев Д.С. Бүгінгі гуманитарлық ғылымның өзекті мәселесі	18-23
Кунакова К.У. Методика языкового образования на стыке трендов и традиций	23-27
Сумарокова А.О. Исследование тенденций нарративов о культуре в развитии арт-журналистики	28-31
Карпенко Т.Е. Компьютерные технологии в лингвистических исследованиях	32-36
Уалиев Е. Особенности художественной литературы для подростков	37-40
Альмудданова А.Б., Шайморданова З.Д. Влияние трансформации военного дела на мировой порядок	41-45
Мадина Д.Т., Салжанова Л.Е. Механизмы взаимодействия синхрониста-переводчика с политическими текстами	45-49
Arifova Z.B., Dzhusubalieva D.M. The use of web quest technologies during English lessons to form communicative-developing competence of 6 th grade students	49-51
Azatbek K. The methodology of using authentic video materials in the formation of linguocultural competence of high school students	52-55
Aliyeva A., Yersultanova G. Task based learning in teaching English for specific purposes	55-58
Chukayeva T.K. Eternal plots in literature: approaches, explanations and essence	59-63
Болатказықызы А., Мейрамора С.А. Аутентикалық бейнематериалдар арқылы коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру	63-66
<p>СЕКЦИЯ 1. ШЕТ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ СЕКЦИЯ 1. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕТОДИКИ ИНОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ SECTION 1. CURRENT ISSUES IN THE METHODOLOGY OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION</p>	
Абдуллина А.А. Ойын технологияларының негізгі мектеп оқушыларының мәдениетаралық шеттілдік құзыреттілігін қалыптастырудағы мүмкіндіктері	67-70
Ainabekova A.Sh., Kurkimbayeva A.M. Interactive technologies in teaching a foreign language at schools	71-74
Aitbai N., Baimukhamet N., Nurmanova M. Interactive methods of teaching English language: songs, movies, games	74-78
Almashova K. Formation of communicative competence in the process of professionally-oriented English language teaching	79-82
Amantay A.K. The essence of the formation of foreign-language academic writing competence and its meaning	82-85
Assainova A. Theoretical aspects and applications of text-based language instruction	85-89
Асаналиева А.Ө. Современное состояние проблемы использования критического мышления в развитии коммуникативных навыков	89-92
Атмышева Д.М. Болашақ шетел тілі мұғалімдерін даярлау процесіне шығармашылық жобаларды интеграциялау: әдістемелік тәсілдер	92-97
Аушакимова М.С. Развитие эмпатии на уроках английского языка	97-101
Ardak Akhmet Motivation and motivating techniques in the teaching of English as a foreign language in secondary school	102-105
Бауыржанқызы А. Проблемы и трудности обучения иноязычному общению на уровне основного общего образования (на основе применения аутентичных видеоматериалов)	105-108

Ұрпақтар диалогы және

Bakhtibayeva A.R. The role of critical thinking in the modern foreign language education	108-112
Бейкутова А.М., Тортаева Т.М., Қалмет А.Б. Формирование медиа коммуникативной компетенции студентов-журналистов	112-116
Biteshova G., Kalikbergenova R. Digital dimensions of German language learning: insights from Kazakhstan students at SDU	116-121
Бупенеева Д.Х., Набиалы А.А., Мокушева А.А., Тельман Ф.М. Роль использования дискуссии в обучении иностранному языку	122-125
Delovarova S.T., Bauyrzhankyzy Z., Zhumash Z. The role of case studies in developing communication skills in English as a second language	125-128
Yerkebayeva A., Ormantai A., Kassenova Z. Enhancing listening comprehension: utilizing songs in 11 th grade education	128-131
Ешмухамбетова А.Н. Формирование социокультурной компетенции в обучении иностранному языку	132-135
Zhaimak A., Kunakova K.U. Innovative approaches to the assessment and development of audit competence of primary school students studying a foreign language	135-139
Жапаров Д.А., Ақансері А.Е. Актуальные проблемы преподавания иностранных языков в средней школе	140-144
Zhumabayeva D.Y. Methodology of developing communicative competence through the use of multimedia technologies	145-148
Ivanchenko Y.V., Sadykova A. Actual problems in the methodology of foreign language education	148-151
Kadyr F.Zh., Pentina Y.O. On the current issues of foreign language education	151-153
Kazbekkyzy A. Utilizing debating technology in the formation of strategic competence of future FL teachers	154-156
Каиров А.М., Niyazova A.E. ESL teaching specifics for non-linguistic students	157-160
Kaldymuratova G.N. Integrating artificial intelligence into the educational process: finding a balance between innovation and preserving the human factor in using CHAT GPT	160-163
Kalykova A., Akhmetova M.K. Active teaching methods in foreign language education	164-167
Kassymova S. The 21 st century skills: concept and categorization	168-171
Kerimova S., Tleuzhan S., Nurmanova M. Strategies for teaching reading to young learners	171-175
Конысбаева Д.Т. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы негізгі мектеп оқушыларының шеттілдік коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру	175-178
Қосжанова Т. Шеттілдік коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру процесінде компьютерлік ойындарды тиімді қолдану принциптері	178-181
Kudabayeva Z. Simulation games in education: a comprehensive overview	181-184
Кударова Ж.А., Дәулетхан Қ.Т. Орыс тілі сабақтарында шет тілі ретінде оқытудың дәстүрлі емес түрлерін қолдану	184-187
Kutranova A. Case-based learning in language teaching	188-191
Maratkyzy T. Methodology for developing foreign language intercultural communicative competence based on role-playing games at the senior stage of secondary school	191-194
Maripkhanova Z., Niyazova E.A. Breaking barriers: empowering language learners through discourse competence and debate technologies	195-198
Молдабекова С.И. Интернет дискурс в контексте формирования межкультурной коммуникативной компетенции студентов	199-206
Muzararova D.Sh. Formation of intercultural-communicative competence with the help of analytico-situational technologies	207-213
Мурат А.А. Тілді оқытудағы коммуникативтік құзыреттіліктің маңыздылығы	213-216
Нурболат Қ. Оқушылардың шет тілдерін меңгеру процесінде мәдениетаралық коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыру	216-219
Онгельдиева С.М., Пентина Е.О. Приемы кооперативного обучения в иноязычном образовании	219-222
Рустамова Д.Б. Discursive competence as a component of intercultural communicative competence	223-226
Sabit A., Sagidollayeva A., Nurmanova M. The effectiveness of using games in teaching vocabulary	227-229

Salim M. Authentic comics in linguacultural competence development for senior stage students of secondary school	229-232
Serikbayeva A. Current problems of developing professional foreign language competence in non-linguistic university	233-236
Serikbayeva U. Enhancing foreign language teaching in secondary schools through new technologies	237-239
Talapova A.K., Sadykova A.K. Integration of internet resources in the professional training of future foreign language teachers: effective methods and exercises for diversifying the learning process	239-245
Tatarchuk X. Modern foreign language education: what tasks to choose to achieve efficiency	245-248
Topayeva S., Kurkimbayeva A.M. Integrating Educational Websites into Language Curricula: Impacts on Socio-cultural Competence Development	249-252
Умбетова Д.К. Юмор как эмоционально воздействующий фактор при обучении иностранному языку	253-258
Faizullova S.H. Formation of socio-cultural competence of future foreign language teachers using communicative situations	258-262
Chudabayeva S. To the issue of forming sociolinguistic competence of a future foreign language teacher	262-266
Sharipkhan D. Results of using socio-cultural approach in development of students' intercultural speaking skills	266-269
<p>СЕКЦИЯ 2. МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ КОНТЕКСТІНДЕГІ ЛИНГВИСТИКАНЫҢ, ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ЖӘНЕ АУДАРМАТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ СЕКЦИЯ 2. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЛИНГВИСТИКИ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ И ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ SECTION 2. CURRENT ISSUES OF LINGUISTICS, LITERARY AND TRANSLATION STUDIES IN THE CONTEXT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION</p>	
Abdulmenova R. Features of the translation of expressive means in modern political texts	270-273
Әбілақимов Ә. Кореядағы жастар дискурсының лингвомәдени ерекшеліктері («tunning man» ойын-сауық телебағдарламасының мысалында)	274-276
Айдарбек К. Сравнительный анализ переводческих решений в дубляже и субтитрах	277-280
Ainabayeva Z.M. Applied linguistics to identify and contrast racist 'hate speech'	280-283
Аманбек А. Жүрек компоненті арқылы жасалынған соматикалық фразеологизмдердің когнитивті-лингвомәдениеттанулық ерекшеліктері (қазақ, ағылшын және корей тілдері негізінде)	283-287
Бабенова А., Курманбекова В.А. Лингвокультурологические особенности перевода рекламного текста с корейского на русский язык	288-291
Badalova S. The differences between African-American Vernacular English and Standard American English on lexical morphosyntactic levels	292-296
Bayanova T. The influence of digital technologies on the evolution of language and cultural barriers on intercultural communication	296-297
Волкобоева М.А., Курманбекова В.А. Особенности перевода реалий (на материалах учебных текстов)	298-302
Доцанова А. Спорт саласындағы терминологияны аудару стратегиялары	302-305
Yershay G.K. Interpretive function of language as a manifestation of its anthropocentric nature	306-309
Жақсыбаева А., Асанова Г.С. Білім дискурсы саласындағы мәтіндерді аудару сипаты	309-312
Жолбарсханқызы Р., Салжанова Л.Е. Медиа-дискурсивті сипаттағы полисемияның қазіргі тілдегі орны	313-316
Zholdas G. Using compression technique in simultaneous interpreting from English to Kazakh	317-320

Ұрпақтар диалогы және

Жұмажан Н.Е. Особенности английского экологического дискурса и его синхронного перевода	320-322
Имантай А. Дидар Амантай прозасындағы психологизм табиғаты	322-325
Қалшенгел А. Лингвомәдени талдау жарнама дискурсын зерттеу әдісі ретінде (корей мен ұлыбритания мысалы негізінде)	325-328
Қамбар А.А. Әлеуметтік дискурстағы «Әйел» концепті	328-331
Киньжетаева Д. Проблемы изучения концепта «вооруженный конфликт» в корейском и английском языках	331-335
Лобанова А. Между эстетикой слова и действием: перформанс как текст	336-339
Mambetova Sh., Kushkarova G.K. The role of the symbol as a meaning-forming element in a literary text	339-342
Манкеева А.М. Жанр фэнтези в современной французской литературе	342-346
Сарсенова А.Е. Некоторые аспекты перевода с арабского на русский язык: метафоры в арабском политическом тексте	347-349
Темиргалиева С., Курманбекова В.А. Лингвокультурный анализ перевода на материале произведения 황순원 "소나기"	350-353
Толегенова Н.С., Норузова Г.Б. Анализ стилистических средств формирования политкорректности в британском политическом дискурсе	354-357
Шалшыкбаева Г.О., Калыкбергенова Р.К. Кәсіби дискурстың лингвистикалық сипаты	358-362
Якунин Д.С. Вероятностное прогнозирование как стратегия синхронного перевода научно-технической информации	362-365
<p>СЕКЦИЯ 3. ШЫҒЫСТАНУ МЕН АЙМАҚТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ТАРИХЫ МЕН СЫРТҚЫ САЯСАТТЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ; ЖАҢАНДЫҚ ЖӘНЕ АЙМАҚТЫҚ ТҮРҒЫДАҒЫ ЗАМАНАУИ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР СЕКЦИЯ 3. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ И РЕГИОНОВЕДЕНИЯ. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ; СОВРЕМЕННЫЕ МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ В ГЛОБАЛЬНОМ И РЕГИОНАЛЬНОМ ИЗМЕРЕНИИ SECTION 3. CURRENT ISSUES OF ORIENTAL AND REGIONAL STUDIES. CURRENT PROBLEMS IN THE HISTORY OF INTERNATIONAL RELATIONS AND FOREIGN POLICY. MODERN INTERNATIONAL RELATIONS IN THE GLOBAL AND REGIONAL DIMENSIONS</p>	
Акрамова Н. Ресей-Түрік қарым-қатынастарын нығайтудағы мәдени дипломатияның рөлі	366-368
Амангельдиева А. Халықаралық жүйедегі киберқауіпсіздік пен интернетті зерттеудің теориялық негіздері	368-372
Бекбергенова Г.М. Геополитические последствия изменения климата: вызовы и возможности для международного сотрудничества	373-376
Бекенова А. Использование ботов и искусственного интеллекта в манипуляции информацией в политических целях	377-379
Жабина Ж.Р., Баймушкин Н.В. Внешняя политика Казахстана как пример успешной интеграции в мировое сообщество	380-385
Жораханова М.Ә., Раев Д.С. Қазақстан Республикасы мен Оңтүстік Кореяның экономикалық ынтымақтастығы: қазіргі жағдайы және даму перспективалары	385-389
Жұмаділда Н. Қазіргі заманғы халықаралық қатынастардағы су мәселесінің саяси астары	389-392
Ижанов Ә.Ә., Кенжеғали Ж.М. Орталық Азиядағы су-энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің саяси-құқықтық негіздері (халықаралық аспект)	392-397
Какен Т.Ғ., Раев Д.С. «Экстравертивті доминант» концептісінің қазіргі халықаралық саясат контекстіндегі орны	397-401

Диалог поколений и новые ориентиры

Курмангалиева А.Б. Корея Республикасының дамуындағы «жасыл экономиканың» маңызы	401-404
Мукатова Д.Б. Турция перед лицом геостратегического выбора	404-408
Нұран П.Д., Раев Д.С. Қазақстан Республикасының Халықаралық қатынас саясатындағы протекционистік тенденциялық жағдайы	408-413
Нурланова А.Ш., Шайморданова З.Д. Современные вызовы международной миграции в Великобритании и ее политические последствия	413-417
Рэтәлі А.М. АРФ - фактор стабильности политической интеграции в регионе	418-422
Сейдахметова А. Анализ угроз экологической политике Казахстана	422-425
Seisenkhan A.Zh. Turkish foreign policy and strategic interests in the South Caucasus	425-429
Tanat A.T. Geopolitical intrigues: the impact of border conflicts on the development of Central Asia	430-433
Тюленова А.М., Шайморданова З.Д. Трансформация американской стратегии в Центральной Азии: вызовы и прогнозы	433-437
Хайса Т. М. Дулатовтың шығармашылық мұрасы мен саяси қызметі мен ХХ Ғасырдың басындағы М. Дулатовтың отаршылдық мәселелеріне қарсы шығармашылығы	438-441
<p>СЕКЦИЯ 4. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫҢ ӨЗЕКТІ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ: ЭКОНОМИКАЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ СЕКЦИЯ 4. АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА: ЭКОНОМИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ SECTION 4. CURRENT TRENDS IN INTERNATIONAL COOPERATION: ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS</p>	
Адилбекова А.К., Пернебаева А., Борибекова С. Халықаралық ынтымақтастықтың өзекті тенденциялары: экономикалық-құқықтық аспектілері	442-444
Aitzhanova A.E., Sagyrbaeva D.E. Modern concept of a developed brand	445-448
Атчабарова А.М. Мероприятия по улучшению финансового состояния фирмы в условиях кризиса	448-451
Бердыбекова А.Л. Современное международное экономическое сотрудничество Республики Казахстан	451-455
Ким Р.Г., Шалгинбаева С.Х. Проблема профессиональной ориентации при выборе профессии экономического цикла	455-457
Кишибекова Г.К., Нұрпейісова Л.С., Ақбергенов А.Е. Қазақстанда цифрлық экожүйелерді дамыту	457-461
Makhimov D. Kazakhstan's investment renaissance exploring economic and legal dynamics	461-465
Mohammad H.Ah. The impacts of public investment in and for agriculture	465-467
Нурпеисова Л.С., Ақбергенов Ә.Е. Ұйымдар мен менеджменттегі коммуникациялар	467-470
Perry Vanessa, Айдаргалиева Н.Г. Тұтынушылардың қаржылық сауаттылығы мен несие мәселесі	471-474
Shirzai Omid Development and adaptation of the marketing Strategy of modern agribusiness enterprises	474-476

<p>СЕКЦИЯ 5. ЖАҒАНДАНУ ЖАҒДАЙЫНДА ТУРИЗМ ЖӘНЕ ҚОНАҚЖАЙЛЫЛЫҚ ИНДУСТРИЯСЫН ДАМУ ТEOPIЯCЫ МЕН ПРАКТИКАCЫНЫҢ ӨЗЕКТІ АСПЕКТІЛЕРІ. ЖАҢА ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ГЕОСАЯСИ ЖАҒДАЙЛАРДАҒЫ БҰҚАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ ЖӘНЕ PR СЕКЦИЯ 5. АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ РАЗВИТИЯ ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА И ГОСТЕПРИИМСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ. МАССОВАЯ КОММУНИКАЦИЯ И PR В НОВЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ И ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ SECTION 5. CURRENT ASPECTS OF THE THEORY AND PRACTICE OF TOURISM AND HOSPITALITY INDUSTRY DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION. MASS COMMUNICATION AND PR IN NEW ECONOMIC AND GEOPOLITICAL CONDITIONS</p>	
Абишева Р.Б., Әнуархан М. Мобильные технологии как инструмент продвижения туристского продукта	477-480
Ашетаева М., Қыдырәлиева Б. Влияние глобализации на трансформацию туристической индустрии: вызовы и возможности	481-486
Бекбенбетова Б., Рақымжанова С.С., Турдибакиева Р.А., Жүнісбек А.Ә. Индустрия гостеприимства в условиях глобализации: особенности ее развития	486-490
Zhang Weiqing Trends in the development of journalism under conditions of digitalization	490-495
Daulbayev K.B., Abdigaliyeva B.K. Investment stimulation of tourism industry in Kazakhstan	495-500
Заманбекова А.Б., Турдибакиева Р.А. Мейрамхана ісіндегі этномәдени бағыттың даму әлеуеті	500-504
Калганбаев Н.А., Кабиева Л.Қ. Цифрлық трансформация жағдайында қонақжайлылық индустриясы кәсіпорындарының бәсекеге қабілеттілігін жетілдіру	504-507
Калганбаев Н.А., Астай Ә.Е. Мейрамхана бизнесінде қызмет көрсету сапасын басқарудың заманауи механизмдері	507-510
Калмуханова Г. Основные модели социокультурной коммуникации на диджитал радио	510-516
Кәрімов Д.Ж. Ұлттық тамақтану дәстүрлері мен мәдениеттерін қалыптастыру принциптері	516-520
Konstantinova N. Integrated media sponsorship as a method of implicit brand promotion	520-522
Брюханова Д., Мұхаметқали Р., Бердығулова А.Д. Автоматизация интервью: как искусственный интеллект влияет на процесс проведения и анализа интервью в журналистике	523-526
Нағашыбаева Л., Кудиярова А.Е. Жаңа медиа: мүмкіндіктері мен қиындықтары	526-528
Оспанова С. Государственная pr-деятельность Казахстана: анализ вызовов, перспектив и роли медиа сетей	528-531
Сабирбаева Л., Хан Н.Ч. Аудиовизуальный перевод в политических новостях	531-535
Сатқали И.Қ. Заманауи кофеханаларда қолайлы имидж құру	535-537
Undibayeva M.K. Techniques for enhancing students' speaking abilities in tourism specialty	537-541
Усербаева М.М., Ли И.В. Media literacy in the age of information warfare: English language education perspectives	541-544
Файрузова А.Ф., Балпанов Н.М. Студенттердің мамандық таңдауға көз-қарасы	544-548
He Shuxian Culture and subculture: concepts and categories	548-552

<p style="text-align: center;">СЕКЦИЯ 6. БІЛІМ БЕРУДЕГІ ҚАЗІРГІ ТЕНДЕНЦИЯЛАР: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ, КОМПЬЮТЕРЛІК ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ СЕКЦИЯ 6. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ: ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ, КОМПЬЮТЕРНАЯ ЛИНГВИСТИКА И ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ SECTION 6. MODERN TRENDS IN EDUCATION: ARTIFICIAL INTELLIGENCE, COMPUTER LINGUISTICS AND DISTANCE LEARNING</p>	
Адилбекова А.К., Байдарбекова Е. Искусственный интеллект на перекрестке современных тенденций	553-557
Aitmakhanova A.P. The role of Internet technologies in the formation of communicative competence of future teachers of the English language	557-560
Аспандиярова Б.Ж. Использование возможностей искусственного интеллекта при подготовке к урокам иностранного языка	561-564
Bagramova S.N. Digital game based learning in foreign language education	564-567
Баймухамбет С.М. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции учащихся старших классов с использованием мультимедиа контента	568-572
Begimbayeva M.G. Benefits of artificial intelligence in learning language for specific purposes (LSP) (AVIATION ENGLISH)	572-575
Елеусизова Г.С., Хасенова А.С. Заманауи білім беру мүмкіндіктері	575-578
Zhanshakhon A.N., Nurzhanova Zh.D. Қашықтықтан оқыту дәстүрлі оқыту сияқты жақсы ма?	579-582
Zhumakadyr N. Artistic intelligence in the modern artistic space	582-585
Ибрагимова С. Использование chatgpt в изучении и преподавании иностранных языков. Преимущества и недостатки.	586-590
Ivanchenko Y.V., Babayeva N.H. Modern trends in education: artificial intelligence, computer linguistics and distance learning	590-592
Имансакипова А.Б., Полатова Ж.Б. Безопасность в учебной деятельности: студенты и цифровая самозащита	593-595
Каламбаева Н.С., Баймолданова Д.К. Кейс технологиясы ағылшын тілін үйренуге арналған тиімді технологиялардың бірі ретінде (білім беруде)	596-599
Khamit G., Kanatova R., Toishybekova G.A. The role of AI (artificial intelligence) in teaching foreign languages	600-602
Капарова Л.Е., Таскалиева Ж.А., Ташимова А.К., Шамишева Б.С. Искусственный интеллект в образовании	602-604
Кудайберген Р., Бердыгулова А.Д. Разработка виртуальных ассистентов для помощи гостям в решении о местных достопримечательностях и услугах в гостиничных комплексах	604-607
Мұратова М. Жасанды интеллект magic school - ең әмбебап көмекші құрал	607-611
Мұханбетбекқызы Д. Ағылшын тілін оқытудағы технологияның ролі: онлайн платформалар, мобильді қосымшалар және виртуалды сыныптар	611-614
Nazarova K. Prospects for introducing artificial intelligence into education	614-617
Kovtun A., Salikova A., Tokhtakulimova Y., Ossokina D. The future of foreign language learning in distance education: a comprehensive analysis	618-624
Rakhimzhanova S.M., Toltebayeva K.Zh., Pentina Y.O. Artificial intelligence in foreign language education: benefits and limitations	624-627
Сафарова А., Бердыгулова А.Д. Автоматизация управления бронированиями и распределением персонала с помощью технологий искусственного интеллекта	627-630
Сейдіқапар Д., Абдувалова А.Д. Машиналық аударма жүйесінде нейрондық желі моделін қолдану	631-634
Serikbay K.S., Ospanaly D.A., Toishybekova G.A. The role of educational technologies in modern pedagogy	635-637
Сері Л.Т., Ержанбек А. Использование цифровых технологий в сфере международных отношений, мировой политики и дипломатии	637-641

Ұрпақтар диалогы және

Скляр Р., Бердыгулова А.Д. Применение технологий дополненной реальности для создания интерактивных меню и улучшения визуального опыта клиентов в ресторанах	641-644
Тағай Ш.Б., Аликенова Н.А., Сугуржанова Г.А. Жасанды интеллект және білім беру: жасанды интеллект ЖОО оқу процесін қалай өзгерте алады	645-649
Тайғұлы А.Т., Сиргебаева С.Т. Маркетинг на телевидении. Анализ контента и маркетинговой стратегии телеканала «Atameken business».	650-653
Tashkyn E. Tech-Driven Language Learning: Unlocking Opportunities and Empowering Educators	653-656
Trofimova A.V., Yeleusizova G.S. Implementation of PowerBI in Education: integration of analytics in performance analysis	657-660
Турсунбаева А.У. Психологическое влияние дистанционных образовательных технологий на личностное развитие студента	660-665
Усенов Ж., Мұханова Д., Ерманова А., Байбақтина А.Т. Программалау негіздерін жобалар әдісін қолданып оқытуға арналған қосымша құрылымы туралы	665-668
Uturova G.E., Niyazova A.U. Tendencies of education development in conditions of information society	668-672
Ходжалиева Б., Бердыгулова А.Д. Машиналық оқыту алгоритмдерін қолдана отырып, мейрамханалардағы сұранысты болжау және қорларды басқаруды оңтайландыру	673-675
Цой А., Бердыгулова А.Д. Умные системы для путешественников: как ии облегчает планирование и оптимизацию поездок	675-678
Касымбекова А. Интернет технологии и перспективы развития и влияние на современное общество	679-681

ӘОЖ 001.8

Байсултанова К.Ш.

саяси ғылымдарының кандидаты,
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ-нің профессоры
Алматы, Қазақстан. e-mail.ru: baisultan_k@mail.ru

ЖАС ҒАЛЫМДАРДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНДАҒЫ ҒЫЛЫМДАҒЫ ҮЛЕСІ

Түйін: Бұл мақалада жастардың қазіргі ғылымға қызығушылығы мен олардың қосқан үлесі қарастырылады. Автор заманауи ғылымның дамуында жасанды интеллектті игеру, оның қаупін анықтау, сонымен қатар, барынша тиімді пайдалануда жас ғалымдар мен ізденушілердің мүмкіндіктері көп екендігіне назар аударады. Ғылымның әр саласындағы жасанды интеллектті пайдалана отырып, жетістікке жеткен жас зерттеушілер мысалдары да мақалада талданған.

Тірек сөздер: ғылым, жас ғалымдар мен ізденушілер, цифрлық трансформация, жасанды интеллект, ғылым бағыттары, пәнаралық зерттеу.

Ғылым-адамзат дамуындағы ең күрделі құбылыс. Ғылым-бұл әлем туралы объективті білім жүйесін, табиғаттың, қоғамның және ойлаудың даму заңдылықтарын дамытуға бағытталған адамның рухани қызметінің саласы.

Ғылымның оны басқа салалардан және қызмет түрлерінен ажырататын ерекше белгісі объективтілік — ғылым ғалымдардың жеке бағалауларына және басқа субъективті факторларға қарамастан әлемді сол күйінде зерттейді. Ғылым, әрине, ақиқатты ашуға бағытталады, бірақ бұл іздеуді бақылаусыз жасау мүмкін емес.

Біздің ғасырдың екінші жартысында басталған ғылыми-техникалық революция өндіріс сипаты мен құрылымын, ондағы адамның орны мен қызметін, өмір салты мен өмірін, әлемді тез өзгертті. Қазіргі ғылым жасанды интеллект, кванттық физика, биотехнология, генетика, астрофизика, нейроғылым сияқты көптеген салаларда серпінді жетістіктерге қол жеткізуде. Ал, университетіміздің білім беру бағдарламаларына жақын ғылым бағыттары туралы айтатын болсақ, әлеуметтік-гуманитарлық салада әлеуметтанулық зерттеулердің жаңа әдістерін әзірлеу, тарих және мәдени мұра, білім беру және педагогика саласында цифрлық технологияларды қолдану, әлеуметтік мәселелерді шешу барысында психологиялық әдістер мен технологияларды қолдану сияқты елеулі жетістіктер бар.

Қазіргі ғылымда бірқатар негізгі үрдістер байқалады. Оның біріне әртүрлі ғылыми салалар тоғысындағы *пәнаралық зерттеулерді* жатқызуға болады. Ғылымның әртүрлі бағыттарындағы ғалымдар күрделі мәселелерді шешу үшін ғылымның түрлі салаларындағы білім мен әдістерді үйлестіре отырып, зерттеу жүргізеді. Мысалы, педагогика және ақпараттық технологиялар, халықаралық құқық және медицина, АТ мен физика, Халықаралық қатынастар және экономика, құқық және мәдениеттану, саясаттану мен тарих т.с.с

Ақпараттық технологиялардың дамуына байланысты ғылыми зерттеулерде *цифрлық трансформация* үлкен рөл атқара бастады. Деректердің үлкен көлемі ғалымдарға дәлірек модельдер мен болжамдар жасауға мүмкіндік береді, тәуекел менеджмент, машина лернинг, үлкен деректер және т.б. саласындағы зерттеулер жылдам қарқынмен дамып отыр.

Келесі үрдіс қазіргі ғылым климаттың өзгеруіне, *биоәртүрлілікті сақтауға және планетаның ресурстарына қатысты* мәселелердің шешімдерін табуға көбірек көңіл бөлуде. Ғалымдар адамзаттың ұдайы дамуына ықпал ететін технологиялар мен әдістерді әзірлеуде белсенді жұмыс істейді. Біз қазір еліміздің батыс және солтүстік өңірлеріндегі табиғи құбылыстардың салдарын көріп отырмыз. Бүгінгі таңда осы табиғи апаттардың барлығы ғылыми зерттеулердің нысанына айналуы керек, бұл мәселе, әсіресе ұтқыр және зерттеудің инновациялық технологияларын меңгерген жас ғалымдардың назарында болуы тиіс.

Сонымен қатар, бүгінгі таңда білім қол жетімді және ашық, көптеген ғылыми басылымдар да осы үлгіге көшуде, бұл ізденушілерге соңғы зерттеулерге қол жеткізуге мүмкіндік береді, білімнің тез таралуына ықпал етеді және ғылыми прогреске жол ашады.

Жасанды интеллект заманауи ғылымға айтарлықтай әсер етіп отыр, ол зерттеу процестерін жеделдетеді, деректердің үлкен көлемін өңдеуге көмектеседі, адамдар үшін бұрын мүмкін болмаған жаңа заңдылықтар мен мәселелерді шешеді. Жасанды интеллект құралдары мен әдістері биология, физика, медицина, өнер ғылымдары және т.б. сияқты ғылымның әртүрлі салаларында қолданылады.

Tesla және SpaceX негізін қалаушы, Twitter X әлеуметтік желісінің иесі, әлемдегі ең бай адамдардың бірі Илон Маск жасанды интеллекттің (AI) жаңа үлгісінің мүмкіндіктері 2025 жылдың соңына қарай адамдардың қабылетінен асып түседі деп санайды. Илон Маск «Менің ойымша, келесі жылдың соңында кез келген адамға қарағанда ақылды ЖИ пайда болуы мүмкін» және алдағы бес жылда ЖИ барлық адамдардың біріккендегі мүмкіндіктерінен де асып түсуі мүмкін деген болжам жасайды [1].

Біздің өмірімізде жасанды интеллектті белсенді қолдану тәжірибесі жеткілікті. Мысалы, жасанды интеллектпен виртуалды гуманоид Тан Юй Қытайдың Фужиан Нетдрегон Вебсофт Курслаб (FujianNetDragon Websoft Co) фирмасының бас директоры [2], Жапонияда роботтар зауыттарында, денсаулық сақтау мекемелерінде және тіпті қонақүйлерде тұтынушыларға қызмет көрсетеді, Кореяда жасанды интеллект көлікті жүргізуде, коммуналдық қызметтерде, энергиямен жабдықтауды басқару үшін қолданылады, бұл қалалық инфрақұрылымның жүктемесін азаюына әкелді, Сингапурдағы цифрлық технологияларды қолданатын электрондық денсаулық сақтау жүйесі әлемдегі ең үздіктердің бірі болып табылады. Әр түрлі салаларда ЖИ қолдану еңбек нарығындағы бәсекелестіктің күшеюіне әкеледі, бұл адамзатқа қиындық туғызатыны сөзсіз. Бұл ретте жас ғалымдардың жасанды интеллекттің дамуы мен тиімді қолданылуында шешуші рөл атқаратынын айтып өткен дұрыс.

Заманауи ғылым әр түрлі білім салаларына жаңа көзқарастар мен жаңа идеялар енгізетін жас ғалымдардың белсенді қатысуынсыз дами алмайды. Жастардың ғылымға қосатын үлесі өте маңызды және оған назар аударуға тұрарлық. ЮНЕСКО-ның 6-шы Бас директоры Рене Майо 1960 жылы өзінің бір сөзінде: «Техникалық өркениет - жастардың өркениеті екенін ұмытпауымыз керек және біз оны күн сайын өткір сезінеміз. Бүгінде жас ғалым жаңа нәрселерді жақсы біледі және тез игереді, бырақ, егде жастағы адамнан гөрі жақсы бағалайды деп айтпаймын. Инновация, өнертапқыштық біздің барлық іс-әрекетіміздің негізі және ынталандырушысы болады» деген ой тастайды[3]. Бұл мәселе қазір де өзекті деп санаймыз.

Жастар жаңа идеяларды енгізе алады, жасанды интеллект арқылы ғылымның басқа салаларымен үйлесетін пәнаралық жобаларға қатысып, жаңа әдістер мен технологиялармен тәжірибе жасай алады. Жас ғалымдар жасанды интеллект алгоритмдері мен модельдерін әзірлеуге және оқытуға көмектесе алады, олардың дәлдігін қамтамасыз етеді.

Егер бұрын орта жастан асқан, тәжірибесі мол адамдар ғылыммен айналысқан болса, онда қазіргі әлемде ғылым тез жасарып келеді. Біз қазір әлемнің беделді университетінде докторлық диссертациясын қорғап жүрген 15 жастағы ғалымдардың жетістіктеріне куә бола аламыз, авиация, ғарыш технологиялары саласына елеулі жаңалық ашып, оны ірі компанияларға енгізіп жатқан өнертапқыш мектеп оқушылары да кездеседі.

Көптеген ғылыми жаңалықтар көбінесе университет қабырғасында ашылууда. Ньютон 25 жасында жердің тартылысы туралы барлық негізгі ойларын, оптиканың негізгі идеяларын ашты, ал қалған жылдары осы тұжырымдарды дамытуға және негіздеуге арнады. Қазіргі заманның Марк Цукерберг, Илон Маск сияқты көптеген танымал адамдар жастайынан ғылымға қызығушылық таныта бастаған, қазір оларды бүкіл әлем біледі және олар ғылымды дамытып отыр, олардың басқалардан ерекше, стандарттан тыс ойлау қабылеті, сондай-ақ батыл әрекеттері адамзаттың санасына әсер етеді. Әрине, өз идеяларының арқасында олар капитал жинай алды, яғни біздің өмірімізге жаңалық енгізу арқылы өз идеяларын монетизациялайды. Жас кезінен бастап ғылымға деген қызығушылық пен сүйіспеншілік бүкіл өмір бойына айтарлықтай нәтиже беретіндіктің көрсетеді.

Мемлекеттің ғылыми әлеуеті мемлекетке күш пен «саяси салмақ» береді. Біздің еліміз соңғы жылдары отандық ғылымды дамытуға біршама қаражат бөліп келеді.

Қазақстанда өткен жылмен салыстырғанда ғалымдар саны артты, оның ішінде жас ғалымдардың үлесі 40 жасқа дейін 46% - ға дейін өсті. Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша Қазақстанда 22 456 ғалым жұмыс істейді (2022 жылы – 21 617). Олардың ішінде 10 мыңға жуық әйел бар.

2023 жылғы мәліметтер бойынша зерттеушілердің 37% - ы ғылыми және академиялық дәрежеге ие. Атап айтқанда: ғылым докторлары – 1 743, ғылым кандидаттары – 3945, философия докторлары (PhD) – 2 460, бейіні бойынша докторлар-96.

Зерттеушілердің 46% – ы немесе 10 327-і 40 жасқа дейінгі жас ғалымдар. Тағы 31% немесе 6950 адам – 41-54 жаста, 23% немесе 5179 адам – 55 жастан асқан [4].

ҚР ҒжәнеЖБМ-нің деректеріне сәйкес, "Цифрландыру, ғылым және инновациялар есебінен технологиялық серпіліс" ұлттық жобасында және ҚР ғылымды дамыту Концепциясы бойынша жалпы ғалымдар санын 1,5 есеге 34 мың адамға дейін ұлғайту және жас ғалымдардың үлесін 50% – ға дейін ұлғайту міндеті қойылды. Біздің мемлекет жас ғалымдарды қолдау және талантты жастарды ғылымға тарту басымдыққа ие екенін түсінеді. Постдокторанттарды қолдау үшін "Жас ғалым" жобасы бойынша 1 мың грант бөлу бойынша байқау өткізіледі.

Жас әрқашан ғылымға қажет. Жас жылдар-ғалымның өміріндегі ең жемісті жылдар. Біздің заманымыздың ойшылдарының бірі «*Молодость - это не достоинство, а только преимущество, причем преимущество временное...*» деген ой айтқан екен. Жаңашыл, жаңа көзқарас болмаса, ғылым заманауи дами алмайды. Сондай-ақ, ғалымдардың моралдық жағы мен рухани маңыздылығын да атап өту керек. Ғалымдар жоғары адамгершілік пен адалдық қасиетті бойына сіңірген, ғылымға терең берілген, өз елін сүйетін және өз білімі мен тәжірибесін өз халқының өркендеуіне арнаған патриоттар болуы керек.

Жасанды интеллект дәуіріндегі жас ғалымдардың тәжірибелі, зерделі әріптестерімен өзара әрекеттесуі ғылыми жаңалықтарды ашуға, жаңа әдістер мен технологияларды дамытуға және ғылымның әртүрлі салаларында инновациялық шешімдерді жасауға ықпал етеді.

Сондай-ақ, соңғы бірнеше жылда әлемде, соның ішінде Қазақстанда да мектеп және студенттік ғылымның ерекше қарқыны жүріп жатқанын атап өткім келеді, мектеп оқушылары мен университет студенттері инженерия, робототехника, ақпараттық технологиялар, компьютерлік бағдарламалар сияқты күрделі бағыттармен танысады және ең бастысы, бұл өз жемісін беруде. Олардың жаңалықтары халықаралық конкурстар мен конференцияларда танылып, өндіріске енгізілген, сол арқылы жас ғалымдар көп табыс тауып отыр.

Қорытындылай келе, жас ғалымдардың қазіргі ғылымға қосатын үлесі зор, ең алдымен, оларға отандық ғылымды дамытудағы жауапкершілікті түсіну қажет деп айтқым келеді. Болашақта ғылыми білім мен технологияның өркендеуін қамтамасыз ету үшін жас ғалымдарды қолдау және шабыттандыру аса маңызды. Сондықтан Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті өз студенттері мен оқытушыларына ғылымды насихаттауға барлық жағдай жасап келеді.

Біздің мемлекет үшін басты мақсат – отандық ғылым қазақстандықтардың өмір сүру сапасын жақсартуға елеулі үлес қосуы. Жас ғалымдар, сіздер еліміздің бәсекеге қабылеттілігін арттыратын күш болатындықтарыңызға сенімдіміз.

Қолданылған әдебиет:

1. Илон Маск заявил о возможности ИИ стать умнее человека уже в 2025 году. – Қолжетімділік режимі URL: <https://www.forbes.ru/milliardery/509969-ilon-mask-> (қаралған күні 1.04.2024)
2. Директором китайской компании стала девушка-робот – Қолжетімділік режимі URL: <https://trends.rbc.ru/trends/industry/6332a2fa9a79471f77dca3d4> (қаралған күні 3.04.2024)
3. О месте и значении молодежи в научных достижениях нашей страны рассказывает академик И. Артоболевский - Қолжетімділік режимі URL: <http://nplit.ru/books/item/f00/s00/z0000011/st003.shtml> (қаралған күні 7.04.2024)
4. В Казахстане число молодых ученых увеличилось в два раза. - Қолжетімділік режимі URL: <https://www.zakon.kz/redaksiia-zakonkz> (қаралған күні 7.04.2024)

УДК 001.8

Байсултанова К.Ч.

кандидат политических наук,
профессор КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail.ru: baisultan_k@mail.ru

О ВКЛАДЕ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ В СОВРЕМЕННУЮ НАУКУ

Аннотация: В данной статье рассматривается интерес молодежи к современной науке и ее вклад. Автор обращает внимание на то, что в развитии современной науки перед молодыми учёными и исследователями открывается множество возможностей по освоению искусственного интеллекта, выявить его угрозы и эффективное его применения в науке. Также в статье анализируются образцы успешных молодых исследователей, использующих искусственный интеллект в различных областях науки.

Ключевые слова: наука, молодые ученые и исследователи, цифровая трансформация, искусственный интеллект, направления науки, междисциплинарные исследования.

UDC 001.8

Baissultanova K.Ch.

Candidate of Political Sciences,
professor Kazakh Ablai Khan UIRandWL
Almaty, Kazakhstan,
e-mail.ru: baisultan_k@mail.ru

ON THE CONTRIBUTION OF YOUNG SCIENTISTS TO MODERN SCIENCE

Abstract: This article examines the interest of young people in modern science and their contribution. The author draws attention to the fact that in the development of modern science there are many opportunities for young scientists and researchers to master artificial intelligence, identify its threats and its effective application in science. Also, the article analyzes the samples of successful young researchers who use artificial intelligence in various fields of science.

Key words: science, young scientists and researchers, digital transformation, artificial intelligence, directions of science, interdisciplinary research.

УДК 378.14:372.851

Джусубалиева Д.М.

д.п.н., профессор КазУМОиМЯ
им. Абылай хана, Алматы, Казахстан
E-mail: dinaddm@mail.ru

Лукпанов А.Т.

Магистрант 1 курса специальности «7М01711-
Подготовка педагогов иностранного языка»
КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан
E-mail: epochofarystan@gmail.com

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: В статье рассматривается принцип работы Большой Языковой Модели (LLM). Описываются возможности искусственного интеллекта в образовании, а также проблемы связанные с его использованием. Показано, что система образования в условиях цифровой трансформации претерпевает существенные изменения, привнося новшества и модернизацию в процесс обучения, в котором искусственный интеллект уже прочно занимает свои позиции. Рассмотрены педагогические возможности использования нейронных сетей (на примере ChatGPT) для развития когнитивной активности студентов вузов. Описана необходимость освоения методики использования технологии ИИ, в целях успешной ее эксплуатации для повышения качества образования.

Ключевые слова: искусственный интеллект, трансформация образования, цифровые технологии, нейронные сети.

Dzhusubaliyeva D.M.,
doctor of pedagogical sciences,
professor at Kazakh Ablai khan UIR&WL,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: dinaddm@mail.ru

Lukpanov A.T.
1st year master's student, specialty "7M01711-
Training of foreign language teachers"
KazUMOiMYA named after. Abylai Khan,
Almaty, Kazakhstan
E-mail: epochofarystan@gmail.com

USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATION

Abstract: The article discusses the principle of operation of the Large Language Model (LLM). It describes the possibilities of artificial intelligence in education, as well as the problems associated with its use. The paper shows that the education system undergoes significant changes in the context of digital transformation, introducing innovations and modernization into the learning process, in which artificial intelligence already firmly occupies its position. The authors consider the pedagogical possibilities of using neural networks (using ChatGPT as an example) for the development of cognitive activity of university students. The paper describes the necessity of mastering the methodology of using AI technology in order to successfully exploit it to improve the quality of education.

Keywords: artificial intelligence, transformation of education, digital technologies, neural networks.

Цифровая трансформация образования в современных условиях все глубже погружается в цифровую реальность. Идет активная модернизация образовательного процесса, привносятся новшества оптимизирующие все его этапы. В наше время искусственный интеллект (ИИ) занимает центральную роль в обеспечении этой самой эффективности. Сегодня ИИ семимильными шагами входит в жизнь нынешнего социума, внедряясь в различные сферы нашей жизни, начиная от медицины и до государственного управления. При этом виртуозно справляется и с креативными задачами, которые на протяжении истории были прерогативой homo sapiens. Инструменты начиненые ИИ могут с легкостью написать картину, сочинить стихотворение или придумать музыку. Об этом сказал и президент РК Касым-Жомарт Токаев в своем выступлении на расширенном заседании Правительства РК, прошедшем 7 февраля 2024 года - «Мы уже сейчас стали свидетелями глобальной трансформации в медицине, образовании, креативных индустриях. Развитие искусственного интеллекта может стать движущей силой экономического прогресса и внедрения инноваций в нашей стране. Одним словом, мы должны шагать в ногу со временем. От того, насколько быстро и эффективно мы будем развивать новые цифровые технологии, зависит наш успех во всех других направлениях».[1]

Искусственный интеллект (ИИ) является областью компьютерных наук, которая занимается созданием систем, способных к обучению и принятию решений на основе данных, с целью имитации интеллектуальных способностей человека. Основной принцип работы ИИ заключается в том, чтобы программировать системы таким образом, чтобы они могли анализировать данные, обучаться на основе опыта и принимать решения в соответствии с заданными целями.[2] Сундар Пичаи, генеральный директор Google, называет изобретение искусственного интеллекта «более важным, чем огонь, электричество или все, что мы делали в прошлом».[3] В свою очередь Билл Гейтс, генеральный директор Microsoft, отметил, что «новая волна искусственного интеллекта имеет такое же фундаментальное значение, как создание микропроцессора, персонального компьютера, Интернета и мобильного телефона».[4]

Безусловно, что в первую очередь ИИ активно закрепляет свои позиции и в сфере образования. Одной из самой применяемой в образовании инновационной программой на основе технологии ИИ является Большая Языковая Модель (Large Language Model). Принцип ее работы довольно прост и состоит в том, что нейронные сети способны генерировать текст, имитируя человеческую речь: они анализируют текст, «учатся» на нем, выявляют закономерности, а затем используют эту информацию для синтеза своих собственных текстовых ответов имитируя речь человека. Сегодня эта технология стала одной из самых быстроразвивающихся и перспективных. GPT 3.5 (Generative Pre-trained Transformer 3.5) является одной из самых современных и мощных больших языковых моделей,

разработанных компанией OpenAI. Она является продолжением серии моделей GPT, которые стали известны своей способностью генерировать текст высокого качества и поддерживать контекстуальное понимание в различных задачах обработки естественного языка. Основная идея работы GPT 3.5 заключается в том, чтобы использовать технику глубокого обучения, называемую трансформером, для анализа и генерации текста. Эта модель обучается на большом объеме текстовых данных, изучая закономерности языка и создавая внутреннее представление о связях между словами и предложениями (охватывая большую часть синтаксиса и семантики человеческого языка). ChatGPT, с другой стороны, является более упрощенной версией GPT, специально адаптированной для общения с людьми через текстовые сообщения (чат-бот). Так как на данный момент, занимая 60% всей индустрии[5], самым распространенным инструментом с применением технологии ИИ остается ChatGPT, исследование его влияния на образовательный процесс в вузе, разработка методик обучения с его применением является очень актуальной проблемой.

На одной из международных конференций Генеральный директор ЮНЕСКО Одри Азуле заявила, что «Искусственный интеллект серьезно изменит сферу образования. Методы преподавания, способы обучения, доступ к знаниям и подготовка учителей претерпят революционные изменения».[6] Сейчас во всем мире проводятся исследования по применению искусственного интеллекта в различных сферах деятельности, а также угрозы, связанные с его использованием в области образования. Современный мир стремительно меняется под влиянием технического прогресса, и образование не остается в стороне. Искусственный интеллект становится ключевым игроком в сфере образования, открывая новые перспективы и ставя интересные задачи перед современными методами обучения.

Говоря об искусственном интеллекте не следует забывать, что он (ИИ) обладает большим потенциалом для решения самых серьезных проблем, которые существуют сегодня в образовании. В то же время, стремительное развитие технологий неизбежно влечет за собой многочисленные риски и проблемы. В рамках ЮНЕСКО планируется оказать поддержку государствам-членам организации в использовании потенциала ИИ для достижения высокого качества в области образования на период до 2030 года, не забывая при этом, что их применение должно осуществляться на основе основных принципов инклюзивности и справедливости. ЮНЕСКО подтверждает, что внедрение технологий ИИ в образование должно быть направлено на укрепление человеческого потенциала и защиту прав человека в целях эффективного взаимодействия человека и машины в жизни, обучении и работе, а также в интересах устойчивого развития.[7]

Сегодня ИИ уверенными шагами искореняет сотни профессий направленных на рутинную работу, например уже сейчас такая профессия как переводчик - потеряла свою актуальность. Многие профессии претерпят трансформацию и потребуют освоения новых навыков, что повлечет смену образовательной парадигмы. Так, при внедрении ИИ на место традиционным занятиям будет приходиться разноформатное обучение. Изменится роль педагога. Возрастет его значимость как наставника, мотивирующего обучающихся к самостоятельной работе, работе с информацией, поиску новых решений и т.д. , поскольку искусственный интеллект в образовании основан на использовании разнообразных приложений, включая интеллектуальных наставников, функциях персональной и оперативной обратной связи, контроля прогресса в обучении.[8]

Сейчас мы можем лишь предварительно оценивать потенциальные преимущества и риски проникновения цифровых помощников в сферу образования, однако мы должны четко понимать, что просто переждать «моду на нейросети» не получится.

Какие же преимущества и перспективы дает использование ИИ в образовании? К ним можно отнести:

1. Персонализированное обучение: Искусственный интеллект позволяет адаптировать учебные материалы и методики к индивидуальным потребностям каждого учащегося. Это способствует более эффективному усвоению материала и повышает мотивацию к обучению.

2. Автоматизация и оптимизация: Искусственный интеллект может сэкономить время педагогам, для выполнения рутинных задач, таких как проверка тестов и самостоятельных заданий, а также создания заданий направленных на развитие различных навыков.

3. Использование интерактивных учебных материалов: Благодаря технологиям искусственного интеллекта можно создавать интерактивные занятия делая обучение более увлекательным и понятным.

В то же время не следует забывать о тех проблемах, с которыми сталкиваемся при использовании искусственного интеллекта в образовании:

В первую очередь это этические вопросы: С развитием искусственного интеллекта возникают вопросы не только конфиденциальности данных, но и обеспечение справедливости и объективности

в системах оценки и отбора. Многих беспокоит вопрос потери рабочих мест, как следствие любой технологической революции. Не говоря уже о мерах государственного масштаба, по ограничению и торможению слишком быстрого развития технологии ИИ. Также такой резкий скачок в этой сфере еще больше увеличит и так большой технологический разрыв между странами первого и третьего мира.

Второй проблемой является подготовка педагогов: Педагоги должны овладеть новыми навыками, чтобы эффективно использовать технологии искусственного интеллекта в своей работе. Обеспечение их подготовки становится важнейшей задачей.

В третьих - это зависимость от технологий: растущее влияние искусственного интеллекта может привести к риску утраты человеческого фактора в образовательном процессе. Поэтому очень важно найти баланс между технологиями и межличностным взаимодействием.

Как было указано выше, ChatGPT в своей работе применяет естественный язык (используемый для общения людей). То есть, для взаимодействия человека с LLM не нужно изучать языки программирования такие как Python, Java и др., что делает пользование ИИ общедоступным даже простому рядовому человеку. Для получения желаемого ответа от модели, требуется лишь написать ей запрос. Правильно составленный запрос критически важен для получения подходящей и релевантной информации от генеративных инструментов ИИ как ChatGPT.[9] Одна из проблем заключается в том, что после многолетнего использования поисковых систем люди привыкли формулировать вопросы определенным образом. Поисковая система - это что-то вроде услужливого "библиотекаря", который берет конкретный вопрос и указывает вам на наиболее соответствующие источники для получения возможных ответов. Поисковая система не создает ничего нового, а эффективно извлекает то, что уже есть.[10, с.28] Наша задача состоит в том, чтобы эксплуатировать ChatGPT не как "библиотекаря", а больше как "собака-ищейка". Вы - как хозяин которому собака, беспрекословно подчиняется, даете команды с помощью подсказок. Искусственный интеллект интерпретирует ваши инструкции, думает о том, как наилучшим образом их выполнить, и создает что-то совершенно новое. Результаты не готовятся заранее и не хранятся где-либо — они формируются "на лету" на основе информации, которой обучена ваша собака (генеративный ИИ). Результат часто зависит от точности и ясности предоставляемых вами инструкций (подсказок). Расплывчатый или плохо сформулированный запрос может привести к тому, что ИИ выдаст менее релевантные результаты. Чем больше контекста и указаний вы ему дадите, тем лучше будет результат. Разработка запросов (Prompt Engineering) - это концепция ИИ, в частности обработки естественного языка (Natural Language Processing) и оптимизации вводимых подсказок для максимизации эффективности языковой модели, устраняя разрыв между намерениями пользователя и пониманием модели.[11] Подсказки служат основным средством коммуникации между пользователем и LLM. Понимание нюансов разработки подсказок жизненно важно для создания эффективных и содержательных взаимодействий с ChatGPT. Уже сейчас гиганты IT сферы, такие как IBM запускают обучающие курсы и готовят специалистов в области инженерии запросов (промт-инженер) видя в этом направлении надвигающуюся необходимость и будущую потребность в кадрах.[12] Генеральный директор Nvidia Дженсен Хуан в очередной раз объявил о смерти программирования. Хуан заявил, что из-за стремительного развития искусственного интеллекта обучение программированию больше не должно быть приоритетом для тех, кто хочет работать в технологическом секторе. «Наша задача - создать компьютерную технологию, при которой никому не придется программировать. И поскольку язык программирования человеческий, все в мире теперь программисты. Это чудо искусственного интеллекта», - сказал Хуан на саммите. Далее он заявил, что обработка естественного языка достигнет такого уровня, когда единственным языком, необходимым для программирования, будет их родной язык.[13] Исходя из вышесказанного можно вывести простейшую формулу: хороший запрос равняется хорошему результату. В целях качественной и продуктивной работы с ИИ, преподаватель должен освоить азы промпта, научиться правильно передавать модели свой замысел так, чтобы ИИ его легко понял. От этого напрямую зависит та самая пресловутая эффективность в обучении.

В завершении хочется сказать, что искусственный интеллект - это не просто инструмент, это новое измерение образования. Сегодня мы стоим на пороге уникальных возможностей процесса цифровизации и трансформации образования в цифровую эпоху, но в то же время сталкиваемся со сложными вызовами. Поэтому очень важно разработать эффективные стратегии внедрения искусственного интеллекта в образование, сохраняя ценности и цели преподавания и главное, добываясь более качественной подготовки специалистов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Токаев: Нам нужно превратить нашу страну в место притяжения «цифровых кочевников» со всего мира // vecher.kz URL: <https://vecher.kz/tokaev-nam-nuzhno-prevratit-nashu-stranu-v-mesto-pritiazheniia-tsifrovyykh-kochevnikov-so-vsego-mira-1707294393> (дата обращения: 07.04.2024).
2. Russell S., Norvig, P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. - 4th ed. изд. - Hoboken: Pearson., 2021
3. Google CEO: AI impact to be more profound than discovery of fire, electricity | 60 Minutes // youtube.com URL: <https://www.youtube.com/watch?v=W6HpE1rhs7w> (дата обращения: 07.04.2024).
4. The Age of AI has begun // gatesnotes.com URL: <https://www.gatesnotes.com/The-Age-of-AI-Has-Begun> (дата обращения: 07.04.2024).
5. Ranked: The Most Popular AI Tools // visualcapitalist.com URL: <https://www.visualcapitalist.com/ranked-the-most-popular-ai-tools/> (дата обращения: 06.04.2024).
6. Искусственный интеллект в образовании // unesco.org URL: <https://www.unesco.org/ru/digital-education/artificial-intelligence> (дата обращения: 05.04.2024).
7. «Искусственный интеллект, ведущий в новую эру открытого образования и обучения на протяжении всей жизни» — форум на WAIC 2022 // iite.unesco.org URL: <https://iite.unesco.org/ru/news/iskusstvennyj-intellekt-vedushhij-v-novuyu-eru-otkrytogo-obrazovaniya-i-obucheniya-na-protyazhenii-vsej-zhizni-forum-na-waic-2022/> (дата обращения: 05.04.2024).
8. Как искусственный интеллект меняет обучение в школе и университете // rg.ru URL: <https://rg.ru/2024/01/31/kak-iskusstvennyj-intellekt-meniaet-obuchenie-v-shkole-i-universitete.html> (дата обращения: 07.04.2024).
9. Sabit E. Prompt Engineering For ChatGPT: A Quick Guide To Techniques, Tips, And Best Practices. - Texas A&M University: TechRxiv, 2023
10. Bailey, J. AI in Education: The leap into a new era of machine intelligence carries risks and challenges, but also plenty of promise. // Education Next. - 2023. - №23(4). - С. 28-35.
11. Ziegler A., Berryman J. A developer's guide to prompt engineering and LLMs // Github Blog. - 2023
12. What is prompt engineering? // ibm.com URL: <https://www.ibm.com/topics/prompt-engineering> (дата обращения: 07.04.2024).
13. Nvidia CEO predicts the death of coding — Jensen Huang says AI will do the work, so kids don't need to learn // techradar.com URL: <https://www.techradar.com/pro/nvidia-ceo-predicts-the-death-of-coding-jensen-huang-says-ai-will-do-the-work-so-kids-dont-need-to-learn> (дата обращения: 07.04.2024).

ӘОЖ 11/13

Раев Д.С. – филос.ғ.д., профессор,
Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық
қатынастар және әлем тілдері университеті,
шығыстану факультеті кафедрасы
Алматы, Қазақстан
e-mail: raev_53@mail.ru

БҮГІНГІ ГУМАНИТАРЛЫҚ ҒЫЛЫМНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕСІ

Түйіндеме. Мақалада жаһандану үдерісі жағдайындағы гуманитарлық мәселе жалпыадамзаттық объективті құбылыс ретінде қарастырылып, оны әлемдік қарым-қатынас тәжірибесінің қоғамдық сана деңгейінде тарнсформайиялануы мен әрекеттестік констант сипатына, оның ортақ болмыстық мәнге ие болу универсумына ғылыми теориялық тұрғыда талдауға қадам жасалады. Сонымен бірге, гуманитарлық ғылым және адамзатының гуманитарлық санасы бүгінгі дүниежүзілік қоғамдық экзистенцияның құраушы конитинуумына айлану тенценциясына позитивистік әрі дихотомиялық амалмен келу есебінен де сараптама жасауға бет бұрамыз. Мақалада ғылыми гуманизмнің мәдени, экономикалық, саяи, мәдени кеңістіктік болмысы назарға алынады. Оған қазіргі жаһандану үдерісінің рөлі әлеуметтік эпистема тұрғыдан қарастырылады. Олардың гомогенді және гетерогенді ықпалдары тұғырлық мәртебеде тілге тиек етіледі.

Тірек сөздер: гуманитарлық мәдениет динамикасы, синкретизм, трансформация, жаһандану прагматизмі, гуманитарлық метафизика.

Жалпы адамзат мәдениеті динамикасы дәстүр мен жаңаның арасындағы өзара күресті бейнелейтіні шындық. Қазіргі мәдениеттің бірқалыпты дамуы белгілі бір дәрежеде синкретті, эмпатикалық, эмоционалды, метафизикалық құбылыс болып отырғаны анық байқалады. Рационалдылықтың, прагматикалықтың, утилитарлықтың жоғарғы формасы ретінде функционалды техногендік өркениет мәдениеті қалыптасты десек артық айтпағандық. Ол дәстүрлі мәдениет пен функционалды техногендік өркениет мәдениеті арақатынасы мәселесін түсінумен байланысты болып отыр. Олардың арасында қазір қандайда бір конфронтация бар деп айта аламыз. Сондықтан қазіргі заманғы әлеуметтік-мәдени жағдай рухани құндылықтық бағыт-бағдарды түбірінен қарастыруды, тереңінен түсінуді және оны техногендік қоғамның кәдесіне асыру жолдарын анықтауды талап етеді. Дәстүрлі мәдениет пен техногендік әлем арасындағы конфронтацияның өрістеуі салдарынан локальды, фрагментарлы ойлау, интенсивті техникалық эмансипация үстемдігі қалыптасты. Ол жалпыға бірдей жауапкершілікті қалыптастыра алмауымен байланысты болды. Рационализацияланған тұлғаны, өмір мәнін десакрализациялау, өмірге деген утилитарлы, тұтынушылық психологияның жаппай таралуын бейнелейтін тенденцияны күшейте түсті. Қоғам мен табиғат арасындағы конфронтацияның тереңдеуі өткен хасырлардағы миллиардтаған адамзат еңбегін бағалау күрделі жағдайға теп болды. Осыдан келіп адамзатының бүгінгі өз уақыты мен кеңістігіндегі қозғалысының тым трагедиялық сипат алуы нәліктен? Неге күйзеліс пен болмыс абсурдтығы басты лейтмотив болуда? Дүниепайымдаудағы пессимизмнің етек алуының себебі неде? Неге қоғамда қайырымсыздық, қатыгездік, имансыздық және т.б. мінездер доминантты жағдайда болуда деген сұрақтар кең етек алып отырғаны баршамызға мәлім.

Әрина мұның пайда болуының философиялық мәні тереңде, яғни оның бастауы заманауи өркениеттің қалыптасу тарихы қойнауында, индустриялық қоғам қалыптастырған кең ауқымды дағдарыстарда, оның әкелген технократиялық бағдардағы бүтіндей мәдениеті болмысындағы дағдарыста жатқандығы анық. Ал бұл дағдарыс бүгінде дүниежүзі халықтарын қамтып, жаһандық мәнге ие болуда және әлем елдерінің өзара байланыс тынысына түбірлі ықпал етіп, қоғам тіршілігінің барлық салаларында жаһандық қобалжулар мен ауытқуларды туғызуда. Оның салдары барлық мемлекеттерде байқалуда. Мәселен, Қазақстан Республикасының Мемлекет басшысы Қ-Ж. Тоқаевтың: «Біз қазір халықаралық ахуалдың бұрын-соңды болмаған деңгейде шиеленісуіне куә болып отырмыз. Кейбір ірі елдер өзіне қажетті күн тәртібін басқаларға таңуға, оларды өз талабына икемдеуге тырысуда. Бір-біріне мүлдем қайшы келетін түрлі идеялар мен ұстанымдар қақтығысы белең алды» [1, 3 б.], - дегені соның дәлелі.

Осындай деструктивті үдерістердің тереңдеуінің басты себебі, ең алдымен, сананың мәңгірттенуімен, бөтен мәдениеттің орынсыз таңылуымен, мәдени-тарихи жадының бұзылуымен, дәстүрлі рухани бағдарлардың ығыстырылуымен, этномәдени құндылықтардың рухани айналымнан алынуымен байланысты деп есептейміз. Осылар қоғамды іргелі парадокстардың күрделі лабиринтіне айналдырды.

1. Парадокс. Бір жағынан, ХХІ ғасырдың бірінші ширегінде адамзаты замананың мәдени-тарихи бет-бейнесін айқындай білді. Қай саладан болса да адам еркіндігін көрсететін тәжірибе жинақтады. Бір сөзбен айтқанда адамзат ұрпағы жер бетінде бүтіндей бір рухани Ғаламын қалыптастырды. Екінші жағынан, адамзат ақылды бола түсті, әлемді даналық қасиет билеп тұр деп айту әрі адам баласы кемелдене түсті деп топшылау қиын, пенде әлі де болса өзінің шығармашылықтық энергиясын күшейте алмай жатыр десек болады. Керісінше, өркениет бұл ғасырда жаппай қылмыспен машықтануда. Технократиялық әлем өзінің әлеуметтік сілкіністерінен басқа айтарлықтай оңтайлы мінезімен көріне алмай отыр.

2. Парадокс. Өркениеттің техногендік түрі адамның белсенді коммуникациясы үшін, жеке тұлғаның ішкі әлемінің толығына, дүниетанымдық горизонтының кеңеюіне жаңа мүмкіндіктерді ашуда. Алайда адамның жасанды шындыққа бойлап енуі жаппай жалғыздық мәселесін туғызуда, суицизмді ұлғайтуда. Адамның ішкі дүниесі жұтаңсуда, тұрпайылануда. Адам-«тетік», адам-гедонист, адам-прагматик концептілері қалыптасуда.

3. Парадокс. Техногендік өркениет адамзат тұрағының белгілі бір формасы бола тұра және халықтың тұрақтылығы мен бірқалыптылығы этосын жасаған сияқты көрінеді. Бірақ адам сол кеңістікте көшпенді күй кешуде, өйткені, жасанды шындық тереңіне адам тамыр жая алмауда, оның себебі техногенді әлем перманентті трансформациялық жағдайда, өзінің болмысын, өз конфигурациясын өзгертуде. Сондықтан миллиондаған адам тамырсыз жаратылыс сияктанып, тұрақты миграциялық ағында қозғалуда [2, 581 б.]. Ал мұның өзі маргиналды сана мәселесін туғызып, әлеуметтік статусы анықталмаған, көп жағдайда өнімді қоғамдық өмір орбитасынан шығып қалып отыратын лиминальды тұлғаның етек алуына әкелуде.

4. Парадокс. Техногендік мәдениет адам тіршілігінің бір формасы ретінде оның қауіпсіздігін қамтамасыз етуі тиіс еді. Ал шын мәнісінде қалалық өркениет әлеуметтік қауіп пен экстремалды жағдайлар отанына айналған сияқты. Халық фундаментальды қобалжу жағдайында күй кешуде. Қоғамдағы ішкі дискомфорт, шыйрығушылық, агрессивтік жағдай өсуде. Адамдарды тобырлық жағдайға итермелеуде, оның өзі диктаторлық режимнің таралуына әкелуде [3, 250 б.].

5. Парадокс. Техногендік қоғам, бір жағынан, жаппай коммуникативтік құралдардың дамуын жеделдетсе, екінші жағынан, дамыған БАҚ ақпараттық сенсация жасай отырып, ақпарат кеңістігін бір сәттік, шала-шарпы өнімдермен толтыруда. Экрандық мәдениет имидждік ойлау стилінің басты көзіне айналууда. Мұнда басты мақсат - болу емес, болған сияқты көріну, өз позициясын дәлелдеу емес, тиімді болып көріну, сыртқы эффектіні жасау. Осыдан келіп тұлғаның рухани сапасы девальвацияға ұшырауда.

«Егер өмір – болашаққа бағытталған әрекет дейтін болсақ, онда адамзат өз табиғатынан әуел бастан-ақ келешекке ұмтылған. Алайда келешектің кейпін болжау - өте қиын іс. Болашақ көп жақты құбылыс, ол көптеген мүмкіндіктерді іске асырудың нәтижесінде айқындалатын нәрсе. Мен барлық пікірді қорыта келе, ұлттың жаңа келбетін айқындайтын негізгі құндылықтарға тоқталғым келеді» [4, 14 б.], -дейді Президент. «Ендігі мәселе – ұлттық бірегейлігімізді нығайту. Себебі соңғы жылдары ел ішінде қара киініп, тұмшаланып жүретін адамдар пайда болғаны баршаңызға мәлім.», -дей келіп, «Олар – бөтен емес, өз азаматтарымыз. Халқымыздың дүниетанымында қара киініп жүру деген атымен болмаған. Бұл – еліктеушіліктен, әсіре-діншілдіктен туған үрдіс. Біз салт-дәстүрімізден ажырамауымыз керек. Радикалды неофиттар халқымыздың салтында жоқ киім үлгілері арқылы да жат діни идеалдарды қоғамға таңуға тырысып жүр. Бұл біздің дәстүрлі ұғымдарымыз бен құндылықтарымызға жасалып жатқан ашық шабуыл екені анық. Еліміздің рухани дербестігін сақтап, оны нығайта түсеміз десек, түркі халықтарының көпшілігінің, соның ішінде қазақтардың дәстүрлі діні – сунниттік бағыттағы ханафи мазһабына ден қоюымыз қажет» [4, 6 б.], -деп есептейді.

Бүгінгі жаһандану мәселесі ХХІ ғасырдағы жаңа тақырыптарының бірі саналады. Оның пайда болуы кездейсоқ емес, ол адамзаты болмысының даму логикасындағы динамикалық қозғалыс жемісі, нақтырақ айтқанда «қоғам мен табиғат» жүйесіндегі сандық әрі сапалық өзгерістердің нәтижесі әрі ол әлемдік экзистенцияның заңымен болған объективті құбылыс. Ол – бүгінгі ойкумендік әлемнің болмыстық шарты десек болады. Жаһандану дәуірі адамзаттың алдына жаңа мақсаттар мен міндеттер қойып отыр. Осы мәселелерді шешу бүкіл дүниежүзі халқының, әрбір ұлттың, әрбір азаматтың негізгі міндетіне айналды. Жаһанданудың басты заңы – бәсеке болатыны ақиқат. Осының өзі адам санасының түбірлі өзгеруіне протофактор қызметін атқаруда, санагер әлемін метамодеріндік деңгейге итермелеуде. Бұл ретте біз жаһандануды біржақты жағымсыз үдеріс ретінде бағалаудан аулақпыз, оның әлем елдері үшін өзара әріптестіктің арқасында тиімді тұстарының болғанын әрі болатынын мойындауға тұралық. Әлем халқының «өмірі көп жағдайда жаһандану арқылы айтарлықтай жақсы жаққа өзгереді» [3, 649 б.], -деген көзқараспен де келіспеске болмас. Дейтұрғанмен біз бұл мақалада жаһандану үдерісінің тудырған қиындықтары мен теріс салдарына талдау жасауды жөн санаймыз.

Жаһандану феноменіне берілген дифиницияларға көз жүгіртер болсақ, энциклопедиялық әдебиетте, «Жаһандану – әлемдік ауқымдану, ғаламдану, жалпы әлемдік саяси, экономикалық, мәдени және ақпараттық тұтастықтың құрылу үрдісі» ретінде анықталып, оның «ақпараттық қоғам», «техникалық революция», «ақпараттық жарылыс», «ғаламдық мекен» [5, 285 б.], -деген сипаттамалармен ғылыми айналымға енгендігі айтылады. Ендігі бір жаһандану сарапшылары, оны «тұрлаусыз әлем» (Энтони Гидденс, 2000), «гибритті әлем» (Ульрих Бек, 2000), «кеңістік соғысы», «ағымды әлем» (Зигмунт Бауман, 1998, 2005) ретінде мойындайды. Сонымен бірге, бүгінгі қоғамдық санада бұл үдеріс «ашық әлем», «технотронды өркениет» деген баламалармен аталып, бүкіл адамзат экзистенциясының шекарасының кеңеюін білдірмек [6, 61 б.]. Америкалық әлеуметтанушылар Джордж Ритцер, Джеффри Степницкий: «Жаһандану – бүкіл дүниежүзілік тәжірибелердің, қарым-қатынастардың, сананың және қоғамдық өмір құрылымдарының жалпыға ортақ таралуы» [3, 649 б.], -деп қарастырады. Сайып келгенде жаһандану феномені ХХ ғасырда әлемдік дамудың негізгі өлшемдерінің жалпыадамзатқа ортақ құндылықтарға тоғысуын, әлемдік экзистенциялық өмірді біртұтас логикаға біріктіретін өзгерістер тоғысы деп мойындалатыны байқалады.

Жаһандану феноменіне жоғарыда берілген анықтамалардан туындайтын философиялық танымға зер салатын болсақ, жаһандану үдерісі адамзат танымын ғаламның «телболмыстық» мәніне әкеліп тірейді, демек адамзаты үшін ғаламшар «ортақ болмыс» деген түсінікке жетелеп, оны мойындауға мәжбүрлейді. Олай болса, бүгінгі әлемдік «технотрондық өркениет» экзистенциясындағы «технократиялық даму» динамикасы дағдарысы сол бір «ортақ болмысқа» («со-бытие») қандайда бір қасірет келтірме ме деген күдіктің басымдылығы әлем зиялыларын

толғандыруда. Мәселен, мұндай қобалжулар БҰҰ, Дүниежүзікі Сауда Ұйымы (ДСҰ), Халықаралық Валюта Қоры (ХВҚ), Дүниежүзілік Денсаулық Сақтау Ұйымы (ДДСҰ) және басқа жаһандық ұйымдардың жоғары деңгейдегі басқасуларында тілге тиек етілетін ортақ наразылықтарынан айқын көрінеді.

Жаһандану феномені бүгінгі таңда заманауи болмыс контексінде мәдени, экономикалық, саяси және ақпараттық тұрғыда сарапқа салынуы мүмкін. Талдап-сараптаудың бұл түрлері үшін ортақ жағдай, ол олардың тұтастығы, ұқсастығы мен айырмашылығы гомогенділік немесе гетерогенділік жағынан көрініс таппақ. Америкалық әлеуметтанушылардың айтуынша, «мәдениеттің жаһандануы шектен тыс жағдайда жалпы кодтар мен практиканың трансұлттық кеңеюі (гомогендік) немесе әртүрлі мәдени гибридтер (гетерогендік) жасау үшін көптеген жаһандық және жергілікті мәдени ресурстардың өз-ара әрекеттесетін процесі ретінде қарастырылуы мүмкін. Гомогендікке бағытталған процесс көбінесе *мәдени империализммен*, белгілі бір мәдениеттің басқа да мәдениеттерге әсер етуімен байланысты» [3, 650 б.], -болмақ. Міне мәдениеттегі осы бір ұлттық мәдениеттегі гомогендік және гетерогендік үдерістер оның имманентті қуатын шыңдаудан көрі өзіндік ішкі интенциясын әлсіретуге қызмет етіп жатқандығын байқаймыз. Оған Қ-Ж. Тоқаевтың: «Бұл қақтығыс геосаясатта немесе экономикада ғана болып жатқан жоқ. Тіпті мәдениет пен руханиятты, құндылықтар жүйесін, басқаша айтқанда, идеология саласын да шарпуда. Мұның бәрі тұтас мемлекеттердің және халықтардың қауіпсіздігіне зор кесірін тигізуі мүмкін. Халықаралық ахуалдың беталысы көңіл көншітпейді. Сондықтан Қазақстан Республикасы бұрын-соңды болмаған деңгейде біртұтас болуы керек» [1, 3 б.], -деген көзқарасы куә. Бүгінгі жаһандану гуманитарлық мәдени тұрғыда, бір жағынан, қазақтың ұлттық кодының тарнұлттық кеңеюіне қызмет жасап, оның гетерогендік тұрғыда дамуына әкелсе, екінші жағынан, қазақ ұлттық кодының өзі-өзіне сенімділігін әлсіретуде десек артық айтпағандық. Ол жоғарыдағы Президенттің Түркістанда өткен екінші құрылтайда айтқан сөзінде-ақ көрініс тауып тұр. Бұл бүгінгі қазақтың халықтық лирикалық әндері сөзіндегі «...күннен-күнге бара жатыр әлсіреп беріктілік» деген өлең жолдарында да айтылып жүр. Қазіргі гуманитарлық мәдениеттегі гетерогендік үдерістер ұлттық құндылықтар жүйесіндегі түпнегіз кодтарды ыдыратуда, қазақтың өз мәдени тектамырынан оқшаулануы бой көрсетіп, тұлға бойында эгалитарлық ділді қалыптастырып жатқаны шындық. Осы ретте мәдени жаһанданудағы кейбір үдерістерді (тенденцияларды) Энтони Гидденс жаһандық тәуекелдің өсуімен, жергілікті мәдениеттің бұзылып, «фундаментализм мен космополитизм» арасындағы конфликттің пайда болуын атап, нәтижесінде «жаһандақ космополиттік қоғам» қалыптасатынын айтса, Ульрих Бек жаһандану мәдени тұрғыда неолибералистік идеологияны қалыптастырғанын, ал оның ұлттық шекараны бұзып «трансұлттық субъектілерді» сомдағаны, олардың БАҚ арқылы өрістегені, трансмәдени өмірдегі өзге мәдениетті қабылдау аясының кеңеюі, жаһандық мәдени индустриялардың ерекше деңгейде таралуы мәден космополитизмді өрістетіп, мәдени «гибритті әлемнің» қалыптасуын атап көрсетеді және бұлардың нәтижесінде мәдени метаой арқалы метасананың орнығу ықтималдылығын болжайды. Зигмут Бауман жаһандануды «ағымды әлем» ретінде анықтай отырып, мәдени мобильділік маңызды факторға айналып, мәдени жаһандану өз формасын үнемі өзгертіп отырады әрі оны бақылау қиынға соғуда деген идеяны көтереді [3, 652-655 бб.]. Осы тұста Қ-Ж. Тоқаевтың: «Қазір батыс елдерінде «анти-инфлюенсер» деген қозғалыс бірте-бірте қалыптасып жатыр», -дей келіп, «бұл қозғалыс интернет басылымдар арқылы» адамдарға, әсіресе жастарға тарайтын жалған мағлұматтарға күмәнмен қарайтынын ескертеді [4, 12 б.], -дегеніне баса мән беру маңызды.

Жаһанданудың экономикадағы көріністеріне келетін болса, америкалық ғалым Ульрих Бек: «Глобализм – дүние жүзіндегі экономиканың үстемдігі», -дей келіп, «...капиталистік әлемдік нарықтың геэкономиясы мен оның негізін қалайтын неолибералды идеологияның пайда болуына куә болып отырғанымыз туралы көзқарас» [3, 652 б.], -деп сипаттама береді. Алайда бұл көзқарас бір жақты ойлауды қамтитынын ескертеді, өйткені жаһандық даму – ол көпөлшемді – экологиялық, саяси, мәдени, азаматтық қоғамдық құбылыс, оны тек экономикалық өлшеммен қарау қате түсінік деп есептейді [3, 652 б.].

Экономикалық факторларды басты нысанға алған ғалымдар олардың дүниежүзілік маңызының ратуына және оның әлем экономикасын біртектілендіретін ықпалына көңіл бөледі. Олардың көпшілігі жаһандануды неолибералистік капитализмнің әрі нарықтық экономиканың дүниежүзінің көптеген бөлігіне таралуы деп түсіндіреді. Мәселен, америкалық экономист Джозеф Стиглиц (2002) жаһандану жағдайындағы халықаралық сауданың кеңеюіне баса назар аудара келе оның етек алуына себеп болған Дүниежүзілік банкке, ДСҰ-на, ХВҚ-ын сынға алады [3, 650 б.]. Джозеф Стиглиц, яғни ұлттық келіспеушілікті ескермейтін, «барлығы үшін бір өлшем» дейтін біртектілік тәсілді сынай отырып, ХВҚ, жаһандану бай мемлекеттердің, әсіресе АҚШ-тың пайдасына жұмыс жасайды деген тұжырымға келеді.

Экономикалық салдарға зер салған ғалымдар біртектілікті жақтағанмен, алайда кейбір экономикалық дифференциацияның (гетерогенділіктің) өмір сүруінің жалғас беретіндігін мойындайды. Бұл экономикалық гетерогенділік нарықтық қатынаста жергілікті жердің өндірістік әлеуеті қажетіне қарай икемдеу саясатының болуын мақұлдайды. Демек, әлемдік өнімдерді жергілікті қажеттіктерге қарай икемді мамандандыру түрлерін ескеруді ұсынады. Қорыта айтқанда, гетерогенділікті жақтайтындар (Tomlinson, 1999) жаһандық пен жергілікті нарықтардың қара эрекеттесуі, яғни жаһандық нарықтың талаптарын жергілікті нарықтың нақты жағдайымен біріктіретін бірегей «глокальды» нарықтың құрылуына әкелетінін болжайды [3, 650 б.]. Бұл ретте Қ-Ж. Тоқаевтың: «Қазір көптеген елдер ішкі нарықты қорғау шараларын белсенді қолданады. Дамыған мемлекеттердің өзі протекционистік өнеркәсіп саясатына көшті», -деген және «Қазір жаһандық бәсеке күшейіп тұр, тауар нарығында өзгеріс бар. Мұндай жағдайда өнім өткізу саясатына ерекше мән беруіміз керек. Жылдар бойы қалыптасқан ішкі және сыртқы нарықтағы орнымызды сақтап қалу айрықша маңызды» [7, 4,6 б.], -деген пікірі соның дәлелі.

Жаһандандудың саяси бағытын сарапқа салатындар саясаттағы біртектілік және әртектілік көріністерді ерекше атайды. Бұл туралы сарапшылардың бір бөлігі саясаттағы біртектілік бағыттың келешегіне үміт артып, ұлттық мемлекет үлгілерінің әлемдік деңгейде таралуын жақтап, дүние жүзі бойынша басқарудың ұқсас формаларының орнығуына, яғни әлемдік саяси басқарудың біріңғай үлгісінің дамуына назар аударады (Meuer, Boli, and Ramirez, 1997). Ал кейбір зерттеушілер гомогенизацияның ұлғаюына аландаушылық көзқараста болады (Boli, and Lechner, 2005). Олардың пікірінше, «трансұлттық институттар мен ұйымдардың өсуі ұлттық мемлекеттің және басқа да жергілікті, әлеуметтік құрылымдардың әлеует-ықпалын елеулі түрде азайтып, адамдардың өмірін өзгертуге мүмкіндік береді» [3, 651 б.]. Ал Бенджамин Барбердің (1995) пікірінше, саяси саладағы гомогенизация әлемдік деңгейде біріңғай саяси бағдардың қалыптасуына әкелу ықтималдығын туғызады.

Осы ретте Барбер осыған қарсы тенденция ретінде «джихаттың», яғни жергілікті, этникалық және реакциялық саяси күштердің ұлтшылдықты күшейтіп, әлемде гетерогендік саясаттың артуына жол ашатын идеяны көтереді. Оны джихаттық мысалда талдай отырып, оның әлемдік деңгейдегі жергілікті элементтерін біріктіріп, «глокальды» саяси құрылымдар жасақтау мүмкіндігін көрсетеді [3, 651 б.]. Саяси саладағы жаһандану үдерісін қорытындылай келіп, саяси көзқарастарды төмендегілерге жіктеуге болады.

Біріншіден, Энтони Гидденс жаһандандуды «тұрлаусыз әлем» дей отырып, бүгінгі саяси фундаментализм мен космополитизм арасындағы конфликтке әлетінін мойындайды. Екіншіден, Ульрих Бектің пікірінше, жаһандануға саяси-мәдени құндылық ретінде қарау керек және енді саясатта ешнәрсе жергілікті жермен шектелмейді, оның бәрі бүкі дүнижүзіне ықпал етеді. Оған Қ-Ж. Тоқаевтың: «Жалпы, әлемдегі ахуалдың күрделі екенін көріп отырсыздар. Барша адамзат түрлі сын-қатермен бетпе-бет келуде. Көптеген ел табиғи апатты, электр қуаты мен азық-түлік тапшылығын бастан өткеруде. Көптеген елде инфляция өршіп, қымбатшылық болып жатыр. Мемлекеттер арасында түрлі текетірес, қарулы қақтығыс белең алды. Босқындардың саны 110 миллионнан асты. Мұның бәрі Қазақстанға да салқынын тигізеді» [7, 21 б.].

Жаһандандудың географиялық кеңістіктегі ықпалы ауқымды бола түседі. Оның әлемдік саяси уақытқа ықпалы әлдеқайда тұрақты болады. Үшіншіден, саясаттың әртүрлі элементтермен, оның ішінді трансұлттық жағдайлармен медиажелілік байланысы өте жоғары. Трансұлттық келісімдердің, саяси әрекет акторлары мен институттардың саны артып, ықпалы күшеюде [3, 653 б.]. Төртіншіден, Зигмунт Бауманның пікірінше, жаһандану – «кеңістік соғысы». Оның айтуынша, қазіргі әлемдік саяси-әлеуметтік стратификацияның басты факторы – мобильділік. Саяс соғыс жеңімпаздары – мобыльді, өздері үшін маңызды әрекет жасай алады деген идеяны көтеріп, әлемдік саясаттағы эгалитарлық тенденцияны меңзейді және саяси мәдениеттегі «ағымдық» идеяны қолдайды [2, 650 б.].

Жоғарыда айтылғандар бүгінгі еліміздің саяс ұстанымдары мен көзқарастарынан анық байқалады. Оған Қ-Ж. Тоқаевтың: «Қазір әлемде геосаяси ахуал ушығып тұр. ...Жаһандық экономика және халықаралық еңбек нарығы түбегейлі өзгеруде. Технологиялық бәсеке қызып тұр. Барлық жерде ресурстар үшін талас жүріп жатыр. Климаттың өзгеруі, азық-түлік қауіпсіздігі... тұрғыдан орнықты даму ең өзекті мәселеге айналды. Бір сөзбен айтқанда, адамзат тарихында бұрын-соңды болмаған сын-қатерлер мен түбегейлі өзгерістер дәуірі басталды» [4, 2 б.], -деген және «...Президент Әкімшілігі басты «саяси штаб» ретінде мемлекетті әлеуметтік-экономикалық дамытудың стратегиялық бағыттарына, ішкі және сыртқы саясат, қорғаныс және қауіпсіздік, құқық және кадр саясаты мәселелеріне барлық күш-жігерін жұмылдырады» [7, 20 б.], -деп көрсеткені дәлел болмақ.

Сондықтан, сөз соңын Қ-Ж. Тоқаевтың: «Біздің әлемдегі орнымыз, ең алдымен, ұлтымыздың сапасына байланысты болмақ. Қуатты ел боламыз десек, бірлесе отырып, бірқатар маңызды сауалға

жауап беруге тиіспіз. Біз болашағы қандай мемлекет құрып жатырмыз? Ұлтымыз нені армандайды? Қазақстан азаматы қандай болуы керек? Еліміздің басты тірегі не? Миссиясы қандай?» [7, 3 б.], - деген тезистерінің өзектілігі ескеу қажет деген оймен аяқтағымыз келеді. Бұл ойлар қазіргі гуманитарлық ғылыми сананың өзіндік бағыт-бағдарын анықтап, байыптауда маңызы зор деп есептейміз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қасым-Жомарт Тоқаев. Ұлттық құрылтайдың «Әділетті Қазақстан – Адал азамат» атты екінші отырысында сөйлеген сөзі//Егемен Қазақстан, 19.06.2023.
2. Бейлис Дж., Смит С., Оуэнс П. Әлемдік саясаттың жаһандануы. Халықаралық қатынастарға кіріспе. –Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2020. -652 б.
3. Ритцер Дж., Степницки Д. Әлеуметтану теориясы. 10-басылым. –Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2018. -856 б.
4. Мемлекет басшысы Қ-Ж. Тоқаевтың Ұлттық құрылтайдың "Адал адам – Адал еңбек – Адал табыс" атты үшінші отырында сөйлеген сөзі//Егемен Қазақстан, 2024, 16 наурыз.
5. Философиялық энциклопедия. –Алматы: «Лантар Трейд», 2021. -614 б.
6. Касавина Н.А., Шульгин Н.И. «Экзистенция – это судьба...»//Вопросы философии. –Москва, №7, 2023. С. 59-68.
7. Қасым-Жомарт Тоқаев. «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауы//Егемен Қазақстан, 02.09.2023.

УДК 372.881.11

Кунакова К.У., д.п.н.,
профессор КазУМОиМЯ имени Абылай хана

МЕТОДИКА ЯЗЫКОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА СТЫКЕ ТРЕНДОВ И ТРАДИЦИЙ

Аннотация. Феномен образования подвергается ревизии в призме современных вызовов дня. В своем эволюционном процессе образование опиралось на различные теории и концепции. В настоящее время система образования больше строится на теории структурализма. В связи с этим традиционная система методики языкового образования претерпевает изменения, которые наполняют новым смысловым объемом ее компоненты. Предлагается обзор авторского видения изменений, происходящих в системе языкового образования. Отмечается формирование новых языковых портретов обучающихся в условиях рынка труда.

Ключевые слова: образование, модель методической системы, методика обучения, тренды, традиции.

Қонақова К.Ө., п.ғ.д.,
ҚазХҚжӘТУ профессоры

АҒЫМДАР МЕН ДӘСТҮРЛЕР ТОҒЫСЫНДАҒЫ ТІЛДІК БІЛІМ БЕРУ ӘДІСТЕМЕСІ

Түйіндеме. Білім феномені бүгінгі күннің заманауи талаптары призмасында қайта қаралуда. Өзінің эволюциялық үдерісінде білім әртүрлі теориялар мен концепцияларға сүйенді. Қазіргі уақытта білім беру жүйесі структурализм теориясын көбірек негізделген. Осыған байланысты тілдік білім беру әдістемесінің дәстүрлі жүйесі, оның компоненттері жаңа мағыналық көлеммен толтыратын өзгерістерге ұшырауда. Тілдік білім беру әдістемелік жүйесіндегі өзгерістерге авторлық көзқарасына шолу ұсынылады. Еңбек нарығы жағдайында білім алушының жаңа тілдік портреттері пайда болғаны атап өтілді.

Түйін сөздер: білім беру, әдістемелік жүйе үлгісі, оқыту әдістері, ағымдар, дәстүр.

METHODOLOGY OF LANGUAGE EDUCATION AT THE INTERSECTION OF TRENDS AND TRADITIONS

Annotation. The phenomenon of education is being revised in the prism of modern challenges of the day. In its evolutionary process education has relied on various theories and concepts. Currently, the education system is based more on the theory of structure. In this regard, the traditional system of language methods is undergoing changes that fill its components with new semantic volume. An overview of the author's vision of changes occurring in the language education system is offered. The formation of new language portraits of students in labor market conditions is noted.

Key words: education, methodological system model, teaching methods, trends, traditions

«Мыслить мысль – значит тем самым мыслить то, что истинно». – последовательно доказывает грузинский философ Мераб Константинович Мамардашвили в «Размышлении одиннадцатом» «Картезианских размышлений». И далее раскрывает свой тезис, ссылаясь на Декарта: «Если мы знаем, что совершилась мысль, и говорим об этом, то в рассказе о ней могут появляться любые теории, любые ее интерпретации, потому что в ореоле акта мысли, в его условиях, предпосылках, способе осуществления, держании его во времени – содержится все, что вообще можно сказать о нем» [1, с. 93].

Слово «образование» как устоявшийся педагогический термин ввел еще основоположник теории обучения Иоганн Генрих Песталоцци в 1780 г. В русском языке в том же значении применил Н.И.Новиков. В казахском языке понятие образования ввел Ы.Алтынсарин посредством своих первых учебников, которые затем были развиты плеядой казахских ученых А.Байтурсынова, М.Жумабаева и др. [2].

Современное образование развивается в разных направлениях и характеризуется такими свойствами, как: гуманизация, гуманитаризация, дифференциация, диверсификация, стандартизация, многовариантность, многоуровневость, фундаментализация, информатизация, индивидуализация, непрерывность. Вместе с тем последние 30 лет образование в мировом пространстве неуклонно начало менять свою ориентацию с понимания образования как ценности на образование как услугу. Образование стало более клиентоориентированным в рыночных условиях.

С учетом того или иного направления развития образования проходит процесс эволюции содержания образования, среди которых можно отметить дидактический энциклопедизм; дидактический формализм; дидактический утилитаризм; функциональный материализм; структурализм.

История педагогики довольно подробно поясняет особенности принципов отбора содержания, но наше внимание занимает последняя теория. *Структурализм* как теория отбора и построения учебного содержания была предложена польским профессором К. Сосницким, который считал, что в содержании каждого учебного предмета необходимо выделять основные формообразующие элементы, имеющие прочную научную и образовательную значимость, а также второстепенные производные элементы, знание которых для учащихся общеобразовательной школы не обязательно [3].

Действующие модели образования по организации и содержанию можно классифицировать следующим образом:

- институциональные модели - под патронажем государства в виде ведомственных организаций;
- развивающая модель (В.В. Давыдов, В.В. Рубцов и др.) по уровню, типу, рангу деятельности;
- традиционная модель (Ж. Мажо, Л. Кро, Ж. Капель, Д. Равич, Ч. Финн и др.), реализующая академическое обучение на основе фундаментальности знаний;
- рационалистическая модель (П. Блум, Р. Ганьэ, Б. Скиннер и др.), придерживается практического обучения с целью ускоренной социализации студентов;
- феноменологическая модель (А. Маслоу, А. Комбс, К. Роджерс и др.) учитывающая потребности, интересы и индивидуально-психологические особенности личности;
- компетентностная модель (Н.Хомский, Д.Равен, В.Хутмахер, И.А.Зимняя, В. А. Болотов, В. В. Сериков, С.С.Кунабаева и др.) направлена на то, чтобы дать обучающемуся навыки для самостоятельного решения ряда задач, в том числе задач личного и профессионального характера;

- неинституциональная модель (П. Гудман, И. Иллич, Ж. Гудлэнд, Ф. Клейн, Дж. Уолт, Л. Бернар и др.) посредством открытой школы, дистанционного обучения и других форм [4].

Современным трендом в системе образования наряду с институциональной являются неинституциональные модели образования, что связано с развитием информационно-коммуникационных технологий, среди которых уверенно заявляет о себе искусственный интеллект. Мы не готовы оценить риски и преимущества технологий, но появление различного рода дискретных курсов обучения по различным аспектам свидетельствует о приоритете неформального образования. Предоставление свободы в организации, содержании образования влияет на выбор методики обучения. В связи с этим нас интересует вопрос: какие изменения претерпевает методика языкового образования с учетом вышеизложенного?

Обратимся к классической модели методической системы, где компонентами определены цели, содержание, методы, средства, формы обучения (по Н.В.Кузьминой) [5].

Методическая система обучения

Рисунок 1 – Модель методической системы

Данная модель формально сохранена, но смысловое наполнение каждого компонента претерпевает грандиозные, можно сказать, тектонические изменения. Рассмотрим каждый компонент через призму реформ, проводимых в системе образования в целях поддержания своей конкурентоспособности.

Цели обучения в зависимости от выбора модели образования формулируются в ответ на вызовы дня, которая проявляет языковой портрет личности. Под этим определением понимается «совокупность способностей и характеристик человека, обуславливающих создание и восприятие им речевых произведений (текстов), которые различаются степенью структурно-языковой сложности, глубиной и точностью отражения действительности, целевой направленностью» [6, с.12]. В настоящее время широко распространена компетентностная модель, которая ставит целью формирование определенного набора компетенций для каждого уровня образования с учетом психофизиологических особенностей личности. Поле научных исследований по компетенциям в мировом научно-образовательном пространстве многообразно, тем не менее мы с гордостью отмечаем в Казахстане разработку компетентностной парадигмы иноязычного образования академика НАН РК Кунанбаевой С.С. [7].

Цели обучения также формулируются самими клиентами, желающими получить результат в кратчайшие сроки. Поэтому различного рода курсы неформального образования имеют целью конкретные, измеримые показатели обученности.

Содержание обучения подвергается фрагментации с различных позиций. Развитие технологий способствовало дискретному мышлению обучающихся различных возрастных групп. В языковом образовании основные тренды фрагментации содержания обучения проявляются в виде профилизации, минимизации, уровневого владения языком, специализации отраслевых направлений, модульности и др. Названные направления развития содержания языкового образования, да и не только, пытаются структурировать учебный материал в зависимости от потребности клиентов, заказов государства, запросов общества и рынка. Структурализм как теория отбора содержания, на наш взгляд, выбрана верно, однако, реализация его характеризуется определенными издержками.

Профилизация языкового образования в школе пытается сохранить наработанную филологическую систему языкознания, вследствие чего наблюдается недовольство педагогической общественности перегрузкой учащихся старших классов. Мало того, в 2 года обучения профильных классов даже втягивается вузовское содержание. Сбор языковых учебных предметов в одну образовательную область, демонстрируемый в учебных программах, разработанных НИШ, в результате многолетнего внедрения без экспериментальной апробации, показал свою несостоятельность с научно-методической точки зрения. Однако, взятый курс не меняется и приходится наблюдать падение уровня владения языком, культуры речи, грамотности выпускников по всем языковым предметам.

Минимизация учебного материала в соответствии с запросами клиентов, наоборот, ломает системную подачу языкового материала и создает хаотичность знаний, умений, навыков обучаемых в воссоздании хоть какого-то реального мировосприятия сквозь призму предлагаемого материала. В пример можно привести различного рода краткосрочные курсы, разработанные блогерами различной квалификации, особенно умилительно выглядят курсы, предлагающие освоить иностранный язык за 10 занятий.

Уровневое владение языком, внесенное в методику иноязычного образования посредством европейского языкового портфолио CEFR, получило широкое применение как инновационное предложение в ответ на запросы рынка. В настоящее время языки всех народов и континентов интенсивно разрабатывают эту идею. Однако, позволю выразить свой скепсис относительно данной разработки, внедряемой на протяжении более 20 лет ЕС (1996). Думаю, различные языковые семьи, а их более 400, не могут калькировать языковой портфель по объективным причинам.

Возьмем для примера в Казахстане в силу провозглашенного полиязычного образования – казахский язык из тюркской группы, русский - из славянской группы, английский из романской группы языков. В данной выборке английский язык в силу своих особенностей – 24 буквы, пунктуация является одной из самых простых, твёрдый порядок слов в предложении и многое другое позволяет стандартизировать уровень владения языком.

Казахский язык, имея кириллический алфавит из 42 букв, гармонию гласных, 7 падежей, 8 глагольных форм времени и др. мало поддается стандартизации, в связи с чем мы наблюдаем многолетнюю малоэффективную попытку казахских методистов внедрить коммуникативную методику обучения.

Русский язык характеризуется алфавитом из 33 букв, подвижным ударением, флексивностью, относительно свободным порядком слов в предложении и другими явлениями также трудно поддается стандартизации, хотя на данное время Институт русского языка имени А.С.Пушкина определил сертификационные уровни владения языком, особенно для мигрантов.

Таким образом, считаем, что казахский язык должен разработать свою собственную внутреннюю систему уровней владения. В Казахстане был разработан и внедрен проект Казтест под руководством д.п.н., профессора Оразбаевой Ф.Ш., однако, существующие учебники казахского языка не придерживаются данной системы.

Специализация отраслевых направлений интенсивно разрабатывается в силу необходимости развития экономики стран и государств. Отраслевая специализация языков строится на профессиональной терминологии, что в принципе является одним из методически выверенным положением. Делопроизводство и деловые отношения имеют четко очерченный круг требований, что диктует ограничения в выборе лексического минимума, грамматических конструкций, стилевой маркированности.

Данный анализ фрагментации содержания языкового образования сигнализирует о том, что попытка выстраивания своей собственной структуры учебного материала нарушает традиционную языковую систему, вырывая отдельные блоки/части из целого, что приводит к дискретной представленности содержания.

Сердцевиной методической системы являются методы обучения. Наблюдаемая картина в современной методической науке свидетельствует о смешении понятий «методы» и «технологии», что дает возможность провести сходства и различия данных терминов.

Метод обучения - система последовательных взаимосвязанных действий учителя и учащихся, обеспечивающих усвоение содержания образования. Метод обучения характеризуется тремя признаками: обозначает цель обучения, способ усвоения, характер взаимодействия субъектов обучения. Каждый метод обучения призван отразить специфику проявления в нём этих признаков [8].

Педагогическая технология - это алгоритм (последовательность) действий ученика и учителя, обеспечивающий достижение намеченного образовательного результата.

Приоритетный вопрос методики - «как», а технологии - «как это сделать оптимально». В технологии более представлена целевая, процессуальная, количественная и расчётная компоненты, в методике - содержательная, качественная и вариативная стороны.

Исходя из данных определений можно утверждать, что метод - это более широкое понятие, чем технология. Поэтому при описании, например, метода проблемного обучения и технологии проблемного обучения необходимо обратить внимание на их существенные различия.

Методы и технологии различаются и по формам обучения. Традиционными формами обучения в школе и вузе на протяжении столетий являются классно-урочная и лекционно-практическая системы обучения. Современные тренды форм обучения связаны с принципом индивидуализации, поэтому широкое распространение получили репетиторство, менторство, тьюторство и др.

Развитие новых технологий и пандемия-2019 послужили толчком для дистанционного обучения, вследствие чего привычно стало слышать режим он-лайн, офф-лайн, смешанный формат. В этих условиях качество и результат обучения зависит от мотивированности обучающихся. Вникая в смысл иноязычных слов, невольно отмечаешь как точно они отражают реальную действительность. Слово он-лайн – в переводе на русский означает – отклЮченное присутствие, офф-лайн – вклЮченное присутствие. В период Ковид-2019 посредством открытых камер наблюдались комические, иногда не подобающие, ситуации как у преподавателей, так и студентов (заспанные лица, форма одежды, прием пищи и др.).

Обратимся к средствам обучения, которые проживают свой подъем в связи с распространением новых технологий. Кроме традиционных средств, у всех на слуху новомодные термины как цифровые образовательные ресурсы, искусственный интеллект, дополненная реальность и др. Объем рынка ИИ в сфере образования превысил \$1 млрд в 2020 году, и ожидается, что в период с 2021 по 2027 год он будет расти со среднегодовым темпом роста более 40% [9]. Средства обучения помогают автоматизировать рутинный труд педагога, однако, как отмечают исследователи, цифровая программа реализует то, что задано человеком, следовательно, её эффективность зависит от квалификации методиста, понимающего систему методической работы, самой методики. Использование ИИ в настоящее время востребует достаточно фундаментальной подготовки педагога, разбирающегося во всей системе образовательного процесса.

Можно с уверенностью отметить, что современные цифровые средства обучения начали влиять на методы и технологии обучения, так как ими предъявляются новые требования по их применению в учебном процессе. Особенно в языковой сфере они становятся нетерпимыми/неуправляемыми без соответствующей стандартизации и конкретики, что требует четкости и точности целей, содержания и этапов обучения.

Таким образом, проведенный обзор трендов и традиций, происходящих в методике языкового образования, показывает стремительное развитие с одновременным кризисом устоявшихся компонентов системы методической работы. Наблюдается их переосмысление, придание новой семантики с учетом требований дня. Нами сделана лишь попытка штрихами обозначить данный процесс изменения смыслового объема методики языкового образования.

ЛИТЕРАТУРА

1. Мамардашвили М.К. Картезианские размышления. - М.: Прогресс, 1991.
2. Бабаев С.Б., Оналбек Ж.К. Жалпы педагогика: Оқулық – Алматы: «Нұр-пресс», 2005 – 228 бет.
3. Педагогика / Под ред. Ю. К. Бабанского. - М., 1988.
4. Модели образования. <https://kazedu.com/referat/128538/1> - Дата обращения - 04 04 2024
5. Кузьмина Н.В. Методы исследования педагогической деятельности. - Ленингр. гос. ун-т им. А. А. Жданова. - Ленинград, 1970. - 114 с.
6. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. 3-е изд., стереотип. М.: Едиториал УРСС, 2003. 261 с.
7. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. - Алматы, 2010
8. Педагогическая энциклопедия. <http://niv.ru/doc/dictionary/pedagogical-encyclopedia/articles/148/metod-obucheniya.htm> - Дата обращения - 04 04 2024
9. Искусственный интеллект в образовании: тренды 2022 / <https://medium.com/ismart-edu/искусственный-интеллект-в-образовании-тренды-2022-81335d209b4> - Дата обращения - 04 04 2024

Сумарокова А.О.
Магистрант
“7M03211-Журналистика”
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: lina.sumarokowa@mail.ru

ИССЛЕДОВАНИЕ ТЕНДЕНЦИЙ НАРРАТИВОВ О КУЛЬТУРЕ В РАЗВИТИИ АРТ-ЖУРНАЛИСТИКИ

Аннотация: Заинтересованность в распространение культурных смыслов и идентичности в Казахстане, набирает обороты среди молодого поколения, которых в целом начинают затрагивать вопросы про уникальность и самобытность восприятия. Эпоха информационного обмена и быстрого развития мультимедийных технологий, где посредством передачи художественного изображения, тексты и журналистское сопровождение которых, играют важную роль в изучение взаимосвязи между искусством и медиа, которое позволяет лучше понять, как формируются наши представления о мире и о себе, и то какое воздействие они имеют на общества в эпоху колоссальных перемен и времени быстрого информационного потребления.

Ключевые слова: нарратив, культура, СМИ, мультимедийность, технологический потенциал, институции, арт-сообщество, галереи.

Abstract: The interest in the dissemination of cultural meanings and identity in Kazakhstan is gaining momentum among the younger generation, who in general are beginning to be concerned with issues of uniqueness and identity perception. The era of information exchange and the rapid development of multimedia technologies, where through the transmission of artistic images, texts and journalistic accompaniment of which, play an important role in the study of the relationship between art and media, which allows us to better understand how our perceptions of the world and of ourselves are formed, and what impact they have on societies in an era of tremendous change and a time of rapid information consumption.

Keywords: narrative, culture, media, multimedia, technological potential, institutions, art community, galleries.

Канадский филолог, культуролог Маршалл Маклюэн в изучение коммуникативной сферы отметил, что именно среда создает человека. Он обратил внимание на изменения в обществе, вызванные именно эволюцией коммуникационных технологий, которые в свою очередь были собраны в понятие медиалогического подхода и формирования “глобальной деревни”. Кроме изучения способов разговорного взаимоотношения людей, особое внимание он уделял культуре, как на один из факторов развития общества.

Исходя из исследований М. Маклюэна, можем заметить, что одним из толчков для эволюционного роста общественности становится увеличение и совершенствование технологического потенциала. Рассматривая тему влияния журналистики на формирование и восприятие искусства Казахстана в современных условиях важно отметить масштабы изменений информационных и коммуникативных каналов [1, с. 35-75].

Начальная точка этапа резкого скачка технической революции отмечается с эпохи мировой индустриализации, которая нарастила свои обороты в 20 веке.

Для полного цикла создания контента и его восприятия большим числом реципиентов уходило десятилетия. Данное явление подразделяется на несколько периодов и имеет качественное изменение в работе и восприятие информации:

1. Начало 1900 — когда на обновление и возможность охватить большее число аудитории, изучить весь объем информации уходило более 50 лет;
2. 1950 годы — для этого же процесса, ввиду внедрения радио-теле технологий уходило порядка 25 лет;
3. 1970 годы — 15 лет;
4. 1990 годы — 10 лет
5. 2000 годы — 5 лет [2].

Постепенное сокращение времени распространения и обработки всего объема информации дало возможность журналистам значительно расширить круг своего влияния. Более открытый и массовый доступ к использованию интернета и социальных сетей в первом десятилетии 21 века

продемонстрировал процесс увеличения объема информационного поля, который обновлялся в среднем за 72 часа [3, с.13].

Исходя из этого, анализируя меняющиеся тенденции в СМИ началась модернизация традиционных форматов: печатных изданий, телевидения, радио. Т.е. процесс интеграции информационных и коммуникационных технологий в единый информационный ресурс на базе онлайн пространства — а это, веб-журналы и газеты, телеграмм каналы и аккаунты в социальных сетях, онлайн радио и подкасты, веб-телевидение. Такой процесс слияния и создания новых способов передачи информации в медиа называется — конвергентная журналистика[4]

Отличительной чертой для создания контента в границах определения конвергентной журналистике кроется в мультимедийности. Она уделяет особое внимание на формирование новых компетенций или гибкости у специалиста и развитию таких навыков в работе, как: монтаж видео, цветокоррекция, постпродакшн и постобработка фотографий, анимация, big data. Отмечается, что применение нескольких каналов распространения информации, как аудио-, видео-, виртуальных коммуникаций, быстрее увеличивают трафик и интерес целевой аудитории. Это доказывает факт того, что человек получает свободный, практически неограниченный доступ к информации. Нам же в рамках данной работы интересно рассмотреть как большие объемы информации повлияли на восприятие искусства в Казахстане и работе его нарративов влияющих на общество[5].

Революционным толчком для увеличения внимания к изучению современного искусства Казахстана, несомненно принесла мировая пандемия Covid-19, в результате которой понимание культуры и искусства претерпели ряд изменений. Примерами для этого могут послужить: распространенная акция виртуальной экскурсии по Государственному музею искусств Казахстана имени А. Кастеева, просмотр архивных спектаклей от Национального академического театра оперы и балета имени Абая и Национального академического русского театра драмы имени М.Ю. Лермонтова через хостинг-платформы. Важно отметить, что одним из главных факторов проведения подобных онлайн мероприятий стала конвергентная журналистика, которая на протяжении последних нескольких лет приучала массовую аудиторию к мультимедийному способу восприятия информации, высокому качеству продакшена и постпродакшна аудио, фото и видео контента. Благодаря своим особенностям она трансформировала как жанры журналистики, так и искусство. Уникальность, заключается в том, что история и информационная повестка дня состоит сразу из нескольких элементов: первым, как признак конвергенции, выступает — визуальный язык, как классический способ передачи — текстовая интерпретация и добавление графики, видео или аудио. Все ответы, которые мы раньше искали через разные источники: телевидение, газета, радио, в онлайн медиа содержится в одном журналистском продукте [6].

Таким образом за несколько лет тесного взаимодействия журналистики и искусства, последнее стало набирать обороты популярности через реализацию специальных проектов созданных СМИ. Журналисты не просто прививают интерес, а их продукт помогает понять, полюбить, подробно изучить на примерах, сопоставлять произведения искусства с современными реалиями и отражать происходящее. Создавая совершенно новое направление и нишу арт-журналистики. Таким образом давая пространство для анализа актуальных проблем посредством нарративов о культуре [7].

В данном процессе журналистику и искусство объединяют базовые принципы:

Во-первых, важной составляющей является концепция. Мы рассматриваем не просто предмет как таковой, а что мы им можем вызвать и к каким вопросам приковать внимание. Поэтому современные казахстанские и мировые деятели искусства стараются искать совершенно новые формы и форматы распространения своего произведения, стараются применить новый изобразительный язык и пронизывать реальность. Здесь важно отметить приоритет в эксперименте, способности не просто кого-то впечатлить, а побудить к действию. Чтобы в процессе восприятия и анализа информации целевая аудитория не осталась равнодушной. Таким образом широкое распространение получил реди-мейд, как активная практика взаимодействия людей и контекста.

Во-вторых, конвергентную арт-журналистику в 21 веке от других отличает, что зритель теперь становится соавтором. Особенность этого принципа в освещении современного искусства зиждется в возможности на равном с автором материала выразить свою точку зрения. Также теперь плоть для дальнейшего размышления и выделение актуальность момента ложится на плечи автора и его соавторов. Ведь современное искусство в своей природе очень быстро меняется. Поэтому онлайн перформанс организованный на базе мультимедиа помогает нам пережить культурные изменения, не просто наблюдая их со стороны, а становясь их создателями или распространителями [8].

Структурное и технологическое основание журналистики в восприятии культуры, отмечает общую тенденцию для изучения нарративов на данный момент:

1. Неомадизм;

2. Возвращение к корням и изучение истории;
3. Самобытность, поиск уникального в каждом;
4. Укрепление роли женщины в обществе.

Влияние конвергентной арт-журналистики на развитие современного искусства Казахстана также хорошо заметно в распространенном эффекте узнаваемости и самобытности молодых деятелей искусства, становясь их визитными карточками[9]:

Адиль Аубакиров — художник, для определения его стиля письма служит симбиоз всего, что нас окружает и что мы можем рассмотреть. Его проекты вдохновляют на созидательное мышление. Простые линии, объединение академического письма и цифровых кадров, создают совершенно новый образ. В котором отражается современность, но при этом мы видим единение с казахскими традициями, каллиграфией, петроглифами и природой. Если изучать его картины издали создается впечатление, что на холсте переизбыток информации. Но правильнее всего, изучать их детально вблизи.

Шекер Шакир — исследует изменчивость и многогранность ситуаций в зависимости от точки зрения. Ее художественные работы — это в буквальном смысле картинка, которые сменяют друг друга в зависимости от точки, в которой находится наблюдатель. Особенно важным аспектом ее творчества является исследование взаимоотношений происходящего и наблюдателя: как именно абстрактный набор информации преобразуется в «ситуацию».

Толкын Сакбаева — первая профессиональная художница Казахстана с диагнозом ДЦП. Ее картины наполнены жизненной силой и глубиной, отражая исследование таких тем, как мобильность, самоидентификация и человеческие взаимоотношения. Благодаря динамичной технике письма и использованию ярких красок она оживляет привычные сюжеты и жанры, наполняя их энергией и чувством движения. Ее работы отражают стык «измов» начала XX века с современными переживаниями, предлагая тонкий комментарий к сложностям современного общества.

Ринат Абдрахманов — мультимедийный артист, которые объединяет в своих работах жанры Contemporary art и новые медийные технологии. Работы сложные, но их авторский взгляд узнаваем как в Казахстане, так и на евразийском пространстве.

Ляззат Ханым — ее работы показывают, что все простое можно показать совершенно не банальным способом. Она вызывает впечатление мастера фразеологизмов в мире краски, тем самым задавая холстам смысл и изюминку. Они пишут о том, что окружает и волнует в современном обществе.

Арт-журналистика уделяет особое внимание на формирование современной ретроспективы через этнику, казахстанский культурный код, его айдентику, рассматривая всецело таймлайн развития искусства Казахстана. Также стоит отметить влияние арт-журналистики на укреплении брендинга казахстанских произведений искусства.

Например, благодаря специальному проекту веб-журнала “Sentyabr daily”, при одноименном маркетплейсе, совместно с Общественным фондом имени Батырхана Шукенова был запущен выпуск и продажа пластинок с дебютным альбомом “Отан Ана”, который показал нам сквозь 20 лет, что это не просто первый альбом Батыра на казахском языке, но и эталон современной казахской музыки. Помимо возможности прикоснуться к нематериальной культуре, созданной Б. Шукеновым, мы можем глубже изучить феномен его популярности и вклада в искусство современного Казахстана благодаря образовательным статьям веб-журнала.

Также немаловажное влияние арт-журналистики на формирование современного искусства заключается в том, что благодаря своим мультимедийным каналам, она позволяет наиболее быстрым способом узнать про изменения в мировых трендах или же наоборот выдвинуть гениальное произведение деятеля в трендсеттеры. Один из примеров служить проект веб-журнала “Sentyabr daily” под названием — recovery, challenging, changing. Он про изменения в мире моды в 2022 году, на которые стоит уже обратить внимание и также делится полезными ссылками, тех изданий, что стараются держать руку на пульсе меняющихся тенденций [10].

В том числе конвергентная арт-журналистика и онлайн-среда, нам помогает обходить границы, создавая новый и уникальный проект в мире искусства. В этом сочетании усиливается коммуникационный канал арт-институций и СМИ, через приемы которых создаются информационные проекты. В 2023 году информационном порталом The Steppe KZ была проведена премия научных и креативных индустрий STEPPE awards 2023, где одной из категорий было выбрано арт-пространство. Сочетание работы арт-институций, во главе с искусствоведами, галереями — Aspan, Esentai gallery, был разработан с журналистами конкурс для поддержки молодых художников V.Bubikanova Art prize (прим. Бахыт Бубиканова — казахстанская художница, одна из ярких представителей арт-индустрии современности, ушедшая из жизни летом 2023 года в период тяжелой

болезни). В данном плане сочетание работы разных каналов информации: арт-институций — как профессиональной среды искусства и культуры, и СМИ — как основного креатора информационной повестки дня, — значение и влияние нарративов о культуре становится прозрачным и доступным для широкой аудитории [11].

Изучая подробности развития интереса к более детальной работе о культуре и ее нарративах, сформировало ряд новых мультимедийных СМИ про искусство. В 2022 году в Алматы (Казахстан) открылся медиа-портал про искусство Казахстана и Центральной Азии ART OF HER. Цель работы, которого сформировалась в предоставлении доступности нового взгляда на реальные проблемы, а именно познание сути и основы человеческого поведения, истории через искусство. Кроме того, портал становится площадкой для диалога журналистов, артистов и целевой аудитории, в таком формате проводится анализ интересующих проблем и поиск решения [12].

Глубокий процесс самоиндификации, где каждый из участников создавая личный взгляд и отклик на исторические изменения, кооперирует в себе общий культурный код. Говоря, про влияние мультимедиа на современное искусство Казахстана, стоит сказать, что оно меняется и становится более узнаваемым, демонстрируя интеллектуальный самобытный образ. При этом инструментами для создания проекта арт-журналистики не служат сложные инструменты: вам понадобится референсы оригинала, текстовые и видео источники, создание мудборда и понимания концепции и несколько мультимедийных канала распространения информации. Сочетание этих компонентов помогут повысить трафик интереса у целевой аудитории и при этом дать возможность всем узнать про искусство Казахстана.

ЛИТЕРАТУРА

1. Маклюэн М. Понимание медиа: внешнее расширение человека. - Москва, 2019. - 35-75 с.
2. Gregory P.R. Russian National Income: 1885—1913 - Cambridge University Press, 1982.
3. Сумарокова А.О. Сегодня человек может заменить целую газету / журнал полонии в г.Алматы, РК *Almatyński Kurier Polonijny* — №1 (25) 2019, 12-13 с./ Режим доступа URL: <https://wienz.kz/images/czasopismo/25.pdf>. - (дата обращения: 25.01.2019)
4. Вартанова Е. Л. К чему ведет конвергенция в СМИ. М. Аспект-Пресс, 1999. 12 с
5. Perspectives on Multimedia: Communication, Media and Information Technology by Robert Burnett (Editor), Anna Brunstorm (Editor), Enders G. Nilsson (Editor). — Wiley, England, 2004. P. 2
6. Амангельдинова Самал Ернарвна, Протасова Ольга Владимировна, Горковенко Людмила Александровна “Казахстан в новых жизненных реалиях в период пандемии коронавируса” // Режим доступа URL: Казахстан в новых жизненных реалиях в период пандемии коронавируса – тема научной статьи по экономике и бизнесу читайте бесплатно текст научно-исследовательской работы в электронной библиотеке КиберЛенинка (cyberleninka.ru). - (дата обращения: 5.04.2024)
7. Лебедева Е.Г. Журналистика и культура - режим доступа URL: <https://www.litres.ru/book/elena-gennadievnalebedeva/zhurnalistika-i-kultura-67402403/chitat-onlayn/> - (дата обращения: 30.02.2022)
8. “Деформированная реальность художников XX века: как научиться понимать современное искусство” на портале Нож медиа // Режим доступа URL: Деформированная реальность художников XX века: как научиться понимать современное искусство — Нож (knife.media). - (дата обращения: 23.04.2019)
9. Проект Wary x Сентябрь // Режим доступа URL: [sentyabr daily \(@sentyabr.me\)](https://sentyabr.me) • Фото и видео в Instagram. - (дата обращения: 15.12.2020)
10. “Что будет с модой в 2022 году?”. Проект recovery, challenging, changing // Режим доступа URL: [sentyabr daily \(@sentyabr.me\)](https://sentyabr.me) • Фото и видео в Instagram
- Вселенная креатива: как прошла премия STEPPE Awards 2023. - Режим доступа URL: <https://the-steppe.com/sobytiya/vselennaya-kreativa-kak-prosila-premiya-steppe-awards-2023> - (дата обращения: 16.11.2023)

Карпенко Т.Е.,
канд.филол.наук
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: tatyana.karpenko49@mail.ru

КОМПЬЮТЕРНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Аннотация: В данной статье обсуждаются некоторые аспекты применения компьютерных технологий в лингвистических исследованиях специалистами со знанием иностранного языка.

В современном мире компьютерные технологии играют важную роль в лингвистических исследованиях, обеспечивая автоматизацию и анализ текстовой информации на разных языках. Компьютерные технологии вносят значительный вклад в наше понимание языка, его структуры и использования. В данной статье рассматриваются задачи, направления и значимость компьютерных технологий для специалистов, работающих с текстами больших объемов.

Ключевые слова: компьютерные технологии, компьютерная лингвистика, лингвистические исследования, обработка естественного языка.

Karpenko T.E.,
candidate of philological sciences
Ablai khan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: tatyana.karpenko49@mail.ru

COMPUTER TECHNOLOGIES IN LINGUISTIC RESEARCH

Abstract: This article discusses some aspects of applying computer technologies in linguistic research by specialists proficient in a foreign language. In the modern world, computer technologies play an important role in linguistic research, providing automation and analysis of textual information in various languages. Computer technologies make a significant contribution to our understanding of language, its structure, and usage. This article explores the tasks, directions, and significance of computer technologies for professionals working with texts of large volumes.

Keywords: computer technology, computational linguistics, linguistic research, natural language processing.

Лингвистические исследования стали одной из областей, где компьютерные технологии играют ключевую роль в анализе и понимании языка. С появлением современных вычислительных инструментов лингвисты и другие специалисты, работающие с текстами на иностранных языках, получили возможность исследовать языковые явления на более глубоком уровне, а также создавать и уточнять теории, которые были бы недоступны без использования технологий. Цель данной статьи: определить актуальность и назначение компьютерных технологий в лингвистических исследованиях для специалистов гуманитарных профессий, владеющих иностранным языком.

Компьютерные технологии представляют собой совокупность методов, инструментов и процессов, основанных на использовании компьютеров и программного обеспечения, с целью решения различных задач, автоматизации процессов и обработки *информации*.

Компьютерные технологии в лингвистике представляют собой совокупность методов, инструментов и программных решений, применяемых для анализа, обработки и интерпретации *языковых данных*.

Компьютерные технологии позволяют лингвистам и исследователям языка автоматизировать процессы анализа текстов, извлечения информации, синтеза речи, машинного перевода, распознавания речи и многое другое. Компьютерные технологии значительно ускоряют и упрощают исследования в области лингвистики, позволяя анализировать огромные объемы текстов и выявлять закономерности, которые ранее были недоступны для анализа вручную. Они также способствуют развитию новых методов и подходов к изучению языка и его использованию в различных сферах человеческой деятельности.

Автоматическая обработка текста становится необходимой по ряду **причин**: 1) Объем данных. С ростом интернета и цифровизации информации объем текстовых данных постоянно увеличивается.

Автоматическая обработка помогает эффективно управлять большими объемами текста. 2) Скорость обработки. Автоматические методы позволяют обрабатывать тексты значительно быстрее, ускоряя процесс анализа и извлечения информации.

Особым направлением в компьютерных технологиях является компьютерная лингвистика.

Компьютерная лингвистика (Computational Linguistics, CL) – это научная дисциплина, объединяющая знания в области лингвистики (науки о языке) и информатики (науки о компьютерах и информационных технологиях) с целью разработки методов и инструментов для обработки и анализа естественного языка с использованием компьютеров и вычислительных алгоритмов.

Подробное определение термина можно найти в Большой российской энциклопедии: «КОМПЬЮТЕРНАЯ ЛИНГВИСТИКА (калька с англ. computational linguistics), одно из направлений прикладной лингвистики, в котором для исследования языка и моделирования функционирования языка в тех или иных условиях, ситуациях и проблемных сферах разрабатываются и используются компьютерные программы, компьютерные технологии организации и обработки данных. С другой стороны, это область применения компьютерных моделей языка в лингвистике и смежных с ней дисциплинах» [1]. Сходное определение приводится и в энциклопедии Кругосвет, которая добавляет, что «на практике, однако, к компьютерной лингвистике относят практически все, что связано с использованием компьютеров в языкознании» [2].

Компьютерная лингвистика – это научная дисциплина, которая объединяет методы компьютерных наук и лингвистики с целью изучения и создания компьютерных моделей для анализа, понимания и генерации естественного языка. Основная задача компьютерной лингвистики заключается в разработке алгоритмов и программных инструментов, способных обрабатывать текстовые данные таким образом, чтобы компьютер мог понимать их смысл, извлекать информацию, переводить с одного языка на другой, распознавать и синтезировать речь, а также выполнять другие задачи, связанные с языком.

Компьютерная лингвистика включает в себя широкий спектр подходов и методов, в том числе обработку естественного языка (Natural Language Processing, NLP), машинное обучение и машинный перевод, статистическую лингвистику, семантический анализ, информационный поиск, анализ текстовых данных, генерацию текстов, создание чат-ботов и др.

Компьютерные технологии, методы NLP позволяют создавать инструменты для анализа больших объемов текстовых данных, выявляя тенденции и закономерности в использовании языка в различных контекстах. Это, например, очень важно не только для филологов, но и для специалистов других профессий – маркетологов, PR, журналистов, политологов, туристологов, экономистов, которым необходимо анализировать и понимать реакцию аудитории на текстовые материалы.

В мире компьютерной лингвистики, где анализ естественного языка играет ключевую роль, язык программирования *Python* становится неотъемлемым инструментом. *Python* заслуженно признан одним из самых популярных языков программирования в области компьютерной лингвистики, что подтверждает TIOBE Index на апрель 2024 года [3]. Его простота и читаемость делают его идеальным выбором для работы с текстовыми данными и анализа естественного языка. Богатство библиотек, таких как NLTK (Natural Language Toolkit), SpaCy, TextBlob и др., обеспечивает широкие возможности для обработки и анализа текста на различных уровнях – от токенизации и стемминга до анализа сентимента и машинного перевода.

Преимущества использования *Python* для NLP описываются так: “Инструментарий и пакеты *Python* распространены, так как *Python* является универсальным языком программирования без определенной области применения, *Python* проще изучить и он более дружелюбен к пользователю, особенно для студентов и ученых, не имеющих специальных знаний в области компьютерных наук” [4, с. 246].

За последнее десятилетие проведены значимые исследования в области компьютерной лингвистики и NLP с использованием *Python* [5; 6; 7] и др. Эти ресурсы охватывают предварительную обработку текста, маркировку частей речи, распознавание именованных сущностей, анализ тональности, синтаксический анализ и многое другое.

Ключевые задачи компьютерной лингвистики – это лингвистическое обеспечение информационных процессов. Перед компьютерной лингвистикой стоят задачи лингвистического обеспечения процессов сбора, накопления, обработки и поиска информации. Специалисты по компьютерной лингвистике (компьютерные лингвисты) занимаются разработкой алгоритмов и прикладных программ для обработки языковой информации. Эти программы проводят анализ текстов на различных уровнях, таких как синтаксический, морфологический и семантический.

Задачи и направления компьютерной лингвистики включают:

1) Обработка естественного языка (NLP). Автоматическая обработка текста позволяет анализировать и классифицировать текстовые документы, выделять ключевые информации и извлекать знания из больших объемов данных.

2) Автоматическое распознавание и синтез речи.

3) Генерирование текста. Генерация контента – создание контента, например, новостных статей, описаний товаров, резюме, короткие фрагменты текста для чат-ботов или настраиваемое содержимое для приложений.

4) Автоматический перевод текстов (Машинный перевод) – это одно из важных приложений автоматической обработки текста, которое позволяет быстро и эффективно переводить тексты с одного языка на другой.

5) Корпусная лингвистика, Создание и использование электронных корпусов текстов, обработка и анализ корпусов текстов.

6) Синтаксический и семантический анализ текста. С помощью автоматической обработки текста можно проводить синтаксический анализ (разбор структуры предложений), семантический анализ (понимание значения текста), анализ содержания, определять ключевые слова и фразы, выявлять темы и тональность текста, проводить статистические исследования, а также осуществлять лингвостилистический анализ художественных произведений.

7) Автоматическое извлечение информации (данных) из текста (Data Mining). Поиск информации из текстовых источников особенно важен в больших базах данных или научных статьях.

8) Автореферирование текстов, или автоматическое составление кратких аннотаций текста.

9) Создание диалоговых систем и чат-ботов, способных взаимодействовать с пользователем на естественном языке, отвечать на вопросы и выполнять задачи.

10) Разработка электронных словарей, тезаурусов, онтологий.

11) Прогнозирование и аналитика. Путем обработки текста можно проводить прогнозирование тенденций, анализировать мнения пользователей, делать прогнозы и проводить другие аналитические задачи.

12) Лингвистическая экспертиза (например, в судебной практике).

13) Компьютерные модели языка. Эти модели могут имитировать процессы, происходящие в мозге человека при обработке языка, что помогает лингвистам лучше понять, как работает язык, и предсказывать его эволюцию.

Значимость компьютерных технологий для специалистов, владеющих иностранным языком.

Компьютерные технологии сегодня играют ключевую роль в лингвистических исследованиях для специалистов, владеющих иностранными языками и работающих в международной сфере. Филологи, переводчики, юристы, маркетологи, туристологи, журналисты, политологи, экономисты, PR-специалисты, а также студенты-дипломники гуманитарного вуза обнаруживают, что компьютерные технологии упрощают и ускоряют процесс исследований в области языка и культуры.

Компьютерная лингвистика и обработка естественного языка расширяют возможности профессионалов с иностранным языком, которые, однако, не имеют специальной технической подготовки и считаются поэтому, по терминологии З. Д. Рашидовой, «неподготовленными конечными пользователями» [8, с. 6]. Однако такие специалисты, даже не обладая специальными знаниями в области программирования, все же стремятся использовать алгоритмы и программные коды для решения лингвистических проблем в своей профессиональной сфере. Современные технологии искусственного интеллекта и чат-боты (напр., ChatGPT) позволяют успешно применять необходимые кодировки для достижения искомого лингвистического результата.

Компьютерная лингвистика предоставляет инструменты для анализа и интерпретации текстов на различных языках и в разных сферах деятельности. NLP может быть полезна для *филологов и переводчиков* при исследовании литературы и текстовых материалов, для *юристов* при анализе документации на иностранных языках, для специалистов по *связям с общественностью*, для *политологов* при мониторинге мнений и реакций на различные события в международном контексте.

С помощью компьютерных технологий специалисты могут анализировать тексты, определять лингвистические особенности и тенденции, автоматизировать процессы перевода, управления контентом и аналитикой, а также использовать инструменты машинного обучения для более точного прогнозирования и анализа данных. Компьютерная лингвистика предоставляет специалистам возможность проводить более глубокий анализ языковых структур и семантики текстов, а также исследовать языковые взаимодействия и коммуникацию в различных контекстах.

Компьютерные технологии обеспечивают доступ к огромным объемам *международных текстов и документов*, таких как международные договоры и протоколы. Использование

специализированных программ и инструментов для анализа текстов позволяет специалистам выявлять ключевые темы, тенденции и паттерны в международном контексте.

Компьютерные технологии помогают отслеживать *международные события и новости* на различных языках и быстро получать информацию о политических, экономических и социальных процессах в разных странах и регионах мира.

Компьютерные технологии позволяют международникам анализировать *общественное мнение* и социальные медиа на разных языках. Это помогает понять реакцию общественности на международные события, развивать эффективные стратегии коммуникации и предсказывать возможные риски и вызовы.

Создание (генерация) многоязычного контента. Специалисты с иностранными языками могут создавать многоязычный контент с помощью автоматической генерации текстов. Это может включать генерацию некоторых типов документации, новостных статей, контента для веб-сайтов, текста для маркетинговых материалов и многое другое. Такие инструменты могут значительно упростить процесс создания и адаптации контента для различных рынков и аудиторий.

Филологи осуществляют лингвистический анализ и интерпретацию текстов. Они могут с помощью методов обработки естественного языка (NLP) и компьютерных моделей работать с большими данными, проводить лингвистический и лингвостилистический анализ медиа-текстов и художественных текстов, анализ тональности текста, анализ стилей и жанров, анализ социальных медиа-текстов, осуществлять статистический анализ лингвистических данных и этимологические исследования, работать с историческими текстами, разрабатывать и тестировать различные лингвистические гипотезы и даже прогнозировать языковые тренды и эволюцию языка в определенной сфере или сообществе.

Примером лингвостилистического анализа может быть анализ одного художественного произведения, где с помощью компьютерных технологий анализировались главные герои и был проведен сентимент-анализ, анализ использования местоимений [9, с. 375-380].

С помощью компьютерных технологий *переводчики* могут создавать глоссарии и базы данных терминов, адаптировать перевод к специфическим областям, таким как медицина, право, техника и т. д., могут создавать специализированные системы машинного перевода, осуществлять автоматический поиск и сопоставление параллельных текстов.

В целом, компьютерные технологии открывают перед специалистами с иностранными языками множество новых возможностей для улучшения и расширения своих профессиональной деятельности, обеспечивая им инновационные инструменты для улучшения аналитики, коммуникации, обучения и перевода. Это позволяет им эффективнее использовать свои навыки и расширять границы возможностей в международной среде.

Использование компьютерных технологий, таких как обработка естественного языка (NLP), представляет собой ценный инструмент также и для студентов гуманитарных специальностей при написании дипломных работ.

1) Анализ источников и исследований. С помощью компьютерных технологий студенты могут провести анализ существующей литературы по своей теме. Это включает автоматическое извлечение ключевых слов и фраз из текстов, выявление наиболее часто встречающихся тем и концепций, а также суммирование отзывов и комментариев к научным статьям.

2) Обработка и анализ данных. Компьютерная лингвистика помогает студентам автоматизировать процесс обработки и анализа текста. Она включает в себя кластеризацию текстов, выявление ключевых тем и трендов, а также анализ эмоциональной окраски текстов.

3) Автоматическое резюмирование литературы. Цель автоматического резюмирования – создание краткого, но информативного обзора содержания текста. Это помогает студентам быстро ознакомиться с содержанием большого объема литературы и выделить наиболее важные и релевантные материалы для своей работы.

4) Студенты могут использовать NLP для генерации текстового контента, т.е., для автоматического создания рефератов, кратких сводок и аннотаций научных статей и исследований, а также заключений к своей дипломной работе.

В целом, применение компьютерных технологий может значительно облегчить процесс написания дипломной работы, ускорить анализ текстовых данных и обеспечить качество и точность исследования. Однако студентам следует помнить о необходимости критического подхода к полученным результатам и всегда проверять их на соответствие академическим стандартам и требованиям учебного заведения.

Заключение. В современном мире, где глобализация становится все более значимым явлением, специалисты, владеющие иностранными языками, играют ключевую роль во многих областях

деятельности. Однако с появлением новых технологий, таких как компьютерная лингвистика, их возможности и способности значительно расширяются.

Компьютерные технологии активно применяются в лингвистических исследованиях. Использование компьютерных технологий в лингвистических исследованиях обеспечивает специалистов, работающих с иностранным языком, мощными инструментами для анализа и понимания языка. С помощью этих технологий лингвисты и специалисты других профессий могут обрабатывать и анализировать большие объемы текстовых и аудио-видеоматериалов, идентифицировать закономерности языка, извлекать полезную информацию и делать выводы на основе этой информации.

Без сомнения, компьютерные технологии будут продолжать играть ключевую роль в лингвистических исследованиях и вносить значительный вклад в наше понимание языка, его структуры и использования в международном контексте.

ЛИТЕРАТУРА

1. Баранов А.Н. Компьютерная лингвистика / А. Н. Баранов // Большая российская энциклопедия: [в 35 т.] / гл. ред. Ю. С. Осипов. — М.: Большая российская энциклопедия, 2004—2017. — Режим доступа URL: <https://old.bigenc.ru/linguistics/text/2087783> (дата обращения: 08.04.2024).
2. Кругосвет. Энциклопедия Кругосвет. Универсальная научно-популярная энциклопедия. — Режим доступа URL: https://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/KOMPYUTERNAYA_LINGVISTIKA.html (дата обращения: 01.04.2024).
3. TIOBE Index for April 2024. — Режим доступа URL: <https://www.tiobe.com/tiobe-index/> (дата обращения: 15.04.2024).
4. Lee R. S. T. Natural Language Processing: A Textbook With Python Implementation. Springer, 2023. — 453 p.
5. Васильев Ю. Обработка естественного языка. Python и spaCy на практике. СПб.: Питер, 2021. — 256 с.
6. Хобсон Л., Ханнес Х., Коул Х. Обработка естественного языка в действии. Пер. с англ. И. Пальти, С. Черников. СПб.: Питер, 2020. — 576 p.
7. Kochmar E. Getting Started with Natural Language Processing. Manning Publications, 2022. — 457 p.
8. Рашидова З.Д. (сост.) Автоматизированная обработка текстов на естественных языках. Учебное пособие. — Махачкала: ДГУНХ, 2018. — 112 с.
9. Karpenko T.E., Suleimenova A., Kozhakhmet A. The ideological and content realm of a literary work through digital technologies (on the basis of «Little Women» by Louisa May Alcott). - Сборник статей X студенческой научно-практической конференции «Вопросы межкультурной коммуникации в переводоведении и филологии». Алматы, 21 февраля 2024/ под ред. Б.М. Мизамхан - Алматы: КазУМОиМЯ имени Абылай хана, 2024. - С. 375-380.

Ualiyev E.,
master's degree student,
7M02311- «Translation Studies»
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: ualiyeverbolat@gmail.com

THE SPECIFICS OF YOUNG ADULT LITERATURE

Abstract: This work delves into the nuanced realm of Young Adult (YA) literature, elucidating its distinctive features, and impact on its readership. Through understanding this feature translators will better understand how to translate this kind of literature.

Key words: pragmatics, linguaculturology, young adult literature, aspects

Уалиев Е.,
магистрант, 7M02311- «Переводческое дело»
КазУМОиМЯ, Алматы, Казахстан
e-mail: ualiyeverbolat@gmail.com

ОСОБЕННОСТИ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ ДЛЯ ПОДРОСТКОВ

Аннотация: Это работа углубляется в тонкий мир литературы для молодежи (YA), разъясняя её характерные особенности и влияние на свою аудиторию. Понимание этих особенностей поможет переводчикам лучше освоить искусство перевода данного типа литературы.

Ключевые слова: прагматика, лингвокультурология, литература для подростков, аспекты.

ЖАСӨСПІМДЕРГЕ АРНАЛҒАН КӨРКЕМ ӘДЕБИЕТТІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аннотация: Бұл жұмыс жас ересектер (YA) әдебиетінің нюансты әлемін зерттеп, оның ерекшеліктері мен оның аудиториясына әсерін түсіндіреді. Бұл мүмкіндіктерді түсіну аудармашыларға әдебиеттің осы түрін аудару өнерін жақсы меңгеруге көмектеседі.

Негізгі сөздер: прагматика, лингвомәдениеттану, жасөспірімдер әдебиеті, аспектілер.

В современном мире литература для тинэйджеров занимает особое место, играя важную роль в формировании их личности. Художественные произведения для подростковой аудитории отражают интересы, проблемы, аспекты культуры и социальной жизни. Однако, при переводе подобной литературы возникает ряд сложностей, связанных с лингвокультурными и прагматическими особенностями: образцовая речь, сленг, аббревиатуры и сокращения, стилистика; эмоциональное содержание, создание атмосферы настроения читателю, использование реальных ситуаций для вызова сопереживания и соответствующей реакции подростка, а также расширение кругозора.

При упоминании иноязычной литературы, представленной в жанре young adult literature, название жанра передаётся по-разному, например, янг-эдалт[1], молодёжная литература, литература для подростков.[2] В США подростковая литература (англ. young adult literature) по определению Отделения литературы для подростков Американской библиотечной ассоциации предназначена для людей в возрасте от 12 до 18 лет.[3] При этом само понятие англ. young adult относится к возрасту от 17 до 21 года.[4][5]

Художественная литература для тинэйджеров обладает определенными свойствами, которые делают ее уникальной и привлекательной для целевой аудитории. Во-первых, она поднимает характерные для данного возрастного периода интересы и проблемы эмоционального состояния: осознание собственной личности, поиск своего места в обществе, формирование ценностей и преодоление трудностей подросткового возраста. Художественная литература для тинэйджеров способна увлечь своих читателей, затронуть их эмоции и помочь им лучше понять себя и окружающий мир. Во-вторых, художественная литература для тинэйджеров отражает современные социальные, культурные и технологические реалии, с которыми подростки сталкиваются в своей повседневной жизни. Она может включать в себя образцы современной молодежной речи, использование современных технологий для отражения актуальных проблем и вызовов, с которыми сталкиваются подростки в современном обществе.

Одной из особенностей художественной литературы для тинэйджеров является ее адаптированность к специфике и потребностям целевой аудитории. Тексты данного жанра обычно написаны с учетом языкового уровня и интересов подростков, что может отражаться в выборе лексики, стилистических приемов и структуры повествования. Такой выбор позволяет читателю легче воспринимать и понимать текст, что при переводе помогает сохранить адаптированность и целевую направленность произведения. Часто подобные произведения обращаются к чувствам, стремлениям и проблемам подросткового возраста, что делает их особенно значимыми для целевой аудитории. При переводе важно учитывать и передавать эмоциональный заряд оригинального текста, чтобы создать аналогичные эмоциональные реакции и восприятие у читателей на других языках. Кроме того, художественная литература для тинэйджеров часто включает в себя элементы фантастики, магии, приключений и других жанровых приемов, которые могут создавать особые вызовы при переводе. Передача фантастических и магических элементов, сохранение атмосферы и воссоздание специфического мира произведений являются важными аспектами перевода данного жанра литературы.

Не последней в художественной литературе для тинэйджеров является её образовательная функция. Такие произведения часто включают в себя важные темы, которые могут быть связаны с нравственностью, этикой, социальными вопросами и другими проблемами. При этом помогает молодым читателям развивать критическое мышление, эмпатию, аналитические навыки и способность к саморефлексии. Характеризуется данная литература своей субъективностью и сильным фокусом на эмоциональном и психологическом опыте главных героев, позволяет подросткам идентифицироваться с персонажами, переживать их эмоции, размышлять о сложных жизненных вопросах и находить в них отражение собственного опыта. Поэтому при переводе необходимо учитывать данную образовательную составляющую и стремиться сохранить передачу социокультурных и моральных ценностей, индивидуальность и уникальность голоса автора, передачу его стиля и манеры выражения, присутствующих в оригинале произведений.

Художественная литература для тинэйджеров имеет свои особенности, которые отличают ее от литературы для взрослых. Вот некоторые основные аспекты, связанные с жанрами, тематикой и стилевым своеобразием произведений:

Жанры:

- Приключения: Многие книги для тинэйджеров имеют элементы приключенческого жанра. Это может быть история о путешествии, поиск приключений, сражения или выживание в непривычных условиях.
- Фэнтези: Многие подростки увлекаются миром фантастических существ, волшебства и героических подвигов. Жанр фэнтези позволяет им погрузиться в мир магии и воображения.
- Научная фантастика: Жанр научной фантастики для тинэйджеров предлагает исследование научных и технологических идей, будущих миров и возможностей, которые могут заинтересовать молодых читателей.
- Романтика: Романтические истории обычно привлекают подростков, которые интересуются любовью и отношениями. Эти книги могут описывать сложности первой любви, поиск своей половинки или различия в культурных и социальных сферах.
- Детектив: Детективные романы для тинэйджеров могут быть увлекательными и загадочными, позволяя юным читателям сопереживать героям, разгадывать тайны и раскрывать преступления.

Тематика:

- Идентичность и поиск себя: Многие книги для тинэйджеров затрагивают темы самоопределения, поиска своего места в мире, преодоления личных проблем и сомнений относительно своей личности.
- Дружба и семья: Важные темы в литературе для тинэйджеров включают взаимоотношения с друзьями и семьей. Книги могут помочь в исследовании сложностей, связанных с дружбой, изменений внутрисемейных отношений и других сторон взаимодействия с окружающими людьми.
- Проблемы подросткового возраста: Литература для тинэйджеров может затрагивать такие темы, как школа, сексуальность, моральные дилеммы, буллинг, насилие, зависимость от социальных сетей и др.
- Социальные вопросы: Некоторые книги для тинэйджеров обращают внимание на социальные проблемы, такие как расовая или классовая дискриминация, неравенство, экологические проблемы и другие важные вопросы, стоящие перед современным обществом.

Стилевые особенности:

- Акцент на яркость и доступность языка: чтобы привлечь внимание тинэйджеров, многие авторы используют простой и понятный язык, избегая слишком сложной лексики или стилистических приемов.

- Диалоги: Книги для тинэйджеров часто содержат живые и динамичные диалоги между персонажами, которые помогают поддерживать интерес читателей и делают чтение более захватывающим.

- Описательность: несмотря на то, что большинство произведений для тинэйджеров сконцентрированы на действии и сюжете, авторы используют описательность, чтобы помочь читателям визуализировать персонажей, место действия и атмосферу произведения.

Лингвокультурные особенности использования языка в художественной литературе для тинэйджеров могут включать следующие аспекты:

Речевой образец:

- Использование более разговорного и непринужденного стиля речи. Книги для тинэйджеров обычно избегают формальных и научных терминов, а предпочитают более простой и естественный язык.

- Частое использование диалогов и прямой речи для передачи эмоций и оживления сюжета.

- Использование восклицательных предложений, междометий и других элементов, которые помогают более точно передать эмоциональные состояния персонажей.

Сленг и разговорные выражения:

- Художественная литература для тинэйджеров может содержать сленговые выражения и жаргон, которые используются в повседневной речи подростков, актуальные сленговые термины, модные фразы или специфические обороты речи.

- Сленг и разговорные выражения помогают создать аутентичность и достоверность диалогов между персонажами, отражающие особенности языка молодежной культуры.

Использование аббревиатур и сокращений:

- Художественная литература для тинэйджеров может использовать аббревиатуры, сокращения и символы, которые широко используются в интернет-коммуникации и текстовом общении подростков. Это может включать сокращения типа "LOL" (смеяться вслух), "OMG" (о, Боже мой), "BRB" (скоро буду), а также эмодзи и смайлики.

Стилистические особенности:

- Использование метафор, символов и образов, которые понятны и актуальны для подростковой аудитории.

- Разнообразие ритмов и интонаций, чтобы отразить различные эмоции и перепад настроения, характерные для подростков.

- Игра слов, шутки, юмор и ирония, которые могут привлечь внимание и всплеск эмоций у юных читателей.

Художественная литература для тинэйджеров обладает рядом прагматических особенностей, которые направлены на передачу эмоционального содержания, создание атмосферы и манипулирование реакциями читателя. Давайте рассмотрим каждую из этих особенностей более подробно:

- Передача эмоционального содержания: Одной из ключевых задач художественной литературы для тинэйджеров является вызов эмоционального отклика у читателей. Авторы используют различные лингвистические и стилистические приемы для того, чтобы перенести эмоциональные состояния персонажей на страницы произведений и вызвать эмпатию у читателей. Яркие описания, эмоциональные события, внутренние монологи героев и диалоги между персонажами - все это помогает создать эмоциональную интенсивность, которая позволяет читателям переживать радости, горести, страхи и надежды героев.

- Создание атмосферы: Художественная литература для тинэйджеров стремится создать особую атмосферу и передать определенное настроение. Описательные средства, такие как детальные описания окружающей среды, обстановки, погоды и визуальных деталей, помогают читателям визуализировать мир, в котором происходит сюжет. Создание атмосферы может также включать использование метафор, символов и образов, которые могут быть понятны и актуальны для подростковой аудитории. Все это вместе помогает создать более глубокую иммерсию и вовлеченность читателей в произведение.

• Манипулирование реакциями читателя: Художественная литература для тинэйджеров активно использует различные приемы и манипуляции, чтобы воздействовать на эмоции и реакции читателей. Авторы могут использовать интригу, неожиданные повороты сюжета, создание напряжения и саспенса, чтобы удерживать внимание и создать интригу дальнейших действий. Авторы также могут использовать моменты сильных эмоций, переживаний и даже конфликтов, чтобы вызвать ответную реакцию у читателей. Например, создание персонажей, с которыми подростки могут легко идентифицироваться, или использование жизненных ситуаций, которым они могут сопереживать, позволяет авторам эффективно манипулировать реакциями читателей.

• Разнообразие перспектив: Художественная литература для тинэйджеров стремится представить разнообразие перспектив и точек зрения, чтобы расширить понимание мира и развить эмпатию у читателей. Авторы могут использовать разных персонажей, представляющих различные культуры, расы, пол, социальные группы в разных ситуациях. Таким образом создаётся более полноценное представление о реальном мире, что позволяет подросткам лучше понимать специфику различия между людьми. Использование разнообразных перспектив позволяет также расширить кругозор юных читателей и помогает им осознавать, что существуют различные способы восприятия и интерпретации мира.

Необходимо отметить, что конкретные лингвокультурные и прагматические особенности использования языка в художественной литературе для подростков могут значительно различаться в зависимости от автора, его времени и места жительства, культуры и языка. Понимание этих вариаций крайне важно как для переводчиков, так и для ученых, поскольку это не только обогащает их понимание текста, но также позволяет проводить более тонкий и культурно чувствительный процесс перевода. Более того, признание динамичной природы языка в литературе для подростков подчеркивает важность непрерывного исследования и анализа в области лингвокультурологии. Глубже погружаясь в эти вариации и исследуя сложное взаимодействие между языком, культурой и контекстом, ученые могут получить ценные знания о многогранной природе литературы для подростков и её влиянии на читателей. Это признание служит напоминанием о богатстве и сложности литературного мира, призывая ученых и переводчиков подходить к своей работе с чувствительностью, любопытством и приверженностью улавливанию сути текста, уважая его культурные и языковые тонкости.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Программа «Прочтение» 25 июля 2014 года.
2. Англо-Русский словарь по полиграфии и издательскому делу. 2 декабря 2014
3. Cart, Michael. From Insider to Outsider: The Evolution of Young Adult Literature // *Voices from the Middle*. — 2001. — № 9 (2). — С. 95–97.
4. https://en.wikipedia.org/wiki/Young_adult
5. Англо-Русский юридический словарь. 2 декабря 2014.

Альмуданова А.Б.
магистрант 1-го курса,
«7M03111- Международные отношения»,
Казахский Университет Международных
Отношений и Мировых Языков
имени Абылай хана,
Республика Казахстан, г. Алматы
E-mail: almudanova@gmail.com

Шайморданова З.Д.
Научный руководитель, д.и.н., проф.
Казахский Университет Международных
Отношений и Мировых Языков имени Абылай хана,
Республика Казахстан, г. Алматы
E-mail: shaimardanova.z@ablaikhan.kz

ВЛИЯНИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ВОЕННОГО ДЕЛА НА МИРОВОЙ ПОРЯДОК

Аннотация Статья представляет собой исследование последствий трансформации военного дела для мирового порядка, с акцентом на двух последних ключевых изменениях: цифровизации военной сферы и развитии гибридных войн, а также на увеличении финансирования обороны. Автор предполагает возможные сценарии дальнейшего развития военной стратегии и их влияние на международные отношения и представляет обширный анализ современных тенденций в оборонной сфере и их потенциальные последствия для геополитической обстановки и структуры мирового порядка.

Эта статья предлагает глубокий анализ современных тенденций в военной сфере и их влияния на глобальное политическое и стратегическое окружение.

Ключевые слова: военное дело, геополитика, мировой порядок, новые технологии, военные технологии

Almudanova A.B.
Kazakh University of International
Relations and World Languages
named after Abylai khan,
1st year master's student,
"7M03111- International Relations"
Republic of Kazakhstan, Almaty
e-mail: almudanova@gmail.com

Shaimardanova Z.D.
Scientific supervisor,
PhD, Professor.
Abylai khan Kazakh University of International
Relations and World Languages,
Republic of Kazakhstan, Almaty
e-mail: shaimardanova.z@ablaikhan.kz

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A NEW TYPE OF WEAPON IN THE MILITARY AFFAIRS

Abstract. The article is a study of the consequences of the transformation of military affairs for the world order, with an emphasis on two recent key changes: the digitalization of the military sphere and the development of hybrid warfare, as well as the increase in defense funding. The author suggests possible scenarios for the further development of military strategy and their impact on international relations and presents an extensive analysis of current trends in the defense sector and their potential consequences for the geopolitical situation and the structure of the world order.

This article offers an in-depth analysis of current military trends and their impact on the global political and strategic environment.

Key words: military affairs, geopolitics, world order, new technologies, military technologies

Военное дело – это область, связанная с организацией, планированием, выполнением и применением вооруженных сил государств или других форм применения военных усилий для достижения специально заданных целей, включая военную стратегию, тактику, использование оружие и защита способность. Военное дело также изучает военную историю, военные технологии, организационные структуры и международное военное сотрудничество.

Мировой порядок - это система правил, норм, институтов и отношений между государствами, которая определяет их взаимодействие на международной арене. Он включает в себя различные аспекты, такие как политическая структура, экономические отношения, безопасность, права человека и т. д. Мировой порядок может быть мультиполярным, унитарным или иметь другие формы, и он подвержен изменениям в результате геополитических сдвигов, изменений в экономической сфере, развития технологий и других факторов.

Военное дело всегда было одним из важнейших факторов, определяющих ход истории. От первых примитивных орудий до современных высокотехнологичных систем вооружения, от пеших воинов до космических войск – путь развития военного дела был долгим и сложным. В последние десятилетия трансформация военного дела оказывает значительное влияние на мировой порядок, перераспределяя силовые балансы, формируя новые стратегии безопасности и определяя геополитические приоритеты. Эти изменения включают в себя развитие военных технологий, изменение характера конфликтов и эволюцию стратегий ведения войны, что вместе оказывает глубокое воздействие на международные отношения и структуры мирового порядка. Поэтому эти трансформации привели к необходимости адаптации стратегий безопасности и обороны государств к новым вызовам и угрозам, а также к пересмотру мирового порядка и баланса сил.

Последние две трансформации в военном деле, которые изменили мировой порядок, это следующие факторы и события.

1. Цифровизация военной сферы. Развитие цифровых технологий, кибервойны и использование искусственного интеллекта в военных операциях существенно изменили характер современной войны. Это привело к необходимости пересмотра стратегий безопасности и обороны государств. Один из конкретных примеров трансформации военного дела, который изменил мировой порядок, можно привести на основе событий, связанных с войной в Сирии. Война в Сирии (2011-настоящее время). В ходе войны в Сирии были широко использованы цифровые технологии, в том числе для координации военных действий, кибератак, мониторинга социальных сетей и информационной войны. Это позволило сторонам конфликта адаптироваться под новые реалии ведения войны.

Война в Сирии демонстрирует, как война в Сирии стала площадкой для экспериментов с новыми методами ведения войны и толчком изменения и трансформации военного дела, что впоследствии вызвало необходимость пересмотра стратегий безопасности и обороны на мировом уровне.

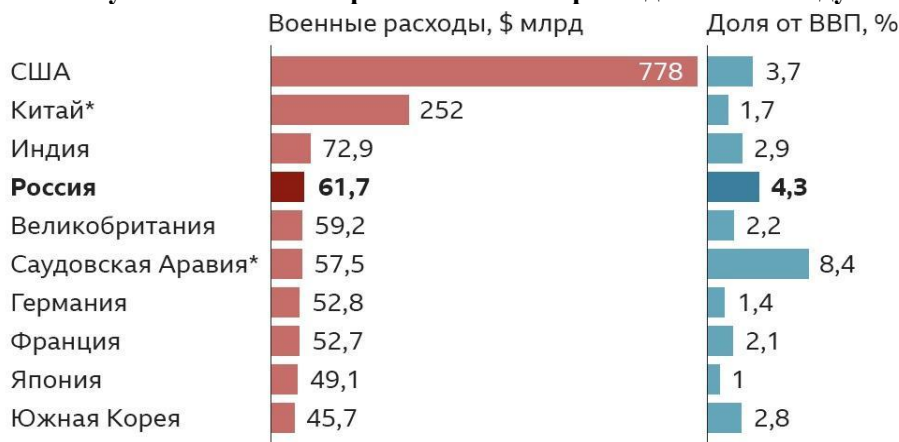
2. Новые формы конфликтов. Появление гибридных угроз, включающих в себя не только вооруженные действия, но и информационную войну, экономические санкции, кибератаки и другие нетрадиционные методы воздействия, также изменило подходы к военной политике и международным отношениям. Одним из наиболее значимых примеров трансформации военного дела и его влияния на мировой порядок является конфликт между Украиной и Россией, начавшийся с событий в Крыму и продолжающийся на востоке Украины. Этот конфликт имел существенное воздействие на региональную и мировую политику и безопасность. Несколько аспектов этого конфликта, относящиеся к трансформации военного дела и мировому порядку, это гибридная война и кибератаки, кибервойна.

Конфликт между Украиной и Россией стал примером гибридной войны, включающей в себя использование не только традиционных вооруженных сил, но и информационную войну, кибератаки, дезинформацию, а также пропаганду и гибкую мобильность сил. Так как в ходе конфликта были зафиксированы многочисленные кибератаки и использование кибервойны для дестабилизации и контроля информационного пространства. Этот конфликт стал ярким примером изменения характера современной войны и ее воздействия на мировой порядок, а также привел к пересмотру стратегий безопасности и обороны на региональном и мировом уровнях.

3. Увеличение финансирования военного дела. Увеличение финансирования военного дела обычно означает увеличение бюджетных средств, выделяемых на военные нужды. Это может включать в себя увеличение расходов на вооружение, военные операции, оборонные исследования и разработки, а также на поддержание вооруженных сил. Причины такого увеличения могут быть различными, включая изменение безопасностных угроз, геополитические соображения или стратегические решения правительства.

В целом, по данным SIPRI где четко показано военные расходы с 2020 по 2022 году, видно что финансирование на военное дело вырастает в геометрической прогрессии. Так как США потратил в 2020 году 779 млрд долларов, тогда как в 2022 году расход составил 811,6 млрд долларов. Эта тенденция роста финансирования отслеживается во всех странах.

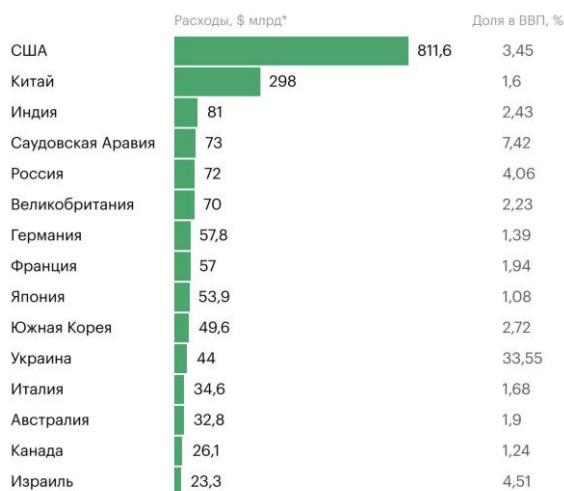
Рисунок - 1. Топ-10 стран по военным расходам в 2020 году

*Оценка SIPRI

Источники: (SIPRI), Международный валютный

Рисунок - 2. Топ-15 стран по военным расходам в 2022 год

* В постоянных ценах 2021 года

Источник: SIPRI Military Expenditure Database. РБК, 2023

Возрастающие военные расходы во всех странах с 2020 по 2022 год отражают общий тренд роста, который определяется различными факторами, включая изменения в мировой политике, решения правительств, технологические новации и переоценку угроз. Этот рост может отражать стремление государств укрепить свою обороноспособность или реагировать на изменения в глобальной безопасности. Увеличение финансирования военных дел может привести к различным последствиям, включая модернизацию вооружений, усиление военных возможностей и изменение военной доктрины. Важно анализировать эти эффекты для понимания трансформации военного сектора и ее влияния на международные отношения.

Таблица - 1. Эффекты влияющие на трансформацию военного дела

Модернизация вооружений и техники	Новые средства позволяют приобрести современное вооружение и обновить технику, повышая боеспособность вооруженных сил.
-----------------------------------	--

Повышение профессионализма	Инвестиции в обучение и тренировки поднимает уровень подготовки военнослужащих, что сказывается на эффективности их действий.
Улучшение инфраструктуры	Финансирование способствует развитию военных баз и лучшей логистике, что облегчает поддержку операций.
Лучшие условия для военнослужащих	Инвестиции могут улучшить жилищные и медицинские условия, повысить социальную поддержку.
Разработка новых стратегий	Большие средства позволяют исследовать и внедрять новые стратегии и тактики, повышая адаптивность к изменяющимся угрозам.
Улучшение сотрудничества	Финансы способствуют лучшей координации и сотрудничеству с другими военными подразделениями и союзниками.

Источник: собственный анализ

Эти изменения могут сделать военное дело более эффективным и современным, но также требуют прозрачности в расходовании средств и стратегического планирования для контроля и оптимизации результатов.

Трансформация военного дела и прогноз развития мирового порядка. Прогнозировать развитие мирового порядка в условиях такой трансформации военного дела — это задача сложная и многогранная. Стоит отметить, что прогнозирование будущего мирового порядка должно учитывать не только технологические инновации, но и социальные, экономические и политические факторы. Вместе они формируют контекст, в котором разворачивается военное действие и определяется его воздействие на международные отношения.

Одним из ключевых направлений трансформации военного дела является усиление роли киберпространства, искусственного интеллекта и кибер физических систем. Это создает новые возможности для ведения войны, включая кибератаки, информационные операции и использование беспилотных систем. Однако это также увеличивает риски кибервойн и вмешательства во внутренние дела государств.

Вторым, важным аспектом является усиление роли гибридных угроз, включая террористические организации и неправительственные акторы, которые могут использовать технологические инновации для достижения своих целей. Это создает необходимость в международном сотрудничестве и разработке новых стратегий по борьбе с такими угрозами.

Кроме того, важно учитывать изменения в геополитической обстановке, такие как сдвиги в балансе сил, рост региональных конфликтов и изменение роли крупных мировых держав. Это может привести к изменениям в системе международных отношений и формированию новых союзов и блоков.

В целом, прогнозирование развития мирового порядка в условиях трансформации военного дела требует комплексного подхода, учитывающего широкий спектр факторов. Однако можно сказать, что важность международного сотрудничества, диалога и разработки международных норм и правил становится все более актуальной в условиях современных вызовов и угроз.

Трансформация военного дела будет продолжать играть важную роль в истории. Государствам, которые хотят сохранить свое влияние в мире, необходимо постоянно развивать свои вооруженные силы, осваивать новые военные технологии, а также учитывать другие факторы, такие как экономическая мощь, дипломатическое влияние и культурное лидерство.

Список литературы

1. А.А. Кокошин. Влияние трансформации военного дела на геополитическую ситуацию в мире // - Санкт-Петербург: DOI 10.22394. Управленческое консультирование, 2018. № 6
2. О.Н. Гилькова. Милитаризация мировой экономики: Понятие, причины и признак // - монография / - Чебоксары: ISBN 978-5-907411-01-2 // ИД «Среда», 2020. - 188 с.

3. Оружие прогресса: как военные технологии изменяли мирную жизнь [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://trends.rbc.ru/trends/innovation/60abaad29a79470960a74b61> (дата обращения: 25.03.2024)

4. Военные расходы стран мира за 2020 год [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://160954.livejournal.com/242217.html> (дата обращения: 27.03.2024)

5. Военные расходы стран мира за 2022 год [Электронный ресурс] - Режим доступа: https://smart-lab.ru/r.php?u=https%3A%2F%2Fwww.rbc.ru%2Fpolitics%2F27%2F06%2F2023%2F64999a879a79473511b33183%3Ffrom%3Dfrom_main_13&s=3730491332 (дата обращения: 30.03.2024)

УДК 81'253

Мадина Д.Т.

Магистрант

«7М02316-Синхронный перевод»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан, e-mail: dalila.madina@mail.ru

Салжанова Л.Е.

к.ф.н., проф. КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан, e-mail: lal_salshan@mail.ru

МЕХАНИЗМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СИНХРОНИСТА-ПЕРЕВОДЧИКА С ПОЛИТИЧЕСКИМИ ТЕКСТАМИ

Аннотация: Статья посвящена исследованию взаимодействия переводчика-синхрониста с текстом в контексте политических коммуникаций. Проводится анализ ключевых аспектов этого процесса, где переводчик-синхронист концентрирует свое основное внимание на взаимодействии с исходным текстом, от которого зависит полноценное понимание аудиторией переведенного текста. К механизмам данного взаимодействия относятся переводческие стратегии, приемы и методы перевода, играющие важную роль в обеспечении точности и адекватности передаваемой информации. В качестве материала для анализа было использовано выступление короля Иордании и перевод его выступления, с помощью которого можно будет продемонстрировать соответствующие механизмы в пользу качественного перевода в политической сфере.

Ключевые слова: взаимодействие, целевой язык, механизмы, фоновые знания, аспекты коммуникативной ситуации, переводческие стратегии

INTERACTION MECHANISMS OF SIMULTANEOUS INTERPRETER WITH POLITICAL TEXTS

Abstract: The article is devoted to the study of interaction between simultaneous interpreter and text in the context of political communications. Key aspects of this process are analyzed whereby the simultaneous interpreter concentrates main attention on the interaction with the source text which determines the full understanding of the interpreted text by the audience. The mechanisms of this interaction include interpreting strategies, techniques and methods which play an important role in ensuring the accuracy and adequacy of the transmitted information. The material used for the analysis includes the speech of the King of Jordan and the interpretation of his speech which will be used to demonstrate the relevant mechanisms in favor of quality interpretation in political sphere.

Keywords: interaction, target language, mechanisms, background knowledge, aspects of the communicative situation, interpreting strategies

ІЛЕСПЕ АУДАРМАШЫНЫҢ САЯСИ МӘТІНДЕРМЕН ӘРЕКЕТТЕСУ МЕХАНИЗМДЕРІ

Түйін: Мақала саяси коммуникациялар мәнмәтінінде ілеспе аудармашының мәтінмен әрекеттесуін зерттеуге арналған. Берілген процестің негізгі аспектілеріне талдау жүргізіледі. Бұл тұста ілеспе аудармашы өзінің негізгі назарын аудиторияның аударма мәтінін толық түсінуіне мүмкіншілік беретін бастапқы мәтінмен өзара әрекеттесуіне аударады. Оған өзара әрекеттесу механизмдеріне жататын ақпараттың дәлдігі мен сәйкестігін қамтамасыз етуде маңызды рөл

атқаратын аударма стратегиялары, әдістері мен аударма әдістері жатады. Талдау материалы ретінде Иордания Королінің сөзі мен оның сөйлеген сөзінің аудармасы пайдаланылды, оның көмегімен саяси салада сапалы аударма пайдасына тиісті механизмдерді көрсетуге болады.

Тірек сөздер: өзара әрекеттесу, мақсатты тіл, механизмдер, фондық білім, коммуникативті жағдайдың аспектілері, аударма стратегиялары

В современном мире синхронным переводчикам ставят все большую нагрузку в связи с разными общественными, социальными, экономическими, политическими, военными и другими жизненно важными ситуациями. Область политической коммуникации, где на разных уровнях происходят обмены информацией и идеями, не является исключением в данном аспекте, так как ключевым фактором здесь становится эффективное взаимопонимание между различными культурными и языковыми сообществами. Перевод политических текстов играет особую и значительную роль, поскольку именно тексты такого характера часто лежат в основе принятия важных решений и формирования общественного мнения. В настоящее время наблюдается интенсификация спроса на качественные переводы, что является неотъемлемой составляющей развития международных отношений, успешного проведения разнообразных международных встреч и переговоров. Важность перевода в международном представительстве государств и организаций является безусловной в условиях непростого международного взаимодействия.

Серьезным процессом в осуществлении переводческой деятельности является взаимодействие синхрониста с исходным и целевым текстами, которое требует не только глубокого понимания содержания текста, но и многостороннего фоновго знания для передачи его смысла на другой язык в реальном времени. Механизмы данного взаимодействия включают в себя различные стратегии, приемы и методы перевода, контекстуальные аспекты, которые переводчик использует для обеспечения точности и адекватности перевода. Эти механизмы применяются переводчиком в условиях очень сжатых временных рамок и высокой степени ответственности перед «чужой» аудиторией. С другой стороны, структурирование и анализ текста с целью выделения ключевых моментов, учет контекста, культурные особенности и другие немаловажные аспекты также являются для синхрониста всегда актуальными. В этой концепции процесс взаимодействия переводчика-синхрониста с текстом позволяет выделить следующие этапы работы с текстом: подготовка к переводу, в случае, если переводчик заранее получает доступ к переводимому тексту; слушание и понимание речи оратора, анализ всех деталей и нюансов оригинала; непосредственно сам перевод и подача с учетом особенностей стиля выступления оратора и исходного языка; мгновенное принятие переводческих решений о выборе соответствующей стратегии, приема перевода слов и выражений на целевом языке; концентрация в условиях напряженности и навыки мультитаскинга, а также умение быстро приспосабливаться к меняющимся условиям или обстановкам.

В работе с текстами политической направленности переводчик-синхронист применяет соответствующие переводческие механизмы для обеспечения точности и адекватности перевода. На одном уровне с переводческими стратегиями и трансформациями стоят следующие ключевые приемы при переводе:

1. Сохранение и передача стиля и тона текста: Политические тексты обычно характеризуются формальным стилем и тональностью. Переводчик должен уметь сохранять официальный стиль и соответствующую тональность исходного текста в целевом языке. Это включает использование официальной лексики, форм обращения и конструкций предложений, которые соответствуют формальному характеру исходного текста.

2. Использование специализированной терминологии: Тексты политического характера содержат специализированную терминологию, выражения-клише, так называемые штампы. Переводчик должен быть хорошо знаком с соответствующей терминологией в обоих языках и использовать правильные эквиваленты в целевом языке для обеспечения точности и соответствия перевода.

3. Адаптация к межкультурным различиям: Переводчик должен учитывать межкультурные аспекты коммуникативной ситуации и уметь адаптировать под них текст на целевом языке. Это может включать применение соответствующих форм обращения, учет культурных норм вежливости и протоколов общения. К примеру, король Иордании Абдалла II во всех своих выступлениях в начале обращается к Всевышнему на арабском: «Bismillahir Rahmanir Raheem», англ. «In the Name of Allah the Merciful, the Compassionate», даже если выступление осуществляется на английском языке. Такого рода обращения в речи ораторов обязательно должны учитываться переводчиком.

4. Сохранение логической структуры текста: Тексты формального характера часто имеют четкую структуру и организацию. Переводчик-синхронист должен суметь сохранить логическую

структуру и организацию текста при переводе. Это позволяет обеспечить последовательность и связность информации в целевом тексте.

5. Точность и верность оригиналу. Политические тексты требуют особой точности в передаче информации. По этой причине, к переводу политических текстов предъявляют совершенно взаимоисключающие требования. В первую очередь, перевод политического текста в должен быть максимально точным и политически корректным. Переводчик должен быть внимательным к мельчайшим деталям и точно передавать содержание исходного текста, избегая искажений и ошибок [1, с.57].

Таким образом, успешная передача политического текста в синхронном переводе требует от переводчика-синхрониста профессионального уровня языковых и других навыков, так как политический перевод подразумевает под собой учет и анализ страноведческих особенностей. Также следует отметить важность высокого лексического уровня в такого рода текстах, это особенно актуально для переводчиков, специализирующихся в области общественно-политического перевода, поскольку терминология в социально-политической сфере подвержена семантическим изменениям [2, с.36].

В качестве материала для анализа было рассмотрено выступление короля Иордании Абдалла II бен Аль-Хуссейнна на Общих дебатах в рамках 77-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН [3]. Тематикой данной коммуникативной ситуации являются актуальные проблемы человечества, изменение климата, проблемы беженцев и голода, региональные конфликты. Эти и другие стороны мирового масштаба обсуждаются в многостороннем режиме.

Тексты политического характера, несомненно, отличаются по уровню формальности: тщательно выбирается лексика, стиль, а главное – такие тексты отличается регистром речи. В публичных политических выступлениях используется формальный регистр, который характеризуются уровнем сложности высказываний ораторов и официальностью речи. Это может быть связано с использованием сложных конструкций, специфической терминологии, скоростью речи или наличием нестандартных выражений, а также принадлежностью оратора к той или иной языковой картине мира. При работе с политическими текстами переводчику требуется крайняя аккуратность с обобщениями, внимание к неявным акцентам и деталям, повышенная концентрация внимания и активное взаимодействие с исходным текстом.

Переводчик, который осуществлял синхронный перевод выступления короля Иордании Абдалла II успешно справился со своей задачей. Данную констатацию мы сделали после изучения и анализа выступления короля Иордании Абдалла II в рамках 77-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН и перевода его выступления с английского на русский язык [3]. Далее, рассмотрим примеры применения механизмов взаимодействия синхрониста с исходным и переводным текстами на материалах вышесказанного мероприятия. Для анализа стратегий, применяемых переводчиком, была использована классификация стратегий, предложенная В.М. Илюхиным [4].

Пример 1

Исходный текст	Переведенный текст	Примененная стратегия
And the road forward is the two-state solution , in accordance with UN resolutions.	И путь вперед – это Двухгосударственное решение в соответствии с резолюциями ООН.	стратегия знакового перевода

В примере 1 мы наблюдаем, что переводчик воспользовался приемом дословного перевода при переводе политической концепции «**the two-state solution**». На русском языке данная концепция имеет официальный перевод как «Два государства для двух народов» или чаще встречается как «Существование двух государств». В этом же случае переводчик, вероятно, не сразу вспомнил об существующих названиях данной концепции и перевел дословно, что не является ошибкой. По-видимому, переводчик прибегнул к данной стратегии, чтобы успеть за темпом речи оратора и не наделать лишних пауз.

Пример 2

Исходный текст	Переведенный текст	Примененная стратегия
And we see more opportunities to work with partners to preserve precious world heritage sites and natural wonders — the unique Dead Sea, the sacred Jordan River, and the resilient	И мы видим новые возможности для работы с партнерами, ради сохранения бесценных объектов мирового наследия и мест, которые считаются чудом природы –	стратегия декомпрессии; стратегия знакового перевода; стратегия линейности

coral reefs of the Gulf of Aqaba—which are all threatened by climate change.	это уникальное Мёртвое море, священная река Иордан и выносимые коралловые рифы в заливе Акаба. Всем им грозит изменения климата.
--	--

Как показывает пример 2, при переводе данного отрывка переводчик прибегал одновременно к нескольким стратегиям, то есть механизмы взаимодействия и принцип работы с текстом как бы являлись закономерными: расширил текст на языке перевода, когда переводил фразу «**natural wonders**», применив декомпрессию. Далее, мы видим, что при передаче географических названий (топонимов) переводчик воспользовался приемом дословного перевода. Примененная стратегия линейности позволила переводчику упростить синтаксическую структуру оригинального предложения, разбив вторую часть в отдельное простое предложение на языке перевода. Это позволит аудитории более полно понять и легче воспринять информацию.

Пример 3

Исходный текст	Переведенный текст	Примененная стратегия
They are discovering a truth that people in developing countries have known for a long time— for countries to thrive, affordable food must get to every family's table.	Они обнаруживают ту истину, которую люди, в развивающихся странах, знают уже давно. Для того, чтобы страны процветали, необходимо, чтобы каждая семья могла позволить себе нормальные продукты.	стратегия линейности; смысловой перевод

В данном примере мы видим, что переводчик разбил одно сложное предложение на языке оригинала на два простых предложения на языке перевода, сохранив при этом логическую связность. Во втором предложении на языке перевода переводчик воспользовался **смысловым переводом** при передаче предложения «**affordable food must get to every family's table**». Несмотря на то, что при переводе политического текста переводчику ни в коем случае нельзя отклоняться от оригинала на лексическом уровне во избежание недопонимания, в данной ситуации переводчик перевел по смыслу другими словами на целевом языке, при этом не исказив его. Таким образом мысль оратора была донесена до аудитории.

В заключение необходимо подчеркнуть, что в сфере переводческой науки рассматривается множество проблем. Механизм взаимодействия синхрониста-переводчика с политическими текстами многогранный, сложный, но в то же время значимый и актуальный, так как данная сфера играет важную роль в обеспечении эффективной коммуникации между различными культурными и языковыми сообществами, особенно в контексте политической деятельности. Анализы показали, что механизмы взаимодействия переводчика с текстами включают в себя различные стратегии, приемы и методы. Особое внимание уделяется сохранению текстового окружения, переключению стиля, трансформации точности передаваемого сообщения. Сложность перевода политических текстов заключается именно в том, чтобы переводчик стремился к максимальной точности и политической корректности, соблюдая при этом основные принципы профессиональной этики. Данный подход осуществляется также на уровне других аспектов, в состав которых входят различные компетенции, как (а) переводческие компетенции, (б) социальная, культурная и межкультурная компетенции, (в) коммуникативные компетенции (в том числе прагматическая, лингвистическая, то есть языковая). Каждая из этих суб-компетенций охватывает и/или требует от переводчика имплицитные способности и другие эксплицитные знания. Владение этими комбинациями и механизмами способствует успешной работе переводчика с текстом, а также выдает грамотный ориентир на первостепенные задачи перевода.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гейко Н.Р. Язык политики. Политический текст как объект перевода// *Lingua mobilis*. – №7(46) – 2013. – с.56-60.
2. Виноградов В.С. «Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы)». М.: Изд-во института общего среднего образования РАО, 2001, - 224 с.

3. Remarks By His Majesty King Abdullah II At The 77th Plenary Session Of The Un General Assembly New York. [Электронный ресурс]. – Режим доступа URL: <https://gadebate.un.org/en/77/jordan> - (дата обращения: 08.04.2024).

4. Илюхин В. М. Стратегии в синхронном переводе (на материале англо-русской и русско-английской комбинаций перевода). М. : МГЛУ, 2001. – 199 с.

UDC 94(560):355.48

Arifova Z.B.,
Master's student
«7M0171-Foreign language teacher training faculty»
Dzhusubalieva D.M.
PhD professor
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: arifova_001@mail.ru

THE USE OF WEB QUEST TECHNOLOGIES DURING ENGLISH LESSONS TO FORM COMMUNICATIVE-DEVELOPING COMPETENCE OF 6TH GRADE STUDENTS

Abstract: This article explores the use of web quest technologies to enhance the communicative-developing competence of 6th-grade students in English lessons. The benefits and challenges of integrating web quests into English language teaching and learning are discussed, along with implementation strategies. The article emphasizes the importance of aligning web quests with curriculum objectives, providing equitable access to technology, and addressing privacy and data security concerns. By adopting a systematic approach that incorporates clear learning objectives, scaffolded tasks, collaborative learning, formative assessment, and reflection, educators can maximize the benefits of web quest technologies in enhancing students' language skills and digital literacy.

Keywords: web quest technologies, communicative-developing competence, 6th-grade students, English language teaching, digital literacy, curriculum alignment, equitable access, privacy and data security, implementation strategies, formative assessment, reflection.

Арифова З.Б.,
Магистрант
«7M0171-Подготовка педагогов иностранного языка»
Джусубалиева Д.М.,
д.п.н., профессор
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: arifova_001@mail.ru

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВЕБ-КВЕСТ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНО-РАЗВИВАЮЩЕЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ 6 КЛАССОВ

Аннотация: В данной статье исследуется использование технологий веб-квестов для развития коммуникативно-развивающей компетенции учащихся 6-го класса на уроках английского языка. Обсуждаются преимущества и вызовы интеграции веб-квестов в обучение английскому языку, а также стратегии внедрения. Статья подчеркивает важность согласования веб-квестов с учебными планами, обеспечения равного доступа к технологиям и решения проблем конфиденциальности и безопасности данных. Путем принятия системного подхода, который включает четкие цели обучения, поэтапные задачи, коллективное обучение, формативную оценку и рефлекссию, педагоги могут максимизировать пользу от технологий веб-квестов в развитии языковых навыков и цифровой грамотности студентов.

Ключевые слова: технологии веб-квестов, коммуникативно-развивающая компетенция, учащиеся 6-го класса, обучение английскому языку, цифровая грамотность, согласование с учебным планом, равный доступ, конфиденциальность и безопасность данных, стратегии внедрения, формативная оценка, рефлексия.

Introduction

The integration of technology into classroom practices is crucial for enhancing learning outcomes in today's rapidly evolving educational landscape. Among the various technological tools available, web quest technologies are particularly innovative for fostering communicative-developing competence, especially among 6th-grade students in English lessons. This article explores web quest technologies, their benefits, challenges, and potential impact on English language teaching and learning for 6th-grade students.

Benefits of Web Quest Technologies

Web quests provide a dynamic and interactive learning experience that goes beyond traditional classroom boundaries. They stimulate critical thinking, collaboration, and problem-solving skills by engaging students in authentic, real-world tasks. These tasks require students to navigate through web-based resources, enhancing their digital and information literacy skills. Additionally, web quests cater to diverse learning styles, allowing students to express their creativity and individuality. This personalized approach fosters a sense of ownership and intrinsic motivation among students, enhancing their overall engagement in English lessons.

Challenges and Considerations

While integrating web quest technologies into English lessons offers numerous benefits, educators must address several challenges to ensure effective implementation. One challenge is aligning web quests with curriculum objectives and language proficiency levels. Educators must carefully select and scaffold tasks to meet the specific learning needs of 6th-grade students while ensuring that the content is relevant and age-appropriate. Moreover, students may need guidance on navigating online resources safely and responsibly, necessitating digital literacy instruction alongside web quest activities.

Another challenge is the digital divide, which refers to disparities in access to technology and internet connectivity among students. Educators must ensure equitable access to devices and reliable internet connectivity to ensure that all students can participate fully in web quest activities. Additionally, educators must address privacy and data security concerns when using web-based resources, ensuring that students' personal information remains protected.

Implementation Strategies

To successfully integrate web quest technologies into English lessons, educators should adopt a systematic approach that includes the following strategies:

- **Clear Learning Objectives:** Ensure that web quests align with curriculum objectives and language proficiency standards, clearly defining the skills and knowledge students are expected to acquire.
- **Scaffolded Tasks:** Provide step-by-step instructions and support materials to help students navigate through web quest activities, gradually increasing the complexity of tasks as students progress.
- **Collaborative Learning:** Encourage collaborative learning by assigning group tasks that require students to work together to achieve common goals, fostering communication and teamwork skills.
- **Formative Assessment:** Use formative assessment strategies, such as quizzes, discussions, and peer evaluations, to monitor student progress and provide timely feedback.
- **Reflection and Feedback:** Incorporate opportunities for students to reflect on their learning experiences and provide feedback on the effectiveness of web quest activities, allowing for continuous improvement.

By employing these strategies, educators can maximize the potential of web quest technologies to enhance the communicative-developing competence of 6th-grade students in English lessons, creating a dynamic and engaging learning environment that promotes language acquisition and digital literacy skills.

Conclusion

In conclusion, the integration of web quest technologies into 6th-grade English lessons offers numerous benefits that significantly contribute to the development of students' communicative-developing competence. By engaging students in interactive and authentic tasks, web quests promote critical thinking, collaboration, and digital literacy skills. Moreover, the personalized nature of web quests caters to diverse learning styles, fostering a sense of ownership and motivation among students.

However, successful implementation of web quests in English lessons requires educators to address several challenges, including aligning web quests with curriculum objectives, ensuring equitable access to technology, and addressing privacy and data security concerns. By adopting a systematic approach that

incorporates clear learning objectives, scaffolded tasks, collaborative learning, formative assessment, and reflection, educators can maximize the benefits of web quest technologies while mitigating potential challenges.

Overall, the use of web quest technologies in 6th-grade English lessons has the potential to revolutionize language teaching and learning, creating a dynamic and engaging learning environment that prepares students for success in an increasingly digital world. As educators continue to explore innovative approaches to enhance communicative-developing competence, web quests stand out as a valuable tool that can empower students and transform the way English is taught and learned.

REFERENCE

1. Tazhigulova A.I., Artykbaeva E.A., Arystanova A.Z. DOMESTIC EXPERIENCE OF DEVELOPING A DIGITAL CONTENT FOR FOREIGN LANGUAGE. Bulletin of Kazakh National Women's Teacher Training University. 2019;(2):35-40. (In Kazakh)

2. Nurgalieva G.K., Tazhigulova A.I., Artykbaeva E.V. Information and communication technologies in education as a condition for its quality improvement//Innovative education in a developing region: Collection of articles of the XVIII International Scientific and Practical Conference "Personality. Society. Education" in 2 vol./scientific ed.

3. Dodge B. Adapting and Enhancing Existing WebQuests. // <http://webquest.sdsu.edu/adapting/index.html>

Dodge B. FOCUS: Five Rules for Writing a Great WebQuest. // <http://www.iste.Org/LL/28/8/index.cfm>

Azatbek K.,

Master's student

«7M01711-Training of teachers in a foreign language»

Ablaikhan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: iamkalybek@gmail.com

THE METHODOLOGY OF USING AUTHENTIC VIDEO MATERIALS IN THE FORMATION OF LINGUOCULTURAL COMPETENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS

Abstract: This article explores the methodology of using authentic video materials for fostering linguocultural competence in high school students. With the growing importance of intercultural communication, traditional language learning methods may not fully equip students. Authentic video materials, such as movie clips, documentaries, and news reports, offer a compelling alternative. They expose students to real-life language use, cultural nuances, and diverse perspectives, enriching their understanding of the target language and its cultural context.

The article outlines the concept of linguocultural competence, highlighting the interconnectedness of language skills and cultural knowledge. It then delves into the advantages of incorporating authentic video materials in the classroom. These advantages include increased motivation, exposure to natural language use, and a deeper appreciation for cultural practices.

Furthermore, the article proposes a methodological framework for utilizing authentic video materials effectively. This framework emphasizes pre-watching discussions, comprehension tasks, and cultural analysis activities. By strategically integrating these elements, educators can create engaging and enriching learning experiences that cultivate linguocultural competence in high school students.

Key words: linguocultural competence, authentic video materials, students, method.

Due to the changes occurring during the development of society, the aim of our state's education strategy is to systematize and master the provided knowledge and skills, to raise individuals who can identify the real problem, develop speed, and avoid repetition, and to educate individuals who can use their knowledge and skills effectively in response to changing life conditions. It is defined as the cultivation of a high-level personality who can think critically, exhibit curiosity, control oneself, and have cognitive autonomy.

In 2020-2025 State Education Development Program of the Republic of Kazakhstan, which is considered a state regulatory legal document, new issues related to the development of languages are addressed in the "Law on Education" of the Republic of Kazakhstan. This is aimed at the development of the country's education sector [1].

In accordance with the requirements of individual and subject outcomes in the state education standard, the aim of teaching foreign languages in upper grades is to develop the necessary communicative competence in those languages for greater self-fulfillment and socialization. The necessity of preparing students for intercultural communication in today's multicultural world is emphasized. The model education program for English language in general education schools demonstrates the need to develop the ability to understand and interpret common and different linguistic and cultural facts in one's own country and the countries of the taught language's culture adequately.

Linguocultural competence goes beyond mere fluency in a foreign language. It encompasses a deeper understanding, a fusion of language skills and cultural knowledge [2]. A linguoculturally competent student can not only understand and use language structures and vocabulary but also grasp the cultural context that shapes how that language is used. They can recognize cultural references, interpret nonverbal cues, and navigate the social norms embedded within the language.

For high school students, developing linguocultural competence is crucial for several reasons. Firstly, in an increasingly interconnected world, future studies and careers often involve interacting with people from diverse backgrounds. Having a grasp of the cultural subtleties of a language helps students communicate clearly and prevent misunderstandings. Secondly, linguocultural competence fosters global citizenship. It allows students to appreciate different perspectives, engage in meaningful conversations across cultures, and contribute to a more inclusive global community [3].

Authentic video materials refer to recordings showcasing the target language in its natural form, as used by native speakers in real-life situations. These materials are not designed for language learning but

rather for entertainment, information sharing, or other non-educational purposes. Examples include movie excerpts, news segments, documentaries, television programs, and social media videos.

Authentic video materials offer a unique advantage over traditional language learning resources by:

Developing Language Skills: Exposure to natural speech improves listening comprehension and speaking fluency by familiarizing students with the rhythm, intonation, and pronunciation of native speakers. These videos showcase real-life vocabulary usage, introducing slang, idioms, and expressions not typically found in textbooks. Additionally, students observe how grammar rules are applied in natural conversation, enhancing their understanding of sentence structure and word order [4].

Enhancing Cultural Knowledge: Students encounter references to historical events, social norms, and cultural practices, broadening their understanding of the target culture. Authentic videos allow students to observe and interpret nonverbal cues (body language, gestures, facial expressions), which are crucial for intercultural communication. Exposure to a variety of videos exposes students to diverse perspectives and social realities within the target culture [5].

Advantages of Using Authentic Video Materials for Linguocultural Competence: Exposure to Real-Life Language: Authentic videos immerse students in real-life language, improving their comprehension of native speakers and enriching their vocabulary with slang, regional accents, and idiomatic expressions, unlike sanitized versions presented in textbooks [6].

Enhanced Motivation and Engagement: Traditional methods can feel repetitive. Authentic videos, with their captivating visuals, diverse topics, and real-life scenarios, offer a more engaging learning experience, motivating students and fostering a connection between language learning and the real world [7].

Development of Cultural Nuances: Textbooks often lack the depth of a living culture. Authentic videos provide a window, allowing students to observe cultural references, social norms, and nonverbal cues, fostering a deeper understanding of the intertwined nature of language and culture [8].

Improved Critical Thinking Skills: Unlike scripted materials, authentic videos often present complex ideas and diverse perspectives. Analyzing these videos encourages students to think critically, question assumptions, and develop a more nuanced understanding of the target culture [9].

Promotion of Intercultural Communication Skills: By observing how native speakers interact in real-life situations, students develop essential skills for intercultural communication. They learn to interpret communication styles, navigate social etiquette, and bridge potential cultural gaps.

This section proposes a methodological framework for integrating authentic video materials into high school language classrooms to cultivate linguocultural competence. This framework emphasizes a three-stage approach: pre-watching activities, comprehension tasks, and cultural analysis activities.

Pre-Watching Activities:

Activating Prior Knowledge: Prior to introducing the video, engage students in discussions or brainstorming activities related to the topic (e.g., brainstorming vocabulary related to a news report, discussing cultural practices relevant to a documentary). This activity serves to activate prior knowledge, generate interest, and establish a foundation for comprehension.

Vocabulary Preview: To reduce cognitive load during viewing, introduce key vocabulary terms or expressions anticipated in the video beforehand. This can be achieved through flashcards showcasing images alongside the terms, providing brief definitions, or utilizing online vocabulary learning platforms.

Setting Viewing Goals: Providing students with specific goals for watching the video enhances their focus and comprehension. These goals can be tailored to target different aspects of language learning and cultural awareness. For instance, goals might focus on comprehension (e.g., identifying the main arguments of a news report), language acquisition (e.g., noting specific grammatical structures used in a movie clip), or cultural awareness (e.g., observing nonverbal communication cues in a documentary) [10].

Comprehension Tasks:

Comprehension Checks: Throughout the video or after segmented viewings, incorporate short comprehension checks to gauge student understanding. These checks can take the form of multiple-choice questions, gap-filling exercises, or true/false statements, ensuring students are following the main ideas presented.

Summarization: Encourage students to summarize the main points of the video in their own words, either individually or collaboratively, to reinforce comprehension and foster critical thinking skills.

Script Analysis (Optional): For more advanced learners, providing a transcript of the video with certain sections omitted allows students to test their listening comprehension by filling in the missing words or phrases based on their understanding of the video content.

Cultural Analysis Activities:

Identifying Cultural References: Following the video, prompt students to identify cultural references embedded within the video content (e.g., specific holidays, traditions, or social norms depicted in a movie

clip) to encourage close observation and analysis. This activity can be facilitated through class discussions or short writing assignments [11, pp. 244-257].

Nonverbal Communication Analysis: Analyze nonverbal cues utilized in the video, such as body language, facial expressions, and gestures, to broaden students' understanding of communication beyond words and foster an appreciation for cultural differences in nonverbal communication styles.

Comparing and Contrasting: Showcase videos from the target culture alongside similar videos from students' own culture to allow for comparative analysis. This activity encourages students to identify similarities and differences in cultural practices, communication styles, and social norms [12, 46-69].

Online Research: Encourage students to conduct online research on specific cultural aspects encountered in the video to foster independent learning and a deeper understanding of the target culture. This can be assigned as an individual or group activity, depending on the complexity of the topic.

Technological Considerations:

Accessibility: Utilize online platforms that offer closed captioning or transcript options to cater to students with hearing impairments, ensuring inclusivity and equal access to learning materials.

Interactive Platforms: Platforms that allow students to take notes, highlight vocabulary, or create quizzes directly on the video player can promote active learning and engagement with the video content.

Offline Options: Downloading videos or utilizing offline resources can ensure continuity in lesson plans even in situations with limited internet access [12, pp. 46-69].

Differentiation:

Providing various activity formats (written, oral, visual) caters to diverse learning styles and ensures all students have an opportunity to demonstrate their understanding.

Offering scaffolded support through vocabulary lists, sentence starters, or graphic organizers can benefit struggling students by providing additional resources and guidance.

Challenging advanced students with more complex activities, such as creating their own short videos showcasing their understanding of the target language and culture, encourages creativity and deeper engagement.

By implementing this three-stage framework and considering technological accessibility and differentiation strategies, educators can transform authentic video materials into powerful tools for fostering linguocultural competence in high school students. This approach creates engaging and enriching learning experiences. Incorporating authentic video materials into the high school language learning curriculum offers a compelling approach for fostering linguocultural competence. These materials expose students to the richness and complexities of real-life language use, diverse cultural references, and a window into the target culture, enriching their understanding beyond the limitations of traditional textbooks.

The proposed methodology outlines a three-stage framework: pre-watching activities, comprehension tasks, and cultural analysis activities. This framework ensures active engagement with the video content, promoting comprehension, critical thinking, and cultural awareness. Additionally, technological considerations and differentiation strategies ensure accessibility and cater to diverse learning styles.

By utilizing authentic video materials effectively, educators can create dynamic and engaging learning experiences that not only equip high school students with essential language skills but also cultivate a deeper appreciation for the target culture. This, in turn, fosters linguocultural competence, empowering students to communicate effectively and navigate the complexities of an increasingly interconnected world.

LIST OF USED REFERENCES:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы
2. Hyland, K. (2006). *English for Academic Purposes: An Advanced Resource Book*. Routledge.
3. Byram, M. (2000). *Assessing Intercultural Competence in Language Teaching*. SAGE Publications.
4. Bajrami, L., Ismaili, M. (2016). "The Role of Video Materials in EFL Classrooms." *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Elsevier.
5. Barekat, B., Nobakhti, H. (2014). "The Effect of Authentic and Inauthentic Materials in Cultural Awareness Training on EFL Learners' Listening Comprehension Ability." *Theory and Practice in Language Studies*, academypublication.com.
6. Abdraimova, B., Dyankova, G., et al. (2023). "Effective Organization of Lectures through the NEARPOD Platform in the Formation of Linguoculturological Competence of Pre-service Foreign Language Specialists." *Bulletin of KazNU, bulletin-pedagogic-sc.kaznu.kz*.
7. Bolshakova, M. (2014). "A Linguocultural Approach to Interpreter Professional Training in the Context of Cultural Dialogue." *Interstudies (Revista Centrului Interdisciplinar de Studiu, ceool.com)*.

8. Harkova, E., Larionova, E., Amirkhanova, K. (2018). "Formation of Linguistic-Cultural Competence in Learning English through Video-Materials (YouTube Vlogs)." ICERI2018 Proceedings, library.iated.org.
9. Hamizan, N. I., Mohd Zaid, N. B., et al. (2016). "The Effects of Video Learning to Improve Critical Thinking Abilities." Advanced Science Letters, ingentaconnect.com.
10. Xiao, L. (2006). "Bridging the Gap between Teaching Styles and Learning Styles: A Cross-Cultural Perspective." TESL-EJ, ERIC.
11. Byrnes, H. (2008). "Re-envisioning the Advanced Curriculum: From Binary Opposition to Complex Systems." The Modern Language Journal, 92(2), 244-257.
12. Lee, L. (2007). "Online Interaction: Negotiation of Meaning and Strategies of Repair in Synchronous Non-native Speaker Interaction." Language Learning & Technology, 11(3), 46-69.

UDC 811.111

Ainur Aliyeva

PhD Candidate, KazNU

Senior Lecturer, SDU University

Gaukhar Yersultanova

Senior Lecturer, PhD, KazNU

TASK BASED LEARNING IN TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES

This article intends to promote the efficacy of Task-Based Learning (TBL) as an instructional approach for teaching English for Specific Purposes (ESP) with a specific focus on marketing students. TBL, which emphasizes the use of language as a tool to accomplish specific goals or tasks, is examined in the context of its suitability and effectiveness for ESP learners in the marketing domain. By analyzing various task-based activities tailored to marketing content, the research underscores the potential benefits of integrating TBL in ESP settings. The article also presents challenges, offers pedagogical recommendations, and highlights the need for further research in this area and provides the results of conducted survey through written questionnaire among participants (Marketing Students) of Business School. The main idea of questionnaire was to find out the most useful methods for improving vocabulary and comprehension skills of Marketing Students.

Key Words: English for Specific Purposes, Task Based learning, AI tools

Introduction

In the changing world of language education especially in teaching English for Specific Purposes (ESP) new methods are constantly being sought to improve learning outcomes and student engagement. This article explores the use of task-based learning, a teaching approach that prioritizes real world tasks as a part of the learning journey. The focus here is on marketing students, for whom mastering English is not just an academic objective but a vital tool for their future careers. The heart of this research centers on using videos as part of task-based activities. It is believed that videos, with their concise and visually appealing nature can effectively communicate marketing ideas and terms in English. This strategy aligns with the idea of task-based learning, which promotes activities that are both educational and practical, in nature.

A detailed study was carried out to examine how task-based learning (TBL) methods impact English, for Specific Purposes (ESP) education with a focus on the marketing sector. Students who took part in TBL activities involving videos were surveyed to gather insights. TBL, rooted in the Communicative Language Teaching (CLT) approach from the 1970s [1] aims to boost language acquisition through tasks. The survey aimed to collect feedback, on students views, experiences and the effectiveness of using videos for enhancing their skills in marketing.

Materials and Methods

To improve the way English for Specific Purposes (ESP) is taught to Marketing students integrating AI technology offers an opportunity for transformation. MagicSchool.ai is particularly noteworthy among the AI tools for its ability to customize educational materials to suit the specific requirements of marketing practitioners. By utilizing this AI tool teachers can streamline the development of pertinent questions, from video content enabling students to not just grasp the language but also put it into practice in their academic domain.

Teaching English for Specific Purposes (ESP) to marketing students can be greatly enhanced by incorporating Task Based Learning (TBL) methodologies. A new and effective educational strategy involves using discussion tasks based on ended questions from short relevant videos as explained in the book "Task Based Learning in Teaching ESP." This approach is in line with TBLs principles focusing on practical tasks that aid in learning language skills specific, to certain fields improving both language proficiency and professional expertise in marketing [2]

To apply this approach you need to choose or develop video material that covers essential marketing ideas like studying consumer behavior crafting branding tactics exploring digital marketing advancements and examining the ethical aspects of advertising strategies. After watching these videos teachers encourage students to engage in conversations guided by ended queries. This structure aims to stimulate thinking, introspection and the practical use of theoretical marketing concepts, in different scenarios [3]

Using open ended questions in these discussion activities has various educational benefits. To begin with it reflects the sometimes unclear aspects of actual marketing choices helping students get ready, for the real world challenges they will encounter in their careers [4]. Additionally, it creates a student focused setting that encourages participation and effective communication skills by accepting a variety of responses thereby embracing different viewpoints and understandings [5].

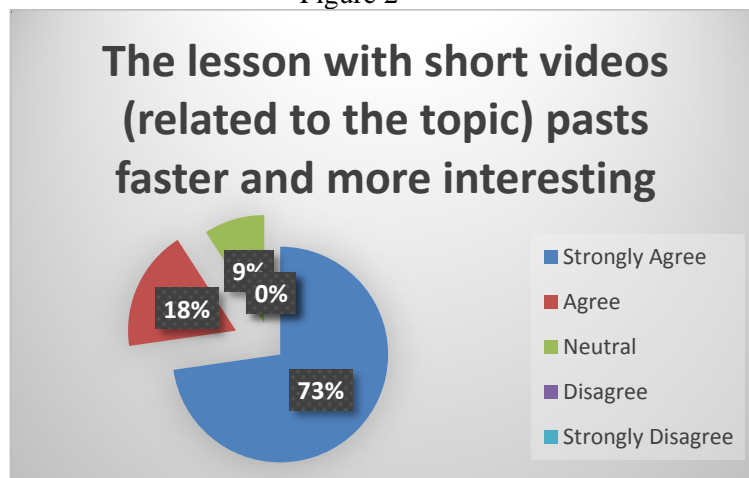
Research Participants. The survey was conducted among 22 first year students majoring in Marketing at SDU University. Focused on exploring how effective it is to use task-based learning (TBL) along with short videos in ESP classes tailored for specific purposes especially from the students viewpoint. This investigation was driven by the need to evaluate the impact of innovative teaching methods on language learning, student engagement and the practical application of learned concepts in marketing tasks.

The results of the survey indicated that students responded positively to using videos to enrich their TBL experience in ESP classes. Students noted that these video resources not made learning more interesting but also helped them grasp complex marketing ideas better through visual aids and contextual support. Additionally, the videos sparked discussions where students could apply their language skills in examining and debating marketing strategies, consumer behavior and ethical aspects of advertising. This integration bridged knowledge, with real world applications effectively.

Table 1

	Strongly agree	Agree	Neutral	Strongly disagree	Disagree
The lesson with short videos (related to the topic) pasts faster and more interesting	16	4	2		
I cannot concentrate on the subject while watching the video.				16	6
Watching Videos encourages me to practice conversational English.	15	5	2		
Watching short videos helps me to improve my vocabulary and learn new words without stress.	20	2			

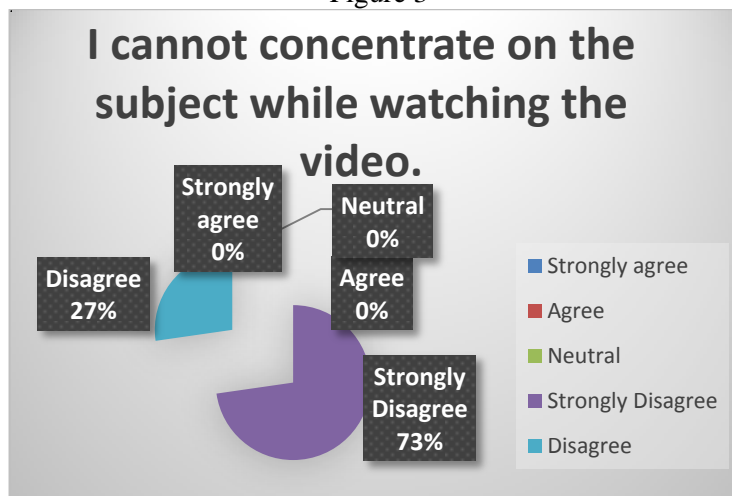
Figure 2

The feedback from the survey shows that the majority of the 22 students have a view on using short topic specific videos in English classes for specific purposes especially in the field of marketing. With 16 students in agreement and 4 supporting the idea that lessons with short videos (relevant to the topic) feel more engaging. It's clear that this approach greatly improves the learning experience. The fact that there were

no responses (neither "disagree" nor "strongly disagree") highlights how universally appealing and beneficial incorporating visual media is, in education.

Figure 3

With 16 students selecting "strongly disagree" and 6 opting for "disagree" in response to the statement shows that short videos do not distract from the topic. Furthermore, the strong preference for videos over text based materials or lecture only delivery methods may indicate a larger shift in educational preferences showing that students appreciate interactive and visually engaging learning experiences. This inclination could boost involvement by offering practical examples and situations that students can visually follow thus aiding in the understanding and application of theoretical knowledge to real life scenarios.

Figure 4

15 students strongly agreed and 5 students supported that watching videos motivates them to practice speaking English. Additionally, there were 2 responses and no disagreements indicating that videos play a significant role in improving language skills especially spoken English.

This finding emphasizes the importance of videos not for delivering information but also for encouraging active participation in learning a language. Videos featuring dialogues, interviews or real-life scenarios related to fields like marketing provide students with both the context for language usage and examples of conversational English used in professional environments. This exposure is particularly valuable, for students studying English for Specific Purposes (ESP) as they need to be able to apply their language skills in specific areas.

Figure 5

The enthusiastic approval received for the survey query on incorporating videos in English lessons tailored for specific purposes especially emphasizing vocabulary enrichment underscores the effectiveness of using multimedia in language studies. The fact that 20 students strongly supported and 2 agreed that "Watching short videos helps me to improve my vocabulary and learn new words without stress." indicates that this approach is both impactful and pleasurable for students particularly, in the realm of marketing education. Moreover, the lack of any negative reactions shows a widespread recognition of the value of videos in easing the stress often linked with learning new vocabulary. The findings from the survey indicate that integrating videos into the ESP curriculum significantly improves vocabulary acquisition results.

Conclusion

In conclusion, the integration of Task Based Learning (TBL) techniques the incorporation of short videos in teaching English for Specific Purposes (ESP) has shown notable advantages as revealed by a survey involving 22 students. The survey results present a case for the efficacy of integrating multimedia materials into the ESP curriculum especially within the realm of marketing education. The positive responses across various aspects of learning—such as increased engagement and focus improved vocabulary acquisition and motivation for conversational practice—emphasize the benefits of task based learning methods in addressing the specific requirements of ESP learners.

This research not only adds to the current pool of knowledge on Team Based Learning in English for Specific Purposes but also acts as a guiding light for upcoming educational advancements, guaranteeing that language acquisition stays pertinent, interesting and in harmony with the changing requirements of students in specialized areas.

REFERENCES:

1. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching* (2nd ed.). Cambridge University Press.
2. Ellis, R. (2003). *Task-Based Language Learning and Teaching*. Oxford University Press.
3. Long, M. H. (1985). A role for instruction in second language acquisition: Task-based language teaching. In K. Hyltenstam & M. Pienemann (Eds.), *Modelling and assessing second language acquisition*. Clevedon, England: Multilingual Matters.
4. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
5. Nunan, D. (2004). *Task-based language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

Chukayeva T.K.
 PhD student, KazUIRWL
 named after Ablai Khan,
 Almaty, Kazakhstan
 e-mail: greenrose_98@mail.ru

ETERNAL PLOTS IN LITERATURE: APPROACHES, EXPLANATIONS AND ESSENCE

Abstract. The article is dedicated to exploring various approaches to studying eternal plots in literature. The essence of plot, fabula and narrative is briefly outlined, and the idea of eternal plots is explained through different lenses. In particular, lists of recurrent plots proposed by different researchers and literary critics are scrutinized. An eternal plot is broadly defined as a recurring story that is actualized in every new epoch with certain alterations. The reason why such plots reoccur are distinct, while our approach attempts to explain that parallelism through the prism of cognitive science. The article thus outlines one aspect of our research on plot and event organization of a novel carried out in the scope of the thesis.

Keywords: plot, fabula, narration, eternal plot, time-and-space continuum, event, narratology, literary criticism.

Introduction. Eternal plots are, in short, those stories which we keep “telling and retelling”, as Jorge Louis Borges noted in his essay “Four Stories”. In contemporary literary studies, analyzing eternal plots is vital as it sheds light on why and how stories are produced. Eternal plots, as the name indicates, repeat throughout the time, existing in the so-called “infinite time-and-space continuum” (an explanation provided by Volodina) [1]. As an aspect of our research, we focus on the essence of eternal plots as a way to explain their formation and recurrence.

Though before turning to the idea of plot recurrence, it is necessary to explicate three quite significant terms of literary studies: plot, fabula, and narration (narrative). In B. Tomashevsky’s dictionary, plot (*sujet*) and fabula are defined distinctly from each other: fabula is the chronological sequence of the events that took place in a story, while plot is how these events are presented to the reader. At the same time, contemporary understanding of these terms is a bit more complicated. Fabula is indeed imagined as a chronologically related chain of events, while plot consists of cause-and-effect relations that bound these events into a meaningful whole: a story. In that case, the way those events are shown is, in fact, the narration of the story.

To illustrate these ideas, we will use mathematical axes x , y , and z . In mathematics, those axes show dimensions of figures. In our case, they will serve a slightly different purpose: showing how a single story may be viewed from the “outside” and from “the inside”.

Plot, fabula, narration.

E. Forster, a writer and a literary critic, used a very simple example while explaining how fabula and plot differed from each other [2]. The scheme below (Figure 1) illustrates the simplified fabula mentioned by E. Forster. On x axis, there are two points that have no connection to each other: the death of the king and the death of the queen. The only connection between them is that these events happened one after another: king died, and then the queen died (though we do not know how they were presented in the story).

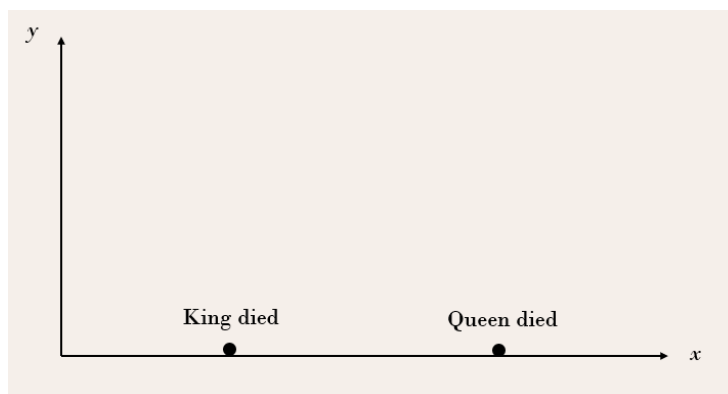

Figure 1. Forster’s simplified fabula on the horizontal time axis

Speaking of fabulae and plots, we use events as the elements of the story and their core. Here we address event as the answer to the question “what happened?” In the simplified scheme, it becomes one of

the elements of the story alongside characters, space, time, and other factors. In this scheme, time is viewed as a horizontal line, and within it, the story has a beginning and an end.

Why did the queen die? She was grieving, and she could not bear it. This is how E. Forster explains the dichotomy of fabula and plot: the first simply describes events taking place somewhere in time chronologically, the second gives explanation to why these events follow one another. Other questions arise. Did the story truly start with the king's death? Was it the starting point, the culmination, or perhaps the end? How was the story told? Through which angle do we perceive it?

Through plot, we gain insights into why this exact story is a meaningful whole. This allows us to build a figure that starts with the king's death and ends with the queen's death (figure 2).

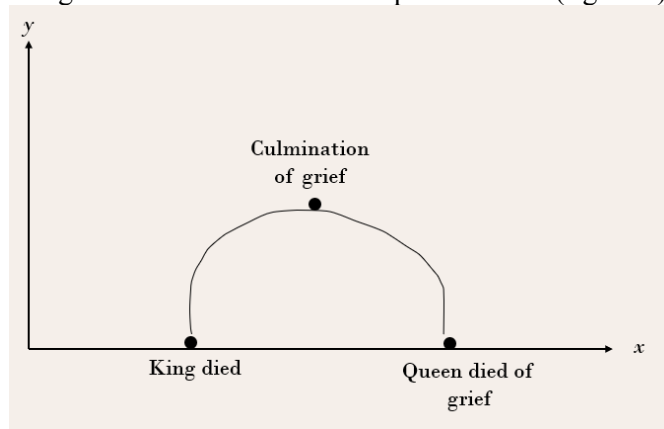

Figure 2. Forster's simplified plot on a two-dimensional surface

In English, the word "plot" comes from Old English "plæt" that simply signifies a plan. A plan is two-dimensional. On a surface, we are able to see all the twists and turns of the plot; everything that takes place between the beginning and the end of the story. Stories, however, are not that simplified. Usually, we do not view stories from "above", seeing all the reasons, causes, and even all the events. Certain aspects of a story are altered or concealed. Making a story three-dimensional certainly "steals" a few of its aspects from the spectator. We do not see the entirety of a three-dimensional object: only certain areas of it. Contrasting this to how a story is written and demonstrated, one can notice that through a limited number of axes and dots, it is possible to build an unlimited number of figures.

Eternality of plots.

A. Zezulevich, studying plots, claims the following: the plots, which represent narrative constructs, "actualized by world literature and functioning within an unlimited spatial-temporal continuum", are commonly referred to as eternal. This definition emphasizes the stability and relevance of these plots to the literary process of the past, present, and potentially the future. Since, by employing eternal plots, "the writer ... creates a work that addresses burning questions posed by the specific-historical, social, and national reality", it is precisely the relevance that serves as the key attribute, enabling the discussion of eternal plots as a distinct literary phenomenon [3].

As the temporal gap widens between the moment of creation and the period of its reception, a particular piece of national literature undergoes a transformation, evolving from a localized artifact to a universally significant and resonant phenomenon. Concurrently, there is a partial diminishment in the primary relevance of its initial issues. However, through a process of "substitution," alternative interpretations emerge, previously faintly delineated or entirely absent in the original context, yet now rendered aesthetically valid through the incorporation of contemporary elements.

In other words, eternalized plots undergo various changes and alterations, eventually merging with the requirements of new epochs. There are several lists and explanations of eternal plots. Perhaps the most widely known is Four Stories of Jorge Louis Borges:

1. A besieged city (Troy).
2. A quest (Jason and argonauts).
3. A God's sacrifice (Bible).
4. Returning home (Odyssey) [4].

Christopher Booker extends this list to seven, also adding such plots as rags to riches, fighting against a monster, rebirth, comedy, and tragedy [5].

Perhaps one of the most extended lists was proposed by Georges Polti, a French researcher who claimed there are thirty-six dramatic situations which can be found in most of the pieces of dramaturgy [6]. Here are some of these plots, with examples:

1. *Supplication (or Persecution)*.

Description: In this situation, a supplicant appeals to a persecutor for mercy or assistance, often facing dire consequences if their plea is denied.

Example: Frankenstein, a book by Mary Shelley.

2. *Deliverance*:

Description: The protagonist is in a state of jeopardy or captivity and is ultimately rescued or released from their predicament.

Example: certain aspects of "Odyssey".

3. *Crime Pursued by Vengeance*:

Description: A crime or wrongdoing is committed, leading to a pursuit by the avenger who seeks retribution or justice.

Example: Shakespeare's "Hamlet" exemplifies this situation

4. *Revolt*:

Description: Oppressed individuals or groups rise up against their oppressors in an act of rebellion or revolution.

Example: George Orwell's "Animal Farm".

5. *Enigma (or Riddle)*:

Description: A puzzling mystery or conundrum is presented, which the protagonist must solve to achieve a resolution.

Example: Arthur Conan Doyle's "The Hound of the Baskervilles".

Joseph Campbell, on the other hand, claims there is only one story, and nothing else. While he mainly reviews mythology and religious narratives, the plot he mentions can be found in various literary works as well.

Joseph Campbell's Monomyth, also known as the Hero's Journey, outlines a universal narrative structure found in myths and stories worldwide. It consists of three main stages: departure, initiation, and return. The hero embarks on an adventure, faces challenges, undergoes personal growth, and ultimately returns transformed. Campbell suggests that this archetype reflects the human experience, with common motifs such as the call to adventure, meeting mentors, overcoming trials, and achieving enlightenment [7].

Reasons and explanations.

These are the most widely believed sources of eternal plots:

- Mythology.
- Religious narratives.
- Folklore.

While the question of where these plots come from might be answered profoundly, another interesting issue emerges: what is the reason for their recurrence?

It has been mentioned that eternal plots exist in the never-ending time-and-space continuum. In the provided scheme, it was showed how plot parallelism occurs on the axes of time (y), space (x) and continuity of moving matter (z). In that case, we may speak of plot parallelism in the following way:

Plots consist of certain variables or, rather, are built on the basis of them.

These variables are time, space, and event.

While two of these variables are physically more likely to change, events stay comparatively stable.

Eternal events (unending cycle of them) constitute eternal plots.

Further, eternal events are infinite as they are actualized and repeated in the new vastness of time and space, in a new epoch. Today's Hamlet would be different than one in the XVI century; today's Cinderella is distinct; today's Sherlock Holmes uses technology rather than pure thought. What stays unchanged is that question "what happens to them" and the simplest answer the story provides; Hamlet gets revenge; Cinderella rises from rags to riches; Holmes resolves an enigma.

With time and space changing, event gets alterations as well. To dive into that, we need to dissect events into blocks; and for that purpose, we will need to imagine events as propositions, frames, and scenarios.

The scheme below illustrates the ideas presented here (figure 3).

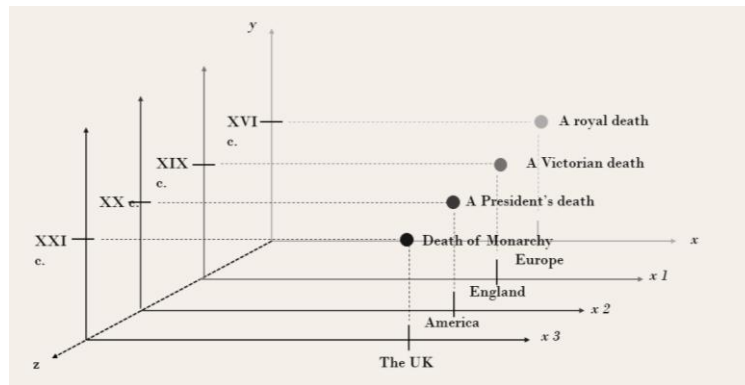

Figure 3. Plot parallelism in a three-dimensional space

As it can be seen from the scheme above, alterations of time and space create an eternal row of parallel plots (in a way, that resembles parallel universes). These plots, merging and differing, move forward by the z axis, following the infinite flow of moving matter.

Conclusion. Stories possess a duality: a defined beginning and an inevitable end. Yet, the plot, the dynamic force propelling the narrative, operates beyond such linear constraints. It exhibits a remarkable capacity for transformation, seamlessly adapting and reincorporating itself into different epochs. This metamorphosis, akin to a cyclical journey of self-discovery and rebirth, underscores the malleability inherent in plots.

Exploring this phenomenon necessitates further inquiry, but we can preliminarily assert that each time an eternal plot emerges in new circumstances, it undergoes nuanced alterations. These alterations, intricately woven into the fabric of the narrative, are intricately tied to the concept of chronotope, the fusion of time and space within the narrative context.

It is within these alterations, guided by the chronotope, that we discern the enduring nature of eternal plots. They persist not as static entities but as dynamic entities, perpetually evolving to suit the ever-shifting landscapes of time and space. Through these subtle shifts and turns within the narrative framework, we gain insight into the mechanisms through which plots achieve perpetuity.

Why, then, do plots attain this state of perpetuity? The answer lies in their capacity for change. It is the continual interplay of temporal progression, spatial variation, and narrative technique that sustains plots in the ceaseless flux of existence. In essence, plots endure because they are not immutable; they thrive amidst the perpetual flux of the spatial-temporal continuum, perpetually reshaping themselves to remain relevant and compelling across epochs and cultures.

REFERENCES

1. Volodina, N. V. Concepts, Universals, Stereotypes in the Field of Literary Studies. - Moscow: Flinta: Science, 2010. - 256 p.
2. E.M. Forster. Aspects of the novel. – London, 2006. – 192 p.
3. Zezulyevich, A. V. Eternal plot in modern literary studies // Philologos. - 2010. - No. 3-4. - P. 88-93.
4. Borges, Jorge Luis. Four Cycles. Translated by V. Kulagina-Yartseva. Electronic resource: URL <http://www.serann.ru/text/chetyre-tsikla-9220>.
5. Booker, Christopher. The Seven Basic Plots: Why We Tell Stories. London: Continuum. – 2004.
6. Polti G. Les 36 situations dramatiques: Maîtriser l'art narratif grâce à l'exploration des principes dramatiques. – BoD-Books on Demand, 2024.
7. Campbell J. The hero with a thousand faces. – New World Library, 2008. – V. 17.

Чукаева Т.К.

Докторант
КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан
e-mail: greenrose_98@mail.ru

ВЕЧНЫЕ СЮЖЕТЫ В ЛИТЕРАТУРЕ: ПОДХОДЫ, РАЗЪЯСНЕНИЯ И СУТЬ ФЕНОМЕНА

Аннотация. Статья посвящена исследованию различных подходов к изучению вечных сюжетов в литературе. В ней кратко освещается сущность сюжета, фабулы и повествования, а идея вечных сюжетов объясняется через различные точки зрения. В частности, подвергаются анализу списки повторяющихся сюжетов, предложенные различными исследователями и литературными критиками. Вечный сюжет широко определяется как повторяющаяся история, которая актуализируется в каждой новой эпохе с определенными изменениями. Причины таких повторений различны, и наш подход пытается объяснить эту параллельность через призму когнитивной науки. Таким образом, статья очерчивает один аспект нашего исследования организации сюжета и событий романа, проводимого в рамках диссертации.

Ключевые слова: сюжет, фабула, повествование, вечный сюжет, пространственно-временной континуум, событие, наратология, литературная критика.

Чукаева Т.К.

Докторант,
Абылай хан атындағы ҚазХКжӘТУ,
Алматы, Қазақстан
e-mail: greenrose_98@mail.ru

ӘДЕБИЕТТЕГІ МӘҢГІ СЮЖЕТТЕР: ҚАТЫСЫМДАР, ТҮСІНДІРУЛЕР МЕН ФЕНОМЕННІҢ НЕГІЗІ

Аңдатпа. Мақала әдебиеттегі мәңгілік сюжеттерді зерттеудің әртүрлі тәсілдерін зерттеуге арналған. Мақала сюжеттің, фабуланың және баяндаудың мәнін қысқаша қамтиды және әртүрлі көзқарастар арқылы мәңгілік сюжеттер идеясын түсіндіреді. Атап айтқанда, әртүрлі зерттеушілер мен әдебиеттанушылар ұсынған қайталанатын сюжеттер тізімі талданады. Мәңгілік сюжет кең мағынада әр жаңа дәуірде белгілі бір өзгерістермен жаңартылатын қайталанатын оқиға ретінде анықталады. Бұл қайталаулардың себептері әртүрлі және біздің көзқарасымыз бұл параллелизмді когнитивтік ғылымның объективі арқылы түсіндіруге тырысады. Сонымен, мақалада романдағы сюжет пен оқиғаларды ұйымдастыру жөніндегі диссертациялық зерттеуіміздің бір қыры көрсетілген.

Тірек сөздер: сюжет, фабула, баяндау, мәңгілік сюжет, кеңістік-уақыт континуумы, оқиға, наратология, әдеби сын.

ӘОЖ 378:81'243

Болатказықызы А.,

Магистрант
Абылай хан атындағы ҚазХК және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: aluabolatkozykyzy@gmail.com

Мейрамова С.А.,

п.ғ.к., доцент

АУТЕНТИКАЛЫҚ БЕЙНЕМАТЕРИАЛДАР АРҚЫЛЫ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Түйін: Бұл мақала шетел тілін оқыту процесі барысында, әсіресе ағылшын тілін оқытуда, үйреніп жатқан тілдің тілдік ортасынан тыс жерде оқытуына қарамастан, студенттерде коммуникативті құзыреттілікті аутентикалық бейнематериалдар арқылы қалыптастыруға арналған. Әуелі “бейнематериалдар”, “аутентикалық бейнематериалдар” түсініктеріне анықтама берілген; олардың шетел тілін оқу процесінде, оқытушы ретінде қолданылуының эффективтілігін анықтайтын

критерийлері берілген; коммуникативті құзыреттіліктің қалыптасқанын айқындайтын критерийлер мен коммуникативті құзыреттілікті аутентикалық бейне материалдар арқылы дамытудың және жалпы сабақта енгізудің алгоритмі берілген. Сондай-ақ, аутентикалық бейне материалдар арқылы коммуникативті құзыреттілікті дамытуға бағытталған жаттығулар кешені ұсынылған.

Тірек сөздер: видео, бейне, аутентикалық бейнематериалдар, шетел тілі, коммуникативті құзыреттілік.

Bolatkozykyzy A.,
Master's student
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: aluabolatkozykyzy@gmail.com
Meiramova S.A.
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor

FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE THROUGH AUTHENTIC VIDEO MATERIALS

Abstract: This article is devoted to the formation of communicative competence of students through authentic video materials in the process of teaching a foreign language, especially when teaching English, regardless of learning outside the language environment of the language being studied. First, the concepts of “video materials” and “authentic video materials” are defined; criteria are given for determining the effectiveness of their use by a teacher in the process of learning a foreign language; criteria for determining the formation of communicative competence and an algorithm for developing communicative competence through authentic video materials and its implementation in a general lesson are provided. A set of exercises aimed at developing communicative competence through authentic video materials is also presented.

Key words: video, video materials, authentic video materials, foreign language, communicative competence.

Болатказыкызы А.
Магистрант
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: aluabolatkozykyzy@gmail.com
Мейрамова С.А.
к.п.н., доцент

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПОСРЕДСТВОМ АУТЕНТИЧНЫХ ВИДЕОМАТЕРИАЛОВ

Аннотация: Данная статья посвящена формированию коммуникативной компетентности студентов посредством аутентичных видеоматериалов в процессе обучения иностранному языку, особенно при обучении английскому языку, независимо от обучения вне языковой среды изучаемого языка. Во-первых, определяются понятия «видеоматериалы» и «аутентичные видеоматериалы»; приводятся критерии определения эффективности их использования преподавателем в процессе изучения иностранного языка; приводятся критерии определения сформированности коммуникативной компетентности и алгоритм развития коммуникативной компетентности посредством аутентичных видеоматериалов и внедрения ее в общий урок. Также представлен комплекс упражнений, направленных на развитие коммуникативной компетентности посредством аутентичных видеоматериалов.

Ключевые слова: видео, видеоматериалы, аутентичные видеоматериалы, иностранный язык, коммуникативная компетентность.

Кіріспе

Шетел тілін оқытудың эффектілігі сабақта қолданылатын әдіс-тәсілдер, методикалар, материалдар мен оқыту процесін жалпыла ұйымдастырылуына тікелей байланысты. Осы орайда,

сабақты беруші ұстаздың құзыреттіліктерді игеруіне көңіл бөлінеді. Шетел тілі пәні мұғалімі ретінде, ерекше мән берілетін құзыреттілік – ол коммуникативті құзыреттілік. Ал ұстаздың сабақты ұйымдастыру барысында, қазіргі заман талабына сай барынша жаңа технологиялар мен методикаларды қолдану маңызды үрдіс. Осындай заманауи технология және методика есебіне кіретін – видео материалдар. Сондай-ақ бейне материалдарды жай ғана шетел тілін оқытудағы бір құрал есебінде емес, эффективті тәсілдер есебінде қарастырылады. Бейне материалдар шетел тілін оқыту процесінде міндетті, әрі қажетті құралдарға айналуға.

Бейне материал деп отырғанымыз, Новикованың берген анықтамасына сүйенсек, аудиовизуалды оқытудың түрі. Оқу процесінде студенттің бір сәтте визуалды, яғни көру қабілеті мен аудио, яғни тыңдау қабілеттерін қамтиды

Аутентикалық бейнематериалдар – бұл жаңа заманғы оқыту әдісі. Бұл материалдар түсінігінде біз болашақ шет тілі мұғалімдерінің кәсіби қызметімен байланысты қоғам өмірінің салалары туралы лингвистикалық және экстралингвистикалық ақпаратты қамтитын және тілдің табиғи ортадағы кәсіби қарым-қатынас құралы ретінде жұмыс істеуін көрсететін ана тілінде сөйлейтіндерге арналған бейнежазбаларды (визуалды және дыбыстық қатарларды біріктіретін) түсінеміз. (Сергеева, Чукунова, 2011)

Бейне материалдарды қолданбас бұрын, оларды дұрыстап таңдаған жөн. Бұл тұста оларды таңдауың өзіндік критерийлері болады. Сол критерийлерге сай таңдалған болса, тиімдірек болады. Олар:

1. Оқыту процесінің мақсаты айқын болу керек. Мақсатымыз коммуникативті құзыреттілікті дамытуға бағытталған болса, яғни таңдалынатын видео материал коммуникативті құзыреттіліктің критерийлері сәйкес болу керек.
2. Видеоматериалды таңдау барысында жас ерекшелігіне, оқытылып жатқан тілдің аудиториясының сол тілді меңгеру деңгейіне назар аударылуы шарт.
3. Таңдалынып отырған видеоның контенті қызықты, пайдалы, әрі актуалды, мақсатқа бағытталған болуы керек.
4. Ағылшын тілі бойынша студенттерімізде коммуникативті құзыреттілікті дамытқымыз келсе, видеода қолданыталын ағылшын тілінің акцентіне де мән беру қажет.
5. Видеодағы визуалды образдар қабылдауға жеңіл, тыңдауды қабылдауға көмекші болуы керек. Сол кезде контент қабылдауға түсінікті болады.
6. Видеоның ұзақтығына да көңіл бөлу керек. Видеоматериалды бөліп көрсетсе де болады. Көбіне ұзақтығы 3 минутқа дейін жететін болса, жеткілікті.
7. Мақсатымыз аутентикалық бейнематериалдар арқылы коммуникативті құзыреттілікті дамыту болғандықтар, коммуникативті құзыреттіліктің өзінің дамып жатқанын білу үшін бағалау критерийлерін қарастырамыз.

Коммуникативті құзыреттілікті бағалау критерийлері:

1. Ауызша және жазбаша дағдылары;
2. Тілді түсіну;
3. Лингвистикалық білім

Аутентикалық бейнематериалдарды сабақта қолданудың алгоритмдерінің бірі:

- i. Бейнежазбаны қарау алдындағы кезең. Бұл кезеңнің негізгі мақсаты – оқушылардың қызығушылығын ояту, сценарий , яғни оқиғамен таныстыру.
- ii. Бейнені көрмес бұрын кілт сөздерді немесе сөз тіркестерін үйрету. Мұндағы мақсат – оқушылардың мәтінді еш қиындықсыз түсінуі.
- iii. Бейнебаянды бірінші рет көру. . Бұл кезеңнің мақсаты - көрген нәрсені жалпы түсіну.
- iv. Бейне оқиғаны екінші рет қарау. Бұл кезеңнің мақсаты - көрген нәрсені толық түсіну.

Жалпыла процесс тұрады: **көру-түсіну-қолдану** немесе **көру-түсіну-талқылау**.

Мақсат пен жұмыс істеу принциптері айқын болса, сабақта студенттерге келесідей жаттығулар кешені қолданыла алады:

1. Кинодан үзінді:

1.1. Рольдік (Role play). Алдымен студенттер көретін видеоның желісімен қысқаша танысады. Кейін оларды персонаждарға бөліп, персонаждарын зерттеуге тапсырма беріледі. Видеоны екінші рет көргеннен кейін олар рөлдеріне сәйкес көрген сюжетті ойнап шығады.

1.2. Персонажды сипаттау. Студенттер өздеріне берілген кейіпкерді немесе басты кейіпкерді сипаттайды. Тек мінез-құлқын емес іс-әрекетінің себебі мен нәтижесін де сипаттау беріледі.

2. Жағдаят видео:

2.1. Real thoughts. Бұл жаттығудың негізі адамның сөзі мен ойының негізгі мақсатының әртүрлі болуын түсіндіру. Бұл жаттығуды орындау барысында, мұғалім негізгі сәттерде видеоны тоқтатып, студенттермен кейіпкердің сөзін талдауы керек.

3. Дыбыссыз видео.

3.1. Оқиғаны болжау. Студенттер видеоны дыбыссыз түрде көреді. Олардың зейіні кейіпкерлердің мимикасы, іс-қимылдарын бақылауға бағытталады. Видеоны көргеннен кейін олар болған оқиғаға өзіңдік интерпретациясын беруге тырысады. Кейін видеоны қайтадан дыбысымен көреді.

3.2. Диалог құрастыру. Студенттер кейіпкерлердің іс-қимылдарын зерттеген соң, өзіндік диалог мәтінін құрастырады.

Жоғарыда аталғандардан бөлек, келесідей жаттығуларды қолдану болады:

1. Бейнесіз видео. Студенттер видеоны бейнесіз көріп, тек дауысын естиді. Олардың зейіні аудиодағы кейіпкерлердің сөздеріне, интонациясына, дыбыстық эффекттерге бағытталады. Кейін студенттер тыңдағандарына сәйкес оқиғаны талдауды. Оқиғада не болды? Ол қайда болды? Кейіпкерлері кімдер? Сияқты сұрақтарға жауап береді.

2. Matching. Студенттер видеоны көру барысында, ақпараттарды барынша есте сақтауы керек. Кейін мұғалім студенттерге видео бойынша фактілерді береді. Олар TRUE, FALSE, NOT GIVEN орындап, дұрыс жауап беруіне сәйкес ұпайлар жинайды.

Сөйлеу мен қарым-қатынасты дамытуға бағытталған сабақтарда аутентикалық бейнематериалдарды пайдалану болашақ ағылшын тілі мұғалімдерінің коммуникативтік құзыреттілігін дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл материалдар түсіну мен тілдік дағдыларды жақсартуға көмектесіп қана қоймайды, сонымен қатар оқушылардың психикалық қызметінің әртүрлі аспектілерін, соның ішінде зейіні мен есте сақтауын дамытады.

Сондай-ақ, сабақта жылы атмосфераны құруға көмектеседі, сабақтарды студенттер үшін қызықты және тартымды етеді. Қысқа метражды фильмдер, жаңалықтар репортаждары, ана тілінде сөйлейтіндермен сұхбаттар сияқты әртүрлі бейнематериалдар сабақтарды студенттердің әртүрлі деңгейлері мен қажеттіліктеріне бейімдеуге мүмкіндік береді.

Мұндай материалдарды тиімді пайдалану оқу әрекетін құру, пікірталас және рөлдік ойындар сияқты әртүрлі педагогикалық әдістерді қолдануды талап етеді. Бұл әдіс қарым-қатынас дағдыларын дамытуға ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуын ынталандырады.

Зерттеу және практикалық тәжірибе сабақта аутентикалық бейнематериалдарды пайдалану оқу мақсатына жетуге тиімді ықпал ететінін және оқу үдерісін байытатынын растайды. Бұл тәсіл қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырып қана қоймайды, сонымен қатар қазіргі әлемдегі білім берудің негізгі құрамдас бөліктері болып табылатын сыни ойлау мен мәдени түсінуді дамытуға ықпал етеді.

Аутентикалық бейнематериалдарды пайдалану студенттердің өзін-өзі тануына, күшті және әлсіз жақтарын анықтауға, өзін-өзі бақылау және өзін-өзі көрсету дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Олай болса, шет тілі сабағында шынайы бейнематериалдарды пайдалану тек коммуникативтік құзіреттілікті дамытуға ғана емес, сонымен қатар оқушылардың жоғары сапалы білімдерін қалыптастыруға ықпал етеді, сонымен қатар олардың тұлғалық өсуіне ынталандырады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Ерохина И.В. Аутентичные видеоматериалы на уроках иностранного языка – как средство развития навыков говорения у учащихся. Педагогикалық Альманах, 2015.
2. Приходько А.М. Особенности использования аутентичных видеоматериалов на уроках английского языка с целью развития языковых умений обучающихся. Международный журнал гуманитарных и естественных наук, 2020
3. Kunanbayeva S.S. Competence-based modelling of professional foreign language education. – Almaty: Publishing house, 2021.
4. Нуралиева А.А. Педагогтердің коммуникативті құзыреттілігі: мәні және құрылымы. – 2023.
5. Chen, Y. (2019). Using Authentic Video in the Language Classroom: A Guide for Teachers and Teacher Educators. TESOL Press.

СЕКЦИЯ 1.
ШЕТ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
СЕКЦИЯ 1.
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕТОДИКИ ИНОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
SECTION 1.
CURRENT ISSUES IN THE METHODOLOGY OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

ӘОЖ 373.3

Абдуллина А.А.,
Магистрант
7М01711 – «Шет тілі педагогтерін даярлау»
Абылай хан атындағы
Қазақ ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: azhar_abdullina@mail.ru

**ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ НЕГІЗГІ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ
МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ШЕТТІЛДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ
МҮМКІНДІКТЕРІ**

Түйін: Мақалада негізгі мектеп оқушыларының мәдениетаралық шеттілдік құзыреттілігін қалыптастырудағы ойын технологиясының мүмкіндіктері қарастырылады. Қазіргі мектеп үрдісінде шетел тілін оқытуда оқушылардың мәдениетаралық құзыреттіліктерін дамыту біліктілігін, оқушылардың қызығушылығын ұйымдастыруда дидактикалық ойындардың қажеттілігі, яғни зор екендігі қарастырылады. Мұндай ойындар оқушыны жан-жақты дамытып, білімді толық игеруіне көмектеседі. Бастапқы этапта ағылшын тілін оқытудағы бір негізгі аспект ол ойын элементтерін тиімді пайдалану болып табылады. Ойын арқылы бала қоғамдық тәжірибені меңгереді, сондықтан әр сабақ процесінде қандай дидактикалық ойын қолдануға болатынын сабақтың мазмұнына, мақсатына, жасерекшелігіне сәйкестендірілуі керек екендігі назарға алынған. Ағылшын тілін меңгеру барысында ойын элементтерін қолдана отырып, құзыреттілік тапсырмалар арқылы оқушының өздігінен дамуға, жетілуге қабілетті тұлғаны қалыптастыру.

Тірек сөздер: технология, ойын, ойын технологиясы, негізгі мектеп оқушылары, құзыреттілік, шеттілдік құзыреттілік, мәдениетаралық шеттілдік құзыреттілік.

**THE POSSIBILITIES OF GAMING TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF
INTERCULTURAL FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE OF
PRIMARY SCHOOL STUDENTS**

Abstract: The article discusses the possibilities of game technology in the formation of intercultural foreign language competence of primary school students. In the modern school process, the need for didactic games is considered, i.e., the organization of students' interest, the ability to develop students' intercultural competencies in teaching a foreign language. Such games help the student to develop comprehensively and fully assimilate knowledge. One of the key aspects of learning English at the initial stage is the effective use of game elements. Through the game, the child learns social experience, therefore, it is taken into account which didactic game can be used during each lesson, should be chosen in accordance with the content, purpose, age of the lesson. Formation of a student's personality capable of self-development, maturity, through competence tasks using elements of the game in the process of mastering the English language.

Keywords: technology, game, game technology, core students, competence, Foreign language competence, intercultural Foreign language competence.

Ойын – оқушының қоршаған шындықпен, мәдениетпен танысуының алғашқы қадамы болып табылатын адам әрекетінің ерекше түрі. Ойын жеке тұлғаның қабілеті мен дарындылығын ашуға көмектеседі, сонымен қатар оның өзін-өзі бекітуіне, өзін-өзі жүзеге асыруына және өзін-өзі бағалауына ықпал етеді.

Бүгінгі таңда ойын технологиялары мектептің оқу-тәрбие процесінде оқушылардың жалпы оқу интеллектуальдық біліктерін қалыптастыруда ерекше мәнге ие болады.

Ойындарды балаларды оқыту мен тәрбиелеу ісінде пайдалану проблемасын көптеген педагогтар мен психологтар қарастырған. Оқушының жеке тұлғасын қалыптастыруда ойынның педагогикалық мүмкіндіктері туралы Я.А.Коменский, И.Г.Песталоцци, Р.Оуэн, Ф.Фребель, К.Д.Ушинский, П.Ф.Лесгафт, Л.Н.Толстой, Н.К.Крупская, А.С.Макаренко, В.А.Сухомолинский ерекше атап өткен. Ойын теориясы мен практикасын жасауға көрнекті психологтар Л.С.Выготский, А.Н.Леонтьев, Д.Б.Эльконин, П.П.Блонский және т.б. үлесқосты. Ойын теориясы мәселесіне немісағартушылары Ф.Шиллер, К.Гросс, В.Вундт және ағылшын әлеуметтанушысы Г.Спенсер ерекше ден қойды.

Оқытудың құралы ретінде дидактикалық ойындарды пайдалану әдіскер ғалымдардың еңбектерінде де көп айтылды (М.И.Микитинская, Т.К.Жикалкина, т.б.).

Ойынды педагогика ғылымы саласында алғаш негіздеген Квинтилиан болды. Одан беріде Ф.Рабле, Я.А.Коменский, Д.Локк, Г.В.Лейбниц, Ж.Ж.Руссо., отандық ғылымдар Ы.Алтынсарин., А.Байтұрсынов., М.Жұмабаев., Ж.Аймауытов., М.Дулатов., тәрізді ғалымдар баланың жан-жақты дамуындағы ойынның рөлін анықтап, ойын өсіп келе жатқан адамның ойлауына, сезіміне, еркіне, мінезіне, санасына, құлқына өзіндік әсерін тигізетінін, сондықтан оны оқу әрекетінде орынды қолдану қажеттігін көрсетті.

Осы зерттеулерді біріктіретін негізгі нәрсе - іс-әрекеттің ерекше түрі ретінде ойынның пайда болуын түсіндірудің негізгі тәсілдерін өңдеу.

Теориялық әдебиеттерде ойын былайша қарастырылады:

- 1) тұлғаның қоршаған ортамен қарым-қатынасы;
- 2) оқушының субъективті әрекеті ретінде өзгеретін және дамитын жетекші іс-әрекеті;
- 3) оқушының әлемге көзқарасы;
- 4) меңгеру құрылымы;
- 5) оқушының психикалық дамуын қамтамасыз ететін іс-әрекет.

Педагогикалық ойын, басқаларға қарағанда, міндетті түрде нақты белгіленген оқу мақсатына ие болуы және күтілетін педагогикалық нәтижеге әкелуі керек.

Қазіргі уақытта педагогика ғылымындағы ойын педагогикасы бағыты белсенді дамып келеді, бұл бағыт ойынды мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасындағы балаларды тәрбиелеу мен оқытудың жетекші әдісі деп санайды, сондықтан ойынға деген сенім оқушыларды тәрбие жұмысына тартудың маңызды тәсілі, эмоционалды реакцияны қамтамасыз ету тәсілі ретінде қарастырылады.

Мәдениетаралық құзыреттілікті арттыру үшін саяхат немесе экскурсия кезінде басқа елдің қонағымен болуы мүмкін жағдайларды имитациялайтын сабақтар ең тиімді болып табылады. Көмекке рөлдік ойын, сайыстар, викториналар келеді. Ойын техникасы дәстүрлі әдіспен салыстырғанда оқушылардың танымдық дербестігінің көріну дәрежесін жоғарырақ қамтамасыз етеді, оқыту объектісі позициясынан іс-әрекет пен қарым-қатынас субъектісі позициясына ауысуы байқалады. Рөлдік ойындардан басқа ережелері бар ойындар, шығармашылық ойындар, мысалы, жобалық ойындары, драматизация және т.б.

Әрбір сабақ жақсы жоспарланып, өз сюжеті болуы керек және сабақтағы барлық әрекеттер оның мақсатына сай болуы керек. Соның негізінде оқушылардың танымдық әрекеті барынша тиімді болады.

Сыныптағы оқушылардың ең жоғары белсенділігін қамтамасыз ететін құралдарға:

- оқушылар орындайтын тапсырмаларды ынталандыру;
- сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлерін қолдану: диалог, монолог, полилог;
- көрнекі материалдарды пайдалану; театрландыру;
- материалды жаңа сөздікпен қанықтыру;
- танымдық іс-әрекеттің әртүрлі формаларын қолдану (топтық, ұжымдық, жұптық және т.б.);
- оқушыларға сараланған көзқарас;
- сабақтағы жайлы және шығармашылық атмосфера.

Сонымен, оқушының сабақ барысындағы әрбір әрекеті сабақтың мақсатына сәйкескелуі және коммуникативті бағытта болуы керек:

• тақырып бойынша жай ғана сұрақ қою емес, мысалы, тілші рөлін сынап көру және жұлдыздан сұхбат алу қажет.

• құттықтау мәгінін қайта жазып қана қоймай, ашық хаттарды реттеп, конверттерге салып, достары бен отбасына сыйлау.

Шетел тілін оқыту екінші деңгейлі тілдік тұлғаны қалыптастыруды көздейді, ол басқа ел туралы ақпарат алудың әдістері мен тәсілдерін меңгеруді ғана емес, сонымен қатар негізгі мектеп

оқушыларының шетел тіліне деген ұқыпты көзқарасын қалыптастыруды, оны бір бөлігі ретінде түсінуді білдіреді.

Ойын психикалық дамудың құралы болып табылады, өйткені ол әртүрлі психикалық процестерді белсендіреді. Сабақ барысында ойын жағдаяттарын пайдалану білім сапасын және пәнге деген қызығушылығын арттырады, оқушылардың күрделі материалды жақсы меңгеруіне көмектеседі. Сонымен қатар, ойын шаршауды, ой еңбегінің қарқындылығын басады, оқушылардың жұмыстиімділігін арттырады.

Олай болса, ойын шетел тілін үйренудің сапасы мен өнімділігін арттырудың тиімді әдісі болып табылады. Түрлі ойындарды қолдану жақсы нәтиже береді, оқушылардың назарын негізгі нәрсеге – табиғи сөйлесу жағдайында сөйлеу дағдыларын меңгеруге мүмкіндік береді.

Оқыту процесіне ойын әрекеттерін қосу оқушыларды басқа елдің мәдениетін одан әрі зерттеуге ынталандырады және ынталандырады. Сонымен бірге мектеп оқушылары қажетті ақпаратты табуға, оны түрлендіруге, мәдениетаралық қарым-қатынастың кез келген проблемалық жағдайдан шығу үшін оның негізінде жоспар құруға үйренеді. Сонымен қатар ойын барысында мәдениетаралық шок пен ауызша сөйлеудегі қателік қорқынышы жеңеді, яғни тілдік кедергі жойылады. Оқушылардың сөздік қоры байып, еркін болады [1].

Ойын арқылы оқушы нені меңгереді:

1. Оқушылар нақты қызмет тәжірибесін меңгереді.
2. Оқушылар тек бақылаушы ғана емес, өздері қатыса отырып қиын мәселелерді өз бетінше шеше білуге үйренеді.
3. Оқу процесінде алған білімді нақты істе қолдана білуге мүмкіндік алады.
4. Оқушы әрекетіне негізделген оқу көлемін басқарады.
5. Уақытты үнемдеуге үйретеді.
6. Оқушылар үшін психологиялық жағымды ахуал орнатады.
7. Ойын барысында шешім қабылдау оқушылардан аса жауапкершілікті талап етеді.
8. Оқушылар үшін қауіпсіз.
9. Кейде қарапайым оқу қызметімен салыстырғанда көп уақыт мөлшерін алады.
10. Ойын материалдары дәстүрлі оқу материалдарымен салыстырғанда күрделі болып келеді.
11. Ойын нәтижесі, өз жетістіктері, әсерлері, алған білімі, дағдысы жөнінде оқушылар ата-аналарымен, өзге балалармен, мұғалімдермен көбірек әңгімелеседі, кітапханада өз бетімен іздене білуге, қажетті материалдарды іріктей білуге үйренеді.

Ойын әрекеті барысында ойынға қатысушылар мен мұғалімдер арасындағы қарым-қатынастың жақсаруы байқалады, өйткені ойын әрекеттестігі бейресми қарым-қатынасты қамтамасыз етеді және олардың екеуіне де өздерінің жеке қасиеттерін, мінезінің жақсы жақтарын ашуға мүмкіндік береді. Ойын технологиясы қарым-қатынастарды ізгілендіруге, оқу іс-әрекетінің жаңа ұжымдық, жеке-топтық, жеке түрлерін құруға әкеледі.

Ойын технологиясы қатысушылардың өзін-өзі бағалауын арттырады, өйткені олар сөзден нақты жағдайға көшіп, өз қабілеттерін сынауға мүмкіндік алады.

Ойын қоршаған шындыққа деген көзқарасты өзгертеді, ойын тәжірибесі белгісіз қорқынышты жояды, өйткені ойынға қатысушының әлеуметтік тәжірибесі әртүрлі болып келеді.

Ойын барысында әрбір адам жаңа құндылықтарды өзара, бірігіп игеру барысында ұстазға да, оқушыға да айналады. Бұл жағдайда синергетикалық әсер туындайды, оның мағынасы бірлескен күш-жігермен қол жеткізілген жиынтық нәтиже процеске қатысушылардың әрқайсысы жалғыз әрекет ете алатын нәтижелердің қосындысынан асып түседі. Бұл ойын технологиясы ұсынатын мүмкіндіктерге толығымен қатысты.

Оқу процесінде қолданылатын ойын технологиясы бірнеше мүмкіндіктерге ие:

- оқытушылық (білімді меңгеруге, сондай-ақ бір немесе бірнеше білім беру тақырыптары аясында шет тілі дағдылары мен іскерліктерін қалыптастыруға ықпал етеді);
- ынталандыру (оқу әрекетін ынталандырады: оқушының жеке басына жақсы әсер етеді, оның ой-өрісін кеңейтеді, интеллектуалдық, шығармашылық белсенділігін дамытады және т.б.);
- бағдарлау (белгілі бір жағдайда бағдарлауға және қажетті вербалды және вербалды емес коммуникация құралдарын таңдауға үйретеді);
- компенсаторлық (тәжірибенің жоқтығын немесе жетіспеуін өтейді, оқу әрекетін өмірде шет тілін меңгеру шарттарына жақындатады) [2].

Оқу ойындары шаршауды жеңілдетуге, тілдік және психологиялық кедергілерді жеңуге көмектеседі. Оларды қолдану пәнге деген қызығушылықты арттырады, ойын барысындағы табиғи коммуникациялық жағдаят процесінде сөйлеу дағдыларын меңгеруге – басты нәрсеге назар аударуға мүмкіндік береді.

Сабақ барысындағы ойынның орны, сонымен қатар оның ұзақтығы сабақты жоспарлау кезінде ескерілуі тиіскөптеген факторларға байланысты. Белгіленген факторларға мыналар жатады: оқушылардың оқу деңгейі, олардың меңгеру деңгейі, оқытылатын немесе бақыланатын материалдың күрделілік дәрежесі, сонымен қатар нақты оқу сабағының нақты мақсаттары, міндеттері және шарттары.

Практика ойынның барлық түрлерінің оқу процесіне оң әсерін көрсетеді: дидактикалық, мобильді, шығармашылық және т.б. Әрбір ойын оқушыда тілдік материалды жинақтауға, бұрын алған білімдерін бекітуге, сөйлеу дағдылары мен дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін өз қызметін атқарады.

Ойындар оқушылардың қарым-қатынасқа деген ұмтылысын белсендіреді, сөйлеу серіктестігінде теңдікке жағдай жасайды, мұғалім мен оқушы арасындағы дәстүрлі кедергіні жояды деп ойлаймын. Ойын технологиялары оқушылардың зияткерлік қабілеттерін қалыптастыруға және дамытуға, тілдік құбылыстарды олардың жадында бекітуге ықпал етеді және бар білімдерін, тәжірибесін, қарым-қатынасдағыларын әртүрлі жағдайларда пайдалануға мүмкіндік береді.

Ойынды шет тілін оқыту әдістерінің бірі ретінде пайдалану оқу процесін айтарлықтай жеңілдетеді, оны балаларға жақынырақ және қолжетімді етеді. Ойын сабақты түрлендіруге, оны қызықты, жанды, көңілді етуге мүмкіндік береді. Шет тілі сабағында түрлі ойындарды пайдалану тілді қызықты түрде меңгеруге ықпал етеді, тапқырлықты дамытады, оқытылатын тілге деген қызығушылығын сақтайды. Сонымен қатар ойын технологиялары сабақтың тиімділігін арттыруға, балаларды белсенді сөйлеу әрекетіне баулуға, шет тілін меңгеру үдерісін оқушыларға қызықты етуге көмектеседі.

Ойын түрлері мен оқыту әдістері бірқатар маңызды білім беру мақсаттарына қол жеткізуді қамтамасыз етеді:

- мотивация мен қызығушылықты ынталандыру;
- бұрын алынған ақпараттың басқа формада мағынасын сақтау және нығайту;
- сыни тұрғыдан ойлау және талдау дағдыларын, шешім қабылдау, өзара әрекеттесу, қарым-қатынас, нақты дағдыларды дамыту;
- басқа қатысушылардың арқасында өзін-өзі дамыту немесе дамыту [3].

Жұмыс тәжірибесі көрсеткендей, ойындар оқушылардың оқу үлгерімінің сапасын арттыруға және лексикалық сөздік қорын байытуға ғана емес, сонымен қатар оқушылардың жеке шығармашылық әлеуетін дамытуға, өз бетінше шешім қабылдауға, ой-өрісін кеңейтуге, жеке жауапкершілікті қалыптастыруға ықпал етеді. жұмыснәтижесі үшін. Ойындардың арқасында оқушылардың барлық танымдық процестері белсендіріледі: есте сақтау, ойлау, қиялдау, шығармашылық қабілеттері дамиды. Ойындар тілді байытады және оқушылардың сөздік қорын бекітеді, шет тілін оқытудың белгілі бір оқу міндеттерін шешуге ықпал етеді.

Сабақта және сабақтан тысжұмыстарда ойын технологияларын қолдану оқушылардың танымдық және шығармашылық іс-әрекеттерін белсендіруге ықпал етеді, балалардың сөйлеу-ойлау белсенділігін дамытады және жетілдіреді, бастамашылдыққа тәрбиелейді, ұйымдастырушылық қабілетін дамытады, білім сапасына оң әсер етеді, оның тиімділігін арттырады.

Қорыта келгенде, ойын технологиясының оқытудың басқа әдістерінен айырмашылығы – ол оқушының зерттелетін жүйенің әрекетіне жеке қатысуына және белгілі бір уақыт «нақты» өмір жағдайында «өмір сүруге», «ішінде» болуға мүмкіндік береді. Сонымен бірге ойын технологиясы мектеп оқушыларын оқыту мен тәрбиелеудің дәстүрлі әдістерін алмастырмайды және алмастырмауы керек. Ол оларды ұтымды толықтырады, мұғалімнің педагогикалық арсеналын кеңейтеді, белгілі бір сабақтың және бүкіл оқу курсының мақсаттары мен міндеттеріне неғұрлым тиімді қол жеткізуге мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Стронин М.Ф. Обучающие игры на уроке английского языка: Из опыта работы. М.: Просвещение, 2008. - С.47.
2. Будакова О.В. Игровые технологии как эффективное средство активизации учебного процесса на уроке иностранного языка //Педагогическое мастерство: материалы Междунар. науч. конф. – М.: Буки-Веди, 2018. – С. 152–154.
3. Барышников, Н.В. Параметры обучения межкультурной коммуникации в средней школе / Н.В. Барышников //ИЯШ. – 2012. – № 2. – С. 28–32.

Ainabekova A.Sh.,

Master student

«7M01712 – Foreign language teacher training»

Ablaikhan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: sain.jjj02@gmail.com

Kurkimbayeva A.M.,

PhD, Associate Professor

Ablai khan Kaz UIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: aizhankurkim555@gmail.com

INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE AT SCHOOLS

Abstract: This article explores the evolving landscape of language education, focusing on the methodological advancements in cultivating linguistic and cultural competence among 7th-grade students through the integration of interactive technologies. It highlights the benefits of interactive tools such as language learning apps, virtual reality simulations, and online platforms in enhancing student engagement, fostering authentic cultural immersion, and facilitating personalized learning experiences. Emphasizing the importance of aligning technology integration with pedagogical goals, the article underscores the transformative potential of interactive technologies in preparing students for global citizenship.

Keywords: linguistic and cultural competence, language learning, interactive technologies, 7th-grade students, cultural immersion, personalized learning, global citizenship.

Айнабекова А.Ш.,

Магистрант, «7M01712 –Шет тілі мұғалімдерін даярлау»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: sain.jjj02@gmail.com

Куркимбаева А.М

PhD, қауымдастырылған профессор

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: aizhankurkim555@gmail.com

МЕКТЕПТЕ ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ИНТЕРАКТИВТІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Түйін: Бұл мақалада тілдік білім берудің дамып келе жатқан ландшафты, интерактивті технологияларды пайдалану арқылы 7-сынып оқушыларының лингвомәдени құзыреттілігін қалыптастырудағы әдіснамалық жетістіктерге екіпін жасалады. Тілді үйренуге арналған қосымшалар, виртуалды шынайылық симуляциясы және онлайн-платформалар сияқты құралдардың артықшылықтары оқушылардың тартымдылығын арттыру, шынайы мәдени ену және дараландырылған оқыту тұрғысынан ерекшеленеді. Мақалада сондай-ақ технологияларды педагогикалық мақсаттармен ықпалдастырудың маңыздылығы және оқушыларды жаһандық азаматтыққа даярлаудағы олардың әлеуеті талқыланады.

Тірек сөздер: лингвомәдени құзыреттілік, тілдік оқыту, интерактивті технологиялар, 7-сынып оқушылары, мәдениетке ену, дербес оқыту, жаһандық азаматтық.

In the contemporary globalized world, proficiency in foreign languages is increasingly recognized as a vital skill for individuals to navigate cross-cultural interactions, academic pursuits, and professional endeavors. The acquisition of linguistic competence alone is no longer sufficient; instead, there is a growing emphasis on developing linguistic and cultural competence, which encompasses not only language skills but also an understanding of the cultural nuances embedded within the language. In this regard, the methodological development on the formation of linguistic and cultural competence among 7th-grade students has witnessed significant advancements, particularly with the integration of interactive technologies into language learning pedagogy.

Interactive technologies encompass a wide array of digital tools and platforms that facilitate active engagement, collaboration, and immersion in the target language and culture. These technologies range from interactive language learning apps and multimedia resources to virtual reality (VR) simulations and online cultural exchange programs. By leveraging these tools, educators can create dynamic and immersive learning experiences that resonate with the digital-native generation of 7th-grade students.

The integration of interactive technologies into language learning methodologies represents a significant paradigm shift in educational pedagogy, heralding a new era of dynamic and engaging learning experiences. A fundamental advantage of this approach lies in its ability to address the perennial challenge of student engagement and motivation, which often wanes in traditional classroom settings. Unlike conventional methods that rely heavily on rote memorization and passive instruction, interactive technologies inject a sense of interactivity and excitement into language learning, captivating learners' attention and fostering active participation. By leveraging gamification principles, language learning apps, virtual reality simulations, and other interactive tools transform the educational landscape into an immersive and enjoyable journey of exploration and discovery. Within these digital environments, students encounter a myriad of gamified elements, ranging from virtual rewards and achievement badges to interactive challenges and progress tracking mechanisms. These gamified features not only incentivize students to actively engage with language acquisition activities but also cultivate a sense of autonomy, mastery, and achievement. Moreover, the interactive nature of these technologies promotes experiential learning, enabling students to apply language skills in real-world contexts and interact with authentic cultural artifacts. Through simulated conversations, virtual cultural experiences, and collaborative projects, learners develop a deeper understanding of linguistic nuances and cultural intricacies, laying the foundation for cross-cultural competence and global citizenship. Additionally, interactive technologies offer unparalleled opportunities for personalization and adaptability, catering to individual learning preferences, pace, and proficiency levels. Through intelligent algorithms and data analytics, these tools dynamically adjust content and activities, providing tailored learning experiences that resonate with each student's unique needs and interests. Ultimately, by harnessing the transformative power of interactive technologies, educators can revolutionize language education, empowering students to become lifelong learners who are equipped with the language skills, cultural understanding, and digital literacy necessary to thrive in an increasingly interconnected and diverse world [1, 57-71 pp.].

Furthermore, interactive technologies serve as potent catalysts for fostering authentic cultural immersion, offering students unprecedented opportunities to delve into and experience the intricacies of the target culture firsthand. Virtual reality (VR) simulations, in particular, represent a revolutionary tool in this regard, transporting students beyond the confines of the classroom and into immersive virtual environments that faithfully replicate real-world cultural contexts. Within these meticulously crafted digital realms, students find themselves immersed in dynamic scenarios, where they can engage in simulated conversations with native speakers, navigate bustling streets teeming with cultural activities, and explore iconic landmarks steeped in historical significance. These immersive experiences transcend mere observation, inviting students to actively participate and interact with the cultural milieu surrounding them. By assuming the roles of cultural insiders, learners gain invaluable insights into the social norms, customs, and traditions that shape the fabric of the target culture. Through meaningful interactions with virtual avatars, students develop linguistic proficiency in authentic contexts, honing their language skills while navigating everyday scenarios such as ordering food at a local market or seeking directions on bustling city streets. Moreover, the immersive nature of these virtual environments fosters a profound sense of empathy and cultural understanding among students. By inhabiting the perspectives of individuals from diverse cultural backgrounds, learners gain a deeper appreciation for the nuances and complexities inherent in cross-cultural communication. Through empathy-driven exploration, students develop the cultural competence necessary to navigate intercultural interactions with sensitivity, respect, and openness [2, 769-782 pp.].

Other than that, the incorporation of interactive technologies into language learning pedagogy represents a transformative leap towards fostering personalized and adaptive learning experiences that cater to the unique needs and preferences of each student. By harnessing the power of cutting-edge artificial intelligence algorithms, adaptive language learning platforms revolutionize the educational landscape, offering bespoke feedback and tailored recommendations based on real-time analysis of students' performance metrics. This individualized approach empowers learners to navigate their language learning journey at their own pace, allowing them to delve deeper into areas of interest, while concurrently addressing specific challenges and consolidating their language skills. Through personalized feedback and targeted interventions, students develop a heightened sense of self-efficacy and confidence in their linguistic abilities, laying a solid foundation for lifelong language acquisition and proficiency. Additionally, the adaptive nature of these technologies fosters a dynamic and fluid learning environment that seamlessly adjusts to

accommodate diverse learning styles, preferences, and aptitudes [3, 558-572 pp.]. Whether through interactive exercises, multimedia resources, or virtual simulations, students are afforded a multitude of avenues to engage with language content in a manner that resonates with their individual learning preferences. As such, the integration of adaptive technologies not only enhances learning outcomes but also cultivates a culture of inclusivity and empowerment, where every student is equipped with the tools and support needed to succeed in their language learning endeavors.

Additionally, interactive technologies facilitate collaborative learning and cultural exchange opportunities beyond the confines of the classroom. Through online platforms and digital networks, students are seamlessly connected with peers from diverse linguistic and cultural backgrounds, enabling them to partake in language exchange partnerships, collaborative projects, and virtual cultural immersion programs. These interactive engagements not only bolster language proficiency by providing authentic opportunities for communication and interaction but also nurture intercultural communication skills and cultivate a heightened sense of global awareness and empathy among participants. By transcending geographical limitations and facilitating meaningful connections with individuals from around the world, interactive technologies empower students to become active participants in the global community, equipped with the linguistic and cultural competencies necessary to navigate and thrive in an increasingly interconnected and multicultural society. The efficacy of these methodological advancements has been supported by empirical research. Studies have demonstrated the positive impact of interactive technologies on language learning outcomes, including improved linguistic proficiency, cultural awareness, and motivation. For example, a study by Smith et al. (2020) found that students who utilized language learning apps showed significant gains in vocabulary acquisition and cultural understanding compared to traditional instructional methods [4, 45-58 pp.].

The seamless assimilation of interactive technologies into language learning pedagogy necessitates a comprehensive and strategic approach, encompassing meticulous planning, thoughtful implementation, and rigorous evaluation protocols. Educators are tasked with the critical responsibility of ensuring that the selected technologies harmonize seamlessly with the overarching learning objectives, curriculum standards, and the developmental milestones of their students. This requires a thorough assessment of the pedagogical landscape, as well as a nuanced understanding of the diverse needs and learning preferences of individual learners. Moreover, ongoing professional development initiatives play a pivotal role in equipping educators with the requisite skills, knowledge, and pedagogical strategies to effectively leverage the transformative potential of interactive technologies in their teaching practices [5, 114-126 pp.]. By fostering a culture of continuous learning and innovation, educational institutions empower educators to navigate the ever-evolving landscape of educational technology, ensuring that they remain at the forefront of pedagogical excellence. Ongoing evaluation and reflection are indispensable components of the integration process, enabling educators to assess the efficacy of interactive technologies in achieving learning objectives, identify areas for improvement, and refine instructional practices accordingly. By embracing a systematic and iterative approach to technology integration, educators can harness the full potential of interactive technologies to enhance student engagement, facilitate personalized learning experiences, and cultivate 21st-century skills essential for success in an increasingly digital and interconnected world.

In conclusion, it is evident that the methodological evolution surrounding the cultivation of linguistic and cultural competence among 7th-grade students has undergone a profound transformation with the integration of interactive technologies into language learning pedagogy. These innovative tools present a myriad of transformative opportunities, not only enhancing student engagement but also facilitating authentic cultural immersion, tailoring learning experiences to individual needs, and fostering collaborative learning and cultural exchange initiatives. By leveraging the dynamic capabilities of interactive technologies, educators can effectively nurture a new cohort of globally competent individuals, equipped not only with language proficiency but also with a deep-seated understanding and appreciation of diverse cultures. Thus, the seamless integration of interactive technologies stands poised to revolutionize language education, preparing students to thrive in an increasingly interconnected and interdependent global landscape.

REFERENCE

1. Warschauer, M., & Healey, D. Computers and Language Learning: An Overview. *Language Teaching*. – 1998. – №31(2). – P. 57-71.
2. Levy, M. Technologies in Use for Second Language Learning. *The Modern Language Journal*. – 2009. – № 93(s1). – P.769-782.
3. Thorne, S. L., & Reinhardt, J. Bridging Activities, New Media Literacies, and Advanced Foreign Language Proficiency. *CALICO Journal*. – 2008. – №25 (3). – P. 558-572.

4. Smith, J., Johnson, R., & Lee, M. The Impact of Language Learning Apps on Vocabulary Acquisition and Cultural Understanding in Middle School Students. Journal of Educational Technology. – 2020. – №15 (2). – P. 45-58.

5. Hubbard, P. Technology in the Service of Language Learning: Trends and Issues. Modern Language Journal. – 2008. – №92 (1). P. 114-126.

УДК 94 (560):355.48

Айтбай Нұрайлым

бакалавр студенті

«БВ701 – Екі шетел тілі мұғалімі»

Абылай хан атындағы ҚАЗХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан, email: aitbainurailym@gmail.com

Баймұхамет Назерке

бакалавр студенті, «БВ701 – Екі шетел тілі мұғалімі»

Абылай хан атындағы ҚАЗХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан, email: aitbainurailym@gmail.com

Нурманова Маржан

магистр, сөйлеу практикасы және коммуникациясы

кафедрасының оқытушысы

Абылай хан атындағы ҚАЗХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан, email: nurman.marzhan@gmail.com

АҒЫЛЫШЫН ТІЛІН ОҚИТУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСТЕРІ: ӘНДЕР, ФИЛЬМДЕР, ОЙЫНДАР

Түйін: Аталмыш мақалада ХХІ ғасырдың заманауи технологиялары арқылы оқытудың интерактивті әдістерін тілді оқытуда қолданысының маңыздылығы талқыланады. Әндер, фильмдер, ойындарды оқыту әдістемесіндегі қолданысынан бөлек, студенттердің мотивациясын көтерудің құралы ретінде пайдаланудың тиімділігін мысалға келтіреді.

Тірек сөздер: оқытудың интерактивті әдісі, шет тілін оқыту, әндер, фильмдер, ойындар.

UDC 94(560):355.48

Aitbai Nurailym

Bachelor student

“6B01701-Teacher of two foreign languages”

Ablaikhan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

email: aitbainurailym@gmail.com

Baimukhamet Nazerke

Bachelor student

“6B01701-Teacher of two foreign languages”

Ablaikhan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

email: baimukhamet.n@gmail.com

Nurmanova Marzhan

MA, lecturer of the department

practice of speech and communication

Ablaikhan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

email: nurman.marzhan@gmail.com

INTERACTIVE METHODS OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE: SONGS, MOVIES, GAMES

Abstract: This paper discusses the importance of using interactive teaching methods in the 21st century through modern technology, shows interactive methods such as songs, movies and games, proves the effectiveness of using them not only to improve basic knowledge but also as an entertaining and motivational tool.

Key Words: interactive method of teaching, foreign language teaching, songs, movies, games.

Introduction

Learning the English language as a second language is considered to be a mandatory aspect of modern education. The reason for this tendency is the wide distribution and use of the English language all over the world. Since it is an international language, people constantly face with it in many fields of life, such as Internet, advertisement, magazines and etc. Moreover, many countries use English for communication amongst each other and numerous international documents are written in this language. Therefore, in modern society every school teaches English language to children from elementary grade to adapt to the outside world. Nowadays, there are many methods of teaching English. For instance, total physical response, communicative language teaching, direct method, grammar paraphrasing, lexical approach, structural approach, audio-lingual method, group work model, humanistic psychology, incidental method, suggestopedia etc. All of these techniques are diverse in their usage and efficient to different degree. As a rule, each method focuses on a particular sphere and develops only one or two skills. To example, the lexical approach is dedicated to the establishment and improvement of vocabulary. However, a vocabulary knowledge is not sufficient for full language proficiency. Apart from that, it is essential to learn basic grammar and improve 4 language skills: listening, reading, writing, and speaking. In pursuit of these goals, it is necessary to apply different methodologies, preferably ones that cover several areas. Such approaches include the interactive method of teaching foreign languages. Interactive approach is a certain type of students' activity related to the learning of educational material during an interactive lesson. This method includes the usage of various modern technologies which provide audio and video materials. Interactive methodology goes beyond traditional language teaching through books and other paper-based materials. Showing movies, songs and games is one of the most effective ways to attract learners for studying. It makes the learning process more fun and motivates them to master the language in order to listen to songs and watch the films in their original and understand every word.

Main body

Interactive teaching mode is an efficient method of teaching as it allows to experience a new three-dimensional teaching content, enjoy the text, sound, pictures, animation, film brought sensory stimulation and provides students with rich forms of learning resources, and personalized learning environment, extends students' English learning space, and gives full play to students' learning potential [1]. Songs, movies and games are considered as an inherent part of interactive teaching of a foreign language. Therefore, this study demonstrates the role and importance of each of these methods as a base of interactive education.

Songs

English language teaching through songs is a wide-spread practice in EFL schools. Asian Institute of Research conducted a survey among 569 elementary school learners which shows the students' perception of methods used by the teachers. Based on the results of this study, 56% of young learners responded that their teachers use English songs as an educational tool [2]. This means that majority of teachers comprehend the effectiveness and positive influence of song usage. As the study's authors themselves highlighted, this method not only assists to master a vocabulary knowledge, but also serves as an intrinsic motivation to learn English [2.p93]. The most significant skill which can be improved with songs is listening. Listening is a primary receptive language skill and unfortunately it is often ignored and devalued in the English classes of primary, secondary, or tertiary levels of education in many ESL or EFL contexts [3]. However, nowadays this issue is being solved by implementation of interactive technologies in ESL/EFL schools. Zarin Tasnim also mentions that audio materials, such as recorded speech or conversation, songs, radio broadcasts, and audio versions of books, are often used as teaching tools for EFL/ESL instruction [3.p1]. The foremost benefit of using songs is a creation of relaxed ambience in classroom. Based on the research conducted by Teuta Agaj Avdiu using songs in English classes facilitate to the breaking the boredom and maintains a good atmosphere in the classroom [4]. Achieving a good pronunciation is also influenced with songs. Fluency is efficiently trained when students learn the lyrics (the text) by heart and sing the song [5].

Vocabulary mastering is also essential to mention as result of teaching through songs since learners can easily learn by heart the lyrics and find out new words. Based on the Tien Cam Nguyen and Huan Buu Nguyen's survey, 74 teachers (98.6%), the highest response rate, indicated that songs are effective in teaching vocabulary to young learners [6]. Additionally, students will indirectly improve their speaking competence, and the students will find it easier to talk to their teachers or friends [7]. Besides the development of listening, speaking skills, expanding vocabulary and learning a correct pronunciation, music lyrics and songs increase learning and grammatical variations with auditory skills and rhythmic patterns

stimulate brain activities [8]. There was conducted a research among students of three universities at Taiwan by Grace Hui Chin Lin. The outcomes of the survey show that 66% of students learned new words and grammatical structures from lyrics and 82% have deepened their knowledge of Western culture. Moreover, 79% of them enjoyed the music, rhymes, and literatures in lyrics and 69% preferred the song pedagogies among all pedagogies. This study proves one more time that in addition to the effectiveness of this method, students are in favour of it because it has a positive effect on the spirit of the students.

Movies

Movies are considered as one of the effective interactive methods in teaching English language. Because movies provide rich cultural content with real language used for communication contexts [9]. Through films, students are better able to be immersed in an English-speaking environment and understand the meaning of words in the context of native speakers communicating with each other. Based on the research conducted by United Arab Emirates University, 36.2% of UAE university teachers use the movies/video clips in classroom twice a semester, 34.4% of teachers use it once a month, 19% of use once a semester and only 10.4% have never used movies for teaching in ESL/EFL context [10]. This means that majority of English teachers realize the significance of using films. Apart from that, scientists from University Teknokrat of Indonesia held a survey based on the students' interests about English movies based on the students' interests about English movies.

According to the figure 1, 94% of students enjoy watching English movies and only 6% of students dislike it. Additionally, they were asked about frequency of watching English movies and give opinion towards learning this language with the help of films. The data showed that a large number of participants responded positively to these questions, which demonstrates their high attitude towards this method. The frequent usage of movies is explained with its multitasking. Educating through films contain the improvement of several fields, such as listening, vocabulary, writing and speaking. Certainly, the main skill which can be developed is listening. English movie is accepted as one of interesting listening media to be used since it can attract and interest the students [11].

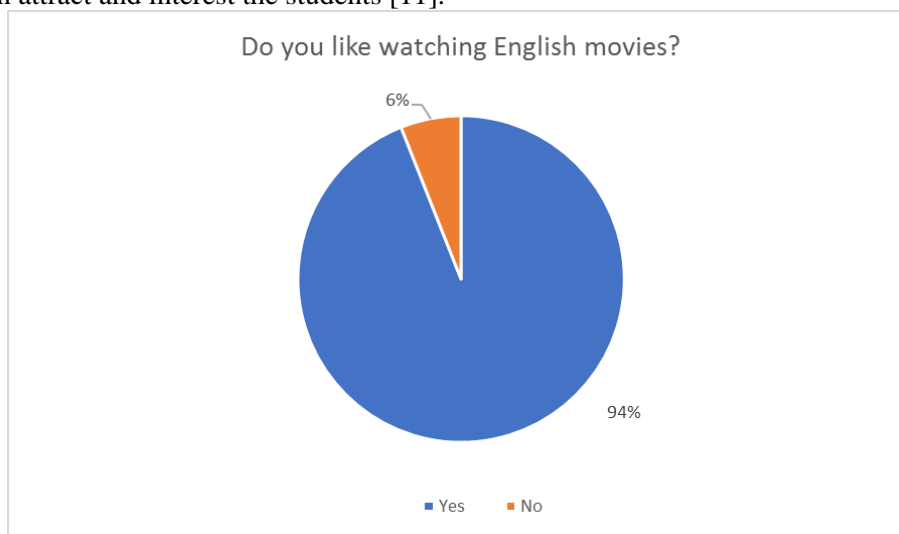

Figure 1 Students interest in English Movie

By watching the films in original, learners can hear the correct pronunciation of words, tend to the fluent English speech, and understand the variety of accents. The data of Indonesian researchers shows that 89% of their school students prefer using movie for learning listening [11.p135] Vocabulary knowledge is also possible to develop by watching different movies. Students can easily identify something new, such as understanding the vocabulary, recognizing it immediately, and having the opportunity to “translate” movie life histories into their own lives [12]. The extra skills which can be improved are writing and speaking.

Writing a review or report due to the watched film is a well-known activity in EFL/ESL schools. Thanks to this task, students not only learn to formulate thoughts into text and write correctly in English, but also develop their memory and deeply analyze the plot. The Mandalika University of Education conducted a study which shows how movies assisted in improvement of writing skills. In result, students' writing scores increased due to using English films [13]. The efficient way to improve speaking skills is to observe speech of native speakers on movie and repeat their phrases. This will help both to pronounce words correctly and develop a pure speech. Besides, discussion of films is a great opportunity to develop speaking. Phetchaburi Rajaphat University researched the most favorite movie genres for EFL learning among 65 participants

which included movie directors, TV directors, art directors in film industry and pr. administrator of Thai Film Archive. As results show the highly estimated movie genres are drama, adventure and animation [9,p.7]. This means that most interesting movie genres for learning English language contain entertaining content.

Games

The role of games in teaching English language as interactive method is significant and indispensable. This approach has distributed globally since one of the most popular leisure time activities for whole 21st century generation is playing games. Therefore, teachers use learning games to create an atmosphere that will invite the students' desire to learn the language [14]. There was conducted a research which showed that 71.4% of EFL learners in Indonesian universities think that games can improve English language skills [15]. Moreover, participants were asked about their favourite genres of games for English learning and in result, majority answered games such as RPG (Role-play gaming), Open World and Light Novel. Another study of the same university scientists showed 74% of students prefer English language for playing games and only 24% use their native language for that [14,p.76]. Additional question asked students about a certain aspect of language skills and a large number of participants responded that playing games can increase vocabulary. These statistics means, that the main field games focus on is vocabulary. This fact does not surprise because it is obvious that during gameplay the first thing players face with is the set of unknown words. However, they are able to understand the meaning of such words thanks to the context and plot of the game. Amirhossein Naderiheshi stated, games are indeed helpful because by games teachers can create the context for students to use the language in a meaningful and useful way [16].

Grammar is also a meaningful aspect which can be taught through games. Because by playing games, learners memorize the structure of sentences and other significant rules and can practice it in games which include chats with other players. Based on Dr. Syed Shujaat Ali, Chairman's studies, forty-eight students (96%) who participated in survey expressed their satisfaction with their performance after having been taught grammar through language games [17]. Apart from that, games can develop reading skills of learners. Evi Safitri Yulandari conducted a research about improving reading abilities through games and the researcher concluded some points:

- Various tasks make students involved in the classroom activity;
- The use of language games combined with reading tasks was good to make the students interested in the story;
- The use of pictures was suitable to attract the students' attention [18].

As reading requires diligence and visual perception which may be underdeveloped in some learners, games can assist to improve these abilities by making a learning process more entertaining. In addition to all of the above, the best thing that gives games for EFL learners is the motivation. Motivation is one of the main factors in teaching gamified, which is an important aspect in students' engagement classroom [19]. Games help students to be more energetic and delighted and boost their confidence and motivation to learn more efficiently.

Conclusion

Songs, movies and games have a significant role as interactive methods of English teaching language. They make learning process much simpler and more exciting thanks to familiar and commonly accepted things. In addition, nowadays it is easier to implement these interactive methods with modern technologies. Songs, movies, and games assist to improve several aspects of language. The songs contain catchy melodies and lyrics that help retain vocabulary and practice pronunciation, while the films offer authentic cultural context and real-life use of the language. Integrating these multimedia resources helps develop students' creativity, critical thinking, and communication skills. Moreover, it promotes cultural awareness and understanding, making language learning a more exciting and enjoyable journey. Using the power of songs and films, teachers can inspire students to gain self-confidence. Certain games necessitate collaboration and interaction with others, fostering the development of English-speaking and listening abilities. Additionally, games frequently present vocabulary within relevant contexts, facilitating students' acquisition and understanding of new words and phrases. Apart from that, they serve as a motivation tool, that helps students to learn language in a more fun and interesting way. Because this kind of activities create an easy and relaxed atmosphere around which is conducive to a good and effective learning process. Also, the benefit of these methods for teaching English is that since English is the most widely spoken language, and in general the common language for all media, it is not difficult to find materials with songs, movies, and games in English for lessons. Therefore, we can surely say that interactive methods in the form of songs, movies and games are some of the most effective methods for Foreign Language Teaching (FLT).

REFERENCES

1. Qiongjing Z. Research on Multi-interactive Teaching of College English under the Environment of Information Technology // MATEC Web of Conferences. -2022. - p.2. - [Electronic resource]. - Access mode: https://www.matec-conferences.org/articles/mateconf/abs/2022/06/mateconf_isc-fte2022_01005/mateconf_isc-fte2022_01005.html
2. Budianto, S., Sayidah, N., Sucipto, & Mustofa A. Young Learners Preferences on Using Games and Songs for Learning English in EFL Context. – 2022. - p.92-93. - [Electronic resource]. - Access mode:<https://www.asianinstituteofresearch.org>
3. Zarin T. Songs for EFL/ESL Class: How to Teach Listening Skill through Music // Mextesol Journal. – 2022. - №3 - p.1.
4. Teuta A.A. Non-native English teachers' views on the use of music and songs in teaching English as a foreign language to primary school learners // Rast Musicology Journal. – 2021. - №3. - p.3113
5. Tovmasyan N., Ghazaryan N. The Role of Songs In Communicative Language Teaching. – 2021. - p.159. - [Electronic resource]. - Access mode: <https://doi.org/10.46991/FLHE/2021.25.1.156>
6. Tien C. N., Huan B. N. Teachers' Perceptions about Using Songs in Vocabulary Instruction to Young Language Learners // Universal Journal of Educational Research. – 2020. - p.2680
7. Putri M.W., Juniarta P.A.K., Wahyuni L.G.E. The Implementation of Songs in Teaching English for Young Learners in Online Learning Context // The Art of Teaching English as a Foreign Language. – 2022. - №1. - p.51
8. Grace H.C.L. English teaching and learning Pedagogies by songs, movies, games and cell phones. – 2020. - p.9. - [Electronic resource].
9. Piyaporn C., Bhornsawan I. Effects of Integrating Movie-Based Mobile Learning Instruction for Enhancing Thai University Students' Speaking Skills and Intercultural Communicative Competence // English Language Teaching. – 2020. - №7. - p.1-7
10. Ghadah A.M. Effectiveness of Movies in Teaching and Learning English as a Foreign Language at Universities in UAE // Psychology and Education. – 2020. - p.446
11. Irvan B.A.P. Students' Perception About Improving English Listening Skills Using Movies Among The Vocational High School Students // Erudio. – 2020. - p.129-135
12. Simamora M.W.B., Oktaviani L. What Is Your Favorite Movie?: A Strategy Of English Education Students To Improve English Vocabulary // Journal of English Language Teaching and Learning. – 2020. - №2. - p.44-45
13. Hasby M.A., Sugianto. Enhancing Students' Writing Skills through English Movies-Watching Reports; an Improvement of Linguistic Competences // Journal of Language and Literature Studies. . – 2021. - №2. - p.70
14. Hafidz T.Y., Berlinda M. The Analysis of Game Usage For Senior High School Students To Improve Their Vocabulary Mastery // Journal of English Language Teaching and Learning. – 2021. - №2. - p.75-76
15. M. Dhany W., Lulud O. Influence Of Video Games On The Acquisition Of The English Language // Journal of English Language Teaching and Learning. . – 2022. - №2. - p.23
16. Naderiheshi A. Review of Literature on Teaching English Vocabularies Through Games to Young Language Learners // Journal of Language Teaching and Research. - 2022. - №1. - p.17.
17. Dr. Syed S.A. Enhancing Adult Learners' Motivation for Learning English Grammar through Language Games // Research Journal of Social Sciences & Economics Review. - 2020. - p.146
18. Yulandari E.S. Improving Reading Comprehension Skill Through Language Games at VII Grade Of Junior High School // JURNAL ILMIAH GLOBAL EDUCATION. - 2022. - p.241
19. Hadirotun N. Gamification to Improve Students' Engagement In Learning English // Acitya: Journal of Teaching & Education. - 2020. - №1. - p.63

Almashova K.,
Master of Pedagogical Sciences, teacher
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: kamila.almashova@mail.ru

FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE PROCESS OF PROFESSIONALLY-ORIENTED ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Abstract: The article examines the competence-based approach in the process of professionally-oriented English language teaching and the special role of communicative competence.

Key words: professionally oriented training, communicative orientation, competence.

Алмашова К.,
Педагогика ғылымдарының магистрі, оқытушы
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: kamila.almashova@mail.ru

АҒЫЛШЫН ТІЛІН КӘСІБИ-БАҒДАРЛЫ ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Түйін: Мақалада ағылшын тілін кәсіби-бағдарланған оқыту процесіндегі құзыреттілік тәсіл және коммуникативті құзыреттіліктің ерекше рөлі қарастырылады.

Тірек сөздер: кәсіптік-бағдарланған оқыту, коммуникативтік бағыт, құзыреттілік.

At the present stage of the search for a new educational paradigm, the problems of mastering a foreign language at all levels of the educational process are becoming increasingly relevant. Higher education is faced with the task of not only updating the content of education, but also introducing new ways of developing communicative competence through the development of its constituent components necessary for future specialists in any field of their activity.

According to the State educational standards of the higher education system, training in a foreign language is mandatory, its goal is the formation of foreign language communicative competence of the graduate, his preparation for professional communication in a foreign language in various situations of intercultural professional communication. To solve everyday problems in the modern socio-cultural space, a young specialist needs a level of foreign language proficiency that would be sufficient to implement personal and industrial contacts of various kinds, for further professional growth and self-development. Knowledge of FL at a level sufficient for professional communication in the professional field is one of the requirements of modern society for young professionals and acts as an obligatory component of their professional training. Therefore, the purpose of teaching professionally oriented English is to form students' communicative competencies in the use of acquired knowledge in relation to their profession.

The main task of the modern stage of teaching professionally oriented English is to create methods that integrate interactive approaches to learning and their advantages to solve the main problem of teaching professionally oriented English - foreign language communication in professional situations.

Professionally oriented English language teaching originated as a scientific field in the 1960s abroad. Currently, professionally oriented English language teaching has become a type of educational service, without which student education is not possible. Professionally oriented training is understood as such training, which is based on taking into account the needs of future graduates in learning a foreign language, dictated by the peculiarities of the future profession or academic specialty, which in turn require its study. This is its difference from teaching a language for general education purposes [1].

Analyzing the concept of the purpose of professionally oriented foreign language teaching, it should be noted the multicomponence and ambiguity of this concept. The following components of the goal are distinguished: educational, educational, developmental and practical. To achieve educational goals, students are expected to acquire a certain amount of linguistic knowledge related to their chosen field of future professional activity, as well as regional information.

In terms of achieving educational goals, the process of mastering a foreign language and proficiency in it is an effective factor in the socio-economic, scientific, technical and general cultural progress of society. It

involves the education of citizenship, respect for other peoples and cultures, a common culture of interpersonal communication, cognitive activity, the desire for self-education, motivation, i.e. a conscious attitude to mastering a foreign language as a means of communication, cognition and self-improvement.

The most important component of the goal category is practical. The specifics of student training is to achieve such a level of communication in a foreign language that will allow it to be used not only in professional activities, but also to satisfy cognitive interests and further self-education. According to the requirements of the program, graduates must have communicative competence and its components necessary for qualified information and creative activities in various fields and situations.

The key method in teaching professionally oriented English is the communicative method, which is based on the idea that language is used for communication, therefore, the purpose of teaching English is communicative competence.

The professional orientation of FL training gives the future specialist the opportunity to use FL not only as a means of obtaining information, but also as a means of communication. Thus, the learning process should be professionally oriented, since the purpose of such training is the formation of professional foreign language communicative competence, which allows students to communicate professionally in various communicative situations.

In this case, a foreign language acts as a means of increasing the communicative competence and personal and professional development of students and is a necessary condition for successful professional activity a specialist graduate of a modern higher school who is able to carry out business contacts with foreign-speaking partners. However, the success of speech communication depends not only on the speaker's desire to make contact, but also on the ability to realize speech intention, which depends on the degree of proficiency in language units and the ability to use them in specific communication situations. At the same time, knowledge of individual elements of a language by itself cannot be attributed to the concept of "language proficiency as a means of communication". These conditions of language proficiency constitute the essence of communicative competence, which is one of the main categories of communicative linguistics and linguodidactics. Communicative competence is a linguistically, psychologically and methodically organized system. It achieves the unity of "language-speech" as a means (language) and a way of its implementation (speech). Communicative competence belongs to the class of intellectual abilities of a student, and the sphere of manifestation of these abilities is an activity process, an integral part of which is the speech component (speech activity) [2].

The concept of foreign language communicative competence has been repeatedly considered by a number of methodologists, and most of them believe that here we are dealing with a complex phenomenon that includes a number of components. Since communication is a complex, multifaceted process, therefore, its component composition is heterogeneous and can be determined by the main competencies: linguistic, socio-cultural, strategic, discursive, cognitive. Competence as a result of educational activity implies a complex of interrelated knowledge, skills and abilities combined with the personal experience of students gained in the process of completing tasks, and an emotional attitude to various types of educational activities and ways of its implementation [3]. The flexibility of the competence-based approach to the organization of the educational process makes it possible to introduce elements of basic educational paradigms (knowledge-oriented, personal, cultural) into a competence-oriented educational environment.

Higher education today faces the problem of finding effective ways to form competencies that are part of foreign language communicative competence. Quite effective methodological techniques include project activities related to the collective solution of tasks, problematic discussions, role-playing games with modeling situations of professional communication.

The formation of communicative competence can be represented in the form of climbing to the top of the pyramid, at the highest point of which is the ability to perform tasks for productive thinking, and the whole process of moving to this point is daily overcoming educational difficulties to move from simple to complex, from reproducing knowledge to simple mental actions (description), then to more complex operations (argumentation, explanation), and then to the generation of speech utterances.

The effectiveness of the formation of communicative competence depends on the correct choice of the strategy underlying the learning process. The optimal didactic strategy is related to how well a set of target tasks is defined and whether it takes into account the logic of the development of the learning process, that is, it is important to clearly understand what a set of target competencies should be at each stage of the educational process, and how to correctly emphasize priority points in their selection.

As we know, linguistic competence as one of the main components of communicative competence include knowledge of vocabulary, grammar and phonetics of a foreign language, as well as the ability to use this knowledge receptively and productively in various types of speech activity.

The development of linguistic competence requires a teacher to take an approach to the organization of education that would give each student the opportunity to develop and reveal himself as a creative person who understands that her worldviews, feelings, interests are largely important at every stage of language acquisition. In order for the direct activities of students to come to the fore, it is reasonable to use such a form as project development. Working on the project helps to form a universal system of students' speech actions, which are applicable not only to solving a certain educational and communicative task in the classroom, but also real professional tasks in a multicultural space. It is important that the student feels not so much a "student" as a full-fledged partner, on whose activities the overall success depends, as a result of which the student turns from a passive listener into an active participant in communicative interaction, and the process of communicating knowledge takes the form of an interdependent knowledge exchange [4].

The project method helps to develop language and intellectual abilities, a steady interest in learning a language, and the need for self-education. Ultimately, it is expected to achieve communicative competence, i.e. a certain level of linguistic, regional, socio-cultural knowledge, communicative skills and speech skills that allow for foreign language communication. The implementation of project and research methods in practice leads to a change in the teacher's position. From a carrier of ready-made knowledge, he turns into an organizer of cognitive activity, from an authoritative source of information, the teacher becomes an accomplice in the research, creative cognitive process, mentor, consultant, organizer of independent activity of students.

Project-based learning has great educational potential, as it motivates students to acquire additional knowledge, promotes the development of social and business competencies (planning, information retrieval, decision-making, systematization, group communication, discussions, cooperation, presentation of results, evaluation, etc.) [5]. The project method satisfies the need for an active, independent, practically oriented. It provides an opportunity for weaker students to prove themselves and achieve success. Since FL is used in situations as close to reality as possible, including professionally oriented ones, students see the expediency of using FL in practice. Using authentic sources from the Internet, they receive information about aspects related to future professional activities, not only within their own culture, but also the culture of the country of the language being studied.

Project activity as a didactic technique is inextricably linked with the development of teamwork skills, as well as with the method of problem-based learning, since a project is, first of all, a problem that requires resolution. This method is not new, but its effectiveness is undeniable, because it encourages students to actively, creatively, independently acquire knowledge.

The system-forming component of project activities can include the selection of topics in which not only teachers, but also the most active students, while taking into account their interests, potential opportunities, creative and professional needs. Important components are also the organization of the workplace and the formation of work teams, within which planning begins for specific areas of project implementation, determining the role and tasks of each team member based on his individual language abilities and taking into account the opportunity to realize a subjective position.

An example is the study of possible unforeseen (emergency) situations on an oil and gas field drilling rig and ways to prevent them. The first stage of teamwork is the search for information in various sources, including teachers of graduate departments. Then work with special dictionaries, elaboration of the found authentic text and video material, accumulation of the necessary vocabulary. The final stage is a role-playing game – "production meeting", at which each team reports an "incident" (drilling equipment shutdown, associated gas release, fire at an oil storage facility), appeals to other teams for help and advice, and then offers their own ways to solve this problem. The purpose of this work is to simulate a real production situation, focusing on the behavior of an oil engineer (drilling foreman or other specialists), his ability to find a solution and manage the team, as well as on the willingness of each team member to do everything possible to find solutions and competently substantiate options.

Thus, the project participants find themselves involved in a process where they are the subjects of their own activities, where they are faced with the task of seeing and identifying the problem, formulating and organizing the study and solution of a particular issue, and applying the knowledge gained in speech activity.

The activity-based approach is focused both on the assimilation of knowledge and on the formation of skills, it helps to bridge the gap between theoretical knowledge and the practice of their application in speech, makes it possible to develop skills from an activity position [6]. A student, when he obtains knowledge, and does not receive it ready, realizes the meaning of educational activity. This contributes to the effective development of one's own activity abilities and general academic competencies. If each subsequent stage is logically based on previous results, then the overall didactic strategy is correctly defined, and the result is a smooth transition from the formation of skills to the development of competencies that are so necessary for a future specialist.

The introduction of a communicative approach involves motivated and purposeful verbal communication, which, when teaching a foreign language, can be achieved by using educational materials selected taking into account linguistic and cultural parameters containing information about the future professional activities of students. A foreign language should provide non-linguistic faculties of universities with the opportunity for students to get acquainted and work with real authentic sources of information.

The formation of communicative competence is a complex continuous process aimed at solving urgent problems of modern society using the means of the studied language and expanding the boundaries of communication, as well as improving the professional training of future specialists.

REFERENCE

1. Obratsov, P.I., & Ivanova, O.Y. (2005). Professionally-oriented foreign language teaching at non-linguistic faculties of universities: Teaching guide. OGU.
2. Ortikova E. (2022). Development of communicative competence in teaching a foreign language for professional purposes: Journal of Foreign Languages and Linguistics.
3. Kuznetsova E. M. (2013). Competence-oriented concepts in modern linguistic education: Materials of the International scientific method, pp. 142-146.
4. Almulla, M.A. (2020). The effectiveness of the project-based learning approach (PBL) approach as a way to engage students in learning. Sage Open,10(3), 1-15.
5. Verbitsky, A. A. (2011). Active learning in higher education: Context approach: allowance. Higher school, 127 – 130.
6. Salamova. D. (2012). The importance of the English language in vocational education / Almanac: Evera, 124 p.

UDC 378.147.2.811.112.2

Amantay A.K.,
Master's student
“7M01711-Training of Foreign Language Teachers”
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: amantaeva-amina@mail.ru

THE ESSENCE OF THE FORMATION OF FOREIGN-LANGUAGE ACADEMIC WRITING COMPETENCE AND ITS MEANING

Abstract: President Kassym-Jomart Tokayev's emphasis on education highlights the importance of raising a multilingual generation for a prosperous future. For non-native English-speaking students, especially those in English-medium universities, mastering academic writing is crucial among linguistic and cultural challenges. This article delves into the process of forming foreign-language academic writing competence, drawing insights from various scholars. It highlights the multifaceted nature of academic writing, encompassing communication, critical thinking, and analytical skills. By exploring prewriting, analytical techniques, and argumentation strategies, this work explains the complicated journey of academic writing, emphasizing its role in shaping scholarly discourse and fostering intellectual growth. Through meticulous planning, rigorous analysis, and persuasive argumentation, writers can navigate the complexities of academic writing, making meaningful contributions to their fields of study.

Keywords: Foreign-language academic writing, competence formation, multilingual education, linguistic challenges, cultural adaptation, critical thinking, analytical skills, prewriting.

President of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev in his message entitled “A Just State. One nation. Blessed Society” noted the need to navigate the issue of education and upbringing of children. “An educated and multilingual generation will step into the future with confidence. Our strength is in the education of young people,” he emphasized [1].

Non-native English-speaking students who are presently enrolled in or planning to enroll in universities where English is the main language of study may face linguistic challenges. Additionally, international students may encounter various academic norms that differ from the ones they are familiar with in their home country, or may deviate to a higher degree than those norms. From the early years of our education, starting with primary school and extending to university, we are presented with the chance to

develop the proficiency of writing. During the initial phases, children commence acquiring the skills to write letters, basic words, and their own names in the English language. As individuals progress through different stages of their schooling, their writing proficiency improves in alignment with the acquisition of new skills. Writing plays a crucial role in documenting our human past.

As a result of the fact that writing is an essential component during the years that students are in school, the majority of students require writing skills in their respective fields of research. Students who have a script that is well written and free of any grammatical or spelling problems will undoubtedly have a better chance of succeeding in all written activities, including but not limited to essays, assignments, research papers, and exams.

The concepts of the formation of foreign-language academic writing competence are presented in the works of the following scientists

"Writing is a crucial component of language performances. English writing in both educational and professional settings is increasingly important in countries of non-native speakers of English" [2]. This is true in both educational and professional settings. Informing, learning, convincing, entertaining, and engaging in self-reflection are all purposes that can be served by writing. Graham S. asserts that in order for students to be successful in college, it is crucial for them to possess the necessary skills. In writing, the final, polished manuscript is not the only end product. When it comes to generating, modifying, and editing various types of texts, writing requires a set of routines, abilities, techniques, and practices [3].

The process of writing entails training students to write in a variety of genres, promoting originality, and incorporating writing conventions into their writing. In addition to being applicable to other aspects of the curriculum, this method is a great means of establishing a connection between the teaching of writing and the writing standards of the state. According to Friedrich, there is a broad range of variation in not just the content of writing in the disciplines but also in research methodologies and citation styles [4].

The presentation of students' arguments in a logical order and the development of conclusions are both essential components of academic writing. Writers always interact with one another's texts in academic writing; consequently, there will be frequent allusions to the ideas, thoughts, or research of other authors writing in this field. This is because academic writing is very collaborative. In his work from 2002, Hayland made the assertion that "Academic writing is not just about conveying an ideational "content"; it is also about the representation of self." [5]. Recent studies have revealed that academic language is not completely devoid of personal expression; rather, it is the authors' ability to project an identity that is endowed with appropriate authority, demonstrating confidence in their evaluations, and demonstrating devotion to their views that contributes to their credibility.

It is possible that some students have a fairly limited amount of experience writing, even in their native tongue, particularly when it comes to larger written tasks. In certain academic environments, the major purpose of essays is to convey material rather than to critically evaluate it, which is a characteristic that is crucial in the context of Western university scenarios. When it comes to writing, there are times when the strategies may also differ from those used in Western tertiary level academia. In Western academic institutions, a "typical" university-level academic essay is only written after conducting an analysis of a variety of sources, collecting and compiling relevant information after conducting an appropriate analysis, and creating a new text with references.

In addition, students might only have a general understanding of the academic requirements that are expected of them at Western tertiary education institutions, and they could be unaware that they are expected to produce a wide range of different kinds of written work. Taking notes, writing essays, writing reports, writing case studies, writing dissertations, writing theses, and creating PowerPoint slides are all examples of these.

An additional obstacle that students must overcome is the realization that any piece of writing might contain one or more organizing patterns. One example of a pattern of writing is a process description or sequence, a chronological sequence with developments over time, comparison and contrast, argument and discussion, cause and effect, or scenario-problem solution scenarios. Also included in this category is a chronological sequence with developments over time.

It is possible that the academic writing style presents pupils with one of the most significant problems. More specifically, it may be difficult for them to strike a balance between creating their own "voice and ideas" when writing and adhering to the standards that are usually accepted for academic writing. Additionally, it may be difficult for them to acknowledge the role that the ideas of others play.

According to Zuhri and Sukarnianti, having the ability to communicate and express our thoughts, feelings, and opinions to other people through writing is an effective method [6]. As an additional point of interest, Setyowati asserts that writing is not only about the thoughts that are written, but also about the manner in which they compose the components of writing effectively [7]. It is necessary for the author to

possess the capability of processing the thoughts in order to create something that is both significant and reasonable for the reader to read.

Writing for academic purposes is not the same as traditional writing. There must be a number of specific processes and essential components that need to be placed at the very top of the priority list [8]. In the realm of academic writing, a set of evaluations is conducted on the manner in which a writer thinks, analyzes, proves, and presents factual and academic data. It is important that we pay attention to the fundamental goals of academic writing in order to ensure that we begin with the appropriate stage in the process of writing in an academic manner. In this particular instance, Irvin made the observation that, first and foremost, academic writing is an argument [9]. There are a great number of readers in the globe who have diverse points of view, and this is something that is readily apparent. An argument is required in order to mold the perspective of the readers and inspire them to have a belief regarding the truth that we have presented. Consequently, this is the reason why the writer ought to have a multitude of supporting sources in order to give the correct data and all of the information that the readers require.

According to Ningrum, Latief, and Sulisty, the first and most significant step in the process of writing is one that involves prewriting, also known as planning. The purpose of the exercises that are included in the prewriting section is to aid students in the process of preparing their writing by assisting them in establishing their background knowledge, identifying and narrowing acceptable topics, brainstorming ideas, and organizing their thoughts [10].

Analyses are what academic writing is all about. An outcome of an academic writing is a consequence of analysis, or we might say that the writer tends to write an analysis when they are writing for academic purposes. When conducting an analysis of a piece of writing, it is recommended that the writer focus on questions pertaining to "HOW" and "WHY" rather than "WHAT." Irvin suggests that in order to do an analysis that is accurate, there are three essential components that must be present:

1. The investigation of a state atopic in which the answer is not known at the beginning of the investigation. It is necessary for the writer to allow himself to be open to a number of different possibilities at this time.

2. Provide a brief and understandable explanation of the most important points.

3. Analyze the two challenges mentioned above and make a logical connection between them.

Summing up, the art of writing transcends mere expression; it embodies the meticulous arrangement of ideas, the presentation of coherent arguments, and the analytical dissection of information. As highlighted by Zuhri and Sukarnianti and Setyowati, writing serves as a powerful medium through which thoughts, emotions, and opinions can be effectively communicated to others. However, academic writing, in particular, demands a higher level of precision and rigor.

As highlighted by Irawati and Irvin, academic writing requires adherence to specific steps and critical considerations. At its core, academic writing serves as an avenue for evaluating a writer's ability to think critically, analyze information, provide evidence, and construct logical arguments. To embark on this journey successfully, it is imperative to grasp the fundamental purposes of academic writing.

Foremost, academic writing serves as an argumentative platform, as elucidated by Irvin. In a world teeming with diverse perspectives, crafting a compelling argument becomes essential to sway readers' opinions and beliefs. This necessitates thorough research and ample supporting evidence to substantiate the presented claims.

Moreover, prewriting or planning, as emphasized by Ningrum, Latief, and Sulisty, lays the groundwork for a well-structured piece of academic writing. This phase entails honing one's background knowledge, selecting suitable topics, brainstorming ideas, and organizing thoughts cohesively. Furthermore, academic writing is inherently analytical, focusing on the "how" and "why" rather than the mere "what," as advocated by Irvin. Successful analysis involves delving into uncharted territories, elucidating key points, and establishing logical connections between disparate elements.

Forming foreign-language academic writing competence is a complicated process that includes learning the skills and knowledge you need to write well in a foreign language in a school setting. Improving critical thinking, using inquiry-based methods, and getting a deep understanding of the language's academic writing standards are all common parts of this process.

Forming "foreign-language academic writing competence" is a complicated process that includes learning the skills and knowledge you need to write well in a foreign language in a school setting. Improving critical thinking, using inquiry-based methods, and getting a deep understanding of the language's academic writing standards are all common parts of this process.

Academic writing in a foreign language presents unique challenges, particularly for ESL/EFL students. A big problem is wrong grammar, which usually happens when people don't know how to use English well at the word or sentence level. But even people who speak English as their first language can

have poor academic writing skills, especially when it comes to following the rules and styles of academic writing in a certain field.

Task-based language teaching is one way to help students learn how to write academically in a foreign language. This method involves planning language lessons around tasks that require students to use the language for communication. This way of teaching has been shown to get students to connect and be more creative. It also inspires teachers to make lesson plans and activities that give students real-life chances to use English in school. Collaborative writing is another method that has been shown to help students learn foreign languages and writing rules. Working together to finish a writing assignment, like writing a research paper or making a presentation, can be especially helpful for collaborative writing projects.

To find the best way to help students learn how to write academically in a foreign language, teachers should think about the students' personalities, needs, language levels, the tools that are available in the classroom, and the number of students in the class. By keeping these things in mind, teachers can make the classroom a more interesting and exciting place for students to improve their academic writing skills.

REFERENCE

1. The message of the Head of State Kassym-Jomart Tokayev to the people of Kazakhstan. January 1, 2024. URL: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyyn-kazakstan-halkyna-zholdauly-181416>
2. Leki, L. Material, Educational, and Ideological Challenges of Teaching EFL writing at the turn of the century. *International Journal of English Studies*, 1 (2), 197-209, 2001.
3. Graham, S., & Harris, K. A Path to Better Writing: Evidence-Based Practices in the Classroom. *Reading Teacher*, 69(4), 359-365, 2016. URL: <https://doi.org/10.1002/trtr.1432>
4. Friedrich, P. (Ed.) *Teaching Academic Writing*. New York: Continuum International Publishing, 2008
5. Hayland, Ken. Authority and Invisibility, Authorial Identity in Academic Writing. *Journal of Pragmatics*, 34(8), 1091-1112, 2002. URL: [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(02\)00035-8](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(02)00035-8)
6. Zuhri Dj, Muhammad & Sukananti, S. Using Hypnoteaching Strategy to Improve Students' Writing Ability. *Dinamika Ilmu*. Vol. 15 No 2, 2015
7. Setyowati, Lestari. Analyzing the Students' ability in Writing Opinion Essay Using Flash Fiction. *Journal of English Language Teaching and Linguistics*, Vol 1. No 1, 2016. URL: <http://dx.doi.org/10.21462/jeltl.v1i1.1>
8. Irawati, Lulus. Applying Cultural Project Based Learning to Develop Students' Academic Writing. *Dinamika Ilmu*, Vol. 15 No 1, 2015
9. Irvin, L. Lennie. *What is Academic Writing? Writing Spaces: Reading on Writing Vol. 1*. ISBN 978-1-60235-184-4, 2010
10. Ningrum, A. S. B., Latief, M.A., and Sulisty, G. H. The Effect of Mind Mapping on EFL Students' Idea Development in Argumentative Writing across Gender Differences and Learning Styles. *Dinamika Ilmu*. Vol. 16 No 1, 2016

UDC 372.881.111.1

Assainova A.,
Master Student

«7M01701-Foreign Language: Two Foreign Languages»
Manash Kozybayev North Kazakhstan University
Petropavlovsk, Kazakhstan
e-mail: adeliyaxx@gmail.com

THEORETICAL ASPECTS AND APPLICATIONS OF TEXT-BASED LANGUAGE INSTRUCTION

Abstract: The paper explores teaching methods for utilizing genuine texts to instruct grammar within the framework of language acquisition. The paper contends that adopting a text-focused methodology can effectively bridge the divide between theoretical grammar knowledge and practical language application, hence enhancing students' linguistic proficiency and communication effectiveness. The article examines the theoretical basis and demonstrates how focusing on text in education enhances comprehension of

grammatical structures, expands vocabulary, and enhances the ability to evaluate intricate texts. It also fosters critical thinking and the practical application of language abilities.

Keywords: text-based learning, grammar, language competence, communication effectiveness, authentic texts, language education, pedagogical strategies, critical thinking, application of language, theoretical basis.

Асаинова А.,

Магистрант

«7M01701-Иностранный язык: два иностранных языка»

Северо-Казахстанский университет

имени Манаша Козыбаева

Петропавловск, Казахстан

e-mail: adeliyaxx@gmail.com

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ И ПРИМЕНЕНИЕ ОБУЧЕНИЯ ЯЗЫКУ НА ОСНОВЕ ТЕКСТА

Аннотация: В статье рассматриваются методы преподавания с использованием подлинных текстов для обучения грамматике в рамках овладения языком. В статье утверждается, что использование методики, ориентированной на текст, может эффективно преодолеть разрыв между теоретическими знаниями грамматики и практическим применением языка, а значит, повысить уровень владения языком и эффективность общения студентов. В статье рассматривается теоретическая база и демонстрируется, как фокусирование на тексте в образовании улучшает понимание грамматических структур, расширяет словарный запас и повышает способность оценивать сложные тексты. Это также способствует развитию критического мышления и практическому применению языковых способностей.

Ключевые слова: текстоориентированное обучение, грамматика, языковая компетенция, эффективность коммуникации, аутентичные тексты, языковое образование, педагогические стратегии, критическое мышление, применение языка, теоретическая база.

Introduction

The effectiveness of language teaching methods and the crucial importance of grammar training in language acquisition are well recognized in educational discussions. Conventional grammar education techniques, focusing on memorization and isolated exercises, struggle to prepare learners with the necessary communication skills for practical language usage. These methods have been criticized for their poor capacity to promote a profound comprehension of language as a system for meaningful communication, rather than a collection of arbitrary rules to be memorized.

When seeking better language education methods, combining grammar instruction with language use is seen as crucial. Emphasizing grammar as a separate aspect of language acquisition has been proven insufficient in preparing learners for the intricacies of using language in real-life situations. Language educators and scholars increasingly agree on the need of teaching approaches that not only impart grammatical knowledge but also help students use it in real-life communication.

Traditional grammar teaching approaches encounter numerous problems. Initially, these strategies frequently do not effectively involve learners, leading to decreased motivation and interest. Without proper context, learners may find grammar to be insignificant, which can impede their ability to connect grammatical structures to their communicative purposes. Furthermore, conventional approaches sometimes lack adequate chances for learners to practice language in varied and authentic situations, crucial for enhancing fluency and communicative skills. The prioritization of precision over efficient communication may hinder learners from exploring language and impede the progress of speaking and listening abilities.

The language teaching field has shifted towards more integrated and communicative techniques in response to these problems. These methods support using genuine texts and practical communication activities in language teaching to connect grammatical understanding with language application. This shift is based on the idea that language acquisition is most successful when it is meaningful and contextualized, enabling learners to observe the direct use of grammatical structures in communicating meaning.

The shift towards text-based education and other communicative methods signifies a wider pedagogical progression from emphasizing linguistic structure to emphasizing language purpose and application. These strategies aim to enhance learners' skills in understanding and using the intricate aspects of the target language by integrating grammar education into real-life language contexts. This improves

learners' grasp of grammar and their ability to communicate effectively, equipping them for successful interactions in the target language.

The transition from conventional grammar teaching methods to communicative and integrative approaches is motivated by the necessity for more efficient language teaching techniques that tackle the difficulties of fostering communicative competence in learners. This change highlights the significance of incorporating grammar teaching into real-life language usage to promote a more profound interaction with the language and a more significant learning experience. Exploring creative teaching approaches that connect grammar knowledge with practical language use is a crucial priority in the evolving field of language education.

Historical background

The literature review begins by analyzing different grammar teaching methods, including traditional and modern ones. Breshneh and Riasati emphasize the importance of using language for communication by advocating for a communicative strategy [1]. Bygate delves into the importance of verbal communication in learning, emphasizing the need to actively use language skills [2]. Harlan analyzes the importance of textbooks in the classroom and stresses the need to link second language theory with teaching strategies [3]. Kong presents a new viewpoint by merging a communicative method with grammatical translation to achieve a balance between understanding grammatical structures and enhancing communication abilities [4]. This method emphasizes the importance of grammar in communication skills, encouraging the integration of precise grammatical knowledge with practical language skills. Kong combines traditional form-focused and contemporary communicative functionality-focused methods of teaching grammar, offering a comprehensive and flexible approach. The text-centric method integrates a focus on grammatical concepts with engaging students in the communication process through working with texts [4].

Bygate highlights the significance of oral communication and the active application of language skills in text-based learning, using texts to promote discussions and oral activities. This highlights the importance of the relationship between reading, understanding, and verbal expression in the process of acquiring language [2]. Krashen and Terrell make an important contribution to understanding natural language acquisition by providing a concept strongly related to the text-centric approach. The *Natural Approach* theory emphasizes the need of engaging in a language through real interactions, akin to utilizing authentic literature for educational purposes. They argue that learning should prioritize meaning over form to achieve a deeper and more intuitive knowledge of linguistic structures. This concept is in line with the ideals of text-centered learning, where texts are used for grammatical examination and to offer context and significance, assisting with the organic acquisition of language [5].

Ryan and Richards present various approaches to integrating grammar into language teaching, emphasizing the importance of communication skills [6,7]. Ryan highlights communication strategy problems and suggests strategies to improve teaching techniques. Richards gives a summary of the present state of communicative language learning, highlighting its changing characteristics and adaptation to modern educational requirements. The works emphasize the significance of integrating grammar instruction into the broader context of language learning through dialogue and interaction, as demonstrated in the text-centric approach [6].

The literature review emphasizes the importance of the text-centric approach in modern language education by examining several methods of teaching grammar. This approach improves understanding of grammar and promotes critical thinking and communication skills in students, resulting in a deeper involvement with the language and culture. Centering learning around text is a powerful approach that links knowledge and application, opening up new possibilities for advancing language education.

Text-based teaching is based on educational theories that highlight the significance of context, interaction, and active knowledge creation in the learning process. Sociocultural theory suggests that language acquisition occurs through social interactions where learners interact with genuine texts in relevant settings, aiding in the assimilation of linguistic patterns. Constructivism proposes that learners actively build knowledge by connecting new grammatical concepts with their current cognitive frameworks through engagement with real-life texts in text-based instruction. Interactionist approaches emphasize the importance of interaction in acquiring language, promoting the use of genuine texts to encourage natural language use and the negotiation of meaning. These frameworks promote the incorporation of authentic texts in language instruction to improve linguistic skills, critical thinking, and language proficiency in many situations.

Research methods

The research entails doing a thorough examination of studies, articles, and theoretical papers to assess the effectiveness, difficulties, and educational consequences of text-based teaching methods. The procedures involve discovering pertinent databases and journals, establishing inclusion and exclusion criteria, and using content analysis to extract and compare results.

Advantages of Text-Based Teaching.

Text-based instruction in language education has various benefits such as increased student engagement, enhanced understanding, and the development of critical thinking and analytical skills. By incorporating genuine texts into the curriculum, learners encounter language in its natural setting, enhancing the relevance and appeal of instruction [8]. Experiencing language in context improves comprehension of grammar and vocabulary, resulting in improved memory and practical application. Text-based instruction promotes critical thinking by encouraging students to evaluate and comprehend language. It facilitates the transition from theoretical knowledge to practical application, allowing learners to utilize grammar rules and vocabulary in real-world communication. This enhances their language fluency and confidence in utilizing the target language [9].

Pedagogical Implications.

Text-based teaching has important pedagogical implications for curriculum design, material selection, and instructional practices, encouraging a more integrated and contextual approach to language learning. This method requires educators to choose genuine texts that represent actual language usage, prompting them to carefully assess the significance and cultural context of the resources. Instructional tactics emphasize interaction, interpretation, and critical analysis to prompt students to engage with texts more deeply. Research has demonstrated that successful implementation of text-based instruction leads to increased student motivation, improved comprehension abilities, and enhanced language competency. Educators should adjust their teaching methods to include text-based approaches in order to create a more dynamic and efficient language learning environment, as indicated by these results.

Challenges and Considerations.

Implementing text-based education encounters problems such as restricted access to appropriate resources and the need for thorough teacher training. Educators can utilize digital libraries and online platforms containing a variety of authentic literature to tackle resource shortage. Teacher training programs should prioritize the integration of text-based methodologies to enhance adaptability and creativity in utilizing texts for language instruction. Collaborative workshops and professional development courses can provide instructors with the necessary skills to effectively incorporate text-based teaching methods, facilitating a seamless transition and successful integration in the classroom.

Future Directions.

Current research on text-based teaching generally lacks longitudinal investigations to monitor the enduring effects of this method on language acquisition. Furthermore, more empirical studies are required to evaluate the effectiveness of text-based education with other techniques in various language proficiency levels and environments. Future studies should investigate the adaptation of text-based education for digital and distant learning settings [10]. Empirical research are crucial for validating and improving text-based teaching methods to cater to the varied demands of language learners.

Conclusion

The article examined the concept of text-centric language teaching, highlighting its theoretical foundations, including sociocultural theory and constructivism, and discussing its benefits, such as increased learner engagement and improved comprehension. Pedagogical implications for curriculum design and teaching strategies were explored, and challenges were identified and ways to overcome them were suggested. The article highlights the need for further empirical research to confirm the effectiveness of the approach. In conclusion, it was confirmed that text-centric teaching provides a meaningful contribution to the development of students' language skills and critical thinking.

REFERENCE

1. Breshneh, A., Riasati, M. Communicative language teaching: characteristics and principles // International Journal of Language Learning and Applied Linguistics World. – 2014. – Vol. 6, No. 4. – P. 436-445.
2. Bygate, M. Speaking. – Oxford: Oxford University Press, 1987.
3. Harlan, K. Foreign language Textbooks in the Classroom: Bridging the gap between second language acquisition theory and pedagogy // Illinois Wesleyan University. – 2000. - P. 1-23. Mode of access URL: https://digitalcommons.iwu.edu/hispstu_honproj/5. - (accessed: 08.04.2024).
4. Kong, N. Establishing a comprehensive English teaching pattern combining the communicative teaching method and the grammar-translation method // English Language Teaching. – 2011. – Vol. 4, No. 1. – P. 76-78.
5. Krashen, S.D. & Terrell, T.D. The natural approach: Language acquisition in the classroom. – London: Prentice Hall Europe, 1983.

6. Ryan, S.B. Overcoming common problems related to communicative methodology // The Internet TESL Journal. – 2001. – Vol. 7, No. 11. – P. 1-2.
7. Richards, J.C. Communicative Language Teaching Today. – Cambridge University Press, 2006.
8. Wong, C. Y. & Barrea-Marlys, M. The role of grammar in communicative language teaching: An exploration of second language teachers' perceptions and classroom practices // Electronic Journal of Foreign Teaching. – 2012. – Vol. 9, No. 1. – P. 61-75. Mode of access URL: <https://e-flt.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2020/09/v9n12012/wongcy.pdf>. - (accessed: 25.03.2024).
9. Wu, W. The application of input hypothesis to the teaching of listening and speaking of college English // Asian Social Science. – 2010. – Vol. 6, No. 9. - P. 137-141.
10. Yano, Y. Communicative competence and English as an international language // Intercultural Communication Studies. – 2003. – Vol. 12, No. 3. - P. 75- 83.

УДК 94(560):355.48

Assanaliyeva A.,
Master of pedagogical sciences, teacher
Ablaikhan KazUIRandWL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: assanaliyevaa@gmail.com

CURRENT STATE OF THE PROBLEM OF USING CRITICAL THINKING IN THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE SKILLS

Abstract: The article is concerned with the current state of the problem of the usage of critical thinking in the development of communicative skills. The problem of developing critical thinking is relevant in methodology, psychology and pedagogy. A large number of both foreign and Kazakhstani researchers devote their works to this problem, offering new definitions of critical thinking.

Key words: critical thinking, communicative skills, communicative competence.

Асаналиева А.Ә.,
Магистр педагогических наук, преподаватель
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: assanaliyevaa@gmail.com

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В РАЗВИТИИ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ

Аннотация: В статье рассматривается современное состояние проблемы использования критического мышления в развитии коммуникативных навыков. Проблема развития критического мышления актуальна в методологии, психологии и педагогике. Этой проблеме посвящают свои работы большое количество как зарубежных, так и казахстанских исследователей, предлагая новые определения критического мышления.

Ключевые слова: критическое мышление, коммуникативные способности, коммуникативная компетентность.

Современное состояние проблемы использования критического мышления в развитии коммуникативных навыков можно рассматривать с различных точек зрения. В целом критическое мышление и коммуникативные навыки взаимосвязаны и могут взаимно поддерживать друг друга. Однако существуют определенные проблемы и задачи, связанные с их взаимодействием и применением в современном мире.

Одной из основных проблем является недостаток внимания развитию критического мышления в образовании и повседневной жизни. Школьные и университетские учебные программы часто уделяют больше внимания передаче фактической информации, чем развитию аналитических, критических и логических навыков мышления. Это может привести к тому, что люди не смогут мыслить критически, оценивать информацию и формировать обоснованное мнение.

Другая проблема – информационная перегрузка и распространение фейковых новостей в современном мире. Людям сложно разобраться в большом объеме информации, отфильтровать правдивые данные от ложных и принять обоснованное решение на основе объективных фактов. Это затрудняет развитие критического мышления и способствует развитию поверхностных коммуникативных навыков.

Кроме того, современные средства коммуникации, такие как социальные сети, мессенджеры, видео и аудиоплатформы, могут ограничивать развитие глубокого общения и в то же время влиять на способность людей вести конструктивный диалог, слушать собеседника и аргументировать свою точку зрения.

Для решения этих проблем важно тщательно развивать и совершенствовать как критическое мышление, так и коммуникативные навыки. Этого можно достичь посредством систематического изучения, практики и самосовершенствования. Важно стимулировать людей к анализу информации, самоконтролю в процессе общения, уважению мнения других и конструктивному диалогу. Таким образом, развитие критического мышления в сочетании с развитием коммуникативных навыков поможет вам более эффективно взаимодействовать с окружающим миром, принимать взвешенные решения и строить гармоничные отношения с другими людьми.

Критическое мышление – это способность анализировать информацию, делать обоснованные выводы и принимать обоснованные решения. Человек с критическим мышлением способен критически оценивать ситуации, аргументы, не принимая слепо то, что ему говорят или показывают. Он может определить ключевые аспекты проблемы, взглянуть на нее с разных точек зрения и применить логику для разработки лучших решений.

Коммуникативные навыки – это способность эффективно общаться с другими людьми. Этот навык включает в себя умение внимательно слушать, ясно говорить, понимать и уважать точку зрения других. Человек с развитыми коммуникативными способностями способен грамотно выражать свои мысли, устанавливать контакт с окружающими и разрешать конфликты. Эффективные коммуникативные навыки играют важную роль в вашей личной и профессиональной жизни, помогая вам построить гармоничные отношения и достичь поставленных целей.[2]

Американский учёный, психолог Диана Халперн рассматривает интересный нас термин как тип мышления, основанный на когнитивных способностях и стратегиях, позволяющий прийти к результатам, отличающимся уравновешенностью, логикой и целенаправленностью. Она отмечает, что критическое мышление не является врожденной способностью и поэтому его можно развивать. И это не только возможно, но и необходимо, поскольку умение критически мыслить позволяет человеку правильно интерпретировать ситуацию и учить ясности мысли и структурированности. Таким образом, говоря о критическом мышлении, мы, вслед за Д. Халперном, понимаем его как особый тип мышления, при котором человек должен обладать определенным набором практических навыков и умений, с помощью которых и происходит процесс критического мышления.[3]

Разумное сочетание критического мышления и коммуникативных навыков – важное качество для успешной и продуктивной работы в современном мире. Критическое мышление позволяет анализировать обстоятельства, принимать обоснованные решения и выстраивать логические аргументы, а коммуникативные навыки помогают эффективно общаться, убеждать, разрешать конфликты и создавать позитивные отношения с другими.

Люди с развитым критическим мышлением и коммуникативными навыками способны лучше понимать окружающий мир, быстро адаптироваться к изменениям, эффективно решать проблемы и достигать поставленных целей. Такие люди часто выделяются среди других своими лидерскими качествами, способностью влиять на других и успешно решать различные проблемы.

Поэтому развитие критического мышления и коммуникативных навыков является важной задачей для каждого человека, стремящегося к личностному и профессиональному росту. Постоянное совершенствование этих навыков не только повышает качество общения и принятия решений, но и способствует саморазвитию, расширению кругозора и успешной самореализации в обществе.

В рамках школьного образования учащиеся получают знания о любом факте, явлении, правиле в готовом варианте, не предполагающем наличие разных точек зрения. Учителя стремятся к однозначным определениям, классификациям и взглядам на одну и ту же проблему, но в настоящее время, в связи с переходом к новой модели образования, общество нуждается в специалистах не только с хорошим уровнем знаний, но и с навыками нестандартного мышления. Важно, чтобы школьники научились понимать, что не всегда существует четко выраженная позиция по той или иной проблеме; необходимо объяснить им, как в большом потоке информации выделить главное, понять самую суть вопроса, рассмотреть разные подходы и принять для себя ту сторону, которая

будет более ясной, понятной, значимой. Следовательно, можно сказать, что критическое мышление – это не только способ оценки окружающей действительности, но и средство ее понимания.

Д. Кластер отмечает, что многие педагоги отождествляют критическое мышление с такими мыслительными процессами, как запоминание, понимание и творческое, интуитивное мышление. Несмотря на важность развития памяти, запоминание – это не мышление. Развитие интеллекта во многом связано не с эксплуатацией памяти, а с развитием самостоятельного мышления. По мнению автора, понимание не есть мышление; это лишь одна из предпосылок критического мышления.

Д. Кластер выделяет пять аспектов, отличающих критическое мышление от других его видов:

- Критическое мышление – это независимое мышление;
- Информация – это отправная, а не конечная точка критического мышления. Знания создают мотивацию, без которой человек не может мыслить критически;
- Критическое мышление начинается с постановки вопросов и понимания проблем, которые необходимо решить;
- Критическое мышление стремится к убедительной аргументации;
- Критическое мышление – это социальное мышление.[1]

Роль учителя заключается не только в развитии навыков критического мышления, но и в обучении детей и предоставлении им возможности их использовать. Д. Халперн выделил качества, необходимые для реализации этой технологии:

- Готовность планировать. Мысли часто возникают хаотично. Важно систематизировать их и выстроить последовательно.

- Гибкость. Если студент не готов принять идеи других, он никогда не сможет стать генератором собственных идей и мыслей. Только имея разнообразные, иногда противоречивые идеи, студент сможет принять решение.

- Упорство. Часто, столкнувшись с трудной задачей, мы откладываем ее решение на потом. Развивая усидчивость, ученик сможет добиться гораздо лучших результатов в обучении.

- Готовность исправлять свои ошибки. Критический мыслитель не будет оправдывать свои неправильные решения, а сделает выводы и использует ошибку, чтобы продолжить обучение.

- Осведомленность. Это очень важное качество, предполагающее умение наблюдать за собой в процессе мыслительной деятельности, отслеживать ход рассуждений.

- Поиск компромиссных решений. Важно, чтобы решения, которые принимает ребенок, воспринимались другими людьми, иначе они останутся на уровне высказываний.[3]

Технологию критического мышления можно использовать в любом учебном предмете, на любом уроке, будь то введение новой темы или закрепление пройденного материала. Однако остановимся подробнее на этом приеме в процессе обучения иностранному языку.

Урок иностранного языка занимает особое положение в системе школьного обучения, поскольку изучаемый язык является одновременно целью обучения и одновременно средством, с помощью которого происходит процесс приобретения знаний. Язык является средством общения, то есть основная задача преподавателя – научить навыкам эффективного взаимодействия на иностранном языке. Однако говорить об успешности общения можно только тогда, когда участники коммуникативного процесса понимают друг друга и приходят к определенному соглашению, являющемуся результатом речевого взаимодействия. При этом процесс общения может быть как письменным, так и устным. Следовательно, навыки критического мышления можно развивать в рамках урока иностранного языка в любом виде речевой деятельности: аудировании, чтении, письме, говорении.

Приемы развития критического мышления, используемые педагогами в системе уроков, не только способствуют развитию личности учащихся, но и помогают педагогам систематизировать знания учащихся, обеспечить комфортные условия для познавательной деятельности. Преподаватель стимулирует интересы ученика, развивает у него желание практически использовать иностранный язык, а также учиться, тем самым давая возможность добиться успеха в освоении предмета. В результате правильно выбранных методов и технологий формируется коммуникативная компетентность.

Технология критического мышления дает студенту:

- повышение эффективности восприятия информации;
- повышение интереса к изучаемому материалу, а также к самому процессу обучения;
- способность критически мыслить;
- способность брать на себя ответственность за собственное образование;
- умение работать в сотрудничестве с другими;
- повышение качества образования студентов.

Технология критического мышления дает учителю:

- умение создать атмосферу открытости и сотрудничества на уроке;
- возможность использования образовательных моделей, направленных на развитие критического мышления и самостоятельности в процессе обучения;
- стать практиками, умеющими грамотно анализировать свою деятельность;
- стать источником ценной профессиональной информации для других преподавателей.

Уроки иностранного языка способствуют развитию критического мышления посредством разнообразных материальных и интерактивных подходов. В настоящее время широко используются следующие приемы критического мышления: «Мозговой штурм», стратегия «Рыбная кость», «Вставка», «Водные круги», таблица тонких и толстых вопросов, заполнение различных кластеров, «Синквейн», составление схем, письмо, творческие эссе и многое другое.[4]

При выполнении любого задания учащиеся должны понять основную мысль, следовать логике изложения материала, выделить проблему, сравнить полученную информацию с уже известной, определить, какая дополнительная информация им необходима, чтобы сделать вывод и сформулировать свою точку зрения по конкретному вопросу или проблеме. Студенты должны уметь анализировать собранные данные, оценивать их значимость, отбирать необходимое, структурировать информацию, затем синтезировать ее для использования при решении проблемы, аргументировать свою точку зрения. Все это стадии критического мышления. Одним из способов развития критического мышления и коммуникативных навыков является практика анализа различных источников информации, умения проверять достоверность данных и аргументировать свою точку зрения, опираясь на факты.

В целом критическое мышление и коммуникативные навыки играют важную роль в современном мире, где информация быстро меняется и важно уметь критически мыслить, анализировать и аргументировать свои мысли. Развитие этих навыков поможет вам добиться успеха в учебе, карьере и личной жизни.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кластер Д. Что такое критическое мышление? — М.: Русский язык, 2002. № 29.
2. Смирнова И. В. Понятие критического мышления в современной педагогической науке // Современные проблемы науки и образования. — 2015. № 5.
3. Халперн Д. Психология критического мышления. — СПб., 2000. 512 с.
4. Edward M. Glaser, An Experiment in the Development of Critical Thinking, Teacher's College. — Columbia University, 1941.
5. Scriven M., Paul R. W. Defining Critical Thinking // 8th Annual International Conference on Critical Thinking and Education Reform, Summer 1987. – National Council for Excellence in Critical Thinking, 1987.

ӘОЖ 378.147.2.811.112.2

Атмышева Д.М.,
Магистрант
«7M01711 – Шет тілдері педагогтерін дайындау»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: zhanatova_d97@mail.ru

БОЛАШАҚ ШЕТЕЛ ТІЛІ МҰҒАЛІМДЕРІН ДАЯРЛАУ ПРОЦЕСІНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ: ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘСІЛДЕР

Түйін: Соңғы онжылдықтарда шығармашылық жобаларды шет тілдерін оқытуға біріктіруге қызығушылық айтарлықтай өсті. Бұл қызығушылық дәстүрлі оқыту әдістері студенттердің тілдік дағдыларын ғана емес, сонымен қатар зерттеу құзыреттілігін, сыни ойлау мен шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру үшін толықтыруды қажет ететіндігін түсінумен байланысты. Бұл мақала болашақ мұғалімдердің зерттеу дағдыларын дамыту мақсатында шығармашылық жобаларды шет тілі курсына біріктірудің әдіснамалық тәсілдері зерттеуге арналған.

Тірек сөздер: интеграциялау, әдістемелік тәсілдер, шығармашылық жоба, қабілеттілік, болашақ шетел тілі мұғалімі, құзыреттілікті қалыптастыру.

INTEGRATION OF CREATIVE PROJECTS INTO THE TRAINING PROCESS OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS: METHODOLOGICAL APPROACHES

Abstract: Over the last decades, there has been a significant increase in interest in integrating creative projects into the preparation of future foreign language teachers. This interest is linked to the understanding that traditional teaching methods need to be supplemented to develop not only the language skills of students but also their research competencies, critical thinking, and creative abilities. This article is dedicated to exploring methodological approaches to the integration of creative projects into foreign language courses with the aim of developing the research skills of future teachers.

Keywords: integration, methodological approaches, creative project, abilities, future foreign language teacher, competency development

Кіріспе

Жаһандану және мәдениетаралық қарым-қатынастың қарқындылығы дәуірінде шетел тілдерін тек негізгі коммуникативтік дағдылар деңгейінде ғана емес, сонымен қатар шығармашылық және сыни ойлауға, көпмәдениетті ортада күрделі мәселелерді шешуге қабілетті мамандарды даярлау қажеттілігі артып келеді. Шығармашылық жобаларды оқу процесіне біріктіру тілдерді үйренуге тереңірек және жан-жақты көзқарасты ұсына отырып, осы қажеттілікке жауап береді.

Қазіргі әлем білім беру жүйелерінен білімді ұсынуды ғана емес, сонымен қатар студенттерде шығармашылық, сыни ойлау, командада жұмыс істей білу, зерттеу дағдылары, зерттеп, анализ жасау және ойлау икемділігі сияқты құзыреттерді қалыптастыруды талап етеді. Шығармашылық жобалар шет тілдерін оқыту контекстінде осы қасиеттерді дамытудың тиімді құралы болып табылады. [2]

Шетел тілдерін оқытудағы дәстүрлі әдістер көп жағдайда студенттердің мотивациясының төмендігі проблемасымен жиі кездеседі, әсіресе міндетті тілдік бағдарламалар аясында. Шығармашылық жобаларды енгізу оқу процесін серпінді және интерактивті ете отырып, оқушылардың қызығушылығы мен белсенділігін арттыруға ықпал етеді. Бұл өз кезегінде оқытудың тиімділігін арттыра отырып, зерттелетін тіл мен мәдениетке тереңірек енуге ықпал етеді.

Цифрлық технологияның білім беру мүмкіндіктері үнемі кеңейіп, студенттерді оқыту мен білдірудің жаңа құралдарын ұсынады. Шығармашылық жобалар осы технологияларды пайдалануды қамтуы мүмкін. Осылайша студенттердің зерттеушілік құзыреттілігі ғана емес, сонымен қатар ХХІ ғасырдың тағы бір негізгі құзыреті болып табылатын оқушылардың цифрлық сауаттылығы мен технологиялық дағдыларын дамытуды қолдайды.

Негізгі мәліметтер мен әдістер

Заманауи білім -материалды терең және көп қырлы игеруге қол жеткізу үшін әртүрлі пәндерді, әдістемелерді және жұмыс формаларын біріктіретін интегративті оқыту тәсілдерінің маңыздылығын барған сайын мойындайды. Шығармашылық жобаларды шетел тілдерін оқыту процесіне біріктіру өзекті болып отыр. Өйткені бұл тәсіл тілдік дағдыларды жақсартуға ғана емес, сонымен қатар оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін, сыни ойлауын және шығармашылық дағдыларын дамытады. Осы арқылы болашақ мұғалімдердің зерттеушілік дағдыларын дамыту мақсатында шығармашылық жобаларды шетел тілі курсына біріктірудің әдіснамалық тәсілдері мен практикалық стратегиялары талданады.

Соңғы кездері болашақ мамандарды сапалы дайындауды қажет ететін білім беру процесіне оқытудың жаңа әдістерін енгізу мәселесіне көбірек көңіл бөлініп жатыр. Болашақ мұғалімдердің мектепте жүзеге асыру үшін ұсынылатын жаңа әдістерді шығармашылық және сыни тұрғыдан түсіну қабілеттері және олардың перспективаларын анықтай алатын құзыреттілігі, өздерінің авторлық ұстанымдары, қазіргі білім беру кеңістігінің жағдайын анықтайды. Егер мұғалім шебер және жеке тұлға болмаса, онда «білім беруді қоғамның әлеуметтік, экономикалық және рухани дамуының қуатты факторы, оның интеллектуалды жаңғыруының факторы ете алмайды» [3]

Жоба әдісі әлемдік педагогикада түбегейлі жаңа емес. Ол осы ғасырдың басында АҚШ-та дүниеге келген. Сондай-ақ проблемалық деп аталатын бұл әдіс американдық философ және ағартушы Дж. Дьюи және оның шәкірті в.Х. Килпатрик, [4] оқушының білімге деген жеке қызығушылығы және

мақсатты әрекеті арқылы оқушының белсенділігін құру идеясын алға тартты. Сондықтан балаларға жеке қызығушылық таныту өте маңызды, өйткені олар алуға тырысатын білім, олардың болашақ өміріне пайдалы және қажет. Ол үшін нақты өмірден алынған, таныс және балалар үшін маңызды мәселелерді шешу керек, оларды шешу үшін олар алған білімдерін немесе жаңа, әлі игерілмеген білімдерін қолдануы қажет.

Барған сайын танымал бола отырып, Жоба әдісі ХХ ғасыр педагогикасында кеңінен қолданылды және осы әдістің әртүрлі аспектілерін қамтитын көптеген ғалымдар мен ғалымдардың зерттеу тақырыбы болып қала береді. Сонымен, Бехтенова Е. Ф. [5] өзінің зерттеуінде оқушылардың жобалық іс-әрекетін қалыптастыру шарттарын қарастырады; жоба әдісінің оқуға деген ынтаны қалыптастыруға және оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыруға әсері Е. Евдокимова, Т. В. Березина, О. А. Гребенникова. Зерттеулерде Е. С. Полат [5] жоба әдісін жүзеге асыруда ақпараттық технологияларды қолдануға көп көңіл бөлінеді. Кейбіреулер жобалық әдісті шығармашылықты дамыту құралы ретінде зерттейді.

Зерттеулердің едәуір бөлігі шет тілдерін оқытуда жоба әдісін қолдануға арналған. Олардың ішінде Н.Ю. Абышева, Т.В. Березина, Е. С. Полат және басқа зерттеушілердің ғылыми жұмыстары бар.[4]

Осы мақсатта Мұғалімдердің басты міндеттерінің бірі-ол, ақпарат көздерін ұсыну, оқушылардың ойлауын дұрыс бағытқа бағыттай алу және оларға өз бетінше ізденуге мүмкіндік беру. Алайда, нәтижесінде студенттер проблемаларды өз бетінше және ынтымақтастықта шешуге, кейде әртүрлі пәндерден қажетті білімді қолдануға және нақты нәтижелерге қол жеткізуге мәжбүр.

Алғаш рет Жоба әдісі ХХ ғасырдың басында орыс мұғалімдерінің назарына ілікті. Жобалық оқыту идеясы Ресейде американдық мұғалімдердің дамуымен қатар пайда болды: 1905 жылы орыс педагогы С.Т. Шацкийдің басшылығымен білім беру практикасында жобалар әдісін белсенді қолданған қызметкерлердің шағын тобы ұйымдастырылды.[3]

Кейінірек, Кеңес өкіметі кезінде бұл идеялар мектептерде кеңінен қабылданды, бірақ жеткіліксіз ойластырылған және дәйекті болғандықтан, Жоба әдісі 1931 жылы тоқтатылды.

Көптеген мұғалімдердің бұл әдістеме назарың аударды, өйткені оны оқу процесінде қолданған кезде маңызды дидактикалық мәселелер шешіледі:

- Сабак барысы оқушылардың нақты білімді, дағдыларды игеруімен шектелмейді, сонымен қатар олардың практикалық мінез-құлқына таралады, эмоционалды салаға әсер етеді, мотивацияны күшейтеді;

- Тілдік дағдыларды жетілдіру: шетел тіліндегі жобалармен жұмыс жасау студенттердің тілдік дағдыларын, соның ішінде лексика, грамматика, айтылу және есту қабілетін жақсартуға ықпал етеді. Бұл сонымен қатар студенттерге нақты контексте тілді қолданудың практикалық тәжірибесін ұсынады.

- Мәдениетаралық құзыреттілікті дамыту: шығармашылық жобалар көбінесе мәдениетаралық алмасу элементтерін және зерттелетін тілмен байланысты мәдениеттерді зерттеуді қамтиды. Бұл студенттерге шетел тілін оқытудың маңызды аспектісі болып табылатын мәдени әртүрлілікті жақсы түсінуге және құрметтеуге көмектеседі.

- Коммуникативті дағдыларды қалыптастыру: жобалар бойынша топтарда жұмыс істеу пікірталас жүргізу, тыңдау және өз ойын білдіру сияқты коммуникативті дағдыларды дамытуға ықпал етеді. Бұл дағдылар болашақ мұғалімдер үшін өте маңызды.

- Оқытуда технологияны қолдану: шығармашылық жобалар көбінесе студенттерге болашақ оқытуда қолдана алатын құралдар мен әдістерді игеруге мүмкіндік беретін әртүрлі білім беру технологияларын қолдануды қамтиды.

Осылайша, жобалау әдістемесінің негізінде жеке белсенділік тәсілі жатыр. Бұл бүкіл білім беру процесін студенттердің өздері танымдық, коммуникативтік және зерттеу міндеттерін қоюға және шешуге қайта бағыттауды білдіреді. Бұл жобалық оқытуды оқыту мен оқытудың жоғары жеке нәтижелеріне қол жеткізудің ең өнімді және қарқынды әдістерінің бірі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. [1]

Заманауи жобалық оқыту бүкіл әлем бойынша білім беру жүйелерінде кеңінен қолданылады. Оның жоғары тиімділігін Ұлыбритания, АҚШ, Бельгия, Бразилия, Финляндия, Германия, Италия және басқа елдердің педагогтары растады. Бұл елдерде Дж. Дьюи (білім берудің гуманистік тәсілі) теориялық білімнің Ұтымды үйлесімі және оларды бастауыш мектеп жасындағы балалардың бірлескен іс-әрекетінде қоршаған шындықтың нақты мәселелерін шешу үшін практикалық қолдану арқылы кең таралды және үлкен танымалдылыққа ие болды. Жобалау әдістемесін заманауи түсінудің негізгі тезисі: "сіз үйренгеннің бәрі сізге не үшін қажет екенін және бұл білімді қайда және қалай қолдануға болатынын білесіз" және бүгінгі таңда көптеген білім беру жүйелері академиялық білім

мен практикалық дағдылар арасындағы ақылға қонымды тепе-теңдікті табуға тырысады. бұл идея қызықтырады.

Шығармашылық жобаларды шет тілдерін оқытуға интеграциялау, өзектілігі мен әлеуетті артықшылықтарына қарамастан, бірқатар қиындықтар мен қиындықтарға тап болады:

1. Шығармашылық жобаларды әзірлеу және жүзеге асыру мұғалімдердің дайындығы үшін де, студенттердің өздері үшін де айтарлықтай уақытты қажет етеді. Шектеулі оқу уақыты мен дәстүрлі мазмұнға толы оқу жоспарлары жағдайында шығармашылық жобаларды енгізу қиынға соғуы мүмкін.

2. Топтағы студенттер шетел тілін меңгеру деңгейінде айтарлықтай ерекшеленуі мүмкін, бұл барлығына сәйкес келетін шығармашылық жобаларды әзірлеу мен іске асыруда қосымша қиындықтар тудырады. Әр түрлі деңгейдегі студенттерге қол жетімді және тиімді болатындай етіп жобаларды мұқият жоспарлау қажет.

3. Оқу жоспарымен интеграцияға тоқталып кететін болсақ, шығармашылық жобаларды оқу процесіне қосу оларды қолданыстағы оқу жоспарымен және білім беру стандарттарымен мұқият біріктіруді талап етеді. Бұл оқу бағдарламаларын қайта қарауды және бейімдеуді қажет етуі мүмкін, бұл қатаң нормативтік және оқу шеңберіндегі күрделі міндет.

4. Кейбір шығармашылық жобаларды жүзеге асыру арнайы материалдарды, жабдықты немесе бағдарламалық жасақтаманы қажет етуі мүмкін, бұл оқу орындарына қажетті ресурстармен қамтамасыз ету міндетін қояды.[5]

Осыған орай шығармашылық жобаларды шетел тілдерін оқыту процесіне интеграциялаудың, яғни енгізудің негізгі міндеттері келесідей тұжырымдалуы мүмкін:

Оқытуда жаңа тәсілдер мен технологияларды тиімді пайдалана алатындай және өздерінің шығармашылық жобаларын әзірлеп, жүзеге асыра алатындай етіп мұғалімдерге арналған біліктілікті арттыру курстары мен шеберлік сыныптарын ұйымдастыру маңызды. Сонымен қатар, студенттердің мотивациясы мен қатысуын ынталандыру. Студенттердің шығармашылық жобаларға белсенді қатысуы үшін жағдайлар жасау, соның ішінде олардың қызығушылықтары мен оқу қажеттіліктеріне сәйкес келетін тақырыптар мен тапсырмаларды таңдау. Сондай-ақ студенттердің өздерінің оқу процесі мен нәтижелері үшін жауапкершілік сезімін дамыту маңызды. Және де, шығармашылық жобаларды оқу жоспарына біріктіру. Шығармашылық жобалардың оқу жоспарына үйлесімді сәйкес келуін және тілдік дағдыларды, мәдени хабардарлықты және сыни ойлауды дамытуды қоса алғанда, шетел тілі бойынша білім беру мақсаттарына қол жеткізуге ықпал етуін қамтамасыз ету қажет.

Шығармашылық жобаларды болашақ шетел тілі мұғалімдерді дайындау оқу процесіне енгізу бір талай дайындық пен әдістемелік програмаларды қажет етеді. Соның ішінде негізгілерін атап көрсететін болсақ, біріншіден:

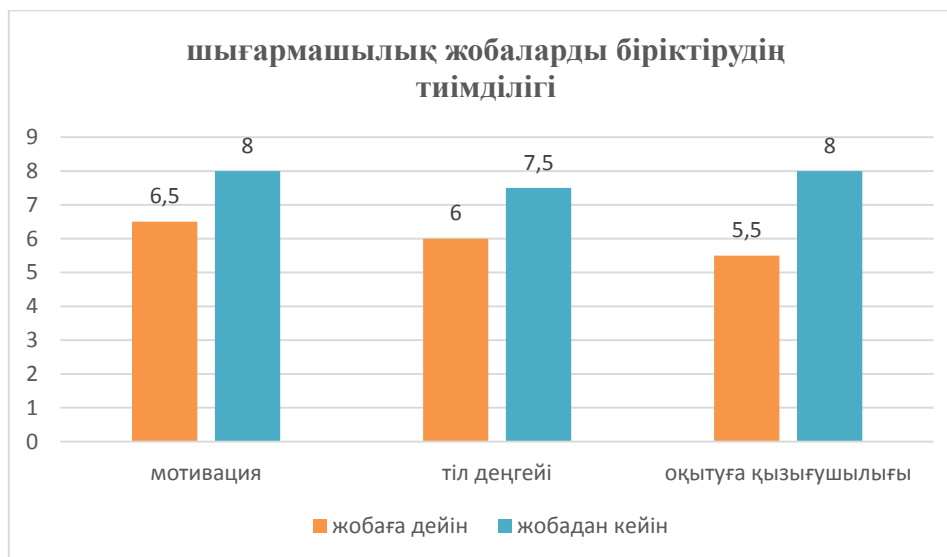
1. Жобаға бағытталған оқыту (Project-Based Learning, PBL) студенттерді шетел тілі мұғалімінің нақты кәсіби міндеттеріне еліктейтін жобаларды іске асыруға белсенді тартуды көздейді. Бұл оқу материалдарын әзірлеу, тілдік ойындар жасау, шетел тілдерін оқыту әдістемесі саласында зерттеулер жүргізу және т.б. жобалар болуы мүмкін. Осындай жобалар арқылы болашақ мұғалімдер өз білімдерін тереңдетіп қана қоймай, кәсіби қызметке қажетті практикалық дағдыларды дамытады.

2. Рефлексиялық тәсіл шығармашылық жобалармен жұмыс жасау процесінде алынған тәжірибені түсінуді және талдауды білдіреді. Болашақ мұғалімдер өз жұмыстарын талдауға, оның күшті және әлсіз жақтарын анықтауға, сондай-ақ олардың әдістемелік дағдыларын жетілдіру жолдарын тұжырымдауға үйренеді. Рефлексия сыни ойлау мен кәсіби өзін-өзі тануды дамытуға ықпал етеді.[4]

Шығармашылық жобаларды оқу процесіне инткграциялаудың тиімділігін талдау үшін жобаны іске асырғанға дейін және одан кейін студенттер арасында сауалнама жүргізілді. Сауалнама оқуға деген ынтадағы, шет тілін меңгеру деңгейіндегі және оқытушылық мамандыққа деген қызығушылықтағы өзгерістерді анықтауға бағытталған.

Талдау параметрлері:

- Оқуға ынталандыру;
- Шет тілін меңгеру деңгейі;
- Оқытуға қызығушылық;
- Талдау нәтижелерін график арқылы визуализациялайық;

Кесте-1

Ұсынылған (кесте-1) графикте шығармашылық жобаны іске асырғаннан кейін барлық қарастырылған параметрлер бойынша айтарлықтай жақсару байқалады. Жобаға қатысқаннан кейін студенттердің оқуға деген ынтасы, шет тілін меңгеру деңгейі және оқытуға деген қызығушылығы айтарлықтай өсті. Бұл кәсіби құзыреттілікті арттыру және болашақ педагогикалық қызметке ынталандыру құралы ретінде болашақ шетел тілі мұғалімдерін даярлау процесіне шығармашылық жобаларды интеграциялаудың тиімділігін растайды.

Қорытынды

Қорытындылай келе, шығармашылық жобаларды шетел тілдерін оқыту процесіне біріктіру дәстүрлі тілдік білім беруді өзгертуге қабілетті перспективалы тәсілді білдіреді. Жобалық әдісті, коммуникативті тәсілді және ойын әдістерін қолдану студенттердің мотивациясы мен қатысуын арттыруға ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар ХХІ ғасырдың негізгі құзыреттерін дамытуды қамтамасыз етеді: сыни ойлау, шығармашылық, командада жұмыс істеу және мәдениетаралық коммуникация.

Бұл әдістемелік тәсілдер студенттерге шетел тілін нақты өмір жағдайында қолдануға мүмкіндік береді, олардың тілдік дағдылары мен қарым-қатынас қабілетін жақсартады. Сонымен қатар, шығармашылық жобалармен жұмыс жасау студенттерді көпмәдениетті әлемде табысты мансап пен өмірге дайындай отырып, зерттеу белсенділігі мен кәсіпкерлік ойлауды ынталандырады.

Алайда, шығармашылық жобаларды оқытуға сәтті интеграциялау үшін білім беру жүйесінің барлық деңгейлерінде қолдау қажет: әдістемелік материалдарды әзірлеу мен оқытушыларды оқытудан бастап оқу жоспарлары мен бағалау процедураларын бейімдеуге дейін. Студенттерге шығармашылық, эксперимент және өзін-өзі көрсету үшін кеңістік бере отырып, олардың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескеру маңызды.

Шығармашылық жобаларды шетел тілдерін оқытуға біріктіру білім берудің жаңа көкжиегін ашады, оны серпінді, қызықты және тиімді етеді. Бұл тәсіл оқу процесін байытып қана қоймайды, сонымен қатар студенттерді табысты болашаққа дайындай отырып, әлемнің жаһандық көзқарасын қалыптастыруға ықпал етеді.

ӘДЕБИЕТ

1. Кунанбаева С.С. Компетентностное моделирование профессионального иноязычного образования. Монография. С.С. Кунанбаева. Алматы, 2014. – 208 с.
2. Жексембинова А.К. Университеттік білім беру жүйесінде болашақ әлеуметтік педагогтардың зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастыру //Жексембинова А.К./ Эл Фараби атындағы ҚазҰУ, 2017.- 171 с.
3. Малеев А.В. Научно-теоретические основы непрерывной методической подготовки будущего преподавателя иностранного языка в вузе [Электронный ресурс] // Язык и культура. – 2013 – № 4 (24).
4. Белова Н. А., Кирдянова Л. В. Методика проектно исследовательской деятельности школьников как содержательный компонент вузовской педагогической подготовки бакалавров

[Электронный ресурс]. URL: https://cyberleninka.ru/urlieleninciodika_prockino_issledovatel'skoy_deyatel'nosti_shkolnikov_kak_soderzhatel'nyy_komponent_vuzovskoy_pedagogicheskoy_podgotovki (дата обращения: 11.08.2019).

5. Зайцева С. Л., Смирнов П. В. Формирование проектной компетентности бакалавров педагогического направления подготовки средствами специальных информационных дисциплин [Электронный ресурс]. URL: hupsylmir.nauki.com/PDF/34PDMN117.pdf (дата обращения: 11.08.2019).

УДК 327.881.1

Аушакимова М.С.,
Магистрант
«7М01701 – Иностранный язык:
два иностранных языка»
СКУ им. М. Козыбаева
Петропавловск, Казахстан
e-mail: aushakimovamadi@mail.ru

РАЗВИТИЕ ЭМПАТИИ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация: Целью данной статьи является развитие такого эмоционального компонента как «эмпатия» на уроках английского языка, в рамках формирования языковых навыков говорения и чтения. В статье рассматривается понятие «эмпатия», и его особенности, позволяющие подобрать и разработать упражнения, основанные на теории современного иноязычного образования С.С. Кунанбаевой, развивающие эмоциональные и интеллектуальные особенности студентов на уроках английского языка, в результате которого нами были предложены возможные вариации скомбинированных заданий.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, эмпатия, языковые навыки, чтение, говорение.

Aushakimova M.S.,
Master degree student
"7M01701 – Foreign language:
two foreign languages"
M. Kozybayev NKU
Petropavlovsk, Kazakhstan
email: aushakimovamadi@mail.ru

DEVELOPING EMPATHY IN ENGLISH LESSONS

Abstract: The purpose of this article is to develop such an emotional component as "empathy" in English lessons, as part of the formation of language skills in speaking and reading. The article examines the concept of "empathy" and its features, which allow us to select and develop exercises based on the theory of modern foreign language education by S.S. Kunanbayeva, developing the emotional and intellectual characteristics of students in English lessons, as a result of which we proposed possible variations of combined tasks.

Keywords: emotional intelligence, empathy, language skills, reading, speaking.

Развитие диапазона международного сотрудничества суверенного Казахстана, усиление внимания и социальной значимости иностранных языков, многообразие лидирующих профессии будущего, внедрение трехязычия, широкое потребление иностранного языка в широких слоях общества повлекло за собой потребность в переформировании и корректировке существующего стандарта иноязычного образования [1, с. 25]. Несмотря на положительный аспект процессов появления вариативных моделей обучения, инновационных и других видов школ, гимназий и лицеев, по мнению С.С. Кунанбаевой, в системе образования складывается такая ситуация, что если базовый уровень иноязычной подготовки возможно регламентировать стандартами и определить качественные показатели, но над-базовый уровень, а именно 10-11 классы, колледжи и ВУЗы, при таком многовариантном и разно профилем множестве сложно поддается государственной стандартизации [1, с. 25].

В качестве решения данной проблемы, были приняты меры по усовершенствованию теоретико-методологического обоснования структуры и содержания известных на сегодняшний день подсистем иноязычного образования, разработка новых моделей обучения, апробация и совершенствование новых методических теорий [1, с. 26]. Обновлённый стандарт иноязычного образования ставит целью обучить и воспитать конкурентоспособных, социально ответственных, разносторонних граждан Казахстана, способных вносить вклад в развитие государства, использовать полученные знания на практике и усовершенствовать свои навыки в обществе.

В качестве результата иноязычного образования должно стать формирование вторичной языковой личности, которая способна реализовать себя в рамках межкультурной коммуникации.

Смена лингвистической парадигмы исследования, приобретающая черты антропоцентрической парадигмы, на фоне междисциплинарного характера, влечет за собой обновленное содержание знаний, обеспечивающих процесс овладения иностранным языком более глубоко, подразумевающего не только структурно-функциональные особенности изучаемого языка, но и компоненты, входящие в состав «человеческого фактора» в речевой коммуникации с особенностями различных сфер и ситуаций общения, включающих в себя многочисленные социальные, социокультурные, межкультурные, психологические параметры, отражающиеся в специфике коммуникативного поведения людей [2].

Смена парадигм исследования повлекло за собой потребность в развитии человеческих факторов, как было сказано ранее, в число которых входит способность индивида взаимодействовать с окружающими его людьми, содействовать развитию коммуникации, адаптации, сочувствия и сопереживания, что в свою очередь наталкивает нас на работу и развитие компонентов эмоционального интеллекта.

Взаимодействие с социумом требует в свою очередь высокий уровень развития компонентов эмоционального интеллекта, таких как внешняя мотивация, лидерские качества, эмпатия и сострадание, которые в совокупности с профессиональными навыками отвечают поставленным задачам образования, и государства в целом.

Рассмотрение такого компонента эмоционального интеллекта как эмпатия в рамках формирования иноязычной языковой личности, представляется нам наиболее важным, так как эмпатия занимает одно из главных мест среди социальных эмоций и является "ядерным" образованием личности, играя важнейшую роль в жизни человека. Феномен эмпатии занимает одну из главных ролей в процессе понимания человека человеком, социальной природы человека и приобретение личностью коммуникативных компетенций.

Согласно Т.П. Гавриловой, эмпатия – это форма эмоционального переживания индивида, связанная с прошлым опытом, от которого зависит его знак и модальность. По мнению автора, эмпатия, как переживание возникает в конкретных ситуациях взаимодействия человека с окружающим миром [3].

Аналогично, А.К. Бохарт понимает эмпатию как совокупность отношений признания, помощи, теплоты, понимания, близости, позитивности в адрес партнера по общению. Неподдельный интерес к другому человеку, понимание значимости и ценности личности другого, не допускающие отчужденности и безразличия в адрес переживаний другого, отражает уровень нравственного развития личности [4, с. 63].

В свою очередь И. М. Юсупов, определяет данный термин как целостный процесс, связывающий между собой сознательную и подсознательную часть психики, позволяющую проникнуть в мир другого человека и подействовать в различных ситуациях [5].

Анализ выше приведённых определений позволяет выделить сходства между ними, в результате такого анализа эмпатия представляется как эмоциональная способность индивида чувствовать и понимать эмоции говорящего, при этом содействуя и сопереживая другому.

Рассматривая развитие эмпатии в рамках обучения английскому языку, как иностранному, стоит обратить особое внимание на навыки приобретаемые в процессе освоения языка, а именно чтение, говорение, аудирование и письмо. Следуя календарно-тематическому плану, преподаватель имеет возможность разнообразить, улучшить и усовершенствовать уроки, фокусируя внимание не только на развитии языковых навыков, но и развивая при этом эмоционального интеллекта.

Структура уроков английского языка строится по принципу четырех навыков, согласно исследованиям, ученых в области методологии и обучения иностранным языкам, одним из особо важных выделяется навык чтения, так как является основой, позволяющей развить навыки говорения и письма. В рамках работы над данным навыком учащиеся проходят три этапа подготовки. Первым этапом является – «пред-текстовый», на котором производится подготовка к чтению, при помощи упражнений, направленных на словарный запас и снятие языковых трудностей, ознакомление с темой

урока, и вопросов встречающихся в дальнейшем тексте. На данном этапе важной задачей учителя является создать благоприятную атмосферу для понимания, усвоения и обработки информации, повышения мотивации и заинтересованности.

Для второго, текстового этапа характерны упражнения, связанные непосредственно с самим текстом, проверка понимания и работа с грамматическими и лексическими аспектами текста. В текстовых заданиях обучающимся предлагаются коммуникативные установки, позволяющие понять уровень усвоения информации при помощи выдвижения познавательных коммуникативных задач и способы их решения. Целью данного этапа является контроль степени сформированности различных языковых навыков и речевых умений, и дальнейшее их формирование. Примерами упражнений данного этапа могут послужить следующие: найти ответы на вопросы в тексте, подтвердить правильность или ложность утверждений согласно тексту, выставить хронологию происхождения событий, подобрать заголовок, определить основную мысль, проблему и предложить возможные решения, прогнозирование дальнейшего развития событий, пересказ текста, восполнить недостающую информацию, игра по ролям и многие другие.

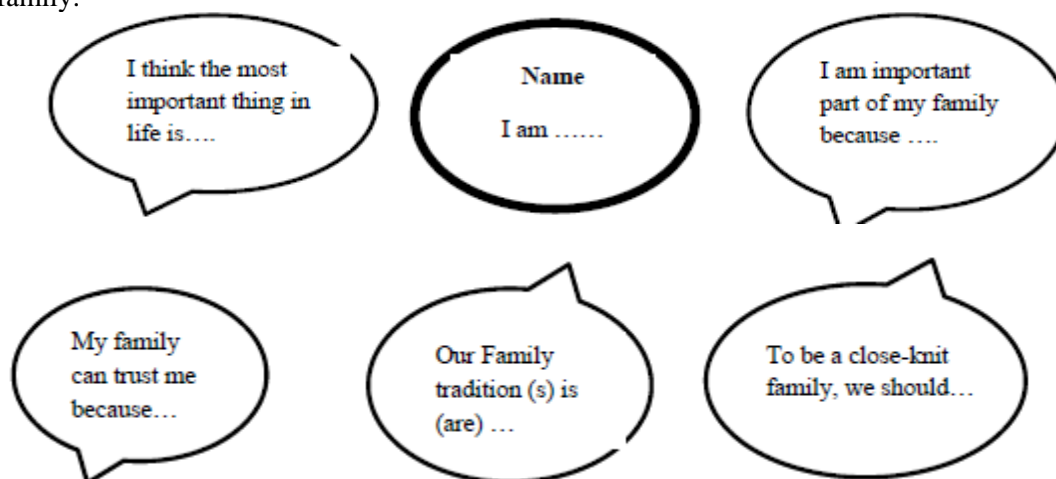
Завершающий этап работы над формированием навыка чтения направлен на закрепление информации, перенос ситуации в жизнь, и проигрывание на базе реальных событий. Данный этап позволит учащимся перенять роль главного героя и проиграть ситуацию с субъективной точки зрения. В рамках данного этапа уместны такие упражнения как: высказать свое мнение по заданной проблеме, рассмотреть возможные исходы событий, выступить за или против, проведение дебатов и разбор кейс-задач. Ранее ознакомленный текст является опорой для дальнейшей работы студентов над заданиями и упражнениями, с целью развить не только коммуникативные и речевые навыки, но и эмоциональные, в результате положительно влияющие на результативность учащихся.

Эффективное комбинирование особенности развития эмпатии и языковых навыков в рамках обучения английскому языку проводится согласно, календарно-тематическому плану студентов 1 курса, Северо-Казахстанского университета им. М. Козыбаева, обучающихся по специальности «Иностранный язык: два иностранных языка», за основу был взят учебник “New Headway” intermediate Student’s book by Liz and John Soars.

Урок на тему „A World of difference“ позволяет нам поработать с текстами, направленными на выделение семейных ценностей, традиций и особенностей разных семей, в разных точках мира. Учащимся предлагаются два текста: “Welcome to The Kamaus from Kenya”, “Our world. The Qus from Beijing, China” [6, с. 10].

Пред-текстовый этап следует начать с обсуждения понятия «семья», фамильных реликвий и семейных ценностей. Важно, обозначить и позволить осознать важность и роль каждого студента в своей семье, для этого нами было разработано следующее задание.

Task 1: Create a cluster, put yourself in the center of the circle and write about your role and functions in your family.

Выполняя данное упражнение, учащиеся будут иметь возможность сфокусироваться на теме урока, проанализировать особенности каждой семьи, послушать и поделиться традициями и ценностями друг друга, узнать друг друга получше и постараться понять каждого. Подобные задания помимо речевого навыка, также развивают эмпатию, взаимопонимание, позволяет лучше узнать своих сокурсников, тем самым создать атмосферу благоприятную для дальнейшего обсуждения. После того, как курс урока был обозначен, студенты переходят на второй, текстовый этап, в рамках

которого проводят анализ в процессе понимания и усвоения информации по тексту. По прочтению текста, обучающимся предлагаются два-три задания, направленные на работу в парах, обсуждении и отстаивании своего мнения, для закрепления знаний и дальнейшей работы.

В качестве следующего задания, студентам предлагается работа в парах, над цитатами и фразами, сказанными о семье и ценностях. Способ деления на пары будет следующий: студентам предложены раздаточные материалы в виде обрывков, (начало и конец цитаты). Задача каждого студента найти продолжение или дополнение своей фразы, тем самым создавая пару, и прояснить ее суть со своей точки зрения. В процессе урока участвуют 14 студентов, тем самым создавая семь пар и семь различных мнений и трактовок.

Task 2: Find your mate according to the meaning of the phrase. Explain the meaning and give an example from your life.

“Family is not an important thing.	family is best.”
“Family and friends are	the first essential cell of human society.”
“In time of test,	worth melting for.”
“Family is not defined by our genes,	hidden treasures, seek them and enjoy their riches.”
“Some people are	family
“Family is	it is built and maintained through love.”
“The family is	It’s everything.”

Данного рода упражнения позволяют сплотить коллектив, активировать когнитивные процессы в поисках продолжения фразы и ее обдумывание, выразить свое мнение, проявить сочувствие, признание, любовь к семье и окружающим, подчеркнуть ценность каждого компонента нашей жизни и сделать выводы о дальнейшей жизни.

Работая в паре, каждый студент развивает навык коммуникации, поиска компромисса и умения выслушать напарника. Обмениваясь мнениями друг с другом, студенты вступают в обсуждение, беседу, решают противоречия и приходят к единому мнению. Данный вид заданий, связываясь с навыком чтения, в продолжении своем развивает и навык говорения, тем самым подтверждая взаимосвязь всех компонентов языковой деятельности задействованных на уроках иностранного языка.

На третьем этапе, важным является умение транспортировать полученные в теории знания в жизнь. Учитывая это, стоит разработать и предложить задание, позволяющее учащимся проявить себя и свое мнение в коллективе, перенять роль другого на себя и обсудить ситуацию с разных точек зрения учитывая различные обстоятельства. Отвечая заданным требованиям, нами предлагается работа в мини-группах с кейс-задачами, которые позволят иначе взглянуть на институт семьи.

Разделение на группы играет важную роль на уроках английского языка, так как учитель имеет возможность преобразовать обычный, простой процесс распределения, в более увлекательную, познавательную и мотивирующую активность, заинтересовывающую студентов на дальнейшую работу. Распределив студентов по группам, стоит рассмотреть основное задание возможных вариантов кейс-задач, выдвигаемая тема: «Семейные проблемы».

Anna, a 29-year-old single mother. She has a 7-year-old son who is in the 1st grade. The child does not know his father, but he has never asked his mother about him. She does not want to tell her son the truth. Yesterday, the son came home from school in tears, and said that he had encountered bullying at school, since he did not have a full family, and his own father did not need him.

Question: What do you think is a mistake in Anna's actions?

What should she do in this situation? How should she solve the problem? Offer your solutions to the problems and explain your opinion.

Please, imagine the situation that you are the parent of a teenage child. A difficult period is coming for your family. The child tries to defend personal boundaries and show character, try forbidden things and walk until late.

What would be your actions?

John, a 25-year-old businessman, works for a large company. But his childhood was spent in tyranny and abusive attitude on the part of his parents. He saw quarrels, screams, violence. Currently, he cannot trust people, love and open his soul to this world.

Suggest your options for dealing with childhood injuries that are appropriate for this situation.

Mary and Peter are the parents of 3 children. They have a happy family and well-behaved children. A married couple decided to adopt a foster child in order to save the life of an innocent baby. **How do you think parents should behave in order to establish a balance of love in the family, and avoid resentment and misunderstanding on the part of children?** Suggest your options.

Обсуждение подобных задач и ситуаций позволяет ученикам воспроизвести жизненные ситуации и примерить их к себе, обдумать возможные пути решения, проявляя понимание, сочувствие, сострадание и взаимопомощь. Проигрывание на себе ситуации готовит студентов к реальной жизни, адаптации и быстрому реагированию.

Приведенные выше примеры являются одним из способов объединения развития эмоциональных компонентов и речевых навыков в одну деятельность, которые эффективно влияют не только на процесс освоения языка, но и на жизнь в целом. Объединение чтения и говорения в рамках одного урока позволяет учителю убедиться в полном усвоении информации учащимися, от получения информации, обработки до воспроизведения ее в интерпретированном варианте.

Анализ и обработка информации, указанной выше, позволили сделать следующие выводы. Уроки английского языка – обеспечивают благоприятную атмосферу, для комбинирования формирования эмоциональной и интеллектуальной и языковой сущности учащихся, для реализации поставленной цели и выполнения выдвинутых задач. Основываясь на развитии основных четырех речевых навыков, учитель имеет возможность разнообразить, преобразовать и варьировать предлагаемый материал и способы его обработки. Совмещение креативности, эмоций, интеллекта и особого подхода позволяют воспитать, обучить и подготовить подрастающее поколение Казахстана, прививая любовь к обществу и людям, развивая взаимопомощь, сочувствие, сопереживание, социальную ответственность и эмпатию. Необычный формат уроков повышает интерес и мотивацию, предлагает пространство для самореализации и индивидуального видения каждого студента.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории. – Алматы, 2005. – 262 с.
2. Суворова С.Л., Овсянникова О.Е. Актуальные проблемы иноязычного образования в вузе // Вестник Шадринского государственного педагогического института. – № 4. – Шадринск, 2013. – С. 4 – 8.
3. Гаврилова, Т.П. Эмпатия и ее особенности у детей младшего и среднего школьного возраста. – М., 1977. – 23 с.
4. Шнайдер М.И. Эмпатия как форма отражения другого человека // Гуманизация образования. – №2. – М., 2016. – С. 60 – 65.
5. Лимонченко Р.А. Эмпатия и проблемы профессиональной пригодности диагностической процедуры (на примере анализа методики И. М. Юсупова) // Scientific e-journal. – № 2. – М., 2016. – С. 166 –187.
6. Liz and John Soars. “New Headway” intermediate Student’s book. – Oxford: Oxford University Press, 2011. – 162 p.

Ardak Akhmet

Bachelor student of Pedagogical
Faculty of Foreign Language,
6B01701- training of foreign language teachers
Kazakh Abylai Khan University of International
Relations and World Language, Almaty, Kazakhstan
E-mail: ahmet.ardak2002@gmail.com

MOTIVATION AND MOTIVATING TECHNIQUES IN THE TEACHING OF ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE IN SECONDARY SCHOOL

Abstract: This research investigates the critical role of motivation and the diverse strategies employed in teaching English as a Foreign Language (EFL) in secondary schools. Motivation a catalyst for active engagement in the learning process, is pivotal for both students and instructors, influencing academic success and professional skill development. The study is combining quantitative surveys and qualitative interviews with secondary school English teachers and students. Quantitative analysis of student responses indicates positive attitudes toward motivational strategies, with approximately 60% studying English with extrinsic motivation. The combined qualitative and quantitative approach enriches understanding of motivational dynamics and offers practical strategies for educators navigating the dynamic landscape of secondary school English language education. Interviews with teachers underscore the importance of a positive classroom atmosphere and continuous effort to sustain motivation.

Keywords: extrinsic motivation, intrinsic motivation, motivation.

Ардақ Ахмет

Шет Тілі Педагогикалық Факультетінің
бакалавриат студенті,
6в01701-шет тілі мұғалімдерін даярлау
Абылай Хан Атындағы қазақ Халықаралық
Қатынастар Және Әлем Тілі
Университеті, Алматы, Қазақстан
ahmet.ardak2002@gmail.com

ОРТА МЕКТЕПТЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ШЕТ ТІЛІ РЕТІНДЕ ОҚЫТУДАҒЫ ҢНТАЛАНДЫРУ ЖӘНЕ ҢНТАЛАНДЫРУ ӘДІСТЕРІ

Түйін: Бұл зерттеу мотивацияның маңызды рөлін және орта мектептерде ағылшын Тілін Шет Тілі (EFL) ретінде оқытуда қолданылатын әртүрлі стратегияларды зерттейді. Мотивация оқу процесіне белсенді қатысудың катализаторы болып табылады, студенттер үшін де, оқытушылар үшін де маңызды, бұл оқу үлгерімі мен кәсіби шеберліктің дамуына әсер етеді. Зерттеу сандық сауалнамалар мен орта мектептің ағылшын тілі мұғалімдерімен және оқушыларымен сапалы сұхбаттарды біріктіреді. Оқушылардың жауаптарын сандық талдау мотивациялық стратегияларға оң көзқарасты көрсетеді, олардың шамамен 60% - ы ағылшын тілін сыртқы мотивациямен оқиды. Біріктірілген сапалық және сандық тәсіл мотивациялық динамика туралы түсінікті байытады және орта мектепте ағылшын тілінде білім берудің динамикалық ландшафтын бағдарлайтын тәрбиешілерге практикалық стратегияларды ұсынады. Мұғалімдермен сұхбат сыныптағы жағымды атмосфераның және мотивацияны сақтау үшін үздіксіз күш-жігердің маңыздылығын көрсетеді.

Тірек сөздер: сыртқы мотивация, ішкі мотивация, мотивация.

INTRODUCTION

1.1 Importance of the Research

Motivation holds a pivotal position in fostering enthusiasm for learning in academic contexts. It constitutes a crucial factor for students, motivating them to engage actively in the learning process. Furthermore, motivation contributes to the enhancement of both the academic standing and professional skills of both instructors and students. Through various motivational strategies, teachers can amplify students' interest, infusing them with additional energy for more effective learning. This may involve tactics like contextualizing information and facilitating opportunities for sharing. Internal and external factors play significant roles in stimulating individuals' desire and energy, ensuring a sustained commitment to their

academic or professional pursuits and the achievement of goals. Enhancing classroom engagement is facilitated when the teacher possesses the skill to cultivate students' motivation in the teaching and learning process. Conversely, Kubanyiova (2014) asserts that the efficacy of learning engagement within the classroom is not solely reliant on students' cognitive abilities; rather, it is also shaped by intricate motivational and affective factors. This implies that the quality of the language teaching and learning process encompasses not only specific elements but also incorporates all aspects of teaching and learning, including the role of the teacher.

1.2 The purpose of the research

The research aims to delve into the significance of motivation and various techniques for motivating students in the context of teaching English as a Foreign Language at the secondary school level. In addition, this research is to examine the strategies employed by elementary-level English teachers to motivate students in the classroom. Consequently, this study offers insights that can be valuable to teachers, parents, students, future graduate students, and anyone interested or involved in understanding the challenges and practices related to motivation. Motivation is a vehicle in the teaching process and the absence of academic motivation may manifest as student apathy towards their studies. The primary purpose of this research is to identify how teachers apply motivational strategies in teaching EFL, whether it is based on the phases of motivational strategies, whether these phases are applied sequentially, and whether all of these phases are applied and to explore the students' attitudes towards motivational strategies which are applied in EFL classroom.

1.3 Research Questions

- How do language instructors at the secondary level inspire and motivate their students?
- In what ways do educators employ motivational tactics in the instruction of language?
- What is the effectiveness of teachers in motivating students?

LITERATURE REVIEW

Teaching English as a Foreign Language (EFL) in secondary schools requires a nuanced understanding of motivational factors that significantly influence the learning process. Motivation is widely recognized as a significant element in language acquisition, as indicated by various studies. The term is a cornerstone in the field of language education, playing a key role in determining student success and engagement. A prominently acknowledged method is task-based language teaching (TBLT), which prioritizes real-world language usage. This approach nurtures intrinsic motivation by linking language proficiency to tangible, everyday situations (Willis, 2012). Moreover, the significance of the teacher's role in inspiring students cannot be emphasized enough. Ramirez (2010) underscores the teacher's capacity to cultivate a relaxed environment and foster a relationship characterized by confidence and motivation. In addition to TBLT and teacher-student interactions, incorporating technology into language teaching has emerged as a motivational strategy. Interactive and multimedia tools not only cater to diverse learning styles but also add an element of excitement and engagement to the language learning process.

METHOD

Research Design:

The study adopts a mixed-methods research design, combining quantitative and qualitative approaches to provide a comprehensive understanding of motivation and motivating techniques in the teaching of English as a Foreign Language (EFL) at the secondary school level. The survey was modified based on attitude theory and distributed to students across all secondary school grades, aiming to investigate their perspectives on the implementation of motivational strategies in the EFL classroom.

Participants:

The participants in this research include secondary school English language teachers and students. A purposive sampling method was employed to select schools with diverse socio-economic backgrounds to ensure a representative sample.

Quantitative Data Collection:

Surveys: A structured questionnaire was distributed to English language teachers and learners to assess their perspectives on the importance of motivation, their awareness of motivating techniques, and their current practices in the classroom. Students were surveyed to gauge their levels of motivation, preferred motivating techniques, and the perceived impact of motivation on their language learning experience. Statistical tools such as descriptive statistics and correlation analyses were employed to analyze survey data.

Qualitative Data Collection:

Interviews: In-depth interviews were conducted with a subset of teachers to gather detailed insights into their experiences, challenges, and successful strategies in motivating students. Thematic analysis was

used to derive patterns and themes from interviews and provide a rich, qualitative understanding of the motivational dynamics.

DISCUSSION AND RESULTS

In examining the qualitative data collected from teachers, it was evident that various motivating techniques and strategies were employed in the teaching of English as a Foreign Language (EFL) at the secondary school level. Teachers highlighted the importance of creating basic motivational condition, generating initial motivation in the classroom, maintaining and protecting motivation and encouraging positive retrospective self-evaluation. Participants in this study were 8-9 grade students from various schools in Almaty. There were 40 pupils in all (23 men and 17 women). Their ages ranged from 13 to 14. As a result, they had disparate backgrounds. Some of them had learned English under difficult conditions. Students from villages had less knowledge and fluency in English than those from large cities and towns, which provided them with opportunities to enhance their English level. Nonetheless, all of them experienced motivational issues, but the severity of these varied substantially.

A questionnaire served as the primary instrument for data collection, encompassing both qualitative and quantitative aspects. Responses were crafted in alignment with the research questions, derived from potentially relevant elements identified in the study. To enhance clarity and focus, the questionnaire was structured into three distinct sections, each addressing a specific research subject. The initial segment featured Likert-scale questions, while the subsequent part incorporated open-ended questions to provide a more nuanced assessment of the data.

The division of the first section into three titles—Classroom Effect, Parental Factors, and Teacher Attitudes—facilitated organized exploration of distinct aspects. The Classroom Effect section delved into considerations such as classroom supplies and environmental factors. The Parental Factors section explored insights into learners' parents and their contributions to motivating their children. Meanwhile, statements in the Teacher Attitudes section centered around instructors' proficiency in employing instructional approaches and strategies. Each section comprised 4-5 statements, and participants were instructed to indicate their agreement on a scale from 1 (I don't agree) to 5 (I agree definitely). The structured statements expedited data identification efficiently. The final part of the questionnaire featured an open-ended question, seeking additional insights: "Is there anything else that demotivates you while learning a foreign language?" This open-ended approach aimed to capture nuanced responses beyond the predefined statements. As a result of the study of students, it was found that almost 60% of students study English with extrinsic motivation. The classroom observation results revealed that teachers in secondary school implemented all four motivational strategies consistently. The teacher consistently aimed to inspire and engage students throughout the learning process. In the initial motivational strategies, the teacher focused on establishing a strong foundation for motivation. Additionally, the teacher incorporated humor related to the subject matter to create a comfortable and joyful atmosphere, balancing seriousness with a relaxed approach.

CONCLUSION

In the context of future investigations, this study presents noteworthy findings in assessing the motivational aspects of EFL learning. The research affirms the pivotal significance of English, particularly in secondary school students, as it serves as a primary instrument for achieving academic objectives and enhancing skill sets. This observation holds significance, particularly in the context of students envisioning themselves as future professionals. The study's findings indicated that students' attitudes toward the applied motivational strategies in the EFL classroom were influenced by how teachers implemented these strategies within the classroom setting.

REFERENCES

1. Angerosino, M. (2000). *Doing Ethnographic and Observational Research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
2. Brown, H. D. (2007). *Principles of language learning and teaching* (5th ed.). Pearson Education.
3. Butler, Y. G. (2014). Parental Factors in Children's Motivation for Learning English: a case in China, *Research papers in Education*, 30(2), 164-191.
4. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2015). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. Plenum.
5. Dörnyei, Z. (2016). *Teaching and researching motivation*. Pearson Education.
6. Gardner, R. C. (2015). *Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation*. Edward Arnold.
7. Harmer, J. (2017). *The practice of English language teaching* (4th ed.). Longman.
8. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2017). *Approaches and methods in language teaching* (2nd ed.). Cambridge University Press.

9. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2014). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.

10. Skinner, B. F. (2018). The science of learning and the art of teaching. *Harvard Educational Review*, 24(2), 86-97.

УДК 378.147

Бауыржанкызы А.

Магистр педагогических наук
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: aidokaa.bb@gmail.com

ПРОБЛЕМЫ И ТРУДНОСТИ ОБУЧЕНИЯ ИНОЯЗЫЧНОМУ ОБЩЕНИЮ НА УРОВНЕ ОСНОВНОГО ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ (НА ОСНОВЕ ПРИМЕНЕНИЯ АУТЕНТИЧНЫХ ВИДЕОМАТЕРИАЛОВ)

Аннотация: Статья рассматривает проблемы и трудности обучения иноязычному общению на уровне основного общего образования с акцентом на использование аутентичных видеоматериалов. Актуализируя важность владения иностранными языками в современном глобальном мире, авторы обнаруживают ряд проблем, с которыми сталкиваются учащиеся и педагоги в процессе обучения. В статье проанализированы ограничения, связанные с недостатком времени и мотивации, а также выявлены сложности при использовании аутентичных видеоматериалов, такие как понимание речи на слух и подготовка учителей.

Ключевые слова: иноязычное общение, основное общее образование, аутентичные видеоматериалы, мотивация, временные ограничения, понимание на слух, подготовка учителей, технические проблемы.

Bauyrzhankyzy A.

Master of Educational Sciences
Ablai khan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: aidokaa.bb@gmail.com

CHALLENGES AND DIFFICULTIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION AT THE LEVEL OF BASIC EDUCATION (BASED ON THE USE OF AUTHENTIC VIDEO MATERIALS)

Abstract: The article examines the problems and difficulties of teaching foreign language communication at the level of basic education with an emphasis on the use of authentic video materials. Addressing the importance of proficiency in foreign languages in the contemporary global world, the authors identify a range of challenges encountered by students and educators in the learning process. The article analyzes constraints related to time and motivation, and identifies difficulties in using authentic video materials, such as listening comprehension and teacher preparation.

Keywords: foreign language communication, basic education, authentic video materials, motivation, time constraints, listening comprehension, teacher preparation, technical issues.

В современном мире, где глобализация и межкультурное взаимодействие становятся все более важными, владение иностранными языками приобретает ключевое значение для успешной коммуникации и развития личности. Однако, несмотря на все преимущества современных методик обучения, в том числе использование аутентичных видеоматериалов, процесс освоения иностранного языка на уровне основного общего образования все еще сталкивается с рядом проблем и трудностей. В данной статье мы обратим внимание на некоторые из этих проблем и рассмотрим возможные пути их решения с акцентом на использование аутентичных видеоматериалов в образовательном процессе.

Актуальность проблемы обучения иноязычному общению на уровне основного общего образования на основе применения аутентичных видеоматериалов нельзя недооценивать в современном мире, где глобализация и межкультурное взаимодействие становятся все более интенсивными. В условиях развивающегося информационного общества владение иностранными языками становится необходимым навыком, обеспечивающим успешное взаимодействие в различных сферах жизни. Однако, несмотря на стремительное развитие методик и технологий

обучения, процесс овладения иностранным языком на уровне основного общего образования все еще сталкивается с рядом серьезных проблем и трудностей.

Важной проблемой является недостаточное количество времени, отведенного на изучение иностранного языка в учебном плане основной школы. Ограниченное количество часов, предусмотренных для изучения языка, ограничивает возможности формирования навыков общения у учащихся. Кроме того, нередко учащиеся испытывают недостаточную мотивацию к изучению иностранного языка. Несмотря на явную важность владения иностранным языком, многие сталкиваются с отсутствием яркой мотивации из-за недостаточной осознанности преимуществ, которые может принести владение языком.

Одним из способов решения этих проблем является использование аутентичных видеоматериалов в процессе обучения. Тем не менее, при этом возникают свои сложности. Например, у учащихся может возникать трудность с пониманием речи на слух в аутентичных видеоматериалах из-за разнообразия диалектов, интонаций и темпа речи носителей языка. Еще одной проблемой является необходимость профессиональной подготовки учителей для эффективного использования аутентичных видеоматериалов в образовательном процессе. Не каждый педагог обладает достаточной компетенцией для организации уроков с использованием такого типа материалов.

Также важно учитывать технические и организационные аспекты при работе с видеоматериалами в классе. Недостаточное оборудование или неумение его правильно применять может сделать процесс обучения менее эффективным. Несмотря на все трудности, использование аутентичных видеоматериалов в обучении иностранному языку на уровне основного общего образования представляет собой важный шаг к формированию навыков общения и глубокого понимания языка у учащихся, что в конечном итоге способствует их успешной адаптации в многоязычном мире.

Обучение иноязычному общению в основной школе сталкивается с рядом общих проблем, которые могут затруднять эффективный процесс усвоения языка. Одной из таких проблем является ограниченное количество времени, выделенного на изучение иностранного языка в учебном плане. Обычно уроки иностранных языков занимают лишь небольшую часть учебного расписания, что может ограничивать возможности студентов для полноценного освоения языка.

Еще одной распространенной проблемой является недостаточная мотивация учащихся. Некоторые студенты могут не видеть необходимости изучения иностранного языка или не чувствовать интереса к этому предмету из-за различных факторов, таких как отсутствие внутренней мотивации или неудачные опыты в прошлом. Также важно учитывать разнообразие уровней языковой подготовки учеников. В классе могут присутствовать студенты с различным уровнем владения языком, что может создавать трудности для преподавателя в адаптации учебного материала под разные потребности и способности учеников.

Другими распространенными проблемами являются ограниченные ресурсы и нехватка квалифицированных преподавателей. Не в каждой школе есть необходимое оборудование и материалы для эффективного обучения иностранному языку. Кроме того, некоторым учителям может не хватать опыта или квалификации для успешной реализации учебного процесса. Таким образом, общие проблемы обучения иноязычному общению в основной школе включают в себя ограниченное количество времени на изучение языка, недостаточную мотивацию студентов, разнообразие уровней подготовки, ограниченные ресурсы и нехватку квалифицированных преподавателей. Эти проблемы требуют внимания и поиска эффективных стратегий для их преодоления в целях обеспечения качественного обучения иностранному языку в основной школе.

Использование аутентичных видеоматериалов в обучении иностранным языкам имеет огромное значение в формировании навыков коммуникации и понимания языка у учащихся. Аутентичные видеоматериалы представляют собой реальные образцы речи носителей языка в различных контекстах, отражающих реальные ситуации общения и культурные особенности страны, где используется целевой язык. Это позволяет учащимся получить представление о реальном использовании языка, его интонации, лексике и грамматике, что способствует развитию навыков слушания и понимания на слух, а также способствует расширению словарного запаса.

Кроме того, аутентичные видеоматериалы обогащают образовательную среду и делают уроки более интересными и мотивирующими для учащихся. Видеоматериалы могут представлять разнообразные жанры, такие как фильмы, новости, документальные фильмы, рекламные ролики и интервью, что помогает поддерживать внимание учащихся и создавать атмосферу полного погружения в языковую среду. Использование аутентичных видеоматериалов способствует развитию культурной компетенции учащихся, так как они могут познакомиться с культурными аспектами стран, говорящих на изучаемом языке, и понять их менталитет, традиции и ценности через

визуальное и звуковое восприятие. Таким образом, использование аутентичных видеоматериалов является важным компонентом обучения иностранному языку, поскольку они способствуют развитию навыков общения, понимания языка и культурной компетенции учащихся, делая обучение более эффективным, интересным и практичным.

Преимущества использования аутентичных видеоматериалов в обучении иностранным языкам непрерывно подчеркиваются в педагогической практике. Одним из ключевых преимуществ является возможность представления учащимся реальных образцов речи носителей языка, что создает аутентичную языковую среду и способствует развитию навыков слушания и понимания на слух. Эти видеоматериалы позволяют студентам ощутить ритм, интонацию и акцент языка в естественной среде, что не всегда возможно с помощью учебных материалов.

Аутентичные видеоматериалы предлагают разнообразие визуальных и аудиовизуальных контекстов, включая фильмы, телепередачи, новости, интервью и многое другое. Это разнообразие жанров и тематик позволяет преподавателям подбирать материалы, соответствующие интересам и уровню подготовки своих студентов, что делает обучение более индивидуализированным и привлекательным.

Пути решения проблем и трудностей в обучении иноязычному общению на уровне основного общего образования могут быть разнообразными и включать несколько ключевых аспектов. Необходимо уделить внимание разработке и внедрению более гибких и адаптивных учебных программ, которые учитывают индивидуальные потребности и способности учащихся. Это включает в себя более гибкое распределение времени на изучение иностранного языка, а также создание дополнительных возможностей для мотивации и поддержки студентов.

Важно инвестировать в профессиональную подготовку учителей и предоставление им необходимых ресурсов и инструментов для успешной реализации учебного процесса. Это может включать в себя проведение специализированных курсов и тренингов по использованию аутентичных видеоматериалов в обучении, а также обновление образовательного оборудования и программного обеспечения.

Решения проблемы состоит в активном использовании современных технологий в образовательном процессе. Это включает в себя разработку и внедрение интерактивных онлайн-платформ и приложений, которые предлагают доступ к разнообразным аутентичным видеоматериалам, а также инструменты для их адаптации и использования в учебных целях. Кроме того, важно уделять внимание сотрудничеству с родителями и общественными организациями для создания поддерживающей образовательной среды как внутри, так и вне школьных стен. Это может включать в себя организацию выездных мероприятий, встреч с носителями языка и другие инициативы, способствующие погружению учащихся в языковую среду и стимулирующие их интерес к изучению иностранного языка.

Пути решения проблем и трудностей в обучении иноязычному общению на уровне основного общего образования включают в себя разработку гибких учебных программ, профессиональную подготовку учителей, использование современных технологий и активное взаимодействие с родителями и общественными организациями. Эти меры позволят улучшить качество образования и обеспечить эффективное освоение иностранного языка у учащихся.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализ проблем и трудностей обучения иноязычному общению на уровне основного общего образования, основанный на использовании аутентичных видеоматериалов, позволяет сделать ряд выводов. Во-первых, необходимо признать важность развития языковых навыков учащихся уже на этапе основного образования в условиях современного мирового сообщества. Во-вторых, использование аутентичных видеоматериалов в обучении дает значительные преимущества, такие как создание реалистичной языковой среды, развитие навыков общения и культурной компетенции, а также повышение мотивации учащихся.

Для решения проблем и трудностей в обучении иностранному языку на уровне основного образования рекомендуется следующее. Во-первых, необходимо улучшить качество учебных программ, внедряя более гибкие и адаптивные подходы к обучению. Во-вторых, следует проводить систематическую подготовку и поддержку учителей, обеспечивая доступ к необходимым методикам и ресурсам для использования аутентичных видеоматериалов. Также важно продолжать инвестировать в развитие современных технологий и онлайн-платформ для обучения языкам, чтобы сделать образовательный процесс более доступным и эффективным.

Список использованной литературы

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-autentichnyh-materialov-v-obuchenii-inostrannomu-yazyku-na-urovne-a1>
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-russkoyazychnoy-professionalno-kommunikativnoy-kompetentsii-studentov-medikov-na-osnove-autentichnyh-videomaterialov>
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-problemy-obucheniya-angliyskomu-yazyku-v-vuze>
4. <https://science-education.ru/ru/article/view?id=20030>

UDC 378: 81.

Bakhtibayeva A.R.
m.p.s., senior teacher
Ablai Khan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: bakhtibayevaa@mail.ru

THE ROLE OF CRITICAL THINKING IN THE MODERN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Abstract: This article considers aspects of the critical thinking as an effective strategies in foreign language education. Teaching critical thinking should be carried out in new educational conditions. Therefore, modern education needs such forms of education that would allow a person to think more productively, independently satisfy his need for new knowledge. Existing knowledge and analyzed information serve as the foundation for the development of critical thinking. Simply memorizing the material by heart is less effective than working with a source of information – establishing relationships, generalizing information, checking its reliability, and linking any general facts to specific examples.

Keywords: Critical thinking, competence, cognitive, thinking technology, integrative abilities, cognitive processes.

Бахтибаева А.Р.
п.ғ.м., аға оқытушы
Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: bakhtibayevaa@mail.ru

ҚАЗІРГІ ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ СЫНИ ОЙЛАУДЫҢ РӨЛІ

Түйін: Бұл мақалада сыни тұрғыдан ойлау аспектілері шет тілін оқытудағы тиімді стратегия ретінде қарастырылады. Сыни тұрғыдан ойлауға үйрету жаңа білім беру жағдайында жүргізілуі керек. Сондықтан қазіргі заманғы білім адамға нәтижелі ойлауға, жаңа білімге деген қажеттілігін өз бетінше қанағаттандыруға мүмкіндік беретін білім берудің осындай түрлерін қажет етеді. Қолданыстағы білім мен талданған ақпарат сыни ойлауды дамытудың негізі болып табылады. Материалды жатқа жаттау ақпарат көзімен жұмыс жасаудан гөрі тиімді емес-қарым-қатынас орнату, ақпаратты жалпылау, оның дұрыстығын тексеру және кез-келген жалпы фактілерді нақты мысалдармен байланыстыру болып табылады.

Тірек сөздер: Сыни тұрғыдан ойлау, құзыреттілік, танымдық, ойлау технологиясы, интеграциялық қабілеттер, танымдық процестер.

A human perceives all of the information acquired from the surrounding world, allowing him to represent both sides of an object, anticipate changes, and dive deep into each object. This procedure, however, is only achievable with the assistance of thought.

Thinking, structured by universal categories and laws, was regarded not only as a means of human penetration into various spheres of being, but also as a link that ensures the continuity of culture, the preservation of its norms, and, as a result, the possibility of mutual understanding and mutually agreed-upon behavior between people. For the most part, thinking served as the logic of generalization, reducing the distinctions between individual experiences to a rule, a pattern, or a trend [1, p. 85].

There are two styles of thinking in psychology, but typical school instruction promotes just one. Second thinking, on the other hand, is essential in everyone's life since convergent and divergent thinking are like two sides of the same coin.

For a long time, logic was supposed to be the foundation of the thought process. Even when translated from ancient Greek, logic is the study of accurate thinking and reasoning. To this day, the ability to reason logically or critically is at the foundation of successful learning in schools.

A form of thinking that is focused at solving various problems using a defined sequence of operations is Convergent thinking, also known as critical thinking. This is the type that students employ in algebra sessions when they are seeking for a solution to a problem using a newly learned formula. There can only be one proper response. Convergent thinking, in its most basic form, entails identifying the sole correct solution based on the data that is already available.

By the mid-twentieth century, people realized that thinking critically is often ineffective in solving complex non-standard problems. The reason for this is the linearity and one-sidedness of this way of thinking. However, persons with a creative streak who were lost in the face of rational duties easily handled similar quandaries. It was a unique set of cognitive processes. Divergent thinking is a creative thought process that entails finding multiple correct answers to the same problem or activity.

Joy Paul Guilford, an American psychologist and professor, was the first to investigate critical and creative thinking and give them the titles divergent and convergent [2, p. 48].

On the one hand, Bono simply upgraded Guilford's concept. However, in some circumstances, lateral thinking is regarded as complex: it incorporates both divergent and convergent thinking.

Convergent thinking helps you to critically examine ideas, while divergent thinking allows you to develop them, therefore it is crucial to be able to work with both forms of thinking and use them intentionally depending on the situation.

It is important to give yourself the opportunity to think in both ways. Divergent and convergent thinking, when used consistently together, helps you to come up with highly fascinating and non-trivial answers. At the same time, both of these styles of thinking should be included in situations where they are required. Otherwise, they may obstruct your ability to think critically.

Today, multiple definitions of the concept of "Critical Thinking" may be found in various writers' scientific works. Researchers such as Ch. Temple, K. Meredith, and J. Steele, the creators of the technologies and the development of critical thinking through learning to read, believe that thinking critically comprises being inquisitive, setting goals, and seeking solutions of all types. An American psychologist Diane Halpern notes the inseparability of critical thinking with creative thinking. Critical thinking, according to American researcher and educator Robert H. Ennis, is "reasonable reflective thinking directed at deciding what to believe or how to act". Critical thinking can be seen as having two components: 1) a set of information and belief generating and processing skills, and 2) the habit, based on intellectual commitment, of using those skills to guide behavior. It is thus to be contrasted with: 1) the mere acquisition and retention of information alone, because it involves a particular way in which information is sought and treated; 2) the mere possession of a set of skills, because it involves the continual use of them; and 3) the mere use of those skills ("as an exercise") without acceptance of their results. This is not negative thinking that seeks flaws, but rather thinking that is open to new constructive ideas and explains the incomprehensible.

Several theoretical and experimental works (D. Kluster, P. Freire, J. Dewey, R. Ennis, and others) demonstrate the most important aspects of critical thinking. These include:

- independence of thinking;
- curiosity;
- formulating the problem and finding a way out of the current situation;
- making informed decisions;
- expressing your point of view.

Independence of thinking permits students to develop their ideas, judgements, and opinions independently of the others. Students should "have enough flexibility to think with their own heads and tackle the most difficult problems individually. Students have the right to adopt other people's views as their own and to agree with someone else's viewpoint.

The ability to form creative and critical thinking and teach these types of thinking to their students determines the level of professional competence of the teacher. Since the term "*competence*" is mentioned in this article, we consider it necessary to clarify our understanding of this concept. The essence of the idea of "*professional competence*" is a set of specific abilities (mental, physical, linguistic, etc.), as well as motivational attitudes and value orientations employed in professional practice [p.9]. The latter's formation process includes the development of individual competences, which may be associated with abilities based on knowledge and experience of practical application in a variety of scenarios. This article describes a method for teaching students critical thinking and integrative abilities, which can be referred to as

competences if the student has developed motivating attitudes toward their implementation in practical actions.

Critical thinking skills take time to develop, and students have an extensive knowledge system that includes “*P-knowledge* that is given to them within the framework of formal education (school, university, advanced training courses, etc.), and *Q-knowledge* obtained as a result of their own analytical work, reflection, and critical attitude toward their experience and to themselves”.

A number of researchers describe in detail those concepts that are associated with the category of "critical thinking": reflection - denial - criticism - criticality - self-criticism - argumentation - proof - refutation - assessment - self-assessment - value judgment.

Furthermore, the new education system places a strong emphasis on the development of various organizational forms of independent educational and cognitive activity. The implementation of the concept of continuous education, which allows professionals to meet the constant changes in technology and knowledge, is based on information and cognitive independence.

The term "information-cognitive independence of students" is based on the concept of "cognitive independence" as a personality quality, which is based on intellectual abilities and skills, readiness for independence, mastery of cognitive activity techniques, generalized methodological knowledge, self-control. Cognitive interest, as a reflection of the individual's information-cognitive need, is a vivid expression of the value attitude toward the world in cognition.

Critical thinking as the basis for the development of information-cognitive independence of the student is manifested through the following interrelated functions:

- stimulating (formation of the need for new information, new assumptions, ideas, solutions);
- predictive (anticipation of the results of information and cognitive activity);
- corrective (clarification of the search area for new information as a result of a critical analysis of the available information, determination of information retrieval strategies);
- evaluative-reflexive (assessment of one's own information-cognitive activity, checking the reliability of information) [5, p.32].

The implementation of these functions allows the student to become the subject of educational activities.

The justification for the expediency of the formation of students' critical thinking consists of two interrelated parts. On the one hand, team training improves the overall quality of teaching and learning process by encouraging critical thinking. On the other hand, it is the most crucial requirement for increasing specialists' general and professional training who will work in a group of like-minded people, each of whom is a creative person with a high culture of critical thinking.

Critical thinking has recently emerged as a major educational issue in several Asian countries. It is thought that critical thinking should be included as one of the skills that go hand in hand with learning a foreign language, in this case English. It follows that critical thinking must be taught to kids alongside English language abilities such as listening, speaking, reading, and writing, also this will not be simple. Critical thinking is a cognitive process in which students use their minds to observe, think, categorize, and hypothesize. As a result, it is not a one-time treatment, but rather a long journey to help pupils become critical or more critical and independent.

There is a technology feature in critical thinking that allows you to clearly manage the educational process while also solving the most significant educational and upbringing duties in a complex (discipline, clear and attentive task performance):

- the ability to manufacture critical thinking helps pupils how to analyze information independently, which promotes independent thinking;
- critical thinking improves communication abilities, the capacity to have a conversation, and the ability to work in a team;
- the technique of mutual learning is included into critical thinking technology. It is well acknowledged that teaching others is the most effective way to learn. Students are cast in the role of teachers. This boosts their self-esteem and encourages them to believe in themselves; this strategy works best when combined with an educational text;
- the exchange of information fosters the development of many types of perception: analytical, visual, auditory, and reflective.

Critical thinking improves students' ability to self-regulate learning activities and self-educate in general (the three-phase structure of the lesson implies the presence of reflection at each stage of the lesson and, accordingly, reflection itself, decision plans, criteria for evaluating the results obtained).

Critical thinking development is a process of training and education that results in the actualization and development of a person's natural attributes such as curiosity, receptivity, self-confidence, independence, sociability, freedom of expression, and boldness in expressing ideas. The ability to generate creative and critical thinking and teach these types of thinking to students determines the teacher's level of professional competence, who also guides students into the mainstream of critical thinking. The productivity of students' actions, and hence the success of the learning process itself, is determined by the teacher's ability to teach pupils to think critically, ensuring perception, memorizing, understanding, comprehension, and other mental processes.

Learning strategy instruction is also considered an effective approach to teach critical thinking skills in the language classroom. Language teachers can promote their students' critical thinking through teaching them learning strategies. In doing so, students can develop their metacognitive awareness. Teachers can encourage students to describe and share their own learning techniques and strategies.

Students and teachers are continually learning through experience, both their own and that of others. This requires them to constantly check the direction of their ideas, analyze their own activities, rely on pedagogical science advice, compare their work experience of other people, and critically evaluate their triumphs and mistakes. All work in the process of solving group problems is based on the creative cooperation of a teacher and a student, on the development of an analytical approach to any material among students, and there is interaction student – teacher, teacher – student, student – student through cognitive activity.

Teachers can examine students' cognitive capacity, reflect on their activities, value-semantic assimilation of the content, and their own activities in the classroom by studying and implementing technology for the development of critical thinking. This enables the teacher to progress in both the preparation and execution of a lesson, a series of sessions, and professional development. Reflection enables the teacher to go beyond the constraints of complete absorption in immediate activity, to recognize the challenges that confront him in the broader context of the modern changing world, and to convey these qualities to his students.

As students gain critical literacy abilities, they will be able to use a variety of arguments and evidence to support their claims. Exact sciences, such as physics or biology, progress by combining lower levels of learning and comprehension into new ones introduced. In the shape of a pyramid, each new area of knowledge is placed on top of the preceding one. Humanities, on the other hand, such as literature and the visual arts, often emerge as distinct entities along a horizontal line, as educational sociologists illustrate. As a result, critical thinking and reading skills develop and manifest differently in diverse contexts. It is crucial to remind students to pay attention to the individual requirements of different academic courses and to obtain feedback from their lecturers on valuable manifestations of critical thinking.

Because of the factors stated above, critical thinking skills are desperately needed by English as a Foreign Language students. It is undoubtedly the job of English as a Foreign Language teachers to train their students in the acquisition or development of critical thinking skills while learning English. Without extensive critical thinking practice, students may miss out on the opportunity to become more independent and self-confident individuals who actively participate in the global workplace and worldwide community. As a result, the best option given here is to purposefully teach critical thinking. Critical thinking is required by law to be included in all levels of education, from elementary to postsecondary. As a result, teaching critical thinking is a necessary inside the classroom, as some objectives and indicators are included in the curriculum. Teachers must only choose appropriate instructional approaches, methods, or strategies.

Modern society is continually evolving, and new goals and purposes for education and school are being established. The teacher cannot remain unaffected by the fundamental changes that are occurring in the classroom today. Being at the "forefront" of education, the teacher must consider the changing needs of society and the state. Therefore, we regard our initial responsibility as introducing the kid to educational activities, lighting the flame of knowledge in him, and developing the desire and skills to learn from children at all stages of development.

To summarize, in spite of the identified connection between critical thinking and other elements of language teaching and a variety of activities directly relating to language teaching, there is no consensus among teachers regarding the understanding and interpretation of thinking that "defines the content" of what is taught in the English language classroom. Therefore, there is a need for targeted professional development for teachers in the area of critical thinking that will include a theoretical rationale, reinforcement of the basic principles of critical thinking and practical examples that teachers can utilise and better understand the idea of critical thinking in general and critical thinking approaches in teaching specifically. That's why it's crucial for educators and curriculum developers to place equal importance on teaching a language and teaching students to think critically. This can be accomplished by giving students the chance to engage in critical

thinking tasks that require them to analyze and evaluate information, as well as by incorporating real-world materials like news and media into language lessons. Learners of a foreign language can benefit greatly from these methods because they help them cultivate the critical thinking skills essential for comprehending and appreciating the culture and values of the language's speakers.

REFERENCE

1. LaRue Allen and Bridget B. Kelly. Transforming the Workforce for Children Birth Through Age 8. -Washington, DC: The National Academies Press, 2015. -P. 85.
2. Guilford, J.P. Cognitive psychology's ambiguities: Some suggested remedies. Psychological Review. - New York, 1982. - P.48.
3. Halpern, D.F. Critical thinking across the curriculum. - New York, 2014. - P.9. <https://doi.org/10.4324/9781315805719>.
4. Nagel, P. Critical thinking and technology. Social Studies and the Young Learner, 26(4). -Toronto, 2014. -P.4.
5. Fisher, A. Critical thinking: An introduction. London, UK: Cambridge University Press, 2001. -P. 32.

УДК 372.881.111.1

Бейкутова А.М.,
PhD докторант, КазУМОиМЯ им Абылай хана,
Алматы, Казахстан,
e-mail:a.beikutova@mail.ru

Тортаева Т.М.,
магистр педагогических наук
КазУМОиМЯ им Абылай хана,
Алматы, Казахстан,
e-mail: mtogzhan08@gmail.com

Қалмет А.Б.,
магистр педагогических наук
КазУМОиМЯ им Абылай хана,
Алматы, Казахстан,
e-mail:aisha072199@gmail.com

ФОРМИРОВАНИЕ МЕДИА КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ-ЖУРНАЛИСТОВ

Аннотация: Медиакоммуникативная компетенция играет ключевую роль в успешной профессиональной деятельности студентов-журналистов. В современном информационном обществе эта компетенция является необходимым инструментом для эффективного взаимодействия с аудиторией через различные медиа-платформы. В данной статье мы рассмотрим методы формирования медиа коммуникативной компетенции, используемые в процессе обучения студентов-журналистов, а также результаты и обсуждения данного подхода.

Ключевые слова: высшее профессиональное образование, профессиональная компетентность, медиакоммуникативная компетентность, концептуальные основы формирования компетенций.

Beikutova A.M.,

3rd year PhD student

Kazakh Ablai Khan University

of International Relations & World Languages

e-mail:a.beikutova@mail.ru

Tortaeva T.M.,

master of pedagogical sciences

Kazakh Ablai Khan University

of International Relations & World Languages

e-mail: mtogzhan08@gmail.com

Kalmet A.B.,

Master of pedagogical sciences

Kazakh Ablai Khan University

of International Relations & World Languages

e-mail:aisha072199@gmail.com

Abstract: The article provides a critical analysis of the formation of professional competence in higher education, including foreign language media communication competence, with an emphasis on the problem of the formation of professional competence in the process of foreign language education. The competence component in the development of society is shown, attention is paid to the current state of competence formation in education. the professional competence of a university graduate based on the analysis of the requirements of state standards and works in the field of foreign language education.

Keywords: higher professional education, the paradigm of foreign language education, professional competence, media and foreign language communicative competence, conceptual foundations of competence formation.

Введение

Необходимо разработать квалификационную систему и технологии формирования медиакоммуникативной компетенции в вузах страны. Концептуальность формирования медиакоммуникативных компетенций заключается в разработке технологий квалификации и ее обоснования. В этой связи возникает вопрос, связанный с уровнем подготовки выпускников вузов и соответствием взаимных требований к обеспечению занятости. Овладение выпускником медиакоммуникативной компетенцией, находится под пристальным наблюдением работодателей. Это связано с тем, что в новой статье 45-1 закона «Об образовании» «социальное объединение в сфере профессионального образования», где особое внимание уделяется участию работодателей в подготовке специалистов, оценке профессиональной подготовки выпускников, организации их профессиональной практики и трудоустройству».

В соответствии с требованиями современного этапа, на отечественном и международном рынке труда, в соответствии с поставленными перед страной задачами, подготовка специалистов-вузы государства основываются на образовательной квалификации системы формирования медиакомпетентности в профессиональном образовании. Поэтому образовательная парадигма также будет направлена на освоение указанных компетенций. На сегодняшний день квалификационный подход, отражающий инновационный процесс в образовании, основан на необходимости перехода на систему квалификаций в соответствии с общей концепцией образовательного стандарта, принятой во многих развитых странах, и в составлении системы проверки содержания образования и его качества. Актуальность массового внедрения данного подхода определяется следующими планируемыми и реализуемыми тенденциями развития отечественной системы образования:

1) потребность в обеспечении потребности рынка профессионального труда специалистами, подготовленными в соответствии с квалификационной структурой высшего профессионального образования;

2) потребность в многопрофильных профессионалах, обеспечивающих вариативность и альтернативность системы профессионального образования, основанного на квалификации, для инновационно-индустриального поступательного развития экономики;

3) определение квалификационной модели универсального образования, соответствующей международному уровню, направленной на обеспечение интеграции казахстанского образования.

Вышеуказанные направления модернизации отечественной системы профессионального образования определяют многие задачи, стоящие перед каждой отраслевой системой профессионального образования, а именно:

- в стратегических целях определяются основные профессиональные ориентиры;
- подготовка концептуально-инновационной платформы на основе обновленной модели определенного отраслевого образования, стратегических инновационных системных направлений нашей страны;

- в такой области гуманитарного профессионального образования, как система профессионального высшего образования, определение основной составляющей, включающей необходимость производства и ограниченность его прикладной производительности, отраслевую науку, профессиональное образование, целостность производства и бизнеса, взаимодополняемость друг друга. Следовательно, в решении проблемы модернизации высшего профессионального образования целесообразно изучить опыт вузов в данной сфере. В данной работе изложен опыт комплексно-интегративного моделирования высокопрофессионального иноязычного образования.

Системы транснационального сотрудничества, характерные для современности, также вытекают из глобального интереса, занимают широкую главу в поиске идей и их решений на транснациональном уровне, часто формируя «глобальную повестку дня». За последнее десятилетие идея «единой Европы» потребовала от государства внедрения стратегий и новшеств модернизации и универсализации европейской системы образования, разработки европейского образовательного стандарта, его признания на транснациональном уровне, критического анализа и принятия в качестве основы образовательной модели во многих системах образования. Среди таких документов «параметры и правила Болонского процесса», «стратегия» Европа 2020» «порядок модернизации высшего образования Европейского Союза» (Agenda for Modernization of Europe's Higher Education Systems), проект ОЭСР «оценка результатов обучения в высшем образовании» (Assessment of Higher Education Learning Outcomes, AHELO) и так далее.

Методы и материалы

На уровне ЮНЕСКО уточненные компетенции в образовании обозначены как основной результат обучающегося. В докладе международной комиссии по образованию «образование: скрытое сокровище» на XXI век Жак Делор сформулировал «четыре столпа», лежащие в основе образования: научиться распознавать, учиться творить, учиться жить вместе, учиться жить», и определил основные глобальные компетенции. Таким образом, по словам Жака Делора, один из них считает: «научиться не только иметь профессиональную квалификацию, но и иметь разрез в широком смысле, что позволяет преодолевать множество различных ситуаций и работать в команде» [2].

На симпозиуме в Берне (27-30 марта 1996 г.) был поставлен вопрос о том, что для реформирования образования по программе Совета Европы важно определить основные компетенции, необходимые обучающимся как для успешной работы, так и для дальнейшего получения высшего образования. В докладе В. Хутмахера отмечается, что понятие компетентности вошло в ряд понятий, таких как навыки, компетенции, способности, умения и до сих пор четко не определено. Однако, как отметил докладчик, все исследователи сходятся во мнении, что они близки к концептуальному полю «я знаю». Н. После Хомского В. Хутмахер сказал: «использование - это компетенция в действии ...». [3].

М.Г. Заседателева С.Л. Мишланова в своих трудах остановится на следующих пунктах:

- компетенции, связанные с владением устной и письменной коммуникацией, которые особенно важны для социальной жизни и служения, важно отметить, что те, кто не овладел такими компетенциями, дистанцируются от общества, обращая внимание на то, что в обществе, в профессиональной деятельности возникают трудности. Знание иностранного языка в контексте коммуникации очень важно сегодня;

- компетенции, связанные с ростом информатизации общества [4].

Исследования в области коммуникативной компетенции, проведенные Советом Европы в 1960-80-е гг. «современные языки: обучение, обучение, оценка. Общеевропейская компетенция владения иностранным языком», наряду с определением понятия коммуникативной компетенции и разъяснением входящих в ее состав компетенций, описаны шесть уровней владения языком (выживаемость, до дополнительного предела, пороговый, высокий, профессиональный), каждый из которых определил минимальные обязательные требования к целям и содержанию обучения языку. В настоящем документе введено в научное применение понятие общей компетентности, которое отражает не только уровень владения языком, но и личностные характеристики человека, особенности его поведения, взгляды, проявляющиеся в поведении человека в процессе общения (например, представление о себе и других людях).

Этот тип компетенции не меняется, потому что личные качества, которые в него входят, могут меняться со временем. Документ «современные языки: обучение, обучение, оценка. Доработаны версии монографии» общеевропейская компетенция владения иностранным языком «на французском и английском языках, в 2001 году опубликована монография» общеевропейская компетенция владения иностранным языком: обучение, обучение, оценка", в 2002 году – немецкая версия, в 2003 году монография переведена на русский язык. Далее в трех европейских странах, таких как Германия, Швейцария и Австрия, был разработан еще один документ под названием «Profile deutsch», который является уточнением рекомендаций Совета Европы по более подробному описанию шести уровней владения немецким языком. Первая версия "Profile deutsch" появилась в 2002 году и была разработана для уровней А – В. В 2005 году появилась новая, улучшенная версия этого документа для уровней А-С. Здесь подробно описаны все шесть уровней владения немецким языком, четко обозначены навыки, цели, стратегии, языковые инструменты, грамматика, тексты. Кроме того, для французского языка был разработан аналогичный документ, а для других европейских языков разрабатываются подробные описания шести уровней.

Результаты и обсуждения

Компетентность в отечественной методике обучения профессии журналиста, по мнению многих исследователей, в настоящее время образование сталкивается с очень сложной и неоднозначно решаемой задачей по определению как содержания данной концепции, так и основ разграничения основных компетенций и объема их составляющих. Несомненно, компетентностный подход в обучении как средство повышения качества образования в конце XX века является приоритетным направлением модернизации системы обучения в мировом образовательном пространстве. Российская школа, находящаяся на активной стадии реформирования своей системы, не смогла пройти компетентностный подход. В. В статье Мясникова и Н.Найденовой «компетентностные и педагогические критерии» говорится: «в период глобализации очень важно изучить применение компетентностного подхода при измерении учебных и учебных достижений с точки зрения мирового образовательного сообщества и определить связь компетентностного подхода в нашей стране с общемировыми принципами реформирования среднего образования» [6].

О. Е. Лебедев считает, что» компетентностный подход – это совокупность общих принципов определения образовательных целей, отбора содержания образования, организации образовательного процесса и оценки образовательных результатов " [7]. Рэйвен Дж. компетентностный подход " направлен, прежде всего, на достижение определенных результатов, получение важных компетенций. овладение разрезами невозможно без приобретения опыта, т. е. компетентность и деятельность неразрывно связаны» [8].

Таким образом, процесс обучения приобретает новое значение, становится процессом приобретения знаний, умений, навыков и опыта деятельности для достижения профессионально и социально значимых компетенций. В отечественной методической литературе подход к разделению выражается в том, что «приоритетность образовательных целей: через образование, самоопределение, самосознание, социализацию и развитие индивидуальности, создание условий для освоения выпускником системы компетенций, обеспечивающих способность и готовность к выживанию, устойчивому выживанию и профессиональному успеху в современном социально-экономическом пространстве подчеркнута [9].

Вопросами разработки компетентностного подхода в образовании занимались ученые Института теории и истории педагогики (г. Москва). По их мнению, основой компетентностного подхода является формирование компетенций. Таким образом, компетентностные термины, компетентностный подход явно вошли в методику преподавания в конце XX века. Кроме того, при рассмотрении контекста использования термина разрез можно выделить имена участников образовательного процесса: студенты – студенты – журналисты. Таким образом, все названия компетенций были разделены на три большие группы, каждая из которых была разделена на подгруппы.

Компетенции, которые должны были освоить все журналисты студенты, были разделены на три подгруппы: 1) навыки письменной коммуникации: составление новостных статей, репортажей, аналитических материалов, умение писать ясно, лаконично и структурировано, адаптация стиля письма под различные медиа-форматы (печатные издания, онлайн-платформы, социальные сети); 2) навыки редактирования: работа с редакционными стандартами и правилами, редактирование текстов на соответствие правилам грамматики, пунктуации и стиля, умение проводить критический анализ собственной и чужой работы и вносить необходимые исправления; 3) навыки работы с мультимедиа: создание и редактирование фотографий и видеоматериалов, работа с аудиозаписями и подготовка

радиопередач, использование графических и мультимедийных элементов для иллюстрации и дополнения текстовой информации.

Из требований сегодняшнего дня в настоящее время в процессе обучения будущих журналистов востребована не вторичная языковая личность, которая присоединяется к понятийной системе пользователей изучаемого языка, а многоязычная и мультикультурная языковая личность, в которой формируется умение и готовность взаимодействовать с представителями разных стран и культур. Этому способствовало создание Европейского союза, сближение культур и народов и, как следствие, многоязычие.

В современном информационном обществе медиа коммуникативная компетенция является неотъемлемым элементом профессиональной подготовки будущих журналистов. В ходе данной статьи мы рассмотрели важность формирования данной компетенции и основные методы ее развития в процессе обучения студентов-журналистов.

В заключение можно сказать, что успешное формирование медиакоммуникативной компетентности студентов-журналистов является важным фактором их будущего профессионального успеха. Тщательное и систематическое обучение, а также постоянное стремление к самосовершенствованию помогают им достичь высоких результатов в области журналистики и эффективно взаимодействовать с аудиторией в современном информационном пространстве.

ЛИТЕРАТУРА

1. Білім туралы Заң. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы.
2. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. — М. : Логос, 2004. — 384 б.
3. Nutmacher Walo. Key competencies for Europe//Report of the Symposium Berne, Switzerland 27-30 March, 1996. Council for Cultural Co-operation (CDCC) aSecondary Education for Europe. Strasburg, 1997.
4. М.Г. Заседателева С.Л. Мишланова МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ. Учебное пособие Челябинск 2018, 94 б.
5. Жалпыеуропалық кұзіреттер, 2003. Общеввропейские компетенции, 2003: 2
6. Мясников В.А., Найденова Н.Н., Тагунова И.А. Образование в глобальном измерении. Монография. — М., ИТИПРАО, 2009. — 512 с.
7. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании. Школьные технологии. — 2004. — № 5. — 3-16.
8. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация. М., 2002. (англ. 1984).
9. Гуршанова Н.А. Развитие компетентности специальности как важнейшее направление реформирования профессионального образования. Десятый симпозиум. Квалиметрия в образовании: методология и практика / Под науч. ред. Н.А. Селезневой и А.И. Субетто. Кн. 6. М., 2002.

UDC 16.21.07

Biteshova G.,
Master of Pedagogical Sciences
SDU University
Kaskelen, Kazakhstan
e-mail: gulmira.biteshova@sdu.edu.kz
Kalikberganova R.,
Master of Pedagogical Sciences
SDU University
Kaskelen, Kazakhstan
e-mail: roza.kalikberganova@sdu.edu.kz

DIGITAL DIMENSIONS OF GERMAN LANGUAGE LEARNING: INSIGHTS FROM KAZAKHSTANI STUDENTS AT SDU

Abstract: The objective of this study is to explore the media and application preferences of students in learning the German language. The study was conducted among 2nd and 3rd-year Suleyman Demirel University (SDU) students using SurveyMonkey to distribute the questionnaire. The number of participants for this anonymous quantitative research was 30 students, with 83% being women and 17% men. The results

indicated that most students (80%) utilized platforms such as YouTube and Duolingo as their primary tools for learning the German language.

Key words: Media platforms, Duolingo, the German language, students, applications.

Битешова Г.,

Педагогика ғылымдарының магистрі
Сүлейман Демирель университеті

Қаскелең, Қазақстан
e-mail: gulmira.biteshova@sdu.edu.kz

Қалықбергенова Р.,

Педагогика ғылымдарының магистрі
Сүлейман Демирель университеті

Қаскелең, Қазақстан
e-mail: roza.kalikbergenova@sdu.edu.kz

Түйін: Бұл зерттеудің мақсаты неміс тілін үйрену кезінде студенттердің бұқаралық ақпарат құралдарын және қосымшаларды қолданудағы қалауларын зерттеу болып табылады. Зерттеуде сауалнама SurveyMonkey көмегімен Сүлейман Демирел университетінің (SDU) 2 және 3 курс студенттері арасында жүргізілді. Бұл анонимді сандық зерттеуге қатысушылардың саны 30 студентті құрады, олардың 83% қыздар және 17% ұлдар болды. Нәтижелер студенттердің көпшілігі (80%) неміс тілін үйренудің негізгі құралдары ретінде YouTube және Duolingo сияқты платформаларды пайдаланатынын көрсетті.

Тірек сөздер: Медиа платформалар, Duolingo, неміс тілі, студенттер, қосымшалар.

Битешова Г.,

Магистр педагогических наук
Сулейман Демирель университет

Қаскелең, Қазақстан
e-mail: gulmira.biteshova@sdu.edu.kz

Каликбергенова Р.,

Магистр педагогических наук
Сулейман Демирель университет

Қаскелең, Қазақстан
e-mail: roza.kalikbergenova@sdu.edu.kz

Аннотация: Целью данного исследования является изучение медиа и прикладных предпочтений студентов при изучении немецкого языка. Исследование проводилось среди студентов 2-го и 3-го курсов Университета Сулеймана Демиреля (SDU) с использованием SurveyMonkey для распространения анкеты. Число участников этого анонимного количественного исследования составило 30 студентов, из них 83% — девушки и 17% — молодые люди. Результаты показали, что большинство студентов (80%) использовали такие платформы, как YouTube и Duolingo, в качестве основных инструментов для изучения немецкого языка.

Ключевые слова: Медиаплатформы, Duolingo, немецкий язык, студенты, приложения.

Introduction

Within the domain of language acquisition, independent learning experiences through technology media stand as a significant part, extending the boundaries of traditional classroom settings [1, pp. 3-4]. For students mastering a second language, the integration of digital media and language learning applications has emerged as a prevalent and dynamic part of self-directed learning [2, pp. 87-101]. The contemporary educational landscape witnesses a paradigm shift as students increasingly turn to these technological tools to enhance their linguistic competence and learn about the culture [3, pp. 36-46]. However, using social media or other platforms might also have negative effects on students' writing abilities. According to Baldwin (2012) social media might cause grammatical mistakes, spelling inconsistencies and other grammar violations of the language norms [4, pp. 24-43]. Similarly, using e-books might decrease the students' interest and motivation to learn [5, pp. 247-258]. However, other scholars found that using e-books increases students' academic abilities and creativity [6, pp. 7-8].

The study conducted by Anwas et al (2020) demonstrated the positive influence of media sources on listening skills [7, pp. 41-57]. Moreover, the research by Messemer (2021) highlights the effectiveness of

applications like Duolingo in grammar and vocabulary acquisition [8, p. 28]. It revealed that face-to-face learners exhibited superior skills in reading and writing, while Duolingo learners showed similar results in grammar and vocabulary sections compared to students who learned face-to-face. In a study by Verdugo and Belmonte, in-class usage of computer showed better results in listening in the experimental group compared with the control group. [9, pp. 67-71] However, these results were obtained for students who were learning English as their second language. As opposed to the English language, German language acquisition among Kazakhstani students remains comparatively less researched.

As the demand for multilingual proficiency continues to grow, understanding the dynamics of language learning, especially through digital media becomes important. This research aims to contribute insights into the preferences and practices of Kazakhstani students learning German and to understand the correlation of digital media and academic performance. Our study asks questions: 1) What platforms do they use to learn German language? 2) What is the effectiveness of the platforms? We hypothesized the relationship between digital media use with higher knowledge in German language 3) What type of digital media could be added to the curriculum of the German courses.

Materials and Methods

The research aims to find the correlation between the usage of digital media and of German language knowledge among Kazakhstani students. This quantitative research employs a survey question from previous studies of Anwas et al (2020) [7, p. 51]. Several questions were added to develop the survey and to increase the validity of the questionnaire. The Cronbach alpha for the questionnaire was 0.60.

The survey was distributed by SurveyMonkey through social media and consists of 10 questions to observe students' usage of digital media and language learning applications. The survey was distributed anonymously in Russian and Kazakh languages among 2nd and 3rd-year students at Suleyman Demirel University enrolled in German language courses. To discern correlations between academic performance and the use of additional learning tools, the survey was updated with new questions. Data analysis was conducted using Stata 16. Pearson's test was used to explore the correlation between students' engagement with digital resources and their academic achievements. The survey questions are as follows:

1. Demographic Information:
 - Gender
 - Age
 - Place of origin
2. Academic Performance:
 - Major
 - Average score in the German language class
3. Language Usage:
 - How often do you use the German language in your daily life?
 - How long have you been studying German language?
4. Digital Media Usage:
 - Do you use media platforms or applications for learning the German language?
 - If yes, which platforms and applications do you use?
 - How often do you use them?
5. Challenges in Language Learning:
 - Which sections of the German language are more difficult for you?
6. Learning Resources:
 - Which books do you use in learning the German language?

Results and discussion

The primary objective of this investigation is to examine the media tools and platforms utilized by Kazakhstani students. The anonymous survey was distributed by snowball sampling among the SDU students. A total of 30 participants from Philology studies from Education and Humanities Faculty have successfully completed the survey, with a notable gender distribution, where 83% were women and the remaining 17% were men. The average age of the participants was 21, and a significant portion (68%) identified their upbringing in "big cities," while 2% were from other small cities, and the remainder originated from village-type settings. The participants' average grade was 82 (B). Table 1 provides insights into the participants' perceptions of the frequency with which they employ the German language in their daily lives.

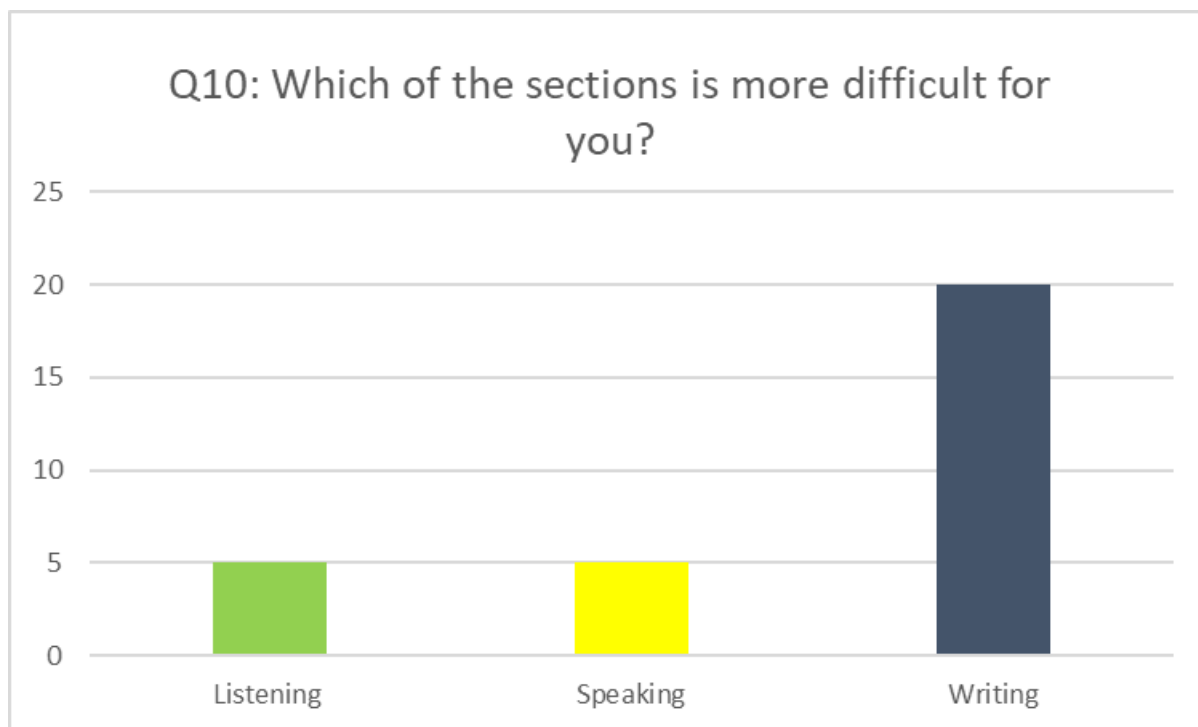
Table 1. Frequency of the German language in a daily life

A substantial portion (17 out of 30) of respondents indicated that they rarely use the German language in their daily lives, with an additional 9 out of 30 noting "very rare" usage. Furthermore, 80% of participants reported utilising media platforms and technology as tools for learning the German language. In terms of preferred out-of-class platforms for language acquisition, most students expressed a preference for Duolingo.

Half of the students (50%) reported using these platforms and applications frequently, while 10% indicated very frequent usage. Additionally, when assessing the difficulty of language sections, 20 out of 30 students identified the writing section as the most challenging, as opposed to listening and speaking, as detailed in Table 2.

Table 2. Sections perceived as difficult by students in German language

As their preferred book for studying, students indicated their classroom book which was Schritte International neu.

To understand the correlation between the knowledge and use of digital media platform, we used Pearson's correlation test. Our hypothesis as follows:

H_0 : There is no linear relationship between digital media use and higher knowledge in German language.

H_1 : There is a linear relationship between digital media use and higher knowledge in German language.

Table 3

Pearson's coefficient	p-value
0.12	<0.05

The general guidance provided by Cohen (1988) as follows:

Table 4

Coefficient Value	Strength of Association
$0.1 < r < .3$	small correlation
$0.3 < r < .5$	medium/moderate correlation
$ r > .5$	large/strong correlation

The Pearson's coefficient showed that there is a little correlation between digital media use and higher knowledge in German language.

Discussion

Findings reveal a distinctive gender distribution among the participants, with a majority of 83% being women. This observation may have implications for future research, considering potential gender-specific preferences or challenges in language learning. Most participants grew up in "big cities," reflecting the urban-centric nature of the study sample. This demographic information is crucial for contextualizing the study's outcomes and understanding potential variations in language learning experiences across different socio-cultural backgrounds.

Our participants exhibited a notable preference for digital media and technology, with 80% utilizing various platforms for the German language learning. This aligns with the contemporary trend of students leveraging technology as supplementary tools for language acquisition [9, pp. 67-71]. Notably, Duolingo emerged as the preferred out-of-class platform, with half of the students using it frequently. This preference may be attributed to the platform's user-friendly interface and gamified approach, aligning with previous research by Messemer (2018), which highlighted the effectiveness of Duolingo in grammar and vocabulary acquisition [8, p. 28].

When assessing the difficulty of language sections, our study identified the writing section as the most challenging for 20 out of 30 students, emphasizing the need for targeted support in this aspect of language learning. Writing could be described as “a process-oriented, goal-directed and problem-solving process, which involves the writer’s awareness of the composing process and the teacher’s or peer’s intervention at any time needed” (Dyson and Freedman (1991) [10, p. 58]. As described by Myhill and Fisher (2010), it demands reading skills, working memory and topic knowledge, ability to access lexical items and use them in a manner that a reader would understand [11, p. 3]. Therefore, writing is a common difficult section in a language and needs to be improved mostly by using traditional methods.

The outcomes of our study showed a small correlation between the digital media use and knowledge. It correlates with existing literature by Hariani et al (2018), which emphasized the positive influence of media sources on listening and speaking skills [12, pp. 253-255]. In this research implementing audio and visual media in regular classes increased the motivation of students to speak in the language they are learning. However, our study exhibits several limitations. Firstly, there is a need to increase the sample size of participants, ensuring equitable distribution across both genders. Secondly, the reliance on self-reported grades by students introduces a potential source of bias. In future investigations, we propose employing standardized assessments such as the German Language University Entrance Examination (DSH) or Test of German as a Foreign Language (TestDAF) to ascertain students' knowledge levels.

Furthermore, to enhance the rigor of our research, we advocate for the implementation of a controlled study. This approach allows for the manipulation of variables while incorporating a control group that remains unaffected by the experimental treatment. Our research showed only a small correlation between the digital media use and knowledge. To delve deeper into comprehending the impact of digital media, we intend to utilize digital e-books, integrating both traditional and contemporary teaching methodologies. Notably, studies conducted by Moundy et al. (2021) and Granberg et al. (2021) demonstrated that digital e-books contribute to heightened student creativity and bolster self-regulation abilities, facilitating the exploration of new ideas [13, p. 12. Our subsequent investigations will delve into a more nuanced exploration of the multifaceted effects of digital media.

Conclusion

In conclusion, our study explores German language learning at Suleyman Demirel University in Kazakhstan, emphasizing the impact of digital media. Notable findings include a preference for Duolingo, challenges in writing, and demographic insights. While supporting existing literature on media's positive influence, our study suggests future research should address limitations in sample size and assessments, advocating for controlled studies with digital e-books to delve deeper into the multifaceted effects of digital media.

REFERENCE

1. Rahmi, W.M., Othman, M.S. & Musa, M.A. The improvement of students' academic performance by using social media through collaborative learning in Malaysian Higher Education. - *Asian Social Science* 10, no. 8, 2014. - P. 3-4.
2. Chen, B. & Bryer, T. Investigating instructional strategies for using social media in formal and informal learning. - *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 13, no. 1, 2012. - P. 87-104.
3. Umar, T.I. and Idris, M. Influence of social media on psychosocial behaviour and academic performance of secondary school students. *Journal of Education and Entrepreneurship*, 5, no. 2, 2018. P. - 36-46.
4. Blattner, G., & Fiori, M. Virtual social network communities: An investigation of language learners' development of sociopragmatic awareness and multiliteracy skills. *CALICO Journal*, 29 no 1, 2011. P. - 24-43.
5. Wang, S., & Bai, X. University students' awareness, usage and attitude towards e-books: experience from China. *Journal of Academic Librarianship*, 42 no 3, 2016. P. -247-258.
6. Moundy, K., Chafiq, N., & Talbi, M. Comparative analysis of student engagement in digital textbook use during quarantine. *Education Sciences*, 11 no 7., 2021. P. -7-8.
7. Anwas, E., Yuni Sugiarti, Anggraeni Permatasari, Jaka Warsihna, Zulfikri Anas, Leli Alhapip, Heni Siswanto, and Rahmi Rivalina. Social media usage for enhancing English language skill. *International Journal of Interactive Mobile Technologies*, 14, no. 7, 2020. P. 41-57.
8. Messemer, Eva Maria. Comparing the Effectiveness of One Semester of German Study: Duolingo versus Face-to-Face Instruction. Southern Illinois University at Carbondale, 2021. P. – 28.
9. Pierce, Tamyra A., and Roberto Vaca. "Distracted: Academic performance differences between teen users and non-users of MySpace and other communication technology." *Journal of Systemics, Cybernetics and Informatics* 6, no. 3, 2008. P. -67-71.
10. Dyson, A., & Freedman, S. *Handbook of research on teaching in the language arts*. New York: MacMillan, 991. P. - 58.
11. Myhill, D., & Fisher, R. Editorial: Writing development: cognitive, sociocultural, linguistic perspectives. *Journal of Research in Reading*, 33, 2010. P. - 3.
12. Hariani, Dian, Tri Rositasari, and Dwi Rara Saraswaty. The implementation of audio-visual media to improve motivation in speaking English at eleventh grade students (classroom action research at SMAN 4 Palembang). *English Community Journal* 2, no. 2, 2018. P. - 253-255.
13. Jiang, X., Rollinson, J., Chen, H., Reuveni, B., Gustafson, E., Plonsky, L. and Pajak, B. How well does duolingo teach speaking skills. *Duolingo Research Report DRR*. -21-02, no 1, 2021. P. - 12.

Бупенеева Д.Х.

Магистр педагогических наук
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: dariko_1593@mail.ru

Набиалы А.А.

2 курс, бакалавриат
6B01701 – «Подготовка учителей
иностранного языка»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: nabialyamina@gmail.com

Мокушева А.А.

2 курс, бакалавриат
6B01701 – «Подготовка учителей
иностранного языка»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: Aida.mokusheva@bk.ru

Тельман Ф.М.

2 курс, бакалавриат
6B01701 – «Подготовка учителей
иностранного языка»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: fati0204@icloud.com

РОЛЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИСКУССИИ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация: В данной статье рассматривается роль дискуссии как метода обучения иностранному языку. Дается определение дискуссии, а также ее особенности при формировании диалогического дискурса студентов. В этой статье перечислены характеристики дискуссии. Аргументация представлена как одна из важнейших характеристик дискуссии, включающая способность выражать и доказывать свою точку зрения при необходимых условиях.

Ключевые слова: дискуссия, дискурс, иноязычное образование, аргументация, аргументативная дискуссия.

THE ROLE OF USING DISCUSSION IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

Abstract: This article examines the role of discussion as a method of teaching a foreign language. The definition of the discussion is given, as well as its features in the formation of the students' dialogical discourse. This article lists the characteristics of the discussion. Argumentation is presented as one of the most important characteristics of a discussion, including the ability to express and prove one's point of view under the necessary conditions.

Key words: discussion, discourse, foreign language education, argumentation, argumentative discussion.

Основной целью системы образования сегодня является подготовка конкурентоспособных специалистов высокой квалификации. Современный специалист – это высокообразованный человек, имеющий фундаментальную подготовку в определенной области, способный к непрерывному профессиональному развитию. В соответствии с современными социальными требованиями межкультурное взаимодействие является важной темой.

По словам С.С. Кунанбаевой, конечной целью обучения иностранному языку является "становление субъекта межкультурного диалога". [1, p.40]. Формирование коммуникативной компетенции, то есть способности к межкультурному взаимодействию, невозможно без знания иностранных языков. Признание важности овладения иностранным языком можно рассматривать как

следствие интернационализации всех сфер жизни нашего общества, его вхождения в мировое сообщество. В настоящее время знание иностранных языков является необходимым условием профессионализма, позволяющим работать с информацией, доступной мировому сообществу.

Отношения и взаимодействия между людьми разных культур в основном осуществляются посредством диалога. Например, деловые встречи, интервью, знакомства, переговоры и т.д. Итак, можно сказать, что одним из наиболее естественных видов речевого акта является диалог. Возможно, именно по этой причине в современном обучении иностранному языку большое значение имеют методы коммуникации, другими словами, это означает, что в процессе обучения иностранному языку большое внимание уделяется устному типу общения.

Развитие и становление коммуникативно-деятельностного и когнитивного подходов к проблемам функционирования языка сосредоточило интерес исследователей-языковедов на процессуальных аспектах языковой деятельности, сделав связную речь, именуемую дискурсом, полноправным объектом лингвистического описания. Исследования в этой области неизбежно привели ученых к признанию дискурса (устного и письменного) – главной и высшей единицей коммуникации. На самом деле интерес к термину "дискурс" не пропадает уже почти полвека, и в первую очередь это связано с тем, что понятие не имеет четких рамок. По мнению Буркитбаевой Г. Г., дискурс – это сложное коммуникативное явление со своими различными особенностями [2, с.6]. Обычно дискурс понимается как текст, погруженный в ситуацию общения, допускающую множество измерений. Кубрякова Е. С. общепринятое и простое определение термина таково: "Дискурс – это коммуникативная практика, речь, и именно поэтому использование языка". Кибрик А. А. определяет его как процесс и результат речевого акта одновременно. Существует множество смежных научных исследований и диссертаций отечественных и зарубежных ученых, таких как Арутюнова Н. Д., Дейк Т. А. ван, Кубрякова Е. С., Карасик И. В., Борботько В. Г., Чернявская В. Е., Буркитбаева Г. Г., Ахатова Б. А., Исабеков С. Е., Алекбаев Д. и других.

В дискурсе роли участников велики, как отметила Матвеева Т.В. "каждая сторона диалога находится в процессе общения: пока один говорит и объясняет, второй слышит, воспринимает и понимает". Таким образом, мы видим, что термины "дискурс" и "диалог" имеют сходство и даже иногда могут употребляться в равной степени. Бубнова Г.И. [3, с.139] выделяла такие типы диалога, как нейтральный, диалог-дискуссия, диалог-гармония и ситуационный диалог.

Формирование диалогического дискурса при изучении и преподавании иностранного языка может быть более эффективным, если в заданиях присутствуют проблемные ситуации, такие как дебаты, проекты, дискуссии, круглые столы и другие методы. Особенно широко распространены дискуссии в профессионально-ориентированном образовании, поскольку они помогают учащимся использовать свои навыки и умения при решении проблем и делиться своим отношением и знаниями [4, с.2]. Другими словами, под проблемным обучением обычно понимается организация учебных занятий, которая предполагает создание преподавателем проблемных ситуаций и активную самостоятельную работу учащихся по их разрешению. Проблемно-ориентированный подход к обучению иностранным языкам как приоритетный личностно-ориентированный подход к обучению иностранным языкам может быть реализован на всех уровнях учебного материала и организации учебного процесса. Проблемная подача материала повышает эффективность процесса обучения, поскольку стимулирует умственную активность, самостоятельный поиск информации и стремление к анализу и обобщению. Сюда относятся такие методы, как исследование, поиск, дискуссия, проекты и так далее [5, с.4].

Метод дискуссии как один из методов проблемного обучения все чаще используется на занятиях по иностранному языку, в том числе и в профессионально-ориентированном обучении, главным образом потому, что он позволяет органично интегрировать знания студентов из разных областей при решении некоторых задач, дает возможность применять языковые знания и умения на практике. и в то же время генерировать новые идеи. Изучение иностранного языка в целом, включающее в себя разнообразные виды речевой и мыслительной деятельности, способствует формированию умения ясно мыслить, критически воспринимать информацию, выделять основную идею и находить инструменты и аргументы для ее подтверждения и обоснования.

В данный момент кажется уместным дать определение дискуссии. Дискуссия (от латинского *discussion* - рассмотрение, исследование) – это рассмотрение какого-либо вопроса группой людей. Разговор между двумя или более людьми – это всегда что-то от дискуссии: различия, противоречия, несовпадающие мнения постоянно присутствуют в нашей жизни. Дискуссия – это процедура оперирования общим мнением, устранения противоречий внутри группы [6, с.27]. Под дискуссией можно понимать решение спорного вопроса, основанное на искусстве рассуждения и изложения идей в соответствии с природой ума, а также форму научного общения и получения новых знаний [7, с.16].

Также хорошо известен тот факт, что дискуссию также можно рассматривать как способ организации совместной деятельности с целью интенсификации процесса принятия решений в группе посредством обсуждения любого вопроса или проблемы.

Цель любой дискуссии – определить степень согласия участников для достижения максимальных возможностей в данных условиях по решению проблемы. Средства, используемые в дискуссии, должны быть признаны всеми ее участниками. Последующее обсуждение не должно ограничиваться суммой высказанных мнений, а выражаться в более или менее объективном суждении, поддержанном всеми участниками или большинством участников дискуссии.

Дискуссию часто путают со спором и противоречивостью, а также с полемикой, диспутами и т.д. Однако, в отличие от конфликта и борьбы мнений, свойственных спору и полемике, дискуссия характеризуется единством целей и стремлением к достижению компромисса. Многие авторы рассматривают дискуссию как деятельность, которая, в отличие от спора, не разделяет, а объединяет. Если в споре акцент смещен в сторону различий и несогласия, то дискуссии и высказанные мнения сравниваются с целью поиска и раскрытия истины. Этот принцип является позитивным направлением дискуссии на положительный результат и отличает ее от спора [4, с.3].

Важной характеристикой дискуссии является ее аргументированность. При обсуждении проблемы каждая сторона, выступающая против собеседника, аргументирует свою позицию. Эффективность дискуссии зависит от поддержки логики и аргументации. Умение доказывать свою точку зрения является необходимым условием культуры дискуссии. Аргументация – это искусство, которое можно постичь только при глубоком усвоении специфических знаний в области индивидуальной психологии, когнитивной психологии, социального поведения, теории познания и приобретении прочных практических навыков. В дискуссии, полемике всегда приходится доказывать или опровергать те или иные положения, убеждать оппонентов. Поэтому оппонентам необходимо ясно мыслить, логично строить свои выступления, чтобы давать аргументированные ответы, то есть обладать высокой культурой мышления [8, с.20].

Необходимым условием эффективности дискуссии является определение позиций и мнений ее участников. Если во время обсуждения спорных вопросов точка зрения оппонента не выражена четко, то трудно обеспечить дискуссию. Дискуссия становится более продуктивной, если у участников есть общие отправные точки, первоначальное понимание нерешенных вопросов. Мнения участников дискуссии могут быть разными, но должна быть общая цель, желание найти правильное решение, желание разобраться в проблемах и докопаться до истины.

Использование метода дискуссии для обучения иностранному языку – лучший инструмент для формирования базовых навыков публичных выступлений и развития коммуникативной компетенции в целом, поскольку, помимо развития непосредственно языковых навыков, дискуссия способствует формированию основ ораторского искусства. Известно, что одной из основных причин страха студентов перед публичными выступлениями является отсутствие навыков общения и опыта работы на занятиях по иностранному языку. Поэтому эффективным средством обучения речевым техникам и тактикам поведения могут служить дискуссии, проходящие на уроках иностранного языка в средних школах. Приобретение навыков ведения дискуссий на иностранном языке позволит в будущем не только эффективно общаться с иностранцами, но и выступать публично, выступая на международных семинарах и конференциях, а также отстаивать собственное мнение как на иностранном, так и на родном языке.

При использовании дискуссии в образовательной практике университетов, особенно при изучении иностранного языка, необходимо учитывать специфику метода. Дискуссии на занятиях по иностранному языку в рамках учебного курса отличаются от дискуссий, происходящих в таких сферах реальной жизни, как политика, наука, общественная жизнь, особенно по своим целям.

На самом деле дискуссия выполняет несколько важнейших функций, поскольку используется в процессе обучения иностранному языку. Здесь важно не столько найти решение какой-либо проблемы, сколько приобрести определенные навыки, опыт, применить и закрепить имеющиеся знания и умения в ходе обсуждения, то есть дискуссионное занятие выполняет обучающую функцию. Вторая функция, развивающая, связана со стимулированием творческой активности учащихся, с развитием их логических способностей, умения самостоятельно мыслить, аргументировать и доказывать свою точку зрения, а также с формированием общей культуры речи, культуры ведения дискуссии и полемического мастерства. Третья функция, образовательная, заключается в формировании социальной компетентности учащихся [4, с.11]. Однако существуют и некоторые другие функции дискуссии, такие как избирательная, конструктивная, корректирующая, интегративная, порождающая и другие функции. Коллективная организация работы в процессе проблемного обучения приводит к укреплению межличностных отношений, развивает

сотрудничество в обучении, например, при решении проблемных заданий в малых и средних группах. В ходе обсуждения студенты учатся взаимодействовать друг с другом, находить общие черты, приходиться к согласию по некоторым вопросам, иногда приходиться к компромиссу, вырабатывать общую стратегию и тактику.

Чрезвычайно важным навыком, формирующимся в групповой дискуссии, является умение слушать оппонента, уважать его мнение и понимать или, по крайней мере, пытаться понять аргументы другой стороны. Что касается умения слушать, то это необходимое условие для правильного понимания позиции вашего оппонента, правильной оценки существующих с ним разногласий, залог успешного ведения спора, неотъемлемый элемент культуры дискуссии.

Одним из наиболее значительных изменений в изучении и преподавании иностранных языков за последние несколько десятилетий стало внедрение новых методов и техник. В соответствии с этим эффективным способом поощрения активного участия учащихся является выполнение задач, основанных на решении проблем, или, точнее, использование обсуждения в классе, поскольку это помогает повысить интерес учащихся к уроку, развить их личность за счет мотивации и отточить их аналитические способности. Метод дискуссии не только позволяет повысить культуру речи, но и побуждает учащихся к самостоятельному поиску решений обсуждаемых проблем, что, в свою очередь, является стимулом, движущей силой познавательной деятельности. Использование данного метода в обучении иностранному языку формирует у студентов культуру творческого мышления, создает условия для использования личного опыта и ранее полученных знаний для получения новых, а также для формирования диалогического дискурса. Применение метода дискуссии в сочетании с другими методами исследования проблем позволяет подготовить сведущего в различных вопросах и мыслящего специалиста, способного ориентироваться в быстро меняющихся информационных потоках и готового к открытому и конструктивному диалогу.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кунанбаева С.С. “Қазіргі шеттілдік білім берудің теориясы мен практикасы.” – Алматы, КазУМОиМЯ им Абылай хана, 2011. – с. 324.
2. Буркитбаева Г.Г. “Текст и дискурс: типы дискурса”. – Алматы: Дайк Пресс, 2006. – с.384
3. Бубнова Г.И. “Текстовые категории устного спонтанного диалога. Вопросы системной организации речи”. – Москва, 1987. – С. 47-68.
4. Морозова И.Г. “Использование дискуссии для изучения иностранного языка в рамках сложного обучения при подготовке опытных специалистов // Иностранные языки. Теория и практика”, 2010. – № 1. – с. 25-35.
5. Виноградова О.С. “Программирование интеллектуальной компании с использованием сложных методов обучения И на продвинутом этапе” / О.С. Виноградова. специализированного вуза (на иностранном английском языке). Автореферат на соискание ученой степени кандидата педагогических наук”. – Москва, 2003. – с. 24.
6. Пряхин М.Н. “Практикум по курсу "Журналистское мастерство". Тема: "Телевизионная дискуссия".” – М.: УДН, 1989. – с. 34.
7. Зарецкая Е.Н. “Риторика: Теория и практика речевой коммуникации”. – 4-е издание. – М.: Дело, 2002. – с. 480.
8. Ивин А.А. “Теория аргументации: Учебное пособие”. – М.: Гардарики, 2000. – с. 416.

UDC 81'243

Delovarova S.T.,
Teacher
Bauyrzhanky Zhaniya, Zhumash Zhanerke,
Student
«Б01701– Teacher of two foreign languages»
Ablaikhan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: shakirova.sabina@gmail.com

THE ROLE OF CASE STUDIES IN DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS IN ENGLISH AS A SECOND LANGUAGE

Abstract: The article is devoted to the theoretical foundations of the development of communication skills in the study of case studies in English as a second language. This method allows people to more

effectively use the didactic potential of technology when learning English to develop communication skills including reading, writing, listening and speaking. At the same time, case studies are not only communicative, but interactive and it is emphasized that it can also form informative properties objective reality is considered in the post-industrial and information society. There are many methods of learning English as a second language, but in practice, the case study has shown itself to be more effective in developing communication skills. Case studies are situational tasks that require critical thinking and analysis, as well as summing up with the rest of the team in English, asserting their thoughts and theories. In this article, we will look at how the case study affects the learning of English as a second language, the communication abilities of students and the results of performance analyses.

Keywords: “case study”, “situational tasks”, “communication skills”, “analysis”, “learning methods”

РОЛЬ КЕЙС-СТАДИ В РАЗВИТИИ НАВЫКОВ КОММУНИКАЦИИ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ КАК ВТОРОМ ИНОСТРАННОМ

Аннотация: Статья посвящена теоретическим основам развития коммуникативных навыков при изучении тематических исследований на английском языке как втором языке. Этот метод позволяет людям более эффективно использовать дидактический потенциал технологий при изучении английского языка для развития коммуникативных навыков, включая чтение, письмо, аудирование и разговорную речь. При этом кейс-стади носит не только коммуникативный, но и интерактивный характер и подчеркивается, что он также может формировать информативные свойства объективной реальности, рассматриваемой в постиндустриальном и информационном обществе. Существует множество методов изучения английского как второго языка, но на практике кейс-стади показал себя более эффективным в развитии коммуникативных навыков. Кейс-стади — это ситуационные задачи, требующие критического мышления и анализа, а также подведения итогов с остальной командой на английском языке, отстаивания своих мыслей и теорий. В этой статье мы рассмотрим, как кейс-стади влияет на изучение английского как второго языка, коммуникативные способности студентов и результаты анализа успеваемости.

Ключевые слова: «кейс-стади», «ситуационные задачи», «коммуникативные навыки», «анализ», «методы обучения».

Curriculum in the 21st century is driven by changes in innovative technologies the basic educational principles of the traditional organization are revised. It is necessary to use such educational technologies and ways in which students can acquire knowledge and skills that they can easily create the necessary communication in English. As a result of effective organization of the educational process, the student will be competitive in the labor market and will attract the attention of employers of serious and promising companies. One of the most effective educational technologies used in many universities and aimed at solving professionally oriented situational problems is case study. Coming from business education, this technology today occupies a strong position in the field of teaching social and humanitarian discipline. In the contemporary stage of development and modernization of the educational system, the search for and implementation of pedagogical technologies aimed at activating the subjective position of the learner is pertinent. By pedagogical technologies, we understand a set of means and methods for reproducing theoretically substantiated processes of teaching and upbringing, enabling the successful realization of educational objectives. Pedagogical technologies imply appropriate scientific design, whereby these objectives are sufficiently unequivocal, and the possibility of objective step-by-step measurements and final evaluation of achieved results is maintained.

The method of case studies was succinctly formulated by P. Scales, who regarded it as a method for studying specific situations, as educational activity primarily oriented towards students and based on real-life situations. These are events or problems with contextual information that provide learners with the opportunity to apply their knowledge, refine their skills in organizing information, and identify and solve problems. [4]

The case study was first used at Harvard Business School in 1870, but due to its didactic properties, it is still used in the general format as the most effective. According to research, a member of the scientific discussion A.E. Niyazova [2] published an article that the case study includes 3 main tasks of learning English as a second foreign language, they are:

- 1) Motivation, which promotes the development of professional motivation and prepares for the analysis of specific pedagogical scenarios;
- 2) a procedural element that contributes to the development of interaction management strategies and learning methods in practice;

3) the reflexive aspect, which contributes to the development of assessment and self-assessment methods by future teachers.

Currently, many teachers give students case studies, as educational research has shown that case studies are useful pedagogical tools. In addition, the use of the case method in teaching stimulates students' critical thinking, develops the ability to analyze complex situations, make decisions, and justify their own conclusions. Cases allow students to experience the importance of applying theoretical knowledge in real life and help develop skills.

Case study is an ideal methodology when a holistic, in-depth investigation is needed (Feagin et al., 1991). Case studies have been used in various investigations, particularly in sociological studies, but increasingly, in instruction. [1] Case studies, on the other hand, are designed to bring out the details from the viewpoint of the participants by using multiple sources of data. The term "case study" is often used loosely, as an impressive but redundant synonym for "study". But the difference between a case study and a study is methodologically significant. Indeed, the distinction helps to clarify the nature of comparative research itself. [3]

The case method is aimed at solving a specific problem. However, it is not given ready-made, based on the conditions of the actual educational situation, the teacher formulates it. The essence of the method is that students are asked to understand a real-life situation, which at the same time actualizes not only any practical problem, but also a certain set of knowledge that should be acquired when solving this problem. Moreover, the problem itself has no real solutions. Brunch of people find it convenient to classify according to the source of the problem situation: there are practical cases that reflect absolutely real-life situations, educational cases, the main task of which is teaching, and research cases focused on carrying out research activities. The case studies not only help to provide clarity and clear results for understanding complex issues, likewise aid to develop communication skills. After all, when solving problems, a person acquires the ability to express and convey ideas, which help in communication skills. The process of acquiring communication skills is the repeated performance of foreign language actions aimed at automatization in different types of communication and speaking in a foreign language. Often, in case studies, the main attention is paid to the systematic and systematic development of the communicative skills of schoolchildren during the learning of various strategies of speaking, reading, writing, and listening in a foreign language. communication is the process and act of establishing connections between subjects of interaction by developing a common meaning of the information given and received. Communication is the process and act of establishing contacts between subjects of interaction through the development of a common meaning of transmitted and perceived information. To develop students' communicative ability, it is necessary:

- using a system approach, where various subjects, guides and technologies interact to achieve the full result
- selection of various methods, consideration and creation of various programs, guides, techniques for increasing students' communicative ability.
- determining the meaning, structure and also content by paying attention to the age characteristics of students

The issue of implementing the case-study method into the practice of higher professional education is currently highly relevant, which is due to several factors:

Firstly, the overall direction of educational development and its orientation is not so much towards acquiring specific knowledge, but towards forming professional competence, skills, and abilities in thinking, developing individual capacities, with particular attention given to the ability to learn, shift paradigms of thinking, and process vast amounts of information.

Secondly, in connection with the increasing demands for the quality of specialists, who, besides meeting the requirements of the first trend, must also possess the ability for optimal behavior in various situations, demonstrate systematic and effective actions in crisis conditions.

The primary task of teaching a foreign language at a university at present is not merely "teaching a foreign language", but rather, "using a foreign language to navigate in a new sociocultural context, in a saturated information flow, being mobile and proactive in solving cognitive, educational, professional, and personal problems".[5] According to K. W. Gross, cases utilized in business foreign language classes are studied employing various methods and typically rely on authentic materials, acquainting students with real-world issues necessitating analysis and solution. In contrast, more traditional class content tends to focus on dialogues and reading texts covering various topics. This method represents a kind of integrated professional approach that fosters reading, writing, speaking, and listening skills.[6]

The advantages of implementing a case study: students can face situations based on real events and offer their own version by analyzing what happened and doing brainstorming with a group, analyzing the

situation. These situations can occur in the professional path of students, and with the help of a case study, you can discuss your thoughts extensively, master specific terminology, as well as listen with understanding to the speech of English speakers.

These days to have English communication skills are significant in our life. Because they can help people to communicate calmly with people from different countries. Here are a few reasons why this skill is important:

- Helps to improve career prospect
- Aids to learn new skills
- Assists in the workplace and etc..

In conclusion: The case study is an integral part of learning English as a second foreign language. It provides an opportunity to improve communication skills, apply your knowledge in practice and be open in discussions. Research and research projects confirm the effectiveness and only the positive features of the case study that make it an effective and indispensable part of the educational process.

REFERENCE

1. "THE ROLE OF CASE STUDY METHOD IN MANAGEMENT RESEARCH" written by Isidora Djurić, Đorđe Nikolić and Milovan Vuković of University of Belgrade, Technical Faculty in Bor, VJ 12, 19210 Bor, Serbia [1], [2]
2. Уилсон, Дж. и др. (2019). Роль кейс-стади в развитии коммуникативных навыков. Журнал образования, 15(2), 45-57.
3. Сборник статей по материалам LXVI международной научно-практической конференции
4. № 6 (65) Март 2017 г.
5. Scales P. Teaching in the Lifelong Learning Sector. 2nd ed. Maidenhead – Berkshire: Open University Press, 2012. 344 p.
6. Гальскова Н. Д. Ценности современного мира глобализации и межкультурное образование как ценность / Н. Д. Гальскова, Е. Г. Тарева // Иностранные языки в школе. 2012. № 1. С. 3–11
7. Grosse C. U. The Case Study Approach to Teaching Business English // English for Specific Purposes. 1988. Vol. 7. P. 131-132

UDC:378.016:811.111246.2

Yerkebayeva Akmanat

Bachelor student

6B01701 - "Training of Foreign Language Teachers"

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

akmanatyerkebayeva@gmail.com

Ormantai Almira

Bachelor student

6B01701 - "Training of Foreign Language Teachers"

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: a_ormantay@bk.ru

Kassenova Zhamilya

m.p.s., senior teacher

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

zhamilya_75@mail.ru

ENHANCING LISTENING COMPREHENSION: UTILIZING SONGS IN 11 TH GRADE EDUCATION

Abstract: This study aims to investigate the benefits of English song listening for improving listening comprehension. In this paper, a qualitative case study approach is used. The qualitative case study approach allows researchers to delve deeply into complex phenomena in a specific context. Data for this study's 2023–2024 academic year was gathered through written interviews and questionnaires completed by 35 students from the Secondary school № 93. This study found that listening to English-language music can improve students' ability to concentrate, focus, motivation to learn, and sense of comfort. Additionally, students think that listening to music in the English language might aid in their learning.

Keywords: listening comprehension, top-down technique, , English songs, «case study».

Introduction

In the realm of language learning, listening comprehension holds a pivotal role, serving as a foundation for effective communication. For 11th-grade students, mastering this skill is not only essential for academic success but also for navigating the complexities of real-world communication. Traditional methods of teaching listening comprehension often fall short in engaging students and fostering long-term retention. However, integrating songs into the curriculum presents a dynamic and effective approach to enhancing listening comprehension skills.

Learning English requires mastery of a few abilities, including speaking, writing, listening, and reading [1, p 89]. The ability to listen is one of the most important skills for increasing English competency. Understanding is just as important as hearing when it comes to listening. Due to the growing interest in music among students, a growing number of educators are including music into their lesson plans [2, p.54]. The song is an exercise in tone or sequential sound; it expresses emotions via the use of instruments or music and is accompanied by rhythm, tone, and the creation of a temporal link. It is well recognized that songs are the finest medium for communicating emotions, whether joyful or melancholy, and that doing so helps others to feel at ease. A person's comfort level can inspire and facilitate easier learning for students.

The Power of Songs in Education

Music has a profound impact on the human brain, eliciting emotions, and facilitating memory retention. Incorporating songs into the classroom taps into this innate connection, making the learning process enjoyable and memorable. Moreover, songs offer diverse linguistic contexts, exposing students to various accents, vocabulary, and grammatical structures.

Benefits of Using Songs for Listening Comprehension:

1. Authentic Language Usage: Songs provide authentic examples of language usage, offering students exposure to colloquial expressions, slang, and idiomatic phrases commonly used in real-life conversations.

2. Cultural Insights: Beyond language, songs offer insights into the culture and heritage associated with the target language. Through lyrics and music videos, students gain a deeper understanding of cultural nuances and societal norms.

3. Improved Pronunciation: Listening to songs aids in improving pronunciation and intonation, as students mimic the vocal delivery of native speakers. This active engagement enhances phonetic awareness and oral fluency [3, p.24].

4. Enhanced Retention: The rhythmic and melodic components of songs enhance memory retention, making vocabulary and grammar structures more accessible and memorable for students.

METHOD

This study was participated by 35 students at Secondary school № 93 in Almaty. The research method used in this study was case study. Qualitative case study methodology enables researchers to conduct an in-depth exploration of complex phenomena within some specific context.

Listening Comprehension Process

Schemas are cognitive structures that serve as frameworks for knowledge of places, objects, and events. Schemas can help people organize their understanding of the world and make sense of new information. Listeners can use the schema as a textual structure to understand a sentence. Linguistic and situational cues can also extract schemas. There is a guiding structure to know at the time. There are several basic modes of information processing in the schematic results: Bottom-up, Top-down.

Bottom-up process

New data enable this process. Data entered into the system through a schematic. In its formation, the scheme is formed from the bottom to the top. In this process, the full text is meaningful through listening and translating from the unit's voice. Therefore, word making is linked by phonemic, making phrases related with phrases, connecting phrases can make a speech, and to make text complete and meaningful can also connect lesson. Phonological, Morphological, Lexical, and Syntax can form incoming sounds that precipitate schemata. Words are used as knowledge. Bottom-up processing is done in grammatical form [4, p.17].

Top-down process

This process uses background knowledge to understand the meaning of a message. Top down processing is built on a schema to find the appropriate information. The listener actively constructs meaning, and the speaker also uses new input. Knowledge of the topic and the speaker includes the relationship of context. In understanding, the listener can only depend on his linguistic expertise and cannot extract.

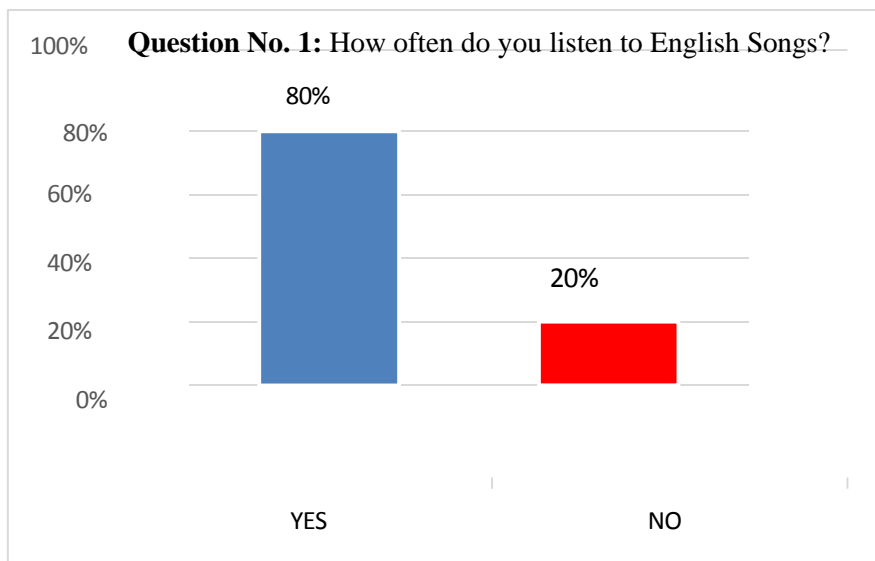
Findings and discussions

Based on the analysis of research results obtained from music experts, an understanding was found that the role of music in the formation of character was influential. This conclusion emerges

based on historical analysis and analysis of the mechanism of behaviour occurrence. Music has a strong enough influence on the physical and mental individuals and the character of society. The role of music in the formation of behaviour is primary character building. Music acts as a "foundation" in character formation, forming moral feelings, and forming behaviour of justice, love and gentleness. Music and character have a strong relationship in beauty, harmony, and the principle of size and proportion. The world of education, especially early childhood education, should begin to pay attention to this phenomenon and start choosing and using music as part of learning programs [5].

Listening, appreciating, and enjoying good music can have a significant potential impact in helping to improve the quality of human resources. Therefore, music in education is an important part that will effectively contribute to realizing national education goals if appropriately used.

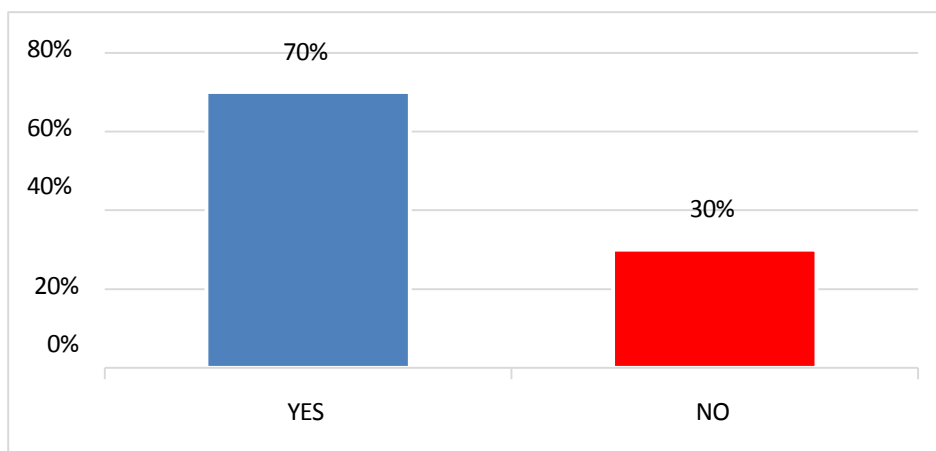
After giving a questionnaire and a written interview to the students, the researchers can observe some results which will discuss according to the table below.

These respondents divide into two groups between students who often listen to English songs and always listen to English songs. In table 1, we can see that out of 10% participants, eight students (80%) prefer to listen to English songs, other students (20%) were not. Respondents who answered yes said that it was very entertaining, very comfortable to listen to, can relieve boredom when studying or doing task, and can making up their mood feel be better.

Question No. 2: Do you think English songs affect your listening ability

In table 2, we can see that participants, students (70%) answered yes, and other students (30%) answered no. Respondents who answered yes said listening is the same with practice, but respondents who answered no said that listening while reading the lyrics will have more influence [6, p.18].

CONCLUSION

This study aims to determine the advantages of using English songs for higher education students, in contrast to other earlier research that highlights the use of music and songs for young learners. According to

the researcher's findings, using English songs in listening activities for pupils has a number of advantages. English songs, according to some pupils, help them learn the language better for speaking, writing, listening, and reading. Based on the findings of the study, the researcher would like to provide some suggestions. Teachers may use this resource in the classroom with permission. It provides educational materials and aids teachers in assisting children in developing their listening skills. Thus, it is recommended that we listen to music to improve our listening skills. For further investigation, other academics can look into specific specialized music genres that they want to employ in the classroom. They can also ascertain the benefits of using music for skills other than hearing.

REFERENCES

1. Bokiev, D., Bokiev, U., Aralas, D., Ismail, L., & Othman, M. (2018). Utilizing music and songs to promote student engagement in ESL classrooms. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(12), 89-93.
2. Deepublish. *Pengertian Studi Kasus : Jenis, Cara Membuat, dan Contoh*. Retrieved July 15th, 2021, 54-55 from <https://penerbitbukudeepublish.com/pengertian-studi-kasus/>
3. Dharmawan, T. (2015). Musik Klasik dan Daya Ingat Jangka Pendek pada Remaja (24-37)
4. Gilakjani, A. P., & Sabouri, N. B. (2016). The Significance of Listening Comprehension in English Language Teaching. *Theory and Practice in Language Studies*, 6(17-21), 1670. <https://doi.org/10.17507/tpls.0608.22>
5. Halimah, Lely. (2016). Musik Dalam Pembelajaran. Retrieved July 5th, 2021 from <https://media.neliti.com/media/publications/240757-musik-dalam-pembelajaran-277da7b2.pdf>
6. Lailatul Izzah. (2020). Pengaruh Mendengarkan Musik Terhadap Mood Belajar Pada Mahasiswa Manajemen Dakwah. *Jurnal Edukasi*, 2(1), 12–18.

УЛУЧШЕНИЕ ПОНИМАНИЯ НА СЛУХ: ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕСЕН В ОБУЧЕНИИ В 11-м КЛАССЕ

Аннотация: Целью данного исследования является изучение преимуществ прослушивания английских песен для улучшения понимания на слух. В данной статье используется качественный подход к изучению конкретных ситуаций. Качественный подход к изучению конкретных ситуаций позволяет исследователям глубоко вникать в сложные явления в конкретном контексте. Данные для этого исследования за 2023-2024 учебный год были собраны с помощью письменных интервью и анкет, заполненных 45 учащимися средней школы № 93. Это исследование показало, что прослушивание музыки на английском языке может улучшить способность учащихся концентрироваться, повышать мотивацию к обучению и чувство комфорта. Кроме того, студенты считают, что прослушивание музыки на английском языке может помочь им в обучении.

Ключевые слова: понимание на слух, нисходящая методика, английские песни, «кейс-стади»

ТЫҢДАУДЫ ТҮСІНУДІ АРТТЫРУ: 11-СЫҢЫПТА ӘНДЕРДІ ҚОЛДАНУ

Аңдатпа: Бұл зерттеу тыңдауды түсінуді жақсарту үшін ағылшын тіліндегі әндерді тыңдаудың артықшылықтарын зерттеуге бағытталған. Бұл жұмыста кейстерді зерттеудің сапалы тәсілі қолданылады. Кейс-стадидің сапалы тәсілі зерттеушілерге белгілі бір контексте күрделі құбылыстарды терең зерттеуге мүмкіндік береді. Осы зерттеудің 2023-2024 оқу жылына арналған деректері № 93 Орта мектептің 45 оқушысы толтырған жазбаша сұхбаттар мен сауалнамалар арқылы жиналды. Бұл зерттеу ағылшын тіліндегі музыканы тыңдау оқушылардың зейінін, зейінін, оқуға деген ынтасын және жайлылық сезімін жақсарту алатынын көрсетті. Сонымен қатар, студенттер ағылшын тілінде музыка тыңдау олардың оқуына көмектеседі деп ойлайды.

Кілт сөздер: тыңдауды түсіну, жоғарыдан төменге қарай техника, ағылшын әндері, "кейс-стади".

Ешмухамбетова А.Н.

«7M01711 - Подготовка педагогов иностранного языка»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: ayaulym.targyn@mail.ru

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация. В данной статье рассматриваются профессиональные компетенции в обучении иностранному языку. В этой статье пытаются найти ответ на вопрос о том, что такое профессионально-ориентированная компетенция и ее роль в современном образовании, а также о развитии профессионально-ориентированных компетенций у студентов, обучающихся иностранному языку. Развитие профессионально-ориентированных компетенций, обучающихся в обучении иностранному языку в настоящее время является одной из актуальных проблем. Таким образом, мы анализируем на основе работ отечественных и зарубежных исследователей.

Ключевые слова: компетентность, иностранный язык, коммуникативная компетенция, профессионально-ориентированная компетенция, социокультурная компетенция.

Eshmukhambetova A.N.

"7M01711 - Training of foreign language teachers"

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: ayaulym.targyn@mail.ru

FORMATION OF SOCIO-CULTURAL COMPETENCE IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

Annotation. This article discusses professional competencies in teaching a foreign language. This article attempts to find an answer to the question of what is professionally oriented competence and its role in modern education, as well as the development of professionally oriented competencies among students studying a foreign language. The development of professionally oriented competencies of students in teaching a foreign language is currently one of the urgent problems. Thus, we analyze based on the work of domestic and foreign researchers.

Keywords: competence, foreign language, communicative competence, professionally oriented competence, socio-cultural competence.

Сегодня основной целью обучения иностранному языку является подготовка грамотных и культурных специалистов, способных эффективно общаться с людьми из разных культур и способных использовать иностранный язык в соответствии с социокультурными и языковыми особенностями нации носителя языка. Для достижения этой цели важно учитывать триединство «язык-нация-культура», которое формирует культурные компетенции учащихся. Это связано с тем, что этот компонент обучения иностранному языку требует тесной связи с культурой этноса. На основе этой связи учащиеся узнают о традициях, верованиях и истории людей, изучающих язык. Несомненно, такое реальное образование позволяет учащимся действовать в мультикультурной среде, принимать правильные решения и использовать иностранный язык в соответствии с языковыми стандартами и страной, говорящей на этом языке [1, 13]. Стремительное развитие международных связей и контактов в политике, экономике, культуре и других областях привело к постепенному переориентированию современных методов обучения иностранным языкам на реальные условия общения, что делает эту работу актуальной. Таким образом, основным условием обучения иностранному языку является глубокое знание особенностей страны (стран), в которой изучается язык, а также методология страноведения, которая является одним из основных принципов обучения иностранному языку. Современные методы обучения иностранным языкам заявляют о качестве, которое определяет индивидуально-творческую направленность содержания обучения иностранному языку. Это означает, что необходимо найти и создать благоприятные условия для языковой и познавательной деятельности человека. В результате такой деятельности достигается цель обучения иностранным языкам - овладение лингвокультурной компетенцией и способность общаться с людьми из разных культур.

Культуру можно определить как совокупность знаний, которые считаются общепринятыми, так и последними разработками, которые люди должны принять: Тем не менее, Ward Goodenough определяет культуру как социально приобретенное знание: На мой взгляд, культура общества состоит из того, во что нужно верить, чтобы быть приемлемым для его членов... Культура, являясь тем, чему люди должны научиться в отличие от своего биологического наследия, должна состоять из конечного продукта обучения: знания в самом общем смысле этого слова (Goodenough, 1957). [3, 74]

В заключение, можно сказать, что язык и культура неразделимы друг от друга; где нет языка, нет и культуры. Обучение иностранному языку проводится с точки зрения культуры страны, чтобы студенты были готовы к межкультурному общению. Это верно, если основной целью обучения иностранному языку является изучение языка как реального средства общения и развитие свободного владения языком. Взаимодействие между людьми и культурами может быть достигнуто за счет межкультурного общения. В процессе обмена информацией люди, которые участвуют в межкультурном общении, демонстрируют свою культурную идентичность. В конечном итоге эти различия влияют на то, как вы общаетесь друг с другом. Взаимодействие между культурами зависит от того, чтобы обе стороны понимали и принимали эти черты. Таким образом, прежде чем более подробно рассмотреть культурную компетенцию, давайте сначала рассмотрим, что такое «компетенция».

Согласно глобальному опыту, двадцать первый век принес с собой ряд новых концептуальных подходов к определению деятельности высших учебных заведений и содержания образования. С этой точки зрения язык должен быть основан на знаниях, приобретенных учащимися, чтобы они могли свободно ориентироваться в изменяющихся обстоятельствах жизни, дополнять и развивать свои знания, чтобы они могли говорить правильно и принимать ответственные решения.

Новый «компетентностный подход» используется для распространения этих идей образования. И А. Щукин предлагает методологически разделить коммуникативные навыки на следующие основные компоненты:

- 1) Лингвистическая компетенция;
- 2) Стратегическая компетентность;
- 3) Социальная компетентность;
- 4) Социокультурная компетентность;
- 5) Дискурсивная компетентность [4, 289].

На наш взгляд, культурная компетентность имеет решающее значение в контексте межкультурных отношений, поскольку исследовательская проблема Е.И. Пассова «Язык - это культура, а обучение культуре через язык» становится все более актуальной [5,8]. Ведь исследования показывают, что неправильное представление или отсутствие знаний о культуре во время межкультурной коммуникации может привести к различным ошибкам, таким как разрыв отношений и даже конфликт между культурами.

Способность понимать язык как систему и понимать и выражать свои мысли устно и письменно является лингвистической компетентностью.

Способность понимать язык как часть народной культуры и средство передачи культуры, знакомство с обычаями, этикетом, социальными стереотипами, историей, людьми, говорящим на этом языке, и использование этих знаний в общении называется социокультурной компетентностью.

Способность различать общие и индивидуальные культурные особенности своей страны и страны обучения, и расширение знаний о культурных особенностях своей страны или страны обучения называется культурной компетентностью [6, 27].

Мы думаем, что культурная компетенция — это знание языковых, психологических и культурно принятых правил использования языка в определенной социальной среде. Содержание образования должно быть пересмотрено, чтобы включить социокультурные элементы в жизнь общества и позволить учащимся усваивать эти правила естественным, социальным и коммуникативным способом. Требуется более глубокое изучение культурных компетенций как теоретически, так и практически, если культурная составляющая содержания обучения иностранному языку учит студентов понимать и уважать культуру разных национальностей. Культурные элементы содержания обучения иностранному языку имеют решающее значение для формирования личностных качеств учащихся. Они позволяют учащимся свободно участвовать в культурном диалоге.

Развитие социокультурной составляющей обучения иностранным языкам является одним из важнейших вопросов в современном глобализированном мире. Электронные записи — это записи текстов, прочитанных настоящими иностранцами и носителями языка; виртуальный доступ — эффективный инструмент для развития социокультурной компетентности учащихся. Это виртуальное

пространство используется вместе с интернетом и другими компьютерными технологиями. Несомненно, посещение стран, говорящих на одном языке, является лучшим способом улучшить свои социокультурные навыки. Учителя, которые путешествуют в такие страны, являются «наглядным пособием» для учащихся, потому что они хорошо знают о них. Использование Интернета способствует развитию коммуникативных, социокультурных и социолингвистических навыков.

Следует отметить, что развитие способностей, а также знание культуры стран, в которых учатся, являются индикаторами формирования социокультурной компетентности учащихся. Использование национально-региональной составляющей, то есть песен на региональном и английском языках, а также оригинального текста и видео, является эффективным средством формирования социокультурных компетентностей учащихся [7].

Когда люди из разных культур общаются, это называется межкультурной коммуникацией. Таким образом, цель обучения иностранному языку заключается в том, чтобы партнеры могли общаться и понимать друг друга.

Выучить другой язык для международного общения требует понимания социокультурных особенностей страны. Понимание взаимосвязанных языковых стилей повышает эффективность общения.

Социокультурные и социолингвистические навыки являются одними из многих подвидов коммуникативной компетентности. «Определенная степень знакомства с языком, используемым в социокультурном контексте» является основой социокультурной компетенции.

В теории межкультурной коммуникации концепция социокультурной компетентности имеет решающее значение.

Социокультурное развитие учащихся включает в себя изучение родного языка и культуры иностранного языка и других народов, а также развитие навыков межкультурного общения на другом языке.

Культурные, социально-психологические, лингвистические и когнитивные знания составляют социокультурную компетенцию.

Знание языка и этнографии, осознание культурных и национальных семантических единиц языка и умение использовать эти знания в контексте межкультурного общения. Национальные пословицы отражают то, как думают те, кто изучает язык.

Культурно-познавательные знания включают знание своей этнической, исторической и социокультурной среды, а также умение использовать эти знания для достижения взаимопонимания с их владельцами. Культурно-познавательный подход является одним из методов реализации концепций личностно-ориентированного образования. Этот подход не только изменяет методы обучения, но и создает новый стиль общения между учителями и учениками. Овладение иностранным языком означает знакомство с национальными и культурными различиями в образе мира, состоящем из важных и уникальных явлений и обществ, стоящие за каждым национальным языком, а также интеграцию в коллективный менталитет и культуру других народов, согласно теории межкультурного обучения. Социокультурные языковые знания, которые адекватно используются в межкультурном общении, называются социокультурной языковой компетенцией. Отсутствие социокультурных навыков значительно затрудняет общение.

Способность использовать язык в контексте социокультурной среды (ориентация на социальные нормы отношений между поколениями, полами, классами и социальными группами, оформление обычаев) является частью социолингвистической компетенции.

Эта способность влияет на то, как люди из разных культур общаются на языке. Способность адаптировать и использовать язык в различных ситуациях называется социолингвистической компетенцией.

В конечном счете, социокультурное образование позволяет учащимся почувствовать себя культурным человеком, что означает, что они должны понимать и взаимодействовать с другими людьми на основе своих культурных и национальных ценностей. Тематика и связанные с ней задачи определяют условия, направленные на формирование культурной компетенции. Если учитель подготовит дополнительную информацию по теме, ее можно продолжить на следующих уроках. Все зависит от материалов по лингвистике, которые используют учителя на уроке, поскольку эти материалы превращают урок английского в увлекательный, активный и творческий процесс, который позволяет языку использоваться в межкультурном контексте, обеспечивая его использование в реальном контексте.

Обучение культуре, обычаям, государственному устройству, законам и правилам поведения на языке страны, в которой изучается, является частью социокультурного компонента.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Романова Р.З. Язык и культура: лингводидактический аспект. – Алматы, 1998.- 138 с.
2. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/culture>
3. Hudson R.A. Sociolinguistics (Cambridge textbook in linguistics) Cambridge University Press, 1991.- 247 p.
4. Шукин А.Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика. Учебное пособие для преподавателей и студентов. Москва, Филоматис, 2006. -475 с.
5. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур. Липецк: ЛГПИ-РЦИО, 2000. – 204 с.
6. Гез Н.И., Гальскова Н.Д. Методика преподавания иностранного языка М.: 2003.- 192с.
7. Семенова Е.С., Васильева Е.Н. Национально-региональный компонент как средство формирования социокультурной компетенции школьников на уроках английского языка// <https://cyberleninka.ru/article>

UDC 371.31

Zhaimak A.,
Master student
«7M01711-Training of teachers of foreign languages»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: anuarzh41@yandex.ru
Kunakova K.
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of Kazakh Ablai Khan
University of International
Relations and World Languages

**“INNOVATIVE APPROACHES TO THE ASSESSMENT AND DEVELOPMENT OF AUDIT
COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS STUDYING A FOREIGN LANGUAGE”**

Abstract: This article explores novel methodologies for assessing and nurturing audit competence among school students studying a foreign language. As globalization continues to shape the professional landscape, proficiency in auditing practices alongside linguistic skills is becoming increasingly essential. The paper delves into innovative strategies that integrate language acquisition with audit training, aiming to equip students with a multifaceted skill set for future career readiness. Drawing upon pedagogical theories and practical applications, the article examines the effectiveness of immersive language experiences, interactive simulations, and real-world case studies in fostering audit proficiency within the context of foreign language education. Additionally, it discusses the role of technology-enhanced learning tools in facilitating personalized learning journeys and enhancing students' ability to analyze financial data, communicate findings effectively, and navigate multicultural business environments. By embracing these innovative approaches, educators can cultivate a generation of globally competent auditors equipped to thrive in an interconnected world.

Keywords: «Auditory competence», collective memory, «Foreign language education», «Immersive learning».

In today's fast-paced and interconnected world, the mastery of foreign languages is increasingly vital for both academic success and professional advancement. Especially crucial is the early exposure of primary school students to foreign languages, as it lays the groundwork for language proficiency and cultural understanding.

"Conceptual approaches to teaching foreign languages to primary school students" encompass a wide array of strategies and techniques designed to facilitate effective learning among children aged 6 to 11. This goes beyond mere educational content, extending to the cultivation of critical thinking, intercultural awareness, and the enrichment of overall cultural experiences. Within the modern educational landscape, innovative technologies and pedagogical methods are actively employed to create dynamic and interactive learning environments for primary school students. This includes the utilization of multimedia resources,

online platforms, and educational games, which not only enhance language acquisition but also foster a positive attitude towards language learning.

In the field of pedagogy, the exploration of the essence of knowledge transmission has been a focal point for generations, with various scholars such as V.S. Lednev, V.V. Krayevsky, I. Ya. Lerner, S. E. Shishov, and others contributing to this discourse. Through an examination of different paradigms regarding the content of general education, the concept proposed by V.V. Krayevsky, Ya. Lerner stands out, particularly due to its alignment with student culture [1] and its suitability for primary education settings. Within Russian pedagogical scholarship, E.I. Passov delves into the content of foreign language education, offering his unique perspective on cultural education within the foreign language domain [2].

A central tenet of these conceptual approaches is the emphasis on cultural context. By teaching foreign languages in primary schools, students not only gain linguistic proficiency but also develop an appreciation for cultural diversity, fostering open-mindedness and enriching their cultural knowledge.

Tailored to accommodate the individual learning styles and needs of each student, conceptual approaches strive to create a flexible educational framework. Personalized programs, adjusted to accommodate varying learning paces and preferences, effectively nurture language skills while addressing the unique requirements of every child.

Ultimately, conceptual approaches to teaching foreign languages to primary school students aim to cultivate not only linguistic competence but also a broad cultural understanding. Language proficiency thus becomes more than a classroom exercise; it serves as a gateway to cultural and intellectual enrichment, opening up new vistas of knowledge and opportunities for young learners. These approaches transcend conventional teaching methodologies, transforming the educational journey into an engaging exploration of languages and cultures. It's not merely a lesson but an invitation to participate in vibrant dialogues, harness technological advancements, foster creativity, and cultivate critical thinking abilities.

Therefore, this subject becomes pivotal within the framework of an ever-evolving educational environment. Teaching foreign languages to primary school students isn't just about enabling effective communication in a world where boundaries are increasingly fluid; it also serves as a foundation for shaping well-rounded individuals capable of thriving in a multilingual and multicultural society.

Consequently, "conceptual approaches to foreign language education for primary school students" hold significant weight as a crucial element of the educational model geared towards preparing future global citizens. These approaches aim not only to impart language skills but also to foster a profound appreciation and comprehension of cultural diversity.

Digital resources present unique opportunities for effectively cultivating the auditory skills of primary school students. A key aspect is the diverse range of English-language materials accessible digitally. Audio lessons, audiobooks, podcasts, and musical pieces are tailored or adjusted for children, not only enhancing their auditory acuity but also injecting excitement into the learning process.

Visual appeal stands out as a prominent feature of digital resources for children. Vibrant colors, engaging characters, and animated components render the materials captivating for young learners. Incorporating gamification into many digital educational resources further ignites children's curiosity and facilitates a deeper grasp of the content.

Moreover, digital resources adeptly cater to the perceptual and cognitive abilities of primary school students. Content is presented in formats such as games, quizzes, and activities tailored to suit children's developmental stages, fostering optimal comprehension. The multimedia format, encompassing audio, video, imagery, and text, offers diverse avenues for absorbing information, accommodating individual learning preferences.

The process of cultivating auditory skills encompasses several key facets. Initially, hearing development is fostered through active engagement with various texts and dialogues. Discerning intonation and accent nuances is facilitated through audio recordings that vividly portray linguistic features. Additionally, vocabulary expansion is facilitated by actively utilizing audio recordings to learn new words and phrases.

According to Lidia Ivanovna Agafonova, digital resources offer a wide array of English materials. These include audio lessons, audiobooks, and podcasts, which vary in content and style, enabling educators and parents to select materials tailored to students' levels and interests. This customization is essential for adapting learning to the individual needs of each child, considering their proficiency level and preferences [3].

In a study by Zhanna Sergeevna Anikina, the significance of the multimedia format in fostering audiovisual competence was highlighted. The simultaneous integration of audio, video, imagery, and text not only enhances information perception but also enriches reading with diverse contexts. Children can visualize situations, aiding in better understanding and memorization of language structures. According to their

findings, digital educational platforms effectively incorporate evaluation and progress monitoring. Interactive tests and tasks not only assess understanding but also offer feedback, guidance, and supplementary materials for personalized support [3].

In general, modern research in the field of Education confirms that digital resources play a decisive role in the formation of audit competence of Primary School students. Individualization of learning, a playful approach, a variety of materials, a multimedia format and an effective assessment system make digital resources an integral part of modern education, which contributes to the development of language skills in children in the early stages of their learning path.

In the rapidly changing landscape of digital technologies, the availability of educational resources adapted to different age groups is becoming increasingly important. This is especially true in the context of English-language materials for children, where digital resources play a key role in shaping early learning practices. This text explores the classification and features of digital resources in English for children of different ages, from toddlers to high school students.

In an era defined by the rapid development of digital technology, the importance of specialized educational resources for different age groups is more evident than ever. This is especially true in the context of children's materials in English, where the intersection of technology and knowledge is changing the landscape of early learning experiences. As the digital sphere continues to permeate all aspects of our lives, understanding how to use its potential to enrich the educational path of children has become an urgent need.

This study focuses on a detailed classification and multifaceted features of digital resources in English, carefully developed taking into account the different stages of children's development. Traveling through different age groups, from the formation of babies to the transformational stage of high school, not only educates young minds in a dynamic and interactive way, but also reveals a wide variety of digital tools and content that can be of interest.

The evolving nature of these digital resources reflects the growing recognition by educators, researchers, and technologists that a universal approach is not enough when it comes to developing a child's curiosity, cognitive ability, and creativity. On the contrary, the synergy between age-appropriate content and advanced technologies is essential to provide a foundation for holistic learning that lays the foundation for lifelong intellectual growth.

Embarking on this study, we will not only be guided by various classifications of digital resources, but also plunge into the far-sighted thoughts of real scientists who have shaped the trajectory of the development of this industry. From psychologists who laid the foundations for understanding early cognitive development to computer science professionals who predicted the potential of technology in education, their influence affects the structure of the digital resources we study. This journey is a testament to the collaborative efforts and visionary ideas that technology and pedagogy combine to create an educational landscape in which technology and pedagogy are closely intertwined.

Join us to discover a rich web of English-language digital resources for children, where each age group is a separate chapter in the narrative of Educational Research. By familiarizing ourselves with the various proposals, we get an idea not only of technological solutions that appeal to young minds, but also of the collective vision of teachers and scientists who support the idea of providing a digital experience that takes into account age for tomorrow's students.

As indicated by researcher I. V. Baryshnikov, English lessons employ various methods aimed at enhancing students' speech development, knowledge acquisition, skill formation, and fostering interest and activity in speech. These methods include:

<i>The oral method</i>	Utilized to impart theoretical and specific knowledge, reinforce homework completion, introduce new lessons, and review rules.
<i>Visual method</i>	Involves interpreting educational material through observation, attentiveness to the subject matter, and visual aids.
<i>Practical method</i>	Employed to cultivate practical skills and habits, and conduct practical exercises to gauge students' grasp of the material.
<i>Search method</i>	Prepares students for problem-based research to enhance independent thinking and research abilities.
<i>Inductive method</i>	Aids in drawing conclusions and fostering critical thinking skills.
<i>Independent work method</i>	Develops students' ability to work autonomously, prepare for lessons independently, and effectively utilize didactic materials.
<i>Game method</i>	Stimulates student interest and activity in lessons while also fostering speech and tactile skills.

Smart technologies have become an essential component of global enterprises, offering innovative solutions that have fundamentally reshaped both functionality and learning methodologies. SMART Technologies, a leading provider of such advancements, has garnered recognition from educators, students, and entrepreneurs alike for its transformative impact on teaching methodologies, fostering effective collaboration, and inspiring innovative ideas. Alongside interactive whiteboards, SMART's extensive product range includes interactive panels, centers, desks, screens, student response systems, as well as diverse devices and software solutions like wireless graphics tablets, audio systems with amplifiers, and document cameras. These SMART products are widely utilized across education, higher education, business, administration, and military sectors in 175 countries globally.

Researchers from the University of Singapore affirm that the integration of smart technologies will significantly enhance the student experience, enabling practical application of knowledge and yielding positive outcomes. Empirical studies demonstrate that educators leveraging information and communication technologies not only sustain student interest but also encourage their utilization of the internet and smart technologies. Furthermore, the global pandemic underscored the critical role of smart technologies in ensuring educational continuity [4].

- ***Digital platforms:***

When it comes to innovation, we usually focus on the Internet and its capabilities. For example, Facebook creates a safe space for interaction between teachers, students and parents. Cloud-based tools like Google Docs are becoming indispensable tools. This list of digital platforms is constantly growing. Multimedia guides such as Nick Peachey guide teachers to various digital resources, helping them organize events, lessons, and courses using the necessary tools.

- ***Online communities:***

With the development of the Internet and the growth of social media, English teachers from all over the world can create online communities that act as a global headquarters. For example, Twitter and blogs are places where people can give advice, support each other, and share ideas.

- ***Mobile Learning and BYOD ("Bring Your Dev Device"):***

The development of mobile technologies and the proliferation of smartphones provide free access to the Internet and applications. English teachers can use rich online resources such as educational games that promote language skills. The internet offers various educational games that are free and accessible to everyone, focused on learning and practice, such as grammatical structures or text comprehension[5].

- ***Babies (0-2 years):***

Digital resources for babies are primarily aimed at the development of sensory development and perception. Interactive applications and videos are created using bright colors and simple forms to attract the attention of young minds. These resources often include subtle animations and soothing sounds to engage babies in multi-sensory learning. The content is carefully selected in such a way as to correspond to age, stimulate visual and auditory sensations, without overloading the child. The emphasis is on creating a positive understanding of digital media, encouraging interaction and research.

An important role in the field of digital resources for babies was played by the work of Dr. Patricia K. Kuhl, a well-known developmental psychologist. Dr. Kuhl's research focused on early brain development has shown the importance of sensory experience for babies. Interactive applications and videos for this age group are inspired by its discovery, using bright colors and simple shapes to stimulate and develop the perception of babies. This approach is in line with Dr. Kuhl's emphasis on the early exposure of various stimuli for optimal cognitive growth [6].

- ***Preschoolers (3-5 years old):***

As children progress into the preschool stage, the significance of digital resources in education grows. Preschool apps commonly feature simple puzzles, numbers, and letters tailored to foster early cognitive and motor skill development. These materials adhere to preschool education principles, offering engaging activities that introduce fundamental concepts interactively. Educational apps for this age group may also incorporate storytelling elements to encourage language development and creativity.

The emergence of educational apps for preschoolers owes much to the theories of cognitive development pioneered by Swiss psychologist Dr. Jean Piaget. Dr. Piaget's emphasis on hands-on learning and active engagement resonates in the design of educational apps for preschoolers. These resources, comprising basic puzzles, numbers, and letters, instill a love for learning through interactive activities aligned with Piaget's cognitive development stages [7].

- ***Primary school age (6-8 years old):***

For primary school children, digital resources are structured to facilitate learning. Educational games featuring tasks to reinforce fundamental skills in subjects like reading, math, and science take precedence.

Interactive books and videos play a vital role, emphasizing literacy and numeracy through captivating stories and visuals. While the content becomes more sophisticated, the format remains entertaining and interactive, catering to the evolving cognitive abilities of children in this age group.

As children transition into primary school age, the influence of Dr. Seymour Papert, a pioneer in educational technology, becomes evident. Dr. Papert's work in constructivist learning, emphasizing hands-on experience and active participation, shapes the development of educational games and interactive books for primary schoolers. The focus on learning, mathematics, and natural sciences in these resources aligns with Papert's vision of technology as a catalyst for fostering creativity and critical thinking in education [8].

Middle school age (9-12 years old):

Upon entering middle school, digital resources become more complex to align with the objectives of higher education. Advanced apps feature interactive lessons delving deeper into subjects beyond elementary levels. Applications for programming and language learning aimed at developing specialized skills become increasingly prevalent. The primary emphasis is on preparing students for the challenges of higher academic pursuits, including critical thinking, problem-solving, and elements of digital literacy.

Across all age groups, several key features contribute to the efficacy of digital English language resources for children. These include age-appropriate content, interactive engagement, and user-friendly interfaces. Gamification elements like rewards and achievements are often integrated to enhance motivation and sustain interest. Additionally, parental control and monitoring tools are implemented to ensure a secure and supervised digital environment for young users.

In summary, the exploration of digital resources in English language education for children underscores the transformative potential of technology in shaping early learning experiences across various age groups. From infancy to middle school, these resources are carefully designed to stimulate sensory development, foster cognitive growth, and prepare students for higher academic pursuits.

Drawing from the insights of pioneers such as Dr. Patricia K. Kuhl, Dr. Jean Piaget, and Dr. Seymour Papert, digital resources incorporate age-appropriate content, interactive engagement, and user-friendly interfaces to enhance learning outcomes. Gamification elements and parental control tools further enrich the educational experience, ensuring motivation, security, and supervision.

Moreover, the integration of smart technologies exemplified by companies like SMART Technologies elevates collaboration, innovation, and educational continuity, especially in times of crisis.

Ultimately, the classification and features of digital resources in English language education for children reflect a dynamic synergy between technology and pedagogy, aimed at nurturing curiosity, cognitive ability, and creativity. This holistic approach not only educates young minds but also embodies the collective vision of educators and scientists striving to provide a digital experience tailored to the unique needs of tomorrow's students. As we continue to navigate the ever-evolving landscape of digital education, these resources stand as pillars of innovation, shaping the future of learning for generations to come.

REFERENCES:

1. Пассов, Е.И. Методика как теория и технология иноязычного образования [Текст] / Е.И. Пассов. – Елец: МУП «Типография» г. Ельца, 2010. – 543 с
2. Соломатина А.Г. Развитие умений говорения и аудирования учащихся посредством учебных подкастов // Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/>
3. Агафонова Л. И, Аникина Ж. С. Дидактико-методические особенности использования подкастов при обучении иностранному языку // Вестник Томск. гос. пед. ун-та. 2013. № 4. С. 23-27. 2.
4. The role of informational technologies in forming informational-communicative competence of future specialists Материалы международной конференции «Инновационные технологии в высшем и профессиональном образовании» журнал «European Journal Of Natural History». -2012, август -22-29. - № 5. - С. 58-61.
5. Kay, A. (2013). Afterword: what is a Dynabook. Glendale, CA: Viewpoints Research Institute.
6. Kuhl, P. K. (2007). Cracking the speech code: How infants learn language. *Acoustical Science and Technology*, 28(2), 71-83. <https://doi.org/10.1250/ast.28.71>
7. Crossland, J. (2017). Optimal learning in schools – theoretical evidence: Part 2 Updating Piaget. *The School Science Review*, 98(364), 77-83.
8. Ackermann E. Piaget's Constructivism, Papert's Constructionism: What's the difference? http://learning.media.mit.edu/content/publications/EA.Piaget%20_%20Papert.pdf

Жапаров Д.А.
преподаватель английского языка,
магистр пед. наук
Қонаев, Қазақстан
e-mail: darhan_mag@mail.ru

Ақансері А.Е.
КазУМОиМЯ им. Абылай хана
студентка 2 курса по специальности
"Иностранный язык: два иностранных языка"
Алматы, Қазақстан
aisulu.baekhyun@gmail.com

«АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ»

Аннотация. Бұл мақалада мектеп оқушыларына қашықтықтан оқыту үдерісінде ағылшын тілін үйрену кезінде онлайн-аудармашыларды белсенді қолдануымен байланысты. Зерттеу жұмысының мақсаты-ағылшын тіліндегі мәтінді аудару кезінде онлайн-аудармашылардың тиімділігі мен сапасын зерттеу және қазақ-орыс тілінен ағылшын тіліне сөйлемдердің аудармасын орындау. Ақпараттық технология -оқу үдерісіне кеңінен компьютерлік технологияны пайдаланумен ерекшеленеді.

Түйінді сөздер: инновация, оқу үдерісі, ақпараттық технология, электронды кітапхана, ғаламтор жүйесі, аударма тілі, ғылым мен техника, бағалау және сараптау.

В данное время круто поднялся роль иностранного языка в современном обществе. По велению времени знание языков уже не роскошь, а необходимость; потому что язык сегодня в приоритете как дисциплина, которая стоит в одинаковом положении со специальными предметами, так как значимость уровня языковой подготовленности играет главную роль в развитии международных контактов.

Современное общество разрабатывает новую методологию для успешного изучения иностранных языков, итогом которой является формирование общительности – научить общаться, разговаривать, понимать и уважать другую культуру. Иностранный язык, будь то английский, испанский или любой другой, не должен восприниматься учащимися как учебный предмет, а должен занять более отличное положение – как неотъемлемая часть современной жизни, как средство общения.

Преодоление языкового барьера. Человек, который не достаточно владеет языком, конечно появляется боязнь совершить ошибку при обещании. И для того чтобы, преодолеть языковой барьер – значит, надо ликвидировать недостаток говорения, который не сразу исчезнет, когда вы начнете чувствовать себя более уверенно при общении с другими людьми. В этом случае нет постыдного в том, что говорящий делает ошибки, общаясь не на своем языке.

Носители же языка в ежедневной речи не стремятся к идеальному произношению и не выбирают правильных грамматических форм языка. А та категория людей: школьники и студенты, которые затрудняются в овладении тех или иных правил языка, чувствуют неуверенность к данному виду деятельности, поэтому охладевают заинтересованность к изучению другого языка.

Для этого каждый уважающий себя учитель должен кардинально изменить свой взгляд на преподавания и обучения иностранному языку и поэтому постоянно работать над повышением и эффективностью преподавания урока.

Пути повышения эффективности урока

- * постоянное повышение научной эрудиции, педагогического мастерства учителя;
- * комплексное планирование уроков;
- * рациональное использование времени урока;
- * соблюдение логики уроков;
- * соответствие содержания образования методам обучения, возможностям обучающихся и учителя;
- * развитие творческой активности и самостоятельности обучающихся;

* учет индивидуальных особенностей обучающихся.

Активные нетрадиционные формы уроков.

Одним из действенных способов, помогающих успешному усвоению иностранного языка, являются активные нетрадиционные формы уроков.

К таким урокам относятся: урок-конференция, пресс-конференция, дискуссия, ток-шоу, урок-телемост, диалог, экскурсия, урок - онлайн путешествие, читательская конференция, урок защиты профессий, ролевая игра и т.д.

* Прежде всего учителю необходимо уметь разграничивать эти уроки и знать специфику каждого из них, владеть методикой их подготовки и технологией проведения.

В нашей школе для учащихся 4-5 классов был организован интеллектуальный конкурс «English speaking countries» как внеклассный урок. Учащиеся активно участвовали, познакомились с известными поэтами прошлого и настоящего, старались излагать свои стихи наизусть. Они читали стихи известных поэтов Великобритании и США (Роберт Бернс, Джордж Гордон Байрон, Уильям Шекспир, Роберт Фрост, Генри Уодсворт Лонгфелло и др.). Для учащихся 7 классов учителя провели открытый урок на тему «My favourite films». В ходе урока учащимся, принявшим активное участие, были вручены награды и ценные подарки в формате pdf. Цель урока: развивать у учащихся любовь и кругозор к английскому языку. Основное внимание уделялось способностям к критическому, логическому мышлению, рассказывая о кинозвездах и известных актерах. В

ходе занятий с учащимися было уделено внимание групповым и парным заданиям и навыкам аудирования. Кроме того, ученикам 9-11 классов раздали открытки из произведения Д. Роулинг «Гарри Поттер» и попытались ответить на вопрос. Сегодня в рамках 100 книжных проектов организации «Тәржіман жас аудармашылар клубы» «Harry Potter Д. Роулинг представила мировое произведение» на казахском языке, среди переводчиков и читателей раздали открытки с переводами, учащиеся стремились донести свою точку зрения до конца. **Использование ИКТ** требует от учителя переосмысления форм и методов работы. Понятно, что новые мультимедийные технологии дают высокий эффект обучения иностранному языку, если они подкреплены передовыми методическими приемами.

На сегодняшний день преподаватель иностранного языка должен уметь хорошо ориентироваться и в огромном количестве Интернет-ресурсов, которые, обеспечивают овладение английским языком в единстве с культурой его носителей, а также в значительной степени облегчают работу преподавателя, повышают эффективность обучения, позволяют улучшить качество преподавания. Наиболее популярными среди виртуальных объединений и сетевых сообществ учителей английского языка являются:

- englishtipsbusyteacher.org.
- <http://www.britishcouncil.org/ru/russia-english-teaching-online-resources.htm> – online
- <http://www.britishcouncil.org/learning-teaching.htm>
- <http://englishteachers.ru/>
- englishteachers.ru.
- esl-library.com
- bbc.co.uk.
- intergu.ru др.

Любой урок – имеет огромный потенциал для решения новых задач. Как для учеников, так и для учителя, урок интересен тогда, когда он современен в самом широком понимании этого слова.

Современный – это и совершенно новый, и не теряющий связи с прошлым, одним словом – актуальный. А еще – действенный, современный, имеющий непосредственное отношение к интересам сегодня живущего человека, насыщенный, проявляющийся в действительности.

«Применение приемов и новых технологии на уроках английского языка, в рамках программы обновленного содержания среднего образования РК».

В последние годы все чаще поднимается вопрос о применении новых информационных технологий в школе. Это не только новые технические средства, но и новые формы и методы преподавания, новый подход к процессу обучения. Основной целью обучения иностранным языкам

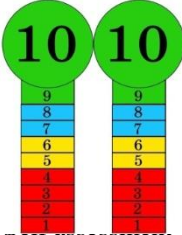

Ұрпақтар диалогы және

является формирование и развитие коммуникативной культуры школьников, обучение практическому овладению иностранным языком.

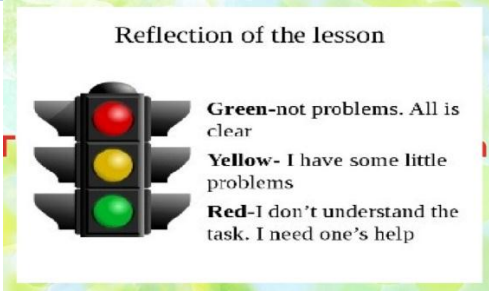

На сегодняшний день обновление содержания образования в Республике Казахстан ставит перед собой главную цель: совершенствование педагогического мастерства учителей в контексте обновления образовательной программы и внедрение системы критериального оценивания.

Исходя из идей обновленной программы, я поставил для себя главную педагогическую задачу – стать напарником для моих учеников, чтобы направлять их, проживать каждую малейшую ошибку и каждую великую победу в их еще начинающем жизненном пути. А также главной целью является развитие навыков говорения на уроках английского языка.

Unit 8: Space		Secondary school /12	
Teacher name:		ZHAPAROV DARKHAN	
Date: 05.04.24			
Grade: 10 Б		Number present:	absent:
Lesson title	<i>Space colonization future or fantasy?</i>		
Learning objectives	10.4.5.1- deduce meaning from context in extended texts on a wide range of familiar general and curricular topics, and some unfamiliar topics; 10.5.6.1 - write coherently at text level using a variety of connectors on a range of familiar general and curricular topics		
Lesson objectives	Learners will be able to: - consolidate new vocabulary - study/revise the passive		
Value links	Freedom: Freedom is the major value of the civil society being formed in Kazakhstan. This must provide everyone with the possibility of creative self-realization.		
Plan			

Stages / Time	Teachers actions	Students actions	Assessment criteria	Resources																																																
<p>Beginning of the lesson Warming-up 3 min.</p> <p>Pre-learning «Brainstorming» method 7 min.</p>	<p>Organization moment : 1. Greeting. <i>Warming-up activity. The Quiz about Space.</i> 1. How many planets move around the Sun in our Solar system? (c)</p> <table border="1"> <tr> <td>a)</td> <td>b)</td> <td>c)</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>7</td> <td>9</td> </tr> </table> <p>2. Which planet is the largest in our Solar system? (a)</p> <table border="1"> <tr> <td>a)</td> <td>b) Venus</td> <td>c) Mars</td> </tr> <tr> <td>Jupiter</td> <td></td> <td></td> </tr> </table> <p>3. Which planet is the farthest from the Sun? (b)</p> <table border="1"> <tr> <td>a)</td> <td>b)</td> <td>c)</td> </tr> <tr> <td>Mars</td> <td>Pluto</td> <td>Saturn</td> </tr> </table> <p>Lead – In</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="3">ACTIVE VS PASSIVE VOICE</th> </tr> <tr> <th>TENSE</th> <th>ACTIVE</th> <th>PASSIVE</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Present Simple</td> <td>I do it.</td> <td>It is done.</td> </tr> <tr> <td>Past Simple</td> <td>I did it.</td> <td>It was done.</td> </tr> <tr> <td>Future Simple</td> <td>I will do it.</td> <td>It will be done.</td> </tr> <tr> <td>Present Continuous</td> <td>I am doing it.</td> <td>It is being done.</td> </tr> <tr> <td>Past Continuous</td> <td>I was doing it.</td> <td>It was being done.</td> </tr> <tr> <td>Present Perfect</td> <td>I have done it.</td> <td>It has been done.</td> </tr> <tr> <td>Past Perfect</td> <td>I had done it.</td> <td>It had been done.</td> </tr> <tr> <td>Future Perfect</td> <td>I will have done it.</td> <td>It will have been done.</td> </tr> </tbody> </table>	a)	b)	c)	5	7	9	a)	b) Venus	c) Mars	Jupiter			a)	b)	c)	Mars	Pluto	Saturn	ACTIVE VS PASSIVE VOICE			TENSE	ACTIVE	PASSIVE	Present Simple	I do it.	It is done.	Past Simple	I did it.	It was done.	Future Simple	I will do it.	It will be done.	Present Continuous	I am doing it.	It is being done.	Past Continuous	I was doing it.	It was being done.	Present Perfect	I have done it.	It has been done.	Past Perfect	I had done it.	It had been done.	Future Perfect	I will have done it.	It will have been done.	<p>The aim: To develop pupils speaking skills and create friendly atmosphere</p> <p><i>Students of the class are listed.</i></p> <p><i>Students' attention is drawn to the lesson.</i></p> <p><i>Students say different words from the picture</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Learners remember previous lesson vocabulary Learners answer the questions 	<p>The teacher to assess learners for their ability. “Good job! Well done!” <i>Formative Assessment</i></p> <p>Good job! Descriptor: - remembers the lesson passed Point 1 Assessment criteria make basic statements related to personal information, people and objects</p>	<p><i>Pictures</i></p> <p><i>worksheet</i></p> <p><i>Picture</i></p>
a)	b)	c)																																																		
5	7	9																																																		
a)	b) Venus	c) Mars																																																		
Jupiter																																																				
a)	b)	c)																																																		
Mars	Pluto	Saturn																																																		
ACTIVE VS PASSIVE VOICE																																																				
TENSE	ACTIVE	PASSIVE																																																		
Present Simple	I do it.	It is done.																																																		
Past Simple	I did it.	It was done.																																																		
Future Simple	I will do it.	It will be done.																																																		
Present Continuous	I am doing it.	It is being done.																																																		
Past Continuous	I was doing it.	It was being done.																																																		
Present Perfect	I have done it.	It has been done.																																																		
Past Perfect	I had done it.	It had been done.																																																		
Future Perfect	I will have done it.	It will have been done.																																																		
<p>Middle of the lesson Presentation on part. 30 min</p>	<p>Ex:5 P:99</p> <ul style="list-style-type: none"> Explain the task and give Ss time to complete it. Check Ss' answers. <p>Differentiation: «Verbal support» method is used to help Ss use new words in the sentences.</p> <p>Ex: 6 P: 99</p> <ul style="list-style-type: none"> Explain the task and go through the list of words in the rubric and give Ss time to match them to the words in bold in the text. Tell Ss they may use their dictionaries if necessary. Check Ss' answers. <p>Ex: 7 P: 99</p> <ul style="list-style-type: none"> Explain that we use the passive to talk about actions when the person who carries out the action is unknown, unimportant or obvious from the context. We also use the passive in formal writing. Explain/Elicit that we form the passive with the verb to be + past 	<ul style="list-style-type: none"> Learners choose the correct words in bold. Then makes sentences using the other options. <p>ANSWERS 1 trip 2 spot 3 desert 4 examined 5 site 6 locals 7 events</p> <ul style="list-style-type: none"> Learners match the words/phrases in bold with their meanings. <p>ANSWERS wandered away: walked without a purpose debris: destroyed remains creepy: scary soared into the sky: moved quickly up hovering: floating in the same position eerie: strange & frightening disturbed: bothered disappointed: felt unhappy</p> <ul style="list-style-type: none"> Pupils use the passive 	<p>Descriptor: - choose the correct words in bold - makes sentences using the other options Total: 2 point</p> <p>Descriptor: - match the words/phrases in bold - use your dictionaries Total: 3 point</p> <p>Descriptor: - use the passive to talk about actions Total: 2 point</p>	 <p>Card Worksheet</p> <p>Students book</p>																																																

Ұрпақтар диалогы және

	<p>participle of the main verb. Point out that the subject of the active sentence becomes the agent in the passive sentence and is introduced with 'by' whereas the object of the active sentence becomes the subject in the passive sentence. Refer Ss to the Grammar Reference section for more details.</p> <p>Conclusion during the lesson some tasks differentiated by outcomes of the students and by their abilities.</p>	<p>ANSWERS</p> <p>We use the passive to talk about actions when the person who carries out the action is unknown, unimportant or obvious from the context. We also use the passive in formal writing such as in a news report or headline. We form the passive with the verb to be + past participle of the main verb. The subject of the active sentence becomes the agent in the passive sentence and is introduced with 'by' whereas the object of the active sentence becomes the subject in the passive sentence.</p>	<p>-Make CCQ questions Yes / No Total: 2 point</p>	
<p>End of the lesson 5 min</p>	<p style="text-align: center;">FEEDBACK</p> <p>Learners provide feedback on what they have learned at the lesson. Home task: Ex: P: 8 p 99</p>	<p style="text-align: center;">Reflection of the lesson</p> 	<p>Poster Success</p> 	

В заключении хотелось бы написать, что беря за основу обновленную программу содержания образования вовлекать каждого ученика в работу, учитывать его интересы, склонность, уровень подготовки по языку. Новые современные методы дают возможность обогатить учащихся новыми впечатлениями, пополняют активный словарный запас, выполняют все стороны развивающую функцию, убирают утомляемость и прививают любовь к изучению языка.

ЛИТЕРАТУРА

1. В.А.Миловидов “Справочные материалы по английскому языку”, Москва, 2004 год, АТС Астрель.
2. Английский язык – 5-9 классы, мультимедиа, технология и дистанционное обучение, Москва, 2006 год.
3. Бархударов Л.С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода. – М.: Издательство ЛКИ, 2008.
4. Action For Kazakhstan Grade 11 Teachers Book ответы Action For Kazakhstan Grade 10 Teachers Book Pdf Research By Meyers And Rust Action 11 Grade Teachers Book Action 11 Grade
5. Решебник Английский язык (Aspect for Kazakhstan Grade 10 (Grammar Schools) Student`s book) Jenny Dooley 10 ОГН класс 2019. Год: 2019 Издательство: Express Publishing Авторы: Jenny Dooley.
6. Бурова, З. И — 8-е изд. — М.: Айрис-пресс, 2011. — 576 с. — (Высшее образование). ISBN 978-5-8112-4343-3. Учебник предназначается для студентов гуманитарных и художественно-промышленных вузов, начинающих или продолжающих изучать английский язык.

Zhumabayeva D.Y.
Master of Pedagogical sciences
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: diko_23_04@mail.com

METHODOLOGY OF DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE THROUGH THE USE OF MULTIMEDIA TECHNOLOGIES

Abstract: Scientific research in the field of education continuously strives to develop effective methods for developing communicative competence in students. This article presents a methodology based on the use of multimedia technologies, which focuses on the development of communication skills among students. The principles and approaches to integrating multimedia into the learning process are discussed, and their effectiveness is assessed in the context of developing communicative competence. The study highlights the importance of innovative teaching approaches and offers practical recommendations for educators seeking to improve the effectiveness of communication skills teaching using modern technology.

Keywords: «multimedia», «developing», «communicative competence», «technologies», «competence».

Жумабаева Д.Е.
Педагогика ғылымдарының магистрі
Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық
катынастар және әлем тілдері университеті
Алматы, Қазақстан
e-mail: diko_23_04@mail.com

МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ДАМУ АЯСЫНДА ОЛАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІ БАҒАЛАНАДЫ

Түйін: Білім беру саласындағы ғылыми зерттеулер студенттердің коммуникативтік құзыреттілігін дамытудың тиімді әдістерін әзірлеуге үздіксіз ұмтылуда. Бұл мақалада студенттердің коммуникативті дағдыларын дамытуға бағытталған мультимедиялық технологияларды қолдануға негізделген әдістеме ұсынылған. Мультимедиялық құралдарды оқыту үдерісіне кіріктірудің принциптері мен тәсілдері талқыланып, коммуникативтік құзыреттіліктерді дамыту аясында олардың тиімділігі бағаланады. Зерттеу инновациялық оқыту тәсілдерінің маңыздылығын көрсетеді және заманауи технологияларды пайдалана отырып, коммуникациялық дағдыларды оқытудың тиімділігін арттыруға ұмтылатын педагогтар үшін практикалық ұсыныстарды ұсынады.

Тірек сөздер: «мультимедиа», «дамыту», «коммуникативтік құзыреттілік», «технология», «құзыреттілік».

Жумабаева Д.Е.
Магистр педагогических наук
Казахский университет международных
отношений и мировых языков имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: diko_23_04@mail.com

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ С ПОМОЩЬЮ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация: Научные исследования в области образования непрерывно стремятся к разработке эффективных методик формирования коммуникативной компетенции у студентов. В данной статье представляется методика, основанная на использовании мультимедийных технологий, которая акцентирует внимание на развитии навыков коммуникации среди обучаемых. Обсуждаются принципы и подходы к интеграции мультимедийных средств в процесс обучения, а также оценивается их эффективность в контексте формирования коммуникативной компетенции. Исследование подчеркивает важность инновационных подходов к обучению и предлагает

практические рекомендации для преподавателей, стремящихся повысить эффективность процесса обучения коммуникативным навыкам с использованием современных технологий.

Ключевые слова: «мультимедиа», «формирование», «коммуникативная компетенция», «технология», «компетенция».

Introduction

In today's interconnected world, effective communication skills are indispensable for success in both personal and professional spheres. As the landscape of education continues to evolve, educators are constantly seeking innovative approaches to cultivate communicative competence among students. One such approach that has gained prominence in recent years is the integration of multimedia technologies into teaching methodologies.

The convergence of multimedia technologies, encompassing a wide array of digital tools and platforms, offers unprecedented opportunities to enhance the teaching and learning experience. From interactive presentations to virtual simulations, multimedia technologies provide dynamic mediums through which students can engage with course material in immersive and impactful ways [1, p.109].

This introduction sets the stage for exploring a methodology aimed at fostering communicative competence through the strategic utilization of multimedia technologies. By leveraging the interactive and versatile nature of multimedia, educators can create enriching learning environments that empower students to develop proficiency in various forms of communication, including verbal, written, and non-verbal expression.

This article delves into the principles and practices of employing multimedia technologies to enhance communicative competence. It examines the theoretical underpinnings of communication skills development and explores how multimedia integration can address the diverse needs and learning styles of students.

Through this exploration, we aim to shed light on the transformative potential of multimedia-enhanced instruction in nurturing communicative competence. By embracing innovative pedagogical approaches and harnessing the capabilities of multimedia technologies, educators can effectively prepare students to thrive in an increasingly interconnected and communication-driven world.

Significant transformations have occurred across all aspects of the digital age society, including education, which has witnessed remarkable changes, marked by the evolution of teaching methods and tools driven by multimedia technologies. This article explores the impact of multimedia technologies on education, emphasizing five key areas:

- **Online Learning and Global Accessibility:** The emergence of online education has revolutionized learning, offering unprecedented accessibility to various subjects and facilitating global connections between students and educators. Online education has become universally accessible, transcending geographical boundaries.

- **Diverse Learning and Customized Platforms:** Multimedia technologies allow for the creation of personalized learning experiences tailored to individual needs. Adaptive platforms utilize algorithms to tailor materials to the proficiency level of each learner, enhancing the learning process. The advancement of informational technologies has opened new avenues for language learning, offering innovative tools and methods for language acquisition.

- **Visualization and Interactive Technologies:** Multimedia and interactive technologies make learning engaging and immersive. Features such as lectures, simulations, and virtual laboratories enhance understanding and assist students in grasping complex concepts.

- **Global Learning Communities and Collaboration:** Digital platforms enable students to connect with global learning communities, fostering collaboration and participation in collaborative projects, including tackling global issues collectively.

- **Diversity of Learning Materials and Resources:** The advent of multimedia technologies has expanded the scope of learning materials, offering a plethora of resources including e-books, online courses, webinars, audio lectures, and more. These diverse resources enrich learning experiences and provide individuals with flexible learning pathways.

Main part

Communicative competence is important in various aspects of life. In everyday life, it allows you to establish deep and trusting relationships with people around you, as well as successfully resolve conflicts and problems [2, p.20]. In an educational context, it is the basis of effective learning and enables students to participate effectively in lessons, express their thoughts and ideas, and work successfully in teams. In the professional sphere, communicative competence plays a key role: the ability to competently and clearly express one's thoughts, listen to one's interlocutor and find a common language with colleagues is an

important factor for career growth and success in any field of activity. Moreover, in the world of modern technology and globalization, the ability to communicate effectively through various means of communication such as email, social networks and video conferencing is becoming increasingly important for successfully adapting and interacting in modern society [3, p.156].

To integrate multimedia technologies into education effectively, educators can follow several strategic steps:

— Identify Learning Objectives: Begin by clearly defining the learning objectives and desired outcomes of the educational program or course. Determine which aspects of communicative competence, such as speaking, listening, writing, or non-verbal communication, are the focus.

— Select Appropriate Multimedia Tools: Choose multimedia tools and platforms that align with the identified learning objectives and cater to the diverse needs of learners. Consider utilizing a combination of tools such as video presentations, interactive simulations, virtual reality experiences, online discussion forums, and multimedia-rich textbooks.

— Develop Engaging Multimedia Content: Create or curate multimedia content that is engaging, relevant, and interactive. Incorporate multimedia elements such as videos, audio recordings, infographics, animations, and interactive exercises to enhance learning experiences and cater to different learning styles.

— Design Interactive Learning Activities: Design learning activities that encourage active participation and interaction among students. Incorporate multimedia elements into group discussions, collaborative projects, role-playing exercises, case studies, and simulations to facilitate meaningful communication and knowledge construction.

— Provide Accessible Learning Resources: Ensure that multimedia resources are accessible to all students, including those with diverse learning needs and preferences. Provide alternative formats, transcripts, captions, and audio descriptions to accommodate students with disabilities and promote inclusivity.

— Facilitate Multimedia-Assisted Instruction: Guide students in navigating multimedia resources effectively and provide scaffolding and support as needed. Encourage self-directed learning by empowering students to explore multimedia content independently and engage in reflective activities to consolidate their understanding.

— Assess Learning Outcomes: Implement formative and summative assessments to evaluate students' communicative competence and the effectiveness of multimedia-enhanced instruction. Use a variety of assessment methods, such as oral presentations, written assignments, multimedia projects, and peer evaluations, to gauge students' progress and provide constructive feedback.

— Reflect and Iterate: Continuously reflect on the integration of multimedia technologies in teaching and learning practices. Solicit feedback from students and colleagues and use assessment data to identify areas for improvement. Iterate on instructional strategies and multimedia content to enhance learning experiences and achieve desired learning outcomes.

By following these steps, educators can effectively integrate multimedia technologies into education to foster communicative competence and create dynamic and engaging learning environments for students [4, p.621].

Conclusion

In conclusion, we would like to emphasize that the method of developing communicative competence using multimedia technologies is an effective and promising approach to learning. Developing communication skills is becoming increasingly important today in light of the rapidly changing information and technology landscape. Multimedia technologies make it possible to create dynamic and interactive learning environments that promote in-depth understanding of the material, active interaction among students and the development of their communication abilities.

However, it should be noted that the successful implementation of this methodology requires careful planning, high-quality preparation of teaching materials and appropriate support from teachers. Further research in this area will help to deepen the understanding of the effectiveness and potential of multimedia technologies in the formation of communicative competence, as well as to determine the optimal strategies and methods for using these technologies in the educational process.

Overall, the integration of multimedia technologies into teaching is an important step towards modern and innovative pedagogy that promotes the development of key skills necessary to successfully adapt to the demands of the modern world.

REFERENCE

1. Zotova I.N. Communicative competence as an aspect of socialization of adolescents in the conditions of informatization of society // Actual socio-psychological problems of personality development in the educational space of the XXI century. - Kislovodsk, 2006. - 109 p.
2. Zimnyaya I.A. Competence approach. What is its place in the system of approaches to the problems of education // Higher education today. - 2006. - No. 8. - P. 20–26.
3. Bim, I.L. Kompetentnostnyy podkhod k obrazovaniyu i obucheniyu inostrannym yazykam / I.L. Bim // Kompetentsii v obrazovanii: opyt proyektirovaniya: sb. nauch. tr. / pod red. A.V. Khutorskogo. - M.: Nauchno-vnedrencheskoye predpriyatiye «INEK», 2007. - S. 156-163
4. Farxodjonqizi F. N., Dilshodjonugli N. S. Innovative processes and trends in the educational process in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. - 2020. - T. 10. - №. 4. - С. 621-626.

UDC 81'243

Ivanchenko Y.V., MPh, senior teacher
Ablaikhan KazUIR and WL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: Julia.Ivanchenko2013@mail.ru
Sadykova A., 3rd year student
Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: g418482@gmail.com

ACTUAL PROBLEMS IN THE METHODOLOGY OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION.

Abstract: This article examines the current challenges and issues in the methodology of foreign language education. The study explores the complexities and nuances of teaching and learning a foreign language, focusing on the practical problems faced by educators and learners.

Keywords: language learning, education, problem, culture, methodology, communication, foreign language teaching, approach

Түйін:Бұл мақалада шет тілін оқыту әдістемесінің заманауи мәселелері мен мәселелері қарастырылған. Зерттеу мұғалімдер мен оқушылар алдында тұрған практикалық мәселелерге назар аудара отырып, шет тілін оқыту мен оқытудың күрделілігі мен нюанстарын зерттейді.

Тірек сөздер: тіл үйрену, білім беру, мәселе, мәдениет, әдістеме, коммуникация, шет тілін оқыту, тәсіл.

Аннотация: В данной статье рассматриваются современные проблемы и проблемы методики обучения иностранному языку. Исследование исследует сложности и нюансы преподавания и изучения иностранного языка, уделяя особое внимание практическим проблемам, с которыми сталкиваются преподаватели и обучающиеся.

Ключевые слова: изучение языка, образование, проблема, культура, методика, коммуникация, обучение иностранному языку, подход.

"Language is the most massive and inclusive art we know, a mountainous and anonymous work of unconscious generations." - Edward Sapir

Our world is a global village with great resources and diverse cultures. The most important indicator of the culture and art of another people is the language and its use in life. Different words and sounds have special meanings and meanings for people. In many schools, children are taught a foreign language from an early age. In addition to the native language, about two or three languages are taught. In modern society, teachers use various methods, techniques and ways of teaching children a foreign language. The most familiar to us are the use of various games or tasks, as well as the method of communicating with a native speaker and immersing the child in a language environment. However, with the approach to teaching children, there are various obstacles that interfere with understanding, assimilating and analyzing language.

In this article we are going to consider current problems in the methodology of foreign language education and their solutions. One of the key problems of teaching foreign languages is the student's psychological unpreparedness for learning foreign languages. Most teachers continue the traditions of Soviet

teaching standards, setting high standards - to speak perfectly without an accent, write without a single mistake and perfectly master grammatical rules, which are often not observed by native speakers; in everyday speech they do not strive for perfect pronunciation and the choice of correct grammatical forms. Schoolchildren who have difficulty mastering certain rules, do not show interest in learning a foreign language, feel insecure and incapable of this type of activity. [1, p. 178].

As former pupils, we are familiar with these psychological problems, pressure and fear of making mistakes. In practical experience, we taught children in secondary and high school and saw their fear of making mistakes while speaking. During a simple dialogue, children cannot calmly answer and express their thoughts. Most of them ignore the lesson, look down and focus on other subjects. To solve this problem, we most often used various physical or verbal trust exercises. In the conversation, we asked the children to talk about their favorite things, movies or personal experiences to develop their speech and communication skills.

The next problem that we would like to consider is the methodological part of the lesson. This part is the main one. It is responsible for creating of an atmosphere, conducting a lesson, building discipline and organizing the right approaches to teaching a foreign language to children. Today, a completely new methodology for learning foreign languages is emerging, the purpose of which is to develop communicative competence - to teach how to communicate, speak, understand and respect another culture. A foreign language, be it English, German or any other, should not be perceived by students as an academic discipline or subject, but should occupy a higher position - as an integral part of modern life, as a means of communication [2, p. 144–145].

Most teachers use formulaic teaching methods in their own lesson plans. They concentrate exclusively on basic trivial reading and memorizing new knowledge. Another problem is the language of communication between the teacher and students. During the internship, we analyzed the lessons of English teachers and students who taught classes. We noticed the main problem is the lack of a language atmosphere for students and a role model for learning a new foreign language. The role of the teacher in this area is important, he or she motivates students to learn the language not only in the educational environment but also in everyday circumstances. The difference between knowledge and vocabulary availability between teachers and students is huge. However, to solve this program, we think it is necessary to place children in a language environment from an early age. Starting from an early age, teach children more than three languages, build around them a zone of knowledge and the target language and teach them through books, films and music of another culture. In this way, students will begin from an early age to become acquainted with different cultures and not be afraid to interact, as well as understand verbal and non-verbal signs of communication.

One of the pressing problems in language learning is the obsolescence of teaching aids and textbooks. In an era of rapid development of all spheres of social activity, one cannot ignore the linguistic changes that occur in foreign languages every hour, especially in English. Every year in Europe, dictionaries are published that publish new words that have entered the lexicon in a given year, and in the dictionaries, there are notes about changing the pronunciation and expanding the meaning of many words. Domestic authors of textbooks on foreign languages do not have time to follow these changes, and very often students learn vocabulary and grammatical phenomena that have not been used in a given language for a long time. This leads to a breakdown in intercultural and interlingual communication. The choice of educational kits from foreign publishers, approved by the Ministry of Education and Science, as additional teaching aids can be considered justified, since these courses are systematic, built on modern concepts, taking into account pan-European requirements for mastering a foreign language. The solution to this problem today is the parallel use of domestic and foreign textbooks, which will allow students to master a modern living language with the least amount of effort [3, p.120–122].

Simultaneously with the issue and solution to the problem of the content of the textbook, there is the issue of digitalization of the education system, including textbooks, plans and teaching aids. Today, this is quite possible giving the past experience of distance learning, but it has problems, including the lack of solid knowledge, obtaining real knowledge and developing networking between students. During the practice, the educational material that we used was the Excel textbook, not an authentic one, which had many advantages and disadvantages. These include illustrations with accessible explanations for children and tasks that develop basic abilities when learning a foreign language. At the same time, the textbook had a lot of missing information about grammar, creative tasks that developed other aspects of children's lives, and exercises that developed students' speaking skills.

The next current problem that we would like to describe is Limited cultural integration in the methodology of teaching foreign languages. Today, humanity has completely got rid of most stereotypes and prejudices, this also applies to the main areas of life such as politics, science and education. Cultural perspective and its influence on the learning process is extremely important. In this case, we can consider different concepts, expressions and means of communication. The word "culture" itself, according to

Ozhegov's dictionary, means the totality of industrial, social and spiritual achievements of people. Cultural studies is closely related to the study of language. Every nation has its own special way of saying thank you or saying hello. However, language education often fails to adequately integrate cultural components into the curriculum. Understanding the cultural context of a language is essential for effective communication and language acquisition. By neglecting cultural aspects, educators miss an opportunity to provide students with a holistic language learning experience. Today we also use the term national culture. Let's turn to him and take a closer look at this problem. According to F.F. Kharisov, national culture is "a system of material and spiritual values created by a certain people, including traditions of a labor, moral, aesthetic and confessional nature, which is passed on from generation to generation" [4, p. 18]. S.N. Gavrov understands national culture as "a holistic formation with its own specific mechanisms of self-regulation, which determine the structural connections between its elements, help to preserve a long-term historical stability, socio-historical uniqueness and originality along with continuous changes" [5, p. 47]. It is also emphasized that national culture is a source of accumulation, preservation and transformation of long-term socio-historical experience and knowledge: traditions, norms, values [5, p. 47]. V.I. Bely, in his dissertation research, analyzed the definitions of "national culture" and concluded that some researchers consider national culture as a triune system, in which international spiritual values and a nationally mixed fund are mixed. Others believe that national culture is "the limitation of universal human culture within the framework of a specific people" [6, p. 23]. In our opinion, this problem has many solutions. Today there are many ways to integrate national culture into the learning process and create an interesting, equal and correct environment for learning. This includes learning a language through the music, traditions, clothing, history, books and films of the target language. These objects act as representatives of another culture, help to break the boundaries of ignorance and create an atmosphere of the language being studied. Using comparisons between cultures can also help in language learning. Reviewing two or more representatives of different cultures to learn a language helps to develop critical thinking and a deeper understanding of political and social differences between peoples. The use of creative tasks, games and project work also has a developmental effect, it helps to develop flexible thinking and the ability to work in a team. Also, another teaching method that is best known to us is the use of modern technologies and the Internet to study a foreign language and culture. In this case, technology helps to acquire knowledge not only of theoretical knowledge about the language, but also with native speakers and conduct conversations with them.

In the class where we had our internship there were many children of different nationalities: Kazakhs, Russians, Uzbeks and Koreans. While teaching them a foreign language, we tried to pay attention to their cultural peculiarities. The most memorable moment was teaching the 8th grade children the topic of Festivals. We tried to approach this topic from a creative side and showed the children presentations and pictures of various fairs. In addition, they used modern technologies and showed videos about various fairs and holidays. The children began their acquaintance with the paper lantern festival in Thailand and ended with Oktoberfest in Germany. After this video, we tried to consolidate the acquired knowledge with the help of a small vocabulary exercise. During the process, they became interested in the topic, learned a lot of interesting things and learned to share their dreams of travel. We also tried to ask the children about their cultural festivals and fairs and to look at language from the perspective of their world.

In conclusion, foreign language teaching methodology faces a number of challenges. These failures and difficulties affect the quality of language teaching and student learning outcomes. They prevent students from understanding words, replicating what they have learned, using speech patterns and grammar to complete simple everyday tasks, or using knowledge of language for important conversations. There are many solutions to these problems with different approaches. In our opinion, these issues require a shift to more communicative approaches, balanced use of technology, improved teacher training, and greater cultural integration in language programs. By recognizing and addressing these pressing issues, educators can improve language teaching and better prepare students for global communication and collaboration. Today, all future teachers need to soberly see the problems of current teachers and be able to find solutions to them. In addition, to solve any problem you need a desire and love for teaching. Only with the right approach and willingness can teachers change the trend and atmosphere of even the most boring and ineffective lessons.

REFERENCE

1. Klychnikova B.I. Psychological features of learning to read in a foreign language. – M.: Education, 2013. – P 224
2. Passov E.I. Communicative method of teaching foreign language speaking. – M.: Higher School, 2011. – P. 144–145.
3. Rakhmanov I. V. Teaching oral speech in a foreign language. – M.: Higher School, 2012. – P. 120-122

4. Kharisov F.F. Integration of national culture and educational process: Dis. ... Dr. ped. Sci. Kazan, 1999.– P. 18
5. Gavrov S.N. National culture and intercultural interaction: Theoretical aspects: Dis. ...cand. Philosopher Sci. M., 2001.– P. 47
6. Bely V.I. International cultural exchange and its influence on the development of national culture: Dis. ...cand. Philosopher Sci. M., 1992.– P. 23

UDC 37.02

Kadyr F.Zh.

3rd year student

Pedagogical Faculty of Foreign Languages
«6B01701 Training of Foreign Language Teachers»

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: fariza2004@mail.ru

Pentina Y.O.

MA in pedagogical sciences, senior teacher

Chair of Theory and Practice
of Intercultural Communication

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: hzlaya@bk.ru

ON THE CURRENT ISSUES OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Abstract: Article highlights the main problems of foreign language education and presents some solutions. The difficulties in choosing effective teaching strategies, the use of modern technologies and methods of introducing modern teaching methods depending on age groups and language proficiency levels are described. Particular attention is paid to the problems of foreign language education that schools face, such as: limited access to resources and insufficient level of teacher training. The authors attempt to find solutions to these problems to ensure equal opportunities for the development of language skills for all students in Kazakhstan.

Keywords: foreign language education, teaching methodology, teaching strategies, modern technologies, intercultural interaction, pedagogical principles.

Кадыр Ф.Ж.

студентка 3-го года обучения

Педагогический факультет иностранных языков
«6B01701 Подготовка учителей иностранного языка»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: fariza2004@mail.ru

Пентина Е.О.

м.п.н., старший преподаватель

кафедра теории и практики
межкультурной коммуникации

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: hzlaya@bk.ru

ОБ АКТУАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМАХ ИНОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: В статье освещаются основные проблемы иноязычного образования и представляются пути их решения. Описаны трудности при выборе эффективных стратегий обучения, использование современных технологий и способы внедрения современных методов обучения в зависимости от возрастных групп и уровней владения языком. Удаляется особое внимание проблемам иноязычного образования, с которыми сталкиваются школы, такие как: ограниченный доступ к ресурсам и недостаточный уровень подготовки педагогов. Предпринимаются попытки найти

решения перечисленных проблем для обеспечения равных возможностей развития языковых навыков для всех учащихся Казахстана.

Ключевые слова: иноязычное образование, методология преподавания, стратегии обучения, современные технологии, межкультурное взаимодействие, педагогические принципы.

Methodology of foreign language teaching stands in synergy of pedagogy, linguistics, and cultural studies, aiming to equip learners with the skills and competencies needed to communicate effectively in a globalized world. In essence, foreign language teaching methodology reflects modern linguistic and psychological ideas, basing on fundamental contributions of N. Chomsky, J. Bruner, J. Peaget, L. Vygotsky, and S. Krashen etc. Modern society faces the challenge of providing effective and quality foreign language teaching, as knowledge of foreign languages becomes more and more important in the conditions of globalization and intercultural interaction. Currently, the methodology of foreign language teaching has a number of problems related to the choice of teaching strategies, use of modern technologies, adaptation to different ages and levels of learners. Therefore, we would like to analyse these problems and provide our suggestions.

One of the primary challenges in foreign language education is the selection of effective teaching strategies. Learners have their unique learning styles and needs, and educators must employ a variety of methodologies to cater to these differences effectively. Communicative and task-based methods that prioritize real-life language use and interaction took place instead of traditional methods such as grammar-translation and audio-lingual approaches. Additionally, incorporating elements of experiential learning, such as immersion programs and study abroad opportunities, can provide learners with authentic cultural experiences and enhance their language acquisition skills. In the realm of foreign language education, the selection of appropriate teaching strategies stands as a foundational challenge. These contemporary approaches prioritize authentic language use and interaction, aiming to equip learners with practical skills for real-life communication situations [1]. The shift from traditional methods and approaches to more communicative and task-based methods signifies the evolution in foreign language education. These contemporary approaches are rooted in the recognition that language learning is not merely about memorizing vocabulary and grammar rules but rather about developing practical skills.

Communicative language teaching emphasizes the importance of meaningful interaction and the use of language in authentic contexts. Instead of focusing solely on grammatical accuracy, this approach encourages learners to engage in activities that promote fluency and communicative competence. Through role-plays, discussions, and problem-solving tasks, students have the opportunity to practice using the language in a dynamic and interactive manner [2, c.105].

Task-based language teaching takes this concept a step further by structuring lessons around authentic tasks or activities that mirror real-life situations. By integrating language learning with meaningful tasks, such as planning a trip, solving a problem, or participating in a group project, students are motivated to use the language to achieve a specific goal. This not only makes the learning process more engaging but also reinforces language acquisition through practical application.

Moreover, experiential learning plays a vital role in enhancing language acquisition and cultural understanding. Immersion programs and study abroad opportunities immerse learners in the target language and culture, providing firsthand experiences that cannot be replicated in the classroom. By living and interacting in a foreign language environment, students develop linguistic proficiency while also gaining insights into the cultural nuances and social norms associated with the language.

The selection of appropriate teaching strategies in foreign language education is about creating an immersive and interactive learning environment that empowers students to use the language confidently and competently in different contexts. By embracing communicative and task-based approaches, educators can better cater to the diverse needs of learners and equip them with the skills they need to navigate a globalized world. Experiential learning elements, such as immersion programs and study abroad opportunities, has become increasingly popular. These initiatives offer learners firsthand exposure to the target language and culture, fostering a deeper understanding. By immersing themselves in authentic linguistic and cultural contexts, students can accelerate their language acquisition process and develop cross-cultural competence.

Another issue of foreign language education is the adaptation of teaching methodologies to different age groups and proficiency levels. Children, adolescents, and adults may have distinct learning preferences and cognitive abilities, requiring convenient approaches to instruction. For example, young learners may benefit from playful activities, storytelling, and visual aids to engage their imaginations and facilitate language acquisition. In contrast, adult learners may prefer more structured lessons with clear objectives and opportunities for self-directed learning.

Despite the progress made in the field of foreign language education, several challenges persist. Limited resources, insufficient training for educators, and varying educational policies across regions can hinder the implementation of effective teaching methodologies. Additionally, issues of equity and access must be addressed to ensure that all learners have equal opportunities to develop their language skills. By statistic there are some differences in educational policy in Kazakhstan, for example comparison of urban and rural schools, in rural areas, there may be problems with access to quality education due to a lack of sufficient teachers and equipment. This can lead to disparities in educational opportunities between urban and rural schools [3]. Different regions may have diverse levels of investment in education from local and central governments. Some regions may receive more funding for educational infrastructure and teacher support programs.

In conclusion, research in the methodology of foreign language teaching plays a crucial role in addressing these challenges and advancing the field. By exploring innovative approaches, leveraging technological advancements, and considering the diverse needs of learners, educators can enhance the quality and effectiveness of foreign language instruction [4, с.780]. Ultimately, a robust understanding of pedagogical principles, linguistic theories, and cultural considerations is essential for preparing learners to communicate confidently and competently in today's globalized world.

In the realm of foreign language education, the selection of appropriate teaching strategies stands as a foundational challenge. With the diversity of learners, educators face the task of accommodating various learning styles and needs. Traditional methods like grammar-translation and audio-lingual approaches, while once predominant, are gradually being replaced by more communicative and problem-task methods. Krashen S. discusses the shift from more traditional methods to more modern approaches that emphasize the practical use of language. These contemporary approaches prioritize authentic language use and interaction, aiming to equip learners with practical skills for real-life situations and finding solutions to various problems.

Furthermore, adapting teaching methodologies to different age groups and proficiency levels is paramount for effective instruction. Children, adolescents, and adults exhibit varying cognitive abilities and learning preferences, necessitating tailored approaches. For instance, young learners may benefit from activities and visual aids, engaging their curiosity and facilitate language acquisition. In contrast, adult learners may require more structured lessons with clear objectives and opportunities for self-directed learning.

Despite these advancements, challenges persist in the field of foreign language education. Limited resources, inadequate educator training, and disparities in educational policies across regions can impede the implementation of effective teaching methodologies. Addressing issues of equity and access is essential to ensure that all learners, regardless of background or circumstance, have equal opportunities to develop their language skills and thrive in today's globalized society. By embracing innovative approaches, leveraging technological advancements, and considering the diverse needs of learners, educators can enhance the quality and effectiveness of foreign language instruction. Comprehensive understanding of pedagogical principles, linguistic theories, and cultural nuances is essential for preparing learners to communicate confidently and competently in diverse linguistic and cultural contexts.

REFERENCE

1. Жумабаева Г.А. Использование коммуникативных методов в обучении иностранным языкам в условиях казахстанской школы // Педагогический вестник Казахстана, Алматы, 2017 – №4 (48)
2. Сейтжанова А.Б. Использование информационно-коммуникационных технологий в обучении иностранным языкам в Казахстане // Проблемы современной науки и образования, Алматы, 2019. – 104-110 с.
3. Талапулы А. Разрыв между городскими и сельскими школами в Казахстане. – Режим доступа URL: <https://www.caravan.kz/articles/razryv-mezhdu-gorodskimi-i-selskimi-shkolami-v-kazakhstan-pochemu-problema-do-sikh-por-ne-reshena-891101/> (дата обращения 10.04.2024)
4. Levy M. Technologies in use for second language learning// Modern Language Journal, 2009 – №93, 769-782
5. Солонцова Л. П. Современная методика обучения иностранным языкам. – Режим доступа URL: <https://library.tou.edu.kz/fulltext/buuk/b2893.pdf> (дата обращения 10.04.2024)
6. Johnson, D.W., Johnson, R.T., & Smith, K.A. Active learning: Cooperation in the college classroom. Edina, MN: Interaction. 1991.

Kazbekkyzy A.,
Master degree student
«7M01711-Training of teachers of a foreign language»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: amina_10_10@inbox.ru

UTILIZING DEBATING TECHNOLOGY IN THE FORMATION OF STRATEGIC COMPETENCE OF FUTURE FL TEACHERS

Abstract: This research investigates the effectiveness of incorporating debating technology in the development of strategic competence among future Foreign Language (FL) teachers. Strategic competence equips teachers with the ability to manage the learning process effectively. Debating technology, with its emphasis on critical thinking, argumentation, and language fluency, presents a unique platform for fostering these skills. This article outlines a methodology for integrating debating technology into FL teacher training programs.

Keywords: Strategic competence, foreign language (FL) teachers, debating technology, teacher training, methodology.

Қазбекқызы Ә.,
магистрант
«7M01711-Подготовка педагогов иностранного языка»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: amina_10_10@inbox.ru

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДЕБАТНОЙ ТЕХНОЛОГИИ В ФОРМИРОВАНИИ СТРАТЕГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЯ

Аннотация: В данном исследовании рассматривается эффективность использования технологии дебатов для развития стратегической компетентности у будущих учителей иностранного языка (ИЯ). Стратегическая компетенция дает учителям возможность эффективно управлять процессом обучения. Технология ведения дебатов, с ее акцентом на критическое мышление, аргументацию и свободное владение языком, представляет собой уникальную платформу для развития этих навыков. В этой статье описывается методология интеграции технологии ведения дебатов в программы подготовки учителей иностранного языка.

Ключевые слова: Стратегическая компетенция, преподаватели иностранного языка (ИЯ), дебатная технология, подготовка учителей, методология.

Introduction

The effectiveness of foreign language learning hinges not only on the teacher's language proficiency but also on their strategic competence. Strategic competence refers to a teacher's ability to utilize a repertoire of learning strategies to support their students' language acquisition effectively [1]. This research explores the potential of debating technology as a tool to cultivate strategic competence in future FL teachers.

Debating, by its very nature, fosters critical thinking, argumentation, and language fluency – all crucial elements of strategic competence. Debating technology platforms offer interactive environments where students can engage in simulated debates, receive feedback, and refine their argumentation skills.

This article presents a methodology for integrating debating technology into FL teacher training programs. The following sections will delve into the theoretical underpinnings of strategic competence and debating, describe the proposed methodology, and discuss the potential benefits and challenges associated with this approach.

Theoretical Framework

Strategic competence

Strategic competence is a multifaceted construct encompassing various learning strategies employed by teachers to facilitate effective language acquisition in their students [2]. These strategies can be categorized into:

1. Metacognitive strategies: planning, monitoring, and evaluating the learning process [1].
2. Cognitive strategies: analyzing, synthesizing, and memorizing information [2].

3. Social/affective strategies: collaborating with peers and managing emotional states while learning [1].

Developing strategic competence empowers teachers to adapt their teaching styles to cater to diverse learning needs, ultimately enhancing student outcomes (as highlighted by [3]).

Debating and language learning

Debating fosters the development of several key language skills crucial for FL learners:

- Critical thinking: Debaters must analyze information, identify arguments, and construct counter-arguments [4].
- Argumentation: Debates necessitate the ability to present a clear and convincing argument, using logical reasoning and supporting evidence [5].
- Fluency and Accuracy: Debates demand fluency in spoken language, alongside the ability to express oneself with appropriate grammar and vocabulary [6].

Methodology

This research proposes a three-phase methodology for integrating debating technology into FL teacher training programs:

Phase 1: Introduction to strategic competence and debating technology

Trainees will be introduced to the concept of strategic competence and its various components, as outlined by authors such as Rebecca Oxford [1].

They will explore the theoretical underpinnings of debating and its potential benefits for language learning, drawing on research by scholars like Vaughan [4].

Trainees will receive hands-on training on various debating technology platforms.

Phase 2: Simulations and role-playing

Trainees will participate in simulated debates using the debating technology platform.

They will take on different roles (e.g., debaters, moderators) to practice various communication and critical thinking skills [7].

Trainers will provide feedback on their strategic use of language and argumentation techniques, informed by frameworks like those proposed by Wu [5].

Phase 3: Lesson planning and integration

Trainees will design lesson plans that integrate debating activities for their future FL classrooms.

They will explore the potential of debating technology to target specific language skills and strategic learning objectives, considering CALL (Computer Assisted Language Learning) frameworks [8].

Trainees will present their lesson plans and receive feedback on their strategic incorporation of debating technology.

Benefits and Challenges

Integrating debating technology offers several potential benefits:

- Enhanced strategic competence: Exposure to debating can equip future FL teachers with a range of learning strategies to promote critical thinking and effective communication in their students [1].
- Development of fluency and argumentation skills: Debating technology provides a platform for FL teachers to hone their fluency and ability to construct well-structured arguments [5].
- Increased motivation and engagement: The interactive nature of debating technology can foster a more engaging and motivating learning environment for both trainees and their future students [9].

However, certain challenges need to be addressed:

- Technology access and training: Ensuring equitable access to debating technology and providing adequate training for its use are crucial considerations [10].
- Adapting debating to different language levels: The methodology needs to be flexible enough to cater to trainees with varying levels of language proficiency [11].
- Assessment and evaluation: Developing effective methods to assess the impact of debating technology on the development of strategic competence in trainees requires further exploration, as emphasized by researchers like Richards and Schmidt [12].

Data Collection and Analysis

This research will employ a mixed-methods approach for data collection. Quantitative data will be gathered through pre- and post-tests designed to measure trainees' understanding of strategic competence and their self-reported confidence in integrating debating activities into their teaching. Qualitative data will be collected through observations of trainees' participation in simulated debates and focus group discussions to explore their experiences and insights gained from the program.

Quantitative data Analysis: Pre- and post-test scores will be statistically analyzed to assess any significant changes in trainees' understanding of strategic competence following the program. Self-reported confidence survey data will be analyzed descriptively to identify trends and patterns in trainees' perceived abilities.

Qualitative data Analysis: Observations of simulated debates will be coded thematically to identify recurring patterns in trainees' strategic use of language and learning strategies within the debating environment. Recordings from focus group discussions will be transcribed and analyzed thematically to understand trainees' perspectives on the program's effectiveness and its impact on their development of strategic competence.

The findings from the quantitative and qualitative data collection methods will be triangulated to gain a more holistic understanding of the program's impact. By comparing the results from standardized tests, self-reported surveys, observations, and focus group discussions, researchers can identify any convergences or divergences in the data and achieve a richer interpretation of the overall effectiveness of integrating debating technology into FL teacher training.

Significance

This research contributes to the field of FL teacher education by exploring a novel approach to develop strategic competence in future teachers. By fostering critical thinking, argumentation skills, and language fluency, debating technology holds the potential to equip FL teachers with the necessary tools to optimize student learning outcomes. The findings of this research can inform the development of teacher training programs that integrate technology to enhance strategic competence and promote effective FL instruction.

Future Research Directions

Further research is needed to explore the long-term impact of this methodology on the strategic competence of FL teachers once they enter the classroom. Additionally, investigating the effectiveness of debating technology for students with diverse learning styles and backgrounds can provide valuable insights for future practice, building on the work of researchers like Rose and Gardner [13].

Conclusion

This article proposes a methodology for utilizing debating technology to cultivate strategic competence in future FL teachers. By integrating debating activities into teacher training programs, educators can develop a valuable skillset to promote critical thinking, effective communication, and successful language acquisition in their students. This research holds significant promise for enhancing the quality of FL teacher education and fostering a more engaging and effective language learning environment.

REFERENCE

1. Oxford, R. L. (2011). *Teaching and researching language learning strategies*. Routledge.
2. Rubin, J. (1987). Learner strategies and language learning. *Annual Review of Applied Linguistics*, 7(1), 139-160.
3. Burns, H. (2010). *Cambridge guide to second language teacher education*. Cambridge University Press.
4. Vaughan, S. (2003). Collaborative tasks and second language learning. *Language Teaching*, 36(1), 22-50.
5. Wu, S. C. (2009). Developing argumentation skills through debate in an EFL context. *TESOL Quarterly*, 43(1), 181-203.
6. Ellis, R. (2003). *Task-based language learning and teaching*. Oxford University Press.
7. Richards, J. C., & Nunan, D. (1990). *Second language learning and language teaching*. Longman.
8. Warschauer, M., & Fotos, C. (2006). *Emerging technologies in second language learning*. TESOL Quarterly Inc.
9. Dörnyei, Z. (2003). Motivation, language learning and multilingualism. *Multilingual Matters*.
10. Reinders, H. (2014). *ICT in language learning: A teacher's guide*. Bloomsbury Publishing.
11. McDonough, S., & Mackey, A. (2016). *Discourse analysis for applied linguistics*. Routledge.
12. Richards, J. C., & Schmidt, R. (2002). *Longman course for teachers*. Pearson Education Limited.
13. Rose, H., & Gardner, R. C. (2011). *Motivation and second language learning*. Psychology Press.

Каиров А.М.,

Master student

«7M01711 – Foreign Language Teacher Training»

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: arman.kaip@gmail.com

Scientific advisor: **Niyazova A.E.**

ESL TEACHING SPECIFICS FOR NON-LINGUISTIC STUDENTS

Abstract: This study explores effective ESL teaching strategies for non-linguistic majors, addressing the challenges they face due to varied motivations and learning styles. It underscores the importance of Content-Based Instruction (CBI) and tailored pedagogical approaches that leverage students' existing knowledge and interests. By integrating language acquisition theories with practical applications, the research aims to enhance engagement and proficiency in ESL learning. The findings advocate for a nuanced teaching methodology that resonates with the unique needs of non-linguistic students, suggesting that personalized instruction can significantly improve language acquisition outcomes.

Keywords: «ESL Acquisition», «Non-Linguistic Majors», «Language Learning Theories», «Motivation in Language Learning», «Multiple Intelligences», «Pedagogical Strategies».

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА СТУДЕНТАМ НЕЛИНГВИСТИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Аннотация: Данное исследование изучает эффективные стратегии преподавания английского языка как второго (ESL) для студентов нелингвистических специальностей, рассматривая проблемы, с которыми они сталкиваются из-за различных мотиваций и стилей обучения. Оно подчеркивает важность применения содержательного обучения (CBI) и адаптированных педагогических подходов, которые используют существующие знания и интересы студентов. Интегрируя теории приобретения языка с практическими приложениями, исследование направлено на увеличение вовлеченности и повышение квалификации в изучении ESL. Результаты выступают за тонкий метод преподавания, который находит отклик у уникальных потребностей студентов нелингвистических специальностей, предполагая, что персонализированное обучение может значительно улучшить результаты освоения языка.

Ключевые слова: «Приобретение ESL», «Студенты Нелингвистических Специальностей», «Теории Изучения Языка», «Мотивация в Изучении Языка», «Множественные Интеллекты», «Педагогические Стратегии».

1. Introduction

The acquisition of English as a Second Language (ESL) presents distinct challenges for students with backgrounds in non-linguistic fields. These challenges are multifaceted, originating not only from a lack of exposure to linguistic studies but also from diverse motivations for language learning and a wide range of learning styles. For instance, non-linguistic students may pursue ESL proficiency for professional advancement, academic requirements, or personal enrichment, each motivation influencing their engagement and approach to learning differently [1]. Furthermore, these students often face hurdles in adapting to language learning methodologies that assume a level of linguistic awareness they may not possess [2].

Variations in learning styles also play a critical role. Visual, auditory, and kinesthetic learners each respond to language instruction in distinct ways, necessitating a pedagogical flexibility that can accommodate this diversity [3]. This study posits that by understanding and addressing these specific needs, educators can more effectively facilitate language acquisition for non-linguistic majors. Recognizing the importance of tailored instructional strategies, recent research has emphasized the value of integrating language learning with subject matter content relevant to the students' fields of study [4, 5]. This approach not only enhances engagement by leveraging students' existing knowledge and interests but also provides a contextually rich setting for language acquisition, fostering deeper linguistic comprehension and retention.

Accordingly, this study aims to explore and identify effective ESL teaching methodologies that resonate with the unique learning environments of non-linguistic students, drawing on a broad spectrum of pedagogical theories and practices to address the varied challenges these learners face.

2. Theoretical framework of Language Acquisition

Language acquisition theories are pivotal in shaping the pedagogical approaches to teaching ESL, particularly for students without a background in linguistic studies. The Input Hypothesis, formulated by Krashen, posits that language learners advance most effectively when they encounter linguistic input that is just beyond their current competence ($i+1$), stressing the importance of delivering content that is challenging yet understandable [6]. This principle suggests that ESL instruction for non-linguistic majors should be finely tuned to match the learners' proficiency levels, presenting language in contexts that are both engaging and slightly above their current capabilities to facilitate incremental learning.

Moreover, the sociocultural theory introduced by Vygotsky places a strong emphasis on the social aspects of learning, proposing that knowledge is constructed through interactions within a community of learners [7]. According to this view, learning a language is inherently a social process, enriched by dialogue and cooperation. For non-linguistic majors, this translates into the significant benefit of structured collaborative learning environments, where interactions with peers and instructors can serve as catalysts for linguistic development. These interactions not only aid in the comprehension of new linguistic structures but also in the practical application of language skills in real-world contexts.

Recent studies have further elaborated on these theories, emphasizing the role of meaningful input and social interaction in language acquisition. Swain's Output Hypothesis, for example, complements Krashen's work by arguing that the act of producing language (output) is just as crucial as input for language learning, as it forces learners to process language at a deeper level and become more aware of their linguistic knowledge [8]. This perspective underscores the importance of active participation in language learning, suggesting that ESL programs for non-linguistic majors should incorporate ample opportunities for speaking and writing in the target language, thereby facilitating a comprehensive language acquisition experience that leverages both input and output mechanisms.

Integrating these theories, it becomes evident that effective ESL instruction for non-linguistic majors must balance carefully calibrated input with ample opportunities for output, all within a supportive social framework that encourages interaction and collaboration. This balanced approach not only aligns with theoretical perspectives on language acquisition but also caters to the diverse needs and learning styles of non-linguistic students, providing a solid foundation for their journey towards language proficiency.

3. Understanding and Applying Multiple Intelligences

Gardner's Multiple Intelligences Theory suggests that individuals possess a unique mix of intelligences, which influence how they prefer to learn, interpret information, and solve problems. In the context of ESL instruction for non-linguistic students, recognizing and incorporating these intelligences can lead to more personalized and effective teaching strategies. For instance:

- **Linguistic Intelligence:** While non-linguistic students might not have a primary strength in linguistic intelligence, incorporating reading and storytelling can help develop their verbal skills.
- **Logical-Mathematical Intelligence:** Logical games, problem-solving activities, and pattern recognition can aid students who excel in logical reasoning.
- **Musical Intelligence:** Using songs, rhymes, and music-related activities can significantly enhance vocabulary retention and pronunciation for musically inclined learners.
- **Bodily-Kinesthetic Intelligence:** Role-plays, physical activities, and gestures can be particularly effective for students who learn best through movement.
- **Spatial Intelligence:** Visual aids, mind maps, and spatial representations can help spatial learners better understand and remember language concepts.
- **Interpersonal and Intrapersonal Intelligences:** Group projects and peer teaching cater to those with strong interpersonal skills, while self-study assignments and reflective journals benefit learners with strong intrapersonal skills.

Implementing a variety of activities that cater to these different intelligences ensures that all students have the opportunity to engage with the language in a way that best suits their natural predispositions and strengths.

4. Motivation and the L2 Self

Dörnyei's L2 Motivational Self System underscores the importance of motivation in language learning, distinguishing between the 'ideal L2 self' (the language proficiency one aspires to achieve) and the 'ought-to L2 self' (the proficiency one believes they should achieve due to external expectations). This framework suggests that motivation in language learning is closely linked to a learner's vision of their future self and the personal significance of learning the language.

For non-linguistic students, this means that ESL instruction should not only aim to improve language skills but also connect these skills to the students' future goals and aspirations. Instructors can achieve this by:

- **Setting clear, achievable goals:** Helping students set personal language learning goals that are both challenging and attainable can increase their motivation and engagement.
- **Personalizing the learning experience:** Connecting language learning to students' fields of study or personal interests makes the process more relevant and meaningful.
- **Creating a supportive environment:** Encouraging a positive classroom atmosphere where mistakes are viewed as learning opportunities can help students develop a healthy relationship with the learning process, fostering resilience and perseverance.

By aligning instructional strategies with the diverse learning styles and motivations of students, educators can create a more inclusive and effective ESL learning environment. This tailored approach not only acknowledges the unique qualities of each learner but also leverages these differences to enhance the overall learning experience, ultimately leading to more successful language acquisition outcomes.

5. The Potential of Content-Based Instruction

Content-Based Instruction (CBI) transcends traditional language teaching methods by embedding language acquisition within the context of subject matter learning. This integration not only enriches the language learning experience but also ensures that students can directly apply their new language skills in their areas of specialization. Content-Based Instruction (CBI) enables students to use the language under study as a means of gaining knowledge, thereby increasing the authenticity and usefulness of language-related tasks. This practical application of language skills in academic and professional contexts is particularly beneficial for non-linguistic majors, as it aligns with their career aspirations and academic interests [5].

Furthermore, the effectiveness of CBI is underpinned by its alignment with Constructivist Learning Theory. According to this theory, knowledge is not passively absorbed but actively constructed by learners through their experiences and interactions with the world around them [9]. CBI leverages this principle by engaging students in language tasks that are not only meaningful but also require active problem-solving and critical thinking, thereby facilitating deeper learning and retention [2].

The relevance of CBI to non-linguistic majors is further underscored by its capacity to enhance motivation and engagement. By integrating language learning with content that students find personally interesting and professionally relevant, CBI addresses one of the key challenges in language education: maintaining student motivation. Dörnyei and Csizér (1998) emphasize the role of motivational strategies in language learning, suggesting that the relevance and applicability of learning tasks significantly contribute to learner motivation. Thus, CBI not only facilitates language acquisition but also fosters a positive attitude towards learning by making the process more engaging and directly related to students' future goals.

6. Conclusion

In conclusion, the multifaceted approach to teaching English as a Second Language (ESL) to non-linguistic majors, as explored in this study, underscores the necessity of a nuanced and adaptive pedagogical strategy. The challenges these learners face, stemming from varied motivations, diverse learning styles, and a lack of linguistic background, call for instructional methods that are both flexible and responsive to their unique needs. Through the integration of theoretical frameworks such as Krashen's Input Hypothesis, Vygotsky's Sociocultural Theory, and Gardner's Multiple Intelligences Theory, alongside practical approaches like Content-Based Instruction (CBI), this study highlights the potential for creating a more engaging, effective, and inclusive ESL learning environment.

The theoretical insights provided by Krashen, Vygotsky, and Gardner offer a rich foundation for understanding the complexities of language acquisition among non-linguistic majors. These theories not only emphasize the importance of tailored input and the role of social interaction in learning but also the value of addressing the individual learner's strengths and motivations. Meanwhile, the practical application of CBI demonstrates how integrating language learning with discipline-specific content can enhance relevance, motivation, and ultimately, proficiency in the target language. This approach not only capitalizes on students' existing knowledge and interests but also prepares them for the application of their language skills in academic and professional contexts.

Furthermore, the emphasis on motivation, as elucidated by Dörnyei's L2 Motivational Self System, reinforces the significance of aligning instructional strategies with students' aspirations and self-identities. This alignment not only enhances engagement but also fosters a positive disposition towards the language learning process, contributing to higher levels of perseverance and success.

In synthesizing these pedagogical theories and practices, this study advocates for a comprehensive approach to ESL instruction that is attuned to the complexities of learning a second language without a linguistic background. Such an approach not only acknowledges the diverse challenges faced by non-linguistic majors but also leverages their unique strengths and motivations to facilitate a more effective and rewarding learning experience. It is through this understanding and application of varied instructional strategies that educators can better support non-linguistic students in their journey toward ESL proficiency, thereby enriching their academic achievements and expanding their professional horizons.

REFERENCES:

1. Dörnyei, Z., & Ryan, S. (2015). *The psychology of the language learner revisited*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315779553>
2. Lightbown, P. M., & Spada, N. (2013). *How languages are learned* (4th ed.). Oxford University Press.
3. Fleming, N. D., & Mills, C. (1992). Not another inventory, rather a catalyst for reflection. *To Improve the Academy*, 11, 137-155.
4. Snow, M. A. (2001). Content-based and immersion models for second and foreign language teaching. In M. Celce-Murcia (Ed.), *Teaching English as a second or foreign language* (3rd ed., pp. 303-318). Heinle & Heinle.
5. Stoller, F. L. (2008). Content-based instruction: Perspectives on curriculum planning. *Annual Review of Applied Linguistics*, 28, 261-283. <https://doi.org/10.1017/S0267190508080133>
6. Gass, S. M. (2013). *Second language acquisition: An introductory course* (4th ed.). Routledge.
7. Lantolf, J. P., & Thorne, S. L. (2006). *Sociocultural theory and the genesis of second language development*. Oxford University Press.
8. Swain, M. (2005). The output hypothesis: Theory and research. In E. Hinkel (Ed.), *Handbook of research in second language teaching and learning* (pp. 471-483). Lawrence Erlbaum Associates.
9. Piaget, J. (1954). *The construction of reality in the child*. Basic Books.

UDC 378.14

Kaldymuratova G.N.

Master of Pedagogical sciences, senior teacher
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: gkaldymuratova@mail.ru

INTEGRATING ARTIFICIAL INTELLIGENCE INTO THE EDUCATIONAL PROCESS: FINDING A BALANCE BETWEEN INNOVATION AND PRESERVING THE HUMAN FACTOR IN USING CHATGPT

Abstract: In the modern world of education, technology is playing an increasingly important role, and artificial intelligence is becoming an integral part of the educational process. One of the most innovative tools is ChatGPT, a natural language text generation system capable of answering questions and generating meaningful content. In this article, we will look at the basics of using ChatGPT in the educational process, its advantages and disadvantages.

Keywords: «artificial intelligence (AI)», «ChatGPT», «personalized technology systems», «personalization», «motivation», «foreign language environment».

Қалдымұратова Г.Н.

п.ғ.м., аға оқытушы

Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық
катынастар және әлем тілдері университеті

Алматы, Қазақстан

e-mail: gkaldymuratova@mail.ru

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТИ ОҚУ ПРОЦЕСІНЕ КІРІКТІРУ: ИННОВАЦИЯ МЕН CHATGPT- ДІ ҚОЛДАНУДА АДАМИ ФАКТОРДЫ САҚТАУ ЖӘНЕ АРАСЫНДАҒЫ ТЕПЕ-ТЕҢДІКТІ ТАБУ

Түйін: Қазіргі білім беруде технология уақыт өткен сайын маңызды рөл атқаруда және жасанды интеллект оқу процесінің ажырамас бөлігіне айналууда. Ең инновациялық құралдардың бірі – ChatGPT - сұрақтарға жауап беруге және табиғи тілде мазмұнды мәтін жасауға қабілетті мәтін құру жүйесі. Бұл мақалада біз ChatGPT-ді оқу процесінде қолданудың негіздерін, оның артықшылықтары мен кемшіліктерін қарастырамыз.

Тірек сөздер: "жасанды интеллект (ЖИ)", "ChatGPT", "дербестендірілген технологиялық жүйелер", "даралау", "мотивация", "шет тіліндегі орта".

In modern education, technology is playing an increasingly important role, and artificial intelligence (AI) is becoming an integral part of learning. However, the introduction of AI, including models such as ChatGPT, raises questions about the preservation of the human factor and the balance between innovation and traditional learning methods.

Kunanbayeva S.S. examines the principles of the competence approach in higher education and its impact on the formation of competencies among students for successful adaptation in modern society. Current trends in education allow us to consider the topic of integrating artificial intelligence into the educational process, taking into account current educational paradigms. Based on the principles of the competence approach, we will analyze how the use of ChatGPT technology in an educational environment can be consistent with these principles, as well as what challenges and opportunities this presents for the preservation of the human factor in the educational process [1].

The integration of ChatGPT, an innovative technology based on artificial intelligence, into the educational process is a promising direction for the development of education. ChatGPT is able to generate text in natural language and answer questions, which makes it a useful tool for learning and an assistant in the educational process. However, despite its potential, it is important to consider the balance between innovation and the preservation of the human factor in the use of ChatGPT in education.

The integration of artificial intelligence, such as ChatGPT, into the educational process requires careful consideration and adaptation to modern educational standards and the needs of students. We can develop artificial intelligence in a way that not only promotes innovation in education, but also preserves the importance of human interaction in the learning process.

One of the main characteristics of education is the interaction between teachers and students. This human factor includes not only the transfer of knowledge, but also motivation, attention to the individual needs of students, emotional support and the development of social interaction skills. This approach helps to form the student's personality, self-development and successful adaptation in society.

Teachers, as key figures in the educational process, play the role of not only information transmitters, but also motivators. Research shows that students' motivation to study is closely related to their attitude towards teachers and the quality of interaction with them [2]. Teachers with empathy and the ability to create a supportive and inspiring educational environment can stimulate students' interest in the material being studied and increase their motivation to achieve learning goals.

Each student is unique, and successful learning requires taking into account their individual needs, abilities and learning styles. Research shows that a personalized approach to learning, including taking into account the diversity of students' learning needs, contributes to more effective learning and achieving high results [3]. Teachers who pay attention to the individual needs of their students and adapt their approach accordingly contribute to more successful learning.

An important aspect of the human factor in education is the emotional support that teachers can provide to their students. Research shows that emotional support from teachers helps to improve students' self-esteem, reduce stress and improve their overall well-being [4]. In addition, communication with teachers and colleagues within the educational environment contributes to the development of social skills, such as

the ability to communicate, cooperate and resolve conflicts, which is an important aspect of successful adaptation in society.

The human factor in education plays a key role in shaping the student's personality and his successful adaptation to society. Interaction with teachers, providing emotional support, taking into account individual needs and developing social skills - all this forms the basis of the educational process, which is aimed at developing the student's personality and preparing him for life in modern society.

ChatGPT and other artificial intelligence models provide a unique opportunity to automatically generate text and answers to student queries. This can greatly simplify the learning process by providing quick access to information and additional materials. In addition, ChatGPT can be used to automate certain tasks, such as grammar and spelling checking, as well as the generation of educational materials.

Modern technologies based on artificial intelligence are penetrating into all areas of our lives, including education. In recent years, ChatGPT, a natural language text generation system based on deep neural networks, has become one of the most significant tools. Such technologies open up new perspectives for education, turning the learning process into a more efficient and accessible one.

One of the main advantages of using ChatGPT in education is the ability to instantly access information. Students can ask questions and receive immediate answers on various topics, which improves the speed and quality of learning. Thanks to automatic text generation, ChatGPT can provide additional explanations and examples, which helps students better understand complex concepts.

In addition, ChatGPT can be used to automate a number of tasks, freeing teachers from routine duties. For example, the system can check grammar and spelling in student-written papers, which allows you to focus on more important aspects of learning. ChatGPT can also generate training materials, short summaries, and even test tasks, which reduces the time spent on preparing training materials and increases their accessibility.

However, despite all the advantages, the introduction of ChatGPT into the educational process also brings its challenges. It is important to keep in mind that artificial intelligence cannot completely replace the human factor in education. Although ChatGPT is able to generate texts and answer questions, it lacks the sense of empathy and intuition that can be important interactions between teachers and students.

In modern education, it is becoming increasingly clear that technology plays a key role in improving learning and making knowledge more accessible. In this context, the integration of artificial intelligence such as ChatGPT into the learning process represents an important step towards innovation and modern teaching methods. However, the introduction of such technologies requires careful search for a balance between the use of new technologies and the preservation of the human factor, which remains an integral part of the educational process.

The introduction of ChatGPT into the educational process opens up many new opportunities for teachers and students. This technology allows you to automatically generate text in natural language and answer students' questions, which greatly simplifies access to information and expands learning opportunities. However, despite all the advantages, it is important to remember that ChatGPT is not a substitute for the role of a teacher.

The teacher plays a key role in the educational process, and his influence on the development of students should not be underestimated. Although ChatGPT is capable of providing information and explanations, it lacks the sense of empathy, intuition, and creativity that characterize a human teacher. Therefore, the introduction of ChatGPT into the educational process should be considered more as an addition to the role of the teacher, rather than as its replacement.

Instead of trying to fully automate learning, you should use ChatGPT as a tool to improve learning and expand access to knowledge. The teacher can use this technology to provide additional materials, explanations and answers to students' questions, thereby enriching the learning process and making it more effective.

Thus, finding a balance between using ChatGPT and preserving the human factor in the educational process is a key aspect of the successful integration of this technology. The use of ChatGPT in the educational process should be meaningful and balanced, taking into account the needs of students and the role of the teacher in their learning. This is the only way to achieve an optimal combination of technological innovation and human interaction that will make education more effective and accessible to all.

Artificial intelligence models provide significant advantages in teaching English, and there are some disadvantages that should be considered when using them:

Advantages	Disadvantages
Availability of information	Limited understanding of the context

Individualization of learning	Lack of correction and feedback
Additional explanations and examples	Limited interactivity
Automation of certain tasks	A limited range of training materials

Advantages of using ChatGPT in English language teaching:

1. Accessibility of information: ChatGPT provides instant access to information and explanations in English. This allows students to quickly get answers to their questions and expand their vocabulary.
2. Individualized Learning: ChatGPT can be configured to provide individualized assignments and learning materials according to the student's level and needs. This allows you to adapt the learning process to each student and make the most effective use of their time.
3. Additional explanations and examples: ChatGPT can generate additional explanations, examples of the use of language constructions and contextual exercises, which helps students better understand the material being studied and improve their communication skills.
4. Automation of certain tasks: ChatGPT can automate certain tasks, such as checking grammar and spelling in student-written papers. This allows students to improve their language skills quickly and effectively.

Disadvantages of using ChatGPT in English language teaching:

1. Limited understanding of context: Although ChatGPT can generate text in natural language, its ability to understand and take into account the context may be limited. This can lead to insufficiently accurate or inappropriate answers to students' questions, especially in the case of complex or ambiguous queries.
2. Lack of correction and feedback: ChatGPT is not able to correct errors or provide real-time feedback to students. This means that students can continue to use incorrect constructions or pronunciation without getting an immediate correction.
3. Limited interactivity: Since ChatGPT is a program and not a real person, its ability to communicate interactively is limited. This may lead to the fact that students will not get enough experience of real communication in English, which is important for the development of communication skills and understanding of language nuances.
4. Limited range of learning materials: Unlike a teacher, ChatGPT is limited in its ability to provide additional explanations, learning materials, or assignments based on the individual needs of students. This may lead to some students not receiving enough individualized learning support.

Given these disadvantages, it is important to use ChatGPT in English language teaching as an additional resource, and not as the only means of learning. Structured lessons with teacher participation and feedback remain essential for effective language acquisition and communication skills development. Thus, the integration of ChatGPT into the educational process represents an important step towards innovation and modern technologies in education. However, it is necessary to strive to find a balance between the use of AI and the preservation of human interaction in order to ensure effective and high-quality learning for every student.

REFERENCE

1. Kunanbayeva S.S. Educational Paradigm: Implementation of the Competence-Based Approach to the Higher School System // International Journal of Environmental and Science Education 11 (18). - Netherlands, 2016. – P. 12699-12710.
2. Ryan, R.M., Deci, E.L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American psychologist, 55(1), 68. – USA, 2000.
3. Hattie, J., Yates, G.C.R. Visible learning and the science of how we learn. Routledge. – New York, 2014.
4. Rudasill, K.M., Reio Jr, T.G., Stipanovic, N., & Taylor, J.E. A longitudinal study of student-teacher relationship quality, difficult temperament, and risky behavior from childhood to early adolescence. Journal of School Psychology, 48(5), 389-412. – 2010.

Kalykova Albina

Master student, «7M01711 - Training of teachers of a foreign language»,
KazUIR&WL named after Ablai khan,
Almaty, Kazakhstan
email: albinabalymalmira@gmail.com

Akhmetova M.K.

Doctor of Philosophy (PhD),
Associate Professor KazUIR&WL named after Ablai khan,
Almaty, Kazakhstan
email: east.1970@mail.ru

ACTIVE TEACHING METHODS IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Abstract. Globalization has emphasized the importance of effective foreign language acquisition, making English a crucial tool for global communication. Traditional teaching methods, such as teacher-led instruction and rote learning, are challenged by active learning, which encourages student engagement and interaction. Language teachers must equip students with the necessary skills to communicate effectively in a foreign language, making active teaching methods crucial. This article examines the impact of active teaching methods on learning outcomes, student motivation, cultural understanding, and critical thinking skills.

Keywords: active teaching methods, foreign language education, language proficiency, student engagement, active learning, EFL teaching, simulation methods, non-imitative methods.

Калыкова Альбина

Магистрант, «7M01711 - Подготовка педагогов иностранного языка»,
КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан
email: albinabalymalmira@gmail.com

Ахметова М.К.

Доктор философии (PhD), ассоц. профессор
КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан
email: east.1970@mail.ru

АКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ В ИНОЯЗЫЧНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. Глобализация подчеркнула важность эффективного овладения иностранным языком, превратив английский в важнейший инструмент глобального общения. Традиционным методам обучения, таким как обучение под руководством преподавателя и механическое заучивание, противостоит активное обучение, которое поощряет вовлеченность и взаимодействие учащихся. Преподаватели иностранных языков должны обучать студентов необходимым навыкам эффективного общения на иностранном языке, что делает активные методы обучения решающими. В этой статье рассматривается влияние активных методов обучения на результаты обучения, мотивацию учащихся, культурное взаимопонимание и навыки критического мышления.

Ключевые слова: активные методы обучения, изучение иностранных языков, высокий уровень владения языком, вовлеченность студентов, активное обучение, иноязычное образование и имитационные и неимитационные методы.

Foreign language education plays a crucial role in today's globalized world. As the world becomes increasingly interconnected, the ability to communicate in multiple languages has become a valuable skill for individuals looking to succeed in various areas of life, including business, travel, and academia. Language teachers are responsible for equipping their students with the necessary skills and knowledge to effectively communicate in a foreign language. Therefore, it is crucial for teachers to explore and implement active teaching methods that enhance the effectiveness of foreign language education. One of the key challenges faced by English teachers in foreign language education is assessing their students' speaking abilities.

Teachers often struggle with evaluating their students' pronunciation, grammar, and vocabulary proficiency. This can be attributed to factors such as limited classroom time, a lack of resources for alternative assessments, and the varying language proficiency levels of students. To address these challenges, it is important for teachers to adopt active teaching methods that promote language learning and assessment in a dynamic and engaging manner. One approach that has shown promising results in improving speaking skills is incorporating interactive activities and games into the classroom.

Research suggests that interactive activities, such as role plays, group discussions, and simulations, can significantly enhance learners' speaking abilities. These activities provide learners with opportunities to practice their language skills in a realistic and meaningful context. By engaging in interactive activities, students are able to apply their knowledge and communicate with real-life situations.

Additionally, activities-based teaching language has been found to increase learners' communicative competence in EFL teaching. Studies have shown that pragmatics knowledge, which refers to the appropriate use of language in different social contexts, can be effectively taught through activities-based teaching methods. These methods focus on providing learners with authentic and practical language experiences, allowing them to develop their pragmatic skills and understand the cultural nuances of the target language. Furthermore, the use of activities-based teaching language not only enhances communicative competence but also motivates learners to actively engage in the learning process. This approach promotes a student-centered learning environment where learners take ownership of their language development and actively participate in the classroom activities. By giving students opportunities to actively use the language, they become more confident and motivated to improve their speaking skills. Moreover, incorporating activities into speaking instruction helps to create an inclusive and interactive classroom environment. This allows students to collaborate, communicate, and learn from one another, creating a more dynamic and engaging learning experience.

Active learning methods are regarded as a particular type of learning technology that offers students the following benefits (Figure 1):

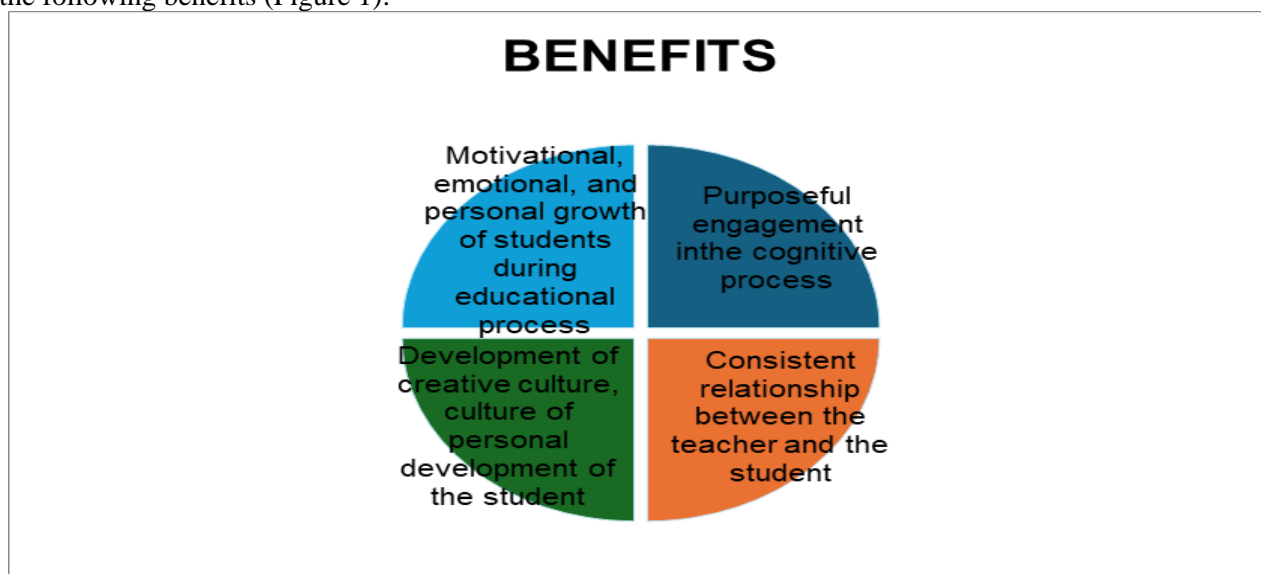

Figure 1 – Benefits of active learning methods

Active teaching approaches are crucial to the educational process because they help students develop a comprehensive set of ideas about professional competencies, gain experience in interpersonal communication, practice group interaction and decision-making, and develop motivation for professional development and the acquisition of new knowledge in their area of competence.

Active learning methods are a group of methods focused on practical learning

language through the widespread use of collective forms of learning, including role-playing games and modern educational technologies. Active teaching methods mean not only role-playing games, but also group discussions, round tables, seminars, guided tours and others, the characteristic of which is the implementation of the principle of student activity using their creative potential. According to O. I. Blednykh, "active teaching methods are teaching methods that allow students to engage in a specific situation, immerse them in active controlled communication, where they manifest their essence and can interact with other people [1].

Active learning is defined in a variety of ways. For instance, Brown describes active learning as a type of instruction where students take advantage of opportunities to make decisions regarding various elements

of the learning process [2]. Additionally, he defines it as a mental activity that relates to how much the learning process requires the learner to use their mental faculties. According to Bell and Kahrhoff [3], "active learning is a process wherein students are actively engaged in building understanding of facts, ideas, and skills through the completion of tasks and activities directed by the instructor." Anything that involves students in the process of learning is considered educational. The level of creative thinking among students is influenced by active learning techniques, suggesting that education can modify creative thinking [4].

The study and advancement of active learning has been the subject of extensive research in the scientific domains of pedagogy and psychology. The concepts of developmental learning were first introduced in the 1930s by authors such as L.S. Vygotsky, V.V. Davydov, D.B. Elkonin, and A.N. Leontiev. Concurrently, prominent academics in the West, including Dewey J., Freire P., Montessori M., Piaget J., Ryley G., and others developed some of the early concepts that have had the biggest influence on the modern understanding of active learning. According to the scholars, the best way for students to acquire knowledge and skills is through active interaction with other students and objects in the real world. This allows students to gain firsthand experience learning new things, integrate new information with their preexisting mental models, and construct knowledge in a meaningful way that helps them apply it to solve theoretical and practical problems with efficiency [5].

In the latter part of the 1960s and the first part of the 1970s research of such educators and psychologists as A.A. Verbitsky, R.F. Zhukov, S.R. Gidrovich, V.M. Efimov, A.M. Smolkin, V.F. Komarov, B.N. Khristenko, I.M. Syroezhkin, and V.I. Rybalsky greatly aided in the development of active teaching methods in the pedagogical processes of educational institutions.

It is noteworthy that a large number of scientists, psychologists, and educators came to the realization that creating innovative, promising teaching strategies was essential to achieving successful educational outcomes.

Active learning techniques are classified in a number of ways by didactics. Researchers categorize active learning techniques based on a number of factors, including the type of cognitive, educational, and gaming activities involved; listeners' level of activation; how game interactions are organized; where classes are held; the purposes of the classes; the simulation model that is employed; and more.

It's also interesting to look at another classification of active teaching techniques: based on the information's source: verbal, visual, heuristic, practical, or research; in line with the activation method: problematic, receptive, and reproductive; in accordance with the teaching methodology, which includes independent study, observation, and material presentation; in accordance with the training's objectives, which include knowledge consolidation, knowledge verification, and knowledge control; an integrated strategy that includes control and self-control, motivation and stimulation, and learning and cognition organization.

The most frequently used methods of classifying active teaching methods were developed by A.M. Smolkin. He divided active teaching methods into imitation and non-imitation. Simulation methods involve students observing professional activities, while non-imitative methods involve non-gaming methods. Active learning methods include business games, role-playing games, simulation models, and trainings. Non-imitative methods include analyzing business mail, following instructions, and problem lectures. Non-imitative methods include abstract preparation, scientific conferences, information resource use, and workplace internships [6].

Y. S. Arutyunov, M. M. Birstein, N. V. Burkov, S. R. Gidrovich, R. F. Zhukov, V. M. Efimov, L. N. Ivanenko, V. F. Komarkov, A. L. Livshits, Yu. M. Porkhovnik, V. I. Rybalsky, and T. P. Timofeevsky contributed to the development of active teaching methods classifications, which complement and clarify approaches to systematization [7]. Above are the broad categories of active learning approaches; there are further, more focused categories, such as those for games, case technologies, trainings, and reflective technologies. Overall, they all support and elucidate methods for systematizing active teaching methods rather than contradicting the overall one.

As an example of using one of the types of active learning, namely role-playing in the process of learning a foreign language using the following task:

Role-Playing game "Assisting a Foreigner"

Objective: to develop students' foreign communication skills based on situations that they may encounter in various scenarios in daily life.

Description of the situation: students play roles in a specific scenario where a foreigner may need assistance (e.g., getting directions, seeking medical help, finding accommodation, etc.).

Lesson progress: A teacher starts the lesson by discussing the importance of cultural sensitivity and effective communication when helping foreigners. Then he introduces essential vocabulary and phrases related to offering assistance, such as asking if help is needed, offering directions, providing information about services.

Pair or small group work: students are divided into pairs or groups, discuss the problem situation given to them and determine solutions.

Role-playing game: students play the roles of foreigners and local residents, service providers, or bystanders during the role-playing game. They use the learned phrases and vocabulary to solve the problems that arise.

Discussion and feedback: after the role-playing game, the teacher facilitates a group discussion after the role-playing game, and asks students to share their experiences, challenges faced, and successful strategies used during the simulations.

This lesson aims to enhance students English language skills while also developing valuable intercultural communication skills and empathy towards others.

This example shows that the use of role-plays, which is one of effective active teaching methods helps to make classes more interesting and practical, as well as to develop students' communication skills in practice.

In conclusion, the exploration of active teaching methods in foreign language education reveals a compelling shift towards student-centered learning. These methods, encompassing task-based learning, project-based learning, simulations, and technology integration, move beyond rote memorization and prioritize active engagement with the language. Research has shown that students participating in these activities demonstrate increased motivation, develop stronger communication skills, and achieve a deeper understanding of the target language and its cultural context. Furthermore, active learning fosters critical thinking, collaboration, and problem-solving skills, equipping students with valuable tools for lifelong learning.

Indeed, implementing active teaching methods requires careful consideration. Teachers need adequate training to design engaging tasks, manage classroom dynamics, and assess learning effectively. Additionally, resource allocation and adapting to diverse student needs remain challenges. However, the potential benefits of active learning are undeniable. As we move forward, embracing these methods can transform foreign language education into a dynamic and engaging experience, empowering students to become confident and proficient users of the language in the globalized world.

REFERENCE:

1. Бледных О. И. Активные методы обучения. // Проблемы современной науки и образования 2014. № 12 (30) С.118-120.
2. Bell D. & Kahrhoff J. Active learning handbook. Louis, Missouri: Copyright Webster University. 2006.
3. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching (5th ed.). White Plains, NY: Longman, 2007.
4. Bakır S. (2011). Is it possible to have students think creatively with the help of active learning techniques? *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2011.(15) 2533–2539.
5. Gagina N.V., Los O.V. Using active learning techniques in a foreign language classroom. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, V (52), Issue: 113, 2017
6. Чечет В. В. Активные методы обучения в педагогическом образовании: учеб.-метод. пособие / В. В. Чечет, С. Н. Захарова. – Минск: БГУ, 2015. – 127 с.
7. Shumova I. V. Active teaching methods as a way to improve the quality of vocational education / I. V. Shumova. — Text: direct // *Pedagogy: traditions and innovations: materials of the International Conference. Scientific Conference (Chelobinsk, October 2011)*. — Vol. 2. — Chelobinsk: Two bedrooms, 2011. — pp. 57-61. — Mode of access URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/19/1027/> / (accessed: 01.04.2024).

Kassymova S.,

Master Student

«7M01701-Foreign Language: Two Foreign Languages»

North Kazakhstan University named after M.Kozybaev

Petropavlovsk, Kazakhstan

e-mail: kas.sun01@gmail.com

THE 21ST CENTURY SKILLS: CONCEPT AND CATEGORIZATION

Abstract: This article discusses the classification of 21st-century skills including Personal Skills, Social Skills, Information and Knowledge, and Digital Literacy, as well as the popular 4C model focusing on Critical Thinking, Communication, Collaboration, and Creativity. The analysis described in the article underscores the significance of developing a diverse set of skills to effectively navigate the challenges of the contemporary world and thrive in the dynamic landscape of the 21st century.

Keywords: 21st-century skills, 4C model, skill development, digital revolution, communication, collaboration, creativity, digital literacy

Касымова С.,

Магистрант

«7M01701-Иностранный язык: два иностранных языка»

Северо-Казахстанский университет имени М. Козыбаева

Петропавловск, Казахстан

e-mail: kas.sun01@gmail.com

НАВЫКИ 21 ВЕКА: КОНЦЕПЦИЯ И КАТЕГОРИЗАЦИЯ

Аннотация: В данной статье рассматривается классификация навыков 21 века, включающая Личные навыки, Социальные навыки, Информация и Знания, и Цифровая грамотность. Также обсуждается популярная 4C модель, фокусирующаяся на Критическом мышлении, Коммуникации, Сотрудничестве и Креативности. Анализ, описанный в статье, подчеркивает важность развития разнообразного набора навыков для эффективной навигации по вызовам современного мира и процветания в динамичном ландшафте 21 века.

Ключевые слова: навыки XXI века, модель 4C, развитие навыков, цифровая революция, коммуникация, сотрудничество, креативность, цифровая грамотность

Rapid technological progress, globalization, and societal changes have driven the evolution of education in the 21st century. By 2021, school education will have fully transitioned to modernized formats, aligning with the needs of 21st-century learners, as recognized by experts from the OECD and World Bank. This transition focused on crucial knowledge, skills, approaches, and values for navigating a changing world [1].

21st-century skills such as critical thinking, communication, collaboration, creativity, digital literacy, cultural competence, et cetera go beyond academic knowledge. They empower individuals to analyze information critically, communicate effectively, collaborate, think creatively, and navigate the digital realm responsibly.

Through a critical analysis of the literature, the article aims to define and conceptualize 21st-century skills, including but not limited to critical thinking, communication, collaboration, creativity, digital literacy, and cultural competence. This review will contribute to understanding these skills and their significance in preparing individuals for success in the 21st century.

The late 20th century marked a significant shift in educational thinking as traditional academic knowledge was recognized as insufficient for success in an increasingly complex world. This period saw the emergence of the discourse on 21st-century skills, which challenged conventional education paradigms and emphasized holistic skill development. The digital revolution further accelerated this discourse, emphasizing the importance of digital literacy, information literacy, critical evaluation of online sources, and responsible digital citizenship. These skills became integral to navigating the digital landscape effectively.

Moreover, the development of 21st-century skills can be traced back to changes in the public relations system that require education to be adaptable and responsive to the challenges of the post-industrial era, highlighting the importance of knowledge creation and dissemination in social development. This shift has

led to a reevaluation of education's role in society, focusing on developing skills essential for success in the modern world, reflecting a broader trend in education towards the development of transferable skills across various contexts and industries [2].

The concept of human capital has also significantly shaped the development of 21st-century skills, emphasizing not just technical skills but also meta-competencies that enable individuals to adapt and thrive in a rapidly changing world [2]. This has led to a rethinking of education as an ecosystem providing continuous learning and growth opportunities.

In terms of communication skills, the focus has shifted towards not just linguistic proficiency but also the ability to engage in productive communication, collaborate effectively, and utilize various technological tools for information processing and sharing, reflecting the increasing importance of digital literacy and the ability to navigate and leverage technology in various contexts [2].

Overall, developing 21st-century skills is a response to the changing demands of the post-industrial era, where knowledge creation, adaptability, and collaboration are essential for success in a rapidly evolving global landscape. By equipping individuals with these skills from an early age and ensuring continuity in their development throughout their education, society can better prepare individuals to thrive in the modern world.

Therefore, in the late 20th century, we witnessed a transformative shift towards holistic skill development, challenging traditional education norms and laying the foundation for 21st-century skills essential for success in today's interconnected and complex world.

The literature review indicates a need for a singular, universally accepted definition for '21st Century Skills.' Instead, multiple skills are associated and categorized as such. This lack of clarity extends to differentiating between '21st Century Skills' and other related skills, such as soft skills. Analysts commonly use the term '21st Century Skills' as a broad concept encompassing various skills or subcategories, highlighting the complexity and evolving nature of skill requirements in the modern era.

J. Voogt and N. P. Roblin describe 21st Century Skills as "new competencies demanded by society from the existing workforce and today's youth preparing for future jobs and careers. It is an overarching concept encompassing knowledge, skills, and dispositions essential for citizens to contribute effectively to the knowledge society" [3].

Similarly, C.L.Scott defines "21st Century Skills as the knowledge, skills, and attitudes necessary for competitiveness in the twenty-first-century workforce, appropriate participation in an increasingly diverse society, utilization of new technologies, and adaptation to rapidly changing workplaces" [4].

A.Chalkiadaki's systematic review defines 21st Century Skills as "a comprehensive set of skill sets and professional attributes. These include creativity, divergent thinking, critical thinking, effective teamwork (especially in diverse groups), autonomy in work, developed cognitive and interpersonal skills, social and civic competencies, responsible national and global citizenship, awareness of interdependence, acceptance and appreciation of diversity, recognition and cultivation of personal attributes, proficient use of tools, proficient communication in both native and foreign languages, competence in mathematics and science, digital literacy, initiative and entrepreneurial mindset, accountability, leadership, cultural awareness, and physical well-being" [5].

These definitions highlight the diverse perspectives on 21st-century Skills, encompassing a wide range of competencies essential for success in the modern world. While some definitions focus on specific skills or attributes, others take a more holistic approach, emphasizing the interconnectedness of various competencies in navigating the complexities of the 21st century.

The systematic review conducted by A. Chalkiadaki provides a comprehensive breakdown of 21st Century Skills, categorizing them into distinct areas crucial for navigating the complexities of the modern world. The following table summarizes these skills into four main categories: Personal Skills, Social Skills, Information and Knowledge, and Digital Literacy. Each category is further divided into subcategories, highlighting the diverse range of competencies encompassed by 21st Century Skills as identified in scholarly research [5].

Table 1.- The categorization of 21st century skills according to A.Chalkiadaki.

Category	Subcategories
Personal Skills	- Self-development and autonomy (self-management, self-organisation, self-regulation, self-direction, self-reflection, independent thought, autonomous acting, ability to form and conduct life plans and projects and to defend/assert rights, emotional intelligence); - Creativity (curiosity, imagination, playfulness, creative production, co-creativity,

	innovation); - Problem-solving and critical thinking (in authentic learning environments, analytical thinking, analysis and evaluation of evidence, ability to provide solutions in given challenges, higher-order thinking, sound reasoning, informed decision-making, innovation); - Presence in the globalised environment (adaptability, agility, managing complexity, risk-taking).
Social Skills	- Communication and collaboration (skilled oral and written communication in the mother tongue and foreign languages, team-working especially in heterogeneous environments, open-mindedness, conflict management); - Cultural awareness and global awareness (ability to appreciate the value of the varied cultures and to intentionally construct cross-cultural relationships and networks); - Leadership (self-motivation, initiative taking, entrepreneurship, leading by influence).
Information and Knowledge	- Learning (self-reflection, self-assessment, self-improvement, metacognition, e-learning, self-directed learning, independent learning, knowledge construction, social and collaborative learning, intellectual risks); - Information management (information literacy, data access and analysis, managing multiple streams of simultaneous information, applying knowledge to new situations, creating new knowledge, content knowledge).
Digital Literacy	- Individual confidence in the use of media and ICT, proficiency in the use of digital tools, interactive digital skills, critical use of digital tools (analysis, critique, evaluation, creation), and the ability to attend to ethical responsibilities required in participatory culture in technology.

This approach to distinguishing 21st-century skills, as outlined by A. Chalkiadaki, involves categorizing skills into four main categories, each containing specific subcategories. This approach provides a comprehensive framework for understanding the various competencies required in the modern era.

On the other hand, the 4C model, as proposed by the US-based Partnership for 21st Century Learning (P21), emphasizes Critical Thinking, Communication, Collaboration, and Creativity. This model is more focused and streamlined than the previous approach, highlighting the core competencies essential for success in the 21st century.

A. Lamb from Torrens University defines these competencies as:

1. Critical Thinking - examining problems from new perspectives, analyzing the "how" and "why" of an issue, comparing evidence, evaluating claims, and making informed decisions.
2. Creativity - going beyond traditional artistic endeavors to encompass innovation and invention, accessible to everyone. Vital for personal and professional success in the competitive 21st century, often applied after critical analysis to devise original approaches.
3. Collaboration - working in teams, across departments, or among diverse cultures to achieve common goals by leveraging different skills, expertise, and experiences. It is essential as the world becomes more interconnected, benefiting the workforce and society.
4. Communication - expressing thoughts clearly, articulating opinions, giving coherent instructions, and motivating others through effective speech is crucial for sharing ideas, questions, and solutions across diverse backgrounds and utilizing current and emerging technologies for successful communication in professional and personal settings [6].

When compared to the other approaches, the 4C model offers a more concise and targeted perspective, emphasizing fundamental skills widely recognized as crucial in today's rapidly changing world. In contrast, the previous approach provides a broader and more comprehensive overview, encompassing a wider range of competencies beyond the core 4Cs. Both approaches have merits, and their choice may depend on the specific context and objectives. However, in the English teaching framework, it's crucial to prioritize the 4C approach. This strategy enhances critical analysis, improves communication skills, fosters teamwork, and encourages innovative thinking, all essential for success in the modern world.

The evolution of education in the 21st century has been marked by significant changes driven by technological advancements, globalization, and shifting societal norms. This transformation has underscored the importance of 21st-century skills, including critical thinking, communication, collaboration, creativity, digital literacy, and cultural competence. While no universally agreed-upon definition exists for '21st Century Skills,' these competencies are widely recognized as essential for thriving in today's interconnected

and fast-paced world. Various frameworks have been proposed to categorize these skills, such as the division into Personal Skills, Social Skills, Information and Knowledge, and Digital Literacy, as well as the popular 4C model focusing on Critical Thinking, Communication, Collaboration, and Creativity. These frameworks emphasize the need for individuals to develop diverse skills to effectively navigate the complexities of contemporary society and succeed in the dynamic landscape of the 21st century.

REFERENCE

1. Approval of the Concept for the Development of Preschool, Secondary, Technical, and Vocational Education of the Republic of Kazakhstan for 2023-2029, dated March 28, 2023, No. 249.
2. Saidov, Z.A., Yarychev, N.U., Sokolova, N.I. 21st Century Skills in the Context of Modern Educational Realities / Z.A. Saidov, N.U. Yarychev, N.I. Sokolova // The world of science, culture, education. – 2021. – No. 2. – P. 318-320.
3. Voogt, J., Roblin, N. A comparative analysis of international frameworks for 21st-century competences: Implications for national curriculum policies / J. Voogt, N.A Robin // Journal of Curriculum Studies. – 2005. – No. 44. – P. 299-321.
4. Scott, C. L. The Futures of Learning 3: What Kind of Pedagogies for the 21st Century? / C. L. Scott // Education, research and foresight: working papers – UNESCO. – 2015. – No.15. – P. 1-21.
5. Chalkiadaki, A. A Systematic Literature Review of 21st Century Skills and Competencies in Primary Education. / A. Chalkiadaki // International Journal of Instruction. – 2018. – No.3. – P. 1-16. 11.
6. What are the 4 C's of 21st-century learning skills? Mode of access URL: <https://www.torrens.edu.au/stories/blog/student-life/what-are-the-4-cs-of-21st-century-learning> - (accessed: 10.03.2024).

УДК 94 (560):355.48

Керімова Сезім

бакалавр студенті

«БВ701 – Екі шетел тілі мұғалімі»

Абылай хан атындағы ҚАЗХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан, email: aika.1980t@gmail.com

Тлеужан Сабина

бакалавр студенті «БВ701 – Екі шетел тілі мұғалімі»

Абылай хан атындағы ҚАЗХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

email: sabinatleuzan@gmail.com

Нурманова Маржан

магистр, сөйлеу практикасы

және коммуникациясы

кафедрасының оқытушысы

Абылай хан атындағы ҚАЗХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

email: nurman.marzhan@gmail.com

БАЛАЛАРҒА ОҚЫЛЫМДЫ ҮЙРЕТУ СТРАТЕГИЯЛАРЫ

Түйін: Бұл зерттеу фотосуретті сипаттау және декодтау әдісі арқылы балаларға оқылым дағдысын үйрету жайлы талқылайды. Зерттеу Бухай Г. Бастауыш мектебінде фотосуреттерді сипаттау әдісін қолданысқа енгізгендегі мұғалімдер мен оқушылардың алдынан шыққан қиындықтарды көрсетеді. Сонымен қатар сөз құрастырудағы әріптермен дыбыстардың маңыздылығын айқындайды.

Тірек сөздер: шет тілін оқыту, оқылым, жас тіл үйренушілер

Kerimova Sezim

Bachelor student

“6B01701-Teacher of two foreign languages”

Ablaikhan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

email: aika.1980t@gmail.com

Tleuzhan Sabina

Bachelor student

“6B01701-Teacher of two foreign languages”

Ablaikhan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

email: sabinatleuzan@gmail.com

Nurmanova Marzhan

MA, lecturer of the department

practice of speech and communication

Ablaikhan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

email: nurman.marzhan@gmail.com.

STRATEGIES FOR TEACHING READING TO YOUNG LEARNERS.

Abstract: This study focused on enhancing young learners` reading skills through the vocabulary story photo and decoding method. The study shows the predicaments faced by teachers and students at Bagong Buhay G. Elementary school and depicts the progress of respondents during the implementation of the vocabulary story photo album method. Moreover, about the important connection between a letter and its sound that contributes to the formation of words.

Key words: teaching foreign language, reading, young learners.

Introduction

In today's globalized world, the ability to communicate effectively in English has become increasingly important. English has become the lingua franca of business, travel, and international relations, making it an essential skill for anyone wanting to thrive in the modern world. First and foremost, the English language is vital for effective communication on a global scale. In an increasingly interconnected world, proficiency in English allows individuals to easily connect and communicate with people from different linguistic and cultural backgrounds. Whether it is in professional settings, such as international business negotiations or academic conferences, or daily interactions with tourists or immigrants, being able to speak English fluently gives individuals a competitive edge and facilitates smooth communication. And to delve into this large-scale world, you need to have some abilities. One of them is-reading. What is reading? It is a question that may seem simple at first glance, but upon closer examination, reveals a complexity that spans across various disciplines and dimensions. Reading is not just a skill or an act of decoding written language, it is a profound cognitive process that shapes our understanding of the world and ourselves. Imagine that you have a coin on your hand, and of course this coin has two sides, which means - one side is how to read, and the other side is taught to read. Also, today the side of the teaching fell out. Teaching reading to young learners is a crucial aspect of their educational journey. The ability to read is not only a fundamental skill but also the foundation upon which all other academic disciplines are built. Developing effective strategies for teaching reading to young learners is therefore essential for educators seeking to provide the best possible educational experience for their students. In this article, we will explore some key strategies that can be employed to teach reading to young learners, ensuring their success in this critical area of development.

Main body

Method 1: Vocabulary Story Photo Album as Innovative Reading Material to Improve Learners` Skills.

According to the research conducted by (*International Journal of Academic Multidisciplinary Research (IJAMR)*,2021) the approach with Vocabulary Story Photo Album improves level of acceptability and learners reading skills. This research provided the results achieved in the process of implementation of the vocabulary story photo album by pretesting and post testing the respondents [1]. Moreover, the

investigation shared challenges and predicaments encountered by the teachers on the implementation of the vocabulary story photo album.

The participants in this research comprised 30 students, along with two master teachers and two grade 3 teachers responsible for teaching English at Bagong Buhay G. Elementary school.

To facilitate the process in creating the new reading material, the researchers employed innovation to design and execute the vocabulary story photo album. This reading materials aims to enhance the learners` reading skills.

During the research process, the investigators initiated a formal request through a letter endorsed by the school principal and research coordinator. This letter was then submitted to the school division superintendent to seek approval and permits for the chosen school as the study site. Following approval, the researchers proceeded to distribute the informed consent from to the parents or guardians of the learners. Additionally, another letter seeking permission for the study was presented to the principal the selected school.

Regarding the assessment of learners` achievement in the reading activity, the teachers in the experimental group conducted an analysis using the independent means t-test. Following the pretest, the next phase involved implementing an intervention for the experimental group. Subsequently, a posttest was conducted to assess whether a significant difference existed between pretest and posttest results within the experimental group. The analysis involved the use of weighted mean, and the academic achievement of the learner respondents was statically determined by considering the critical value.

Results

Vocabulary Story Photo Album	Teachers	
	WM	Verbal Interpretation
Content	3.68	Very satisfactory
Format	3.76	Very satisfactory
Presentation and Organization	3.55	Very satisfactory
Accuracy and Up-to-dateness	3.79	Very satisfactory
Overall	3.70	Very satisfactory

Table 1 the evaluation of the acceptability

This table illustrates the evaluation of the acceptability of the newly created vocabulary story photo album as an innovative reading material by Master Teachers and Grade 3 Teachers. The data demonstrates that the most prominent sector in the process of accepting the vocabulary while reading is an Accuracy and Up-to-dateness with indicator 3.79. Also, with regard to other indicators, the content indicator was X=3.68 ; Format X=3.76; Presentation and Organization= 3.55.

Variables	Present Mean Score	Posttest Mean Score	Gain Score
Reading Comprehension	60	86	65
Reading Fluency	51	79	57

Table 2 Learners' reading skills

Table above showcases level of the learners` reading skills on vocabulary story photo album. There are two variables included Reading Comprehension and Reading Fluency, and then the results of the pretesting and post testing presented by score. Learners have made a huge progress in both sections. In the reading comprehension the mean score of the primary test was 60, then it was gained by 86 mean score in the Posttest. Reading fluency of students also rose. The initial outcome constitutes 51 points, but the posttest mean score accounted for 79 points.

Challenges encountered by teachers on implementing the vocabulary story photo album	WM	Verbal interpretation
Cognitive capacity	3.51	Very Highly Encountered
Reading problems	2.47	Encountered
Lack of reading engagement/motivation	2.62	Highly Encountered
Overall	2.96	Highly Encountered

Table 3 the difficulties faced by educators.

The third data displays difficulties faced by educators during the execution of the vocabulary story photo album. The most challenging execution was related to the cognitive capacity with the highest indicator

amounted 3.51. Reading problems and shortage of reading engagement was less debilitating but also highly encountered.

Method 2: Method of Decoding

As per Moats, decoding is described as “the process of understanding a new word though phonetic analysis”. To put it another way, it’s the act of deciphering letters and the words they produce [2]. A new reader needs to be able to recognize each letter and its sound before they can pronounce and recognize a word. At first, decoding requires effort, but as kids gain proficiency, it flows naturally, leading to fluency in reading. One of the most important aspects of teaching kids how to decode words is teaching them phonological awareness and phonics skills. Learning to read and spell is predicated on developing phonological awareness. Without knowledge of the sounds that various graphemes produce, students are unable to sound out a word. Using their understanding of morphology, students will also be able to decode words by dissecting them into smaller components. Prefixes, suffixes, roots and bases are components that they can identify and start with if they are familiar with them. Students should also be conversant with phonemic awareness, word components, syllable division, and common spelling patterns.

An experimental research study on an additional beginning reading intervention that complements phonics education was carried out by Coyne(2013) Significant results were found on all measures of word reading, spelling, reading fluency and reading comprehension, indicating that the kindergarten students who had received the early reading intervention experimental condition continued to outperform comparison students by the end of the first grade. Teaching phonics and decoding skills is also supported by numerous previous researches.

According to NICHD (National Reading Panel’s meta-analysis revealed that “all children learn to read with greater success than nonsystematic or no phonics instruction. Studies have indicated that utilizing various decoding techniques eventually aids pupils in transitioning from word decoding to comprehension. Additionally, it boosts the fluency rate when reading text at a rapid place from a slow one, which helps struggling readers read more automatically and with less anxiety.

Guenin presents the application of geocoding techniques in his study. When teaching a new concept word, such as the short /a/ sound, teachers might utilize word families as a simple way to teach decoding abilities. The instructor asks the class to pronounce a word, such as /at/. The first consonant is added by the kids. As an illustration, consider beginning the word “at” with the consonant letter “r” to get the word “rat”. The instructor may also choose to chunk the word and teach the students how to sound it out. Saying the consonant sound followed by the term “family ending” does this. An illustration of this would be to speak the word “mail” and then say the consonant letter /m/ sound followed by the word “family of /ail/.”

It is critical that kids comprehend how a letter sounds and how to join two or more letters together to form a word. After that, teachers will want their pupils to string words together to form entire sentences. Example:

Strategy	Description	Example
Look at the picture	Encourage students to look at the picture for clues to help them figure out the word.	If a picture shows a dog, encourage the student to think of words that start with “d” that relate to a dog
Sound it out	Break the word into its individual sounds and blend them together to say the word.	For the word “cat” the student could say /k/-/a/-/t/ and then blend the sounds to say the word

These strategies are helpful for young learners to develop their decoding skills and become more confident readers.

Conclusion

All in all, in this article two methods of teaching reading were discussed. Both of approaches including method with vocabulary story photo album and method of decoding are effective. Results proof that using vocabulary story photo positively facilitates in learners` reading comprehension and fluency. Moreover, method of decoding establishes a strong foundation that paves the way for enhanced and adept reading skills. Also, attaining proficiency in decoding can foster a favorable mindset among English as a Foreign Language (EFL) learners towards engaging with books, empowering them with the assurance to tackle unfamiliar words and overcome any sense of alienation. The classroom activities were executed effectively in terms of both methodology and principles.

REFERENCES

1. Vocabulary Story Photo Album as Innovative Reading Material to Improve Learner's Reading Skills.//International Journal of Academic Multidisciplinary Research (IJAMR) Vol.5 Issue 12, December-2021. Pages: 70-74
2. Teaching Reading Strategy For Young Learners.// EJI (English Journal of Indragiri): Studies in Education, Literature, and Linguistics. Vol. 7. No. 1, January 2023 Homepage: <https://ejournal.unisi.ac.id/index.php/eji/>

ӘОЖ 372.881.1

Конысбаева Д.Т.,

Магистрант

«7М01711 – Шет тілі мұғалімдерін даярлау»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: danochka1221@gmail.com

**АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ НЕГІЗГІ МЕКТЕП
ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЕТТІЛДІК КОММУНИКАТИВТІК
ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ**

Түйін: Мақалада шет тілі коммуникативтік құзыреттілігінің мазмұны мен құрылымы талданады. Шетел тілінің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудағы ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың рөлі негізделіп, олардың тиімділігі анықталады. Ағылшын тілін оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудың тиімділігі негізделеді.

Түйін сөздер: шет тілі коммуникативтік құзыреттілік, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, интернет ресурстары, шет тіліндегі қарым-қатынасқа дайындығы, коммуникативтік құзыреттіліктің құрамдас бөліктері.

Konysbayeva D.T.,

Master student

"7M01711 - Training of teachers of a foreign language"

Ablaikhan KazUIRandWL

Almaty, Kazakhstan

e-mail: danochka1221@gmail.com

**FORMATION OF THE MIDDLE SCHOOL PUPILS' FOREIGN LANGUAGE
COMMUNICATIVE COMPETENCE BY MEANS OF INFORMATION AND
COMMUNICATION TECHNOLOGIES**

Abstract: The article analyzes the content and structure of foreign language communicative competence. The role of information and communication technologies in the formation of communicative competence of a foreign language is justified and their effectiveness is determined. The effectiveness of the use of information and communication technologies in teaching English is justified.

Keywords: foreign language communicative competence, information and communication technologies, internet resources, readiness for communication in a foreign language, components of communicative competence.

Елдер арасындағы мәдени және экономикалық байланыстардың дамуымен шет тілдерінің рөлі артады, шет тілдік құзыреті бар мамандарға сұраныс артады. Бұл шет тілді білім берудің міндетін – білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруды негіздейді. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар білім беру кеңістігін кеңейтуге ықпал ететін және ана тілінде сөйлейтіндермен тұлғааралық және мәдениетаралық қарым-қатынасты жүзеге асыруға мүмкіндік беретін тиімді құралға айналуға [1].

Шет тіліндегі коммуникативтік құзыреттілік (бұдан әрі-ШКК) қазіргі заманғы маманның кәсіби құзыреттілігінің құрамдас бөлігі болып табылады. Д. Хаймс лингвистикалық құзыреттілікті оның

социолингвистикалық қолданылуымен байланыстыра отырып," коммуникативті құзыреттілік " терминін енгізді [2, б.63]. Д. Хаймс бұл ұғымды тілдің ситуациялық орындылығы туралы ішкі білім ретінде анықтады; сөйлеу іс-әрекетіне қатысуға мүмкіндік беретін қабілет ретінде және алғашқылардың бірі болып тілді меңгеру грамматиканы, лексиканы, сондай-ақ оларды қолданудың әлеуметтік жағдайларын білуді көздейтінін көрсетті, ШКК-де келесі компоненттердің болуын негіздеді: лингвистикалық (тіл ережелері); әлеуметтік-лингвистикалық (диалектілік сөйлеу ережелері); дискурсивті (семантикалық мәлімдеме құру ережелері); стратегиялық (байланыстарды сақтау ережелері) [2, б.131]. Көптеген жұмыстар оның жеке компоненттеріне арналған: тілдік құзыреттілік (D. Hymes, L. F. Bachman, В. В.Сафонова, и. Л. Бим); прагматикалық (M. Canale, Д. И. Изаренков, В. В. Сафонова); әлеуметтік-мәдени (Н. Д. Галскова, Е.И. Пассов, M. Canale және т. б.).

Лингвистикалық құзыреттілік дегеніміз-адамның белгілі бір тілдің нормаларына сәйкес грамматикалық формалар мен синтаксистік құрылыстарды дұрыс құру қабілеті. Лингвистикалық құзыреттілік тілдік және сөйлеу құзыреттілігін қамтиды. Тілдік құзыреттілік-бұл тілдік жүйе саласындағы білім (бағдарламалық минимум шегінде) және осы біліммен жұмыс істеу дағдылары. Сөйлеу құзыреттілігі-сөйлеу мінез-құлқының нормасын білу (сөйлеу әрекетінің барлық түрлерінде). Тілдік және сөйлеу құзыреттілігін меңгеруде оқу құзыреттілігі маңызды рөл атқарады – адамның оқу пәні ретінде шет тілін меңгеру кезінде оқу іс-әрекетін тиімді жүзеге асыруға қабілеттілігі мен дайындығы. Оқу құзыреттілігі оқушылардың тіл бойынша өзіндік жұмысын ұйымдастырады және оңтайландырады, шет тілін үйрену кезінде уақытты, физикалық және ақыл-ой шығындарын азайтады, шет тілдік қарым-қатынасты сапалы меңгеруге ықпал етеді, пәнге деген қызығушылықты арттырады. Оқу құзыреттілігін қалыптастыру процесі оқу еңбегін ұтымды орындау тәсілдері, берілген алгоритм болмаған кезде оқу іс-әрекетін орындау нұсқалары, оқу қызметін ұтымды ұйымдастырудың өзіндік деңгейін диагностикалау дағдылары туралы білім алуды; жеке тұлғалық ерекшеліктерге сәйкес келетін оқу іс-әрекетінің әдісін таңдай білуді, жеке оқу дағдыларының жиынтығын қалыптастыруды және оны белсенді пайдалануды, осы таңдаудың дұрыстығын өз бетінше бақылауды қамтиды.

Шет тілдік қарым-қатынасты меңгеру үшін арнайы оқу дағдылары қажет. Оқытушыны шет тілдік материалды есте сақтауды ұтымды ұйымдастыруға, тілдік материалды өз бетінше белсендіруге, пәнаралық байланыстарды қадағалауға, шет тілдік әрекеттерді жүзеге асыру кезінде жұпта жұмыс істеуге, тілдік элементтермен жұмыс істеу кезінде қиындықтарды көруге үйрету керек. Коммуникативті қабілеттерді дамытуда әлеуметтік – мәдени құзыреттілік маңызды-зерттелетін тілде сөйлейтін қоғамдардың нормаларын ескере отырып, сөйлеу және сөйлеу емес мінез-құлықты құру мүмкіндігі. Әлеуметтік-мәдени құзыреттілік ұлттық менталитетті, әлемнің бейнесін білуді; мәдениеттанулық қиындықтарды жоюды; өзінің дүниетанымын, басқа әлеуметтік-мәдени қауымдастық туралы түсініктерін кеңейтуді қамтиды. Мәселе бойынша бірқатар жұмыстарды талдау ШКК терминінің бірыңғай анықтамасының жоқтығын көрсетеді және ШКК құрамдас бөлігі туралы пікірді растайды. Зерттеушілердің көпшілігі ШКК құрылымының көп компоненттілігін мойындайды, дегенмен бұл туралы идеялар айтарлықтай өзгеруі мүмкін. Жоғарыда аталған авторлардың анықтамаларын қолдай отырып, біз өз анықтамамызды ұсынамыз. Біздің ШКК тұжырымдамасында бұл екінші тілдік тұлға режимінде, әртүрлі әлеуметтік детерминистік жағдайларда әрекет ету қабілеті, мәдениетаралық өзара әрекеттесуге дайындық.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (бұдан әрі – АКТ) - бұл адамға ақпаратпен нәтижелі жұмыс істеуге мүмкіндік беретін әдістер мен құралдардың жиынтығы: техникалық құралдардың көмегімен жинау, сақтау, алу, өңдеу, тарату. Білім беруде АКТ-ны қолданудың мақсаттары мен міндеттері бірқатар факторлармен анықталады: АКТ-ны енгізу ақпаратты ұрпақтан-ұрпаққа ғана емес, адамнан адамға беруді жеделдетеді; қазіргі АКТ-ны игеру қоршаған ортаға және әлеуметтік өзгерістерге сәтті бейімделуге мүмкіндік береді; акт және Интернет-ресурстарды белсенді пайдалану білім беру процесінің сапасын арттырады, технологиялық білім беру жүйесін құрудың маңызды факторы болып табылады [3, б. 37].

АКТ міндеті-білім алушылардың техникалық құралдарды қолданудың білім беру аспектілеріне қызығушылығын кезең-кезеңімен және үздіксіз дамыту. АКТ мүмкіндіктерін іске асыру тетігі оқытуда компьютерлік және интернет-ресурстарды пайдалану болып табылады [4,б. 451]. АКТ келесі міндеттерді тиімді шешуге мүмкіндік береді: үлкен көлемдегі ақпаратпен жұмыс істеу қабілетін қалыптастыру; ойлау операцияларын дамыту; зерттеу дағдыларын қалыптастыру; оңтайлы шешімдер қабылдау қабілетін қалыптастыру; материалды игеру үшін жеткілікті көлемде қамтамасыз ету; "ақпараттық" қоғамның жеке басын тәрбиелеу [5,б. 756].

Мәселен, шет тілі сабақтарында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану тиімді оқыту құралы ретінде компьютердің үлкен мүмкіндіктерін ашады. Компьютерлік оқыту бағдарламалары сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлерін жаттықтыруға және оларды әртүрлі

комбинацияларда біріктіруге, тілдік құбылыстарды түсінуге мүмкіндік береді, лингвистикалық қабілеттердің қалыптасуына ықпал етеді, коммуникативтік жағдайларды жасайды, тілдік және сөйлеу әрекеттерін автоматтандырады, сондай-ақ білім алушылардың жеке көзқарасын іске асыруды және өзіндік жұмысын қарқындатуды қамтамасыз етеді. Лексикалық, грамматикалық, елтану материалдарын енгізу үшін презентациялар жасау үшін Power Point бағдарламасын пайдалану оқу процесін тартымды және түсінуге оңай етеді. Сондай-ақ, менің білім алушыларым жобалау қызметінің нәтижелерін ұсыну мақсатында компьютерлік презентациялар жасайды. Оқытудың осы түрін ұйымдастырған кезде мен студенттерге ағылшын тілі сабақтарында алған білімдерін, дағдылары мен дағдыларын қолдануға үйрету үшін практикалық мақсат қоямын. Студенттерге жобалар үшін әртүрлі тақырыптарды ұсынуға болады, мысалы: "Менің қалам- менің мақтанышым", "Менің қалам- туған жерім", оған қоса осы тақырыптың студенттердің өздері үшін практикалық маңыздылығына сүйену қажет.

Ағылшын тіліндегі ақпараттың бай көздеріне қол жеткізуге мүмкіндік беретін коммуникативтік құзыреттілікті дамыту үшін интернет-ресурстарды пайдалану. Бұл ресурс студенттерді өз бетінше жұмыс істеу кезінде сабақтан тыс жұмыста ағылшын тілді ортаға енгізу үшін тиімді. Көптеген адамдар келесі ресурстарды пайдаланады[6, б. 288]:

- Шетелдік газеттердің онлайн нұсқалары. Интернеттегі жаңалықтар үнемі жаңарып отыратындықтан, олар әрдайым жаңа және білім алушыларға оқиғалар мен тақырыптардың кең ауқымын шарлауға мүмкіндік береді.

- Интернет ұсынған мультимедиялық материалдар (түпнұсқа тілінде сіз оқушыларды қызықтыратын орындаушының концертін, әйгілі адаммен сұхбатты, танымал радиоарнаның трансляциясын тыңдай аласыз, тіпті киноның жаңалықтарын көре аласыз).

- Белгілі шетелдік жазушылардың шығармаларының онлайн нұсқалары.

- Сөздіктер, анықтамалықтар, әртүрлі тақырыптағы онлайн тесттер және т.б.

Білім беру процесіне жаңа ақпараттық технологияларды енгізу олардың тиімділігінің келесі факторларын анықтауға мүмкіндік берді[7]:

- Оқу процесін қарқынлату;

- Бейне, музыка, графика,суреттер және т. б. мүмкіндіктерінің арқасында жүзеге асырылатын көрнекілік принципі негізінде оқу материалын игеру үшін қолайлы мүмкіндіктер жасау;

- Мотивацияны күшейту;

- Оқу процесін даралау;

- Нақты материалды игерудегі тереңдік;

- Оқытылатын тіл елінен алынған шынайы мәтіндерді пайдалана отырып, халықтың мәдениетін, қоғамның әлеуметтік және саяси құрылымын дамытудың белгілі бір кезеңін көрсететін қазіргі заманғы шет тілінің лексикасымен белсенді де, пассивті де сөздік қорын толықтыру.

АКТ және интернет-ресурстарды пайдаланудың тиімділігін анықтау мақсатында жұмыс барысында біз екі 9-сыныпта мониторинг жүргіздік, онда 9" Б "сыныбында әр сабақта АКТ қолданылды, ал екіншісінде 9" А " сыныбында біз тек дәстүрлі сабақтар өткіздік, үлгерімге, ағылшын тілін үйренуде қызығушылыққа және уәждемеге талдау жасадық. АКТ қолданылған 9 "Б" сыныбында сабақ үлгерімі, сабақ қарқыны және ағылшын тілін үйренуге деген ынтасы АКТ-сыз сабақтар өткізілген сыныпқа қарағанда жоғары болды.

Ағылшын тілі сабақтарында АКТ және интернет-ресурстарды жүйелі пайдалану келесі міндеттерді шешуге көмектесті:

- оқушылар интернеттен ақпарат іздеу дағдыларын игерді;

- оқушылар сұрақтарға тез жауап беру, берілген мәселе бойынша пікірталасқа түсу қабілетін игерді;

- оқушылар қажетті ақпаратты бөліп көрсетуді және оны жалпылауды үйренді;

- оқушылар өзін-өзі бағалау және интроспекция қабілетін дамытты;

- оқушылардың оқытылатын тілге деген қызығушылығы артты.

АКТ және интернет-ресурстарды пайдалану тұрақты оң нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді, әртүрлі деңгейдегі сыныптарда оқытуға және жақсы нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Акт және интернет-ресурстарды пайдалану оқытудың тиімділігі мен тиімділігін арттырып қана қоймай, сонымен қатар оқушыларды ағылшын тілін өз бетінше үйренуге, ИКК қалыптастыруға ынталандыруға мүмкіндік береді, яғни.шет тілдесуді жүзеге асыру қабілеті мен практикалық дайындығы, шет тілінде сөйлейтіндермен өзара түсіністікке қол жеткізу [8, 389-бет].

Осылайша, оқу процесіне ақпараттық технологияларды енгізу оқытудың дәстүрлі әдістерін мүлдем жоққа шығармайды, бірақ олармен оқытудың барлық кезеңдерінде үйлесімді жүзеге асады: таныстыру, оқыту, қолдану, бақылау. Ақпараттық технологияларды қолдану оқытудың тиімділігін бірнеше рет арттыруға ғана емес, сонымен қатар студенттерді ағылшын тілін одан әрі өз бетінше үйренуге ынталандыруға мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТ

1. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования // Алматы, 2010.
2. Hymes, D. On Communicative Competence / D. Hymes; in J. B. Pride and J. Holmes (eds.). – New York: Harmondsworth: Penguin, 1972. – P. 269–293.
3. Библер, В. С. Диалог культур и школа XXI века / В. С. Библер // Школа диалога культур. Идеи. Опыт. Проблемы. Кемерово, 1993. – 106 с.
4. Коджаспирова, Г. М. Педагогика / Г. М. Коджаспирова // Учебник для академического бакалавриата. – 4-е изд., пер. и доп. – М. : Юрайт, 2016 – 716 с.
5. Корчагин, П. В. Интернет-ресурсы, используемые в образовательном процессе учебного заведения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://moluch.ru/archive/92/20098/>. – Дата доступа: 13.08.2021.
6. Педагогические технологии: что это такое и как их использовать в школе (практико-ориентированная монография) Научные редакторы: Т.И. Шамова, П.И. Третьяков.– Тюмень: ИПП, 1994. – 288 с.
7. Карамышева Т.В. Изучение иностранных языков с помощью компьютера. (в вопросах и ответах). СПб., 2001.
8. Петрашевич, И. И. к вопросу о формах активизации учебно-познавательной деятельности студентов на занятиях по немецкому языку / И. И. Петрашевич // Иностранные языки: инновации, перспективы исследования и преподавания [Электронный ресурс] : матер. III Междунар. науч.-практ. конф., Респ. Беларусь, Минск, 26–27 марта 2020 г. / Белорус. гос. ун-т ; редкол.: Е. А. Пригодич (отв. ред.) и [др.]. – Минск : БГУ, 2020. – С. 389–392.

ӘОЖ 94(560):355.48

Қосжанова Т.,

Магистрант

«7M01711-Шетел тілі педагогтарын даярлау»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: tkoszhanova95@gmail.com

ШЕТТІЛДІК КОММУНИКАТИВТІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ПРОЦЕСІНДЕ КОМПЬЮТЕРЛІК ОЙЫНДАРДЫ ТИІМДІ ҚОЛДАНУ ПРИНЦИПТЕРІ

Түйін. Бұл мақалада оқушылардың шеттілдік коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыру процесіне компьютерлік ойындарды тиімді қолдану мәселесі талданады. Шетел тілін оқытудың заманауи мақсаттары мен міндеттерін іске асыру үшін олардың әлеуетін пайдалануды көздейтін компьютерлік ойындарды тиімді қолдану қағидаттарына ерекше назар аударылады. Шетел тіліндегі арнайы таңдалған компьютерлік ойын оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыратын, сондай-ақ шеттілдік коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру және оқушылардың танымдық қабілеттерін ынталандыру үшін жағдай жасайтын құрал бола алады.

Тірек сөздер: шет тілін оқыту, шеттілдік коммуникативтік құзыреттілік, компьютерлік ойындар, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, ақпараттандыру, интерактивтілік.

PRINCIPLES OF THE EFFECTIVE USE OF COMPUTER GAMES IN THE PROCESS OF FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE

Abstract. This article analyzes the problem of the effective use of computer games in the process of formation of foreign language communicative competence of students. Particular attention is paid to the principles of the effective use of computer games, which involve the use of their potential to implement modern goals and objectives of teaching a foreign language. A specially selected computer game in a foreign language can be a means of organizing independent work of students, as well as creating conditions for the formation of foreign communicative competence and stimulating the cognitive abilities of students.

Key words: teaching a foreign language, foreign language communicative competence, computer games, information and communication technologies, informatization, interactivity.

Қазіргі заманғы шетел тілін үйрету тенденциялары барлық салалардағы ақпараттандырумен байланысты. Мемлекеттік білім беру стандарттары білім беру процесін компьютерлік технологияларды кеңінен қолдануға бағыттайды, бұл білім алушыларға білім мен дағдыларды алу және игеру бойынша дербес аудиториялық және аудиториядан тыс қызметті жүзеге асыруға мүмкіндік береді. "Ақпараттық - коммуникациялық технологиялар білім беру процесін ұйымдастыру мен іске асырудың міндетті құралдарының қатарында берік орын алды" деген пікірмен келіспеуге болмайды [1, б.61]. АКТ-ны білім беру процесіне енгізу дәстүрлі оқыту әдістерін жоққа шығармауы керек, бірақ олармен барлық кезеңдерде үйлесімді келуі керек екенін атап өткен жөн.

Біз күн сайын дерлік өмірдің барлық салаларында компьютерлік технологиялармен өзара әрекеттесеміз. "Мұндай өзара әрекеттесудің ең көп таралған көріністерінің бірі-компьютерлік ойындар", әсіресе жастарда [2, б. 674]. Компьютерлік ойындар шетел тілдерін үйренудің, дағдыларды қалыптастырудың, оқушылардың жеке қасиеттерін дамытудың тиімді процесін ұйымдастырудың жаңа мүмкіндіктерін ұсынады. Компьютерлік ойын оқушыларды оқытудың инновациялық құралы ретінде қарастырылуы мүмкін, бұл дәстүрлі оқыту әрекеттерін күшейтеді және кеңейтеді.

Мұғалімдердің шетел тілі сабақтарында компьютерлік ойындарды қолдануға деген қарама-қайшы көзқарастарына қарамастан, олардың артықшылықтары айқын. Шетел тілдерін оқытуда компьютерлік ойындарды қолданудың артықшылықтарының қатарына мыналарды жатқызуға болады:

- объективтілік және тиімділік;
- қашықтық және өзін-өзі бақылау;
- оқытуды даралау;
- бейнелі ойлауды дамыту,
- мотивация мен танымдық белсенділікті арттыру;
- шығармашылық мүмкіндіктерді іске асыру;
- білім беру процесін ұтымды ұйымдастыру;
- сөйлеу дағдыларын жаттықтыру көлемін ұлғайту;
- сабақтың практикалық бағытын арттыру;
- елтану білімін жандандыру.

Бүгінгі таңда зерттеудің өзекті бағыттарының көпшілігі "тілді оқытуда компьютерлерді қолданудың теориялық аспектілерін және оқу процесінде компьютерлік материалдарды практикалық қолдануға" бағытталған [3, б.7]. Шын мәнінде, шетел тілін оқытуда компьютерлік ойындарды қолдану қазіргі әдістемелік ғылымда белсенді дамып келе жатқан антропоцентрилік парадигмаға сәйкес келеді. Іс жүзінде шынайы компьютерлік ойын барысында шетел тіліндегі ақпаратты оқушылар жай ғана тағайындамайды, бірақ белсенді түрде өндіреді және игереді.

Шеттілдік коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру процесінде компьютерлік ойындарды қолданудың тиімділігін жүзеге асыру көбінесе мұғалімнің бұл технологияны қолдану әдістері мен формаларына байланысты. Шетел тілін оқыту процесінде өнімді пайдалану үшін мұғалім қолданатын компьютерлік ойынды келесі критерийлер бойынша талдау қажет:

- компьютерлік ойынды қолдану мақсаты;
- ойынға енгізілген тілдік материалдың мазмұны мен сәйкестігі;

- жас шектеулерінің болмауы;
- білім алушылардың алған білімдерін кері байланысының және бейімдеуінің болуы;
- білім алушылардың психофизиологиялық ерекшеліктерін есепке алу;

Компьютерлік ойындарды шартты түрде екі топқа бөлуге болады: оқу және ойын-сауық. Компьютерлік ойындардың ойын-сауық түрі де шетел тілін үйренуге ықпал етуі мүмкін, өйткені танымал компьютерлік ойындардың көпшілігін ойынды "ағылшын тіліндегі интерфейспен" толтыратын шетелдік компаниялар шығарады [4, б.40]. Ойын экраны, тапсырмалар мен кейіпкерлердің диалогтары ағылшын тілінде жазылғандықтан, ойыншы шетел тілін білмей ойнай алмайды.

Шетел тілі сабағында оқыту немесе ойын-сауық компьютерлік ойынын қолдану "ыңғайлы оқу ортасын" қамтамасыз етеді, эмоционалдылыққа, сөйлеудің мақсатқа бағытталуына ықпал етеді және әртүрлі әдістемелік міндеттерді орындайды (сөйлеу қарым-қатынасына психологиялық дайындықты құру, белгілі бір сөйлеу нұсқасын таңдауға үйрету, ситуациялық сөйлеуге дайындық) [5, б.55]. Компьютерлік ойындар білім алушыларды заманауи шетел тілімен қанықтырып қана қоймай, олардың зияткерлік, тұлғалық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді, бұл оқу процесін білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне бейімдеуге мүмкіндік береді.

1. Ақпараттың өзектілігі принципі.

Әр түрлі ақпарат қазіргі реципиент үшін өте маңызды. Шетілдік интерфейсі бар заманауи компьютерлік ойындар зерттелетін тілдің шынайы мәдени ортада жұмыс істеуін көрсетеді, білім беру процесіне әлемде талқыланатын жағдайлар мен проблемалар туралы тиісті ақпарат әкеледі. Бұл қағида қарым-қатынастың табиғи маңыздылығын баса көрсете отырып, шетел тілінде сөйлеуді үйренуге мотивацияның жоғары деңгейін қамтамасыз етеді.

Компьютерлік ойындарды қолдана отырып, шетел тілі сабақтарын дайындау кезінде мұғалім оқушыларды ақпараттың өзектілігін өз бетінше анықтау мүмкіндігінен айырмай, материалды таңдауға жетекшілік ете алады. Мысалы, оқушыларды Англия мәдениетімен таныстыру үшін бірнеше компьютерлік ойындарды таңдауға болады, әртүрлі салалардағы сұрақтары бар викторина форматы: өнер, сәулет, әдебиет... Өздері үшін ең қызықты саланы таңдай отырып, оқушылар ойындардың бірін өткізеді, содан кейін топтарда алған әсерлерімен, алған ақпараттарымен және жинаған ұпайларымен бөліседі. Өткеннен кейін компьютерлік ойын бағалаудың субъективтілігін болдырмай, өз нәтижесін бірден білуге мүмкіндік береді. Ойыншылардың нәтижелерімен турнир кестесін құруға және жеңімпазды ынталандыруға болады. "Ағылшын тілінде интеллектуалды ойынды ұйымдастыруда және өткізуде инновациялық технологияларды қолдану ойыншылардың процеске деген қызығушылығын арттырады" [6, б.47].

2. Коммуникативті бақылау принципі.

Осы принципке сәйкес, компьютерлік ойынды білім беру процесіне дұрыс таңдау және енгізу арқылы оқушылардың сөйлеу әрекетінің өнімді және рецептивті түрлерін қалыптастыру динамикасын бақылаудың тиімді құралы бола алады. Компьютерде ойнау барысында білім алушылардың оқу ақпаратын игеруі туралы кері байланыс үнемі бақыланады. Компьютерлік ойыннан өту процесі оқушылардың танымдық белсенділігінің күйін сақтай алады. Шетел тілін оқытуда компьютерлік ойындарды қолдану технологиясы аудиториядан тыс уақытта кері байланыстың болмауы мәселесін де шешеді.

Оқу процесінде компьютерлік ойындарды қолдана отырып, мұғалім нақты шетел тіліндегі қарым-қатынасты модельдеуге мүмкіндік алады. Шетел тілін оқытуда компьютерлік ойындарды қолдану жаттығулардың негізгі көлемін тәуелсіз ойын режиміне шығаруға мүмкіндік береді, ал бос аудиториялық уақытты оқушылардың коммуникативті дағдыларын одан әрі дамыту үшін пайдалануға болады. Осылайша, дәстүрлі шетел тілдерін оқытудың көптеген кемшіліктерін негізінен компьютерлік ойындарды енгізу арқылы шешуге болады.

3. Интерактивтілік принципі.

Қазіргі заманғы тілдік білім беру әдістемесінің маңызды проблемалық мәселелерінің бірі - "жасанды шетілдік органы құру" [7, б.104]. Шетел тілін оқытуда компьютерлік ойынды қолдану (оның түрі мен функцияларына байланысты) оқушылардың виртуалды сұхбаттасушымен, сыныптастарымен немесе оқытушысымен интерактивті өзара әрекеттесуіне ықпал етеді. Компьютерлік ойынның мультимедиясы мұндай өзара әрекеттесуді тиімді етеді. Басқаша айтқанда, компьютерлік ойынның көмегімен оқу процесі диалогтық режимге ие болады.

Мысалы, командалық көп ойыншы халықаралық компьютерлік ойын аясында білім алушылар қойылған ойын мәселесінің бірлескен шешімін іздеу бойынша ынтымақтастық атмосферасына енеді. Желіде ойнау бір ойын кеңістігінде шағын командаларды да, мыңдаған адамдарды да жинауға мүмкіндік береді. Қосымша ынталандыру жекелеген елдер мен тіпті бүкіл әлем бойынша онлайн

ойындар бойынша түрлі чемпионаттарды өткізуге мүмкіндік береді. Қазір бүкіл әлемде компьютерлік бейне ойындар бойынша спорттық жарыстар – кибер спорт танымал болып келеді. Оқушыларға әртүрлі компьютерлік ойындар бойынша осындай турнирде өз күштерін сынап көруді ұсынуға болады.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде біз шетел тілі сабақтарында компьютерлік ойындарды қолдану коммуникативті мәселелерді шешудің тиімділігін арттырады, оқушылардың сөйлеу әрекетінің түрлерін дамытады, шетел тіліндегі іс-әрекеттің тұрақты мотивациясын қалыптастырады деген қорытындыға келеміз. Компьютерлік ойын оқушылардың шетел тілі мен шет елдердің мәдениетін үйренуге деген қызығушылығын дамыту, ынталандыруы мүмкін. Шетел тілдерін оқытуда компьютерлік ойындарды нәтижелі қолданудың ерекше принциптері дидактика мен әдістемеді қабылданған бірқатар принциптерді толықтырады деп санаймыз. Дұрыс қолданған кезде компьютерлік ойындар шетел тіліндегі білім беру теориясы мен практикасын біріктіре отырып, оқушылардың шеттілдік коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыру процесіне сәйкес келуі мүмкін.

ӘДЕБИЕТ

1. Бартош Д. К., Гальскова Н. Д., Харламова М. В. Электронные технологии в системе обучения иностранным языкам: теория и практика: учеб. пособие. М.: МГПУ, 2017. 220 с.
2. Скалзуб И. С. Компьютерные игры как средство развития коммуникативных и личностных особенностей подростков // Молодой ученый. 2015. № 4. С. 674–677.
3. Соловов А. В., Меньшикова А. А. Электронное обучение: вектор развития // Высшее образование в России. 2015. № 11. С. 66–75.
4. Серваткин Д. А., Какоша Т. В. Влияние компьютерных игр на изучение английского языка // Юный ученый. 2018. № 3. С. 20–22.
5. Дмитренко Т. А. Новые информационные технологии в обучении иностранным языкам. М.: МГТА, 2016. 100 с.
6. Волкова Е. В. Использование инновационных технологий при организации игры викторины на английском языке // Иностранные языки в школе. 2018. № 5. С. 47–49.
7. Касаткина Н. Н., Личак Н. А. Использование ИКТ в преподавании иностранного языка в вузе в рамках компетентного подхода // Ярославский педагогический вестник. 2018. № 2. С. 100–107.

UDC 371.126

Kudabayeva Z.,
MA Student
«7M01711 – Training of teachers of a foreign language»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
email: ziyada.kudabayeva@gmail.com

SIMULATION GAMES IN EDUCATION: A COMPREHENSIVE OVERVIEW

Abstract: With their ability to provide immersive and engaging learning experiences in a variety of subject areas, simulation games have become more important tools in today's classrooms. This paper offers a thorough analysis of simulation games in the classroom, outlining their diverse typologies, historical development, and numerous advantages. The history of simulation-based learning has been shaped by significant turning points and popular games, which have sparked paradigm changes in pedagogical approaches and academic results. Simulation games facilitate the acquisition of practical skills, the application of theoretical information, and the development of problem-solving abilities through active participation, experiential learning, and the cultivation of necessary competences for success in the twenty-first century.

Key words: simulation games, education, experiential learning, instructional design, active engagement, pedagogical practices

Introduction

Simulator games, which provide immersive and interactive learning experiences across a variety of disciplines, have become an essential part of modern educational paradigms. Simulation games, which have their roots in constructivist pedagogy and experiential learning theory, give students the chance to interact with realistic settings, adjust variables, and see the results of their decisions in a safe setting [1].

The origins of educational simulation games can be found in the early attempts by researchers and educators to mimic real-world occurrences in educational settings. The development of simulation games has been shaped by developments in technology, instructional design, and cognitive psychology, from simple board games to complex digital simulations [2]. This historical trajectory highlights simulation games' continuing appeal and pedagogical usefulness as knowledge acquisition and active learning catalysts.

A wide range of genres and formats are included in simulation games; these include business simulations that engage students in entrepreneurial endeavors and medical simulations that mimic clinical circumstances for medical professionals. With difficulties and affordances particular to the intended audience and learning objectives, each genre offers something different. Furthermore, the growth of digital platforms and gamified learning environments has increased simulation games' adaptability and accessibility by overcoming conventional limitations of time, place, and resources [3].

Simulation games are powerful resources for developing critical thinking, problem-solving abilities, and domain-specific knowledge as educators struggle to prepare students for an ever-more complicated and dynamic world (Wiggins, 2016). Simulation games close the knowledge gap between theory and practice by giving students the chance to apply theoretical concepts in real-world settings. This promotes greater comprehension and retention of the material. In addition, the cooperative aspect of many simulation games encourages interpersonal, cooperation, and communication skills, reflecting the expectations of modern businesses and social settings [4].

History of Simulation Games in Education

The origins of educational simulation games can be traced back to the initial efforts of educators to design immersive learning environments that replicate real-world occurrences. Although board games and role-playing exercises date back to antiquity, the deliberate use of simulation games into formal education gained traction in the second half of the 20th century.

The introduction of computer-based simulations in the 1950s and 1960s marked a significant turning point in the history of simulation games in education. The advent of mainframe computers made it easier to build simple simulations that were intended to teach scientific and mathematical ideas. Two notable examples are "Spacewar!" (1962), an early computer game that taught players the principles of orbital mechanics and astrophysics, and "The Oregon Trail" (1971), a simulation of a pioneer's trek during the westward expansion.

Simulation games became more and more common in many academic fields in the 1970s as a result of developments in computer technology and instructional design techniques. The introduction of microcomputers and other portable computing devices, in particular, made simulation games more accessible and accelerated their uptake in educational institutions across the globe. This approach was demonstrated by games like "SimCity" (1989) and "Flight Simulator" (1979), which provided immersive experiences that let students investigate intricate systems and phenomena in lively, interactive settings.

In the late 20th and early 21st centuries, the emergence of digital media and the internet broadened the applications of simulation games in the classroom. Virtual learning environments and online platforms have given educators previously unheard-of opportunities to create and implement simulation-based learning programs in a variety of subject areas. Simulation games have become a versatile tool for involving students in real-world, problem-based learning activities. They can be used as virtual laboratories for scientific investigation or as realistic historical reconstructions.

A new era of simulation games in education has emerged in recent years due to the widespread use of mobile devices, augmented reality (AR), and virtual reality (VR) technology. While virtual reality (VR) simulations offer immersive, multisensory environments for experiential learning in fields like healthcare, engineering, and architecture, augmented reality applications, like "Pokémon GO" (2016), have demonstrated the potential of gamified experiences to blend virtual and physical worlds.

Types of Simulation Games

Simulation games are used in a variety of disciplines and domains in educational settings; each is designed to convey certain knowledge and abilities that are pertinent to a range of subject areas [2]. The classification that follows summarizes the various types of simulation games that are used in education:

Business Simulations: Business simulations give students the chance to run virtual companies, make strategic decisions, and understand market dynamics by simulating real-world scenarios found in business

contexts. These simulations give students real-world insights into business management concepts and procedures by focusing on topics like finance, marketing, operations, and entrepreneurship.

Medical Simulations: Medical simulations help students and healthcare workers learn through hands-on experience by simulating clinical settings, procedures, and patient interactions. Through a variety of formats, such as virtual patient cases, simulated operations, and standardized patient encounters, learners can refine their procedural competencies, interprofessional collaboration, and diagnostic skills in a risk-free setting.

Historical Simulations: With the use of historical simulations, students can experience the social, political, and cultural milieus of bygone eras as they reenact historical events, eras, or civilizations. These simulations, which promote historical empathy, critical thinking, and cross-cultural understanding in students, range from interactive tales and role-playing games to virtual reconstructions of archaeological sites.

Social Simulations: To promote experiential learning about social concerns, cultural diversity, and civic involvement, social simulators imitate individual interactions, societal dynamics, and community development processes. These simulations encourage students to investigate intricate social phenomena, reconcile conflicting interests, and imagine alternate futures. They cover subjects including social justice, urban planning, and political simulations.

Environmental Simulations: Environmental simulations include learners in hands-on learning about environmental science and conservation by simulating ecological systems, environmental processes, and sustainability concerns. These games enable students to investigate difficult environmental issues and make well-informed decisions regarding environmental stewardship. They range from ecosystem modeling and climate change simulations to environmental impact assessments and conservation management simulations.

These classifications serve as a non-exhaustive taxonomy of simulation games utilized in the classroom, each of which provides special chances for knowledge acquisition, skill development, and experience learning within particular subject areas. Teachers may equip students with the critical thinking, problem-solving, and domain-specific knowledge they need to meet the complex and demanding demands of the twenty-first century by utilizing the advantages of simulation-based learning.

Benefits of Simulation Games in Education

With a plethora of advantages that go beyond conventional teaching techniques, simulation games have become powerful instruments for improving teaching and learning results in a variety of educational environments.

Through the use of realistic settings and real-world circumstances, simulation games give students the opportunity to participate in experiential learning through hands-on activities [6]. By actively engaging in simulated activities, students develop a thorough comprehension and retention of the subject matter by applying theoretical knowledge, gaining firsthand insights into real-world events, and acquiring practical skills.

Through dynamic challenges, instantaneous feedback mechanisms, and interactive gaming, simulation games engage learners' attention and create intrinsic motivation. Simulation games reduce boredom and disengagement by giving students the agency and autonomy to explore, experiment, and solve problems in virtual worlds. This encourages active engagement and continuous interest in learning activities [7].

Simulation games let students apply theoretical ideas, principles, and techniques in realistic, authentic circumstances, thus bridging the gap between theory and practice. Simulation games allow students to translate their theoretical knowledge into practical abilities, promoting transferable competencies and career preparedness [8]. These games can simulate corporate endeavors, medical diagnosis, technical designs, or historical occurrences.

With the safety and encouragement of simulation games, students may try new things, make errors, and grow from them without worrying about the repercussions in the real world. Simulation games promote risk-taking, experimentation, and iterative learning by mimicking high-stakes situations, unfavorable conditions, and unexpected outcomes. This helps players develop a growth mindset and resilience in the face of adversity.

Collaborative gameplay features are found in many simulation games, which means that in order to accomplish shared objectives, players must coordinate, cooperate, and interact with one another. Simulation games prepare learners for collaborative work settings and interdisciplinary collaboration by simulating real-world collaborative contexts and cultivating teamwork, negotiation, and conflict resolution abilities.

Conclusion

The way simulation games have developed in education, along with their many types and advantages, highlights how important they are to changing teaching methods and improving student experiences. Simulation games have come a long way, starting from simple analog board games and evolving into fully

immersive digital experiences today. Their development has been characterized by invention, experimentation, and adaptation to new technologies.

It is clear from historical perspectives that simulation games have surpassed academic borders and educational settings to become ingrained in a variety of fields, from engineering and environmental research to business and medicine. The history of simulation-based learning has been shaped by significant turning points and popular games, which have sparked paradigm changes in instructional design, learner engagement, and academic results.

There are several, varied advantages of using simulation games in the classroom, including behavioral, affective, and cognitive aspects. Simulation games enable learners to build critical competencies, negotiate challenging situations, and prosper in a world that is always changing. They do this by promoting active involvement, problem-solving skills, and experiential learning.

REFERENCES

- 1 Vlachopoulos, D., & Makri, A. (2017). The effect of games and simulations on higher education: a systematic literature review. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 14, 1-33.
- 2 Vos, L. (2015). Simulation games in business and marketing education: How educators assess student learning from simulations. *The International Journal of Management Education*, 13(1), 57-74.
- 3 Mayer, R. E. (2019). Computer games in education. *Annual review of psychology*, 70, 531-549.
- 4 Wiggins, B. E. (2016). An overview and study on the use of games, simulations, and gamification in higher education. *International Journal of Game-Based Learning (IJGBL)*, 6(1), 18-29.
- 5 Kutergina, E. (2017). Computer-based simulation games in public administration education. *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 10(2), 119-133.
- 6 Fox, J., Pittaway, L., & Uzuegbunam, I. (2018). Simulations in entrepreneurship education: Serious games and learning through play. *Entrepreneurship Education and Pedagogy*, 1(1), 61-89.
- 7 Hainey, T., Connolly, T. M., Boyle, E. A., Wilson, A., & Razak, A. (2016). A systematic literature review of games-based learning empirical evidence in primary education. *Computers & Education*, 102, 202-223.
- 8 Cheng, M. T., Chen, J. H., Chu, S. J., & Chen, S. Y. (2015). The use of serious games in science education: a review of selected empirical research from 2002 to 2013. *Journal of computers in education*, 2, 353-375.

ӘОЖ 11.25.41

Кударова Ж.А.

орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі,
Педагог-зерттеуші
Қонаев, Қазақстан
e-mail: kudarova70@gmail.com

Дәулетхан Қ.Т.

орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Қонаев, Қазақстан
e-mail: d.kundyzai93@gmail.com

ОРЫС ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ШЕТ ТІЛІ РЕТІНДЕ ОҚЫТУДЫҢ ДӘСТҮРЛІ ЕМЕС ТҮРЛЕРІН ҚОЛДАНУ

В этой статье пишется, как новые современные методы обучения могут повысить знания и навыки обучающихся. Дается определение новых методов для обучения языку. Использование этих методов приводят к активизации познавательной деятельности на уроках русского языка как иностранного. Обогащает, систематизирует и закрепляет знания учащихся. Главное - применить полученные знания на практике. Разработаны новые методы и подходы к обучению языку как иностранному. В частности, мы говорили об экскурсиях, интервью, научных проектах «Дарын», «Зерде», предметные олимпиады и конкурсы. В настоящее время рассматриваются вопросы улучшения взаимоотношений преподавателя и ученика в сфере обучения русскому языку как иностранному..

Ключевые слова: современные методы, предмет, экскурсия, эссе, дискуссионный урок, экскурсионный урок, интервью-урок.

Қазіргі таңда орта мектепте шет тілін оқыту проблемасы өзекті болып отыр, өйткені білім беру сипатындағы өзгерістер адамның еркін дамуына, шығармашылық бастамашылыққа, оқушылардың тәуелсіздігіне, бәсекеге қабілеттілікке және болашақ мамандардың ұтқырлығына бағытталған. Шетел тілін оқытудың мақсаты коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру екендігі белгілі, бұл мәдениаралық қарым-қатынасқа қатысуға қабілетті және дайын тұлға қалыптастыруды көздейді. Қазіргі тіл саясатында, оның ішінде шет тілдері саласында, соңғы жылдары оқытудың тұлғалық бағдарлы тәсілі қалыптасты. Бұл тәсілдің негізгі ережелері - білім беру іс-әрекетінің белсенді субъектісі ретінде оқушылардың жеке басын дамытуға және үздіксіз білім беру, өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру үдерісіне жан-жақты дайындауға бағытталған. Қазіргі уақытта шетел тілін оқыту мәселесі қарастыру- қарым-қатынас, шеберлікке үйрету тұрғысынан байланысу. Білім алушы тілді өз тілінде қолдануға мүмкіндік алады, коммуникативті функция бірінші кезекте сыныпта болады, сондықтан әдіскерлер мен мұғалімдер жетілдіру резервтерін табуға бағытталған шет тілі сабағы, оның тиімділігін арттыру және білім сапасын арттыру үшін жұмыс жасау қажет. Мұның бәрі сабақтың стандартты емес формаларын оқу үрдісіне қосу, және шет тілін оқуға деген ынтасын жоғарылатуға көмектесу үшін әр түрлі кезеңдер, оқу материалының өмірлік жағдайларымен байланысы, мектеп оқушыларының тәуелсіздігі мен шығармашылық бастамасын дамытуына өз үлесін қосады. Оқушылардың жалпы дайындық деңгейінің жоғарылауы көбіне әдістерді ұтымды ұйымдастыруға және оқу процесін жетілдіруге байланысты. Мектептегі оқу-тәрбие процесін игерудің маңызды міндеті - мұғалім оқушылардың білім алуындағы танымдық белсенділігін арттыруы, ағылшын тілінде сабақ берудің әртүрлі формалары мен құралдарын қолдану болып келеді. Қазіргі заманғы жағдайлар ағылшын тілін үйренуге арналған құралдардың кең арсеналын ұсынады. Осы мақсаттарға жетудің құралдары көбінесе шығармашылық, дәстүрлі емес және сонымен бірге тиімді болуы керек, жиырма бірінші ғасырдың стандарттарына сәйкес келеді. Көп нәрсе мұғалімнің шеберлігіне, оның оқу үдерісін ұйымдастыра білуіне, жұмысына және оқытудың жаңа формалары мен әдістерін үнемі іздеуге байланысты. Шаблоннан босатылған мұғалімнің педагогикалық шығармашылығы стандартты емес білім беру формаларының қызықты мысалдарын жасайды, бұл мұғалімге шет тілін үйренуге деген қызығушылықты қайта оятуға мүмкіндік береді.

Дәстүрлі емес сабақ формаларының негізгі компоненттері: мотивация, жаңашылдық, формалар мен әдістердің алуан түрлілігі, шығармашылық ойлау белсенділігі. Сабақта шет тілдік қатынас атмосферасын құру маңызды, өйткені сабақта белсенді емес, пассивті қарым-қатынас басым келеді. Кез-келген стандартты емес сабақ табысының кілті мынада: жанрдың әртүрлілігі, айқын құрылымдық ойлау, балаларды шабыттандыратын идея, бірлескен дайындық. Стандартты емес сабақ беретін жағымды ерекшеліктер: қолайлы жағдайлар, қарапайым қарым-қатынас, психологиялық жайлылық, сәттілік жағдайы, жеке тұлғаны ашудың тең шарттары мен білім алушыларға арналған мүмкіндіктер. Дәстүрлі емес сабақтағы оқушылардың рөлі мынада: күш өлшеуге деген ұмтылыс; достарымен бәсекеде білім, білік, дағдыларды тексеру; команда үшін жауапкершілік; құрдастарының мақтауына ие болуға деген ұмтылыс; жаңа нәрселерді білу мүмкіндігі; уақытты пайдалы өткізу.

Основными целями интеграции русского языка с иностранным языком и с гуманитарными дисциплинами являются:

- совершенствование коммуникативно-познавательных умений, направленных на систематизацию и углубление знаний и обмен этими знаниями в условиях иноязычного речевого общения;

- дальнейшее развитие и совершенствование эстетического вкуса учащихся.

Урок-пресс-конференция. Подготовка к такому уроку будет проходить весело и с желанием. Например, на пресс-конференции, посвящённой Шекспиру биограф писателя раскроет тайны его жизни, а литературные герои расскажут о себе то, что не заметили некоторые читатели. Художник познакомит с репродукциями картин, запечатлевших костюмы того времени, а архитектор расскажет о необычном театре «Глобус». Урок запомнится ребятам надолго.

Урок-диспут. На этом уроке есть возможность вызвать учеников на откровенный разговор. По моему мнению, это должны быть в первую очередь уроки на морально-этические или патриотические темы. И вновь раскрываются таланты: это и применение оформительского мастерства, и научная направленность, и философский склад ума, и умение аргументировать свои суждения, и умение грамотно вести диалог. Прекрасная тема для урока-диспута — «Зачем нам помнить о войне?» (7—8 кл.). Ведь ребят напрямую не касается Великая Отечественная война или Афганистан. И у них,

действительно, появляется вопрос: а зачем? Но каких тогда патриотов воспитываем мы и каких манкуртов получаем, оставляя вопрос без ответа?.. На этом диспуте ребята могут читать стихи как подтверждение важности темы, принести семейные реликвии, связанные с ВОВ, пригласить своего дедушку — участника боевых действий и многое, многое другое. А учитель имеет возможность учить думать, прививать уважение и будить память.

Более узкой темой для диспута может стать вопрос «Что для меня поэзия?» (7—11 кл.) Ведь многие учащиеся «ноют»: «Опять стихи, я не могу их выучить!». А это шанс задуматься, высказать свою позицию не с возмущением по поводу очередного домашнего задания, а с доказательствами своей правоты. И пусть ваши окрыленные ученики попытаются доказать, что поэзия — вовсе не нужная «штука», вы их переубедите. А польза — для обеих сторон.

А) Словарный (слуховой, зрительный) диктант. Этот диктант проводится в самом начале урока как комментированный, предупредительный, объяснительный, с записью только в тетрадях или на доске. Он проводится и как зрительный с использованием доски или графопроектора для восприятия диктуемого текста и проверки записанного. Положительное в таком начале урока — то, что все дети сразу включаются в учебную работу. Словарный диктант может диктоваться учителем и учениками на определенные правила по материалу упражнений учебника, проведенного контрольного диктанта, изложения (сочинения), проверки тетрадей и т. д. Его объем — не более 30-35 слов (8-10 минут урока).

Б) Пятиминутные «разминки». Это своеобразные «разминки» для развития сообразительности. В течение 5 минут нужно решить задачу, ответить на вопрос кратко, точно, с необходимыми объяснениями. За такой ответ ставится «отлично».

Желательно, чтобы отбор пятиминуток был не случаен, а связан с задачами данного или предстоящих уроков, с задачами повторения (возвращения к изученному) и т.д.

Найти соответствующий материал нелегко, его надо систематически собирать из книг по занимательной грамматике, научно-популярной литературы и т. д. Приведу только несколько примеров (к темам программы, изучаемым в начале года).

Елімізде білім беру саласында жаңа ақпараттық технологияларды қолдану басты мақсат болып отыр. Ол тек қана техникалық құрал емес, сонымен бірге жаңа ақпараттық, коммуникациялық технология және білім беру жүйесіндегі сабақ берудің жаңаша әдісі болып отыр. Елбасымыздың Қазақстан халқына жолдауында ХХІ ғасырда ақпараттық қоғам қажеттілігін қанағаттандыру үшін білім беру саласында төмендегідей міндеттерді шешу керектігін атап көрсетті: Компьютерлік техниканы, интернет, телекоммуникациялық желі, электрондық және телекоммуникациялық құралдарды, мультимедиялық электрондық оқулықтарды оқу үрдісіне тиімді пайдалану арқылы білім сапасын көрсету. Сонымен қатар тәуелсіз еліміздің болашағы - жарқын, білімді, парасатты, өз ана тілімен бірге шетел тілі «ағылшын тілінде» еркін сөйлеп, өз елін, халқын, мәдениетін шетелге таныстыра алатын үш тілде еркін сөйлейтін азамат болып шығуы керек деген еді. Компьютерлік телекоммуникациялар бүгінгі қоғамда үлкен қолданысқа ие. Мәселен бизнесте, ақпараттық құралдарда, ғылым мен білімде.

Қазіргі заман мұғалімі тек өз пәнінің терең білгірі болу емес, тарихи-танымдық, педагогикалық-психологиялық сауатты, саяси-экономикалық білімді және ақпараттық-коммуникациялық білімді және ақпараттық-коммуникациялық технологияны жан-жақты меңгерген ақпараттық құзырлы маман болу керек. Білім беру үрдісінде жаңа ақпараттық технологияларды қолдану мәселесі өзекті мәселелердің қатарынан орын алуда. Шетел тілін оқытудың мақсаты субъектінің мәдениетаралық қарым-қатынас біліктілігін қалыптастыру десек, онда сол шетел тілін оқытуда жаңа ақпараттық технологияларды қолдану шетел тілін оқытудың мақсатынан туындап отырған қажеттілік болмақ. Білім беру үрдісін ақпараттандыруда төмендегідей әдістемелік, педагогикалық міндеттерді шешуге болады:

- білім беруде көлемді ақпаратқа қол жеткізе алу; білім алуға мотивацияның жоғарылауы; өз бетінше жұмыс істеу; өзін-өзі бақылау және т. б.

- жеке тұлғаны жетілдіру (тұлғаның ой-өрісі, эстетикалық тәрбие, зерттеу жұмысымен шұғылдану іскерлігін дамыту, ақпараттық мәдениетін қалыптастыру және т. б.

- әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыру (компьютерлік біліктілікті қалыптастыру, белгілі бір сала бойынша маман дайындау және т. б.)

- оқу-тәрбие жұмысын жетілдіру (білім берудің сапасы мен тиімділігін арттыру, танымдық әрекеттің мотивін қамтамасыз ету, пәнаралық байланыстарды тереңдету және т. б.

Оқушылардың шетел тілін үйренуге деген ынтасын арттыру олардың төмендегі шараларға қатысуы негізінде жасалынады: диспуттар, байқаулар, олимпиадалар және т. б. «Интернет» деген

термин ағылшынның «international net» деген сөзінен, аудармасында «халықаралық байланыс» деген ұғымды береді. Интернет жүйесі арқылы тіл үйренуші тіл өкілімен тура, тікелей байланысқа түсе алады, шетел тілі сабағында Интернетке қосылу арқылы шынайы қарым-қатынас үлгісін жасауға болады. Табиғи тілдік ортада тілді қарым-қатынас құралы ретінде қолдана отырып, тіл үйренушілер айтылымдарға спонтанды түрде, түрлі тілдік формулаларды қолдана отырып, жылдам жауап беруге дағдыланады.

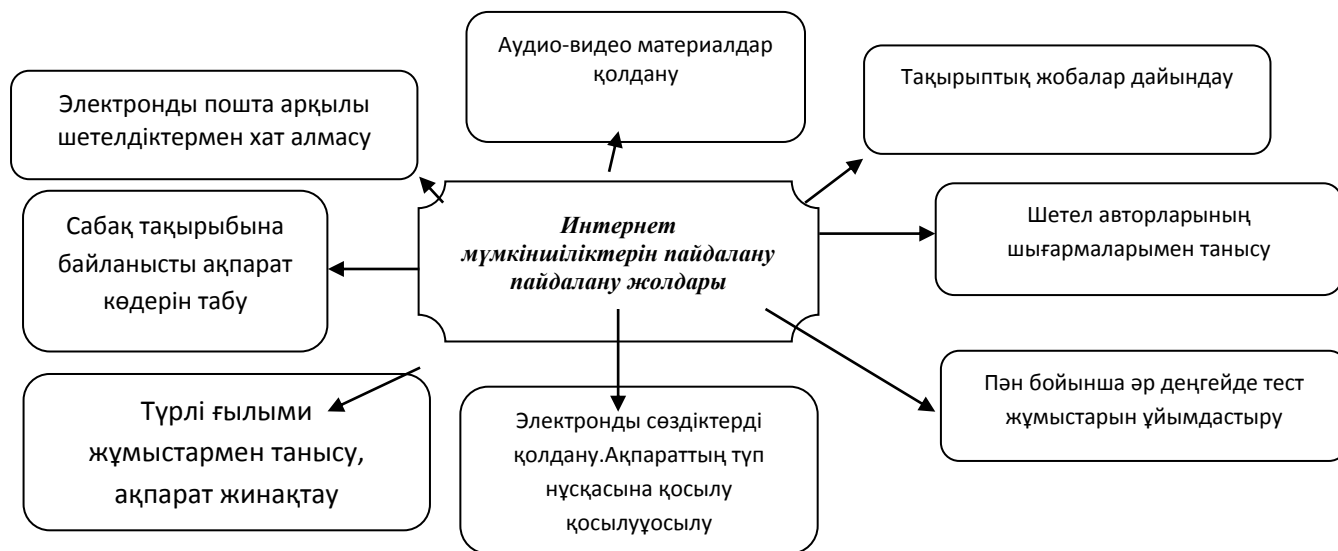
Интернет жүйесінің келесі ақпараттық қоры мен ресурстарын шетел тілі сабағында пайдалану бірден-бір тиімді болмақ:

- электрондық пошта(e-mail), телеконференция, видеоконференция;
- жеке ақпараттарды жарыққа шығару мүмкіндігі немесе басқаша айтқанда Web
- серверге жеке шығару;
- ақпараттық каталогтар (Yahoo, InfoSeek/ UltraSmart, Galaxy) іздеу жүйесі (Alta, Vista, HotBob, Open Text), жүйе ішіндегі әңгіме(Chat).

Интернет арқылы ғаламдық желінің ақпараттық ресурстарын қолдана отырып, оларды оқу үрдісіне енгізіп, сәйкес дедактикалық түсініктемелер беру арқылы дидактикалық мәселелердің келесі жолдарын тиімді шешуге болады:

- күрделілік дәрежесі жағынан түрлі материалдарды, оқу дағдылары мен біліктерін қалыптастыру;
- интернеттен алынған материалдарды талдау негізінде ауызша сөз іскерліктерің жетілдіру;
- жазбаша серіктеріне хат жазу, жауап жазу, баяндама, реферат, т.б. жазба жұмыстарын дайындау арқылы жазбаша білігін арттыру;
- активті және пассивті сөз қорын, қазіргі шет ел тілі лексикасымен, жаңа терминдермен толықтыру;
- өзі оқып отырған тіл елінің тарихы мен мәдениеті, салт-дәстүрлері, экономикалық даму ерекшеліктерін қамтитын танымдық білімдерін кеңейту;

Оқу үдерісінде интернетті қолданудың әдістемелік ресурстарына тоқталсақ, ағылшын тілі сабағында интернетті қолдана отырып, активтік мәтінді қолданып, тілді жетік білушілерді тындап, қарым-қатынас жасай отырып тілдік ортаны қалыптастырады. Желідегі барлық ақпарат ағылшын тілінде. Интернет компьютер технологиясын білумен шектелмейді. Сонымен қатар шет тілінде білуге тиіс. ЮНЕСКО XXI ғасырда полиглоктар ғасыры деп атауының себебі де осы. Ақпараттандыру ғасырының басты қаруы ақпарат. Жетістікке жету жолы ақпарат көзін білу және онымен жұмыс істей білу қаблеті.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Львов М.Р. Словарь-справочник по методике русского языка/ издание 2-е, исправленное и дополненное. М 1997 г.
2. Методика преподавания литературы. Учебник для педагогических ВУЗов/ под редакцией Богдановой Ю., Маранцмана В.Т./ Просвещение, Владос, 1994 г.
3. Журнал «У лукоморья»/№3-4, 2001 г./Симферополь.
4. Журнал «Русский язык и литература в учебных заведениях»/№5, 2004 г./Киев

Kutpanova A.,
Master student
«7M01711-Foreign Language Teacher»
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: alfiya.kutpanova@gmail.com

CASE-BASED LEARNING IN LANGUAGE TEACHING

Abstract: Case-based learning (CBL) is an approach for elevating students' cognitive abilities through the application of their knowledge to real-world scenarios or environments, fostering new understandings of disciplinary issues and solutions under the guidance of an instructor. While originally intended for non-linguistic disciplines, CBL has found relevance in language teaching, particularly in English for Specific Purposes (ESP). This article aims explore CBL implementation into language teaching. CBL brings various advantages to students providing opportunities for reading, speaking, listening and writing; contextual introduction and practice of vocabulary and grammatical structures.

Keywords: cased-based learning (CBL), English for Specific Purposes, language skills

Аннотация: в статье рассматриваются вопросы обучения на основе кейсовых технологий (case study). Данная технология развивает познавательные способности учащихся посредством применения их знаний к реальным сценариям, способствуя новому пониманию дисциплинарных проблем и решений. Первоначально предназначенный для нелингвистических дисциплин, метод кейс-стади нашел применение в преподавании языков, особенно английского языка для специальных целей (ESP). Целью статьи является исследование внедрения технологии кейс-стади в преподавание языка, что дает студентам различные преимущества, предоставляя возможности для чтения, говорения, аудирования, письма, практики словарного запаса и грамматических структур.

Ключевые слова: технологии кейс-стади, английский язык для специальных целей (ESP), языковые навыки.

Case based learning traces its origins back to the early 19th century, primarily within the realms of law and medicine. However, it surged in popularity notably when Harvard Business School adopted it in 1910 as a method to educate graduate students in the analysis of real or hypothetical business dilemmas. [4] Case-based learning (CBL) has since become a widely used approach across various disciplines, aimed at fostering higher levels of cognition among students by immersing them in authentic, real-world scenarios.

Basta stated “In case-based learning, students are provided with indispensable information about an issue, instructor. In case-based learning, students are provided matter or problem, as well with background information. [1] Additional information and data are usually also supplied in the form of diagrammatic presentations, tables, charts, and graphs. These details help students come up with the best solution to the problem presented”. Hou expands on the aspect of student autonomy in the process of preparation where students engage in self-regulated learning to master, organize and analyze information related to the cases. [4] Students take the lead in discussions, sharing insights, exchanging ideas and collectively solving problems. It promotes active participation and collaboration among students, facilitating deeper understanding and application of knowledge. These perspectives highlight the multifaceted nature of case-based learning, which combines instructor guidance with student autonomy to create an immersive and engaging learning experience.

Lombardi and Bonney present several advantages of case-based learning:

Authentic Learning Situations: Case-based learning provides students with authentic scenarios to explore and apply a variety of behaviors and information. This authenticity enhances the transfer of learning, allowing students to connect theoretical knowledge to real-world situations.

Enhanced Understanding: Students develop a better understanding of difficult or complex issues or problems through participation in the analysis and discussion of alternative solutions. This active engagement fosters deeper comprehension and critical thinking skills.

Development of cognitive learning: Group discussions where students collaborate to find solutions and make decisions promote the development of higher levels of cognitive learning according to Bloom's taxonomy. Students move beyond mere recall of knowledge to engage in analysis, evaluation, and application of concepts, thus fostering intellectual growth and problem-solving abilities. [5]

Nkhoma studied the advantages of case-based learning, particularly in relation to Bloom's Taxonomy of thinking skills. By aligning case-based learning activities with Bloom's cognitive domains, Nkhoma

identifies three key levels: analyzing, evaluating and creating. [8] These levels are interconnected, illustrating a progression of cognitive skills development within the context of case-based learning:

Students are involved in case studies analysis, breaking down information, identifying patterns and understanding the underlying factors contributing to a problem or situation. This level of cognitive activity promotes critical thinking and problem-solving skills. As students delve deeper into case analysis, they are tasked with evaluating different perspectives solutions and outcomes. Students assess strengths and weaknesses of various options, applying critical reasoning and decision-making skills. Finally, students reach the highest level of cognitive activity by generating creative solutions or recommendations based on their analysis and case evaluation. This involves synthesizing information, thinking innovatively and proposing effective strategies or interventions.

While initially developed for non-linguistic disciplines, case-based learning has recently found application in language education, specifically English for Specific Purposes (ESP), due to its effectiveness and motivational benefits. [1] Additionally, Roell stated that case studies can be customized for various language proficiency levels and educational contexts, including ESP or content-based learning, which integrates language acquisition with subject matter study. [7] Based on Grosse cited in Nae, case-based learning has several advantages for language learners: 1) the practice of reading, speaking, listening, and writing skills; 2) the introduction and reinforcement of vocabulary and grammatical structures within the context of the case 3) the enhancement of learner participation, motivation. [6] In case-based learning, students are tasked with engaging in extensive reading relevant to the case topic thereby enhancing their reading proficiency. Encouraging students to present solutions in front of the class serves to foster their communicative competence. Furthermore, Basta stated that professional vocabulary is enriched and put into the practical use that gives meaning to the whole learning process. [1] Building upon the insights provided regarding case-based learning and its application in language teaching, this article aims to discuss benefits of integrating CBL into foreign language teaching and its practical implementation.

To assess the effectiveness of case study technologies in foreign language teaching, a comprehensive review of existing literature and research studies was conducted. The methodology involved searching academic databases such as PubMed, ERIC, and Google Scholar for relevant articles published in peer-reviewed journals. Inclusion criteria for the selection of studies included relevance to the topic, empirical evidence of the use of case study technologies in foreign language education and availability of outcomes related to learning, student engagement, or pedagogical effectiveness. The article was written by using qualitative studies, interviews and case analyses.

English as a foreign language (EFL) learners can benefit from case-based learning since it encourages them to apply their linguistic, analytical, and/or interpersonal abilities in order solve a case study. [7] **CBL promotes verbal communication between students as well as between students and a teacher.** Students are required to read, listen, watch, and analyze a variety of resources in order to come up with solutions and make decisions. These activities develop students reading and listening skills. Additionally, case study solution can be presented in the written form as a report and students can practice their writing skills. When implementing case-based learning method in English as a foreign language several critical aspects need to be considered: the selection of appropriate case, procedure and assessment.

CBL implementation procedure:

As case-based learning is adjustable to classroom settings, there is no definite set of steps or procedures for its implementation. Nevertheless, various experts have proposed alternative methodologies to implement case-based learning into the classroom environment. Roell suggested the following six steps to implement case-based language teaching: [7]

Step 1: Introduction of case study vocabulary

Step 2: Students read and analyze case study materials

Step 3: Students discuss possible solutions

Step 4: Students make presentation and justify the solutions

Step 5: Students participate in Teacher's feedback session

Step 6: Students reflect on the case study

Hurynovich stated that case-based learning encompasses three stages: individual preparation, small group discussion and large group or class discussion. During the individual preparation stage, students engage in independent research, reading and analysis of materials relevant to the given topic. [3] Subsequently, students bring forth the outcomes of their analyses to the group discussion. In these groups, students collaborate to share information, exchange ideas, collectively analyze and solve problems presented by the case study. Finally, in the class discussions, students present and share their potential solutions, promoting further discussion within the group. From both outlined procedures, it becomes evident that group discussion stands out as the central activity within case-based learning. During these discussions, students

actively share information, exchange ideas and collaboratively analyze and solve problems, increasing their communicative competence and critical thinking skills. Within this context, the role of the teacher is to foster interaction and collaboration among students during group discussions. Moreover, the teacher's motivation is essential in encouraging students to provide and share their ideas, thereby facilitating a dynamic and engaging learning environment. Teachers play key role in promoting increased engagement among students during case-based learning activities. Providing feedback to students' solutions is essential for fostering active involvement in analyzing and discussing case studies. However, teachers must also be attentive to different interaction within group discussions. It's important to recognize that not all students possess the same level of energy, ability or interest and it may result in having passive and not motivated learners. Students with low engagement require the implementation of strategies aimed at facilitating their participation in case-based learning activities. The way to motivate students is to provide them with guidance such as questions and instructions to help them solve a problem during a group discussion.

Roell emphasizes the importance of equipping students with relevant vocabulary. By incorporating activities that not only practice language skills but also focus on understanding the topic and key vocabulary, students deepen their comprehension and engagement. [7] Providing students with activities that directly relate to the topic being discussed facilitate better retention of the material and foster critical thinking skills. Moreover, having a strong grasp of relevant vocabulary is crucial for effective communication. This holistic approach to language learning enhances both linguistic proficiency and subject comprehension. Additionally, students must share or propose their potential solutions for both procedures. Some students might lack the confidence to provide the solutions aloud and on their own. Thus, educators should provide alternate ways for students to convey their solutions, such as writing it down in a report or creating a role-play around the case study subject.

Findings:

Improved Language Proficiency: studies report that the integration of case studies in language instruction leads to improvements in language proficiency among learners. By immersing students in authentic language use contexts, case studies facilitate the application of language skills in real-life situations, leading to enhanced speaking, listening, reading and writing abilities.

Enhanced cultural understanding: Case studies provide students with insights into the cultural nuances of the target language, promoting greater cultural understanding and sensitivity. Through the analysis of cultural scenarios and interactions, learners develop cross cultural communication skills and gain a deeper appreciation for the cultural contexts in which the language is spoken.

Increased Engagement and Motivation: Case study methodologies promote active learning and student engagement by presenting real-world problems or scenarios that pique students' interest. The interactive nature of case studies encourages collaboration, critical thinking, and problem-solving skills leading to higher levels of motivation and involvement in the learning process.

Development of critical thinking skills: Case studies require students to analyze information, evaluate evidence and make informed decisions, fostering the development of critical thinking skills. By grappling with complex language structures and socio-cultural issues presented in case scenarios learners become more adept at problem-solving and decision-making in real-life situations.

Every teaching and learning process includes assessments to evaluate students' proficiency and assess effectiveness of teaching and learning process. In the process of implementation of case-based learning assessment also must be done. As outlined by Lundeberg appropriate assessment can effectively gauge learning outcomes. Jackson, as cited in Nae proposes various assessment instruments: self-evaluation, peer and teacher feedback and teacher's journals. Moreover, to facilitate assessment, case-based language teaching can be integrated with task-based learning. [6] Various tasks are viable within the implementation of CBL, including writing reports, creating report videos, compiling scrapbooks, designing wall magazines, producing booklets, and more. Case-based learning (CBL) is a pedagogical method aimed at fostering cognitive skills of students. It involves application of their knowledge to authentic real-world contexts, allowing students to construct interpretations of disciplinary challenges and devise solutions. CBL offers them opportunities to enhance reading, speaking, listening and writing skills within the context of a case. Additionally, it enhances learners' involvement, incentive and attitudes towards language learning.

While case-based learning offers numerous advantages it is applicable for students at all proficiency levels. Nonetheless, some considerations must be taken into account when implementing CBL in all level of students: proper case selection, procedure and assessment method.

ЛИТЕРАТУРА

1. Basta, J. Role of Case Studies in Teaching English for Business and Economics / J. Basta // Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes. – 2019. – № 5(3). – С. 553–566.

2. Bonney, K. M. Case Study Teaching Method Improves Student Performance and Perceptions of Learning Gains / K. M. Bonney // *Journal of Microbiology & Biology Education*. – 2015. – № 16(1). – С. 21–28.
3. Hurynovich, T. Case study method in teaching foreign languages: сайт. – URL: <https://elib.bsu.by/bitstream/> (дата обращения: 07.04.2024)
4. Hou, W. Case Method to Teaching English for Business Communication. *Education and Linguistics Research* / W. Hsu // Harvard Business School (HBS). – 2016. – Т. 2(2), № 2. – С. 95.
5. Lombardi, В.М. Authentic Learning for the 21st Century: An Overview. *Learning*, / В.М. Lombardi // *Authentic Learning: электронный журнал*. – URL: <http://alicechristie.org/classes/530/EduCause.pdf> (дата обращения: 07.04.2024).
6. Nae, N. Teaching English with the case method – a tentative approach. / N. Nae // *Euromentor journal*. – 2019. – Т. Vol.10, № 1. – С. 25-38.
7. Roell, C. Using a case study in the EFL classroom / C. Roell // *English Teaching Forum*. – 2019. – № 57(4). – С. 15-23.
8. Nkhoma, M. Developing Case-based Learning Activities Based on the Revised Bloom's Taxonomy / M. Nkhoma // *Informing Science Institute*. – 2016. – № In SITE Conference. – С. 85-93.

UDC 371.126

Maratkyzy Togzhan

Bachelor student of Pedagogical
Faculty of Foreign Languages,
Kazakh Ablai Khan University of
International Relations and World Languages

METHODOLOGY FOR DEVELOPING FOREIGN LANGUAGE INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE BASED ON ROLE-PLAYING GAMES AT THE SENIOR STAGE OF SECONDARY SCHOOL

Abstract: This article delves into the practical application and benefits of integrating role-play scripts in high school foreign language education. It examines how role-play scripts can enhance linguistic proficiency, cultural understanding, and real-world communication skills. The article explores specific methods and examples, highlighting the impact of role-play scripts on fostering immersive language learning experiences in high school classrooms. The methodology incorporates a variety of communicative activities that engage students in authentic and interactive language use within diverse cultural contexts. The article discusses the theoretical underpinnings of intercultural communicative competence, the role of role-playing games in language learning, and provides practical guidelines for implementing this methodology in the classroom.

Key words: Methodology, foreign language education, intercultural communicative competence, role-playing games, secondary school, language learning, cultural awareness, pedagogical approach, interactive scenarios, language proficiency, intercultural interaction, senior stage education, language use, cultural perspectives, intercultural competencies, language pedagogy, communication skills.

Introduction

The integration of role-play scripts in high school foreign language education represents a dynamic pedagogical approach aimed at enhancing language proficiency, cultural competence, and communicative skills among students. With an increasing emphasis on fostering authentic language use and cultural understanding, educators are turning to role-play scripts as a means to create immersive and interactive learning experiences in the high school foreign language classroom. This section will provide an overview of the growing interest in using role-play scripts, highlighting their potential to promote active learning, linguistic risk-taking, and cross-cultural communication skills among high school students.

Role play scripts can be used in a variety of ways to enhance the learning experience for students. Educators can use them to simulate real-life situations, such as ordering food in a restaurant, asking for directions, or participating in a job interview. This allows students to practice language skills in a practical context, making the learning process more relevant and meaningful. Role play scripts can also be tailored to specific cultural themes or topics, such as holidays, traditions, or social customs. This allows students to explore and understand different cultural practices, beliefs, and values, promoting a more holistic understanding of the target language and its associated culture. The role play scripts can be integrated into

larger projects or presentations, allowing students to demonstrate their language proficiency and cultural knowledge in a creative and interactive way. This can help students develop presentation skills, confidence in public speaking, and the ability to effectively communicate their ideas in the target language. They can be used to facilitate peer-to-peer interaction and collaboration, promoting a supportive and inclusive learning environment. By working together to act out different scenarios, students can learn from each other and build empathy and understanding for different perspectives and experiences.

2. Methods

2.2. Real-Life Situations: Role-play scripts facilitate the simulation of real-life situations, allowing students to apply language skills in practical contexts. For instance, in a Spanish language class, students can enact a scripted scenario at a travel agency, practicing vocabulary related to travel and tourism while navigating common travel scenarios.

2.3. Role-Playing Cultural Events: Students can engage in role-play scripts centered around cultural events and celebrations to develop a deeper understanding of traditions and customs. For instance, in a Mandarin language class, students can participate in a scripted dialogue representing interactions at a traditional Chinese New Year celebration, embodying cultural practices and festive exchanges.

2.4. Everyday Interactions: Role-play scripts can replicate everyday interactions, enabling students to practice language skills in commonplace situations. For example, in a German language class, students can engage in a scripted dialogue set in a café, practicing conversational skills while ordering food and engaging in casual conversation.

2.5. Professional Settings: Role-play scripts can simulate professional interactions, providing students with exposure to language use in professional contexts. For instance, in a Japanese language class, students can participate in a scripted role-play scenario set in a business meeting, refining their business language proficiency and communication strategies.

2.6. Integrated Projects: Role-play scripts can be integrated into larger projects or presentations, allowing students to showcase their language proficiency and cultural knowledge in a creative and interactive way. For example, in a French language class, students can create a role-play skit that incorporates cultural references and language skills, presenting it to the class as part of a cultural exchange project.

2.7. Peer-to-Peer Interaction: Role-play scripts facilitate peer-to-peer interaction and collaboration, promoting a supportive and inclusive learning environment. For instance, in an Italian language class, students can work together to act out a scripted scenario, providing feedback and support to each other as they practice language skills and cultural understanding.

By incorporating these methods into foreign language education, educators can create a rich and immersive learning experience that prepares students to become confident and culturally competent global citizens. Role play scripts offer a versatile and effective approach to language learning, providing students with the opportunity to develop linguistic, cultural, and interpersonal skills in an engaging and interactive manner.

3. Results

The integration of role-play scripts in high school foreign language education has shown to significantly enhance students' linguistic proficiency, cultural understanding, and real-world communication skills. Students who engage in role-play scripts demonstrate increased confidence in language use, improved conversational fluency, and a deeper appreciation for cultural nuances and social interactions.

Furthermore, the use of role-play scripts has been shown to enhance students' conversational skills, fluency, and pragmatic competence, as they actively participate in simulated interactions that mirror authentic communicative encounters. Research studies have documented observable improvements in students' ability to handle complex linguistic functions, such as making requests, expressing opinions, negotiating meanings, and navigating social norms within the cultural framework of the target language.

In addition to linguistic gains, the incorporation of role-play scripts has contributed to the cultivation of cultural empathy and intercultural awareness among high school students. By immersing themselves in role-play scenarios that reflect diverse cultural settings, students develop a deeper understanding of cultural practices, norms, and perspectives, thereby fostering a heightened sensitivity to cultural diversity and a more nuanced appreciation of the target language community.

These given methods allow students to not only practice language skills but also gain a deeper understanding of cultural nuances and customs. By simulating real-life situations, cultural events, everyday interactions, and professional settings, students can develop a well-rounded understanding of language use in various contexts. Additionally, integrating role-play scripts into larger projects and promoting peer-to-peer interaction fosters a sense of collaboration and community within the classroom. Thank provide students

with the opportunity to apply their language skills in practical and meaningful ways, leading to increased motivation and engagement in their language learning. By incorporating role-play scripts into foreign language education, educators can create a dynamic and immersive learning environment that prepares students to effectively communicate and interact in diverse cultural settings. Overall, the use of these methods has the potential to significantly enhance the language learning experience for students and equip them with valuable skills for their future personal and professional endeavors.

Moreover, the interactive nature of role-play scripts has been found to promote collaborative learning, critical thinking, and problem-solving skills, as students engage in contextualized language use and negotiate meaning within the parameters of the roles they embody. This collaborative dimension not only enhances students' language and intercultural competencies but also cultivates a sense of community and shared responsibility in the language learning process.

4. Discussion

The use of role-play scripts in high school foreign language education offers a valuable opportunity to foster immersive learning experiences that resonate with students and deepen their understanding of language and culture. Educators can leverage role-play scripts to create dynamic and engaging language learning environments while providing students with practical opportunities to apply language skills in authentic and culturally rich scenarios.

Incorporating role-play scripts into foreign language education is a powerful tool for engaging students in their language learning journey. However, it is important to consider the practical implementation of these methods in the classroom. How can educators ensure that role-play scripts are effectively integrated into the curriculum and aligned with learning objectives? What strategies can be used to assess student performance and understanding during role-play activities?

Additionally, while role-play scripts offer numerous benefits, it is essential to consider the potential challenges and limitations of this approach. For example, how can educators ensure that all students feel comfortable participating in role-play activities, especially those who may be more introverted or have language learning difficulties? What resources and support can be provided to help students overcome any barriers to engaging in role-play scenarios? It would be interesting to explore the impact of incorporating technology into role-play scripts, such as using virtual reality or video conferencing tools to create immersive language learning experiences.

All in all, while role-play scripts offer a wealth of benefits for foreign language education, it is important to consider the practical implications and potential challenges of implementing these methods in the classroom. By exploring these questions and considering different approaches, educators can continue to refine and improve the use of role-play scripts as a valuable tool for language learning.

1.4 Characteristics of approach of teaching for secondary school students

There are secondary schools where some students are unacquainted with English. Therefore, it is perceived as a new subject for them, serving a foreign language. Moreover, it is necessary for those students who study at secondary schools to have motivation so that they can master English, especially in the era of digital tools. For this reason, teachers must look for and find solid approaches in order to teach English language. It is significant to provide students with basic knowledge of English. In this case, teachers must know about their students' needs for learning this language. Thus, teachers will be able to use relevant techniques in the process of teaching [14, 13-14].

Currently, one of the main tasks of a secondary school is the development of a student's personality, providing modern high-quality education in accordance with his interests and needs. To build a democratic society, it is necessary to develop a person who would be independent, selfsufficient, responsible, prepared for conscious and productive activities in various fields of production. Solving this problem, first of all, requires changes in the design of the educational process, the use of psychological and pedagogical technologies that ensure productive interaction of learning subjects and support of the individual development of each student [15, 4].

We understand learning on the basis of the social-historical perspective. It comprises a systematic character of social relationships which highlights interactions with others as something central to the human constitution, taking into account a notion of complexity. The process of learning occurs mainly through interactions with the context in this perspective and this context is restricted by culture, provided with physical features and defined specifically by relationships with other people. Learning which contributes to human development inseparably is an interpersonal process. So when it comes to learning, it means acquiring systematized knowledge and skills, continuous and interactive process of sense formation as well as development in which motives and emotions have a significant place [16, 449].

Students' engagement is essential in the process of teaching and learning and the pedagogical decisions made by teachers can be critical for students' experiences of engagement. This is for the reason

that when teachers select classroom activities and carry out efficient pedagogy, it gives an important opportunity to have an impact on students' engagement and motivation [17, 1026].

Student engagement has three dimensions such as behavioural engagement, emotional engagement and cognitive engagement. Firstly, behavioural engagement is the combination of effort, perseverance, attention, putting questions, participation, obeying rules, no disruptive behaviour. Secondly, emotional engagement involves emotional reactions in the classroom, for example, happiness, sadness, boredom, interest, anxiety, recognition with school, liking or disliking school. Thirdly, cognitive engagement contains investment in learning, self-regulation, preference for challenge and hard work, transcending requirements, diligence in acquiring new knowledge and skills, applying learning strategies. These are tri-dimensional construct of students' engagement.

Teachers have certain roles to promote each dimension of student engagement. According to behavioural engagement, teachers set classroom routines and procedures, behave fairly, apply certain praise in relation to students, find out definite expectations, exhibit suitable behaviour, so on. As for emotional engagement, teachers conduce to positive and quality teacher-student relations, pay attention to students' opinions, show respect to all the students, help them have a sense of belonging in the school, possess personal qualities such as empathy, honesty, support, take care of students, so on. Cognitive engagement is related to thoughts and internal cognitions. Here teachers conduct lessons in an interesting way with the application of resources and activities, organize challenging tasks for students that can be done, give them a chance to choose the content that they want to learn and show their understanding, often assess them variously, so on [17, 1029].

Conclusion

To sum up, the proposed methodology for developing foreign language intercultural communicative competence through role-playing games at the senior stage of secondary school offers a multifaceted approach to language education. By integrating authentic cultural contexts and interactive scenarios, the methodology not only enhances students' language proficiency but also fosters their intercultural awareness, empathy, and communication skills. The utilization of role-playing games as a pedagogical tool provides students with valuable opportunities to engage in meaningful, real-world language use, while simultaneously encouraging them to explore and appreciate diverse cultural perspectives. Through this approach, educators can contribute to the holistic development of students, equipping them with the necessary linguistic and intercultural competencies to thrive in an increasingly interconnected and diverse world. As such, the proposed methodology represents a significant advancement in foreign language education at the senior stage of secondary school, nurturing not only students' linguistic abilities but also their capacity for effective intercultural communication and mutual understanding.

REFERENCES

1. García, M. (2020). The Role of Role-Play in High School Foreign Language Education. *Journal of Language Teaching and Learning*, 18(3), 321-335.
2. Bahriyeva, N. (2021). Teaching a language through role-play. *Linguistics and Culture Review*, 5(S1), 1582-1587
3. Roebuck, R. B. (2000). Role-Playing and the Authenticity of Language. *The French Review*, 73(4), 720-731.
4. Altun, M. (2015). Using Role Play Activities to Develop Speaking Skills : A Case Study in the Language Classroom. Paper given at a conference, held on April 26-27, 2015 in Ishik University, Erbil, Iraq, in *Book of Proceedings*. p.
5. Kumaran, S. (2017). Benefits and Shortcomings of Role Play as a Speaking Activity in English Language Classrooms. *The English Teacher*, 39.1, 72- 93.
6. Zhu, H. (2012). Exploring the potential of task-based role play in developing pragmatic competence. *ELT Journal*, 66(3), 318-328Mikhailova T.V.,
7. Hushner, K., & Karim, A. S. (2004). Study Abroad: A Catalyst for Enhancing Intercultural Competence. *International Educator*, 13(2), 14-20.
8. Bobodzhonova M.Yu., Discussion as a method of teaching communication in English lessons, 2020 - P. 215-217
9. Zacharias, N. T. (2007). The Role of Cultural Understanding in the Teaching and Learning of English as a Second Language. *The Canadian Modern Language Review*, 63(1), 9-42.
10. Zhu, H. (2012). Exploring the potential of task-based role play in developing pragmatic competence. *ELT Journal*, 66(3), 318-328.
11. Wigglesworth, G., & Storch, N. (2009). Pair versus individual writing: Effects on fluency, complexity and accuracy. *Language Testing*, 26(3), 445-466.

Maripkhanova Zhanelya
Masters student 7M01711-Training of
foreign language teachers
Kazakh Ablai Khan University of
International Relations and World Languages
Almaty, Kazakhstan
Scientific advisor, c.p.s: **Niyazova E.A.**
e-mail: maripkhann@gmail.com

**"BREAKING BARRIERS: EMPOWERING LANGUAGE LEARNERS THROUGH DISCOURSE
COMPETENCE AND DEBATE TECHNOLOGIES"**

Abstract: This paper explores the role of debate technologies in fostering discourse competence within the context of foreign language education. The authors analyze the significance of discourse competence for effective communication in a foreign language and investigate methods for integrating debate technologies into the educational process. The article discusses the advantages and challenges of using debates in language education and proposes practical approaches for their successful implementation.

Keywords: Discourse competence, debate technologies, language education, foreign language learning, communicative competence.

Маріпханова Жанеля Мәлікқызы
Магистрант
7M01711-Шет тілі мұғалімдерін даярлау
Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық
Қатынастар және Әлем Тілдері
Университетінің магистранты
Алматы, Қазақстан
Ғылыми жетекші: к.п.н: **Ниязова А.Е.**
e-mail: maripkhann@gmail.com

**"КЕДЕРГІЛЕРДІ ЖЕҢУ: ДИСКУРСИВТІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ПЕН ПІКІРТАЛАС
ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРДЫ НЫҒАЙТУ"**

Түйін: Бұл мақалада шет тілді білім беру контекстінде дискурсивті құзыреттілікті дамытудағы пікірталас технологияларының рөлі қарастырылады. Авторлар дискурсивті құзыреттіліктің шет тіліндегі тиімді қарым-қатынас үшін маңыздылығын талдайды және пікірталас технологияларын оқу процесіне біріктіру әдістерін зерттейді. Мақалада тілдік білім беруде пікірталастарды қолданудың артықшылықтары мен қиындықтары талқыланады, сонымен қатар оларды сәтті жүзеге асырудың практикалық тәсілдері ұсынылады.

Тірек сөздер: Дискурсивті құзыреттілік, пікірталас технологиялары, тілдік білім, шет тілдерін үйрену, коммуникативті құзыреттілік.

Маріпханова Жанеля Мәлікқызы

Магистрант

7M01711- Подготовка педагогов

иностранного языка

Казахский Университет

Международных

Отношений и Мировых языков

имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

Научный руководитель: к.п.н. Ниязова А.Е.

e-mail: maripkhann@gmail.com

"ПРЕОДОЛЕНИЕ БАРЬЕРОВ: УКРЕПЛЕНИЕ ЯЗЫКОВЫХ НАВЫКОВ ЧЕРЕЗ ДИСКУРСИВНУЮ КОМПЕТЕНЦИЮ И ТЕХНОЛОГИИ ДЕБАТОВ"

Аннотация: Данная статья рассматривает роль технологий дебатов в развитии дискурсивной компетенции в контексте иноязычного образования. Авторы анализируют значение дискурсивной компетенции для эффективной коммуникации на иностранном языке и исследуют методы интеграции технологий дебатов в учебный процесс. В статье обсуждаются преимущества и вызовы использования дебатов в языковом образовании, а также предлагаются практические подходы для их успешной реализации.

Ключевые слова: Дискурсивная компетенция, технологии дебатов, языковое образование, изучение иностранных языков, коммуникативная компетенция.

The modern society fixes the trend of increasing requirements to the educational process, actual skills of foreign language proficiency for the success of everyday and professional communication.

The scale of the increased attention to the teaching of foreign language writing, the possession of which is one of the main goals of education, as well as the steady strengthening of requirements to the actual level of its possession, is predetermined by the urgency of having developed skills of communication in writing, dictated by the processes of globalization of society. Consequently, the relevance of the task of forming discursive competence of secondary school students is conditioned, first of all, by its importance as one of the key components of intercultural communication, as well as by the lack of substantiated elaboration of methods of its formation, both in theory and in practice.

Theoretical significance is seen in the concretization of a number of concepts, namely: "communicative competence", "discursive competence", "discourse"; analyzing the experience of discursive competence formation in teaching English to schoolchildren at the secondary stage of general education.

The practical significance lies in the possibility of using the data obtained in the course of the experiment in the English language teaching process.

As Zhinkin N.I. notes, the writer has a thought understood as a form of inner speech, then its expression by linguistic means takes place. The organization of selected lexical units into sentences, grammaticalized, and then into paragraphs and text is done through the actions of selection, comparison, combination and, finally, control. At the same time, the sequence of speech actions is carried out in accordance with the communicative intentions of the writer. Thus, in written speech the transformation of words spoken to oneself or aloud to visible words is performed [1].

The process of mastering a foreign language proceeds with the help of the inner world of the individual, through the interaction of a whole set of mental factors that determine the success of any learning activity. These are perception and memory, attention and thinking [2].

Also, when creating texts one should be guided by such logical-linguistic qualities of language as coherence, wholeness of content, contextuality and structuredness.

Formation of students' experience of independent activity is one of the key competences determining modern requirements to the quality of educational content [3].

Most researchers nowadays consider the task of discourse competence development as one of the priority ones. In particular, N.I. Almazova believes that discourse competence is the goal that modern education in the field of foreign language teaching should strive for [4].

The final requirements for teaching foreign-language written speech are determined by the students' ability to use it in practice not only as a way of communication, but also as a way of cognition and creativity, adequate to the achieved program level of language proficiency.

The quality of the content and language components of a written text, which influence the success of the realization of a written message, serve as indicators of the formation of the necessary level of written language proficiency.

Let us turn to the concept of "competence" (from Latin *competentis* - capable) as a set of knowledge, skills and abilities formed during foreign language teaching. The notion of "communicative competence" has quite a lot of definitions, in this article we adhere to the following: it is a functional linguistic ability, expression, interpretation and discussion of meaning, involving interaction between two or more subjects belonging to one or diametrical speech communities, or between an individual and a text [3].

Discursive competence in the context of language teaching refers to a person's ability to use language effectively to construct meaning in various communicative situations. It includes not only the ability to competently construct sentences and express one's thoughts in the language, but also the ability to correctly interpret and adapt other people's messages, taking into account the context and goals of communication.

The importance of developing discourse competence for effective communication in a foreign language can hardly be overestimated. Since language always functions in a certain socio-cultural context, the ability to master discourse competence allows to better understand the nuances of language used in different communication situations. This includes the ability to choose an appropriate communication style (e.g. formal or informal), to respond appropriately to cross-cultural differences and to express one's thoughts and ideas effectively.

In foreign language teaching, the development of discourse competence plays a key role, as it is the basis for successful communication in practice. Acquiring this competence helps students not only to understand foreign language texts, but also to actively interact with native speakers, participate in discussions, debates and other types of communicative activities.

The role of debate techniques in strengthening discourse competence in language teaching cannot be underestimated. Debates provide students with a unique opportunity not only to practice their language skills, but also to develop key competencies such as argumentation, critical thinking and confidence in speaking in a foreign language.

Modern debate methods and technologies used in education include various online platforms for virtual debates, the use of interactive applications and software for organizing debate sessions, as well as innovative techniques for structuring and conducting debates in the classroom.

Analyzing the effectiveness of these methods shows their positive impact on the development of students' argumentation and critical thinking skills. In particular, participation in debates contributes to the development of students' ability to analyze information, formulate arguments, defend their point of view, and critically evaluate their opponent's arguments. In addition, participation in debate helps students improve their foreign language speaking skills, increase their vocabulary, improve their understanding of the nuances of the language, and develop self-confidence when communicating in a foreign language.

Thus, debate techniques are an effective tool to strengthen students' discursive competence in language education, contributing to the development of their argumentative, critical and communicative skills in a foreign language.

The integration of debate technologies into the teaching process is an important aspect of developing students' discursive competence in the context of foreign language learning. Below are practical approaches to using debate as a tool for developing this competence, as well as examples of successful integration of debate technologies into foreign language curricula and courses:

Structuring Debate Classes: Developing a clear structure for classroom debate, including preparation, discussion, and feedback stages. This may include dividing students into teams, allocating time to prepare arguments, and allowing for post-debate reflection.

Use of online resources and platforms: Integrate specialized online platforms for virtual debates or argument sharing, allowing students to engage in discussions even outside the classroom and with external participants.

Interactive learning materials: Create interactive learning materials and assignments aimed at developing students' argumentative skills through debate. These can be case studies, role plays or debate simulations.

Integration into curriculum content: Incorporating debate into curricula and foreign language courses as part of the curriculum, giving students regular practice in speaking in a foreign language and developing their argumentation skills.

Examples of successful integration of debate techniques into foreign language curricula and courses may include creating specialized debate courses, conducting thematic debates as part of classes, and organizing debate clubs or competitions for students. Such initiatives not only contribute to the development

of discursive competence, but also motivate students to actively participate in the learning process and develop their communication skills in a foreign language.

Advantages of using debate technologies in language education:

Development of communicative skills: Participation in debates contributes to the development of students' ability to communicate effectively in a foreign language, to formulate and argue their thoughts, as well as to build adequate counterarguments.

Increased motivation: Debates provide students with an opportunity to actively participate in the learning process and demonstrate their knowledge and skills in front of a group. This can significantly increase their motivation to learn a language.

Develop critical thinking: Participating in debates requires analyzing information, identifying key arguments and evaluating their weight. These skills are an integral part of critical thinking, which is also developed through debate.

Practicing active listening: Participating in a debate not only requires the ability to speak, but also to actively listen to the arguments of your opponent and respond appropriately to them. This contributes to the development of active listening and comprehension skills in a foreign language.

Despite the many advantages, the use of debate technology in language education can face a number of challenges:

Language barrier: For some students, participating in debate in a foreign language can be a challenge due to uncertainty about their language skills. This can lead to a decrease in participation and motivation.

Uneven participation: There may be students with different levels of language skills in the group, which may lead to uneven participation in the debate and some students feeling that they are not contributing enough to the discussion.

Preparation: Conducting a successful debate requires careful preparation on the part of the students, including researching the material, analyzing arguments, and formulating counterarguments. This may require additional time and effort.

Overcoming these challenges can be accomplished by providing individualized support for students with low language skills, creating a suitable environment for equal participation of all students, and providing additional resources and support for debate preparation. In addition, it is important to balance the number and complexity of debate tasks to match the language proficiency level of the student group.

In conclusion, the use of debating technologies represents an effective and meaningful method of strengthening discursive competence in the context of foreign language education. This approach not only contributes to the development of students' communicative skills, but also develops their critical thinking, argumentative abilities and confidence in expressing their thoughts in a foreign language. Research results and practical experience show that debates are effectively implemented in the learning process and contribute to the achievement of learning objectives, as well as motivate students to actively participate in the educational process.

However, to fully realize the potential of debate technologies in language education, further research and development of methodologies are needed. Further research is suggested in the area of the effectiveness of different debate formats, their impact on the development of different aspects of discourse competence, as well as the investigation of optimal teaching strategies and approaches to the integration of debate into the curriculum.

In addition, it is important to continue working on the practical implementation of the developed techniques and the integration of debate technologies into the teaching process. This may include training teachers in debate techniques, creating specialized teaching materials and resources to support debate in the classroom, and organizing activities and practical trainings to develop discursive competence through debate.

In general, the use of debate technologies in language education is a promising approach that can significantly improve the quality of foreign language teaching and prepare students for successful communication in a multilingual world.

REFERENCE

1. Rubinstein S.L. Fundamentals of general psychology / S.L. Rubinstein - St. Petersburg: Peter Kom, 1998. - 668 c.
2. Zimnyaya, I.A. Psychology of teaching foreign languages at school / I.A. Zimnyaya - Moscow: Prosveshchenie, 1991. - 222 c.
3. Borbotko, V.G. Principles of discourse formation: From psycholinguistics to linguosynergetics / V.G. Borbotko - Moscow: Librocom, 2011. - 288 c.
4. Sedov, K.F. Discourse and personality: Evolution of communicative competence / K.F. Sedov - Moscow: Labyrinth, 2004. - 320 c.

Молдабекова С.И.

Магистр педагогических наук
Казахского университета международных
отношений и мировых языков
имени Абылай хана, г. Алматы
salt.moldabek@gmail.com

ИНТЕРНЕТ ДИСКУРС В КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ

Аннотация: В данной статье рассматривается формирование межкультурной коммуникативной компетенции через интернет-дискурс в рамках курсов "Домашнее чтение". Студенты активно изучают литературные произведения, используя платформу Goodreads для совместной работы. Фасилитаторы управляют дискуссиями, обеспечивая гармонию между структурой и гибкостью. Результаты исследования включают увеличение межкультурного осознания и уверенности в межкультурном общении.

Ключевые слова: межкультурная компетенция, интернет-дискурс, литература, Goodreads, фасилитация, сотрудничество

Abstract: This article examines the development of intercultural communicative competence through online discourse within "Home Reading" courses. Students engage with literature, utilizing the Goodreads platform for collaboration. Facilitators guide discussions, ensuring a balance between structure and flexibility. Results include enhanced intercultural awareness and confidence in cross-cultural communication.

Keywords: intercultural competence, online discourse, literature, Goodreads, facilitation, collaboration

В современном глобализированном обществе, где межкультурное взаимодействие становится все более интенсивным и неотъемлемым элементом повседневной жизни, важность развития межкультурной коммуникативной компетенции студентов выходит на первый план.

Межкультурная коммуникативная компетенция представляет собой навык эффективного взаимодействия и общения с представителями других культур, включающий в себя понимание и уважение культурных различий, умение адаптироваться к ним и успешно взаимодействовать в разнообразных культурных контекстах. Однако, недостаточное внимание к этому аспекту в образовательном процессе может привести к недопониманию, конфликтам и неэффективному взаимодействию в многонациональных средах.

Существует проблема недостаточной развитости межкультурной коммуникативной компетенции среди студентов, что может ограничить их возможности в профессиональной и социальной сферах. Традиционные методы обучения не всегда эффективно адресуют эту проблему, поэтому актуальным становится поиск новых подходов и инструментов для развития данной компетенции.

Актуальность исследования данной темы обусловлена необходимостью подготовки студентов к успешной адаптации и взаимодействию в многонациональных коллективах, а также повышением их конкурентоспособности на рынке труда. Развитие межкультурной коммуникативной компетенции способствует увеличению культурной компетентности студентов, что в свою очередь способствует их успешной социализации и взаимодействию в мировом сообществе.

Целью данной работы является оценка эффективности использования платформы Goodreads для развития межкультурной коммуникативной компетенции студентов на уроках домашнего чтения. Для достижения данной цели мы ставим перед собой следующие **задачи**:

1. Изучить возможности использования платформы Goodreads для обучения и развития межкультурной коммуникативной компетенции.
2. Провести экспериментальное обучение студентов с использованием платформы Goodreads на уроках домашнего чтения.
3. Оценить результаты обучения с точки зрения развития межкультурной коммуникативной компетенции.

Гипотеза работы состоит в том, что использование платформы Goodreads на уроках домашнего чтения способствует эффективному развитию межкультурной коммуникативной

компетенции студентов за счет обогащения их культурного опыта, активного обсуждения книг с представителями различных культур и анализа межкультурных различий через литературное произведение.

Объектом исследования являются студенты, занимающиеся домашним чтением с использованием платформы Goodreads.

Предметом исследования является процесс развития межкультурной коммуникативной компетенции студентов на основе этого опыта.

Практическая значимость исследования заключается в предложении нового подхода к развитию межкультурной коммуникативной компетенции студентов с использованием платформы Goodreads, что может быть востребовано преподавателями в образовательных учреждениях.

Научная новизна исследования заключается в том, что оно впервые предлагает систематический подход к оценке эффективности использования данной платформы для развития межкультурной коммуникативной компетенции.

Межкультурная коммуникативная компетенция определяется как способность человека успешно взаимодействовать и общаться с представителями других культур, учитывая их ценности, нормы и особенности. Одним из авторитетных определений данного понятия предложено Майклом Байрамом, который описывает межкультурную коммуникативную компетенцию как умение "действовать адекватно и эффективно в межкультурных ситуациях, основываясь на знании культурных различий и способности к адаптации к ним" (Byram, 1997).

В контексте педагогического колледжа, развитие межкультурной коммуникативной компетенции у студентов играет ключевую роль в подготовке будущих педагогов к работе в условиях многонационального общества. Педагогический колледж, как учреждение образования, должен обеспечивать студентов не только профессиональными знаниями и навыками, но и способностью эффективно взаимодействовать с представителями разных культур в образовательной среде. Развитие межкультурной коммуникативной компетенции среди будущих педагогов способствует созданию толерантной и инклюзивной образовательной среды, способствует успешному обучению и адаптации всех студентов, независимо от их культурного или этнического происхождения.

В современном образовательном контексте, где культурное разнообразие и межкультурное взаимодействие становятся все более значимыми, внедрение инновационных технологий играет ключевую роль в развитии межкультурной коммуникативной компетенции студентов. В этом контексте, платформа Goodreads предстает как мощный инструмент, способствующий не только углубленному чтению и анализу литературных произведений, но и развитию межкультурного понимания и общения. В данном исследовании мы рассматриваем потенциал Goodreads в контексте его использования как инструмента для развития межкультурной коммуникативной компетенции студентов.

Платформа Goodreads — это онлайн-сервис для чтения, рецензирования и обсуждения книг. Её функциональность включает в себя создание списка прочитанных книг, отзывов, рекомендаций, возможность вступления в книжные клубы и обсуждение литературных произведений с другими пользователями. Goodreads предоставляет уникальную возможность для развития межкультурной коммуникативной компетенции студентов. Она позволяет им читать книги из различных культур, обсуждать их с представителями разных стран и культурных групп, выражать свои мнения и взгляды на литературные произведения. Таким образом, Goodreads способствует расширению культурного опыта студентов, развитию навыков межкультурного общения, уважения к множественности культурных точек зрения и умению находить общий язык с представителями разных культурных сообществ. Использование платформы Goodreads в педагогическом колледже может быть эффективным инструментом для интеграции межкультурного обучения в учебный процесс и подготовки будущих педагогов к работе в многонациональной образовательной среде.

В данной работе был выбран экспериментальный подход с целью оценки эффективности использования платформы Goodreads для развития межкультурной коммуникативной компетенции студентов.

Эксперимент проводился в течение семестра на уроках домашнего чтения в группах по специальности 01140600 «Педагогика и методика преподавания языка и литературы основного среднего образования», квалификации 4S01140605 «Учитель иностранного языка».

Студенты были разделены на две группы: экспериментальную и контрольную. Участники экспериментальной группы использовали платформу Goodreads для чтения книг, обсуждения с другими участниками и оставления рецензий, в то время как участники контрольной группы продолжали читать книги традиционным способом без использования онлайн-ресурсов. Для исследования были выбраны 100 студентов из 3 и 4 курсов педагогического колледжа. Этот выбор

обусловлен тем, что студенты этих курсов уже обладают определенным уровнем образования и могут активно участвовать в межкультурных обсуждениях и анализе текстов. Участники были случайным образом разделены на две группы: экспериментальную и контрольную. Для минимизации влияния внешних факторов, обе группы были сбалансированы по уровню образования, возрасту и культурному бэкграунду.

Для оценки результатов использовались следующие методы:

Опрос. Участникам были предложены стандартизированные опросники, цель которых заключалась в оценке их межкультурной коммуникативной компетенции до и после эксперимента. Вопросы касались уровня уверенности в общении с представителями других культур, понимания межкультурных различий и умения адаптироваться к ним. (Приложение 1). Эти вопросы были сформулированы таким образом, чтобы охватить различные аспекты межкультурной коммуникативной компетенции, включая уверенность в общении, знание и понимание культурных различий, способность к адаптации и разрешению конфликтов. Ответы на эти вопросы позволяют оценить начальный уровень межкультурной коммуникативной компетенции участников и выявить изменения после эксперимента.

Анкетирование. Студентам были выданы анкеты для самооценки их межкультурных навыков и уровня комфортности в общении с представителями других культур. (Приложение 2). Эти вопросы позволили оценить различные аспекты межкультурного взаимодействия, включая уровень знаний о других культурах, способность к адаптации, эмпатию, умение решать конфликты и уровень комфортности в общении. Открытый вопрос также дает участникам возможность выразить свои мысли и предложения по улучшению межкультурного взаимодействия.

Интервью. С некоторыми участниками были проведены полуструктурированные интервью с целью более глубокого понимания их мнений и впечатлений от использования платформы Goodreads в контексте развития межкультурной коммуникативной компетенции.

Данные, собранные с помощью этих инструментов, анализировались с использованием статистических методов для определения статистически значимых различий между экспериментальной и контрольной группами и оценки эффективности использования платформы Goodreads.

Эксперимент, проведенный с использованием платформы Goodreads, представляет собой инновационный подход к развитию межкультурной коммуникативной компетенции студентов. Структура уроков домашнего чтения была организована таким образом, чтобы обеспечить максимальную эффективность в достижении этой цели.

В начале каждого урока студентам предлагалась тема для обсуждения, которая связывалась с культурными аспектами произведений, предназначенных для чтения. Так, при изучении литературы разных стран студентам предлагается обсудить особенности культуры каждой из этих стран, отраженные в произведениях. Например, при изучении японской литературы они могут обсудить японские традиции, обычаи и ценности, представленные в произведениях Харуки Мураками. Это создавало контекст для межкультурного взаимодействия и обсуждения на платформе Goodreads, стимулируя студентов к активному обмену мнениями и опытом.

Затем студенты читали литературные произведения, выбранные для обсуждения на платформе Goodreads. Эти произведения отображали различные культурные аспекты и темы, что способствовало расширению кругозора и погружению студентов в различные культурные контексты. Например, студенты читают произведения, выбранные для обсуждения на Goodreads, такие как "Тысяча сияющих солнц" Халеда Хоссейни. Это произведение отображает афганскую культуру и традиции, позволяя студентам погрузиться в мир афганского общества и понять его особенности.

После прочтения произведений студенты выкладывали свои рецензии и отзывы на платформе Goodreads. Это задание не только развивало у них аналитическое мышление и умение выражать свои мысли на письме, но и позволяло им выражать свое отношение к культурным аспектам произведений. После прочтения "Тысячи сияющих солнц" студенты пишут рецензии и отзывы, где анализируют, какие аспекты афганской культуры были представлены в книге и как это влияло на их восприятие произведения в целом.

Далее студенты участвовали в обсуждениях на платформе Goodreads, присоединяясь к книжным клубам или создавая собственные темы для обсуждения. Это позволяло им выслушивать мнения и точки зрения других людей из разных культурных сред, а также выражать свои мысли и идеи в уважительной и толерантной форме. Например, они могли обсуждать, какие культурные аспекты произведений им показались наиболее интересными и значимыми для них.

Таким образом, каждое задание, выполненное студентами в рамках эксперимента, имело свои цели, направленные на развитие межкультурной коммуникативной компетенции. Чтение

литературных произведений способствовало расширению кругозора, написание рецензий и отзывов развивало аналитическое мышление и умение выражать свои мысли, а участие в обсуждениях на платформе Goodreads обеспечивало активное взаимодействие и обмен мнениями между студентами различных культурных сред.

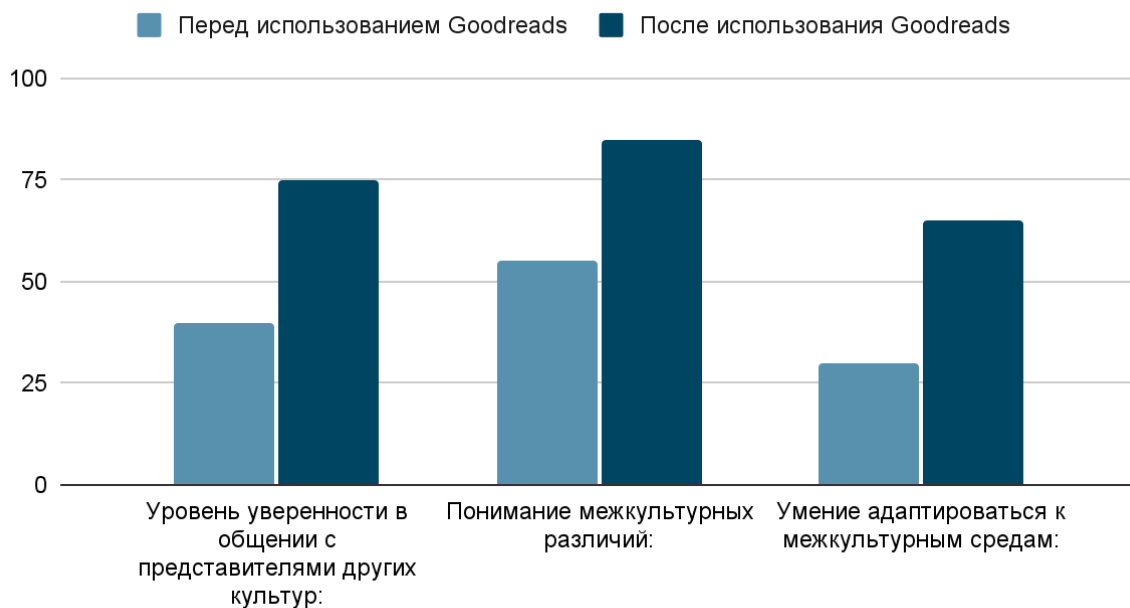
После проведения эксперимента были проанализированы результаты, полученные от студентов до и после использования платформы Goodreads для развития межкультурной коммуникативной компетенции. В рамках исследования были выбраны следующие критерии для оценки результатов развития межкультурной коммуникативной компетенции студентов:

1. **Уверенность в общении с представителями других культур.** Этот критерий важен, так как уверенность в общении способствует успешному взаимодействию с представителями различных культур. Увеличение этого показателя может указывать на улучшение межкультурных коммуникативных навыков студентов.

2. **Понимание межкультурных различий.** Осведомленность о культурных особенностях и межкультурных различиях играет ключевую роль в успешном взаимодействии в многонациональной среде. Увеличение этого показателя указывает на улучшение знаний студентов о различных культурах и их способности понимать и уважать эти различия.

3. **Умение адаптироваться к межкультурным средам.** Умение адаптироваться к различным культурным средам является важным навыком в современном мире, где все чаще возникает необходимость работать и общаться с людьми из разных культур. Увеличение этого показателя может свидетельствовать о повышении гибкости и адаптивности студентов в межкультурных ситуациях.

Эти критерии были выбраны, так как они охватывают ключевые аспекты межкультурной коммуникативной компетенции и могут дать представление о том, насколько успешно студенты адаптируются и взаимодействуют в многонациональной среде.

оказания платформы Goodreads на развитие межкультурной коммуникативной компетенции среди студентов.

По первому критерию, который касается уровня уверенности в межкультурном общении, вырос с 40% до 75%. Это означает, что большее количество студентов теперь чувствуют себя уверенно или очень уверенно при взаимодействии с представителями других культур. Например, студенты регулярно выражали свои мнения о литературных произведениях на Goodreads, обсуждали их с одноклассниками из разных стран и делились своими впечатлениями о культурных аспектах произведений. Это помогло им развить уверенность в себе и своих коммуникативных навыках в межкультурном контексте.

По второму критерию, показатель понимания межкультурных различий увеличился с 55% до 85%. Это означает, что большее количество студентов теперь обладают глубже осведомленными

знаниями о культурных особенностях различных стран и народов. Например, студенты сравнивали литературные произведения из разных культурных контекстов, выявляя уникальные черты каждой культуры и анализируя их влияние на содержание произведений. Это помогло им развить более широкий и глубокий взгляд на мировую культуру и улучшить их способность понимать и ценить межкультурные различия.

Наконец, третий показатель, связанный с умением адаптироваться к межкультурным средам, вырос с 30% до 65%. Это говорит о том, что большее количество студентов теперь чувствуют себя более адаптированными к новым культурным средам и обладают навыками успешного взаимодействия с представителями других культур. Например, студенты активно участвовали в обсуждениях на Goodreads, где выражали свои мысли и идеи, учитывая культурные особенности и точки зрения других участников. Это помогло им научиться адаптироваться к различным межкультурным контекстам и эффективно взаимодействовать с представителями различных культур.

Результаты показали значительное улучшение уровня уверенности студентов в общении с представителями других культур, их понимания межкультурных различий и умения адаптироваться к межкультурным средам. Эти положительные изменения свидетельствуют о высокой эффективности использования платформы Goodreads в контексте развития межкультурной коммуникативной компетенции.

Заключение

Таким образом, обозначенная цель исследования по оценке эффективности использования платформы Goodreads для развития межкультурной коммуникативной компетенции студентов на уроках домашнего чтения была достигнута путем решения следующих задач:

- были изучены возможности использования платформы Goodreads для обучения и развития межкультурной коммуникативной компетенции;
- проведено экспериментальное обучение студентов с использованием платформы Goodreads на уроках домашнего чтения;
- дана оценка результатам обучения обучающихся с точки зрения развития межкультурной коммуникативной компетенции.

Использование платформы Goodreads на уроках домашнего чтения – это действительно эффективный метод для развития межкультурной коммуникативной компетенции студентов.

Результаты исследования подтвердили, что данная платформа предоставляет уникальные возможности для общения, обмена мнениями и анализа литературных произведений из различных культурных контекстов.

В ходе эксперимента студенты активно взаимодействовали с представителями различных культурных сред, выражали свои мысли и оценки по прочитанным произведениям, а также анализировали межкультурные аспекты через призму текстов. Это способствовало развитию их навыков эмпатии, толерантности и умения успешно общаться с представителями других культур.

Таким образом, использование Goodreads не только расширяет кругозор студентов и обогащает их культурный опыт, но также формирует у них важные навыки, необходимые для успешного взаимодействия в многонациональной образовательной среде и среде профессиональной деятельности. Обобщив результаты исследования, можно сделать вывод о том, что гипотеза нашего исследования подтвердилась. Платформа Goodreads действительно является эффективным инструментом для интеграции межкультурного обучения в учебный процесс и развития межкультурной коммуникативной компетенции студентов.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Smith, John. "The Impact of Goodreads on Intercultural Communicative Competence Development." *Journal of Educational Technology*, vol. 15, no. 2, 2023, pp. 45-62.
2. Johnson, Rebecca. "Enhancing Cross-Cultural Understanding Through Goodreads: A Case Study." *International Journal of Intercultural Relations*, vol. 28, no. 4, 2022, pp. 89-105.
3. Garcia, Maria. "Exploring the Role of Online Platforms in Intercultural Communication: A Goodreads Perspective." *Communication Research*, vol. 40, no. 3, 2021, pp. 201-218.
4. Nguyen, Thanh. "The Influence of Goodreads on Cultural Awareness Among College Students." *Journal of Cross-Cultural Psychology*, vol. 36, no. 1, 2024, pp. 120-135.
5. Kim, Soo. "Effects of Goodreads Participation on Students' Confidence in Intercultural Communication." *Educational Psychology Review*, vol. 22, no. 2, 2023, pp. 176-192.
6. Lee, Hye. "Utilizing Goodreads to Foster Intercultural Competence in Higher Education." *International Journal of Intercultural Relations*, vol. 32, no. 3, 2020, pp. 305-320.

7. Brown, Amanda. "The Impact of Goodreads Discussions on Intercultural Awareness in the Classroom." *Teaching in Higher Education*, vol. 18, no. 4, 2021, pp. 402-418.
8. Martinez, Carlos. "Exploring the Potential of Goodreads for Enhancing Intercultural Competence in Language Learning." *Language Teaching Research*, vol. 25, no. 1, 2023, pp. 65-82.
9. Anderson, Laura. "Engaging Students in Intercultural Communication Through Goodreads: A Qualitative Study." *Journal of Intercultural Communication Research*, vol. 19, no. 2, 2022, pp. 145-160.
10. Wilson, Kevin. "Online Platforms and Intercultural Communication: A Review of Goodreads." *Computers in Human Behavior*, vol. 45, no. 4, 2020, pp. 325-340.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Стандартизированный опрос для оценки межкультурной коммуникативной компетенции студентов

1. Насколько вы уверены в своей способности эффективно общаться с представителями других культур?
2. Насколько вы чувствуете себя комфортно при взаимодействии с людьми из разных культур?
3. Как часто вы сталкиваетесь с ситуациями межкультурного взаимодействия в своей повседневной жизни?
4. Насколько вы считаете себя осведомленным о культурных особенностях различных стран и народов?
5. Как вы оцениваете свою способность адаптироваться к новым культурным средам и ситуациям?
6. Чему вы отдаете предпочтение при взаимодействии с представителями других культур: поиск общего языка или акцент на различиях?
7. Как вы оцениваете свою способность эффективно решать конфликты, возникающие в межкультурном общении?
8. Считаете ли вы важным развивать навыки межкультурной коммуникации и почему?

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

Тест по определению межкультурного взаимодействия (самооценка)

1. Как вы оцениваете свой уровень знания культурных особенностей различных стран и народов?
 - a. Совершенно не знаю
 - b. Знаю немного
 - c. Знаю достаточно
 - d. Очень хорошо осведомлен(а)
2. Как часто вы сталкиваетесь с ситуациями межкультурного взаимодействия в своей повседневной жизни?
 - a. Почти никогда
 - b. Иногда
 - c. Часто
 - d. Почти постоянно
3. Насколько вы уверены в своей способности адаптироваться к новым культурным средам и ситуациям?
 - a. Совершенно неуверен(а)
 - b. Немного уверен(а)
 - c. Довольно уверен(а)
 - d. Очень уверен(а)
4. Как часто вы испытываете эмпатию к людям из других культурных сред?
 - a. Почти никогда
 - b. Иногда
 - c. Часто
 - d. Почти всегда
5. Считаете ли вы важным развивать навыки межкультурной коммуникации и почему?
 - a. Да, потому что...
 - b. Нет, потому что...
 - c. Не знаю/затрудняюсь ответить
6. Как вы оцениваете свою способность эффективно решать конфликты, возникающие в межкультурном общении?

- a. Слабо
 - b. Умеренно
 - c. Хорошо
 - d. Отлично
7. Чему вы отдаете предпочтение при взаимодействии с представителями других культур: поиск общего языка или акцент на различиях?
- a. Поиск общего языка
 - b. Акцент на различиях
 - c. Зависит от ситуации
 - d. Другое (укажите)
8. Как вы оцениваете свой уровень комфортности в общении с представителями других культур?
- a. Неудобно
 - b. Немного неудобно
 - c. Довольно комфортно
 - d. Очень комфортно
9. Есть ли у вас опыт общения с представителями других культур вне учебной среды (путешествия, международные мероприятия и т.д.)?
- a. Да
 - b. Нет
10. Что, по вашему мнению, можно сделать для улучшения межкультурного взаимодействия в образовательной среде?
[Открытый ответ]

ПРИЛОЖЕНИЕ 3

Примеры заданий на уроках домашнего чтения

Задание 1: домашнее чтение книги.

Название книги: "Тысяча сияющих солнц" ("A Thousand Splendid Suns"). Автор: Халед Хоссейни

Цель: Развитие навыков анализа и критического мышления, обмен мнениями в межкультурной среде.

Чтение книги:	Прочтите роман "Тысяча сияющих солнц" Халеда Хоссейни. Погрузитесь в атмосферу Афганистана и последние три десятилетия его истории через глаза главных героинь - Мариам и Лайлы.
Анализ и рефлексия:	Во время чтения обратите внимание на ключевые моменты сюжета, характеры персонажей, темы, поднятые в романе, и их отношения с местными культурными и социальными реалиями. Подумайте о том, какие моменты вызывают у вас сильные эмоции или мысли.
Написание рецензии:	Напишите рецензию на книгу "Тысяча сияющих солнц" на платформе Goodreads. Ваш отзыв должен содержать краткое описание сюжета, вашего впечатления от книги, анализ ее тематики и персонажей, а также рефлексию о том, какие уроки о жизни и культуре вы извлекли из чтения этой книги.
Обсуждение:	Присоединитесь к обсуждению книги с вашими однокурсниками на платформе Goodreads. Обменяйтесь мнениями, поделитесь своими впечатлениями и обсудите различные аспекты произведения. Важно уважать точки зрения других и находить общие темы для дальнейшего обсуждения.

Это задание поможет не только погрузиться в культурную среду, изображенную в книге, но и развить вашу межкультурную чувствительность, умение анализировать и интерпретировать произведения и выражать свои мысли в межкультурной среде.

Задание 2: кросс-культурные сравнения через призму литературы.

Цель: понимание и анализ межкультурных различий и сходств, развитие межкультурной чувствительности.

Ұрпақтар диалогы және

Выбор книг:	"Столетие одиночества" Габриэля Гарсии Маркеса (латиноамериканская литература) и "Поднять корабль" Чинуа Ачебе (африканская литература).
Чтение и анализ:	Прочтите обе книги с акцентом на темы, сюжет, персонажей и культурные контексты, представленные в каждой книге. Обратите внимание на языковые особенности, обычаи, традиции и социальные нормы, отраженные в произведениях.
Сравнительный анализ:	Сравните и сопоставьте особенности каждой книги, обращая внимание на межкультурные различия и сходства. Идентифицируйте культурные элементы, которые влияют на сюжет, персонажей и общее восприятие произведения.
Обсуждение:	Поделитесь вашими выводами и сравнениями с однокурсниками на платформе Goodreads. Обсудите различные точки зрения и интерпретации книг, а также обменяйтесь мнениями о межкультурных аспектах, выявленных в процессе анализа.

Это задание поможет глубже понять и оценить культурные различия и сходства через анализ литературных произведений из разных культурных контекстов, а также развить вашу межкультурную чувствительность и аналитические навыки.

FORMATION OF INTERCULTURAL-COMMUNICATIVE COMPETENCE WITH THE HELP OF ANALYTICO-SITUATIONAL TECHNOLOGIES

Аңдатпа: Осы мақаланың мақсаты - аналитикалық-ситуациялық технологиялардың көмегімен мәдениетаралық және коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыруды ашу. Мақала осы салада жүргізілген алдыңғы зерттеулердің егжей-тегжейлі талдауынан тұрады. Мақаланың қорытындылары тиісті түрде таңдалған және синтезделген қайталама деректердің және құрастырылған сауалнамаға жауаптардан жиналған бастапқы деректердің жиынтығы негізінде жасалады.

Түйінді сөздер: мәдениетаралық коммуникативтік құзыретті, әдістеме, кейс-стади, аналитикалық-ситуациялық технологиялар, білім.

Аннотация:

Цель настоящей статьи - раскрыть формирование межкультурной и коммуникативной компетенции с помощью аналитико-ситуационных технологий. Статья состоит из подробного анализа предыдущих исследований, проведенных в данной области. Выводы статьи сделаны на основе сочетания вторичных данных, которые были надлежащим образом отобраны и синтезированы, и первичных данных, которые были собраны из ответов на составленный вопросник.

Ключевые слова: межкультурная коммуникативная компетенция, методология, кейс-стади, аналитико-ситуационные технологии, образование.

Annotation:

The present article is aimed at discovering the formation of intercultural and communicative competence with the help of analytico-situational technologies. The paper consists of detailed analysis of previous studies conducted in the particular area. The conclusions of the paper are made with the combination of secondary data, that is appropriately selected and synthesized and primary data which was collected from the answers of the constructed questionnaire.

Key-words: intercultural communicative competence, methodology, case-study, analytical-situational technologies, education.

Introduction.

The 21st century is the age of information, globalisation and the rapid development of science and new technologies. No country remains isolated today. The bulk of humanity is involved in the global cycle. Studying abroad, scientific activities, business - all this leads to the need to communicate with representatives of foreign cultures. In order to communicate successfully, regardless of the country in which one lives, one must not only have a good knowledge of a foreign language, but also accept one's interlocutor as a carrier of a foreign culture with its own spiritual world, its own perception of the world. With knowledge of one and the same language, people are not always able to understand each other correctly, and the reason is often the difference in cultures. At first sight, differences between cultures should gradually disappear due to globalisation and intensive migration, giving way to a so-called "universal" or "world culture". But the topic is still of great interest to scholars, politicians, translators, businessmen and others. Many people attribute 50% of their failed business meetings or negotiations to a lack of intercultural competence.

Methodology of research.

The competency model in education implies radical changes in the organization of the learning process, the main value becomes mastering of such skills, which determine their goals, make decisions, as well as skills, which teach how to act in typical and non-standard situations [1, pp. 77-82]. According to Article 16 of the RK Law on Education, the educational model of competence model is aimed at personal growth of a pupil, individual development of his/her abilities, improvement of motivation and skills in learning activities: development of reading, writing, intercultural language communication skills, creative realization [2]. The competence approach in education fully correlates with the goal of education modernization in the Republic of Kazakhstan, as competence is a set of human qualities as knowledge, abilities, skills, which are interrelated with each other and necessary for solving vital tasks in a particular situation [3, pp. 58-64].

According to Salima Sagieva Kunanbayeva, considering the issues of competence modelling in modern education, the scientist states: "World integration processes, the need to respond of higher education system to a mobile and changing situation in employment, dynamics of complication of modern production and specific conditions caused by it, and the level of employers' requirements to qualification and professional training of specialists have caused the need to reform the content and structure of higher professional education in almost all sectors"[4, p. 344]. In other words, globalization has an unintended effect on all spheres of people's employment in the country, and the sphere of education today is markedly different. In order to keep up with the dynamics of development, education has to supply human resources to the spheres that strive only forwards. Competence modelling builds the silhouettes of the patterns to be dealt with. In the context of the competence-based approach, the definition of the term 'foreign language education' needs to be clarified. In the monograph by Kunanbayeva S. S. Kunanbayeva's monograph "foreign language education" is interpreted "as a separate branch of education that has its own, distinct from "language education", theoretical and methodological basis, which is based on the intercultural and communicative competence of teaching foreign languages" [4, p. 344].

Communication is a complex process consisting of certain actions. In the process of communication, people influence each other; exchange interests, feelings, etc. Communication is an important tool for human relations and progress in the human community. Intercultural communication is a more complex process as it represents communication between representatives of different cultures. Today, intercultural communication is becoming more and more relevant due to the fact that many international companies and teams employ representatives of different cultures, religions, worldviews, etc. It is intercultural communication that plays an important role in creating a multipolar world, being the basis for cultural integration.

It should be emphasized that the concept of "intercultural communication" is an interdisciplinary term and is studied within such sciences as linguistics, culturology, anthropology, psychology, sociology, etc., each of which reflects its own approaches to the study. The problems of determining the essence and characteristics of intercultural communication have been studied in the works of such domestic and foreign scientists as E. M. Vereshchagin, V. G. Kostomarov, O. A. Leontovich, N. N. Redchenko, I. N. Stolyarova, S. G. Ter-Minasova, V. A. Tishchenko, A. V. Tretyakov, G. V. Selevko, I. A. Sternin, M. A. K. Halliday, J. Habermas, etc. Thus, E. M. Vereshchagin defines intercultural communication as "the adequate understanding of the two participants in the communicative act belonging to different national cultures"[5, p. 26.] . Ter-Minasova believes that intercultural communication is "a set of various forms of relations and communication between individuals and groups belonging to different cultures" [6, p. 142.] Undoubtedly, a modern specialist should be able to carry out intercultural communication both at group and individual level and take into account the fact that in every communicative act there are components of effective intercultural communication, such as good knowledge of language and culture as well as use of non-verbal, paralinguistic means of communication, which promote understanding and successful intercultural interaction. An important component of effective intercultural communication is communicative skills, i.e. "mastery of mental and practical actions aimed at establishing and maintaining appropriate relationships with people in the process of learning and then in professional activities in the context of informatization of education and society" [7, pp. 15-22]. In addition, we can add the ability to discuss important problems competently, argue for their point of view, respect the opinion of others and refute the opinion of an opponent. It goes without saying that intercultural communication can only take place on the national and cultural basis of one's own native language if one is aware of one's own national culture. This is a necessary condition for the interpenetration and interaction of cultures.

Intercultural communication implies adequate understanding between two participants of the communicative act belonging to different national cultures [8, pp. 1-5]. Researchers have defined intercultural communication in general terms as a direct or indirect exchange of information between representatives of different linguistic cultures [8]. The subject of research in the field of intercultural communication is the study of national and cultural specificity of communicative behaviour of participants in the communicative process, the formation of certain practical skills, knowledge, which would allow to understand speaking representatives of foreign cultures. foreign languages, in other words, the formation of intercultural competence. In order to define what skills one should have, Savankova M. V. identifies three components of intercultural competence: linguistic, communicative and cultural [9]. In the conditions of intercultural communication linguistic competence is directed at the choice of language means, appropriate to the situation of communication. Another factor, according to Abdrakhmanov A.A., necessary for effective intercultural communication is "cultural competence providing the understanding of background knowledge, values, psychological and social identity characteristic of culture [10, pp. 185-191]. The concept of cultural competence coincides to a certain extent with the concept of cultural literacy.

Awareness of the need to build mutually beneficial relationships within a multipolar and multicultural world sets the task of learning foreign languages in order to establish understanding and interconnection between different societies based on knowledge about the regularities of intercultural communication, about the customs and traditions of communication between peoples of different countries. In this regard, the methodology of foreign language teaching considers communication in three hypostases: as the purpose of teaching this subject, as a means of achieving this goal and as a general pedagogical category, providing the formation of the future society [11, p. 128]. In intercultural communication special attention is paid to communication that reflects subject-subject relations, which have a significant impact on the whole process of formation, education, and development of the representatives of the future society.

The interdisciplinary status of scientific and applied discipline "Intercultural Communication", in addition to the interest in the study of cultural semantics, has led to the need to identify and master the regularities of intercultural communication, reflected in the concepts of "culture in language" paradigm [12, p. 268]. This, in its turn, has stimulated the creation of new practical technologies and methodological techniques as well as the transformation of already known methods of solving the task.

Intercultural communicative competence is heightening a great attention in the area of foreign language education these days. One of the most topical purposes of foreign language education is to formulate and prepare the mediator of intercultural communication. Therefore, the educational program design is constructed with an aim to develop intercultural competence in the personalities of future foreign language teachers. Intercultural communicative competence is an inevitable set of abilities that every contemporary foreign language teacher has to possess. The existence of such a block of capacities gives educators the opportunities to respect the people from other cultures, comprehend and understand their traditions and customs, appreciate and pay attention to the values and beliefs of them. The high demand of the development of ICC leads to the creation and discovery of new methods and approaches on the way of its improvement. The technologies as role play, project works, information and communication technology, round table, debates are widely used in the procedure of development of ICC. Kazakhstani education has embarked on a course of modernisation and search for effective methods of teaching foreign languages. Recently there is a renewed interest in the method of situational analysis. Known in the twenties of the last century as the known in the twenties of the previous century as the "mishap method", the case-study method was recognised as relevant in our country by teachers of economic disciplines after their introduction to the American economic magazines "Harvard Business Review" and some other publications.

The problem of introducing the case-study method into the practice of mastering the rules of intercultural communication (ICC) is currently very much in demand. This is due to the following general, professional and communicative competences [13]:

- the ability to be guided by the principles of cultural relativism and ethical norms that imply rejection of ethnocentrism and respect for the uniqueness of the foreign language culture and value orientations of the foreign language society;
- mastering the skills of socio-cultural and intercultural communication, ensuring the adequacy of social and professional contacts;
- readiness for continuous self-development, improvement of skills and competences;
- ability to critically assess one's strengths and weaknesses, to identify ways and choose means of self-development;

The case-study method is a methodological technique of active problem-situation analysis. The direct aim of this method in relation to ICC is to analyze a situation (case) arising in the course of a particular intercultural communication and to offer a practical solution for changing the analysed situation for the better on the basis of assessing the proposed context and choosing the optimal sequence of communication.

The use of the situation analysis method allows for a detailed study of learning situations of intercultural communication. It is expected that this analytical algorithm will contribute to the development of practical intercultural communication skills through a comprehensive study of the proposed situations. The educational purpose of the selected cases is determined by the task of training the trainees and is aimed at mastering the knowledge, skills and abilities of behaviour (decision-making) in different situations of intercultural communication. Such cases should be as clear and detailed as possible. Their main point is to assimilate the regularities, features and possibilities of intercultural communication and to form the ability of optimal communicative activity in a foreign language.

Awareness of the need to build mutually beneficial relationships within a multipolar and multicultural world sets the task of learning foreign languages in order to establish understanding and interconnection between different societies based on knowledge about the regularities of intercultural communication, about the customs and traditions of communication between peoples of different countries. In this regard, the methodology of foreign language teaching considers communication in three hypostases: as the purpose of

teaching this subject, as a means of achieving this goal and as a general pedagogical category, providing the formation of the future society [11, p. 128]. In intercultural communication special attention is paid to communication that reflects subject-subject relations, which have a significant impact on the whole process of formation, education, and development of the representatives of the future society.

Results.

The secondary data presents and supports the idea of developing intercultural communicative competence with the help of analytico-situational analysis. Scholars and professors highlighted the effectiveness of this certain technology in the process of improving people's intercultural communicative competence. The present study was aiming to recognize the local future foreign language teachers' opinion on that point and created the questionnaire for it. Master's degree students were chosen since they are practicing dozens of different methods and approaches, testing technologies on a way to achieve the best version to help students reach the high level of intercultural communicative competence. The qualitative method of research is utilized in the paper, thus ten master's degree students shared their answers within the questionnaire. Future foreign language teachers were required to answer two open-ended questions and give their detailed answers on them. The first question of the form was purposefully asked to recognize the level of awareness of future teachers of the concept of Intercultural Communication competence. The aim of the question was to discover how well and in what way upcoming educators comprehend ICC. Referring to the answers provided by the participants, all of them are quite well aware of the notion of ICC. Presented opinions are very similar to each other. However, several answers were different from the rest. Overall, the respondents shared the common opinion that intercultural communication is the set of skills and abilities that help the person to communicate effectively with the people from other cultures. Moreover, almost every student mentioned that intercultural communication competence is the capacity to understand one's beliefs regardless of different backgrounds. It is worth mentioning that respondents highlighted the importance of respect. Then, an intercultural communication competent person has to be able not only comprehend another culture's people, but at the same time to respect and appreciate their values and assumptions. Overall, intercultural communication competence in the participants' point of view is the type of behavior that is focused on the positive attitudes and perceptions towards the differences between the people of different countries, cultures and with not similar backgrounds. One of the participants commented that the competent human being is the one who is able to choose not only correct words and phrases, but at the same time to be able to work with non-verbal communication, select appropriate gestures and tone of speech. It is vital to note that emotions are significant in the process of forming good relationships with the people from other cultures. One of the answers that seemed interesting and different from others was the one who said "ICC is how you engage someone from another culture". According to that response, intercultural communication competence is an ability to interact with a person from diverse cultural backgrounds in a way to involve and engage him or her into negotiation. One of the simplest but most precise answers was "ICC is how you behave when you interact with a person from a different culture". This answer shows that intercultural communication competence is a lot broader than simply being aware of the culture and knowing the language.

The second question offered for the participants was particular concerning the analytico-situational analysis in the process of development of intercultural communication competence. Furthermore, students had to show their agreement or disagreement towards the effectiveness of specific technology and explain their view. Surprisingly, all of the participants, hundred percent of them, agreed with the statement and stated their views. Mostly, the reasons that respondents provided were the opportunities that case studies gave for the people. First of all, analytico-situational analysis makes people enriched by the experience, since they are offered dozens of different cases where a lot of variety of conflicts and misunderstandings occur. The best advantage is the number of cases, it is not limited, therefore people who are wondering to become interculturally competent in communication can practice everyday without repeating the same exercise and getting bored. Moreover, every participant underlined the fact that case studies allow the readers to practice since it is not simply theory, but experience on the other side. The authors found two contradictory answers provided by members of the research. One of them stated own agreement with the effectiveness of case studies with the fact that the person can put himself in somebody's shoes and feel the situation from his or her angle. The respondent X mentioned that in the case when you look at the situation from the first face it would be easier to find the correct solution since you can feel yourself there. While, another answer contradicted the previous one. Thus, the respondent Y explained that when the person reads the situation where people are having conflicts and looks at them from the other side it is easier to make decisions since the person is not influenced by emotions. The opinion was stated with the idea that an independent reader is more objective and can think rationally. The rest of the answers were almost identical. Most of the participants claimed that analytico-situational analysis can help students to develop critical thinking, creative

thinking, and problem-solving skills. Also, in case the task is done in pairs or groups, collaborative skills and comparative skills are improved as well.

Summing up, the results of the questionnaire demonstrates that master's degree students are fully aware of the concept of intercultural communication competence and agree with the statement that analytical-situational analysis contributes a lot in the development of that competence. It is worth noting that hundred percent of the participants' attitudes and perceptions towards usage of case studies in the improvement of intercultural communication competence are positive and open to that technology.

Discussion.

The secondary data observed from literature review presented that the majority of the teachers and professors are open to usage of case study technology in the process of forming intercultural communication competence. The development of the problem of forming intercultural communicative competence among students of specialized universities, as the results of the conducted research show, is due to the fact that the real process of intercultural communication requires not only a high level of professional and communicative competence from them. They must be able to independently reflexively master new models of professional behavior in order to participate in intercultural dialogue, as well as make an informed (collective) decision in a complex problematic (extraordinary) professional situation based on a deep analysis of their native and other professional concept spheres. The case approach can be used to ensure the formation of such a skill. Based on our findings, we may conclude that the case approach is making inroads into the field of linguodidactics research. However, not all of its possible possibilities have yet been investigated. This strategy, in particular, has not been investigated in terms of boosting the efficacy of the building of intercultural communicative competence among students: the intercultural element of case technology application has not been studied in practice to yet. As a result of the above, it is evident that there are a number of extremely serious challenges that need to be addressed today in the philosophy and practice of teaching a foreign language to students of an economic university. To begin with, there is an insufficient level of intercultural communicative competence formation among students. Second, there are no clearly defined boundaries for this ability, no levels for its development, and no technology for its development in relation to the training of future professionals in the economic profile. Third, there is currently no evidence-based framework for developing the intercultural communicative skills of economic university students using the case method. These issues must be addressed both theoretically in the development of a scientifically based concept and practically in the development of a system of exercises on working with cases in the course of intercultural learning, which should include the creation of a "case library" (a systematically organized set of cases in local and foreign languages, designed to form intercultural communicative competence).

Modern technologies and methods should be introduced and actively used as part of the educational process, which determines the most important factors in educational effectiveness and quality. As a result, we believe that the case method of teaching a foreign language based on real or fictional situations has a bright future in professional training of future specialists. Due to the peculiarities of linguistic training and its meaningful comprehension in the professional aspect in the process of mastering the following set of competencies, the case method has a positive impact on the formation of the structural components of university students' foreign language communicative competence: intercultural competence (the ability to overcome intercultural differences in the process of foreign language professional communication); discursive-strategic competence (willingness to use and interpret word forms); linguistic competence (a set of language knowledge, as well as lexico-grammatical and phonetic skills operating with them, allowing future specialists to correctly use the language system for the purposes of general cultural and professional communication); (knowledge of foreign language basic terminology, readiness to integrate linguistic and professional knowledge in defining, formulating and solving professional problems in a foreign language). In addition to the ability to work with a specific text, the continuous development of professionally oriented education includes training in professional language communication with representatives from other countries, that is, with foreign professional colleagues. A foreign language teacher at a non-linguistic university uses the interactive case study method to develop third-year students' communicative competence in a foreign language. This raises the demand for specialists who are fluent in a foreign language. The case study method's technology teaches the norms and rules of communication required to maintain a professional conversation. This should be made easier by teaching aids that include materials (case studies) that encourage communication.

The study concluded that the interactive case study method created comfortable learning conditions in which students with varying language skills felt success and intellectual consistency, making the learning process itself productive. This method helps to create a language environment and conditions for the formation of a need for the use of a foreign language as a means of intercultural interaction, the integration

of students' knowledge from different fields around the solution of one common problem, and the development of foreign language communicative competence within the framework of active joint research and creative activities when teaching a foreign language at a university. Summarizing the study's findings, confirming the validity of the hypothesis proposed and the provisions submitted for defense, as well as the achievement of the study's goal and objectives; recommendations on the development of students' intercultural competence are provided. Students who want to learn to speak the language in their professional field respond positively to the case study method. They take advantage of the opportunity to take the initiative, feel independent in learning new vocabulary, and master practical language and professional communication skills. This method allows you to demonstrate the theory in terms of real-world events, which will pique students' interest in learning English. It promotes active knowledge assimilation by teaching how to correctly collect, process, and analyze information relevant to a specific working situation. Not to mention that the analysis of the work situation influences students' professionalization, contributes to their maturation, and fosters interest and positive motivation for learning.

Conclusion.

The implementation of intercultural communicative competence in teacher training continues to be a challenge, due to the resistance that persists in the university environment and society as a whole. Although intercultural embodies fundamental ethical principles such as humanism, tolerance or hospitality, it is confirmed that transformation takes time, given the indifference that persists due to differences in political, social, educational and cultural contexts tied to republican models. According to what they have observed in the school environment, they indicate that students in teacher training programs typically have a fearful attitude (literally, fear) when it is appropriate to teach racial, ethnic, social, and cultural diversity. Modern communication technologies and active learning methods (role-playing game, project work, conference, discussion, etc.) become relevant in connection with the presentation of new goals to the system of higher professional education, when the fundamental task of preparing students becomes not so much the transfer of knowledge as the formation of competencies. The case approach is regarded as an important aspect of the communicative methodology of teaching a foreign language in this series.

Situational analysis is a sophisticated technology for preparing, adopting, and implementing managerial decisions that is based on a specific managerial circumstance. Situational analysis, as opposed to strategic management technologies, is based on specific scenarios, such as difficulties that happen during the organization's normal operations and require a management decision. The case method stimulates learning and is an efficient way for pupils to broaden their cognitive horizons. Because its essential characteristic is the orientation toward interpersonal interaction, the use of this technology in the educational process leads to renewal, development, and an increase in the intensity of various forms of interaction between the educational process' subjects, it has an impact on the individual's mental and social structure. This interactive learning technology based on real or fictitious scenarios has promising applications in the professional training of future specialists. The case method is used to create a language environment and conditions for the formation of a need for the use of a foreign language as a means of intercultural interaction, the integration of students' knowledge from different fields around the solution of one problem, and the development of foreign language communicative competence within the framework of active joint research and development and creative activity when teaching a foreign language at a university. The case study method is already becoming the modern teacher's way of thinking, forming his own paradigm. The teacher learns to think and act creatively by using advanced teaching methods. Democratization and modernization of the educational process, as well as the use of interactive methods in teaching business communication languages, contribute to the formation of a progressive way of thinking in students and teachers, motivating them to succeed in teaching and professional activities.

Finally, it should be noted that the use of cases should be justified and secured methodically, informationally, organizationally, and pedagogically. Without a doubt, the functional field of cases provides numerous applications and supplements traditional classical methods of teaching English. The use of cases in English instruction is yet another step toward integrating the Kazakh educational system into the global educational space.

REFERENCES

1. Иванов Д. А. (2017) Компетенции и компетентный подход в современном образовании. Школьные технологии. № 6. СС. 77–82.
2. Закон Республики Казахстан «Об образовании». (27 июля 2020 г.) — Астана, Акорда.
3. Хуторской А.В. (2015) Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированного образования. Народное образование. №2. С. 58-64

4. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. Алматы: Дом печати "Эдельвейс", 2010. С. 344
5. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. М., 1990. С. 26.
6. Тер-Минасова С. Г. Война и мир языков и культур. М. : Слово, 2008. С. 142.
7. Тищенко В. А. Коммуникативные умения: к вопросу классификации // Казан. пед. журн. 2008. № 2. С. 15—22.
8. Shabunina, V., Tur, O., & Sarancha, V. (2020, September). Foreign Language Communicative Competence as a Factor of Improving the Quality of Electrical Engineering Students Professional Training. In 2020 IEEE Problems of Automated Electrodrive. Theory and Practice (PAEP) (pp. 1-5). IEEE. <https://doi.org/10.1109/PAEP49887.2020.9240853>
9. Саванкова, М. В. (2020). К ВОПРОСУ ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖКУЛЬТУРНО-КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ. Современные проблемы науки и образования, (2), 11-11. https://web.archive.org/web/20200505085236id_/https://science-education.ru/pdf/2020/2/29609.pdf
10. Абдрахманова, А. А. (2021). ФОРМИРОВАНИЕ МЕЖКУЛЬТУРНОКОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА ПОСРЕДСТВОМ ИНФОРМАЦИОННО- КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ. In FUNDAMENTAL SCIENCE AND TECHNOLOGY (pp. 185-191). <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47476195>
11. Vaysburd M.L. Using educational and speech situations in teaching oral speech in a foreign language: textbook for the special course on teaching foreign language communication in the system of professional development of teachers. Obninsk: Titul, 2021. 128 с
12. Kulikova L.V. Communication. Style. Intercultural: pragmalinguistic and cultural anthropological approaches to intercultural communication: textbook. Moscow: INFRA-M; Krasnoyarsk: Siberian Federal University, 2018. 268 с. (Higher education: Master's degree)].
13. State educational standard of higher professional education (SES HPE), Master's level in the direction of training 035700 - Linguistics. M., 2016

ӨОЖ 378:81

Мурат А.А.

Абылай хан Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университетінің магистранты

Мамандық: “7М01711 – Шет тілі мұғалімдерін даярлау”

Алматы, Қазақстан

Gmail: anelmurat43@gmail.com

ТІЛДІ ОҚЫТУДАҒЫ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Андатпа: бұл мақала тілдік оқытудағы коммуникативті құзыреттіліктің рөліне арналған. Коммуникативтік құзыреттілік тілді табысты меңгерудің ажырамас бөлігі болып табылады және студенттерге үйренген тілдік дағдыларды нақты коммуникативтік жағдайларда тиімді қолдануға мүмкіндік береді. Мақала грамматика, лексика, фонетика және контекстуализацияны қоса алғанда, коммуникативті құзыреттіліктің және оның компоненттерінің маңыздылығына талдау жасайды. Сондай-ақ, тілдік оқытуда коммуникативтік құзыреттілікті дамыту үшін қолданылатын негізгі әдістер мен тәсілдерге шолу жасалады. Мақалада коммуникативті құзыреттіліктің білім алушылардың академиялық және кәсіби құзыреттілігіне әсері қарастырылады.

Түйінді сөздер: құзыреттілік, коммуникативті стратегиялар, коммуникативті компоненттер.

Аннотация: данная статья посвящена роли коммуникативной компетенции в языковом обучении. Коммуникативная компетенция является неотъемлемой составляющей успешного владения языком и позволяет студентам эффективно применять усвоенные языковые навыки в реальных коммуникативных ситуациях. В рамках статьи проводится анализ значимости коммуникативной компетенции и ее компонентов, включая грамматику, лексику, фонетику и контекстуализацию. Также осуществляется обзор основных методов и подходов, используемых для развития коммуникативной компетенции в языковом обучении. В статье рассматривается влияния

коммуникативной компетенции на академический и профессиональный компетентность обучающихся.

Ключевые слова: компетенция, коммуникативные стратегии, коммуникативные компоненты.

Annotation: This article is devoted to the role of communicative competence in language learning. Communicative competence is an integral component of successful language proficiency and allows students to effectively apply the acquired language skills in real communicative situations. The article analyzes the importance of communicative competence and its components, including grammar, vocabulary, phonetics and contextualization. The review of the main methods and approaches used for the development of communicative competence in language learning is also carried out. The article examines the impact of communicative competence on the academic and professional competence of students.

Key words: competence, communication strategies, communication components.

Тілді меңгеру процесінде коммуникативтік құзыреттілік маңызды рөл атқарады. Жаһандану мен ақпараттық технологиялар кең тараған қазіргі әлемде әртүрлі тілдерде тиімді қарым-қатынас жасау қажеттілігі барған сайын өзекті болып отыр. Қарым-қатынас дағдыларына тілді білу ғана емес, сонымен қатар оны әртүрлі жағдайлар мен контексттерде қолдану, басқа адамдардың қарым-қатынас ниеттерін түсіну және түсіндіру қабілетіде жатады. Бұл зерттеуде біз тіл үйрену процесінде коммуникативтік құзыреттіліктің маңыздылығын және оқушылардың коммуникативтік дағдыларының дамуына әсерін зерттейміз.

Қарым-қатынас қабілеттерінің мәні мен ерекшелігін анықтау үшін осы тұжырымдамамен әлеуметтік-гуманитарлық білім беруге арналған әртүрлі ғылыми пәндер тұрғысынан айналысу қажет. "Білім туралы" заңда "Шет тілі" оқу пәніне мектеп алдында тұрған маңызды міндетті шешуде маңызды рөл берілетіні атап өтілген: білім алушыларда қазіргі білім деңгейіне барабар әлем бейнесін қалыптастыру үшін жағдайларды қамтамасыз ету және олардың әлемдік және Ұлттық мәдениеттерге деген қызығушылығын дамыту. Білім алушылардың біліктілігін арттыру-қазіргі оқу процесінің мазмұнының басты мақсаты. Әртүрлі пәндер бойынша берілген білімнің мазмұны зерттеліп, бұл білім оқушылардың өмірлік дағдыларымен қабілеттерін өлшеу үшін пайдаланылады, ал білім сапасы нәтижеге бағытталған. Искерлік қатынасты көтеру мақсат етіледі [1]. Бұл қазіргі білім беру жүйесіндегі құзыреттілік (біліктілік) ұғымын білдіреді. Өз кезегінде құзыреттілік—бұл құзыреттер жиынтығы; берілген пәндік салада тиімді жұмыс істеу үшін қажетті білім мен тәжірибенің болуы. Бұл екі ұғым мәні жағынан бір-бірінен айтарлықтай ерекшеленеді. А.В.Хуторской "құзыреттілік - бұл адамның оған және іс-әрекет субъектісіне деген жеке көзқарасын қоса алғанда, тиісті құзыреттілікке ие болуы, иеленуі" деп есептейді. И.А.Виноградова, Т. М.Дридзе, А.В.Соколов және басқалар сияқты әлеуметтанушылар, қарым-қатынас жасау қабілетін қоғамдағы жеке тұлғаның дұрыс жұмыс істеуін қамтамасыз ететін қоршаған ортамен өзара әрекеттесу тәжірибесін игеру деңгейі ретінде түсіну. Бұл жағдайда қарым-қатынас жасау қабілеті көбінесе қоғамда болып жатқан өзгерістермен және оның мүшелерінің талаптарымен анықталады.

Е.М. Сидоренко, Л.Н. Тимашкова және басқа авторлардың еңбектерінде сипатталған коммуникативті құзыреттілік ұғымын педагогикалық түсіндіруде бұл термин гуманистік бағдарларды, коммуникативті құндылықтарды, диалогтық қарым-қатынасқа дайындықты қамтамасыз ететін жеке қасиеттер жиынтығын, қарым-қатынас негіздерін білуді, педагогикалық процесте көрінетін өзара әрекеттесу мәдениетін қамтитын күрделі тұтас білім ретінде қарастырылады. Сондай-ақ, коммуникативті құзыреттілікті педагогикалық түсіндіру кезінде коммуникативті міндеттерге сәйкес келетін және оларды шешуге жеткілікті коммуникативті қабілеттердің, коммуникативті дағдылар мен коммуникативті білімдердің жиынтығын ескереді. Оқушылардың коммуникативті құзыреттіліктің педагогикалық контекстінде коммуникативті дағдылардың кең спектрін игеруі олардың кәсіби дайындығының маңызды аспектісі болып табылады. Бұл дағдылар болашақ кәсіби қызметті сәтті жүзеге асыру үшін қажет. Психология тұрғысынан коммуникативті құзыреттілік "белгілі бір адамның мінез-құлқы мен қарым-қатынасында жеке психологиялық, тұлғалық ерекшеліктерде көрінетін интегралды, салыстырмалы түрде тұрақты, біртұтас психологиялық білім" ретінде анықталады [2, 15-17 беттер]. Психологиялық-педагогикалық аспектіде коммуникативті құзыреттілікті Н. Н. Пыжова "коммуникативті мәселелерді шешуге барабар коммуникативті қабілеттер, білім мен дағдылардың жиынтығы" ретінде қарастырады. Сонымен бірге, коммуникативті міндеттер арқылы автор адамдар арасындағы өзара әрекеттесуде туындайтын проблемалық жағдайларды түсінеді [3, 4-5 б.].

Бірінші кезеңдегі жоғары білімнің стандарттарына осындай дағдылардың толық тізімі, оның ішінде алған білімдерін қоғамның негізгі әлеуметтік ұйымдарымен және институттарымен, әлеуметтік

топтармен және қауымдастықтармен өзара әрекеттесу кезінде қолдану мүмкіндігі кіреді. Тұлғааралық және кәсіби контексте тиімді қарым-қатынас жасау мүмкіндігі. Қоғамның білуі және қолдануы үшін психологиялық-педагогикалық білім, педагогикалық әдістер мен заманауи білім беру әдістерін қолдана білу. Қызметкерлер мен тиімді тренингтер өткізу, сонымен қатар басқару, білім беру және кәсіби міндеттерді сәтті шешу; мәдениетшілік және мәдениетаралық коммуникацияның ерекшеліктерін талдау және әлеуметтік және кәсіби міндеттерді шешу үшін осы сипаттамаларды қарастыру. Тілдік білім берудегі коммуникативтік құзыреттіліктің функционалды рөлі келесідей:

1) Тілдік түсінуді дамыту — білім алушыларға әртүрлі жағдайларда тілді тыңдау және түсіну қабілетіне тікелей әсер ететін коммуникативтік құзыреттіліктің негізгі артықшылықтарының бірі. Оқушылар дыбыстар мен лексиканы тануды үйреніп қана қоймайды, сонымен қатар олар сұхбаттасушының контекстін, интонациясын және ниетін талдау дағдыларын меңгереді, бұл өз кезегінде ақпаратты әлдеқайда тиімді игеруге және түсіндіруге көмектеседі.

2) Ауызша сөйлеу дағдыларын дамыту коммуникативтік құзыреттіліктің ажырамас бөлігі болып табылады және шет тілінде сөйлеу қабілетін жақсартуға ықпал етеді. Оқушылар өз ойлары мен идеяларын құрастыру дағдыларын игеріп қана қоймай, грамматика мен лексиканы дұрыс қолдану дағдыларын, сондай-ақ сөйлеуді әртүрлі аудиториялар мен жағдайларға бейімдеу дағдыларын игереді.

3) Оқу дағдыларын дамыту білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігін жақсартудың маңызды аспектісі болып табылады. Грамматика мен лексиканы білу, сондай-ақ мәтіндермен және олардың контекстімен жұмыс істей білу оқушылардың оқылған ақпаратты түсіну және тиімді пайдалану қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

4) Жазу дағдыларын дамыту қарым-қатынас дағдыларын дамытумен тығыз байланысты, бұл шет тілін меңгеру деңгейіне әсер етеді. Оқу процесінде ойлауды құрылымдау және жазуды белгілі бір жағдайға немесе аудиторияға бейімдеу дағдыларын меңгеру үшін грамматикалық тұрғыдан дұрыс құрылымдар мен дәйекті өрнектер қолданылады.

Тіл үйренуде коммуникативтік құзыреттілік маңызды рөл атқарады. Бұған адамның әртүрлі жағдайларда мақсатты тілде тиімді және еркін сөйлесу қабілеті жатады. Тілдік білім беру кезінде коммуникативтік құзыреттілікке жататын кейбір маңызды аспектілерді атап өтейік: түсіну және түсіндіру, өзара әрекеттесу, коммуникациялық стратегия, әлеуметтік-мәдени аспектілер. Қарым-қатынас стратегиялары-бұл біздің қарым-қатынас мақсаттарымызға жету үшін қолданатын дағдыларымыз бен әдістеріміз, әсіресе тілдік кедергілерге және олардың мағынасын нақтылау қажеттілігіне тап болған кезде көп көмектеседі. Бұл стратегиялар тілдік айырмашылықтарды жеңуге, әңгімелесуді қолдауға және табысты қарым-қатынасқа қол жеткізуге мүмкіндік береді. Міне, кейбір типтік коммуникациялық стратегиялар: қайта құру, перифериялық стратегия, нақтылау және контекстті қолдану.

–Қайта құру дегеніміз-сол мағынаны білдіру үшін басқа сөздер мен сөз тіркестерін қолдану. Бұл сөйлеуші өз ойын дәл жеткізе алмайтын жағдайларда немесе басқалар бірінші тұжырымды түсінбеген жағдайларда пайдаланылады. Бұлар сөйлеуші мақсатты тілдің сөздерін білмеген немесе есте сақтамаған кезде объектілерді, әрекеттерді немесе идеяларды сипаттау үшін қолданылады. Оларға сипаттамалық тіркестерді, синонимдерді немесе ассоциацияларды қолдану жатады.

–Нақтылау - сөйлеуші мәлімдеменің мағынасын түсіндіргісі келгенде немесе әңгімелесушіден қосымша ақпарат алғысы келгенде қолданылады. Бұл түсініктеме сұрақтарын немесе түсініктеме сұрауларын қамтуы мүмкін. Сөйлеуші өзі түсінбейтін сөздің немесе сөз тіркесінің мағынасын анықтау үшін контекстік белгілерді пайдалана алады.

–Циркумлокативті стратегиялар-бұл тікелей жауаптан жалтаруға немесе тақырыпты айналып өтуге бағытталған қарым-қатынас стратегиялары немесе әрекеттер, мысалы, алаңдаушылық, сұрақты қайта құру, түсініксіз өрнектерді қолдану және т. б. бұл стратегиялар көбінесе адам тікелей жауап беруден аулақ болғысы келгенде немесе әртүрлі себептерге байланысты тақырыптан аулақ болғысы келгенде қарым-қатынаста қолданылады.

–Контекстті қолдану-бұл адамның немесе жүйенің белгілі бір жағдайға қатысты ақпаратқа немесе жағдайларға сүйене отырып, хабарламаның немесе оқиғаның мағынасын түсіну қабілеті. Қарым-қатынас контекстінде бұл алдыңғы әңгімелерді, жағдайларды, сұхбаттасушылардың уәждерін, мәдени және әлеуметтік нормаларды және мәлімдеменің мағынасына әсер етуі мүмкін басқа факторларды ескеруді білдіреді. Мысалы, екі адамның әңгімесінде " ол келді " деген сөз контекстке байланысты әртүрлі мағынаға ие болуы мүмкін. Егер бұрын келуге мәжбүр болған адам талқыланған болса, онда бұл фраза оның келуі туралы мәлімдеме ретінде түсініледі. Бірақ егер бұрын Ешкімнің келуі туралы айтылмаған болса, онда фраза сұрақтар туғызып, қосымша түсініктеме талап етуі мүмкін.

Коммуникативті компоненттер-бұл адамның қарым-қатынас қабілетін құрайтын әртүрлі аспектілер. Олар келесі негізгі элементтерді қамтиды: грамматика , лексика , фонетика және айтылу , прагматика , әлеуметтік лингвистика. Грамматикалық компонент - грамматикалық тұрғыдан дұрыс сөйлемдер құру үшін тіл ережелерін білу мен қолдануды білдіреді. Бұған сөздердің пішіні, олардың ауытқуы, конъюгациясы, сөйлемдегі сөздердің реті және тіл құрылымының басқа аспектілері туралы білім кіреді. Лексикалық компонент адамның сөздік қорына, оның тілдегі сөздер мен сөз тіркестерін білуіне қатысты. Бұл сөздердің мағынасын түсінуді, өз ойларыңызды білдіру үшін дұрыс сөздерді таңдауды және контекстен жаңа сөздердің мағынасын түсінуді қамтиды. Фонетикалық компонент тілдің дыбыстық құрылымын білуді және сөздер мен сөз тіркестерін дұрыс айта білуді білдіреді. Бұған дыбыстардың дұрыс айтылуы, интонация, екпін және тіл дыбысының басқа аспектілері кіреді. Прагматикалық компонент тілді әртүрлі коммуникативті жағдайлар мен контексттерде қолдану қабілетімен байланысты. Бұл сөйлеушінің ниетін, контекстік үміттерін, сыпайылығын, қарым-қатынас этикетін және тілдік мінез-құлықтың басқа аспектілерін түсінуді қамтиды. Әлеуметтік лингвистикалық компонент тілдің әлеуметтік-мәдени аспектілеріне және оны әртүрлі топтар мен қоғамдарда қолдануға қатысты. Бұған диалектілер, сөйлеудің формальдылық деңгейіндегі айырмашылықтар, жаргон және тілдің әлеуметтік-мәдени вариациясының басқа аспектілері туралы білім кіреді. Бұл компоненттер бірге адамның коммуникативті қабілетінің негізін құрайды және олардың тілде тиімді қарым-қатынас жасауына мүмкіндік береді. Тілді оқыту процесінде толыққанды коммуникативтік құзыреттілікке қол жеткізу үшін осы аспектілердің әрқайсысын дамыту және жетілдіру маңызды.

Осылайша, зерттеу барысында коммуникативті қабілет тілді меңгеру процесінде маңызды рөл атқаратыны анықталды. Ол тілдің барлық аспектілерін, соның ішінде тыңдау, сөйлеу, оқу және жазуды қамтиды. Қарым-қатынас дағдыларын дамыту білім алушыларға тілді әртүрлі жағдайларда және контексттерде сәтті қолдануға көмектеседі. Сондықтан оқушылардың қарым-қатынас дағдыларын дамытуға жеткілікті көңіл бөлу маңызды.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы.
2. Буртовая.И. Б. коммуникативті құзыреттілік және оның дамуының әлеуметтік-психологиялық факторлары / Н. Б. Буртовая. - Томск: Томск, 2004. - 15-17 ББ.
3. Пыжова, П. Н. басшының психологиялық құзыреттілігі: оқу. әдіс , Нұсқаулық / Н. П. Пыжова. - Минск: ург академиясы. РБ Президенті кезінде, 2005. - Б. 4-5.
4. Сидоренко, е.м. іскерлік өзара әрекеттестіктегі коммуникативтік құзыреттілік тренингі / Е. М. Сидоренко. - Санкт-Петербург.: Сөйлеу, 2004. - Б. 59-60.
5. Тимашкова, л. н. педвуза студенттерінің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру / Л. Н. Тимашкова. - Минск: МГЛУ, 2001. - Б.23-24.
6. Торнберри, С. (2015). Коммуникативті тілді оқыту: дәлелдер мен дәлелдер. Кембридж университетінің баспасы.

ӘОЖ 374 (5 қаз)

Нурболат Қ.,
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру факультеті
«7М01711-Шет тілі мұғалімдерін даярлау»
мамандығы магистранты
Алматы, Қазақстан
e-mail: huan_79@mail.ru

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЕТ ТІЛДЕРІН МЕҢГЕРУ ПРОЦЕСІНДЕ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАТИВТІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация: Мақала оқушылардың шет тілдерін оқыту үдерісінде мәдениетаралық коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыру мәселесіне бағытталған. Мектеп бағдарламасында білім берудің өзекті мәселесі – оқушылардың коммуникативті және өзара қарым-қатынас арқылы шет тілін қолдануға дайындау, сонымен қатар мәдениетаралық қарым-қатынасты қалыптастыру. Мектеп оқушылары коммуникативті дағдылармен қатар басқа ұлт өкілдерінің мәдени-әлеуметтік

ерекшеліктерін де білуге бейімделуі керек. Бұл оларға қайталанатын әлеуметтік-мәдени жағдайларда бағдарлануға, шетел мәдениетінің өкілдерімен диалог құруға, этносаралық және конфессияаралық қақтығыстарды түсіну жолдарын іздеуге және табуға мүмкіндік береді және толеранттылық, өз ойын толық жеткізе алумен қарым-қатынасқа дайын болу сияқты қасиеттерге ие болады. оқушылардың мәдениетаралық коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру туған жердің мәдениеті мен басқа да мәдениеттерді, олардың өзара байланыстарын білуді білдіреді; әр түрлі мәдениеттердің құндылықтары мен нормаларына негізделген жаңа мінез-құлық үлгілерін құру.

Түйін сөздер: Мәдениетаралық коммуникативті құзыреттілік, Шетел тілі, Шетел тілі мәдениеті, Мәдениетаралық диалог.

Nurbolat K.

Master student

«7M01711 - Training of teachers of a foreign language»

Ablaikhan Kaz UIR and WL,

Faculty of post graduate education

Almaty, Kazakhstan

e-mail: huan_79@mail.ru

Abstract: The article focuses on the problem of formation of intercultural communicative competence of students in the process of teaching foreign languages. The actual issue of education in the school program is to prepare students to use a foreign language through communicative and mutual relations, as well as to form intercultural relations. Along with communication skills, schoolchildren should also learn cultural and social characteristics of representatives of other nationalities. This allows them to navigate in repeated socio-cultural situations, create a dialogue with representatives of foreign cultures, seek and find ways to understand inter-ethnic and inter-confessional conflicts, and acquire qualities such as tolerance, the ability to express one's thoughts fully, and readiness for communication. formation of students' intercultural communicative competence means knowing the culture of the native land and other cultures, their interrelationships; creating new patterns of behavior based on the values and norms of different cultures.

Key words: Intercultural communicative competence, Foreign language, Foreign language culture, Intercultural dialog.

КІРІСПЕ

Қазіргі уақытта жаһандану және шет елдермен қарым-қатынас және ынтымақтастық мүмкіндіктеріне байланысты көптеген мектептерде оқушыларға шет тілін оқытуда аутенттік мәтіндерді қолдана отырып оқыту арқылы оқушылардың, Еуропа мен Американың білім орталықтарында шеберлік сабақтары мен тәжірибеден өтуге мүмкіндік алды. Білім сапасына қойылатын жаңа талаптар, барлық әлеуметтік және экономикалық салалардағы халықаралық байланыстарды кеңейту, сондай-ақ оқушылар мен оқытушылар құрамының ұтқырлығын арттыру қажеттілігі жағдайында оқушыларды шет тілдеріне дайындау өте маңызды болып табылады. [1, 1295-1296 б.].

«Орта мектепте шет тілін меңгеруге қойылатын заманауи талаптар болашақ мамандардың шет тілін коммуникативтік құзыреттілігінің болуын қамтиды» [2, 36 б.]. Қазіргі кезеңде мектеп оқушыларының жаңа бағдарламаға сәйкес коммуникативтік дағдылармен қатар әлемдік мәдени-әлеуметтік ерекшеліктерін де білуі қажет. Сол себепті, қазіргі жағдайда шет тілі мұғалімінің басты міндеті – тілді әр түрлі мәдениеттегі адамдар арасындағы қарым-қатынастың нақты құралы ретінде оқыту, яғни «тілдер әлеммен және халықтар мәдениетімен мызғымас бірлікте зерттелуі керек» [3]. Соссюрдің пікірі бойынша, «құзыреттілік дегеніміз тілді игеру барысында қалыптасатын грамматикалық және семантикалық білімдерді игеруде тілдік жүйенің танымдық және интуитивті қабілеттерінің пайда болуы» деп түсінік берді, осы ұғымның пайда болуына түрткі болған лингвистика ғылым саласы екені анық.

Болон процесіне қосылуы білім беруді дамытудың жаңа тенденцияларын анықтады және соның салдарынан халықаралық стандарттар деңгейінде кем дегенде бір шет тілін білу қажеттілігін анықтады. Бұл процестің нәтижесі мәдениет иелері мен басқа мәдениет өкілдерінің арасындағы қарым-қатынастың кең мүмкіндіктері болып табылады және бұл мүмкіндіктер қазір көптеген елдер мен халықтар үшін күнделікті шындыққа айналды. Мәдениеттердің өзара әрекеттесуі мен өзара ықпалының мұндай процесі мәдениетаралық коммуникация» [4] деп аталды.

Е.М.Верещагин мен В.Г. Ресейдегі лингвистикалық мәдениеттің негізін салушылар Костомаров бұл концепцияның келесі түсіндірмесін береді: «мәдениетаралық коммуникация әртүрлі ұлттық мәдениеттерге жататын коммуникативтік актінің екі қатысушысының барабар өзара түсіністіктерін болжайды» [5].

Мәдениетаралық құзыреттілік жетілдірудің тағы бір маңызды факторы – оқу процесін ұйымдастырудың шығармашылық нысандары мен әдістері, мысалы, бейне оқулықтар, жобалық жұмыс, оқу жағдайлары, ауызша коммуникацияны жақсартатын және жазуды дамытатын презентацияларды ұйымдастыру.

Шетел тілін меңгеруде танымдық және коммуникативті белсенділікті ынталандыру үшін оқушылардың қабылдау, түсіну және одан әрі талқылау үшін аудио және бейне материалдармен таныстыру өте маңызды. Шет тілін оқыту бағдарламасында әлемнің мәдени және тілдік алуан түрлілігі туралы түсінікті кеңейтетін тілдегі шынайы ақпарат бар. Тапсырмаларды орындай отырып, оқушылар жаңа тілдік білім алады, өз ұлтының және ағылшын тілінде сөйлейтін халықтардың мәдениеті, салт-дәстүрі, әдет-ғұрыптары, жетістіктері туралы салыстырмалы білімдерін қалыптастырады.

Шет тілі бойынша жобалық жұмыс мәдени презентация: Әрбір оқушыға немесе оқушылар тобына мерекелер, фестивальдер, дәстүрлі киім немесе музыка сияқты мақсатты тілге қатысты мәдениеттің белгілі бір аспектісін көрсету. Сонымен қатар тіл алмасу бағдарламасы: оқушыларды виртуалды алмасу немесе мүмкіндігінше жеке кездесулер арқылы диалог құру. Содан кейін оқушылар екі тілді диалогтар құру, әңгімелесулердің бейнежазбаларын жазу немесе бірлескен эссе жазу сияқты тілге байланысты әртүрлі жобаларда бірлесіп жұмыс істей алады. өнер мәдениетінің тарихы сияқты әртүрлі гуманитарлық пәндер бойынша білімдерді қамтиды, бұл осы әдісті қарастыруға мүмкіндік береді және шетелдік ақпарат көздерінен алынған ақпарат арқылы балалардың когнитивті кеңістігін кеңейтудің тиімді құралы ретінде қарастырылады.

Шет тілін оқытудағы «жобалық технология – бұл әлеуметтік өзара әрекеттесу жүйесіндегі оқыту мен оқыту барысындағы өзара әрекет, онда оқушылар ұжымдық міндеттерді шешу үшін жеке ғана емес, ұжымдық жауапкершілікті сезіне алады. Ол болашақ жастардың білім көлемін арттырып қана қоймай, олардың ұтқырлығын, шығармашылығын, дербестігін арттыруға жағдай жасайды»[6].

Оқу-сөйлеу жағдаяттары «ойлануға арналған коммуникативті тапсырмаға сәйкес оқушының сөйлеу әрекетін дұрыс орындауына қажетті сөйлеу дағдыларының жиынтығы ретінде анықталады»[6]. Сөйлеу жағдаяттары зерттелген шетел мәтіндері негізінде немесе сөйлеу әрекетінің коммуникативтік мотивациясын және өзектілігін қамтамасыз ететін белгілі бір тақырыптарды талқылау барысында жасалады. Білім беру және сөйлеу жағдайлары (ана тілінде сөйлейтін адаммен іскерлік кездесу жағдайы немесе шет елде болу жағдайы және т.б.) «жанды сөйлеуді» модельдеуге және ана тілінде сөйлейтін адаммен байланыс орнатуға ықпал етеді.

Шет тілдерін оқытуда, дәстүрлі жұмыс түрлерімен қатар оқушылардың оқу дағдылары қалыптасады –әр түрлі жағдайаттар бойынша мәтіндерді аналитикалық оқу, пікірталасқа қатысу, түсініктерін жазу, презентациямен көпшілік алдында баяндама жасау. Бұл проблемалық жағдайды тудырады, ол ойлауды белсендіреді және сөйлеуді тудыруға қызмет етеді. Сонымен қатар, сыныптан тыс жұмыстар (қабырға газеттеріне, тіл апталықтары, оқушылардың әр түрлі мерекелік іс-шараларда шет тілінде аутенттік мәтіндерге сүйене отырып материалдар жинайды) өз ойларын жеткізуге мүмкіндік береді, мәдениеттің бір бөлігі ретінде тілге деген құндылық көзқарасты дамытуға көмектеседі, оқушылардың қызығушылығын арттырады.

Оқушылардың мәдениетаралық коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру туған жердің мәдениеті мен басқа да мәдениеттерді, олардың өзара байланыстарын білуді білдіреді; қарым-қатынасқа қабілеттілігі мен дайындығы осындай байланыстардан сөзсіз туындайтын қақтығыстардың алдын алады; әртүрлі мәдениеттердің құндылықтары мен нормаларына негізделген жаңа мінез-құлық үлгілерін құру қабілеті. Ол шыдамдылық, эмпатия, төзімділік сияқты жеке қасиеттердің дамуын болжайды.

Осылайша, шет тілін оқытудың дәстүрлі және дәстүрлі емес әдістерінің үйлесімі мәдениетаралық коммуникация курсына құруға, қолдауға, дамытуға, толеранттылық, ашықтық, өзінің және басқа халықтардың мәдениеті мен рухани құндылықтарын құрметтеу сияқты қасиеттерге ие болашақ жастарды тәрбиелеуге көмектеседі. Ана тілінде сөйлейтіндердің өмірінің әртүрлі салаларындағы ерекшеліктерін, өзіндік құндылықтары мен мінез-құлық тәсілдерін, сондай-ақ олардың тілді қолдануға ықпалын білуі оқушылардың мәдениеттер диалогына қатысуына қабілетті және шетел тілінде қарым-қатынас жасауының көрсеткіші деп санауға болады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Білім берудің құзыретті мазмұнына білім беру үдерісін бағдарлау коммуникативтік құзіреттілікті ғана емес, сонымен қатар ксенофобияның түсінбеушілігінің, шеттетудің және таралуының алдын алуға бағытталған көп полярлы әлемдегі өмірге қатысты құзыреттіліктерді қалыптастыруды көздейді.

оқушылардың шет елдік мәдениетаралық құзыреттілік қабілетін қалыптастыру сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін (оқылым, айтылым, жазылым, тыңдалым) сабақ барысында да, сабақтан тыс жұмыс барысында да оқыту процесінде жүзеге асырылады. Негізгі мақсат оқушыларды күнделікті оқу процессінде шет тілін қолдануға дайындау, ол білім алушыларды қажетті минималды ситуациялық сөздікпен, шет тілін қолданумен байланысты тілдік негіздерін білумен, сондай-ақ оның негізі коммуникативтік құзыреттілігінде.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Akhmadullina R.M., Abdrafikova A.R. & Vanyukhina N.V. (2016). The use of music as a way of formation of communicative skills of students in teaching English language. *International Journal of Environmental and Science Education*, 11(6), 1295-1302.
2. Fahrutdinova R.A., Yarmakeev I.E. & Fakhrutdinov R.R. (2014). The Formation of Students' Foreign Language Communicative Competence during the Learning Process of the English Language through Interactive Learning Technologies (The Study on the Basis of Kazan Federal University). *English Language Teaching*, 7(12), 36-46.
3. Ter-Minasova S. (2000). *Language and Intercultural communication*. Moscow: Slovo.
4. Iriskhanova K.M. (eds.) (2005). *Pan-European competencies in foreign language proficiency: study, teaching, assessment under the editorship of the Ministry of Foreign Affairs*. MSLU.
5. Narolina V.I. (2009). Preparation of a specialist for intercultural competence. *Higher Education in Russia*, 1, 124-128.

УДК 372.881.111.1

Онгельдиева С.М.

м.п.н., преподаватель
кафедра теории и практики
межкультурной коммуникации
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан, e-mail: sanonmur@gmail.com

Пентина Е.О.

м.п.н., старший преподаватель
кафедра теории и практики
межкультурной коммуникации
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан, e-mail: hzlaya@bk.ru

ПРИЕМЫ КООПЕРАТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ В ИНОЯЗЫЧНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: Автор статьи обосновывает необходимость формирования кооперативно-коммуникативной компетенции как одной из базовых компетенций будущих учителей иностранного языка. Даются определения кооперативно-коммуникативной компетенции и базовые составляющие кооперативного взаимодействия между участниками образовательного процесса. Процесс формирования кооперативно-коммуникативной компетенции реализуется через кооперативное обучение. Представлена организация и применение приемов кооперативного обучения, а также описаны полученные результаты. Выявлена эффективность кооперативного обучения (обучения в сотрудничестве), студенты успешно развивают собственные коммуникативные стратегии для эффективного взаимодействия, испытывают автономность и уверенность в себе, улучшаются их социальные коммуникативные умения.

Ключевые слова: кооперативно-коммуникативная компетенция, кооперативное обучение, коммуникативные стратегии, профессиональное сотрудничество, иноязычное образование.

Ongeldiyeva S.M.

MA in pedagogical sciences, teacher
Chair of Theory and Practice
of Intercultural Communication

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan, e-mail: sanonmur@gmail.com

Pentina Y.O.

MA in pedagogical sciences, senior teacher
Chair of Theory and Practice
of Intercultural Communication

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan, e-mail: hzlaya@bk.ru

COOPERATIVE LEARNING TECHNIQUES IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Abstract: The author proves the need to develop cooperative-communicative competence as one of the basic competencies of future foreign language teachers. Definitions of cooperative-communicative competence and the basic components of cooperative interaction between participants in the educational process are given. The process of developing cooperative -communicative competence is realized through cooperative learning. The organization and implementation of cooperative learning techniques is presented, and the results are described. The effectiveness of cooperative learning (learning in collaboration) has been revealed; students successfully develop their own communicative strategies for effective interaction, experience greater autonomy and self-confidence, and their social communication skills improve.

Keywords: cooperative-communicative competence, cooperative learning, communicative strategies, professional interaction, foreign language education.

Современное профессиональное образование характеризуется модернизацией всех его составляющих. Эти изменения являются отражением социально-экономических, геополитических и экологических процессов, происходящих не только в Казахстане, но и во всем мире. В настоящее время современное высшее образование ориентируется на подготовку будущих специалистов готовых и способных решать профессиональные задачи на высоком уровне и справляться с неожиданными ситуациями с опорой на профессионально-значимые умения и компетенции, используя различные современные методы и технологии. Для поиска решений специалистам нового формата необходимо опираться не только на сформированные умения и опыт, но и работая в команде с коллегами. Сотрудничество помогает в тех случаях, когда обмен опытом играет решающую роль. Эффективная кооперация и взаимодействие сохраняет принцип преемственности знаний, и особенно практических знаний, которые будущие специалисты усваивают во время педагогической практики, и обеспечивает выявление и исправление потенциальных ошибок. Кроме того, считается, что будущие учителя иностранного языка способны сотрудничать со студентами и их родителями, а также с профессиональным коллективом, что заложено в требовании национального профессионального стандарта педагога, на который должен ориентироваться каждый учитель [1]. Сложно переоценить важность соблюдения данного условия так как именно оно обеспечивает организацию и продуктивность процесса обучения иностранному языку. Если будущие учителя не смогут правильно коммуницировать в процессе профессиональной и социальной кооперации, то это может резко негативно отразиться на процессе обучения и их профессиональном развитии. Таким образом, данные условия предполагают необходимость формирования кооперативно-коммуникативной компетенции как одной из базовых компетенций будущих учителей иностранного языка. Формирование кооперативно-коммуникативной компетенции реализуется через кооперативное обучение.

Вопросы сотрудничества в условиях учебного взаимодействия субъектов еще в 80-е годы XX века нашли свое отражение в педагогике сотрудничества (Амонашвили Ш.А., Шаталов В.Ф., Лысенкова С.Н. и др.), в публикациях, посвященных проблеме организации коллективной познавательной деятельности учащихся (Дьяченко В.К., Лийметс Х.Й., Первин И.Б., Цукерман Г.А. и др.). Кооперативная компетенция представляет собой сплав знаний, умений, навыков, мотивационно-ценностных установок и способов поведения личности, определяющих успешность решения практических задач в условиях такой формы организации деятельности, при которой некоторое число людей совместно участвует в одном и том же или в разных, но связанных между собой процессах [2]. Москаленко А.С., Семчук Н.М., Шилова С.А. называют кооперативно-коммуникативную компетенцию компетенцией командной работы [3]. Она также описывается Васильевой Ю.В. и Белоновской И.Д. как компетенция профессионально-ориентированного командного взаимодействия

[4, с. 173]. Рассматривая содержание формирования кооперативного взаимодействия между участниками образовательного процесса учитываются следующие составляющие: позитивный настрой и намерение студентов к совместной деятельности друг с другом, ответственность за принятие решений в команде, интеракция, социальные навыки и групповая работа.

Однако, важно отметить, что в научных исследованиях нет данных о формировании кооперативно-коммуникативной компетенции будущего специалиста в области иноязычного образования как интегративном качестве личностной мотивации, способности и готовности эффективно взаимодействовать в управляемой ситуации групповой деятельности в социальной и профессиональной сфере. С нашей точки зрения, кооперативно-коммуникативная компетенция – это комплекс коммуникативной, дискурсивной, стратегической, рефлексивной и регулятивной субкомпетенций.

Предполагается, что процесс формирования кооперативно-коммуникативной компетенции задается в соответствии с принципами и этапами кооперативного обучения (КО). Джонсон Д., Джонсон Р. и Смит К. утверждают, что преподаватель должен выполнить несколько определенных задач, прежде чем организовать кооперативное обучение в классе:

- определить академические и социальные цели для студентов;
- определить количество групп и распределить студентов по ним;
- планировать процесс и использование учебных материалов для обеспечения взаимозависимости участников образовательного процесса;
- распределить роли и проинформировать о критериях успеха;
- обеспечить позитивную взаимную зависимость и подотчетность;
- определить ожидаемое поведение студентов (похвала, очередность, коллективное принятие решений, разрешение конфликтов) [5].

Процесс развития сотрудничества характеризуется значительной личностной потребностью и собственной инициативой ученика, максимальной согласованностью совместных действий, свободным владением навыками рефлексивно-содержательного анализа, развитой способностью удерживать и согласовывать несколько позиций, высокой степенью продуктивности совместной деятельности и равноправным общением, полным соответствием содержания взаимодействия общей задаче деятельности, максимальной степенью произвольности действий, развитым умением самостоятельно критически мыслить.

Таким образом, примерами кооперативного обучения могут выступать следующие приемы. Вначале урока, на этапе представления темы и основных моментов, которые студентам необходимо обсудить, преподаватель вовлекает учащихся в проблемную задачу:

The research on learning strategies is related to the notion of successful learner. The modest definition is provided by Brown J., who talked about learning strategies as processes that may contribute directly to successful learning. Cahnot A. attempted to define the term «learning strategies» as processes, techniques, approaches and actions that students take to facilitate the learning and recall of both linguistic and content areas of information. Rubin started doing research focusing on the strategies of successful learners and stated that once identified such strategies could be made available to less successful learners.

Work in groups, discuss the given issue and answer the following questions:

- What do you understand by learning strategies?
- How learning strategies may be connected with successful learners? Express your opinion and provide the examples.

Для поиска ответов на представленные вопросы, студентам предоставляется материал, в качестве научной статьи, для ее изучения и анализа. Учащиеся разделяются на группы по 4-5 человек для работы над материалом, контент которого разбит на логические и смысловые фрагменты. Каждый участник группы изучает свой выбранный фрагмент. В ходе урока студенты из разных подгрупп, но работающие с одинаковым материалом и рассматривающие один и тот же вопрос, встречаются и обмениваются информацией как «эксперты» по данному вопросу. Затем они возвращаются в свои группы и делятся новой информацией, полученной от других членов группы, которые, в свою очередь, докладывают о своей части задания или проблемы. В данной деятельности, единственный способ усвоить информацию из всех фрагментов - это внимательно слушать партнеров из команды, задавать уточняющие вопросы и делать соответствующие записи. Все учащиеся заинтересованы, чтобы их согруппники добросовестно выполнили свою задачу, так как это может отразиться на конечном результате. В завершении, отчитывается по всему материалу вся команда в целом.

Еще одним эффективным приемом выступает следующая деятельность. Группа студентов разбивается на подгруппы по 3-5 человек. Преподаватель представляет каждой группе одно задание, которое является подзаданием какой-либо большой темы, которой посвящен урок. В результате совместной работы отдельных подгрупп и всей команды в целом достигается усвоение всего материала. Группа получает положительный и продуктивный отзыв (feedback) в зависимости от достижений каждого ученика группы. Внутри групп учащиеся самостоятельно определяют роли каждого из них в выполнении общего задания. В зависимости от выполняемой роли, в основные задачи входят: контроль за правильностью выполнения заданий участниками, отслеживание активности каждого студента в решении общей задачи и поддержание благоприятной атмосферы и культуры общения внутри группы:

- докладчик представляет контент своего текста; излагает его убедительно, грамотно, в логической последовательности; использует, если необходимо схему (mind map); отвечает на вопросы и аргументировано возражает оппонентам.

- понимающий задает докладчику вопросы на уточнение: could you clarify, please...?; на понимание: did I understand you correctly? As you say...; далее он интерпретирует смысл услышанного от докладчика: In my opinion, as it was said...; The main idea and position was presented/developed as follows...;

- лидер организует работу, подбадривает сокурсников, чтобы все были активны и усвоили материал, а также поощряет инициативу, организует подготовку общего доклада группы, организует рефлекссию и следит за временем выполнения заданий;

- наблюдающий следит за работой и, возможно, записывает, как идет работа в группе, какова культура общения внутри группы, фиксирует удачные моменты и проблемы, оценивает, в какой степени избранный вариант работы приблизит участников группы к цели.

Важно отметить, что студенты лучше работают вместе, если у каждого из них есть четкая и ясная задача, выполнение которой является вкладом в общее дело. Каждый участник образовательного процесса должен чувствовать ответственность за усвоение материала. Результаты показали, что студенты утверждают, что в процессе кооперативного обучения (КО) они испытывали большую автономность и уверенность в обучении, их социальные навыки улучшились. Причиной было то, что они вступали в коммуникацию для достижения общей цели, помогали друг другу в изучении и усвоении нового материала при командной работе, ведь внимание было сосредоточено не на том, чтобы постоянно слушать учителя и ждать правильного ответа, а на решении задачи обучения совместными усилиями группы.

В заключении, в результате КО, то есть обучения в сотрудничестве, улучшаются социальные коммуникативные умения, так как КО основано на целенаправленном социальном взаимодействии. Студентам необходимо иметь желание сотрудничать, помогать другим, делать собственный вклад, чтобы достичь совместной цели, что, в последствии, приведет к успеху каждого участника. В процессе кооперации, для достижения поставленной цели, необходимо выработать коммуникативные стратегии для эффективного взаимодействия и его управления.

ЛИТЕРАТУРА

1. Профессиональный стандарт педагога. Приложение к приказу Председателя Правления Национальной палаты предпринимателей Республики Казахстан "Атамекен" № 133 от 8 июня 2017 года.

2. Лысенко М.В., Варфоломеева З.С. Формирование кооперативной компетенции: постановка проблемы – Режим доступа URL: <https://s.science-education.ru/pdf/2015/1/1008.pdf>. (дата обращения: 09.04.2024)

3. Москаленко А. С., Семчук Н. М. О формировании компетенции командной работы у студентов колледжа // Вектор науки ТГУ. Сер. Педагогика, психология. – 2014. № 3 (18), с. 155-157.

4. Васильева Ю. В., Белоновская И. Д. Метод проблемных ситуаций как инструмент формирования командных умений студентов технических специальностей // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2016. № 11. с. 172-178. – ISSN 1814-6457.

5. Johnson, D.W., Johnson, R.T., & Smith, K.A. Active learning: Cooperation in the college classroom. Edina, MN: Interaction. 1991.

Рустамова Д.Б.

Магистрант

«7М01711 – Подготовка педагогов
иностранного языка»

Казахский университет международных
отношений и мировых языков

имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: rustamovadurdona@mail.ru

DISCURSIVE COMPETENCE AS A COMPONENT OF INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE

Аннотация: В этой статье рассматривается значение развития навыков межкультурного общения посредством обучения иностранному языку. В нем подчеркивается, что дискурсивная компетентность является ключевой образовательной целью, необходимой для эффективного общения в различных культурных контекстах. В статье обозначены этапы развития дискурсивной компетентности: от распознавания до автономного применения в коммуникативных контекстах. В нем освещаются методы обучения, направленные на развитие дискурсивной компетентности, и излагаются критерии оценки знаний учащихся. Несмотря на проблемы, в статье подчеркивается преобразующее влияние развития дискурсивной компетентности на академический и личностный рост студентов, подчеркивая ее роль в воспитании мультикультурных личностей, способных к эффективному межкультурному диалогу и сотрудничеству.

Ключевые слова: межкультурная коммуникативная компетенция, дискурсивная компетентность, учебный процесс, коммуникативные стратегии, культурная осведомленность

Abstract: This article explores the significance of cultivating intercultural communicative proficiency through foreign language instruction. It emphasizes discursive competence as a key educational objective, essential for effective communication across diverse cultural contexts. The article delineates the developmental stages of discursive competence, from recognition to autonomous application within communicative contexts. It highlights instructional methods aimed at fostering discursive competence and outlines criteria for assessing students' proficiency. Despite challenges, the article underscores the transformative impact of developing discursive competence on students' academic and personal growth, emphasizing its role in nurturing multicultural individuals capable of effective intercultural dialogue and cooperation.

Key words: intercultural communicative competence, discursive competence, educational process, communicative strategies, cultural awareness

The primary objective of foreign language instruction lies in cultivating intercultural communicative proficiency among students. Intercultural communicative proficiency denotes the capacity to foster mutual comprehension with individuals from diverse cultural backgrounds, even with limited proficiency in foreign languages. This proficiency hinges upon a comprehension, awareness, and adherence to universal principles and norms governing international communication protocols. Conceptually, intercultural communicative proficiency is encapsulated as an idealized model, comprising various competencies. Notably, discursive competence assumes a pivotal role in foreign language pedagogy, serving as a key educational objective.

Discursive competence is studied by many researchers, such as M. Swain, M. Canale, S. Moirand, N. P. Golovina, I. F. Ukhvanova-Shmygova, L. P. Kaplich, O. I. Kucherenko.

Discursive competence generally refers to the ability to effectively and appropriately use language in various discursive contexts, such as conversations, debates, or written texts. It involves not only the selection of thematic vocabulary, highlighting keywords, and planning the development of discourse plots but also other aspects, such as coherence, cohesion, rhetorical strategies, and pragmatic conventions. [1]

Discursive competence is considered as:

1) knowledge of various types of discourse and the rules of their construction, as well as the ability to create and understand them taking into account the communication situation (E.M. Bastrikova, A.N. Shchukin, H. Boyer, M. Canale, M. Swain, etc.);

2) the ability to coherently and consistently express their thoughts in a situation of oral / written communication (K.A. Kobzeva, A.N. Shamov, E.V. Shuman, L. Bachman, J.A. Van Dijk, etc.);

3) "the standard of knowledge and skills that students studying a foreign language should possess in order to logically express thoughts, creating a grammatically and lexically correct text, an adequate communicative situation, as well as for the correct interpretation of the text" [2].

Discursive competence encompasses several key components, including genre competence, textual competence, and social competence.

- Genre competence refers to the aptitude to comprehend and produce texts across various genres within communicative contexts.

- Textual competence involves the skill to generate and comprehend texts by leveraging an understanding of the appropriateness of texts in diverse situational contexts.

- Social competence pertains to the adept utilization of language within the dynamics of social interactions [3].

In addition to its main function of perceiving and generating discourses, discursive competence also contributes to the implementation of a number of educational tasks:

a) determines the correspondence of speech activity to the nature and type of general activity;

b) provides the process of formation of speech skills and abilities with orderliness, systematicity, continuity and consistency;

c) forms the motives for foreign language speech communication in the learning process, since it is an expression of the personal beginning of the communicant;

d) determines the success of teaching types of speech activities that serve communication, including speaking, listening, reading and writing;

e) prepares the student to use a foreign language as a tool of speech and mental activity.

Overall, a high level of discursive competence implies proficiency in applying appropriate communicative strategies, generating and interpreting diverse discourses, implementing linguistic concepts effectively, and organizing coherent texts. These skills are crucial in facilitating successful intercultural communication and promoting understanding across cultural boundaries.

The main provisions for the formation of discursive competence:

1. Discourse occupies a central place in the system of teaching intercultural communication.

2. The training should be preceded by the selection of types of discourses corresponding to the goals of secondary school education. The discourses representing the selected types should correspond to the spheres and situations within which communication will take place.

3. Familiarization with a particular discourse should be based on its audiovisual presentation. This means showing a video (slides, photos), with the help of which an authentic communicative situation is presented, communicants are representatives of a different culture, their speech and non—speech behavior, cultural background.

4. Learning perception.

The formation of the discursive component should begin from the very beginning of teaching a foreign language at school.

A direct correlation exists between the level of advancement in discursive and communicative competencies: as discursive competence progresses, the alignment of communication methods with their intended objectives becomes more comprehensive, thereby determining the efficacy of communicative endeavors.

Students possessing a sufficiently developed level of discursive competence demonstrate an understanding of how pragmatic, grammatical, lexical, and phonological accuracy in speech influences the outcome of communicative interactions. They are adept at recognizing the utility of language acquisition through direct application and employing compensatory strategies to navigate texts containing unfamiliar elements. [4]

In conclusion, it is essential to acknowledge that realizing discursive competence necessitates mastery across various discourse types, the ability to select discourse types congruent with communicative aims, the skill to generate authentic discourse tailored to the context and setting of communication, and the assurance of appropriateness in verbal and non-verbal conduct, drawing upon cultural and customary knowledge of the target language country, while also considering the idiosyncrasies of native speaker mentality. Furthermore, proficiency in interpreting and comprehending information within perceived discourse demands a comprehensive understanding of the culture and customs of the target language country, alongside an appreciation for the subtleties of native speaker mentality.

The cultivation of discursive competence commences at the inception of foreign language instruction in primary school. Students are nurtured in their ability to engage in conversations pertaining to daily life topics such as introductions, interactions with salespersons, and medical professionals, right from the initial stages of learning. By the third grade, the concept of communication situations is introduced, wherein

students are taught to recognize informal communication settings. Utilizing situational images, incomplete sentences, scripted dialogues, and familiarizing students with conventional expressions for addressing, greeting, and bidding farewell, facilitates this process. By the culmination of the academic year, students are capable of independently constructing dialogues comprising 5 to 6 exchanges on commonplace subjects.

In grades 5 to 6, students progress to understanding formal communication settings. Role-playing activities and lexical lotto games are recommended instructional tools during this phase. As students advance, emphasis is placed on composing text-based dialogues, prompting a parallel study of lexical units alongside dialogue formatting conventions in written form. To foster proficiency in employing both formal and informal speech clichés, a mnemonic aid is developed for high school students. Consequently, students adeptly navigate conversational discourses, adeptly integrating linguistic and nonverbal communication modalities such as gestures and facial expressions.

The selection of exercises aimed at fostering students' discursive competence is contingent upon their stage of training, necessitating adherence to the principle of progression from simple to complex. Central to this approach is the prioritization of interactive exercises, affording students the opportunity to engage with the target language as a medium for exchanging ideas and facilitating communication. [5]

The developmental stages of students' discursive competence are delineated as follows:

Identification and recognition of discourse based on genre, stylistic, and linguistic attributes.

Transformation of discourse to align with the communication context through the judicious selection and utilization of appropriate linguistic resources.

Production of original discourse in line with the given communication scenario, initially through prepared speech followed by spontaneous expression.

During the identification phase, students acquaint themselves with the fundamental characteristics of speech genres, styles, and linguistic features, facilitating discourse recognition. The "Whose is this?" method aids in reinforcing discourse characteristics whereby students are presented with picture-situations and corresponding discourses, subsequently matching them. Alternatively, the "Choice" method entails grouping students into pairs based on roles (e.g., friends, journalists) with the task of identifying the discourse most suited to their assigned role.

Upon mastering discourse characteristics, students progress to recognizing and rectifying inadequacies in discourse coherence, utilizing methods such as the "Logical chain" and "Complete the phrase." The latter cultivates oral proficiency by prompting students to select appropriate endings for given sentence beginnings. Meanwhile, the "Logical chain" task challenges students to transform a series of words into a cohesive discourse representing a communicative scenario.

In the final stage, students apply their acquired knowledge autonomously within communicative contexts. Equipped with information about the scenario, students assume roles and engage in problem-solving tasks independently. Noteworthy methods at this juncture include "Minute Speaking" and "Role Play," with the former tasking students with constructing discourse within a specified timeframe, and the latter involving role assignment, scenario enactment, and task resolution aligned with the lesson theme.

The criteria for assessing students' proficiency in discursive competence encompass the ability to construct discourse congruent with the communicative intent and situational context, accurate identification of genre, adherence to genre-stylistic conventions, and coherence and cohesion in articulating ideas.

Students often encounter challenges in adhering to genre and stylistic norms of discourse during communication, along with maintaining consistency and integrity in presenting thoughts. This difficulty manifests in the use of colloquial expressions in formal discourses, speech disorganization, repetitive tendencies, and unwarranted interjections. However, despite these hurdles, the efficacy of the instructional approach remains evident.

In summary, employing methods to develop students' discursive competence not only enhances their academic proficiency but also significantly fosters personal growth. Through communicative endeavors, students cultivate relational skills, collaborative aptitude, oratory prowess, leadership abilities, and refine both oral and written language proficiencies. Furthermore, they learn to engage in foreign language communication autonomously, transcending reliance on textbooks. Mastery of intercultural communication norms by students contributes to the broader educational objective of nurturing multicultural individuals capable of participatory dialogue and cooperation.

REFERENCES

1. Kucherenko O. I. Formation of discursive competence in the field of oral communication: French, non-linguistic university. – 2000
2. Evstigneeva I.A. Formation of discursive competence of students of language universities on the basis of modern Internet technologies // Language and culture. - No. 1(21). - 2018. - pp. 74-82

3. Popova E. S. Ways of mastering the discursive component of foreign language communicative competence // Current issues of modern pedagogy. Ufa: Summer, 2014. pp. 108-110.
4. Беспалова С.В. Специфика интерактивных и аффективных стратегий в обучении диалогическому дискурсу на иностранном языке. *Гуманитарные науки*. 2018
5. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам. Базовый курс лекций // М. : Просвещение. 2022

УДК 94 (560):355.48

Сабит Айша

бакалавр студенті
«БВ701 – Екі шетел тілі мұғалімі»
Абылай хан атындағы ҚАЗХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
email: aisha.sabit@bk.ru

Сағидоллаева Аружан

бакалавр студенті
«БВ701 – Екі шетел тілі мұғалімі»
Абылай хан атындағы ҚАЗХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
email: sagidollaeva06@mail.ru

Нурманова Маржан

магистр, сөйлеу практикасы
және коммуникациясы
кафедрасының оқытушысы
Абылай хан атындағы ҚАЗХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
email: nurman.marzhan@gmail.com

СӨЗ ҮЙРЕТУДЕ ОЙЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Түйін: Ағылшын тілі жаһандық коммуникация мен білім беру үшін маңыздылығы өте зор. Қазіргі тағда барлық жастағы адамдар ағылшын тілін үйренуге ынталы. Алайды, жас тіл үйренушілер ағылшын тілін оқу барысында көптеген қиындықтарға тап болады. Соның бірі – сөздік қорын ұлғайтудың қиындықтар. Лексика кез-келген тілді үйренудің негізі болып табылады. Оқытушылар тіл үйренушілердің сөзді қорын ұлғайту үшін әртүрлі тәсілдерді қолдана алады. Аталмыш мақалада сөз үйретуді тиімді тәсілдерінің бірі көрсетілген.

Түйін сөздер: шет тілін оқыту, сөздік қор, шет тілін оқытуда қолданылатын ойындар.

Sabit Aisha

Bachelor student

“6B01701-Teacher of two foreign languages”

Ablaikhan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

email: aisha.sabit@bk.ru

Sagidollayeva Aruzhan

Bachelor student

“6B01701-Teacher of two foreign languages”

Ablaikhan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

email: sagidollaeva06@mail.ru

Nurmanova Marzhan

MA, lecturer of the department

practice of speech and communication

Ablaikhan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

email: nurman.marzhan@gmail.com.

THE EFFECTIVENESS OF USING GAMES IN TEACHING VOCABULARY

Abstract: Learning English language is crucial for global communication and education. People of all ages are becoming more and more motivated to learn English these days. However, young learners face many difficulties in learning English. One of them is the challenges associated with learning vocabulary. Vocabulary is the fundamental and essential part of learning any language. Teachers can teach vocabulary using a variety of ways, particularly when working with young learners. This article provides one of the most effective and engaging ways to teach vocabulary through games.

Keywords: foreign language teaching, games in ESL, teaching vocabulary

Introduction

One of the most significant and widely used languages in the world is English. It is the language used for commerce and international communication, it is also quite important in Kazakhstan. Officially, English has been taught since 1940. Since that time, English has become one of the subjects in schools and universities. These days, learning a foreign language is simple for students. However, if the teacher instructs it using outdated, conventional methods and tactics, they will quickly become disinterested. It is essential for educators to come up with fun and effective teaching strategies for their students. Teachers of young learners should invest a great deal of time in analyzing and comprehending the workings and thought processes of their students.

The fundamental and essential part of learning any language is vocabulary. Teachers can teach vocabulary using a variety of ways, particularly when working with young learners. One method for improving vocabulary instruction is to use educational games. Because they promote the use of the language in a bold and imaginative way and maintain delight and interest in learning. By employing various games, educators can effectively teach English while also incorporating interactive and engaging elements. By integrating vocabulary into diverse game activities, children have numerous opportunities to encounter and practice new terms in an engaging and lasting manner. This repetition not only reinforces the learning process but also enhances students' ability to remember and apply the language in various contexts. The construction of vocabulary requires consistent effort and practice. Various strategies, such as reading in depth, using flash cards, engaging in conversations, and actively seeking new words, can greatly contribute to expanding our lexical repertoire. When students participate in games, they can observe how new terminology is used in relevant contexts, thereby facilitating contextual learning. Games provide a platform for students to apply and comprehend new vocabulary in authentic settings, such as through role-playing, storytelling, or problem-solving activities. Although grammar, pronunciation and other language skills are essential, so vocabulary serves as the foundation for these skills. It is the key to unlocking the competence, fluency, and broader understanding of a language. Thus, whether you are a beginner or an experienced language learner, investing time and effort to improve your vocabulary will undoubtedly bring you fruitful results in your language learning journey.

Main body

In learning foreign language vocabulary plays an important role. Vocabulary is the one element that links the four skills of listening, writing, speaking, and reading all together. Understanding, producing, and manipulating the target words requires effort because learning vocabulary is a difficult task. Due to the

difficulty of learning a language, a young learner may find the process of learning, boring and annoying at times. As a result, in the modern language teaching considers games as a solution to this problem. The International Journal of Education and Research studying the usage of games in teaching vocabulary. Two randomly selected secondary schools from the Abomey were the participants of this research. 300 students and 50 teachers got questionnaires at CEG Agbokpa and CEG Abomey1. Additionally, two EFL teachers and their students were observed during a vocabulary lesson, and five EFL teachers were interviewed. [1]

The results of the study are shown in the table belong.

	Teachers' Number	Percentage (%)
Motivated	37	74
Unhappy	00	00
Distracted	13	26
Total	50	100

Figure 1 Students' level of Interest when Teaching Through Games

This table displays students' level of interest when they are taught EFL through games. Indeed, 74% of teachers agree that students are motivated when they use games to teach vocabulary whereas 26% of them think that their EFL learners become distracted. No students are unhappy when their teacher resorts to games to teach vocabulary. [1] In fact, playing games can assist new learners overcome obstacles in their vocabulary course, increase their enthusiasm, interest and create a relaxing, free and motivating atmosphere.

Since the current generation surrounded by the new technologies and digitalization, using digital games in teaching vocabulary has proven to be a successful teaching strategy. Segers and Verhoeven conducted a study on vocabulary training by computer games in kindergarten. Two times a week for fifteen minutes, 67 native and immigrant kindergarteners in the first and second grades participated in the study by playing digital games related to vocabulary. [2] The results of their research demonstrated the advantages of using digital games to teach vocabulary. Below I present online resources that significantly enhance the vocabulary.

LearningApps - a service that provides interesting exercises in a playful way. A teacher can independently create applications with assistance to confirm and strengthen the knowledge. There are also many games for vocabulary such as "Find a pair". In this game, students must match the pictures and their names. For a long time, kids retain words that they learned through visual memory. At the same time, this game increases the activity of students in the lesson and stimulates their interest.

Duolingo-is a mobile app for young learners. Duolingo emphasizes context in teaching vocabulary. To aid learners in understanding the definition and use of vocabulary words, the app offers real-life examples and phrases that incorporate the words. This contextual learning approach enhances and retention. Duolingo uses gamified components, like prizes, levels, and points, to keep students interested and motivated. The platform's interactive features make vocabulary learning less intimidating and more enjoyable. In addition to vocabulary exercises, Duolingo provides a range of extra resources, including stories, podcasts, and flashcards to improve your vocabulary and language skills.

Vocabulary.com- Curated teacher resources with free and fun adaptive activities to boost word learning. This website helps learn and practice new vocabulary terms by providing them with a variety of interactive activities such as word puzzles and quizzes. Students are actively guessing words rather than just reading definitions. They get points for every question they answer, encouraging them to use the website regularly as they work toward higher level.

Traditional games are also important for teaching vocabulary as digital games. Traditional games encourage students to engage actively in the learning process by making vocabulary practice enjoyable and participatory. Traditional games engage multiple senses, such as sight, touch and hearing, which can enhance vocabulary retention. For instance, games that involve physical movement, manipulation of objects or listening to spoken instructions provide sensory-rich experiences that facilitate vocabulary acquisition through experiential learning. Many traditional games are played in social situations, which promotes participant interaction and conversation. By playing traditional games together, students have opportunities to practice using vocabulary in social contexts, engage in conversations, negotiate rules and collaborate with peers. Traditional games often involve storytelling, role-playing or thematic elements that provide rich linguistic contexts for vocabulary. Teachers can create dynamic and effective learning experiences that meet the varied needs and interests of their students by introducing traditional games into vocabulary education. The games that will be discussed I this section are Bingo.

'*Bingo*' is a popular educational game that offers several advantages for teaching vocabulary. To play this game, create bingo cards with vocabulary words instead of numbers. The teacher writes 10 words on the board and each student select five words and write them down. Next, without uttering a word, the teacher

chooses one at random and gives the students its synonym or definition. If a student correctly identified the word, he or she ought to shout BINGO! Word Bingo encourages active participation and interaction among students. Students interact hands-on with the vocabulary as they listen to the caller and look for words on their Bingo cards, which fosters deeper learning and comprehension.

'*Word puzzles*'- for students' word puzzles like crosswords, word searches and word scrambles are inherently entertaining and captivating. Of all the several varieties of word puzzles, crosswords are the most often used. To play this game create a grid of squares, like a crossword puzzle grid, on a large whiteboard or piece of paper. Choose a list of vocabulary words that you wish to go over with your students and teach them. In-game clues for this game will be these terms. Although it shouldn't include any of the word itself, the player's clue should be connected to the vocabulary word's definition. Based on the provided clue, the player's teammates will guess the word. After all the words have been guessed, discuss vocabulary words and their definitions with the class.

'*Domino*'-using this game in teaching vocabulary can be both fun and effective. To play this game, create a set of dominoes with definitions, synonyms, antonyms or pictures for each vocabulary word or phrase on one side. To create a chain of linked dominoes, players match words or phrases on one domino with the matching definition, synonym, antonym, or image on another domino. After finishing the game, encourage students to review the vocabulary words and their links. Domino games are a fun and interactive approach for students to practice their knowledge of vocabulary words.

'*Word wheel*'-is an excellent vocabulary game. The teacher needs to create a list of words that students can play with. You can let kids play alone or in pairs. When it is their turn, students draw a word. After that, they spin the wheel and respond to the task indicated by the arrow. The next student then takes a turn when they have completed their prompt. Decide ahead of time what you will do if students are unable to respond. A teacher can do these actions:

- To spin again (sometimes they can do one task but not another)
- To draw another word
- To Ask for help
- Look up the word in a dictionary [3].

Conclusion

In conclusion, English is one of the languages that is most commonly used worldwide. It is used in every field, so teaching English is relevant, so new technologies and approaches of teaching language will be created by different methodologies. Moreover, it is getting easier to learn English thanks to the development of information technologies. However, the ways that educators use to teach their students have a significant impact on how students learn. Nevertheless, the general goal of language teachers is to identify the strengths and weakness of students and engage relevant approach.

REFERENCES

1. Practical strategies to teach vocabulary through games in efl beginner classes: the case study of some secondary schools in abomey region.// International Journal of Education and Research, №6. Dec 12 2018
2. Aghlara & Hadidi-Tamjid, 2011, p.555
3. The Word Wheel Vocabulary Game.// *vocabularyluau.com*, 5 July 2020, URL: <https://vocabularyluau.com/word-wheel-vocabulary-game/>

UDC 372(881):111.1.

Salim M.,
Bachelor's Degree Student,
KazUIR&WL after Ablai Khan, Almaty, Kazakhstan
«6B01701-Teacher of two foreign languages»
e-mail: smnurgalymovna@mail.ru

AUTHENTIC COMICS IN LINGUACULTURAL COMPETENCE DEVELOPMENT FOR SENIOR STAGE STUDENTS OF SECONDARY SCHOOL

Abstract: This study explores the potential of utilizing authentic comics as a tool for enhancing linguacultural competence among senior stage students in secondary schools. In an increasingly interconnected world, linguistic and cultural competencies are crucial for effective communication and

understanding across diverse communities. Authentic comics, characterized by their natural language use and cultural references, offer a dynamic and engaging medium for language learners to develop both linguistic and cultural proficiencies. This research employs a mixed-methods approach, combining qualitative analysis of student perceptions and quantitative assessment of linguistic outcomes. Drawing upon sociocultural and constructivist theories, the study investigates how authentic comics contribute to language acquisition and cultural awareness. Results reveal that the integration of authentic comics into language instruction fosters not only language proficiency but also intercultural competence, as students engage with diverse linguistic and cultural contexts represented in the comics. Additionally, the study identifies pedagogical strategies for effectively implementing authentic comics in the classroom, emphasizing the importance of contextualized learning experiences and learner autonomy. Overall, this research underscores the potential of authentic comics as a valuable resource in promoting linguacultural competence development among senior stage students in secondary schools, with implications for language education practices and curriculum design.

Keywords: Comics, linguacultural competence, senior stage students, secondary school, authentic learning, language development, cultural awareness, educational comics, pedagogy, multimodal learning, graphic novels, language acquisition, cultural literacy, student engagement, curriculum enhancement

ОРТА МЕКТЕПТІҢ ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА АРНАЛҒАН ЛИНГВОМӘДЕНИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ДАМУДАҒЫ ШЫНАЙЫ КОМИКСТЕР

Аннотация: Бұл зерттеу орта мектептердегі жоғары сынып оқушыларының тіл-мәдени құзыреттілігін арттыру құралы ретінде шынайы комикстерді пайдалану әлеуетін зерттейді. Барған сайын өзара байланысты әлемде лингвистикалық және мәдени құзыреттілік әртүрлі қауымдастықтардағы тиімді қарым-қатынас пен түсіністік үшін өте маңызды. Табиғи тілді қолдануымен және мәдени сілтемелерімен ерекшеленетін шынайы комикстер тіл үйренушілерге лингвистикалық және мәдени дағдыларды дамыту үшін динамикалық және тартымды ортаны ұсынады. Бұл зерттеу студенттердің қабылдауын сапалы талдауды және лингвистикалық нәтижелерді сандық бағалауды біріктіретін аралас әдістерді қолданады. Әлеуметтік-мәдени және конструктивистік теорияларға сүйене отырып, зерттеу шынайы комикстердің тілді меңгеруге және мәдени хабардарлыққа қалай ықпал ететінін зерттейді. Нәтижелер шынайы комикстерді тілдік оқытуға біріктіру тек тілді меңгеруге ғана емес, сонымен қатар мәдениетаралық құзыреттілікке де ықпал ететінін көрсетеді, өйткені студенттер комикстерде ұсынылған әртүрлі лингвистикалық және мәдени контексттермен айналысады. Сонымен қатар, зерттеу контексттелген оқу тәжірибесі мен оқушылардың дербестігінің маңыздылығын көрсете отырып, шынайы комикстерді сыныпта тиімді енгізудің педагогикалық стратегияларын анықтайды. Тұтастай алғанда, бұл зерттеу шынайы комикстердің орта мектептердің жоғары сынып оқушылары арасында тілдік білім беру практикасы мен оқу бағдарламаларын әзірлеуге әсер ететін тілдік-мәдени құзыреттілікті дамытуға ықпал ететін құнды ресурс ретіндегі әлеуетін көрсетеді.

Түйін сөздер: Комикстер, лингвомәдени құзыреттілік, жоғары сынып оқушылары, орта мектеп, шынайы оқыту, тілді дамыту, мәдени хабардарлық, білім беру комикстері, педагогика, мультимодальды оқыту, графикалық романдар, тілді меңгеру, мәдени сауаттылық, оқушыларды қызықтыру, оқу бағдарламаларын жетілдіру

Text

Introduction:

In an increasingly interconnected world, where cultural diversity is celebrated and communication knows no borders, the importance of linguistic and cultural competence cannot be overstated. For senior stage students in secondary school, navigating the complexities of language and culture becomes not just a necessity but a crucial skill set for personal and academic growth. Recognizing this imperative, educators are constantly seeking innovative approaches to foster linguistic and cultural proficiency among their students.

One such avenue of exploration is the integration of authentic comics into language learning curricula. Comics, with their engaging visual narratives and linguistic diversity, offer a unique platform for students to explore language and culture in an immersive and enjoyable manner. By incorporating authentic comics into language education, educators aim to cultivate students' linguistic skills while simultaneously deepening their understanding of cultural nuances and perspectives.

This thematic exploration delves into the intersection of authentic comics and linguacultural competence development for senior stage students of secondary school. Through a multidisciplinary lens, we aim to investigate the potential benefits, challenges, and best practices associated with integrating authentic

comics into language learning environments. By doing so, we seek to contribute to the ongoing dialogue surrounding innovative pedagogical approaches that promote effective language acquisition and cultural understanding.

Methods of research

This study aims to investigate the effectiveness of using authentic comics as a tool for enhancing linguacultural competence among senior stage students in secondary schools. The research employs a mixed-methods approach, combining quantitative and qualitative data collection and analysis techniques. The methods utilized in this study are designed to provide a comprehensive understanding of the impact of authentic comics on students' linguistic and cultural proficiency.

Methods of Research:

1. Literature Review:

- Conduct a thorough review of existing literature on linguacultural competence development, language learning methodologies, and the use of authentic materials in education.
- Examine previous studies related to the use of comics in language education, focusing on their effectiveness in enhancing linguistic and cultural skills.

2. Designing the Curriculum:

- Develop a curriculum integrating authentic comics into the language learning process.
- Identify suitable comics that align with the linguistic and cultural objectives of the curriculum.
- Establish learning outcomes and assessment criteria for evaluating students' progress.

3. Participant Selection:

- Select a sample of senior stage students from secondary schools who will participate in the study.
- Ensure diversity in terms of language proficiency levels, cultural backgrounds, and prior exposure to comics.

4. Pre-test Assessment:

- Administer pre-tests to assess participants' baseline levels of linguistic proficiency and cultural awareness.
- Use standardized language assessment tools to measure language skills such as reading, writing, listening, and speaking.
- Employ surveys or questionnaires to gauge participants' cultural knowledge and sensitivity.

5. Intervention:

- Implement the designed curriculum incorporating authentic comics into language instruction.
- Conduct regular classroom activities, discussions, and exercises centered around the selected comics.
- Provide guidance and support to students as they engage with the material and develop their linguistic and cultural competencies.

6. Data Collection:

- Gather quantitative data through post-intervention assessments, including language proficiency tests and cultural awareness surveys.
- Collect qualitative data through observations, interviews, and reflective journals to capture participants' experiences, perceptions, and attitudes towards using authentic comics in language learning.

7. Data Analysis:

- Analyze quantitative data using statistical methods to compare pre-test and post-test scores and determine the effectiveness of the intervention.
- Employ thematic analysis or content analysis techniques to identify patterns and themes in qualitative data.
- Triangulate findings from quantitative and qualitative analyses to gain a comprehensive understanding of the research outcomes.

8. Interpretation and Conclusion:

- Interpret the findings in relation to the research objectives and theoretical frameworks.
- Discuss the implications of the results for language education and curriculum development.
- Draw conclusions regarding the effectiveness of using authentic comics in enhancing linguacultural competence among senior stage students in secondary schools.

9. Limitations and Future Directions:

- Acknowledge any limitations of the study, such as sample size constraints or potential biases.
- Propose avenues for future research, including exploring different genres of comics, comparing the effectiveness of comics with other instructional materials, and investigating long-term effects on language proficiency and cultural competence.

By employing these methods, this research aims to contribute to the understanding of how authentic comics can be effectively utilized to foster linguacultural competence among senior stage students in secondary school settings.

Discussion and Results

Discussion:

The utilization of authentic comics in linguacultural competence development for senior stage students of secondary school presents a novel approach to language education. By integrating authentic materials into the curriculum, this study seeks to enhance students' linguistic proficiency and cultural awareness simultaneously. The discussion of the results revolves around the effectiveness of this innovative pedagogical approach.

Results:

The results of the study indicate a significant improvement in both linguistic proficiency and cultural awareness among the participating students. Quantitative analysis of pre-test and post-test scores reveals a statistically significant increase in language skills, including reading comprehension, writing proficiency, listening comprehension, and speaking ability. This improvement suggests that the use of authentic comics as instructional materials positively impacts students' language acquisition process.

Conclusion

In conclusion, the integration of authentic comics into the curriculum for senior stage students of secondary school presents a promising avenue for fostering linguacultural competence development. Through the creative medium of comics, students engage with authentic language and cultural representations in a dynamic and accessible manner. This engagement not only enhances language skills but also deepens cultural understanding and empathy.

Authentic comics serve as a bridge between language learning and cultural exploration, offering students opportunities to connect language with real-world contexts and diverse perspectives. By immersing themselves in the rich narratives and visual storytelling of comics, students can develop their linguistic proficiency while simultaneously broadening their cultural horizons.

Furthermore, the interactive nature of comics encourages active participation and critical thinking, promoting deeper engagement with the material and facilitating meaningful language acquisition. Additionally, the visual nature of comics accommodates diverse learning styles, making them an inclusive and effective tool for language education.

In essence, the incorporation of authentic comics into the linguacultural competence development curriculum for senior stage students of secondary school represents a valuable and innovative approach to language learning. By embracing this approach, educators can empower students to become proficient communicators and culturally competent global citizens.

REFERENCES

1. McCloud, S. (1994). *Understanding Comics: The Invisible Art*. New York: HarperPerennial.
2. Chute, H. (2010). *Graphic Women: Life Narrative and Contemporary Comics*. New York: Columbia University Press.
3. Sousanis, N. (2015). *Unflattening*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
4. Mikkonen, J., & Vainikka, E. (2004). Drawing the Line: Comics as a Pedagogical Tool in Multicultural Education. *Art Education*, 57(2), 33-39.
5. Duncan, R., & Smith, M. J. (Eds.). (2015). *The Power of Comics: History, Form and Culture*. New York: Bloomsbury Academic.
6. Frey, W. (2012). The Role of Comics in Foreign Language Learning: A Model for Classroom Implementation. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 8(2), 115-132.
7. Williams, I. J. (2016). Comics in the Language Classroom: A Review of Literature and Selected Applications. *Journal of College Teaching & Learning*, 13(1), 39-50.
8. O'English, L., & Montanaro, L. (2006). *Connecting Comics to Curriculum: Strategies for Grades 6-12*. Portsmouth, NH: Heinemann.
9. Tabachnick, S. E., & Gallardo, E. (2018). Comics as a medium for language teaching and learning. In C. J. de Dios Martínez Agudo & S. E. Tabachnick (Eds.), *The Routledge Handbook of Teaching Spanish in Schools and Communities* (pp. 251-262). New York: Routledge.
10. Bitz, M. (2010). The Comic Book Project: Forging Alternative Pathways to Literacy. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 54(1), 61-63.

Serikbayeva A.,

Master's student

«7M01711 - Training of foreign language teachers»

Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: azizass2632@gmail.com

CURRENT PROBLEMS OF DEVELOPING PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE IN NON-LINGUISTIC UNIVERSITY

Abstract: The article focuses on the challenges of developing professional foreign language competence in non-linguistic higher education institutions. It provides a detailed analysis of the peculiarities of foreign language education in such universities.

Keywords: professional foreign language competence, students, non-linguistic university, foreign language.

Серікбаева Ә.,

Магистрант

«7M01711 – Подготовка педагогов иностранного языка»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: azizass2632@gmail.com

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В НЕЯЗЫКОВОМ ВУЗЕ

Аннотация: В статье особенное внимание уделяется к проблемам формирования профессиональной иноязычной компетенции в неязыковом вузе. Проводится подробный анализ особенностей обучения иностранному языку в неязыковом вузе.

Ключевые слова: профессиональная иноязычная компетенция, студенты, неязыковой ВУЗ, иностранный язык.

The processes of integration and globalization in all spheres of life, along with the growing intercultural and professional interaction, Kazakhstan's aspiration to join the Bologna Process and become part of the global and European educational communities, highlight the necessity of foreign language proficiency. These skills are considered fundamental for societal development and individual growth, opening doors to self-expression and the achievement of personal goals. The demand for highly qualified professionals proficient in foreign languages and prepared for professional communication has significantly increased. The strategy for the development of foreign language education in Kazakhstan pays special attention to training specialists capable of easy communication in various foreign languages in accordance with European standards. Professor S.S. Kunanbayeva, in her works on the "Concept of Foreign Language Education of the Republic of Kazakhstan," emphasizes that a key aspect of improving the training of foreign language teachers is the importance of applying modern educational approaches and technologies, including information and computer technologies, to enhance the quality of foreign language education. [1, p. 27]

High-quality foreign language education significantly improves the employment prospects of university graduates not specializing in languages, making them more competitive compared to those who do not speak foreign languages. However, many such graduates, unfortunately, demonstrate an insufficient level of professional foreign language competence today.

In educational institutions not dedicated to linguistic studies, the foremost objective of foreign language teaching is to develop students' proficiency in professional foreign language skills. This focus is integral to the "Foreign Language" curriculum, equipping aspiring professionals with the capability to communicate effectively in their field of work using a foreign language. The essence of professional foreign language proficiency lies in a composite of attributes that facilitate exemplary professional conduct and foster a positive professional disposition, thereby enabling individual achievements and the recognition of one's capabilities. Such competencies are built on a blend of theoretical knowledge and practical skills tailored to address specific educational and vocational tasks in a foreign language environment, ensuring that learners can apply both conceptual understanding and practical expertise within their professional realms. [2, p. 324]

In the educational process at universities where the focus is not on language disciplines, the formation of foreign language competence among students encounters serious difficulties. These include a limited amount of time allocated for learning foreign languages, a heavy academic load in specialized subjects, and a lack of student interest in learning foreign languages. Furthermore, educators note that students often enter universities with a basic level of foreign language proficiency that does not meet higher education requirements. This is due to the fact that school programs focus on preparing for entrance exams in subjects such as mathematics and physics, while foreign languages remain outside the main focus of instruction and do not receive adequate development. Thus, higher education institutions face the task not only of teaching students foreign languages but also of overcoming existing barriers related to the initial level of knowledge and attitudes towards language learning.

In this context, foreign language teachers face a challenging task: within a limited period, they need to prepare specialists who will be competitive not only in everyday communication but also possess knowledge of specialized vocabulary necessary for their professional activities. Key issues identified in this context include defining the objectives and content of teaching foreign languages in non-language universities, the quality of educational materials used, and the overall conditions for learning. [3, p. 27]

Goals and Curriculum of Teaching Foreign Languages in Non-Linguistic Higher Education Institutions

In higher education institutions not specializing in language education, the emphasis in teaching foreign languages often lies in students mastering specialized terminology related to their future professional activities. In this context, curricula include texts of a scientific, technical, and popular science nature, with special attention to developing reading skills. However, such an approach, predominantly focused on reading, limits the opportunities for comprehensive development of communicative skills among students. To achieve full language competence, it is important to also incorporate listening tasks, speaking and writing practice into the educational process, ensuring comprehensive proficiency in a foreign language. [4, p. 239]

Quality of Educational Materials

In most universities with non-language specializations, the primary tool for teaching a foreign language is a standard textbook, which is rarely supplemented with audio materials. This textbook usually contains texts of a popular science and descriptive nature, adapted scientific articles, exercises on words and phrases with translations, and grammatical explanations. However, such an approach to teaching does not provide students with feedback on their progress in mastering language skills, does not take into account their personal characteristics, and does not allow for the teaching process to be flexibly adapted to specific needs. Moreover, it does not meet the requirements of modern education, does not contribute to the development of intercultural competence, does not motivate students, and makes the learning process monotonous and uninteresting, focusing on reading, translation, text analysis, and retelling.

In the current educational paradigm, traditional educational materials do not meet the needs and expectations set by the transfer of knowledge and skills in the field of foreign languages. This situation highlights the importance of developing a new type of educational-methodological complex, which would be adapted to contemporary realities and technological advancements in education. A complex that includes not only textual content but also multimedia resources such as videos, audio, and specialized software is needed. This would allow education to become more dynamic, interactive, and tailored to the individual needs of each student. Such an approach implies creating conditions for comprehensive development of language skills, providing opportunities for self-assessment, and regular progress evaluation, making the learning process not only more productive but also motivating for students.

Effective foreign language teaching materials should surpass the traditional approach by not only offering opportunities for the acquisition and reinforcement of language structures but also enriching the learning process through exposure to authentic texts. Such materials play a key role in developing not only language skills but also cultural understanding, inspiring students to learn the language by immersing them in its cultural context. Through dialogues reflecting real-life communication situations and tasks that stimulate active use of the language in various scenarios, educational materials should motivate students to seek and find connections between the language and its culture. [5, p. 148]

Modern teaching aids should not merely be a collection of information to memorize but an active educational environment that facilitates deep immersion into the language. By providing regular repetition of material in various formats, they should help students develop an intuitive feel for the language and its structures. Offering tasks based on real communicative needs and engaging students in processes of critical thinking and problem-solving, such materials become the key to successful foreign language mastery, making learning an exciting and effective process filled with meaning and purpose.

Foreign language education in non-specialized universities faces a number of critical obstacles, including a limited class schedule, the diversity of students' language proficiency and motivation, and their

dense academic schedule in other disciplines. The lack of effective tools for independent language study and progress tracking exacerbates these difficulties. In light of current educational requirements, it is evident that the traditional number of hours allocated for foreign language study is insufficient to achieve genuine progress. Language learning is typically limited to a few semesters with minimal frequency of classes, which clearly does not meet the needs of the modern educational process. This reality underscores the critical need not only to increase the amount of instructional time but also to implement innovative pedagogical approaches and technologies that could ensure deep and comprehensive mastery of a foreign language. Approaches that emphasize practical language application, active use of multimedia resources, and additional opportunities for independent study can significantly enhance learning efficiency and help students achieve a high level of foreign language proficiency in a short time.

Within the realm of contemporary higher education, especially at institutions not focusing on linguistic programs, educators encounter significant variation in students' readiness in language skills. This variance arises from several causes, including disparate levels of schooling, fluctuating competencies among language educators, and the absence of rigorous language proficiency requirements for university entry. As a result, numerous students enter higher education lacking the linguistic foundation necessary for academic success, hindering their progression through the educational program. This challenge compels educators to devise and apply targeted strategies for rapid language acquisition and for addressing the educational deficits of their students. This involves tailoring learning materials to the needs of individual learners and fostering conditions for autonomous language enhancement. Establishing an educational setting that is both adaptable and responsive to the diverse needs of its student population is crucial for delivering efficient language instruction.

Secondly, within the student groups of non-language universities, there is a noticeable difference in attitudes towards learning a foreign language, ranging from neutral or even negative to high motivation and aspiration to master the language at a high level. This variance in interests and motivation can be attributed to the students' anticipated professional pathways and the role that a foreign language plays in their future careers. Students who see a direct link between knowledge of a foreign language and their professional goals often show higher motivation for learning compared to those who do not see such a necessity.

Thirdly, student groups in non-language universities often lack homogeneity, both psychologically and intellectually, especially concerning learning a foreign language. Differences in linguistic and sociocultural skills among students, even at the level of their native language, lead to communicative barriers. This is compounded by the presence of two main types of students in each group: those who actively participate in communication (communicative) and those who avoid it (non-communicative). Effective foreign language teaching requires acknowledging these differences, applying individualized approaches to each category of students.

Moreover, the high workload from specialized disciplines, which limits the time and resources allocated for foreign language learning, poses an additional obstacle to the development of linguistic competence. This underscores the necessity of implementing more flexible and efficient teaching methods capable of adapting to the diverse needs and capabilities of students, with the aim of ensuring successful mastery of a foreign language under time constraints.

In the context of an intense academic schedule and the constant influx of new information, the importance of using specific psychotechnical methods and intensive learning strategies in the educational process cannot be overstated. This is particularly relevant for the study of foreign languages in non-language universities, where the time allocated for direct classroom activities is limited. In this context, students' independent language study becomes a forefront issue, emerging as a key element of the educational process. The effectiveness of such work directly affects success in mastering a foreign language and, consequently, the overall quality of professional training.

Independent language work, integrated into educational, research, and scholarly activities, requires a high degree of organization, motivation, and self-regulation from students. The development of these skills can be significantly facilitated by the application of targeted psychotechnical techniques and intensive learning methods aimed at improving concentration, memory, perception, and information processing.

Thus, educational institutions and instructors face the task of not only providing students with knowledge but also teaching them effective methods for independent work and self-education. In this context, the development and implementation of innovative educational programs and technologies that promote student engagement and improve their language competence within a limited number of classroom hours play a crucial role.

The effectiveness of students' independent work largely depends on the quality of its organization by the instructor and the ability to adequately monitor its execution. However, access to appropriate resources and infrastructure is also a critical factor. Issues related to the limited computer literacy among foreign

language teachers and the lack of specialized educational spaces, such as libraries, language labs, and computer classes with internet access, hinder the organization of productive independent work. These shortcomings lead to challenges in monitoring and controlling the learning process. [6, p. 321]

Addressing the discrepancy between public expectations for professional education quality and the real educational capabilities of universities highlights the necessity for a comprehensive strategy to rejuvenate the educational system. Enhancing the digital literacy of teaching staff, revitalizing the physical and technological resources of academic institutions, and ensuring students have the means for efficient self-directed learning stand as pivotal components of this strategy. Investment in revitalizing educational facilities and aligning with contemporary pedagogical technologies is essential for elevating the standard of language instruction. Such improvements render education more adaptable and pertinent to the immediate demands of students and the broader community. By adopting this holistic approach, the educational sector can not only enhance its standards but also equip a workforce of professionals ready to navigate the challenges of their respective fields and contribute meaningfully to societal and economic progress.

Directions that can form the basis for developing deep and sustainable professional foreign language competencies in students of non-linguistic universities significantly increase their professional competitiveness on an international level:

- Focusing on teaching students both written and oral communication is an important direction in the development of foreign language competence. This approach covers all aspects of speech activity, including everyday communication, interaction in a sociocultural context, and professional communication;

- Developing a teaching and methodological complex that meets modern requirements for forming foreign language communicative competence is a key direction in updating approaches to foreign language teaching. Such a complex should include not only traditional educational materials but also a wide range of digital resources, interactive assignments, and tools for online learning, ensuring flexibility and accessibility of the learning process;

- Optimizing and maximizing the effective use of non-classroom time for studying a foreign language is an important aspect of deepening students' language skills. This approach allows considering time outside the class not just as an addition to the main training but as a valuable resource for individual development and addressing specific knowledge gaps;

- Forming language groups taking into account the initial level of language preparation and motivation of students can significantly improve the quality and efficiency of education. This approach allows creating a more homogeneous learning environment where each student can feel comfortable and simultaneously be stimulated to achieve better results. Grouping by the level of preparation provides more targeted training, allowing teachers to adapt methods and the pace of classes to the specific needs and capabilities of students;

- Creating a suitable information-language environment for students' independent work plays a key role in increasing the effectiveness of foreign language learning. This environment should include access to a wide range of resources: from online libraries and databases with literature, articles, and educational materials to interactive platforms for language practice, including videos, audios, and learning applications.

REFERENCE

1. Kunanbayeva S.S. The Concept of Foreign Language Education in the Republic of Kazakhstan. /S.S. Kunanbayeva, M.K. Karmysova, A.M. Ivanova, T.D. Arenova, B.S. Zhumagulova, T.D. Kuznetsova, S.K. Abdygapparova. Almaty: Publishing house KazUMO and ME named after. Abylai Khan, 2004. P. 27.
2. Konnova Z.I. Development of professional foreign language competence of a future specialist during multi-level education in a modern university: dissertation...doctor of pedagogy. Sciences / Z.I. Konnova. Tula, 2003. P.324.
3. Alekhin, I.A. The problem of the pedagogical ideal and its formation among teachers of higher educational institutions [Text] / I.A. Alekhin, S.V. Tenitilov // World of education - education in the world. – 2015. – No. 4. – P. 27-34.
4. Solovova E. N. Methods of teaching a foreign language: Basic course of lectures: a manual for students of pedagogical universities and teachers. M.: Education, 2006. P. 239.
5. Pendyukhova G.K. Methodological Foundations of Forming Foreign Language Professional Communicative Competence in a Non-Linguistic University. Cand. of Ped. Sciences. - Moscow, 2006. – P. 148.
6. Likhacheva O.N. On the issue of improving modern foreign language education in a non-linguistic technical university. Materials of the III International Scientific and Practical Conference “Topical Issues in the Theory and Practice of Linguistic Research.” Krasnodar, Kuban State Technical University, 2018, P.321-326.

Serikbayeva U.,
Bachelor student
«6B01701- Teachers training faculty»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: ulpanaas@mail.ru

"ENHANCING FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SECONDARY SCHOOLS THROUGH NEW TECHNOLOGIES"

Abstract: This article explores the impact of incorporating new technologies into foreign language teaching in secondary schools. By examining the benefits, challenges, and best practices associated with the use of technological tools in language education, this study aims to provide insights into how educators can effectively integrate technology to enhance language learning outcomes in the modern classroom.

Keywords: «New technologies, foreign language teaching, language learning experiences, advancements, tools, resources, integration, potential benefits, educators, learners.»

INTRODUCTION

In today's digital age, technology plays a pivotal role in transforming educational practices, including foreign language teaching. Secondary schools are increasingly adopting new technologies to create dynamic and interactive learning environments that cater to diverse learning styles and preferences. This article delves into the importance of leveraging new technologies in foreign language instruction to boost student engagement, improve language acquisition, and foster a deeper understanding of cultural nuances.

New technologies of teaching a foreign language and foreign language culture allow to make classroom lessons rich in content and at the same time cause high cognitive activity of students. This is ensured through the optimal combination of the teaching material presented by the teacher with the independent search of students, creative tasks and problem solving, flexible control of knowledge and skills using the created educational and developmental environment.

LITERATURE REVIEW

Research indicates that incorporating technology into language education offers numerous advantages. Interactive multimedia resources, online language learning platforms, virtual reality simulations, and communication tools enable students to engage with the language authentically, practice pronunciation, improve grammar skills, and enhance vocabulary retention. Additionally, technology facilitates personalized learning experiences, real-time feedback, and access to a wealth of authentic language materials that cater to individual student needs.

The literature surrounding the implementation of new technologies in foreign language teaching highlights the transformative potential of digital tools in enhancing language acquisition and proficiency among secondary school students. Interactive language learning platforms, multimedia resources, virtual reality simulations, and communication applications have been identified as effective tools for promoting authentic language use, cultural understanding, and student motivation in the language learning process. Studies have shown that technology-enabled language instruction can cater to diverse learning styles, provide personalized learning experiences, and offer access to real-time feedback and authentic language materials tailored to individual student needs.

METHODOLOGY

This study utilized a systematic approach that involved a thorough examination of existing literature, empirical studies, and educational resources pertaining to the usage of new technologies in foreign language teaching at the secondary school level. By synthesizing information from diverse sources, this article aims to provide a comprehensive overview of the benefits and challenges associated with the integration of technology in language education.

1. Participants

Twenty-five participants were extracted from this study. Out of them there were 15 4th year students, and the remaining 10 people were teachers in school who have been working for about 5 years.

2. Instruments

A questionnaire was used as a data collection tool. The questionnaire consisted of questions and comments covering both qualitative and quantitative aspects. The answers were formulated in direct relation to the research queries. We identified several potentially significant factors arising from the research questions and

these identified elements were used in formulating the questions and answers for the questionnaire. The questionnaire utilised open-ended questions to provide a clearer assessment of the data.

3. *Sample questions*:- Are you interested in learning more about how to use new technologies in foreign language teaching?

- Do you think that using new technologies is beneficial for foreign language teaching?
- Have you received training on effectively using new technologies in foreign language teaching?

RESULT

According to the survey most of respondents use of new technologies of foreign language education. And they think new technology can be one of the ways to create real and enjoyable atmosphere for young language learners and increase their language awareness when it is used correctly. Technology also lets young language learners gain language skills outside the classroom when they interact actively:

Question 1: WORK EXPERIENCE IN THE FIELD OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING:

1-2 y: 80%

3-5 y: 20%

5-10 y: 0%

Question 2: Do you use new technologies in foreign language teaching?

yes: 60%

no: 0%

Sometimes: 40%

Question 3: Have you incorporated new technologies into your foreign language teaching practices?

yes: 100%

no: 0%

Question 4: Are you familiar with and actively using new technologies for teaching foreign languages?

Often: 48%

Never: 0%

Sometimes : 52%

Question 5: Are you open to using new technologies to enhance your foreign language teaching methods?

yes: 80%

no: 20%

Question 6: Do you believe that utilizing new technologies can improve foreign language teaching?

yes: 100%

no: 0%

Question 7: Have you seen positive results from integrating new technologies into your foreign language teaching?

yes: 92%

no: 8%

DISCUSSION

The results of this study highlight the positive impact of integrating new technologies in secondary school foreign language teaching. Students benefit from increased motivation, engagement, and language proficiency as a result of interactive and multimedia-rich learning experiences facilitated by technology. Educators observe enhanced student outcomes, improved communication skills, and a more dynamic classroom environment conducive to collaborative and project-based learning. Furthermore, the utilization of digital tools fosters a sense of global awareness, intercultural competence, and digital literacy among students, preparing them for success in a rapidly changing world.

While the utilization of new technologies in foreign language teaching offers significant advantages, challenges such as access disparities, technical issues, teacher training requirements, and potential distractions need to be addressed. Educators must strike a balance between traditional teaching methods and technology-enhanced approaches to ensure optimal learning outcomes for all students.

CONCLUSION

In conclusion, the integration of new technologies in secondary school foreign language teaching holds immense potential for transforming language learning experiences and preparing students for the demands of the digital age. By embracing innovative tools and instructional strategies, educators can create immersive, interactive, and engaging language learning environments that motivate students to explore, communicate, and excel in their language proficiency.

By embracing digital tools and leveraging them strategically in the teaching-learning process, educators can create dynamic, student-centered classrooms that inspire curiosity, creativity, and lifelong language learning skills. While challenges such as access to technology, teacher training, and digital equity persist, the benefits of integrating new technologies far outweigh the obstacles, paving the way for a more innovative, inclusive, and effective foreign language education system in secondary schools.

REFERENCE

1. Murati, Xh (2002) Didaktika, Çabej, Tetovë (56-57)
2. Murati, Xh (2013) Teknologjia mësimore, Luma grafik, Tetovë (60-65)
3. Muzic, V (1973) Kompjuter u nastavi, Zagreb (123p)
4. Pedagoski recnik I-II (1967), Beograd (45-50)
5. Pedagoska enciklopedija I-II (1989) Beograd (148p)
6. Trnavac, N & Gjorgjevic, J (1995) Pedagogija, Naucna knjiga, Beograd
7. Sholjan, N.N. (1972) Nastava i ucenje uz pomos kompjutera, PKZ, Zagreb

УДК 378.1

Talapova A.K.

Master student

«7M01711- Training of foreign language teachers»

Kazakh Ablai khan UIR&WL

Scientific adviser: **Sadykova A.K.**

Candidate of pedagogical sciences, associate professor

Kazakh Ablai khan UIR&WL

Almaty, Kazakhstan, E-mail: assel.kai2000@mail.ru

INTEGRATION OF INTERNET RESOURCES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS: EFFECTIVE METHODS AND EXERCISES FOR DIVERSIFYING THE LEARNING PROCESS

Abstract: The article examines the integration of Internet resources in the professional training of future foreign language teachers, focusing on effective methods and exercises for diversifying the learning process. By exploring various strategies for seamlessly incorporating Internet resources, this study aims to enhance the proficiency and adaptability of prospective language instructors. It investigates the benefits accrued by learners, such as increased engagement, accessibility to authentic language materials, and opportunities for collaborative learning.

Keywords: Internet resources, foreign language teachers, professional training, learning process, effective methods and exercises, interactive tools, collaborative learning.

Талапова А.К.

Магистрант

«7M01711- Подготовка педагогов иностранного языка»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Научный руководитель: **Садыкова А.К.**

Кандидат педагогических наук, доцент

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан, E-mail: assel.kai2000@mail.ru

ИНТЕГРАЦИЯ ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСОВ В ПРОФЕССИОНАЛЬНУЮ ПОДГОТОВКУ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА: ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ И УПРАЖНЕНИЯ ДЛЯ ДИВЕРСИФИКАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА

Аннотация: В статье рассматривается интеграция интернет-ресурсов в профессиональную подготовку будущих учителей иностранных языков, особое внимание уделяется эффективным методам и упражнениям, позволяющим разнообразить учебный процесс. Исследуя различные стратегии ограниченного использования интернет-ресурсов, данное исследование направлено на повышение квалификации и адаптивности будущих преподавателей иностранных языков. В нем рассматриваются преимущества, которые получают учащиеся, такие как повышение вовлеченности, доступность аутентичных языковых материалов и возможности для совместного обучения.

Ключевые слова: Интернет-ресурсы, преподаватели иностранных языков, профессиональное обучение, учебный процесс, эффективные методы и упражнения, интерактивные инструменты, совместное обучение.

In today's digitally-driven world, the integration of Internet resources has revolutionized education, offering new avenues for learning and teaching. This article delves into the significance of incorporating Internet resources in the professionally-based training of future foreign language teachers. It explores various effective methods and tools aimed at diversifying the learning process, thereby equipping educators with innovative approaches to prepare students for the multilingual demands of the modern world.

In the process of contemporary modernization of the national education system, the professionally-based competence of a foreign language teacher becomes a crucial element, contributing to the globalization of the educational process and the integration of individuals into the global socio-cultural space. This is influenced by the particularities of learning a foreign language and its functional aspects. While studying a foreign language, individuals are able to effectively fulfill diverse socially significant functions, such as communicative, informational, educational, developmental, educational-formative, cultural, and humanitarian functions [1, p. 105].

Harnessing Internet resources for language acquisition: One of the key components of integrating Internet resources in language teacher training is harnessing online platforms specifically designed for language acquisition. Platforms such as “Duolingo”, “Rosetta Stone”, and “Babbel” offer interactive lessons, language exercises, and immersive experiences that facilitate language learning. By incorporating these platforms into training programs, future language teachers gain firsthand experience with the tools that can aid their students' language acquisition journey.

Utilizing authentic materials: Internet resources provide access to an abundance of authentic language materials, including articles, videos, podcasts, and social media content. Integrating these materials into language teacher training allows future educators to expose themselves to authentic language use in various contexts [2, p. 87]. By analyzing and incorporating authentic materials into lesson plans, teachers can provide students with real-world language experiences, enhancing their linguistic proficiency and cultural understanding.

Interactive tools for engaging learning: Interactive tools such as online quizzes, games, and virtual language labs play a crucial role in engaging language learners. Incorporating these tools into teacher training programs not only familiarizes future educators with innovative teaching methods but also equips them with techniques to create dynamic and interactive language lessons. By experiencing the benefits of interactive learning firsthand, future language teachers can better engage their students and foster a conducive learning environment [3, p. 48].

Encouraging collaborative learning: Internet resources also facilitate collaborative learning experiences, allowing students to interact with peers and native speakers from around the world. Incorporating collaborative learning activities into language teacher training fosters communication skills, cultural exchange, and teamwork among future educators. Platforms like “Zoom”, “Google Meet”, and language exchange websites enable students to engage in virtual language exchanges, group discussions, and collaborative projects, enriching their learning experience and preparing them to facilitate similar activities in their classrooms.

The integration of Internet resources into the professionally-based training of future foreign language teachers opens up a wide range of opportunities to improve the quality of education. One of the most effective methods is the use of virtual classes and webinars [4, p. 93]. They allow for interactive lessons, discussions and demonstrations of the material, enhancing student engagement and ensuring deeper assimilation of information.

Online courses, multimedia materials and electronic textbooks also play an important role in enriching the learning process. Students can study the material at a pace that is convenient for them, choosing the appropriate learning formats. Electronic resources provide access to a variety of educational materials, articles and educational resources, which contributes to a deeper and more comprehensive understanding of the subject being studied.

Social networks and educational communities provide a platform for sharing experiences and knowledge, as well as for receiving feedback from colleagues and experts [5, p. 96]. This contributes to the development of professionally-based skills and supports the motivation of students in the learning process. In addition, the use of interactive online games and applications makes learning more fun and effective, activating students and helping them to better assimilate the material.

The integration of Internet resources into the professional-based training of future foreign language teachers can be achieved using various methods and tools. Here are several effective ones:

1. **Online platforms and educational portals:** Utilizing popular educational resources such as “Coursera”, “Udemy”, “Khan Academy”, “EdX”, and others to provide online courses, lessons, lectures, and materials aimed at enhancing competencies in foreign language teaching.

2. **Interactive websites and applications:** Creating or utilizing ready-made interactive resources like “Quizlet” for learning new vocabulary, “EdPuzzle” for language skills practice, “TED Talks” for viewing lectures in the target language, and others to enrich the learning process.

3. **Multimedia materials:** Using audio, video, and multimedia materials from various online sources (YouTube, podcasts, audiobooks, etc.) to stimulate auditory and visual language perception.

4. **Social media and networking resources:** Leveraging social media platforms such as “Facebook”, “Twitter”, “Instagram”, “LinkedIn”, and others to create a community of students and teachers, exchange experiences, discuss language practice issues, and facilitate learning.

5. **Cloud services and collaborative tools:** Using “Google Meet”, “Google Docs”, “Google Slides”, “Jamboard”, “Microsoft Office Online”, and other cloud services for collaborative work on projects, creating lesson materials, resource sharing, and feedback.

6. **Virtual classes and webinars:** Conducting online lessons, webinars, and seminars using video conferencing platforms like “Zoom”, “Google Meet”, “Adobe Connect”, etc., for discussing educational topics, sharing experiences, and practicing oral communication.

7. **Electronic textbooks and open educational resources (OER):** Utilizing electronic textbooks and freely available or subscription-based materials to create courses and conduct independent student work.

8. **Mobile applications:** Using mobile apps for language learning anytime, anywhere. For example, “Rosetta Stone”, “Babbel”, “LinguaLeo”, and others.

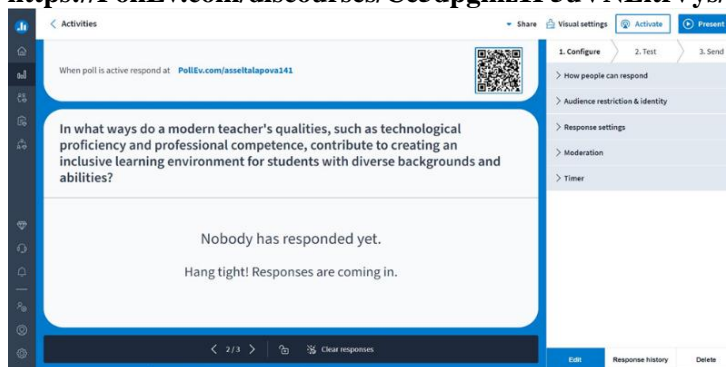
Obviously, a distinct methodological approach is necessary for the scientific analysis of the foreign language teacher’s professionally-based competence, which fully takes into account its specificity. Additionally, it is essential to consider the contemporary demands and challenges posed by the increasing globalization and rapid development of information technologies for educators [6, p. 56]. This will enable the development of more effective foreign language teaching methods, contributing to better preparation of students for life in the global socio-cultural space.

The development of an individual as a professional can lead to the emergence of distinct qualities and characteristics specific to the given field of activity. These psychological features facilitate the accomplishment of professional tasks and contribute to the development of optimal methods and approaches to work.

To confirm the importance of our work and the need to use Internet resources, we have developed a variety of exercises aimed at forming various subcompetences:

Exercises to form foreign language- communicative subcompetence:

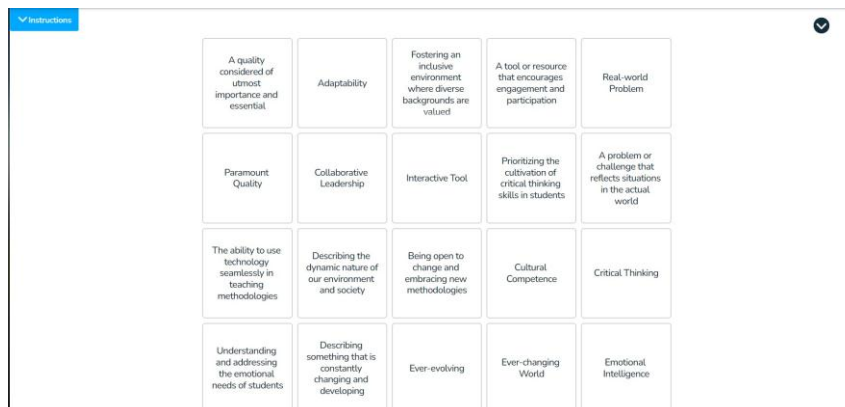
Task 1. Using the provided link or QR code, go to the page, give answers to questions, giving illustrations or examples: <https://PollEv.com/discourses/Ce5dpgmz1P5uVNEitfVys/respond> [7].

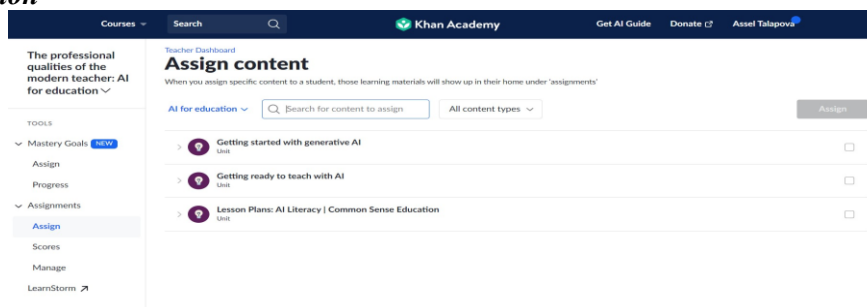
Task 2. Match each term with its corresponding definition based on the context of the text: <https://app.nearpod.com/?pin=mydep> [8].

Words	Definitions
<i>Adaptability</i>	Prioritizing the cultivation of critical thinking skills in students
<i>Cultural competence</i>	Understanding and addressing the emotional needs of students
<i>Collaborative leadership</i>	The ability to use technology seamlessly in teaching methodologies
<i>Critical thinking</i>	Being open to change and embracing new methodologies
<i>Emotional intelligence</i>	Fostering an inclusive environment where diverse backgrounds are valued
<i>Ever-evolving</i>	A problem or challenge that reflects situations in the actual world

<i>Paramount Quality</i>	A tool or resource that encourages engagement and participation
<i>Interactive Tool</i>	Describing something that is constantly changing and developing
<i>Real-world Problem</i>	A quality considered of utmost importance and essential
<i>Ever-changing World</i>	Describing the dynamic nature of our environment and society

Task 3. Using this link <https://www.khanacademy.org/join/EK696ZU5> (Khan Academy), join the course as a participant and start learning on the topic “The professional qualities of the modern teacher” [9]. All the necessary information and instructions can be found in Google Classroom in the “Assignments” section

Task 4. Using some of the expressions in the box, discuss questions with a partner:

For me, I tend to believe, To my mind, ... I suppose, ...
 In my view, ... Personally, I think ... In my experience, ... As you know, ...

1. What professional qualities do you consider crucial for a modern teacher?
2. How would the educational landscape change if every teacher possessed exemplary professional qualities?
3. In your opinion, what does the concept of lifelong learning mean for educators, and how can they embody this idea in their profession?
4. What aspect of teacher professional development do you believe deserves the most attention and focus?
5. In your view, how might artificial intelligence impact the way teachers approach their profession and interact with students in a modern educational setting?

Exercises to form informational-technological subcompetence:

Task 1: Create a Mind Map on the Topic “the professional qualities of the modern teacher” using online platforms such as Canva, GitMind, Miro, or Cadoo, create a mind map that visually represents the key aspects of "The Professional Qualities of the Modern Teacher." Use keywords, images, or notes to denote the central topic and subtopics. Draw connecting lines to illustrate relationships between the main topic and supporting ideas. Consider different angles to comprehensively explore the concept of modern teaching qualities.

- *Develop a video lesson focusing on intercultural communication, emphasizing appropriate language usage.*
- *Introduce tasks within the video that prompt users to explore cultural expressions.*
- *Measure the impact of interactive tasks on student motivation in learning intercultural communication.*

These exercises offer a creative and impactful approach to forming the professionally-based competence of future foreign language teachers can be beneficial:

Cultivating cultural awareness: Engaging in activities like compiling digital collages and discussing cultural challenges helps future language teachers cultivate a deep understanding of cultural diversity. By exploring various cultural artifacts and reflecting on cultural nuances, they develop the sensitivity and awareness necessary to effectively navigate cultural differences in the classroom.

Promoting innovative pedagogy: Through creative expression exercises, future language teachers are encouraged to explore innovative teaching methods that integrate cultural aspects into language instruction. Whether through storytelling, visual art, or multimedia presentations, these exercises empower teachers to infuse creativity into their pedagogical approaches, making language learning more engaging and meaningful for students [10, p. 26].

Enhancing communication skills: Participating in discussions and collaborative activities fosters the development of effective communication skills among future language teachers. As they articulate their ideas, share perspectives, and collaborate with peers, they refine their ability to communicate clearly and empathetically, essential qualities for successful language educators.

Encouraging critical reflection: These exercises encourage future language teachers to critically reflect on their own cultural biases, teaching practices, and learning experiences. By examining the challenges and advantages of cultural diversity in education, they gain valuable insights that inform their professional growth and decision-making as educators.

Fostering lifelong learning: By utilizing Internet resources and collaborative platforms, future language teachers are introduced to a wealth of educational materials and professional development opportunities. This exposure not only enriches their knowledge but also instills a habit of lifelong learning and continuous improvement, essential qualities for staying abreast of evolving trends and best practices in language education [11, p. 5].

These exercises provide future language teachers with a dynamic and creative platform for developing the culturally sensitive, innovative, and reflective competencies necessary for effective language instruction. By engaging in these activities, they not only deepen their understanding of cultural diversity but also emerge as versatile and competent educators equipped to meet the diverse needs of their students.

Teacher's professional preparation as a key element of professionalism is a complex and integrated education, based on positive motivations for choosing the profession, uniting multiple levels of personal development. This education encompasses a system of knowledge, skills, and abilities, practical experience, reflective activity, and dialogical culture, which manifests in the theoretical and practical readiness and capacity of the teacher for effective resolution of educational tasks and student upbringing [12, p. 12].

Teacher's professionally-based competence represents a complex and multi-level formation of personality, based on positive motivations, a broad spectrum of knowledge, skills, and abilities, practical experience, reflective approach, and dialogical culture. These elements contribute to the development of theoretical and practical readiness, enabling the teacher to effectively address educational and nurturing tasks.

The integration of Internet resources in the professionally-based training of future foreign language teachers offers myriad benefits, ranging from enhanced language proficiency to innovative teaching methodologies [13, p. 18]. By leveraging online platforms, authentic materials, interactive tools, and collaborative learning experiences, educators can diversify the learning process and equip students with the skills and knowledge needed to thrive in a globalized world. As technology continues to advance, embracing internet resources in language teacher training will remain paramount in preparing educators to meet the evolving needs of language learners.

REFERENCE:

1. Amelina, S.M., Tarasenko, R.O. (2017) Studying technologies for creating electronic terminological bases in the process of professional training of translators. *Information Technologies and Learning Tools* 60(4), 105–115. doi:10.33407/itlt.v60i4.1738.
2. Колыхматов, В.И. (2020) Профессиональное развитие педагога в условиях цифровизации образования: учеб-метод. Пособие. СПб.: ГАОУ ДПО «ЛОИРО», 135 с.

3. Kessler, G. (2020) Professionalizing your use of technology in English language teaching. In C. Coombe, N.J. Anderson, and L. Stephenson (Eds.), *Professionalizing Your English Language Teaching*. Springer.
 4. Rubach, C., & Lazarides, R. (2021). Addressing 21st-century digital skills in schools—Development and validation of an instrument to measure teachers' basic ICT competence beliefs. *Computers in Human Behavior*, 118, 106636
 5. Байденко В.И. (2005) Компетентностный подход к проектированию государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования (методологические и методические вопросы), метод. пос. М.: Исследов. центр проблем качества подготовки специалистов, 114 с.
 6. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. - Алматы: Дом печати Эдельвейс, 2010. - с. 91.
 7. Polleverywhere: <https://PollEv.com/discourses/Ce5dpgmz1P5uVNEitfVys/respond>
 8. Nearpod: <https://app.nearpod.com/?pin=mydep>
 9. Khanacademy: <https://www.khanacademy.org/join/EK696ZU5>
 10. V. Brazdeikis, "The Digital Competence Framework for Citizens", *Skaitmeninės kompetencijos sandara (metmenys). Švietimo informacinių technologijų centro direktorius Plenarinis pranešimas "Kompiuterininkų dienos – 2017"*, Kaune, VU KnF, 2017. [Online]. Available: http://www.upc.smm.lt/tobulinimas/dokumentai/DigComp_2.1_translation_LT.pdf Accessed on: May, 30, 2023 (in English)
 11. Джусубалиева Д.М. Эффективное использование дистанционных образовательных технологий в учебном процессе: проблемы и перспективы // Вестник КазНУ. Серия «Педагогические науки». - 2012. - No 1(35). - с. 5-9.
 12. H. R. Henseruk, "Digital competence as one of professionally significant competences of future teachers", *Open educational e-environment of modern University*, vol. 6, 2019, pp. 8-16. doi:10.28925/2414-0325.2019.6.816. (in Ukrainian).
 13. Healey, D. (2016) 'Language learning and technology: past, present and future', in *Routledge Handbook of Language Learning and Technology*, eds L. Murray & F. Farr, Routledge, New York, NY, pp. 9–23.
- UDC 372.881.111.1

Tatarchuk X.,
Master of pedagogy
Ablaikhan KazUIRandWI,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: tatarchuk.k@ablaikhan.kz

MODERN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION: WHAT TASKS TO CHOOSE TO ACHIEVE EFFICIENCY

Abstract: The article focuses on current issues associated with procedural aspect of foreign language education, teaching progression, and assignments for learners to make the process of communicative skills development efficient. It discusses the role of modern technologies, tools and platforms, including artificial intelligence within the organization of learning process, and presents some ideas of real context to assign communicative tasks.

Keywords: communicative task, communicative skills, technological tools, artificial intelligence.

Татарчук К.

Магистр педагогических наук
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: tatarчук.k@ablaikhan.kz

СОВРЕМЕННОЕ ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ВЫБОР ЗАДАНИЙ ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ

Аннотация: В статье рассматриваются актуальные вопросы, связанные с процессуальным аспектом обучения иностранному языку, поэтапной организацией учебного процесса и выбором заданий для учащихся, позволяющих сделать процесс развития коммуникативных умений более эффективным. Обсуждается роль современных технологий, инструментов и платформ, включая искусственный интеллект, в организации учебного процесса, а также представлены идеи реального контекста в рамках коммуникативного задания.

Ключевые слова: коммуникативное задание, коммуникативные умения, технологии, искусственный интеллект.

Nowadays, due to the processes of globalization and technological development people always interact with each other, both in real communication and virtually. Thus, communicative skills are becoming incredibly crucial to achieve personal and collective goals in various contexts, including building rapport, solving problems, personal development, and career growth.

Developing a set of communicative and professional skills is a continuous process which is highlighted by many educators within foreign education as the key outcome to be achieved. Technological advancement, leading to a vast amount of information and tools, has influenced the process of education a lot: tape recorders, and later computers, tablets, mobile phones, white boards, Internet have shaped not only the procedure of material delivery, but the requirements to their selection, use, and assessment, affecting all aspects of foreign language education. Since such instruments, as Artificial intelligence, have become an inevitable part of our life, traditional methods and tasks, which were used to train communicative skills and critical thinking, do not show their efficiency any longer.

In accordance with the learning framework of Leo Vygotsky's Zone of Proximal Development (ZPD), new knowledge and skills acquisition occurs at the edge of doable and not doable by the learner independently, whereas they need assistance from the more experienced person, e.g. a teacher [1]. If we remove independent or guided (assisted) work and thinking from this process, and that is what exactly happens when students complete educational tasks using AI; learning is impossible. Therefore, one of the biggest dilemmas for teachers all over the world arises: what tasks to assign and how to organize the learning process to provide its highest efficiency?

One of the approaches that provides more beneficial learning arrangements within the context is Task-Based Language Teaching (TBLT). Its methodological efficiency lies in focusing on authentic communicative tasks and acquiring language to solve these tasks in real situations, rather than learning vocabulary and grammar on its own. In this regard, basic concepts of TBLT have to be adapted into the requirements to modern communicative tasks focusing on the creating such an environment that is as close to learners' reality as possible [2, pp. 48-61]. This includes simulating various communicative situations relevant to students, and as being digital natives, special attention must be paid to online tools and platforms for communication, providing both relevance and authenticity of communication. Furthermore, these technologies may provide true intercultural communication by orienting to real audience through blogs, streaming, and social media. Such tasks foster the development of critical thinking, information analysis, argumentative skills, active listening and empathy, as well as adaptability to various communicative situations.

The use of artificial intelligence in this sense might be beneficial if arranged properly. It may provide personalization of tasks and feedback, take into consideration individual features and needs of each learner; as well as practice their communicative skills in a more engaging way.

In order to revise the approach to tasks selection it is crucial to highlight stages and types of exercises. There are various classifications of tasks which use aims, media, activity or mode as the basis for structuring, but one of the most effective typology was presented by Salima Kunanbayeva, which considers the assignments from the point of intercultural communicative competence formation: tasks that prepare for context based communication, model communication through situations, and provide intercultural communication [3, pp. 236-250]. This classification helps to organize the learning process from language-

focus and content practice (grammatical and lexical constructions, phonetic patterns, content knowledge) through appropriate context introduction to real intercultural communication (through gradual contextual guided speech practice).

Hence, tasks might be effective only when they meet the following criteria:

1. They take into consideration both real situational aims of communication and personal relevance to students;
2. They are challenging enough to develop new skills (including age, cognitive, language and other individual peculiarities of learners);
3. They vary forms, modes, methods and complexity;
4. They focus not only on the outcome (product), but the process as well;
5. They go beyond a foreign language classroom into the real world.

Consequently, if arranged properly such tasks would be motivational and engaging for learners, which may reduce the threat of online tools and platforms, including chat-bots, misuse and increase the role of a teacher on each stage of communicative skills development. Moreover, artificial intelligence and tools based on its algorithms may facilitate this process.

First and foremost, an educator has to consider the resources of reliable authentic content in order to introduce the most relevant concepts in accordance with the topic and significant linguistic constructions. The most useful resources include News websites, for example BBC News, CNN, New York Times, etc.; podcasts, such as “TED Talks” and “Coffee Break Languages”; YouTube Channels, social media posts (Instagram, Facebook, Twitter etc.), online forums, like Reddit or Quora, literature, movies and TV shows, music and lyrics. The role of a teacher is decisive at this stage. The material which is used to present the content must include not only the necessary language, but the appropriate algorithm of dealing with it. In accordance with the TBLT approach an educator has to state the task, activate background knowledge, new material introduction, demonstration and practice.

Let us consider an example using an article from nationalgeographic.com [4].

1. Task for students: Observe a solar eclipse safely.
2. Background knowledge activation: What is solar eclipse? How this phenomenon happens? Have you ever observed a solar or moon eclipse? Share your experience.
3. Vocabulary and grammar introduction: scotoma, dilation, counterfeit, solar blurry vision, crescent shape, pupil; Modal verbs. Memory games may be quite an effective tool to be used at this stage.
4. Demonstration and practice: Working with the text, sample sentences.

To promote the discussion and critical thinking, AI image generators might be applied to create thought-provoking pictures:

- Match a picture with the quotation. Discuss them with your partner. What do they mean? Do you agree or disagree with them?
- “Education is the passport to the future, for tomorrow belongs to those who prepare for it today.” - Malcolm X
- “Innovation distinguishes between a leader and a follower.” - Steve Jobs
- “Fortune favors the bold.” – Latin proverb
- “Boldness in education is the key to success.” – Arabic proverb

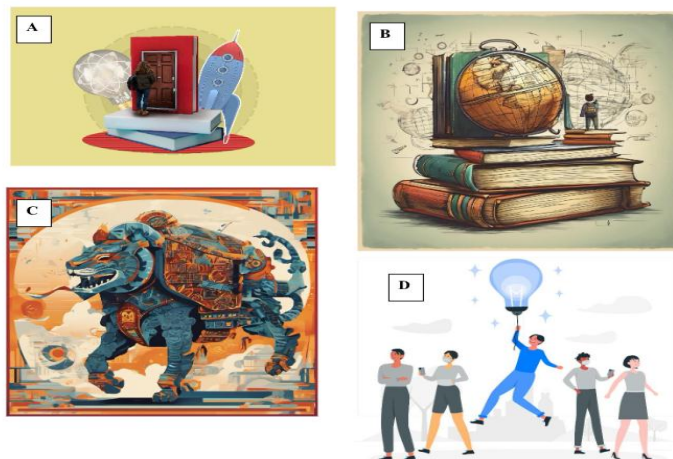

Figure 1 – Pictures generated by FreePik ai and Pixlr ai

The next stage of communicative skills development focuses on modelling intercultural communication, thus an educator has to provide learners with valuable contexts to practice written and oral

speech in monologic, dialogic or polylogic forms following examples (as models). Online tools and platforms with AI algorithms may show their efficiency here. For example, [5]:

- Task to develop dialogic speech: initiating conversation, asking questions, responding to answers, supporting discussion, finishing conversation:

1. You are going to interview a celebrity. Choose a person whom you would like to interview. Think about 10 questions you would like to ask them.

2. Find the celebrity on the site Character.ai and conduct an interview with the person you have chosen.

3. Share the results of your interview with the class.

Having acquired necessary content and language, and practical communicative skills, learners are ready to extend the communicative context and go beyond the classroom. This will not only create the real necessity for learners to use the language, develop creative and critical thinking skills, but increases intrinsic motivation and level of responsibility, as the final addresser of the outcome is not only the teacher, but real people around the globe. Consequently, technological tools and platforms, including chat-bots, will be applied to facilitate the process and improve the result, and not to cheat and trick the teacher.

Some ideas to be used at this stage are:

- Write a blog or online journal sharing their opinions, research and experience with the audience;
- Participate in online forums and discussions, including video conferences;
- Create educational videos on YouTube discussing the issues of your interest;
- Create video podcasts discussing relevant issues with ‘experts’;
- Organize an online event (webinar, conference);
- Create and promote your page, group, or product in a social media;
- Write a letter to a magazine’s editor;
- Participate in foreign language volunteering projects, etc.

Thus, in order to motivate learners to train, practice and use their communicative skills, tasks must be as real and relevant for them as possible, and the teacher should guide and assess not only the result but the process of task completion. Modern tools and devices may be effective if they correspond to the aims of the tasks, support completion, but do not replace the teacher and learner (!).

In the era of informational abundance, the choice of communicative assignments is a crucial task for a teacher. If used smartly, modern approaches, tools and technologies may help to make educational process more effective, motivate learners and develop their communicative skills, which are necessary for their success in the future.

REFERENCE

1. Wertsch J., Tulviste P. L. S. Vygotsky and contemporary developmental psychology // *Developmental Psychology* . - 1992, Vol. 28, No. 4. - P. 548-557.

2. East M. *Foundational Principles of Task-Based Language Teaching*. - 1-st edit. - New York: Routledge, 2021. - 215 p.

3. Kunanbayeva S. *The Modernization of Foreign Language Education: The Linguocultural-Communicative Approach*. - 2-nd edit. - London: Herfordshire Press, 2010. - 293 p.

4. How to watch a solar eclipse safely? // *National Geographic* (accessed: 06.04.2024)

5. Ковальчук С.В., Тараненко И.А., Устинова М.Б. ПРИМЕНЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ВУЗЕ // *Современные проблемы науки и образования*. – 2023. – № 6.;

URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=33000> (accessed: 06.04.2024).

Topayeva S.,

Master student

«7M01711 - Foreign language teacher training»

Ablai khan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: stopaeva2001@gmail.com

Kurkimbayeva A.M.,

PhD, Associate Professor

Ablai khan Kaz UIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: aizhankurkim555@gmail.com

INTEGRATING EDUCATIONAL WEBSITES INTO LANGUAGE CURRICULA: IMPACTS ON SOCIO-CULTURAL COMPETENCE DEVELOPMENT

Abstract: This article focuses on both how educational websites are integrated into language curricula and how this affects the way English as a Foreign Language (EFL) students improve their socio-cultural competence. The following study looks at how the digital platform helps improve learners' language skills and understanding of cultural nuances, with most of the details presented about Duolingo. By comparing the test scores of students who used Duolingo and those who did not, the qualitative results of this mixed-methods approach largely support the case study, which discusses a noticeable increase in the socio-cultural competence of the learners. In general, educational websites provide an interactive, friendly, and enjoyable way to approach cultural and linguistic immersion. Their use may be appropriate alongside more traditional language instruction methods. The article will discuss the need for digital tools in language learning if one wants a more integrated way of looking at language as a cultural issue.

Keywords: educational websites, socio-cultural competence, language curricula, Duolingo, EFL learners

Топаева С.Т.

Магистрант

«7M02301-Подготовка педагогов иностранного языка»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: stopaeva2001@gmail.com

Куркимбаева А.М

PhD, ассоциированный профессор

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: aizhankurkim555@gmail.com

Аннотация: В этой статье рассматриваются способы интеграции образовательных веб-сайтов в языковые учебные программы и то, как это влияет на то, как студенты, изучающие английский как иностранный (EFL), совершенствуют свою социокультурную компетенцию. В данном исследовании рассматривается, как цифровая платформа помогает улучшить языковые навыки учащихся и понимание культурных нюансов, при этом большинство подробностей представлено о Duolingo. Сравнивая результаты тестов студентов, которые использовали Duolingo, и тех, кто не использовал, качественные результаты этого смешанного метода в значительной степени подтверждают тематическое исследование, в котором говорится о заметном повышении социокультурной компетенции учащихся. В целом, образовательные веб-сайты представляют собой интерактивный, дружелюбный и приятный способ культурного и языкового погружения. Их использование может быть уместным наряду с более традиционными методами обучения языку. В статье будет обсуждаться необходимость использования цифровых инструментов в изучении языка, если Вы хотите получить более комплексный подход к языку как к культурной проблеме.

Ключевые слова: образовательные сайты, социокультурная компетенция, языковые программы, Duolingo, студенты EFL

The past few years have brought a change in the environment of learning languages with the help of digital tools. This article deals with curricula of language focusing on the use of educational websites,

especially Duolingo, and how it helps teachers and students become more socio-culturally competent. It usually runs parallel to traditional language teaching techniques that focus on grammar, vocabulary, and pronunciation. Nevertheless, learning a language requires the understanding of a social context and the cultural peculiarities of that language. To put it plainly, educational websites bridge the socio-cultural dimension of language by offering an interactive dimension where students can interact with authentic language content in a culturally rich setting [1, 814-823 pp.]

Even more so, new technologies make it possible to access thousands of educational resources, such as websites that immerse the student in language learning. In addition, they have content that includes some aspects of the target culture, with interactive tasks and multimedia resources, including real-life contexts, much more than mere vocabulary exercises. They therefore play an important role in helping students become proficient language users in different cultural contexts [2, 57-78 pp]

One of the best examples of such a combination is a most famous and popular website for learning languages, Duolingo, where, among other things, cultural content is given to students along with teaching language. For fluent and competent mastery of the language, a deeper knowledge of the socio-cultural context of the language is required. The paper examines how educational websites can be integrated into language curricula, and it demonstrates the powerfulness of these digital means in facilitating learners of the language in becoming better able and socio-culturally competent [3].

Socio-cultural competence in language education means to use appropriate forms of language, due to which the students may do excellence in various cultures and call for the recognition of styles of communication and rules corresponding to any culture, its customs, sets of convictions. Language gives birth and makes sense of human culture. Besides the ability to communicate in a language, language education must enable students to recognize cultural differences and learn to negotiate them.

Socio-cultural competence supports capability in understanding and responsiveness to cultural cues within cross-cultural communication. This skill consists of cultural sensitivity, recognition of cultural variations, and flexibility with regard to the three functions of applying the approaches of communication according to socio-cultural settings [4, 299-318].

Virtual interactive experiences and cultural content provide students with an opportunity to interact with language and its culture. Such virtual worlds are designed to reproduce social interactions requiring the usage of language and culture.

Socio-cultural competence in language curricula with instructional websites lays a lot of importance on tradition and the need for comprehensive modes of language teaching. Traditional modes of language teaching eventually realize that for language acquisition, the value of submersion is very important and goes far deeper than just being grammatically correct but bearing relevance to the communication that holds cultural value.

There are several websites aimed at educational language learning; they have transformed conventional methods of teaching languages with their series of interactive tools and resources to support learning in virtual immersive environments. The kind of technologies they put to use makes the platforms represent immersive learning environments. It offers a wide range of language courses, especially with an aim to enhance certain, very specific skills. Duolingo is a flagship of this kind of offer, but today, language learners have an easy access tool in abundance.

These pages, of course, contain more than one method of learning when pertinent to a range of learning preferences, such as text, audio, video, and even interactive exercises. It is because of class size and teacher restrictions: traditional classrooms really never allow students the chance for real-time type feedback that virtual learning environments afford, such as the process of identifying and correcting errors as they are made. Many of them even integrate a social aspect such as chat rooms and forums in which students are able to interact with native speakers to aid them in practicing their skills in a more realistic environment.

Important characteristics of websites that teach languages include:

1. Individual learning paths: It will allow an individual approach in adjusting the educational process to the requirements, interests, and tempo of every student's learning.
2. Cultural Immersion: Combine real-world experiences with cultural teachings to improve socio-cultural competence.
3. Gamification: Application of game elements to an educational set-up that ensures students are motivated and engaged in language learning for fun and enjoyment.
4. Accessible learning: Allows flexible learning, hence bypassing time and place constraints; learning takes place at any time and place.
5. Authentic Materials: exposure of learners to a variety of authentic materials in the target language, such as news articles, podcasts, and videos.

A deeper and more in-depth learning experience is made possible by including these elements in

language curricula. Besides the lexical and grammatical context of the language, learners are also exposed to the cultural context of the language. This will help in gaining a broader understanding and appreciation of the language that they are handling. Development is clearly, more dynamic, interactive, and successful learning strategies focusing on useful language skills development and cultural awareness, carrying out educational websites in the area of language teaching [5, 412-446pp.]

Language curricula that include educational websites boost students' socio-cultural competence. This analysis examines how platforms like Duolingo and others help people understand language and culture using data from studies, user testimonials, and academic research.

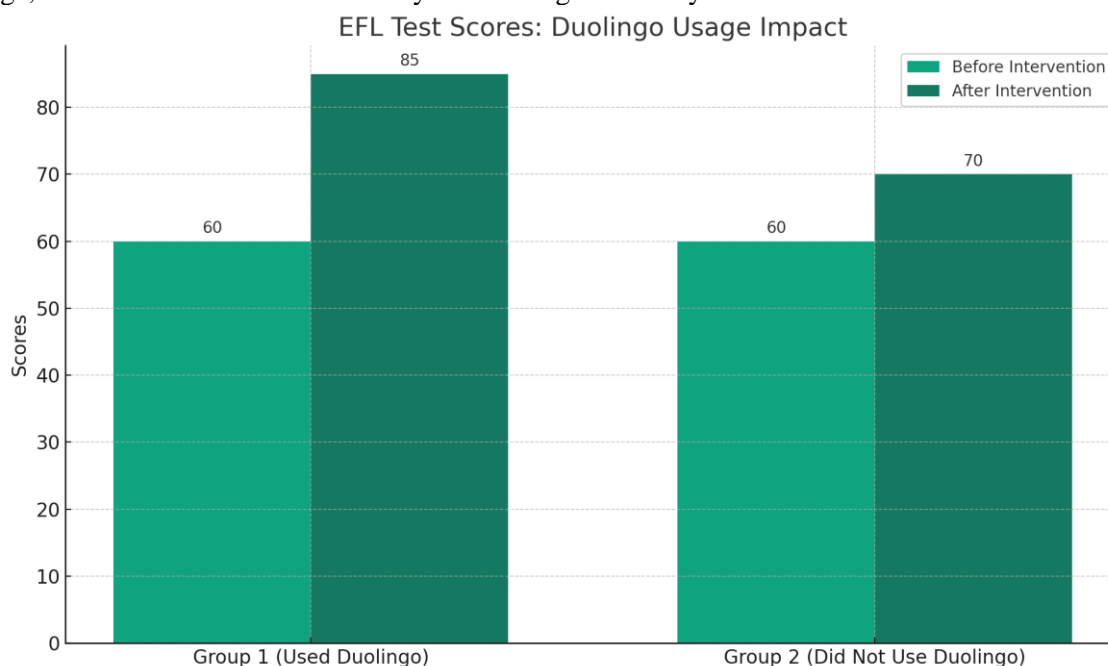
Educational websites boost student engagement and motivation. These interactive, immersive platforms, often with gamified learning experiences, maintain interest and encourage regular practice, which is essential for language and cultural immersion [6].

They can improve vocabulary, pronunciations, and even grammatical accuracy for the users of educational sites. Equally important is that the user can get cultural details, idioms, and expressions, and that is usually achieved using culturally rich and real-life-based content on these platforms.

Better confidence in real-life interactions: As a result of such impact, learners of the language mostly reported the experience to have instilled increased confidence to communicate in the target language, especially in a culturally diverse setting. This comes from simulations and interactive tasks that require language and cultural knowledge in different cultural contexts.

It is the 24-hour access that educational websites provide that makes practice and exposure continuous and, therefore, yielding sustained progress much earlier than it would via conventional means. This allows learners to immerse in the language and culture of the studied society at any given time or place.

Feedback and personalization are the two channels in which learners can see their mistakes then and there and help to make learning a more effective process. First one is addressed to the weakness of the language, while the other one customizes your learning based on your interest.

(Fig. 1)

The chart above illustrates how Duolingo relates to EFL test scores. In one of the hypothetical case studies, we split the participants into two groups: those who were active Duolingo practitioners in their language learning and those who were not. (Fig. 1)

Before the intervention, the average score within both groups was 60, evidently making the average scores approximately equal. After the use of Duolingo by the students, the average of the proficiency test scores was 85. The average for Group 2, who did not use Duolingo, was 70.

This case study has been prepared in order to define how Duolingo adds to increasing the benefit of using it in language education. The very large difference in progress between the two groups strongly suggests that Duolingo is able to give a boost to the linguistic and socio-cultural competence of EFL learners.

The data from the case studies on Duolingo-type educational websites seem to have big implications for the curriculum of an education in language. These digital platforms guide students to foster their socio-cultural competence along with language proficiency. This article studies these findings, their effectiveness

in the use of integration, its limitations, and the complex role that is part and parcel of the educational websites in modern language education.

Improvement in socio-cultural competence effectiveness: Duolingo, through enriched language learning outcomes, manifests in improved test scores. Above all, the immersive and interactive content on these websites develops the socio-cultural context. It helps in ascertaining the cultural context of language, what all is conveyed through cultural subtleties, idiomatic expression, and day-to-day experiences, and all this which is largely left out in textbooks.

The limitations and challenges: All these websites come with constructive feedback, but, at the same time, they all have their pitfalls. Language learning is hard and reaps benefits from engaging in interpersonal contact with people who use the language spontaneously in a range of different real-life situations. While such websites are interactive, they do not bring out cultural immersion and the subtleties of learning that come about through personal contact. Technology also mediates opportunities for learning language.

Complementary Role: This is where the educational websites have to be used in an effort to complement the language educational strategy. They work best in the provision of very flexible, accessible, and motivating learning resources. This means that digital tools must be used within a comprehensive framework of native speaker interaction, cultural immersion, and even conventional learning resources to achieve a wholesome language education.

Future direction of language education: Language education is following more of a combination with digital platforms these days, like Duolingo. Educational strategies of the future will chart their course with technology into culturally enriching learning but in a more personalized way. But at the same time, educators should also be aware of the limitation of using these digital tools along with conventional interactive learning [7, 57-71pp.]

In conclusion, the teaching and learning of a language through the curriculum, which includes educational sites like Duolingo, further develops language education. The case study and broader analysis showed that such digital tools enhanced linguistic competence and socio-cultural competence. Equally important, they expose students to the understanding and appreciation of the target language within its cultural contexts—much more than the grammar and vocabulary.

As useful as these educational websites may be, they should not replace traditional methods of language learning or the real human touch. Digital resources should coexist with the courses already available in such a way that the whole structure offers multilateral language learning, including the digital innovation and the traditional pedagogical procedures.

Technology is going to improve language education, and it is going to create a very interesting, productive, and accessible learning system. Digital tools such as Duolingo will become much more central to both the curriculum of language education and the way educators around the world deliver it. However, the development of language skills and the experience of understanding other essential parts of language in terms of their socio-cultural aspects must be human-interactive, culturally immersive, and possible through personalized learning pathways.

This pathway about the impacts that educational websites have on language learning is clear. With technology, education is going to change. This motivates further research and innovation in the development of language curriculum, which targets the ability of the heterogeneous and globally connected learner population in intercultural competence and language fluency.

REFERENCE

1. Bialystok, E., & Poarch, G. Language experience and executive control in bilingual children. *Bilingualism: Language and Cognition*. – 2014. –№17 (4). P.814-823.
2. Kramsch, C. Culture in foreign language teaching. *Iranian Journal of Language Teaching Research*. – 2013. –№1 (1). – P. 57-78.
3. Duolingo. (n.d.). The Duolingo English Test: Bridging the gap between language learning and assessment. Retrieved March 4, 2024, from <https://www.duolingo.com/education>
4. Lai, C. & Zheng, D. Self-directed use of mobile devices for language learning beyond the classroom. *ReCALL*. – 2020. –30(3). – P. 299-318.
5. Norton, B., & Toohey, K. Identity, language learning, and social change. *Language Teaching*. – 2011. –№ 44(4). – P. 412-446.
6. Oxford, R. L. *Teaching and researching language learning strategies: Self-regulation in context* (2nd ed.). Routledge. – 2020.
7. Warschauer, M., & Healey, D. Computers and language learning: An overview. *Language Teaching*. –2020. –№31(2). – №57-71.

Умбетова Д.К.

Магистрант

«7M01731-Иностранный язык:

два иностранных языка»

Павлодарский педагогический университет

имени Әлкей Марғұлан

Павлодар, Казахстан

e-mail: ddd_3020@mail.ru

ЮМОР КАК ЭМОЦИОНАЛЬНО ВОЗДЕЙСТВУЮЩИЙ ФАКТОР ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация. В статье раскрывается идея о том, что шутки как способ обучения могут использоваться различными способами. В основе юмора каждой нации лежит ее историческое, социокультурное и языковое происхождение. Чтобы познакомиться с национальным чувством юмора, приходится искать гораздо глубже. В статье предполагается, что шутки могут быть преобразованы в сочинения, эссе, переводы, стихи, картинки, драмы, ролевые игры, вопросы и ответы и т.д., Чтобы сделать уроки интересными и интеллектуальными. Дети изучают новые языки очень легко, почти слишком легко. Большинству взрослых иностранные языки кажутся довольно сложными. Они должны трудиться, бороться и потратить долгие часы тяжелой работы, чтобы добиться хотя бы небольшого улучшения своих способностей к новому языку. Но ребенок, кажется, просто берет это из воздуха. Для ребенка это все игра, а не работа. И, чтобы сделать это еще более неприятным для взрослого учащегося, результаты языковой игры ребенка превосходят результаты языковой борьбы взрослого. Это кажется несправедливым.

Ключевые слова: юмор, обучение, иностранный язык, фактор, теория и т.д.

Umbetova D.K.

Master's student

"7M01731-Foreign language:

two foreign languages"

Pavlodar Pedagogical University

named Alkey Margulan

Pavlodar, Kazakhstan

e-mail: ddd_3020@mail.ru

HUMOR AS AN EMOTIONALLY IMPACTING FACTOR IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

Annotation. The article reveals the idea that jokes as a way of learning can be used in various ways. The humor of each nation is based on its historical, socio-cultural and linguistic origin. To get to know the national sense of humor, you have to look much deeper. The article suggests that jokes can be transformed into essays, essays, translations, poems, pictures, dramas, role-playing games, questions and answers, etc. to make lessons interesting and intellectual. Children learn new languages very easily, almost too easily. Most adults find foreign languages quite difficult. They have to work, struggle and spend long hours of hard work to achieve at least a small improvement in their abilities to learn a new language. But the child seems to just take it out of thin air. For a child, it's all a game, not a job. And to make it even more unpleasant for the adult learner, the results of the child's language play surpass the results of the adult's language struggle. It seems unfair.

Keywords: humor, learning, foreign language, factor, theory, etc.

Одна из общепринятых теорий, объясняющих это явление, заключается в следующем: Человечеству в школьном возрасте более легче дана волшебная способность изучать новые языки. Эта способность постепенно исчезает и полностью исчезает к тому времени, когда взрослый человек приступает к изучению нового языка.

Эта теория привлекательна по двум причинам. Во-первых, это объясняет явление. Дети легко усваивают новый язык, а взрослые - нет, потому что, согласно теории, волшебство ограничивается детством. И, во-вторых, эта теория помогает взрослым учащимся принять свою судьбу. Теперь, когда волшебство ушло, им немного легче браться за свои трудные занятия, зная, что теперь у них нет другого способа выучить новый язык.

Представления о том, что языки, например английский, трудно усваиваются взрослыми, должны исчезнуть, потому что предлагается новый метод преподавания иностранных языков. Использование метода преподавания юмора даст возможность не только овладеть языком, но и изучить и понять культуру и менталитет страны, язык которой изучается. Использование юмора в учебном процессе может помочь всем учащимся (детям и взрослым) не только получить знания, но и весело провести время, что также ведет к улучшению здоровья.

Цель моей темы - подчеркнуть важность юмора как средства повышения мотивации учащихся к изучению английского языка. Именно Дюлей и Берт первыми ввели понятие аффективного фильтра. Впоследствии именно Крашен отметил, что низкий аффективный фильтр соответствует высокой мотивации, уверенности в себе и отсутствию тревоги [1].

Он объяснил, что гипотеза аффективного фильтра подразумевает, что наши педагогические цели должны включать не только предоставление понятных входных данных, но и создание ситуации, способствующей использованию низкого фильтра. В этом отношении юмор может помочь снизить этот аффективный фильтр, уменьшить беспокойство в классе и поощрить желание учащихся принимать участие в том, что говорится на уроке. Шутки - это очень весело, но в хорошей пропорции. Учащиеся могут извлечь пользу из языка, содержащегося в шутках, если мы тщательно отберем их и оценим уровень сложности. И можно практиковать несколько навыков: аудирование, говорение и чтение.

Иногда учащиеся не чувствуют себя уверенно, говоря по-английски. По словам Малиновски, распространенной жалобой среди учителей сегодня является то, что «Мои ученики не хотят разговаривать» [1].

Чтобы избежать разочарований на уроке некоммуникабельной беседы, учителям следует работать над настройкой учащихся на «реальное» общение». Я продолжаю спрашивать себя, как я могу способствовать этому «реальному общению» [2] и мотивировать студентов слушать и говорить по-английски. Я знаю, что должен вовлечь их в динамику класса. Как отмечает Абелло Контессе: «Взаимодействие ученика с учеником (также известное технически как «межъязыковая беседа») в малых группах, как полагают, дает ряд преимуществ: это уменьшает доминирование учителя над классом, способствует сотрудничеству между учащимися, создает более комфортную, непринужденную атмосферу, позволяет учителю больше работать в качестве фасилитатора или консультанта, это может способствовать ответственности и автономии учащегося, но его решающее преимущество заключается в том, что оно может увеличить количество времени, отводимого ученику на разговоры в классе» [2].

Клэр подчеркивает важность юмора: «Природа предмета юмористики обеспечивает активное вовлечение учащихся в разговоры на уроке. Ни один другой предмет не вызывает такого живого участия, охватывающего столько различных лингвистических навыков». Морис утверждает, что юмор можно легко рассматривать как способ активизации мотивации и направления внимания, но его также можно использовать и в других мероприятиях, от стимулирования запоминания до повышения производительности и обеспечения обратной связи. Далее он утверждает, что рассказывать анекдоты - это особый навык, который действительно нужен немногим изучающим EFL; однако дополнительные навыки, которые помогают эффективному рассказыванию шуток, могут быть важны и в других способах коммуникации [3].

Учащиеся могут извлечь пользу из языка, содержащегося в шутках, если мы тщательно отберем их и оценим уровень сложности. И можно практиковать несколько навыков: аудирование, говорение и чтение. Как отмечает Вальманья Ирибаррен, в конце семестра я понял, что студенты не только улучшили свои навыки аудирования, но и научились отбирать шутки и читать их другим надлежащим образом. Поляверич обобщает весь свой опыт использования шуток в качестве учебных материалов на уроках английского языка: «Щенки учились, не осознавая этого. Им приходилось быстро думать и реагировать, что непросто. Всего за несколько минут им пришлось выбрать то, что было важно включить, и отбросить то, что не было. Им пришлось сосредоточиться на лексике, грамматике и т.д., И они сделали это без напряжения или страха. Это была игра, а, как мы знаем, обучение с помощью игр происходит спонтанно и естественно» [3]. Лил указывает, как шутки могут быть использованы во время занятий [2]: заставляя студентов слушать и понимать изюминку шутки, предоставляя им часть шутки и спрашивая их об их собственном конце. Например, мы даем им следующее: «Девочка: Мне было плохо, когда разыгрывался школьный спектакль. Был ли у этого счастливый конец? Мальчик: Или ученик может выбрать ответ из трех возможных вариантов (А, В или С),

Картинки могут помочь понять содержание юмора. Другой метод, который можно использовать, может заключаться в переводе юмора на английский (однако мы должны быть осторожны с переводами).

Метод юмора - это тот, который уже был проверен. Как отмечают преподаватели, учащиеся не только улучшили свои навыки аудирования, но и научились отбирать шутки и читать их другим надлежащим образом.

Также чрезвычайно важно, чтобы юмор, которую учитель использует в преподавании английского языка как иностранного, был в какой-то связи с новым материалом, который учитель собирается представить. Приведенное выше утверждение можно подкрепить двумя аргументами. Первый аргумент может быть представлен в виде следующей шутки:

Учитель: Джон. Назовите мне предложение, начинающееся на "I". Джон: Я - это...

Учитель: Нет, Джон. Вы должны говорить «я есть», а не «я есть»

Джон: Хорошо. Я - девятая буква алфавита.

(Хатчинсон 1985, 86)

Эта шутка представлена в учебном пособии Project English 1, которое уже несколько лет используется в начальных школах. На этой конкретной странице представлены порядковые числительные. Шутка полностью соответствует данной ситуации и, следовательно, соответствует данному контексту [3]. Это показывает практическое использование порядковой цифры «девятый». Учащиеся могут использовать это как руководство к последующей игре, и в то же время они могут расслабиться и посмеяться некоторое время. Таким образом, их внимание становится сильнее. Однако некоторые шутки, похоже, никоим образом не соответствуют ситуации, в которой они вводятся. Вот пример, который подтверждает этот аргумент:

Клиент: В этом ресторане, должно быть, очень чистая кухня.

Официантка: Спасибо, сэр. Откуда вы знаете?

Клиент: Все на вкус как мыло. (Хатчинсон 1987, 52)

Эта шутка находится на странице, посвященной семейным отношениям [3]. Также есть введение в не определяющие относительные предложения и прилагательные, выражающие чувства. Но ни одно из них, похоже, никак не связано с шуткой. Когда учащиеся читают эту шутку, они не могут найти никакой соответствующей связи с контекстом. Затем их внимание переключается на совершенно иную ситуацию, и их мысли могут легко блуждать в другом месте. Как следствие, учащиеся могут потерять концентрацию, и поэтому учителю приходится выполнять свою работу на оставшуюся часть урока.

Учитель иностранного языка может использовать два возможных подхода к внедрению юмора в преподавание языка:

Первый подход концентрируется на более глубокой цели, а именно на том, чтобы научить тому, как работает английское чувство юмора.

Второй подход касается довольно простого использования юмора в преподавании лексики и грамматики.

1. Обучение тому, как работает английское чувство юмора

В основе юмора каждой нации лежит ее историческое, социокультурное и языковое происхождение. Чтобы познакомиться с национальным чувством юмора, приходится искать гораздо глубже.

Во всем мире считается, что англичане обладают странным чувством юмора. Но чтобы опровергнуть это утверждение, пришло время правильно просмотреть шутки. Я решительно выступаю против этого утверждения. Далее я хотел бы добавить, что справедливо будет сказать, что такое утверждение используется только людьми, которые очень мало знают об английском языке.

В отличие от словенского языка, который является флективным, английский является аналитическим языком. Другими словами, флексий мало, грамматические значения должны быть выражены альтернативными средствами, такими как перифрастические конструкции, порядок слов и т.д. В результате этого английский язык изобилует идиомами, фразами, омонимами и омофонами. Большинство английских шуток основаны на такой игре слов.

Итак, что может сделать учитель, чтобы улучшить понимание учащимися английского чувства юмора? В качестве отправной точки учитель может попытаться ввести шутки, которые тесно связаны с английским культурным и историческим прошлым, делая акцент на словах, с которыми ее ученики уже знакомы. Как только эта стадия достигнута, она может постепенно переходить к улучшению их понимания с помощью различных действий. Наиболее подходящими из них были бы упражнения с несколькими вариантами ответов и упражнения, включающие смешанные реплики шутки. Первый может основываться на том принципе, что шутке не хватало бы изюминки, и задачей студентов было

бы выбрать один из трех вариантов: правильную изюминку, простую концовку и совершенно неподходящую концовку. С другой стороны, последнее могло бы основываться на концепции, согласно которой шутка из трех строк будет иметь смешанный порядок строк, поэтому учащимся нужно будет расположить их в правильном порядке. Эти занятия могут помочь учащимся лучше осознать роль юмора в двусмысленных словах, и таким образом они смогут обогатить свой словарный запас и одновременно участвовать в активной языковой практике [3].

1. Преподавание лексики и грамматики

Юмор - это подходящий образовательный прием. В данной конкретной ситуации это может быть использовано различными способами. Вот лишь несколько предложений:

- ввести новую тему, время, словарный запас или любую другую грамматическую структуру
- чтобы снять с учащихся напряжение, возникающее во время таких уроков, требующих большой концентрации
- подготовить студентов к более серьезной работе, включающей различные мыслительные процессы, приятно завершить урок и в то же время напомнить им о недавно полученных знаниях

Для реализации вышеуказанных возможностей можно использовать большинство учебных пособий, таких как классная доска, кассетный проигрыватель, проектор, плакаты, ксерокопии и т.д. После долгих размышлений шутки можно использовать по-разному. Они могут быть преобразованы в сочинения, эссе, переводы, стихи, картинки, драмы, ролевые игры, игры, вопросы и ответы и т.д. Учитель может предложить учащимся найти возможные эквиваленты на языке, которым они владеют, предложить им такие задания, как организация конкурса шуток или даже предложить им более сложный предлог, то есть собрать все известные им шутки и опубликовать их в школьной газете. Если эти предложения не предоставляют преподавателям достаточных возможностей, то они могли бы организовать дидактическое мероприятие для получения большего количества идей от своих собственных студентов под названием 6х6 (шесть человек высказывают шесть идей за шесть минут). Учащиеся будут более чем готовы сотрудничать.

Однако наилучшего эффекта от введения юмора в преподавание лексики или грамматики можно достичь, когда ее просто рассказывают. Каждое объяснение или расширение все портит. Шутка должна оставаться шуткой, иначе ее цель может быть сомнительной. И последнее предупреждение: учитель должен быть предельно осторожен в рассказывании шуток. Не каждый учитель умеет хорошо рассказывать анекдоты, поэтому очень важно тщательно подготовиться к такой деятельности. Даже самая забавная шутка теряет свою значимость, если ее рассказывают в неподходящее время и в неподходящем месте. Однако хороший учитель всегда проводит различие между подходящим и неподходящим моментом.

Преимущества использования юмора для расширения участия учащихся можно найти в следующем:

- Шутки короткие и могут быть рассказаны в течение нескольких
- Они подчиняются правилам...
- Существует широкий спектр речевых моделей в рамках одного жанра
- Шутки являются общими для всех
- Шутки воплощают
- Речевое поведение, которое усваивается путем прослушивания и рассказывания шуток, может быть обобщено на речевые акты, отличные от
- Шутки смешные. Они снимают напряжение в

Многие исследователи, и в частности Стивен Крашен, писали о негативном влиянии тревожности на способность учащихся к обучению [4]. Использование юмора может сыграть важную роль в том, чтобы помочь ученикам расслабиться, преодолеть стресс и нервозность и, таким образом, сделать их более восприимчивыми к обучению. Юмор также может помочь улучшить атмосферу в классе, особенно для учеников, которые беспокоятся о том, чтобы не допустить ошибок или не беспокоиться о своих разговорных способностях. Однако очень важно, чтобы мы учились вместе с учениками смеяться над ошибками, а не над людьми, которые их совершают. Вот несколько способов интегрировать юмор в занятия.

Рассказывание анекдота: простой рассказ анекдота может стать отличным занятием для ваших учеников, и на самом деле нет необходимости что-либо готовить. Каждая шутка сопровождается своей собственной задачей на понимание. Если слушатель смеется в конце шутки, значит, он ее понял.

Перевод шутки: учащиеся могут переводить шутки из своей страны, чтобы пересказать их на английском. Затем они могут либо попробовать рассказать их мне или своим одноклассникам, либо

отправить их на один из многочисленных сайтов шуток в Интернете. Возможно, учащиеся соберут шутки вместе, чтобы опубликовать в небольшом сборнике шуток для класса.

Юмор и предубеждения: шутки и юмор могут стать основой серьезных дискуссий в классе. Многие шутки во многих странах маскируют некоторые довольно негативные основополагающие предрассудки и стереотипы о людях из разных регионов страны или различных слоев общества. Изучение этих предрассудков может стать первым шагом к их преодолению.

Цитаты о юморе: просмотр цитат о юморе может стать полезной дискуссией для учащихся. Они могут попытаться решить, что они означают и с какими из них они согласны больше всего, попытаться перевести некоторые из своей культуры или даже попытаться написать свои собственные. Вот несколько примеров:

1. «Тот, кто смеется последним, смеется дольше всех».
2. «Всегда заставляйте их смеяться».
3. «Дружба: строительный контракт, который вы подписываете со смехом и разрываете со слезами».
4. «Никогда нельзя говорить достаточно о достоинствах, опасностях, силе совместного смеха».
5. «Смех - это кратчайшее расстояние между двумя людьми».
6. «Смех - совсем не плохое начало для дружбы, и это, безусловно, лучший конец для одного».
7. «Если вы можете смотреть в зеркало без смеха, у вас нет чувства юмора».
8. «Человек без чувства юмора подобен повозке без рессор, которую трясет от каждого камешка на дороге».

В качестве занятия по чтению можно предложить своим ученикам каждому поискать на веб-сайте по одной шутке, которая им нравится, попытаться запомнить ее, а затем прийти в класс и рассказать ее. Однако необходимо убедиться, что на выбранном сайте есть шутки, подходящие для занятий, поскольку на многих из них есть контент для «взрослых».

Если есть доступ к телевизору или видеозаписям популярных комедийных программ, они могут стать отличным ресурсом для использования на уроках языка. Их можно использовать по-разному, для общего прослушивания, или просто сосредоточиться на одной конкретной части и исследовать юмор. Большое количество юмора на телевидении очень богато культурными отсылками, и это тоже может быть интересной, хотя и очень сложной областью для изучения.

Юмор считается лучшим физическим упражнением - смех расслабляет все мышцы лица, разглаживает морщины на лбу, организм получает больше кислорода, а дыхание автоматически углубляется. Одна из целей изучения иностранного языка - познакомиться с национальной культурой и научиться уважать ее. Юмор раскрывает самые скрытые стороны национальной культуры. Смех сближает людей и, следовательно, оказывает одинаковое воздействие на учителей и студентов.

Заключение

Я полагаю, что использование юмора в преподавании иностранных языков - это большой шаг в овладении языком, а также в их понимании культуры языка, который они изучают. Я могу сделать вывод, что лучший способ оставаться умным и здоровым - использовать шутки в процессе обучения.

Одна из целей изучения иностранного языка - познакомиться с национальной культурой и научиться уважать ее. Юмор раскрывает самые скрытые стороны национальной культуры. Лишь немногие учителя систематически включают юмор в образовательный процесс. Большинство из них уверены, что учащиеся могут меньше усвоить, если будут смеяться. На самом деле все совсем наоборот. Смех сближает людей и, следовательно, оказывает одинаковое воздействие на учителей и учеников [5].

Эти юмористические упражнения, представленные в данной статье, могут легко изменить учебный процесс. Их можно использовать

- в качестве введения к уроку;
- отправной точки для обсуждения, творческой деятельности или проектной работы;
- средства, помогающего ученикам расслабиться и подготовить их к более серьезной работе;
- устройства, позволяющего ученикам сконцентрировать свое внимание на одной теме и приятно завершения урока.

И, кроме того, что может быть более полезным для учителя, чем видеть, как ученики покидают класс с улыбкой на лицах и в то же время знать, что они выучили новый словарный запас, структуру и функции?!

Итак, шутки, о которых говорилось выше, значительно обогащают и разнообразят процесс преподавания иностранных языков. Интеллектуальный, творческий поиск приходит на смену монотонной работе. Это помогает сформировать личность нового типа, активную, целеустремленную, направленную на постоянное обучение и развитие. Таким образом, юмор

способствует повышению эффективности учебного процесса, его индивидуализации, активному педагогическому сотрудничеству учителей и учеников; создают оптимальные условия для творческого использования информации в самостоятельной познавательной деятельности учащихся. Применение шуток способствует оптимизации управления преподаванием, повышению эффективности учебного процесса, экономит время преподавателей на работу с учебным материалом, упрощая его поиск, анализ, отбор и дает возможность применения новых организационных форм преподавания.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бурлакова, И. И. О некоторых сложностях понимания смысла английского юмора / И.И. Бурлакова // Иностранные языки в школе. – 2011. – №7. – С. 80–83.
2. Абильдинова Ж. Б. Жанровая специфика анекдота // Вестн. Челябинского гос. ун-та: Филология. Искусствоведение. 2010, С. 5-9.
3. Якушева С.Д. Основы педагогического мастерства: учебник. 3-е изд. [Текст] / С.Д. Якушева. - М.: Издательский центр «Академия», 2010.- 256с.
4. Gardner R.C. 1985. Social psychology and second language learning : the role of attitudes and motivation. London: Arnold [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://publish.uwo.ca/~gardner/docs/SECONDLANGUAGE1985book.pdf> (дата обращения: 18.04.2023)
5. Лёшман М. Юмор как неотъемлемая часть обучения английскому языку как иностранному // Юмор и сатира в координатах XXI века: сборник научных статей по материалам I научно-практической конференции. – Варна: Изд-во «Парадигма», 2015. – С. 68-72.

UDC 372.881.111.1

Файзуллова С.Х.,
Педагогика ғылымдарының магистрі
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
sfazulova@gmail.com

КОММУНИКАТИВТІК ЖАҒДАЙЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ ШЕТЕЛ ТІЛІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Түйін: Бұл мақалада коммуникативті жағдайларды тілдік білімге интеграциялау арқылы болашақ шет тілі мұғалімдерінің әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін қалыптастырудың маңыздылығы қарастырылады. Қазіргі әлем жаһандану жағдайында қалыптасуды жалғастыра отырып, әлеуметтік-мәдени құзыреттілік тиімді қарым-қатынас пен өзара әрекеттесу үшін, әсіресе әртүрлі мәдени контексттерде таптырмас болды. Зерттеу студенттердің мәдени нюанстарды түсінудегі коммуникативті жағдайлардың рөлін және олардың мәдениетаралық өзара әрекеттесуді бағдарлау қабілетін көрсетеді. Теориялық негіздер мен эмпирикалық дәлелдерге сүйене отырып, мақалада әлеуметтік-мәдени құзыреттіліктің көп қырлы табиғаты және оның тілдік білім берудегі негізгі рөлі зерттеледі. Ол коммуникативті жағдайларды тілді оқытуға қосудың әртүрлі педагогикалық тәсілдерін қарастырады және болашақ шет тілі мұғалімдерінің мәдениетаралық өзара түсіністік пен сындарлы мәдениетаралық қарым-қатынасты дамыту үшін қажетті дағдыларды меңгеруінің маңыздылығын атап көрсетеді.

Тірек сөздер: әлеуметтік-мәдени құзыреттілік, коммуникативтік жағдайлар, тілдік білім, шет тілдерінің оқытушылары, мәдениетаралық коммуникация, педагогикалық тәсілдер.

Файзуллова С.Х.,
Магистр педагогических наук
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
sfaizulova@gmail.com

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ КОММУНИКАТИВНЫХ СИТУАЦИЙ

Аннотация: В данной статье рассматривается важность формирования социокультурной компетентности у будущих учителей иностранного языка посредством интеграции коммуникативных ситуаций в языковое образование. Поскольку современный мир продолжает формироваться в условиях глобализации, социокультурная компетентность стала незаменимой для эффективного общения и взаимодействия, особенно в различных культурных контекстах. В исследовании подчеркивается роль коммуникативных ситуаций в развитии у студентов понимания культурных нюансов и их способности ориентироваться в межкультурных взаимодействиях. Опираясь на теоретические основы и эмпирические данные, в статье исследуется многогранная природа социокультурной компетентности и ее ключевая роль в языковом образовании. В нем рассматриваются различные педагогические подходы к включению коммуникативных ситуаций в обучение языку и подчеркивается важность овладения будущими преподавателями иностранных языков необходимыми навыками для содействия межкультурному взаимопониманию и конструктивному межкультурному общению.

Ключевые слова: социокультурная компетентность, коммуникативные ситуации, языковое образование, преподаватели иностранных языков, межкультурная коммуникация, педагогические подходы, культурная осведомленность.

Faizullova S.H.,
Master of Pedagogical sciences
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
sfaizulova@gmail.com

FORMATION OF SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS USING COMMUNICATIVE SITUATIONS

Abstract: This article explore the significance of fostering sociocultural competence among future foreign language teachers through the integration of communicative situations in language education. As globalization continues to shape the modern world, sociocultural competence has become indispensable for effective communication and interaction, particularly in diverse cultural contexts. The study highlights the role of communicative situations in developing students' understanding of cultural nuances and their ability to navigate cross-cultural interactions. Drawing upon theoretical frameworks and empirical evidence, the article explores the multifaceted nature of sociocultural competence and its pivotal role in language education. It examines various pedagogical approaches for incorporating communicative situations into language instruction and underscores the importance of equipping future language educators with the necessary skills to promote intercultural understanding and facilitate meaningful cross-cultural communication.

Keywords: Sociocultural competence, communicative situations, language education, foreign language teachers, intercultural communication, pedagogical approaches, cultural awareness, linguistic proficiency, cultural sensitivity, cross-cultural communication.

In the modern world, where globalization plays a crucial role, sociocultural competence has become an integral part of successful communication and interaction. This is especially important for future foreign language teachers, who must not only possess excellent language skills but also be ready for effective communication in diverse cultural contexts. Sociocultural competence encompasses not only knowledge of the cultural peculiarities of the country whose language is being studied but also the ability to adapt to them, respect differences, and build successful relationships in a multicultural society.

For many years, the use of communicative situations in foreign language classes has been one of the most effective methods for developing sociocultural competence among students. This approach allows

students not only to immerse themselves in authentic communication scenarios but also to actively apply their language skills in real-life situations. This report examines the role and significance of using communicative situations in foreign language classes to develop sociocultural competence among future teachers. The formation of sociocultural competence among students is given great importance in contemporary scientific literature. Over the period of studying this issue, a whole series of research works has emerged dedicated to various ways of developing this component of foreign language communicative competence in the process of educating students from linguistic and non-linguistic faculties of pedagogical universities, economic and technical universities, higher military educational institutions, as well as students of gymnasiums and schools. This issue is also addressed at the level of higher professional education. Works dedicated to finding effective ways of forming and improving sociocultural competence in the preparation of professional personnel are numerous.

Sociocultural competence encompasses a holistic system consisting of various structural elements, characterized by its own internal organization and exhibiting integrative characteristics as a unified entity, which cannot be solely attributed to the attributes of its individual parts. The sociocultural aspect of language instruction entails an examination of the structure of culture itself. In its broadest interpretation, culture serves as the exclusive wellspring from which the substance of education is derived as a whole, given that education consistently fulfills the overarching purpose of imparting the attained cultural level of a society to the next generation for the sake of its preservation and ongoing advancement.

Sociocultural competence stands as a pivotal component in the professional training of foreign language educators. Serving as a "relay and interpreter of the culture of another nation" [1], a foreign language teacher must possess a comprehensive, profound, and accurate understanding of the country where the language is taught, particularly regarding the peculiarities of the national mentality and communicative behavior of native speakers. They should command lexical units with national-cultural semantics, demonstrate understanding and tolerance towards the culture of another linguistic community. Only a proficient specialist endowed with the mentioned competencies will be capable of acquainting students with the foreign culture, teaching them to interpret cultural phenomena of both native and foreign language countries accurately, and assisting students in avoiding cultural errors in communication with representatives of the target language country. Consequently, they will contribute to the development of students' sociocultural competence.

Kunanbayeva S. S. defined six interpretations of sociocultural competence in education:

1. Independent sociocultural competence as a complex phenomenon comprising linguistic-cultural, sociolinguistic, socio-psychological, and cultural components.
2. Auxiliary component of sociolinguistic competence.
3. Sociocultural component of foreign language education content, consisting of national mentality, sociocommunication, and national heritage (according to P. V. Sysoev).
4. "Behavioral culture" with the identification of the unit of learning culture-culture, which is defined as a unit of learning possessing linguistic characteristics reflecting the culture and mentality of a people and having the capability of direct correlation with the cultural context and the ability to reflect the behavioral culture of native speakers.
5. "Stereotypes of communicative behavior" as part of pragmatic competence, reflecting the sociocultural component as a set of norms and traditions of communication of a people of a particular linguistic-cultural community.
6. "Sociocultural strategies," i.e., techniques used by communicants to establish contact, maintain this contact, and create adequate portraits of the country whose language is being studied [2].

Sociocultural competence, as defined by T. Kolodko, is understood as the ability of an individual to consciously apply the social and cultural context of the language of the country during foreign language communication [3].

The theoretical underpinnings of this study draw upon a rich body of research dedicated to exploring the development of sociocultural competence in language learners. Numerous studies have investigated the effectiveness of different pedagogical approaches and methodologies in promoting sociocultural awareness and communicative competence among students. These studies have highlighted the role of communicative situations in providing learners with opportunities to engage in authentic cultural exchanges, thereby enhancing their understanding of cultural norms, values, and practices. The development of sociocultural competence in the professional foreign language activities of future specialists necessitates the establishment of a complex of scientifically grounded forms, methods, and tools. These will contribute to the enhancement of students' creative activity and independence in acquiring knowledge, forming skills, and abilities for applying foreign languages in their future professional practice [4].

In response to the question of the purpose of foreign language acquisition and its communicative needs, i.e., which forms of communication in a foreign language individual most frequently engage with - direct communication (speaking and listening) or mediated communication (reading), the following responses were obtained:

- Foreign languages are used for reading specialized literature.
- They are used for participation in business negotiations, contract signing, symposiums, conferences, and other international meetings.
- Individuals often have to work with foreign specialists in foreign firms and joint ventures.
- Professionals prepare for short-term or long-term overseas assignments. [5]

The main area of communication predominantly lies within the realm of official and business interactions. Typically, specialists engage in discussions related to various topics such as production meetings, introductions, presentations, knowledge exchange, business transactions (including contract negotiations, agreements, briefings, presentations, etc.), and economic professional requirements [6]. Effective communication can only be achieved through an understanding of specific sociocultural factors of the foreign language. Cultural objectives in foreign language learning are not attained solely through knowledge of works by writers, artists, and musicians, but rather aim to familiarize individuals with lifestyles, beliefs, perceptions, connections, and societal institutions. Language reflects all these aspects of culture. Comparing one's native culture with foreign cultures across various spheres of life contributes to establishing the universal relevance of human society. The ability to perceive ethnic differences, traditions, and cultures, and to work independently in cross-cultural spaces, enables professionals to actively participate in intercultural communication [7].

The comprehension of sociocultural competence in foreign languages necessitates its conceptualization as a holistic framework encompassing interconnected structural elements:

- Country-specific studies (comprehension of the nation, language speakers, national traits, lifestyle, customs, traditions, and culture).
- Linguistic-cultural analysis (proficiency in linguistic elements, incorporating the national-cultural semantic aspect aligned with social-linguistic contexts).
- Sociolinguistic understanding (familiarity with national speech norms, non-verbal cues, adeptness in applying them within real-world scenarios, societal behavioral norms, and the social standing of interlocutors) [8]. Additionally, to enhance students' sociocultural competency in foreign language education, it is imperative to:

- Delve into the sociocultural intricacies of communication norms within the target language's countries and other Western European nations. This entails acquainting students with the subtleties of cross-cultural communication using authentic materials and facilitating communicative exercises across various formal and informal contexts, adhering to the approach of broadening cultural exposure.

- Enrich the thematic curriculum of language instruction with sociocultural dimensions through linguistic-cultural, country-specific, cultural studies, sociolinguistic, and sociological components, thereby enriching students' communicative proficiency.

- Introduce students to language and intercultural conflicts prevalent in society due to violations of linguistic and civil rights, while familiarizing them with established methodologies for resolving such conflicts on a global scale.

- Foster cross-cultural competencies to effectively process sociocultural information and apply it judiciously in intercultural communication contexts across relevant communication domains [9].

For the enhancement of the effectiveness in shaping and nurturing the sociocultural aspect in future language endeavors, we deem it crucial to extensively employ gaming methods. The notion of "game" is not uniformly defined. Generally, games are seen as a type of engagement set within imagined contexts. They aim to reproduce the practice of performing perceptible tasks, interacting, and adopting sociocultural customs of the country linked to the language being studied. When applied to the mentioned process, games can be perceived as exercises emulating genuine foreign language communication scenarios with a language counterpart.

Thus, the formation of sociocultural competence among future foreign language teachers through the communicative situations is a fundamental aspect in contemporary language education. Through this approach, students not only enhance their linguistic proficiency but also develop the necessary skills and sensitivities to navigate diverse cultural contexts effectively. By immersing students in authentic communicative scenarios, language educators provide them with opportunities to engage with cultural nuances, social norms, and communication strategies of the target language community. This fosters a deeper understanding of intercultural dynamics and promotes empathy and respect for cultural diversity.

The significance of sociocultural competence in language teaching is underscored by its role in facilitating meaningful cross-cultural communication and fostering intercultural competence among learners. As future language educators, students must be equipped with the knowledge, skills, and attitudes to effectively bridge cultural divides and promote intercultural understanding. Language education programs to continue integrating communicative situations into their curricula and pedagogical practices. This entails providing students with diverse opportunities to engage in authentic language use and cultural exchange, both inside and outside the classroom. In essence, the formation of sociocultural competence through communicative situations is an ongoing and dynamic process that empowers future foreign language teachers to become culturally sensitive and effective communicators in multicultural environments. By embracing this approach, language education institutions can contribute to the development of a new generation of language educators who are well-equipped to promote intercultural understanding and facilitate meaningful cross-cultural communication in an increasingly globalized world.

REFERENCE

1. Passov E. I. Foreign language culture as the content of language education // Reference information portal. URL: http://gramota.ru/biblio/magazines/mrs/28_250
2. Theory and practice of modern foreign language education. SS Kunanbayeva. Almaty: Edelweiss, 2010.
3. Kolodko T. M. Formation of socio-cultural competence of future teachers of foreign languages in higher pedagogical educational institutions: Candidate of Pedagogical Sciences, Moscow, 2005. 20 p.
4. Konnova Z.I. Development of professional foreign language competence of a future specialist in multi-level education in a modern university: Doctor of Pedagogical Sciences Tula, 2003. 356 p.
5. Konnova Z. I. Formation of socio-cultural competence of students in foreign language classes, 2018
6. Konnova Z.I. Development of professional foreign language competence of a future specialist in multi-level education in a modern university: Doctor of Pedagogical Sciences Tula, 2003. 356 p.
7. Semenova G.V. Modernization of the content of language education at the level of professional training of graduate students // Izvestiya Tula State University. Pedagogy. 2018. Issue. 2. Pp. 93-100.
8. Kolodko T. M. Formation of socio-cultural competence of future teachers of foreign languages in higher pedagogical educational institutions: Candidate of Pedagogical Sciences, Moscow, 2005. 20 p.
9. Varchenko T.G. Sociocultural aspect in teaching foreign languages in a non-linguistic university//Actual problems of the humanities and natural sciences. 2015. pp. 30-32.

UDC 371.31

Chudabayeva S.,

Master's student

«7M01711 - Training of foreign language teachers»

Ablaikhan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: chudasammy@gmail.com

TO THE ISSUE OF FORMING SOCIOLINGUISTIC COMPETENCE OF A FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHER

Abstract: This article addresses the problem of forming sociolinguistic competence in future foreign language teachers. The authors explore the significance of this aspect within the context of modern educational environments and identify key components of sociolinguistic competence necessary for successful foreign language instruction. The article examines the role of extra-linguistic, lingua-cultural, and lingua-pragmatic aspects in shaping this competence and proposes methods and approaches for its development within the framework of professional training for future teachers.

Keywords: sociolinguistic competence, extra linguistic component, lingua-cultural component, lingua-pragmatic component.

К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация: Данная статья посвящена проблеме формирования социолингвистической компетенции у будущих учителей иностранного языка. Авторы исследуют важность данного аспекта в контексте современной образовательной среды и выявляют основные компоненты социолингвистической компетенции, необходимые для успешного преподавания иностранного языка. Статья рассматривает роль экстралингвистических, лингво-культурных и лингво-прагматических аспектов в формировании данной компетенции и предлагает методы и подходы для ее развития в рамках профессиональной подготовки будущих преподавателей.

Ключевые слова: социолингвистическая компетенция, экстралингвистический компонент, лингво-культурный компонент, лингво-прагматический компонент аспектов.

In the search for solutions to the global challenges of the 21st century, the intensified cooperation of cultural and linguistic communities has elevated intercultural communication to the status of a factor ensuring the intensification of professional interactions. This is especially significant for future foreign language teachers, whose work is closely related to contacts with foreign colleagues. At the current stage, the possibilities for professional integration of specialists in this field have deepened due to the use of digital tools for network collaboration. Since the speech-communicative behavior of participants in such collaboration is determined by social factors, including a combination of external conditions such as age, regional, and professional differences of communicators, as well as the communicative situation itself, which defines the specificity of the participants' choice of verbal and non-verbal means of expressing thoughts and intentions. Communication must adhere to the norms accepted in a cross-cultural environment, and for this, it is necessary to know how to behave in a foreign language environment without violating the forms of speech and non-speech behavior characteristic of the representatives of that culture. To communicate most effectively, a future foreign language teacher needs to have a developed sociolinguistic competence, which provides them with the tools to choose speech behavior in accordance with the socially conditioned context for the correct interpretation of communicative situations and successful adaptation to them.

The competency paradigm today has methodological significance in the field of both general didactics and the methodology of foreign language education. The status of the competency-based approach as the foundation for forming the outcome-target component of the foreign language educational system, which meets modern quality requirements for professional education, can be considered as practically established. The term "competence" gained widespread popularity in modern foreign language teaching methodology following the works of Noam Chomsky [4, 88 p.]. In defining the substantive content of the main categories of the competency approach, the distinction between the concepts of "competence" and "competency" is based on (N.I. Almazova, Yu.V. Eremin, I.A. Zimnaya, S.S. Kunanbayeva, A.N. Shchukin, etc.). Initially, the term denoted the ability required to perform a certain, predominantly linguistic, activity in one's native language. According to Chomsky, a competent speaker/listener should: a) form/understand an unlimited number of sentences based on models, b) have judgment about the statement, i.e., see the formal similarity/difference in the meanings of two sentences [1, 2010.]. In her research, M.P. Pushkova asserts that "competence is a derivative concept from competency and denotes the sphere of application of a person's knowledge, skills, and abilities, whereas competency is a semantically primary category representing their internalized totality, system" [8, p.19] "Competency" – the ability and readiness to systematically implement acquired knowledge and skills, abilities, and personal qualities in the course of activity [10, p.24].

The social orientation of foreign language teaching has led to the identification of a sociolinguistic component within communicative competence, known as sociolinguistic competence. Sociolinguistic skills, which are part of sociolinguistic competence, are given priority in the document "Common European Framework of Reference for Language: learning, teaching, assessment. Companion volume with new descriptors"; they are detailed for each level of language proficiency (A1-C2) [CEFR, 2018].

For a long time, language was regarded in both domestic and foreign linguistics merely as a means of nominating facts and phenomena of the surrounding reality. Language, as one of the main tools of human

communication, is inherently a social phenomenon. Its functioning is determined by social factors such as the cultural norms, traditions, and values of a particular society. Additionally, within the society itself, there are differences among language speakers: their age, social status, level of culture and education, region of residence, as well as differences in speech behavior depending on the situation and the participants in the communication. The social nature of language dictates linguistic changes that are adopted by society and manifested in speech. For a person learning a foreign language to successfully engage in intercultural communication, it is necessary, in addition to language knowledge, to learn to take into account the influence of social factors on the speech behavior of communicants. This refers to sociolinguistic knowledge that allows successful integration into the society of the language being studied.

Thus, the interest in sociolinguistic parameters of communication is dictated by the increased interaction between different social classes and ethnic groups, and the higher likelihood of diverse and numerous communicative situations, in which language serves as a means of interaction. The founders of sociolinguistics (C. Bally, I.A. Boduen de Courtenay, E.D. Polivanov, L.P. Yakubinsky, and others) expanded the role of language by highlighting the social aspect of communication expressed through linguistic means and the use of language by its speakers. As a result of the shift in scholars' focus, studies increasingly began to explore examples of the social world's reflection during intercultural communication. Sociolinguistic competence is oriented towards identifying and expressing such belonging of a participant in communication during the communicative process. Literature analysis shows that sociolinguistic competence was first described in foreign linguistics as a component of communicative competence [3, p. 4]. Later, this competence was considered by the authors of the CEFR. Modern foreign researchers accept sociolinguistic competence as a crucial component of communicative competence and believe that it should be the object of acquisition in targeted learning, as deciphering the social meaning contained in each statement is important even at low levels of foreign language proficiency [6, p. 7, 10, 12, 78]. Yu. A. Sinitsa offers the following definition of sociolinguistic competence: "mastery of a set of linguistic means and the ability to make their selection depending on various aspects of the context in which communication takes place, from the generally accepted rules of language use corresponding to the traditions of a certain society, as well as from the specific communication situation, namely from such its elements as communicative goals and intentions, the main characteristics of the communicants (their status and situational roles), the topic and setting" [9, p. 39-40].

According to I.L. Bim, sociolinguistic competence implies "the ability to make a choice of linguistic form and means of language expression that is adequate to the conditions of the communicative act, i.e., the communication situation, goals and intentions, and social roles of the communication partners" [2, p. 11-15, p. 14].

Sociolinguistic competence, in the interpretation of M.F. Ovchinnikova, represents the abilities of a language personality to organize their speech behavior adequately in communication situations, taking into account the communicative goal, the social statuses, roles of communicants, and the setting of communication in accordance with the sociolinguistic norm and conventions of a specific national-lingua-cultural community [7, 206 p].

Thus, sociolinguistic competence is the ability of an individual to organize their speech behavior adequately according to the communication situation. The concept of the communication situation includes components such as the place and time of the communicative act, its goal, the social status of the speaker and the status of the interlocutors, and the relationship between the interlocutors. Sociolinguistic abilities are formed through the process of natural communication or through specially organized training and the cultural context. As we can see, the formation of students' sociolinguistic competence is influenced by various social factors, which dictate the choice of specific verbal and non-verbal means of communication expression (speech etiquette, intonational parameters of speech, socially marked lexicon, discourse markers) within a certain social context.

Summarizing the viewpoints of scholars and researchers on the essence of sociolinguistic competence, it can be concluded that possessing this competence implies: knowledge of the linguistic worldview; understanding of the components of the communicative situation and the ability to organize one's speech behavior in accordance with them; mastery of language variability. A key point in defining sociolinguistic competence is the dependency of linguistic variability or the choice of linguistic forms on the social context and the social affiliation of communication participants. The analysis of existing viewpoints on the essence of sociolinguistic competence allows us to identify the following components in the structure of this competence: extra-linguistic, lingua-cultural, and lingua-pragmatic.

Extra-linguistic Component includes: knowledge of structural aspects of language, understanding the societal norms, historical context, and the sociopolitical underpinnings that shape language use. Future

foreign language teachers are expected to navigate these complex layers, enabling them to interpret and convey nuances effectively.

The lingua-cultural component encompasses sociocultural background knowledge that reflects the realities, cultural characteristics of language speakers, the historical portrait of the country, and the ability to discursively use this knowledge. This segment pertains to the deep cultural knowledge and insights associated with a language. It involves grasping the cultural idiosyncrasies, literary traditions, humor, and the symbolic meanings embedded in the linguistic landscape. For educators, this component is crucial for fostering a holistic language learning experience that transcends grammatical proficiency, encouraging learners to delve into the cultural essence of the language.

Lingua-pragmatic component focuses on the practical use of language in social interactions, emphasizing the ability to use language appropriately in various communicative situations. It includes mastery over discourse conventions, speech acts, and the pragmatic rules that govern language use in specific contexts. Future language teachers must adeptly manage these pragmatic nuances, teaching students not just to speak a language, but to communicate effectively and appropriately, considering the situational context and social dynamics at play.

In synthesizing these components of sociolinguistic competence, future foreign language teachers equip themselves with a sophisticated skill set, enabling them to navigate and teach the complexities of language as a social instrument, fostering cross-cultural understanding and nuanced communication among their students.

To justify and provide a detailed presentation of the process of forming the competence under consideration, a model for the development of sociolinguistic competence in future foreign language teachers has been developed. The main blocks of the model, whose interaction ensures its functioning and integrity, are the target, conceptual-methodological, subject-content, procedural-technological, and evaluative-effective blocks. The target block of the model reflects the social order of the state and employers, and the future specialist's need for personal and professional development. The conceptual-methodological block is represented by methodological approaches and principles for forming sociolinguistic competence. The subject-content block includes sociolinguistic knowledge and skills, the content of the discipline through which this competence is formed. The procedural-technological block contains informational-resource and interactive components of the sociolinguistic competence formation process, as well as tools, methods, and forms. The evaluative-effective block contains criteria and levels of sociolinguistic competence formation and the results of the model's implementation.

As methodological approaches to constructing the foreign language educational process aimed at forming sociolinguistic competence in future foreign language teachers, we have identified competency-based, personal-activity, and informational-technological approaches. The following methodological principles were used for the effective process of forming the sociolinguistic competence of future foreign language teachers: cognitive, communicative, and sociocultural.

At the dawn of the 21st century, new technologies are increasingly penetrating the educational space, including the subject area of "foreign language." Modern foreign language teaching technologies aim to bring the learning process closer to communication in a natural environment. In this context, the term "authenticity" has been incorporated into the terminology system of foreign language teaching methodology. In professional intercultural communication, the worldview of representatives of the professional community is always reflected; therefore, students need to observe professional language in its authentic (i.e., natural) functioning. The technology for forming the sociolinguistic competence of future translators is based on the following components: informational-resource and interactive. The informational-resource component includes a bank of lingua-didactic tools – digital resources (authentic video contents and multimedia materials) and the requirements for their selection for the effective formation of sociolinguistic competence. The following requirements for selecting authentic material for forming sociolinguistic competence have been identified: functionality, situationality, sociocultural value, and problematic nature. Taking into account the selected requirements, the bank of the informational-resource component of the model for forming the sociolinguistic competence of future translators was filled with digital resources (authentic digital video contents and multimedia electronic versions of educational materials). The interactive component of the model for forming sociolinguistic competence includes a description of a step-by-step algorithm for the formation of sociolinguistic competence of a future foreign language teachers, working with digital resources, allowing to get as close as possible to the language environment.

In conclusion, the task of forming sociolinguistic competence in future foreign language teachers is complex and multifaceted. It demands a commitment to a comprehensive educational approach that combines theoretical knowledge with practical application, leverages modern technology, and promotes continuous learning and professional development. By embracing this challenge, educational institutions can

prepare foreign language teachers who are not only effective communicators but also ambassadors of cultural understanding and appreciation, equipped to educate and inspire the next generation of global citizens.

REFERENCES

1. Azimov, E.G., Shchukin, A.N. New Dictionary of Methodological Terms and Concepts (Theory and Practice of Language Teaching). – Moscow: IKAR Publishing House, 2009. © Electronic version "GRAMOTA.RU", 2010.
2. Bim, I.L. "A person-oriented approach - the main strategy for school renewal" // Foreign Languages in School. No. 2. p. 11-15, 2002.
3. Canale, M. From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy. In J. C. Richards & R. W. Schmidt (Eds.), Language and Communication. London: Longman, 1980.
4. Chomsky, N. Language and Mind. – New York: Harcourt, 1972.
5. Common European Framework of Reference for Language: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors, 2018.
6. Geeslin, K. L. Sociolinguistics and Second Language Acquisition: Learning to Use Language in Context. Routledge, 2014.
7. Ovchinnikova, M.F. Methodology for Forming Sociolinguistic Competence in General Education School Students: (English Language, Philological Profile): Ph.D. in Pedagogical Sciences Thesis. Ulan-Ude, 2008.
8. Pushkova, M.P. Pedagogical Foundations for the Development of Sociocultural Competence of Future Teachers (In the Process of Learning a Foreign Language): Ph.D. in Pedagogical Sciences Thesis: 13.00.01. Irkutsk, 2001.
9. Sinita, Yu. A. Sociolinguistic Competence: Mastery of a Set of Linguistic Means, p. 39-40, 2000.
10. Tatarina, T.M. Formation of Foreign Language Professionally Oriented Communicative Competence in History Students: (Based on the English Language): Ph.D. in Pedagogical Sciences Abstract: 13.00.02. St. Petersburg, 2009.

UDC 81–139.

Sharipkhan D.,
MS Student

«7M01701-Foreign language:2 foreign languages»
Astana International University, Astana, Kazakhstan
email: sharipkhan.dianka@gmail.com

RESULTS OF USING SOCIOCULTURAL APPROACH IN DEVELOPMENT OF STUDENTS' INTERCULTURAL SPEAKING SKILLS

Abstract: In today's world, there is a societal push towards fostering individuals with a humanistic mindset who embrace universal human values. Learning a foreign language serves as a tool for refining practical and speaking skills in engaging with diverse cultures, enhancing communicative abilities, fostering adaptability, and promoting tolerance.

Acquiring an understanding of the cultural mindset of native speakers is essential for proficiently learning and using a foreign language. Consequently, there is a clear need for cultivating and enhancing sociocultural competence.

Keywords: sociocultural approach, intercultural skills, speaking skills.

In today's interconnected world, proficiency in intercultural communication is an essential skill for success in both academic and professional spheres. Recognizing this need, educators have increasingly turned to the sociocultural approach as a powerful tool for developing students' intercultural speaking skills. In this article, we delve into the results and insights gained from using the sociocultural approach to enhance students' ability to communicate effectively across cultures.

The sociocultural approach to language learning emphasizes the importance of understanding language within its social and cultural context. Rooted in the theories of sociocultural psychology, this approach posits that language is not only a means of communication but also a reflection of cultural norms, values, and identities. By immersing students in authentic cultural contexts and promoting interaction with

speakers from diverse backgrounds, educators aim to foster not only linguistic proficiency but also intercultural competence.

One of the key outcomes of utilizing the sociocultural approach is the development of students' awareness and appreciation of cultural diversity. Through exposure to authentic materials such as literature, films, and multimedia resources from various cultural backgrounds, students gain insight into different cultural perspectives and ways of expression. They learn to recognize and respect cultural differences while also developing empathy and understanding for individuals from diverse backgrounds.

Moreover, the sociocultural approach encourages active engagement in meaningful communication tasks that reflect real-world scenarios. Classroom activities such as role-plays, debates, and collaborative projects provide students with opportunities to apply their language skills in authentic intercultural contexts. By interacting with peers from different cultural backgrounds, students learn to navigate cultural differences, negotiate meaning, and adapt their communication strategies accordingly.

Another significant result of employing the sociocultural approach is the enhancement of students' intercultural communicative competence. Intercultural communicative competence refers to the ability to effectively communicate and interact with speakers from different cultural backgrounds. Through guided practice and feedback, students develop the skills necessary to interpret cultural cues, manage intercultural misunderstandings, and build rapport with speakers from diverse linguistic and cultural backgrounds.

Furthermore, the sociocultural approach fosters critical thinking and reflection on the role of language and culture in shaping communication patterns and social interactions. Students are encouraged to question cultural stereotypes, challenge their own assumptions, and critically analyze the power dynamics inherent in intercultural communication. By engaging in reflective activities such as journaling, group discussions, and self-assessment, students deepen their understanding of the complex interplay between language, culture, and identity.

Key Principles of the Sociocultural Approach:

The sociocultural approach to language learning is rooted in the theories of influential psychologist Lev Vygotsky, who emphasized the importance of social interaction and cultural context in cognitive development.

According to Vygotsky, language and culture are deeply interconnected, and learning occurs through social interactions with others within a cultural context.

The sociocultural approach posits that language is not merely a set of grammatical rules but a dynamic tool for communication and cultural expression, shaped by social and cultural practices.

Strategies for Implementing the Sociocultural Approach:

Authentic Materials: Incorporating authentic cultural materials such as literature, films, music, and multimedia resources provides students with exposure to real-world language use and cultural contexts.

Collaborative Learning: Group activities, pair work, and collaborative projects encourage students to engage in meaningful interactions and negotiate meaning with peers from diverse backgrounds.

Cultural Immersion: Creating opportunities for cultural immersion through cultural events, guest speakers, and language exchange programs allows students to experience firsthand the richness and diversity of different cultures.

Reflective Practices: Reflective activities such as journaling, self-assessment, and group discussions encourage students to critically reflect on their own cultural biases, assumptions, and communication strategies.

Benefits of the Sociocultural approach

Enhanced Intercultural Competence: By immersing students in authentic cultural contexts and promoting interaction with speakers from diverse backgrounds, the sociocultural approach fosters the development of intercultural competence.

Improved Communication Skills: Meaningful communication tasks and authentic language use in the classroom help students develop their speaking, listening, reading, and writing skills in context.

Critical Thinking Skills: Reflective practices and discussions on the role of language and culture in communication encourage students to think critically about cultural stereotypes, power dynamics, and social norms.

Increased Motivation and Engagement: Engaging students in interactive, culturally relevant activities enhances motivation and engagement, leading to more effective language learning outcomes.

Sociocultural approach in development of students' intercultural speaking skills preliminary experiment summary:

The experiment involves 15, second-year students from linguistic faculties. I conducted an experiment to see how well topics focusing on sociocultural aspects could improve the speaking skills of second-year students. My main goal was to evaluate how effective these topics were in enhancing speaking abilities

within our educational setting. So, i started by assessing the students' sociocultural knowledge before diving into the lessons. Then, i organized lessons tailored to second-year linguistics students. Afterward, i measured their sociocultural knowledge again to see if there was any improvement. I compared the results from the initial and final assessments to gauge the impact of these topics. Finally, i looked at the group's overall improvement from the beginning to the end of the experiment.

I have chosen the topics to such a: Education in Great Britain, American Culture, Historical events, Globalization and Cultural Exchange, Identity. I conducted surveys with students on these topics to understand how well they knew these subjects. During the lessons, I used various resources to ensure that students could engage with the information on these topics with interest. The resources were sourced from different educational portals and references to provide diverse perspectives and enrich the learning experience. The survey conducted at the beginning of the experiment on intercultural knowledge consisted of 15 questions, with each correct answer being worth 1 point. The total score for the entire group of 15 people was 43 points out of a possible 225.

After the conclusion of the experiment, the same survey was conducted again. Out of a possible 225 points, the students scored 176 points.

I also conducted a survey with students to determine which topics they were most interested in. I have used such topics as: Educational system, History, Traditions of different countries, Culture, National backgrounds.

Result of this survey:

1. 5 students interested in educational system.
6 of them answered as its will be useful, 4 of them answered difficult to answer.
2. 4 students interested in history, 5 of them found it as it will be useful, 6 of them answered difficult to answer.
3. 7 students interested in traditions of different countries, 4 of them answered as its will be useful and difficult to answer – 4 students.
4. Culture, interested – 8 students, will be useful 2 students, difficult to answer 5 students.
5. National backgrounds, interested- 0, will be useful 3, difficult to answer 12 students.

The overall duration of the experiment was 6 weeks long, at the end of which the students had a feedback assessment in the form of oral discussion.

The results obtained by the end of the fourth week of the experiment were:

1. 14 out of 15 students improved their skills in intercultural knowledge.
2. 11 out of 15 students improved their skills in intercultural speaking skills.
3. 9 out 15 students confirmed intercultural vocabulary improvement.
4. 13 out 15 students noticed that level of self-esteem raised.
5. 1 student did not noticed any changes in intercultural speaking skills.

The control and assessment Assessment of the level of sociocultural competence should be based on its components. Sociocultural competence includes:

Knowledge of the realities characteristic of thematic communication zones and the features of verbal and non-verbal behavior in different spheres;

Skills in identifying cultural information specific to the communication topic, including thematically marked lexical units; skills in working with basic types of reference, educational-reference, and educational literature and Internet resources when performing cognitive-research ethnocultural projects or to achieve communicative goals;

Skills in selecting, classifying, summarizing, comparing, and analyzing facts and phenomena of the culture of native and studied language countries (Gribova, 2012). The author of the study considers it necessary to use the following criteria for assessing the level of sociocultural competence:

Motivational criterion (motives for learning a foreign language).

Cognitive criterion (knowledge of sociocultural characteristics and realities, norms and rules of interaction between people, models of speech communication and behavior, beliefs, judgments, customs, traditions, communicative strategies, and tactics).

Functional criterion (ability to choose a style of verbal and non-verbal behavior, mastery of socially and culturally conditioned scenarios and models of behavior using communicative techniques accepted in a given culture).

Behavioral criterion (empathy, tolerance, flexibility, cultural polycentricity) (Pakhontina, 2014, p. 1061).

Conclusion

The aim of this experiment was to study the process of developing sociocultural competence in university students through the Sociocultural approach in development of students' intercultural speaking skills.

During the research, all set tasks were sequentially solved, and the following conclusions were drawn:

Sociocultural competence is one of the essential components of students' foreign language communicative competence. It is the readiness and ability of students to apply their ethnographic knowledge (knowledge of the country's geographical, political, and social structure, knowledge of everyday life, traditions and customs, culture, art, national cuisine, holidays), skills in applying norms of speech etiquette, phrase clichés, socially and culturally marked lexical units, forms, and means of nonverbal communication. Sociocultural competence also includes understanding the characteristics of national mentality, typological traits of national character, a sense of tolerance towards ethnic differences, and overcoming prejudices.

Sociocultural competence can be formed using various means - phenomena, norms, values, and products of the culture of the target language society. Requirements for the means of forming sociocultural competence include authenticity, relevance, substantive content, and accessibility for students' understanding.

One of the means of developing sociocultural competence in foreign language lessons is intercultural knowledge.

LITERATURE REVIEW:

1. Vygotsky L.S.(1987) The collected works of L.S Vygotsky, Vol.1. Problems of general psychology.
2. Грибова Н.С. Методика формирования социокультурной компетенции студентов направления подготовки (специальности) "лечебное дело" (часть автореферата). [URL: <http://www.dissercat.com/content/metodika-formirovaniya-sotsiokulturnoi-kompetentsii-studentov-napravleniya-podgotovki-spetsi#ixzz49yKxx7oR>]
3. Сафонова В.В. Социокультурный подход: основные социально- педагогические и методические положения//Иностранные языки в школе. - No11. - М: Просвещение, 2014 г. – с.2-13.
4. Сафонова В.В. Интернет-ориентированная методика обучения межкультурному общению на иностранных языках: проблемы и перспективы развития//Вестник Московского университета. Серия 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация. - No 2. – М: Изд-во Моск. ун-та, 2015 г.
5. Пахотина С. В. Диагностика уровня сформированности социокультурной компетенции студентов факультета физической культуры педагогического вуза // Молодой ученый. — 2014. — No4. — С. 1060-1064.

СЕКЦИЯ 2.

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ КОНТЕКСТІНДЕГІ ЛИНГВИСТИКАНЫҢ,
ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ЖӘНЕ АУДАРМАТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 2.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЛИНГВИСТИКИ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ И
ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

SECTION 2.

CURRENT ISSUES OF LINGUISTICS, LITERARY AND TRANSLATION STUDIES IN THE
CONTEXT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

UDC 81`272

Abdulmenova R.,
master's degree student,
7M02311– «Translation Studies»
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: rmilya1599@gmail.com

**FEATURES OF THE TRANSLATION OF EXPRESSIVE MEANS IN
MODERN POLITICAL TEXTS**

Abstract: This article examines the features and processes of translating expressive means in modern political texts. Through a analysis of case studies drawn from contemporary political speeches, this study explores the features and complexities of translating expressive means. Furthermore, this article investigates the translating transformations that used to transfer expressive means into Russian.

Keywords: expressive means, political texts, political discourse, metaphors, neologisms, translating transformations.

Абдильменова Р.,
магистрант, 7M02311– «Переводческое дело»
КазУМОиМЯ, Алматы, Казахстан
e-mail: rmilya1599@gmail.com

**ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ЭКСПРЕССИВНЫХ СРЕДСТВ В СОВРЕМЕННЫХ
ПОЛИТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ**

Аннотация: В данной статье рассматриваются особенности и процессы перевода экспрессивных средств в современных политических текстах. На основе анализа конкретных примеров из выступлений современных политиков в данном исследовании рассматриваются особенности и сложности перевода выразительных средств. Кроме того рассматриваются переводческие трансформации, которые использовались для перевода выразительных средств на русский язык.

Ключевые слова: экспрессивные средства, политические тексты, политический дискурс, метафоры, неологизмы, переводческие трансформации.

Абдильменова Р.,
Магистрант, «7M02311 – Аударма ісі»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӨТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: rmilya1599@gmail.com

**ҚАЗІРГІ САЯСИ МӘТІНДЕРДЕГІ ЭКСПРЕССИВТІ ҚҰРАЛДАРДЫ АУДАРУ
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Түйін: Бұл мақалада қазіргі саяси мәтіндердегі экспрессивті нысанларды аударудың ерекшеліктері мен процестері қарастырылады. Қазіргі саясаткерлердің сөздерінен алынған нақты

мысалдарды талдау негізінде бұл зерттеу экспрессивті нысандарды аударудың ерекшеліктері мен күрделілігін, және де олардың орыс тіліне аудару үшін қолданылған аударма трансформациялары қарастырылады.

Тірек сөздер: экспрессивті құралдар, саяси мәтіндер, саяси дискурс, метафоралар, неологизмдер, аударма трансформациялары.

Political activity has always played a special role in the life of society. The position of a country in the international arena, its relations with other countries and in the activities of the world community depend on certain political positions and circumstances. Varied approaches to the interpretation of this category and varied methodological ways to its investigation demonstrate the complexity of political speech as a social reality. A comprehensive understanding of "political language" as a language that is used in the public domain requires taking into account the increasing influence of the media, the creation of innovative communication technologies, the growth of globalization, and the commercialization of political discourse. [1]

In modern political discourse, effective communication plays an important role in shaping public opinion, creating support and influencing policy outcomes. Language serves as a powerful tool for politicians to convey messages, convince audiences, and create narratives that resonate with society. In this context, the concept of means of expression becomes a fundamental aspect of political communication. According to Ruth Vodak, expressive means in political discourse are "linguistic resources used by politicians to formulate their ideological positions, construct political identity and mobilize support." These tools include language selection, narrative framing structures and techniques that allow politicians to present their political vision and establish contact with their target audience. [2]

In the light of current political events, it is important to understand how political discourses and statements are translated and interpreted. This has a direct bearing on international relations and diplomacy and affects the understanding of politics at both the national and international levels. A lot of issues arise when translating political discourse, including achieving equivalency and neutralizing and maintaining expressive impact. The growing area of connection between many nations and cultures is making the issue of translating political speech more and more essential.

One of the features of political discourse is its constant change and adaptation to a dynamic global community. In the modern world, new vocabulary and expressive units are constantly emerging that reflect new concepts and realities that arise as a result of the development of science and technology, lifestyle changes, socio-political shifts, etc. These new terms can be created to accurately describe new phenomena or events, as well as to express emotional and stylistic nuances.

It is important to note that translators of political texts should be aware of these new terms and their meanings in various cultural and social contexts. Incorrect translation or misunderstanding of new concepts can lead to distortion of the meaning of the text and incorrect perception of information by recipients. Therefore, translators must constantly monitor updates in language and political terms in order to ensure accurate and up-to-date translation of expressive means in political texts.

The purpose of translating political discourse is to preserve the essence and intended effect of the original discourse, while ensuring clarity, cultural acceptability and effective communication in the target language. Translators should strive for accuracy, scrupulousness and fidelity to the source text, adapting it to the socio-political and cultural context of the target audience. [3]

In the field of modern political discourse, effective communication plays a key role in shaping public opinion, supporting and influencing policy outcomes. Language serves as a powerful tool for political figures to convey their messages, convince audiences, and create narratives that resonate with the public. In this context, the concept of expressive means becomes a fundamental aspect of political communication.

Expressive means in the context of modern political discourse refer to linguistic techniques and strategies used to convey ideas, emotions and attitudes in a convincing way. They cover a wide range of linguistic resources, including rhetorical techniques, figurative language, persuasion techniques, and stylistic solutions that politicians, activists, and other political figures use to shape public perception and engagement. [4]

Such lexical stylistic means are also used to varying degrees:

Using metaphors is to sway the listener by using words with figurative meanings to paint a clear picture, convey an opinion, and convey an emotional response to the speech's subject; it is designed to influence the addressee of speech. For example: *out of the wood* – *вне опасности*; *bridge gaps* – *наводит мосты*; *moved mountains* – *свернули горы*; *left on the sidelines* – *выброшены на обочину*;

Neologisms are any phraseological units and vocabulary that have entered a language at this point in its development. They can also indicate new concepts that have emerged due to changes in living conditions,

science and technology advancements, socio-political upheavals, etc., or they can express preexisting concepts in new words that have been created for stylistic and emotional reasons. *Delusional war – бредовая война; propaganda machine – машина пропаганды; Kremlin-made crisis – кризис, созданный Кремлем;*

Allusions occur when there are aspects in a text that serve to highlight how one text relates to another or to make reference to certain historical, cultural, or personal details. There are three structural types of allusions: the actual allusion (verbal metaphorical transfer of an allusive character); a common illusion (the presence of numerous verbal illusions in the text at one point of comparison); non-metaphorical allusion (a reference to parallel events using factual material of a non-metaphorical nature). In turn, non-metaphorical allusions are divided into two types: anthroponyms (names of people and their individual components) and toponyms (geographical objects). [5]

Various translation methods or translation transformations are used to transfer expressive means into Russian. Translation transformations are a particular kind of interlanguage paraphrase that refer to the changes that are made to move from the original units to the translation units. There are different kinds of translation transformations; the most appropriate ones are those that convey the expressive methods utilized in translation. Usually when translating expressive units, stable units with differing degrees of proximity between the source language's and the translation language's corresponding units are used in the translation text. These units might range from full and exact correspondence to approximate correspondence.

Lexical transformations:

1) transcription – the transfer of letters of a foreign language, not the spelling form, but the sound of the word of the source language. Transcription mostly use for conveying the pronunciation of foreign words or names that may be difficult to pronounce or understand in national languages.

2) transliteration is a translation technique in which using the letters of the translating language are transferred to the letters that make up the word of the source language. Transliteration can be used to preserve foreign language terms or names without changing their original spelling.

Lexical and semantic transformations:

1) equivalent is a word or phrase that has full correspondence in another language:

And the deep faith which was *the anchor in her life*. – И глубокую веру, которая была *якорем в ее жизни*. [6]

HERA will be a *watchtower* safeguarding public health. – ГЕРА станет *сторожевой башней*, охраняющей общественное здоровье. [7]

2) functional analogue – the linguistic unit of the source language is transmitted by such a unit of the translating language, which causes a similar reaction from a foreign reader:

And now, for ten years, the light from that window has added beauty to the grey stones of this place, *bathing them in colour*... – И вот уже десять лет, как свет из этого окна придает красоту серым камням этого здания, *окрашивая их в яркие цвета*...

We have already started to *build bridges to the work* of the WHO and of BARDA in the United States. – Мы уже начали *налаживать связи с работой ВОЗ и BARDA* в Соединенных Штатах.

3) modulation (contextual translation or occasional substitution) is the replacement of a dictionary correspondence in translation with a contextual, logically related one:

Our nation is at war against a *far-reaching network of violence and hatred* – Наша страна находится в состоянии войны *с распространением насилия и ненависти*.

Her late Majesty, our treasured Queen, and *your beloved and deeply missed Mother*, came here to Westminster Hall many times to receive the congratulations... – Ее покойное Величество, наша драгоценная королева и *ваша любимая и глубоко оплакиваемая мать*, много раз приходила сюда, в Вестминстер-холл, чтобы принять поздравления...

4) holistic transformation is the transformation of the internal shape of a segment of the speech chain, and the transformation is not by elements, holistic

Europe stands *ready to contribute and invest in pandemic preparedness - at home and worldwide*. – Европа *готова внести свой вклад и инвестировать в обеспечение готовности к пандемии - как внутри страны, так и во всем мире*.

5) omission – in translation, words that are semantically redundant are most often omitted, that is, expressing meanings that can be extracted from the text without their help:

Your Majesty, on behalf of all the members of the House of Lords I pledge my loyalty to You, and wish You, and Her Majesty the Queen Consort, well in *the life of service to which You have dedicated yourself* – Ваше величество, от имени всех членов Палаты лордов я заверяю Вас в своей преданности и желаю Вам и Ее Величеству королеве-консорту успехов *в служении, которому Вы посвятили себя*

6) addition – the introduction of additional words is due to a number of reasons: differences in the structure of the sentence and the fact that more concise English sentences require a more detailed expression of thought in Russian. The absence of a corresponding word or a corresponding lexico-semantic variant of this word is also the reason for the introduction of additional words during translation.

HERA will support the development of *state-of-the-art diagnostics* that can be readily modified. – HERA будет поддерживать разработку *супер-современных диагностических средств*, которые можно легко модифицировать.

And it will work with private companies to address the *bottlenecks in our supply chains*. – И он будет сотрудничать с частными компаниями для *устранения узких мест в наших цепочках поставок*.

The process of translating expressive units, as demonstrated in the given examples, encompasses a spectrum of approaches. Exact translation decision involves balancing fidelity to the original expression with the linguistic and cultural nuances of the target language. By navigating this spectrum with sensitivity and skill, translators can effectively convey the depth of emotion, respect, and loyalty inherent in the source text while ensuring its resonance and coherence in the target language context.

Political discourse, fulfilling, the main purpose of communication – the exchange of information of various kinds, cannot be realized without the use of certain expressive means: metaphors, neologisms, euphemisms, comparisons, allusions, clichés. Considering the issue of translation, we can see that the main ways of translating expressive means in political discourse is equivalent translation. In our study, the definition of expressive equivalence was given, as well as the choice of translation correspondences and transformations that helped preserve the expressive equivalence of the original text in translation was explained. The main features that should be taken into account when translating expressive means in modern political texts include cultural nuances, emotional tone, the use of rhetorical techniques, specialized political jargon and sensitivity to political contexts. In addition, it is necessary to be attentive to the constantly changing world community and emerging new terms and expressions reflecting modern socio-political realities.

REFERENCES:

1. Pavlova E. K. Lexical problems of global political discourse // Bulletin of the Moscow University. Series 19. Linguistics and intercultural communication. 2005. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/leksicheskie-problemy-globalnogo-politicheskogo-diskursa> (дата обращения: 23.03.2024).
2. Vodak R. The Politics of Fear: what do right-wing populist discourses mean? //The politics of fear. – 2015. – pp. 1-256.
3. Olimova, D. Z., & Mahmudova, M. D. (2022). Political Discourse and Translation. Research and Education, 1(3), 176–179. Retrieved from <https://researchedu.org/index.php/re/article/view/577>
4. Sayfutdinova A.M., Privalova Yu.V. Features of the transfer of expressivity in the translation of texts of political discourse // Successes of modern natural science. – 2012. – № 5. – С. 161-164; URL: <https://natural-sciences.ru/ru/article/view?id=30249>
5. Yaroshenko A.V. Allusions in modern political texts: functional and translational aspects. – 2023.
6. House of Lords presents Address to His Majesty King Charles III – URL: <https://www.parliament.uk/business/news/2022/september-2022/lords-following-death-of-queen-elizabeth-ii/>
7. Speech by President von der Leyen at the World Health Summit* – URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_21_5521/smo

Әбілақимова Ә.,

Магистрант

«7M02313 – Шетел филологиясы»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

eabilakimova@list.ru

КОРЕЯДАҒЫ ЖАСТАР ДИСКУРСЫНЫҢ ЛИНГВОМӘДЕНИ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ («RUNNING MAN» ОЙЫН-САУЫҚ ТЕЛЕБАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ МЫСАЛЫНДА)

Түйін. Бұл мақалада танымал «Running Man» телебағдарламасының мысалында Кореядағы жастар дискурсының тілдік және мәдени ерекшеліктері талданады. Зерттеу бағдарламаға қатысушылардың қарым-қатынасында болатын тілдік және мәдени элементтерге, сондай-ақ ойын-сауық шоу контекстіндегі экспрессия және өзара әрекеттесу режимдеріне бағытталған.

Атап айтсақ, «Running man» бағдарламасына қатысушылардың әңгімесінде қандай тақырыптар мен құндылықтар жаңартылып жатқаны және олардың қазіргі заманғы үрдістер мен елдегі әлеуметтік-мәдени өзгерістерді қалай көрсететіні талданады.

Сонымен қатар, мақалада осы бағдарлама аясында жастардың тілдік мінез-құлқының ерекшеліктерін, сондай-ақ оның қазіргі корей қоғамындағы жастар мәдениеті мен бірегейлігін қалыптастырудағы рөлі сипатталады.

Тірек сөздер: жастар дискурсы, Корея, құндылықтар, ойын-сауық бағдарламалары, «Running man», заманауи тенденциялар, әлеуметтік-мәдени өзгерістер, тілдік құралдар, сленг.

ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ МОЛОДЕЖНОГО ДИСКУРСА В КОРЕЕ (НА ПРИМЕРЕ РАЗВЛЕКАТЕЛЬНОЙ ТЕЛЕВИЗИОННОЙ ПРОГРАММЫ «БЕГУЩИЙ ЧЕЛОВЕК»)

Аннотация. В данной статье анализируются лингвокультурные особенности молодежного дискурса в Корее на примере популярной телевизионной программы «Бегущий человек». В исследовании основное внимание уделяется лингвокультурным элементам общения участников программы, а также способам самовыражения и взаимодействия в контексте развлекательного шоу.

В частности, анализируется, какие темы и ценности актуализируются в разговоре участников программы «Бегущий человек» и как они отражают современные тенденции и социокультурные изменения в стране.

Кроме того, в статье описаны особенности языкового поведения молодежи в рамках данной программы, а также его роль в формировании молодежной культуры и идентичности в современном корейском обществе.

Ключевые слова: молодежный дискурс, Корея, ценности, развлекательные программы, «Бегущий человек», современные тенденции, социокультурные изменения, языковые средства, сленг.

LINGUOCULTURAL CHARACTERISTICS OF YOUTH DISCOURSE IN KOREA (IN THE EXAMPLE OF ENTERTAINMENT TV PROGRAM "RUNNING MAN")

Abstract. This article analyzes the linguistic and cultural features of youth discourse in Korea using the example of the popular television program “Running Man”. The study focuses on the linguistic and cultural elements of communication between program participants, as well as ways of self-expression and interaction in the context of an entertainment show.

In particular, it analyzes what topics and values are updated in the conversation of participants in the “Running Man” program and how they reflect modern trends and sociocultural changes in the country.

In addition, the article describes the features of the linguistic behavior of young people within the framework of this program, as well as its role in the formation of youth culture and identity in modern Korean society.

Key words: youth discourse, Korea, values, entertainment programs, “Running Man”, modern trends, sociocultural changes, linguistic means, slang.

Лингвомәдени ерекшеліктер әр халықтың тілі мен мәдениетінің құрамдас бөлігі болып табылады. Олар қоғамның өзіндік ерекшеліктерін, оның құндылықтарын, дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын көрсетеді.

Лингвомәдениет ерекшеліктерінің негізгі аспектілерінің бірі – белгілі бір мәдениетке тән белгілі бір лексикалық бірліктердің, фразеологизмдер мен сөз тіркестерінің қолданылуы. Сондай-ақ, тілдік және мәдени сипаттамалардың тағы бір маңызды – ым-ишара, мимика және дене қимылдары сияқты вербалды емес коммуникация құралдарын қолдану болып табылады[1]. Сонымен қатар, тілдік және мәдени ерекшеліктер адамдардың менталитеті мен дүниетанымының қалыптасуына әсер етеді. Тіл қоғамның мәдени құндылықтарын көрсетіп қана қоймайды, сонымен қатар адамдардың мінез-құлқы мен қарым-қатынасына әсер ете отырып, оларды қалыптастырады.

Өз кезегінде, Корея – бай тарихы мен қайталанбас мәдениеті бар таңғажайып ел, бұл оның тұрғындарының күнделікті өмірінде ғана емес, тілде де көрініс табады. Тілдік және мәдени сипаттамалар корейлердің менталитетін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады және жалпы қоғамға айтарлықтай әсер етеді.

Кореядағы тілдік және мәдени сипаттамалардың негізгі аспектілерінің бірі - ақсақалдарға құрмет көрсету және тиісті үндеу формаларын пайдалану. Корей тілінде жасы немесе мәртебесі бойынша егде жастағы адамдармен сөйлескенде қолданылатын арнайы сөздік және грамматикалық құрылымдар бар. Мысалы, ақсақалға құрмет көрсету үшін ерлерге арналған «오빠» (oppa) немесе әйелдер үшін «언니» (эонни) үндеу формасын қолдануға болады[2].

Кореядағы тілдік және мәдени ерекшеліктердің тағы бір маңызды аспектісі – сыпайылық деңгейлерін және құрмет көрсетуді пайдалану. Корей тілінде сыпайылықтың бірнеше деңгейі бар, олар әлеуметтік жағдайына, жасына және әңгімелесушілер арасындағы қарым-қатынасқа байланысты. Мысалы, бейтаныс адамдармен немесе егде жастағы адамдармен сөйлескенде, әңгімеге формальдылық пен құрмет деңгейін қосатын «합니다» (hamnida) жоғары сыпайылық түрі қолданылады[3].

Сондай-ақ корей тілінде корей мәдениеті мен менталитетінің ерекшеліктерін көрсететін фразеологиялық бірліктер мен сөз тіркестері кеңінен таралған. Мысалы, «눈치가 빠르다» (нунчига ппурда) сөзбе-сөз аударғанда «жылдам көз» дегенді білдіреді, бірақ контексте ол айналаңызға мұқият болуды және басқа адамдардың көңіл-күйін сезінуді білдіреді.

Қазіргі әлемде лингвистикалық және мәдени контекстті қалыптастыруда ойын-сауық телебағдарламалары маңызды рөл атқарады. Олар көрермендердің көңілін көтеріп қана қоймай, қоғамдағы өзекті құбылыстар мен үрдістерді көрсетеді. Оңтүстік Кореядағы осындай танымал бағдарламалардың бірі – жастар арасында нағыз құбылысқа айналған «Running man» (Бегущий человек) шоуы[4]. Бұл реалисти-теледидар, комедия және ойын шоу элементтерін біріктіретін ойын-сауық шоуы. Бағдарламада атақты корей жұлдыздары, әзілкештер мен актерлар жарыс, ақыл-ой ойындары және физикалық сынақтар сияқты әртүрлі тапсырмалар мен сынақтарды орындайды.

Телешоу форматы арқылы Кореядағы жастар дискурсының кейбір ерекшеліктерін көруге болады. Бағдарламада әзіл-оспақ, сатира және көрермендерді, әсіресе жастарды күлкі мен қуанышқа бөлейтін күтпеген жағдайлар жиі қолданылады. Оған қоса, жастардың қызығушылықтары мен поп-мәдениет, сән, музыка және ойын-сауық сияқты трендтерді көрсетеді.

Корей жастарының күнделікті қарым-қатынаста ғана емес, сонымен қатар телешоулар сияқты ойын-сауық форматтарында да көрінетін өзіндік ерекше тілдік және мәдени ерекшеліктері бар. «Running man» бағдарламасында жастар дискурсына тән нақты лексика, фразеологизмдер мен жаргондардың қолданылуын байқауға болады.

Телебағдарламалардың жастар тілінің негізгі аспектілерінің бірі - нақты лексика мен сөз тіркестерін пайдалану. Көбінесе шоуда көрермендер арасында танымал болған жаңа сөздерді, сленгтік терминдерді немесе сәнді тіркестерді ести аласыз. Мысалы, Оңтүстік Кореядағы «Running Man» немесе «Infinite Challenge» сияқты шоуларда сленг пен әзіл-оспақ сөздер көп қолданылады, олар кейіннен жастардың күнделікті сөйлеуінің бір бөлігіне айналады.

Жастарға арналған телешоулар көбінесе жылдам қарқынмен және инновациялық әдістермен қарқынды және жылдам бағдарламалар болып табылады. Бұл шоудың мазмұнында ғана емес, қатысушылар мен жүргізушілердің қарым-қатынас стилінен де көрінеді. Олар көрермендердің назарын аударып, жағымды эмоционалды атмосфераны құру үшін юморды, ойнақы элементтерді және интерактивті әдістерді пайдалана алады.

Кореядағы жастар дискурсының негізгі ерекшеліктерінің бірі сөйлеуде ағылшын сөздері мен сөз тіркестерін белсенді қолдану болып табылады. «Кореялық ағылшын» немесе «Конглиш» деп

аталатын бұл құбылыс жастар мәдениетінің ажырамас бөлігіне айналды және стиль мен сәнді білдіру тәсілі ретінде қолданылады[5]. Яғни, бұдан байқайтынымыз – «Running man» бағдарламасында қатысушылар көбінесе корей және ағылшын тілдерін араластырып сөйлеседі, бұл олардың сөйлеуін серпінді әрі заманауи етеді.

Сонымен қатар, Кореядағы жастар дискурсы аға буын үшін түсініксіз болуы мүмкін нақты өрнектер мен фразеологизмдерді қолданумен сипатталады. Атап айтсақ, «Running man» бағдарламасында қатысушылар әзіл-қалжың мен қарым-қатынаста ойнақы тәсілді қолданып, сөзбен әзілдесіп, ойнайды[6]. Бұл шоуға ерекше атмосфераны қалыптастырып, оны жастар аудиториясына тартымды етеді.

Сондай-ақ, кейбір жастар телебағдарламалары белгілі бір адамдар тобына немесе әлеуметтік-мәдени құбылыстарға стереотиптік және бейтарап көзқарасты тудыруы мүмкін тілге немесе өрнектерге баса назар аударуы мүмкін. Бұл жағымсыз тілдік тәжірибелердің күшеюіне және әртүрлі әлеуметтік-мәдени топтар арасындағы қарым-қатынасқа кедергілердің пайда болуына әкелуі мүмкін.

Running Man шоуының басты айырмашылығы – бағдарлама жабық павильондарда немесе алдын ала таңдалған орындарда өтпейді. Кейіпкерлерге толық дерлік қозғалыс еркіндігі берілген, ал кеңістіктің өзі Оңтүстік Корея қалаларының көшелері. Телеарнаның анықтамасына сәйкес, хабар тарату құқығына ие, Running Man «қалалық қуғын» жанрына жатады. Бұл бейресми жанр атауын продюсерлер мен жазушылар шоу форматына негізделген.

Қорытындылай келе, «Running man» телевизиялық ойын-сауық бағдарламасы Кореядағы жастар дискурсының қазіргі заманғы лингвистикалық және мәдени тенденцияларды қалай көрсететінінің тамаша үлгісі болып табылады. Ағылшын тілін, нақты сөз тіркестерін және фразеологизмдерді қолдану бұл бағдарламаны жастар аудиториясы үшін қызықты және өзекті етеді, көрермендерге заманауи корей мәдениетінің әлеміне еруге мүмкіндік береді[7].

Корей тіліндегі лингвомәдени ерекшеліктер қоғамға, оның құндылықтарын, дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын қалыптастыруға айтарлықтай әсер етеді. Үлкенді сыйлау, құрмет пен сыпайылық таныту, нақты фразеологиялық бірліктерді қолдану – мұның бәрі қоғамдағы байланысты нығайтуға және корей мәдениетінің дәстүрін сақтауға көмектеседі[8].

Жалпы Кореяның мәдени мұрасының қалыптасуы мен сақталуында осы елдің және оның халқының бірегей ерекшеліктерін көрсететін тілдік және мәдени ерекшеліктер маңызды рөл атқарады. Осы сипаттарды түсіну және құрметтеу корей мәдениетін жақсырақ түсінуге ғана емес, сонымен қатар корейлермен сәтті араласуға, мәдениетаралық түсіністік пен ынтымақтастықты тереңдетуге көмектеседі.

Олай болса, лингвомәдени ерекшеліктер әрбір халықтың мәдени мұрасының қалыптасуы мен сақталуында маңызды рөл атқарады. Олар қоғамның бірегей ерекшеліктерін, оның құндылықтары мен дәстүрлерін бейнелейді, тілді тек қарым-қатынас құралы ғана емес, сонымен қатар әр елдің тарихы мен мәдениетін түсінудің кілті етеді. Сондықтан басқа мәдениет әлеміне толық ену және ой-өрісіңізді кеңейту үшін шет тілдерін оқу кезінде тілдік және мәдени ерекшеліктерді ескеру маңызды.

ӘДЕБИЕТ

1. Акинфеев С.Н. Развлекательное телевидение: определение, классификация, жанры // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 10: Журналистика. 2008. № 6. С. 110–124.
2. Утилова Н.И. Монтаж: учеб. пособие для студентов вузов [Сер.: Телевизионный мастер-класс]. М.: Аспект Пресс, 2004.
3. Kim D.K., Kim M.-S. (2011) Hallyu: Influence of Korean Popular Culture in Asia and Beyond. Seoul: Seoul National Univ. Press.
4. Lee E.C. (2021) Feel the Rhythm of Korea Newspaper and Broadcasting 12 (612): 142– 146 (на корейском языке).
5. Na E.Y. (2011) Media Psychology. Republic of Korea: Hannarae Publishing Co. (на корейском языке).
6. Ли Иксон, Ли Санок, Чхве Ван Корейский язык
7. Л.Р. Концевич. Корееведение. Избранные работы. М.: ИД «МуравейГайд», 2001.-640 с.

Айдарбек К.,
магистрант, 7М02311- «Переводческое дело»
КазУМОиМЯ, Алматы, Казахстан
e-mail: kira.aidarbekova@mail.ru

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПЕРЕВОДЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ В ДУБЛЯЖЕ И СУБТИТРАХ

Аннотация. В данной статье проводится сравнительный анализ двух основных методов аудиовизуального перевода - дубляжа и субтитров. Особое внимание уделяется техническим аспектам локализации аудиовизуального контента, таким как форматирование субтитров, адаптация диалогов, и согласование речи с губами. Основываясь на лингвистических принципах и культурных контекстах, рассматриваются различия в использовании этих методов и их способность передать эмоциональные и культурные аспекты оригинального контента. Представленный анализ раскрывает сложности и особенности реализации различных методов аудиовизуального перевода для достижения адекватного перевода.

Ключевые слова: аудиовизуальный перевод, дубляж, субтитры, качество перевода.

Aidarbek K.,
master's degree student,
7M02311- «Translation Studies»
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: kira.aidarbekova@mail.ru

COMPARATIVE ANALYSIS OF TRANSLATION SOLUTIONS IN DUBBING AND SUBTITLES

Abstract. This article provides a comparative analysis of two main methods of audiovisual translation - dubbing and subtitles. Special attention is paid to the technical aspects of localization of audiovisual content, such as formatting subtitles, adapting dialogues, and matching speech with lips. Based on linguistic principles and cultural contexts, the differences in the use of these methods and their ability to convey the emotional and cultural aspects of the original content are considered. The presented analysis reveals the difficulties and peculiarities of the implementation of various methods of audiovisual translation in order to achieve adequate translation.

Keywords: audiovisual translation, dubbing, subtitles, translation quality.

Айдарбек К.,
Магистрант, «7М02311 – Аударма ісі»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: kira.aidarbekova@mail.ru

ДУБЛЯЖ ЖӘНЕ СУБТИТРЛЕРДЕГІ АУДАРМА ШЕШІМДЕРІН САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ

Андатпа. Бұл мақалада аудиовизуалды аударманың екі негізгі әдісі-дубляж және субтитрлерге салыстырмалы талдау жасалады. Аудиовизуалды мазмұнды локализациялаудың техникалық аспектілеріне ерекше назар аударылады, мысалы субтитрлерді пішімдеу, диалогты бейімдеу, және сөйлеуді ерінге сәйкестендіру. Лингвистикалық принциптер мен мәдени контексттерге сүйене отырып, осы әдістерді қолданудағы айырмашылықтар және олардың бастапқы мазмұнның эмоционалды және мәдени аспектілерін жеткізу қабілеті қарастырылады. Ұсынылған талдау барабар аудармаға қол жеткізу үшін аудиовизуалды аударманың әртүрлі әдістерін жүзеге асырудың күрделілігі мен ерекшеліктерін ашады.

Түйінді сөздер: аудиовизуалды аударма, дубляж, субтитрлер, аударма сапасы.

За последнее время аудиовизуальные материалы стали неотъемлемой частью нашей повседневной жизни благодаря развитию интернета, что позволяет получать доступ к ним с любого устройства в любое время суток. Этот феномен создает необходимость в изучении аудиовизуальных текстов, делая аудиовизуальный перевод одним из самых динамично развивающихся направлений в переводоведении. Сравнительный анализ переводческих стратегий в дубляже и субтитрах становится

ключевым инструментом в изучении влияния языковых и культурных особенностей на восприятие киноарта.

Аудиовизуальный перевод (АВП) - это методика перевода, при которой учитываются и обрабатываются информация и через слуховой, и через зрительный каналы восприятия. Часто он называется "ограниченным переводом", поскольку требует учета не только языковых, но и внелингвистических аспектов, чтобы создать адаптированный текст. [1]

Активное развитие аудиовизуальный перевод начал позднее других сфер перевода, поскольку требует учета не только языковых, но и звуковых и визуальных аспектов для точной передачи смысла и эмоций оригинала. Интерес к аудиовизуальному переводу может быть объяснен тем, что на протяжении долгого времени он не находил четкого определения или места в классификации видов перевода, в отличие от письменного или устного, которые имеют более устоявшиеся традиции и стандарты. Аудиовизуальный перевод также имеет собственные технические и эстетические особенности, которые могут отличаться в зависимости от жанра и целевой аудитории. Таким образом, долгое время оставался относительно недооцененным и недоизученным в сравнении с другими видами перевода, что вызывало интерес у исследователей и практиков в этой области. Например, Н.К. Гарбовский классифицирует перевод субтитров как устно-письменный вид перевода [2], в то время как А.П. Чужакин и П.Р. Палажченко рассматривают киноперевод, как разновидность устного перевода, обладающего большей творческой свободой и приближающегося к письменному переводу в этом аспекте. [3] По словам Малёновой Е.Д. многие исследователи считают, что аудиовизуальный перевод является разновидностью художественного перевода. Авторы отмечают, что в аудиовизуальном переводе важно сохранить авторскую концепцию, стиль и художественную ценность оригинала, а также передать атмосферу времени и индивидуальность, что приближает его к художественному переводу. [4] Однако Х.Д. Синтас утверждает, что виды аудиовизуального перевода, такие как дубляж, субтитры и закадровый перевод, не являются разновидностями художественного или поэтического перевода. Вместо этого они представляют собой особую категорию перевода, где основным объектом работы является аудиовизуальный текст, отличный от письменного и устного текстов. [5] Нельзя не согласиться с Х.Д. Синтас по поводу того, что аудиовизуальный перевод представляет собой уникальную категорию. Этот вид перевода действительно оперирует аудиовизуальным текстом, что требует специальных навыков и подходов со стороны переводчика. Такой подход позволяет лучше учитывать контекст и сохранять атмосферу оригинала, что делает аудиовизуальный перевод важным искусством в современном мире кинематографа и медиа.

Как отмечалось выше АВП делится на несколько типов, субтитры - наиболее часто встречающийся вид аудиовизуального перевода, при котором переведенный текст отображается на экране в виде текстовой строки. [6] И имеют свои сложности. Переводчику необходимо учитывать ограничения по объему текста, синхронизацию смены планов в кадре и временные метки. Особенно важно, чтобы субтитры были читаемы на мобильных устройствах, поэтому часто используется краткий перевод, жертвуя небольшими деталями ради передачи основного смысла. [7]

Дублирование - это один из видов АВП, при котором переведенный текст передается зрителям через озвучку актерами. [6] Перевод под дубляж представляет собой наиболее затратный и трудоемкий вид аудиовизуального перевода, который, однако, обеспечивает высокое удобство для зрителя. Этот процесс требует тщательной синхронизации текста с оригинальной звуковой дорожкой, включая соответствие длительности фраз, интонационных характеристик и артикуляции актеров. Переводчики сталкиваются с задачей адаптации лексического состава и шуток персонажей, а также балансирования между сокращением и расширением реплик для сохранения смысла оригинала. [7]

Устный перевод - это метод АВП, при котором перевод осуществляется непосредственно во время события. [6] Примером использования перевода в реальном времени служат события, такие как прямые трансляции церемоний вручения наград, научных конференций, спортивных соревнований и других мероприятий. В отличие от предыдущих типов АВП с заранее определенными репликами, для таких событий отсутствует четкий сценарий. В результате переводчику приходится оперативно адаптироваться к смыслу выступлений и визуальным материалам, динамично передавая информацию аудитории и соблюдая темп речи ораторов. Данный вид перевода является высококвалифицированным, поскольку переводчик вынужден работать в условиях ограниченного времени и отсутствия возможности предварительной подготовки текста. [7]

В завершение теоретического обзора можно заключить, что основные принципы и методы аудиовизуального перевода выявлены и проанализированы. Обратим внимание на сравнительный анализ примеров видов АВП, а именно субтитров и дублирования на материале сериала «Аббатство Даунтон».

Таблица 1

Пример 1

Оригинал	Субтитры	Дубляж
<i>Charles the Butler:</i> - I believe so , my lord. - I understand most of the ladies were taken off in time. <i>Lord Crowley:</i> - You mean the ladies in first class? God help the poor devils below decks.	<i>Дворецкий Чарли:</i> - Полагаю , что, да, милорд. - Насколько я понимаю , большинство женщин вовремя спасли . <i>Лорд Кроули:</i> - То есть, женщин из первого класса? Помилуй господь бедняг с нижних палуб.	<i>Дворецкий Чарли:</i> - Да, милорд. - Полагаю большинство женщин было спасено . <i>Лорд Кроули:</i> - То есть, женщин из первого класса? Жаль бедолаг с нижних палуб.

В данном контексте, оба перевода - как субтитров, так и дубляжа, демонстрируют различия в подходах к передаче оригинального диалога. Перевод субтитров стремится к буквальному соответствию оригиналу, сохраняя его смысл и эмоциональный оттенок. Этот подход возможен благодаря отсутствию ограничений по времени и пространству, что обеспечивает сохранение целостности высказываний персонажей. С другой стороны, дубляж обычно обязан адаптировать перевод под устные конструкции, принятые в языке дубляжа, а также под движения губ актеров. Это может привести к сокращению фраз и опущению некоторых слов, чтобы соответствовать темпу речи и синхронизироваться с движениями губ. Например, в случае первой фразы, где персонаж произносит «I believe so, my lord.» за 0:01 секунду, в дубляже могут быть опущены слова «Полагаю, что, да», занимающие 0:03 секунды, чтобы соблюсти синхронизацию с движениями губ актера. В переводе субтитров «I understand most of the ladies were taken off in time.» переводчики стараются передать основной смысл оригинала, указывая на понимание говорящего ситуации с женщинами. Однако, использование слова "вовремя спасли" может немного изменить смысл: в оригинале говорится, что женщин были эвакуированы вовремя, тогда как в переводе это звучит так, будто их спасли в последний момент. Здесь говорится о том, что большинство женщин было спасено, без указания на точность или уверенность в этом. Перевод субтитров «God help the poor devils below decks.» сохраняет основную смысловую нагрузку оригинала, выражение мольбы к Богу о помощи бедным людям на нижних палубах. Однако, в переводе субтитров слово "бедняг" может звучать более негативно или сентиментально, чем в оригинале. В дубляже использовано более лаконичное выражение, но которое все же передает суть оригинала. "Жаль бедолаг" обозначает сожаление и сочувствие к людям на нижних палубах, хотя она не совсем точно передает исходное "God help".

Таблица 2

Пример 2

Оригинал	Субтитры	Дубляж
<i>Lady Crawley:</i> - When you think how excited Lucy Rother was at the prospect. - What? They can't have been. They weren't going over until May.	<i>Леди Кроули:</i> - Люси Розес так радовалась этому рейсу. - Что? Но они должны были плыть только в мае.	<i>Леди Кроули:</i> - А вот Люси Розес так ждала этого рейса. - Не может быть, они собирались плыть только в мае.

Перевод субтитров не совсем передает идею о том, что Люси Розес была взволнована предстоящим рейсом. Так как переводчики использовали слово «радовалась», которое может подразумевать, что она уже находилась в состоянии радости, в то время как в оригинале говорится о ее возбуждении перед рейсом. В то время как перевод для дубляжа подчеркивает, что Люси Розес с нетерпением ждала этого рейса, что ближе к идее возбуждения, выраженной в оригинале. Предложение «Что? Но они должны были плыть только в мае.» выражает недоумение говорящего по поводу предполагаемого события и подчеркивает, что планы на май были единственными. Однако, использование слова "должны были" может добавить некоторое предположение о планируемом времени отправления, что может несколько изменить оттенок оригинала. Дублированная версия

переведена так, чтобы передать смысл о недоверии говорящего к утверждению и подчеркнуть, что запланированное время отправления было только в мае.

Итак, можно сделать вывод, что в нашем случае субтитры сохраняют лексико-семантическую ответственность с оригиналом, тогда как при дубляже переводчики вынуждены учитывать ограничения по времени и стилистическую целостность аудиовизуального произведения. Анализируя переводческие решения в дубляже и субтитрах, можно отметить, что оба метода имеют свои уникальные особенности и ограничения. В субтитрах, переводчики стараются сохранить идентичность оригинала, учитывая смысловую нагрузку и эмоциональный оттенок высказываний, что позволяет сохранить аутентичность произведения. Однако, ограниченное пространство и время требуют краткости и компактности перевода, что иногда может приводить к некоторым упрощениям. В дубляже, переводчики имеют больше свободы в выборе формулировок, чтобы адаптировать перевод под речь актеров и поддерживать эстетику картины. Однако, синхронизация с движениями губ и ограничения по времени могут ограничивать точность и полноту передачи смысла оригинала, как было показано в примерах. Таким образом, каждый из этих методов имеет свои преимущества и недостатки, и выбор между ними зависит от конкретных целей и контекста перевода. Важно учитывать как основные технические и эстетические аспекты, так и стремление сохранить оригинальность и аутентичность произведения при переводе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Titford C. Subtitling: constrained translation. – *Lebende Sprachen*, 1982. – 118 p
2. (Гарбовский Н.К. Теория перевода. М.: Изд-во Моск. ун-та, 2007. 544 с.)
3. (Чужакин А., Палажченко П. Мир перевода или вечный поиск взаимопонимания. М.: Валент, 1999. 192 с)
4. (Малёнова Е. Д. К определению понятия " аудиовизуальный перевод" //Вестник Нижегородского государственного лингвистического университета им. НА Добролюбова. – 2019. – №. 48. – С. 64-74.)
5. Cintas H.D. Audiovisual Translation: An Overview of its Potential // *New Trends in Audiovisual Translation*. Bristol: Multilingual Matters, 2009. P. 1–20
6. Куллекова, Х. Ш. Аудиовизуальный перевод: понятие, функции и специфика / Х. Ш. Куллекова. — Текст: непосредственный // *Молодой ученый*. — 2023. — № 44 (491). — С. 385-386
7. *LinguaContact*, Что такое аудиовизуальный перевод? – 2022 URL: <https://linguacontact.com/blog/osobennosti-audiovizualnogo-perevoda/> (дата обращения: 09.04.2024)

UDC 81.1

Ainabayeva Z.M.,
PhD student
«8D02322- Foreign Philology»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: ainabayeva.z@gmail.com

APPLIED LINGUISTICS TO IDENTIFY AND CONTRAST RACIST ‘HATE SPEECH’

Abstract: This paper dwells on the realm of applied linguistics to distinguish instances of racist “hate speech”. Employing a multidisciplinary approach, based on theories and methodologies from lexical, discourse analysis, pragmatics, psychology of color and forms this article aims to provide a comprehensive understanding of the linguistics nuances present in racist discourse, this article focuses on a lexical-semantic level, as well visual aspects, and use of the voice in other words verbal and non-verbal communication, paraverbal communication. By examining language at various degree from the choice of lexicon to the socio-cultural context of communication, it has been interpreted the mechanisms through which racism is displayed via language and visuals. As well, this article endeavors to elucidate on the ethical consideration when analysis of hate speech takes place and its consequences for the society.

Key words: applied linguistics, hate speech, racism, lexical analysis, discourse, pragmatics.

Айнабаева З.М.,

Докторант

«8D02322-Иностранная филология»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӨТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: ainabayeva.z@gmail.com

ҚОЛДАНБАЛЫ ЛИНГВИСТИКА НӘСІЛШІЛДІК «ЖЕК КӨРУШІЛІКТІ» АНЫҚТАУ ЖӘНЕ АЖЫРАТУ ҚҰРАЛЫ

Түйін: Бұл мақалада нәсілшіл «өшпенділік сөйлеу» жағдайларын ажырату үшін қолданбалы лингвистика саласына жүгіну жайлы айтылады. Лексикалық, дискурстық талдау, прагматика, түс физиологиясы және формалардың теориялары мен әдістемелеріне негізделген мультидисциплинарлық тәсілді қолдана отырып, нәсілшілдік дискурстағы лингвистикалық нюанстарды жан-жақты түсінуді қамтамасыз ету көзделген. Мақалада тілдік лексиконды таңдаудан бастап қарым-қатынастың әлеуметтік-мәдени контекстіне дейін зерттей отырып, нәсілшілдік тіл мен көрнекіліктер арқылы көрсетілетін механизмдер түсіндірілді. Сондай-ақ, бұл мақала өшпенділік сөздерін талдау кезіндегі этикалық көзқарасты және оның қоғам үшін салдарын түсіндірілді.

Түйін сөздер: қолданбалы лингвистика, өшпенділік, нәсілшілдік, лексикалық талдау, дискурс, прагматика.

Applied linguistics and hate speech.

Mainly applied linguistics was the main tool for second language acquisition and teaching, however its tools have been developed and nowadays it can be used as well for non-language connected fields. Using two cases the article demonstrates how each object of analysis utilizes specific method of research. Hate speech is phenomenon that is unique due to its complex forms, thus, various methods for analyses are used. Hate speech, especially its types - racist hate, discourse and messages have been under the research recent decades. Hate speech especially racist speech causes clashes in society, and identification and contrasting such speech should be based on understanding linguistic patterns and contextual factors. Waseem & Hovy (2016) underline that knowledge level and various exposure make hate speech difficult to detect, while Kindermann (2023) emphasizes that hate speech is linguistic expressions of humiliation and diminishing of specific groups, and Cornish & Tranter (2022) describe hate speech as race abusive, humiliating comments aimed at different demographic groups. In terms of applied linguistics Klein (2018) claims importance of utilizing linguistic analysis on social media in detecting and comparing racist hate speech. As well, it is necessity to mention Aguirre & Domahidi's (2021) finding that separating offensive content from hate speech based on linguistic patterns is difficult task.

Racist and offensive language as well hate speech can be in different forms as insulting, calling for violence targeted at particular social groups based on their ethnicity, gender and so on (Onuoha et al., 2022). It is important to detect hate speech on social media-digital racism and combat with it (Agudelo & Olbrych 2022). As Howard (2021) notices one of the harmful effects of the internet is its role in hate speech spread highlights importance of studying online hate speech discourse.

Thin line between free speech and hate speech often causes conflict of interest, those who express their views using slurs or other hatred mostly justify themselves by right for free speech. As White&Crandall (2017) argue racist expressions are usually “protected” under the guise of free speech.

The Study Hate-oriented communication processes: Case Analyses

The communication process contains the following components as encoding, means of communication, decoding, and feedback. As well the main parts are the sender and the receiver, mostly the communication process rises with the sender and finishes with the receiver. If to talk about mechanisms they include technique- the way information is transmitted (words, sentences, visuals, symbols, images, voice tone, intonation, gestures and so on). The next is communication procedure, which is about how, when, and where information has been addressed. Communication strategy explains why this or that technique has been applied.

Based on above presented connection between hate communication, message, visuals as communication elements can show connection, complex interaction of language with society and culture. Thus, hate speech phenomenon cannot be comprehensible, interpreted neglecting a context. Communication elements when they are interpreted to find out intended meaning should be based on the socio-cultural and

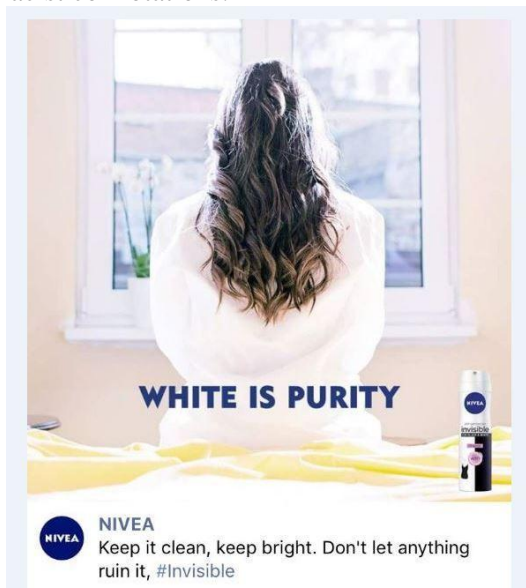
situational context. Since communication is complex and its intended ideas do not always correlate with uttered statement. Here, it is necessary to mention importance of ethnographic analysis as well.

According to literature color categories closely connected to racial categories (Jablonski N. G. (2021)). If to pay attention in some legal texts there is the argument of discrimination based on color, which are mostly related to skin. Even though this fact can be mentioned covertly the presence can be detected, as sometimes people based on their intuition, experience can understand that skin and color topic is meant.

In the frame of linguistics, the color theory underlines the role of terms white and black, as determination mean in political discourse and other areas. One the other hand, these terms have no harm for people, at least when they are not used with political, ideological purposes.

In the following, case demonstrates by applying the analytical tools and considering interconnection between all communicative means in a communicational product which resulted in a racist message. As it was mentioned here concentration will be on the race and color discourse, without touching the other racist hatred, such as the xenophobic anti- migrant and so on.

Case 1 The advertising picture (Fig. 1) by German brand Nivea, on NIVEA's Facebook, on April 2nd presenting a new line of deodorant using a slogan "White is purity." The idea of the advertisement campaign was to present a product to prevent the discoloration of the customer's clothes. A full print advertisement should be launched in the Middle East (with a focus on Iran), but after two days it was turned down due to the severe opposition it received, for the slogan. This advertisement, especially slogan was immediately defined by audience message with racist connotations.

<https://www.bbc.com/news/world-europe-39489967>

The communication technique to pay attention is consisting of the slogan "white is purity." The communication procedure is implemented by the technique used as a claim of an advertisement picture dividing two different worlds. If to interpret this message "White is Purity." based on Douglas (1968) how association of whiteness with purity have implications like ethical superiority, in other words that being white is being pure and right, free from immorality. The second is physical cleanness, that only being white means being physically clean, as whiteness is a standard of perfection. In essence, the advertisement underlines these associations to promote the product to make it appealing by ideals of purity and superiority. However, it's important to recognize the problematic implications of such messaging, as it reinforces harmful racial stereotypes and promotes a narrow and exclusionary definition of beauty and morality.

This the dichotomy developed by NIVEA causes separating whiteness and blackness, defining whiteness as purity and blackness a model of dirt and imperfection, as well reinforcing stereotypes about race suggesting that blackness is a threat to the purity of whiteness. It's a problematic message that perpetuates harmful ideas about race and beauty.

Here, the communication strategy whether intentional or not resulted in the effect to racial clashes based on ethno-socio-cultural backgrounds. As well if to pay attention to the visual, absence of black color, vice versa emphasis is on white clothes, sheets, wall generally all in bright mode. What is capturing is even the model's skin tone cannot be seen, her hairstyle indicates a white image, which corresponds with the standard of whiteness and purity by NIVEA. The caption emphasizes this bias as well by phrases like "Keep it clean, keep bright. Don't let anything ruin it, #Invisible" By using words like "clean," "bright," and "ruin,"

NIVEA promotes a white-centered label, marginalizing other cultural groups. These forces raising stereotypes of racial superiority and inferiority.

The presented case study shows that race and color categories continue to shape collective mental representations. More analysis is needed to explore the four levels of communication (verbal, non-verbal, non-verbal and visual) and their interactions to change attitude toward racial issues.

Much more analysis of all four levels of communication (verbal, non-verbal, non-verbal and visual) and their interaction is needed to encourage collective action to change the way of thinking.

REFERENCE

1. Waseem, Z. and Hovy, D. (2016). Hateful symbols or hateful people? predictive features for hate speech detection on twitter.. <https://doi.org/10.18653/v1/n16-2013>
2. Kindermann, D. (2023). Against ‘hate speech’. *Journal of Applied Philosophy*, 40(5), 813-835. <https://doi.org/10.1111/japp.12648>
3. Cornish, R. and Tranter, K. (2022). Dismissals for social media hate speech in south africa: animalistic dehumanisation and the circulation of racist words and images. *International Journal for the Semiotics of Law - Revue Internationale De Sémiotique Juridique*, 35(6), 2267-2301. <https://doi.org/10.1007/s11196-022-09937-y>
4. Klein, G. (2018). Applied linguistics to identify and contrast racist ‘hate speech’: cases from the english and italian language. *Applied Linguistics Research Journal*. <https://doi.org/10.14744/alrj.2018.36855>
5. Aguirre, L. and Domahidi, E. (2021). Problematic content in spanish language comments in youtube videos about venezuelan refugees and migrants. *Journal of Quantitative Description Digital Media*, 1. <https://doi.org/10.51685/jqd.2021.022>
6. Onuoha, C., Ikerionwu, C., & Nwokonkwo, O. (2022). A multimodal hate speech classification process using dual feature extraction techniques. *International Journal of Scientific Advances*, 3(5). <https://doi.org/10.51542/ijscia.v3i5.16>
7. Agudelo, F. and Olbrych, N. (2022). It’s not how you say it, it’s what you say: ambient digital racism and racial narratives on twitter. *Social Media + Society*, 8(3), 205630512211224. <https://doi.org/10.1177/20563051221122441>
8. Howard, J. (2021). Extreme speech, democratic deliberation, and social media., 181-200. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198857815.013.10>
9. Jablonski N. G. (2021). Skin color and race. *American journal of physical anthropology*, 175(2), 437–447. <https://doi.org/10.1002/ajpa.24200>
10. Swanson, G. E. (1968). *Mary Douglass. Purity and Danger, an Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. New York: Frederick A. Praeger, 1966.

ӘОЖ 811.531

Аманбек А.,

Магистрант

«7М02313-шетел филологиясы»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: aishanur1012@mail.ru

ЖҮРЕК КОМПОНЕНТІ АРҚЫЛЫ ЖАСАЛЫНҒАН СОМАТИКАЛЫҚ ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕРДІҢ КОГНИТИВТІ-ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (ҚАЗАҚ, АҒЫЛШЫН ЖӘНЕ КОРЕЙ ТІЛДЕРІ НЕГІЗІНДЕ)

Түйін: Бұл мақалада қазақ, ағылшын және корей тілдеріндегі «жүрек» компоненті арқылы жасалынған соматикалық фразеологизмдер қарастырылады. «Жүрек» компонентінің қатыстырылуымен жасалынған фразеологизмдердің қазақ, ағылшын және корей тілдеріндегі когнитивті-лингвомәдениеттанулық ерекшеліктері қарастырылады. Зерттеудің басты мақсаты «жүрек» соматизмінің қатыстырылуымен жасалынған фразеологизмдердің қазақ, ағылшын және корей тілдеріндегі лингвомәдени ерекшеліктері мен артықшылықтарын когнитивтік лингвистиканың негізінде қарастыру. Әуелі қазақ, ағылшын және корей тілдеріндегі «жүрек» соматизмінің қатыстырылуымен жасалынған фразеологизмдерды анықтап, мағыналарын айқындап кесте дайындау. Келесі сатыда фразеологизмдердің жасалынуының когнитивті механизмі әр тілде жеке-жеке талданады. Қазақ, ағылшын және корей тілдеріндегі фразеологизмдердің жасалынуының

когнитивті механизмін талдау, сол ұлттың мәдениетін, тұрмысын өмірлік ұстанымдары мен қағидаларын ұғыну үшін маңызы орасан зор.

Тірек сөздер: Соматизм, когнитивті механизм, фразеологизм, пропозиция, метафтонимия, профильдеу.

COGNITIVE-LINGO-CULTURAL FEATURES OF SOMATIC PHRASEOLOGISMS CREATED THROUGH THE HEART COMPONENT (BASED ON KAZAKH, ENGLISH AND KOREAN LANGUAGES)

Abstract: This article deals with somatic phraseology formed by the "heart" component in the Kazakh, English and Korean languages. The cognitive-linguistic-cultural features of the phraseological units created with the involvement of the "Heart" component in the Kazakh, English and Korean languages are considered. The main goal of the research is to consider the linguistic and cultural features and advantages of phraseological units made with the involvement of "heart" somatism in the Kazakh, English and Korean languages on the basis of cognitive linguistics. First, identify the phraseological units in Kazakh, English, and Korean languages with the involvement of "heart" somatism, and prepare a table with their meanings. At the next stage, the conative mechanism of the creation of phraseological units is analyzed separately in each language. Analysis of the cognitive mechanism of formation of phraseological units in the Kazakh, English and Korean languages is of great importance for understanding the culture, lifestyle and principles of that nation.

Keywords: Somatism, cognitive mechanism, phraseology, proposition, metaphonymy, profiling.

Жүрек соматизміне қатысты жиналған фразеологизмдерді мағыналық тұрғыда топтастырар болсақ, ең алдымен, жүрек соматизмінің түсіндірме сөздікте берілген мағыналарына назар аударайық:

- 1) қан айналу жүйесінің көкірек қуысының сол жағында орналасқан басты ағза;
- 2) ауыспалы мағынада: адамның жан – дүниесі, рухани сезім;
- 3) ауыспалы мағынада: саяси – әкімшілік орын, орталық. [1, 156 б]

Жүрек өмірге «жауапты» басты органдардың бірі болады. Жанның жүректе өмір сүреді: жүрек соғады, бұл жан өмір сүреді дегенді білдіреді - соғу оның өмір сүруінің дәлелі.

Жүрек — іші қуыс бұлшықетті мүше. Адам мен жануарлардың қан айналу жүйесінің орталық органы; қанды артерия жүйесіне айдайды және оның веналарға қайтып оралуын қамтамасыз етеді. Жүрек адамның терең сезімдерін бейнелейтін негізгі орган болып табылады, бұл осы сөздің кең көп мағыналылығымен және адамның әртүрлі эмоционалдық күйлері кезінде жүрек қызметінің өзгерістерін тікелей субъективті қабылдаумен түсіндіріледі (мысалы, жүрек соғу жиілігінің жоғарылауы немесе төмендеуі), олар көбінесе жеке және этикалық мотивтерге негізделген. [2, 367 б]

Н.Н. Болдыревтің еңбегінде біздің миымыздағы ақпарат, белгілі бір когнитивті модельдер арқылы тоғысады делінген.[3, 95 б]

Зерттеудің нәтижесі.

Жүрегінің түгі бар	Батыл
Жүрегі дауаламады	Қорықты
Жүрегі елжіреді	Жаны ашыды
Жүрегі соқты	Тірілді, жаны кірді
Жүрек тербеді	Мейірлендірді, тебірентті
Жүрегі күпті болды	Қорықты
Жүрегі қарс айырылды	Қазыдан қатты күйінді, өзегі өртенді
Жүрегін сыздатты	Жанына батты, жанын ауыртты
Жүректі дерт алды	Күйік шалды, қайғырды, қапаланды
Жүрегіне тиді	Бетін қайтарды
Жүрегі тебіренді	Елжіреді
Жүректі сара тілді	Жанды жаралады, көкіректі қарс айырды
Тас жүрек	Қатыгез
Жүрегі жұмсақ	Мейірімді
Жылы жүрек	Қайырымды, мейірімді
Жүрекке жылы тиді	Көңілге қона кетті
Жүрегіне жылу берді	Нәрлендірді, көрік берді, рух, шабыт берді
Жүрек сыры	Көңілдегі бар арман, құпия

Жүрегі жанды	Ғашықтықтан іші елжірей өртенді
Жүрек жұтқан	Еш нәрседен қорықпайтын батыл, ер-азамат
Жүрек қалмады	Қатты қорықты, үрейленді
Жүрегі өрепіді	Көңілі қобалжыды
Жүрегіне өрт түсті	Ғашықтық жалыны жанды

Қазақ тіліндегі жүрек соматизмінің қатыстырылуымен жасалынған фразеологизмдер

«Жүрек» соматизмі бар фразеологизмдердің жасалуының когнитивті механизмдердің негізінен құралған модельдері:

Модель 1: ПРОПОЗИЦИЯ 1 S (ЖҮРЕК) – P (ӘРЕКЕТ) «ЖҮРЕКТІҢ ӘРЕКЕТІ»+КОНЦЕПТУАЛДЫҚ МЕТАФТОНИМИЯ: бұл жерде тек қана пропозиция механизмі емес «жүрегі соқты»; «жүрегі елжіреді», «жүрек тербеді», «жүрегі қарс айырылды»; «жүрегі дауаламады»; «жүрегі күпті болды».

Метафтонимия-метафора және метонимияның бірігуі.

А) Жүректің анатомиялық-физиологиялық процессін сипаттау арқылы жасалынған фразеологизмдер. «Жүрегі соқты» - тірілді, жаны кірді деген мағынаны білдіреді, бұл жерде жүректің физиологиялық әрекеті арқылы метафора механизмі жасалынып тұр. Жүрек пен жанның байланысы және де жүректің біздің ағзамыздың басты қозғалтқышы екенін білдіреді.

Б) «Жүрек=адам» схемасы бойынша жасалынған, метонимия негізінде, адам ауыспалы мағынада жүрек сөзімен сипатталып тұр. «Жүрегі елжіреді» - жаны ашыды, «жүрек тербеді» - мейірлендірді, тебірентті бұл жерде жүректің сезімталдық қасиетін меңзеп тұр; «жүрегі қарс айырылды» - қазадан қатты күйінді, өзегі өртенді; «жүрегі дауаламады» - қорқақтады; «жүрегі күпті болды» - қорықты мағыналарында қолданатындығын білдіріп тұр, яғни бұл жерде аңғаратынымыз жүректің адам сезімдері мен эмоциясын білдіретін орган екенін аңғарамыз. Адамның психологиялық эмоциялық жағдайы сипатталып тұр.

Модель 2: ПРОПОЗИЦИЯ 2 (S) - P(ӘРЕКЕТ) – O (ОБЪЕКТ= ЖҮРЕК) «ЖҮРЕККЕ БАҒЫТТАЛҒАН ӘРЕКЕТ»+ОБЪЕКТ+ КОНЦЕПТУАЛДЫҚ МЕТАФТОНИМИЯ -> сыртқы фактордың әсерінен болған әрекет сипатталады, «жүрегін сыздатты», «жүректі дерт алды», «жүрегіне тиді», «жүрегі тебірентті», «жүректі сара тілді». «Жүрегін сыздатты» - жанына батты, жанын ауыртты; «жүректі дерт алды» - күйік шалды, қайғырды, қапаланды; «жүрегіне тиді» - бетін қайтарды; «жүрегі тебірентті» - елжіреді, тамсанды; «жүректі сара тілді» - жанды жаралады, көкіректі қарс айырды мағыналарында қолданылады. Сыртқы факторлардың әсер етуінен адамның психологиялық эмоциялық жағдайы сипатталып тұр. Себеп+сыртқы факторлардың әсерінен болған адамның психологиялық жағдайы.

Модель 3: Бейнелі-схемалық модельдеу+метафтонимия-> СЫЙЫМДЫЛЫҒЫ, ЫДЫС-> «Жүрегінің түгі бар»; «Жүрегіне өрт түсті». Бұл жерде берілген фразеологизмдердің мағынасына тоқталып өтер болсақ: «жүрегінің түгі бар» - батыл; «жүрегіне өрт түсті» - ғашықтық жалыны жанды.

Модель 4: Профильдеу+ КОНЦЕПТУАЛДЫҚ МЕТАФТОНИМИЯ-> Сезу: ТЕМПЕРАТУРА -> «жылы жүрек», «жүрекке жылы тиді», «жүрегіне жылу берді»; **ТҮС:** «жүрегі қарайды». Бұл жердегі фразеологизмдердің білдіретін мағыналарына тоқталып өтсек «жылы жүрек» - қайырымды, мейірімді мағынасында қолданылса; «жүрекке жылы тиді» - көңіліне жақты, ұнады мағынасында қолданылады, «жүрегіне жылу берді» - шабыт беру, нәрлендіру, рух беру мағынасында қолданылады. Қара түстің қатыстырылуымен жасалып тұрған «жүрегі қарайды» фразеологизмінің мағынасы ниеті бұзылды дегенді білдіреді. **Түйсіну:** «Жұмсақ жүрек» фразеологизмі жанашыр адамды сипаттау мақсатында қолданылады.

Модель 5: КОНЦЕПТУАЛДЫҚ МЕТАФТОНИМИЯ-> «жүрек сыры» мағынасы жүрегінің түкпіріндегі арман, құпияны білдіреді; «жүрегі жанды» - ғашықтықтан іші елжірей өртенді; «тас жүрек» фразеологизмінің мағынасы қатыгез, мейірімсіз адамды сипаттау мақсатында қолданылады.

Фразеологизм	Аударма	Мағынасы
A big heart	Үлкен жүрек	Ақкөңіл, мейірімді
Have one's heart in one's mouth	Аузында жүрегі бар	Қатты уайымдау
At the bottom of one's heart	Жүрегінің түбінде	Жүрегінің түбінде
With all one's heart	Бар жүрегімен	Шын жүректен, шынайы
Make somebody's heart bleed	Біреудің жүрегін қан жылату	Біреуді қинау, жүрегін қан жылату
To eat one's heart out	жүрегін жеу	Сағыныш, уайым, қызғаныш сынды жағымсыз эмоциялар

Ұрпақтар диалогы және

To win one's heart	жүрегін жеңу	Біреудің жүрегін жаулап алу
To take something to heart	Жүрегін алу	Жүрекке жақын қабылдау
To have heart of gold	Алтын жүрек	Алтын жүрек, мейірімді, жомарт
To have soft heart	Жұмсақ жүрек	Мейірімді жүрек
To have kind heart	Мейірімді жүрек	Ақкөңіл жүрек
A hard heart	Ауыр жүрек	Тас жүрек
A heart of stone/flint	Тас жүрек	Қатігез
Stony heart	Тасты жүрек	Тас жүрек
To open one's heart to somebody	Жүрегін ашу	Ашылу
After one's heart	Жүрегінен кейін	Жанына жағу
Be sick at heart	Жүрегімен ауыру	Сағыну
Lose one's heart	Жүрегін жоғалту	Ғашық болу
to learn by heart	Жүрегімен оқу	Жаттау
one's heart is overflowed	Жүрегі толған	Қорқу

Ағылшын тіліндегі жүрек соматизмінің қатыстырылуымен жасалынған фразеологизмдер

«Жүрек» соматизмі бар фразеологизмдердің жасалуының когнитивті механизмдердің негізінен құралған модельдері:

Модель 2: ПРОПОЗИЦИЯ 2 S(P) -> «ЖҮРЕККЕ БАҒЫТТАЛҒАН ӘРЕКЕТ»+КОНЦЕПТУАЛДЫҚ МЕТАФТОНИМИЯ-> «To take something to heart», «make somebody's heart bleed», «to eat one's heart out», «to win one's heart», «be sick at heart», «lose one's heart», бұл санаттағы фразеологизмдердің барлығы дерлік жүрекке бағытталған әрекеттерді сипаттап тұр.

«To take something to heart» - тура мағынада жүрегіне алу болып аударылады, ал мағынасы жүрегіне жақын қабылдау болып табылады; «make somebody's heart bleed» - жүрегі қан жылау, біреуді қинау, жүрегін қан жылату; «to eat one's heart out» - жүрегін жеу, сағыныш, уайым, қызғаныш сынды жағымсыз эмоцияларды сипаттау мағынасында қолданылады; «to win one's heart» - жүрегін жеңу болып аударылып, біреудің жүрегін жаулап алу мағынасында қолданылады. «Be sick at heart» - жүрегімен ауру деп аударылса, мағынасы сағыну болып табылады; «lose one's heart» - жүрегін жоғалту болып аударылып, ғашық болу мағынасында қолданылады;

Модель 5: КОНЦЕПТУАЛДЫҚ МЕТАФТОНИМИЯ-> «A big heart», «a hard heart», «to have kind heart», «a heart of stone/flint», «stony heart», «to have heart of gold», «have one's heart in one's mouth», «after one's heart»; «to have soft heart», «to learn by heart».

«A big heart»- тура мағынасы үлкен жүрек ; ақкөңіл, мейірімді мағынасында қолданылады; «a hard heart»- ауыр жүрек; тас жүрек, қатыгез деген мағынада қолданылады, «to have kind heart»- мейірімді жүрек, ақкөңіл жүрек; «a heart of stone/flint»-тас жүрек, «stony heart»-тасты жүрек, «to have heart of gold»- алтын жүрек, «have one's heart in one's mouth»-аузында жүрегі бар, «after one's heart»- жүрегінен кейін, «to have soft heart» - жұмсақ жүректі, мейірімді жүректі адамды сипаттау мағынасында қолданылады; «to learn by heart»- жүрегімен оқу, үйрену, жаттау мағынасында қолданылады.

Жоғарыдағы фразеологизмдерге қарай отырып жүрек соматизмінің біздің эмоциямызды білдіруде маңызды орган екенін аңғара аламыз, яғни қандай эмоциялық, психологиялық жағдай болмасын біз жүрегімізбен сезінеміз.

Модель 3: Бейнелі-схемалық модельдеу-> СЫЙЫМДЫЛЫҒЫ, ЫДЫС -> «at the bottom of one's heart», «with all one's heart», «one's heart is overflowed», «to open one's heart to somebody».

«At the bottom of one's heart»-жүрегінің түбінде, «with all one's heart»-бар жүрегімен; шын жүректен, шынайы мағынасында қолданылады. «One's heart is overflowed» - жүрегі толған болып аударылады, мағынасы қорқу.

Фразеологизм	Аудармасы	Мағынасы
심장이 강하다	Жүрегі қатты	Жүрегінің түгі бар
심장이 뛰다	Жүрегі секіру	Уайымнан жүрегі дүрсілдеу
심장에 파고들다	Жүрегіне терең ену	Жүрегіне алу
심장이 짓눌리다	Жүрегі қысу	Жүрегі қысу
심장을 찌르다	Жүрегіне тығу	Жүрегі уайымға, қайғыға толы
심장이 작다	Жүрегі кішкентай	Қорқақ
심장이 크다	Жүрегі үлкен	Қорықпайтын, батыл

심장이 터지다	Жүрегі жарылу	Қуаныштан жүрегі жарылу
심장이 새기다	Жүрегінде сақтау	Есінде сақтау

Корей тіліндегі жүрек соматизмінің қатыстырылуымен жасалынған фразеологизмдер

Корей тілінде «심장» - жүрек соматизмі бар фразеологизмдердің когнитивтік механизмі:

Модель 1: ПРОПОЗИЦИЯ 1 (S)P -> «ЖҮРЕКТІҢ ӘРЕКЕТІ» -> 심장이 짓눌리다» - жүрегі қысу; «심장이 뛰다» - жүрегі секіру. «심장이 짓눌리다» - жүрегі қысу; сыртқы фактордың әсерінен жүрегі қатты соғып, қысылу. «심장이 뛰다» - жүрегі секіру; қатты уайымнан немесе толқудан жүрегі қатты соғу. Жүректің физиологиялық әрекеті арқылы адамның жағдайын сипатталуда.

Модель 2: ПРОПОЗИЦИЯ 2 S(P) +МЕТАФТОНИМИЯ -> «ЖҮРЕККЕ БАҒЫТТАЛҒАН ӘРЕКЕТ» -> «심장이 터지다» - жүрегі жарылу; қуаныштан қатты қуану мағынасында қолданылады. Яғни сыртқы фактордың әсерінен болған жағдайға жүректің реакциясын сипаттап тұр.

Модель 3: ЖҮРЕКТІҢ ҮЛКЕН КЕҢІСТІК СИЯҚТЫ СИПАТТАУ бейнелі-схемалық модельдеу->сыйымдылығы, ыдыс -> «심장에 파고들다» - жүрегіне терең ену, «심장을 찌르다» - жүрегіне тығу, «심장이 새기다» - жүрегінде сақтау.

Модель 4: Профильдеу+МЕТАФТОНИМИЯ: ӨЛШЕМ АНТОНОМИЯЛЫҚ СИПАТТА -> «심장이 작다» - жүрегі кішкентай, «심장이 크다» - жүрегі үлкен. Жүректің қасиетін сипаттай отырып: «심장이 강하다» - жүрегі қатты, батыл, ештеденен қорықпайтын адамды сипаттау мақсатында қолданылады.

Қорытынды.

Жоғарыда қарастырған қазақ, ағылшын және корей тілдеріндегі «жүрек» соматизмінің қатыстырылуымен жасалынған фразеологизмдер саны жағынан салыстыра қарастыратын болсақ қазақ тілінде ең көп, одан кейін ағылшын және корей тілі. Жоғарыда көрсетілген схемалар мен анализдерге қорытынды жасайтын болсақ қазақ тілінің фразеологизмдер саны және жасалу механизміне бай екендігін байқай аламыз. Мағынасы жағынан үш тілдеде «жүрек» соматизмі адамның ішкі әлемін ашатын орган ретінде маңызды рөл атқаратындығын көрсетті.

«Жүрек» соматизмінің қатыстырылуымен жасалынған фразеологизмдердің жасалуының когнитивті механизмін жеке жеке талдайтын болсақ:

1) Қазақ тілінде жүрек соматизмінің қатыстырылуымен жасалынған фразеологизмдер «жүрек=адам» схемасы бойынша жасалып, сыртқы факторлардың әсерінен болған адамның эмоциялық, психологиялық жағдайын сипаттау мақсатында қолданылады.

2) Ағылшын тілінде жүрек соматизмінің қатыстырылуымен жасалынған фразеологизмдердің лингво-мәдени ерекшеліктері келесідей: жүрек – адамның жан – дүниесі, рухани сезім мүшесі екенін дәлелдеп, жүрек – сезімнің көзі екенін түсіндіріп тұр.

3) Корей тіліндегі фразеологизмдерде қазақ және ағылшын тілдеріне ұқсас адамның эмоциялық жай-күйін, сыртқы фактордың әсерінен болған қандайда бір жағдайларға адамның реакциясын білдіру мақсатында қолданылады.

Үш тілде де «жүрек» концептісі өзіне сай ерекше сипаты болғанымен ортақ жақтарының бар екенін аңғардық. Дегенмен де соматизмдерді қабылдаудағы ұлттық ерекшеліктері мен қазақ, ағылшын және корей фразеологизмдерінің құрылымындағы артықшылықтары анықталды. Фразеологизмдер арнайы коммуникативті бірліктер ретінде белгілі бір ұлт, тап, әлеуметтік немесе кәсіби топ үшін ортақ ойларды білдіреді.

ӘДЕБИЕТ

1. Биоморфология терминдерінің түсіндірме сөздігі/ - Алматы: "Сөздік-Словарь", 2009.
2. Болдырев Н.Н. Когнитивтік семантика. Тамбов, ТГУ, 2014. 236 бет.
3. Қалиев Б. Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі : 50 мыңға жуық сөз бен сөз тіркесі / - Алматы : Мемлекеттік тілді дамыту институты, 2014 . - 728бет
4. Кеңесбаев І. Қазақ тілінің фразеологиялық сөздігі Алматы: ҚазАқпарат, 2007. - 356 бет
5. Fernando Ch. Idioms And Idiomaticity. Oxford University Press Publication, 1996.pp.156-157.
6. 우리말 큰사전. 한글학회/ 어문각/ 1991년 초판/ 5496쪽 (Корей тілінің үлкен сөздігі. Корей тілі қоғамы/ Омунгак/1991. 5496 бет.)
7. Лим Су. 한민족의 금언 (Корей халқының алтын сөздері). Санкт-Петербург, 2003. 360 б

Бабенова А.,

студентка 4 курса

«6B02302 – Переводческое дело (восточное направление)»

КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

e-mail: anarbabenova19@gmail.com

Науч. руководитель: **Курманбекова В.А.**

старший преподаватель

кафедры перевода восточных языков

КазУМОиМЯ им. Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: aliluika_kr@mail.ru

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА РЕКЛАМНОГО ТЕКСТА С КОРЕЙСКОГО НА РУССКИЙ ЯЗЫК

Аннотация: В статье рассматриваются лингвокультурологические особенности перевода рекламного текста с корейского на русский язык. Отражены особенности перевода рекламы как одного из направлений перевода. В качестве метода исследования используются рекламные постеры на корейском языке и их перевод на русский. Рекламные тексты корейского языка в основном передаются на русский язык следующими способами: с учетом использования стиля общения, различных средств выразительности, делающих текст более привлекательным. Лингвокультурные особенности корейских рекламных текстов отражены в игре слов, созвучных выражениях, благодаря которым текст становится запоминающимся.

Ключевые слова: реклама, рекламная интеграция, потребитель, перевод, рекламодатель

Babenova A.,

4th year undergraduate student

‘6B02302 – Translation (Oriental studies)

Ablai khhan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: anarbabenova19@gmail.com

ADVERTISING TEXT'S TRANSLATION'S LINGUOCULTURAL PATTERNS FROM KOREAN TO RUSSIAN LANGUAGE

Abstract: This article concerns the linguocultural patterns of advertising text's translation. Advertising posters in Korean and their translation into Russian are used as a method of research.

Keywords: advertising, advertising integration, consumer, translation, advertiser

Реклама – это не только способ продвижения того или иного товара, но и способ выражения, применение креативного подхода, способ влияния на формирование предпочтений у масс. Роль рекламы в современном мире не ограничивается лишь коммерцией. Она повсеместна, и способна воздействовать на формирование представлений, образов, ассоциаций.

Рекламу следует рассматривать не как отдельное, а как неотделимое от культуры, менталитета, национальных особенностей, и, несомненно, языка.

Говоря о переводе рекламных текстов, он значительно отличается от художественного, и при переводе стоит учитывать целевую аудиторию, на которую ориентирована рекламная интеграция. В южнокорейских рекламных текстах можно встретить как уважительный (높임말), так и неуважительный (반말) стиль общения.

Как правило, реклама товара, нацеленного на более молодое поколение, будет использовать неформальный язык коммуникации, так как он ближе и понятнее целевой аудитории. И напротив, компания, чья основная масса потребителей старшего возраста, предпочтет обращаться в уважительной форме в рекламе своей продукции.

1. Белова А.Д. Особенности перевода рекламных текстов – 2012

Это также применимо по отношению к более дорогостоящим вещам и услугам, как например реклама автомобиля, или же реклама страхового агентства, в текстах которых компаниям важно продемонстрировать уважение к потенциальному покупателю, прежде чем тот решится на покупку

столь недешевой вещи. И наоборот, в рекламе недорогого товара применим, и даже более уместен неформальный стиль общения, к примеру в рекламном тексте прохладительного напитка или мобильного приложения.

Разумеется, не существует писаного правила, по которому должен соблюдаться выбор определенной степени уважения в рекламном тексте, будь то формальная или неформальная степень. Компания вправе выбирать тот язык общения, который считает наиболее приемлемым и успешным в контексте рекламного текста для своего товара. Но как переводчики, мы обязаны соблюсти правила перевода, и принять в расчет тип общения и степень уважения, выбранных рекламодателем, и как можно точно передать смысл сообщения.

При переводе рекламы допускаются, и более того даже приветствуются различные средства выразительности такие как — аллегория, метафора, сравнение, способные сделать текст более красочным, легким для восприятия, и, что немаловажно, запоминающимся.

Не стоит забывать и о том, что рекламный текст как ничто иное, отражает культурный и социальный аспекты языка. По этой причине, перевод рекламного текста с языка оригинала не может осуществляться слово в слово, такой перевод будет мало понятен реципиенту другой страны, так как рекламный текст содержит культурный код своей страны, понятный лишь ей. В таком случае, на помощь приходит адаптация, - переводчик должен локализовать рекламный текст до понятного, эффективного адаптированного перевода, который привлечет потребителей другой страны.

2. Раренко М.Б. Перевод рекламных текстов: теория и практика

Перейдем к непосредственно рекламе на южнокорейском рынке, обладающей своей спецификой, и от того не менее интересной с точки зрения перевода.

Южнокорейский рынок обширен, он создает колоссальную конкуренцию, отчего рекламодатели вынуждены придумывать новые креативные подходы для привлечения покупателей. Рекламе на южнокорейском рынке свойственна яркость, броскость, а также лаконичность изложенного текста.

Рекламная интеграция, как правило, насыщена палитрой цветов и заголовками на весь постер. Большое внимание уделяется деталям и визуальной составляющей рекламы. В Южной Корее, где реклама буквально на каждом шагу, особенно важно суметь привлечь внимание потребителя к своему товару.

Велико влияние известных личностей на формирование предпочтений массы на тот или иной продукт. Потребитель с большей вероятностью купится на товар, рекламируемый любимым айдолом, потому как такая реклама вызывает больше доверия, а также дает возможность как бы соприкоснуться с кумиром посредством использования продуктов, которыми, как кажется потребителю, пользуется сам кумир. Отсюда, вытекает потребность у рекламодателей в привлечении наиболее востребованных звезд мира кино или музыки для съемки рекламы.

Рекламная интеграция считается успешной в том случае, если рекламируемый товар начинает ассоциироваться у людей с той или иной знаменитостью. Такое возможно, если для рекламы пригласили звезду с созвучным названием продукта именем.

Ярким примером такого подхода является реклама рамена «Джин» от производителя Ottogi, лицом которой стал участник известной по всему миру к-поп группы BTS по имени Ким Сокджин.

Рекламодатели грамотно обыграли созвучие названия рамена «Джин» с именем айдола Сокджин в одной из своих рекламных интеграций, лозунг которой переводится как: «СОКджин и

ДЖИН рамен (наконец) встретились!!», где заглавными буквами выделили часть имени айдола и название продукта, чтобы читалось имя Сокджин целиком. Переводя текст на русский язык, мы также можем выделить эти слова, данный подход будет эффективен в случае, если потребителям хорошо знакомо имя певца. Таким образом, при упоминании имени участника к-поп группы у людей тут же возникнет ассоциация с продуктом от Ottogi.

Еще один прием, к которому часто любят прибегать рекламодатели в Южной Корее – это игра слов, популярность которой обусловлена запоминаемостью и креативным подходом. Корейский язык богат на звукоподражательные слова, слога, каждый из которых имеет свой определенный смысл. В этом плане становится легко играть со словами, придумывать яркие фразы, которые в дальнейшем ложатся в основу рекламного лозунга, и могут надолго отпечататься в сознании человека, завидевшего рекламу.

3. Дамбаева Е.Б Особенности южнокорейского рекламного дискурса – 2018

Примеров использования игры слов в рекламе множество, но я приведу один пример рекламы жаропонижающего средства для детей Coldewon Kids.

Помимо броской, юмор визуальной составляющей, в рекламе используется интересная игра слов в предложении '우리 아이 어떡 해열!', где два отдельных слова 어떡해 (как быть?) и 해열 (снижение температуры) связали по смыслу, и где за счет опущения слога 해 в слове 어떡해, получилась игра слов.

Переводчик здесь использовал опущение и перевел как: «Как сбить температуру у ребенка?!». При переводе на русский язык игра слов становится незаметной, но передается основной смысл. Безусловно, предложение не потеряло бы свой смысл, если бы рекламодатели решили оставить все как есть, но фраза была бы уже не такой запоминающейся, тем более при повторении одного и того же слога.

В южнокорейских рекламных текстах зачастую применяется стратегия, при которой лозунг отсылает к названию бренда, чтобы тот оставался на слуху у людей.

К примеру, Hana Bank в своей рекламной интеграции с участием известного на всю Корею футбольного игрока Сон Хын Мина, грамотно использует данную тактику. Лозунг, гласящий: '축구도 금융도 결국, 하나다', переводящийся как: «В конце концов, футбол и финансы – одно целое», напрямую отсылает к непосредственно самому банку, но при этом не теряет заложенного смысла, напоминающего, что деятельность банка тесно связана с футболом и его финансированием,

ведь в корейском 하나 обозначает «один». В корейском тексте слово 하나다 отделяется запятой, - такой прием был использован не случайно, а для того чтобы выделить это слово, опять же отсылая к названию банка. Перевод на русский язык осуществлялся дословно, и здесь не обошлось без потерь. К сожалению, при переводе на русский язык отсылка к названию банка теряется.

В данной рекламе представлена как игра слов, так и отсылка к названию компании. Лозунг '알길 원해? 우리 WON해!' мы можем перевести как «Хотите знать путь? Мы – ваш выигрыш», где слово 우리 незаметно отсылает к названию банка 우리은행, а WON해 является комбинацией английской транслитерации названия банка 'Woori' и английского слова 'win' (выигрывать), а 해 указывает на действие. Перевод на русский язык осуществляется таким образом, чтобы был передан основной смысл лозунга, так как игра слов становится непонятна при переводе на русский.

В заключение можно сказать, что перевод рекламных текстов неизбежен без потерь из-за культурных и лингвистических особенностей, как было показано в примере выше. А также то, что при переводе рекламного текста переводчик, в первую очередь, должен руководствоваться правилом, при котором перевод выполняется в соответствии с особенностями культурного кода страны потребителя. В этом деле ему на помощь приходит адаптация, которая позволяет локализовать текст под местного потребителя.

Перед переводчиком не стоит задача дословно перевести рекламный текст, для него первостепенно сделать так, чтобы перевод был понятен и эффективен в условиях локализации. При переводе рекламного текста с корейского языка на русский переводчику приходится жертвовать некоторыми приемами, использованных в оригинале для привлечения внимания к товару, для того чтобы перевод был понятен русскоязычному потребителю. Поэтому при переводе некоторых рекламных лозунгов были утеряны отсылки к названиям компаний, которые понятны и логичны для корейского потребителя, но не воспринимаются зарубежным потребителем, а также игра слов, не поддающаяся дословному переводу.

Перевод рекламного текста – это сложный процесс, который требует от переводчика не только профессиональных навыков, но и понимание цели и целевой аудитории, особенностей рекламируемого товара.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Белова А.Д. Особенности перевода рекламных текстов – 2012
2. Раренко М.Б. Перевод рекламных текстов: теория и практика
3. Дамбаева Е.Б. Особенности южнокорейского рекламного дискурса – 2018

LIST OF LITERATURE

1. Belova A.D. The specifics of translation of advertising texts - 2012
2. Rarenko M.B. Translation of advertising texts: theory and practice
3. Dambaeva E.B. Features of South Korean advertising discourse - 2018

Badalova S.,
Master of philological studies
Chair of Professional Foreign Language
of International Interaction
Ablai khan KazUIRLandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: sabrina05011997@gmail.com

THE DIFFERENCES BETWEEN AFRICAN AMERICAN VERNACULAR ENGLISH AND STANDARD AMERICAN ENGLISH ON LEXICAL MORPHOSYNTACTIC LEVELS

Abstract: The article focuses on the linguistic differences between Standard American English and its sociolect African American Vernacular English. Since there is a lot of controversy around the status of black English, the article primarily aims to provide examples to answer the question if African American Vernacular English can indeed be considered a valid sociolect with its own grammar peculiarities and distinguishing lexical make-up. The topic is examined from lexical and morphosyntactic perspectives, including various examples of the distinctions between Standard American English and African American Vernacular English.

Keywords: “language”, “African American Vernacular English”, “Standard English”, “sociolect”, “vocabulary”, “grammar”.

Бадалова С.Н.
Магистр филологических наук
Преподаватель кафедры ПИЯ
международного взаимодействия
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан, e-mail: sabrina05011997@gmail.com

РАЗЛИЧИЯ МЕЖДУ АФРОАМЕРИКАНСКИМ РАЗГОВОРНЫМ АНГЛИЙСКИМ И СТАНАДРТНЫМ АНГЛИЙСКИМ ЯЗЫКОМ

Аннотация: В статье рассматриваются лингвистические различия между стандартным американским английским и его социолектом, афроамериканским разговорным английским. Поскольку уже долгое время существует много споров вокруг статуса черного английского, статья в первую очередь направлена на то, чтобы привести примеры, позволяющие ответить на вопрос, действительно ли афроамериканский разговорный английский может считаться полноценным социолектом со своими грамматическими особенностями и отличительным лексическим составом. Тема рассматривается с двух точек зрения: с лексической и морфосинтаксической, — и включает примеры различий между стандартным американским английским и афроамериканским разговорным английским языком.

Ключевые слова: «язык», «афроамериканский разговорный английский язык», «стандартный американский английский язык», «социолект», «словарный состав», «грамматика».

Over the last decades, the English language has turned into a trademark of globalization with the number of its non-native speakers overshadowing the number of the native ones. It is rightfully considered by many as the lingua franca of the world. English has acquired that role on the global scale not only due to the influence of Great Britain in the past and pervasiveness of American culture in most major developing centers of the world in the present. Arguably, its ubiquity can also be attributed to its relative low maintenance in terms of graspability. It goes without saying that the comprehensiveness of any language is quite a subjective concept as it depends on a plethora of factors that stem from the background of the learner.

As English is so widespread these days, partly due to the aforementioned reasons, it is imperative for anyone who exudes the aspirations of becoming a fluent speaker of the language to comprehend not only the Standard version of English but also some of its most common dialects and accents. Specifically, in the United States of America there are two forms of the English language that prevail; those are Standard American English and African-American Vernacular English. If the former causes no controversy whatsoever, the aura around the latter is a bit less certain. Although, once broken down to the basics, the validity of African-American Vernacular English is not even debatable. That language variant is spoken by 13,6% of Americans which is roughly north of 41 million people. That is a substantial reason to dispel confusion around that English variant.

There is a frequent misconception among non-native English speakers who are poorly familiar with the culture of the American people that black English is none other than Standard English with negligible blunders and slips. More than that, in most regards it is even referred to as slang. However, that ignorant assumption is inaccurate and far from being fact-based. The general misunderstanding springs from people confusing and misusing the concepts of slang, accent and dialect [1].

To make matters clearer, it is necessary to demystify the terms that are the source of the rampant confusion among English learners. Firstly, slang is an entirely lexical notion, which means it can only encompass the vocabulary of the language from which it derives. Similarly, the concept of an accent is circumscribed by the phonetic properties of a specific language. Finally, a variation of a language that is distinguished from the Standard version on lexical, phonetic and morphosyntactic levels within the umbrella of a certain language is referred to as a dialect or a sociolect depending on what this category is based on: geography or a social group, respectively. Thus, for a language variation to be accepted as a dialect or a sociolect it has to exhibit not only its unique lexical peculiarities but also have its own pronunciation and grammar rules.

The question is 'Does African-American Vernacular English' possess all the necessary characteristics to be considered a sociolect?' The answer is 'Yes, it does' and here is the proof.

African-American Vernacular English is undoubtedly a sociolect of the English language, since it is an English language variant that is prevalent within the African-American community. It is indeed distinguished from Standard American English on phonetic, lexical and morphosyntactic levels.

There are numerous distinctions between African-American Vernacular English and Standard English on a morphosyntactic level. One of those is the incessant use of a double negative. For instance, in AAVE it would be perfectly acceptable to say, 'I ain't got nothin' more to say.' Conversely, ESL students are taught at very early stages of English learning that there is room for only one negative particle or pronoun in the sentence. So, in Standard English the right way of forming the same sentence would be 'I have nothing more to say'. At the first glance, using one negative particle alongside a negative pronoun might seem excessive and create the impression that those two are excluded by each other, making an argument for the logically coherent way the negatives are employed in Standard English. However, AAVE is not the only language (or a language dialect in this case) where a negative concord occurs.

Native Russian, French, Spanish, Italian speakers who study English are the ones who struggle with that rule immensely since employing an emphatic negation is a grammatically correct way of constructing a sentence in their respective mother tongues. The same holds true for an AAVE way of speaking despite the fact that in Standard English a double negative is considered to be a sign of a lack of knowledge of English grammar. Thus, the linguistic critics whose case is based on the logical incoherence of AAVE are undoubtedly far off the mark in their conclusions about this one. If an emphatic negation is a linguistic 'mauvais ton' and is enough to revoke the status of a language dialect, then why do we have some of the world's most spoken languages with a negative concord as a valid part of their grammar? Besides, there is a reason why one of the ways to refer to a double negative is 'an emphatic negation' — by doubling-up on the negatives the AAVE speakers along with many others whose mother tongues have a negative concord, convey their emotion through their speech. Taking one look at the ardent way Russians and Italians express themselves is enough to prove this point. Maybe, AAVE speakers are simply not as constraint in their emotions and, consequently, need a double negative to add their affective style to their language [2].

One might assume that the stiff grammatical forms stay the same across all dialects of a certain language, however differences in this area indeed occur. Thus, another distinction between AAVE and Standard American English on the morphosyntactic level lies in the structure of Present Perfect Tense. The SAE speakers are all familiar with the well-known way of constructing a sentence in Present Perfect Tense: subject + have/has + Past Participle II + object. The AAVE speakers have a bit more simplified variant, even two of them.

The first one goes like this: subject + done + Past Participle II (or Past Participle I in some highly informal conversational scenarios) + object. In this case the perfective maker 'have/has' has been substituted with the 'do' in its past participle form. For example, it would be perfectly acceptable in AAVE to say 'I done forgotten about everything'. This variant of Present Perfect Tense is less complicated as the perfective maker 'done' does not have to be conjugated, as there is only one possible form of it at the speakers' disposal.

The second variant of Present Perfect Tense in AAVE centers around the omission of the auxiliary verbs altogether. It is subject to the following pattern: subject + been + verb with '-ing' + object. Thus, the grammatically correct way to form a sentence where a speaker wants to underline that the action has been going on for a while would be: I been reading a lot lately. Although those two variants of forming Present Perfect Tense stray from the Standard one, they are, nevertheless, fairly fit for use since they perform their

primary function — they convey the speaker’s thoughts. Isn’t that what language with all its rules needed for?

It is not uncommon for AAVE speakers to omit the ‘to be’ verb where its presence would not hinder the grasping of the sense of the sentence. For example, instead of saying ‘I know Detroit is in Michigan’, one can say ‘I know Detroit in Michigan’. The meaning of both expressions is rather clear, even though the second one is missing a key piece of a correct English sentence, according to the rules of Standard English. Although most times the verb is not omitted but rather not conjugated. As a result, we have sentences like, ‘She don’t work here’, ‘We just wasn’t playing well today’. To my way of thinking, the AAVE speakers are aware of the fact that whether they conjugate the verb or not the underlying sense of the sentence doesn’t change. Just like with the double negative, this phenomenon is not restricted only by the grammar of the English language. In fact, it is a bog-standard way of constructing many sentences in Russian. [3]

To reinforce the point made earlier, this is another distinction of the AAVE that owes its pervasive usage to the tendency of the AAVE speakers to optimize the employment of the language, so to speak. It goes without saying that every language has rules that have been solidified into stiff grammar over the centuries, but time changes. It is completely natural for a language to transform and take on the social context of the modern time. As it was mentioned in one of the paragraphs above, the main *raison d’être* of any language is to be operational enough to correctly and unambiguously convey the thoughts of its speakers; and it will, since whenever language is rehashed, it is done under the influence of the society its functioning in. In other words, all of the changes made to a language are there to make it more practicable and not the other way around.

One of the most common features of AAVE that has also penetrated into Standard American English and is frequently used by a wide variety of English speakers is the contraction ‘ain’t’. Its full form is basically the forms of the verbs ‘to be’ and ‘to have’: am not, is not, are not, have not, has not. For instance, ‘I ain’t got no milk’. The AAVE speakers use it on an ongoing basis. The SAE speakers do not employ the contraction as continuously as the AAVE speakers, but its usage is very common in humorous context or in set phrases. For example, ‘If it ain’t broke, don’t fix it’.

Another common distinction that is internet to the AAVE speakers is the substitution of the grammatical structure ‘to be going to’ with ‘to be fixing to’. Thus, instead of saying ‘I’m going to make some breakfast’ or ‘I’m gonna make some breakfast’ the AAVE speakers say ‘I’m fixing to make some breakfast’ or rather ‘I finna make some breakfast’. Not only do they change the words of the structure themselves, but they once again omit the verb ‘to be’.

There is another way how the AAVE speakers employ the verb ‘to be’ to form a completely disparate grammatical structure. It is formed in the following way: ‘be’ + Present Participle. As a consequence, we have such sentences in AAVE as ‘We be chilling down here’ or ‘He be doing too much work’. The frequent misconception about this structure is that it is viewed as the misuse of Present Continuous in Standard American English. This is far from being an accurate explanation for the use of the structure. As a matter of fact, ‘be’ + Present Participle is employed to mark a ‘habitual aspect’, which means that a subject tends to do the action habitually, rather than at the moment. Hence, ‘I be working hard’ doesn’t mean ‘I’m working hard’, but ‘I usually work hard’.

Another notable peculiarity of AAVE is substituting ‘them’ for ‘those’. Thus, it is not uncommon to hear AAVE speakers say ‘I like them shoes’ or something along those lines. It is not a rule in the AAVE sociolect, as it is mostly plain incorrect, but it is rather pervasive in informal conversations.

When it comes to lexical properties of AAVE, it is safe to say that one needs to have been around AAVE speakers for some time to understand some of their lingua, which comprises not only the words inherent to the African-American community but some phrases as well.

Below you can see a table that shows some examples of the lexical make-up of the AAVE and its equivalents in Standard American English (see table 1).

Table 1 — Difference between some frequently used vocabulary in AAVE and SAE

AAVE	SAE
Crib	Home
Turnt	Excited
Dawg, homie	Friend
Dukes	Mother
Pops	Father
To be tripping	To act crazy, to freak out
On me	My bad, my fault

Hot	Mad
-----	-----

On top of all the lexical differences, there are also certain distinctions between AAVE and SAE when it comes to spelling. Below there is a comparative table of some of the most common spelling differences between AAVE and SAE (see table 2).

Table 2 — Differences in spelling between AAVE and SAE

AAVE	SAE
Wit	With
Trying to	Tryna
Lil	Little
Dat	That
Ion	I don't
Know	Kno
Da	The
Tough	Tuff
You all	Y'all
Though	Tho
Through	Thru
Them	'em
Nun	Nothing
Imma	I am going to
Brudda	Brother
Dis	This

AAVE is a dialect that is marked by repetitive lexical patterns. There is a certain number of phrases and words in the sociolect that are used frequently and regardless of context. The phrases that are universal in various discursive scenarios and employed more often than not as filler-words. They are not specifically unique to AAVE, however, their usage in this dialect is somewhat dissimilar to the way they are utilized in SAE. The list of some of the more commonly encountered word-combinations is presented below in table 3.

Table 3 — The list of commonly encountered word-combinations with explanations

Phrase/word-combination	Note
You feel me?	Used at the end of a statement as a rhetorical question meaning 'Do you get me?'
Not gonna lie	Used as a linking word instead of 'honestly'
For real	Used as filler word at the end of a sentence to emphasize what has been said
I got you	Used in various contexts as a way to express willingness to do something for the other person
You know what I'm saying?	Used at the end of a statement as a rhetorical question meaning 'Do you get me?'
No more	Used at the end of a sentence to emphasize the negation
Yes, sir	Used as an affirmative exclamatory answer

Thus, as follows from the examples presented above, AAVE has its own grammatical structures, vocabulary and even spelling peculiarities. Based on those distinctions and on the fact that at least 13,6% of Americans understand each other quite well, AAVE can be considered to be a valid sociolect.

REFERENCE

1. Geoffrey K. Pullum. African American vernacular English is not Standard English with mistakes // *The Workings of Language*. Weetport CT — Praeger, 1999. — p. 39-40.

2. The Limits of Standard English. Mode of access URL:

<https://www.theparisreview.org/blog/2020/01/07/the-limits-of-standard-english/> — (accessed 14.03.2024)

3. The difference between Black English and Standard English. Mode of access URL:

<https://www.123helpme.com/essay/The-Difference-Between-Black-English-And-Standard-PCAJVQ9VDN6> — (accessed 14.03.2024)

UDC 37:81

Bayanova T.,

Teacher of English language

Author's school of Zhaniya Aubakirova

Almaty, Kazakhstan

e-mail: togzhan.bayanova@mail.ru

THE INFLUENCE OF DIGITAL TECHNOLOGIES ON THE EVOLUTION OF LANGUAGE AND CULTURAL BARRIERS ON INTERCULTURAL COMMUNICATION

Abstract: This article discusses the areas where digital technologies have influenced the evolution of language and cultural barriers on intercultural communication.

Keywords: digital technologies, communication, language, development, culture, information.

In recent decades, digital technologies have had a significant impact on various aspects of human life, including language and cultural barriers in intercultural communication. This change can be traced both in everyday communication and in professional fields, where technological innovations facilitate and accelerate mutual understanding between people from different cultures. Language being such a sensitive index of social change, it would be surprising indeed if such a radically innovative phenomenon did not have a corresponding impact on the way we communicate. And so it can be argued. Language is at the heart of the Internet, for Net activity is interactivity. 'The Net is really a system which links together a vast number of computers and the people who use them.'²¹ These are Naughton's words, and his italics. The Internet is not just a technological fact; it is a social fact, as Berners-Lee has insisted (p. vii); and its chief stock-in-trade is language. [1, 237]. The consequences of the new technology and its applications in language instruction have not yet received much critical attention from applied linguistics. Due to the push to get language learners ready for the "real" world of online communication, the majority of scholars now view computers as merely additional tools for achieving print literacy objectives, which include teaching communicative competence in educational settings. Many people believe that the best educational setting for implementing the post-structuralist trend in language and culture instruction is the virtual culture of computer-mediated communication. The communicative aims of language education are aligned with this environment: learner autonomy, communication with native speakers, interaction with other non-native speakers, collaborative learning with more experienced peers, and learning through tasks that are representative of real-world situations. All of this with just a mouse click. A decentered view of the individual at the whim of society, distributed cognition and the risk of plagiarism, a multiplicity of identities and an addictive dependence on the opinion of others, a blurring of oral and literate genres, and a general rearranging of the traditional axes of time, space, and reality are some of the other changes brought about by the new environment [2, 45]. In this article, we will look at how digital technologies contribute to overcoming these barriers and what are the potential challenges and consequences of this process.

One of the key areas of influence of digital technologies is the reduction of language barriers. With the development of translation programs and applications such as Google Translate, users have been able to translate texts and spoken language into dozens of languages in real time. Language barriers have decreased dramatically as a result of technological advancements in a number of important areas, promoting international trade, communication, and cultural exchange. This has greatly simplified communication between people who do not speak a common language. Nowadays, people all over the world have an opportunity to learn languages through the Internet. It is the rise of computer-mediated communication and the Internet, more than anything else, which has reshaped the uses of computers for language learning at the end of the 20th century (Eastment 1996). With the advent of the Internet, the computer – both in society and in the classroom – has been transformed from a tool for information processing and display to a tool for information processing and communication. For the first time, learners of a language can now communicate inexpensively and quickly with other learners or speakers of the target language all over the world. [1, 232].

In addition, modern machine learning technologies make it possible to create more and more accurate and natural translations, taking into account the context and cultural characteristics of speech. Language obstacles can be overcome with the use of TTS technologies, which translate written material into spoken words. This makes content accessible to people who might have trouble reading or seeing, even in languages they don't speak fluently. Tools that enable the building of multilingual websites and applications have been beneficial to software and online development. This enables companies to expand their customer base by providing their services in several languages while taking into account regional cultural quirks. In addition to minimizing language barriers, these technology developments have made the globe a more interconnected place by enabling people to communicate, learn from, and comprehend one another across linguistic barriers. This has promoted diversity and inclusivity.

Digital platforms such as social networks, forums and blogs open up new opportunities for cultural exchange and mutual understanding. People from different parts of the world can share their experiences, traditions and views, which helps to reduce stereotypes and bias. Digital media also allows a wider range of people to get acquainted with the art, literature and history of other peoples, which deepens cultural understanding and cooperation. Interactive learning opportunities can be found in virtual tours of historical locations, museums, and online art collections. People from various cultures can work together on projects, such as scientific research or creative activities, thanks to digital platforms. As a result of this partnership, discoveries and ideas influenced by other civilizations are blended together.

Digital technologies not only facilitate communication and exchange between cultures, but also stimulate the development of languages. The impact of globalization and digitalization leads to the emergence of new words and concepts, enriching the language and contributing to its evolution. In addition, the development of technologies for specific linguistic and cultural groups stimulates their integration into the global information space, while maintaining their uniqueness and identity.

Despite the obvious advantages, there are also challenges associated with the impact of digital technologies on intercultural communication. Issues of confidentiality, copyright preservation and digital division remain relevant. In addition, there is a risk of loss of uniqueness and identity of some cultures under the influence of globalization and standardization of digital content. Non-verbal clues, such as tone of voice and body language, are frequently absent from digital communication and are essential for accurate message interpretation. Misunderstandings may result from this, particularly when speaking with people from different cultures who could rely largely on these cues for meaning. Major social media platforms are widely used, and this can contribute to cultural homogenization—the erasure of regional languages, practices, and expressions—by dominant cultures. Deep, complex intercultural conversations require face-to-face communication skills, which might be weakened by an over-reliance on digital technology.

In general, the impact of digital technologies on intercultural communication is positive, contributing to overcoming linguistic and cultural barriers. This facilitates communication, knowledge sharing and mutual understanding between people from different parts of the world. However, it is necessary to be aware of potential challenges and work to create an inclusive digital space that respects cultural diversity and promotes the harmonious development of intercultural relations.

REFERENCE

1. David C. Language and the Internet. - Cambridge University Press, 2004 – P.272.
2. Claire K. Language and Culture. – P.55.
3. Ping Li, Yu-Ju Lan. Digital Language Learning (DLL): Insights from Behavior, Cognition, and the Brain. – Cambridge University Press, 2021 – P. 378.

Волкобоева М.А.

Бакалавр «6B02301-Переводческое дело (восточные языки)»

КазУМОиМЯ им. Абылай хана

Научный руководитель: **Курманбекова В.А.**

старший преподаватель

кафедры перевода восточных языков

Алматы, Казахстан, e-mail: vlkbv02@gmail.com

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА РЕАЛИЙ (НА МАТЕРИАЛАХ УЧЕБНЫХ ТЕКСТОВ)

Аннотация: В данной статье к рассмотрению предлагаются переводы реалий, обнаруженные в учебных текстах, а именно в учебнике корейских сказок и в учебнике русских народных сказок. Был проведен анализ, для которого были взяты и переведены текста, с корейского на русский язык и с русского на корейский языки. Посредством этого выявлены определенные реалии, приемы и особенности их перевода в той или иной ситуации, разделение реалий на классификации и их полное объяснение.

Ключевые слова: корейско-русский перевод, русско-корейский перевод, сказка, реалия, учебный текст.

Volkoboyeva M.A.

Bachelor, «6B02301-Translation business (Oriental languages)»

Ablaikhan KazUIR&WL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: vlkbv02@gmail.com

FEATURES OF TRANSLATION OF REALITIES (BASED ON MATERIALS OF EDUCATIONAL TEXTS)

Abstract: This article offers translations of realities found in educational texts, namely in the textbook of Korean fairy tales and in the textbook of Russian folk tales. Russian Russian analysis was carried out, for which texts were taken and translated, from Korean into Russian and from Russian into Korean. Through this, certain realities, techniques and features of their translation in a given situation are identified, the division of realities into classifications and their full explanation.

Keywords: Korean-Russian translation, Russian-Korean translation, fairy tale, reality, educational text.

В современном мире важность межкультурного обмена знаниями становится все более актуальной, особенно в контексте образования. Перевод реалий в учебных текстах с русского на корейский и обратно представляет собой сложную и многогранную задачу, требующую не только знания языков, но и учета культурных и образовательных особенностей. В данном исследовании мы сосредоточимся на выявлении особенностей этого процесса и его влиянии на эффективность обучения и понимание учебного материала студентами обеих стран.

Целью статьи было выявление особенностей перевода реалий в учебных текстах на материалах русского и корейского языков с целью оптимизации процесса перевода и повышения качества обучения студентов в межкультурной образовательной среде.

Основным методом исследования был выбран сравнительный и лингвокультурный анализ перевода реалий на материале учебных текстов из сказок.

Точное определение реалиям пытались дать многие ученые из разных стран мира. Так, например, О. С. Ахманова в своей книге “Словарь лингвистических терминов”, в которой приводится около 7000 терминов и их объяснений, дает определение реалии как “предмет материальной культуры” [1]. Примерно в 30-х годах XX века, болгарские ученые С. Влахов и С. Флорин, выпускают книгу под названием “Непереводимое в переводе” [2], что вызывает широкое распространение такого термина как “реалия”. Сами же ученые рассматривали реалию, как слова и словосочетания, которые называют различные предметы, явления, быт, культуру одного народа или чужие другому народу, выражающие национальный и временной колорит. Согласно монографии “Язык и перевод” Л. С. Бархударова “реалии - слова, обозначающие предметы, понятия и ситуации, не существующие в практическом опыте людей, говорящих на другом языке” [3]. Таким образом, реалии - слова, выражающие культуру, быт и явления характерные для одного или нескольких народов, но чуждые для других.

В языке любой страны, содержится огромное множество различных реалий. В связи с этим потребовалось упорядочить их и разделить на определенные классификации. Анализируя переводы текстов, мы оперались на классификации болгарских ученых С. Влахова и С. Флорина [2], которые поделили реалии на 3 группы классификаций:

- Предметное деление;
- Местное деление;
- Временное деление.

Предметное деление в свою очередь подразделялось также на 3 категории: **географические реалии** (названия географических объектов, растений, животных и т.д.), **этногеографические реалии** (названия быта, должностей, искусства, культуры, клички, единицы измерения и т.д.) и **общественно-политические реалии** (названия органов власти, административно-территориальные единицы, заведения, учреждения, военные подразделения и т.д.).

В данном исследовании мы придерживались предметного деления классификаций реалий по С. Влахову и С. Флорину [2], так как они наиболее развернуто рассматривают многообразие реалий в нашем практическом материале.

Так как при переводе реалий у переводчика могут возникнуть определенные трудности, были выделены следующие приемы перевода реалий:

- **Транслитерация** - переводческий прием, при котором передается фонетический состав слова исходного языка на переводимый язык.

- **Транскрипция** - переводческий прием, при котором передается буквенный состав слова исходного языка на переводимый язык.

- **Калькирование** - дословный перевод, посредством которого можно перенести слово на переводимый язык, не теряя его семантику.

- **Семантический перевод** - перевод, придуманный автором, с помощью которого можно перенести смысл содержания реалии.

- **Приблизительный перевод** - перевод с помощью описания, объяснения реалии, подбор ближайшего значения.

- **Трансформационный перевод** - перевод, который требует видоизменения оригинального предложения с помощью лексических замен, добавлений, опущений или сокращений.

Рассмотрим особенности перевода реалий на примерах:

Пример №1: 한 젊은이가 오랫동안 열심히 일을 한 뒤 품삯으로 금덩이를 받았어요. 고향으로 가던 길에 주막에서 하룻밤 묵게 되었지요. 이튿날 아침, 주막을 나선 젊은이는 뒤에서 자기를 부르는 소리를 들었어요. 젊은이가 돌아보니 주막 주인이 뛰어오고 있었지요.

“당신이 금덩이를 두고 갔기에 이렇게 쫓아왔소.”

젊은이는 고맙다는 인사를 하고 다시 길을 갔어요.

Перевод: Один молодой человек получил золотой слиток в счёт оплаты за свой долгий и упорный труд. По пути домой он остановился в хостеле на ночь. На следующее утро, покинув хостел, молодой человек услышал, как его кто-то окликает. Обернувшись, он увидел подбегающего владельца хостела.

- “Я бежал за тобой, так как ты оставил свой золотой слиток.” - сказал владелец.

Поблагодарив и попрощавшись, молодой человек продолжил свой путь.

В тексте оригинала находятся слова-реалии: 금덩이 (золотой слиток), 고향 (дом) и 주막 (хостел).

Пример №2: 옛날 옛적에, 한 할머니가 개와 돼지를 기르셨습니다. 할머니는 개와 돼지를 무척 귀여워하셨습니다. 할머니가 개의 머리를 쓰다듬으며 말씀하셨습니다.

“참 착하구나. 집도 잘 지키고....”

할머니는 낮잠만 자는 돼지도 좋아하셨습니다.

“돼지야, 아프지 말고 무럭무럭 자라라.”

그러나 낮잠을 자고 있던 돼지는 할머니의 말씀을 듣지 못하였습니다. 돼지는 할머니가 개만 귀여워한다고 생각하였습니다.

Перевод: Жила-была бабушка, которая растила собачку и свинок. Она их очень любила. Поглаживая собаку по головке, бабушка сказала: “Ты очень хорошая, и дом защищать умеешь...”.

И свинок она любила, что спала в дневное время.

- “Свиношка, и ты расти сильной и здоровой” - сказала бабушка.

Но спящая в этот момент свинка, не услышав слов бабушки, подумала, что бабушка любит лишь собачку.

В тексте прослеживается несколько таких реалий, как: 옛날 옛적 (жила-была), 귀여워하다 (любить), 낮잠 (дневной сон), 무럭무럭 (расти сильным и здоровым).

Пример №3: Посадил дед репку — выросла репка большая, пребольшая.

Стал дед репку из земли тащить: тянет-потянет, вытащить не может.

Позвал дед на помощь бабку.

Бабка за дедку, дедка за репку: тянут-потянут, вытянуть не могут.

Позвала бабка внучку. Внучка за бабку, бабка за дедку, дедка за репку: тянут-потянут, вытянуть не могут.

Перевод: 옛날에 한 할아버지가 무를 심었어요. 거기서 정말로 커다란 무가 자라게 되었어요.

할아버지가 무를 뽑으려고 애를 썼지만 무는 ㄱ떡도 하지 않았어요.

할아버지는 할머니를 도와달라고 불렀어요.

“영차, 영차!” 그래도 커다란 무는 뽑을 수가 없었습니다.

할머니는 손녀를 불렀어요.

“영차, 영차!” 그래도 커다란 무는 뽑하지 않았어요.

Реалии данного текста: дед (할아버지), тянет-потянет (“영차, 영차!”), бабка (할머니).

Пример №4: Жили-были старик со старухой.

Однажды просит старик:

– Испеки, старуха, колобок.

– Из чего испечь-то? Муки нет.

– Эх, старуха! По коробу поскреби, по сусеку помети, авось муки и наберется.

Старуха по коробу поскребла, по сусеку помела, и набралось муки две пригоршни. Замесила на сметане, пожарила в масле и положила на окошечко остудить.

Перевод: 옛날 옛적에 노인과 노파가 살았어요.

어느 날 노인은 노파를 콜로бок을 구워달라고 청했어요.

- “무엇으로 구워야 할까요? 밀가루가 없거든요”

- 어, 노파야! 용기를 좀 긁고 수색을 좀 살펴 보세요. 아마 밀가루가 모일지도 몰라요.

노파는 용기를 긁어 보고, 수색을 살펴 봤고, 밀가루가 두 줌 모여 있었어요. 우유크림과 함께 반죽하고 기름에 튀겨 창가에 식히도록 놓았어요.

Реалии выявленные в тексте: Колобок (콜로бок), короб (용기), сусек (수색), авось (아마), пригоршня (줌), сметана (사워크림).

Географические реалии в текстах:

1. 고향 (Дом) - родная страна, город в котором человек родился и вырос. В данном случае, был применён прием *контекстуального перевода* реалии. Так как в контексте подразумевается, что мужчина, получив оплату, возвращается домой. Тут дом может означать, как Родину, так и место, в которое человеку хочется вернуться, место, где он чувствует себя комфортно.

2. 주막 (Хостел) - дом для ночлега приезжих, где берётся арендная плата, в округе которого продают еду и спиртные напитки. Молодой мужчина остановился в таком доме на ночлег. Перевод названия данной реалии осуществляется *семантическим путём*.

Этнографические реалии в текстах:

1. 금덩이 (Золотой слиток) - слиток, брусок полностью изготовленный из чистого золота. При передаче этой реалии используется прием *калькирования, с трансформацией перестановки*: корейская 금 передана прилагательным **золотой**. Также использована *сегментация* (разделение на два компонента).

2. 낮잠 (Дневной сон) - сон в дневное время. Название передается *путем калькирования, также с трансформацией перестановки*: корейская 낮 передана прилагательным **дневной**. Присутствует *разделение на два компонента*.

3. Короб (용기) - закрытый ящик, контейнер прямоугольной формы для хранения чего-либо, в сказке о Колобке, для хранения муки или зерна. Переведно с помощью *семантического перевода*.

4. Сусек (수색) - специальное помещение, изготовленное из досок, напоминающее амбар, в котором сушатся сельскохозяйственные культурные растения, сохраняя их питательные свойства. Перевод *путем транслитерации*.

Рис. 1. Схема транслитерации реалии №4 - 수썩 (по модели Л. С. Бархударова)

Общественно-политические реалии в текстах:

1. Дед (할아버지) - обращение к отцу отца или матери или их упоминания, а также при обращении к пожилому мужчине и его упоминании. Реалия передана *путем семантического перевода*.

2. Бабка (할머니) - обращение к матери отца или матери матери или их упоминания, а также при обращении к пожилой женщине и её упоминании. Перевод реалии осуществлен *путем семантического перевода*.

3. Тянет-потянет (“영차, 영차!”) - звук, который издают несколько человек одновременно, чтобы сплотиться единым духом. В нашем случае, все должны были сплотиться для того, чтобы успешно вытащить репку из земли. Реалия передана посредством *приема семантического перевода*.

4. Колобок (콜로복) - персонаж русской народной сказки, сбежавший от бабушки с дедушкой. Переведено с помощью *транслитерации*.

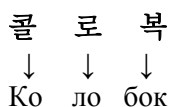

Рис. 2. Схема транслитерации реалии №4 - 콜로복 (по модели Л. С. Бархударова)

5. Авось (아마) - выражение, надежды или веры, в контексте неопределенности и непредсказуемости будущего. Реалия передана *семантическим путем перевода*.

6. Пригоршня (줍) - единица измерения для сыпучих или жидких веществ, которые можно удерживать горсточкой в ладони. Передано *путем семантического перевода*.

7. Сметана (우유크림) - продукт молочного происхождения, произведенный путем скисания сливок, что придает продукту кислый вкус. Добавляется в различные блюда в качестве добавки, широко используется в кулинарии. Перевод дан с помощью *калькирования*.

Реалии приведенные ниже хоть и не относятся к предметному делению по С. Влахову и С. Флорину [2], но все еще являются реалиями.

1. 옛날 옛적 (Жила-была) - фраза, которая часто употребляется в начале сказок или рассказов, чтобы указать на то, что события произошли в давно минувшие времена - *прием семантического перевода*.

2. 귀여워하다 (Любить) - в тексте мы перевели данное высказывание, как **любить**, так как в контексте проявляется привязанность и нежность бабушки по отношению к животным - *прием контекстуального перевода*.

3. 무럭무럭 (Расти сильным и здоровым) - слово, подражающие формы или движения человека, животного, предмета. Данное наречие используется, когда что-то выросло и быстро изменило свою форму. Реалия переведена при помощи *описания*.

В результате проведенного исследования были сделаны следующие выводы:

- В нашем исследовании использовались классификации болгарских ученых, так как они являются наиболее полными и охватывающими различные сферы жизни.

- В теории имеется огромное множество приемов перевода, но автор выделил основные приемы используемые чаще всего.

- В основном при переводе реалий, больше предпочтение отдается семантическому приему перевода и калькированию. Изредка, переводчик использует приемы описания и транскрипции с транслитерацией.

- Результаты данного исследования наглядно демонстрируют нам варианты переводческой работы с учебными текстами и сказками, а также могут быть применены в качестве практического учебного материала для обучения будущих переводчиков.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. - М.: 1966. - 608 с.
 2. Влахов С. И., Флорин С. П. Непереваемое в переводе / С. И. Влахов, С. П. Флорин. - М.: 2009. - 360 с.

3. Бархударов Л. С. Язык и перевод : Вопросы общей и частной теории перевода / Л. С. Бархударов - М.: 1975. - 240 с.
4. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. М.: 2001. - 224 с.
5. Илюшкина М. Ю. Теория перевода: Основные понятия и проблемы / М. Ю. Илюшкина - М.: 2015. - 85 с.
6. Томахин Г. Д. Реалии в языке и культуре / Г. Д. Томахин - М.: 1997. - 306 с.

REFERENCE

1. Akhmanova O. S. Dictionary of linguistic terms / O. S. Akhmanova. - M.: 1966. - 608 p.
2. Vlachov S. I., Florin S. P. Untranslatable in translation / S. I. Vlachov, S. P. Florin. - M.: 2009. - 360 p.
3. Barkhudarov L. S. Language and translation : Issues of general and particular theory of translation / L. S. Barkhudarov - M.: 1975. - 240 p.
4. Vinogradov V. S. Introduction to translation studies (general and lexical issues) / V. S. Vinogradov. M.: 2001. - 224 p.
5. Ilyushkina M. Y. Theory of translation: Basic concepts and problems / M. Y. Ilyushkina - M.: 2015. - 85 p.
6. Tomakhin G. D. Realities in language and culture / G. D. Tomakhin - M.: 1997. - 306 p.

УДК 81'25

Дошанова А.,
Магистрант
«7M02311 – Аударма ісі»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: aima_do@mail.ru

СПОРТ САЛАСЫНДАҒЫ ТЕРМИНОЛОГИЯНЫ АУДАРУ СТРАТЕГИЯЛАРЫ

Түйін: Берілген мақала спорт саласындағы терминологияның ағылшын тілінен қазақ тіліне аударма ерекшеліктерін қарастырады. Мақалада мәдени және лингвистикалық ерекшеліктерді ескере отырып, спорт саласындағы терминдердің мағыналарын беру үшін қолданылатын аударма әдістері мен стратегиялары қарастырылады. Алынған нәтижелер аудармашылар мен лингвистерге, спорт және дене шынықтыру саласындағы мамандарға пайдалы болуы мүмкін, олар спорт контекстіндегі тілаларлық коммуникация мәселелеріне қызығушылық танытады. Мақалада ағылшын тілінен қазақ тіліне аударма материалдары ретінде қазақ-орыс және орыс-ағылшын терминдерінің, спорттық терминология сөздіктеріндегі спорт терминдердің аудармаларын қарастырдық.

Тірек сөздер: аударма, термин, спорт терминологиясы, аударма трансформациялары, аударма стратегиялары

Dochshanova A.,
Master Programme student
«7M02311 – Translation Studies»
Ablai khan KazUIR and WL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: aima_do@mail.ru

TRANSLATION STRATEGIES OF TERMINOLOGY IN THE FIELD OF SPORTS

Abstract: The article analyzes the translation features of English and Kazakh sports terminology. The article discusses the translation methods and strategies used to convey the meanings of sports terms, taking into account their cultural and linguistic features. The results obtained can be useful for both translators and linguists, as well as specialists in the field of sports and Physical Culture, who are interested in the problems of intercollegiate communication in the context of sports. As the materials of translation from English into Kazakh, as well as translations of sports terms in the dictionaries of sports terminology of Kazakh-Russian and Russian-English terms were analyzed.

Keywords: translation, term, sports terminology, translation transformations, translation strategies

Аударма - мәтіннің мазмұнын бір тілден екінші тілге, тілдік құралдармен беруден тұратын қызмет және сол қызметтің нәтижесі. Аударма ғылым ретінде өзара бірнеше тармаққа бөлінеді. Соның ішінде аударма теориясы, аударма талдауы, аударма оқыту әдістемесі және т.б. Лингвистиканың басқа да көптеген бөлімдері сияқты аударма - тіл туралы ғылыммен ғана емес, әдебиетпен, когнитивті ғылымдармен, елтанумен де байланысты.

Жалпы аударма – өте ертеден басталатын адам әрекетінің бір түрі. Зерттеушілердің пікіріне сүйенетін болсақ, аударма түрлі тілде сөйлейтін адамдар арасында қарым-қатынас жасау қажеттілігі туған кезде, яғни лингвоэтикалық барьерді жою талабынан туған.

Аударма үш бірдей қызмет атқарады: *біріншіден*, ұлттық мәдениеттің өзінің қайталанбас әдеби шығармаларын, қазыналарын сырт елдерге танытады; *екіншіден*, сыртқы елдің мәдени құндылықтарымен өздері таныса алады; *үшіншіден*, жоғарыда айтылғандардың арқасында біліп таныған жаңа сөздер мен ұғымдарды, жетік меңгеріп өз тілдерін байытады.

Аударманың басты міндеті - бастапқы тілдегі ақпаратты дәлме-дәл немесе толыққанды аударма тілінде жеткізу. Аударма саласы уақыт ағынымен үздіксіз дамып отырады. Негізінде, аударма саласы пайда бола бастаған алғашқы уақытта іс жүзінде көбірек қолданыста болған, кейіннен аударма ісіне үлкен көңіл бөлініп жазбаша аудармаға, аударма теориясына, аударманың ерекшеліктеріне назар аударыла бастаған.

"Аударма - бұл бастапқы тілден түрлендірілген аударма тіліндегі хабарлама " [1; 36 б.]. Дегенмен, нақты аударманы жүзеге асыру мүмкін емес, өйткені тілдер грамматикалық, лексикалық және тағыда басқа жағынан ерекшеленеді. Толық кедергі келтіретін мәдениеттердің айырмашылығы бар мәтінді аударма тіліне бастапқы тілде беру.

Аудармада мәдени хабарлама мәтіннің болжамды мағынасын және мәдени сілтемелерді бір тілден екінші тілге дәл жеткізу үшін өте маңызды. "Аударма тек тілдік әрекет емес", - деп жазады С. Баумгартен, ол сонымен қатар әртүрлі контексттердегі мағынаны түсіндіруді және мәдениетаралық қарым-қатынастың күрделі мәселелерін шешуді қамтитын мәдени әрекет [2; 15 б.].

Қазіргі таңда спорт адамдардың жалпы мәдени өмірінің ажырамас бөлігіне айналды және ойын-сауық саласындағы басты бағыттардың біріне айналды. Спорт әмбебап болғандықтан, ол бұл тар профильді қызмет қана емес, сонымен қатар адам өмірінің мәдени бөлігі.

Спорттық жарыстар, оқиғалар және спортшылардың өмірі туралы көбірек ақпарат бар, олар тек бұқаралық ақпарат құралдарында ғана емес, сонымен қатар бұқаралық аудиторияға арналған арнайы басылымдарда жарияланады. Үнемі шығатын жаңалықтарда немесе газеттерде спорт тақырыптары мен олармен тығыз байланысты құбылыстар жайлы сөз қозғалады. Демек, көп бағытты тенденциялар бар, олар бір тараптар спорттық лексиканың өсуіне, спорттық термин жүйесі мен оның ішкі жүйелерінің дамуына әкеледі. Екінші жағынан, жаппай сипат қазіргі заманғы спорт және оның бұқаралық ақпарат құралдарында белсенді түрде танымал болуы қазіргі спорттық лингвомәдениетті анықтау үдерісінің жеделдеуіне әсер етуі мүмкін. Бірақ соған қарамастан, спорттық терминология әлі де лексиканың негізгі және ең күрделі категориясы болып табылады.

Жаңа сөздердің пайда болуы оларды нақтылауды және ұқсас семантикасы бар сөз тіркестерінде ана тіліне ұсынуды талап етеді. Осыған байланысты спорттық лексиканы талдауға арналған зерттеулердің маңыздылығына күмән жоқ. Спорттық терминология және жалпы спорт әлемде болып жатқан ең маңызды оқиғалар туралы жаңалықтарды бұрынғыдан да қажет ететін кең аудиторияға және сұранысқа ие.

Спорт лексикасының санаттарына бөлінуі оның құрамының әртүрлілігіне әсер етуі мүмкін және бұл спорт терминологияны зерттейтін көптеген лингвистердің зерттеу объектісіне айналуға. Мұндай лексика тар бағыты жоқ өте күрделі жүйе болып табылады, өйткені спорт тақырыбы тек біріктіруші критерий болып табылады және осы салаға қатаң сәйкестікті анықтамайды. Көптеген лингвисттер спорттық лексиканың басты ерекшеліктерінің бірі оның қосарланған сипаты деп санайды: бір жағынан, сөздердің бұл категориясы спорт терминологиясына, екінші жағынан, жалпы әдеби тілге жатады" [3; 46 б.].

"Спорт терминологиясы" ұғымын қарастырмас бұрын, негізгі ұғымға – терминге анықтама беру керек. Бұл тұжырымдаманың көптеген анықтамалары бар, сондықтан ең толық тұжырымдардың мысалдарын келтіреміз.

"Термин" анықтамасы туралы айтатын болсақ, бұл ғылым, техника, құқық, спорт, өнер және т. б. салаларындағы арнайы тұжырымдаманың белгісі болып табылатын арнайы түсінік немесе күрделі (құрмалас) атау деп белгіленеді [4; 272 б.].

Б.Н. Головин "термин – бұл жеке сөз немесе зат есім негізінде құрылған, кәсіби ұғымды білдіретін және белгілі бір кәсіп (ғылыми, техникалық, өндірістік, басқару) саласындағы қарым-қатынастың нақты қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған сөз тіркесі тіркесі" деп жазады [5; 276 б.].

М. М. Глушко "термин – бұл ұғымдарды білдіруге және объектілерді белгілеуге арналған сөз немесе сөз тіркесі, оның қатаң және дәл анықтамасы, айқын семантикалық шекаралары бар сөз немесе сөз жүйесі" - деп санайды [6; 33 б.].

Алайда, К.А. Левковскаяның анықтамасы бойынша термин ұғымын ғана емес, сонымен бірге оның атқаратын функцияларын да ашады. Ол былай деп жазады: "толық мағыналы сөздердің ішінде мағынасы мен қолданылуына қатысты ерекше сөздер терминдер болып табылады, өйткені олар тілдің басқа сөздерімен орындалатын номинативті функциямен қатар олардың анықталатын функциясымен (тиісті ұғымды анықтау функциясы) ерекшеленеді" [7; 97 б.].

Ғалымдар ұсынған анықтамаларды талдай отырып, термин – бұл белгілі бір қызмет саласына немесе адам қызметінің саласына тән он шақты нақты шындықтың анықтамасын білдіретін номинативті және дефинитивті функцияны орындайтын арнайы лексикалық бірліктер санатына жататын сөз деген қорытынды жасауға болады.

Спорттық лексиканың жалпы жүйесінде көптеген ішкі жүйелер болғандықтан, олардың әрқайсысының өзіндік кіші тобы бар, көптеген спорт түрлері бір-бірінен айтарлықтай ерекшеленеді, ал лексикалық кіші топтардың ұқсастықтары аз. Екінші жағынан, лексикалық бірліктердің қиылысуы әртүрлі спорт түрлерінің көптеген ішкі жүйелерінде байқалады, олар әдетте ортақ ерекшелігі мен шығу тегі бар. Спорттық терминологияның ерекшелігі оның құрамында көптеген теориялық ұғымдар, сондай-ақ мамандандырылған әдебиеттерде белсенді қолданылатын байланысты ғылымдар бар деген қорытынды жасауға болады.

Спорттық терминология лексиканың басқа қабаттарынан айтарлықтай ерекшеленеді, өйткені ол әдетте спортқа қатысы жоқ адамдарға да қол жетімді және түсінікті. Басқаша айтқанда, "арнайы спорттық лексика тек кәсіби шеңбермен шектелмейді". Спорттық лексикада өзіндік ерекшелігі жалпы қолданыстан айтарлықтай ерекшеленетін және ішкі семантикалық ұйыммен анықталатын арнайы терминдер бар деген пікір бар [8;17 б.].

Л.С. Бархударов "аударма үдерісінде жүзеге асатын барлық өзгертулер немесе трансформациялардың түрлерін төрт қарапайым түрін анықтауға болады" деп санады. Олар: 1) ауыстыру; 2) алмастыру; 3) қосу; 4) түсіру. Ауыстыруды Л.С. Бархударов «аударма мәтіндегі тілдік элементтердің орналасу ретін түпнұсқа түрімен салыстырғанда өзгерту» деп анықтады.

Транскрипция мен транслитерация бұл аударылған тілдің әріптерін қолдана отырып, оның формасын қайта құру арқылы түпнұсқаның лексикалық бірлігін аудару тәсілдері. Транскрипция кезінде түпнұсқа сөздің дыбыстық формасы, ал транслитерация кезінде оның графикалық формасы қайта құрылады.

Калька әдісі - бұл түпнұсқаның лексикалық бірлігін оның құрамдас бөліктерін ауыстыру арқылы аудару әдісі.

Сөзбе-сөз аударма бастапқы тілден аударма тіліне ауысуды білдіреді, бұл дұрыс және идиомалық мәтінді жасауға әкеледі.

Сипаттамалық аударма баламалар мен аналогтардың болмауына байланысты тілдік бірлікті беру мүмкіндігі болмаған жағдайларда қолданылатын аударма әдісі.

Төменде осындай аударма әдістері қолданылған аударма мысалдарына талдау жасаймыз:

- *Фристайл mogulдан* Кьеза-ин-Вальмаленкода (Италия) өткен жасөспірімдер арасындағы әлем чемпионатында отандасымыз Анастасия Городко чемпион атанды.

- Kazakhstan's Anastasia Gorodko won the gold medal at the Junior World Freestyle Mogul Championship (Chiesa in Valmalenko, Italy).

Бұл сөйлемде *freestyle mogul болып аударылды*. Бұл мысалда транскрипция әдісі көмегімен спорт термині аударылған, яғни түпнұсқа тілден аударма тіліне сөздің формасын жеткізу арқылы аударылған.

- 7-13 қараша аралығында Алматы қаласындағы «Алматы Арена» спорт кешенінде *кёрлингтен* Азия-Тынық мұхиты аймағының чемпионаты өтеді.

- The Pacific-Asia Curling Championships 2021 are set to begin this Sunday (7 November) at the Almaty Arena in Almaty.

Бұл мысалда спорт атауы *кёрлинг* транскрипция әдісі арқылы аударылған.

- Әйелдер командалары *екі айналым, ер бір айналым* ойнайды.

-The women's teams will play a *double round robin* while the men will play a *single round robin*.

Айналым спорт термині калька әдісі арқылы аударылған.

- *Раунд* соңында 1-4 орын алған командалар *плей-оффқа* шығады.

- At the end of the *round robin*, teams ranked 1-4 will qualify for the *play-offs*.

Бұл мысалда *плей-офф пен раунд* терминдері транскрипция әдісімен аударылған. Аударма тілде терминнің формасын қайта құру арқылы аударылған.

- Әйелдер арасындағы *жартылай финал* жұмада (12 қараша) Алматы уақытымен

- The women's *semi-finals* will be played on Friday (12 November) at 14.00

Осы мысалда жартылай финал термині калька әдісі аударылған. Аударма тілде түпнұсқаның лексикалық бірліктерін қайта құру арқылы жеткізілен.

- Бұл қатарда Токиодағы олимпияда ойындарына *құзға өрмелеу, серфинг*, сынды спорт түрлері өтеді.

-There are sports were held in this series at the Olympic Games in Tokyo: *rock climbing, surfing, and others*.

Бұл мысалда *құзға өрмелеу - rock climbing* калька әдісі, *серфинг – surfing* транскрипция әдісі арқылы аударылған.

Бұл мақалада біз "термин", "спорт терминологиясы" ұғымдарын және олардың ерекшеліктерін зерттедік. Біз бұл термин номинативті де, анықтаушы да функцияны орындайтын және адам қызметінің белгілі бір саласына тән шындықты анықтауды білдіретін арнайы лексикалық бірліктер санатына жататын сөз деген қорытындыға келдік.

Қазақстан Ресубликасының ресми Спорт және Туризм сайтынан алғынан қазақ тілінен ағылшын тіліне аударылған мақалаларға талдау жасалып, келесі қорытындыға келдік. Спорт саласындағы терминдердің аудару процесінде көп қолданылатын әдістер: транскрипция, транслитерация, сипаттамалық және сөзбе-сөз аударма, калькирование, транспозиция.

ӘДЕБИЕТ

1. Стефан Баумгартен, Джорди Корнелла-Детрелл. Аударма және ғаламдық билік кеңістіктері - Грац, 2018. - 15 б.

2. Казакова, Т. А. Практические основы перевода. English – Russian. Учебное пособие. / Т. А. Казакова. – СПб.: Лениздат; Издательство «Союз», 2002. – 320 с.

3. Авакова А. С. Наименования спортсменов в русском языке // Дисс. на соискание учен. степени канд. фил. наук. М., 1971. - 323 с.

4. БЭСЯ 1998: Большой энциклопедический словарь. Языкознание / Под ред. В.Н.Ярцевой. 2-ое изд. М.: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия», 1998. 687 с

5. Головин, Б.Н. Основы культуры речи: учеб. пособие для вузов. М.: Высш. шк, 2-е изд., 1988. 322 с.

6. Глушко М.М. Функциональный стиль общественного языка и методы его исследования. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1974. 132 с

7. Левковская К. А. Теория слова, принципы ее построения и аспекты изучения лексического материала. М.: Высш. школа, 1962. 296 с.

8. Зайцева С. И., Мещеряков А. В., Домничев А. В. Об истории спорта: учеб. пособие. Ярославль: ЯрГУ, 2016. 68 с

REFERENCES

1. Stefan Baumgarten, Geordie Cornella-Detrell. Audarma zhane galamdyk bilik kenistikteri - Graz, 2018. - 15 b.

2. Kazakova, T. A. Practical foundations of translation. English – Russian. Textbook. / T. A. Kazakova. – St. Petersburg: Lenizdat; Publishing house "Soyuz", 2002. – 320 p.

3. Avakova A. S. Names of athletes in the Russian language // Diss. for the degree of Candidate of Philology, M., 1971. - 323 p.

4. BASIA 1998: A large encyclopedic dictionary. Linguistics / Edited by V.N.Yartseva. 2nd ed. Moscow : Scientific publishing house "Big Russian Encyclopedia", 1998. 687 p

5. Golovin, B.N. Fundamentals of speech culture: studies. handbook for universities. M. : Higher School of Economics, 2nd ed., 1988. 322 p.

6. Glushko M.M. Functional style of public language and methods of its research. Moscow : Publishing House of Moscow. UN-ta, 1974. 132 p.

7. Levkovskaya K. A. Theory of the word, principles of its construction and aspects of the study of lexical material. Moscow : Higher School, 1962. 296 p.

8. Zaitseva S. I., Meshcheryakov A.V., Domnichev A.V. On the history of sports: studies. stipend. Yaroslavl: YarGU, 2016. 68 p

Yershay G.K.,
PhD student
«8D02322 - Foreign Philology»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: gulnar.yershay@gmail.com

INTERPRETIVE FUNCTION OF LANGUAGE AS A MANIFESTATION OF ITS ANTHROPOCENTRIC NATURE

Abstract: The article discusses the anthropocentric nature of language and its interpretive function, drawing on theoretical concepts from modern linguistics. It argues that language is not simply a reproduction of linguistic meanings and forms, but rather a dynamic process where meanings are continuously formed and linguistic means are chosen anew in each act of communication. This anthropocentric nature is reflected in the interpretive function of language, particularly through the system of modal or interpretive categories, as well as in the interpretive potential of lexical and grammatical categories.

The relationship between the anthropocentric nature of language and its interpretive function is evident in the linguistic picture of the world, which conveys not only the world itself but also how individuals perceive and understand it. The article distinguishes between primary and secondary linguistic interpretations of the world, highlighting the role of language in structuring collective knowledge and individual conceptual systems.

The article concludes by discussing the subjective and objective aspects of interpretation, highlighting the role of language in both reflecting collective cognitive schemes and individual conceptual systems. It emphasizes the interpretive potential of language at both the categorical and modal levels, underscoring language's essential role in shaping our understanding of the world.

Keywords: interpretation, interpretive function, linguistics, secondary and primary linguistic interpretation

The anthropocentric essence of language, noted also W. von Humboldt and which has become one of the theoretical axioms of modern linguistics, suggests that a person does not reproduce linguistic meanings and forms in a ready-made form, but forms meanings and chooses the means of their implementation a new in each specific act of communication. Confirmation of this should be sought not only in individual cases of language functioning but also in the very structure of language, the system of its categories and functions. The anthropocentric nature of language, in particular, finds its manifestation in its interpretive function and its implementation through a separate system of linguistic categorization, i.e., in the system of modal or interpretive categories, as well as in the interpretive potential of lexical and grammatical categories.

The relationship between the anthropocentric nature of language and its interpretive function is fully represented in the linguistic picture of the world, in its specificity of conveying the linguistic experience of human interaction with the outside world and mastering knowledge about it in the process of cognitive activity. This specificity is manifested in the fact that the elements of the linguistic picture of the world and their relationships are not a direct reflection of the objects of the world and its structure. It conveys not so much the world itself, but how a person sees and understands objects and phenomena, the structure of the world, highlighting specific aspects and characteristics, i.e., how a person constructs (and not just reflects) the world around him in his mind. This is precisely the main difference between the linguistic picture of the world, which provides a variety of generated meanings based on the structuring and restructuring of acquired knowledge, the choice of perspective, point of reference, emphasis in the representation of objects and events based on the choice of specific linguistic means, and it is this difference that is due to the anthropocentric nature of language and is the result implementation of its interpretive function. Moreover, you can say that the linguistic picture of the world is a certain interpretation and interpretation of knowledge about the world in the mind person. In a general philosophical sense, this means that the anthropocentric nature of language and its interpretive function reveal a connection that is established between essence and phenomenon and therefore has a law-based, essential character.

The variety of manifestations of this relationship is determined by the variety of cognitive processes, and their predominantly individual nature, which in turn determines differences in the processes of interpretation and makes it possible to distinguish its various types and subtypes. In his interpretation of the world and its structure, a person relies, on the one hand, on collective knowledge schemes represented in language, and on all experience of language use. On the other hand, interpretation depends on the conceptual system of a particular person, connects meanings with real life, and the motives of a particular person.

This interpretation can be categorized into two main types: primary and secondary. Primary interpretation focuses on the world itself and its changes. In contrast, secondary interpretation involves rethinking knowledge about the world from different perspectives and within various knowledge systems, including evaluative systems and scales. Both types of linguistic interpretation, primary and secondary, can have a general and a particular character.

According to N.N.Boldyrev, the linguistic interpretation of knowledge is revealed in three main functions: selective, classifying, and estimation. The selective function as part of the physical cognition of the world is the selection and verbal representation of knowledge that is interesting to the target audience. And it can be adequately perceived based on their conceptual systems. The classifying function is related to classifying objects, and the formation, designation, and distribution of the concepts according to the classifications formed. The estimation function of the linguistic interpretation of knowledge implies schematization of the collective and individual experience of cognition of objects and events of the surrounding world based on their estimation interpretation in the system of norms, values, and stereotypes of both an individual and the whole society [1].

The idea of the interpretative nature of language developed by N.N.Boldyrev coincides with other researchers. For example, J. Fauconnier notes that language forms, language units “in a certain context they can activate a huge array of cognitive structures and processes, they activate certain knowledge necessary for an adequate interpretation of a particular context [2, p.98-99].

Furthermore, E.G.Belyaevskaya emphasizes that any oral or written communication should be organized in such a way as to convey not only factual information about a particular object but also the author’s interpretation of its characteristics, their understanding of the object [3, p. 7].

E.Kassier writes that to understand the nature of linguistic interpretation and its role in the construction of the world, special attention should be paid to the fact that a person communicates with the world through symbolic, and in most cases linguistic landmarks [4, p.132], which set local meanings not only in the processes of knowledge, but also in any kind of human activity.

Taking into account the specifics of language, which combines the general and the particular, the collective and the individual, and interpretation itself as a cognitive activity, we can conditionally speak of two main types of linguistic interpretation, which differ in their object, means, and goals of interpretation. This is the interpretation of the world and knowledge about the world in language, or the primary and secondary linguistic interpretation of the world. Primary interpretation means the active, purposeful participation of a person in structuring the world, schematizing the experience of interacting with it. It involves identifying units of knowledge (concepts) using language and their unification into categories with a common linguistic designation, that is, is manifested in the interpretative nature of the processes of primary conceptualization and primary categorization of the world, its objects, and events. The result of the primary interpretation of the world is a system of so-called natural categorization, or categorization of natural objects, carried out with the direct participation of language and inherited by language in the form of a system of lexical classes and categories.

The object of secondary interpretation is the existing (and already represented in language) collective knowledge about the world, about the categories of objects and events. Its result is new knowledge about objects and events of the world, including evaluative ones, which are directly related to the processes of secondary conceptualization and secondary categorization (or reconceptualization and recategorization). This knowledge is presented in three main systems of language categorization: lexical, grammatical, and modal.

The primary interpretation is included in the collective knowledge about the world, representing the collective vision of the world by man as a society. Therefore, it can conditionally be called an objective interpretation, in contrast to an individual, subjective interpretation. Collective knowledge performs the function of collective cognitive schemes for perceiving the world and the basis for further interpretation of knowledge about it. Such schemes include, in particular, conceptual and thematic areas such as MAN, NATURAL OBJECT, ARTIFACT, EVENT, etc. They reflect various spheres of human experience, his interaction with the world, the physical structure of the world and the social structure of society, and the structure of various functions and types of human activity in this world and society. The interpretative nature of these areas is represented in the language in a wide variety of lexical categories as classes of linguistic objects with a single conceptual basis, which is analogous to the categories of natural objects: “bird”, “house”, “car”, “book”, “table”, “chair”, “rose”, “clove”, “weapon”, “tool”, “food”, etc.

With their composition and internal structure, these categories implement the principle of unity of diversity, conveying a wide variety of similar objects and events and, at the same time, their distinctive characteristics. The variety of objects and their characteristics and relations necessitates a variety of forms of their transmission in language, which is reflected in the structure and composition of conceptual-thematic areas and lexical categories. On the one hand, objects seem to be united by our consciousness into categories

precisely based on common, similar characteristics. On the other hand, they do not lose their distinctive features, which are also important because they serve as the basis for the internal organization of categories and their internal structuring. Accordingly, these distinctive characteristics acquire a categorically significant status, on which the function of interpreting the world of the elements of lexical categories themselves is based. In other words, interpretive capabilities lexical units manifest themselves precisely in the composition of categories, as well as in the internal structure of these categories themselves.

Secondary interpretation is individual and represents the interpretation of collective knowledge and collective cognitive schemes in the individual conceptual system of a particular person. Accordingly, this type of linguistic interpretation can be conditionally called subjective interpretation.

It is presented mainly in the system of modal categories and functional variation of linguistic units and categories of different levels: negation, approximation, expressiveness, tonality, certainty/uncertainty, evidentially, various kinds of evaluative concepts and categories.

The context of knowledge about the world, about its specific objects and events, underlying the formation of lexical categories, creates the basis for the use of elements of these categories in the function of interpreting knowledge about the world about other subject areas within the framework of other modal categories. The interpretation of the world and its objects (primary interpretation), presented in lexical categories, seems to create the basis for the interpretation of knowledge about the world (secondary interpretation) within the framework of modal categories, forming the secondary interpretative potential of lexical categories. The basis of the secondary interpretive potential of lexical categories, therefore, becomes the very principle of organization, the unification of lexical units into categories, which is based on the unity of diversity, reflecting the diversity of the world, and the presence of similarities and differences between different objects. The categorical level of implementation of interpretation is, in turn, the main basis and sufficient argument for highlighting the very interpretive function of language, since language is a formation, first of all, categorical.

Ершай Г.Қ.,

Докторант

«8D02322 -Шетел филологиясы»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: gulnar.yershay@gmail.com

АНТРОПОЦЕНТРЛІК СИПАТТЫҢ КӨРІНІСІ РЕТІНДЕГІ ТІЛДІҢ ИНТЕРПРЕТАЦИЯЛАУ ҚЫЗМЕТІ

Түйін: Мақалада тілдің антропоцентрилік сипаты мен оның интерпретациялық қызметі қазіргі тіл біліміндегі теориялық концепцияларға сүйене отырып қарастырылады. Ол тілдің тілдік мағыналар мен формалардың жай ғана қайталануы емес, керісінше әрбір қатынас әрекетінде мағыналар үздіксіз қалыптасып, тілдік құралдар жаңадан таңдалатын динамикалық процесс екенін дәлелдейді. Бұл антропоцентристік сипат тілдің интерпретациялық қызметінде, әсіресе модальдық немесе интерпретациялық категориялар жүйесі арқылы, сондай-ақ лексикалық және грамматикалық категориялардың интерпретациялық мүмкіндіктерінен көрінеді.

Тілдің антропоцентристік табиғаты мен оның интерпретациялық қызметі арасындағы байланыс дүниенің өзін ғана емес, жеке адамдардың оны қалай қабылдап, қалай түсінетінін де жеткізетін әлемнің тілдік бейнесінде айқын көрінеді. Мақалада дүниенің негізгі және екінші реттік лингвистикалық интерпретациялары ажыратылып, ұжымдық білім мен жеке концептуалды жүйелерді құрылымдаудағы тілдің рөлі ерекше көрсетілген.

Мақаланың соңы интерпретацияның субъективті және объективті аспектілерін талқылау, тілдің ұжымдық когнитивтік схемалар мен жеке концептуалды жүйелерді көрсетудегі рөлін көрсетумен аяқталады. Ол категориялық және модальды деңгейде тілдің интерпретациялық әлеуетіне баса назар аударады, тілдің біздің әлем туралы түсінігімізді қалыптастырудағы маңызды рөлін көрсетеді.

Түйін сөздер: интерпретация, интерпретациялық қызмет, лингвистика, бастапқы және екінші реттік тілдік интерпретация

REFERENCE

1. Болдырев Н.Н. «Язык как интерпретирующий фактор познания» статья
2. Fauconnier J Methods and generalizations. In Cognitive Linguistics: Foundations, Scope and Methodology (pp.95-124) Berlin, 1999.

3. Беляевская Е.Г. Media discourse: cognitive models of event interpretation (based on English language) 2015
4. Kassirer, E. Lectures on philosophy and culture, Moscow, Iurist, 104–163.

ӘОЖ 378:81

Жақсыбаева Аружан
Магистрант
«7M02311 - Аударма ісі»
п.ғ.д., профессор, **Асанова Г.С.**
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
E-mail: aru6812@gmail.com

БІЛІМ ДИСКУРСЫ САЛАСЫНДАҒЫ МӘТІНДЕРДІ АУДАРУ СИПАТЫ

Түйін: Бұл мақалада білім беру дискурсы саласындағы мәтіндерді аудару ерекшелігі қарастырылған. Білім беру дискурсы педагогика саласы ретінде, оның оқытушы мен ақпаратты қабылдаушы арасындағы байланыс негізге алынды. Білім беру жүйесінде мәтіндерді аудару мәселесі білім беру процесінің тиімді коммуникациясы мен ақпараттық дұрыс жетуіне кепіл болуы оның маңыздылығын арттырады. Мақалада білім беру жүйесінде мәтіндерді аударудың негізгі аспектілерін, аудару кезінде нақтылығы мен дәлдігі, аударуда заманауи технологиялардың маңызы мен бұл тақырыпта зерттелген жұмыстарды талқылауға бағытталады. Зерттеудің негізгі мақсаты - білім беру жүйесінде мәтіндерді аударудың негізгі принциптері мен әдістерін анықтау, олардың білім беру процесіне қалай әсер ететін бақылау. Бұл зерттеу нәтижелері білім дискурсы саласының дамуына көмектесу мақсатында қолданылады. Мақала бұрынғы зерттеулер мен публикациялардың талдауына, автордың жеке тәжірибесі мен нәтижелерге негізделеді. Зерттеу нәтижелер оқытушылар, білім беру жүйесінде мәтіндерді аударудың мәселелеріне қатысты зерттеу жұмысын үйлестіріп жүргендер мен студенттер үшін пайдалы.

Тірек сөздер: дискурс, білім беру дискурсы, мәтін, аударма мәтіні, педагогикалық дискурс, технологиялар, тілдік бірлік.

Zhaksybayeva Aruzhan
Master degree
«7M02311 - Translation studies»
PhD, professor **Assanova G.S.**
Abylai khan Kaz UIR and WL
Almaty, Kazakhstan
E-mail: aru6812@gmail.com

THE NATURE OF TEXT TRANSLATION OF KNOWLEDGE DISCOURSE

Abstract: This article discusses the features of translation of texts in the field of educational discourse. Educational discourse as a field of pedagogy based on the relationship between the teacher and the recipient of information. The fact that the problem of translating texts in the education system is the key to effective communication and correct presentation of information in the educational process increases its importance. The article discusses the main aspects of text translation in the education system, accuracy and precision in translation, the importance of modern technologies in translation, as well as research work on this topic. The main goal of the study is to determine the basic principles and methods of translating texts in the education system and to monitor how they influence the educational process. The results of this study are used to contribute to the development of the field of educational discourse. The article is based on an analysis of previous studies and publications, personal experience and results of the author. The results of the study are useful for teachers, students and those who coordinate research related to the problems of translation of texts in the education system.

Key words: discourse, educational discourse, text, translated text, pedagogical discourse, technology, language unit.

XX ғасырдың екінші жартысының басына қарай тіл білімін зерттеу аясы кеңейіп, тілді тек қарым-қатынас немесе коммуникация құралы ретінде емес, оны түрлі ғылым салаларына

интеграциялау тенденциясы пайда болды. Тіл - тек таңбалау жүйесі емес екені, оның астарында адамның ойы имплицит немесе эксплицит, контексте қарай берілетіні мәлім. Тіл жүйелерінің дамуына, құрылымына баса назар аудару оның әлеуетті мүмкіндігінің кенеюіне әкелді.

Тілдік бірліктердің және сөйлеу шығармаларының мағыналық жағы, тілдің ойлаумен, болмыспен, қоғаммен және оның мәдениетімен, басқа да таңба жүйелерімен байланысы сияқты мәселелер алға шықты. Мұның салдары пәнаралық зерттеу салаларының - психолингвистика, социоллингвистика, лингвомәдениеттану, когнитивтік лингвистика, прагмалингвистика, дискурс теориясының дамуына айтарлықтай үлес қосты. Осыған байланысты лингвистикалық аударматану лингвистикалық және экстралингвистикалық факторлардың тұтастығында тіларалық қатынасты зерттейтін дербес пән ретінде пайда болды.

Тілдің бұл тұрғыда зерттелуі аударма ісіне де әсерін тигізбей қоймады. Бұған дейін аударма тікелей мәтінге тәуелді болса, қазір мәтіндегі негізгі ой, контекст алдыңғы орынға шығады. Бұл тіл тазалығына, адресат пен адресант арасындағы түсіністікке әрі калька аудармалардың белең алмауына негіз болады.

Қарым-қатынас сөйлеу әрекетімен тікелей байланысты екені белгілі. Бұл тілді лингвистиканың зерттеу объектісі ретінде жан-жақты зерттеуге мүмкіндік береді. Жан-жақты зерттеудің бірі - дискурсив аспектісі. Ол - мәдени-тарихи, әлеуметтік-жағдаяттық және коммуникатив жоспарлардың барлық ерекшелігін ескере отырып, қарым-қатынасты зерттеу.

Жалпы дискурс француз тілінен аударғанда – тіл қызметін зерттеуді қамтитын бірқатар гуманитарлық ғылымдар, лингвистика, әдебиеттану, семиотика, әлеуметтану, философияға тән полисемантикалық термин.

Дискурстың лингвистикалық салада зерттеле бастауы өткен ғасырдың 60-70 жылдарына тән. Сөйлемнің тіл объектісі ретінде дамуы, аясының кеңейуі лингвистика мен мәтін грамматикасының пайда болуына әсер етті. Дискурстық талдау және мәтін лингвистикасы бір-бірімен байланысты зерттеу салаларын қалыптастырды, кейде бірдей деп саналады. Алайда Э. Бенвенистың айтуынша, одан кейінгі он жылдықтың аяғында «мәтін» және «дискурс» терминдерін ажырату туралы мәселе туындады [Э. Бенвенист 2009;1].

Яғни, бұған дейін екі ұғым тұтас бір механизм ретінде қаралса, одан кейін ғалымдар арасында екі термин мағынасына қатысты қайшы көзқарас пайда болып, екеуін екі бөлек зерттеу ұсынылды.

Дискурстық талдаудың дербес пән ретінде дамуында екі кезеңді бөліп көрсетуге болатынын айта кеткен жөн. Ғалымдардың айтуынша, бірінші кезең формал көзқараспен сипатталды, оның аясында сөйлеудің әртүрлі стильдеріне жататын сөйлемдердің белгілі бір түрлері қарастырылды. З.Харрис пен Уотерхаус мәтін түрінің осы мәтіндерді құрайтын сөйлемдер түріне тәуелділігі туралы идеяны дамытты [Леонова Д.Ю.; 20018; 2].

Дискурстық талдаудың екінші кезеңінде мәтін «семантикалық әдістер» арқылы тіл білімінің ажырамас бірлігі ретінде зерттелді. Іс-әрекеттегі тілдің негізгі бірлігі сөз немесе сөйлем емес, мәтін және контекст; «Мәтіндік» компонент бірнеше мүмкіндіктерді қамтиды, олардың көмегімен сөйлеуші немесе жазушы мәтіндер жасай алады, яғни контекстке сәйкес тілді қолдана алады. Бұл бағытта дискурстық талдаудың қалыптасуын «функционалдық-лингвистикалық» деп сипаттауға болады.

Осылайша дискурстық талдаудың функционалдығы дами келе, ол түрлі аспектілері кейіннен дамыды. Кең мағынада бұл зерттеу саласы лингвистикалық коммуникацияны оның нысаны мен қызметі тұрғысынан зерттейді делінсе, тар мағынада дискурс ауызша сөйлеуді, оның құрылымын, коммуниканттардың рөлдерін және тақырыптарға басымдық береді.

Қазіргі кезде лингвистика ғылымында «дискурс» ұғымына анықтама беруге және оны «мәтін» ұғымынан ажырату үшін түрлі тәсілдер бар.

Білім беру және мәдениетаралық коммуникация саласындағы көп ғалым мен маман білім беру дискурсы мен мәтіндерді аудару саласындағы зерттеулерді жүргізіп, аудармалар жасады. Осы орайда, бұл екі саланың басын тоғыстырған шетелдік ғалымдарды атап өтуімізге болады. Мәселен, «дискурс» ұғымын жан-жақты талдап, мақаламызға еңбектерн басшылыққа алған Э. Беневист, сондай-ақ, педагогикалық дискурсты зерттеген Р.П. Милруд, В.И. Карасик, Т.А. Ван Дейк, В.Кинч, И.В. Арнольд, Д.Нунан, Р.Бауэрс, С.Крашен, К.Брок, С.Торнбери, Ф.Мерфи, М.Уоррен сынды ғалымдарды атай аламыз.

Ал оқу-ағарту саласы мен сабақтас салалардағы мәтіндердің аудармасын зерттеуге үлес қосқан қазақ ғалымдарынан А. Төлегенов, Г. Керімбаева, Г. Құрманғалиева, М. Мұратбек секілді ғалымдарды атап өтуге болады.

Осы және Қазақстандағы көптеген басқа ғалым білім беру саласындағы аударманың табиғатын және оның студенттердің барлық топтарына сапалы білім берудегі рөлін түсінуге бағытталған зерттеулермен белсенді жұмыс істеп жатыр.

Ресейлік лингвист ғалымдардың ішінде Милрудтың еңбектерін ерекше атап өтуге болады. Ол тыңдаушыларға әртүрлі сөйлеу әдістерімен әсер ететін оқытушының сөзін зерттеуге көп көңіл бөледі. Милрудтың пікірінше, оқытушының оқу ой-пікірі – оқу материалын тереңірек түсінуге және меңгеруге бағытталған оқытудың бір әдісі. Ең маңызды сипаттамалардың ішінде автор лектор сөзінің мәнерлілігі мен бұқараға бағытталуын атады.

Өз кезегінде Тен Ван Дейк педагогикалық қарым-қатынастың негізгі сипаттамасы педагогикалық дискурс шеңберіндегі қарым-қатынас процесіне қатысатын мұғалімдердің сөйлеуінің бір сарындылығы деп есептеді: коммуникатив жағдай лектордың рөлдік мінез-құлқымен және оның сөйлеуінің мазмұнымен корреляцияланады [Пашкова Н.А; 2009; 3].

Білім беру саласындағы мәтіндерді аудару – әртүрлі тілдік және мәдени топтар арасындағы білім және мәдени құндылықтар алмасудың негізгі элементі. Бұл процестің өзіндік мәні мен маңызы бар, әсіресе, білім беру дискурсы дәлдік пен түсіну тұрғысынан маңызды рөл атқарады. Бұған байланысты «білім беру дискурсы» мен «аударма мәтінін» бірнеше аспектіге бөліп саралау негізге алынды:

Қарым-қатынас әрі білім алмасу. Білім беру дискурсы – бұл студенттер мен мұғалімдер арасындағы білім, идея және ақпарат алмасу процесі. Бұл процесс мәтінді жеткізуді ғана емес, сонымен бірге оның ішіндегі мағына мен ұғымдарды дұрыс беруді талап етеді. Білім беру саласындағы мәтіндерді аудару әртүрлі мәдени және лингвистикалық топтар арасында тиімді қарым-қатынас пен бірнеше мәдени топтың бір-бірін оңай түсіну құралына айналып жатыр.

Нақтылық әрі сәйкестік. Білім беру контекстіндегі аударманың маңызды ерекшеліктерінің бірі – ақпаратты беруде нақтылық пен сәйкестік. Білім беру мәтіндерінде көбінесе мағынаның бұрмалануын болдырмау үшін дұрыс аударманы қажет ететін арнайы терминология бар. Терминдерді немесе ұғымдарды дұрыс аудармау – білім алушылардың материалды түсінбеуіне немесе қате түсінуіне, жаңсақ пікірдің дамуына әкелуі мүмкін.

Мәдени ерекшеліктері. Академиялық мәтіндерде басқа мәдениеттердің студенттеріне түсініксіз болуы мүмкін мәдени сілтемелер мен контекст де болуы мүмкін. Білім беру саласындағы мәтіндерді аудару кезінде материалды толық түсінуді қамтамасыз ету үшін тек тілдік аспектілерді ғана емес, мәдени ерекшеліктерін де ескеру қажет. Бұл мақсатты аудиторияға түсінікті және сәйкес болу үшін мысалдарды, иллюстрацияларды және мәдени сілтемелерді бейімдеуге болады.

Заманауи технологиялар мүмкіндігін пайдалану. Қазіргі заманғы технологиялар, мысалы, машиналық аударма және компьютерлік аударма бағдарламалары оқу мәтіндерін аудару процесінде барған сайын маңызды рөл атқарып келеді. Дегенмен, олардың мүмкіндіктеріне қарамастан, олар әрқашан нақты аударма мен сәйкестікті қамтамасыз ете алмайды, әсіресе, арнайы оқу материалдарына. Сондықтан кәсіби аудармашылар мен редакторлар білім беру саласында жоғары сапалы аударманың маңызды буыны болып қала береді.

Жалпы білім беру дискурсындағы аударманың рөлі қандай деген сұраққа тоқталсақ. Білім беру дискурсындағы мәтіндерді аудару тілдік және мәдени ерекшеліктеріне қарамастан студенттердің барлық топбы үшін білімнің қолжетімділігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Бұл процесс әртүрлі елдер мен мәдени контексттегі студенттерге ана тілінде оқуға мүмкіндік береді, бұл оқудың тиімдірек болуына ықпал етеді және жаһандық ауқымда білімнің жалпы деңгейін жақсартады. Осыған байланысты бұл бірнеше

Оқу материалдарын түрлі контекстке бейімдеу. Мәтіндерді аударумен қатар оқу материалдарын әртүрлі мәдени және білім беру жағдайларына бейімдеу маңызды міндет болып табылады. Бұл лингвистикалық аспектілерді ғана емес, сонымен қатар әртүрлі елдердің білім беру жүйесінің ерекшеліктерін, дәстүрлері мен құндылықтарын ескереді. Мұндай бейімдеу оқу материалын әртүрлі мәдениеттер мен білім деңгейіндегі студенттер үшін қолжетімді және өзекті етеді.

Арнайы аударма дағдылары. Білім саласындағы мәтіндерді аудару аудармашыдан арнайы дағдылар мен білімді талап етеді. Бұл тек тілді меңгеруді ғана емес, сонымен қатар оқу контекстін, оқыту әдістері мен оқу материалдарының түрлерін түсінуді де қамтиды. Мұндай дағдылар аудармашыға жаңа тілдік және мәдени жағдайда оның тұтастығы мен тиімділігін сақтай отырып, оқу материалының мәні мен мазмұнын дәл жеткізуге мүмкіндік береді.

Интерактивті аударма формалары. Технологияның дамуымен оқу материалын интерактивті және қолжетімді ететін аударманың жаңа түрлері пайда болуда. Бұған мультимедиялық құралдарды, интерактивті жаттығуларды және студенттердің ана тілінде оқу материалымен әрекеттесуіне

мүмкіндік беретін онлайн платформаларды пайдалану кіреді. Аударманың мұндай түрлері студенттердің оқу-тәрбие процесіне белсенді қатысуына және оқу тиімділігін арттыруға ықпал етеді.

«Білім беру дискурсындағы мәтіндерді аудару» тақырыбын зерттеудің негізгі аспектілерін жинақтап, мынадай негізгі қорытындыға келдік.

Білім беру саласындағы мәтіндерді аудару әртүрлі мәдени және тілдік топтар үшін білім беруді қолжетімді етуде маңызды рөл атқарады. Бұл процесс мәтінді басқа тілге аударуды ғана емес, сонымен қатар, оқу материалдарының мазмұнын жергілікті мәдени-ағарту жағдайларына бейімдеуді де қамтиды.

Білім дискурс саласындағы мәтіндерді аудару нақтылықты, дәлдікті, тілдің мәдени аспектілерін басшылыққа алуды талап етеді. Сонымен қатар, заманауи технологияларды қолдану аударма процесін толықтырады және жетілдіреді, оны қолжетімді және тиімді етеді.

Білім беру саласындағы мәтіндерді аудару білімнің қолжетімділігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Бұл процесс арнайы дағдылар мен білімді талап етеді. Сонымен қатар, түрлі технологияның дамуы оқу материалын студенттер үшін қолжетімді және ыңғайлы ететін аударманың интерактив түрлерінің пайда болуына жол ашты.

Қазақстандық зерттеушілер бұл тақырыпты зерттеуге белсенді үлес қосып жатыр және олардың еңбектері білім беру саласындағы аударманың әртүрлі аспектілерін, соның ішінде оқу материалдарын жергілікті жағдайларға бейімделіп, заманауи технологиялар мен оқыту әдістері қолданылып жатқанын байқатты.

Осы бағыттағы зерттеулердің негізгі нәтижелерінің бірі – білім дискурсында аударма процесін жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу. Бұл ұсыныстарға аударма стандарттарын әзірлеу, аудармашыларды білім дискурсының ерекшеліктеріне үйрету, оқу материалдарын аударудың жаңа әдістері мен тәсілдерін әзірлеу кіреді. Сондай-ақ, қазақстандық ғалымдардың еңбектері барлық студенттер үшін жоғары сапалы және қолжетімді білім беру ресурстарын жасау үшін аудармашылар, мұғалімдер және оқу материалдарын әзірлеушілер арасындағы маңыздылығын көрсетеді.

Осылайша, білім беру дискурсындағы мәтіндердің аудармасын зерттеу білім сапасын арттыруға көмектесіп қана қоймай, мәдениетаралық білім мен тәжірибе алмасуға жаңа мүмкіндіктер ашады.

ӘДЕБИЕТ

1. Бенвенист Э. Жалпы дискурс/ Бенвенист – 3 бас. – 2009 – 448 б.
2. Леонова Д.Ю. Терминнің пайда болуы мен эволюциясы туралы сұрақта “дискурс талдау” – 2018 –3 б.
3. Пашкова Н.А. “педагогикалық дискурс” ұғымының қазіргі шет тіл біліміндегі мәні мен мазмұны – 2009 – 6 б.
4. Ревзина, О. Г. Дискурс және дискурсив формациясы / О. Г. Ревзина // Сын және семиотика. – 2005. – 66–78 б.
5. Глушко М.М. Ғылыми стиль және оны зерттеу әдістер – 2011. – 319 б.
6. Карасик В.И. Дискурс түрлері – Волгоград: Перемена – 2000. – 5-20 б.
7. Когнитивное моделирование в лингвистике: концептуальные метафоры // Лекции по когнитивной лингвистике. <https://www.youtube.com/watch?v=UrWnEHwSMKQ>.
8. Ноддингс, Н. Қамқорлық: Этика Мен Моральға Реляциялық Көзқарас Білімі – 2013.
9. Джилл П. және Эштон С. Білім дискурс және даму/ Білім беру демократия және даму – 2010.
10. Киров Е. Ф. Оқиғалар тізбегі-дискурс / мәтін-тұжырымдамасы / / лингвистика мен Мәдениетаралық коммуникацияның өзекті мәселелері – Волгоград – 2004 – 41 б.

Жолбарсханқызы Р.,
Магистрант
«7М02313-Шетел филологиясы»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: seitrau@mail.ru
Ғылыми жетекші:
Салжанова Л.Е., ф.ғ.к., проф.

МЕДИА-ДИСКУРСИВТІ СИПАТТАҒЫ ПОЛИСЕМИЯНЫҢ ҚАЗІРГІ ТІЛДЕГІ ОРНЫ

Түйін: Полисемия немесе сөз бен сөз тіркесінің көп мағыналы болып кездесуі – кез келген тіл жүйесінің қалыпты құбылысы. Дегенмен, қазақ және түрік бұқаралық ақпарат құралдарында жиі кездесетін саяси мазмұндағы полисемия дискурс барысында құбылып, әр түрлі немесе бірдей қалыптасқан әсерлер қалдырады. Сондықтан ұсынылып отырған мақаланың мақсаты – көп мағыналы саяси тақырыптағы тілдік бірліктерді егжей-тегжейлі қарастыру және олардың орнықты ұғымдарының түрлі мәтіндердегі прагматикалық қолданысын талдау. Дискурста қолданылатын мәтіндер санының көптігі, дискурстың құндылығын арттырады. Ал онда қолданылатын полисемия құралдары болса тілдің саяси маңыздылығын қалыптастырады және саяси коммуникацияның тірегі болады. Мақалада түрік және қазақ медиадискурсындағы полисемияның ерекше орын алуына шолу жасалып, оның медиа терминдері арасындағы байланыс зерттеледі. Сонымен қатар қазақ және түрік баспасөз мәтіндерінде жиі қолданылатын көп мағыналылықтың ықтимал себеп-салдары атап көрсетіледі.

Тірек сөздер: медиа-дискурсивтік, полисемия немесе көп мағыналылық, дискурс және мәтін, бұқаралық ақпарат құралдары.

Жолбарсханқызы Р.,
Магистрант
«7М02313-Иностранная филология»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: seitrau@mail.ru
Научный руководитель:
Салжанова Л.Е., к.ф.н., проф.

МЕСТО ПОЛИСЕМИИ МЕДИАДИСКУРСИВНОГО ХАРАКТЕРА В СОВРЕМЕННОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация: Полисемия или возникновение слов и словосочетаний с несколькими значениями, является естественным явлением любой языковой системы. Однако многозначность политического содержания, часто встречающаяся в казахстанских и турецких СМИ, меняется в ходе дискурса, оставляет разные или одинаковые впечатления. Целью предлагаемой статьи является детальное рассмотрение языковых единиц политической темы и анализ прагматического использования их устойчивых концептов в различных текстах. Большое количество текстов, используемых в дискурсе, повышает его ценность. А используемые в нем многозначные средства формируют политическую значимость языка и становятся основой политического общения. В статье рассматривается особое место полисемии в турецком и казахском медиадискурсе, а также исследуется взаимосвязь между медиатерминами. При этом выделяются возможные причины и последствия двусмысленности, которая часто используется в текстах казахской и турецкой прессы.

Ключевые слова: медиадискурсивный, полисемия или многозначность, дискурс и текст, средства массовой информации.

Zholbarskhankyzy R.,
Master's student
«7M02313-Foreign philology»
Ablaikhan KazUIRandWL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: seitrau@mail.ru
Scientific supervisor:
Salzhanova L.E., PhD, prof.

THE POSITION OF POLYSEMY OF A MEDIA-DISCURSIVE NATURE IN MODERN LANGUAGE

Abstract: Polysemy, or the occurrence words and phrases with several meanings, is a natural phenomenon of any language system. However, the polysemy of political content, often found in the Kazakh and Turkish media, changes in the course of the discourse, leaving different or identical impressions. The purpose of this article is a detailed examination of the linguistic units of a political topic and an analysis of the pragmatic use of their stable concepts in various texts. A large number of texts used in a discourse increases the value of it. And the polysemantic means used in it form the political significance of the language and become the basis of political communication. The article examines the special place of polysemy in Turkish and Kazakh media discourse, and also examines the relationship between media terms. At the same time, possible causes and consequences of ambiguity, which is often used in the texts of the Kazakh and Turkish press, are highlighted.

Key words: media-discursive, polysemy or ambiguity, discourse and text, media.

Кез-келген тіл әлемнің алуан түрлілігін білдіруге, оның құбылыстарын атауға, көп бейнелі көріністерін сипаттауға, іс-әрекеттерін мейлінше анық суреттеуге тырысады. Сондықтан белгілі қоғамда өмір сүретін адамдардың санасында осы құбылыстарды суреттейтін тілдік бірліктер жайлы жалпы түсінік пайда болады. Әйтсе де, әр адам сол бірліктерді өз құзиреттілігі мен біліктілігінің, білімі мен тәжірибесінің деңгейінде қабылдайды және тәржімелейді. Тілде де бір бірлік бір ғана затты немесе әрекетті білдірсе, екінші бірлік керісінше бірнеше құбылысты белгілеп әр түрлі мағына ұсынуы мүмкін. Тіл білімінде бұл құбылыс полисемия немесе көпмағыналылық деп аталады. Көп мағыналылық, яғни сөздің немесе сөз тіркесінің көп мағыналы болуы кез келген тілде жиі кездесетін құбылыс. Түрік және қазақ медиадискурсындағы саяси мәнмәтінінде жиі орын алатын полисемия да өз тұрғысынан аудиторияда әр түрлі түсініктер қалыптастырып, оның мүшелерінің ақпаратты мазмұнды түсінуіне үлкен үлес қосады.

Тілдік белгінің полисемиялық мәселелері қазіргі тіл білімінде кеңінен талқыланады. Зерттеушілер тіл мен сөйлеу полисемиясы, синтаксистік, лексикалық және лексикалық-грамматикалық, тұрақты және тұрақты емес, полисемия мен омонимия, интонациялық полисемия, синкретизм, энантиосемия және диффузия және тағы басқа заңдылықтардың арақатынасы туралы сөз етеді. Алайда, Зализняк А. А. атап өткендей, полисемия әдетте парадигматикалық сипаттағы лексикалық көпмағыналылықты ғана білдіргенмен, ол кең мағынада түсіндіріледі және синтагматикалық мінездемеде болуы мүмкін. Сонымен қатар, тілде бір сөз ғана емес, сөз тіркесі немесе мәлімдеме де көп мағыналы болып кездесетіні белгілі. Алайда, біз оларды функционалды-прагматикалық деңгейдің бірліктері ретінде қарастыратындықтан және бұл бірліктердің мағыналары негізінен олардың қызметі арқылы зерттелетіндіктен, дискурсивтің полисемиялық құбылыстарына сілтеме жасау үшін «полифункционалдылық» терминін қолдануды жөн көреміз, өйткені ол біз зерттейтін құбылыстың мәнін дәлірек көрсетеді [1, 19 б.].

Полисемияны бағалау лингвистер арасында қарама-қайшылықты пікірлер тудырады. Кейбір ғалымдар «идеалды» тілде сөз тек бір мағынаға ие болуы керек және әр мағынада ерекше атау болуы керек деп санайды. Бұл, әрине, бір қарағанда ыңғайлы болып көрінуі мүмкін, ал шын мәнінде, сөздердің «бірегейлігі» тілдің әлеуетін төмендетіп, оны ұлттық ерекшелігінен айырады. Көптеген ғалымдар сөздердің полисемиясын тілдің әлсіздігі емес, оның күшінің көрінісі ретінде қарастырады. Қазақ және түрік тілдерінде көптеген сөздердің бірнеше мағыналарының болуы қалыпты жағдай және оларды санау мүмкін емес. Кейбір жағдайларда сөздердің мағыналарының тым көп болғандығынан емес, тіл үнемі жаңа лексикалық мағыналармен жаңартылып отыратындықтан, сөздіктерге оларды уақтылы енгізуі немесе түзетуі ыңғайлы болмайды.

Полисемияны зерттеудегі тілдің байлығы мен алуан түрлілігі сөздердің санын емес, олардың мағыналарының әртүрлілігін, бір сөздің әртүрлі контексте көрінуі қабілетін көрсетеді.

Полисемиялық сөздердің әр түрлі мағыналық реңктері сөздік қордың кеңдігін қамтамасыз етіп қана қоймайды, сонымен қатар әртүрлі мағыналарды жеткізу үшін сөйлеу құралдарын үнемдеуге көмектеседі. Екінші жағынан, полисемия тілдің сөздік қорын жаңа заманауи сөздермен толықтырудың көзі бола алады. Осылайша, полисемия – бұл әр түрлі заттар мен процестерді бір сөзбен көрсетуге қабілетті құбылыс, бірақ бұл сөйлеу палитрасын байыту және әртараптандыру, оған семантикалық реңктер беру, жаңа лексикалық мағыналар беру мүмкіндігі деп түсініледі [2, 1133 б.].

Полисемия тілдік құбылыс ретінде тілдің сипаттамасының ажырамас бөлігі болып қала беретін болса, онда ол адамның психикалық табиғатына тікелей байланысты болады. Ал тілде олардың бары және мағыналарды түрлендіруі түсінігімізді кеңейтеді, біз атайтын кез келген құбылысты сипаттайтын когнитивті-танымдық шамамызды түрлендіреді және санамызда ерекше сөздік қорын сақтауға себеп болады. Олай болатын болса, ол тілдің ерекше функциясы болып табылатын номинативтік мағына ғана емес, табиғи тасымалдау барысында төте жолдарды іздейтін коммуникативтік, соның ішінде прагматикалық функциялардың шексіз жиынтығын құрайтын бірліктер қоры. Сол себепті де полисемияның бірден бір ерекшелігі сөздердің негізгі және тікелей мағыналарына бейнелі мағыналарды жанама «таңуына» мүмкіндік береді. Сөздегі бейнелі мағыналардың пайда болуы, әдетте, бір құбылыстың екіншісіне сәйкес келуімен байланысты, атаулар заттардың сыртқы ұқсастығына байланысты, олар тудыратын әсерге байланысты немесе олардың қозғалыс сипатына байланысты беріледі. Полисемияның діңгегі әдетте метафоралар, метонимиялар және синекдохалар болуы мүмкін. Тілде мықтап бекітілген сөздердің бейнелі мағыналары денотативтік мағынасын ешқашан жоғалтпайды, метафоралық сипатты, экспрессивті бояудағы коннотативтік мағынаны сақтайды. Ю. Н. Автуховичтың пікірінше тілдегі жалпы тілдік метафораларды дара метафоралардан ажырату керек, себебі олардың мағынасы көркем мәтінде пайда болғандықтан тілдің меншігіне бірден айналмайды [3, 268 б.]. Алайда, медиа дискурс мәнмәтінінде кездесетін полисемиялық бірліктер, шет тілінде сөйлейтін адам үшін хабарламаларды неғұрлым дұрыс түсінуіне үлкен әсер етеді.

БАҚ тілінде полисемиялық бірліктер көбінесе реципиентке әсер ету күшін жоғарылату құралы ретінде қолданылады және ерекше менталитеттегі қатысушының құндылықтарды дұрыс бағалауын қалыптастырады. Бұл – дискурстың бірден бір айырмашылығын білдіретін интеллектуалдық немесе пәндік қасиетін бағалау факторы. Дискурсқа қатысушы мүше өзінің позициясын оң және айқын немесе жасырын бағалауда қолданатын құралдар ретінде өз қарсыласының ұстанымын оң немесе теріс бағалайды. Сондықтан да күнделікті шындықты бейнелейтін немесе оның әртүрлі құбылыстарын білдіретін терминдер басқа мәтінде немесе мәтіндерде өз қабілетін жоғалтып, ерекше мағыналарға ие болады. Бірақ полисемия тек белгілі бір сарында ғана анықталса, онда оның мағынасы мәнмәтінде түсініксіз болып қала береді. Бұқаралық ақпарат құралдары сөздердің және олармен байланысты әртүрлі экспрессивті-эмоционалды құндылықтағы бірліктермен әдейі ойнайтындай болып көрінеді. Бұқаралық ақпарат құралдарында кездесетін дискурсивтік полисемиялар бірлігі белгілі бір нақты жағдайлармен анықталған кездегі ұғымның «ашылуымен» сипатталады, мысалы, «бостандық» сөзі. Аңғал адресат кейбір сөздердің мағынасы жалпы идеологиялық мәнмәтінге байланысты айтарлықтай өзгеріп кету мүмкіндігін жиі түсіне бермейді. Қайшылықтағы бұқаралық ақпарат құралдары өз мүдделерін қорғау барысында дискурсивтік құрылымдардың пайда болуына әсер етеді, ал бұл өз кезегінде әртүрлі дискурсивтік манипуляциялар арқылы туатын элеуметтік регрессияға әкеледі [4, 156 б.]. Осылайша, белгілі бір ғылымның әрбір термині қазақ және түрік тілдеріндегі медиадискурстарда қолданылатын салааралық полисемия тудырады. Ол әр түрлі деңгейде сипатталады. Мұның өзектілігін қазақ және түрік баспасөзінің келесідей мысалдары растайды:

1. *Су тасқынын көргенде, көктен түскендей абдырап қалдыңыздар – Президент* (egemen.kz баспасөзінде <https://egemen.kz/article/361155-su-tasqynyn-korgende-kokten-tuskendeuy-abdyrap-qaldynhyzdar-prezident>): Мақалада мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев су басқан аймақтарда элеуметтік маңызы бар қызметтер мен азық-түлік бағасының өсуіне жол бермеу мәселесіне Үкімет назарын аударғандығы жайлы айтылады. Мақаланың тақырыбындағы полисемияны «көктен түскендей» деген сөз тіркесінен байқауға болады. «Көктен түскендей» тіркесі бұл жерде тура мағынада білдіретін аспаннан бір нәрсе түскендей дегенді емес, адамның төбесінен ұрғандай оның мең-зең, есеңгіреген күйін білдіреді.

2. *Барқанның бабын тапқан бағбан* (24.kz баспасөзінен <https://24.kz/kz/zha-alytar/ekologiya/item/646830-bar-anny-babyn-tap-an-ba-ban>): Қызылорданың ауасы құрғақ, топырағы тұзды. Сондықтан көпшіліктің санасында «Сыр бойында қара ағаштан басқа тал өспейді» деген түсінік қалыптасқан. Бұл мақала, осындай жерде Бектай ақсақалдың үлкен бағы жайлы сөз қозғалады.

Мақала тақырыбындағы полисемия «барқанның бабын тапқан», түсінігі қарияның бабын табуы емес, өзінің еңбегімен және білімімен осындай жерде бақ сала алуы жайлы айтылады.

3. *Cumhurbaşkanı Erdoğan: 29 işçinin ölümüne göz yumdular* (Түркиядағы «Hürriyet» баспасөзінен <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-cumhurbaskani-erdogandan-onemli-aciklamalar-42442450>):

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İstanbul'da İbn Haldun Üniversitesi'nde TÜRGEV tarafından düzenlenen iftar programında açıklamalarda bulundu. Erdoğan, "Sürekli ahlak tüccarlığı yapan, sürekli işçinin, emekçinin hakkından bahseden bu çevreler önceki gün Beşiktaş'taki yangında hayatını kaybeden 29 emekçi kardeşimizle ilgili çıkıp tek cümle kurmadılar. Bu binaya inşaat ruhsatını veren, imar ruhsatını veren ve binanın en alt bodrum katlarını gazino haline getirmeyi müsaade edenler kim? Tabii ki biz de savcılarımızla takip ediyoruz. 29 tane orada vatandaşımızın ölümüne göz yumanlar kimler? Biz de kovalayacağız" dedi (Президент Режеп Тайып Ердоған Ыстанбұлдағы Ибн Халдун Университетінде TÜRGEV коммерциялық емес қоры ұйымдастырған ауызашар бағдарламасында мәлімдеме жасады. Ердоған: "үнемі моральдық саудамен айналысатын, әрдайым жұмысшылардың құқықтары туралы айтатын бұл топтар бір күн бұрын Бешикташтағы өртте қаза тапқан 29 жұмысшы бауырымыз туралы шығып бірде-бір сөйлем айтқан жоқ. Бұл ғимараттың құрылысына рұқсатты, аудандастыру лицензиясын және ғимараттың төменгі жертөле қабаттарын казиноға айналдыруға рұқсатты кім берді? Әрине, біз прокурорларымызбен бақылауға аламыз. Сол жердегі біздің 29 азаматымыздың өліміне көз жұма қарағандар кімдер? Біз қатаң түрде қадағалаймыз", - деді ол). Бұл мақалада Түркия мемлекеті басшысының Ыстанбұл қаласы Бешикташ ауданындағы танымал ойын-сауық орындарының бірінде заңсыз жөндеу жұмыстары барысында шыққан өртке қатысты мәлімдемесі туралы айтылған. Мақала тақырыбындағы «көз жұма қарады» сөз тіркесі болған оқиғаға немқұрайлы, салғырт, жауапсыз қарады мағынасында берілген.

4. *600 milyonluk güneş çarpması* (Түркиядағы «Sabah» газетінің ресми сайтынан <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/600-milyonluk-gunes-carpmasi-6896264>): Güneş enerjisi santrali kurmuş gibi hisse satan dolandırıcılar, 3 bin kişiyi mağdur etti, 600 milyon TL topladı. Şimdi de ofisi kapatıp kaуırlara karıştı (Күн электр стансасын салдық деп акцияларын сатқан алаяқтар 3 мың адамды құрбан етіп, 600 миллион түрік лирасын алған. Енді олар кеңсені жауып, жоғалып кетті). Мұнда Күн электр стансасын салдық-мыс деген компанияның құнды қағаздарын сатып алған 3 мың адамның алданғаны жайлы айтылады. Жалпы шығынның көлемі 600 миллион лираны құрағандықтан, бұл мақала бейнелі мағынада «600 миллиондық күн өту» тақырыбында ирониямен жазылған.

Жоғарыда айтылғандай, тіл бірліктерінің белгілі бір саладағы термин сияқты бірнеше мағынаға ие болу мүмкіндігін байқай аламыз. Көп мағыналы сөздердің семантикалық құрылымы жаңа лексикалық-семантикалық нұсқалар анықталған кезде кеңеюі мүмкін, яғни полисемиялық бірліктер де үздіксіз прогрессивті процессте болатын әр түрлі өзгерістерге ұшырайды. Сол себепті көп мағыналы сөздердің лексикографиясында көптеген қиындықтар туындайды. Көбінесе сөздіктерді құрастырушылардың көзқарастары көп мағыналы сөздердің мағыналарының орналасуында қарам-қайшы болып келеді. Мақала барысында талдаулар көрсеткендей, көп мағыналы сөздерді иерархиялаудың дұрыс және дәлірек критерийлерін белгілейтін лексикалық-семантикалық нұсқаларын әзірлеу орынды болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

1. Викторова Е. Ю. Прагматическая полифункциональность дискурсивных слов // Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация, №2. – Воронеж, 2014. – Б. 18-22.
2. Чефранова М. А. Роль полисемии в современном русском языке и речи // Молодой ученый, № 4 (63). – Казань, 2014. – Б. 1132-1134.
3. Автухович Ю. Н. Полисемия в казахском языке и казахско-русский билингвизм // Молодой ученый, № 22 (126). – Казань, 2016. – Б. 268-271.
4. Желтухина М. Р. Современный медиадискурс и медиакультура воздействия // Верхневолжский филологический вестник. № 4. – Ярославль, 2016. – Б. 154-159.

Zholdas G.,
Master student
«7M02316- Translation studies»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: gfairy51@gmail.com

USING COMPRESSION TECHNIQUE IN SIMULTANEOUS INTERPRETING FROM ENGLISH TO KAZAKH

Abstract: Simultaneous interpreting from English to Kazakh poses numerous challenges due to linguistic disparities, time constraints, and cognitive load. This article explores the efficacy of compression techniques in improving the efficiency and accuracy of simultaneous interpreting in this language pair. Drawing on both theoretical frameworks and practical insights from experienced interpreters, this study sheds light on the compression techniques in the context of English to Kazakh simultaneous interpreting.

Keywords: translation, simultaneous interpreting, linguistics.

Жолдас Г.,
Магистрант
«7M02316-Аударма ісі»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӨТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: gfairy51@gmail.com

АҒЫЛШЫН ТІЛІНЕН ҚАЗАҚ ТІЛІНЕ СИНХРОНДЫ АУДАРМА КЕЗІНДЕ СЫҒЫМДАУ ӘДІСІН ҚОЛДАНУ

Түйін: Ағылшын тілінен қазақ тіліне ілеспе аудармада тілдік айырмашылықтарға, уақыт шектеулеріне және танымдық жүктемеге байланысты көптеген қиындықтар бар. Бұл мақалада осы тілдік жұпта ілеспе аударманың тиімділігі мен дәлдігін арттырудағы сығымдау әдістерінің тиімділігі зерттелген. Теориялық негізге де, тәжірибелі аудармашылардың практикалық түсініктеріне де сүйене отырып, бұл зерттеу ағылшын тілінен қазақ тіліне ілеспе аударма контекстіндегі сығымдау әдістерін зерттейді.

Тірек сөздер: аударма ісі, ілеспе аударма, лингвистика.

In the digital age, where information reigns supreme, the ability to transmit data efficiently is paramount. Yet, this necessity often collides with the demand for high-quality interpretation of this data. Simultaneous interpretation emerged as a pivotal solution, promising to balance the need for fast data representation with the imperative for maintaining interpretive fidelity.

This article delves into the using compression techniques in simultaneous interpreting. We must say that compression technique is a must skill for an interpreter due to the limited time and live speech which mostly have non-predictable nature. As we navigate the complex process of compression, our goal is not merely to condense information, but to empower meaningful interpretation. By elucidating the nuanced relationship between compression techniques and interpretation quality, this article seeks to equip readers with the insights in using compression techniques in English-Kazakh pairs of languages.

The research materials include speeches of Maya Valcheva who is involved in the interests of the green economy, translated into Kazakh from the Astana International Forum held in 2023, and their corresponding transcripts.

According to Islam A., one of the features of simultaneous translation compared to other types of translation, especially written translation, is that in simultaneous translation, an adequate translation of the text should not be considered a complete translation without any missed information. It is known that the complexity of instant perception of information in one language and the implementation of translation in a second language, together with limited time, prevents the provision of a full translation. Therefore, simultaneous translation gives the compressed information of the original.[1] We know that in written translation, compression, in addition to the lexical, syntactic and semantic levels, is also observed at the phonological level of the language.

In speech translation, compression will be performed at fewer levels due to the unavailability of graphic means of expression and multimedia information.

In simultaneous interpreting, many researchers move away from analyzing language levels, starting to describe compression using a variety of techniques, and give heterogeneous lists that are replete with repetitions and redundancy. For example, I.V. Gurin considers techniques of a morphological, lexical, syntactic, pragmatic nature, as well as simple omissions [2]. For their research, as the easiest way to understand, they chose a more compact classification according to the method of compression, proposed by V.M. Ilyukhin.

At the lexical level, in simultaneous translation, compression is carried out by expressing thoughts in fewer words.

But before we proceed to the consideration of the translation text, we draw attention to make the necessary reservation. Since translation is a process of collision of two languages, the nature of differences between the two language structures is essential for translation in general and for the use of compression in simultaneous interpreting in particular. This is a thesis that does not require proof. Moreover, when two languages, Kazakh and English, fundamentally differ in their sentence structure. Therefore, we fully agree with I.V. Poluyan, who argues that "the severity of the compression problem in the considered pair of languages depends on the direction of translation and, accordingly, the ways to achieve it will be language-specific" [3]. Therefore in this article, we will only talk about ways to implement compression in the pair "English – Kazakh language", and interpreting from English to Kazakh. Here, first of all, it should be noted the greater "compactness" of the English language compared to the Kazakh language, both at the level of individual linguistic means and at the level of forms of speech expression. I.V. Poluyan states a quite obvious fact: "Even a superficial comparison of the vocabulary of the two languages shows that many English words are shorter..." [3]. This fact undoubtedly applies to the very lexical system of the English language.

Taking into account the above, we will consider specific factors and means of speech compression using the example of simultaneous translation of a speech from English into Kazakh. Familiarization with the original makes it possible to assume that the text of the speech is, in fact, a monologue, which, in the form inherent in the interview format, was voiced at one of the international conferences. It is worth noting that the speaker has a noticeable but understandable accent in English, so the translator's task was: in addition to the necessary reduction of the English text by using appropriate methods of speech compression, to reproduce the information in a form that would ensure the perception of this information by ear and interpret the most important information from the original.

<p>Thank you very much Ramazan. Indeed, the policy processes, they always seem to be catching up with International developments in terms of new international agreements, in terms of technological advancement and the world is really changing so quickly not only 10 years ago but two years ago it's already quite different from what it used to be. So when in terms of policy development and strategy development really it's a never-ending story. It always requires updating, improving strategy, setting up new goals, moving ahead and just trying to keep up with the world.</p> <p>I think the government of Kazakhstan is doing a great job. We're working with the ministry of ecology and national resources and also Ministry of national economy but on the updating the green economy concept which was first adopted in 2013 and back then it was a very, you know, forward-looking advanced document. Nowadays it's, as you mentioned a little bit out of date.</p> <p>It was adopted before the SDGS and there will be new goals, new targets, new indicators</p>	<p>Рамазан, көпрахмет. Шын мәнінде, саяси процесстер әркез халықаралық дамуға ілесіп қуып жетуде. Мысалыға, технологиялардың даму тұрғысынан, яғни әлем күшті өзгеруде. Яғни қазіргі кезеңде әлемге қарап отырсақ, стратегияларды әзірлеу, саясаттарды әзірлеуге байланысты айтатын болсақ бұл үздіксіз бітпейтін мәселе. Өйткені біздің стратегиямыз жаңартуды қажет етеді, әрі қарай даму мақсаттарымен міндеттерді қою, сонымен бірге әлемді қуып жету, соңынан тысқары қалмау керек.</p> <p>Қазақстан Республикасының үкіметі өте тамаша жұмыс жүргізіп жатыр. Оның ішінде Экология және табиғи ресурстар министрлігі және Ұлттық экономика министрлігі. Оған байланысты біз өзіндік бір құжат 2013 жылы қабылданған болатын және ол өте бір прогрессивті құжат болды. Ал, қазір өздеріңіз көріп отырғандай ол біршама ескірген.</p> <p>Институтымен бірлесе біз осы жұмысты жүргізудеміз және жаңа мақсаттар, жаңа көрсеткіштер, жаңа индикаторлар пайда болады. Олар сегіз тақырыптық бағытты қамтамасыз етуде. Оның ішінде басқа да мәселелерді көруге болады.</p>
--	---

<p>related to eight different thematic areas among those energy: supply energy, demand water management, waste, air quality, biodiversity, aqua education. I think those were of them. At the same time it's still a challenging process because we are really constrained by you know the organizational context of policy development because an update of a strategy requires that 50 of it stays the same. So we're struggling a little bit we're making sure that we bring in all the new advancement and we make sure that this is a useful document for the country. But at the same time we also have these policy constraints. But we're doing the best we can and this will still be a better document than what it is right now.</p>	<p>Сонымен бірге, ауаның сапасы, тұрмыстық қалдықтар, биоалуантүрлілік; бұның барлығы шын мәнінде қосылғанымен біз оны ұйымдастырушылық тұрғысынан, сол саясатты әзірлеуге байланысты айтатын болсақ 50 пайызы өзгермеу керек. Және біз барлық жеткен жетістіктерді қосып, шын мәнінде құжатты еліміз үшін пайдалы етіп әзерлегіміз келеді. Бірақ өзіндік саяси шектері бар, бірақ-та барлық күшті салып бұл құжаттың жақсы нұсқасы болғандығын қалаймыз.</p>
---	---

We will not dwell on individual shortcomings and errors of the proposed translation, which are quite understandable in the work of an interpreter. We are interested in this text as a source of information about the factors and methods of speech compression. And the fact that compression was used is quite obvious. Even if the original and the translation look the same visually, it is a great success that the translator has generally kept up with English speech. However, if you measure the length of the texts in the number of words, it turns out that the original includes 293 words, and the translation – 187 words. But it should be taken into account the presence in the English text of articles that do not belong to independent semantically loaded units. If a sign is taken as a unit of measurement, then quantitative indicators are distributed as follows: the original text is 1448 characters, the translation text is 1266 characters (without spaces).

The redundancy of the source text can be reduced in translation by avoiding the use of many subjects such as "I think..., We are..." and so on, the meaning of which is reproduced in the Kazakh language by the meanings of the corresponding verb forms. For example, in the phrase "*I think the government of Kazakhstan is doing a great job. We're working with the Ministry of ecology and national resources and also the Ministry of National Economy*" the predicate is omitted because it is clear from the context that the speaker interacted with certain bodies. Also, at the end, the translator does not explain who exactly she worked with, but simply lists it as a continuation of the sentence. In general, analyzing the text, we understand that the translation in Kazakh can be abrupt since sentences in this language end with a verb. Because of this, you have to wait for the end of the thought or significantly reduce enumerations and clarifications. As we know, the translator simply does not have time for the first option.

According to I.V. Zubanova's fair remark, "the form of the text ... interests us only insofar as it serves as a "container" for carrying its contents" [4]. So far, we have considered translation operations and decisions made by the translator at the level of the surface of the text, at the level of its form. Meanwhile, professional translation, and not only simultaneous interpreting, involves the translator's perception of not only the form of the source text, but also, above all, the meaning of the text, and in the process of perception of the text by the interpreter, the so-called deverbilization occurs in his mind, that is, distraction from the forms of the source text, in fact, forgetting these forms. Let's refer once again to I.V. Zubanova, who urges "not to "intuitively" glide over the surface of the text, quickly processing the surface structures of the original into their more or less accurate casts in the translation language ..., but to dive into the depths and there, without too much fuss, choose the most communicatively valuable combinations of these, allowing you to surface with the most convenient signatures and connections to express them compactly and idiomatically in a translating language" [4].

But, nevertheless, all levels of the text, except for the semantic one, presuppose a logical chain of meaning, collecting individual parts of ideas and thoughts in one smooth line. In our opinion, speech compression is carried out simultaneously at two levels – at the surface level and at the level of meaning. In other words, lexical compression is carried out if there are certain prerequisites and opportunities for this. But compression at the level of meaning is performed in any case, since the selection of compact forms of expression of meaning is a condition for simultaneous translation.

REFERENCES

1. Ислам Айбарша. Ілеспе аударма негіздері: монография. - Алматы : Бастау, 2012. 58 б.

2. Гурин И.В. Приемы речевой компрессии при синхронном переводе с русского языка на английский: Дис. ... канд. филол. наук. М., 2009. 152 с.
3. Полуян И.В. Компрессия в синхронном переводе с английского языка на русский и с русского на английский: Практическое пособие. М.: Р. Валент, 2011. 112 с.
4. Зубанова И.В. Ке фер? Фер-то ке? (О механизмах смысловых и структурных преобразований в процессе устного перевода) // Мосты. Журнал переводчиков. 2015. № 2 (46). С. 45-57.

УДК 811.111'42:574

Жұмажан Н.Е.

Магистрант
«7M02316 – Синхронный перевод»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: zhumazhan_n@mail.ru

ОСОБЕННОСТИ АНГЛИЙСКОГО ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ДИСКУРСА И ЕГО СИНХРОННОГО ПЕРЕВОДА

Аннотация: В статье рассматривается роль экологического дискурса в современном обществе с учетом его проявлений в разных видах деятельности человека. Особое внимание уделяется воздействию экологического дискурса на формирование общественного мнения и экологического сознания. Статья предоставляет обзор ключевых аспектов экологического дискурса и его значения в современной коммуникационной практике.

Ключевые слова: Экологический дискурс, политическая речь, информативный стиль, экологическое сознание, языковые средства, английский язык.

Zhumazhan N.E.

Master student
«7M02316 – Simultaneous interpretation»
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: zhumazhan_n@mail.ru

FEATURES OF ENGLISH ECOLOGICAL DISCOURSE AND ITS SIMULTANEOUS INTERPRETATION

Abstract: The article examines the role of ecological discourse in modern society, taking into account its manifestations in various types of human activity. Special attention is paid to the impact of environmental discourse on the formation of public opinion and environmental awareness. The article provides an overview of the key aspects of environmental discourse and its importance in modern communication practice.

Keywords: Ecological discourse, political speech, informative style, ecological consciousness, linguistic means, English language.

Термин “дискурс” появился в лингвистике в 1960-1970-ых годах XX-века и данное явление изучается рядом научных дисциплин, таких как: философия, культурология, антропология, лингвистика, стилистика, политология, социология, психология, и многих других. У “дискурса” нет одного общепринятого определения. Из большого количества определений и описаний данного термина можно сделать вывод, что дискурс это – комплексное коммуникативное явление, процесс речевой деятельности, объединяющий языковую практику с внелингвистическими факторами (прагматическими, социокультурными, психологическими), необходимыми для понимания текста. Эти факторы включают коммуникативные намерения автора, его представления о мире, взаимоотношения автора и адресата, а также условия создания высказывания и т. д. Обычно под дискурсом понимается изучение устного или письменного использования языка как средства передачи культурных процессов и средства их понимания.

Поскольку дискурс имеет большое количество определений и интерпретаций, необходимо рассмотреть некоторые из них.

По мнению французского философа и социолога М. Фуко, дискурс - это «совокупность анонимных, исторических, детерминированных всегда временем и пространством правил, которые в данной эпохе и для данного социального, экономического, географического или языкового окружения определили условия воздействия высказывания» [1].

Согласно М.Л. Макарову, анализируя различия в понимании дискурса, приводятся параметры его интерпретации: ситуативная, формальная и функциональная интерпретации [2].

Ситуативная интерпретация дискурса направлена на учёт социальных, психологических и культурных контекстов общения, то есть на прагматические особенности коммуникации. Учёт коммуникативной ситуации предполагает сопоставление того, что было сказано, с тем, что имелось в виду (это известно как локуция и иллюкуция). С этой перспективы дискурс анализируется с разных точек зрения: логической прагматики общения, анализа разговоров, теории речевых актов, лингвистического анализа текста, социолингвистики и этнографии коммуникации, а также когнитивной лингвистики и психолингвистики.

Формальная интерпретация предполагает рассмотрение дискурса как единого синтаксического целого, состоящего из обмена репликами и связанного с помощью системы коннекторов.

Подход, основанный на функциональной интерпретации, заключается в рассмотрении дискурса как использования языка в различных речевых ситуациях, где он представляет собой функционально организованные языковые единицы, применяемые в конкретном контексте. Этот подход к дискурсу подчеркивает его как процесс речевой активности, а тексты — как результат этой активности.

Таким образом, многие ученые согласны с тем, что дискурс включает в себя факторы, выходящие за пределы языка, и является результатом взаимодействия с обществом. Исследователи дискурса в своих работах анализируют его влияние на формирование мнения адресата. Обязательными словами, они изучают коммуникативную функцию дискурса, его соответствие и последствия, а также способы его восприятия адресатом. Исследования дискурса требуют использования лингвистических знаний в контексте реального мира и текущей ситуации, так как при производстве и понимании речи языковая личность оперирует всеми имеющимися знаниями.

В текущей ситуации, в обществе все большее значение приобретает тема экологии и экологический дискурс.

Тема экологии обсуждается в контексте политики, экономики и культуры. На эту тему публикуются статьи, известные личности со всего мира высказываются о проблемах глобального потепления, разрушении озонового слоя и вымирании многих видов животных. Эти обсуждения призывают население заботиться о сохранении окружающей среды.

Все эти экологические тексты, согласно определению Е. В. Ивановой, составляют экологический дискурс. По Е. В. Ивановой, экологический дискурс – связанный устный или письменный текст, ключевой темой которого являются отношения между живыми организмами и окружающим их миром [3].

Исследователи выделяют различные типы дискурса: реформистский и радикальный. К реформистскому относится дискурс по решению проблем, таких как экологическая модернизация, которая предполагает корректировку политико-экономической системы страны для решения экологических проблем, а также дискурс устойчивого развития. К радикальным типам относятся севайвализм и зеленый радикализм. Дискурс севайвализма связан с идеей о необходимости ограничения роста населения и экономического развития в пределах возможностей экосистемы.

Структура экологического дискурса английского языка включает общепринятую модель, в состав которой входят обязательные элементы: цель, намерения, коммуникативные установки, стратегии и тактики. Основной составляющей этой модели является цель экологического дискурса, сформулированная как "продвижение, распространение и усиление экологических знаний для сохранения природы и улучшения качества жизни людей.

Универсальная лингвопрагматическая модель, которая выявляет намерения говорящего, адаптируется для использования в англоязычном экологическом дискурсе с помощью следующих вопросов: почему говорить? → с какой целью говорить? → каким образом это сделать? → через какие речевые действия? → с использованием каких языковых средств?

Лингвопрагматика англоязычного экологического дискурса характеризуется стратегическим подходом, включающим разнообразные методы информирования, убеждения и оценки, а также стимулирования активности получателя сообщения. Эти стратегии реализуются через использование информационных и объяснительных тактик, методов привлечения внимания, аргументации на основе фактов и авторитетных мнений, а также обращения к чувствам адресата. Также в дискурсе применяются тактики позитивной самооценки и дискредитации оппонента, а также способы мотивации, приглашения, призыва и обращения к аудитории.

Организация анализируемого дискурса тактически осуществляется с использованием разнообразных языковых средств. В этом контексте преобладают лексические единицы, содержащие оценочные компоненты значения, термины, относящиеся к области "Экологии", и идиомы. На уровне грамматики и лексико-грамматики широко используются прилагательные, личные местоимения, числительные, модальные глаголы, инфинитивы цели и формы императива. Кроме того, прагматический эффект экологического дискурса дополняется стилистическими приемами, такими как повторы, синонимы, антонимы, метафоры, сравнения и экспрессивные синтаксические конструкции.

Экологический дискурс можно рассматривать в контексте политического дискурса. Этот вид дискурса представляет собой не только социополитический, но и социокультурный является, активно влияя на формирование экологического сознания через множество концепций и разнообразие точек зрения. Кроме того, важно учитывать, что экологический дискурс можно исследовать также в контексте медийного дискурса, который связан со средствами массовой информации и обладает всеми характерными признаками этой области. Важно подчеркнуть, что мы рассматриваем экологический дискурс как отдельное явление, уникальный текст, элементы которого могут встречаться в различных ситуациях общения.

Заметно, что в высказываниях политиков экологический дискурс часто используется с применением ораторского мастерства и стремится оказать определенное воздействие на аудиторию. В отличие от этого, журналистский экологический дискурс обычно скорее информативен, хотя и в этом случае также присутствует акцент на убедительность.

ЛИТЕРАТУРА

1. Чернявская, В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность: учебное пособие / В. Е. Чернявская. — М.: Книжный дом «Либроком», 2009. - 248 с.
2. Макаров, М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. - М.: ИТДГК Гнозис, 2003. - 280 с.
3. Иванова Е. В. К проблеме исследования экологического дискурса // Политическая лингвистика. – Вып. 23, №3. – Екатеринбург. – 2007. – С. 134–138.

ӘОЖ 8 (82): 82-3.

Имантай А.

Педагогика ғылымдарының магистрі
«Достық орта мектебі» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Павлодар, Қазақстан
akmaral_18.10.95@mail.ru

ДИДАР АМАНТАЙ ПРОЗАСЫНДАҒЫ ПСИХОЛОГИЗМ ТАБИҒАТЫ

Түйін: Мақалада автор жазушы Дидар Амантай прозасындағы психологизм табиғатын қарастырады. Зерттеу жұмыстарына сәйкес автор жазушы әңгімелеріндегі психологиялық детальдарды әңгімеден үзінді келтіре отырып көрсетеді.

Тірек сөздер: Психологизм, Дидар Амантай, әңгіме, портрет, проза, әдебиеттану.

Abstract: In the article, the author examines the nature of psychologism in the prose of the writer Didar Amantay. According to the study, the author shows psychological details in the writer's stories by quoting passages from the story.

Keywords: Psychology, Didar Amantai, story, portrait, prose, literary criticism.

Қазақ әдебиеті тәуелсіздік жылдарында жаңа уақыт пен кеңістікке сай соны қырынан көріне бастады. Осы жаңа әдебиеттің өкілі ретінде Дидар Амантайды атай аламыз. Жазушының туындылары жантану әлемінен сыр шертеді. Тілі күрделі, ойы жұмбақ болып келеді, сонысымен де өз оқырманын қызықтырады.

Көркем шығарма авторы – шығарманың көркемдік әлемін жасаушы. Ал көркемдік әлем – шынайы өмірдің бейнесі. Автор шынайы өмірдің көркем бейнесін, яғни моделін жасайды. Әр қаламгердің туындысындағы бұл модель әр қилы болып келеді, ең негізгілеріне тоқталсақ, олар:

образ, көркемдік детальдар, әдеби портрет, пейзаж, заттық әлем, психологизм. Осының ішіндегі ең бастысы – психологизм дер едік.

Әдебиеттегі психологизмге әдебиеттану ғылымында келесі анықтама берілген: «Әдебиеттегі психологизм – шығарманың эстетикалық әлемін құрайтын кейіпкердің ішкі ойын, толғанысын рухани күйзелісін терең әрі детальді түрде бейнелеу». Қазақ ғалымы Б.Майтанов та: «Қаһарманның рухани әлемін, жан сырын жеткізу амал-тәсілдерінің жиынтығы немесе идеялық-эстетикалық шығармашылық феномен - психологизм» - деп, жоғарыдағы ғылыми сөздіктегі анықтаманы толықтыра түседі [1, 36].

Демек, психологизм – кейіпкердің ішкі жан дүниесін, яғни, ойын, қуанышы мен қайғысын, тілек-ықыласын, эмоциялық күйін т.б. психологиялық бейнелеу құралдарының көмегімен нақты әрі терең бейнелеу.

Жазушы Дидар Амантай шығармалары психологиялық иірімге толы.

Жазушының «Провинциялық шаһар» әңгімесіндегі авторлық баяндаулар бас кейіпкер Айымгүлдің жан дүниесінен хабардар етеді: «...Бірақ, кейде дағарадай қуысқа мәңгілік қамалып, амалы таусылғандай өзін жалғыз сезініп кетуші еді. Сонда баяғы түбіт иек бозбала есіне түсетін де, әріп теруін доғарып, ол дәл қазір осы есіктен кіріп келе жатса, не болар еді деп, қиял әлеміне сүңгіп кете беретін. ... Айымгүл өмірінде кішкене болса да бір өзгерістің болмай кеткенін ойлап, іштей налып, әйнектен көшеге үнсіз қарап қалған еді. Ол ессіз махаббаттың қайта оралуын аңсады. Өзінің алыстаған сайын сағындыра түскен бойжеткен дәуренін аңсады» [2, 38]. Яғни, Айымгүл жолдасы Батырбекке көңілі толмауы себепті, өткен күндерін, бойжеткен шақтағы махаббатын, сол шақтағы құштарлығын үнемі еске алып, әлі де болса сол күндерден дәмелі екенін түсінеміз.

Сондай-ақ, жазушы шығармасындағы әр элементтің өзі белгілі бір дәрежеде маңызға ие. Аңдасақ, аталмыш әңгімедегі басты кейіпкерді сипаттау барысында жазушы “қызыл түсті” жиі қолданған. ... Аяғын еденге қойып, қызғылт капрон іш киіммен отырған күйі алақанымен бетін уқалады. ... Тоғызға он минут қалғанда, ол құйтақандай қызыл былғары сөмкесін иығына асып, тротуарға түсіп, кеңсеге қарай жүріп келе жатты. ... Оның үстінде қызыл түсті жұмсақ сырма күртеше [2, 37]. Қызғылт капрон іш киім, қызыл былғары сөмке, қызыл түсті жұмсақ сырма күртеше. Көзге бірден шалынатын бұл түсті автор не себепті жиі қолданғанына назар салып көрейік.

Алдымен, қызыл түс күшті энергияны беретін ынталандырушы әсерге ие. Психологияда қызыл түс нерв жүйесін ынталандыру, адреналинді шығару, қан айналымын жақсарту, жыныстық тартымдылықты арттыру үшін қолданылады. Психологтар қызыл түсті, нәзіктікке, болашаққа деген сенімділікке ие, қиындықтарды жеңілдетуге көмектеседі деп те есептейді [4].

Адамдар қызыл түсті құмарлықтың белгісі ретінде көреді. Сонымен қоса қызыл түс сезімнің, махаббаттың, ыңғайлылықтың белгісі болып табылады. Әйелдер бұл түсті махаббат періштесінің түсі деп санайды [5].

Демек адам жан дүниесі, өмірге деген көзқарасы оның іс-әрекеті, тұтынған заттары мен киім киісінен-ақ аңғарылады. Болымсыз болып көрінген кішкентай детальдің өзі кейіпкер жайлы ақпаратты аңғартуға қауқарлы. Кейіпкер Айымгүлдің қызыл түсті заттарды таңдауының себебі де өзіне серік жанды жолықтырғысы келетін ұмтылысында болса керек. Әңгіме соңындағы осы бір үзінді сөзімізге дәлел іспетті.

... Тағы неге бірдеңе тауып сөйлемейді деп дегбірсіздене түсті ол әдеттегі сабырлы қалпын жоғалтып. Аралары алшақтай түскен. Оның көңілі құлазыды. Бақыт алақанына қона беріп, жалт етіп ұшып кеткен тәрізді. Табан астынан өзінің ғұмыры да осыған қатты ұқсаған. Ол баяғысынша сылбыр ілбіп бара жатты. Жігіт артында қалып, Айымгүлдің соңына бір дүркін ғана көз тастағысы келген. Бірақ, батылы жетпеді. Бұрылуға оқталып барып, алабұрта береді. Күйеуі бар әйелдің басқа еркекке сұқтанып қарауына болмайтын шығар.

... Айналып артына қарамады, бірақ өзінің ішкі дүниесінде бір өзгеріс болғанын ұқты [2, 39].

Символдық деталь ретінде жазушының «Далада жанған от» әңгімесіндегі оттың жануын алуға болады. Әңгімеде Әйгерім есімді қызға ғашық жас жігіт махаббаты үшін күресуге әлі жетпей, болған іске мойынсұнады. Оның о бастағы махаббаты жанбай жатып, өшеді. «От бықсып жанып жатыр. Қу ағаш тұтана алмай, шіріген шөп шалам үлкен қиындықпен бұйығы жанады. Сындырылған жіңішке шіліктер кепкендіктен, от әуелі соны алған. Содан кейін ғана жалын ең үстіне тасталған, уысқа әрең сыятын жуан ағаштардың бүйірінен тиеді.

... Түнде жанған от шөгіп кетіпті. Түгін шашып, бықсып жанады. Бала орнынан тұрып, сонда барды да, жартылай шоқтанған ағаш алып келді. Ол қайыра от жақты. Көпке дейін биікке шалқи сумандайтын алау көрінбеді» [2, 26-29].

Жастық шақтағы албырт махаббаттың жалыны көкті шарпымай, бықсып қана жанып тынған отқа теңеледі.

«Қазіргі көркем шығармадағы оқиғаның өту орны ретінде көбінесе қала алынады. Тіпті әдебиетте «қалалық пейзаж» деген оксюморондық термин пайда болды. Сонымен қатар, табиғи орта сияқты қала да адамдардың характеріне және психикасына әсер етеді» [1, 29]. Қалалық пейзажға мысал ретінде жазушының «Мұң» әңгімесінен мына үзіндіні келтіруге болады: «Қала кешкі күн сәулесіне малынып, күндізгіден өзгеше реңге енеді. Көше бойымен заулап ағып жатқан автомобильдердің біреуі де тоқтамай қойды. Біз көп тұрдық. Ырғалып келіп аялдаған көлікке мінген шағымызда, күн көзден таса болған. Тек алқызыл шашақтары ғана әр тұстан андыздап шығады» [2, 29]. Сондай-ақ аталмыш шығармадағы Рауанның іс-әрекеті арқылы кейіпкер бойындағы қызғаныш сезімін аңғарамыз. «Айгүл біреудің қолтығында келе жатқанда, көзім түсті. Олар кимелеп, сары қызды сәл сырғыта, маған қарсы, тұрпаттарын айқын көре алатындай жақын жерден тоқтады. Жігіт әр адам тост ыңғайын жасаған сайын Айгүлдің қызыл қан ойнап шыға келген бетінен себепсіз сүйіп қалып отырды. Екеуіне ыза болып кеттім. Фужерге арақты кенересіне жеткізе толтырдым. Стақанға пепси-кола бөтелкесін еңкейтіп жатыр едім, тұла бойымды мұң шырмады. Сол уақ тереңге бұғып, жасырынған запыран өкіске айналып кетіп, тамағым келіп тығылды» [2, 34]. Рауан кеше ғана өзімен бірге жүрген Айгүл есімді қызды енді өзге жігіттің құшағынан көргеніне ызаланады. Ашуын ащы сумен баспақ болады.

Жазушының «Қарағайлы шаһарында» деп аталатын әңгімесінен портреттік сипаттаманы көптеп кездестіреміз.

Портреттің ең бір қарапайым және жиі қолданылатын түрі – портреттік сипаттама. Портреттік сипаттама толыққанды, егжей-тегжейлі немесе жекелеген детальдарды ғана суреттеуі мүмкін. Сондай-ақ, портреттік сипаттамаға статикалық және динамикалық портретті де жатқызуға болады. Статикалық портрет – кейіпкердің біршама объективті, тұрақты, көп өзгеріске түспейтін белгілері, атап айтқанда, бойы, дене пішімі, көзі, шашы және т.б. Ал динамикалық портрет – кейіпкердің ым-ишараттары, жүріс-тұрысы, дене қимылы, сөйлеу мәнері. Сонымен қатар динамикалық портретте кейіпкердің сыртқы келбеті жан толғанысымен тұтастырыла суреттеледі.

Портреттің тағы бір түрі ретінде портрет-теңеуді айтуға болады. Аты айтып тұрғандай, мұнда кейіпкердің түр келбетін суреттегенде нақты теңеулер қолданылады.

Портреттің ең күрделі түріне портрет-әсерді жатқызамыз. Оның ерекшелігі сол, мұнда нақты бір портреттік сипаттар мен детальдар болмайды, тек басқа бір кейіпкердің алған әсері ғана суреттеледі.

Жалпы портретте кейіпкердің өзіне тән тұрақты, үнемі көрінетін сипат-белгілері суреттелсе, ситуациялық портретте кейіпкердің бір сәттік эмоциялық күйі бейнеленеді.

Қ.Жанұзақова портреттің көркемдік қызметі туралы былай деп жазады: «Көркем шығармада портрет маңызды орынға ие. Эпикалық шығармадағы портрет лирикалық шығармаларға қарағанда анағұрлым толығырақ және көлемді, нақты болып келетінін айту керек. Портрет шығарманың жазылу әдісіне қарай да алуан реңкке ие болады. Романтикалық сипаттағы шығармаларда портрет кейіпкер мен оны қоршаған орта арасындағы қайшылықты, контрасты суреттеп, бедерлі, айшықты, оқыс та әсерлі тілмен бейнеленеді. Реалистік шығармаларда психологиялық портрет үлгісі кеңінен тараған. Мұнда кейіпкердің сырт тұрқы, киімі, жүріс-тұрысы, сөйлеу мәнері, тегі, белгілі бір әлеуметтік топқа қатысы да дәйекті, егжей-тегжей суреттеледі» [1, 29].

«...Ойнап жүргендер екеу еді. Біреуі – сұңғақ бойлы қоңырқай, екіншісі – одан аласалау, үрпек шаш ақ құба қыз бала» берілген үзіндіде автор сөзі арқылы статикалық портрет сипатталады.

«Үйдің есігі ашылып, тысқа отыздар шамасындағы қоңыр өнді жұқа әйел шықты. Бойы – сұңғақ. Суы шайқалып көлкілдеген шылапшынды көтере шығыпты. Жылдамдата басып келіп суды қора іргесіне таман шашып жіберді. Көнөтоз сиса көйлектің етегі жүргенде желп-желп етеді. Сирень рендес көйлек. Жасыл түсті шүберек үй тәпішкесін жалаң аяқ іле салған. Бос шылапшынын оң қолымен салақтата ұстап, есікке бет түзей берді де, құмда ойнаған екі қыз бала жаққа назарын аударды.

- Тамақтарыңды ішіндер, - деді» [2, 22].

Жоғарыдағы үзіндіден статикалық портрет пен динамикалық портреттің тұтасқан бірлігін көреміз.

Адамның ішкі өмірі мен оның қайшылықтары, күрделілігі мен тереңдігін көрсету Д.Амантайдың шығармашылығына тән қасиет. Сондықтан да психологизм суреткердің өзіне лайық стилі де. Әрине, адам өзінше бір жұмбақ әлем. М.Жұмабаев айтпақшы, «Теңіз терең емес, адамның жаны терең. ...Дүниеде адамнан қиын жұмбақ жоқ, адам – шешуі жоқ жұмбақ» [3, 96]. Сол жұмбақ дүниенің шешімін табу таза таланттың ғана шығар шыңы. Ол үшін адамды сырттай суреттеп, бейнелеу емес, оның ішкі өміріне ену, оны зердемен зерттеу психологиялық бейнелеудің кеңдігін талап етеді.

ӘДЕБИЕТ

1. Құралқанова Б.Ш. Прозалық шығарманы талдау жолдары: оқу құралы / Б.Ш.Құралқанова. – Павлодар: ПМПУ, 2018 – 136 б.
2. Дидар Амантай. Өңгімелер. //Жұлдыз. – №12, 21-39 б. 2009 ж.
3. М.Жұмабаев. Шығармалар. Үш томдық. – 2-3 т. – Алматы: Білім, 1996. – 295 б.
4. <https://kk.psichiatria.org/t%D2%AFs-psikhologiyasy/#i-5>
5. https://kk.wikipedia.org/wiki/%D2%9A%D1%8B%D0%B7%D1%8B%D0%BB_%D1%82%D2%AF%D1%81

УДК 81'271

Қалшенгел А.

магистрант

«7М02313 - Шетел филологиясы»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: ayaulym1907@gmail.com

ЛИНГВОМӘДЕНИ ТАЛДАУ ЖАРНАМА ДИСКУРСЫН ЗЕРТТЕУ ӘДІСІ РЕТІНДЕ (КОРЕЯ МЕН ҰЛЫБРИТАНИЯ МЫСАЛЫ НЕГІЗІНДЕ)

Түйін: Бұл мақалада Корея мен Ұлыбританияның жарнамалық дискурсын зерттеу контекстінде лингвомәдени талдаудың ерекшеліктері көрсетілген. Өртүрлі мәдени ортадағы жарнаманың фонетикалық, лексикалық, грамматикалық және стилистикалық аспектілерін зерттеу үшін қолданылатын лингвомәдени талдаудың әдістері мен тәсілдері қарастырылады. Тілдік стратегияларды таңдауға және жарнамалық хабарламаларды құрастыруға мәдени ерекшеліктердің ықпалына ерекше назар аударылады.

Тірек сөздер: лингвомәдениеттану, лингвомәдени талдау, жарнамалық дискурс, Корея, Ұлыбритания.

LINGUOCULTURAL ANALYSIS AS A METHOD FOR STUDYING ADVERTISING DISCOURSE (BASED ON THE EXAMPLE OF KOREA AND UNITED KINGDOM)

Abstract: This article highlights the importance of linguistic and cultural analysis in studying advertising discourse in Korea and the United Kingdom. It explores the methods and techniques of linguistic and cultural analysis applied to examine phonetic, lexical, grammatical, and stylistic aspects of advertising in different cultural contexts. Special attention is given to the influence of cultural nuances on the choice of linguistic strategies and formulation of advertising messages.

Keywords: linguacultural analysis, advertising discourse, Korea, United Kingdom.

Қазіргі қоғамда жарнама мәдени қабылдауды қалыптастыруда, тұтынушылардың ойлауы мен мінез-құлқына әсер етуде шешуші рөл атқарады. Жарнамалық дискурсты мәдени лингвистиканың объективі арқылы зерттеу осы контексте тіл мен мәдениеттің өзара әрекеттесуін түсінудің жаңа перспективаларын ашады.

XXI ғасырда тіл білімі тек қарым-қатынас үшін ғана емес, сонымен қатар ұлттық мәдениеттің ерекшеліктерін түсінудің кілті болып табылатын мәдени код ретіндегі тіл идеясын белсенді түрде зерттеуде. Тіл шындықты бейнелеп қана қоймайды, сонымен бірге адамдардың оны қабылдауына және бір-бірімен қарым-қатынасына әсер ете отырып, әлем туралы өзіндік түсінігін қалыптастырады. Өрбір тіл халықтың мәдениетінің ерекшеліктерін көрсетеді, бұл оны әлемді және ондағы адамды бейнелеуде өзгеше етеді. Соның нәтижесінде тіл мен мәдениеттің бір-бірінен ажырамай, бір-біріне әсер етіп, бір-бірі арқылы дамып, өзін танытады. Лингвомәдениеттану тілдегі мәдени контексттің рөліне және адам менталитетіне лингвистикалық әсерге баса назар аударады.

Бұл бағыт әлемді ұлттық тілдің призмасы арқылы қарау тәсілі ретінде де қарастырылады, мұнда тіл ұлттық ойлау мен ділдің ерекшеліктерін танытатын құралға айналады. В. В. Воробьев лингвомәдениеттануды интеграцияланған ғылыми пән ретінде сипаттайды, оның жұмыс істеу процесінде мәдениет пен тілдің өзара байланысы мен өзара әрекеттесуін зерттейді. Бұл процесті жүйелік әдістерді қолдана отырып және қазіргі заманғы басымдықтар мен мәдени белгілерге

(нормалар мен жалпыадамзаттық құндылықтар жүйесі) бағыттай отырып, олардың тілдік және тілден тыс (мәдени) мазмұнының бірлігінде бірліктердің тұтас құрылымы ретінде көрсетеді [1, 112 б].

Қазіргі қоғам өмірінің маңызды аспектісі – ерекше коммуникативті, әлеуметтік және тілдік-мәдени құбылыс болып табылатын жарнама. Дәл осы жарнама халықтың жан дүниесін, психологиясын, менталитетін, мәдениетін көрсетеді. Тілдің лингвомәдени ерекшелігі зерттеудің концептуалды да, дискурсивтік тәсілдерін де ашады, ал қазіргі жағдайда жарнамалық дискурсты зерттеу ерекше маңызға ие [2, 20 б.].

Жарнамалық дискурс тілді прагматикалық интенсивті қолдану саласы ретінде қазіргі адамның құндылық бағдарлар жүйесі туралы маңызды ақпарат береді, өйткені жарнама, бір жағынан, сәйкес тілдік және мәдени ортаға бейімделеді, ал екінші жағынан, ол осы ортаны өзі қалыптастырады. Жарнамалық дискурсты талдауда лингвомәдениеттанулық көзқарас маңызды орын алады, өйткені мәтінді түсіндірудегі заманауи көзқарас (әсіресе жарнама) мәдени және ұлттық коннотацияларды, характерологиялық белгілер мен ментальды-тілдік кешеннің ерекшеліктерін анықтауға бағытталған [3, 561 б].

Жарнамалық дискурста лингвомәдени талдау жүргізу үшін келесі лингвистикалық параметрлерді зерттеуге болады:

- эксплициттілік(айқын)/ имплициттілік (жасырын);
- фонетикалық деңгей;
- лексикалық деңгей;
- грамматикалық деңгей;
- стилистикалық деңгей [4].

Белгілі бір лингвистикалық мәдениеттің жарнамалық мәтінін зерттеу кезіндегі негізгі параметрлердің бірі эксплициттілік /имплициттілік параметрі болып табылады. Бұл параметр жарнама мәтінінде орталық ұғымның қалай бейнеленетінін байқауға мүмкіндік береді: айқын (мәтін осы немесе басқа ұғымды тікелей вербалдандыратын лексемалардың көмегімен ұғымды объективті етеді) немесе жасырын (ұғымның мағынасы мультимодальды түрде көрсетіледі) тұтас мәтін).

Жарнамалық дискурста әр елдің мәдени ерекшеліктері тілдік стратегияларды таңдауға және жарнамалық хабарламаларды құрастыруға айтарлықтай әсер етеді.

Жанама байланысқа бейім Кореяда жарнамалық хабарламалар көбінесе жасырын өрнектерді ұнатады, ал тікелей қарым-қатынас стилі басым Ұлыбританияда жарнама көбінесе айқын өрнектерге негізделген.

Корей мәдениетінде құпиялылық пен жанама қарым-қатынасқа басымдық берілетіні жарнамалық дискурста көрінеді. Бұл тенденцияның негізгі факторларына конфуцийлік дәстүр, коллективизм және қоғамның иерархиялық құрылымы жатады. Мұндай мәдениетте жарнамалық хабарламалар көбінесе өнімнің қасиеттерін немесе артықшылықтарын айқын көрсетпей-ақ білдіретін жасырын тілді қолдануды жөн көреді.

Ұлыбританияда, керісінше, қарым-қатынаста түзулік пен ашықтық жиі кездеседі. Бұл индивидуализмге, қоғамның демократиялық құрылымдарына және мәдениеттің прагматизміне байланысты болуы мүмкін. Жарнамалық дискурс көбінесе өнімнің сипаттамаларын немесе артықшылықтарын тікелей көрсететін айқын тілді пайдаланады.

Мысалы, автокөлік жарнамасын қарастырайық. Корей жарнамасы жайлылық пен беделдің жалпы атмосферасын баса көрсетуі мүмкін, бұл көлікті иелену сіздің мәртебеңіз бен ыңғайлылық деңгейін жоғарылататынын білдіреді, ал британдық жарнамада көліктің нақты техникалық мүмкіндіктері мен көлік жүргізу мүмкіндіктері көбірек айтылады.

Талдаудың келесі фонетикалық деңгейінде лингвомәдениеттану шеңберінде тілдің дыбыстық ерекшеліктерін және олардың қарым-қатынастың мәдени аспектілеріне әсерін зерттеуге мүмкіндік беретін әртүрлі әдістер қолданылады. Бұл әдістерге дыбысты қайталау, екпін, дыбысқа еліктеу, дыбыстар арқылы таңбалау және анафора, аллитерация, ассонанс, рифма және ономотопея сияқты сөйлеу фигуралары жатады. Бұл әдістердің әрқайсысы тілдің дыбысын қалыптастырып қана қоймайды, сонымен қатар мәдени нормаларды, құндылықтарды және сұлулық пен мәнерлілік туралы идеяларды көрсетеді.

Мысалы, корей тіліндегі Georgia кофесі жарнамасының осы мәтінінде мәтінге ырғақ пен эмоционалды тартымдылықты беретін фонетикалық элементтерді анықтауға болады.

우리뿐인 무대
남만은 무한대
잠시자리비움
내마음을 맑게 채움

아직은 낯선 동작
도전은 이제 시작 [5].

Мұнда мәтіндегі барлық сөз тіркестері жұп құрайды, '무대' және '무한대', '비움' және '치움', '동작' және '시작' бір-бірімен рифмаланып, оларға әуен мен толықтық береді.

Британдық жарнамада фонетикалық рифмалардың техникасы да кеңінен қолданылады. Рифмдар аудиторияға эмоционалды әсерді күшейтуге және есте қаларлық бренд бейнесін жасауға көмектеседі. Бұл қолданудың мысалы ретінде сағыз кәмпиттерін өндіруші Haribo компаниясының жарнамасын алуға болады:

*"Kids and grownups love it so
The happy world of Haribo"*

Бұл жарнама дискурсында "so" и "Haribo" сияқты фонетикалық рифмалар байқалады. Бұл сөзге ойын әсерін тудырып, өлеңге жеңілдік пен ырғақ береді. Бұл рифмді қолдану жарнамалық хабарламаның әсерін күшейтуге және оны мақсатты аудиторияға тартымды етуге көмектеседі. Ұқсас техниканы Ford компаниясының C-MAX минивэнінің жарнамасынан көруге болады:

*"When you're carrying a lot of weight,
C-MAX has a nice little trait,
You see, C-MAX helps load your freight,
With its foot-activated liftgate"*

Бұл жолдардағы "weight" және "trait", "freight" және "liftgate" сөздері фонетикалық рифмаларды құрап, мәтінді музыкалық және түсінікті етеді. Бұл фонетикалық әдіс жарнамалық хабарламаны есте қаларлықтай етіп қана қоймайды, сонымен қатар назарды автокөліктің негізгі ерекшеліктеріне аударады.

Лексикалық деңгейде полисемантика, омонимдер, синонимдер, антонимдер, паронимдер, фразеологиялық бірліктер, стилистикалық бояулы лексика, эмоционалды-бағалаушы лексика, лексикалық қайталау, диалектизмдер, ауызекі лексика, жаргонизм, сөздік лексика, жаргонизм, сонымен қатар терминологиялық лексика зерттеледі.

Корей және британдық жарнамаларда фразеологиялық бірліктер мен идиомалар лексикалық деңгейде ғана емес, мәдени контексте де негізгі рөл атқарады. Идиомаларды пайдалану - тиімді және есте қаларлық жарнамалық хабарламаларды жасауға мүмкіндік беретін қуатты коммуникация құралы.

Идиомаларды қолданудың мысалы ретінде Daewon фармацевтикалық компаниясының жарнамалық мәтінін келтіруге болады: "간을 빼 놓고 사시는군요" (Тікелей аударма: Бауырсыз өмір сүріп жүр екенсіз ғой). Бұл тіркесте «간을 빼 먹다» идиомасы қолданылады, ол сөзбе-сөз «бауырды шығарып жеу» дегенді білдіреді. Дегенмен, дәрі-дәрмектің жарнамасы аясында бұл өрнекті «отпен ойнау» немесе «денсаулығыңызға қауіп төндіру» деп түсіндіруге болады.

Британдық жарнамада дәл осындай қолданудың мысалы ретінде Siemens қаржы компаниясының жарнамасындағы: "Challenge us - and get yourself a bigger slice of the cake". Бұл жерде "a bigger slice of the cake" идиомасы пайдаланылған. Бұл идиома адамда бар ақшаның немесе пайданың үлесін білдіреді.

Грамматикалық деңгейдегі амалдарды морфологиялық және синтаксистік тәсілдер деп бөліп көрсетуге болады. Морфологиялық құралдарға күрделі, кішірейткіш жұрнақтар, салыстырмалы және үстемдік жұрнақтар, етістіктің әртүрлі шақ формаларын қолдану, сонымен қатар грамматикалық формаларды әдейі бұзу жатады. Негізгі синтаксистік құралдар деп бұйрық рай, болымсыздық, анафора, эпифора, градация, инверсия, композициялық сабақтастық, асиндетон, полисиндетон, парцелляция, риторикалық сұрақ, бірыңғай мүшелердің жұптас құрмалары, синтаксистік параллелизм, септік жалғауларының қолданысы түсініледі.

Мысалы, грамматикалық деңгейде корей тілінде де, ағылшын тілінде де риторикалық сұрақтар жарнамада жиі қолданылатын әдіс болып табылады. Екі мәдениетте де риторикалық сұрақтар белгілі бір идеяның немесе өнімнің маңыздылығын көрсету үшін жиі қолданылатынын атап өткен жөн.

Samsung Galaxy S21 смартфонна арналған Оңтүстік Кореядағы жарнамадан мысал: "당신의 인생을 얼마나 더 쉽고 편하게 만들 수 있을까요?" (Аударма: «Сіздің өміріңізді қаншалықты жеңіл және ыңғайлы ете аламыз?») Ағылшын тілінде McDonald's жарнамасы да "Did somebody say McDonald's?" деген риторикалық сұрақты қояды.

Стилистикалық деңгейдің құралдарына аллегория, тұспалдау, антономазия, антитеза, перифраза, гипербола, спонеризм, ирония, сарказм, эвфемизм, дисфемизм, литота, метафора, эпитет, метонимия, синекдоха, салыстыру, перифразизм, оксиморон, плеоназм т.б. жатады.

Метафоралар жарнамалық хабарламалардың эмоционалды тартымдылығын және есте қаларлықтығын жасауда маңызды рөл атқарады. Samsung QLED 8K теледидарының жарнамалық дискурсындағы «QLED 로 집이 휴양지가 되다» (Аударма: QLEDтің көмегімен үйіңізді курортқа айналдырыңыз) деген сөздер өнімді сатып алуға шақыру ғана емес, сонымен қатар метафора арқылы QLED теледидары бар үйді курортқа теңейді.

Британдық «Allbirds» аяқ киім брендінің келесі жарнамалық ұраны - «*Pillows for your feet*», мұнда бүкіл жарнамалық ұранды метафора деп санауға болады. Бұл жағдайда жасырын салыстыру арқылы жұмсақтық, ыңғайлылық, жайлылық және жеңілдік сияқты жастықтың қасиеттерін аяқ киіммен салыстырады.

Қорытындылай келе, Корея мен Ұлыбритания контекстінде жарнамалық дискурсты зерттеу үшін лингвомәдени талдаудың маңыздылығын атап өткен жөн. Бұл әдіс тіл, мәдениет және жарнама арасындағы байланысты тереңірек түсінуге, әр елдің негізгі тілдік және мәдени ерекшеліктерін және олардың аудитория қабылдауына әсерін анықтауға мүмкіндік береді. Жарнамалық дискурсты лингвомәдениеттану тәсілін қолдану арқылы талдау жарнамалық науқандарда тіл мен стильді тиімді пайдаланудың жаңа перспективаларын ашады, сондай-ақ хабарларды нақты мәдени контексттерге жақсы бейімдеуге көмектеседі.

ӘДЕБИЕТ

1. Воробьев В.В. Лингвокультурология: теория и методы. М.: Изд-во Российского университета дружбы народов, 2006. 332 с.

2. Гаран Е.П. Лингвокультурологические аспекты интерпретации рекламного дискурса (на материале русского и английского языков): автореф. дис.канд. филол. наук: 10.02.19. Ростов-на-Дону, 2009. 20 с.

3. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. М.: Языки русской культуры, 1999. 896 с.

4. Лингвокультурологические особенности рекламного дискурса (на материале социальной рекламы Великобритании и Германии) – Қолжетімділік режимі URL: <http://elib.sfu-kras.ru/handle/2311/26597>. - (қаралаған күні: 12.02.2024).

5. [#조지아] 깨우다, 오늘을 새롭게. 조지아 - 30' – Қолжетімділік режимі URL: <https://youtu.be/aTQWjQ2--Kk?si=-RNhI5GHiv1Jq1eR> - (қаралаған күні: 01.04.2024).

ӘОЖ 80.800.

Қамбар А.А.,

Магистрант

«7М02313-Шетел филологиясы»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӨТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: akbota_kambar@mail.ru

ӘЛЕУМЕТТІК ДИСКУРСТАҒЫ «ӘЙЕЛ» КОНЦЕПТІ

Түйін: Бұл мақалада әлеуметтік дискурста, нақтырақ Өтебай Қанахиннің «Құдірет» шығармасында, «әйел» концептісінің қолдану аясын қазақ қоғамындағы осы ұғым төңірегіндегі мәселелер мен қалыптасқан түсініктерге, таптаурындарға талдау жасау арқылы атап көрсетеді.

Тірек сөздер: дискурс, әлеуметтік дискурс, концепт, «әйел» концепті, қазақ қоғамы.

Kambar A.,

Master student

«7M02313- Foreign Philology»

Ablai khan KazUIR and WL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: akbota_kambar@mail.ru

THE CONCEPT OF “WOMAN” IN SOCIAL DISCOURSE

Abstract: This article is concerned with the scope of the concept of “woman” in social discourse, more specifically in Otebai Kanakhin’s work “Power”, by analyzing the problems and existing concepts, stereotypes around this concept in Kazakh society.

Keywords: discourse, social discourse, concept, concept of “woman”, Kazakh society.

Әйел мәселесі – қазіргі таңда кез келген қоғамда жиі көтерілетін өзекті тақырыптардың бірі. Қазақ халқы танымындағы «әйел» концептісіне қатысты атаулар – қазақ әйелдерінің көзқарасын, танымын, талғамын, сенім-сезімін, психологиясын, сан түрлі ерекшеліктерін тануға, қазақ мәдениетіндегі орнын айқындауға мүмкіндік береді. Әсіресе қазіргі әлеуметтік дискурстағы «әйел» концептісі – халық санасында қалыптасқан ұғым-түсініктер, тілдік бірліктер мен лексико-фразеологиялық бірліктерді тереңірек зерттеуге көмектеседі. Ал дискурс, өз кезегінде, әлеуметтік ерекшеліктерді есепке ала отырып, сөз (речь) ретінде бейнеленеді. Яғни, дискурс – дәстүрге, салтқа, мәдениетке, әлеуметтік оқиғаларға қатысты мәдени мәселелерді қозғайды. Әлеуметтік дискурс әр ұлттың менталитеті мен тілінде түрліше көрініс табады және қоғамның болуымен тығыз байланысты құбылыс болғандықтан көркем мәтіндерде, шығармаларда айқын көрініс табады [1, 244-248 б.]. Сол себепті әйелдің қоғам өміріндегі, ұлттық мәдениеттегі рөлі мен орнын оны сипаттайтын тілдік деректерді айқындап, әйел концептісінің лексико-семантикалық, концептуалдық мазмұнын Өтебай Қанахиннің «Құдірет» шығармасы тұрғысында түсіндіру – мақсатымыз.

Белгілі жазушы Өтебай Қанахин аталмыш романына адамзаттың мәңгілік тақырыбы – махабатты арқау етіп, бір отбасы аясында өткен оқиғалар негізінде әлеуметтік мәселелерді, соның ішінде әйелдің қоғамдағы рөлі, оның мінез-құлқы және қоғамның әйелге деген қарым-қатынасы жайлы өзекті мәселелерді қозғайды.

«Әйел» концептісін білдіретін тілдік бірліктер ұлттық психологияның негізі болып саналатын ұлттық салт-дәстүр, ұлттық таным, ұлттық мәдениеттің тілдік көрінісі Ө.Қанахиннің «Құдірет» шығармасында метафоралар, фразеологиялық бірліктер, мақал-мәтелдер арқылы берілген. Аталмыш шығармада жиі кездесетін «әйелдің аты – әйел» деген тіркес бар. Бұл тіркесті халқымыз бір жақты ұғынбайтынын аңғаруға болады. Ең алдымен, әйел – тіршіліктің алғашқы бастауы, өмірге әкелуші, ұрпақ жалғастырушы, дәстүрлі құндылықтарды өндіруші. Соған орай әйел затын біз әдемілік, нәзіктік, сұлулық, сезімталдық, сыпайылық, әдеп, үйлесім мен жарасым символы деп білеміз. Мысалы: *«Тіршілікте өзім табынатын екі-ақ нәрсе бар: бірі – тамылжыған табиғат тылсымы, көркі, екінші – әйел сымбаты, сұлулығы»* [2,127 б.]; *«Қыз, әйел атаулының жаны нәзік, сезімі тұрлаулы, мінезі жұмсақ, пейілі ақ, көңілі пәк, қылығы назды, ақылы салмақты боп келсе зой, шіркін!»* [2,109 б.]; *«Қыз деген сұлулықтың символы зой. Қарап тұрсам, қыздар мен гүлдердің тіршілігі бірдей сияқты боп көрінеді, мысалы, маған...»* [2,124 б.]; *«Несімен сүйкімді екенін кісі айырып болмайды: әсем кескінімен бе, сымға тартқандай сұлу тұлғасымен бе, екі ұшынан қаны тамған кіршіксіз ақ дидарымен бе, жүздіреген ибалы қарамық көзімен бе, жүрек жылытқан сыңғыр лебізімен бе, тал шыбықтай майысып тұрған сынық та сыпайы мінезімен бе (мүмкін осылардың бәрімен шығар)»* [2,35 б.]; *«Әдепті әйел қашан да әдемі» деу содан шығар?»* [2,265 б.]; *«Әйел затының жүрегіңді толқытқан, сезіміңді шалқытқан назына не жетсін! Әйел заты қылығымен сүйдіре де біледі, күйдіре де біледі...»* [2,270 б.]. Қазақ тіліндегі «әйел» бейнесін танытатын шығармадағы бұл тұрақты тіркестер әйел жанының, тәнінің тазалығын, әдемілігін, көркін, ажарын сипаттайтын, сұлулық символын білдіретін концепт төңірегіне топтасады.

Алайда, қазақ мәдениетінде «әйелдің аты – әйел» деген тіркес әйелге қатысты жағымсыз коннотацияда да кездеседі: әйел – төменгі сатының, опасыздық пен жамандықтың, күнәның, ретсіздіктің символы. Мысалы: *«Сұр жылан сияқты өзінде жөнді ұсқын да жоқ, әшейін жабы құрсақ, көбелек көңіл көп ұрғашының бірі екен зой»*; *«Қызыққанға қисық аяқ та сұлу боп көрінеді»*; *«Аяр әйел жылап қорқытады»* деген рас білем. Мұнан өткен *долыны* көрсем бұйырмасын. Осындай *періге* жұғысып жүрген өзім де...» [2,293 б.]. *«Бірақ әйелдің жаман жағы да жетерлік. Солары: сөз құмарлығы, ашуланишақ келетіні, тіпті көк долылығы, өсекилідігі, кейде ызаланғаны қайсы, жақсы көргені қайсы екенін айыра, ажырата алмай басыңды даң қылатыны...»* [2,264 б.]. *«Әйел де бір – алтыс айлалы түлкі де бір. Ал оның сезімі сол түлкінің бұлаң құйрығынан бір де аумайды. Ежелден ұрғашыға шайтан әуес...»* [2,270 б.]; *«Қазақ жалпы тілмен: «Қатын – шайтанның тұзағы», - деп те атайды. Бірақ бұл өмірде біздер, еркектер үшін әйелден артық адал да сенімді достың табылуы қиын-ақ»*. [2,271 б.]; *«Қандай сылқым болғанмен, отыздан, әрі десе отыз бестен асқан соң әйел атаулының шау тартып, сары қарын боп шыға келетіні баршаға аян»*. [2,272 б.]; *«Жемісі жоқ қақиған қу ағаш кімге керек? «Баласы жоқ әйелдің бағасы жоқ» деп неге айтты дейсің бұрынғылар. Әркімнің бір жайлап кеткен жұртына барып қонғаным азамат басыма лайық болмас»* [2,281 б.]. Бұл мысалдардан әйел затына қатысты жағымсыз мағынадағы сөз тіркестерінің көп бөлігі әйелді сиқырлап алатын, басын айналдырып алатын пері, шайтан, жың, түлкі, жылан сияқты жануарлар мен құбылыстарға теңейді.

Лингвомәдениеттанымдық аспектіде, концепт – ақиқат дүниенің санадағы мәдени, рухани, этикалық, әлеуметтік танымын айқындайтын бірлік ретінде танылады. Демек, лингвомәдени

танымын айқындайтын бірлік арқылы біз ондағы ертеден сақталған мәдени ақпараттардың мәнін анықтай аламыз. Мысал ретінде шығармадан алатын болсақ: «*Күйеуінің өлі денесін ауыл адамдары үйіне кіргізгенде, әйелі байғұс, жан ұшыра шырылдап, бетін жыртып, қос қолдап шашын жұлып, босазаға басын ұрып ойбайлады да қалды...*» [2,11 б.] Мұнда, *бетін жыртып, қос қолдап шашын жұлып, босазаға басын ұрып ойбайлау* - қайғы-қасіретке душар болған әйелдер жалын жұлып зар шегеді, яғни қайғылы, шерлі, күйікті, мұңды, зарлы бақытсыз әйелдердің ісі. «*Әкесінің аруағы алдында Гүлнұрдың атқарған бір қызметі: шешесі, ауылдың жас қатындары көңіл айтушылар келсе-ақ болды, бастарына қара жолақ шаршы орамалды жамылып алып сарнап тұрып жоқтау бастағанда, оған өзі де ылғи қатысып отырды; бір рет те тыс қалған емес*» [2,12 б.]. Мұндағы *қара жолақ шаршы орамалды жамылып алып сарнап тұрып жоқтау бастағанда* - жоқтау айту, яғни қайғылы жағдай болған кезде әйелдер өлген кісіні жоқтап, жоқтау айтатын салты. «*Ұрғашы боп туған соң алдыңа қазан асарсың, бауырыңа бесік басарсың... Қай қыз ерте ме, кеш пе – ұясын тастап, бөтен жерге кетпеген*» [2,25 б.]. Мұнда да *қазан асып, бауырыңа бесік басу* - қыз баласының тұрмыс құрып, ана болуы - күнделікті тіршілікте қолданатын тұрмыстық заттар арқылы суреттеледі. «*Әке-шешесі берсе, қыз кімге қатын болмайды*» [2,290 б.]. Ал мына жолдардан мәдениетіміздегі ата-ананың бала өміріндегі маңызды шешімдерді қабылдаудағы ықпалының жоғары екенін аңғаруға болады. Ата-ананың разылығынсыз тұрмыстың киесі жоқ, әке-шешесі кімге айттырса қыздың еркі де сол болады. Бұл көнеден келе жатқан жазылмаған қағида. «*Аталарымыз: «Қой мен қыздың бармайтын жері жоқ» деп тегін айтпаған зой. Сүйгенге бергісіз сыйластық та болады...*» [2,25 б.]. Ал мына мысалдан қазақ халқында киелі болып саналатын төрт түлік мал қойды да қолдана отырып, қыздың да алыс-жақын шалғайдағы адаммен тұрмыс құратыны, яғни тұрмыс құрам десе немесе осында барасың десе қыздың да бармайтын жерінің жоқ екенін көрсетеді. «*Тал бойынан тарыдай мін табылсайшы!*» [2,188 б.]. Мына мысалдан қазақтың тарыдай дегені кішкентай деген мағынасы да, ал енді соны әйел бойынан тіпті сондай кіп-кішкентай болсын міннің болмауын аңғартып тұр.

Қазақ қоғамында қыз баласын ер адаммен теңеп мінеп-сынап та, не мақтап-мадақтап алып шығатын тіркестер де кездеседі. Не екеуін қатар қойып қасиеттерін де тізетін тіркестер бар. Мысалы, «*Ат – үстіндегі батырымен, әйел – қойнындағы ерімен қадірлі, көрікті*» деген зой бұрынғылар. «*Өмірдің бар қызығы сүйген жармен жарасты тұрмыс емес пе?*» [2,310 б.]. «*Ия, қыз демекші, халқымызда: «Жігітті жұрт мақтаған қыз жақтаған» деген де мақал бар емес пе?*» [2,75 б.]; «*Жігіт сәні – алымы мен шалымы болса, әйел сәні - сымбаты мен сүйкімділігі деп білетіндер де бар зой?*» [2,266 б.]. « - Бәсе! Сенің талғамды жігіт екеніңді білемін зой. «*Жігіт – мұрынды, қыз – бұрымды келсін*» деп те айтады. Әжестеуір мұрның да бар өзіңнің...» [2,108 б.]. Бұл мысалдардан жігіт пен қызға қатар қойылатын талаптар мен мәдениетімізде айтпай қалыптасқан ұғымдар, яғни кім несімен көрікті, қандай қырларымен көрікті екендігі сипатталған.

Сонымен қорытындылай келе, аталмыш шығармада «әйел» макроконцептісін төмендегідей микроконцептілерге бөліп қарастыруға болады:

«**Қыз**» концептілік өрісі – бәйшешек, қызғалдақ, гүлге теңейтін жас, әрі сұлу, тұрмыс құрмаған әйел затына қатысты қолданалады.

«**Әйел**» концептілік өрісі – әйел адамның ер кісіге қарама-қарсы екінші бір жынысы немесе ерге шыққан қыз деп түсіндіріледі.

«**Жесір**» концептілік өрісі – күйеуі өлген, күйеуінен ажыраған әйел, күйеуі жоқ әйел.

«**Қатын**» – ерге шыққан әйел, көп жағдайда дөрекі түрде осылай атайды.

«**Ене**» – күйеуінің шешесі келінге ене болады.

«**Ана**» – туған шешесі, балалы әйел, жалпы мейірбандықтың тұлғасы.

«**Ұрғашы**» – әйел жынысты адамдарға дөрекі түрде осылай атайды.

«**Зайыбы**» – әйелі, қатыны.

«**Тоқал**» – екінші я онан кейінгі әйелді атайды.

«**Күң**» – бас бостандығы жоқ әйел, жағдайы жақсы кісілер үйіне қызметші алатын болған.

«**Кемпір**» – қартайған, егде жастағы әйел.

Әйел табиғаты – құпиясы мол, жұмбақ, сырлы дүние ғой. Әйелдің - сол сұлулығы мен нәзіктігінде. Ер адам ерлігімен, батырлығымен ала алмағанды әйел баласы кейде жәй ғана назды бір күлкісімен, қылығымен-ақ жеңіп кетеді. Сол себептен де болар, жаман не жақсы жағынан да көрініс табатын әйелдің бойында үлкен күш-құдірет бар. Осының барлығы біздің ұлттық санада қалыптасып, тіл арқылы сақталып, мәдениетте, дискурста айқын көрініс табады.

ӘДЕБИЕТ

1. Dijk T.A.van. Discourse, semantics and ideology // Discourse and society. - L. etc., 1995. - Vol.6, N 2. - P.244-248.
2. Қанахин Өтебай «Құдірет»: роман. – Алматы: Жазушы, 1979. – 344 бет.
3. Бұралқыұлы Мұстапа «Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі». – Алматы: «Мектеп» баспасы, 2008. – 680 бет.
4. Кеңесбаев Ісмет «Қазақ тілінің фразеологиялық сөздігі». – Алматы: ҚазАқпарат, 2007. – 356 бет.
5. Кеңесбаев Ісмет «Фразеологиялық сөздік». – Алматы: «Арыс» баспасы, 2007. – 800 бет.
6. Смайлов а. «Әйел» концептісін қалыптастыратын тұрақты тіркестердің лингвомәдени сипаты.автореферат – Алматы, 2008. – 29 бет.
7. Сүлейменова Э.Д. «Тіл білімі сөздігі». А 1998
8. Кенжебаев А.Ә. «Әйел» прозасындағы әйел образының ерекшелігі.автореферат – Алматы, 2000. – 24 бет.
9. Әбуталиева А.Ә. «Қазақ тарихи романдарындағы әйел бейнесінің жасалу ерекшеліктері» .автореферат – Алматы, 2006. – 30 бет.

УДК 811

Киньжетаева Д.,

магистрант

ОП 7М02313 – «Иностранная филология»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана,

Алматы, Казахстан

e-mail: dariga.kinjetaeva@gmail.com

**ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ КОНЦЕПТА «ВООРУЖЕННЫЙ КОНФЛИКТ»
В КОРЕЙСКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ**

Аннотация: Статья посвящена основным проблемам, связанным с проведением анализа концепта "Вооруженный конфликт" в корейском и английском языках и его вербализации в новостном медиадискурсе.

Ключевые слова: «вооруженный конфликт», концепт, когнитивный подход, вербализация концепта, новостной медиадискурс.

Kinzhetayeva D.,
MA's student
EP 7M022313 – «Foreign philology»,
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: dariga.kinjetaeva@gmail.com

THE PROBLEM OF VERBALIZATION OF THE CONCEPT “ARMED CONFLICT” IN KOREAN AND ENGLISH LANGUAGES

Abstract: The article is devoted to the main problems associated with the analysis of the concept “Armed Conflict” in Korean and English and its verbalization in news media discourse.

Keywords: “armed conflict”, concept, cognitive approach, verbalization of the concept, news media discourse.

В современном мире наблюдается продолжение вооруженных конфликтов и военных действий, которые имеют серьезные геополитические последствия и приводят к значительным человеческим жертвам. Примером таких конфликтов является ситуация между Россией и Украиной, начавшаяся в 2014 году, которая продолжает угрожать территориальной целостности Украины и вызывает обеспокоенность в мировом сообществе. В Афганистане вывод американских войск в 2021 году привел к обострению конфликта между афганским правительством и Талибаном, затрагивая миллионы мирных граждан и вызывая тревогу по поводу обеспечения безопасности и стабильности в регионе.

Мониторинг и освещение этих событий остаются важными задачами для средств массовой информации. В медиадискурсе вербализация концепта «вооруженный конфликт» в каждом языке проявляется по-разному.

Исторически сложившиеся крепкие отношения между Южной Кореей и Соединенными Штатами характеризуются тесным союзом в различных сферах сотрудничества, включая безопасность, торговлю, дипломатию и культурные обмены.

Однако, несмотря на прочные связи между Южной Кореей и Соединенными Штатами, следует помнить, что это - две разные страны со значительными культурными, экономическими, политическими и социальными различиями. А поскольку в этих странах разные картины мира, то, соответственно, и представление о мире по-разному передается в языке. Язык служит отражением того, как культуры и общества воспринимают и представляют окружающий мир. Различные языки могут дать уникальное представление о культурном, историческом и географическом контексте сообществ, которые их используют. Поэтому в корейском и американском языках концепт «вооруженный конфликт» имеет разные способы вербализации.

Исследование вербализации концептов в рамках новостного дискурса должен осуществляться в рамках многогранного и междисциплинарного подхода. Множество ученых разных специализаций вносят свой вклад в эту область.

Изучением концепта «вооруженный конфликт» занимались такие исследователи, как Д.А. Бородько, И. Ю. Моисеева, Энтони Каллен и др.

Д.А. Бородько в своей работе «Структурно-содержательные свойства немецкоязычного концепта «Вооруженный конфликт» и средства его языковой вербализации» (2012) исследует вербализацию концепта «вооруженный конфликт» в немецкоязычном новостном Интернет-дискурсе, а также средства его первичной и вторичной номинации [1].

В работе И. Ю. Моисеевой «Сравнительный анализ концепта «вооружённый конфликт» в межкультурном аспекте на материале немецкоязычных и русскоязычных СМИ» (2021) изучается концепт «Вооружённый конфликт» в зарубежных и отечественных медийных публикациях, в которых раскрываются проблемы вооружённых конфликтов в мире [2].

Поскольку концепт «вооруженный конфликт» исследуется именно в новостном медиадискурсе, целесообразно рассмотреть научные труды, изучающие новостной дискурс. Так, например, новостной дискурс изучали такие ученые, как С. Холл, Т. А. ван Дейк, Норман Фейрклофф, М. А. Ковальчукова, А. А. Кибрик и др.

В книгах «Новость и дискурс» (Нью-Йорк, 1988) и «Анализ новостей» (Нью-Йорк, 1988) Т. А. ван Дейк предлагает теорию глобальных структур новостных репортажей, а также проводит исследования в области понимания и запоминания новостных репортажей.

Норман Фейрклофф исследует медиа дискурс, включая новостные тексты, и подчеркивает, что власть и идеология могут влиять на язык и вербализацию событий. Кроме того, автор также рассматривает языковые аспекты новостных текстов, такие как структура предложений, выбор лексики и семантика.

Стюарт Холл в своих работах «Значение, репрезентация, идеология» (1985) и «Кодирование/декодирование» (1980) анализирует, как культурные аспекты формируют новостной дискурс и его восприятие.

Как мы видим, ранее не проводилось изучение особенностей вербализации концепта «вооруженный конфликт» в корейской и английском новостном медиа дискурсе в сопоставительном аспекте. Поэтому проблема анализа вербализации концепта «вооруженный конфликт» в корейском и английском языках на сегодняшний день остается актуальной и открытой для исследований. Несмотря на то, что существуют определенные исследования и работы, касающиеся лингвистической вербализации концепта в различных культурных контекстах, данная тема требует дальнейшего углубленного анализа и сопоставительного анализа.

Так, для выявления специфики вербализации концепта «вооруженный конфликт» в корейском и английском языках в рамках новостного медиа дискурса необходимо изучение следующих проблемных вопросов:

- Содержание понятия «телевизионный новостной медиадискурс»;
- Определение понятия «вооруженный конфликт»;
- Основные подходы к проведению анализа концепта;

Для определения понятия «телевизионный новостной медиадискурс» необходимо, прежде всего, выявить его содержательные структурные элементы. Так, понятие «телевизионный новостной медиадискурс» включает в себя следующие компоненты: медиадискурс, телевизионный дискурс, новостной дискурс.

Медиадискурс представляет собой форму общения, которая происходит в сфере массовых коммуникаций и создается с использованием средств массовой информации. Это включает в себя разнообразные типы дискурса, такие как политический, религиозный и другие, которые распространяются через различные медийные каналы. Предполагается, что каждый из этих видов институционального дискурса требует установления определенных практик в производстве, передаче и интерпретации информации. Следовательно, медиадискурс остается ключевым инструментом коммуникации в массовых медиа, несмотря на конкретную область своего применения [3].

В своей статье «Телевизионный дискурс и его жанровое разнообразие» Е. Г. Ларина определяет телевизионный дискурс как форму коммуникации, возникающую в контексте социального взаимодействия между телекоммуникатором и телеаудиторией. Она определяет его как макросистему, в которой происходит обмен информацией между широким кругом людей, характеризующихся различными социальными, возрастными, профессиональными, территориальными и культурными особенностями [4].

Коллин Коттер в своей работе «Дискурс и медиа» отмечает, что одним из ключевых компонентов новостного медиа дискурса является новостной сюжет, или сам новостной текст. На сегодняшний день новостной медиа текст находится в центре внимания большинства исследователей, особенно потому, что текст кодирует ценности и идеологии, которые влияют на мир в целом и отражают его [5].

В своей публикации «Новостной медиадискурс как основа информационного пространства» М. Мошкал и Е. Ахапов относят новостной дискурс к одному из видов медиадискурса [6].

Согласно определению М. Беднарек и Х. Кейпл, новостной дискурс представляет собой форму коммуникации, которая фокусируется исключительно на содержательной стороне. Этот тип дискурса направлен на информирование о событиях, фактах и проблемных ситуациях, которые считаются важными для представления в информационных ресурсах [7].

Таким образом, основываясь на исследованиях отечественных и зарубежных исследователей, под телевизионным новостным медиадискурсом мы понимаем один из типов дискурса, который функционирует в СМИ. Иными словами, телевизионный новостной медиадискурс — это форма коммуникации, представляющая собой разновидность медиадискурса, которая осуществляется через телевизионные каналы и направлена на информирование зрителей о текущих событиях, фактах и проблемах, рассматриваемых как значимые для общества и подлежащие освещению в информационных ресурсах. Этот тип дискурса характеризуется тем, что его содержание, структура и форма представления информации ориентированы на телевизионное вещание и аудиторию телезрителей. Телевизионный новостной медиадискурс объединяет элементы телевизионного дискурса, новостного дискурса и медиадискурса в целом, включая особенности визуальной и

звуковой представления информации, а также принципы подбора, структурирования и интерпретации новостного материала.

Для проведения анализа концепта «вооруженный конфликт» необходимо понимать его смысл и содержание. Так, например, согласно определению П. С. Казарина, вооружённый конфликт – это столкновение, при котором используется вооружение и охватывает ограниченную территорию или круг участников. Он может происходить между государствами, что определяет его как международный вооружённый конфликт, либо между различными сторонами в пределах одного государства, что называется внутренним вооружённым конфликтом. Такое определение позволяет выделить основные формы вооружённых столкновений и классифицировать их на основе уровня участия сторон [8].

Согласно Военной доктрине Республики Казахстан от 11 октября 2011 года «вооруженный конфликт – форма разрешения противоречий между государствами, народами, социальными группами ограниченного масштаба с применением военной силы, при которой военное положение в государстве не вводится» [9].

В соответствии с Женевскими конвенциями 1949 года, международное гуманитарное право признает три типа вооруженных конфликтов: международный, интернационализированный и немеждународный. Международный вооруженный конфликт возникает между законными вооруженными силами различных государств, даже если формальное состояние войны не было объявлено. Примером может служить Корейская война. Интернационализированный вооруженный конфликт представляет собой ситуацию, когда война происходит внутри страны между различными группировками, поддерживаемыми разными государствами. Примером является конфликт в Демократической Республике Конго. Немеждународные вооруженные конфликты характеризуются наличием вооруженных столкновений внутри одного государства, где одна из сторон носит неправительственный характер. Однако, чтобы такая ситуация была признана как вооруженный конфликт, необходимо, чтобы военные действия достигли определенного уровня интенсивности и организации [10].

Таким образом, вооруженный конфликт – это способ разрешения противоречий между государствами, народами или социальными группами при помощи военной силы. Этот вид столкновений может происходить как между государствами (международный вооруженный конфликт), так и внутри территории одного государства между противоборствующими сторонами (внутренний вооруженный конфликт). Важным аспектом такого конфликта является характер или масштаб, который может затрагивать действие международных договоров между государствами-сторонами конфликта или между государством-стороной конфликта и третьим государством, независимо от официального объявления войны.

О. М. Смирнова в своей работе «К вопросу о методологии описания концептов» описывает основные методы и подходы, применяемые для анализа концептов в контексте антропоцентрической парадигмы [11].

Так, О. М. Смирнова выделяет психолингвистический подход, лингвокультурологический подход, когнитивный подход и др.

Представителями психолингвистического подхода к описанию концепта являются такие ученые, как В. А. Ефремов, А.А. Залевская, Р. М. Фрумкина и др. Представители психолингвистики выступают за комплексный подход к изучению концептов, который способен объединять результаты исследований из различных областей гуманитарного знания.

Лингвокультурологический подход к описанию концепта предполагает анализ концепта с учетом его взаимосвязи с культурными особенностями и ценностями определенного сообщества или общества. Такие лингвисты, как Ю. С. Степанов, С.Г. Воркачев, В. В. Колесов, В.А. Маслова, С.Х. Ляпин, В.Н. Телия, И.А. Стернин, В.И. Карасик являются приверженцами лингвокультурологического подхода.

Когнитивный подход к изучению концепта представлен в исследованиях В. А. Ефремова, Е. С. Кубряковой, А. П. Бабушкина, З. Д. Поповой и И.А. Стернина.

О. М. Смирнова, обобщая работы З. Д. Поповой и И.А. Стернина «Очерки по когнитивной лингвистике» и А. В. Рудаковой «Когнитология и когнитивная лингвистика», выделяет ряд основных методов для лингвокогнитивного анализа концептов через изучение языковых данных. Эти методы включают:

1. Определение ключевой лексемы, представляющего концепт;
2. Анализ семантемы ключевой лексемы;
3. Рассмотрение лексической сочетаемости;
4. Изучение многозначности лексемы в процессе развития;

5. Формирование и анализ лексико-фразеологического поля ключевой лексемы;
6. Анализ деривационного поля ключевой лексемы.
7. Построение и исследование лексико-грамматического поля;
8. Применение экспериментальных методик и другие приемы [12], [13], [14].

Таким образом, анализ концепта «вооруженный конфликт» в корейском и английском языках требует комплексного подхода, включающего различные методы и подходы, предложенные учеными в лингвистике и культурологии. Психолингвистический подход, лингвокультурологический подход и когнитивный подход позволяют рассмотреть концепт с различных точек зрения, учитывая его лингвистические, культурные и когнитивные аспекты. При этом методы, предложенные О. М. Смирновой, предоставляют систематический подход к анализу концептов, который позволяет углубленно исследовать их содержание и структуру на языковом уровне. Объединение этих подходов и методов позволяет получить более полное представление о концепте «вооруженный конфликт», его значениях и особенностях в различных культурных и языковых контекстах.

Мы обозначили лишь некоторые вопросы, связанные с изучением концепта «вооруженный конфликт». Более подробное их исследование позволяет провести комплексный детальный анализ особенностей вербализации концепта «вооруженный конфликт» в корейском и американском новостном медиа дискурсе. Анализ концепта «вооруженный конфликт» имеет важное значение как для лингвистики, так и для других сфер научного знания и мирового сообщества в целом, поскольку вооруженные конфликты представляют серьезную угрозу миру и безопасности. Кроме того, способы вербализации вооруженных конфликтов в медиа дискурсе могут влиять на восприятие общественностью этих событий. Анализ концепта помогает осознать, как медиа формируют определенные образы и контексты, которые, безусловно, влияют на общественное мнение и, в конечном счете, общественное сознание.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бородько Д.А. Структурно-содержательные свойства немецкоязычного концепта «Вооруженный конфликт» и средства его языковой вербализации [Текст] / Д.А. Бородько // Вестник Пятигорского государственного лингвистического университета. - Пятигорск: ПГЛУ, 2012. -№ 4.
2. Моисеева И.Ю. Сравнительный анализ концепта «вооружённый конфликт» в межкультурном аспекте на материале немецкоязычных и русскоязычных СМИ. Балтийский гуманитарный журнал. 2021. Т. 10. № 4(37).
3. Кожемякин Е.А. Массовая коммуникация и медиадискурс: к методологии исследования // Научные ведомости. Серия «Гуманитарные науки». 2010. № 12(83). Вып. 6.
4. Ларина Е.Г. «Телевизионный дискурс и его жанровое разнообразие». Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2: Языкознание, 2006.
5. Colleen Cotter. Discourse and Media. – Режим доступа URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9780470753460.ch22> - (дата обращения: 10.12.2023)
6. Мошкал М., Ахапов Е. Новостной медиадискурс как основа информационного пространства. Вестник КАЗНПУ имени Абая, Серия «филологические науки». Том 2 № 2(72), 2021.
7. Bednarek M., Caple N. News Discourse. London: Continuum International Publishing Group, 2012. – 288 p.
8. Казарин П.С. О соотношении понятий «война и вооружённый конфликт». – Режим доступа URL: <https://vvo.ric.mil.ru/Stati/item/155699/> - (дата обращения: 10.01.2024)
9. Указ Президента Республики Казахстан от 11 октября 2011 года № 161. Утратил силу Указом Президента Республики Казахстан от 29 сентября 2017 года № 554
10. Женевская конвенция от 12 августа 1949 года о защите гражданского населения во время войны. – Режим доступа URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/geneva_civilian_1.shtml - (дата обращения: 15.12.2023)
11. О.М. Смирнова. К вопросу о методологии описания концептов. Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского, 2009, № 3, с. 247–253
12. Рудакова А.В. Когнитология и когнитивная лингвистика. Воронеж: Истоки, 2004. – 80 с.
13. Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Науч. изд. / Под ред. И.А. Стернина. Воронеж: Изд-во ВГУ, 2001. 182 с
14. Попова З.Д., Стернин И.А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж: Истоки, 2003. – 191 с.

Лобанова А.,
Магистрант
«7M02313 – Иностранная филология»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: ioanna-alena@mail.ru

МЕЖДУ ЭСТЕТИКОЙ СЛОВА И ДЕЙСТВИЕМ: ПЕРФОРМАНС КАК ТЕКСТ

Аннотация: В данной статье рассматривается постоянно актуальная для филологической науки тема интертекстуальности, особенно в свете появления её новых форм. Используя теоретико-эмпирические методы, включая наблюдение, описание и деконструкцию, авторы анализируют интертекстуальные связи и культурные коды. Статья также освещает влияние медиалогической парадигмы и семиотики на понимание медиа и культуры, подчеркивая, как развитие коммуникационных технологий трансформирует общество. Исследование предлагает новые перспективы для понимания воздействия медиа на сознание и культурные трансформации, обогащая теоретическую базу современной филологии.

Ключевые слова: перформанс, интертекстуальность, медиа, текст, семиотика

Lobanova A.,
Master student
«7M02313 – Foreign philology»
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: ioanna-alena@mail.ru

BETWEEN THE AESTHETICS OF THE WORD AND ACTION: PERFORMANCE AS TEXT

Abstract: This article addresses the perennially relevant topic of intertextuality in philological science, particularly in light of its new forms. Using theoretical-empirical methods, including observation, description, and deconstruction, the authors analyze intertextual connections and cultural codes. The article also highlights the impact of the mediological paradigm and semiotics on understanding media and culture, emphasizing how the development of communication technologies is transforming society. The research offers new perspectives for understanding the impact of media on consciousness and cultural transformations, enriching the theoretical foundation of contemporary philology.

Keywords: performance, intertextuality, media, text, semiotics.

Актуальность данной статьи заключается в интересом филологической науки к понятию интертекстуальности. Несмотря на обширную научную литературу, посвященную этой теме, интертекстуальность продолжает оставаться в центре академического внимания из-за постоянно возникающих новых форм её проявления в художественных текстах. В рамках исследования будут использоваться теоретико-эмпирические методы анализа, включая методы наблюдения и описания, а также метод деконструкции, что позволит глубже исследовать сложные взаимосвязи между текстами и культурными кодами, которые они в себе несут. Этот подход предоставит возможность раскрыть новые аспекты интертекстуальности, обогатив теоретическую базу и практическое применение данной категории в современной филологии.

В переходный период с XX на XXI век медиалогическая парадигма выдвинулась во главу ключевых направлений для изучения медиа, культуры и коммуникации. В этом контексте значимую роль играет семиотика, предоставляющая эффективные инструменты для анализа знаков и символов, насыщающих медийное пространство. Применение семиотического подхода помогает раскрыть скрытые механизмы, с помощью которых медиа воздействует на человеческое сознание и общественные процессы, раскрывая тем самым новые перспективы для понимания культурных изменений.

Изучение коммуникационных процессов и создания смыслов через знаковые системы составляет основу медиалогической парадигмы. Семиотика служит методологической базой для исследования медийных текстов и практик взаимодействия с медиа, а также для анализа влияния медиа на культурное развитие общества. Методы семиотики позволяют выявлять и толковать сложные знаковые системы, которые формируют содержание и структуру медийного ландшафта.

При анализе перформанса в теоретической перспективе необходимо уделить внимание медиальной теории, подробно описанной в работе Маршалла Маклюэна "Понимание медиа: внешние расширения человека" [1]. Автор утверждает, что развитие различных форм массовой коммуникации, включая устную и письменную речь, печать и электронные СМИ, фотографию и кино, телеграф и телефон, а также дороги и транспорт, способствовало адаптации человека к миру, улучшению взаимодействия с природой и обществом, расширяя коммуникативное пространство. В результате, эти медиа становятся "продолжением" человека, взаимодополняя друг друга и трансформируя образ жизни [2, с.182].

В современной гуманитарной науке наблюдается растущий интерес к теории интермедиальности, что объясняется развитием медийных средств и каналов их взаимодействия. Интермедиальность является значимой тенденцией, привлекающей исследователей к междисциплинарным подходам в научных исследованиях. В статье Хаминовой А. А. и Зильберман Н. Н. интермедиальность описана как особый тип взаимоотношений между медиа. Исследовательницы также пытались определить термин "медиа" и приставку "интер", указывая на ключевые значения приставки как "между" и "взаимно" [3, с.38]. В английском языке термин *medium* охватывает более широкое понятие, чем в русском, и успешно переведен в работах М. Маклюэна как "средство коммуникации", "средство общения" и "средство (массовой) информации" [1, с.416].

Интермедиальность представляет собой концепцию или практику, которая занимается исследованием взаимодействия между разнообразными медиаформами и средствами выражения в арт-проектах или в процессе коммуникации. Эта идея включает в себя изучение связей, взаимодействий и переходов между различными медийными типами, такими как тексты, звуки, изображения, видео и другие, в контексте одного творческого акта или средства общения. Применение интермедиальности открывает путь к созданию новаторских эстетических форм, углубляет выразительные возможности и позволяет исследовать, как различные коммуникативные средства взаимодействуют между собой и влияют на восприятие и толкование арт-объекта.

В современном искусстве перформанс выделяется как уникальное явление, служа не только средством выразительности, но и платформой для изучения взаимодействий между текстом, интертекстом и аудиторией. Эта глава посвящена детальному рассмотрению текста и его интертекстуальных связей в рамках перформативного искусства, а также анализу того, как эти элементы способствуют формированию многоуровневых значений в произведении.

Перформанс как художественный жанр представляет особый интерес с точки зрения текстуального анализа, так как текст здесь может проявляться в самых разных формах — от устного и письменного до невербального и визуального. Интертекстуальность, определяемая как наличие в тексте ссылок на другие тексты, культурные коды и медийные образы, раскрывает перед исследователями широкие возможности для анализа перформанса как сложного и многогранного феномена.

Изучение текста и интертекста в контексте перформанса важно, поскольку именно взаимодействие между текстом, его исполнителем и зрителями создает уникальность исполнительского акта, придающего ему неповторимость и многозначность. Текст в перформансе не только передает информацию или эмоции; он обеспечивает пространство для диалога между исполнителем и зрителем, где каждый участник может обнаружить собственный смысл и пережить уникальный опыт.

С начала 1970-х годов термин "интермедиальность" начал активно использоваться в философии, филологии и искусствоведении, где он обозначал слияние и взаимодействие различных искусств. В 1983 году О.А. Ханзен-Лёве предложил дополнительное разграничение терминов, где под "интертекстом" понимались только литературные связи, а "интермедии" описывали особую организацию текста, в которой одновременно взаимодействуют несколько видов искусства, формируя целостное произведение [3].

Семиотические идеи Юлии Кристевой представляют текст не просто как набор грамматически или аграмматически правильных высказываний, а как средство, которое позволяет себя интерпретировать через слои значений, существующие в языке в данный момент. Эти слои, активируя воспоминания, призывают историю, делая текст многомерным и многослойным. По мнению Кристевой, текст является комплексной практикой, которую нужно анализировать с помощью особой теории акта означивания, проникающего сквозь язык. Таким образом, изучение текста сходится с лингвистическим описанием только в том случае, если применяется теоретический подход к процессам создания смысла в языке [4, с.17].

Искусство перформанса рассматривается как междисциплинарная практика, поскольку оно способно интегрировать элементы различных дисциплин и медиасфер, размывая границы между

ними. В филологии особенно актуален анализ текста в рамках эстетики перформанса, что является относительно малоизученной областью. Текст служит предметом исследования во многих гуманитарных науках и становится точкой соприкосновения интересов различных исследователей.

В контексте перформанса, который произошел из авангардных движений, а не из драматического искусства, текст может выполнять различные роли. На основе изучения европейского и американского опыта было выделено три основные роли текста в перформансе: как основную, второстепенную и отсутствующую, что подчеркивает его адаптивные и многофункциональные возможности в рамках данного искусственного формата.

Основная роль текста в перформансе проявляется, когда текст является ключевым элементом, который не только структурно организует содержание, но и передает зрителям главный смысл произведения. Так, каждый элемент текста может служить источником информации, если реципиент способен расшифровать вложенные в него значения [5, с.54]. Например, в перформансе латиноамериканской художницы Коко Фуско "Eu Sou Um Consumidor" (2014), использование фраз "Я покупатель" и "Не арестовывайте меня", напечатанных на футболках, стало мощным средством коммуникации, выражая протест против расовой профилиции в торговых центрах и утверждая равенство в правах всех покупателей.

Второстепенная роль текста наблюдается, когда он уступает место другим, более значимым элементам произведения, превращаясь в декоративный или эмоциональный компонент. В таких случаях текст может существовать в форме инструкции или пояснения, не являясь основным носителем смысла. Примером может служить перформанс Марины Абрамович "Ритм 0" (1974), где текст представлен в виде инструкции, предоставляющей зрителям полную свободу действий в отношении художницы и объектов на столе, что вызывает многочисленные реакции, от удовольствия до агрессии, и позволяет изучать сложные межличностные взаимодействия. Этот опыт также относится к искусству выносливости, где текст, будучи не в центре внимания, выполняет важную вспомогательную функцию.

Практика показывает, что текст может и вовсе не играть роли в перформансе, даже если он явно присутствует. Это демонстрирует перформанс Марины Абрамович "The rice-counting room" (2014), где основное действие — сортировка зерен риса и чечевицы — происходило в изолированной комнате. Хотя участники проходили мимо стены с правилами перед входом в комнату, сам перформанс разворачивался исключительно внутри неё, и указания на стене технически не влияли на основное действие, ставя под сомнение их роль в произведении.

Для выявления границы между второстепенной ролью текста и его отсутствием, можно сравнить этот перформанс с работой Йоко Оно "Cut Piece" (1964). Здесь текст "Отрежь меня" также являлся частью инструкции, но, в отличие от работы Абрамович, текст здесь активно взаимодействовал с зрителями и непосредственно влиял на ход перформанса, где каждый мог отрезать кусок ткани с одежды художницы. Это действие стало центральным элементом перформанса, подчеркивая взаимодействие между автором и зрителем.

Кроме того, текст в перформансе может быть как предварительно подготовленным, так и созданным во время действия. Ясный пример последнего — перформанс Коко Фуско "The Postponed Event" (2000), где она писала письма своим поклонникам, объясняя причины своего "исчезновения", выполняя это действие на глазах у зрителей.

Современные исследования в области визуальной семиотики показывают, что текст может появляться до, во время и после перформанса. На данный момент исследования европейских и американских художников не предложили иной классификации текстов в перформансе, подчеркивая разнообразие форм и времени появления текста в художественных проектах.

Исследовательница перформанса указывает, что некоторые ранние произведения концептуалистов могут рассматриваться не столько как традиционные перформансы, сколько как действия с активным участием аудитории, где зрителям предоставлялись письменные инструкции для выполнения. Эти тексты в рамках перформанса можно классифицировать как тексты-инструкции. Примером такого подхода являются карточки Йоко Оно в проекте «Информация» (1970) или работа Стэнли Брауна на выставке «Перспектива-69», где участникам предлагалось следовать своим ощущениям для ориентации в пространстве.

Текст-инструкция в перформансе выступает как указание или правило, определяющее ход эксперимента. Так, Марина Абрамович в своем проекте «Ритм 0» использовала инструкцию, предоставляющую зрителям полную свободу действий в отношении её самой, подчеркивая исследование ритуализированной боли и разрыва между телом и собственной личностью. Текст на входе к перформансу Йоко Оно «Cut Piece» также представлял собой скорее приказ, позволяющий участникам отрезать часть её одежды.

Текст-лекция, в свою очередь, это форма, где текст трансформируется в лекцию, прочитанную для аудитории. Французский артист Бернар Вене в 1968 году в Нью-Йорке презентовал перформанс «Курс относительности», где приглашенные математики и физики читали лекции по различным научным темам, демонстрируя идею о безграничных возможностях искусства. Этот формат подчеркивает образовательный и коммуникативный аспект перформанса, расширяя границы его восприятия и интерпретации.

ЛИТЕРАТУРА

1. Маклюэн Г. М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Пер. с англ. В. Николаева; Закл. ст. М. Вавилова. - М.; Жуковский: «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 2003. — 464 с. (Приложение к серии «Публикации Центра Фундаментальной Социологии»).
2. Архангельская И.Б. Маршалл Маклюэн: Монография. – Н.Новгород: НКИ, 2010. – 291 с.
3. Хамина Анастасия Алексеевна, Зильберман Надежда Николаевна Теория интермедиальности в контексте современной гуманитарной науки // Вестн. Том. гос. ун-та. 2014. №389. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/teoriya-intermedialnosti-v-kontekste-sovremennoy-gumanitarnoy-nauki-1> (дата обращения: 10.06.2023).
4. Юлия Кристева., Kristeva J. Семиотика: исследования по семанализу / Юлия Кристева., J. Kristeva, Moskva: Академический Проект, 2015.
5. Таршиш Е. Я. Контент-анализ: Принципы методологии. (Построение теоретической базы. Онтология, аналитика и феноменология текста. Программы исследования.) — М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. – 176 с.

UDC 811.512.3

Mambetova Sh.,
Master student
EP 6B02303-Foreign Philology
Aktobe Regional University
named after K.Zhubanov, Kazakhstan
e-mail: mambetovashynargul@gmail.com
Scientific supervisor – **Kushkarova G.K.,**
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor

THE ROLE OF THE SYMBOL AS A MEANING-FORMING ELEMENT IN A LITERARY TEXT

Abstract: The article is concerned with unraveling the ambiguous concept of symbolism in art and literature, exploring its varied interpretations and its inherent ambiguity, while underscoring its significance in conveying profound ideas through the analysis of natural symbols in the writings of J. Fowles.

Keywords: symbol, symbolism, interpretation, ambiguity.

Мамбетова Ш.,
Магистрант
ОП 6B02303-Иностранная филология
АРУ имени Р.Жубанова, Актобе, Казахстан
e-mail: mambetovashynargul@gmail.com
Научный руководитель – **Кушкарова Г.К.,**
Кандидат филологических наук,
Ассоциированный профессор

РОЛЬ СИМВОЛА КАК СМЫСЛООБРАЗУЮЩЕГО ЭЛЕМЕНТА В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ

Аннотация: В статье рассматриваются различные аспекты двусмысленного концепта символизма в искусстве и литературе, исследуются его разнообразные интерпретации и врожденная неоднозначность, подчеркивается его значимость в передаче глубоких идей через анализ естественных символов в произведениях Дж. Фоулза.

Ключевые слова: символ, символизм, интерпретация, двусмысленность.

Мәмбетова Ш.,
К. Жұбанов атындағы АӨУ
6В02303-Шетел филологиясы ББ магистранты
Ақтөбе, Қазақстан
e-mail: mambetovashynargul@gmail.com
Ғылыми жетекші – **Қушқарова Г.К.**,
Филология ғылымдарының кандидаты,
Қауымдастырылған профессор

КӨРКЕМ МӘТІНДЕГІ ТАҢБАНЫҢ МАҒЫНА ҚҰРАУШЫ ЭЛЕМЕНТ РЕТІНДЕГІ РӨЛІ

Түйін: Аталмыш мақалада автор өнер мен әдебиеттегі символизм ұғымының сан алуан аспектілерін қарастырып, оның сан алуан интерпретациялары мен өзіне тән екіұштылығын зерттеп, Дж.Фоллз шығармаларындағы табиғи символдарды талдау арқылы терең ойды жеткізудегі маңыздылығын атап көрсетеді.

Тірек сөздер: символ/таңба, символизм, интерпретация, екіұштылық.

In art, symbols have always played a particularly important role. This is connected with the nature of the image - the fundamental category of art. After all, every image to some extent is conditional and symbolic precisely because in its singularity it embodies the universal. In literary art, symbolism is hidden in any comparison, metaphor, or parallel. Personification in fables, allegory in fairy tales - these are essentially varieties of symbolism. A symbol is a characteristic of an artistic image from the standpoint of meaningfulness, expression, or some artistic idea. A symbol is inseparable from its figurative structure and is distinguished by the inexhaustible ambiguity of its content. Different poets and writers have invested different meanings in the concept of a symbol.

However, it should be noted that to this day, “symbol” is interpreted as one of the most indefinite terms in science. A.F. Losev noted that “...the concept of a symbol in literature and art is one of the most obscure, confusing, and contradictory concepts” [1, C. 4]. Many scholars have dealt with the study of the nature of the symbol - from Plato and Aristotle to M.M. Bakhtin and Yu.M. Lotman. Perhaps it is this abundance of interpretations of this term that has led to its “obscurity”.

The very name “symbol” comes from the Greek word *symbolon*, which is translated as “sign, identifying mark”. In art, a “symbol” is interpreted as a universal aesthetic category, revealed through comparison with related categories of the artistic image, on the one hand, and with the sign and allegory, on the other. In a broad sense, As S.S.Averintsev writes, “a symbol is an image taken in the aspect of its signification”, “it is a sign endowed with all the organicity and inexhaustible ambiguity of an image” [2, p. 976-978].

The complexity of defining a symbol is complicated by the presence of a number of related concepts, which in some theories are considered synonymous. Therefore, it is first necessary to discuss the main differences between a symbol, a sign, an allegory, and an image as quite close categories.

A sign does not possess the deep meaning and idea that is inherent in a symbol. Image is a concrete, vivid representation of something. An image can be symbolic if it carries additional meanings and associations that surpass its immediate visual representation. Allegory is an indirect representation of some abstract concept—death, love, peace—through a concrete image. Allegory is unambiguous and easily deciphered by carriers of any culture. Unlike allegory, a symbol is polysemous. It cannot be understood without knowledge of the text, the specifics of a particular art movement, or philosophical trend. Symbol (from the Greek ‘*symbolon*’—sign, token) is a polysemous image-sign that has a figurative meaning. For example, a woman with scales—Themis — is an allegory of justice.

The possibility of accurately distinguishing these categories in the text and clear criteria for this distinction are no more probable than accuracy in the science of literature in general. Nevertheless, let us try to limit the differences that will help us recognize the symbol not only by intuitive method.

First, note that a symbol and its related allegory cannot be considered on par with other tropes because it is possible not only in literature but also in visual arts (painting, sculpture, theater, cinema), in ritual practice, and in any other ideological sphere of society. While metaphor and comparison, with which the symbol is compared, are impossible outside verbal expression. Metaphor belongs to the level of descriptive language, which is devoid of all other (non-verbal) arts.

Secondly, the interpretation of a symbol, based on the definition proposed by Jerzy Fariño, is associated with the restoration of the system from which this symbol is taken. That is, in analyzing the text, one should rely on the context that leads us to the symbolic nature of a particular object. For example, a cross

is perceived differently in different systems. For religious thinking, it is a symbol of faith, for the symbolism of the Middle Ages (crossbones on a pirate flag) it is a symbol of warning, death, risk, and in the modern system of road signs (notice, already signs, not symbols) it is simply "stopping of vehicles prohibited" [3].

The rule also works in the opposite direction: for something to become a symbol, it must become an element of a specific system.

Thirdly, within the same work, symbols are built into a paradigmatic system, differing from each other in the degree of abstractness, or "according to the criterion of materiality: 'more material than...' or 'more ideal than...'", up to the loss of their connection with the concept-generating system and their transformation into an insignificant object.

Jerzy Fariño also notes that symbols can be mutually equivalent (that is, for recognition in the text, we can apply the method of "synonymous" selection). The researcher also specifies that symbols are equivalent if they are taken from the same system [3].

In any case, there should be an indication in the text that the constructed world is significant and at an abstract level, it is not just a text but a text-message.

For analyzed texts of J. Fowles are characterized by a cyclical structure, expressed in a return to the starting point and a change in perspective, which is reflected in an unexpected turn in the course of the narrative. Fowles' works reveal connections to many aspects of culture, which require the reader to have deep knowledge. Among the peculiarities of the writer's style, one can highlight profound psychological depth, the revelation of the hero's inner world, and the depiction of the development and transformation of the human personality. Thematic threads are traceable throughout John Fowles' oeuvre. His works extensively employ intertextuality, and symbols repeated in many works are present. Such symbols include natural symbols like "Island", "Wind", "Sea" / "River", "Tree", and "Garden". These symbols are socially significant and widespread in the cultures of many peoples due to their belonging to the objects of nature that have surrounded humans since ancient times. However, not all objects of nature become symbols, so it is assumed that the process of symbolization is facilitated by the semantic structure of a word, containing semes that allow the formation of a symbol's meaning through comparison. Meanings of words and properties of objects, revealed through linguistic analysis, are reinterpreted in the human mind and contribute to the emergence of cognitive mechanisms of comparison and transfer (metaphorical, based on the similarity of realities by some feature, or metonymic, occurring due to the proximity of concepts) of the properties of an object into imaginative perception, which expresses them at the level of an ideational essence. The result of such reinterpretation is symbols representing the essence of one kind in terms of the essence of another kind. Appearing in a literary text, cultural symbols can acquire new meanings under the influence of the context of a particular writer who includes them in his text and in his worldview.

In the works of J. Fowles, natural symbol "Tree" is recurrent. In his essay "The Tree", the symbol of the tree unfolds linearly, that is, it is formed and developed in different episodes throughout the text. The narrative includes both conventional characteristics of a "tree" and the author's unusual associations, emphasizing the artist's individuality and revealing his unique worldview. From traditional interpretations of the symbol of the "Tree", the writer actualizes in his digressions universally accepted images of family, unity, a source of energy, and an object of sacred reverence common to many cultures. The formation of these meanings is influenced by the semantic structure of the word "tree". Such semes as "single", "root", "branches", found in the lexical meaning "a figure that branches from a single root", through metaphorical transfer, form images of unity and family.

In the denotative meaning "Any perennial woody plant of considerable size (usually over twenty feet high) and growing with a single trunk" [4], the semantic element "considerable" through metonymic transfer can be included in the structure of the image of an object of sacred reverence. In this case, the tree represents some deity. In the same structure of meaning, there is the semantic element "growing", which, through comparison, is reinterpreted through the property of the tree's growth into a source of energy. The individuality of the author's worldview is expressed through the modification of commonly accepted meanings of the symbol, namely, through the author's use of a new interpretation of the symbol "Tree" as a human being: (1) "Far more than ourselves they are social creatures <...> They are all in some sense symbiotic, being together in a togetherness of beings".

In this case, through the context, the word "trees" acquires symbolic content in terms of reflecting the complexity of relationships in nature, society, and human consciousness. Describing a tree in terms of characteristics inherent to humans, for example, "their names and habits and characters on an emotional parity with those of family", and vice versa, describing a human using concepts related to gardening, for example, "He had himself been severely pruned", contribute to the emergence of a metaphorical relationship between "tree" and "human". Thus, the high expressiveness of the artistic symbol contributes to the

revelation of the author's intention, expressing profound thoughts and ideas: human and nature are one whole, entities of one system, and as such, they are subject to the same laws.

The process of symbolizing the word “Garden” also occurs within the context where the author interprets this symbol in commonly accepted meanings, such as cultural images of beauty, fertility, as well as, according to Biblical texts, in the images of paradise and the Garden of Eden. Linguistic analysis of the word “garden” indicates the intentional meaning of “an area of land used for growing vegetables or flowers,” where the semes “flowers” and “growing” respectively denote beauty and fertility. The change in the meaning of the symbol “Garden” occurs through metaphorical transfer and comparison through its usage as the meaning of “Society”: “emblematic walled garden of civilization”; “All experience of it through surrogate and replica, through selected image, garden world, through other eyes and minds, betrays or banishes its reality”.

REFERENCE:

1. Лосев А. Ф. Проблема символа и реалистическое искусство / Алексей Федорович Лосев. – М.: Искусство, 1976. – С. 4.
2. Аверинцев С. С. Символ // Литературная энциклопедия терминов и понятий / под ред. А. Н. Николюкова. - М.: НПК «Интелвак», 2003. – С. 976-978
3. <https://litra.bobrodobro.ru/7295>
4. Fowles J. R. The Tree / J. R. Fowles. – N. Y.: Ecco Reissue Edition, 2010. – 98 p.
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/hudozhestvennyy-simvol-kak-sposob-vyrazheniya-avtorskogo-mirovideniya-na-materiale-proizvedeniya-dzh-faulza/viewer>

УДК 82.344

Манкеева А.М.,
Магистрант
«7М02313- Иностранная филология»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: mankeeva99@mail.ru

ЖАНР ФЭНТЕЗИ В СОВРЕМЕННОЙ ФРАНЦУЗСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Аннотация: В данной статье исследуются особенности и характеристики жанра фэнтези во французской литературе. Рассматривается влияние культурного наследия Франции и английской литературы на формирование французского фэнтези, отмечается связь с английским жанром фэнтези, анализируются языковые особенности, интертекстуальные связи, философские и социальные идеи, а также создание собственных языков для вымышленных миров. В статье также изучаются такие особенности французского жанра фэнтези, как духовные аспекты, философские и социальные идеи. Жанр фэнтези во французской литературе выделяется своим интересом к религиозным, мистическим и оккультным темам. Вместе с захватывающими приключениями и фантастическими мирами, французские романы фэнтези также предлагают глубокие размышления о сложности человеческой природы. Эти особенности придают французским произведениям в жанре фэнтези особый и уникальный характер.

Ключевые слова: жанр фэнтези, французская литература, особый мир, уникальный язык, языковые особенности, концепт, философские и социальные идеи.

Mankeyeva A.M.,
Master's student
«7M02313- Foreign Philology»
Ablaikhan
KazUIRandWL named after Ablai khan,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: mankeeva99@mail.ru

GENRE OF FANTASY IN CONTEMPORARY FRENCH LITERATURE

Abstract: This article explores the characteristics and features of the fantasy genre in French literature. It examines the influence of France's cultural heritage and English literature on the formation of

French fantasy, noting the connection with the English fantasy genre. The article analyzes linguistic features, intertextual connections, philosophical and social ideas, as well as the creation of unique languages for imaginary worlds. It also studies specific aspects of French fantasy genre, such as spiritual aspects, philosophical and social ideas. The genre of fantasy in French literature stands out for its interest in religious, mystical, and occult themes. Along with captivating adventures and fantastical worlds, French fantasy novels also offer profound reflections on the complexity of human nature. These characteristics give French works in the fantasy genre a special and unique character.

Keywords: fantasy genre, French literature, unique world, unique language, linguistic features, concept, philosophical and social ideas.

Фэнтези как жанр сформировался в современном виде в начале XX века. Однако его корни уходят гораздо дальше в прошлое, в мифологические и легендарные предания различных народов. Фэнтези — это литературный жанр, который включает в себя элементы магии, мифологии, сверхъестественных существ и событий, а также создание вымышленных миров и языков. Фэнтези в основном олицетворяет непостижимое, мистическое, ускользающее от рационального объяснения. Этот жанр формировался под влиянием мифологии и культуры Средних веков, найдя свое воплощение в литературе средневековой Англии. Здесь встречались вымышленные персонажи, рыцари и великие короли, что легло в основу современного фэнтези [1, с.84]. Традиции мифов, легенд и сказок имели огромное значение для развития фэнтези как литературного жанра. Многие элементы и мотивы из этих древних рассказов нашли свое отражение в современной фэнтези. [2, с.160].

Связь жанра фэнтези с другими жанрами и его эволюция на протяжении долгого времени представляют интересные исследовательские аспекты в области языка, литературы и культурологии. Эволюция жанра фэнтези отражает социокультурные изменения и развитие общества. Через жанр фэнтези авторы могут передавать социальные, политические и философские комментарии, рассматривать вопросы Добра и Зла, свободы и судьбы, личной и коллективной идентичности [3].

В литературе фэнтези ключевым понятием является "особый мир", который автор создаёт в своих произведениях. Задача автора заключается в том, чтобы этот мир, несмотря на свою выдумку, казался максимально правдоподобным, создавая впечатление "яркой и подлинной действительности". [4, с.38]. Современный жанр фэнтези акцентирует внимание на сверхъестественных, магических и волшебных элементах. Истоки фэнтези можно найти в старинных *мифах, сказках, эпосах, рыцарских романах и фольклоре различных культур*. Мифы предоставляют богатый источник сюжетных элементов для фэнтези, они рассказывают о богах, героях и событиях, связанных с созданием мира [4, с.39]. Эпосы, в свою очередь, часто пересекаются с фэнтези, содержа в себе эпические битвы и героические поступки. Сказки и фэнтези объединяют общность в чудесном, где магия и необычные существа становятся частью реальности. [1, с.104]. *Рыцарские романы* и фэнтези делят общую тематику приключений, магии и борьбы между Добром и Злом. Элементы сверхъестественного присутствуют в литературе с древних времен [5, с.160]. Например, древний эпос о Гильгамеше содержал в себе фэнтезийные элементы, а древние мифы, такие как "Энума Элиш", представляли космические битвы между Добром и Злом, аналогичные сюжетам современного фэнтези. Эти ранние произведения демонстрируют, как элементы сверхъестественного проникали в литературу уже в древности. **Фэнтези характеризуется:**

- Магической атмосферой, где присутствуют тайны, битвы и герои с магическими способностями.

- Фантастическими существами и предметами, обладающими необычными свойствами.
- Необъяснимыми силами в обыденных явлениях, людях и предметах.
- Существованием ирреальных миров и мест.
- Наличием знаний, выходящих за рамки научного понимания.

Произведения фэнтези часто следуют структуре мономифа, представляющего собой типичный путь героя, и часто основаны на принципе квеста - долгого и опасного путешествия главного героя [6]. В этих мирах действует закон вымышленного, который рассматривается как реальность. Квесты в фэнтези могут включать поиск магических артефактов, спасение мира или разгадывание загадок таинственных лабиринтов [7]. Следовательно, в жанре фэнтези можно выделить следующие поджанры:

Высокое фэнтези: полностью вымышленный мир с магией и эпическими конфликтами.
Городское фэнтези: современный город с элементами магии и скрытым миром.
Историческое фэнтези: исторические периоды с мифологическими элементами.
Мрачное фэнтези-ужасы: мрачная

атмосфера с ужасами и смешением Добра и Зла. Мифологическое фэнтези: основано на мифах и легендах различных культур. Авантюрное фэнтези: приключения, экшен и опасности в мире фантастики и магии.

Все языковые особенности художественного текста не являются случайными, а призваны отражать реалии созданного мира, где автор выступает в роли творца и создает особый мир художественного дискурса. Особенности художественного дискурса в жанре фэнтези включают следующие аспекты:

- Архаичный язык: фэнтези часто использует старинный язык для создания атмосферы древности и уникальности.
- Особые названия и термины: в этом жанре часто встречаются сложные и запоминающиеся названия для мест, существ, артефактов и других элементов вымышленного мира.
- Создание собственного языка: некоторые авторы разрабатывают собственные языки для своих вымышленных миров и рас.
- Детализированное описание: фэнтези может предложить богатые описания ландшафтов, архитектуры, одежды, пищи и магических предметов.
- Использование символов и метафор: это помогает передать более глубокий смысл произведений.

Также в текстах фэнтези можно обнаружить следующие интертекстуальные связи:

- Отсылки к мифологии и легендам [8, с.84].
- Цитаты и примеры из классической литературы.
- Игра слов и пародии, связанные с социокультурным контекстом.
- Обращение к истории и культуре для создания более реалистичного мира.

Особенности французского жанра фэнтези вытекают из разнообразного влияния культурных факторов, включая как богатое культурное наследие Франции, так и воздействие английской литературы, популярной в этом жанре. Это приводит к формированию уникального стиля и особенностей:

- Мистические и духовные аспекты: французские фэнтези произведения часто содержат элементы магии, оккультизма и мистики, придавая им глубокий смысл и загадочность [9].
- Философский подход: авторы французского жанра фэнтези часто задействуют этот жанр для обсуждения глубоких вопросов смысла жизни, человеческих отношений и ценностей, раскрывая новые пути восприятия мира.
- Социально-политический подтекст: французские авторы используют фэнтези для передачи социальных и политических идей, вкладывая в свои произведения социальный комментарий и критику современного общества.

Роман "La Passe-miroir. Les Fiancés de l'hiver" Кристель Дабо представляет собой яркий образец французского фэнтези, который привлекает внимание читателей своим уникальным миром и глубокими концептуальными особенностями. В романе автор, создает ирреальный мир, который связан с Холодом, с таинственными Зеркалами и с древними Рукописями. На основе этого сюжета выделялись ключевые концепты: «*Le Froid*», «*La Déchirure*», «*L'arche*», "*Le Miroir*" (холод, раскол, ковчег, зеркало) [10].

1. Концепт "*Le Froid*" - *холод*:

Ophélie moucha une goutte qui lui pendait au nez. Il ne devait pas faire plus de dix degrés ici. Elle se demanda si la maison de son époux serait plus froide encore que cette salle d'archives. Écrasée sous cette masse froide de roches et de nuages, écrasée sous la loi de toute une famille [10].

В романе "Le Froid" представляет собой важный концепт, который играет ключевую роль в создании атмосферы, описании мира и развитии персонажей.

- Холод и лед являются повседневным явлением для жителей.
- Используется как символ: изоляции, одиночества и отдалении.
- Может символизировать эмоциональное состояние: чувства заточения, изолированности и страха.

2. Концепт «*La Déchirure*» - *разрыв*:

В романе концепт «*La Déchirure*»: играет ключевую роль в сюжете и *взаимодействии между персонажами*.

- **Разрыв** между культурами, обычаями и системами ценностей, что приводит к *конфликтам* и даже вражде.

- *De toutes les arches, le Pôle est celle qui traîne la plus mauvaise réputation. Ils ont des pouvoirs qui vous détraquent la tête ! Ce n'est même pas une vraie famille, ce sont des meutes qui se déchirent entre elles !* [10].

➤ **Разрыв** ведет к формированию отдельного общества со своими **уникальными правилами и законами**.

- *Sur Anima, on pouvait bannir un membre qui aurait gravement porté atteinte à l'honneur de la famille, mais de là à condamner tout un clan... Thorn avait raison, les mœurs d'ici n'étaient pas tendres*[10].

➤ **Разрыв идет к непониманию**: когда герои пересекают границы ковчегов, сталкиваются с непониманием и предвзятостью со стороны других персонажей.

- *Ophélie se fit toute petite dans son coin d'ascenseur. Elle se laissa bousculer par la bagarre des enfants sans plus songer à protester* [10].

➤ **Разрыв** может быть вызван **историческими разногласиями, политическими делениями или экономическими интересами**.

- *Un tricoteur d'illusions. Il appartenait donc au clan rival des Dragons ? Ophélie jugea plus prudent de rebrousser chemin* [10].

3. Концепт «L'arche» - ковчег:

В романе концепт «L'arche»: Уцелевшие осколки Земли, парящие над необитаемым ядром Земли.

☐ **Концепт связан с понятием сверхъестественного. Каждый ковчег** представляет собой отдельный магический мир для людей с уникальными сверхспособностями. Жители Ковчега "L'Anima" необычны тем, что в их присутствии неодушевленные предметы оживают и даже обретают некоторое подобие разума и способны "Читать" предметы (впитывать мысли и эмоции, когда-либо прикасавшихся к читаемой вещи).

On dit souvent des vieilles demeures qu'elles ont une âme. Sur Anima, l'arche où les objets prennent vie, les vieilles demeures ont surtout tendance à développer un épouvantable caractère. – Dis, tu es plutôt douée en traversées de miroir. -Pourquoi tu ne le lis pas avec les mains ? [10].

4. Концепт "Le Miroir" – зеркало:

В романе представлена идея о том, что Зеркала могут быть использованы для того, чтобы связывать разные миры и переноситься между ними. Зеркала играют важную роль в переносе персонажей из одного мира в другой, а также сохраняют свидетельства прошлого и помогают раскрывать некоторые тайны и события.

Через свои приключения с зеркалами, главная героиня осознает свою уникальную силу и находит свое место в этом мире.

- *"Les miroirs, dans le monde d'Anima, ont le pouvoir de refléter des images de lieux lointains et de réalités parallèles."*

- *"Ophélie se tenait devant le miroir magique, hésitant à franchir le passage qui mènerait à un autre monde."* [10].

☐ Главная героиня имеет **способности проходить сквозь Зеркала**.

Эта способность дает ей возможности **находить тайные зеркальные проходы**.

Проходить сквозь зеркала - это проходить сквозь себя

Важные концепты, такие как "Le Froid" (холод), "La Déchirure" (разрыв), "L'arche" (ковчег) и "Le Miroir" (зеркало), играют ключевую роль в создании атмосферы, развитии сюжета и взаимодействии персонажей. "Le Froid" символизирует изоляцию, одиночество и эмоциональное состояние героев, а также создает атмосферу холода и страха. "La Déchirure" отражает разрыв между культурами и системами ценностей, что приводит к конфликтам и непониманию. "L'arche" представляет собой уникальные магические миры с уникальными способностями жителей. "Le

Miroir" играет важную роль в путешествии между мирами, раскрытии тайн и развитии главной героини.

Фэнтези представляет собой многогранный художественный жанр, обладающий уникальными особенностями, способными создать захватывающие миры, наполненные фантастическими существами, магией и удивительными сюжетами. Он позволяет читателям окунуться в волшебные и воображаемые миры, где они могут испытать незабываемые приключения, встретить необычных героев и исследовать темы, связанные с Добром и Злом, смыслом жизни и справедливостью.

Французский жанр фэнтези выделяется особым использованием религиозных, духовных и мистических элементов, что отражает его национальное своеобразие языковой культуры. Изучение этого жанра играет важную роль в литературных исследованиях, помогая лучше понять его особенности, художественные методы и социокультурные аспекты, а также расширяя наше представление о его влиянии на сознание, язык и культуру.

Роман "La passe-miroir. Les Fiancés de l'hiver" Кристель Дабо представляет собой оригинальное произведение французской литературы в жанре фэнтези. В этой статье был проведен анализ ключевых концептов и символов, присутствующих в произведении, таких как «Le Froid», «La Déchirure», «L'arche», «Le Miroir». Эти концепты играют важную роль в формировании мира романа и в исследовании философских и социальных аспектов. Темы власти, семейных отношений и социокультурных различий также занимают центральное место в произведении, а магические элементы используются для аллегорий социальных конфликтов и неравенства. Исследование концепций и символики в "La passe-miroir" расширяет восприятие произведения и позволяет лучше понять, как фэнтези может быть использовано для изучения философских и социальных аспектов современного мира.

ЛИТЕРАТУРА

1. Намычкина, Е. В. Сказка как литературный жанр. Вестник Вятского государственного университета, 2(3), 2010. С. 103-108.
2. Лукин, Д. С. Лингвокультурные особенности передачи образных средств в художественном произведении жанра "сказка-фэнтези" на русский язык (на материале серии романов Дж. Роулинг "Гарри Поттер"). Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика, (6), 2018. С.82-90.
3. Жанр Фэнтези в литературе XX века [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://knowledge.allbest.ru/literature/3c0a65625b2bd78b4d53a89421216d27_0.html(дата обращения: 20.03.2024).
4. Винтерле, И. Д. Миф как основа литературы фэнтези. Вестник Нижегородского университета им. НИ Лобачевского, (1-2), 2012. С. 37-39.
5. Лулудова, Е. М. Сказочность фэнтези: специфика соотношения жанровых элементов. Филологические науки. Вопросы теории и практики, 12(11), 2019. С. 159-162.
6. Жанр Фэнтези в литературе XX века [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://knowledge.allbest.ru/literature/3c0a65625b2bd78b4d53a89421216d27_0.html(дата обращения: 20.03.2024).
7. Квест // Словарь молодежного сленга.URL: <http://www.teenslang.su/content/квест> (дата обращения: 26.03.2024).
8. Лукин, Д. С. Лингвокультурные особенности передачи образных средств в художественном произведении жанра "сказка-фэнтези" на русский язык (на материале серии романов Дж. Роулинг "Гарри Поттер"). Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика, (6), 2018. С.82-90.
9. Borderie R. Le corps de la philosophie:«la peau de chagrin» 1. L'Année balzacienne, (1), 2001. P.199-219.
- 10.Dabos C. La Passe-miroir, tome I : Les Fiancés de l'hiver. Collection Grand format littérature, Gallimard Jeunesse, 2013.P.528.

Сарсенова А.Е.
Студентка 4 курса
«6B02302-Переводческое дело»
КазУМОиМЯ им. Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: Aidana1565@icloud.com

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПЕРЕВОДА С АРАБСКОГО НА РУССКИЙ ЯЗЫК: МЕТАФОРЫ В АРАБСКОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ТЕКСТЕ

Аннотация: В данной статье рассматриваются особенности использования метафор в арабских общественно-политических текстах, а также способы их перевода на русский язык.

Ключевые слова: политический текст, арабский язык, метафора, перевод.

Aidana Sarsenova
4th year student
6B02302 - Translation studies»
Ablaikhan KazUIRandWL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: Aidana1565@icloud.com

SOME ASPECTS OF TRANSLATION FROM ARABIC INTO RUSSIAN: METAPHORS IN ARABIC POLITICAL TEXT

Abstract: This article examines the features of the use of metaphors in Arabic socio-political texts, as well as ways of translating them into Russian.

Key words: political text, Arabic, metaphor, translation.

В настоящее время в связи с глобализацией и свободным доступом к информации возрос общественный интерес к политике. В 21 веке гораздо больший процент населения интересуется событиями, происходящими в мире политики, и имеют свою точку зрения на этот счет. В связи с этим возросла потребность в придании политической речи большей выразительности с целью агитации аудитории и большего влияния на общественное мнение. Поэтому современная политическая речь изобилует различными средствами выразительности, одним из которых является метафора. Тема перевода в сфере политики обретает все большую актуальность, и поэтому переводчику необходимо знать особенности перевода средств выразительности, которыми изобилуют политические тексты, в особенности метафор.

Метафора помогает выразить сложные для понимания идеи и концепции языком, понятным массовому слушателю, придает речи эмоциональную окраску и убедительность. С помощью метафор в сознании слушателей рождаются определенные образы и ассоциации. Например, метафора «буря в стакане воды» используется для обозначения проблемы, которая на деле гораздо менее серьезна, чем кажется на первый взгляд, и часто используется в качестве призыва к сохранению спокойствия. Таким образом, данная метафора создает у аудитории ассоциации и вызывает нужную реакцию.

Метафоры отражают менталитет народа и истинное представление о национальной идентичности. Современная когнитивистика (Дж. Лакофф, М. Джонсон, Н. Д. Арутюнова, А. Н. Баранов, Ю. Н. Караулов, Е. С. Кубрякова и др.) рассматривает метафору как основную ментальную операцию, как способ познания, структурирования и объяснения мира. Человек не только выражает свои мысли при помощи метафор, но и мыслит метафорами, создает при помощи метафор тот мир, в котором он живет [1;8]

Арабский язык входит в число языков с яркой эмоциональной окраской, изобилующих различными средствами выразительности, такими как метафора, эпитеты, фразеологизмы, метонимия, олицетворение и т.д. Новостные тексты на арабском языке, связанные с политическими дискуссиями, часто включают больше чувственных и даже эстетических аспектов информации.

Взаимоперекрещивающиеся метафорические модели «жизнь — это игра» и «жизнь — это спортивное состязание» широко распространены в самых различных коммуникативных сферах, что связано с совершенно особой ролью игры и спорта в человеческой деятельности [1;122]. В арабском политическом дискурсе спорт является одной из основных сфер-источников моделирования

политических метафор. Спортивные метафоры в политике помогают формировать яркие образы и ассоциации, что делает речь политиков более доступной и убедительной для слушателей. Они также способствуют усилению чувства соревнования, стратегического мышления и достижения целей в политической деятельности.

الجملة الثانية من المفاوضات او المباحثات

Второй раунд переговоров или дискуссий

Использование спортивного слова «раунд» в данном контексте подчеркивает соревновательный характер дискуссии.

الكرة الآن في ملعب الطرف الآخر

Мяч сейчас на поле противника

Благодаря этой метафоре возникает ассоциация политического события с состязанием. Метафора обозначает, что на данный момент противник имеет преимущество в чем-либо.

В арабском политическом дискурсе также популярен разговор о политике с использованием терминов, связанных с реконструкцией и строительством, уподобляя политические действия процессу строительства или ремонта зданий. Метафоры с использованием лексики из сферы строительства отражают политическую стратегию говорящих (обычно лидеров страны), формируют у народа терпение и готовность к сотрудничеству и убеждают людей в рациональности действий правительства. Строительная метафора является базовой для изображения будущего в политическом дискурсе [2;2]

تشبيد الاجماع الوطني

Построение национального консенсуса

اعادة بناء العلاقات العربية المتدهورة منذ زمان وليس فقط الآن

Восстановление арабских отношений, которые уже давно переживают упадок.

Мы также обнаружим, что в языке и политическом дискурсе часто используются романтические метафоры.

الارتقاء في أحضان الغرب الإمبريالي

Бросаться в объятия империалистического Запада

مغازلة السلطة او الحكم

Заигрывать с властью

В арабском политическом языке распространены метафоры, сравнивающие человека с животным. Этот вид метафор позволяет создавать ассоциации и аналогии между политикой и животным миром, что помогает объяснить сложные политические ситуации более наглядно и доступно для аудитории. В политической коммуникации часто необходимо негативно охарактеризовать ту или иную группу лиц (партию, политическое движение и т.д.). Типовой источник для подобной номинации – зооморфная метафора [3,4]. Марокканский политик Махджуби Ахердан использовал выражение «ألي أمو نعجة ياكلو الذئب». Эта фраза на марокканском арабском переводится как "Тот, чья мать - овца, того волк съест". Это метафорическое выражение используется для подчеркивания того, что уязвимые или слабые люди часто становятся объектами эксплуатации или жертвами могущественных или хитрых.

Особенностью политического дискурса многих стран третьего мира, в том числе арабских стран, характерно частое использование метафор из военной сферы. На протяжении всей истории арабского мира в разных его концах вспыхивали войны и вооруженные восстания, что нашло отражение в языке. Внушительный военный опыт сказывался на менталитете народа, поэтому военная лексика является одним из основных источников развития метафоры на арабском языке. Язык политики отражает доминирование военных терминов и концепций в современной арабской культуре.

نجاح ساحق للإضراب

Сокрушительный успех забастовки

الهجوم الحكومي على القدرة الشرائية للمواطن

Атака правительства на покупательную способность граждан

ضرب الحريات النقابية

Удар по профсоюзным свободам

Перейдем к вопросам перевода метафор с арабского языка на русский. Переводчики выделяют несколько способов межъязыковой передачи метафор при переводе политических текстов [4;5]:

1. Использование метафоры-эквивалента, создающей тот же образ, что и метафора в исходном языке.

وأي خطة في هذا الاتجاه بمثابة انتحار سياسي.

Любое предложение в этом направлении сродни политическому самоубийству.

Политическое самоубийство - это образное выражение, которое описывает ситуацию, когда политик или политическая организация совершает действия, дискредитирующие его. Это понятие существует в политическом дискурсе обоих языков, поэтому его межъязыковая передача не вызывает трудностей.

2. Использование метафоры-аналога, т.е. метафоры, создающей похожий, но не тот же самый образ, что и метафора в исходном языке.

إنه يعمل في الجانب الأمني.

Это играет на руку безопасности

Дословный перевод метафоры исходного языка: *это работает на стороне безопасности*. В данном случае произошла замена метафоры ИЯ на схожую по значению метафору ПЯ.

3. Деметафоризация, т.е. замена метафоры в исходном тексте на слово или выражение, не являющееся метафорой в переводящем языке

تعضنا الايام بنابها

Нам выдались трудные дни

Дословно данная метафора переводится как «дни кусают нас зубами» и обозначает трудности, с которыми сталкивается человек. Это выражение подчеркивает негативные аспекты жизни и вызывает образ силы и агрессии, что помогает передать эмоциональную нагрузку трудных времен или ситуаций. За отсутствием эквивалента в ПЯ, можно прибегнуть к приему деметафоризации.

دولة ذات ثقل سياسي

Они разделяли критику революции или Они сходились в идее критики революции

В данном случае исходная метафора дословно переводится как: *Критика революции установила братские отношения между их душами*.

4. Калькирование – перенос структуры метафоры ИЯ средствами ПЯ

دولة ذات ثقل سياسي

Страна, имеющая политический вес

В заключение можно отметить, что метафоры играют значительную роль в политических текстах, обогащая их содержание и делая более выразительными. Они позволяют переносить сложные политические идеи и концепции в доступную форму, активируя воображение и эмоции читателей. Использование метафор в политических текстах не только улучшает их качество, но и способствует более глубокому пониманию политических процессов и вызывает интерес к политической дискуссии в обществе. Однако к вопросу перевода метафор в политических текстах нужно подходить с особенной осторожностью, так как неверно истолкованная и переведенная метафора может кардинально изменить смысл исходного текста, или сделать его трудным для понимания.

ЛИТЕРАТУРА

1. Чудинов А.П. – Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (Екатеринбург, 1999-2000)
2. Тлеубай Б.Д. – Метафора строительства в политическом дискурсе (Алматы, 2022)
3. Линь Сюе – Зоометафора как средство выражения негативной оценки в политическом дискурсе (2018)
4. Легенкина В.И. - Способы межъязыковой передачи метафор при переводе политических текстов

Темиргалиева С.

студент 4 курса

«6B02302-Переводческое дело»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: Sabina_temir@mail.ru

Научный руководитель **Курманбекова В.А.**

старший преподаватель

кафедры перевода восточных языков

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: aliluika_kr@mail.ru

ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЙ АНАЛИЗ ПЕРЕВОДА НА МАТЕРИАЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

황순원 "소나기"

Аннотация: В данном исследовании рассматриваются особенности перевода лингвокультурного контента художественного текста с корейского на русский языки на примере материала 황순원 “소나기” (Хван Сун Вона «Ливень»). Основное внимание уделяется лингвокультурному анализу художественных текстов при их передаче на русский язык. Переводчик выступает в роли посредника, объединяющего группы людей принадлежащих к разным культурам, вследствие этого немаловажную роль играет значимость культурологических знаний при пояснении культурных кодов, а также затруднения, появляющихся в процессе перевода.

Ключевые слова: художественный текст, трудности перевода, лингвокультурологические особенности, культурологические знания, культурный код

Temirgalieva S.

4th year student

"6B02302-Translation Studies"

Scientific supervisor **Kurmanbekova V.**

Ablaikhan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: Sabina_temir@mail.ru

LINGUOCULTURAL ANALYSIS OF TRANSLATION BASED ON THE MATERIAL OF THE WORK 황순원 “소나기”

Abstract: This study examines the features of translation of linguistic and cultural content when translating a literary text from Korean into Russian using the example of the material 황순원 “소나기” (Hwang Sun-won “Rain”). The main attention is paid to the linguocultural analysis of literary texts when they are translated into Russian. The translator acts as an intermediary, uniting groups of people belonging to different cultures, as a result of which the importance of cultural knowledge plays an important role in explaining cultural codes, as well as difficulties that arise in the translation process.

Key words: literary text, translation difficulties, linguistic and cultural features, cultural knowledge, cultural code

Актуальность и цель данного исследования обусловлены необходимостью понимания и изучения процесса перевода художественной литературы с учетом лингвокультурных особенностей. Основная задача — выявление особенностей перевода, связанных с уникальными культурными и языковыми контекстами, а также оценка степени сохранения подлинности и выразительности оригинала в переводе. Это позволит лучше понять влияние культурных факторов на процесс перевода и развить эффективные стратегии адаптации художественной литературы к различным языковым и культурным контекстам.

Объект исследования — роман «Ливень» (кор. «소나기»), написанный в 1953 году, автором которого является корейский писатель Хван Сун Вон (황순원). Особенностью данного исследования является исследование переводческих аспектов с точки зрения лингвокультурологии.

Лингвокультурология – раздел языкознания, в котором изучается, то как проявляется взаимосвязь между языком и культурой народа. Как отмечает в своей работе Мацко Л.И. «язык сохраняет в лингвокультурах элементы культуры и передает их через тексты в общественную языковую практику» [1, с. 61]. Под культурой понимается духовная и материальная реальность и образ жизни. В 19 веке вопросы взаимосвязи культуры и языка народа были рассмотрены с точки зрения сравнительно-исторического языкознания такими учеными как Якоб Гримм, Фёдор Буслаев и другими. А также изучены с точки зрения психологического направления лингвистики Вильгельм фон Гумбольдт, хейман Штейнталь, Герман Пауль и другими. На сегодняшний день продолжают вносить вклад в отрасль лингвокультурологии труды российских ученых таких как — Нина Арутюнова, Виталий Костомаров, Юрий Степанов. Среди белорусских ученых Валентина Маслова. Лингвисты Сарсен Аманжолов и Серик Исабеков внесли вклад в развитие лингвокультурологии в Казахстане. Л.Мацко подчеркнула важность разработки методики лингвокультурологического анализа художественного текста. Как отмечает в своей работе Л.Мацко, «лингвокультурологический анализ художественного текста предполагает хорошую общелингвистическую ориентацию в тексте и требует знания теоретических основ лингвокультурологии, ее методологии и методики анализа основных понятий лингвокультурологии: лингвокультурный концепт, национальная лингвокультурная ментальность, лингвокультура, культурная сема, культурная коннотация, культурный фон, культурное пространство, культурная традиция, культурное наследие, культурная парадигма» [1, с. 61].

В современном мире, в котором коммуникации среди представителей разных этнических групп ведутся все больше и чаще, нередко выявляются затруднения во взаимопонимании. Вследствие этого возникает необходимость более подробного изучения обычаев и традиций других культур для лучшего межкультурного взаимодействия. Значительную роль в таких процессах играет художественная литература, так как художественные произведения позволяют нам увидеть мир другой культуры с точки зрения автора принадлежащего к тому или иному этносу. На примере лингвокультурологического анализа перевода художественных произведений есть необходимость в изучении и понимании способа мышления, особенности быта, а также духовный и материальный строй другой культуры.

В качестве материала для лингвокультурного анализа выступает роман «Ливень» написанный в 1953 году корейским писателем Хван Сун Воном. *소나기* (в пер. с кор. Ливень) — это внезапный обильный, интенсивный дождь, характеризующийся сильным, но кратковременным. Роман повествует нам о неожиданной словно ливень встрече двух героев городской девочки и деревенского юноши. Название рассказа «*소나기*» имеет более тесную связь с сюжетом данного романа, чем кажется на первый взгляд. После прочтения произведения приходит осознание того, что чистая любовь между мальчиком и девочкой началась и закончилась так же, словно неожиданный и непродолжительный ливень, который как и в природе быстро заканчивается.

В сюжетной линии *소나기* (ливень) можно рассматривать как посредника, который связал любовь между этими двумя героями. Из-за внезапно настигнувшего ливня главным героям пришлось пережить сильный дождь под крохотным укрытием, благодаря которому мальчик и девочка, укрывшиеся под зонтом, стали ближе друг к другу.

Однако в официальном переводе, опубликованном в сборнике «Избранные корейские рассказы новейшего времени» (Москва, 2003), в котором переводчик адаптировал название рассказа в русском переводе как «гроза». В литературных произведениях слово «гроза» имеет несколько негативное переносное значение. В русской литературе слово «гроза» бывает связано с отрицательными коннотациями. В литературном контексте такое переносное значение может использоваться для создания напряженной или мрачной атмосферы в произведении. Например, может символизировать нечто угрожающее, разрушительное или темное, также ассоциироваться с нестабильностью, бурей эмоций или иными неблагоприятными событиями. Таким образом используя способ замены переводчик не достиг интенции автора и данный способ передачи является не продуктивным.

Ниже приведены примеры, в которых нами рассмотрены конкретные отрывки из рассказа для осуществления переводческого анализа:

1. 소년은 개울가에서 소녀를 보자 곧 윤 초시네 증손녀딸이라는 걸 알 수 있었다. [2, с. 189]

[Сонёнын кэульгаэсо сонёрыль поджа кот юн чхощинэ чынсоннёттарианын голь аль су исотта].

Перевод — «Я увидел ее на берегу нашей речки. Речка была мелкая, точнее это был ручей. Я сразу понял, что она правнучка почтенного старца Юна, о нем мои родители говорили, что он

самый образованный человек в нашей округе, когда-то он прошел первый тур экзаменов на государственную должность. Я знал, что дети и внуки Юна жили в Сеуле»

Выражение «초시네» играет немаловажную роль в этом предложении, так как в нем заключено глубокое историческое и культурное значение, которое нельзя однозначно передать на русский язык. [2, с. 46]

Разбор данного предложения:

В данном контексте «윤 초시네» указывает на семью или дом Юна, где 윤-корейская фамилия Юн, а «초시» - во времена династии Чосон был литературным экзаменом, успешно сдавшие его, могли получить право на поступление на государственную службу, также «네»- означает семья. Литературный экзамен 초시 представлял собой экзамен по китайской литературе и стихосложению на китайском языке. Во времена династии Чосон в Корее владение китайской письменностью было привилегией, которой, в основном, обладали высшие классы общества, такие как дворяне (янбан). Богачи и образованные люди, как правило, владели китайским письмом, поскольку успешное владение ими было ключом к карьерному росту и социальному статусу. Эта система сильно определяла социальный статус и карьерные возможности в традиционном корейском обществе. Соответственно обращение когда к фамилии добавлялось «초시» использовалось для обозначения семьи, принадлежащей к потомкам того, кто успешно сдал первый экзамен на государственную службу или получил должность сразу после него. Таким образом, выражение «윤 초시네» указывает на семью старика Юна, который когда-то сдал первый экзамен на государственную должность. Это была знатная, образованная и богатая семья, чья история и культурные корни глубоко укоренены в традициях Кореи.

В рассказе «Гроза», опубликованном в сборнике «Избранные корейские рассказы новейшего времени», переводчик в данном примере применил продуктивный способ перевода культурологических особенностей выражения «윤 초시네», тем самым достигнув эквивалентности перевода, передал русской аудитории корейскую культурную реалию, так как эта лексическая единица передает не только семейные связи, но и вкладывает в себя слои культурных, социальных и исторических значений, что делает его важным элементом для толкования рассказа.

2. 소녀는 개울에다 손을 잠그고 물장난을 하고 있는 것이다. 서울서는 이런 개울물을 보지 못하거나 한 듯이. [2, с.189]

[сонённ кэурэда сонль чамкыго мультчананль хаго итнын гошида. Соульсонн ирон кеульмурыль поджи мотхагина хан тыщи].

Перевод — «Девчонка опустила ладони в воду и играла со струйками воды так самозабвенно, как будто у них в Сеуле нет и никогда не было ни одного ручейка. я, конечно, удивился ее поведению. Наши девчонки так себя не ведут. Им всегда некогда играть, у них слишком много домашних обязанностей.» [2, с. 46]

Переводчик в данном примере применил описательный способ перевода, «наши девчонки так себя не ведут. Им всегда некогда играть, у них слишком много домашних обязанностей», который способствовал адекватной передаче смысла для русского читателя, благодаря такому способу перевода становится понятно чему в поведении девочки удивляется мальчик. Городская девочка приехавшая из Сеула играет с ручейком, что может символизировать её свободный и беспечный настрой. Вероятно, она наслаждается простотой и радостью, которые приносит ей эта забава. Однако таким образом сама того не подозревая она обращает на себя внимание простого деревенского мальчика.

3. 소나기가 올라. 참, 떡장구름 한 장이 머리 위에 와 있다. 갑자기 사면이 소란스러워진 것 같다. 바람이 우수수 소리를 내며 지나간다. 삼시간에 주위가 보랏빛으로 변했다. 목덜미가 선뜻선뜻했다.[2, с. 194]

[Сонагига олла. Чхам, мокчанкурим хан чани мори вуиз вуа итта. Капчаги самёни сорансыровуочин гот катта. Парами усусу сорирьль нэмё чинаканда. Сапшиганэ чувуига поратписыро пёнхэтта. Моктольмига сонтытсонтытхэтта].

Перевод — «Скоро будет гроза. Мы вместе посмотрели на небо. Действительно, над нами уже нависла черная грозовая туча. Солнце быстро исчезло, резко усилился ветер и вокруг стало темно. Мы побежали. Перевалив за гребень холма, мы слышали, как первые крупные капли дождя зашелестели по листьям деревьев. И через секунду холодный дождь хлынул как из ведра». [2, с. 54]

В данном отрывке переводчик применяет описательный способ перевода, однако не производит нужного эффекта на читателя, какой получает читатель рассказа в оригинале.

В корейском языке обильно используются звукоподражательные и изобразительные слова, такие как «우수수» или «섣똥섣똥», которые передают различные звуки, ощущения и состояния. Эти слова помогают создать более живописные и насыщенные описания, добавляя выразительность и эмоциональный оттенок к выражению, стоит отметить, что они не только добавляют красочность в описания, но и акцентируют внимание на ощущениях и восприятии. Например, слова : «우수수» используется при описании звука обильного падения листьев от сильного ветра, а «섣똥섣똥» в данном отрывке означает ощущение свежести, мурашек при попадании капель дождя за шиворот.

Эта особенность корейского языка позволяет авторам богато описывать окружающий мир, переносить чувства и переживания персонажей. В результате текст приобретает дополнительные измерения, делая его более насыщенным и интересным для восприятия. Обилие звукоподражательных и изобразительных слов в корейском языке может быть связано с культурными и лингвистическими особенностями. Однако такое явление может вызывать затруднения у переводчика.

4. 비에 젖은 소년의 몸 내음새가 확 코에 끼얹혀졌다. 그러나, 고개를 돌리지 않았다. 도리어 소년의 몸기운으로 해서 떨리던 몸이 적이 누그러지는 느낌이였다. [2, с. 194-195]

[Пиэ чоджын сонёный мом нэымсэга хвак кхоэ киочхотта. Кырона, когэрыль толличи анджатта. Торио сонёный момгиуныро хэсо ттоллидон моми чоги нууырочинын ныккимииотта].

Перевод — «Запах мокрой одежды, сырого гаоляна и нашего дыхания ударил мне в нос. Я чувствовал себя не совсем удобно. Мне никогда не приходилось прижиматься к чужим девчонкам. Правда, я упирался в ее худые коленки своей спиной. А она сидела, не отворачиваясь от моего мокрого затылка, не сторонясь моей мокрой спины. Кажется, она даже немного согрелась, прижавшись ко мне сзади. А я сидел, как взрослый мужчина, и смотрел вперед». [2, с. 54]

Перевод данного отрывка можно охарактеризовать как вольный, так как в нем присутствуют дополнительные детали, которые не упоминаются в оригинале. В ходе изучения текста оригинала и переводного текста на русский язык, было замечено, что образ мальчика, который хотел передать автор в рассказе «Ливень», значительно отличается от образа интерпретируемого переводчиком. В оригинале мальчик предстает как чувствительный и нежный персонаж, который, несмотря на свою юность, переживает внутренние трудности и эмоциональные переживания.

Если оценивать образ героя через призму переводчика, то создается абсолютно противоположное тому образу, который хотел передать Хван Сун Вон. Переводчик отклоняется от основной задумки автором персонажа, и в своем вольном переводе описывает персонажа как грубого и надменного мальчика, что можно увидеть в нижеприведенных примерах:

• «Потом мы медленно шли от ручья до развилки дорог. Я старался идти немного впереди, как положено мужчине, Но она все время шла рядом.» [2, с. 50]

• «Странная какая-то эта городская девчонка. И чего задирается? Думает, раз я деревенский, то и побить ее не посмею. Жаль, конечно, что она правнучка такого уважаемого человека.» [2, с. 48]

Это один из лингвокультурных особенностей, различие в образах мальчиков в литературе могут быть обусловлены культурными, историческими и социальными контекстами каждой страны. В русской литературе традиционно ценятся такие качества, как мужество, сила духа, решимость и самостоятельность. Эти черты часто отражают стремление к подчеркиванию силы и выносливости в условиях суровой природы, военных конфликтов и социальных трудностей.

Корейская литература в свою очередь отражает свою уникальную культурную историю, где более акцентировано внимание на коллективизме, уважении к старшим и более сдержанных выражениях эмоций. Образ корейского мальчика может быть ориентирован на более традиционные ценности семьи и общества

ЛИТЕРАТУРА:

1. Мацько Л. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту. Культура слова. 2011;75:56–66.
2. Избранные корейские рассказы новейшего времени. М.: Изд-во МЦК МГУ, 2003. 293 с. Толковый словарь Ожегова [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.ozhegov.ru Корейский переводчик Naver <https://ko.dict.naver.com/#/main>

Толегенова Н.С.,

Магистрант

«7M02313 – Иностранная филология»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

E-mail: nursaule99.22@gmail.com

Норужева Г.Б.,

Доктор PhD, ассоц.профессор кафедры ПИЯ

(международного взаимодействия)

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

E-mail: gulya_bakrimovna@mail.ru

АНАЛИЗ СТИЛИСТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИТКОРРЕКТНОСТИ В БРИТАНСКОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Аннотация: В данной статье исследуются стилистические средства формирования политкорректности в британском политическом дискурсе на материале публичных выступлений и обращений к гражданам Великобритании от премьер-министров страны за период с 2012 по 2024 год. Рассматривается вариативность использования стилистических средств в зависимости от ситуации в стране и мире на определенный период времени, а также конкретного политического лица и его политической кампании. В статье подчеркивается важность правильного подбора стилистических языковых средств не только для проведения публичных выступлений в рамках политической корректности в мировом демократическом обществе, но и степень их воздействия на общественное сознание.

Ключевые слова: политический дискурс, стилистические средства формирования политкорректности, британский политический дискурс, публичные выступления, толерантность.

Tolegenova N.S.,

Master's student

«7M02313 – Foreign Philology»

Ablaikhan KazUIRandWL

Almaty, Kazakhstan

Email: nursaule99.22@gmail.com

Noruzova G.B.,

PhD, assoc.Professor of the Department of PFL

(International interaction.)

Ablaikhan KazUIRandWL

Almaty, Kazakhstan

Email: gulya_bakrimovna@mail.ru

ANALYSIS OF STYLISTIC MEANS OF POLITICAL CORRECTNESS FORMATION IN BRITISH POLITICAL DISCOURSE

Abstract: This article examines the stylistic means of forming political correctness in British political discourse based on the material of public speeches and appeals to British citizens from prime ministers of the country for the period from 2012 to 2024. The variability of the use of stylistic means is considered depending on the situation in the country and the world for a certain period of time, as well as a specific political person and his political campaign. The article emphasizes the importance of the correct selection of stylistic language tools not only for public speaking within the framework of political correctness in a global democratic society, but also the degree of their impact on public consciousness.

Keywords: political discourse, stylistic means of forming political correctness, British political discourse, public speaking, tolerance.

Введение. В современных реалиях, когда на передний план в международном сообществе выходит задача формирования толерантного и конкурентоспособного гражданина любой страны, публичные выступления политиков становятся одним из важнейших рычагов влияния на социум.

Благодаря политическим дискурсам, то есть своими публичными выступлениями с различного рода заявлениями, видные политические деятели оказывают воздействие на восприятие собственной персоны и ситуации в стране и мире у граждан, тем самым формируя не только вектор развития государства, но и общественное сознание.

Перед непосредственным анализом британских политических дискурсов на предмет политкорректности, стоит вкратце охарактеризовать само понятие «политический дискурс». В работе Л.С. Чикидовой политический дискурс характеризуется как язык и его средства, используемые в публичной политике [1, с.43]. Д.Д. Курушин, в свою очередь, характеризуя британский политический дискурс отмечает, что данное направление наиболее четко характеризуется с точки зрения эффективности влияния на слушателя, то есть реципиента информации [2, с.66] со стороны публичных высказываний британских общественных деятелей и министров, с целью урегулирования ситуации в стране и мире, придания огласке некоторых событий и выстраивания программы систематического влияния на общественное сознание и настроение в социуме.

Д.Р. Мухаметзянова в своей работе подчеркивает, что политкорректность в британском политическом дискурсе является некоторой демократической основой и выражается в выражениях толерантности и эмпатичного отношения к гражданам вне зависимости от их возраста, пола, вероисповедания, национальности и проч. [3, с.44].

В свою очередь в исследовании А.С. Лаврентьевой политкорректность в англоязычном политическом дискурсе характеризуется нормами речи и поведения, регулирующийся на государственном уровне [4, с.1].

Методы. В ходе данного исследования были отобраны 3 выступления британских премьер-министров в период с 2012 по 2024 год включительно. В результате выборки были отмечены выступления:

1. Речь Дэвида Кэмерона от 15 марта 2012 года, обращенная к государственному департаменту [5, с.1];
2. Выступление Бориса Джонсона, от 24 декабря 2020 года, обращенная к народу Великобритании по поводу выхода Великобритании из ЕС (Европейского союза) [6, с.1];
3. Первая речь Риши Сунака как Премьер-министра Великобритании, которая была охарактеризована как одна из самых длинных речей британских политиков за последние десятилетия [7, с.1].

В рамках исследования данных политических речей был проведен контент-анализ текстов публичных выступлений, а также использован семантико-стилистический метод исследования, для получения более подробной картины относительно стилистических особенностей и языковых средств в каждом из них.

Результаты. В результате анализа стилистических средств формирования политкорректности в британском политическом дискурсе было выявлено несколько основных направлений формирования более корректного и при этом эмоционально-окрашенного текста, способного в значительной степени повлиять на мировоззрение и действия граждан.

Анализ было решено начать с речи Дэвида Кэмерона, поскольку это наиболее раннее выступление из выбранных нами для анализа. Основные стилистические средства отмечены в таблице 1, ниже:

Таблица 1 – Стилистические средства формирования политкорректности в речи Дэвида Кэмерона

№	Стилистическое средство	Примеры из текста
1	Выражение уважения и дружественных отношений (в основном, по отношению к США)	«Out deeply rooted history»; «The bond between our countries»; «Shoulder-to-shoulder»; «Commend you for your leadership»;
2	Речевые обороты о международном сотрудничестве	«Deepest international partnership»; «The world counts on our alliance»; «Our commitment and appreciation for this relationship»

Таким образом, речь Дэвида Кэмерона является хорошим примером политического дискурса с элементами политической корректности, потому как в нем проявляется уважение и дипломатичный подход к выстраиванию не только отношений в международном аспекте, но и при выстраивании

коммуникации с народом Великобритании. Таким образом складывается выгодное сотрудничество граждан с правительством, что является важным фактором развития современного государства.

В свою очередь политкорректность речи Бориса Джонсона оценивается в таблице 2, ниже:

Таблица 2 – Стилистические средства формирования политкорректности в речи Бориса Джонсона

№	Стилистическое средство	Примеры из текста
1	Позитивно окрашенные выражения	«Fulfilled on the promise»; «Helping to unite and level up»; «Prosperous, dynamic, contented UK» and etc.
2	Прямая речь, как средство выражения уверенности и твердой позиции	«I say again directly to our EU friends and partners»; «I rejected this approach»; «I believe a good deal for the whole of the Europe»; «Certainty for our scientists».
3	Взаимное сотрудничество и партнерские отношения	«Our European friends and partners»; «Collaborative science superpower»; «Mutual respect and recognition».

Борис Джонсон позиционирует себя в британском обществе как дальновидный и талантливый политик, который позволил Великобритании достичь политических высот и занять высокую нишу в мировом рейтинге уровня жизни граждан. Для этого в своих выступлениях, экс Премьер-министр Великобритании прибегал к использованию многих стилистических средств, позволяющих его речи становиться убедительной и влиятельной.

Борис Джонсон в своей политической деятельности много сотрудничал с США и странами ЕС, а также подчеркивал позитивное влияние данного сотрудничества. Таким образом, его политические речи строятся на идее укоренения данных отношений.

Действующий Премьер-министр Риши Сунак в своих политических выступлениях на данный период времени стремится завоевать расположенность и лояльность аудитории, поэтому дает прямые обещания, а также обращается к слушателям. Более подробный анализ дан в таблице 3:

Таблица 3 – Стилистические средства формирования политкорректности в речи Риши Сунака

№	Стилистическое средство	Примеры из текста
1	Прямое обращение к слушателям	«I want to pay tribute»; «I fully appreciate how hard this are»; «I stand here before you ready to lead»; «To put your needs before politics».
2	Упоминание предшествующих политических достижений	«I will always be grateful to Boris Johnson for his incredible achievements as Prime Minister, and I treasure his warmth and generosity of spirit», etc.
3	Упоминание проблем и вызовов современности на политическом поле	«Right now our country is facing a profound economic crisis»; «The aftermath of Covid still lingers», etc.

Таким образом, Риши Сунак не только дипломатично настроен по отношению к гражданам Великобритании, а также дает дань уважения своим предшественникам, которые привели страну к таким результатам. Однако, политик также не упускает возможности указать на существующие проблемы в стране, а также дает немаловажные высказывания о способах их возможного решения.

Обсуждение. По результатам проведенного анализа можно сделать вывод, что в период с 2012 по 2024 год в политических речах премьер-министров Великобритании были выделены несколько основных стилистических средств формирования политкорректности, которые мы находим общими во всех 3-х выступлениях:

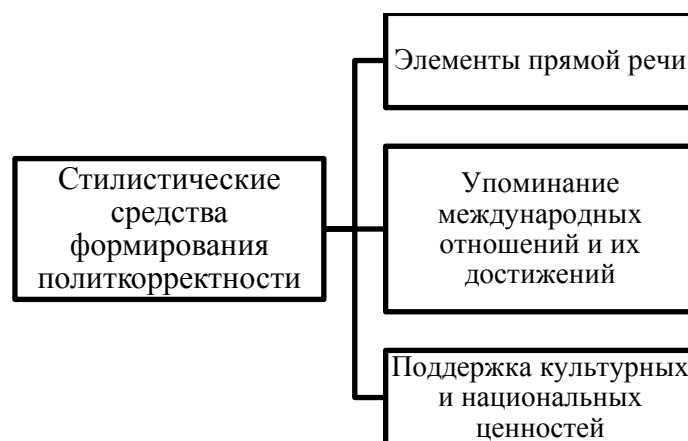

Рисунок 1 – Общие черты стилистических средств формирования политкорректности в британском политическом дискурсе

Таким образом, общей чертой стилистических средств формирования политкорректности в британском политическом дискурсе считается: прямая речь, обращенная к аудитории и конкретным политическим деятелям, упоминание важности выстраивания взаимовыгодных международных отношений, а также поддержка национальных достояний и общность британского социума.

Заключение. В результате проведенного исследования было доказано, что для создания политкорректного политического дискурса важно использовать правильные стилистические средства, которые придают тексту эмоциональную и политическую окраску, убедительность и выражать уверенность в дальнейшем международном сотрудничестве, а также эффективности достигнутых соглашений в плане политических отношений.

ЛИТЕРАТУРА

1. Чикилева Л. С., Сергеева А. Г. Политический дискурс парламентских дебатов: прагматингвистический аспект // Российский гуманитарный журнал. – 2020. – Т. 9. – №. 1. – С. 42-60.
2. Курушин Д. Д., Пинягин Ю. Н. ОСОБЕННОСТИ ТРАНСЛЯЦИИ БРИТАНСКОГО ПОЛИТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА (НА МАТЕРИАЛЕ ГЛАВЫ «POLITICS AND GOVERNMENT» ИЗ КНИГИ ДЖОНА ОУКЛЕНДА «BRITISH CIVILIZATION. AN INTRODUCTION») // Актуальные проблемы изучения иностранных языков и литератур. – 2019. – С. 64-68.
3. Мухаметзянова Д. Р. ПРЕЦЕДЕНТНЫЕ ЯВЛЕНИЯ В ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ (НА МАТЕРИАЛЕ БРИТАНСКИХ И АМЕРИКАНСКИХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ВЫСТУПЛЕНИЙ) // Пятый этаж. – 2020. – №. 6. – С. 40-44.
4. Лаврентьева А. С. Политкорректность в англоязычном политическом дискурсе // 45.04. 02 Лингвистика. – 2021.
5. Transcript: Prime Minister's speech to the State Department. — Текст : электронный // Gov.UK : [сайт]. — URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/transcript-prime-ministers-speech-to-the-state-department> (дата обращения: 08.04.2024).
6. Full text: Boris Johnson's Brexit deal speech. — Текст : электронный // The Spectator : [сайт]. — URL: <https://www.spectator.co.uk/article/full-text-boris-johnson-s-speech-on-the-brexit-trade-deal/> (дата обращения: 08.04.2024).
7. 'We will create a future worthy of the sacrifices so many have made and fill tomorrow with hope': Read Prime Minister Rishi Sunak's speech in full. — Текст : электронный // MailOnline : [сайт]. — URL: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11352443/Read-Prime-Minister-Rishi-Sunaks-speech-full.html> (дата обращения: 08.04.2024).
8. Погребнова А. Н. и др. Политический дискурс и языковая личность Дэвида Кэмерона // Филологические науки в МГИМО. – 2019. – №. 5. – С. 51-69.
9. Федотова У. А. Особенности политического дискурса Бориса Джонсона // Ученые записки Санкт-Петербургского университета технологий управления и экономики. – 2021. – №. 2 (74). – С. 71-76.
10. Голова Д. Д., Алёшина Е. Ю. БРИТАНСКОГО ПУБЛИЧНОГО ПОЛИТИЧЕСКОГО ВЫСТУПЛЕНИЯ // XI Авдеевские чтения. – С. 114.
11. Алёшина Е. Ю., Голова Д. Д. Британская политическая риторика в ракурсе культуроспецифичности // Galactica Media: Journal of Media Studies. – 2023. – Т. 5. – №. 4. – С. 160-180.

Г.О. Шалшыкбаева

Докторант

8D02322-Шетел филологиясы

Абылай хан атындағы ҚХҚӘТУ,

Алматы, Қазақстан

e-mail: gulbakhit_69@mail.ru

Р.К. Калыкбергенова

аға оқытушы

Сүлейман Демирель Университеті

Алматы, Қазақстан

КӘСІБИ ДИСКУРСТЫҢ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ СИПАТЫ

Түйін: Мақалада кәсіби дискурстың тілдік сипаттамалары қарастырылады, сондықтан дискурс мәтіндерінде кездесетін кейбір тілдік бірліктер мен мәтіндік белгілерге ерекше назар аударылады. «Кәсіби дискурсқа» анықтама беріледі және де мазмұны нақтыланады, қазіргі дискурстар типологиясындағы орны беріледі. Кәсіби дискурс мәтіндерінің ерекшеліктері, оларды құрастыру кезінде арнайы терминологияның, арнайы лексика мен фразеологияның, грамматиканың, аббревиатуралардың және т.б. болуымен сипатталатын сөздің ресми стилі қолданылатыны көрсетіледі.

Тірек сөздер: кәсіби дискурс, лингвистикалық ерекшеліктер, тілдік бірліктер, арнайы лексика, тіл стилі.

G.O. Shalshykbaeva

8D02322 - Foreign philology

KazUIRWL Abylai Khan

Almaty, Kazakhstan

e-mail: gulbakhit_69@mail.ru

R.K. Kalykbergenova

SDU University

Almaty, Kazakhstan

Summary: Linguistic features of professional discourse are considered in the article. Special attention is paid to some linguistic units and text features found in discourse texts. The concept of "professional discourse" is defined and its content is clarified, its place in the typology of modern discourses is indicated. When composing features of texts of professional discourse, special terminology, special vocabulary and phraseology, grammar, abbreviations, etc., they indicate that the formal style of the word is used.

Key words: professional discourse, linguistic features, language units, special vocabulary, language style.

Г.О. Шалшыкбаева

Докторант

8D02322-Иностранная филология

КазУМОиМЯ Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: gulbakhit_69@mail.ru

Р.К. Калыкбергенова

Университет Сулеймана Демиреля

Алматы, Казахстан

Резюме: В статье рассматриваются лингвистические особенности профессионального дискурса, поэтому особое внимание уделяется некоторым языковым единицам и текстовым признакам, встречающимся в текстах дискурса. Определяется понятие «профессиональный дискурс» и уточняется его содержание, указывается его место в типологии современных дискурсов. Особенности текстов профессионального дискурса, специальная терминология, специальная лексика и фразеология, грамматика, сокращения и др. при их составлении указывают на то, что используется формальный стиль слова.

Ключевые слова: профессиональный дискурс, лингвистические особенности, языковые единицы, специальная лексика, стиль языка.

Кіріспе

Әлемдегі ғылыми-техникалық бәсекелестіктің қазіргі заманында кәсіби тіл көрнекті қарым-қатынас құралына айналып отыр. Жаһандану сонымен бірге осы салада шет тілдеріндегі қатысымдық құзыреттілікті талап етеді. Кәсіби дискурс бүгінгі таңда қызығушылық туындап отырған зерттеу саласы болып табылады. Бұл салаға деген қызығушылық қатысым әрекетінің көбінесе белгілі бір коммуникативтік аумақта орын алуымен байланысты болып отыр.

Мақалада кәсіби дискурстың лингвистикалық сипаты қарастырылады, сондықтан дискурс мәтіндерінде кездесетін кейбір тілдік бірліктер мен мәтіндік белгілерге ерекше назар аударылады. «Кәсіби дискурсқа» анықтама беріледі және де мазмұны нақтыланады, қазіргі дискурстар типологиясындағы орны; негізгі сипаттары беріледі. Кәсіби дискурс мәтіндерінің ерекшеліктері, оларды құрастыру кезінде арнайы терминологияның, арнайы лексика мен фразеологияның, грамматиканың, аббревиатуралардың және т.б. болуымен сипатталатын сөздің ресми стилі қолданылатынын атап өткен жөн.

Кәсіби дискурста адам қызметінің белгілі бір саласындағы терминдер мен ұғымдар ғана қамтылмайды, сонымен қатар өзіндік ерекше белгілері, символдары да бар. Яғни, лингвистикалық тұрғыдан алғанда, кәсіби дискурс сөз әрекетінде өзіндік сипатқа ие. Осылайша, арнайы кәсіби тілді талдау кәсіби мәтіндер жиынтығын немесе мәтіндер бөліктерін егжей-тегжейлі сипаттау арқылы жасалады.

Материалдар мен әдістер

Қазіргі лингвистикада дискурс түрлеріне көбірек назар аударылуда, яғни дискурс белгілі бір когнитивті және жеке кеңістікте жүзеге асатын нақты қатысым әрекеті ретінде анықталуда.

Француз ғалымы М.Фуко ұсынған айтылымның барлығының жиынтығы ретіндегі дискурс идеясы барған сайын кең өріс алуда [1]. Сонымен дискурс тақырыптық тұрғыдан жинақталған мәтіндер ретінде, сондай-ақ белгілі бір әлеуметтік-мәдени, саяси және идеологиялық тәжірибенің тілде көрініс табуы ретінде қабылданады. Дискурстың шекаралары осылайша белгілі бір уақыт кезеңіне, адам тәжірибесінің саласына, білім саласына, мәтін түріне және кейбір басқа да өлшемдерге қатысты анықталады.

Әдебиеттерге шолу

Е.С. Кубрякова дискурсты «адамның әлеуметтік қызметінің белгілі бір саласын қамтитын тілдің ерекше сипаты және қолданылуы» деп түсінеді [2, 525 б.].

К.И. Шпетный дискурс ұғымын мәтінді, экстралингвистикалық факторларды да қамтитын(адресаттың мақсаттары, ойлары, көзқарастары, әлем туралы білімдері) күрделі қатысым құбылысы ретінде қарастырады [3, 187 б.]. Осы тұрғыдан алғанда, кәсіби дискурсты/мәтінді кеңейтілген мағынада түсіну қажет, өйткені ол институционалдық дискурстың бірқатар түрлері мен жанрларын қамтиды және де кәсіби топтың (дискурс қауымдастығының) іс-әрекеті болып табылады.

Француз зерттеушісі Ж.М.Адам айтуынша, *en revanche, le discours est, l'inclusion d'un texte dans un contexte voire, les conditions de production spécifiques dans lesquelles il est produit, et qui en font un discours. Le texte est de ce fait le produit textuel de la pratique discursive des sujets.*

Discours = texte + contexte.

Texte= discours – conditions de production[4, 23 б.].

Бірқатар зерттеулерде кәсіби дискурс қатысым саласымен анықталатын және адам қызметінің әртүрлі салаларында іске асатын қарым-қатынас түрі ретінде қарастырылады. Кәсіби дискурс қарым-қатынасқа қатысушының белгілі бір кәсіпке, мамандыққа немесе кәсіп саласына сай ерекше дискурс ретінде түсініледі. Кәсіби дискурсты лингвист К.Конг «дәстүрлі кәсіптер өкілдері қолданатын тіл ретінде ғана емес, сонымен қатар көптеген басқа да адамдар, мысалы, кеңсе қызметкерлері, телефон операторлары және басқалар қолданатын тіл деп түсінуді ұсынады[5, 113-114 б.].

Е.А. Шатурная пайымдауынша, кәсіби бағытталған дискурс маманның мақсатты сөз әрекетін сипаттайтын күрделі қатысымдық құрылым болып табылады. Кәсіби бағытталған дискурс келесі белгілермен сипатталады: қатысым серіктестеріне ортақ білімдер болуы; осы білім саласында қабылданған ережелер мен стандарттармен анықталатын қатысымды реттеу; әлеуметтік маңызды нәтижелерге қол жеткізуге бағыттау. Өндірістік мәселелерді шешу, ақпарат пен мәліметтермен алмасу коммуниканттардың өзара әрекетін бастау, кәсіби дискурстың негізгі міндеті болып табылады. Дискурстың мақсаты – келісімге келу және ынтымақтастық шарттарын анықтау [6, 175 б.].

Кәсіби қызметтің ең маңызды белгілеріне оның мақсаттылығы, тиімділігі және әлеуметтік мәні жатса, әрине, кәсіби дискурс өндірістік мәселелерді шешуге бағытталған іскерлік қатысымға жатады деген қорытынды жасауға болады.

Нәтижелер мен талқылау

Сонымен, жоғарыда берілген теориялық материал негізінде кәсіби дискурс ретінде кәсіби қызмет бойынша сөз серіктестерінің өзара әрекетін сипаттайтын институционалдық дискурс танылады. Кәсіби дискурсты талдау қоғамның барлық салаларындағы қарым-қатынасты терең түсінуге және әртүрлі кәсіби салаларда тиімді әрекет етуге ықпал етеді.

Кәсіби дискурс нақты қатысым жағдайына сәйкес келеді. Мұндағы ерекшелік, қатысым әдетте кәсіби мақсаттарға арналған және белгілі бір ұйымдағы адамдар арқылы жүзеге асырылады. Кәсіби дискурсты жұмыс орнындағы тапсырмаларды орындау үшін арнайы білімі бар мамандар қалыптастырады және жүзеге асырады.

Белгілі бір сала өкілдерінің кәсіби қатысым үдерісі көптеген лингвистикалық (тілдің лексикалық-грамматикалық ерекшеліктерімен) және экстралингвистикалық факторларға байланысты жүзеге асады. Кәсіби қатысым жағдаяттарының маңызды өлшемдеріне мыналар жатады:

- қатысым мақсаттары мен мотивтері;
- қатысымға қатысушылардың статусы мен рөлдері;
- қатысым модальділігі/тонус (ресми, бейресми, достық);
- қатысым түрі (ауызша не жазбаша, тікелей немесе қашықтан)» [7, 34 б.].

Бірқатар ғалымдар пікірлерінше, кәсіби дискурс бірнеше лингвистикалық өзекті белгілерге ие, олардың ең маңыздылары: қарым-қатынастың нақты мақсаты, нақты қатысушылары, нақты құндылықтары, арнайы стратегиялары, құқықтық қауымдастықтың барлық мүшелеріне ортақ дүниенің жалпы бейнесі, арнайы сипаттамалары болуымен сипатталады.

Көптеген ғалымдар кәсіби дискурстың негізгі сипаттарына мына аталғандарды жатқызады:

- нақты адресатқа бағытталуы (мәтін белгілі бір адресатқа, тілдік ортаға, кәсіби ортаға бағытталады);
- айтылым негізінен белгілі бір үлгі бойынша құрылады;
- тақырыптық жағынан шектелген, аяқталған қатысым;
- белгілі бір іс-әрекеттер нәтижесі, ерекше құрылымды және жанрлық белгілер жиынтығы қамтылған;
- объективтілік, мұнда эмоционалды лексика, шылаулар, лепті және сұрау құрылымдары аз қолданылады;
- нақтылық, синонимдердің болмауы, лексикалық қайталаулардың жиі қолданылуы, арнайы терминдерді, күрделі сөйлемдерді қолдану;
- стандарттылық;
- терминологияны қолдану, әртүрлі айтылымдарда (хабарлама, сұраныс, өтініш, арыз және т.б.);
- арнайы лексиканы, фразеологияны қолдану;
- тұрақты түрде қолданылатын құрылымдардың болуы;
- аббревиатуралар, клишелер және т.б. қолданылуы.

Кәсіби сөздер қатысымға қатысушының жеке іс тәжірибесін көрсететін сөз жүйесі, «бейресми қатысымда кәсіби тақырып бойынша маманның ауызекі сөзі барысында туындайтын және қызмет

ететін тіл бірлігі» [8, 19 б.]. Яғни, кәсіби дискурс мәтіндерінің лексикалық құрамы әртүрлі қысқартулар мен аббревиатуралардың, клишелердің кең қолданысымен сипатталады.

Сонымен қатар, кәсіби қатысым барысында сөз серіктестері қарым-қатынас нормаларынан ауытқуы мүмкін, сөз регистрі өзгеруі мүмкін, яғни сөз серіктестері кәсіби қарым-қатынастан тұлғааралық қарым-қатынасқа ауысқан кезде көп жағдайларда әртүрлі өзгерістер орын алады, бұл қатысымның лексикалық және грамматикалық деңгейлерін де өзгертеді.

Жоғарыда атап өтілгендей, кәсіби қатысым құрылымын дискурс мәтіндерінде кеңінен қолданылатын фразеологиялық бірліктер мен клишелер арқылы берілген дискурсивті формулалар құрайды. Сонымен кәсіби тілде жиі кездесетін тілдік құбылыстарға кәсіби жаргондар қолдану, тілдік стандарт нормаларынан ауытқу; аббревиатураларды лексикалық бірлік ретінде қолдану; эмоционалдық және мәдени сипатты кодификацияланбаған лексикалық бірліктерді қолдану жатады. Яғни, кәсіби қатысымды зерттеуде тілдің лексикалық жүйесі бірінші орында тұрады және кәсіби қатысым сипатын айқындайды.

Кәсіби дискурс терминология тұрғысынан қарастырғанда, кәсіби тілдер мен жаргондардың даму аспектісінде зерттеледі. Тілдік тұлғаның кәсіби дискурстағы терминологиясының қалыптасу, іріктелу және қызмет ету бағытын талдай келе, Н.П. Глинская мұны «белгілі бір кәсіби тілдік тұлғаның немесе мүшелері кәсіби өзара әрекеттесу арқылы біріккен біртұтас тілдік ұжымның мәтіндерінің континуумы» ретінде анықтайды [9, 80 б.].

Терминдер сөз серіктестері арасындағы қарым-қатынастың ресми, статустық бағытталған түрін сипаттайтын кәсіби қатысымның стандартталған нормативтік бірлігі болып табылады. Бұл тіл бірліктерінің негізгі міндеті кәсіби маңызды ақпаратты объективті, бейтарап және бір мағыналы түрде жеткізу болып табылады. Термин білімнің белгілі бір саласында пайда болады және қызмет етеді, кәсіби саланың мамандары қызметін ұйымдастыруға ықпал ететін арнайы білім құрылымдары болып табылады.

Терминология кәсіби қарым-қатынас тілінің ерекше құрамдас бөлігі болып табылады, ол кәсіптердің пайда болуымен және кәсіби ойлаумен байланысты туындаған. Көптеген зерттеушілер терминнің кәсіби ойлаудың вербалдандырылған нәтижесі, кәсіби қарым-қатынаста бағдарлаудың маңызды лингвокогнитивтік құралы болып табылатындығын атады.

Қорытынды

Сонымен қорыта кетсек, жоғарыда баяндалған, талқыланған ойларға сәйкес, кәсіби дискурстың ерекше лингвистикалық сипатқа ие екенін көруге болады, яғни нақты дискурс түріне тән клишелердің қолданылуы; мәтіндерде арнайы терминологияның, лексика мен фразеологизмдердің, қысқартылған сөздер мен аббревиатуралардың болуы. Осы қарастырылып отырған кәсіби дискурс тілдік қарым-қатынастың маңызды саласы болып отыр, сондықтан бүгінгі күні бұл саладағы зерттеулер, талдаулар лингвистика дамуына өз үлесін қосатыны сөзсіз.

ӘДЕБИЕТ

1. Шлёткина, М. А. Деловой дискурс как институциональное явление. Роль клише в деловом дискурсе / М. А. Шлёткина. — Текст : непосредственный // Современная филология : материалы I Междунар. науч. конф. (г. Уфа, апрель 2011 г.). — Уфа : Лето, 2011. — С. 222-227. — URL: <https://moluch.ru/conf/phil/archive/23/151/> (дата обращения: 07.04.2024).
2. Кубрякова, Е.С., Александрова, О.В. Виды пространств текста и дискурса. [Текст]/ Е.С. Кубрякова, О.В. Александрова. Категоризация мира: пространство и время. Материалы научной конференции. М., 1997.
3. Шпетный К.И. Прагматические параметры профессионального дискурса (на материале BBC News/News Front Page) // Вестник МГЛУ. 2010. Вып. 17 (596). С. 214–234. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=16322149>.
4. Jean-Michel, ADAM. Linguistique textuelle. Des genres de discours aux textes. Paris : Nathan, 1999. P. 39
5. Kong K. Professional discourse. Cambridge: Cambridge University Press, 2014
6. Шатурная, Е. А. Профессионально-ориентированный дискурс как объект овладения в неязыковом вузе / Е. А. Шатурная // Вестник Томского государственного университета. - 2009. - № 321. - С. 174-176.
7. Голованова, Е. И. Посвящение как жанр научного дискурса // Жанры речи : сб. науч. тр. Вып. 6. Жанр и язык. Саратов, 2009. С. 295-306.
8. Гарбовский Н.К. Сопоставительная стилистика профессиональной речи на материале русского и французского языков. Москва : ЛИБРОКОМ , 2009

9. Глинская Н. П. Основные тенденции развития лексической системы судебного дискурса: (на материале корпуса судебных решений Верховного суда США за период с 1789 по 2009 г.) / Глинская Нелли Петровна // Вестник Московского университета. Серия 19, Лингвистика и межкультурная коммуникация. - 2010. - № 4. - С. 28 - 38 : диагр. - Лит.: 9 назв.

УДК 81'253

Якунин Д.С.,
магистрант
ОП 7М0236 – Синхронный перевод
КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан
e-mail: yakunin.danil@list.ru

ВЕРОЯТНОСТНОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КАК СТРАТЕГИЯ СИНХРОННОГО ПЕРЕВОДА НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ

Аннотация: В статье рассмотрены различные подходы к определению вероятностного прогнозирования, представлены механизмы прогноза и его основные характеристики. Особое внимание уделено базовым методам вероятностного прогнозирования, к которым следует отнести контекстуальный анализ и знание предметной области перевода. Приведены примеры перевода научно-технической информации в процессе синхронного перевода.

Ключевые слова: вероятностное прогнозирование, контекстуальный анализ, знание предметной области, лингвистический избыток, паралингвистические элементы речи, речевая избыточность.

Якунин Д. С.,
магистрант
ОП 7М0236 – Синхронды аударма
Абылай хан атындағы ҚазУМОиМЯ,
Алматы, Қазақстан
e-mail: yakunin.danil@list.ru

ЫҚТИМАЛДЫҚТЫ БОЛЖАУ ҒЫЛЫМИ-ТЕХНИКАЛЫҚ АҚПАРАТТЫ СИНХРОНДЫ АУДАРУ СТРАТЕГИЯСЫ РЕТІНДЕ

Аннотация: Мақалада ықтималдықты болжауды анықтаудың әртүрлі тәсілдері қарастырылады, болжау механизмдері және оның негізгі сипаттамалары келтірілген. Ықтималдықты болжаудың негізгі әдістеріне ерекше назар аударылады, оған контекстік талдау және аударманың пәндік саласын білу кіреді. Синхронды аударма процесінде ғылыми-техникалық ақпаратты аудару мысалдары келтірілген.

Түйінді сөздер: ықтималды болжау, контекстік талдау, пәндік саланы білу, лингвистикалық артық, сөйлеудің паралингвистикалық элементтері, сөйлеудің артықтығы.

Yakunin D.S.,
Master's Degree student
OP 7M0236 – Simultaneous translation
Kazumo is named after Abylai Khan,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: yakunin.danil@list.ru

PROBABILISTIC FORECASTING AS A STRATEGY FOR SIMULTANEOUS TRANSLATION OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL INFORMATION

Abstract: The article discusses various approaches to the definition of probabilistic forecasting; the mechanisms of forecasting and its main characteristics are presented. Special attention is given to the basic methods of probabilistic forecasting, which include contextual analysis and knowledge of the subject area of translation. Examples are provided of the translation of scientific and technical information during simultaneous interpretation.

Keywords: probabilistic forecasting, contextual analysis, knowledge of the subject knowledge, linguistic excess, paralinguistic elements of speech, speech redundancy.

Введение

В современном мире синхронный перевод в сфере научно-технической коммуникации играет все более важную роль. Эффективный синхронный перевод научно-технической информации требует от синхрониста не только глубоких знаний в соответствующей области, но и умения прогнозировать ход речи оратора. Кроме того, переводчик должен обладать глубокими знаниями в научной и технической областях, способностью к быстрому анализу и принятию решений, навыками саморегуляции и способностью сохранять точность перевода в трудных условиях — то есть всеми качествами, необходимыми для осуществления качественного, полноценного синхронного перевода. Все это позволяет обеспечить бесперебойное общение между специалистами из разных государств на международных собраниях, симпозиумах, семинарах и других мероприятиях.

Тем не менее, синхронные переводчики в своей практической профессиональной деятельности сталкиваются с психологическими и практическими проблемами – это может быть и сложная или специализированная терминология в определенных научно-технических областях, ограниченное время на подготовку к мероприятиям, а также последствия стресса и множество других обстоятельств. Эти факторы (в том числе и человеческий фактор) оказывают существенное влияние на процесс перевода, что может привести к неточностям и ошибкам в устном переводе. Чтобы снизить нагрузку, синхронист прибегает к разнообразным стратегиям перевода.

Материалы и методы исследования: изучение теоретической литературы, относящейся к теме исследования, анализ, сравнение, обработка данных и интерпретация полученных результатов.

Результаты и обсуждения:

Одной из важных стратегий при синхронном переводе является вероятностное прогнозирование. Эта стратегия основана на предположении, что переводчик-синхронист может предсказать с некоторой степенью вероятности, какие слова и фразы будут встречаться в речи. Следовательно, это позволяет переводчику заранее подготовиться к переводу и сделать его более точным и плавным.

Впервые термин «*вероятностное прогнозирование*» ввел И.М. Фейгенберг, описывая его как процесс, при котором возникновение определенной первой ситуации становится сигналом для активации организма и подготовки к адекватной реакции на другую ситуацию. [8, с.63] По его словам, по мере того, как снижается достоверность прогноза, физиологические системы становятся более мобилизованными в ответ на сигнал о конкретной ситуации. Эта подготовка, основанная на вероятностной структуре прошлого опыта, подготавливает организм к действиям в предстоящих ситуациях.

По словам профессора Г.В. Чернова, вероятностное прогнозирование – это многоуровневый процесс с иерархической структурой, в котором, с помощью условных вероятностей, элементы на каждом уровне связаны между собой. [8, с.63]. Эти уровни состоят из слогов, слов, синтагм, высказываний, связанных сообщений и коммуникативной ситуации. Вероятность точного прогнозирования повышается благодаря большому излишку информации. И наоборот, вероятность точного прогнозирования снижается, при увеличении плотности и уменьшении избыточности информации в сообщении.

По мнению Г.Н. Анохина, понятие вероятностного прогнозирования вытекает из основополагающих методологических принципов упреждающего осмысления реальности и внешних событий внутри живого организма. Этот организм воспринимается как «основная форма приспособления живой материи к пространственно-временной структуре неорганического мира, в котором последовательность и повторяемость являются основными временными параметрами». [10, с.18]

По словам А.Ф. Ширяева, вероятностное прогнозирование помогает усовершенствовать понимание речи переводчику, позволяя, через восприятие наиболее информативных отдельных элементов, ему мысленно восстановить форму первичного высказывания. [12, с.69]

Суть механизма вероятностного прогнозирования заключается в том, что переводчик формулирует гипотезы относительно семантического или вербального развития речевого сообщения во время прослушивания. Как объясняет Л.С. Бархударов, эти гипотезы возникают в результате дальнейшего прогрессирования сообщения из неосознанной субъективной оценки вероятности. [13, с.9] По мере продолжения речевого сообщения переводчик либо подтверждает, либо отвергает эти гипотезы в критический момент на нескольких уровнях одновременно.

Первоначально механизм вероятностного прогнозирования рассматривался через призму теории вероятностей – математической дисциплины. Однако данный механизм имеет непосредственное отношение к речи — это не просто прямая последовательность взаимозависимых случайных элементов идентичного размера, а область, к которой обычно применяется теория вероятностей. Следовательно, такая модель оказалась недостаточной для понимания тонкостей синхронного перевода. Поэтому мы полагаем целесообразным прислушаться к выводам Г.В. Чернова о том, что психолингвистический механизм вероятностного прогнозирования играет значительную роль в формировании когнитивных процессов индивида, охватывая как специфические задачи, такие как синхронный перевод, так и общую речевую деятельность. Именно психолингвистический механизм вероятностного прогнозирования является основным при восприятии речи, среди других механизмов, как управление уровнем активности, осознание действия, паузы, запоминание и распределение внимания. А при формировании речи, основным инструментом восприятия служит механизм упреждающего синтеза. [15]

На наш взгляд, определение Г.В. Чернова представляется наиболее правильным, поскольку вероятностное прогнозирование следует признать структурированным феноменом, который включает единицы разных языковых уровней (например, лексического и синтаксического).

Вероятностное прогнозирование в процессе устного перевода может осуществляться в двух режимах – лингвистическом и экстралингвистическом.

Лингвистический режим основывается на использовании знаний грамматики, лексики и стилистики языка, что позволяет предсказать, какие слова и фразы могут быть использованы в следующей реплике.

Экстралингвистический режим базируется на результатах наблюдения внешних факторов, например, поведения спикера – его жестов, позы, мимики, движения разных частей тела, а также обстановки, времени и места проведения мероприятия. При этом существенно возрастает значимость личных качеств переводчика – его наблюдательность и умение интерпретировать невербальные жесты в нечто прогнозируемое.

Исходя из вышесказанного, можно выделить два метода вероятностного прогнозирования. Первый заключается в *контекстуальном анализе*. При научном и техническом переводе значительный акцент делается на переводе специализированной лексики. К специализированной лексике относятся термины и терминологические комбинации, встречающиеся в словарях разных наук и областей знаний, а также специфический жаргон и фразы, уникальные для профессионального дискурса в определенных областях.

Иными словами, переводчик-синхронист анализирует контекст уже сказанного, чтобы понять, о чем идет речь, и какие слова (фразы) наиболее вероятны в данной ситуации. В дальнейшем, имея примерную структуру речи какого-либо человека, процесс устного перевода становится удобнее и, вероятно, проще, что благотворно влияет на разгрузку мозга в процессе устного перевода.

Иногда один и тот же термин имеет различные значения в различных научных дисциплинах. Научные термины создаются на основе четко определенных принципов в конкретных областях. Однако, как и любое слово в языке, термины могут иметь несколько значений. Эта двусмысленность может возникать, когда один и тот же термин используется в разных научных дисциплинах. Например, в радиотехнике *valve* переводится, как *электронная лампа*, а в машиностроении *valve* – это клапан. Переводчики могут столкнуться с одной из проблем, когда один и тот же термин может иметь разные значения в зависимости от конкретного устройства или аппаратуры. Например, *key* – *ключ, шпилька, кнопка* и др. При выборе верного значения, контекст служит определяющим фактором при переводе. [20, с.4]

Второй метод, или даже условие успешного вероятностного прогнозирования – это *знание предметной области*. То есть, переводчик использует свои знания в направлениях, о которых идет речь, чтобы предсказать, какие термины и понятия могут быть использованы говорящим.

Как отмечалось ранее, при переводе терминов важно учитывать контекст, поскольку их значения могут варьироваться в разных научных областях или даже в пределах одной отрасли. Например, термин *“offset”* в текстах по машиностроению переводится как *отверстие*; в металлургии – *ответвление, смещение*; в строительстве – *отклонение, обходное звено*; в компьютерной технике – *рассогласование*. Существительное *“gear”* в текстах по машиностроению переводится как *приспособление, трубка, большое зубчатое колесо*, в авиационной технике – *шасси, опора*. В научных и технических текстах, относящихся к различным инженерным отраслям производства, этот термин означает *скорость, механизм, убор, снасти, аппарат, движимое имущество, передача, оснастка, инвентарь, шестерня, утварь*. [19, с.115]

Таким образом, база знаний переводчика способна смоделировать вероятную малую лексическую единицу, что также скажется на более эффективном переводе путем уменьшения нагрузки.

Вероятностное прогнозирование может использоваться не только во время перевода с одного языка на другой, но и на родном языке во время слушания. В таком случае успешнее прогнозируется смысл высказывания. Это происходит потому, что человек имея жизненный опыт, сам додумывает некоторую долю информации. Но, согласно Н.Д. Гальсковой, при восприятии иностранного языка, такого не наблюдается. [16 с.164] Избыточность языка – это своего рода помощник в прогнозировании. Это такие элементы, которые не связаны с содержанием речи и/или текста. Ими могут быть вводные слова, синонимичные выражения, тавтология и др. В этом промежутке у синхрониста существует резерв времени, чтобы спрогнозировать следующую единицу. Естественно, если используются широко употребляемые речевые и этикетные формулы, то процесс прогнозирования будет успешнее. Например, проходит Конференция ООН по изменению климата. Выступает спикер и, прежде всего, ему/ей нужно поприветствовать всех присутствующих. Спикер начинает с примерно такой фразы: *Excellencies, ladies and gentlemen/Excellencies, colleagues, friends...* - мы видим этикетную формулу приветствия, что переводится, как «*Ваши превосходительства, дамы и господа/Ваши превосходительства, коллеги, друзья...*»

Или же акустические элементы, какие как междометия, паузы, повышение и понижение голоса; визуальные – мимика, жесты, позы. Данные элементы входят в паралингвистические элементы речи, которые служат «сингалами ситуаций», способствуют удержанию внимания, усиливают понимание высказывания и уточняют содержание. [17]

Для того, чтобы сообщение было правильно понято, переводчику следует удерживать услышанные слова и фразы, использовать кратковременную память, связывать услышанное в контекст, а также получать новый опыт.

Заключение

Таким образом, нет никаких сомнений в том, что вероятностное прогнозирование играет ключевую роль в синхронном переводе, где его эффективность зависит от степени речевой избыточности. Большая избыточность в речи увеличивает вероятность успешного применения стратегии вероятностного прогнозирования. И наоборот, эта стратегия оказывается неэффективной в речах с минимальным лингвистическим избытком. Вероятностное прогнозирование часто позволяет переводчикам почти наверняка предвидеть продолжение предложения, особенно когда высока вероятность совпадения последовательностей слов.

ЛИТЕРАТУРА

1. <http://www.dslib.net/sravnit-jazykoved/strategii-v-sinhronnom-perevode.html>
2. <https://core.ac.uk/download/pdf/222815863.pdf>
3. https://www.tuchek.net/hft/broca_vernicke.htm
4. <https://www.nkj.ru/news/35449/>
5. <http://surl.li/saurv>
6. <http://surl.li/sausq>
7. Чернов Г.В. Теория и практика синхронного перевода – Москва, 1978. – 63 с.
8. Анохин П. К. Философские аспекты теории функциональной системы. – Москва, 1978. – 18 с.
9. Ширяев А.Ф. Синхронный перевод: деятельность синхронного переводчика и методика преподавания синхронного перевода – Москва, 1979. – 69 с.
10. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). – Москва, 1975. – 9 С.
11. <https://portal.tpu.ru/SHARED/g/GREDINA/four/Tab/NTD.pdf>
12. <http://publishing-vak.ru/file/archive-pedagogy-2017-6/15-anosova.pdf>
13. <https://nauchkor.ru/uploads/documents/60448e9fccefde000149d664.pdf>
14. <https://cyberleninka.ru/article/n/sinhronnyy-perevod-kak-germenevticheskaya-anomaliya/viewer>
15. <https://habr.com/ru/companies/contentai/articles/310362/>
16. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика – Москва, 2009. – 164 с.
17. Pease A. Body Language: How to read other's thoughts by their gestures. – Australia, 1988.
18. https://www.researchgate.net/publication/364939396_Probability_prediction_strategy_in_simultaneous_interpretation
19. <https://cyberleninka.ru/article/n/spetsifika-perevoda-terminologii-v-nauchno-tehnicheskikh-tekstah/viewer>
20. <https://studfile.net/preview/5621387/>

**СЕКЦИЯ 3.
ШЫҒЫСТАНУ МЕН АЙМАҚТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҚАТЫНАСТАР ТАРИХЫ МЕН СЫРТҚЫ САЯСАТТЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ;
ЖАҒАНДЫҚ ЖӘНЕ АЙМАҚТЫҚ ТҮРҒЫДАҒЫ ЗАМАНАУИ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР**

**СЕКЦИЯ 3.
АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ И РЕГИОНОВЕДЕНИЯ. АКТУАЛЬНЫЕ
ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ;
СОВРЕМЕННЫЕ МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ В ГЛОБАЛЬНОМ И
РЕГИОНАЛЬНОМ ИЗМЕРЕНИИ**

**SECTION 3.
CURRENT ISSUES OF ORIENTAL AND REGIONAL STUDIES. CURRENT PROBLEMS IN THE
HISTORY OF INTERNATIONAL RELATIONS AND FOREIGN POLICY. MODERN
INTERNATIONAL RELATIONS IN THE GLOBAL AND REGIONAL DIMENSIONS**

ӘОЖ 94(560):355.48

Акрамова Н.,
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
«7М03111-Халықаралық қатынастар»
мамандығы магистранты
Алматы, Қазақстан
e-mail: nazek.ak@mail.ru

**РЕСЕЙ-ТҮРІК ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫН НЫҒАЙТУДАҒЫ МӘДЕНИ
ДИПЛОМАТИЯНЫҢ РӨЛІ**

Түйін: Мемлекеттер арасындағы мәдени және гуманитарлық байланыстар өзара түсіністік, ынтымақтастық пен бейбітшілікті нығайтудың маңызды арналары болып табылады. Тарихи және мәдени мұралары бар екі ел Түркия мен Ресей жағдайында бұл байланыстар мәдени алауыздықты жоюда және халықтар арасындағы ізгі ниетті ілгерілетуде маңызды рөл атқарады. Бұл мақала Түркия мен Ресей арасындағы мәдени-гуманитарлық алмасулардың көп қырлы сипатын қарастырып, мұндай өзара әрекеттестіктердің екіжақты қарым-қатынастар мен аймақтық динамикаға әсерін зерттейді. Мәдени бағдарламаларды, гуманитарлық бастамаларды және білім беру саласындағы ынтымақтастықтарды талдау арқылы бұл жұмыс түрік және орыс халықтары арасындағы байланыстарды нығайту және көпір құрудағы бұл байланыстардың маңыздылығын көрсетеді.

Тірек сөздер: «мәдени байланыстар», Түркия, Ресей, тарихи мұралар, мәдени алмасулар, гуманитарлық бастамалар, білім саласындағы ынтымақтастық

Akramova N.,
Master degree student
«7M03111-International Relations»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: nazek.ak@mail.ru

**THE ROLE OF CULTURAL DIPLOMACY IN STRENGTHENING
RUSSO-TURKISH RELATIONS**

Abstract: Cultural and humanitarian ties between nations serve as essential conduits for fostering mutual understanding, cooperation, and peace. In the context of Turkey and Russia, two countries with rich historical and cultural legacies, these ties play a significant role in bridging cultural divides and promoting goodwill between their peoples. This article examines the multifaceted nature of cultural and humanitarian exchanges between Turkey and Russia, exploring the impact of such interactions on bilateral relations and regional dynamics. Through an analysis of cultural programs, humanitarian initiatives, and educational

collaborations, this paper highlights the importance of these ties in strengthening bonds and building bridges between the Turkish and Russian populations.

Keywords: «cultural ties», Turkey, Russia, historical legacies, cultural exchanges, humanitarian initiatives, educational collaborations

Заманауи халықаралық қатынастарды мәдениетсіз елестету мүмкін емес. Мәдениет белгілі бір елдің халықаралық аренада стратегиялық әрекетінің бөлінбес бір бөлшегі, сыртқы саяси мемлекеттік қызметінің айқындалушы сипаттамасы ретінде қарастырылады. Яғни, мәдени дипломатия сыртқы саясаттың ресми саласының бірі ретінде танылады. Бір сөзбен айтқанда, мәдени дипломатия көптеген мемлекеттердің дипломатиялық қызметінің маңызды саласы. Сондықтан да мәдени байланыстар – халықаралық қатынаста тиімді құрал бола алады. Себебі мәдени байланыс белгілі бір мемлекеттің ашықтығы мен сұхбаттастыққа ұмтылуына мүмкіндік береді [1, 25-66 бб.]. Қазіргі әлемде мәдени дипломатия мемлекеттердің сыртқы саясатындағы маңызды құралға айналууда. Ол елдер арасындағы достық қарым-қатынастарды орнату мен қолдауда, жұмсақ күшті таратуда және халықаралық назарды аударуда шешуші рөл атқарады. Ол елдер арасында достық қарым-қатынас орнатуға және қолдауға, жұмсақ күшті таратуға және саяси мақсаттарға жетуге көмектеседі.

Күрделі геосаяси динамикамен жүруді жалғастыра отырып, Түркия мен Ресей өзара диалог пен ынтымақтастыққа негізделген жарқын болашақты құруға, мәдени және гуманитарлық байланыстарын нығайтуға ауқымды жұмыстар атқаруда.

Мәдени алмасулар:

Түркия мен Ресей арасындағы мәдени алмасулар көркем спектакльдер, көрмелер, кинофестивальдар мен әдеби алмасу сияқты кең ауқымды іс-шараларды қамтиды. Бұл бастамалар екі елдің өнер қайраткерлеріне, ғалымдарына және мәдениет энтузиастарына бір-бірінің дәстүрлерімен және тың идеяларымен алмасу үшін мүмкіндіктер береді. Мысалы, Ресейдегі жыл сайынғы түрік фильмдері фестивалі және Түркиядағы орыс мәдени апталықтары екі халықтың бай мәдени әртүрлілігін көрсетіп, өзара түсіністік пен түсіністікті арттырады. Мұндай алмасулар мәдени дипломатияны дамытып қана қоймай, екіжақты байланыстарды нығайтуға және халықтар арасындағы байланысты ілгерілетуге ықпал етеді.

Гуманитарлық бастамалар:

Түркия мен Ресейдің гуманитарлық ынтымақтастығы мәдени алмасулардан тыс, ортақ қиындықтарды шешуге және әлеуметтік әл-ауқатты ілгерілетуге бағытталған әртүрлі бастамаларды қамтиды. Соңғы жылдары екі ел де гуманитарлық көмек көрсету, апатты жою операциялары және босқындарға көмек көрсету бағдарламалары бойынша ынтымақтасады. Мысалы, Түркияның миллиондаған сириялық босқындарды қабылдауы Ресеймен гуманитарлық көмек көрсету және қоныстандыру бастамалары бойынша ынтымақтастыққа түрткі болды. Сонымен қатар, халықтың осал топтарына медициналық көмек көрсету, білім беру және әлеуметтік қолдау көрсету бойынша бірлескен күш-жігер екі ел арасындағы гуманитарлық байланыстардың тереңдігін одан әрі көрсетеді.

Білім саласындағы ынтымақтастық:

Білім саласындағы ынтымақтастық Түркия мен Ресей арасындағы мәдени-гуманитарлық байланыстардың тағы бір іргетасы болып табылады. Академиялық алмасулар, студенттердің ұтқырлық бағдарламалары және бірлескен ғылыми жобалар академиялық ынтымақтастықты дамытады және білім мен тәжірибе алмасуды жеңілдетеді. Түркия мен Ресейдің көптеген университеттері студенттер мен ғалымдардың мәдениетаралық білім алу тәжірибесінен пайда алуына мүмкіндік беретін алмасу бағдарламаларын, шәкіртақыларды және бірлескен дипломдық бағдарламаларды ұсынады. Сонымен қатар, білім беру мекемелері арасындағы серіктестік диалогты жеңілдетеді, академиялық жетістіктерге қол жеткізеді және екі елдің адами капиталын дамытуға ықпал етеді.

Мемлекеттің сыртқы саясатында басқа да әдістер арасында мәдениеттің рөлін көтерудің себептері, оның тарих дәлелдеген халықаралық қатынасты үйлестіру процесінде тиімділігі болып табылады. Тәуелсіздік жылдары еліміз дінаралық өлшемдер мен мәдени үндестік мәселелерінде лайықты танылып, айтарлық тәжірибе жинақтады. Бүгінгі таңда Түркия 49 таяу және алыс шетелдермен, халықаралық ұйымдармен мәдениет саласындағы ынтымақтастық туралы келісімдерге қол қойды [2]. Мәдениет пен саясат бір-бірімен тығыз байланысты, сондықтан да оларды бір-бірінен бөле қарауға болмайды. Кез келген мемлекеттің сыртқы саясаты – халықаралық саясатта көрініс табатын оның мәдени, идеологиялық және ұлттық мүддесіне сәйкес қалыптасады. Себебі ұлы мемлекеттер өз мүддесін іске асыру үшін күресіп жатқанын ескеруіміз керек. Сондықтан да мәдениет еліміздің халықаралық қатынасына маңызды ықпал етеді. Осы орайда Түркия мен Ресей Федерация арасындағы мемлекет аралық қарым-қатынас жүйесін ретке келтіруде мәдениет және өнер

қызметкерлері, саясаткерлер, бұқаралық ақпарат құралдары және жалпы мәдениет процестерінің рөлі аса зор. Ресей Федерациясының көршілерімен, оның ішінде Түркиямен мәдени байланыстары мен халықаралық қатынастары тарихын зерттеу халықаралық қатынастар ғылымында тыңнан зерттеліп келе жатқан мәселе. Осы орайда ерекшеліктін мәселе, Ресей саясаттанушылары, тарихшылары, мәдениеттанушылары, саясаткерлер тарапынан әлі күнге дейін Ресейлік «мәдени дипломатияның» немесе халықаралық қауымдастыққа ұсынатын өзіндік бір идеяның өзегі әлі күнге дейін ашылмай келеді. Ресей Федерациясының сыртқы саяси бағытында «мәдени дипломатия» мәселелеріне ХХІ ғасырдың басынан бастап ерекше назар аударылып, халықаралық қауымдастықта жағымды имиджін қалыптастыру маңызды мәселеге айналды. 2012 жылы елшілердің Кеңесінде Ресей Федерациясының Президенті В.В. Путин: «Ресейдің шетелдегі бейнесін қалыптастырумен біз айналыспағандықтан, көп жағдайларда әлемдік өркениетке, мәдениетке Ресейдің қосқан үлесі шынайы түрде көрсетілмей, теріс арнада беріліп жүр. Ресейдің халықаралық қатынастардағы ұстанымы да бір жақты түрде қабылданады. Бұл мәселеде өз ұстанымдарымызды дұрыс түсіндіре алмаған біз ғана кінәліміз», деп тоғытқан [3]. Президент Путиннің мәлімдемесінде теріс түсініктер немесе біржақты көзқарастар салдарынан сыртқы әлем Ресейдің әлемдік өркениет пен мәдениетке қосқан оң жақтары мен қосқан үлесін көрмеуі мүмкін деген аландаушылық білдіреді. Ол Ресейдің шетелде өз имиджін қалыптастырумен белсенді түрде айналыспайтынын, сондықтан оның әлемдік қауымдастықтағы ұстанымы дұрыс емес бұрмалануы немесе жай түсінбеушілік болуы мүмкін екенін көрсетеді. Бұл мәлімдеме Ресейдің халықаралық сахнадағы позициясы мен жетістіктерін таныстыру және түсіндіру үшін белсенді мәдени дипломатия мен коммуникацияның маңыздылығын көрсетеді. Ресейдің мәдени, тарихи және геосаяси үлесін түсіну және тану ел туралы біржақты және теріс көзқарастарды жеңуге бірталай үлесін қосары сөзсіз.

Ресей мен Түркия мәдениеттері арқылы жұмсақ күш халықаралық қатынастарды қалыптастыру мен қолдауда маңызды рөл атқарады. Мәдени бағдарламалар, білім беру және басқа да мәдени бастамалар елдерге өз мүдделерін ілгерілетуге, олардың жұмсақ күшін нығайтуға және басқа елдермен және қоғамдармен диалог орнатуға көмектеседі. Ресей мен Түркия арасындағы мәдени алмасуды дамыту және қолдау халықаралық аренаға әсер етудің маңызды элементі болып табылады және ұзақ мерзімді және өзара тиімді серіктестік орнатуға ықпал етеді.

ӘДЕБИЕТ

1. Боненфант И, Динамика российско-турецких отношений в условиях нарастания глобальной нестабильности / под ред. В. В. Наумкина. - М.: Институт востоковедения РАН, 2014. – 96 с.
2. «Мәдениет саласын дамытудың 2006-2008 жылдарға арналған бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2005 жылғы 24 қарашадағы №1161 Қаулысы.
3. Ахмедханов Б. Между двух друзей // Однако. – 2010. – № 40. – С. 35-39.
4. Кудряшев И. Российско-турецкие отношения [Электронный ресурс] – URL: <http://iratvakan.com/news/112140.html> (дата обращения: 05.02.2021).
5. Мельникова К. Дипломат Петр Стегний о перспективах российско-турецких отношений [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.warandpeace.ru/ru/commentaries/view/96547/> (дата обращения: 06.02.2015).

ӘОЖ 327.1

Амангельдиева А.,
Магистрант
«7М03111-Халықаралық қатынастар»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: amangeldieva2305@gmail.com

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖҮЙЕДЕГІ КИБЕРҚАУІПСІЗДІК ПЕН ИНТЕРНЕТТІ ЗЕРТТЕУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Түйін: 21-ғасырдың өзара байланысты және цифрландырылған әлемінде Интернет халықаралық қатынастарды, экономикаларды және қоғамдарды қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Дегенмен, осы үдеріс нәтижесінде киберқауіпсіздік мәселесі туындайды, себебі виртуалды

аймақ мемлекеттік және мемлекеттік емес субъектілер үшін шайқас алаңына айналады. Бұл мақала халықаралық жүйе шеңберінде киберқауіпсіздік пен интернетті зерттеудің теориялық негізін ұсынады.

Тірек сөздер: киберқауіпсіздік, киберкеңістік, кибершабуыл, интернет, кибертерроризм, халықаралық қатынастар.

Amangeldiyeva A.,
Master's degree student
«7M03111- International Relations»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: amangeldieva2305@gmail.com

THEORETICAL BASIS OF STUDYING CYBERSECURITY AND THE INTERNET IN THE INTERNATIONAL SYSTEM

Abstract: In the interconnected and digitized world of the 21st century, the Internet plays a crucial role in shaping international relations, economies and societies. However, as a result of this process, cyber security issues arise as the virtual realm becomes a battleground for state and non-state actors. This article provides a theoretical basis for studying cybersecurity and the internet in the international arena

Keywords: cybersecurity, cyberspace, cyber attack, internet, cyber terrorism, international relations.

Интернеттің жылдам даму қарқыны географиялық шекаралардан асып, халықаралық жүйені қайта құруға, коммуникацияға, саудаға және басқаруға төңкеріс жасады. Бұл цифрлық трансформация әсіресе киберқауіпсіздік саласында жаңа қауіп-қатерлер тудырды. Әлем цифрлық инфрақұрылымға тәуелділігі артқан сайын, киберқауіпсіздік мәселесі халықаралық алаңдаушылықтың алдыңғы қатарына көтерілді. Цифрлық революция халықаралық қатынастардағы қауіпсіздік тұжырымдамасын өзгертті. Әдетте, қауіпсіздік ең алдымен әскери әлеует және аумақтық тұтастықпен байланысты болды. Алайда, киберкеңістік қауіпсіздіктің жаңа өлшемін енгізді, мұнда қауіптер виртуалды кеңістіктерден туындайды және маңызды инфрақұрылымды, экономикаларды және тіпті демократиялық процестерді нысанаға алады. Ақпараттық технологиялардың дамуы және киберкеңістіктің кең таралуы мемлекеттерге, корпорацияларға және қарапайым азаматтарға жаңа міндеттер мен қауіптер тудырады. Халықаралық жүйедегі киберқауіпсіздіктің теориялық негіздерін зерттеу осы қауіптердің сипатын түсінуге, тиімді қорғаныс стратегиялары мен жаһандық деңгейдегі ынтымақтастық жолдарын әзірлеуге мүмкіндік береді. Губайдуллина М. өз зерттеуінде цифрландыру ашықтық пен сенімсіздікті білдіретінін атап өтті, оның пікірінше, халықаралық аренада дипломатиялық қарым-қатынастар аясында цифрландыру елдің ұлттық қауіпсіздігіне қатер төндіреді [1]. Демек, цифрландыру халыққа көрсетілетін қызметтердің ашықтығы мен қолжетімділігін білдіреді, бұл өзімен бірге мемлекеттік басқару жұмысында және жергілікті деңгейде саясатты іске асыруда оң үрдіс әкеледі.

Мишра А., Гош С., Мишра Б. ұялы телефон, электрондық пошталардағы, онлайн банктердегі және адамдардың электронды жазбаларындағы деректердің құпиялылығын, қолжетімділігін және тұтастығын қамтамасыз ету басымдықтардың бірі болып табылатынын көрсетеді [2]. Олар ықтимал киберқауіптерді азайту үшін стратегиялық және басқару қызметтерінің, жоспарларының және қатерлерді басқару бағдарламаларының дайындығына назар аударады.

Киберқауіпсіздік саласындағы назар аударарлық еңбектің бірі ретінде Заң колледжінің профессоры Амос Н.Джораның еңбегін қарастырсақ болады. 2017 жылы жазған «Cybersecurity: Geopolitics, law, and policy» кітабында «киберкеңістікке» жаңа көзқарасты қарастырған. Интернет жеке немесе ұлттық кеңістік емес екені бәрімізге белгілі. Интернет әлеуметтік желілер арқылы барлығын біріктіреді, бұл жаһандық желіні пайдаланушылардың жеке деректеріне бірқатар қауіп төндіреді [3].

Сонымен бірге, Беатрис Н., Катберто В., Сезар Л. өз зерттеулерінде мемлекеттік басқару мен электронды үкімет арасында байланыс орнату қажеттігін атап өтеді, өйткені электрондық үкімет жаһанданумен байланысты шекаралары жоқ «киберкеңістік» [4]. Артықшылықтарға қарамастан, цифрлық қызметтерді қабылдау жүйені бұзу және кибершабуылдар салдарынан деректерді ұрлау сияқты тәуекелдерді тудырады.

1990 жылдардың аяғы мен 2000 жылдардың басында мемлекеттер ұлттық қауіпсіздік деңгейінде киберқауіпсіздіктің маңыздылығын мойындай бастады. Осы кезеңде маңызды ақпараттық инфрақұрылымды қорғау стратегияларын әзірлеуге баса назар аударылды. 2001 жылғы 11

қыркүйектегі оқиғалармен және одан кейін терроризмге қарсы күрестің күшеюімен киберқауіпсіздік жаңа серпін алды. Өл-Қаида сияқты ұйымдар өз қызметін үйлестіру үшін киберкеңістікті белсенді пайдалана бастады. Бұл кибертерроризмнің алдын алу және жаңа қауіптер жағдайында киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша стратегияларды әзірлеу қажеттілігіне әкелді. Америка Құрама Штаттары, Қытай және Ресей сияқты киберкеңістікте қуатты мемлекеттік субъектілердің пайда болуымен киберқауіпсіздік халықаралық қатынастардың маңызды аспектісіне айналды. Мемлекеттік жүйелерге жасалған шабуылдар, кибершпиондық және киберсоғыс ықтималдығы әлемдік форумдарда талқыланып, үкімет басшыларының назарында болды.

Шарон С., Александр С. Гиллис және Кейси Кларк «Киберқауіпсіздік деген не?» мақаласында киберқауіпсіздікті аппараттық құралдар, бағдарламалық қамтамасыз ету және деректер сияқты Интернетке қосылған жүйелерді киберқауіптерден қорғау деп қарапайым, бір мағыналы түрде анықтайды [5].

Киберқауіпсіздікті зерттеудің теориялық тәсілдері шеңберінде үш негізгі бағыт бөлінеді: реалистік, либералдық және конструктивистік. Реалистік көзқарас мемлекеттердің ролі мен киберсоғыс мүмкіндігіне назар аударады. Либералды көзқарас халықаралық ынтымақтастық пен киберкеңістіктегі әрекет нормаларын дамытудың маңыздылығын көрсетеді. Конструктивистік көзқарас мемлекеттер мен басқа субъектілер киберкеңістікті қалай қабылдайтынын және өзара әрекеттесуін және олардың киберқауіпсіздік стратегияларын қандай идеялар мен құндылықтар қалыптастыратынын түсіну қажеттілігін дәлелдейді.

Біріншіден, киберқауіпсіздікті зерттеуге реалистік көзқарас мемлекеттерді киберкеңістіктің негізгі субъектілері ретінде қарастыруға, олардың арасындағы нақты немесе ықтимал қақтығыстарға баса назар аударады. Бұл көзқарас халықаралық қатынастардағы реализм принциптеріне негізделген және мемлекеттер киберкеңістікте өздерінің қауіпсіздігі мен ықпалын қамтамасыз етуге ұмтылады деп болжайды.

Реалистік көзқарас шеңберінде киберқауіпсіздік ұлттық қауіпсіздік стратегиясының бөлігі ретінде қарастырылады. Киберсоғыс болу ықтималдылығына назар аударылады, яғни әскери немесе саяси мақсаттарға жету үшін кибершабуылдарды пайдалану. Мемлекеттер шиеленіс пен қақтығыстарға әкелуі мүмкін киберкеңістікте үстемдікке ұмтылатын негізгі субъектілер ретінде қарастырылады. Реалистік көзқарас сондай-ақ, ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін маңызды ақпараттық инфрақұрылымды қорғаудың және белсенді түрде киберсоғысқа дайындалудың маңыздылығын көрсетеді. Бұл көзқарас киберкеңістікте мемлекеттер бетпе-бет келуі мүмкін қауіптер мен тәуекелдерге назар аударады және ұлттық мүдделерді қорғауға бағытталған стратегияларды әзірлеуге ұмтылады.

Киберқауіпсіздікті зерттеудегі либералды көзқарас халықаралық ынтымақтастыққа және киберкеңістіктегі мінез-құлық нормаларын дамытуға баса назар аударуымен ерекшеленеді. Реалистік көзқарастан айырмашылығы, либералдық перспектива мемлекеттер мен киберкеңістіктегі басқа субъектілер ынтымақтастық пен халықаралық стандарттарды қалыптастыру арқылы ортақ мақсаттарға қол жеткізе алады деп есептейді.

Киберқауіпсіздікке либералды көзқарастың негізгі белгілерін қарастыратын болсақ, либералды көзқарас мемлекеттер киберкеңістікте ортақ стандарттар мен принциптерді әзірлеу үшін ынтымақтасу керек деген идеяға бағытталған. Бұл ақпарат алмасу, киберқылмыстың алдын алу бойынша бірлескен күш-жігер, кибермәселелер бойынша халықаралық үйлестіру тетіктерін құру. Либералдар желідегі мінез-құлық кодекстерін әзірлеу мен танудың маңыздылығын көрсетеді. Бұл нормалар кибершабуылдарды бейбіт мақсатта пайдалануды және мемлекеттер мен киберкеңістіктегі басқа субъектілердің жауапкершіліксіз әрекет етуін шектей алады. Сонымен қатар, либералды көзқарас БҰҰ сияқты халықаралық ұйымдардың киберқауіпсіздік стратегияларын әзірлеудегі ролін атап көрсетеді. Интернеттегі құқықтар мен бостандықтарды, соның ішінде сөз бостандығын, жеке өмірге қол сұғылмаушылықты және ақпаратқа еркін қол жеткізуді қорғауға мән береді. Олар демократия мен заң үстемдігінің іргелі құндылықтарына құрметпен қауіпсіздікті теңгеруге тырысады. Оған қоса, либералдар түсініспеушілік пен қақтығыстардың болу ықтималдығын азайту үшін киберкеңістіктегі ашықтық идеясын қолдайды. Бұған әрекеттер туралы ақпарат беру және кибер дауларды шешудегі ынтымақтастық міндеттемесі кіреді. Либералды көзқарас ортақ стандарттар мен халықаралық консенсуска ұмтыла отырып, киберқауіпсіздік мәселелері бойынша анағұрлым бірлескен және дипломатиялық перспективаны қамтамасыз етеді.

Конструктивистік көзқарасты қарастыратын болсақ, киберқауіпсіздікті зерттеудегі конструктивистік көзқарас киберкеңістіктегі стратегиялар мен өзара әрекеттесуді қалыптастырудағы идеялардың, нормалардың және құндылықтардың рөлдеріне бағытталған. Конструктивистер киберкеңістіктегі бірегейлікті қабылдау киберқауіпсіздік стратегияларын қалыптастыруда маңызды

рөл атқаратынын атап көрсетеді. Мемлекеттер мен басқа да субъектілер желілік ортада өзара әрекеттесу арқылы қалыптасуы мүмкін олардың кибербірегейлігіне негізделген көзқарастарын дамытады. Сонымен қатар, конструктивистер киберкеңістікте қандай идеялар мен нормалар бар екенін және олардың қалай әсер ететінін талдайды. Мысалы, киберқауіпсіздік идеясын жаһандық құндылық ретінде ілгерілету ынтымақтастықты және халықаралық стандарттарды дамытуды ынталандыруы мүмкін. Бұл көзқарас, оқиғалар мен өзара әрекеттесу нәтижесінде мемлекеттер мен мемлекеттік емес субъектілердің кибер бірегейлігі уақыт өте келе қалай өзгеретінін зерттейді. Бұл жаңа технологияларға бейімделуді, құндылықтарды өзгертуді және киберкеңістікте жаңа нормаларды құруды қамтиды. Онлайн орталардағы өзара әрекеттесу нормалар мен идеялардың эволюциясына, сондай-ақ қатысушыларды киберқауіптерді қабылдаудың және оларға жауап берудің жаңа тәсілдеріне үйретуге әкелуі мүмкін. Конструктивистік көзқарас тек техникалық аспектілерді ғана емес, сонымен қатар киберкеңістіктегі мінез-құлықты қалыптастыратын әлеуметтік-мәдени және идеологиялық факторларды ескере отырып, киберқауіпсіздікке кеңірек көзқарасты қамтамасыз етеді.

Осылайша, сипатталған үш теориялық тәсілдер халықаралық жүйедегі киберқауіпсіздікті зерттеуге әртүрлі перспективалар береді, бұл күрделі және динамикалық саланы түсінуге әртүрлілік қосады.

Киберқауіпсіздік жеке адамдар үшін ғана емес, сонымен қатар әрбір мемлекеттің қауіпсіздігіне нақты қауіп төндіретін ажырамас мәселеге айналды. Бүкіл әлем бойынша нақты уақыт режимінде киберқауіптерді бақылауға мүмкіндік беретін ақпараттық ресурсқа сәйкес күн сайын дүние жүзінде 40 миллионнан астам кибершабуыл тіркеледі [6]. Бұл статистика киберқауіпсіздік проблемасының өзектілігі мен ауқымын көрсетеді, ол маңызды назар аударуды және қорғау шараларын талап етеді. Цифрлық қауіпсіздік стратегиялары мен құралдарын үздіксіз жетілдіру қажеттілігін көрсететін киберқауіптердің барған сайын күрделі және кеңінен таралып жатқанын түсіну маңызды.

Киберқауіпсіздік мәселелері әртүрлі жолдармен ұлттық шекарадан асып түседі. Интернет инфрақұрылымы ғаламдық сипатқа ие. Бір елдің шабуылдаушылары басқа аймақтардағы компьютерлерге шабуыл жасаса да, шабуылдың артында кім тұрғанын анықтау қиынға соғуы мүмкін, тіпті кей жағдайда жасырын қалуы да ықтимал. Жаһандық компаниялар әлемнің әртүрлі бөліктерінде осалдықтарды анықтайтын және оларға қарсы тұра алатын бағдарламалық қамтамасыз ету, аппараттық және қауіпсіздік қызметтерін ұсынады. Тіпті ең киберқауіпсіз елдер де толық қорғауды қамтамасыз ете алмайды. Бүгінгі таңдағы бірден-бір түбегейлі шешім – ақпараттық технологияларды пайдаланудан толығымен бас тарту және ғаламдық интернеттен ажырату. Алайда, ұлттық экономикаға, әскери құрылымдарға және ақпараттық технологияларға тәуелді басқа жүйелерге оның апатты салдарын ескере отырып, мұндай сценарий дамыған елдерде мүмкін емес дерлік [7].

Киберқауіпсіздікті қамтамасыз етудің әлдеқайда тиімді жолы халықаралық ынтымақтастық. Ақпарат алмасу халықаралық ынтымақтастықтың ең танымал түрі болып табылады, дегенмен қазіргі уақытта киберқауіпсіздік туралы ақпараттың қандай түрі және кімге, қандай мақсаттарда және қандай шарттарда бөлісетіні туралы өте аз белгілі.

Киберкеңістікті барлығына ортақ пайдалану туралы ресми келісімдер мен өзара түсіністік туралы меморандумдар киберкеңістіктегі ынтымақтастық нормаларын әзірлеу негізінің маңызды бөлігі болып табылады. Соңғы бірнеше жылда әртүрлі халықаралық платформаларда ақпарат алмасу, киберқауіпсіздіктің ұлттық стратегияларын және әрекет ету тетіктерін әзірлеудің жаңа тәсілдерін әзірлеу қажеттігі бірнеше рет айтылды. Мұның бәрі түсініспеушіліктер мен қақтығыстардың қауіпін азайта отырып, өзара киберқауіпсіздікті арттыра алады.

ХЭБО (Халықаралық электр байланысы одағы) әзірлеген жаһандық киберқауіпсіздік индексі киберқауіпсіздік саласындағы жағдайды анықтау үшін қолданылады. Киберқауіпсіздік жағдайы – бұл елдің, ұйымның немесе компанияның киберқауіпсіздік мүмкіндіктерінің сипаттамасы. Киберқауіпсіздік жаһандық индексі – бұл елдердің киберқауіпсіздік жөніндегі міндеттемелерін бағалайтын, олардың киберқауіпсіздік көрсеткіштерін және жақсарту бағыттарын анықтайтын әлеуетті арттыру құралы. Елдің киберқауіпсіздік көрсеткіштерінің жай-күйін ХЭБО бағдарламасында анықталған бес принцип негізінде бағалауға болады [8]. Атап айтқанда, елдер киберқауіпсіздік жаһандық индексі ұпайларын осы бес принципке берілгендік деңгейіне қарай алады. Бұл бағалаулар елдерді келесі топтарға бөледі: жаңадан бастағандар, осы принциптерді ұстанатын дамушы елдер, осы қағидаттарға жоғары міндеттемелер қабылдаған жетекші елдер.

Дегенмен, Оксфорд университетіндегі Киберқауіпсіздік әлеуетін дамытудың жаһандық орталығы (GCSCC) әзірлеген киберқауіпсіздік саласындағы елдердің жағдайын баламалы бағалау (Cybersecurity Capacity Maturity Model) бар.

Бағалау елдердің «киберқауіпсіздікті реттеу және стратегиясы», «кибермәдениет және қоғам», «киберқауіпсіздік бойынша білім, оқыту және дағдылары», «нормативтік база», «стандарттар», ұйымдар мен технологиялар салаларындағы күш-жігерін сараптау арқылы анықталады. Бұл бағалау елдерге олардың мүмкіндіктерінің жетілу деңгейі туралы ақпарат береді, нақтылап айтсақ бастапқы деңгей: киберқауіпсіздік болмаған кезде немесе енді ғана дами бастағанда, жанадан пайда болған киберқауіпсіздік деңгейі, белгілі бір деңгейде киберқауіпсіздік болған кезде, бірақ ресурстарды бөлу мәселесіне ең аз назар аударылатын жағдайда, стратегиялық деңгей, динамикалық деңгейде, киберқауіпсіздік шаралары өзгермелі жағдайлар мен қажеттіліктерге бейімделген кезде [9].

Жұмағалиев А., цифрландыруды енгізу еңбек нарығына және білім сапасына қойылатын талапқа әсер ететінін атап өтеді. Сонымен бірге ол цифрландыру кибершабуылдардың ықтимал қауіп-қатер деңгейін арттыратынын, алайда киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелері Қазақстан Республикасымен қарастырылғанын, дегенмен де Қазақстан киберқауіпсіздік тұрғысынан нормативтік-құқықтық негізін дамыту қажет екенін атап өтті [10].

Қорытындылай келе, халықаралық жүйедегі киберқауіпсіздіктің теориялық негізі киберкеңістіктің сипаты мен мәселелері туралы әртүрлі көзқарастарды бейнелейтін кешенді тәсілдер жиынтығы болып табылатынын атап өтуге болады. Реалистік көзқарас мемлекет қорғанысының қажеттілігін және киберсоғыс мүмкіндігін атап көрсетеді, либералдық көзқарас халықаралық ынтымақтастық пен ортақ нормаларды әзірлеуді талап етеді, ал конструктивтік көзқарас бірегейлік стратегияларын қалыптастырудағы идеялар мен нормалардың рөліне назар аударады. Бұл көзқарастар бірге киберқауіпсіздікті талдау мен саясатты әзірлеуге арналған құралдардың кең ауқымын қамтамасыз етеді

ӘДЕБИЕТ:

1. Губайдуллина М. Внешнеполитическая деятельность и дипломатия в современных условиях транспарентного информационного пространства // *International Relations and International Law Journal*. - 2018. - Т. 79, No3. - С. 14.
2. Mishra A., Ghosh S., Mishra B. K. Cybersecurity: A Practical Strategy Against Cyber Threats, Risks with Real World Usages // *Cyber Security in Parallel and Distributed Computing: Concepts, Techniques, Applications and Case Studies*. 2019. - С. 207-220.
3. Guiora A. N. Cybersecurity: Geopolitics, Law, and Policy. //- CRC Press, 2017. 170 P.
4. Beatriz N., Cutberto V., Cesar L., Electronic government and social satisfaction: analysis of social conditions for Tijuana // *Вопросы государственного и муниципального управления*. - 2018. - №6. С. 84-97.
5. «What is cybersecurity?», by Sharon Shea, Executive Editor, Alexander S. Gillis, Technical Writer and Editor, Casey Clark, Technology company «TechTarget» // Official website www.techtarget.com—URL: <https://www.techtarget.com/searchsecurity/definition/cybersecurity>
6. Бүкіл әлем бойынша нақты уақыт режимінде киберқауіптерді бақылауға мүмкіндік беретін ақпараттық ресурс // www.threatmap.checkpoint.com
7. «International Cybersecurity Information Sharing Agreements», authors Theresa Hitchens and Nils Goren, Published by: Center for International & Security Studies, U. Maryland;
8. Халықаралық электр байланысы одағының www.itu.com ресми ақпараттық ресурсы - URL: <https://www.itu.int/en/mediacentre/Pages/pr06-2021-жаһандық-киберқауіпсіздік-индекс-төртінші-шығарылым.asp>.
9. Global Cyber Security Capacity Centre, 2016.
10. Жұмағалиев А. The Boston Consulting Group review. // *Специальный выпуск: Казахстан, обозрение*. 2018. С.1-66.

Бекбергенова Г.М.,
Старший преподаватель
Университета Международного Бизнеса
имени Кенжегали Сагадиева
Алматы, Казахстан
e-mail: chaihi79@mail.ru

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ИЗМЕНЕНИЯ КЛИМАТА: ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Аннотация: Статья посвящена анализу геополитических вызовов и возможностей для международного сотрудничества в контексте изменения климата. Подробно рассматриваются такие проблемы, как угрозы безопасности, миграция и конфликты, экономические убытки, неравенство между странами и общинами, обусловленное их разной способностью к адаптации к изменению климата. Изменение климата представляет собой глобальный вызов, который требует скоординированных действий со стороны всех стран мира. Данная проблема открывает новые возможности для сотрудничества и инноваций в области разработки и внедрения низкоуглеродных технологий.

Ключевые слова: изменение климата, геополитика, безопасность, миграция, экономика, неравенство, сотрудничество, Парижское соглашение, устойчивое развитие.

Bekbergenova G.M.,
Senior Lecturer
Kenzhegali Sagadiev
University of International Business
Almaty, Kazakhstan
e-mail: chaihi79@mail.ru

GEOPOLITICAL CONSEQUENCES OF CLIMATE CHANGE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR INTERNATIONAL COOPERATION

Abstract: The article is devoted to the analysis of geopolitical challenges and opportunities for international cooperation in the context of climate change. Issues such as security threats, migration and conflict, economic losses, and inequalities between countries and communities due to their varying ability to adapt to climate change are examined in detail. Climate change is a global challenge that requires coordinated action from all countries of the world. This challenge opens up new opportunities for collaboration and innovation in the development and deployment of low-carbon technologies.

Keywords: climate change, geopolitics, security, migration, economics, inequality, cooperation, Paris Agreement, sustainable development.

Изменение климата стало одним из наиболее острых глобальных вызовов, стоящих перед человечеством. Оно не только влияет на экологическую устойчивость планеты, но и имеет серьезные геополитические последствия, включая угрозы безопасности, экономические потери и социальные конфликты. В этой статье будут рассмотрены ключевые вызовы и возможности для международного сотрудничества в контексте изменения климата.

Глобальные вызовы

Изменение климата приводит к ряду геополитических вызовов, которые имеют широкий спектр последствий. Одним из них является угроза безопасности, особенно для уязвимых регионов, таких как островные государства и регионы с низкими берегами (Мальдивы, Тихоокеанские острова, Бангладеш, Нидерланды, Майотта и другие острова Индийского океана). Повышение уровня моря, частые природные бедствия и ухудшение условий жизни приводят к усилению миграционных потоков и конфликтов за ресурсы, что может привести к увеличению числа беженцев и дестабилизации регионов [1, с.10].

Изменение климата является одним из наиболее серьезных вызовов, с которыми сталкивается человечество в XXI веке. Этот процесс оказывает глобальное воздействие на экологическую систему

планеты и человеческое общество, создавая целый ряд вызовов, которые требуют немедленного внимания и совместных усилий для преодоления.

Какая сегодня картина в целом наблюдается по миру. Повышение температуры. Глобальное потепление ведет к увеличению средней температуры на поверхности Земли. Это вызывает различные негативные последствия, включая учащение экстремальных погодных явлений, пожаров, засух и наводнений, а также угрозу для сельского хозяйства, водных ресурсов и здоровья людей.

Изменение экосистем. Изменение климата приводит к дестабилизации экосистем, вызывая сдвиги в распределении видов, ухудшение качества почвы и воды, а также угрожая биоразнообразию. Это может иметь серьезные последствия для продовольственной безопасности и экологического баланса.

Повышение уровня мирового океана. Таяющие ледники и снег приводят к повышению уровня мировых океанов. Это угрожает прибрежным городам и населенным пунктам, приводит к эрозии берегов и соленению пресных вод, а также угрожает биоразнообразию в прибрежных зонах.

На повышении уровня мирового океана хотелось бы остановиться более подробно. Какую картину мы наблюдаем в последнее время. Вечные льды тают. И этот лёд течет, превращаясь в воду и поднимает уровень воды в катастрофических размерах.

Относительно недавняя статистика. Ещё в 2011 году совместно американо-российская экспедиция обнаружила на Дальнем Востоке - Аляске и Чукотке в районе Беренгового пролива невероятно быстрое таяние вечных ледников. В 2019 году в Антарктиде от вечных льдов откололся огромный айсберг объёмом 370 млрд. тонн [2].

Какие экологические последствия имеет данный процесс - таяние ледников приводит к выделению из кристалл-гидратов кластера льдов Метана, который в огромном количестве содержится в каждой ячейке льда. Метан в 86 раз сильнее обладает парниковым эффектом, чем диоксид углерода. Следовательно, CO_2 умножаем на 86 и видим, что масштаб катастрофы, к сожалению, очевиден.

Последние расчёты с суперкомпьютеров Америки показали, что если процесс таяния ледников будет двигаться такими же быстрыми темпами, то катастрофа просто неизбежна. Какие неутешительные прогнозы данная картина даёт:

- Уровень мирового океана к 2050 году поднимется на 64 метра!!!
- Будут затоплены многие прибрежные регионы: Мальдивы, Майами (80%), часть Нью-Йорка (к 2035 году 40% будет затоплена)

Уже сейчас оголены Шпицберген, Гренландия, более пяти крупных островов в Карском море, а 8 из 13 Соломоновых островов уже ушли под воду [3].

Учёные-экологи уже давно говорят об этом. Учитывая их авторитетное мнение, хотелось бы остановиться на тех данных, которые даёт *Валерий Самсонович Петросян* - советский и российский химик, специалист по токсикологии окружающей среды. Именно он ещё несколько лет назад дал сенсационное интервью российскому журналисту Владимиру Познеру, в котором рассказал об экологических проблемах, в том числе связанных с таянием «вечных льдов» [4].

Петросян, как и другие учёные говорит, что процесс практически невозможно повернуть вспять. Единственный выход – это переход на низкоуглеродную энергетику. Что это значит? То, что человечество должно перестать жечь уголь, нефть и газ. Но готово ли мировое сообщество к этому – очень сложный вопрос.

Вывод – в атмосферу продолжает выделяться диоксид углерода, а это означает, что лёд будет продолжать таять.

Следующий немаловажный аспект - Миграции и конфликты. Изменение климата увеличивает уровень миграции населения, вызванный плохими климатическими условиями, утратой средств к существованию и конфликтами за ресурсы. Это создает социальные и экономические напряженности, а также может привести к усилению международных конфликтов.

Экономические убытки от изменения климата ощущаются на различных уровнях, включая сельское хозяйство, туризм, страхование и инфраструктуру. Повышение стоимости адаптации к климатическим изменениям и смягчения их последствий также становится серьезной экономической нагрузкой.

Изменение климата влияет на здоровье человека через увеличение числа экстремальных температур, распространение инфекционных болезней, ухудшение качества воздуха и воды, а также угрозу пищевой безопасности.

Из всего видно, что глобальные вызовы изменения климата требуют комплексного и согласованного подхода на международном уровне. Совместные усилия в области сокращения

выбросов парниковых газов, адаптации к изменениям климата и разработки устойчивых технологий являются ключевыми факторами для обеспечения устойчивого развития и сохранения жизни на Земле.

Неравенства и уязвимость

Изменение климата оказывает неравномерное воздействие на различные регионы и страны по всему миру, что усиливает существующие неравенства между ними и внутри них.

Экономические неравенства. Бедные страны и общины обычно наиболее уязвимы перед последствиями изменения климата из-за их ограниченных ресурсов и меньшей способности к адаптации. Они чаще сталкиваются с более сильными климатическими экстремумами, такими как засухи, наводнения и штормы, что приводит к потере урожаев, разрушению инфраструктуры и ухудшению жизненных условий. В результате экономические неравенства между богатыми и бедными странами увеличиваются.

Изменение климата может привести к ухудшению доступа к водным ресурсам, плодородным почвам и другим природным ресурсам. Это создает дополнительные неравенства в доступе к основным жизненно важным ресурсам между различными общинами и группами населения внутри страны и между странами.

Климатические изменения могут привести к усилению миграционных потоков из-за потери средств к существованию, разрушения домов и ухудшения условий жизни. Большинство мигрантов в результате климатических изменений бегут из бедных стран и общин, и это может усилить напряженность и конфликты в странах, принимающих их.

Климатические изменения могут увеличить распространение инфекционных болезней, ухудшить качество воздуха и воды, а также вызвать пищевые кризисы. Это в свою очередь может привести к увеличению заболеваемости и смертности в бедных общинах, усиливая неравенства в доступе к здравоохранению.

Бедные страны и общины могут столкнуться с ограниченными возможностями в образовании и развитии из-за неспособности к адаптации к климатическим изменениям. Например, дети из бедных семей могут быть вынуждены прекратить обучение из-за потери урожаев или вынуждены заниматься дополнительным трудом для обеспечения семьи [5].

В целом, изменение климата усиливает существующие неравенства, создавая дополнительные вызовы для развивающихся стран и общин, а также увеличивая глобальные различия в благосостоянии и качестве жизни. Это подчеркивает необходимость международного сотрудничества и солидарности в борьбе с изменением климата и его последствиями.

Международное сотрудничество и инструменты решения

Для эффективного преодоления геополитических вызовов, связанных с изменением климата, необходимо укрепление международного сотрудничества. Существует ряд международных соглашений и инициатив, направленных на улучшение экологии в мире:

- **Парижское соглашение:** это одно из наиболее известных и значимых международных соглашений в области экологии. Подписанное в 2015 году, оно призвано ограничить глобальное потепление ниже 2 °C по сравнению с доиндустриальным уровнем и принять меры для ограничения потепления до 1,5 °C [6].

- **Киотский протокол:** этот протокол, принятый в 1997 году, устанавливает обязательные цели по сокращению выбросов парниковых газов для развитых стран. Целью является снижение эмиссий в рамках периода с 2008 по 2012 годы [7].

- **Стокгольмская конвенция о стойких органических загрязнителях (СОЗ):** принятая в 2001 году, эта конвенция направлена на ограничение и устранение производства, использования и выпуска в окружающую среду СОЗ. Они включают в себя такие вещества, как ДДТ и полициклические органические соединения [8, с.46].

- **Рио-20 (Рио+20):** эта конференция, проведенная в 2012 году в Рио-де-Жанейро, выделила ряд приоритетных целей в области устойчивого развития и охраны окружающей среды, включая улучшение доступа к чистой воде и повышение энергоэффективности.

- **Конвенция о биологическом разнообразии (КБР):** принятая в 1992 году, эта конвенция направлена на сохранение и устойчивое использование биологического разнообразия на Земле, включая охрану видов и экосистем [9].

• **Конвенция по сохранению мигрирующих видов диких животных (CMS):** эта конвенция, принятая в 1979 году, призвана обеспечить сохранение и управление мигрирующими видами диких животных и их местами обитания на международном уровне [10].

• **Монреальский протокол:** принятый в 1987 году, этот протокол устанавливает меры по ограничению производства и потребления веществ, разрушающих озоновый слой, таких как хлорфторуглероды (ХФУ).

Эти и другие международные соглашения и инициативы играют важную роль в содействии сотрудничеству между странами и решении экологических проблем в мире.

Изменение климата представляет собой огромный вызов для международного сообщества, но также открывает новые возможности для сотрудничества и инноваций. Эффективное международное сотрудничество в области климата является ключевым фактором для обеспечения безопасности, стабильности и устойчивого развития нашей планеты.

ЛИТЕРАТУРА

1. Рэйчел Карсон Безмолвная весна Перевод с английского. - Москва: Прогресс, 1965. - 216 с.
2. От Антарктиды откололся айсберг весом 315 млрд тонн // BBC News Русская служба URL: <https://www.bbc.com/russian/news-49887552> (дата обращения: 28.03.2024).
3. Ученые предрекли ускорение таяния ледников в Западной Антарктиде // Ведомости URL: <https://www.vedomosti.ru/ecology/climate/articles/2023/10/24/1002235-uchenie-predrekli-uskorenie-tayaniya-lednikov-v-zapadnoi-antarktide> (дата обращения: 29.03.2024).
4. Познер // Первый Канал URL: <https://www.1tv.ru/shows/pozner/vypuski/gost-valeriy-petrosyan-rozner-vypusk-ot-21-10-2019> (дата обращения: 28.03.2024).
5. Бедным и уязвимым странам необходима поддержка в адаптации к изменению климата // IMF BLOG URL: <https://www.imf.org/ru/Blogs/Articles/2022/03/23/blog032322-poor-and-vulnerable-countris-need-support-to-adapt-to-climate-change> (дата обращения: 29.03.2024).
6. Организация Объединенных Наций "ПАРИЖСКОЕ СОГЛАШЕНИЕ" от 22.04.2016 2016 г. - с изм. и допол. в ред. от 22.04.2016.
7. Что такое Киотский протокол? // United Nations Climate Change URL: https://unfccc.int/ru/kyoto_protocol#:~:text=%D0%9A%D0%B8%D0%BE%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%20%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B8%D1%82%20%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%8E%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9,%D1%81%D0%BE%D0%BE%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B8%D0%B8%20%D1%81%20%D1%81%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%BC%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%BC%D0%B8%20%D0%BE%D0%B1%D1%8F%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%D0%BC%D0%B8. (дата обращения: 29.03.2024).
8. П.Н. Косырев ПЕРСПЕКТИВЫ УЧАСТИЯ И ЗАДАЧИ МЧС РОССИИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТОКГОЛЬМСКОЙ КОНВЕНЦИИ О СТОЙКИХ ОРГАНИЧЕСКИХ ЗАГРЯЗНИТЕЛЯХ // Технологии гражданской безопасности. - 2021. - №4. - С. 46-51.
9. Конвенция о биологическом разнообразии // ООН URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/biodiv.shtml (дата обращения: 29.03.2024).
10. "Конвенция по сохранению мигрирующих видов диких животных" от 23.06.1979 2003 г. - с изм. и допол. в ред. от 23.06.1979.

Бекенова А.

Магистрант

“7M03111 - Международные отношения”

КазУМОиМЯ им.Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: bekenovaayam@gmail.com

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ БОТОВ И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В МАНИПУЛЯЦИИ ИНФОРМАЦИЕЙ В ПОЛИТИЧЕСКИХ ЦЕЛЯХ

Аннотация: В данной статье рассматривается ситуации по использованию ботов и искусственного интеллекта в манипуляции информацией в политических целях. Рассмотрены последствия для демократических институтов и процессов, а также угрозы и риски для современного общества.

Ключевые слова: интернет, манипуляция, искусственный интеллект, фейковые новости

Bekenova A.

Master's student

“7M03111 - International relations”

AblaiKhan KazUIR&WL

Almaty, Kazakhstan

e-mail: bekenovaayam@gmail.com

THE USE OF BOTS AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MANIPULATING INFORMATION FOR POLITICAL PURPOSES

Abstract: This article discusses the use of bots and artificial intelligence in manipulating information for political purposes. The consequences for democratic institutions and processes, as well as threats and risks for modern society are considered.

Keywords: internet, manipulation, artificial intelligence, fake news

Введение

С развитием глобализации и увеличением доступа к интернету фейковые новости стали все более распространенным явлением, которое оказывает серьезное воздействие на политическую среду. Эти искаженные или выдуманные сообщения представляют собой мощный инструмент для манипуляции общественным мнением и формирования политических предпочтений. Фейковые новости часто используются для дискредитации оппонентов, создания иллюзии общественной поддержки определенных политических сил или ослабления доверия к традиционным информационным источникам.

Особенно опасным становится использование ботов и искусственного интеллекта для автоматизации распространения фейковых новостей в социальных медиа [1]. Автоматизированные боты могут создавать, комментировать и распространять ложную информацию, обеспечивая ее широкий охват и влияние. Этот процесс может привести к быстрому распространению дезинформации, прежде чем правдивость сообщений будет проверена.

Такое медийное воздействие оказывает серьезное воздействие на политическую атмосферу, затрудняя формирование объективного восприятия политических событий и обостряя политическую напряженность. В результате это может привести к усилению политических конфликтов, падению доверия к демократическим институтам и ослаблению основ демократии.

Роль ботов и искусственного интеллекта в политической манипуляции

Боты и искусственный интеллект могут быть задействованы в распространении дезинформации путем автоматизированного создания и распространения ложной информации через социальные медиа и другие онлайн-платформы. Боты могут быть запрограммированы для повторного опубликования ложных новостей, комментирования, лайков, и т.д., что может создать ложное впечатление о широкой поддержке или актуальности определенной информации.

Автоматизированные программные агенты, или "боты", способны выполнять определенные задачи в Интернете без вмешательства человека. Боты могут использоваться в политических

манипуляциях для автоматического репоста и комментирования сообщений, а также для создания и распространения фальшивых новостей и дезинформации в попытке изменить общественное мнение и продвигать определенные политические цели. Боты могут быть запрограммированы как на нападки на оппонентов, так и на поведение в пользу определенных политических кандидатов, партий или убеждений [2].

В контексте политического манипулирования искусственный интеллект (ИИ) означает применение компьютерных систем и алгоритмов с возможностями анализа данных, прогнозирования поведения пользователей и создания персонализированного контента. Искусственный интеллект может использоваться в политике, автоматически создавая фальшивые новости и дезинформацию, придумывая тренды в социальных сетях и подстраивая сообщения и рекламу под интересы и предпочтения каждого пользователя [3, с.23-33]. Искусственный интеллект может быть использован для более эффективного и масштабного манипулирования политикой, в то же время затрудняя выявление и обращение вспять последствий такого манипулирования.

Искусственный интеллект и боты могут тесно сотрудничать в сфере политического влияния. Например, боты могут разрабатывать персонализированный контент, направленный на то, чтобы повлиять на восприятие пользователями политических событий, анализируя данные о поведении пользователей с помощью алгоритмов машинного обучения и нейронных сетей. Кроме того, сети ботов могут управляться искусственным интеллектом, который также может быть использован для оптимизации их поведения и адаптации к изменениям в информационном пространстве.

Последствия для демократических институтов и процессов

По словам Генерального Директора АНО «Диалог Регионы» количество фейковых сообщений в интернете за три года выросло в десять раз, а точнее до 11 млн [4]. Заблуждение, что определенные мнения или концепции, распространяемые ботами, широко признаны, может существенно повлиять на принятие политических решений. Люди склонны считать, что идеи или мнения широко признаны общественностью, если они видят, что их активно обсуждают или поддерживают в социальных сетях. В результате возникает эффект "воспринимаемого консенсуса", когда люди, столкнувшиеся с многочисленными сообщениями или комментариями, выражающими определенную точку зрения, начинают верить, что она широко распространена и поддерживается большинством [5].

В частности, Боты и ИИ могут создавать ложное впечатление о широкой поддержке определенных политических идей, кандидатов или партий путем массового распространения и комментирования определенного контента.

Например, в конце 2020 года начали появляться фотографии с Дональдом Трампом, сгенерированные искусственным интеллектом [6]. Они были созданы для поддержки политика и представляли его в положительном свете, например, с чернокожими избирателями. Эти фотографии были распространены в социальных сетях, в том числе в Facebook. Однако выяснилось, что некоторые из этих изображений фальшивые. Например, ведущий республиканского радиошоу во Флориде Марк Кей создал фотографию Трампа, сидящего на крыльце с чернокожими мужчинами [6]. Подписи в социальных сетях искажали действия политика, утверждая, что он специально остановил свой кортеж, чтобы сфотографироваться с чернокожими фанатами. Считается, что эти изображения - часть возрождения кампании дезинформации против чернокожего сообщества, которую пытались провести во время выборов 2020 года.

Более того, во время избирательной кампании 2024 года в США был обнаружен звонок робота с фальшивым голосом президента Джо Байдена [7]. Данный звонок был связан с техасской компанией Life Corp, которая была направлена письмо о прекращении деятельности, и в отношении которой ведется уголовное расследование. Генеральный прокурор Нью-Гэмпшира заявил, что это была попытка использовать искусственный интеллект для вмешательства в праймериз демократов в Нью-Гэмпшире [7].

В 2024 году во многих известных странах и регионах мира проходят выборы разного уровня. Среди них Россия, США, ЕС, Индия, Великобритания, Индонезия, Мексика и Тайвань. В связи с тем, что в настоящее время модели искусственного интеллекта становятся все более совершенными, на Западе растет обеспокоенность тем, что эта новая технология уже сейчас может дестабилизировать крупные политические события.

Некоторые представители стран выразили свою тревогу, например, несколько кандидатов на недавних выборах в Словакии узнали, что их голоса были клонированы для создания фальшивых фильмов, которые они никогда не записывали [8]. Перед последними муниципальными выборами в Индии сотни тысяч избирателей получили на свои мобильные телефоны "вирусные" ролики, призывающие их голосовать против своих партий, с участием действующих министров

правительства штата [8]. По словам министра информационных технологий Индии, фальшивки представляют собой "угрозу демократии" [8]. Премьер-министр Нарендра Моди также выразил свою обеспокоенность потенциально вредными аспектами этой технологии [8].

Угроза, которую искусственный интеллект (ИИ) представляет для политических кампаний и институтов, является одной из "вероятных" и "наиболее значимых" опасностей 2024 года, по мнению аналитического подразделения журнала The Economist Intelligence Unit [9]. По прогнозам EIU, кампании по дезинформации с использованием текста, графики, аудио и видео станут более вероятными по мере того, как генеративный искусственный интеллект будет широко использоваться в социальных сетях в ближайшие годы. Злоумышленники будут пытаться проводить масштабные кампании, несмотря на регулирующие меры, с целью укрепить недоверие, которое многие избиратели уже испытывают к политическим системам.

Заключение

В заключении стоит отметить, что политическое манипулирование информацией с помощью ботов и искусственного интеллекта представляет собой серьезный риск для общественной стабильности и демократических процессов. Они превращаются в эффективное оружие для распространения ложной информации, искажения общественного мнения и подрыва доверия к источникам новостей. Это приводит к серьезным последствиям для демократических институтов: свободные и честные выборы оказываются под угрозой, политические разногласия усиливаются, а доверие общества к правительству подрывается.

ЛИТЕРАТУРА

1. Фейковые новости как технология политической манипуляции в социальных сетях. - Режим доступа URL: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_47154805_43885629.pdf. - (дата обращения: 20.03.2024)
2. DW: "Как работают боты". - Режим доступа URL: <https://www.dw.com/ru/что-такое-боты-и-как-они-работают/a-41716550>. - (дата обращения: 21.03.2024)
3. Быков И. А. Искусственный интеллект как источник политических суждений // Журнал политических исследований. - 2020. - №. 2. С. 23-33. - Режим доступа URL: <https://doi.org/10.12737/2587-6295-2020-23-33> (дата обращения: 21.03.2024)
4. Количество фейковых сообщений за три года выросло в 10 раз. - Режим доступа URL: <https://www.vedomosti.ru/society/news/2023/11/02/1003940-kolichestvo-feikovih-soobschenii-viroslo>. - (дата обращения: 22.03.2024)
5. Мун Д.В., Попета В.В. Развитие и распространение технологий «deepfake»: угрозы, риски и вызовы для глобального информационного сообщества // Information and Innovations. - 2020. - Vol. 15, №1.
6. Дезинформация с помощью искусственного интеллекта. Как сторонники Трампа пытаются привлечь чернокожих избирателей. - Режим доступа URL: <https://www.bbc.com/russian/articles/c0x38zxxbzqo>. - (дата обращения: 28.03.2024)
7. Власти Нью-Гэмпшира выяснили происхождение робозвонка с фальшивой записью голоса Байдена. - Режим доступа URL: <https://www.golosameriki.com/a/fake-biden-robocall-traced-to-texas-based-life-corp-officials-say/7476775.html>. - (дата обращения: 30.03.2024)
8. ИИ как политическая угроза: опасения на Западе растут. - Режим доступа URL: <https://interaffairs.ru/news/show/43852>. - (дата обращения: 02.04.2024)
9. How governments are looking to regulate AI. - Режим доступа URL: <https://www.eiu.com/n/how-governments-are-looking-to-regulate-ai/>. - (дата обращения: 09.04.2024)

УДК 327.7(575)

Жабина Ж.Р.

Доктор политических наук, доцент

Баймушкин Н.В.

Магистрант

«7М03111-Международные Отношения»

Казахский Университет Международных Отношений

и Мировых Языков им.Абылай хана,

Республика Казахстан,

г. Алматы, ул. Муратбаева 200

Almaty, Kazakhstan

e-mail: zhansayazh@list.ru

nazarbajmuskin@gmail.com

ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА КАЗАХСТАНА КАК ПРИМЕР УСПЕШНОЙ ИНТЕГРАЦИИ В МИРОВОЕ СООБЩЕСТВО

Аннотация: Внешняя политика Казахстана олицетворяет успешную интеграцию в глобальное сообщество. Факторы, такие как активное участие в международных организациях, дипломатические усилия по разрешению конфликтов и стратегическое партнерство с ключевыми государствами и региональными блоками, анализируются в контексте их влияния на международную репутацию и экономическое развитие страны. Казахстан становится примером успешной адаптации к глобализации и демонстрирует свою готовность к сотрудничеству в рамках мирового сообщества. В данной статье изучаются и анализируются инициативы и перспективы ключевых мандатов внешней политики Казахстана как основы плодотворной и результативной основы для успешной ассимиляции в мировую площадку.

Ключевые слова: Внешняя политика, многовекторность, независимость, суверенитет, геополитика, доктрина, дипломатические усилия, интеграция, стратегическое партнерство.

UDC 327.7(575)

Z.R. Zhabina

Doctor of Political Sciences, Associate Professor

N.V. Baimushkin

Master's student

"7M03111-International Relations"

Kazakh University of International Relations

and World Languages named after Abylai Khan,

The Republic of Kazakhstan,

Almaty, st. Muratbaeva 200

Almaty, Kazakhstan

e-mail: zhansayazh@list.ru

nazarbajmuskin@gmail.com

FOREIGN POLICY OF KAZAKHSTAN AS AN EXAMPLE OF SUCCESSFUL INTEGRATION INTO THE WORLD COMMUNITY

Abstract: Kazakhstan's foreign policy embodies successful integration into the global community. Factors such as active participation in international organizations, diplomatic efforts to resolve conflicts, and strategic partnerships with key states and regional blocs are analyzed in the context of their impact on a country's international reputation and economic development. Kazakhstan is becoming an example of successful adaptation to globalization and demonstrating its readiness to cooperate within the world community. This article studies and analyzes the initiatives and prospects of the key mandates of Kazakhstan's foreign policy as the basis for a fruitful and effective basis for successful assimilation into the global platform.

Key words: Foreign policy, multi-vector, independence, sovereignty, geopolitics, doctrine, diplomatic efforts, integration, strategic partnership.

В современном мире концепция глобализации становится все более значимой, объединяя нации и народы в единое мировое сообщество. В этом контексте страны играют ключевую роль в формировании и поддержании этой глобальной общности. Одной из таких стран является Казахстан, который выступает в качестве полноправного члена мирового сообщества.

Одним из ключевых факторов внешней политики РК является стремление к разностороннему сотрудничеству. Расположенный в центре Евразии Казахстан, играет одну из ключевых ролей в мировой политике, экономике и культуре. Вступив в ряды мирового сообщества, государство проявило стремление к сотрудничеству, добрососедским отношениям и развитию общего благосостояния, а также прилагало все усилия на развития вектора внешней политики через многогранное взаимодействие с различными странами и международными организациями. Данный подход остается релевантным и по сей день ввиду того, что способствует экономическому росту страны и сплачивает усилия по решению глобальных проблем. С течением времени, объявив о своей независимости в 1991 году после распада Советского Союза, Казахстан столкнулся с необходимостью установления дипломатических отношений с другими государствами и вступления в международные организации. Этот процесс был важным шагом на пути к тому, чтобы стать полноправным членом международной арены.[1]

На данный момент дальнейшая проработка и совершенствование внешней политики основывается на историческом, экономико-географическом, социально-политическом аспектах с упором взаимовыгодного сотрудничества с различными центрами силы таких как Россия, Китай, Евросоюз, США, а также поддержании равноудаленных отношений с региональными гигантами, как Турция, Иран, Пакистан, Саудовская Аравия и Южная Корея. Более того, Казахстан играет ключевую роль в региональной стабильности и сотрудничестве в Центральной Азии. Примеру Казахстана могут последовать: Узбекистан, Кыргызстан, Таджикистан и Туркменистан. Узбекистан, к слову, уже имеет заметные позитивные показатели в выполнении и достижений целей, поставленных своей внешнеполитической доктриной. Страны с другими схожими общегосударственными признаками также могут взять на вооружение приверженность разновекторности, а именно государства с большим количеством ресурсов (особенно в энергетическом секторе) такие как Венесуэла, Нигерия и Саудовская Аравия.[2] Страны, не имеющие выхода к морю, сталкивающиеся с географическими проблемами в торговле и транзите, могли бы воспользоваться усилиями Казахстана по преодолению аналогичных препятствий. Стратегии развития транспортной инфраструктуры, переговоров по транзитным соглашениям и налаживания регионального партнерства могут представлять интерес для таких стран, как Афганистан, Боливия или Замбия. Среди остальных принципов внешней политики отмечается роль медиаторства в решении конфликтов и установлению мирных отношений между своими соседями.[3] Этот вклад в поддержании гармонии и добрососедских отношений в регионе признается и ценится мировым сообществом. Таким образом, Казахстан является не только полноправным субъектом международного права, но и активным его участником, который стремится к укреплению международного сотрудничества, взаимопонимания и стабильности.

Необходимость сохранения многовекторности и дальнейшей преемственности данного курса для обеспечения национальной стабильности и безопасности, корнями уходит в 18 век Казахского Ханства во времена правления Абылай хана. Один из величайших Казахских ханов понимал важность внешнеполитических отношений. Одним из ярких примеров является его дипломатические инициативы с Китаем которые были направлены на укрепление экономических, культурных и политических связей между двумя странами. Важной составляющей дипломатии Абылай хана с Китаем было умение находить баланс между сохранением независимости Казахстана и установлением дружественных отношений с сильным соседом на востоке. Данный принцип внешнеполитических сношений также коснулся и Российской Империи. Важным моментом в отношениях с Россией стало подписание различных договоров, которые, с одной стороны, обеспечивали стабильность, а с другой – сохраняли определенную степень автономии для казахских земель. Внешняя политика Абылая, направленная в сторону России, отличалась гибкостью и дальновидностью для обеспечения неприкосновенности территории северной части Казахского ханства, для чего он старался сохранять добрососедские отношения, поддерживал дипломатические и торговые связи. С достоинством и с почтением принимал российских посланников. В частности, одна из таких встреч была в августе 1740 году, когда Абылай вместе с Абилмамбетом посетили ставку руководителя Оренбургской экспедиции Урусова, где они приняли российское подданство. После распада Российской империи и создания Советского Союза Казахстан стал союзной республикой, и его дипломатия в значительной мере определялась политикой Советского государства. В этот период Казахстан укреплял свои отношения с другими советскими республиками[4].

Многовекторность и разносторонняя внешняя политика имеют за собой огромный пласт преимуществ в лице: расширения сфер влияния и политической узнаваемости, диверсификация экономических связей и усваивание новых рынков сбыта, культурного и научно-технического обмена и гуманитарного сотрудничества. Приверженность и комплексный подход Казахстана к разработке курса внешней политики обозначили позитивные изменения в области общего благосостояния государства. Одним из очевидных факторов можно назвать повышение геополитической константности, которая способствует укреплению мирных отношений и стабильности в регионе. Примером может служить миротворческая деятельность Казахстана, включая медиацию в конфликтах, таких как конфликт в Сирии и урегулирование споров в Центральной Азии. Усилия по разрешению Сирийского конфликта укрепили статус Казахстана как надежного государства о чем сказал Специальный представитель Генерального секретаря ООН по Сирии Стаффан де Мистура: «Казахстан уже продемонстрировал усилия для разрешения самых сложных ситуаций на международной арене и непостоянное членство Казахстана в Совете Безопасности ООН является еще одной возможностью для способствования разрешению конфликта в Сирии». Высокую степень участия РК на международной арене отметили ученые и политологи такие как: Людгер Кюнхардт, Аугуст Прадетто, Биргит Вентцель, а Государственный министр МИД Германии Гернот Эрлер высказался следующим образом: «Я могу сказать, Казахстан находится в большой динамике, что указывает на его готовность к большим переменам. Он решительно стремится к выстраиванию состояния баланса между большими игроками». Не стоит забывать об инициативах Казахстана в предоставлении посреднических услуг в актуальных проблемных вопросах международной повестки, таких как Украинский кризис и конфликт в Нагорном Карабахе.

На данный момент крупнейшее государство Центральной Азии придерживаясь основных мандатов внешне-политического курса, укрепляет свой статус в мировом сообществе и повышает свой международный престиж.[5] Примером может служить роль в качестве непостоянного члена Совета Безопасности ООН в 2017-2018 годах (Генеральный секретарь ООН Антониу Гутерриш высоко оценивал переговоры по Сирии в Казахстане и выразил полную поддержку, считая, что Астанинские переговоры открывают дорогу к успеху), что позволило Казахстану активно участвовать в решении важных мировых проблем, а в 2024 году отправить миротворческие силы в такие подразделения как "Силы ООН по наблюдению за разъединением на Голанских высотах" (UNDOF, Сирия – Израиль), "Орган ООН по наблюдению за выполнением условий перемирия" (UNTSO, Палестина – Израиль), "Миссия ООН в Республике Южный Судан" (UNMISS, Южный Судан), "Временные силы ООН по обеспечению безопасности в Абее" (UNISFA, Судан).[6] Кроме того, подмечается активное участие в работе Шанхайской Организации Сотрудничества (ШОС). В рамках ШОС Казахстан сотрудничает с другими странами-членами по решению различных вопросов, таких как торговля, экономическое развитие, борьба с терроризмом и экстремизмом, а также культурный обмен. Происходит активное участие в региональных организациях, таких как Евразийский экономический союз (ЕАЭС). Совещание по взаимодействию и мерам доверия в Азии (СВМДА), Всемирный Банк (ВБ), Общий Договор Коллективной Безопасности (ОДКБ), Евразийский Экономический Союз (ЕАЭС), Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ) в которой Казахстан председательствовал в 2011, а в декабре того же года завершил реализацию государственной программы «Путь в Европу» и деятельности РК в составе «Тройки» ОБСЕ.[7]

Плодотворное членство Казахстана во многих организациях тесно связано с вводимыми в международную конъюнктуру определенных инициатив, идей и предложений которые поспособствовали возрастанию авторитета РК на глобальном уровне. Одним из наиболее значительных внешнеполитических достижений стала приверженность нераспространению и разоружению от ядерного оружия. В начале 1990-х годов новая независимая страна добровольно отказалась от четвертого по величине ядерного арсенала в мире, унаследованного от Советского Союза. Лидерство в области ядерного разоружения не только укрепило международный авторитет, но и внесло вклад в глобальные усилия по предотвращению дальнейшего распространения. В 1994 году в Вашингтоне Казахстан присоединился к Договору о нераспространении ядерного оружия, а закрытие Семипалатинского полигона с дальнейшим подписанием в 2006 году Договора о создании свободной зоны свидетельствуют о стремлении Центрально-азиатского региона к максимальной пролефикации принципов касательно ограничений использования средств массового поражения. Казахстан сыграл исключительную роль в международных переговорах вокруг ядерной программы Ирана, собрав за круглым столом всех участников этого непростого диалога и заявил о приоритете устранения угрозы глобальной войны и урегулирования глобальных конфликтов. Также была продемонстрирована активность продвижения развития и взаимодействия в других сферах жизнедеятельности государств а именно экономику, политику, транспорт, миротворческую

деятельность. Одним из ярких примеров можно назвать 1) «Нурлы Жол» (программа направленная на развитие транспортной инфраструктуры Казахстана и его региональную интеграцию. Проект предусматривает расширение и модернизацию железнодорожных, автомобильных и авиационных маршрутов для улучшения транспортной доступности страны и стимулирования транзита грузов между Европой и Азией), 2) Международные миротворческие операции (казахстанские военные и миротворцы участвовали в миссиях в Ливии, Ливане, Центральноафриканской Республике), 3) Инициатива "Green Bridge" (инициатива призвана содействовать устойчивому развитию и экологической безопасности в Центральной Азии и за её пределами. Казахстан выступает в качестве инициатора и активного участника проектов по развитию возобновляемых источников энергии, снижению выбросов парниковых газов и борьбе с климатическими изменениями)

Казахстан - это страна, обладающая огромным потенциалом для развития экономики, расположенная в центре Евразии, с богатыми природными ресурсами и стратегически важным географическим положением. Одним из основных факторов, способствующих развитию экономики, являются природные ресурсы. Страна обладает обширными запасами нефти, газа, угля, руды и других полезных ископаемых. Это создает основу для развития нефтегазовой, горнодобывающей, металлургической и других отраслей промышленности. Казахстан также располагает огромными земельными ресурсами, что способствует развитию сельского хозяйства и продовольственной промышленности.[8] По мнению международной Организации экономического сотрудничества и развития OECD экономика Казахстана за последние несколько десятилетий прошла через длительный период устойчивого роста с уверенным повышением величины валового внутреннего продукта на душу населения. Основным локомотивом развития страны стал масштабный экспорт минеральных и энергетических ресурсов. В данный момент страна занимает 52 место по уровню ВВП и 39 место в индексе экономической свободы. Казахстан является членом таких экономических организаций как Всемирный Банк, ВТО, ЕАЭС. Республика является транзитным коридором между Европой и Азией, что делает ее ключевым игроком в международной торговле и транспорте. Развитие инфраструктуры, такой как транспортные магистрали, железные дороги и порты, играет важную роль в укреплении этой роли и стимулировании экономического роста. Диверсификация рынков сбыта и открытие новых финансовых горизонтов обусловлена разработкой и приверженностью к сотрудничеству со многими странами-гигантами и геоэкономическими гигантами. Одним из таких гигантов можно назвать США. Америка и Казахстан являются важными торговыми партнерами, их взаимодействие основывается на разнообразии товаров, технологических инновациях и стремлении к укреплению экономической стабильности и развития. Основой товарооборота между этими двумя странами является разнообразный спектр товаров, включая энергетические ресурсы, металлы, химическую продукцию, продукты питания и текстиль. Казахстан, обладая значительными запасами нефти, природного газа и металлов, является важным поставщиком энергетических ресурсов для США. В свою очередь, США экспортируют в Казахстан широкий спектр товаров, включая высокотехнологичное оборудование, автомобили, медицинские препараты и услуги. Фактор, подтверждающий глубокую заинтересованность Штатов в развитии нефтедобывающих и нефтеперерабатывающих предприятий, является активное сотрудничество и инвестирование в области энергетики. Специалисты Союза нефтесервисных компаний Казахстана изучили акционерный капитал всех нефтедобывающих компаний Казахстана (86 компаний) и выяснили, кто больше всех добывает казахстанскую нефть. В разрезе инвесторов/компаний "КазМунайГаз" возглавил рейтинг с долей 26% от всей добычи. В разрезе стран больше всего добывают казахстанскую нефть США – 29,5%, а крупнейшими нефтяными компаниями являются Chevron и Mobil. Тем не менее товарооборот между Казахстаном и США в прошлом году вырос почти на 40% и составил \$3,1 млрд. Об этом заявили на встрече премьер-министр РК Алихан Смаилов и посол США в Казахстане Дэниел Розенблум.

Еще одним регионом в котором Казахстан активно развивает свой экономический пласт является отношения с Китаем и Россией. Партнерство с северным медведем и восточным драконом оказывает положительный сдвиг на всю экономическую составляющую государства. Товарооборот с Россией на данный момент составляет около 30 миллиардов долларов в то время как с Китаем цифры достигают 70 миллиардов и продолжают расти. Основными объектами торговли являются нефтепродукты, природный газ, грузовые железнодорожные или трамвайные вагоны, сталь, электроника, текстиль, автомобильная техника, ферросплавы и сельхозпродукция. Не стоит забывать, что государства также участвуют в региональных экономических организациях и программах развития (ЕАЭС товарооборот с которым составляет 12 571,8 млн долларов по сравнению с прошлым в размере 11 237,3 млн долларов), и программа экономического взаимодействия Китая под названием «Один пояс один путь».[9]

Не менее важным является сотрудничество Казахстана с политическим блоком ЕС. Казахстан активно развивает экспорт нефти, природного газа, минеральных ресурсов, а также металлургической и сельскохозяйственной продукции. Эти товары востребованы на европейском рынке, что способствует увеличению объемов торговли между странами. Экспорт из Казахстана в страны ЕС за январь-февраль 2023 года вырос на 84,4% и составил \$5,2 млрд. В основу такой продукции является ферросплавы (до \$96,3 млн), нефтепродукты (до \$94,6 млн), природный газ (до \$35,5 млн). Импорт вырос на 14% и составил \$767,5 млн. Основными товарами импорта в Казахстан из стран ЕС являются: лекарственные средства, двигатели, автомобили, вычислительные машины, компрессоры и вентиляторы, телефонные аппараты и изделия из черных металлов. Благодаря сотрудничеству с ЕС, Казахстан получает доступ к новым технологиям, инновациям и опыту ведущих европейских компаний. Данные компании активно инвестируют в различные секторы казахстанской экономики, включая энергетику, добычу полезных ископаемых, сельское хозяйство, транспорт и туризм. 7 ноября 2022 г. Президент Европейской Комиссии Урсула фон дер Ляйен и Премьер-Министр Казахстана Аликхан Смаилов подписали Меморандум о взаимопонимании о стратегическом партнерстве в области устойчивого сырья, батарей и цепочек создания стоимости «зеленого» водорода и энергии.[10] Концепция перехода Республики Казахстан к «зеленой экономике», устанавливающая цели, задачи, основные принципы и общие подходы к переходу к «зеленой экономике», предусматривает, что развитие инжиниринга альтернативной энергетики в Казахстане должно происходить путем строительства ветряных и солнечных электростанций, чтобы доля таких электростанций в общем объеме производства электроэнергии достигла 3% в 2020 году и 10% в 2030 году. В 2022 году было подписано соглашение о стратегическом партнерстве между Казахстаном и ЕС в области критически важных материалов, и принята дорожная карта для его реализации. По плану ЕС REPowerEU, к 2030 году планируется импорт до 10 млн тонн «зеленого» водорода, и Казахстан уже имеет соглашения с европейскими партнерами по его производству в Мангистауской области для поставок на рынки стран ЕС.

В заключение хотелось бы отметить, что многовекторная политика Казахстана представляет собой достойный внимания пример стратегической дипломатии в управлении сложными геополитическими ландшафтами. Благодаря своей приверженности взаимодействию с многочисленными глобальными игроками в политической, экономической сферах и сферах безопасности, Казахстан продемонстрировал устойчивость, прагматизм и способность к адаптации в защите своих национальных интересов, одновременно содействуя региональной стабильности и международному сотрудничеству.

Многовекторный подход позволил Казахстану диверсифицировать свое партнерство, смягчить зависимость и использовать свое геополитическое положение в качестве моста между крупными державами. Балансируя отношения с Россией, Китаем, Соединенными Штатами, Европой и соседними государствами Центральной Азии, Казахстан создал среду, способствующую экономическому развитию, сотрудничеству в области безопасности и дипломатическому диалогу.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Концепция внешней политики Республики Казахстан на 2014-2020 гг. Указ Президента Республики Казахстан от 21 января 2014 года № 741. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан «Әділет». [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000741>. (Дата обращения: 10.02.2024).
2. Концепция внешней политики Республики Казахстан на 2020-2030 гг. Указ Президента Республики Казахстан от 6 марта 2020 года № 280. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан «Әділет». [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2000000280>. (Дата обращения: 10.02.2024).
3. Токаев К.К. Под стягом независимости. Очерки о внешней политике Казахстана. Алматы, 1997 г. – 733 с.
4. Токаев К.К. Дипломатия Республики Казахстан. Астана: «Елорда», 2001г. – 552 с.
5. Токаев К.К. Внешняя политика Казахстана в условиях глобализации. Алматы: АО «САК», НП ПИК «GAUKHAR» 2000 г. – 584 с.
6. A.Askar «Kazakh-Russian Relations in the Context of the War in Ukraine» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://thediplomat.com/2022/03/kazakh-russian-relations-in-the-context-of-the-war-in-ukraine/>. (Дата обращения: 10.02.2024).
7. A.Shapagat, M. Samoilovich, P.Sorbello «How Kazakhstan society is divided over the Russia-Ukraine war» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.europe-solidaire.org/spip.php?article61923>. (Дата обращения: 10.02.2024).

8. Казахстанский путь – 2050. Книга 1 Экономика Казахстана в XXI веке. Коллективная монография/ Под общ. ред. Б.К.Султанова – Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2014 г. – 244 с.
9. Сабден О., Нурланова Н.К. Устойчивое развитие Казахстана в условиях глобализации: модели, стратегии, приоритеты и механизмы реализации. Книга 3. Алматы, ИЭ МОН РК, 2008 г. – 266 с.
10. Коммуникативная политика Республики Казахстан: Современное состояние и перспективы развития: монография / Медеуов Ж.К., Кудайбергенов Р.А., Каппаров К.Н. и др. – Астана: Институт Евразийской интеграции, 2017. – 348 с.

ӘОЖ: 338.984

Жораханова Марал Әбдіқапқызы
«7М03111-Халықаралық қатынастар»
Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық
Қатынастар және Әлем Тілдері Университетінің
I курс магистранты
Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы
E-mail: zhorakhanovamaral@gmail.com

Раев Даулетбек Садуақасович
Ғылыми жетекші, филос.ғ.д., профессор,
Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық
Қатынастар және Әлем Тілдері Университетінің
шығыстану факультеті кафедрасы
Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы
E-mail: raev_53@mail.ru

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МЕН ОҢТҮСТІК КОРЕЯНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ: ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Түйін: Бұл мақала Қазақстан Республикасы мен Оңтүстік Корея арасындағы экономикалық ынтымақтастықтың қазіргі жағдайы мен даму перспективаларын талдауға арналған. Мақалада сауда көлемі, инвестициялар, бірлескен жобалар және технологиялық алмасу сияқты екі елдің өзара іс-қимылының негізгі аспектілері қарастырылады. Қазақстан мен Оңтүстік Корея арасындағы экономикалық байланыстарды нығайтуға ықпал ететін табысты бастамалар мен келісімдерге ерекше назар аударылады.

Сонымен қатар мақалада ынтымақтастықты одан әрі тереңдету үшін мүмкіндіктер қарастырылады және екіжақты қатынастарды дамытудың әлеуетті бағыттары анықталады. Зерттеу жинақталған статистикалық ақпараттар мен сауда деректерін талдау және екі елдің ресми мәлімдемелері негізінде жүргізілді, бұл экономикалық серіктестіктің даму динамикасын және екі елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына әсерін көрсетеді.

Кілт сөздер: Қазақстан Республикасы, Оңтүстік Корея, экономикалық ынтымақтастық, даму перспективалары, инвестиция, жобалар.

Zhorakhanova M.A.

"7M03111- International Relations"

1st year master's student, KazUIRandWL,

Republic of Kazakhstan, Almaty

E-mail: zhorakhanovamaral@gmail.com

Raev D.S.

Scientific supervisor,

PhD, Professor. KazUIRandWL,

Republic of Kazakhstan, Almaty

E-mail: raev_53@mail.ru

ECONOMIC COOPERATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AND SOUTH KOREA: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Abstract: This article is devoted to the analysis of the current state and prospects for the development of economic cooperation between the Republic of Kazakhstan and South Korea. The article discusses the main aspects of interaction between the two countries, such as trade volumes, investments, joint projects and technological exchange. Particular attention is paid to successful initiatives and agreements that contribute to strengthening economic ties between Kazakhstan and South Korea.

In addition, the article considers opportunities for further deepening of cooperation and identifies potential directions for the development of bilateral relations. The study was carried out on the basis of the analysis of accumulated statistical information and trade data and official statements of the two countries, which shows the dynamics of the development of economic partnership and the impact on the socio-economic development of the two countries.

Keywords: Republic of Kazakhstan, South Korea, economic cooperation, development prospects, investments, projects.

Қазақстан мен Корея Республикасының қазіргі қатынастары кеңестік дәуір өткеннен бастау алады. Тікелей Тәуелсіз мемлекеттер арасындағы қатынастар 1992 жылы Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін орнатылды. Корея үшін Қазақстан Орталық Азия өңірінде перспективалы, белсенді дамып келе жатқан, табиғи ресурстардың мол қоры бар және тасымалдау мен транзит үшін әсерлі әлеуеті бар әріптес болып табылады. Қазақстан үшін Корея қазіргі еркін нарықтың тиімділігін көрсететін экономикалық өсудің тірі үлгісі болып табылады. Бұл екі мемлекеттің жемісті ынтымақтастығының алғышарты болды.

Айта кету керек, Оңтүстік Корея 1991 жылы 30 желтоқсанда Қазақстанның егемендігін мойындаған алғашқы елдердің бірі болды және бір айдан кейін екі мемлекет 1992 жылы 28 қаңтарда елшіліктер деңгейінде дипломатиялық байланыстар туралы шарт жасасты. Тағы бір жылдан кейін 1993 жылы маусымда Алматыда елшілік ашылды. Дипломатиялық қатынастардың ресми орнаған алғашқы күнінен бастап-ақ Қазақстан мен Кореяның екіжақты байланыстары тұрақты және ең бастысы дамудың оң үрдісін көрсетіп келеді. Ынтымақтастықтың серпінді дамуының құқықтық негізі 1995 жылы "қатынастар мен ынтымақтастықтың негізгі принциптері туралы Декларациямен" қабылданған болатын.

Қазақстан мен Кореяның халықаралық аренадағы өзара іс-қимылы туралы айта келе, екі елдің бүкіл әлем үшін стратегиялық маңызы бар мәселелер бойынша ортақ пікірде екенін атап өткен жөн. Яғни, мемлекеттер ядролық қаруды таратпау режимін нығайту, діни экстремизмге, халықаралық терроризмге қарсы күрес, өңірлік қақтығыстарды реттеу мәселелерін бағалауда бір көзқараста болып қала береді.

Корея мен Қазақстан арасындағы қатынастар шеңберінде экономикалық сала үлкен салмаққа ие. Оңтүстік Корея Қазақстанның 2015 жылы Дүниежүзілік сауда ұйымына кіруіне белсенді ықпал етті, бұл еліміз үшін сөзсіз маңызды саяси акт болып табылады. 2023 жылдың қорытындысы бойынша, Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігінің хабарлауынша, екіжақты тауар айналымы шамамен 6,6 млрд. долларды құраған. Қазақстанның Кореяға экспорт тауарлары шикізат ресурстары (ферросилиций, феррохром, Болат, уран концентраты, металл, күміс және алтын, натрий қосылыстары және т.б.) болып табылады. Өз кезегінде Корея республикаға электрониканы (бейне және аудио жабдықтар, сандық компьютерлер, теледидарлар, аксессуарлар, телекоммуникациялық жабдықтар, полиэфир және мұнай - химия материалдары, кондиционерлер мен витриналар, қағаз және тоқыма өнімдері, тамақ және фармацевтикалық өнімдер және әртүрлі

жаппай тұтыну тауарлары) жеткізеді. Мұның бәрі Оңтүстік Кореяның Қазақстанға сауда-экономикалық әріптес ретіндегі белгілі бір қызығушылығын көрсетеді.

Қазақстан Оңтүстік Корея үшін энергетикалық ресурстардың маңызды жеткізушісі болып табылады, сондай-ақ мұнай-газ өнеркәсібі, көлік инфрақұрылымы, ақпараттық технологиялар және ауыл шаруашылығы сияқты экономиканың түрлі салаларына инвестициялар үшін перспективалық мүмкіндіктер ұсынады.

Оңтүстік Корея тұрақты түрде Қазақстан Республикасының экономикасындағы ең ірі 10 инвестордың қатарына кіреді. Мәселен, соңғы 18 жылда Қазақстанға шамамен 9,2 млрд доллар инвестиция салынды. Инвестициялардың негізгі бағыттары: мұнай-газ секторы, тау-кен өнеркәсібі, көлік, инфрақұрылым, жасыл энергетика. Қазіргі уақытта елімізде 700-ден астам корейлік кәсіпорын жұмыс істейді, олардың ішіндегі ірі компаниялар – KIA, Hyundai, Samsung және LG.

Қазақстан мен Оңтүстік Корея арасындағы экономикалық ынтымақтастық шеңберінде бірқатар ірі жобалар іске асырылуда, оның ішінде:

1. Атырау мұнай өңдеу зауыты: "ҚазМұнайГаз" қазақстандық ұлттық мұнай компаниясы мен Оңтүстік Кореяның SK Energy компаниясының бірлескен кәсіпорны.

2. Ақтаудағы болат және прокат өндіру зауыты: "АрселорМиттал Теміртау" бірлескен кәсіпорны және Оңтүстік Кореяның POSCO компаниясы.

3. Қазақстан-Корея Халықаралық жасыл технологиялар орталығы: Қазақстанда жасыл технологияларды әзірлеу және енгізу үшін құрылған зерттеу орталығы.

Қазіргі таңда жалпы құны \$1,5 млрд болатын 5 жоба жүзеге асыруға дайын және жалпы құны шамамен \$500 млн-дық тағы 25 перспективалық жоба дайындалуда. Айқын мысал ретінде, Қостанайдағы жылына 70 мың автокөлік өндіруге қуаты бар, инвестиция көлемі \$190 млн жаңа ірі KIA зауытының құрылысын атауға болады.

Қазақстан Республикасы мен Оңтүстік Корея арасындағы экономикалық ынтымақтастық технологиялық алмасу жөніндегі маңызды жобаларды да қамтиды. Екі ел де ақпараттық технологиялар, энергетика, инжиниринг, медицина және т. б. сияқты әртүрлі салаларда озық технологиялар мен тәжірибелермен белсенді алмасуда. Осы саладағы маңызды жобалардың бірі - инновациялық жобаларды әзірлеу және іске асыру саласындағы ынтымақтастық. Мысалы, Samsung Electronics компаниясы Алматыда өзінің инновациялық орталығын ашты, онда Қазақстан мен Оңтүстік Кореяның ақпараттық технологиялар, бағдарламалық қамтамасыз етуді әзірлеу және басқа да бағыттар саласындағы мамандары жұмыс істейді. Мұндай жобалар екі елдің мамандары арасында тәжірибе мен білім алмасуға ықпал етеді.

"Жаңа Силикон алқабы" бірлескен технопаркi (Астана, Қазақстан): Қазақстан мен Оңтүстік Корея арасындағы технологиялық ынтымақтастық саласындағы ең маңызды жобалардың бірі. Технопарк инновациялық және ақпараттық технологияларды дамытуға арналған. Ол стартаптар үшін инфрақұрылым мен қолдауды, зерттеулер мен әзірлемелерді жүргізуді, екі елдің компаниялары мен кәсіпкерлері арасында оқыту мен тәжірибе алмасуды ұсынады.

Қазақстан Республикасы мен Оңтүстік Кореяның экономикалық қатынасындағы даму перспективалары. Бүгінгі таңда Қазақстан мен Оңтүстік Корея өздерінің экономикалық ынтымақтастығында айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізді. Өзара инвестициялар өсуде, сауда айналымы өсуде және бірлескен даму жобалары екі жақтан да қолдау алуда. Алайда, Қазақстан мен Оңтүстік Корея арасындағы экономикалық әріптестікті одан әрі дамыту үшін негізгі салалардағы өзара ынтымақтастықты нығайтуды жалғастыру қажет. Бұған сауда байланыстарын кеңейту, инвестицияларды ынталандыру, бірлескен жобаларды дамыту және озық технологиялармен алмасу арқылы қол жеткізуге болады. Қазақстан мен Оңтүстік Корея арасындағы екіжақты қатынастарды дамытудың әлеуеті жоғары бірнеше салалар бар. Атап айтсақ: энергетика, ақпараттық технологиялар, медицина және фармацевтика, туризм және мәдени алмасу, машина жасау және өнеркәсіптік өндіріс.

Энергетика саласында Қазақстан мен Оңтүстік Корея арасында екіжақты қатынастарды дамыту үшін айтарлықтай әлеует бар. Осы әлеуетті растайтын фактілердің кейбір мысалдары:

Атом энергетикасы саласындағы ынтымақтастық: Қазақстан әлемдегі ең ірі уран қорларының біріне ие. Оңтүстік Корея өз кезегінде атом энергетикасын белсенді дамытуда және осы салада озық технологияларға ие. 2014 жылы "Kazatomprom" (Қазақстанның ядролық технологиялармен айналысатын ұлттық компаниясы) мен "KEPCO" (Korea Electric Power Corporation) арасында ядролық энергетика саласындағы ынтымақтастық туралы келісімге қол қойылды. Келісім уран өндіру, оны қайта өңдеу және ядролық отын өндіру жөніндегі жобаларды әзірлеуді көздейді.

Жаңартылатын энергетика: Қазақстан күн және жел энергиясы сияқты жаңартылатын энергия көздерін дамыту үшін зор әлеуетке ие. Осы орайда Оңтүстік Корея жаңартылатын энергетика саласындағы озық технологияларға және оның даму тәжірибесіне ие. Ынтымақтастықтың үлгісі

болып табылатын, Қазақстанда қуаттылығы 50 МВт күн және жел электр станциясының жобасы 2015 жылы қазақстандық "Samruk-Energy" компаниясы мен оңтүстік корейлік "KEPCO" компаниясының қатысуымен жүзеге асырылды.

Энергия тасымалдаушылардың транзиті: Қазақстан Мұнай және газ сияқты энергия тасымалдаушылар үшін транзиттік ел болып табылады. Оңтүстік Корея энергияның ірі тұтынушысы бола отырып, оны әртараптандыруға және энергияның сенімді жеткізілімін қамтамасыз етуге қызығушылық танытады. 2009 жылы қазақстандық "ҚазМұнайГаз" компаниясы мен оңтүстік корейлік "Korea National Oil Corporation" компаниясы арасында "Қашаған-Бейчек" мұнай құбырын салу туралы келісімге қол қойылды. Бұл мұнай құбыры қазақстандық мұнайды Каспий теңізіндегі Бейчек портына тасымалдауға арналған, одан әрі ол Оңтүстік Кореяға жеткізілуі мүмкін.

Энергетика саласындағы ынтымақтастық Қазақстан үшін де, Оңтүстік Корея үшін де тиімді. Қазақстан өзінің энергетикалық секторын дамыту үшін инвестициялар мен технологияларды тарта алады, ал Оңтүстік Корея энергияның тұрақты жеткізілімдеріне қол жеткізе алады және Орталық Азияның энергетикалық нарығында өзінің қатысуын кеңейте алады.

Ақпараттық технологиялар (АТ) саласында Қазақстан мен Оңтүстік Корея арасында екіжақты қатынастарды дамыту үшін айтарлықтай әлеует бар. Екі ел де осы секторды дамытуға үлкен мән беріп, инновациялық жобаларға белсенді инвестиция салауда. Айта кетсек:

Қазақстан мен Оңтүстік Корея өздерінің мемлекеттік құрылымдарын цифрлық трансформациялау және электрондық үкіметті дамыту бойынша жұмыс істеуде. 2019 жылы Қазақстан Республикасының цифрлық даму министрлігі мен АТ және Корея Республикасының Ғылым және АТ арасында цифрлық трансформация және электрондық үкіметті дамыту саласындағы ынтымақтастық туралы келісімге қол қойылды. Сонымен қатар екі ел өздерінің стартап-экожүйелерін белсенді дамытуда және АТ саласындағы кәсіпкерлікті ынталандыруда. Қазақстан мен Оңтүстік Корея киберқауіпсіздікке де жоғары мән береді және осы салада ынтымақтасады.

Медицина және фармацевтика саласында Қазақстан мен Оңтүстік Корея арасындағы екіжақты қатынастарды дамыту әлеуеті шын мәнінде жоғары. Екі ел де денсаулық сақтауды жетілдіру, фармацевтика саласын дамыту және медициналық инновациялар саласындағы ынтымақтастық бойынша белсенді жұмыс істеуде. Қазақстан мен Оңтүстік Корея медициналық білім мен тәжірибе алмасу саласында, клиникалық зерттеулер және дәрі-дәрмектерді әзірлеу, медициналық технологиялар мен жабдықтармен алмасу саласында ынтымақтаса алады. Айта кетсек, 2019 жылы Оңтүстік Кореядан келген "SK Chemicals" компаниясы қазақстандық ұлттық медицина ғылымдары орталығымен онкологиялық ауруларды емдеу бойынша клиникалық зерттеулерді бірлесіп жүргізу туралы келісім жасасты. Бұл ынтымақтастық Оңтүстік Кореяның озық технологиялары мен тәжірибесін клиникалық зерттеулерде және жаңа емдеу әдістерін әзірлеуде пайдалануға мүмкіндік береді.

Қазақстан мен Оңтүстік Корея арасындағы туризм және білім беру саласындағы екіжақты қарым-қатынастарды дамыту екі елге де өзара пайда әкелуге әлеуеті бар. Бұл мәдени байланыстарды нығайтуға, білім мен тәжірибе алмасуға және өзара экономикалық дамуға ықпал етуі мүмкін. Ынтымақтастықты нығайту үшін мынадай нақты қадамдар жасауға болады: өзара келісімдер мен меморандумдарға қол қою, бірлескен туристік маршруттарды әзірлеу, білім беру бағдарламаларын және студенттермен алмасуды дамыту, бірлескен конференциялар мен семинарлар өткізу, халықаралық студенттер мен ғалымдарды қолдау.

Инфрақұрылым саласында Қазақстан мен Оңтүстік Корея арасындағы екіжақты қатынастарды әртүрлі жобалар арқылы дамыту үшін айтарлықтай мүмкіндіктер бар. Соның бірі теміржол салу жобалары. Қазақстан мен Оңтүстік Корея теміржол магистральдарын салу мен жаңғыртуда ынтымақтаса алады. 2013 жылы Қазақстан-Оңтүстік Корея бірлескен кәсіпорны "Астана - Щучинск - Петропавл" темір жолын салуды бастаған болатын. Сондай-ақ жол құрылысы, өнеркәсіптік аймақтар мен индустриалды парктер салу, әуежайлар мен порттардың құрылысында екіжақты тиімді жобалар ұйымдастыру, екі тарапқа да пайда әкелетіні сөзсіз.

Жалпы, Қазақстан Республикасы мен Оңтүстік Корея арасындағы экономикалық ынтымақтастықтың даму перспективалары зор. Өзара қызығушылық, саяси қолдау және ұқсас стратегиялық мақсаттар серіктестікті нығайтуға ықпал етеді. Бірлескен жобаларды іске асырумен және ынтымақтастықты тереңдете отырып, екі ел өзара тиімділікке қол жеткізе алады, экономикалық өсуді ынталандырып, өз халықтарының әл-ауқатын көтере алады.

ӘДЕБИЕТ:

1. Отношения между Республикой Корея и Казахстаном (<https://cyberleninka.ru>)
2. <https://stud.kz/referat/show/110029#&gid=1&pid=46>

3. Қазақстан мен Оңтүстік Корея \$1,5 млрд-тық 5 жаңа инвестициялық жобаны белсенді түрде пысықтауда
https://forbes.kz/news/2023/10/24/newsid_311549?ysclid=luvswwcsdx1692105161
4. Ким Г.Н., КАЗАХСТАН — ЮЖНАЯ КОРЕЯ: по пути стратегического партнерства
5. Основы диаспорной политики Южной Кореи в Казахстане
6. Алимбаева Ж.Н. Динамика межкультурных взаимоотношений Казахстана и Южной Кореи. На сегодняшний день взаимоотношения Казахстана и Южной Кореи носят многосторонний характер
7. ҚАЗАҚСТАН МЕН ОҢТҮСТІК КОРЕЯ ҒЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ
<https://24.kz/kz/zha-aly-tar/sayasat/item/628677-aza-stan-men-o-t-stik-koreya-yntyyma-tasty-y>
8. <https://bulletin-orientalism.kaznu.kz/index.php/1-vostok/article/download/1146/1041/2156>
9. Отношения Казахстан – Южная Корея в свете визита президента Токаева
<https://www.eurasian-research.org/publication/kazakhstan-south-korea-relations-in-the-light-of-the-visit-of-president-tokayev/?lang=ru>
10. Әлемдік саясат пен халықаралық құқықтың жаңа геосаяси жағдайындағы Қазақстан
https://sp.kaznpu.kz/docs/jurnal_file/file20210113114704.pdf
11. Қазақстан — Оңтүстік Корея қатынастары — Уикипедия (wikipedia.org)
12. Қазақ-Кәріс дипломатиялық қарым-қатынасына 22 жыл
<https://overseas.mofa.go.kr/kz->
[kk/brd/m_9032/view.do?seq=704869&srchFr=&srchTo=&srchWord=&srchTp=&multi_](https://overseas.mofa.go.kr/kz-)
[itm_seq=0&itm_seq_1=0&itm_seq_2=0&company_cd=&company_nm=](https://overseas.mofa.go.kr/kz-)

ӘОЖ 327.1

Жұмаділда Н.,
Магистрант
«7М03111-Халықаралық қатынастар»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: nurlyaiymzhumadilda@gmail.com

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДАҒЫ СУ МӘСЕЛЕСІНІҢ САЯСИ АСТАРЫ

Түйін: Аталмыш мақалада автор қазіргі заманғы халықаралық қатынастардағы су мәселесінің саяси астарын қарастырады. Автор су ресурстарына қатысты шиеленіс пен қақтығыстардың шығу себептерін, күшеюін, су тапшылығының жаһандық қауіпсіздік пен адамдардың әл-ауқатына әсер ететін факторларын талдайды.

Тірек сөздер: су ресурстары, су тапшылығы, жаһандық қауіпсіздік, халықаралық шиеленістер мен қақтығыстар, су ресурстарын реттеу.

Zhumadilda N.,
Master student
«7M03111- International Relations»
Ablaikhan KazUIR and WL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: nurlyaiymzhumadilda@gmail.com

POLITICAL BACKGROUND OF THE WATER ISSUE IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL RELATIONS

Abstract: In this article, the author considers the political background of the water issue in modern international relations. The author analyzes the causes of tensions and conflicts related to water resources, their intensification, factors affecting global security and people's well-being.

Keywords: water resources, water scarcity, global security, international tensions and conflicts, water resources regulation.

Мақала мәтіні

Қазіргі заманғы халықаралық қатынастардағы су мәселесінің саяси астары су ресурстарына қатысты шиеленіс пен қақтығыстардың күшеюімен сипатталады. Су тапшылығы жаһандық қауіпсіздік пен адамдардың әл-ауқатына әсер ететін маңызды мәселе ретінде пайда болды. Жақындап келе жатқан су дағдарысы ықтимал соғыстар мен су ресурстары бойынша бәсекелестік туралы алаңдаушылық туғызды, болашақ қақтығыстар су тапшылығының айналасында болады деп болжайды. Қазіргі уақытта 80-нен астам ел су тапшылығын бастан кешіруде, бұл әлем халқының шамамен 40% зардап шегеді деген сөз және бұл сан 2050 жылға қарай айтарлықтай өседі деп күтілуде[1].

Климаттың өзгеруінің су ресурстарына әсері жағдайды одан әрі ушықтырып, су тапшылығын өзекті саяси мәселеге айналдырды. Су дағдарыстарының әлеуетті геосаяси салдары маңызды болып табылады, болжамдар мемлекеттер арасындағы суға байланысты қақтығыстардың күшеюі мүмкін екенін көрсетеді. Су қақтығыстарын нақты мойындамаса да, шындық деп тану су мәселесін халықаралық деңгейде шешудің өзектілігін көрсетеді.

Сонымен қатар, қазіргі халықаралық қатынастардағы су мәселесіне қатысты саяси ландшафт су тапшылығын негізгі жаһандық қауіп ретінде мойындаумен ерекшеленеді. Климаттың өзгеруінің, халық санының өсуінің және суды дұрыс басқарудың тоғысуы су қауіпсіздігін күн тәртібіндегі алдыңғы қатарға көтеріп, қақтығыстардың туындау себебін барынша азайту және осы өмірлік маңызды ресурсқа тұрақты қолжетімділікті қамтамасыз ету үшін бірлескен және инновациялық тәсілдердің қажеттілігін атап өтті.

Қақтығыстардың туындау себептері

Ортақ су ресурстарына қатысты келіспеушіліктер оларды пайдалану немесе ластау салдарынан туындауы мүмкін. Бұл дауларды жақсырақ түсіну үшін пайдаланудан туындаған жанжалдар мен ластанудан туындаған жанжалдар арасындағы айырмашылықты анықтап алған жөн. Пайдалану қақтығыстарының мысалы ретінде өзеннің жоғары жағында электр станциясының құрылысын келтіруге болады. Өзеннің жоғарғы ағысында электр станциясы салынған кезде, ластанған ағынды сулар арқылы төменгі жатқан мемлекеттерге ықтимал зиян келтіруі мүмкін пайдалану қақтығысы туындауы мүмкін. Төменгі мемлекеттер судың қолжетімділігіне байланысты мұндай құрылысты мақұлдаудан бас тартса, қақтығыстың ықтималдығы артады. Мысалы, өзеннің жоғарғы ағысына бөгет салу төмен орналасқан мемлекеттердің электрлік және негізгі суару қажеттіліктерін қамтамасыз ететін су ағынына қауіп төндіруі мүмкін. Керісінше, жоғары және төменгі мемлекеттер арасында суды пайдаланудағы теңгерімсіздік болған кезде бөлудің салыстырмалы қайшылығы бар[2].

Қолдану арқылы жанжал. Теңіздер мен өзендерді пайдаланудың ең көне түрлерінің бірі - кеме қатынасы. Бүгінгі күні бұл қызмет мемлекеттер арасындағы қақтығыстарға сирек әкеледі, өйткені келісімдердің маңызды жиынтығы халықаралық суларда кеме қатынасын реттейді. Өзенді, мысалы, су жолы ретінде пайдаланатын бір мемлекет басқа мемлекеттің іс-әрекетіне қатысты экологиялық мәселелерге сілтеме жасай отырып, басқа мемлекетпен қақтығысатын жағдайда пайдалану арқылы қақтығыс болуы мүмкін. Көбінесе бөгет салу немесе өзен ағынын бұру сияқты әрекеттер халықаралық қақтығыстарға әкеледі.

1997 жылғы Одер аймағындағы су тасқыны халықаралық су ресурстарын басқаруды жеткіліксіз координациялаудың апатты салдарының жарқын бейнесін көрсетті[3]. 1995 жылдың өзінде-ақ бұл аймақта ұлттық шекараларды еңсеруге және қоршаған ортаны қорғау мен табиғи апаттарға қарсы тұруды бірлесіп басқаруға бағытталған жоба әзірленді. «Pro Europa Viadrina» еуроаймақ жобасы қаржылық қолдауға лайықты деп танылды. 1997 жылдың жазындағы апат кезінде Маркиш-Одерланд және Воеводшафт Горжов аудандары Еуропалық Одақтан қаржылық көмек алып, адам саудасының жоспарлары мен стандартталған хабарландыру жүйелерін әзірледі[2]. Алайда, апаттың алдын алу бойынша бірлескен іс-қимыл туралы жоспарланған Германия-Польша келісіміне қол қойылмады, бұл ақпарат алмасудың жеткіліксіздігі мен техникалық құралдардың сәйкес келмеуі салдарынан кейінгі құтқару жұмыстарына кедергі келтірді.

Одер аймағындағы қақтығыстардан кейін тараптардың ұжымдық әрекетін жеңілдету мақсатында поляк пен чех округтері арасындағы қарым-қатынастарды жақсартуға күш салынды. Алайда болашақта болатын табиғи апаттармен күресуге бағытталған Одер аймағын дамытудың неміс-поляк-чех жобасы тараптардың мүдделерінің сәйкес келмеуінен сәтсіз аяқталды. Польша өзенді тікелей түзулеу және жана бөгеттерді салу арқылы Одерді навигация үшін модельдеу үшін «Одра 2006» бағдарламасын жүзеге асыруға ұмтылды, ал содан кейін Бранденбург Қоршаған ортаны қорғау министрі Маттиас Платзек экологиялық себептерге байланысты, әсіресе поляк аймақтарында су тасқынының кеңеюін талап етті. Бұл ұсынысты поляк тарапы қабылдамады[2]. Қазіргі уақытта

Одер бассейніндегі бірлескен жоба туралы келісімдер мәлімдемелерге қарамастан, алға жылжымайтын сияқты.

Ластанудан пайда болған қақтығыс. Өзендер мен көлдер өнеркәсіптік мақсаттарға, сондай-ақ электр энергиясын өндіруге және тасымалдауға қызмет етеді. Олар тек тұщы су қоймасы ретінде ғана емес, сонымен қатар ағынды сулар мен өндірістік қалдықтарды тазарту құралы ретінде де қызмет етеді. Траншекаралық сулардың сапасы күннен-күнге нашарлаған сайын суды тазарту мәселесі ауқымы жағынан халықаралық сипатқа ие болуда. Рейн жағдайында оның бассейні Еуропаның ең бай және ең өнеркәсіптік аймағында орналасқан. Сонымен қатар, Рейннің жоғары және төменгі ағынындағы пайдаланушылардың мүдделері өзеннің әртүрлі пайдалануына байланысты ерекше ерекшеленеді. Ластанудың негізгі көздері Швейцария мен Германияның химия өнеркәсібі, Эльзастағы (Франция) калий өндіру және Германияның Рур және Липпе аймақтарындағы көмір өнеркәсібі болып табылады. Рейн үлкен көлемдегі химиялық қалдықтардың, тұздардың және ауыр металдардың төгілуімен ластанған. Шығындарды негізінен ауыз суы мен ауыл шаруашылығы үшін Рейнге арқа сүйейтін Нидерланды сияқты төмен орналасқан мемлекеттер көтереді. Сонымен қатар, Рейн өзенінен ағып жатқан улы тұнба мөлшерінің артуына байланысты Роттердам қаласы жарамсыз улы тұнбаны Роттердам портынан арнайы тазарту қондырғыларына тасымалдауға мәжбүр.

Рейннің кеме қатынасынан ластануын ғасыр басынан бері Рейн Кеме Қатынасы Комиссиясы реттеп келеді, бірақ Рейннің жоғары және төменгі ағысындағы мүдделердің қайшы келуіне байланысты мәселе тез арада шешілмеді. 1950 жылы Рейн жағалауындағы мемлекеттер халықаралық ұйым құрды. Рейн өзенінің ластануының алдын алу жөніндегі комиссия 1963 жылы Берн конвенциясы мемлекеттерге Рейннің ластану дәрежесін қадағалауды және зерттеуді, оны қорғау шараларын ұсынуды және мемлекеттер арасындағы келісімдерді әзірлеуді тапсырды[4][5]. Ағыстың төменгі жағындағы елдердің бірі болып табылатын Нидерланды өсіп келе жатқан ластанумен күресу шараларын жалғастыруға шақырды: 1976 жылы жағалау елдерінің қоршаған ортаны қорғау министрлері Рейнді химиялық ластанудан қорғау және тұздылықты азайту үшін екі келісімге қол қойды. Химиялық заттар туралы келісім тазалау шығындарын қаржыландыруды ұсынды, Франция мен Германия әрқайсысы 30%, Нидерланды 34% және Швейцария 6% үлес қосты[5]. Оның орнына Нидерланды Германия мен Швейцарияға тұз шығарындыларына қарсы заңды шара қолданбайтындарын мойындады, өйткені олар өте аз және анықтау қиын. Келісілген шараларға жергілікті қарсылық білдіргеннен кейін Франция 1979 жылы химиялық келісімді ратификациялаудан бас тартты[2].

1983 жылы Францияда үкімет ауысқаннан кейін ғана ратификация процесі қайта жалғасты. Ұзақ созылған үрдіс 1986 жылы Швейцариялық Sandoz және Ciba-Geigy, BASF, Hoechst және Bayer компанияларының қатысуымен Рейндегі химиялық апаттар сериясы қоғамның назарын аударды және катализатор болды; 1987 жылы Химиялық келісім күшіне енді; ол 1991 жылы тұздылықты одан әрі азайтуды талап ететін екінші келісіммен ауыстырылды. Бұл келісім екінші келісіммен ауыстырылды[2].

Су ресурстарын бөлу қақтығысы: салыстырмалы тапшылық. Евфрат, Ніл және Ганг өзендерінің жүйелері жоғарғы ағысында мол ағынмен, бірақ жоғарғы ағысындағы өзендердің ресурстарын жоғары дәрежеде пайдаланудың салдарынан төменгі ағысында ағындардың күрт азаюы сипатталады. Соның салдарынан төмен орналасқан елдердің қажеттіліктері қанағаттандырылмай отыр. Бұл әсіресе бөгеттерді, су қоймаларын салу және ірі суару жұмыстарын жүргізу нәтижесінде судың қолжетімділігі азайған жағдайларға қатысты. Мысал ретінде Түркиядағы Анадолы бөгеті, Эфиопиядағы Эфиопия таулы аймақтары және Үндістандағы Фаракка бөгені жатады. Мұндай жағдайларда судың төмен орналасқан жерлерге ағуы айтарлықтай кедергі келтіреді, бұл оның таралуына байланысты қақтығыстарға әкеледі.

Су ресурстарын бөлу қақтығысы: абсолютті тапшылық. Таралуына қарамастан, барлық заңды қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін су жеткіліксіз болған жағдай одан да ауыр болып саналады. Бұл мәселе әлемнің жартылай қуаң аймақтарында өте өткір болып табылады және елдердің әртүрлі даму деңгейлері су ресурстарын пайдаланудың әртүрлі деңгейлеріне әкеліп соқтырған кезде одан да өткір болады. Мысал ретінде Мексика мен АҚШ арасындағы Колорадо және Рио-Гранде өзендерін пайдалануға байланысты қақтығысты келтіруге болады. Иордан өзені бассейніндегі қақтығыс одан да күрделі. Бұл қақтығыс жартылай қуаң аймақта тапшы су ресурстарын бөлу мәселесіне қоса аймақтағы саяси және қауіпсіздік мәселелерімен қиындады, халықтың су қажеттілігінің 50% ғана қамтамасыз етеді. Бұл мәселелерге Палестинаның тәуелсіз мемлекет үшін күресі мен Израильдің саяси, экономикалық және әскери қауіпсіздік мәселелері кіреді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, халықаралық өзендер, көлдер және жер асты су қоймалары бойынша қақтығыстар құрылымдық жағынан басқа саяси және экологиялық қақтығыстардан ерекшеленетін қақтығыстар санатына жататынын растау қажет. Ағын суға қатысты барлық даулар жоғары тұрған мемлекет гидрологиялық құралдар арқылы ағынды судың сапасы мен мөлшерін бақылайтын асимметриялық даулар болғандықтан, дауды шешу оның себебімен емес, оның құрылымымен анықталады. Ықтимал бітімге келуді іздеу барысында асимметриялық құрылымды анағұрлым кооперативтік симметриялы құрылыммен ауыстыру жолдарын табу үшін су қақтығыстарын басқа мәселелермен байланыстыру керек екені белгілі болды. Жаңа құрылым экономикалық, экологиялық, әлеуметтік және саяси мүдделер арасында ымыраға келуге мүмкіндік береді. Қақтығыс тараптары арасындағы өзара тәуелділіктің жоғары деңгейі болған жағдайда жанжалды шешу жеңілдетіледі.

Маңызды ресурс болып табылатын су болашақта экономикалық дамуға, халық санының өсуіне және өмір сүру деңгейінің артуына байланысты азая береді. Сондықтан судағы қақтығыстардың себааептері мен құрылымын, сондай-ақ бірлескен шешімдердің әлеуетін зерттеудің маңыздылығы арта түседі, өйткені болашақта халықаралық су қақтығыстары тек қана көлемін ұлғайтып қана қоймайды, сонымен қатар одан да қарқынды болады.

ӘДЕБИЕТ

1. Zh.B. Orynbayev, N. Muminov, S. Özbek A comprehensive analysis of water security from historical perspectives to contemporary challenges – 2024 - <https://bulpolit.enu.kz/index.php/main/article/view/95/154>
2. Helga Haftendorn - Water and International Conflict -2000 - <https://ciaotest.cc.columbia.edu/conf/hah01/>
3. Janusz Zaleski, Rémy Tourment, Bariş Trak. Odra River Basin Flood Protection Project: Implementation of a Flood Risk Management Plan – 2021- <https://hal.inrae.fr/hal-03268627/document>
4. Koos Wieriks and Anne Schulte-Wiilwer-Leidig - Integrated water management for the Rhine river basin, from pollution prevention to ecosystem improvement - <https://www.ircwash.org/sites/default/files/210-97IN-15804.pdf>
5. Alexandre Kiss - The Protection of the Rhine against Pollution – 1985 - <https://digitalrepository.unm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2304&context=nrj>
6. Sameh W. H. Al-Muqdadı The Spiral of Escalating Water Conflict: The Theory of Hydro-Politics – 2022- <https://www.mdpi.com/2073-4441/14/21/3466>

ӘОЖ 327:34(925)

Ижанов Ә.Ә.

Магистрант, «7М03103-Халықаралық қатынастар»
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Қарағанды, Қазақстан
e-mail: adilbek.kec@gmail.com

Кенжеғали Ж.М.

PhD, қауымдастырылған профессор
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Қарағанды, Қазақстан, e-mail: zharas_k@mail.ru

ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ СУ-ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ САЯСИ-ҚҰҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ (ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АСПЕКТ)

Түйін: Мақалада авторлар Орталық Азиядағы су-энергетикалық қауіпсіздік және оның саяси-құқықтық тұрғыдан реттелу мәселелерінің халықаралық аспектісін зерттеген. Авторлар аймақтағы су-энергетикалық ресурстарды бірлесе пайдалануда аймақ мемлекеттері үшін халықаралық ұйымдар шеңберіндегі қабылданған құжаттарға негізделі отырып барлық елдерге мемлекетішілік және ортақ нормативтік-құқықтық жүйеге бағынатын механизмдер құру қажеттілігін айтады.

Тірек сөздер: Су-энергетикалық ресурстар, Орталық Азия, нормативтік-құқықтық жарғылар, халықаралық құқық.

Аймақтық су-энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету тұрғысынан құқықтың су-энергетикалық аспектісінің тарихын ХХ ғ. бірнеше онжылдықтары мен ХХІ ғ. басына дейін

қарастыратын болсақ, онда оның өлшемі үлкен, тарихы өте ұзақ. Халықаралық құқық бұл жерде бір келкі жүйеленбеген, БҰҰ актілерінен, БҰҰ экология жөніндегі арнайы мекемелері (БҰҰ ДБ және өзге) актілерінен туындайтын құқық элементтері мен мемлекеттер мен халықаралық мекемелер арасындағы келісімдер бойынша жинақталған тәжірибелер және түрлі деңгейдегі су-энергетикалық қатерден құтылу сияқты әрекеттерден көруге болады.

Орталық Азия республикаларының қазіргі саяси-құқықтық негіздері КСРО кезінен күрмелген құқықтық қайшылықтардың біраз қызықты спектрі бар. Олар республикалардың су-энергетикалық аспектілерінің құқықтық кодекстеріне бөлініп, Орталық Азияның су-энергетикалық арнасында жаңа қатынастарды құруды болжайды.

Белгілі қазақстандық зерттеуші Т. Сарсембековтың пікірінше: «Орталық Азияның табиғатты қорғау оның ішінде суды қорғау жөніндегі заңнамалары негізінен кеңестік кезеңде қалыптасқан және оған басты заңдар деп аталған жалпы сипаттағы нормативтік-құқықтық жарлықтар да кіреді. Олар жерді, ауаны, суды, орман-тоғайларды, жануарлар әлемін және т.б қорғау жөніндегі жалпы экологиялық талаптардан тұрады. Бұндай кешенді заңдарға Орталық Азия елдерінде барлық табиғи нысандардың жиынтығын қамтитын қоршаған орта туралы заңдар жатады. Табиғатты қорғау заңнамасының келесі тобына салалық заңнамалық актілер кіреді. Олардың негізінде табиғат ресурстарын қорғауды реттеу мен тиімді пайдалану бойынша нормалар, стандарттар, ережелер мен тәртіптер әзірленеді. Ал, бұлардың негізінде қоршаған табиғи ортаға әсер етумен байланысты өндірістік және басқа да нысандарды жоспарлау, жобалау, салу және пайдалануға беру жүргізіледі. Табиғи ортаны қорғаудың құқықтық әдісі жиынтығына мыналар кіреді: қорғауға жататын табиғат нысандары, қорғаудың бекіту, шектеу рұқсат ету шаралары, сақтау мен орындауды бақылау; жауапкершілік пен келтірілген зиянның орнын толтыру» [1, с. 41].

Бұнымен бірге Орталық Азия елдерінің поскеңестік кезеңі су-энергетикалық жүйесін реформалауға қатысты біршама күрделі қайшылықтармен сипатталады. Траншекаралық су-энергетика мәселесі Орталық Азия мемлекеттеріне айтарлықтай біршама қауіпті проблемаларды туындатып отыр. Оған ұлттық қауіпсіздіктің басты құрамдас бөліктері болып табылатын саяси, экономикалық және экологиялық қауіпсіздіктерді жатқызуға болады.

Қазіргі халықаралық қатынастарда трансшекаралық су мәселелері бүгінгі күні екі және көпжақты келісімдердің нәтижесінде шешілу керек екенін талап етіп отыр. Өкінішке орай көп жағдайда Орталық Азия мемлекеттерінің су мәселесіне байланысты қызығушылықтары мен мақсат-мүдделері сай келмейді. Сонымен бірге бұл мәселе тек Орталық Азия мемлекеттерінен басқа шекаралас мемлекеттер - Ауғанстанның, Қытайдың және Ресейдің қатысуымен де шешілу керек екендігі біраз уақыттан бері айтылып жүр. Ол үшін әлемдік тәжірибеге сүйеніп, халықаралық шарттар мен келіссөздерге көңіл аударған жөн.

«Траншекаралық су ресурстары бойынша халықаралық-құқықтық базаға мемлекетаралық шарттар мен келісімдер, сонымен қатар Халықаралық құқық институты (ХҚИ), БҰҰ-ның Халықаралық құқық комиссиясы (ХҚК) және халықаралық құқық қауымдастығы (ХҚК) әзірлеген ережелер, ТСР саласындағы көпжақты және екіжақты декларациялар, конвенциялар, директивалар, қарарлар кіреді. Қазіргі кезде халықаралық су құқығы дамуына халықаралық су ағындарын кеме жүрмейтін түрде пайдалану құқығы туралы 1997 ж. БҰҰ Конвенциясы, БҰҰ Еуропалық Экономикалық Комиссияның (ЕЭК) Шекарааралық су арналары мен халықаралық көлдерді қорғау және пайдалану туралы 1992 жылғы Конвенциясы, Халықаралық өзендер мен су ресурстарын пайдалану жөніндегі 1966 ж. Хельсинки ережелері біршама ықпал етуде. Халықаралық су құқығы принциптері халықаралық құқықтың іргелі принциптері пен қоршаған ортаның халықаралық құқығының арнайы принциптеріне негізделеді және синтезделген түрде келесі негізге алып келінеді:

1. Шекааралық өзеннің оған жататын бөлігіне елдің егемендігі;
2. Тарихи пайдалануды ескере отырып, трансшекаралық су ресурстарын (ТСР) әділ және орынды пайдалануда су жағалауындағы мемлекеттердің ынтымақтастығы мен теңдігі;
3. Жағалаудағы барлық мемлекеттердің ортақ мүддесі мен олардың әрқайсысының өзіндік мүдделерін сақтауда халықаралық өзендерді әділ түрде пайдалану;
4. Траншекаралық зиян келтірмеу («кесір келтірме»);
5. Келтірілген зиянның орнын толтыру («ластаушы төлейді»)» [2].

Ресми тұрғыдан қарастыратын болсақ, Орталық Азияның барлық елдерінің қазіргі конституциялық нормалары бойынша бұл су-энергетикалық ресурстар мәселесіне қатысты келіспеушілікке себеп жоқ. Себебі, барлық табиғат ресурстарына да, сонымен қатар аумақ шекарасы шегіндегі суларға да ұлттық егемендік мағлұмдалған. Алайда Орталық Азия аймағындағы су ресурстарының шектеулілігі, бұл елдер арасында көктемгі және жазғы маусымда трансшекаралық өзендердің су ресурстарын энергетикалық және өзге де мақсаттарға пайдалануы әртүрлі даулы

жағдайлар тудыруда. Аймақ елдері арасында трансшекаралық өзендердің су ресурстарын бірігіп пайдалану мен аймақтың экологиясын қорғап, сақтауға бағытталған бірқатар аймақтық деңгейдегі халықаралық құжаттарға қол қойылғандығына қарамастан қатерлер күшейе түспесе кеміген жоқ. Өз кезегінде трансшекаралық өзендердің жоғары ағысында орналасқан мемлекеттер өзендердің төменгі ағысында орналасқан мемлекеттердің мұң-мұқтаждары мен орынды талаптары мен тілектеріне түсінбеушілікпен, тіпті кейде ашықтан-ашық суды саудаға салып, қысым жасау құралы ретінде пайдалануға талпыныс білдіреді.

Халықаралық құқықтың негізгі қағидаттары-осы сенімнің өлшемдері: әділ және орынды пайдалану; елеулі залал келтіруден қалыс қалу міндеті; елеулі ықпал ете алатын жоспарланған шаралар туралы ынтымақтасу және хабарлау міндеті; ақпарат алмасу және консультациялар өткізу міндеті; дауларды бейбіт жолмен шешу міндеті.

Қазіргі уақытта Орталық Азия өңірінде трансшекаралық су ресурстарын басқару және пайдалану саласындағы мемлекетаралық ынтымақтастықтың жеткілікті түрде қалыптасқан, бірақ жетілдірілмеген құқықтық базасы қалыптасып, қолданылады. Заңды тұрғыдан алғанда, оған міндетті құралдар да, көптеген келісімдер мен ұсыныс құжаттары да кіреді, олар әдетте «жұмсақ құқық» құралдары деп аталады.

Халықаралық құқықта су-энергетикалық қауіпсіздік проблемасы жалпы аспектіде ғана емес, сонымен қатар оны аймақтық жүзеге асыруда да өзекті болып табылады. Су ағындарын, су каналдарын, су жүйелерін пайдалану келешегі мемлекеттердің тәжірибе жүзіндегі ғана емес сонымен бірге құқықтық аспектіде ынтымақтастығын болжайды. Суды пайдалану саласындағы объективті себептерге халық санының қарқынды өсуі мен экономикалық-әлеуметтік даму үдерісін тиімсіз басқаруды жатқызуға болады. Бұнымен қоса, көптеген елдердегі таза ауыз су, суға қол жеткізу үшін күрес негізгі суды тұтынушылар - жергілікті халық, өнеркәсіп пен қалалық тұтынушылар арасындағы шиеленіске алып келеді. Аумақтық мемлекеттік шекаралардан кесіп өтетін су ағындары бірте-бірте маңызды стратегиялық мәнге ие болып бара жатыр.

Осы аспектіде су ресурстарының ақылы болуы мен Орталық Азия мемлекеттері арасындағы келісілмеген саясат проблема болып отыр. Ғаламшардағы көпшілік елдердің заңнамаларында осы проблемаға қатысты ұлттық ыңғайға қатысты ерекшеліктермен ақылы суды пайдалану нормалары қарастырылған.

Мысалы «Ұлыбританияда сумен қамтамасыз ету секторы толығымен жекешелендірілген, бірақ, онда тарифтік реттеу жүйесі қоғамның наразылығын тудырмайтындай бөлінген. Осы кезде В. Кейстің «Вашингтон таймс» газетіндегі жарияланымында Боливияда суды тасымалдау жөніндегі мемлекеттік компанияның жеке меншікке берілуі қоғамның аз қамтылған азаматтарының коммуналдық шығындарының 90% дейін өсуіне алып келгендігін жазады. Бір елдерде халыққа тікелей су салығы салынса, басқа елдерде су есептегіштердің көрсеткіштері бойынша яғни, іс жүзінде қолдаған су кубометріне, суармалы егіншілік алқаптары гектарына немесе пәтердегі жан басына төлеуге тура келетіндігін атап өту керек. Бірақ бұндай әр елдегі ішкі су-экономикалық саясаттың алуан түрлілігі мемлекетаралық су қарым-қатынастарында көрініс таппайды» [3, с. 75-76].

Бірнеше онжылдықтар ағымында әлемдік алты су форумы болып өтті (Марракеште (1997), Гаагада (2000), Киото, Шига и Осакада (2003), Мехикода (2006), Стамбулда (2009) және Марселде (2012)). Бұл форумдардың нәтижелері әсерлі болды. Бүкіләлемдік су кеңесі «Бүкіләлемдік су жүргізуді» дамытуға мандат алды. (XXI ғ. су, өмір және қоршаған орта бойынша ұзақ мерзімді жүргізу) [4], ол тұщы су ресурстарының әлемдік тенденцияларын талдауға арналған. XXI ғ. су қауіпсіздігі жөнінде Гаага декларациясы қабылданды. Онда су ресурстарын тиімді пайдалану қажеттігіне назар аударылған және ғаламдық су дағдарысының пайда болу қауіпін мойындаған [5]. «Ғаламдық су қызметі» есебі дайындалып, басылып шықты. Онда 3 мыңнан астам нақты су бастамалары мен су қызметі бойынша қарастырылып отырған саладағы қабылданған саяси міндеттемелер жинақталған Пакет ұсынылған [6]. «Ғаламдық үндеуге арналған жергілікті қызметтер» құжаты қабылданды [7], бұл құжатта ғаламдық су мәселелеріне қарсы тұру құралы ретінде жергілікті деңгейге назар аударылған.

Географиялық қамту тұрғысынан трансшекаралық су ынтымақтастығын халықаралық - құқықтық реттеудің қалыптасқан жүйесі екі деңгейлі болып табылады, онда жалпы сипаттағы өңірлік келісімдермен қатар нақты су ағындарына немесе өзара іс-қимыл салаларына қатысты практикалық мәселелер бойынша бірқатар екіжақты келісімдер қолданылады.

Ғаламдық масштабтағы су қатынастарын реттейтін негізгі құжаттар бар, олар:

- Трансшекаралық су ағындары мен халықаралық көлдерді қорғау және пайдалану жөніндегі БҰҰ ЕЭК конвенциясы (Хельсинки, 1992).

- Халықаралық су ағындарын кемедең тым пайдалану құқығы туралы Конвенция (Нью-Йорк, 1997.).

- Траншекаралық Контексте қоршаған ортаға әсерді бағалау туралы Конвенция (Эспо, 1991 ж.) [8].

Сондай ақ, Швеция астанасында ашылған «Бүкіләлемдік су аптасы» жыл сайынғы конференциясы «Серіктестікті құру» ұранымен және БҰҰ шешімімен жарияланған 2013 жыл су ынтымақтастығының Халықаралық жылы шараларының шеңберінде өткен болатын. 2014 ж. Әлемдік су жылы «Су және энергия» тақырыбына арналды. Бүкіләлемдік су аптасын ұйымдастырушыларының қатарында БҰҰ қоршаған орта бойынша бағдарламасы (ЮНЕП), Азық-түлік және ауыл шаруашылық ұйымы (ФАО) және Еуропалық экономикалық комиссиясы (БҰҰ ЕЭК) бар [9].

Су-энергетикалық ресурстар мен оларды экологиялық-құқықтық реттеу саласындағы қарым-қатынасты жақсарту үшін Орталық Азия аймағында және аймақтан тыс түрлі достық қатынастарды дамыту аясында ұсынылған мемлекетаралық бағдарламалар жүргізіліп жатыр.

Осындай шаралардың қатарына 1991 жылдан бері жыл сайын Стокгольм қаласында өткізіліп келе жатқан Бүкіләлемдік су аптасын айтуға болады. Стокгольм халықаралық су институты өткізетін бұл шараға жыл сайын барлық континенттен жиналған мамандар су нысандарын тиімді пайдалану саласындағы және әлемдегі су сапасын жақсарту бойынша өзекті мәселелерді талқылайды.

Қазақстан мен Қырғызстан Үкіметтерінің бастамасы бойынша 2003 жылдан бастап «Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы Шу мен Талас өзендері бойынша Комиссия құруға Қолдау көрсету» халықаралық жобасы орындалуда. Шу-Талас су шаруашылық комиссиясын құруды дайындауға: БҰҰ ЕЭК/ЭСКАТО БҰҰ/ ЕҚЫҰ, Азия даму банкі, Еуропалық Одақ, Шу көлі Ресей-Эстония Траншекаралық Ынтымақтастық Орталығы (2001-2006 жылдар) қатысты. Жобаның мақсаты Қазақстан мен Қырғызстанға екіжақты Келісімді тиімді жүзеге асыру үшін Шу-Талас су шаруашылығы комиссиясын құруға көмек көрсету болып табылады. Жобаның нәтижесі бойынша Қазақстан Республикасы мен Қырғызстан Республикасы Шу және Талас өзендерін мемлекетаралық пайдаланудың су шаруашылық құрылыстарды бірлесіп қолдану Комиссиясы туралы Ереже әзірленді. Нысандардағы жөндеу және пайдалану жұмыстары шығындарын қаржыландыру бойынша ұсыныстар әзірленді» [10].

Су тапшылығын, оның энергетикалық құндылығы мәселелерін шешу БҰҰ бағдарламаларымен жарияланған. БҰҰ Бас Ассамблеясы 2005-2015 жж. «Су өмір үшін» деп аталатын Халықаралық онжылдық деп жария етті.

Бұл онжылдықтың негізгі мақсаттары келесідей анықталды:

– барлық деңгейдегі су ресурстарымен байланысты мәселелерге ерекше назар аудару;

– су ресурстарына қатысты бағдарламалар мен жобаларды жүзеге асыру, олардағы даму саласының су ресурстары аспектісіне байланысты қызметтерге әйел адамдарды қатыстыруды қамтамасыз ету және оларды тартуға мән беру;

– БҰҰ мыңжылдықтар Декларациясы, ХХІ ғасырдың Күн тәртібіндегі және Йоханнесбургтегі жоғары деңгейдегі бүкіләлемдік кездесу шешімдерінде тұжырымдалған су ресурстарына қатысты халықаралық деңгейде келісілген мақсаттарына жетуге жәрдемдесу үшін барлық деңгейдегі халықаралық ынтымақтастықты дамыту [11].

Мысалы, 2003 ж. келісім контекстінде 2017 жылы су-энергетикалық қауіпсіздікті дамыту жағдайы өзгерді. 2017 жылы 9-10 наурыз аралығында Өзбекстан Республикасы Президентінің Түрікменстанға Мемлекеттік сапары аясында «Өзбекстан Республикасының ауыл және су шаруашылығы Министрлігі мен Түрікменстанның ауыл және су шаруашылығы Министрлігінің арасында су шаруашылығы мәселелері жөнінде ынтымақтастық туралы» келісіміне қол қойылды [12].

Сонымен қатар, Орталық Азия елдері арасында су ресурстарын пайдалану, қорғау саласында жалпылама ұғымдық аппараттың болмауына байланысты Орталық Азиядағы су проблемаларын реттеуде орасан коллизиялық тұңғиық бар.

Жалпы ұғымдық аппараттың қажеттілігі, мысалы, Түрікменстанның «су туралы» Кодексінің 3-бабында Түрікменстанның мемлекеттік су қорына: өзендер, су қоймалары, көлдер, шаруашылық аралық арналар мен дренаждық коллекторлар, сондай-ақ басқа да жерүсті су айдындары мен су ағындары; жерасты сулары; Түрікменстанның Мемлекеттік шекарасы шегіндегі Каспий теңізі кіреді. Ал жоғарыда көрсетілген Кодекстің 82-бабы трансшекаралық суларды пайдалану тәртібін ғана айқындайды [13]. Өз кезегінде осы Кодекске қосымша трансшекаралық сулардың бекітілген ұғымы жоқ. Құқықтық актілердің белгілі бір градациясына сәйкес су туралы Кодекс халықаралық шарттардан, сондай-ақ Конституциядан бір саты төмен тұр. Соның салдарынан Түрікменстандағы

НҚА иерархиясына сәйкес төменгі сатыдағы тиісті актілерді шығару үшін ұғымдық аппараттың бастапқы нүктелерін регламенттеуге тиіс.

«Су және суды пайдалану туралы» Өзбекстан Республикасы Заңының бабы Қазақстан Республикасы Су кодексінің ұғымдық аппаратына ұқсас ұғымдық аппарат тұрғысынан, сондай — ақ, мысалы, 3-бап судың мемлекеттік меншік – Өзбекстан Республикасының жалпыұлттық байлығы болып табылатындығын, ұтымды пайдалануға жататынын және мемлекет қорғайтынын көздейді [14].

Болашақта Орталық Азия аймағы үшін су жөніндегі БҰҰ-ның келешекте күтіліп отырған жаңа бағдарламасына бағдар жасау ұйғарылып отыр. Тәжікстанның бастамасы бойынша Біріккен Ұлттар Ұйымына мүше 177 елмен бірге ұсынған тиісті қарары БҰҰ Бас Ассамблеясының 2016 жылғы 21 желтоқсандағы пленарлық отырысында қабылданды. Қабылданған шешімге сәйкес «Су тұрақты даму үшін» әрекеттердің Халықаралық онжылдығы (су ресурстарының Халықаралық күні) 2018 жылдың 22 наурызында басталып 2028 жылдың 22 наурызында аяқталады.

2018-2028 жж. «Су тұрақты даму үшін» әрекеттердің Халықаралық онжылдығы Тәжікстанның сумен байланысты мәселелер бойынша төртінші ғаламдық бастамасы болып табылады. 2015 жылы алғаш рет Корея Республикасында өткен 7-ші Бүкіләлемдік су форумы барысында Тәжікстан Президенті Эмомали Рахмон осы мәселені жария еткен болатын. Бүкіләлемдік су форумында жасаған баяндамасында Тәжікстан президенті «қазіргі ғаламдық қауіп-қатерлер, қаржы-экономикалық дағдарыстар, халық санының өсуі, климаттың өзгеруі, апатты гидрометеорологиялық құбылыстардың жиілеуі, су тапшылығы осының нәтижесі ретіндегі кедейлік, жұқпалы аурулар, бала мен ана өлімі деңгейінің өсуі біздерді осы салада барлық күштерімізді жұмылдырып, тиісті шаралар қабылдауымызды талап етеді» деп атап өтті [15].

Су және энергетикалық инфрақұрылымның қиындықтары жағдайында су-энергетика жүйесін бір орталыққа бағындырып, халықаралық құқық нормаларына сай ортақ су құқық нормаларын қабылдау Орталық Азияға төніп тұрған қауіптерден сақтау жүйесі болмақ. Қазірде су ресурстарының тапшылығы емес, оларды бір қалыпты бөлінбеу жағдайында тиімсіз пайдалану, инвестициялық тартымсыз болуы, бүгінгі күнде – Орталық Азия аймағына ортақ су-энергетикалық қауіпсіздігінің Тұжырымдамасы секілді бағдарламалық құжатты қабылдауды қажет етіп отыр. Су заңнамасын нормативті-құқықтық актілер иерархиясының призмасында қарастыру қажет. Жоғарыда аталған барлық мемлекеттердің негізгі заңынан кейінгі бастапқы нүкте су және су ресурстары туралы кодификацияланған немесе кодификацияланбаған акт болып табылады. Осылайша, осы актілердің негізгі мақсаттары мен міндеттері әр елдің су заңнамасының мақсаттары мен міндеттерін толық көрсетеді деп тұжырымдауға болады.

ӘДЕБИЕТ

1. Сарсембеков Т.Т. Планы управления речными бассейнами в странах Центральной Азии. – Алматы: Атамұра, 2004. – 208 с.
2. Рысбеков Ю.Х. Трансграничные водные ресурсы Центральной Азии: политические и правовые аспекты безконфликтного использования. – Қолжетімділік режимі URL: <http://cawater-info.net/reta/documents/pdf/rysbekov280405.pdf>. 14.12.2016 - (қаралаған күні: 05.03.2024).
3. Валентини К.Л., Оролбаев Э.Э., Абылгазиева А.К. Водные проблемы Центральной Азии. – Бишкек, 2004. – 142 с.
4. World Water Vision: Making Water Everybody's Business (2000). – Қолжетімділік режимі URL: <http://www.worldwatercouncil.org/fileadmin/wwc/Library/WWVision/Chapter1.pdf>. - (қаралаған күні: 08.03.2024).
5. Вода для производства продовольствия в XXI веке: доклад по итогам Второго Всемирного водного форума. – Қолжетімділік режимі URL: <http://www.cawater-info.net/library/rus/inf/13.pdf>. - (қаралаған күні: 10.03.2024).
6. Вода в международной повестке дня. – Қолжетімділік режимі URL: http://www.cawater-info.net/int_org/wwc/water_int.htm. - (қаралаған күні: 20.02.2024).
7. Final Report of the 4th World Water Forum. – Қолжетімділік режимі URL: <https://issuu.com/martecreativos/docs/finalreport.20.04.2017>. - (қаралаған күні: 20.02.2024).
8. Ибатуллин С. «Укрепление международного сотрудничества на трансграничных водах Центральной Азии». – Қолжетімділік режимі URL: http://www.cawater-info.net/6wwf/conference_tashkent2011/files/ibatullin_paper_r.pdf. - (қаралаған күні: 25.02.2024).
9. Неделя воды пройдет в Стокгольме под лозунгом «Строя партнерство». – Қолжетімділік режимі URL: <https://ria.ru/eco/20130902/960106298.html>. - (қаралаған күні: 12.03.2024).

10.Создание Комиссии Республики Казахстан и Кыргызской Республики по использованию водохозяйственных сооружений межгосударственного пользования на реках Чу и Талас. – Қолжетімділік режимі URL: <http://skachate.ru/geografiya/15962/index.html>20.04.2017. - (қаралаған күні: 13.03.2024).

11.Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций: принята Резолюцией 55/2 Генеральной Ассамблеи ООН от 8 сентября 2000 г. – Қолжетімділік режимі URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml. - (қаралаған күні: 13.03.2024).

12.Соглашение о совместном использовании водных ресурсов Туркменистаном и Республикой Узбекистан в низовьях реки Амударьи (26 мая 2007 г. г. Ургенч). – Қолжетімділік режимі URL: http://www.cawater-info.net/bk/water_law/pdf/uzb_tur_2007.pdf. - (қаралаған күні: 14.03.2024).

13.Кодекс Туркменистана «О воде» : утв. 2004 г., 25 октября. – № 244-II. – Қолжетімділік режимі URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31342646&mode=p#pos=4;-260. - (қаралаған күні: 14.03.2024).

14.Закон Республики Узбекистан о воде и водопользовании: утв. 1993 г., 12 июня (с изменениями и дополнениями по состоянию на 2018). – Қолжетімділік режимі URL: http://www.lex.uz/pages/GetAct.aspx?lact_id=93202. - (қаралаған күні: 29.03.2024).

15.2018-2028 гг. станут Международным десятилетием действий «Вода для устойчивого развития». – Қолжетімділік режимі URL: <https://www.trend.az/casia/tajikistan/2714078.html>. - (қаралаған күні: 30.03.2024).

ӘОЖ: 327.1.

Какен Т.Ғ.

«7М03111-Халықаралық қатынастар»
Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық
Қатынастар және Әлем Тілдері Университетінің
1 курс магистранты, Алматы, Қазақстан
E-mail: kakent888@bk.ru

Раев Д.С.

Ғылыми жетекші, филос.ғ.д., профессор,
Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық
Қатынастар және Әлем Тілдері Университеті,
Алматы, Қазақстан, E-mail: raev_53@mail.ru

«ЭКСТРАВЕРТИВТІ ДОМИНАНТ»

КОНЦЕПТИСІНІҢ ҚАЗІРГІ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САЯСАТ КОНТЕКСТІНДЕГІ ОРНЫ

Түйін: Бұл мақалада «экстравертивті доминант» ұғымы және оның қазіргі халықаралық қатынастар саласындағы шешуші рөлі қарастырылған. Жалпы зерттеуді қолдана отырып, ол талапшылық пен көпшілдік сияқты сипаттамалардың ұлттық мемлекеттердің әлемдік аренадағы мінез-құлқына қалай әсер ететінін түсіндіреді. Қытайдың "Бір Белдеу, Бір Жол" бастамасы сияқты эмпирикалық дәлелдерге сүйене отырып, ол геосаяси маневрлердегі экстраверт тенденциялардың көрінісін түсіндіреді.

Сонымен қатар, мақалада экстраверттік үстемдіктің көпжақты институттар мен альянстардың динамикасына әсері мұқият зерттеліп, оның ықтимал дивидендтері мен міндеттемелері туралы айтылады. Бұл талдау арқылы ол қазіргі геосаясатты қалыптастырудағы экстраверттік үстемдіктің күрделі өзара әрекеттесуі туралы құнды түсінік береді, осылайша өзара байланысты әлемдегі халықаралық қатынастарды егжей-тегжейлі түсінуге мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: «Экстравертивті доминант», «Бір Белдеу, Бір Жол», дипломатия, геосаясат, халықаралық қатынастар.

Kaken T.G.

“7M03111- International Relations”
1st year master’s student, KazUIR&WL,
Republic of Kazakhstan, Almaty
E-mail: kakent888@bk.ru

Raev D.S.

Scientific supervisor, PhD, Professor.
KazUIR&WL, Republic of Kazakhstan, Almaty
E-mail: raev_53@mail.ru

THE PLACE OF THE CONCEPT OF “EXTROVERTED DOMINANT” IN THE CONTEXT OF MODERN INTERNATIONAL POLITICS

Abstract. The article examines the concept of extroverted dominance and its decisive role in the field of modern international relations. Using a general study, he explains how characteristics such as assertiveness and sociability influence the behavior of national States on the world stage. Based on empirical evidence such as China's One Belt and One Road Initiative, he explains the manifestation of extroverted trends in geopolitical maneuvers.

In addition, the article carefully examines the impact of extrovert dominance on the dynamics of multilateral institutions and alliances, and discusses its possible dividends and obligations. Through this analysis, it provides a valuable insight into the complex interactions of extrovert dominance in shaping modern geopolitics, thus enabling a detailed understanding of international relations in an interconnected world.

Keywords: “Extroverted dominant”, “One Belt and One Road”, diplomacy, geopolitics, international relations.

Халықаралық қатынастардың үнемі өзгеріп отыратын ландшафтында әртүрлі тұжырымдамалар мен идеологиялар мемлекеттердің мінез-құлқын және олардың әлемдік аренадағы өзара әрекеттесуін қалыптастырады. Қазіргі халықаралық саясатта үлкен маңызы бар осындай тұжырымдамалардың бірі - "экстравертивті доминант" ұғымы. Бұл термин белгілі бір мемлекеттердің өз шекараларынан тыс билікке, ықпалға және стратегиялық мүдделерге ұмтылуында қолданылатын талапты және сыртқы әлемге бағытталған тәсілді көрсетеді. Бұл мақалада біз қазіргі халықаралық саясат контекстіндегі экстравертивті үстемдік тұжырымдамасының орнын қарастырамыз.

«Экстравертивті доминант» тұжырымдамасы державалар отарлау, жаулап алу немесе дипломатиялық маневрлер арқылы өз ықпалын кеңейтуге ұмтылған елдер арасындағы дәстүрлі билік динамикасынан бастау алады. Алайда, жаһандану мен технологиялық прогреспен сипатталатын қазіргі өзара байланысты әлемде экстраверттік үстемдіктің көріністері жаңа формалар мен қиындықтарға ие болды [1].

Негізінде, экстравертивті үстемдік мемлекеттің өз мүдделерін қорғау және жаһандық ауқымда өз күшін көрсету үшін халықаралық қауымдастықпен белсенді өзара әрекеттесуін көрсетеді. Бұл әртүрлі жолдармен көрінуі мүмкін, соның ішінде экономикалық экспансия, әскери интервенциялар, дипломатиялық бастамалар және стратегиялық серіктестіктерді дамыту. Экстравертивті доминантқа ұмтылатын мемлекеттер көбінесе қалыптасқан нормаларға қарсы тұру және геосаяси ландшафтты өзгерту арқылы өздерінің ықпалын тікелей ықпал ету аймағынан тыс бекітуге дайын [2].

Қытай – «экстравертивті доминант» елінің мысалы ретінде

Экстраверттік үстемдікті қолданатын мемлекеттің жарқын мысалдарының бірі - Қытай. Қытай өзінің өршіл «Бір Белдеу, Бір Жол» бастамасы (BRI) аясында байланыстарды, сауданы және экономикалық ынтымақтастықты кеңейтуге бағытталған бірнеше континенттерді қамтитын инфрақұрылымды дамыту бойынша ауқымды жобаны жүзеге асыруға кірісті. Өзінің экономикалық күшін пайдалана отырып, Қытай дәстүрлі түрде Батыс державалары үстемдік ететін аймақтарға өз ықпалын кеңейтуге тырысады. Осылайша жаһандық экономикалық динамиканы өзгертуді және өзін халықаралық істердің ірі ойыншысы ретінде көрсетеді.

Дәлірек айтсақ, Қытай қазіргі саясаттағы «экстравертивті доминант» елдің типтік мысалы болып табылады, ол әлемдік аренада өз мүдделерін ілгерілетуге белсенді және талапшыл көзқарасты көрсетеді [3].

1 – сурет. «Бір Белдеу, Бір Жол» картасы [3]

Қытайдың үстемдік стратегиясының негізінде бірнеше континенттерді қамтитын инфрақұрылым және экономикалық даму саласындағы орасан зор жоба – «Бір Белдеу, Бір Жол» (BRI) бастамасы жатыр. Осы жобаға қатысушы мемлекеттердің өздері де өте үлкен артықшылықтарға ие болып жатыр. Себебі бұл жобаның арқасында Азия, Еуропа және Африканың 150-ден астам елдері теміржолдар желісі, жоғары жылдамдықты күре жолдар мен теңіз жолдары арқылы байланыс жасап отыр. Бұл жоба әлемнің экономикасының жылдам дамып жатқан жағдайында қазіргі заманның аса күрделі сын-қатерлерге төтеп бере алатын және жалпыға ортақ иелікке айналды. Бүгінде Қытайдан Еуропаға жерүсті транзиттік тасымалдарының 85% - ға жуығы Қазақстан аумағы арқылы өтеді. Көлік-транзит саласын дамытуға ерекше назар аудара отырып, соңғы 15 жылда Қазақстан бұл мақсаттарға 35 миллиард доллардан астам қаржы бөлді. Ляньюньгандағы қазақ-қытай логистикалық орталығы, «Қорғас» құрғақ порты, батыс Еуропа – Батыс Қытай транзиттік магистралі, Қытайдан Иранға теміржол дәлізі сияқты ірі инфрақұрылымдық жобалар іске қосылды. Мемлекет басшысы өз сөзінде ірі жоба – Транскаспий халықаралық көлік маршрутының ерекше рөліне назар аударды. Бұл бағыт Қытайды, Орталық Азияны және Еуропаны байланыстыратын «Бір Белдеу, Бір Жол» бастамасының құрлықтағы көпірі бола алады. Сонымен қатар, бұл жүктерді тасымалдау мерзімін екі есеге арттыруға және көлік шығындарын едәуір төмендетуге ықпал етеді деп болжанған [4].

«Бір Белдеу, Бір Жол» экономикалық белдеуінің бойында жаңа елді мекендер салынады, қосымша жұмыс орындары құрылады, түрлі мекемелер жұмыс істейді, әлеуметтік мәселелер шешіледі. Геосаяси ауқым АҚШ материгінен, Еуропадан Еуразия материгіне дейін жүреді. «Бір Белдеу, Бір Жол» жобасына Біріккен елдер Еуразия өңірінің саяси, әлеуметтік геосаясатын өзара кенес, өзара түсіністік және тең құқықты қатынастар арқылы өздері шешетін болады. Бұл бастама Қытайдың жаһандық экономикалық динамиканы қалыптастыруға және өзін халықаралық істердің негізгі ойыншысы ретінде көрсетуге деген ұмтылысын көрсетеді [5].

Қытайдың әлемдік держава ретіндегі ықпалы оның шекарасынан тыс агрессивті экономикалық, әскери және дипломатиялық бастамаларда көрінетін сыртқы үстемдік туралы стратегиялық Доктринасымен ерекшеленеді. «Бір Белдеу, Бір Жол» бастамасын (BRI), Оңтүстік Қытай теңізіндегі аумақтық дауларды, экономикалық экспансионизмді, әскери модернизацияны және дипломатиялық табандылықты талдау арқылы бұл зерттеу Қытайдың халықаралық қатынастарға деген көзқарасының күрделілігін және оның қазіргі геосаясатқа әсерін ашады [6].

Халықаралық саясат саласында Қытай өзінің экстраверттелген үстемдік доктринасы арқылы жаһандық ландшафтты өзгертетін көрнекті ойыншыға айналууда. Агрессивті экономикалық саясатпен, аумақтық талаптармен, әскери модернизациямен және дипломатиялық міндеттемелермен анықталған Қытайдың көзқарасы жаһандық ауқымда ұлттық мүдделердің ықпалы мен қорғалуын нығайтуға бағытталған стратегиялық амбицияларды көрсетеді [7].

Қытайдың талапшылдығы оның аумақтық талаптарына да қатысты, әсіресе Оңтүстік Қытай теңізінде, теңіз даулары аймақтағы шиеленісті күшейтіп, халықаралық қоғамдастықтың назарын аударды. Қытайдың Оңтүстік Қытай теңізіндегі әрекеттерін, соның ішінде аралдар салу мен

әскерлерді орналастыруды талдай отырып, бұл бөлімде Бейжіңнің егемендікті бекіту және теңіз нормаларын өзгерту жөніндегі күш-жігері, геосаяси бәсекелестік пен теңіздегі қауіпсіздік мәселелері қарастырылған [8, 105 – 127 б.].

Қытайдың экономикалық өрлеуі оны әлемдік саудадағы негізгі ойыншыға айналдырды, бұл сауда, инвестиция және қаржылық басқаруға үлкен әсер етеді. Азия Инфрақұрылымдық Инвестициялар Банкі (АИВ) және Қытайдың шетелдік инвестициялары сияқты бастамаларды талдау негізінде бұл бөлімде Қытайдың экономикалық кеңеюге деген ұмтылысы және оның жаһандық экономикалық басқарудың дамып келе жатқан архитектурасына әсері бағаланады [9, 17-25 б.].

Қытайдың экстраверттивті доминант күштің проекциялық мүмкіндіктерін күшейтуге және ұлттық қауіпсіздік мүдделерін қорғауға бағытталған әскери модернизацияның кешенді бағдарламасына негізделген. Қытайдың заманауи қару-жараққа, кибернетикалық мүмкіндіктерге және шетелде әскерлерді орналастыруға салған инвестициялары, сондай-ақ Бейжіңнің стратегиялық бәсекелестік пен қауіпсіздік дилеммаларын жеңе отырып, аймақтық және жаһандық деңгейде ықпалды нығайтуға бағытталған күш-жігері қарастыруға болады [10, 141 – 163 б.].

Қытайдың дипломатиялық әрекеттері өсіп келе жатқан талапты көрсетеді, өйткені Қытай халықаралық нормалар мен институттарды өз мүдделеріне сәйкес келтіруге тырысады. Қытайдың көпжақты форумдарға қатысуын және климаттың өзгеруін азайту сияқты бастамаларды ілгерілету жөніндегі күш-жігерін талдау негізінде құндылықтардың сәйкессіздігі, адам құқықтары мәселелері және дипломатиялық шиеленістер аясында Қытайдың жаһандық басқарудағы өзгеретін рөлін көруге болады [11].

Экстраверттивті доминантты мемлекеттердің күшеюі әлемдік билік динамикасына елеулі әсер етеді. Дәстүрлі билік құрылымдарына қарсы тұру керек, өйткені бұл талапшыл ойыншылар геосаяси тәртіпті өзгертуге тырысады. Олардың белсенді қатысуы елдер арасындағы бәсекелестік пен ынтымақтастыққа, альянстар мен стратегиялық серіктестіктерді қалыптастыруға ықпал етеді. Сонымен қатар, үстем мемлекеттердің әрекеттері көбінесе басқа ірі державалардың реакциясын тудырады. Бұл бүкіл халықаралық жүйеде көрінетін геосаяси шиеленістер мен бәсекелестікке әкеледі.

Экстраверттивті доминант тұжырымдамасы дипломатиялық қатынастарға және сыртқы саясатты тұжырымдауға да әсер етеді. Мемлекеттер өзара байланысты әлемде өз мүдделерін ілгерілетуге ұмтылған кезде одақтардың, бәсекелестіктің және өзгеретін күш динамикасының күрделі желісін қарастыруы керек. Экстраверттелген үстемділік субъектілердің мотивтері мен стратегияларын түсіну саясаткерлер үшін геосаяси өзгерістерді болжау және туындаған қиындықтарға тиімді жауаптар әзірлеу үшін маңызды. Сонымен қатар, үстем мемлекеттермен дипломатиялық қатынастар ұлттық мүдделерді қорғау үшін ынтымақтастық пен бәсекелестікті теңестіретін және сонымен бірге әлемдік аренадағы тұрақтылық пен ынтымақтастыққа ықпал ететін нәзік тәсілді қажет етеді [12].

Сонымен, «экстраверттивті доминант» тұжырымдамасы қазіргі халықаралық саясаттағы мемлекеттердің мінез-құлқын түсінудің маңызды негізі болып табылатынын атап өткім келеді. Сонымен қатар, бұл мақаладан мынадай негізгі түйінді анықтадық:

- Экстраверттивті доминант мемлекеттердің жаһандық аренадағы сыртқы өзара әрекеттесуінде көрсететін белсенді және талапты мінез-құлықты қамтиды.

- Экстраверттивті доминанттың негізгі сипаттамаларына халықаралық қоғамдастықпен белсенді өзара әрекеттесу, агрессивті сыртқы саясат жүргізу, экономикалық, дипломатиялық және әскери құралдарды пайдалану және олардың мүдделеріне сәйкес халықаралық тәртіпті қалыптастыру әрекеттері жатады.

- Экстраверттивті доминант мотивтері: мемлекеттер көбінесе ресурстарға қол жетімділікті қамтамасыз ету, экономикалық бәсекеге қабілеттілікті арттыру немесе өз аймағында үстемдікті бекіту арқылы билікті қамтамасыз ету, қауіпсіздік пен беделді арттыру үшін экстраверттік мінез-құлыққа қатысады.

- Экстраверттивті доминант ұғымының көрнекті мысалы - инфрақұрылымдық және экономикалық жобалар арқылы ықпалды кеңейтуге бағытталған Қытайдың «Бір Белдеу, Бір Жол» бастамасы жатады.

- Экстраверттивті доминант салдары - үстемді мемлекеттердің пайда болуы ірі державалар арасындағы бәсекелестіктің күшеюіне, жаһандық күш динамикасының өзгеруіне, сондай-ақ әлеуетті геосаяси шиеленістер мен қақтығыстармен жаңа одақтар мен бәсекелестіктің пайда болуына әкелуі мүмкін.

Қорытындылай келе, экстравертивті доминант тұжырымдамасы биліктің күрделілігі мен қазіргі жаһандық аренадағы ықпалға жарық түсіре отырып, мемлекеттің халықаралық саясаттағы мінез-құлқын түсінуге құнды негіз береді деп айтуға болады.

ӘДЕБИЕТ

1. Шон Мак Ф. Соғыстың Жаңа Ережелері: Ұзаққа Созылған Тәртіпсіздік Дәуіріндегі Жеңіс. - Нью-Йорк : Уильям Морроу, 2019. – 336 б.
2. Джон ДЖ. Ұлы Адасушылық: Либералды Армандар және Халықаралық Шындықтар. - Нью-Хейвен: Йель Университетінің Баспасы, 2018. – 328 б.
3. Дебора Б. Айдахардың Сыйы: Нағыз Африкадағы Қытай тарихы. - Оксфорд: Оксфорд Университетінің Баспасы, 2009. - 416 б.
4. Жаңалық. Мемлекет басшысы «Бір белдеу, бір жол» халықаралық ынтымақтастығының III форумының ашылу рәсіміне қатысты жаңалығы. – Бейжің, 2023. – Қолжетімділік режимі URL: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-bir-beldeu-bir-zhol-halykaralyk-yntymaktastygynyn-iii-forumynun-ashylu-rasimine-katysty-1892334> - (қаралған күні: 07.04.2024).
5. Уильям Каллахан А. Қытай Армандайды: Болашақтың 20 Көрінісі. - Нью-Йорк: Оксфорд Университетінің Баспасы, 2013. – 232 б.
6. Ду М.М. Қытайдың «Бір Белдеу, Бір Жол» Бастамасы: Контекст, Фокус, Институттар және оның салдары. - Қытайдың Жаһандық Басқару Журналы, 2016. 2, 30-43. – Қолжетімділік режимі URL: <https://doi.org/10.1163/23525207-12340014> - (қаралған күні: 07.04.2024).
7. Чуа А.С. Бір белдеу, бір жол және мүмкіндіктер. – Гуанчжоу, 2017. – 61 б. – Қолжетімділік режимі URL: http://www.centerforfinancialstability.org/research/Chua_OneBeltOneRoad_7_6_17.pdf - (қаралған күні: 08.04.2024).
8. Андреа А.Ж. Дүниежүзілік Тарихтағы Жібек Жолы: Шолу Эссе. Әлемдік Тарихқа Азиялық Шолу. – АҚШ, Вермонт Университеті, 2014. – 127 б. – Қолжетімділік режимі URL: <https://doi.org/10.12773/arwh.2014.2.1.105> - (қаралған күні: 08.04.2024).
9. Рамасами Б., Ен М. және Лафорет С. Қытайдың Сыртқы Тікелей Шетелдік Инвестициялары: Орналасқан жерін Таңдау және Фирмаға Иелік ету. - Әлемдік Бизнес журналы, 2012. – 25 б. – Қолжетімділік режимі URL: <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2010.10.016> - (қаралған күні: 08.04.2024).
10. Совант К.П. және Чен В. З. Қытайдың Тікелей Шетелдік Инвестицияларға Арналған Нормативтік-құқықтық Базасы. - Қытай Экономикалық Журналы, 2014. – 163 б. . – Қолжетімділік режимі URL: <https://doi.org/10.1080/17538963.2013.874072> - (қаралған күні: 09.04.2024).
11. Вольф П. Қытайдың "Белдеу Және Жол" Бастамасы—Қиындықтар мен Мүмкіндіктер. - Германияның Даму Институты, 2016. – 14 б. – Қолжетімділік режимі URL: https://www.idos-research.de/uploads/media/Belt_and_Road_V1.pdf - (қаралған күні: 09.04.2024).
12. Франкопан П. Жібек Жолдары: әлемнің жаңа тарихы. – Нью-Йорк, 2016. - 645 б.

ӘОЖ 94(560):355.48

Курманғалиева А.Б.,

Бакалавриат «БВ02201-Шығыстану»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан, e-mail: aruzank707@mail.ru

КОРЕЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ДАМУЫНДАҒЫ «ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАНЫҢ» МАҢЫЗЫ

Түйін: Соңғы жылдары әлемдегі тұрақтылық пен қоршаған ортаны қорғау мәселелерінің маңызы артып келеді. Климатың өзгеруі мен табиғи ресурстардың тапшылығы әлемнің барлық аймақтарына әсер етуде. Полярлық мұз қалқандары еріп, теңіз су деңгейі көтеріліп жатыр. Кейбір аймақтарда экстремалды ауа райы құбылыстары мен құрғақшылық байқалады. «Жасыл экономика» тұжырымдамасы қазіргі таңдағы ғаламдық проблемалардың оңтайлы шешімі болып табылады. Әлемдегі жетекші экономикалардың бірі ретінде Оңтүстік Корея «жасыл экономикаға» көшудің маңыздылығын мойындады. Бұл мақала «жасыл экономика» моделін қабылдаудың маңыздылығын және оның Оңтүстік Кореяның дамуына әкелетін әсері мен артықшылықтарын көрсетіледі.

Тірек сөздер: жасыл экономика, Корея Республикасы, экология, жаңартылған энергия көздері, климаттың өзгеруі

Kurmangaliyeva A.,
Bachelor student
«6B02201- Orientalism»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: aruzank707@mail.ru

THE IMPORTANCE OF THE «GREEN ECONOMY» IN THE DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KOREA

Abstract: In recent years, the important of stability and environmental protection issues in the world has been increasing. Climate change and scarcity of natural resources are affecting all regions of the world. The polar ice caps are melting and the sea level is rising. Some regions experience extreme weather events and droughts. The concept of a green economy is the optimal solution to current global challenges. As one of the world's leading economies, South Korea has realized the importance of adopting a green economy. This article discusses the importance of adoption the green economy model and the impact and benefits it brings to South Korea's development.

Keywords: green economy, green growth, Republic of Korea, ecology, renewable energy source, climate change

Жасыл экономика – тұрақты даму мен қоршаған ортаны қорғауға бағытталған тұжырымдама. «Жасыл экономика» саясатына көшу жаһандық экономикалық өсудің дәстүрлі тәсілдерінің тұрақты емес екенін мойындау болып табылады. Қоршаған ортаның ластануы, табиғи ресурстарды шамадан тыс пайдалану және табиғи ландшафттардың жойылуы сияқты тұрақсыз даму тәжірибелері қоршаған ортаның деградациясына және адамзаттың әл-ауқатының төмендеуіне әкелді. Бүгінгі табысы жоғары елдер айтарлықтай ластануға және табиғи ресурстардың сарқылуына әкеліп соқтырды. Осыған байланысты әлемдегі болып жатқан экономикалық құлдырау мен жер бетіндегі қайтымсыз өзгерістер жағдайында «жасыл экономика» тұжырымдамасы тұрақты даму эволюциясының келесі қадамы ретінде қарастыруға болады.

«Жасыл экономика» термині алғаш Ұлыбританияның Қоршаған ортаны қорғау департаментінің 1989 жылы жарияланған баяндамасында аталған [1]. Баяндама авторлары жер экологиясының қазіргі жағдайын талқылай отырып «жасыл экономика» тұжырымдамасына көшу қажеттілігін атап өтті.

БҰҰ Қоршаған орта жөніндегі бағдарламасының анықтамасында «жасыл экономика» экологиялық тәуекелдер мен экологиялық тапшылықты айтарлықтай төмендете отырып, адам өмірі мен қоршаған ортаны сақтайтын экономика түрі деп сипатталады [2].

Жаһандық жасыл өсу институты (GGGI) «жасыл өсуді» климат пен экологиялық тұрақтылыққа қол жеткізуге, экономиканың дамуына үлесін қосатын жаңа парадигма деп сипаттайды. Бұл «жасыл өсу», ең алдымен, ресурстарды бөлудегі теңсіздіктерді жоюға және жағдайы төмен адамдардың негізгі тауар көздеріне қол жеткізуін қамтамасыз етуге бағытталған [3].

2012 жылы 20-22 маусымда өткен БҰҰ-ның тұрақты даму жөніндегі конференциясының нәтижелері бойынша жарияланған мақалаларда «жасыл экономика» саясатына көшу барлық елдер үшін тиімді, қауіпсіз, әрі қолжетімді, бірақ жасыл өсудің бірыңғай моделі болмағандықтан «жасыл экономика» әр елде әртүрлі дамиды деп түсіндіріледі [4].

Қазіргі таңда экологиялық проблемалар мен табиғи ресурстардың сарқылуы туралы хабардарлық және жаһандық климаттың өзгеруіне қатысты алаңдаушылық артып келеді. Елдер өткен және қазіргі даму жолдарының тұрақсыздығын мойындайтындықтан, нарықтағы сәтсіздіктерді түзете алатын және ресурстарды үнемдеу мен қоршаған ортаны қорғау үшін экономиканың даму жолдарын өзгерте алатын жаңа даму стратегиялары қажет. Болашақ әлемдік экономика капиталдың әртүрлі түрлері арасындағы салыстырмалы артықшылықтардың өзгеруіне және тауарлар мен қызметтерді өндіруге мамандану үлгілерінің өзгеруіне жауап ретінде ресурстарды ауқымды түрде қайта бөлуді қажет етеді. Нарықтық бағаларға әлеуметтік шығындар мен пайданы толық көрсетуге мүмкіндік беру және сыртқы экологиялық шығындарды экономикалық шешімдер қабылдау процесіне енгізу осы қайта бөлуді тиімді етудің және қоршаған ортаға болашақ зиянды азайтудың кілті болады.

Оңтүстік Кореяның «жасыл өсу» саясаты әлемдегі ресурстарды үнемдейтін және экологиялық таза экономикалардың бірін құруға бағытталған жаңа ұлттық даму стратегиясының бөлігі болып табылады. Бұл күш-жігер 2009 жылы мұнай мен шикізат бағасының өсуіне, жаһандық жылынуға және қарқынды дамып келе жатқан жасыл нарықтардың мүмкіндіктеріне байланысты қиындықтарға жауап ретінде іске қосылды. «Жасыл өсу» - бұл бір уақытта экономикалық даму мен экологиялық

тұрақтылықты көздейтін экономикалық стратегия. Бұл халық тығыз орналасқан және табиғи ресурстары аз Корея елі үшін өте маңызды, бірақ әлі де жоғары өмір сүру деңгейін сақтау жолдарын табуы керек.

Оңтүстік Кореяның «жасыл өсу» жөніндегі ұлттық стратегиясы елдің «жасыл экономиканың» көшбасшысы болуға деген ұмтылысының бастапқы нүктесін білдіреді. «Low Carbon Green Growth» стратегиясы алғаш рет 2008 жылы сол кездегі президент Ли Мен Бактың сөйлеген сөзінде жарияланды [5]. Бұл стратегия жаһандық экологиялық сынаққа жауап ретінде де, Кореяның болашақ дамуына әсер ету әрекеті ретінде де ұсынылған. Оңтүстік Кореяда «жасыл экономиканың» дамуына ресурстардың шектеулілігі мен қоршаған ортаның деградациясы тұрғысынан экономикалық өсудің шектері туралы хабардарлықтың артуы түрткі болды.

Корея үкіметі 2009 жылдың желтоқсанында «жасыл өсудің» құқықтық және институционалдық негіздерін құруға қатысты заң жобасын ратификациялады. Бұл акт бес бөлімнен тұратын заңмен бекітілген, олар: ұлттық жасыл өсудің негізгі жоспары, Президенттің жасыл өсу жөніндегі комитетін құру, «жасыл өсу» саясатының әсерін бағалау, «жасыл өсу» саясатын жүзеге асыру туралы ақпарат беру, және «жасыл өсу» саласындағы жұмыс күшін ынталандыру. Ал 2010 жылы «Төмен көміртекті жасыл өсу» туралы негізгі заң қабылданды [6].

Корея Республикасы халықаралық деңгейде «жасыл өсу» саясатының дамуына үлкен рөл атқарды. Елде 2010 жылы Жаһандық жасыл өсу институты (GGGI) құрылды. Институт 2012 жылы маусымда өткен Рио+20 конференциясында «жасыл өсуді» дамытуға арналған дүние жүзіндегі экономикалық өсудің жаңа үлгісі ретінде халықаралық ұйым деңгейіне көтерілді.

Оңтүстік Корея парниктік газдар шығындыларын азайту бойынша өзінің алғашқы мақсатын белгілеп, шығындыларды саудалау жүйесі бар елдердің бірі. Оның шығындылары 2000 жылдан 2017 жылға дейін тұрақты түрде жылына 2%-ға өсті. Бірақ елдің өнеркәсіптік құрылымы көміртегіге тәуелді болып қала беруде [7].

Бүгінгі таңда іске асырылған негізгі сектораралық саясат құралдарының бірі 2015 жылы іске қосылған Корея эмиссиялық сауда жүйесі (K-ETS) болып табылады. Бұл Шығыс Азиядағы бірінші жалпыұлттық міндетті ETS және ЕО ETS-тен кейінгі екінші үлкен көміртегі шығарындыларының сауда жүйесі болып табылады [8]. Ол энергетика, өнеркәсіп, көлік, авиация, ішкі теңіз көлігі секторларын қамтиды.

Оңтүстік Корея энергия қажеттілігінің 95%-ын шетелден импорттайды. Ол электр қуатының шамамен 40% көмірден алады және шетелдегі көмір зауыттарын қаржыландырады. 2019 жылдың маусым айында қабылданған 2040 жылға дейінгі үшінші энергетикалық бас жоспары 2017 жылға арналған энергетика секторының 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған жоспарымен бірге жаңартылатын электр энергиясының үлесін 2030 жылға қарай 20%-ға және 2040 жылға қарай 30%-дан 35%-ға дейін арттыруды көздейді [9].

2020 жылы президент Мун Джэ Ин «Жаңа жасыл мәмілесін» жариялады. Бұл мәміле таза нөлдік шығындыларға қол жеткізуге және төмен көміртекті жасыл экономикаға көшуді жеделдетуге бағыттыған. «Жаңа жасыл мәміле» мақсаттарына қол жеткізу үшін үкімет үш негізгі бағытқа бөлінген жалпы 10 мақсатты белгіледі:

- Жасыл индустрияны иновациялау;
- Жасыл инфрақұрылымды құру
- Төмен көміртекті энергияны енгізу;

Жоспар бойынша екі жыл ішінде 340000 жұмыс орнын құру, 49 триллион вон өндіріс тиімділігін арттыру және 40 триллион вон әлеуметтік шығындарды азайту мақсаты қойылды. Сонымен қатар, үкімет 16,2 миллион тонна парниктік газдарды азайтуды және энергия тиімділігін 30%-ға арттыруды жоспарлап отыр [10].

«Жасыл экономика» дәстүрлі корей бизнесіне, соның ішінде елдегі «чеболь» деп аталатын ірі өнеркәсіптік конгломераттарға үлкен әсер етеді. Чебольдар Кореяның экономикалық дамуының негізгі қозғаушы күші болып саналады. Үкімет чеболь басқаратын «жасыл революцияға» ұмтылуда және экологиялық таза басқару мен экологиялық таза технологияны дамыту үшін субсидиялар беруде. Бұл Кореяның экспортын және корей тауарларының халықаралық бәсекеге қабілеттілігін, әсіресе қоршаған ортаны қорғау секторында арттыруға әлеуеті бар, өйткені чебольдарға қоршаған ортаны қорғау шығындарын ішкіландыру және қоршаған ортаны маңызды деңгейге дейін құру мақсаттары беріледі.

Оңтүстік Кореядағы «жасыл экономиканың» жалпы экономикаға әсері оң және перспективалы. Корея Республикасының «жасылдандыру» саясаты экономиканы қалпына келтірудің негізгі шешімі болып табылады. Үкімет экономикалық құлдырауға қарамастан жасыл бастамаларға инвестиция салуда және шаралардың құны мемлекеттік және жеке пайданың перспективасымен өтеледі.

Қоршаған ортаны қорғау саласы болашақтағы өсудің негізгі қозғалтқышы ретінде қарастырылады. Жоспар бойынша 1,8 миллион жаңа жұмыс орны ашылады деп күтілуде және оның табысты болуы үкімет пен корпорациялардың парниктік газдарды азайту және энергияны үнемдейтін салаларға бейімделу және көшбасшылық әрекеттеріне байланысты. Бұдан басқа, дәстүрлі процестер мен салалардағы қайта құрылымдау және өзгерту маңызды экологиялық мандатқа сәйкес келу үшін ластану мен қалдықтар азайғандықтан жасыл өнеркәсіптерде көптеген жаңа жұмыс орындарын құруы керек. Бұл жасыл индустрия дәстүрлі/бәсекелестік салаларға қарағанда көбірек жұмыс орындарын ашатын көптеген басқа елдердегі үрдіске сәйкес. Кореяның энергетикалық экономика институтының (KEEI) есебінде жоспар жалпы 3,5 миллион жаңа жұмыс орнын құруға және бизнестен ЖІӨ бойынша 5%-ға арттыруға мүмкіндік береді деп болжайды.

Қорыта келе, «жасыл экономика» саясатына көшу Оңтүстік Кореяның дамуы үшін маңызды. Жасыл саясат пен бастамаларды жүзеге асыру арқылы ел қоршаған ортаны сақтай алады, экономикалық өсуді ынталандыра алады, жұмыспен қамту мүмкіндіктерін жасай алады, халықаралық бәсекеге қабілеттілікті арттырып, өз халқының денсаулығы мен әл-ауқатын жақсарта алады. Оңтүстік Кореяның тұрақты даму мен жасыл инновацияларға деген ұмтылысы елді жасыл экономикада жаһандық көшбасшы ретінде көрсетеді. Тиімді саясат, үздіксіз инвестиция және ұжымдық күш-жігер арқылы Оңтүстік Корея өз азаматтарына да, жалпы планетаға да пайда әкелетін тұрақты болашаққа қол жеткізе алады.

ӘДЕБИЕТ

1. Pearce D.W., Markandya A., Barbier E.R. Blueprint for a Green Economy. London: Earthscan Publications Ltd.; 1989
2. Навстречу «зеленой» экономике: пути к устойчивому развитию и искоренению бедности. - Найроби (Кения); М. : ЮНЕП, 2011. - 738 с.
3. Глобальный институт зеленого роста. URL: <https://gggi.org>
4. Inclusive Green Growth: The Pathway to Sustainable Development. – Washington, D.C: World Bank, 2012. – 192p.
5. Каргина, Ю. И. «Зеленая экономика»: Опыт реализации Южной Кореи
6. FRAMEWORK ACT ON LOW CARBON, GREEN GROWTH. URL: <https://www.law.go.kr/LSW/lsInfoP.do?efYd=20200527&lsiSeq=211627#0000>
7. Republic of Korea. Submission by the Republic of Korea Intended Nationally Determined Contribution. 2015.
8. International Carbon Action Partnership, Korea Emissions Trading Scheme. 15 September 2020.
9. Hyup Lee, Jisuk Woo. Green New Deal Policy of South Korea: Policy Innovation for a Sustainability Transition// Jae-Hyup Lee, Jisuk Woo.
10. 그린뉴딜 + 디지털뉴딜...한국형 뉴딜 핵심축. Қолжетімділік режимі URL:https://www.hani.co.kr/arti/economy/economy_general/945821.html#ace04ou

УДК 327.1

Мукатова Д.Б.,
Докторант «6D050500 – Регионоведение»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: mukatova.d@ablaikhan.kz

ТУРЦИЯ ПЕРЕД ЛИЦОМ ГЕОСТРАТЕГИЧЕСКОГО ВЫБОРА

Аннотация: Исторически Турецкая Республика представляет собой одно из немногих государств Ближнего и Среднего Востока, в цивилизационном смысле находящихся между Востоком и Западом. По прошествии времени с момента ряда неудачных попыток встроиться в западные институты и с началом геополитических изменений на международной арене Турция осуществила «разворот на Восток». Турецкая Республика развивается прогрессивно-регрессивными циклами, в рамках которых западный цикл сменяется восточным, и наоборот. Однако Запад планомерно перестает быть символом прогресса, тогда как незападный путь развития является наиболее перспективным для современной Турции.

Ключевые слова: Турция, Запад, Незапад, идентичность, цикличность, срединное государство.

Mukatova D.B.

PhD student

«6D050500 – Regional studies»

Ablaikhan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: mukatova.d@ablaikhan.kz

TURKEY IS FACING A GEOSTRATEGIC CHOICE

Abstract: Historically, the Republic of Turkey is one of the few states in the Near and Middle East, located between East and West in a civilizational sense. Over time, since a number of unsuccessful attempts to integrate into Western institutions and with the beginning of geopolitical changes in the international arena, Turkey has carried out a "turn to the East." The Republic of Turkey is developing in progressive and regressive cycles, in which the western cycle is replaced by the eastern one, and vice versa. However, the West is systematically ceasing to be a symbol of progress, whereas the non-Western path of development is the most promising for modern Turkey.

Keywords: Turkey, West, Non-Western, identity, cyclicity, middle state.

Падение Османской империи, разделенной на сферы влияния западными колонизаторами, ознаменовало для государства, именуемого сегодня Турецкой Республикой, этап коренной трансформации в политике. С приходом к власти М.К. Ататюрка в 1923 г. Турция начала стремительный политический разворот, сопровождавшийся отказом от традиционных османских ценностей. И если первый президент Турецкой Республики руководствовался парадоксальным принципом заимствования западного в целях совершенствования турецкого, то уже после его смерти положение дел изменилось. Почти весь внутри- и внешнеполитический курс Турецкой Республики второй половины XX в. реализовывался под знаменами «присоединения к Западу», что было продиктовано прагматичными целями сломленного чередой войн международного масштаба и других социальных потрясений государства. Турция стремилась найти со стороны Запада поддержку и признание, однако по итогам плотного взаимодействия получила от гегемонов западного мира лишь зависимость по всем направлениям и роль «срединного» игрока, уже не являющегося в полной мере Востоком, но вместе с тем по ряду параметров не дотягивающего по уровню развития до стран Запада. Несмотря на обращенные в сторону Запада взоры правящей элиты страны, общественно-политическая философия республиканской Турции всегда отличалась от воззрений ее американских и европейских партнеров во многих ее проявлениях и тяготела к Востоку. Однако эта приверженность восточному укладу жизни на протяжении долгого времени подавлялась государством — попытки завести долгосрочные партнерские отношения с НАТО, ЕС и отдельными западными государствами, в первую очередь США, вылились в формирование общей западоориентированности с турецкой спецификой. В настоящий период времени Турция вступает на новый этап развития, который отчетливо демонстрирует ее «восточность».

Восточные общества, к которым по многим критериям ряд экспертов (не турецких) справедливо относит современную Турцию, преимущественно лидероцентричны, в то время как в западных прослеживается тенденция к доминированию институтов над общественно-политическими процессами. При этом государство восточного типа, которое, как правило, отождествляется с возглавляющим его лидером, — сакрально, что прямо или косвенно выражается в трепетном отношении населения к наследию того или иного управленца. Отец-основатель Турецкой Республики М.К. Ататюрк, например, по-прежнему считается ее бессменным лидером. По этой причине с особым символизмом, который является еще одной важной чертой Востока, восьмерка — последняя цифра года смерти первого президента страны (1938 г.) — нередко изображается в перевернутом виде, означая знак «бесконечности» его правления. Портреты М.К. Ататюрка, наряду с памятниками, встречаются повсеместно в Турции и, более того, — на тюркоязычном пространстве за ее пределами, например, на улицах непризнанного мировым сообществом оккупированного турецкими войсками Северного Кипра. Сегодня в историю стремится вписать себя и Р.Т. Эрдоган — его изображения начинают теснить М.К. Ататюрка на улицах турецких городов, а в 2023 г. после переизбрания на президентский пост в Турции символично учредили Фонд Р.Т. Эрдогана, при котором планируется создать библиотеку и музей его имени¹. Примечательно, что портреты действующего лидера сегодня нередко соседствуют с гербом и другой атрибутикой

Османской империи, служат символом консерватизма и противоположностью той реальности, которую на заре республиканского периода в Турции создал первый лидер страны. Институт политических партий, сам по себе изначально являющийся феноменом западного мира, на территории Турецкой Республики в равной степени претерпел серьезные изменения и был адаптирован под страновые особенности, со временем обретая турецкую специфику. Турция долгое время была однопартийной, однако и переход к партийному плюрализму не сразу приблизил ее к западной модели партийной системе. Прежде всего следует подчеркнуть, что турецкие партии меняются и развиваются вместе с возглавляющими их лидерами. Нередко исчезают вместе с наступлением их смерти. Такая закономерность характерна в целом и для многих западных партийных систем, которые также осуществляют сменяемость, со временем приспособившись к новым лидерам и их подходам. Ряд политических партий в Турции, однако, имеет определенную «зацикленность» на одном конкретном человеке-личности, что, как правило, не способствует их должному развитию в политике. Так, например, турецкая Народно-республиканская партия (НРП), созданная еще первым президентом Турции, которая теперь является главной оппозиционной силой, по-прежнему чтит заветы М.К. Ататюрка, считая именно его своим идейным лидером, путь которого, несмотря на уход из жизни, продолжается в деятельности основанной им партии. Так, 10 ноября 2023 г., в день памяти отца-основателя республики, заместитель главы НРП И. Узгель в своей речи по случаю 85-й годовщины со дня его смерти отметил, что «М.К. Ататюрк будет жить вечно, а зажженный им факел просветления — никогда не погаснет».

Однако реальность складывается несколько иначе: такого рода «культ личности» и концентрация на «кемализме» не всегда отвечают потребностям весьма разнородного современного общества Турции, а следовательно, не дают партии возможности для должного развития, адаптации «шести стрел» к современным реалиям и отталкивают от НРП часть потенциальных избирателей. Таким образом, в политическом смысле жизненный цикл подобных «лично-ориентированных» партий синхронизируется с циклом жизни этих личностей и, теряя возможность осознанного смыслового и идейно-ценностного развития, впадает в летаргический режим работы после ухода последних из жизни.

Незападный контркемализм Отдельного внимания заслуживают изменения во внутри- и внешнеполитическом курсе Турции, по своей сути представляющие собой феномен «исторического ревизионизма», проявляющегося в наборе контрреформ относительно сделанного М.К. Ататюрком. Там, где у первого лидера страны был секуляризм, у Р.Т. Эрдогана есть исламизация, которая стала преподноситься властями страны в качестве самобытной черты Турции; где у отца-основателя была модернизация и латинский турецкий алфавит взамен османской письменности, у главы современной Турции — возвращение к арабским заимствованиям; там, где у первого лидера преобладала революционность, у действующего президента доминирует консерватизм и откат к имперским временам. Отчасти эта тенденция объясняется именно турецкой «восточностью»: Турции свойственно обращение к прошлому, традициям и предкам. Время на востоке в целом циклично — регрессы в конечном итоге — спустя время — побуждают к развитию. Так было и во времена военных переворотов 1960, 1970, 1980 и 1990-х гг., которые, с одной стороны, ввергали Турцию в хаос и подрывали социально-экономическую обстановку, с другой — не давали Турецкой Республике отступить от светскости, на время оберегая ее от наступавшей исламизации. При этом дальнейшее отстранение представителей военного звена от государственных управленческих процессов, которое преподносилось в качестве «демократизации», в результате все равно оборачивалось парадоксальным укреплением исламистских групп. На современном этапе Р.Т. Эрдоган тоже разворачивает «Новую» Турцию на 180 градусов относительно принципов «кемализма», напоминая гражданам страны об имперском прошлом и величии Турции — наследницы османов. В настоящее время Турецкая Республика больше, чем когда-либо, ассоциирует себя с миром Незапада, ислама и традиционных ценностей. Причина такого «разворота на Восток» — неудавшееся встраивание в западные процессы и институты. На протяжении всего первого десятилетия XXI в. Турция под эгидой ПСР, проведя ряд реформ, стремилась «вестернизировать» свои общественно-политические институты и осуществить переход к «демократизации», которого от нее требовали западные партнеры. В частности, немалый путь Анкара проделала для вступления в Европейский союз. При этом, согласно данным опроса компании Metropoll, проведенного в октябре 2023 г. и приуроченного к 100-летию Турецкой Республики, из 1 691 опрошенных лишь 19,2 % предпочли бы жить в исламской республике, а 64,4 % считают необходимым сохранить светскость Турции. Вместе с тем на вопрос, «Кто является лидером, оставившим след в истории республики?», 64,7 % граждан — подавляющее большинство — назвали М.К. Ататюрка, в то время как Р.Т. Эрдогана упомянули лишь 15,4 % населения.

Так, Турцию от мира Запада отличают такие на первый взгляд неочевидные вещи, как нахождение концепта справедливости выше и приоритетнее концепта свободы. На одном из мероприятий с участием судей и прокуроров Турции в 2019 г. президент Р.Т. Эрдоган заявил, что «Государство без справедливости рано или поздно обречено на крах, подобно зданию без фундамента». Однако турецкая справедливость — особая и не всегда соответствует общепринятым нормам. В ней, в частности, прослеживаются черты эгоизма. По-турецки справедливость означает в первую очередь справедливость для самой Турции и создание условий, при которых обеспечиваются интересы Анкары. В политическом дискурсе этот подход проявляется, в частности, в популярном лозунге «Мир больше пяти», символизирующем стремление Анкары занять место среди ключевых мировых государств — членов СБ ООН и об ущемленности ее интересов системой международных отношений, что, с точки зрения Турции, представляет собой историческую несправедливость. Несмотря на такую трепетность к справедливости, многое при этом и среднестатистический турок, и представитель верховной власти определяет и объясняет судьбой и волей Божьей. В 2018 г., комментируя военную операцию «Щит Евфрата» в Сирии, Р.Т. Эрдоган, к примеру, заявил, что она может быть продолжена «по воле Аллаха». В Турции в целом, даже при наличии аналогичного западному массивного бюрократического аппарата, неформальное остается важнее формализованного. Преобладают неформальные, в том числе родственные связи, особую важность имеет принадлежность к разного рода тарикатам и джамаатам. Такого рода «клановость» выражается в виде организации семейного, родового бизнеса, нередко также приводя к таким негативным последствиям, как кумовство и коррупция.

В политическом смысле в Турции при этом существуют идеи важнее интересов. Так, например, идея укрепления ВПК и милитаризации Турецкой Республики, которая закономерно становится отдельной идеологемой и реализуется в том числе посредством проведения трансграничных военных операций, повышающих престиж турецкой армии, с идейно-ценностной точки зрения полностью соответствует интересам страны, однако с экономической — является невыгодной ввиду больших расходов на ее реализацию в условиях рекордной инфляции. Политическая сфера в Турции в целом нечетко отделена от общественного. Население Турции нередко связывает общественно-политическое с личным. Для турок не свойствен политический абсентеизм в широком понимании этого слова — они читают газеты, обсуждают новости, а главной формой донесения позиции или несогласия являются демонстрации и протесты, причем как по самым важным, так и менее значимым вопросам.

Турецкая Республика по-прежнему представляет собой пример государства, в общественно-политическом смысле находящегося между Востоком и Западом. Такое положение дел сложилось исторически, однако, принимая во внимание современные геополитические изменения, в настоящее время вернее будет говорить о ее тяготении к миру Незапада, который, в свою очередь, становится все ближе к динамично трансформирующимся социокультурным и политическим устоям самой Турции. С географической точки зрения Турция в целом относится к Европе и Западу второстепенно — лишь несколько процентов ее территорий принадлежат этому континенту. При этом в идейно-ценностном смысле Турция успела впитать целый ряд западных моделей поведения, которые отличают ее от традиционных исключительно восточных обществ. Западная сторона современной Турции сохранилась в ее официальной светскости, в стремлении большей части населения жить в условиях, далеких от теократии, а также в устойчивых связках с миром Запада, в которые Турция институционально — на уровне политико-экономических структур и военных блоков — вписала себя во второй половине XX в. Восточность Турции при этом проявляется более четко и складывается из параллельной светскости неофициальной исламизации и укрупнения религиозного фактора наряду с ростом числа людей, разделяющих консервативные ценности. В то же время следует отметить, что если институциональное встраивание в западный мир частично ознаменовалось успехом, то быт и некоторые общетурецкие человеческие ценности и национальные черты — даже образованного светского населения — во многом остались в мире Востока. Однако важная черта Турецкой Республики состоит в том, что ее природная восточная натура в последние годы существенно перевешивает искусственно навязанную западную. Принимая во внимание тот факт, что Турция развивается циклично по сценарию «регресс — прогресс», не исключено, что ее все более осязаемое

обращение к Западу являет собой лишь очередной цикл, спустя некоторое время ознаменующий возврат к Западу, от которого Анкара к тому же всецело не отказывалась. В то же время современный Запад постепенно перестает быть синонимом прогресса, и восточный путь развития, напротив, может стать для Турции ориентиром. В связи с этим, однако, важно подчеркнуть, что турецкий Восток — неизменно религиозен. В Турции по-прежнему наблюдается дисбаланс между исламистами и умеренно-исламскими группами. Впервые за все годы своего циклического существования, даже учитывая период официального нахождения исламистских лиц у власти, Турция настолько решительно контрреформирует проверенный годами «кемализм». В случае победы политического ислама официальная Анкара таким образом рискует заикнуться исключительно на регрессивном пути, вне зависимости от того, по какому пути — Западному (регрессивному для нее) или Восточному (исламистскому, также рискующему откатить Турцию назад) она будет двигаться дальше.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аватков В.А. Турецкая демократизация в 1990-е — ключ к сегодняшней исламизации Турции // Ближний Восток и современность. 2012. № 45. С. 1–8.
2. Воскресенский А.Д. Роль Запада в формировании международной системы и политика России // Сравнительная политика и геополитика. 2016. № 1 (22). С. 58–82.
3. Özensel E. Doğu Toplumlarında ve Türkiye’de Birlikte Yaşama Arayışı: Çokkültürlülük Mü? Yoksa Yeni Bir Model Mi? // Akademik İncelemeler Dergisi. 2013. Vol. 8, no. 3. P. 1–17.

ӘОЖ 327.1

Нұран Перизат Дулатханқызы
Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ
«7М03111-Халықаралық қатынастар»
мамандығы магистранты
Алматы, Қазақстан
e-mail: p.dulatkankyzy@gmail.com
Раев Даулетбек Садуақасович
Ғылыми жетекші
Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ
философия ғылымдарының докторы, профессор
Алматы, Қазақстан
e-mail: raev_53@mail.ru

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАС САЯСАТЫНДАҒЫ ПРОТЕКЦИОНИСТІК ТЕНДЕНЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ

Түйін: Протекционизм ұғымы бұл үкіметтің ішкі экономикалық бөлігін сыртқы бәсекелестіктен қорғау үшін ұлттық экономиканың белгілі бір саласына көмектесуге бағытталған негізгі әрекеті. Бұл әрекеттер Қазақстанға сырттан әкелінетін өнімге шектеу шараларын енгізуді немесе белгілі бір салада жұмыс істейтін жергілікті компанияларға қатысты қолдау шараларын қолдануды қамтиды. Протекционистік шаралар белгілі бір секторларға немесе салаларға қысқа мерзімді пайда әкелуі мүмкін болса да, олардың күтпеген салдары болуы мүмкін екенін ескеру маңызды.

Тірек сөздер: протекционистік тенденция, экономикалық қолдау, елішілік құндылық, ұлттық экономикалық қауіпсіздік, ішкі нарық, сауда кедергілері.

Nuran Perizat Dulatkhanzyy

Kazakh Abylai Khan UIRWL

Master's student "7M03111-International Relations"

Almaty, Kazakhstan

e-mail: p.dulatkhanzyy@gmail.com

Raev Dauletbek Saduakasovich

Scientific supervisor

Kazakh Abylai Khan UIRWL

doctor of philosophy, professor

Almaty, Kazakhstan

e-mail: raev_53@mail.ru

PROTECTIONIST TENDENCY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IN THE POLICY OF INTERNATIONAL RELATIONS

Abstract: The concept of protectionism it is the main action of the government to help a certain sector of the national economy in order to protect the domestic economic part from external competition. These actions include the introduction of restrictive measures for imported products to Kazakhstan or the application of support measures in relation to local companies operating in a particular industry. It is important to note that while protectionist measures can bring short-term benefits to certain sectors or industries, they can have unintended consequences.

Key words: protectionist trend, economic support, intra-country value, National Economic Security, domestic market, trade barriers.

Протекционизм ұғымы бұл үкіметтің ішкі экономикалық бөлігін сыртқы бәсекелестіктен қорғау үшін ұлттық экономиканың белгілі бір саласына көмектесуге бағытталған негізгі әрекеті. Бұл әрекеттер Қазақстанға сырттан әкелінетін өнімге шектеу шараларын енгізуді немесе белгілі бір салада жұмыс істейтін жергілікті компанияларға қатысты қолдау шараларын қолдануды қамтиды. "Протекционизм" сөзінің өзі "қорғаныс" деп аударылатын латын түбіріне ие. XVI - XVIII ғасырларда Еуропада «меркантилизм» деп аталатын протекционистік экономикалық теория мен практика кеңінен таралған болатын, ол әлемдік байлық статикалық және шектеулі, әсіресе қымбат металдардың сирек кездесетіндігіне байланысты деген идеяға негізделген. Нәтижесінде әр түрлі мемлекеттердің билігі байлықты өз пайдасына бөлу үшін сауданы реттеуге мәжбүр болды, осылайша олардың күшін арттырып, ұлттың өркендеуіне қол жеткізді. Осы ретте Қазақстан Республикасы «меркантилизм» теориясын әлі де болсын толықтай зерттеп, елдің экономикасының мүддесі жолында сарп етуге жұмыстар жүргізілуі қажет екендігін байқаймыз. Еліміздің басты байлықтары мұнай, қазба кен орындары деп қарастыратын болсақ, отандық компанияларға қарағанда әлі де болсын шетелдің үлесі басым болып тұр. ҚР 2023 жылғы Қ.К.Тоқаевтың Президенттік Жолдауда протекционизм туралы айту тақырыптың жаһандық ауқымда танымал болуы себебінен еліміздің экономикасын айналып өтпейді. Ашығын айтқанда Қазақстанның шынайы протекционистік саясатты іске асыруды талап ететін негізгі мақсаттары жоқ, бірақ мемлекеттік және корпоративтік шығыстарды импорттан ұлттық жеткізушілерге ауыстыру арқылы "отбасында ақша қалдыру", яғни, мемлекеттің ішінде өз табысын алып қалу міндеті бар, мұндай "әділ экономикалық модельдің" құрбаны тиімділік болатыны анық. Жоғарыда аталғандай ҚР Президенті Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев 2023 жылғы Жолдауында «Қазір көптеген елдер ішкі нарықты қорғау шараларын белсенді қолдануда. Тіпті дамыған мемлекеттер де протекционистік өнеркәсіптік саясатқа көшті. Қазақстанда Дүниежүзілік сауда ұйымы жіктемесі бойынша ішкі нарықты қорғау деңгейі төмен болып саналады, тек 128 тарифтік емес шара қолданылады. Сондықтан бізге сауда саясатында жаңа, батыл тәсілдер қажет», - екендігін баса айтты. Мемлекет отандық өндірушілерді қорғауға міндетті, бұл біздің экономикамызды сыртқы әлемнен жабудың белгісі емес, керісінше ол ашық болып қалуы қажет, бірақ ұлттық бизнестің мүдделерін міндетті түрде ескере отыру арқылы жүзеге асуы керек.

Халықаралық қатынастағы Решорингтің қарқынын әлемдік саясат белгіледі, атап айтқанда, АҚШ-тың бұрынғы Президенті Дональд Трамп 2016 жылы билікке келгеннен кейін әлемдік геосаяси қақтығыстың шиеленісуі басталды. 2018 жылы Трамп Қытайға қарсы сауда соғысын ашты, ол демократиялық президент Джо Байден әкімшілігі кезінде де жалғасып келеді, бұл халықаралық қатынастардағы тек бір ғана мысал. Әлемдік экономика капитандарының соңынан енді Қазақстан сияқты екінші эшелонды индустриялық елдер тартылуда. Өнеркәсіптік саясат туралы ҚР Заңында «Өңдеу өнеркәсібі кәсіпорындарын отандық шикізатпен қамтамасыз ету» нормаларына, жергілікті

өндірушілермен офтейк-келісімшарттар жасасу тетіктеріне және қосылған құнның ұлттық тізбегін құруды, "елішілік құндылықты" ұлғайтуды ынталандыратын басқа да шараларға нұсқау табуға болады. 2023 жылғы Жолдауда Президент өңдеу кәсіпорындары үшін жаңа салықтық жеңілдіктер, жергілікті жеткізушілерге мемлекеттік қорғаныс тапсырысын «өрістетуді» туралы айтты, яғни, протекционизмге баса назар аударылып, ауқымды жұмыстардың бастамасы ретінде қарастыруымызға болады. Қатаң айтқанда, қазіргі ҚР өнеркәсіптік саясатының протекционизмге де, шешімге де қатысы жоқ. Біз үшін маңызды технологияны өз шекараларымызға шоғырландыру ол күрделі міндет. Елімізде ішкі нарықтың сыйымдылығымен ғана емес, сонымен қатар өнеркәсіптік автопарктердің негізгі тірегі – ұлттық қолданбалы ғылыммен де проблемалар бар, ішкі нарықтың дамуына осындай кедергі келтіретін салаларды шетінен реттеу қажеттігі көрінеді.

Президент экономиканы әділ мақсатты түрде құрып жатқанымызға назар аударуы кездейсоқ емес, бұл жағдайда нақты экономикалық тиімділік екінші орынға шығады. Қысқаша айтқанда еліміздегі протекционизм тенденциясының дамуы үшін мемлекеттің экономикалық агенттерге қоятын міндеттері өте қарапайым екендігін атап өткен жөн: көбірек өндіру, тапсырыстарды жергілікті мердігерлерге бөлу ("елішілік құндылықты" арттыру – бұрын "жергілікті мазмұн" деп аталған, бірақ мұндай тұжырымдар ДСҰ-да құпталмайды), жалдамалы жұмысшыларға көбірек ақша төлеу, жұмыс орындарын ұстау. Аталған талаптар арқылы экономикалық бірқатар мәселелерді шешуге жол табылады. Бірақ мұндай саясаттың мақсаты біз бір кездері бағдарланған (Корея, Сингапур, Тайвань) және жаңа технологиялық көшбасшылар, жаңа индустриялардың капитандары болуға ұмтылған жаңа индустриялық державалардың мақсаттарынан айтарлықтай ерекшеленеді. Сондықтан бұл елдерде ондаған жылдар бойы протекционизм орынды болды. Нағыз протекционизм-бұл азаматтардың (арзан импорттық тауарлардың тұтынушылық пайдасы) есебінен өзінің ауыр индустриясы құрылып, өнеркәсіптік алыптар құрылып, олар елорданың командасы бойынша жұмысшылардың жалақысын көбейтіп, шалғай аймақтарда спорт кешендері бар мектептер салудың орнына, Ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарға инвестициялар мен шығындарды көбейтеді. Көптеген Еуропа елдері экспортты ұлғайту және импортты шектеу арқылы байлықтың ең жоғары үлесін жинауға тырысты. Осылайша олар сыртқы саудада көбірек ақша табу және аз жұмсау үшін сауда профицитіне қол жеткізуді мақсат етті, атап айтқанда, олар колонияларға басқа елдермен сауда жасауға тыйым салу және импорттық тауарларға баж салу сияқты протекционистік әдістерді қолданды. Колониялар экспортқа арналған нарықтар және метрополиия шикізатын жеткізушілер ретінде қарастырылды, ал колонияларда өндіріске тыйым салынды.

Біздің индустриялық саясатымыздың мақсаты қарапайым - қысқа көкжиекте азаматтардың әл-ауқатының өсуі үшін база құру, бұл ретте мемлекетте ештеңені өзгертпестен сол жоспарды жүзеге асыру керек. Біздің ішкі құн тізбегін жабу әрекетіміз импорттық технологияларға қол жетімділік экономикада ақша қалдыруға деген ұмтылыспен жабылады деген қорқыныштан туындамайды. Бұл тұрғыда Қазақстандық саясат протекционизмге ұқсамайды, ал меркантилизм-елден Алтын мен күміс шығармауға ұмтылу, XVII–XIX ғасырларда өте танымал тәсіл. Өнеркәсіптік саясаттың мұндай міндеттерін орындау экспорттық бағдарды дамытуға, экспорттық тәртіпті енгізуге және т.б. қарағанда әлдеқайда оңай. Бірақ Қазақстанда бұл процесс риторикалық болып табылады, мемлекеттің ішкі экономикалық нысанына жоғары талап қою арқылы өңдеу өнеркәсібінің тасын домалату керек, алайда үкімет тарапы өндірушілерді экспортқа немесе импортты алмастыруға бағыттайды, институционалдық жағдайларды елемейді, индустриялық саясатты фискалдық саясат пен ДКП-дағы тұрақты бағытпен нығайта алмайды. Ішкі нарықтағы кейбір қайшылықтар Қазақстандағы протекционизмнің өзіне қарсы келетін жағдайлар болады.

Халықаралық қатынастарда протекционизм туралы сөз қозғалса, ең алдымен Адам Смиттің доктринасын алға көтереміз. Себебі кейіннен протекционизм еркін сауда идеясымен алмастырылды, мұндай доктринаны XVIII ғасырда А.Смит және оның ізбасарлары жасады. Смит меркантилизмнің қарсыласы болды, ол елде еркін нарық, капитализм және бәсекелестік болған кезде экономика өркендейді деп сенді. Философ экономикадағы сұраныс пен ұсыныс күштерін басқаратын "көрінбейтін қол" идеясын ұсынды, сонымен қатар еркін сауда барлық тараптарға пайда әкеледі деп сенді, өйткені ол еңбек бөлінісіне ықпал етеді және бизнеске олар тиімді шығара алатын тауарларды өндіруге мамандануға мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасы, көптеген басқа елдер сияқты, кейде өзінің халықаралық қатынастар саясатында протекционистік тенденцияны көрсетті. Протекционизм тарифтер, квоталар және басқа шектеулер сияқты сауда кедергілерін енгізу арқылы отандық өндірістерді сыртқы бәсекелестіктен қорғаудың экономикалық саясатын білдіреді. Қазақстан жалпы ашық және либералды сауда саясатын жүргізіп жатқанымен, протекционистік шаралар қолданылған жағдайлар болды.

Қазақстан протекционистік тенденцияларды көрсеткен негізгі бағыттардың бірі-оның аграрлық секторы. Елімізде отандық фермерлер мен ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерді қорғау бойынша түрлі шаралар жүзеге асырылды. Бұл шараларға импорттық тарифтер, квоталар, отандық ауылшаруашылық өнімдеріне субсидиялар кіреді. Мақсаты - азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету, ауылдардың дамуына ықпал ету және шетелдік бәсекелестікті шектеу арқылы жергілікті өндірушілерге қолдау көрсету. Осындай шараларды жүзеге асыра отырып, Қазақстан өзінің аграрлық секторын арзан импорттық тауарлармен бәсекелестіктен қорғауға тырысады, бұл отандық өндірушілердің өміршеңдігіне нұқсан келтіруі мүмкін. Протекционизм байқалған тағы бір сала - энергетика саласы. Қазақстан табиғи ресурстарға, әсіресе мұнай мен газға бай. Отандық энергетикалық компаниялардың мүдделерін қорғау және ілгерілету мақсатында үкімет отандық жеткізушілерді қолдайтын және шетелдік бәсекелестікті шектейтін саясат жүргізді. Мысалы, Қазақстан мұнай-газ секторындағы шетелдік меншікке шектеулер енгізді және энергетикалық жобаларда пайдаланылатын тауарлардың, қызметтердің немесе жұмыс күшінің белгілі бір пайызы жергілікті көздерден алынуы тиіс жергілікті қамту талаптарын енгізді. Бұл шаралар отандық өндірістердің өсуіне ықпал етуге, жұмыс орындарын құруға және стратегиялық ресурстарды бақылауды сақтауға бағытталған. Сонымен қатар, Қазақстан сауда кедергілері түріндегі протекционистік шараларды және өңдеу өнеркәсібі мен қызмет көрсету сияқты салалардағы отандық өндірістерін қорғау үшін нормативтік актілерді қолданды. Бұл шаралар тарифтерді, тарифтік емес кедергілерді және шетелдік инвестицияларды шектейтін немесе елде жұмыс істейтін шетелдік компанияларға талаптар қоятын ережелерді қамтуы мүмкін. Мұндай саясаттың негіздемесі көбінесе отандық өнеркәсіптің дамуын ынталандыру, олардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру және жергілікті бизнес үшін тең жағдайларды қамтамасыз ету болып табылады.

Айта кету керек, протекционизм тек Қазақстанға ғана тән емес және бүкіл әлемде әртүрлі дәрежеде байқалатын құбылыс. Елдер өздерінің отандық өндірістерін қауіп-қатерден қорғау, өзін-өзі қамтамасыз етуге жәрдемдесу және ұлттық мүдделерді қорғау үшін протекционистік шараларға жиі жүгінеді. Алайда, протекционизм мен халықаралық сауданың артықшылықтары арасындағы тепе-теңдікті сақтау өте маңызды, өйткені шамадан тыс протекционизм экономикалық өсуге кедергі келтіруі, тұтынушылардың таңдауын шектеуі және динамикалық және жаһандық бәсекеге қабілетті экономиканың дамуына кедергі келтіруі мүмкін. Қазақстан Республикасының халықаралық қатынастар саясатындағы протекционистік тенденцияларына қатысты бірнеше қосымша жайттарды ескеру қажет:

Экономиканы әртараптандыру: тарихи тұрғыдан алғанда, Қазақстан негізгі табыс көзі ретінде өзінің энергетикалық секторына, әсіресе мұнай мен газ экспортына көп сүйенді. Экономикасын әртараптандыру және мұнайға тәуелділікті азайту үшін үкімет отандық өндірістерді ілгерілету және энергетикалық емес секторларға инвестицияларды ынталандыру мақсатында белгілі бір секторларда протекционистік саясат жүргізді. Бұл тәсіл экономиканы әртараптандыруға ықпал етуге және әлемдік тауар бағасының ауытқуына осалдықты азайтуға бағытталған.

Кеден Одағы және Еуразиялық экономикалық Одақ (ЕАЭО): Қазақстан Армения, Беларусь, Қазақстан, Қырғызстан және Ресейден тұратын ЕАЭО, аймақтық экономикалық интеграция блогының мүшесі болып табылады. Кеден одағы мен бірыңғай экономикалық кеңістік шеңберінде мүше мемлекеттер блок шеңберінде бірыңғай тарифтік саясат пен сауда ережелерін жүзеге асырды. Мұны протекционизмнің бір түрі ретінде қарастыруға болады, өйткені ол мүше емес елдермен сауданы шектейді және аймақшілік сауда мен ынтымақтастыққа ықпал етеді.

Импортты алмастыру: Қазақстан импорттық тауарларға тәуелділікті азайту және отандық алмастырғыштар өндірісін ынталандыру мақсатында импортты алмастыру саясатын жүргізуде. Бұл тәсіл жергілікті өндірілген тауарларды тұтынуды ынталандыру үшін тарифтер мен квоталар сияқты импортқа кедергілер енгізуді көздейді. Отандық өндірістерді қолдай отырып, Қазақстан экономикалық өсуді ынталандыруға, жұмыспен қамту мүмкіндіктерін құруға және сауда тапшылығын азайтуға бағытталған.

Стратегиялық салалар және Ұлттық қауіпсіздік: телекоммуникация, бұқаралық ақпарат құралдары және қаржы сияқты жекелеген салалардағы протекционистік шаралар көбінесе ұлттық қауіпсіздік пен стратегиялық мүдделер негізінде негізделеді. Үкімет шетелдік меншікке шектеулер енгізе алады немесе осы салаларды бақылаудың ішкі қолында қалуын қамтамасыз ету үшін ережелерді енгізе алады. Бұл протекционистік тәсіл экономиканың маңызды салаларына ықтимал шетелдік ықпал ету немесе бақылау туралы алаңдаушылықтан туындайды.

Екіжақты қатынастар: Қазақстанның протекционистік тенденцияларына оның басқа елдермен екіжақты қарым-қатынасы да әсер етуі мүмкін. Ол сауда дауларына, қабылданған нәтижесіз сауда тәжірибесіне немесе стратегиялық маңызды деп саналатын белгілі бір салаларды қорғауға

жауап ретінде протекционистік шараларды қолдана алады. Протекционизмді сауда серіктестерімен келіссөздер жүргізу кезінде немесе сауда қатынастарындағы қабылданған теңгерімсіздіктерді жою үшін келіссөздер құралы ретінде пайдалануға болады.

Протекционистік шаралар белгілі бір секторларға немесе салаларға қысқа мерзімді пайда әкелуі мүмкін болса да, олардың күтпеген салдары болуы мүмкін екенін ескеру маңызды. Олар тұтынушылар үшін бағаның өсуіне, бәсекелестіктің төмендеуіне, инновациялардың шектелуіне және экономиканың жалпы тиімділігіне кедергі келтіруі мүмкін. Сондықтан елдер көбінесе отандық өнеркәсіпті қорғау мен халықаралық сауда-экономикалық интеграцияның пайдасын көру арасындағы нәзік тепе-теңдікті сақтауы керек. Протекционистік тенденциялар мен халықаралық қатынастарға қатысты бірнеше қосымша жайттарды ескеру қажет:

Сауда кедергілері: протекционистік шаралар тарифтер, квоталар және импорттық шектеулер сияқты сауда кедергілері түрінде болуы мүмкін. Бұл шаралар шетелдік тауарлардың ішкі нарыққа шығуын шектеу, оларды отандық өнімдермен салыстырғанда бәсекеге қабілеттілігін төмендету мақсатында жүзеге асырылуда. Негізгі негіздеме отандық өндірістерді шетелдік бәсекелестіктен қорғау және олардың өсуі мен дамуын қолдау болып табылады.

Ұлттық қауіпсіздік мәселелері: протекционизм ұлттық қауіпсіздік мәселелеріне де байланысты болуы мүмкін. Ұлттық қауіпсіздік үшін маңызды деп саналатын кейбір салаларда үкіметтер ішкі бақылауды қамтамасыз ету және шетелдік ұйымдарға тәуелділікті азайту үшін протекционистік шараларды қолдана алады. Бұл әсіресе қорғаныс, телекоммуникация және энергетика сияқты салаларға қатысты, мұнда елдер өздерінің стратегиялық мүдделерін қорғауға және сезімтал технологияларды немесе инфрақұрылымды қорғауға тырысады.

Жұмыс орындарын қорғау: протекционистік саясат көбінесе отандық жұмыс орындары мен салаларды аутсорсингтен немесе оффшордан қорғау құралы ретінде тұжырымдалады. Саудаға кедергілер қою арқылы үкіметтер үй қызметшілерін шетелдік бәсекелестіктен қорғауға және өз шекараларында жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін сақтауға тырысады. Дегенмен, протекционизм сонымен қатар отандық салалардың халықаралық деңгейде бейімделу және бәсекеге түсу қабілетін шектеп, ұзақ мерзімді экономикалық өсуге және жұмыс орындарын құруға кедергі келтіруі мүмкін екенін ескеру маңызды.

Сауда соғыстары: протекционистік шаралар басқа елдердің әділетсіз сауда тәжірибесіне жауап ретінде кек алу әрекеттерінен туындауы мүмкін. Сауда даулары мен қақтығыстары елдер бір-бірінің тауарларына тарифтер мен сауда шектеулерін енгізетін сауда соғыстарына ұласады. Бұл әрекеттер жаһандық сауда ағындарын бұзуы, кәсіпорындар мен тұтынушылар үшін шығындарды арттыруы және жалпы әлемдік экономикаға теріс әсер етуі мүмкін.

Аймақтық сауда блоктары: протекционизм мүше елдер жеңілдікті сауда келісімдерін жасайтын және мүше емес елдерге сауда кедергілерін енгізетін аймақтық сауда блоктарын құру арқылы көрінуі мүмкін. Бұл блоктар сыртқы бәсекелестікті шектей отырып, аймақішілік сауда-экономикалық ынтымақтастықты дамытуға бағытталған. Мысалдарға Еуропалық Одақ (ЕО), Солтүстік Американың Еркін Сауда Келісімі (NAFTA) және Оңтүстік-Шығыс Азия Мемлекеттерінің Қауымдастығы (АСЕАН) жатады.

Жаһандық сауда ландшафты: жаһандық сауда ландшафты үнемі дамып отырады және протекционистік тенденциялар уақыт өте келе өзгеруі мүмкін. Саяси көшбасшылықтың өзгеруі, геосаяси динамиканың өзгеруі, экономикалық ойлар сияқты факторлар елдің халықаралық саудаға деген көзқарасына әсер етеді. Елдің протекционизмге қатысты қазіргі ұстанымын жан-жақты түсіну үшін осы оқиғаларды бақылау маңызды.

Протекционизм күрделі және көп қырлы тақырып екенін және оның салдары елдер мен салаларға байланысты өзгеретіні халықаралық қатынастарда қалыпты жайт. Қазақстан Республикасының протекционистік саясатының уәждеріне бірқатар мемлекеттік факторлар әсер етуі мүмкін, соның ішінде ішкі экономикалық ойлар, ұлттық мүдделер және саяси динамика. Еліміздегі нақты жағдайлық зерттеулер, сауда келісімдерін және бағдарламалық құжаттарды талдау елдің протекционистік тенденциялары мен олардың халықаралық қатынастарға әсері туралы тереңірек түсінік бере алады.

ӘДЕБИЕТ

1. 2023 жылдың 1 қыркүйегінде ҚР Президенті Қ.К.Тоқаевтың «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты жолдауы.
2. Яков Новиков. Протекционизм – 2020. – 220 б
3. Кофнер Ю. Аргументы за и против протекционизма (на примере Таможенного союза РБ, РК, РФ) – 2013

4. Нигматуллин М. Привлекая западные капиталы: инвестиционная политика Республики Казахстан / Финансы Казахстана. – 2003. № 8. – 30-35 б.

УДК 325 (314.7)

A.Sh. Nurlanova,
«7M03111-International Relations»
Kazakh Ablai Khan University of
International Relations and
World Languages,
Master's degree student
Almaty, Kazakhstan
e-mail: nurlanova_ar@mail.ru
Sharmordanova Z.D.
e-mail: 787zara@mail.ru
Doctor of Historical Sciences
Professor

CONTEMPORARY CHALLENGES OF INTERNATIONAL MIGRATION IN THE UK AND ITS POLICY IMPLICATIONS

Abstract: The article is concerned with the topical issues related to international migration in the UK and its political implications. The article analyzes the impact of migration flows on the socio-economic development and political sphere of the country. Special attention is paid to the issues of domestic politics, intercultural exchange and national identity. The article also examines the role of governments and public authorities in managing migration processes and finding compromise solutions.

Keywords: Migration policy, labor, international migration, national level, debate, principles, migration trends.

Нурланова А.Ш.,
Магистрант
«7M03111-Международные отношения»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: nurlanova_ar@mail.ru
Шайморданова З.Д.
доктор исторических наук,
профессор
e-mail: 787zara@mail.ru

СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ МИГРАЦИИ В ВЕЛИКОБРИТАНИИ И ЕЕ ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

Аннотация: В статье рассматриваются актуальные вопросы, связанные с международной миграцией в Великобритании и ее политическими последствиями. Статья анализирует влияние миграционных потоков на социально-экономическое развитие и политическую сферу страны. Особое внимание уделяется вопросам внутренней политики, межкультурного обмена и национальной идентичности. Статья также рассматривает роль правительств и органов государственной власти в управлении миграционными процессами и поиске компромиссных решений.

Ключевые слова: Миграционная политика, трудовая деятельность, международная миграция, национальный уровень, дебаты, принципы, миграционные тенденции.

В мире люди постоянно переезжают из одной страны в другую. Это явление известно как миграция. Миграция играет важную роль в мировой экономике, влияя на рынок труда, экономический рост и социальную структуру страны. Будучи одной из крупнейших экономик мира, Великобритания имеет собственную иммиграционную политику, позволяющую управлять притоком и оттоком иностранцев. В этом докладе мы обсудим историю и нынешнюю иммиграционную политику Великобритании, основные принципы и цели этой политики, ее экономические

последствия и дебаты вокруг нее. Международная миграция является одной из наиболее актуальных и сложных проблем, стоящих перед современным обществом.

Великобритания, как и многие другие страны, сталкивается с рядом проблем, связанных с миграцией, и реагирует на них посредством политики. Будучи одной из крупнейших принимающих мигрантов стран в Европе, Великобритания сталкивается со сложным набором проблем в интеграции мигрантов, улучшении условий их жизни и борьбе с нелегальной миграцией. Эти вопросы имеют далеко идущее политическое значение, влияя на выборы, общественное мнение и политику правительства. Принимая во внимание все эти факторы, необходимо изучить текущие проблемы международной миграции, с которыми сталкивается Великобритания, и их политические последствия, чтобы понять, как Великобритания решает эти проблемы и какие действия можно предпринять в ответ.

Миграционная политика Великобритании имеет долгую и сложную историю, отражающую меняющуюся политическую, экономическую и социальную среду страны. На протяжении веков Британия была местом, куда люди приходили и уходили, и это оказало значительное влияние на формирование иммиграционной политики.

В течение длительного периода времени Великобритания имела колониальную империю, охватывающую весь земной шар, что привело к массовому притоку иммигрантов из колоний; В начале XX века, во время Второй мировой войны, Великобритания также привлекала иммигрантов из разорённых европейских стран. Тем не менее, после Второй мировой войны Великобритания столкнулась с экономическими трудностями и была вынуждена ввести ограничения на иммиграцию: в 1960-х годах в рамках новой иммиграционной политики Великобритания привлекала рабочую силу из бывших колоний, таких как Индия, Пакистан и Ямайка, чтобы компенсировать дефицит рабочей силы. нехватка рабочих мест дома. В 1970-х годах рост безработицы и социальные проблемы вынудили Великобританию ввести более жесткие ограничения на иммиграцию, а в 1980-х годах в рамках политики национальной идентичности Великобритания приняла меры по ограничению иммиграции и ужесточению пограничного контроля. Кроме того, в последние десятилетия Великобритания стала все более открытой для иммиграции благодаря новым иммиграционным схемам, таким как Программа высококвалифицированных мигрантов и визы Tier 1, введенные в 1990-х годах для привлечения высококвалифицированных специалистов и инвесторов.

Чтобы лучше понять, почему произошел сдвиг в концептуальных рамках иммиграционной политики Консервативной партии и в какой степени на нее повлиял Брексит, мы должны сначала обратиться к опыту их предшественников: во времена лейбористского правительства Блэра (1997-2007 гг.), поддержка иммиграции началась как способ дополнить рынок труда и повысить конкурентоспособность экономики Великобритании. Во время правления лейбористского правительства Блэра (1997-2007 гг.) поддержка иммиграции была инициирована на национальном уровне, чтобы дополнить рынок труда и повысить конкурентоспособность экономики Великобритании.

Идеологической основой Лейбористской партии является мультикультурализм, то есть создание «единой британской нации», уважающей культурное и этническое разнообразие и свободной от расовых предрассудков. При Блэре были созданы благоприятные условия для интеграции иммигрантских сообществ в британское общество. Упрощены процедуры получения разрешений на работу для мигрантов, ускорен процесс рассмотрения заявлений о предоставлении убежища, вдвое увеличилось количество иностранных студентов в учебных заведениях. Все это произошло на новом этапе расширения ЕС: в 2004 и 2007 годах в Европейский Союз вступили 12 стран. Миграция на Британские острова из Центральной и Восточной Европы резко возросла. В результате этой продуманной стратегии лейбористского правительства общее число иммигрантов в Великобритании увеличилось с 4,7 миллиона (8% от общей численности населения) до 7,6 миллиона (12% от общей численности населения) в первое десятилетие 21-го века. века [1].

Массовая миграция стала национальной проблемой и постоянной темой общественных и правительственных дебатов. Неспособность лейбористского правительства эффективно ограничить въезд беженцев из стран третьего мира и предотвратить террористическую угрозу со стороны исламских фундаменталистов из общин этнических меньшинств привела к повсеместному разочарованию в иммиграционной политике лейбористов. Это привело к росту безработицы в Великобритании [2].

В статьях используются статистические данные и исследования тенденций, уровней и характеристик миграции в Великобритании. Изучение научных публикаций, статей, законодательства и других источников информации о международной миграции и ее влиянии на политику Великобритании. Углубленное исследование темы с использованием различных методов и

источников, чтобы предоставить читателю основанный на фактах и аналитический обзор текущего состояния международной миграции и ее последствий для политики Великобритании. Проблему миграции в Великобритании изучали многие эксперты в области социальных наук, такие как Дэвид Гудхарт, журналист, писатель и комментатор, специализирующийся на проблемах миграции, общества и культуры. Политолог лорд Круз-Браун и бывший чиновник ООН, который, возможно, имеет опыт в области международной миграции, политики Великобритании и многих других. Основные методы в статье включают сравнительный анализ для анализа последствий миграции в Великобритании с другими странами и контекстами, а также анализ существующих данных и статистики для выявления миграционных тенденций, демографических и социальных параметров, чтобы понять текущие проблемы и последствия международной миграции в Великобритании.

На заре нового столетия Великобритания столкнулась с растущими проблемами нелегальной иммиграции и пограничного контроля. В результате Великобритания ввела новые меры по борьбе с нелегальной иммиграцией и усилению пограничного контроля. В настоящее время иммиграционная политика Великобритании продолжает развиваться, чтобы соответствовать меняющимся условиям. Продолжая привлекать высококвалифицированных специалистов, студентов и предпринимателей, Великобритания сталкивается с проблемами беженцев, нелегальной иммиграции и пограничного контроля.

Современная британская иммиграционная политика основана на принципах контроля, отбора и интеграции. Она направлена на привлечение лучших талантов, стимулирование экономического роста и обеспечение национальной безопасности [3]. Одной из основных целей иммиграционной политики Великобритании является управление иммиграцией. Великобритания стремится установить строгие правила и процедуры для въезда и проживания иностранных граждан. К ним относятся проверки документов, визовые ограничения, иммиграционные квоты и меры по борьбе с нелегальной иммиграцией.

Великобритания активно привлекает высококвалифицированных специалистов со всего мира. С этой целью в Великобритании действуют различные схемы, позволяющие им иммигрировать для работы или учебы. Одним из примеров является система баллов, которая оценивает квалификацию и опыт кандидатов, чтобы дать им возможность получить рабочую или учебную визу [4]. Важным аспектом иммиграционной политики Великобритании является интеграция мигрантов. Великобритания предоставляет ряд программ и услуг, которые помогают мигрантам выучить язык, получить образование, найти работу и адаптироваться к новой культуре. Это позволяет мигрантам успешно интегрироваться в общество и вносить вклад в экономику и культуру страны.

Иммигранты играют важную роль в экономике Великобритании. Приток высококвалифицированных специалистов и предпринимателей стимулирует инновации, экономический рост и создание рабочих мест. Однако иммиграция также порождает споры критика возможных негативных последствий, таких как давление на рынок труда и социальные услуги [5]. В целом, современная иммиграционная политика Великобритании пытается найти баланс между управлением иммиграцией, привлечением высококвалифицированной рабочей силы и интеграцией мигрантов. Политика продолжает развиваться, чтобы адаптироваться к меняющимся обстоятельствам и обеспечить национальную безопасность и экономический рост.

Есть несколько основных принципов, которые характеризуют основные цели современного миграционного политического направления Великобритании:

- Одним из основных принципов иммиграционной политики Великобритании является контроль над иммиграцией. Великобритания пытается контролировать и ограничивать количество и типы мигрантов, которые могут въезжать и оставаться на ее территории. Это осуществляется посредством визовой системы, иммиграционных квот и установления иммиграционных лимитов.

- Второй ключевой принцип иммиграционной политики Великобритании – привлечение высококвалифицированных специалистов. Великобритания стремится привлечь компетентных, квалифицированных работников, способных внести свой вклад в экономику и развитие страны. Для этого в Великобритании разработаны различные визовые программы и категории, которые позволяют таким специалистам работать и жить в Соединенном Королевстве.

- Третий принцип иммиграционной политики Великобритании – интеграция мигрантов. Великобритания стремится обеспечить успешную адаптацию и интеграцию мигрантов в общество. Сюда входит предоставление образования, здравоохранения, жилья и других социальных услуг, а также помощь в изучении языка и культуры страны.

- Одной из целей миграционной политики Великобритании является стимулирование экономического роста и развития. Страна стремится использовать иммиграцию как инструмент для привлечения инвестиций, создания новых рабочих мест и развития отраслей, в которых работают

рабочие. Этого можно добиться за счет привлечения высококвалифицированных специалистов, предоставления иммигрантам возможностей для предпринимательской деятельности и использования иммиграции для заполнения вакансий в различных отраслях экономики [6].

Все эти принципы и цели иммиграционной политики Великобритании взаимосвязаны и направлены на обеспечение контроля над миграцией, привлечение высококвалифицированных специалистов, успешную интеграцию иммигрантов и стимулирование экономического роста и развития страны.

Миграционный кризис вызвал интенсивные политические дебаты и социальные разногласия по поводу политики приема беженцев, пограничного контроля и культурных последствий миграции. Миграционный кризис усиливает социальную напряженность и конфликты, особенно между мигрантами и местными жителями, а также между различными этническими и социокультурными группами. Миграционный кризис также повлиял на процесс интеграции мигрантов и культурное разнообразие страны, поставив вопросы и проблемы в сфере межкультурного диалога и сотрудничества [7]. В целом, миграционный кризис оказал сложное и многогранное воздействие на Соединенное Королевство, затронув страну в политическом, экономическом, социальном и культурном плане.

Миграция оказывает значительное влияние на экономику как отправляющих, так и принимающих стран. Это приводит к изменениям на рынке труда. В странах-отправителях отъезд квалифицированных и неквалифицированных рабочих может привести к нехватке рабочей силы в некоторых отраслях. Это может привести к повышению заработной платы оставшихся работников и улучшению условий труда. Однако в принимающих странах миграция может привести к усилению конкуренции на рынке труда и снижению заработной платы местных работников.

Иммиграция может оказать положительное влияние на экономический рост в принимающих странах. Приток квалифицированной рабочей силы позволяет принимающим странам приобретать новые знания и навыки, которые могут способствовать инновациям и промышленному развитию, в том числе в области науки, технологий и медицины [8]. Кроме того, мигранты могут стать потребителями товаров и услуг, что стимулирует экономическую активность и рост. Миграция также оказывает влияние на систему социального обеспечения принимающей страны. Из-за притока мигрантов системы здравоохранения, образования и социального обеспечения страны могут оказаться под повышенным давлением. Это может потребовать дополнительных финансовых ресурсов или изменений в политике социальной защиты.

Мигранты, работающие за рубежом, часто отправляют денежные переводы в отправляющие страны в виде международных денежных переводов. Эти трансферты, известные как «пакеты денежных переводов», составляют значительную часть ВВП страны-отправителя и способствуют усилиям страны по сокращению бедности и повышению уровня жизни. Кроме того, миграция оказывает влияние на население принимающей страны. Рост населения после притока мигрантов может изменить состав населения, а также спрос на жилье, здравоохранение и образование.

В целом экономическое влияние миграции может быть как положительным, так и отрицательным. Это зависит от многих факторов, в том числе от квалификации мигрантов, иммиграционной политики, состояния рынка труда и социальной инфраструктуры [9]. Поэтому важно учитывать экономические последствия, а также разрабатывать и реализовывать миграционную политику, направленную на максимизацию выгод для всех заинтересованных сторон.

Как и в других странах, иммиграционная политика Великобритании является предметом критики и дискуссий. Существуют разные мнения о том, как должна быть организована эта политика, какие принципы и цели следует поставить.

- Одна из основных критических точек зрения на иммиграционную политику связана с ее экономическими последствиями. Некоторые утверждают, что иммиграция приводит к ухудшению условий жизни местного населения, поскольку иммигранты могут конкурировать за рабочие места и более низкую заработную плату. Другие, однако, утверждают, что иммиграция может внести существенный вклад в экономику страны за счет повышения производительности труда и стимулирования экономического роста.

- Есть также те, кто критикует социальные аспекты иммиграции. Некоторые утверждают, что приток большого количества иммигрантов приводит к культурным и социальным изменениям, создавая трения и конфликты в обществе. Однако защитники иммиграции утверждают, что разнообразие культур и опыта, привнесенное иммигрантами, обогащает общество и способствует его развитию.

- Третья область критики связана с безопасностью и иммиграционным управлением. Некоторые утверждают, что открытая иммиграционная политика угрожает национальной

безопасности и поощряет нелегальную иммиграцию. Однако защитники иммиграции утверждают, что строгий иммиграционный контроль и управление более эффективны в предотвращении незаконной деятельности и обеспечении безопасности.

Все эти аспекты вызывают споры и разногласия среди политиков, экспертов и общественности. Разработка и реализация иммиграционной политики требует баланса интересов и учета многих факторов. Важно учитывать разные точки зрения и стараться найти компромисс, максимально отвечающий интересам и потребностям общества в целом.

В заключение следует отметить, что современные проблемы международной миграции, с которыми сталкивается Великобритания, оказывают существенное влияние на политическую ситуацию в стране. На фоне изменения миграционных тенденций и продолжающегося притока беженцев и иммигрантов правительство Великобритании сталкивается с необходимостью разработки эффективной иммиграционной политики, учитывающей интересы как приезжих, так и местного населения [10].

Иммиграционные тенденции оказывают значительное влияние на политический, экономический и культурный ландшафт страны. Великобритания сталкивается с необходимостью разработки комплексной и устойчивой иммиграционной политики, учитывающей как положительные, так и отрицательные стороны этого явления. Следует обратить внимание на необходимость обеспечения интеграции мигрантов и создания механизмов управления и регулирования миграционными потоками для обеспечения безопасности и благополучия как местных жителей, так и приезжих.

Последствия иммиграционной политики включают проблемы социальной интеграции, экономического развития и культурного разнообразия. Тем не менее, при правильном подходе международная миграция также может принести стране новые возможности и дальнейшее развитие.

REFERENCE

1. Jupp J. Immigration and Race in the British General Election // AQ: Australian Quarterly. 2010. Vol. 82. No. 2. P. 33.
2. Kondratieva T. Great Britain: position of main political parties on the migration problem. Actual problems of Europe. 2015 Vol. 4: 101.
3. Modern migration policy of the United Kingdom: main aspects and challenges. Mode of access URL: <https://nauchniestati.ru/spravka/sovremennaya-migraczionnaya-politika-v-velikobritanii> - (accessed: 15.02.2024).
4. International Migration and the UK Labour Market: Changes and Challenges. Mode of access URL: <https://blog.bham.ac.uk/cityredi/international-migration-and-the-uk-labour-market-changes-and-challenges/> - (accessed: 15.02.2023).
5. Illegal gambling is one of the largest players of the XXI century - former British Minister. Mode of access URL: <https://eadaily.com/ru/news/2024/02/15/nelegalnaya-migraciya-odin-iz-krupneyshih-vyzovov-xxi-veka-eks-ministr-britanii> - (accessed: 16.02.2023).
6. Godovanyk K. Contours of the UK new migration policy. Bulletin of the Institute of Europe. 2018. Vol. 6: 108.
7. The Impact of Emigration on the UK: Challenges and Solutions. Mode of access URL: <https://bloggingbreeze.com/the-impact-of-emigration-on-the-uk-challenges-and-solutions/> - (accessed: 18.10.2023).
8. The impacts of international migration on poverty in the UK. Mode of access URL: https://www.researchgate.net/publication/316158601_The_impacts_of_international_migration_on_poverty_in_the_UK - (accessed: 18.02.2023).
9. Impact of Immigration on UK Economy. Mode of access URL: <https://revisesociology.com/2015/12/10/causes-and-consequences-of-increasing-immigration-to-the-uk/> - (accessed: 19.02.2023).
10. United Kingdom's Decades-Long Immigration Shift Interrupted by Brexit and the Pandemic. Mode of access URL: <https://www.migrationpolicy.org/article/united-kingdom-shift-immigration-interrupted-brexit-pandemic> - (accessed: 19.10.2023).

Рәтәлі А.М.,

Магистрант,

«7M03111-Халықаралық қатынастар»,

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,

Алматы, Қазақстан

e-mail: aruzhan.ratali@mail.ru

АСЕАН АЙМАҚТЫҚ ФОРУМЫ – АЙМАҚТАҒЫ САЯСИ ИНТЕГРАЦИЯНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫНЫҢ ФАКТОРЫ

Түйін: Мақалада АСЕАН аймақтық форумының аймақтық қақтығыстарды шешу және мүше елдер арасындағы ынтымақтастықты ілгерілету арқылы халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтаудағы рөлі қарастырылады. Бұл мақалада қақтығыстарды шешу тетіктерін күшейту, қауіпсіздіктің кең күн тәртібін қабылдау, институттық реформалар және дәстүрлі және дәстүрлі емес қауіпсіздік мәселелерін тиімдірек шешу үшін АРФ-ның қажетті құралдармен жабдықтау бойынша пилоттық жобаларды бастау маңыздылығы талқыланады.

Тірек сөздер: АСЕАН аймақтық форумы, Азия-Тынық мұхиты аймағы, стратегиялық бағыттар, Оңтүстік Қытай теңізі, пилоттық жоба, аймақтық қауіпсіздік, көпжақты ынтымақтастық.

Ratali A.M.,

Master's degree student,

«7M03111-International Relations» ,

Ablai khan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: aruzhan.ratali@mail.ru

ASEAN REGIONAL FORUM IS A FACTOR FOR THE STABILITY OF POLITICAL INTEGRATION IN THE REGION

Abstract: The article examines the role of the ASEAN Regional Forum in maintaining international peace and security by resolving regional conflicts and promoting cooperation among member countries. This article discusses the importance of strengthening conflict resolution mechanisms, adopting a broader security agenda, institutional reforms, and initiating pilot projects to equip the ARF with the necessary tools to more effectively address both traditional and non-traditional security challenges.

Key words: ASEAN Regional Forum, Asia-Pacific region, strategic directions, South China Sea, pilot project, regional security, multilateral cooperation.

Рәтәлі А.М.,

Магистрант,

«7M03111-Международные отношения»,

КазУМОиМЯ имени Абылай хана,

Алматы, Казахстан

e-mail: aruzhan.ratali@mail.ru

АРФ - ФАКТОР СТАБИЛЬНОСТИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ В РЕГИОНЕ

Аннотация: В статье рассматривается роль Регионального форума АСЕАН в поддержании международного мира и безопасности, разрешая региональные конфликты и способствуя сотрудничеству между странами-участницами. В данной статье рассматривается важность заключения укрепления механизмов разрешения конфликтов, принятие более широкой повестки дня в области безопасности, институциональные реформы и инициирование пилотных проектов, призваны вооружить АРФ необходимыми инструментами для более эффективного решения как традиционных, так и нетрадиционных проблем безопасности.

Ключевые слова: Региональный форум АСЕАН, Азиатско-Тихоокеанском регион, стратегические направления, Южно-Китайское море, пилотный проект, региональная безопасность, многостороннее сотрудничество.

Региональный форум АСЕАН является ключевой платформой для политических диалогов и диалогов по вопросам безопасности в Азии. Созданный для содействия миру и стабильности в регионе, АРФ стал важным игроком в региональной дипломатии, привлекая свои страны-члены к различным мерам сотрудничества в области безопасности. В данной статье отмечается, что АРФ внес значительный вклад в региональную стабильность и политическую интеграцию благодаря своему уникальному подходу к превентивной дипломатии и урегулированию конфликтов.

АРФ был создан в 1994 году, после окончания холодной войны, как продолжение усилий Ассоциации государств Юго-Восточной Азии (АСЕАН) по диалогу с внешними державами по вопросам безопасности, затрагивающим регион. АРФ, состоящий из 27 членом, в который входят государства-члены АСЕАН, партнеры по диалогу и государства-наблюдатели, действует на основе принципов достижения консенсуса, невмешательства и мирного урегулирования. АРФ руководствуется принципами достижения консенсуса, невмешательства и мирного урегулирования конфликтов. АРФ играет важную роль в обеспечении политической стабильности в Азиатско-Тихоокеанском регионе. Делая упор на превентивную дипломатию, АРФ способствует развитию механизмов диалога и консультаций и предотвращает потенциальные конфликты. Различные инициативы, такие как меры по укреплению доверия и создание межсессионной группы поддержки по превентивной дипломатии, демонстрируют приверженность АРФ поддержанию региональной стабильности. Такие яркие примеры, как его роль в конфликте в Южно-Китайском море, подчеркивают способность Форума снижать напряженность по дипломатическим каналам [1].

Помимо своей роли в обеспечении региональной стабильности, АРФ также способствует политической интеграции стран-членов. Продвигая принципы взаимного уважения и сотрудничества в сфере безопасности, АРФ побуждает государства выйти за рамки традиционных представлений о суверенитете и принять более комплексный подход к решению региональных проблем. Это проявляется в таких областях, как экономическая интеграция, где диалоги АРФ по вопросам безопасности дополняют усилия Экономического сообщества АСЕАН, и нетрадиционное сотрудничество в области безопасности, направленное на решение таких проблем, как терроризм, кибербезопасность и стихийные бедствия. Несмотря на свои достижения, АРФ сталкивается с рядом проблем и ограничений. К внутренним проблемам относятся различные политические режимы и уровни развития государств-членов, что может препятствовать достижению консенсуса. На внешнем уровне растущая стратегическая конкуренция, особенно между крупными державами региона, представляет собой вызов принципу невмешательства АРФ. Эффективность АРФ в разрешении споров также подвергается сомнению, некоторые критикуют отсутствие в АРФ механизмов принуждения.

Неоспоримо, что Региональный форум АСЕАН внес свой вклад в политическую стабильность и интеграцию в Азиатско-Тихоокеанском регионе. Благодаря своей приверженности превентивной дипломатии и безопасности на основе сотрудничества АРФ создал благоприятную среду для диалога и мирного урегулирования конфликтов. Несмотря на сохраняющиеся проблемы, Форум продолжает развиваться и адаптироваться, и, как ожидается, будет служить краеугольным камнем региональной стабильности [2].

Региональный форум АСЕАН (АРФ) внес свой вклад в региональную стабильность и политическую интеграцию, сделав упор на диалог и консенсус. Однако быстро меняющаяся геополитическая ситуация в Азиатско-Тихоокеанском регионе ставит перед АРФ новые задачи и открывает новые возможности. АРФ вносит вклад в региональный мир и стабильность, способствуя политическому диалогу и сотрудничеству между государствами-членами. Однако его подход, основанный на консенсусе, и отсутствие механизмов принуждения иногда ограничивают его способность эффективно реагировать на возникающие вызовы безопасности [3].

Региональные форумы играют ключевую роль в поддержании международного мира и безопасности, разрешая региональные конфликты и способствуя сотрудничеству между странами-участницами. Данный сравнительный анализ призван понять, какое место занимает АСЕАН среди других форумов. Сравнение будет сосредоточено на нескольких ключевых аспектах, включая методы, используемые в разрешении конфликтов и превентивной дипломатии, полноту и состав участников, эффективность каждого форума в поддержании регионального мира и безопасности, а также проблемы и ограничения, с которыми сталкивается каждый из них.

- Сравнение АРФ и КСОР. КСОР ЕС обладает более интегрированным, военно-ориентированным оперативным потенциалом, в отличие от АРФ, который делает упор на диалог и достижение консенсуса без прямого военного участия; возможность развертывания миссий КСОР обеспечивает иную модель разрешения конфликтов.

- АРФ и ОБСЕ. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе

(ОБСЕ) придерживается комплексного подхода к безопасности, включая экономические и экологические аспекты, и разработала надежные механизмы предотвращения конфликтов, урегулирования кризисов и постконфликтного восстановления. Системный подход ОБСЕ к безопасности дает уроки того, как АРФ должен расширить сферу своей деятельности.

- АРФ и СПБ. Совет мира и безопасности Африканского союза

характеризуется способностью быстро развертывать миротворческие миссии и проактивным подходом к разрешению конфликтов; модель прямого вмешательства СПБ в кризисы контрастирует с более реактивным и консультативным подходом АРФ.

У каждого форума есть сильные стороны, такие как оперативный потенциал ЦСРБ, модель всеобъемлющей безопасности ОБСЕ и активный подход СМБ к вмешательству. Эти сильные стороны указывают на потенциальные области развития АРФ, особенно в плане укрепления превентивной дипломатии и механизмов урегулирования конфликтов.

Исходя из проведенного анализа, АРФ может рассмотреть возможность принятия более системного подхода к вызовам безопасности. При этом он мог бы включать элементы прямого вмешательства и миротворчества в экстремальных ситуациях, но в то же время расширить сферу своей деятельности, включив в нее аспекты комплексной безопасности.

Результаты сравнительного анализа показывают, что, несмотря на эффективность АРФ в продвижении диалога и сотрудничества в Азиатско-Тихоокеанском регионе, существуют также ценные уроки, которые можно извлечь из других региональных форумов. Учет этих уроков может укрепить роль АРФ как ключевого игрока в региональной и глобальной безопасности [5].

Чтобы оставаться актуальным и эффективным, АРФ должен рассмотреть несколько стратегических направлений:

- Создание более сильных механизмов превентивной дипломатии и разрешения конфликтов. В некоторых случаях следует рассмотреть возможность создания специализированных групп по посредничеству или урегулированию конфликтов.
- Расширить фокус АРФ, чтобы отразить сложность современных вызовов безопасности и включить более широкий спектр нетрадиционных вопросов безопасности, таких как кибербезопасность, изменение климата и общественное здравоохранение.
- Признать взаимосвязь между экономической стабильностью и безопасностью и активизировать усилия по поддержке экономической интеграции и сотрудничества между государствами-членами.

Предложенные стратегические направления способны значительно усилить влияние АРФ на региональную стабильность и интеграцию. Адаптируясь к меняющемуся ландшафту безопасности и устраняя существующие ограничения, АРФ может продолжать играть ключевую роль в формировании будущей архитектуры безопасности Азиатско-Тихоокеанского региона.

АРФ также активно участвует в спорах по Южно-Китайскому морю, стремясь к диалогу и мирному урегулированию. Он использовал различные дипломатические механизмы, включая встречи на высоком уровне, семинары и межсессионные группы, сосредоточенные на мерах укрепления доверия и превентивной дипломатии. Форум подчеркнул важность Декларации о поведении сторон в Южно-Китайском море (ДОС) и призвал все стороны придерживаться ее принципов. Изучение конкретных инцидентов, таких как противостояние у островов Скарборо и события на островах Спратли, где дипломатические каналы АРФ использовались для снижения напряженности [4].

Вмешательство АРФ имело смешанный успех в снижении напряженности. Хотя прямых конфликтов удалось избежать, основополагающие территориальные вопросы остаются нерешенными. Тем не менее, усилия АРФ сыграли решающую роль в поддержании каналов связи между сторонами конфликта, что необходимо для долгосрочной стабильности в регионе.

Основные проблемы, с которыми сталкивается АРФ, включают необязательный характер его резолюций и отсутствие механизма обеспечения их выполнения. Критики утверждают, что, хотя АРФ и предоставляет платформу для диалога, он не способен обеспечить реальные изменения и разрешение сложных и глубоко укоренившихся споров, таких как споры в Южно-Китайском море. В целом, региональный форум АСЕАН сыграл важную роль в урегулировании конфликта в Южно-Китайском море благодаря дипломатическому взаимодействию и превентивной дипломатии. Несмотря на свои ограничения и продолжающийся характер конфликта, усилия АРФ способствовали созданию основы для диалога и мирного урегулирования, что подчеркивает важность АРФ в региональной архитектуре безопасности. Будущее участие АРФ в подобных конфликтах зависит от его способности адаптироваться и реагировать на меняющиеся геополитические ситуации [3].

Реализация пилотных проектов в рамках Регионального форума АСЕАН служит стратегическим подходом к тестированию новых идей и методологий в контролируемой среде. Эти инициативы могут касаться конкретных областей, представляющих интерес, таких как нетрадиционные вопросы безопасности или экономическое сотрудничество, и предоставлять ценные идеи для более широкого внедрения в регионе.

Критерии отбора пилотных проектов включали актуальность для региональных проблем безопасности и экономики, потенциал измеримого воздействия и возможность реализации. Сотрудничество в области кибербезопасности, адаптация к изменению климата и повышение устойчивости к нему, а также инициативы в области экономической интеграции были выбраны в качестве приоритетных, чтобы отразить насущные проблемы, стоящие перед регионом.

Каждый пилотный проект разработан с четкими целями, ожидаемыми результатами и подробным графиком реализации; ключевые заинтересованные стороны, включая страны-члены АРФ, международные организации и партнеров из частного сектора, играют ключевую роль в реализации проекта.

- Пилотный проект 1: Сотрудничество в области кибербезопасности

Данный проект направлен на укрепление регионального потенциала в области кибербезопасности путем обмена информацией, проведения совместных учений и программ по наращиванию потенциала. Показателями успеха являются улучшение времени реагирования на инциденты и повышение осведомленности государств-членов о кибербезопасности [1].

- Пилотный проект 2: Адаптация к изменению климата и устойчивость к нему

Этот проект направлен на совместные стратегии по укреплению адаптации к изменению климата и повышению устойчивости, а также на разработку региональных руководящих принципов реагирования на стихийные бедствия, практики устойчивого развития и инициатив по вовлечению сообществ. Мониторинг позволит оценить улучшение показателей готовности к стихийным бедствиям и устойчивости на местном уровне [5].

- Пилотный проект 3: Инициатива "Экономическая интеграция"

Этот проект, направленный на упрощение процедур торговли и укрепление цифровой экономики, призван упростить процедуры трансграничной торговли и способствовать развитию цифровой инфраструктуры. Экономическое воздействие и преимущества интеграции будут оценены с помощью анализа объемов торговли и исследований делового климата.

К числу проблем относятся координация действий различных заинтересованных сторон, нехватка ресурсов и различия в национальных приоритетах. Преодоление этих препятствий требует эффективной коммуникации, гибких методов управления проектом и поддержки со стороны существующих региональных структур.

Пилотные проекты АРФ – это эффективный способ найти инновационные решения региональных проблем и заложить основу для более широкого применения успешных стратегий. Изучая и адаптируя эти инициативы, АРФ может усилить свою роль в содействии региональной стабильности и экономической интеграции [6].

Серия дискуссий вокруг Регионального форума АСЕАН (АРФ) позволила всесторонне рассмотреть ключевую роль АРФ в содействии региональной стабильности и политической интеграции, эффективность его стратегий в разрешении конфликтов и его эволюцию для эффективного решения современных проблем. В статье представлен всеобъемлющий обзор благодаря тематическим исследованиям, сравнительному анализу, изучению будущих перспектив, решению проблем реализации и предлагаемым пилотным проектам было достигнуто многогранное понимание операционной динамики.

Результаты этих обсуждений подчеркивают критическую роль АРФ в содействии диалогу, укреплении взаимопонимания и продвижении мира и сотрудничества в Азиатско-Тихоокеанском регионе. Несмотря на проблемы, с которыми он сталкивается в плане политического консенсуса, баланса интересов крупных держав и структурных ограничений, уникальное положение АРФ способствует скоординированному подходу к вопросам региональной безопасности. Рекомендуемые стратегические направления, такие как укрепление механизмов разрешения конфликтов, принятие более широкой повестки дня в области безопасности, институциональные реформы и инициирование пилотных проектов, призваны вооружить АРФ необходимыми инструментами для более эффективного решения как традиционных, так и нетрадиционных проблем безопасности [1].

Поскольку АРФ смотрит в будущее, крайне важно сосредоточиться на прогрессивных реформах, вовлечении заинтересованных сторон, а также на гибких и инновационных подходах к безопасности и сотрудничеству. Адаптируясь к меняющимся геополитическим обстоятельствам и

применяя новые методологии, АРФ может усилить свой вклад в региональную стабильность, безопасность и интеграцию и оставаться краеугольным камнем мира и процветания в Азиатско-Тихоокеанском регионе.

Будущее влияние АРФ будет зависеть от его способности выполнять эти рекомендации, преодолевать вызовы и использовать возможности. Постоянная оценка, открытый диалог и заинтересованное сотрудничество между государствами-членами и партнерами необходимы для того, чтобы АРФ в полной мере реализовал свой потенциал в качестве ведущего форума для региональной дипломатии и сотрудничества в области безопасности.

ЛИТЕРАТУРА

1. ASEAN Regional Forum: Promoting Peace and Security in Asia Pacific. URL: <https://fastercapital.com/content/ASEAN-Regional-Forum--Promoting-Peace-and-Security-in-Asia-Pacific.html> ОПУБЛИКОВАНО 16.03.2024
2. Таубаева Ж. А. Роль Регионального Форума АСЕАН в мирном урегулировании конфликта в Южно-Китайском море: позиции ключевых стран. Вестник КазНУ. Серия международные отношения и международное право. №3-4 (63-64). 2013 URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/загруженное%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/загруженное%20(1).pdf)
3. ASEAN Regional Forum: A Concept Paper', adopted at the Second ASEAN Regional Forum, Bandar Seri Begawan, 1995 // <https://2001-2009.state.gov/t/pm/rls/fs/12052.htm> 1.09.2018.
4. Исакова Ж. А. АСЕАН в региональных интеграционных процессах. УДК 327.7 Академия государственного управления при Президенте Республики Казахстан.
5. Лукьянец А.С., Маньшин Р.В., Моисеева Е.М. Климатическая и экологическая повестка АСЕАН: нарастающие риски и перспективные ответы URL: https://www.isras.ru/index.php?page_id=1198&id=12079&printmode ОПУБЛИКОВАНО 29.05.23
6. Официальный сайт Регионального форума АСЕАН URL: <http://aseanregionalforum.asean.org/>.

УДК 323.1

Сейдахметова А.

Магистрант

“7М03111 - Международные отношения”

КазУМОиМЯ им.Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: seidakhmetova02@mail.ru

АНАЛИЗ УГРОЗ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКЕ КАЗАХСТАНА

Аннотация: В данной статье анализируется угрозы экологической политике Республике Казахстан. Статья основывается на анализе существующих законодательных и нормативных актов, а также на исследованиях и данных, касающихся состояния окружающей среды в стране. В результате работы проводится систематическое изучение факторов, влияющих на экологическую ситуацию в стране.

Ключевые слова: экополитика, Республика Казахстан, угрозы, изменение климата, Экологический кодекс, природные ресурсы

Seidakhmetova A.

Master's student

“7М03111 - International relations”

Ablai Khan KazUIR&WL

Almaty, Kazakhstan

e-mail: seidakhmetova02@mail.ru

ANALYSIS OF THE THREATS TO THE ENVIRONMENTAL POLICY OF KAZAKHSTAN

Abstract: This article analyzes the threats to environmental policy in the Republic of Kazakhstan. The article is based on the analysis of existing legislative and regulatory acts, as well as on research and data

related to the state of the environment in the country. The work results in a systematic study of factors affecting the environmental situation in the country.

Keywords: ecopolitics, Republic of Kazakhstan, threats, climate change, Environmental Code, natural resources

Введение

Экологическая проблематика становится все более актуальной в современном мире, особенно для стран с быстро развивающейся экономикой, таких как Казахстан. Расположенный в центре Евразии, Казахстан обладает значительными природными ресурсами, однако сохранение и устойчивое использование этих ресурсов сталкиваются с рядом серьезных угроз. В рамках страны просматривается различная динамика, включая индустриализацию, урбанизацию и рост населения, что вместе с другими факторами, такими как изменение климата и неустойчивое использование природных ресурсов, оказывает значительное воздействие на экосистемы Казахстана.

Основные законодательные и нормативные акты, регулирующие экологическую деятельность в Казахстане

Экологическая деятельность в Казахстане регулируется целым рядом законодательных и нормативных актов, гарантирующих сохранение окружающей среды и рациональное использование природных ресурсов. С момента своего создания 17 июня 2019 года Министерство экологии и природных ресурсов Республики Казахстан (МЭПР РК) является ключевой структурой, отвечающей за разработку и реализацию экологической политики.

Экологический кодекс Республики Казахстан является ключевым законодательным актом, регулирующим экологическую деятельность в стране [1]. Он определяет обязанности субъектов хозяйственной и иной деятельности по охране окружающей среды, устанавливает принципы экологического законодательства, цели и задачи в области охраны окружающей среды, а также порядок предоставления экологической информации, сбора и распространения экологической информации, регистра выбросов и переноса загрязнителей, а также другие важные аспекты, направленные на обеспечение экологической безопасности и устойчивого развития Республики Казахстан. Кодекс состоит из 10 основных принципов: принцип предотвращения, принцип восстановления, принцип предосторожности, принцип пропорциональности, принцип "загрязнитель платит", принцип устойчивого развития, принцип интеграции, принцип доступности экологической информации, принцип участия общественности и принцип экосистемного подхода.

Кроме того, существуют Земельный кодекс, Водный кодекс, Лесной кодекс, Налоговый кодекс, Административный кодекс, а также Закон «Об охране, воспроизводстве и использовании животного мира» [2] [3] [4] [5] [6] [7]. Эти законодательные акты определяют обязанности субъектов хозяйственной и иной деятельности по охране окружающей среды, устанавливают ответственность за нарушение экологического законодательства, определяют порядок проведения экологических экспертиз и контроль за соблюдением экологических требований. Кроме того, международные договоры, ратифицированные Республикой Казахстан, также применяются в отношении экологических отношений.

МЭПР играет ключевую роль в разработке и реализации экологической политики страны. Оно осуществляет контроль за соблюдением законодательства в области охраны окружающей среды, разрабатывает и внедряет меры по улучшению экологической ситуации в стране, а также сотрудничает с международными организациями по вопросам экологии и природоохраны.

Эти законодательные и нормативные акты являются основой экологической политики и охраны окружающей среды Казахстана, направленной на обеспечение устойчивого развития страны и сохранение ее природных ресурсов для будущих поколений.

Экополитика Казахстана как проблема: виды угроз

Казахстан занимает девятое место в мире по площади, но при этом в нем проживает всего 18 миллионов человек, что делает ее неравномерно распределенной страной (большая часть населения проживает на юге). Степи, полупустыни и пустыни окружают большую часть территории страны. Эти географические особенности дают представление об уязвимости страны к изменению климата. Например, как и в других странах Центральной Азии, изменение климата негативно сказывается на и без того нестабильной ситуации с обеспечением водой в Казахстане [8]. В частности, ледники страны, которые являются основным источником питьевой воды, быстро тают, изменяя "пиковый расход ключевых рек", что влияет на вегетационный период, и еще больше усугубляет деградацию и опустынивание земель, снижение урожайности сельскохозяйственных культур и трансграничные конфликты в регионе. По прогнозам Азиатского банка развития, по мере усиления изменения

климата для решения проблемы нехватки пресной воды в Центральной Азии к 2050 году потребуются дополнительные ежегодные расходы в размере 550 миллионов долларов США [9].

Пагубные последствия изменения климата неравномерно распределяются по территории Казахстана: на севере выпадает больше осадков, а на юге - все меньше. Это может нанести серьезный ущерб местному сельскому хозяйству, а также здоровью населения. Помимо увеличения смертности и заболеваемости в результате экстремальных погодных явлений и снижения доступности чистой воды, в Казахстане ожидаются изменения в "передаче инфекционных заболеваний". Сельскохозяйственный сектор Казахстана также находится под угрозой из-за этих проблем; страна является одним из крупнейших производителей пшеницы в мире, и она уже столкнулась со "снижением урожайности из-за засухи и пожаров" [10]. Например, в 2012 и 2014 годах пятнадцать и восемь процентов урожая в стране были сильно повреждены или потеряны, соответственно. Сокращение ежегодных урожаев в результате изменения климата может достичь 49 %, если методы ведения сельского хозяйства останутся прежними [11]. Можно утверждать, что изменение климата играет роль и в техногенных катастрофах. Например, в Узбекистане обрушилась стена плотины Сардобского водохранилища, что привело к материальному ущербу и нанесло ущерб сельскохозяйственному сектору на сумму 10 млн долларов США [12]. Поскольку "одна шестая часть рабочей силы в Казахстане занята в сельском, лесном и рыбном хозяйстве", все эти проблемы могут представлять угрозу для социальной стабильности страны [13]. Уязвимость Казахстана обусловлена его чрезмерной зависимостью от эксплуатации природных ресурсов, которая является краеугольным камнем экономического развития страны и подробно рассматривается ниже.

Ученые подчеркивают потенциально низкий уровень адаптационных возможностей Центральной Азии из-за ее социально-экономических и политических проблем [14]. Это связано со значительным дефицитом ресурсов, доступных для экономического развития, и низким уровнем осведомленности об изменении климата [15]. Региональной адаптации к изменению климата также мешают проблемы с открытостью и прозрачностью местных органов власти, ограничением "гражданского диалога" и отсутствием свободы слова. Приоритетность вопросов, которые кажутся более важными, таких как политическая и экономическая стабильность, также может объяснять проблемы, связанные как с адаптацией, так и со смягчением последствий изменения климата. Кроме того, политика Казахстана в области изменения климата должна пройти через постоянные институциональные преобразования.

В Казахстане, например, произошли многочисленные изменения в структуре экологического управления. Первым институциональным образованием было Министерство экологии и биоресурсов, созданное в 1992 году, а Министерство экологии и природных ресурсов является последним, официально сформированным в 2019 году (в промежутке четыре других министерства управляли аналогичными сферами под разными названиями). Департамент климатической политики и зеленых технологий в настоящее время располагается в последнем [16]. Региональные действия в области климата затруднены неэффективностью сотрудничества между соседними государствами, которые рассматривают проблему как источник конфликта, а не как возможность для решения проблемы. Например, конфликт вокруг энергетических и пресноводных ресурсов уже стал источником напряженности в регионе.

Таким образом, сочетание отличительных физических особенностей Казахстана и его особых политических, социальных и экономических условий, включающих углеродоемкую экономику, сосуществующую с полуавторитарным правлением, делает страну уязвимой. Ученые утверждают, что на идентичность Казахстана сильно влияет как его недавнее, так и политическое прошлое, и что это влияет на политику и процедуры государства в отношении экологии.

Заключение

В заключение, анализ угроз экополитике Казахстана подчеркивает необходимость срочных и эффективных мер для защиты окружающей среды и обеспечения устойчивого развития страны. Выявленные угрозы, такие как изменение климата, отсутствие регионального сотрудничества, загрязнение окружающей среды и экономическая зависимость от нефтяного сектора, требуют комплексного подхода и согласованных действий на уровне государственной политики, бизнес-сектора и общества.

Для успешной реализации экополитики необходимо уделить особое внимание разработке и внедрению инновационных технологий, стимулированию экологически чистого производства, укреплению механизмов контроля за использованием природных ресурсов, а также повышению осведомленности населения о важности сохранения окружающей среды.

ЛИТЕРАТУРА

1. Экологический кодекс Республики Казахстан. - Режим доступа URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K2100000400>. - (дата обращения: 25.03.2024)
2. Земельный кодекс Республики Казахстан. - Режим доступа URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/K030000442_. - (дата обращения: 25.03.2024)
3. Водный кодекс Республики Казахстан. - Режим доступа URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/K030000481_. - (дата обращения: 25.03.2024)
4. Лесной кодекс Республики Казахстан. - Режим доступа URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/K030000477_. - (дата обращения: 25.03.2024)
5. Налоговый кодекс Республики Казахстан. - Режим доступа URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36148637. - (дата обращения: 25.03.2024)
6. Административный кодекс Республики Казахстан. - Режим доступа URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000235>. - (дата обращения: 25.03.2024)
7. Об охране, воспроизводстве и использовании животного мира. - Режим доступа URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z040000593_. - (дата обращения: 25.03.2024)
8. Turn Down the Heat. Confronting the New Climate Normal: The Climate Challenge for Central Asia. - Режим доступа URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/294131467991967756/pdf/98222-WP-P148173-PUBLIC-ADDSERIES-Turn-down-the-heat-doc-date-6-1-2015-Box393168B.pdf>. - (дата обращения: 02.04.2024)
9. Прогноз по изменению климата в Центральной Азии. - Режим доступа URL: <https://caneessa.org/prognoz-po-izmeneniyu-klimata-v-tsentralnoy-azii/>. - (дата обращения: 02.04.2024)
10. Protecting health from climate change – Kazakhstan. - Режим доступа URL: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/132949/Protecting_health_KZH.pdf. - (дата обращения 07.04.2024)
11. Seventh national communication and third biennial report of the republic of Kazakhstan to the UN framework on climate change. - Режим доступа URL: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/20963851_Kazakhstan-NC7-BR3-1-ENG_Saulet_Report_12-2017_ENG.pdf. - (дата обращения 07.04.2024)
12. Uzbekistan dam collapse was a disaster waiting to happen. - Режим доступа URL: <https://www.thethirdpole.net/en/regional-cooperation/uzbekistan-dam-collapse/>. - (дата обращения 07.04.2024)
13. Seventh national communication and third biennial report of the republic of Kazakhstan to the UN framework on climate change. - Режим доступа URL: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/20963851_Kazakhstan-NC7-BR3-1-ENG_Saulet_Report_12-2017_ENG.pdf. - (дата обращения 07.04.2024)
14. Influences of recent climate change and human activities on water storage variations in Central Asia. - Режим доступа URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0022169416307120>. - (дата обращения 10.04.2024)
15. World Bank Supports Climate Resilience in Central Asia. - Режим доступа URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2015/11/03/world-bank-supports-climate-resilience-in-central-asia>. - (дата обращения 10.04.2024)
16. Department of Climate Policy and Green Technology. - Режим доступа URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/ecogeo/about/structure/departments/position/2217/1?lang=en>. - (дата обращения 12.04.2024)

UDC 327 (959.7)

Seisenkhan A.Zh.

Master's degree student
«7M03113-Region science»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: seisenkhan@icloud.com

TURKISH FOREIGN POLICY AND STRATEGIC INTERESTS IN THE SOUTH CAUCASUS

Abstract: This article compares Turkish foreign policy and strategic interests in the South Caucasus in the context of two decades: the period of the USSR and the present. The study examines changes in Turkey's

strategies in the South Caucasus, including strengthening economic cooperation, energy security, impact on regional stability and cultural ties. The article shows key trends and changes in Turkish policy in the South Caucasus and their impact on the current dynamics of regional relations.

Keywords: Turkey, Armenia, Azerbaijan, Georgia, Caucasia, foreign policy, geopolitics, regional stability, regional conflicts, strategic interests.

УДК 327 (959.7)

Сейсенқан А.Ж.
Магистрант
«7М03113-Регионоведение»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: seisenkhan@icloud.com

ТУРЕЦКАЯ ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА И СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ

Аннотация: В этой статье сравнивается внешняя политика и стратегические интересы Турции на Южном Кавказе в контексте двух десятилетий: периода СССР и современности. В исследовании рассматриваются изменения в стратегиях Турции на Южном Кавказе, включая укрепление экономического сотрудничества, энергетической безопасности, влияние на региональную стабильность и культурные связи. В статье показаны ключевые тенденции и изменения в политике Турции на Южном Кавказе и их влияние на текущую динамику региональных отношений.

Ключевые слова: Турция, Армения, Азербайджан, Грузия, Кавказ, внешняя политика, геополитика, региональная стабильность, региональные конфликты, стратегические интересы.

ӘОЖ 327 (959.7)

Сейсенқан А.Ж.
Магистрант
«7М03113- Аймақтану»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: seisenkhan@icloud.com

ОҢТҮСТІК КАВКАЗДАҒЫ ТҮРІК СЫРТҚЫ САЯСАТЫ ЖӘНЕ СТРАТЕГИЯЛЫҚ МҮДДЕЛЕРІ

Аңдатпа: Бұл мақалада КСРО кезеңі мен қазіргі заманды қамтитын екі онжылдық контекстіндегі түріктің сыртқы саясаты мен оңтүстік Кавказдағы стратегиялық мүдделері салыстырылады. Зерттеу барысында Түркияның оңтүстік Кавказдағы стратегиялық өзгерістері, оның ішінде экономикалық ынтымақтастықтың күшеюі, энергетикалық қауіпсіздік, аймақтық тұрақтылық пен мәдени байланыстарға тигізген әсері қарастырылады. Мақалада Түркияның оңтүстік Кавказдағы саясатындағы негізгі тенденциялар мен өзгерістер және олардың аймақтық қатынастардың қазіргі динамикасына әсері көрсетілген.

Тірек сөздер: Түркия, Армения, Әзірбайжан, Грузия, Кавказ, сыртқы саясат, геосаясат, аймақтық тұрақтылық, аймақтық қатығыстар, стратегиялық мүдделер.

Basic provisions

The minuscule South Caucasus area, which lies to Turkey's east, has recently presented Ankara with fresh strategic opportunities, even though it is still not a top priority in terms of foreign policy. First, Ankara has sought to expand its influence in Central Asia, a region of primarily Turkic-speaking nations, since the fall of the Soviet Union. The South Caucasus serves as a bridge between Turkey and this region. In addition, Turkey wants to become a regional energy hub and is attempting to do this by gaining access to the energy-rich Caspian Sea region. The South Caucasus is also witnessing the geopolitical rivalry between Turkey and Iran at the same time [1]. Consequently, Turkey's present advantage—which came about as a result of Azerbaijan's triumph in the Second Karabakh War in 2020 and its subsequent annexation of all of Nagorno-

Karabakh this September—is seen as benefiting it. One nation, two states is a popular saying that embodies Turkey's strong and continuous relations with Azerbaijan, a neighboring country that is close in both culture and language. Thanks in large part to Israel's and Turkey's military support, Azerbaijan emerged victorious in the Second Karabakh War. By establishing a consulate in Shusha, a town in Nagorno-Karabakh that Baku seized control of in 2020, and formalizing an alliance contract with Baku (the Shusha Declaration), Ankara has further increased its political and diplomatic foothold in the area [2].

Introduction

A complex interaction of historical, geographical, economic, and cultural variables shapes Turkey's foreign policy in the South Caucasus region. The South Caucasus, which is strategically critical for Turkey because it is positioned at the intersection of Europe, Asia, and the Middle East, acts as a bridge between continents and is an essential route for trade and energy transit. Throughout history, Turkey has kept strong cultural and historical connections with Armenia, Azerbaijan, and Georgia, three South Caucasus nations. Turkey has always been interested in the stability, prosperity, and security of the region because of these relationships, which have been developed over centuries of engagement. Turkey has made the South Caucasus a higher priority in recent years as a result of realizing the region's changing geopolitical dynamics and ability to influence larger regional developments. Opposed to Turkey's foreign policy goals in the South Caucasus are complex and multidimensional, including a variety of strategic interests and priorities against the backdrop of changing global power dynamics and continuous hostilities. There is always a chance that the dispute between Armenia and Azerbaijan will escalate again [3]. In 2022, air service was resumed between the two nations, and both sides designated officials to handle ties with each other. The devastating earthquake that struck eastern Turkey in February did, however, have one unforeseen benefit: it allowed humanitarian relief to be delivered by reopening the land border between Turkey and Armenia, which had been closed for thirty years. Azerbaijan's insistence that Turkey withhold any benefits from Armenia until it achieves its objectives concerning Nagorno-Karabakh and the peace agreement with Armenia is one of the reasons for this lack of progress; however, after Azerbaijan's military campaign in September, it seems less likely that an agreement will be reached by the end of the year, as was previously expected [4].

Description of materials and methods

The primary source of information for the study of Turkish foreign policy and strategic objectives in the South Caucasus is a thorough analysis of the body of prior research, which includes scholarly articles, policy studies, official government documents, and publications from think tanks. An in-depth grasp of the historical backdrop, geopolitical context, and major concerns influencing Turkey's strategy in the South Caucasus region can be gained from this review of the literature. Turkey aims to positively influence the South Caucasus' future and create a more resilient and integrated area through diplomatic communication, multilateral collaboration, and strategic alliances. In order to better understand Turkish foreign policy and its strategic interests in the South Caucasus, this article will examine its core values, goals, and areas of concentration. Through an analysis of Turkey's regional policies and its relations with South Caucasus nations, we may learn more about the forces influencing the geopolitical environment of the region and Turkey's place within it [5].

Results

Strengthening the countries in the region's independence and sovereignty and assisting them in their efforts to integrate with Euro-Atlantic frameworks are key components of Turkey's Southern Caucasus strategy, which also aims to maintain and improve regional cooperation and political and economic stability. Turkey's strong historical and cultural ties to the Southern Caucasus act as a link between Turkey and Central Asia. Turkey was one of the first nations to acknowledge Azerbaijan's, Armenia's, and Georgia's independence after the USSR collapsed. In the years that have passed, Turkey has improved ties with both Azerbaijan and Georgia. However, because of Armenia's occupation of Nagorno-Karabakh and its hostility against Turkey, a similar momentum could not be achieved in Turkish-Armenian ties. Considering Armenia's Turkey's relations with Azerbaijan and Georgia have swiftly improved over the course of the 27 years since their independence to reach their current high level. The establishment of the High Level Strategic Cooperation Council (HLSC) and the regular exchange of high-level visits between Georgia and Azerbaijan are signs of our close relationship. Additionally, trilateral and quadrilateral cooperation structures were developed with the participation of other nations in the region, in addition to Azerbaijan. In keeping with its goal of creating a shared affluent zone in the South Caucasus, Turkey values regional collaboration as well as development initiatives [6].

Discussions

The history of mistrust and baggage that both countries have carried into their relationship have made Turkey's relations with Armenia particularly sensitive. On December 16, 1991, Turkey unconditionally accepted Armenian independence; however, the boundary between the two nations was soon a point of

contention. The 1921 Soviet-Turkish deal later confirmed the initial terms of the peace deal, which had been signed by Turkey and the short-lived autonomous Armenian Republic in 1921. However, with Turkey no longer bordering Russia with the fall of the Soviet Union, some Armenian parliamentarians claimed that Armenia should not accept the borders drawn between Moscow and Ankara [7].

Turkey declared in the spring of 1992 that it would not establish official diplomatic ties with Armenia. Armenia and Turkey are now on opposing sides of the loosely defined political alliances that are emerging in the Caucasus, with the Russian Federation, Armenia, and Iran on the one side and the United States, Azerbaijan, Georgia, and Turkey on the other. This is due to Armenia's 1997 signing of a friendship and cooperation agreement with Russia and its acceptance of Russian forces stationed there. A major impediment to Turkish strategy towards the Caucasus in general has been the Karabakh issue. It has given Turkey unsatisfactory options that could have grave consequences. Turkish popular opinion has long harbored sympathy for the Azeris, which has aggressively pushed the government to favor military involvement on behalf of Azerbaijan. However, the government has decided against giving in to these pressures and has instead organized an international reaction to Armenian attacks in Karabakh, aware that intervention may worsen relations with both Russia and the United States. By requesting Russian assistance, particularly in the OSCE, Turkey has demonstrated that it recognizes the significance of the "Russian factor" in resolving the conflict. On the other hand, Turkey argued against Russian troops as recommended by Moscow and in favor of the establishment of a multinational force overseen by the OSCE when the issue of peacekeeping came up after the warring parties' cease-fire on May 12, 1994[8].

Turkey perceived this proposal as yet another effort by Russia to keep the outside world out of the Caucasus. Turkey has managed to avoid direct military engagement in the conflict thus far, but the Karabakh issue highlights the challenges it may encounter in the future while attempting to remain neutral regarding ethnic conflicts in the former Soviet republics. Turkish policy during the war has mostly focused on using political means to prevent the regional conflict from intensifying to the point where it poses a severe threat to Turkish security and forces Turkey to intervene militarily. On the other hand, the fighting has also halted the cautious efforts to cease historical hostilities on both sides of the Turkish-Armenian border [9]. Reconciliation efforts have been halted because of developments in Karabakh, which have forced Turkish public opinion to compel Ankara to strongly condemn Armenian acts even if both sides appeared to agree that they needed to erase psychological barriers between them.

Furthermore, among the more than six million Turkish citizens of Caucasian descent, there has been a resurgence of ethnic identity as a result of the ethnic conflicts in the Caucasus (i.e., Abkhazia, Chechnya, and Karabakh); yet, the full significance of this phenomenon has not yet been fully realized. These folks may eventually become more radicalized and want to have a greater say in the destiny of the Caucasian people, even though they have so far concentrated mainly on the cultural realm. Turkey thus finds itself at odds with the interests of the other nations in the region.

All Caucasus experts agreed that Turkey would advance its post-Cold War relations with Azerbaijan the most. Azerbaijan was at the top of the list. This prediction came true, and Turkish-Azeri relations took off with great momentum thanks to common political, economic, and strategic interests as well as historical, cultural, and linguistic ties. Turkey eventually emerged as the sole nation to continuously back Azerbaijan in its conflict with Karabakh, even at the expense of its ties to Russia and Armenia [10]. Aliyev's ascent to power in Azerbaijan caused a slight cooling of the cordial relations between the two nations that had been built under President Elchibey's administration, but the collaboration persisted and even increased into numerous other domains. In addition to their strategic collaboration against Russian efforts to regain control over the Caucasus, the two nations have been working together on a number of other projects, including the establishment and training of Azerbaijan's national army, the Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) project, the potential transfer of Azeri natural gas to Turkey, a number of cultural initiatives, and thriving trade. Furthermore, Aliyev's strategy of maintaining strong Western cooperation while avoiding regional enmity with Russia and Iran has assisted Turkey in reversing its previous hostile stance toward these three countries as well as Armenia. In the post-Cold War era, Georgia has quickly emerged as one of Turkey's more significant foreign policy allies following the fall of the Soviet Union. Georgia's resistance to Russian hegemony in the Caucasus, its backing for the BTC project, and its readiness to collaborate with Turkey on a wide range of topics, from security to tourism, have all contributed to the growth of their relationship. In exchange, Georgia has been more than happy to receive friendship as well as Georgia's economic, political, and military backing, giving Turkey a foothold in the Caucasus and a route to Central Asia. Turkey's bipartisan attitude to Abkhazian and Ossetian problems, as well as its ongoing reaffirmation of Georgian territorial integrity, have substantially enhanced the relationship with Georgia in contrast to Russian intervention with ethnic conflicts in Georgia, so much so that, soon after Georgia gained independence,

Turkey emerged as the country's largest trading partner and, as Georgian President Shevardnadze put it, a vital [11].

Conclusion

In conclusion, a complex strategy based on historical, cultural, and geopolitical factors is reflected in Turkey's foreign policy and strategic goals in the South Caucasus. Turkey aims to use its geopolitical location, historical connections, and economic advantages as a prominent player in the region to further its strategic objectives and foster stability.

Turkey seeks to encourage communication, cooperation, and steps that boost confidence among the South Caucasus countries through programs like the Caucasus Stability and Cooperation Platform. Turkey attempts to improve regional connectivity and enable the movement of commodities, services, and people within the region by means of energy projects, infrastructural development, and economic integration [12]. Furthermore, Turkey's goal to position itself as a major actor in determining the future of the region and balance the impact of competitor nations is what drives its involvement in the South Caucasus. Turkey seeks to strengthen its strategic position and further its interests in areas including energy security, transit routes, and geopolitical stability by fostering strong bilateral relations with Azerbaijan, Georgia, and other regional actors. There are difficulties with Turkey's engagement in the South Caucasus, though. Turkey's attempts to influence the region and encourage collaboration are hampered by complicated historical legacies, unresolved wars, and conflicting regional interests. Furthermore, Turkey's strategic calculations in the South Caucasus are made more difficult by geopolitical dynamics, which include the participation of foreign nations like Iran and Russia [13]. Turkey faces difficulties, meanwhile, in its involvement in the South Caucasus. Turkey faces challenges in its attempts to shape regional cooperation and influence due to conflicting interests, complicated historical legacies, and unresolved conflicts. Further complicating Turkey's strategic calculations in the South Caucasus are geopolitical factors, notably the involvement of external countries like Russia and Iran.

Nevertheless, Turkey is still dedicated to following a proactive and practical foreign policy strategy in the South Caucasus, with the ultimate objectives of advancing economic growth, preserving strategic interests, and improving regional stability. Turkey continues to be a major player in shaping the changing dynamics of the South Caucasus while managing the complexity and uncertainties that come with the region's geopolitical terrain by making use of its diplomatic, economic, and soft power assets.

REFERENCES

1. Gogolashvili, K. Turkey's Relations with Georgia and Azerbaijan: A Strategic Partnership in the Making // *Turkish Policy Quarterly*. - 2016. - Vol. 15, No. 2. - P. 115-124.
2. Jalilvand, D. Turkey and Azerbaijan: Strategic Partners in a Changing World // *Middle East Policy*. - 2013. - Vol. 20, No. 4. - P. 69-80.
3. Keyman, E. F., & Sazak, O. (Eds.). (2017). *Turkey and Russia: Axis of the Excluded?* Springer.
4. Kirişçi, K. Turkey and the South Caucasus: A New Role for a New Era // *The Washington Quarterly*. - 2005. - Vol. 28, No. 2. - P. 93-106.
5. Öniş, Z. Turkey and Russia in the South Caucasus: A Constructivist Approach to Regional Conflict Resolution // *The Palgrave Handbook of Conflict and History Education in the Post-Cold War Era*. - 2016. - P. 209-228.
6. Sönmez, M. F., & Öztürk, M. Turkey's Caucasus Policy: From Geo-strategic Considerations to Pragmatism // *Turkish Policy Quarterly*. - 2015. - Vol. 14, No. 3. - P. 109-120.
7. Ter-Matevosyan, V. Turkey, the Karabakh Conflict, and the Azerbaijan-Armenia Peace Process // *Turkish Studies*. - 2013. - Vol. 14, No. 4. - P. 645-662.
8. Toktas, S. Turkey's Relations with the South Caucasus States: Azerbaijan, Armenia and Georgia // *Middle Eastern Studies*. - 2004. - Vol. 40, No. 5. - P. 138-156.
9. Yılmaz, Ö. *Turkey and the Caucasus in the 21st Century: From Regional Security to Regional Integration*. Springer. - 2015.
10. Aydıntaşbaş, A. The 'Southern Energy Corridor': Turkey's Role in European Energy Security // *Southeast European and Black Sea Studies*. - 2018. - Vol. 18, No. 2. - P. 237-256.
11. Balçı, B., & Biehl, H. (2017). *Turkish Foreign Policy in a Changing World Order: The Rise of Islamism and the AKP's Foreign Policy Vision*. Palgrave Macmillan.
12. Çakır, R. *Turkish-Armenian Relations and the Roadmap to Normalization: Parameters and Perspectives*. Springer. - 2018.
13. Çelik, A. E., & Soykan, C. Turkey's Relations with the South Caucasus in the 2000s: Quest for Diversification // *Uluslararası İlişkiler*. - 2017. - Vol. 14, No. 55. - P. 57-78.

Tanat A.T.,
«7M03113-Region science»
Kazakh Ablai Khan University of
International Relations and
World Languages,
Master's degree student
Almaty, Kazakhstan
e-mail: aruushkaa@mail.ru

GEOPOLITICAL INTRIGUES: THE IMPACT OF BORDER CONFLICTS ON THE DEVELOPMENT OF CENTRAL ASIA

Abstract: The article "Geopolitical Intrigues: The Impact of Border Conflicts on the Development of Central Asia" analyzes the impact of conflicts on the borders of Central Asian countries on the socio-economic development of the region. Various aspects of conflicts are examined in detail, including historical roots, political ambitions, ethnic tensions and geostrategic interests. The article also analyzes the role of international actors in these conflicts and their impact on the stability and development of the region. Finally, strategies and recommendations are proposed to resolve conflicts and promote peaceful coexistence in Central Asia.

Keywords: Border conflicts, ethnic tensions, geostrategic interests, development, region, conflict resolution.

Tanat A.T.,
Магистрант
«7M03113-Регионоведение»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: aruushkaa@mail.ru

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ИНТРИГИ: ВЛИЯНИЕ ПОГРАНИЧНЫХ КОНФЛИКТОВ НА РАЗВИТИЕ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Аннотация: Статья "Геополитические Интриги: Влияние Пограничных Конфликтов на Развитие Центральной Азии" анализирует воздействие конфликтов на границах стран Центральной Азии на социально-экономическое развитие региона. Подробно рассматриваются различные аспекты конфликтов, включая исторические корни, политические амбиции, этнические напряжения и геостратегические интересы. Статья также анализирует роль международных акторов в этих конфликтах и их влияние на стабильность и развитие региона. Наконец, предлагаются стратегии и рекомендации для урегулирования конфликтов и поощрения мирного сосуществования в Центральной Азии.

Ключевые слова: Пограничные конфликты, этнические напряжения, геостратегические интересы, развитие, регион, урегулирования конфликтов.

Tanat A.T.,
Магистрант
«7M03113- Аймақтану»
Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: aruushkaa@mail.ru

ГЕОСАЯСИ ШИЕЛЕНІСТЕР: ШЕКАРАЛЫҚ ҚАҚТЫҒЫСТАРДЫҢ ОРТАЛЫҚ АЗИЯНЫҢ ДАМУЫНА ӘСЕРІ

Андатпа: "Геосаяси шиеленістер: шекаралық қақтығыстардың Орталық Азияның дамуына әсері" мақаласы Орталық Азия елдерінің шекараларындағы қақтығыстардың аймақтың әлеуметтік-экономикалық дамуына әсерін талдайды. Қақтығыстардың әртүрлі аспектілері, соның ішінде тарихи тамырлар, саяси амбициялар, этникалық шиеленістер және геостратегиялық мүдделер егжей-тегжейлі

қарастырылады. Мақала сонымен қатар халықаралық актерлердің осы қақтығыстардағы рөлін және олардың аймақтың тұрақтылығы мен дамуына әсерін талдайды. Соңында, қақтығыстарды реттеу және Орталық Азиядағы бейбіт қатар өмір сүруді ынталандыру үшін стратегиялар мен ұсыныстар ұсынылады.

Тірек сөздер: Шекара қақтығыстары, этникалық шиеленістер, геостратегиялық мүдделер, даму, аймақ, қақтығыстарды реттеу.

Basic provisions

Geopolitical intrigues play a significant role in the development of Central Asia, especially in the context of border conflicts. This region, rich in energy resources and strategically important for many States, has become an arena for rivalry between world powers and regional actors. Border conflicts, such as disputes over borders and territorial control, create tension and uncertainty, hindering economic development and stability in the region. These intrigues can also contribute to radicalization and the rise of extremism, threatening the security not only of the countries of Central Asia, but also of neighboring regions. In addition, geopolitical games can influence the formation of foreign policy alliances and partnerships, as well as the direction of economic investments. The resolution of border conflicts and the establishment of trust between states are becoming key factors for ensuring the sustainable development of Central Asia in the context of geopolitical intrigues [1].

Introduction

Geopolitical intrigues and border conflicts play a key role in the formation and development of regions around the world, and Central Asia is no exception. This unique region, rich in resources and cultural heritage, has faced many geopolitical challenges affecting its stability and economic development. The impact of border conflicts on Central Asia cannot be underestimated. These conflicts often lead to instability in the region, making it difficult for it to grow and prosper. They have a negative impact on trade, investment, infrastructure and the general welfare of the population. Territorial disputes, national ambitions and ethnic tensions have long been integral parts of the geopolitical map of Central Asia. An example is the long-term conflict between Uzbekistan and Tajikistan related to the allocation of water resources and borders. This conflict and others like it threaten regional stability and may lead to armed clashes. Moreover, geopolitical games in Central Asia often involve the intervention of external actors such as Russia, China, the United States and the European Union. These countries explore and exploit border conflicts for their strategic interests, which can exacerbate tensions in the region and complicate the search for peaceful resolution of disputes. Central Asia has the potential for economic prosperity and stable development, but border conflicts have a serious impact on this process. Understanding these geopolitical intrigues and their impact on the region is necessary to develop effective strategies to resolve conflicts, promote cooperation and create favorable conditions for the prosperity of Central Asia [2].

Description of materials and methods

The geopolitical landscape of Central Asia is heavily influenced by border conflicts, which have profound implications for the region's development. This study examines the intricate relationship between geopolitical intrigues and the developmental trajectory of Central Asian nations. By analyzing historical precedents, contemporary conflicts, and their socio-economic repercussions, this research sheds light on the complex interplay between political maneuvering and regional progress. Through a comprehensive review of materials and methods, this paper aims to provide a nuanced understanding of how border disputes shape the socio-economic landscape of Central Asia.

Central Asia, characterized by its strategic location and rich natural resources, has long been a focal point of geopolitical competition. Border conflicts, stemming from historical legacies, territorial disputes, and power struggles, have significantly impacted the region's development trajectory. Understanding the intricate dynamics of these conflicts and their repercussions is essential for elucidating the challenges and opportunities facing Central Asia. This paper delves into the materials and methods employed to investigate the impact of border conflicts on the region's development [3].

Results

Central Asia, which includes countries such as Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Turkmenistan and Kyrgyzstan, is facing a number of border conflicts that have far-reaching consequences for the region. One of the most acute is the conflict between Uzbekistan and Tajikistan over control of the border, which periodically leads to armed clashes and tension on the border. This conflict not only threatens the security and stability of both countries, but also affects the interests of neighboring States and world powers.

In addition, there are other border conflicts in the region, such as disputes over water resources in the Amu Darya and Syr Darya basins, which affect the economic development and social stability of Central

Asia. Unresolved borders and territorial disputes also create conditions for tension and conflict between different ethnic and national groups [4].

The geopolitical importance of Central Asia determines the interest in the region from world powers such as Russia, China, the United States and others. These countries often use border conflicts in Central Asia as a tool to influence regional politics and geopolitical dynamics. For example, Russia and China are actively involved in conflict resolution in the region, seeking to strengthen their influence and ensure the security of their borders. The complexity of the situation in Central Asia also lies in the fact that border conflicts are often intertwined with religious, ethnic and economic contradictions, which makes them even more confusing and difficult to resolve. The lack of resources and economic problems in a number of countries in the region exacerbate the situation, making conflict resolution an even more difficult and lengthy process. However, despite all the difficulties, the resolution of border conflicts in Central Asia is of great importance for ensuring the stability and development of the region. This requires efforts not only from the most interested countries, but also the support of the international community, including organizations such as the UN and the OSCE [5].

Discussions

Central Asia, with its rich resources and strategic location, has long been an attractive place for geopolitical intrigues and conflicts. This is especially evident in the Ferghana Valley, where the interests of several states intersect. The region attracts attention because of its geographical location, fertile lands and availability of water resources. However, at the same time, there have historically been many border conflicts that have a serious impact on the development of Central Asia as a whole [6].

The Ferghana Valley, located at the junction of Uzbekistan, Tajikistan and Kyrgyzstan, is one of the key centers in this region. Its strategic importance is explained not only by its fertility, but also by its importance in the context of transport routes and access to resources. This piece of land has been the subject of territorial disputes since the collapse of the Soviet Union, and still retains its relevance. One of the key features of the Ferghana Valley is its fertile soil, favorable for agriculture. The Syrdarya and Naryn rivers, whose sources are located in the Tien Shan and Pamir, respectively, provide the region with water for irrigation, making it one of the most fertile and productive agricultural regions of Central Asia. This allows the Ferghana Valley to play an important role in ensuring food security not only for its host countries, but also for the entire region. Nevertheless, it is important to note that the Ferghana Valley is also a place where the interests of several states intersect, which makes it a zone of tension and conflict. Uzbekistan, Tajikistan and Kyrgyzstan have different claims to the territories and resources of this region. After the collapse of the Soviet Union, these conflicts only intensified over issues of water resources, land use and borders [7].

A particularly important aspect of the Ferghana Valley is related to ethnic diversity. The region is home to many ethnic groups, including Uzbeks, Tajiks, Kyrgyz, Russians and others. This ethnic diversity poses additional challenges to stability and harmony in the region, as different groups may have different interests and ambitions, which sometimes leads to tension and conflict.

The Ferghana Valley remains one of the key focuses of attention for international players due to its strategic position and resource wealth. International actors such as Russia, China, the United States and others are actively involved in political and economic processes in the region, which also has an impact on border conflicts and the general situation in the Ferghana Valley and Central Asia as a whole. Thus, the Ferghana Valley, with its wealth of natural resources, fertile lands and ethnic diversity, remains a key region in Central Asia that needs close attention and efforts from local and international players to ensure sustainable development and peace in the region [8].

Conclusion

In general, geopolitical intrigues and border conflicts have a significant impact on the development of Central Asia. They endanger the security of the region, create tension among neighboring States and can hinder economic and social development. In the context of global interests and competition for resources and influence, Central Asia remains a strategically important area [9].

However, it should be noted that these conflicts also present an opportunity for cooperation and peaceful resolution. International efforts to find compromise solutions, diplomatic initiatives and support from international organizations can contribute to conflict resolution and create conditions for sustainable development of the region.

For Central Asia, peace, stability and cooperation will be key factors for future development. However, these goals can be achieved only with the active attention of the international community, which is ready to support efforts to resolve conflicts and promote the sustainable development of this strategically important

REFERENCE

1. Auelbayev B. President of the Republic of Kazakhstan N.Nazarbayev and Foreign Policy of Kazakhstan // Central Asia's Affairs (Almaty, KazISS). 2011. № 2, pp. 15-18.
2. Papers presented at a conference in Orenburg, Russia, 'Border Cooperation and Security in Central Asia: Initiatives and Strategy,' 5-6 June 2001.
3. Rahimov, Mirzohid; Urazaeva, Galina, "Nasionalno-territorialnoye gosudarsvennoye razmezhivanie Tsentralnoy Azii v 20-30 gg 20 veka". In Golunov, S, (Ed), Fenomen mezhgosudarsvennikh granis. Problemy prigranichnoy bezopasnosti I transgranichnoye sodrudnichestva v Yevrasii, Volgograd, 2004, pp.69-86
4. Nick Megoran, 'The borders of eternal friendship: Kyrgyz-Uzbek relations in 1999,' Eurasia Insight (New York: OSI), 19 December 1999, available at: <http://www.eurasianet.org>.
5. Shaikhutdinov M. Kazakhstan and the Strategic Interests of the Global Players in Central Asia // Central Asia's Affairs (Almaty, KazISS). 2009. No 3, pp.4-8.
6. Mukhamedzhanova D. Kazakhstan in Asian Economy: Prospects of Globalization and Cooperation // Central Asia's Affairs (Almaty, KazISS). 2011. № 2, pp. 25-38
7. REEVES M., 2009, Materialising state space: « Creeping migration » and territorial integrity in southern Kyrgyzstan, in Europe-Asia Studies, volume 61, n.7, (pp.1277-1313).
8. MEGORAN N., 2004, The Critical Geopolitics of the Uzbekistan-Kyrgyzstan Ferghana Valley Boundaries Dispute, in Political Geography, vol. 23, No.6 (pp. 731-764).
9. Cornell, Svante E. "Geopolitical dynamics in Central Asia: implications for regional security and international relations." Central Asian Survey 39, no. 1 (2020): 1-19.
10. Mirzakhaliyov, Fayzulla, and Alisher Faizullaev. "Regional Cooperation in Central Asia: Challenges and Opportunities." United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP), 2019.

УДК: 327.1

Тюленова А.М.

магистрант 1-го курса,
«7М03111- Международные отношения»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Республика Казахстан, г. Алматы
E-mail: aida.tyulnova@mail.ru

Шайморданова З.Д.

Научный руководитель,
д.и.н., проф.
КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Республика Казахстан, г. Алматы
E-mail: shaimardanova.z@ablaikhan.kz

**ТРАНСФОРМАЦИЯ АМЕРИКАНСКОЙ СТРАТЕГИИ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ:
ВЫЗОВЫ И ПРОГНОЗЫ**

Аннотация: В статье рассматривается трансформация американской стратегии в Центральной Азии начиная с 1991 года. Целью статьи является обзор и анализ этапов эволюции американского курса в регионе, включая различные региональные проекты, такие как «Большая Центральная Азия», «Новый Шелковый Путь» и «Формат С5+1», а также их цели и причины создания с выявленными негативными и положительными факторами для сверхдержавы.

Проанализирована современная стратегия США на период с 2019 – 2025 года, рассмотрены программы для поддержания стабильности, безопасности и независимости центральноазиатских стран в партнерстве с Соединенными Штатами Америки.

Ключевые слова: формат С5+1, региональное сотрудничество, Центральная Азия, стратегия, Новый Шелковый Путь.

Tyulenova A.M.

"7M03111- International Relations"

1st year master's student,

KazUIRandWL,

Republic of Kazakhstan, Almaty

E-mail: aida.tyulenova@mail.ru

Shaimordanova Z.D.

Scientific supervisor,

Dr.Sc. (Hist.), Professor.

KazUIRandWL,

Republic of Kazakhstan, Almaty

E-mail: shaimardanova.z@ablaikhan.kz

TRANSFORMATION OF THE AMERICAN STRATEGY IN CENTRAL ASIA: CHALLENGES AND FORECASTS

Abstract: The article examines the transformation of the American strategy in Central Asia since 1991. The purpose of the article is to review and analyze the stages of the evolution of the American course in the region, including various regional projects such as Greater Central Asia, the New Silk Road and the C5+1 Format, as well as their goals and reasons for creation with identified negative and positive factors for the superpower.

The analysis examines the US strategy for 2019-2025, including programs to maintain stability, security, and independence in Central Asia through partnerships with the United States of America.

Keywords: C5+1 format, regional cooperation, Central Asia, strategy, New Silk Road.

Внешнеполитический курс США начал приобретать смысл после окончания Второй Мировой Войны, принципы и традиции, которые были сформированы под воздействием противостояния с СССР, являются актуальными и сейчас.

Уже много лет Соединенные Штаты Америки ведут активную внешнюю политику в глобальном формате, затрагивая различные регионы в том числе, и Центральную Азию. Более того, каждая новая американская администрация начиная, с 2001 года имеет определенное внимание к центральноазиатским странам, что позволяет региону быть местом столкновения национальных интересов таких сверхдержав, как Россия, США и Китай. Тем не менее, как утверждает Лаумулин М.Т, американская политика в регионе это, часть Евразийской стратегии, которая охватывает не только пятерку стран, но и Афганистан, Кавказский и Каспийский регионы, Средний Восток [1, с. 51-52].

Помимо этого, Евразийская стратегия является частью мирового курса сверхдержавы для поддержания своей доминантности в таких сферах, как экономика, финансы, а также для расширения своего геополитического влияния и иметь сдерживающий фактор в противостоянии с Россией и Китаем [1, с. 51-52].

Так как, мы знаем Центральная Азия – регион с достаточно большими экономическими, логистическими возможностями и энергетическими ресурсами, что позволяет предсказывать критическую важность центральноазиатских стран в будущем для Вашингтона, обеспечивая пристальное внимание со стороны Белого дома.

Со временем стратегия в регионе меняется в зависимости от геополитических условий, а также курса, выбранного новым президентом сверхдержавы.

Эволюция стратегии США в Центральной Азии. Одним из первых упоминаний о Центральной Азии в США является статья в газете «The Brooklyn Daily Eagle New York» с подзаголовком «Berlin to Bukhara: Route opens the way to German domination in Central Asia», датируемая 17 мартом, 1918 годом с картой региона. С описанием того, что к тому времени регион считался богатым полезными ископаемыми, но неразвитым [2].

Рисунок 1 – Карта Центральной Азии
Источник: [2]

Начиная с 1991 года, при приобретении независимости центральноазиатских стран от СССР, устанавливаются дипломатические отношения с США. С этого времени американскую стратегию можно поделить на несколько этапов [3, с. 187-190]:

1. 1991 – 1996 года, сверхдержава имеет пассивную политику в Центральной Азии, имея во внимании, вопрос о ядерном потенциале, оставшемся на территории Казахстана после распада СССР и решенном после отказа республики от него [3, с. 187-190].

2. 1996 - 2001 года, появились новые приоритеты стратегии. Одним из них стало основание проекта для транспортировки каспийской нефти. Для этого был разработан план для постройки трубопровода к турецкому порту Джейхан в обход России. Проект получил название нефтепровод Баку — Тбилиси — Джейхан (БТД). Благодаря этому проекту Каспийский регион стал одним из важных интересов США и был включен в сферу ответственности Центрального командования ВС Соединенных Штатов. Также, на данном этапе в конце 20 века сверхдержава стала рассматривать Афганистан в качестве угрозы в связи с развитием движения талибов и исламского режима [3, с. 187-190].

Огромным достижением этого времени считалось присоединение к программе «Партнерство ради мира» стран региона, за исключением Таджикистана (страна присоединилась позже в 2002 году). Программа позволила проведение военных реформ, создание военных институтов, а также в случае необходимости получить консультацию со странами - членами НАТО, при угрозах, связанных с территориальной целостностью или безопасностью страны [4].

3. 2001 - 2005 года, данный период определен, как начало активной внешней стратегии США по отношению к Центральной Азии. Трагические события 11 сентября 2001 года, послужили началом для широкомасштабной борьбы против международного терроризма. Сверхдержава основала проведение специальной военной операции в рамках антитеррористической кампании под названием «Несокрушимая свобода» в Афганистане. Операцию поддержали центральноазиатские страны, например, в Кыргызстане разместили, военную базу «Манас», в Узбекистане – «Карши-Ханабад» [3, с. 187-190].

В связи с этим, произошла корректировка центральноазиатской стратегии Белого дома, и изменение направления в сторону антитеррористических мер, что повысило сотрудничество государств региона с США в военно-политической сфере на новый уровень. Не стоит забывать и об одновременном продвижении политики демократии и прав человека, что позволило американской политике критиковать режимы стран региона.

Отдельно, хотелось бы выделить года с 2003 по 2005, так как в это время начала возрастать резкая негативность в сторону Соединенных Штатов Америки. В основном это выражалось в присоединении стран Центральной Азии к альянсу созданным Китаем (ШОС), а также в закрытии военных баз [3, с. 187-190].

4. Начало 2005 года, характеризуется созданием нового геополитического проекта «Большая Центральная Азия» (БЦА) [3, с. 187-190]. Главной идеей инициатора проекта Фредерика Старра, была затронута тема интеграции стран региона с участием Южной Азии и Афганистана. Концепция предусматривала несколько целей:

- защиту Афганистана от радикального ислама и наркотиков;
- укрепление экономики и государственных институтов региона;
- улучшение торговых связей транспортной инфраструктуры и демократической политической системы, включая повышение значения независимости СМИ;
- развитие культурных связей и закрепление ценностей американского народа;
- ведение наступательной борьбы против терроризма и обеспечение безопасности в Центральной Азии [5, с. 121].

Более того, эксперты выделяют несколько причин для активации такого проекта:

- Повышение уровня влияния на регион со стороны России и Китая, в рамках двустороннего сотрудничества и альянса ШОС.
- Афганистан оставался нестабильным государством и геополитически не относился ни к одному региону, что затрудняло для сверхдержавы принимать какие-либо меры в отношении страны;
- Укрепление безопасности в сфере энергоресурсов, в связи с предпринятыми мерами со стороны России и Китая [6, с. 86-87].

Данный проект на сегодняшний день, по мнению экспертов, уже не так эффективен, как он был в 2005 году, тем не менее, он является основой для создания и осуществления будущих инициатив в регионе. Одним из таких проектов считается Новый Шелковый Путь [7].

Китай считается не единственным государством, который хотел возродить торговый обмен по историческому маршруту. С 2011 года Соединенные Штаты Америки взяли курс на повышение сотрудничества с центральноазиатскими государствами в экономическом плане. Так как, уже в Центральной Азии был сформирован таможенный союз с Россией, в которую входили Россия, Казахстан и Беларусь. Ответным шагом США стала стратегия «Нового Шелкового Пути». Документ был изложен Хиллари Клинтон в ее речи 20 июля 2011 года и затрагивает цель объединения Центральной и Южной Азии, центром которого является Афганистан. Инициатива нашла положительный отклик со стороны стран региона из-за привлечения иностранных инвестиций в транспортную систему [8].

Одними из достижений проекта считается запуск линии электропередачи Сангтуда – Пули - Хумри из Таджикистана в Афганистан, а также присоединение Кабула к Трансграничному соглашению о транзите (ТСТ), что позволило укрепить сотрудничество между Афганистаном и Центральной Азии [8].

Тем не менее, стратегия также имела и трудности, такие как территориальные конфликты, между государствами региона, наркотрафик и столкновения интересов сверхдержав, что не позволило США иметь стабильные перспективы для развития Нового Шелкового Пути [8].

Американская стратегия на 2019-2025 года. Новая стратегия США в Центральной Азии поддерживает независимость, безопасность и процветание стран региона, а также создание благополучной атмосферы для привлечения иностранных инвестиций и экономического развития [9]. Стратегия имеет несколько целей, среди которых:

1. Улучшение инвестиционной сферы государств региона, включая привлечение иностранных инвестиций в регион, а также ведутся программы для обучения нового поколения языковым (английский), управленческим, техническим навыкам для 21 века.

2. Поддержка суверенитета государств региона, через развитие демократических институтов, экономики, энергетики и безопасности.

3. Сокращение террористических угроз в Центральной Азии. Это подразумевает, что регион не станет убежищем для различных террористических группировок, а также США уже выделили \$90 млн в пограничную безопасность в Центральной Азии, провели 200 мероприятий (учений) по подготовке 2600 кадров. Также, стоит выделить работу двусторонних программ в военно-гражданской сфере, включая возвращение, и реабилитация боевиков-террористов и их семей.

4. Укрепление стабильности в Афганистане. Развитие торговых и экономических связей Центральной Азии с Афганистаном в совокупности со сверхдержавой, так как стабильный регион является одним из главных приоритетов для США.

5. Развитие связей Афганистана с Центральной Азией в таких сферах, как энергетика, экономика, культура, торговля и безопасность. Одновременно с работой таможенных и визовых процессов в регионе, связанных с Лазуритовым коридором, что позволит улучшить торговлю между странами Центральной Азии и Афганистана со странами Европы.

6. Реформирование системы соблюдения прав человека, включая улучшение системы правосудия, программа, также, поддерживает сотни журналистов, предоставляя доступ в виде навыков и связей по освещению мер, принятых правительством по повышению качества жизни населения [10].

Неотъемлемой частью, такой стратегии является «Формат C5+1» в который, входят Казахстан, Узбекистан, Таджикистан, Кыргызстан, Туркменистан и Соединенные Штаты Америки. Переход к такому формату сотрудничества произошел в 2015 году по инициативе американского президента Джо Байдена. Формат и стратегию сверхдержавы объединяет общая цель о сохранении и процветании региона [11].

Фактически, дипломатическая платформа является одним из инструментов новой американской стратегии для повышения влияния США в регионе и участия в региональных процессах.

Таким образом, можно предоставить несколько выводов из эволюции американской стратегии:

1. Американская стратегия в Центральной Азии имеет несколько периодов трансформации от ведения пассивной политики до активного сотрудничества со всеми пятью странами одновременно.

2. Главными приоритетами сверхдержавы является увеличение влияния в регионе и Афганистане с использованием различных региональных проектов, таких как: Большая Центральная Азия, Новый Шелковый Путь и Формат C5+1, а также повышение сотрудничества в экономике, безопасности, энергетике.

3. Современная стратегия США позволяет объединить все ключевые моменты прошлых политик, как безопасность, инвестиции, развитие энергетики и демократии.

ЛИТЕРАТУРА

1. Лаумулин М.Т. Стратегия и политика США в Центральной Азии // Центральная Азия и Кавказ. – Лулео, Швеция: Изд-во «CA and CC Press AB», 2007, №4 (52). – С. 51-63.

2. Library of Congress. - Режим доступа URL: <https://www.loc.gov/>. – (дата обращения: 19.03.2024).

3. Ахмедов Ф.А. Эволюция формирования центральноазиатской стратегии США // Вестник ТГУПБП. – Худжанд: Изд-во «Таджикский государственный университет права, бизнеса и политики», 2019, №1. – С. 184-191.

4. Партнерство ради мира. - Режим доступа URL: https://old.bigenc.ru/world_history/text/2322288. – (дата обращения: 20.03.2024).

5. Саидмуратов А, Пусева Е. Концепция Большой Центральной Азии во внешней политике США в Центрально-Азиатском регионе // Центральная Азия и Кавказ. – Лулео, Швеция: Изд-во «CA and CC Press AB», 2010, Т. 13. №3. – С. 118-125.

6. Тулепбергенова Г. Проект Большой Центральной Азии: анализ состояния и эволюция // Центральная Азия и Кавказ. – Лулео, Швеция: Изд-во «CA and CC Press AB», 2009, №1 (61). – С. 85-97.

7. Проект «Большой Центральной Азии» и преемственность американской региональной стратегии. - Режим доступа URL: <https://casp-geo.ru/proekt-bolshoj-tsentralnoj-azii-i-preemstvennost-amerikanskoj-regionalnoj-strategii/>. – (дата обращения: 20.03.2024).

8. Американская стратегия "Новый Шелковый путь". - Режим доступа URL: <https://parstoday.ir/ru/radio/programs-i99340>. – (дата обращения: 20.03.2024).

9. Стратегия Регионального Сотрудничества Развития (СРСР) - Центральная Азия, 2020-2025. - Режим доступа URL: <https://www.usaid.gov/ru/central-asia-regional/rdcs>. – (дата обращения: 21.03.2024).

10. Стратегия Соединенных Штатов в Центральной Азии на 2019-2025 годы: укрепление суверенитета и экономического процветания. - Режим доступа URL: <https://uz.usembassy.gov/ru/united-states-strategy-for-central-asia-2019-2025-advancing-sovereignty-and-economic-prosperity-ru/>. – (дата обращения: 21.03.2024).

11. «Исторический момент». Байден предлагает диалог ради энергетической безопасности Центральной Азии. - Режим доступа URL: <https://rus.azattyq.org/a/president-biden-s-meeting-with-the-c5-1-leaders-/32600720.html>. – (дата обращения: 22.03.2024).

Хайса Таңирбек

Тар -401 студенті

6В02201 - Тарих

С.Торайғыров атындағы университет

Павлодар,

e-mail: Tkhasya@bk.ru

«М. Дулатовтың шығармашылық мұрасы мен саяси қызметі мен XX ғасырдың басындағы М. Дулатовтың отаршылдық мәселелеріне қарсы шығармашылығы»

Түйін: Мақалада Міржақып Дулатұлы XX ғасырдың бас кезінде қазақ зиялыларымен бірлесіп қазақ халқының азаттығы үшін күрескен, ұлттық баспасөзіміздің ұйытқысы болған ірі саяси тұлға, көрнекті қоғам қайраткері туралы мәліметтер қарастырылады. Алаш идеологиясын қалыптастырушылардың бірі. М.Дулатұлының қоғамдық-саяси қызметі қазақ зиялылары Ә.Бөкейханов, А.Байтұрсынов, Ж.Аймауытовтармен тығыз байланысты. Қазақтың зиялы қауым өкілдері сол қоғамның ең өзекті мәселесі отарлық езгіге қарсы ұлттың санасын оятып, оны қалыптастыру жолында өздерінің шығармашылық қызметтерімен де, қоғамдық-саяси қызметтерімен де алға шығып, қалың қазақ халқын сондарына ілестіре білді. Қазақ халқының бойындағы ұлттық рухты, сана-сезімді ояту мақсатында, халықтың көзін ашу жолында аянбай күресті. Осы мақсатта «Қазақ», «Сарыарқа», «Алаш» газеттері арқылы орасан зор жұмыстар атқарды. Жастарды қоғам ісіне тартуда, олардың ой-санасының жетілуіне қажетті мәдени-ағарту саласында жүргізген қызметтері ұшан-теңіз. Міржақып сол кезеңдегі үкіметтің жүргізіп отырған саясатын шенеп, қазақ елінің егемендігі, ел болып жерге, суға иелік ету мәселесі, қазақ шаруаларының мұң-мұқтажы, қоныс аударушылар жайлы газет бетіне мақала, сын, әңгіме, өлеңдер жариялай бастайды. Оның алғашқы үкімет саясатын сынай жазған мақаласы «біздің мақсатымыз» деген атпен 1907 жылы «Серке» газетінде басылып шығады. Ал 1909 жылы Петербургте Міржақып Дулатұлы қазақ халқының көзін ашуға талпынып «Оян, қазақ!» деген кітабын жариялайды. Ақын «Оян қазақта» патша өкіметінің қазақтардың малға жайлы шұрайлы жерлерін тартып алып, ата-баба бейітін бұзып, халықты қалай болса солай тартқылап, не тіліне, не діліне, не жеріне иелік етуге мүмкіндік бермей, әбден езіп, жаншығаны Міржақыптың жүрегіне ауыр тиеді. Осы өлеңі арқылы халықтың ауыр тұрмысын ойлап, сынға алып жазады. «Оян, қазақ!» кітабы патша үкіметіне ұнамағандықтан М.Дулатұлы қамауға алынады. 1913 жылы А.Байтұрсынов, Ә.Бөкейханов, М.Дулатұлылардың белсенділігімен «Қазақ» атты биресми газет шығарыла бастайды. Бұл газетте негізінен қазақ халқының қоғамдық мүдделерін көксеген жер, оқу-ағарту, ұлт, дін сияқты маңызды мақалалар жарияланды. Сөйтіп «Қазақ» газеті қазақ зиялыларының басын біріктірді. «Қазақ» газеті арқылы «Алаш» партиясын дайындауда да елеулі жұмыстар атқарды. Қазақтың ұлт интеллигенттерінің алғашқы қадамы, қазақты біріктірудегі, көзін ашудағы, сана-сезімін оятудағы жұмыстар тікелей осы газет арқылы іске аса бастады. «Алаш» автономиясы мен Алашорда үкіметін құруда Міржақып Дулатұлы көп еңбек сіңірді. Сонымен қатар М.Дулатұлы – әдебиеттің әр түрлі жанрына қалам тартқан қаламгер. «Оян қазақ!» кітабынан бөлек, екінші өлең кітабы 1913 жылы Орынборда «Азамат» деген атпен жарыққа шығады.

Тірек : тарих, идеология, ұлтшыл, тұлға, педагогика, алаш, қазақ, азаттық, мәдениет. Зиялы.

Міржақып Дулатұлы - 25 қараша 1885 жылы Торғай облысында дүниеге келген. Арғын тайпасының Мадияр руынан. Туған жері — Торғай облысының, Сарықопа өзенінің бірінші ауылы (қазіргі Қостанай облысының Жанкелді ауданына қарасты «Қызбел» ауылы). Әкесі — Дулат аймағына аты шыққан шебер кісі болған, ер тұрман жасап, етік, мәсі тіккен. Шешесі ;— Дәмеш ойын тойдың базары, әнші кісі болған. Әкесі балаларын жастайынан оқуға береді. Өткен ғасырдың ұшар басында Торғайдың екі басқыш қазақ-орыс мектебін

және Қостанайда осындай мектеп жанынан ашылған бір жылдық курсты бітіріп, мұғалімдік куәлік алып шыққан жас жігіт туған елінде бір-екі жыл ауыл мектебінде бала оқытты. Үйез орталықтарында оқи жүріп, елдің әлеуметтік өмірінен азды-көпті хабардар болған көзі ашық жігіт ауыл тірлігімен томаға тұйық қала алмады. Әр түрлі салаға ой жүгіртіп, әлденелерге алаң болды. Сондағы оны ең мазалаған нәрсе, ауыл балаларына жүйелеп сабақ берерлік оқулықтар жоқ: әсіресе есеп шығартатын, әртүрлі мәтін оқытып жаттықтыратын оқу құралдары жетпейді, соларды өзіміз-ақ құрастыруымызға болар еді-ау деген ой мазалайды.

Міржақып Дулатұлы — әдебиеттің әр түрлі жанрына қалам тартқан қаламгер. Алғашқы кітабы — «Оян, қазақ!» деген атпен Петербург қаласындағы жарық көрген өлең жинағы. Одан кейін 1913 жылы Орынборда «Азамат», ал 1915 жылы «Терме» атты өлеңдер кітаптары басылып шығады. Ақын өлеңдерінің басты тақырыбы — ел тағдыры болды. Алғашқы кітабы «Оян, қазақ!» жұртшылық арасында ауыздан-ауызға, қолдан-қолға тез тарап кетеді. Қайта басылады. Кітаптың негізгі мазмұны халықты оятуға, әділетсіздікпен күресуге шақырған өлеңдер құрады. Сол себепті де кітап тұтқындалып, авторы қуғынға ұшырайды. Өзінің шығармашылық жолын ә дегеннен өлеңнен бастаған Міржақып проза жанрына да қалам сілтейді. 1910 жылы оның осы жанрдағы туындысы «Бақытсыз Жамал» романы Қазан қаласында басылып шықты. Бұл - қазақ әдебиетіндегі таза көркем проза үлгісінде туған тұңғыш роман еді. Кітап 1914 жылы екінші рет басылды. Бұл жылдары Міржақып бірқатар мақалалар мен фелъетондар жазады. 1922 жылы Ташкентте екі бөлімнен тұратын «Есеп құралы» оқулығын бастырады. «Балқия» пьесасын жазады. Халық тағдыры М. Дулатұлының прозалық шығармаларына да арқау болды. 1910 жылы оның «Бақытсыз Жамал» атты романы жарық көрді. Бұл роман жазушының шығармашылық жолындағы ірі табыс қана емес, бүкіл қазақ әдебиетіндегі елеулі көркем туынды болды. «Бақытсыз Жамал» қазақ әдебиетінде көркем прозалық үлгіде жазылған тұңғыш роман еді. Міржақып осы шығармасы арқылы бұдан кейін жазылған Т. Жомартбаевтың «Қыз көрелік», С.Көбеевтің «Қалың мал», С.Торайғыровтың «Қамар сұлу», т.б. романдарына жол ашты. Бұлардың бәрі де сол кезектегі аса маңызды әлеуметтік мәселеге арналды. Қазақ ауылының тұрмысы жайында жазылды. Әйелдердің бас еркі, қоғамдағы жағдайы туралы баяндады.

«Бақытсыз Жамал» романының оқиғасына арқау болған мәселе де осы, ескі әдет-ғұрыптың қыспағына түскен қазақ қызының тағдыры. Сүйгеніне қосылып, бақытты өмір сүруді армандаған бойжеткеннің трагедиялық жолы.

Дулатұлының Абайға арналған алғашқы қысқа ғана мақаласы татардың «Уақыт» газетінде 1908 жылы жарияланған. Ақынның ой-өрісі, білім деңгейі, туған жері, шыққан ортасы айтылып, әдеби мұрасына жалпылама баға беріліп, оның орыс әдебиетімен, әсіресе Михаил Лермонтовпен үндестігі ескертілді. 1914 жылы «Қазақ» газетінде басылған «Абай» мақаласы ақынның опат болғанына он жыл толуына орай арналып жазылған. Мұнда әдебиеттің, оның көрнекті өкілдерінің халық тарихында алатын орны айрықша бағаланады. Абайдың қадірін білмеу, оны елеп ескермеу ұлттың үлкен кемшілігі ретінде аталады, әдебиет елдің жаны деп көрсетіледі. Абайдың ғұмыр жолын қысқаша баяндап, тұңғыш кітабының шығу тарихы, оған Ахмет Байтұрсынұлы, Әлихан Бөкейхан және ақын балалары мен інілерінің қатысуы, Семейде Нәзипа Құлжанова өткізген әдеби кеш туралы сөз болады. Ең құнарлы ой: «Абай қазақтың жаңа әдебиетінің басы, негізін салушы деген тұжырым, алғашқы жарық жұлдыз деген балама. Орыстың бірінші жазушысы Ломоносов деп санап, Абайдың өз халқының тарихындағы орны онымен қатарлас» - деген салыстырма жасайды. Абай шығармаларын жариялау, насихаттау, оның есімін мәңгі есте қалдыру үшін мұражайлар салдыру керектігін толғана сөз етеді. Абайдың қазақ халқы тарихындағы мәртебелі орнын басқа елдер әдебиетімен сабақтастықта алып қарап, дәл тауып, дұрыс бағалап берген Дулатұлының келешек заманда ұлы ақынның атақ-абыройы, мерей-даңқы өсіп, жаңа буынмен емірене табысатынын ерекше әулиелікпен көре білген. Дәрекі социологиялық, таптық, атеистік көзқарас, дүниетаным тұрғысына түскен кезде зерттеушілер абайтануда толып жатқан солақайлыққа, сан-алуан қателікке ұрынғаны белгілі. Ал Кәкітай Ысқақов, Ахмет Байтұрсынұлы, Әлихан Бөкейхан, Міржақып Дулатұлы Абайдың шығармаларын тануда ұлттық, халықтық, эстетикалық таза талғаммен ешқашан

мәнін жоймайтын бағалы байламдар жасай алды. Абай шығармаларындағы сарын-әуезді, ой-пікірді, идея-нысананы алаш азаматтары терең сезіп, тебірене насихаттай білген.

1988 жылы 4 қарашада Қазақ КСР Жоғарғы сотының шешімімен оның заң жүзінде азаматтық жағынан ақталуын және 1989 жылы 26 шілдеде М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының ұсынысымен Қазақстан Компартиясы Орталық Комитеті комиссия-сының қорытындысы бойынша қаламгердің шығармашылық мұрасы идеялық-саяси тұрғыдан ақталғанын атап көрсетуге болады.

Осыдан кейін-ақ Алаштың өзге қайраткерлерімен бірге Міржақып Дулатұлының да қоғамдық-саяси және әдеби-шығармашылық мұрасын жариялау және кең көлемде насихаттау жұмысы белсене қолға алынды. Тоқсаныншы жылдардың бас кезінде шығармаларының әуелі бір томдық, сонсоң екі томдық басылымдары жарық көрді. Тарихшы, әдебиетші ғалымдар оның саяси-әлеуметтік және әдеби-публицистикалық қызметтерін кең көлемде зерттей бастады. Мерзімді баспасөз беттерінде өмірі мен қызметі жайында тағылымды мақалалар жарияланды. Алғашқы ғылыми монографиялар жарық көрді. Кандидаттық диссертациялар қорғалды. Артында қалған жалғыз мұрагері Гүлнар Міржақыпқызының ерекше күш салып, қалам тербеуі арқасында «Шындық шырағы» атты екі томдық естелік еңбегі оқырман қауымға тарту етілді.

Осындай жүйелі жұмыстардың нәтижесінде 2002-2004 жылдары Алаш ардагерлері ішінде алғашқы болып М.Дулатұлы шығармаларының бес томдық академиялық басылымы жарық көрді. Солардың барлығының бір түйінді нәтижесі ретінде бір топ жас ізшілдердің табанды ізденісі арқасында сонау солтүстіктегі Карелия жерінде дамылдап жатқан ардагер аға мүрдесі Торғай жеріндегі өзінің туған топырағына әкелініп, қазақ дәстүрімен қайта жерленді.

Міржақып әдебиет қызметіне 1906 жылдан бастап кірісті. Оның сол жылдан бастап жазған өлеңі 1909 жылы Оян, қазақ!» деген атпен басылып шықты. Оян, қазақтың!» ішкі мазмұндарын тексермей тұрып, біз оның сыртқы құрылысына қандай көлденең әсер болғанын азын-аулақ сөз қыла кетейік:

«Оян, қазақ!» мазмұнына келгенде, бұл – қазақ ұлтшылдарының сол кездегі пурграмы деуге болады. Қазақ ұлтшылдары ұлт туын қолға алып, патша үкіметіне қарсы шыққанда осы « Оян, қазақты!» өздеріне пурграм ретінде қолданылды. Оян, қазақ!» жарыққа шыға сала, қазақ зиялыларының жәрдемімен, қазақ елінің түкпір-түкпіріне аз уақытта тарап, тіпті, сол кездегі ұлт туын ұстауға ынталы оқығандар Оян, қазақты!» ел аралатып сатты. Оян, қазақ!» көп кешікпей қуғынға ұшырады. Жер-жердегі патша үкіметінің полициялары Оян, қазақты!» іздеп, оны ұстаушыны қузап, сатушыны абақтыға жаба бастады. Оян, қазақ!» үшін Міржақып абақтыға түсті. Бұл туралы өмір тарихында толық айтылды. Ахмет Байтұрсынұлының Масасы» ұлтшылдықты қазақ даласына ызындаған маса ғана болса, Оян, қазақ!» аттан салып, айғайға басқан ащы ұран болды. Бұлай болған себебі, ХХ ғасырдың басынан бастап қазақ даласы отаршылдық қысымға қатты түсті. Сол қысылған даланың Оян, қазақ!» қайдағы қышыған жеріне барып тиді. Бұдан былай сөзді Оян, қазаққа!» берейік.

«Оян, қазақтың!» басында Міржақып өзінің неге қалам ұстағанын айта келе: Бір кеңес түсті қиял бастарыма: Дәптер қып, ғибрат үшін тастарыма. Хусусан арнап жаздым, халық үшін, ХХ ғасырдың жастарына», – дейді. Осы өлеңнің өзі-ақ Міржақыптың ескі өмірден қол үзіп, жаңа өмірге аяқ басқанын, қолын ескі ақсүйектерге емес, жаңа оқыған, байшыл зиялыларға тірейтіндігін, сөзін ХХ ғасырдың жастарына арнайтындығын айқын көрсетеді: ХХ ғасырдың жастары дегендер, қазақтың байшылдары екені, байшыл, ұлтшыл дәуірдің сынында айтылған.

Міржақып Оян, қазақтың!» басында ең алдымен, бүгінгі отар боп отырған елдің көзіне кешегі хандық дәуірін, екінші сөзбен айтқанда, өз алдына ел болған дәуірін елестетіп алады. Ол заман үш жүз бірге араласқан, Бағынып еш патшаға қарамастан. Хан шығып, өз ішінен халықты билеп, Билері хүкім етіп, өнер шашқан. Көшсе де мың шақырым жері жайлы, Аққан бұлақ, шалғыны көк орайлы. Тоқты қоздап жүріпті, тай құлындап Жер тар болып көрмепті уайымды».

Бұдан әрі қарай, қазақтың орысқа отар болуы, қазақтың ескі кездегі кейбір адамдары қазақты орысқа сатуы, бертін келе қазақ халқының елдігі жойылуға айналып, қысым көргендігі айтылады. Одан кейін: Русияда жиырма миллион бар мұсылман Жері жоқ осылардың бір қосылған»,– деп, татарлардың исламшылдық (панисламизм) пікірін жанап өтеді де, «Мәселен біздің қазақ бұл уақытта, Тысқары рухани идарадан»,– деп, қазақтың билеу ісінен тысқары екенін айта кеп, ақырында: «Қазағым көрмегенің әлі алдында, Боларсың көне берсең мұнан жаман. Босында аяқ-қолың қимылдап қал, Бір күнде тыпырлауға келмес шамаң»,– дейді. Бұл қарасөзге айналдырғанда: отаршылдыққа қарсы тұр деген сөзі ғой.

Қорытынды

Мыржақып Дулатов Қазақстан тарихындағы ең маңызды тұлғалардың бірі болып қала береді, оның қызметі осы елдің бай мәдени мұрасы мен ұлттық санасына жарық түсіреді. Оның кішіпейіл мұғалімнен «Алаш» ұлт-азаттық қозғалысының белсенді қатысушысына дейінгі өмір жолы оның бостандық пен тәуелсіздікке деген ұмтылысын ғана емес, сонымен қатар қазіргі қазақ болмысын қалыптастыруға қосқан үлесінің маңыздылығын көрсетеді.

Өзінің педагогикалық қызметі барысында Мыржақып Дулатов өзінің педагогикалық дағдыларын ғана емес, сонымен қатар ұлттық сана мұраттарына берілгендігін көрсетті. Оның қазақ мәдениеті мен тілін сақтауға және дамытуға бағытталған жас ұрпақты тәрбиелеудегі күш-жігері қазақ зиялылары мен ұлттық қоғамдық сананы қалыптастыруда маңызды рөл атқарды.

Мыржақып Дулатовтың әдеби мұрасы Қазақ әдеби мәдениетінің ажырамас бөлігіне айналды. Оның терең философиялық рефлексиялар мен ұлттық мақтанышқа толы өлеңдері жаңа ұрпақты шабыттандырып, үйретуді жалғастыруда.

Осылайша, Мыржақып Дулатов қазақ халқының бостандық, мәдени қадір-қасиет және ұлттық сана-сезім мұраттарына берілгендіктің жарқын үлгісі болып қала береді. Оның өмірі мен қызметі бізді шабыттандырады және шабыттандырады, олардың сенімдері мен мұралары үшін күрестің болашақ ұрпақ үшін маңыздылығын еске салады.

Дереккөздер

1. Қазақ әдебиеті. Энциклопедиялық анықтамалық. — Алматы: «Аруна Ltd.» ЖШС, 2010 жыл.
2. Тарихи тұлғалар. Танымдық - көпшілік басылым. Мектеп жасындағы оқушылар мен көпшілікке арналған. Құрастырушы: Тоғысбаев Б. Сужикова А. – Алматы. «Алматыкітап баспасы», 2009
3. Абай. Энциклопедия. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясының» Бас редакциясы, «Атамұра» баспасы
4. Қазақстанның қазіргі заман тарихы: Жалпы білім беретін мектептің 9-сыныбына арналған оқулық. 2-басылымы, өңделген. Жалпы редакциясын басқарған тарих ғылымының докторы, профессор Б. Ғ. Аяған. Алматы: Атамұра, 2009.
5. Дулатова М. Ардақтап өтем әкемді / Жұлдыз, 1990, №6;
6. Тәжібаев Ә. Халық деп соққан жүрегі / Соц.Қазақстан, 1989, 27, июль 173.

СЕКЦИЯ 4.
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҰНТЫМАҚТАСТЫҚТЫҢ ӨЗЕКТІ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ:
ЭКОНОМИКАЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ
СЕКЦИЯ 4.
АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА: ЭКОНОМИКО-
ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ
SECTION 4.
CURRENT TRENDS IN INTERNATIONAL COOPERATION:
ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS

ӨОЖ 333(3):339.9

Адилъбекова Алия Кудайбергеновна
Ғылыми жетекші
Оқытушы
Білім беруді кәсіби цифрландыру кафедрасы
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӨТУ
Пернебаева А., Борибекова С.,
Студент
«6В11102 – Мейрамхана ісі және мейманхана бизнесі»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӨТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: b_saneka2004@mail.ru

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҰНТЫМАҚТАСТЫҚТЫҢ ӨЗЕКТІ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ:
ЭКОНОМИКАЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Түйін: Барған сайын өзара байланысқан әлемде халықаралық ынтымақтастық жаһандық мәселелерді шешуде шешуші рөл атқарады. Бұл мақалада экономикалық және құқықтық өлшемдерге назар аударып отырып, халықаралық ынтымақтастықтың ағымдағы үрдістері қарастырылады. Біз сауда, технология, климат, денсаулық және қауіпсіздік сияқты негізгі салаларды зерттейміз. Осы тенденцияларды түсіну арқылы саясаткерлер, бизнес және азаматтар неғұрлым гүлденген және тұрақты жаһандық ландшафтқа үлес қоса алады.

Тірек сөздер: экономика, халықаралық, жаһандық, сауда, құқық, ынтымақтастық.

Кіріспе

Халықаралық ынтымақтастық мемлекеттер арасындағы ынтымақтастықты дамыта отырып, шекарадан асып түседі. Ол ортақ мәселелерді шешуге, экономикалық өсуді ынталандыруға және заңнамалық базаны қолдауға бірлескен күш салуға мүмкіндік береді. Соңғы жылдары бірнеше тенденциялар жаһандық ынтымақтастық пейзажын қалыптастырды. Осы тенденцияларды және олардың салдарын қарастырайық.

1. Сауда және капитал ағындары

Сауда келісімдері мен капитал ағыны экономикалық өркендеу үшін өте маңызды. Геосаяси шиеленістерге қарамастан, елдер сауда мәмілелері бойынша келіссөздерді жалғастыруда және трансшекаралық инвестицияларды жеңілдетуде. Аймақтық сауда блоктары мен цифрлық сауда платформаларының пайда болуы жаһандық сауданы өзгертті.[1]

2. Инновация және технология

Технологиядағы жетістіктер секторлар арасындағы ынтымақтастықты ынталандырады. Зерттеулер, әзірлемелер және инновациялар саласындағы ынтымақтастық өнімділік пен бәсекеге қабілеттілікті арттырады. Жасанды интеллект, жаңартылатын энергия және киберқауіпсіздік сияқты салалар ортақ мәселелерді шешу үшін халықаралық ынтымақтастықты талап етеді.[2]

3. Климат және табиғи капитал

Климаттың өзгеруі экзистенциалды қауіп төндіреді. Париж келісімі сияқты халықаралық келісімдер оның әсерін азайтуға бағытталған. Жаңартылатын энергия, үнемдеу және ресурстарды тұрақты басқару саласындағы ынтымақтастық тұрақты планета үшін өте маңызды.[2]

4. Денсаулық және сауықтыру

COVID-19 пандемиясы денсаулық сақтау саласындағы жаһандық ынтымақтастық қажеттілігін атап өтті. Вакцинаны тарату, пандемияға дайындық және денсаулық сақтау инфрақұрылымы үйлестірілген күш-жігерді қажет етеді. Көпжақты ұйымдар денсаулық саласындағы теңсіздіктерді шешуде шешуші рөл атқарады.[3]

5. Бейбітшілік және қауіпсіздік

Бейбітшілікті сақтау және қатығыстардың алдын алу маңызды болып қала береді. Қарусыздану, терроризмге қарсы күрес және бітімгершілік операциялардағы ынтымақтастық жаһандық тұрақтылыққа ықпал етеді. Киберқауіпсіздік және трансұлттық қауіп-қатерлерді жою да осы күн тәртібінің бір бөлігі болып табылады.[1]

6. Әріптестік: Экологиялық және даму мәселелерін шешу үшін мемлекеттер серіктестіктің жаңа түрін құрды. Бұл нысан барлық мемлекеттерді тиімдірек және әділетті жаһандық экономиканы құру мақсатында тұрақты және сындарлы диалогқа түсуге міндеттейді. Тұрақты даму халықаралық қауымдастықтың күн тәртібіндегі басымдық болуы тиіс. Бұл жаңа серіктестіктер сәтті болуы үшін қарама-қайшылық рухын жеңіп, шынайы ынтымақтастық пен ынтымақтастық атмосферасын құруға ұмтылу маңызды.[1]

7. Экономикалық саясат және халықаралық қатынастар: Тұрақты дамуда жекелеген елдердің экономикалық саясаты және халықаралық экономикалық байланыстар шешуші рөл атқарады. Дамуды жандандыру және жеделдету үшін серпінді де қолайлы халықаралық экономикалық қатынастар да, ұлттық тұрғыдан айқындалған саясат та қажет. Әлемдік экономикада динамизм мен тұрақтылық болмаса, даму қарқын алмайды. Сондай-ақ жаңа шындықтарға бейімделу үшін ұлттық және халықаралық саясат пен көпжақты ынтымақтастықты нығайту маңызды.[5]

8. Тұрақты даму: халықаралық ынтымақтастық бүкіл әлемде тұрақты дамуға қол жеткізуге ықпал етуі керек. Бұл қоршаған ортаны қорғау және даму мәселелерін шешу үшін қолайлы климат құруды қамтиды. Бұл бағыттағы ілгерілеуді қамтамасыз ету үшін ұтымды ұлттық экономикалық саясат халықаралық қатынастармен толықтырылуы және қолдауы қажет.[1]

Халықаралық ынтымақтастық бұрын-соңды бүгінгі өзара байланысты әлемдегідей маңызды болған емес. Құқықтық аспектілер жаһандық ынтымақтастық динамикасын қалыптастыруда, өзара түсіністікті қамтамасыз етуде, ортақ нормаларды сақтауда және дауларды тиімді шешуде маңызды рөл атқарады. Бұл мақала халықаралық ынтымақтастықтың қазіргі тенденцияларын құқықтық тұрғыдан зерттеп, трансшекаралық қатынастар ландшафтына әсер ететін негізгі оқиғаларды көрсетеді.

Халықаралық құқық пен келісім-шарттардың эволюциясы халықтар арасындағы ынтымақтастықты дамытудың негізгі тенденциясы болып табылады. Шарттар мен келісімдер сауда мен адам құқықтарынан қоршаған ортаны қорғауға дейінгі әртүрлі мәселелер бойынша өзара іс-қимылды реттеудің шешуші құралы ретінде қызмет етеді. Оның үстіне халықаралық соттар мен трибуналдардың көбеюі дауларды шешуге, заңдарды түсіндіруге және жаһандық деңгейде әділеттілікті қолдауға арналған форум болды. Халықаралық ынтымақтастықтың қазіргі тенденциялары: құқықтық аспектілері:

1. Халықаралық құқық және шарттар: елдер өзара іс-қимылдарын реттеу және дауларды шешу үшін халықаралық құқық пен шарттарға көбірек сүйенуде. Сауда келісімдері, адам құқықтары жөніндегі конвенциялар және қоршаған ортаны қорғау жөніндегі келісімдер сияқты келісімдер әртүрлі мәселелер бойынша ынтымақтастық пен үйлестіру үшін негіз береді.

2. Халықаралық соттар мен трибуналдар: дауларды шешу үшін халықаралық соттар мен трибуналдарды пайдалану өсуде. Халықаралық сот, Халықаралық қылмыстық сот және инвестициялық арбитраждық комиссиялар сияқты институттар халықаралық құқықты түсіндіру және орындауда шешуші рөл атқарады.

3. Заңдарды үйлестіру: елдер халықаралық ынтымақтастықты жеңілдету үшін өздерінің құқықтық негіздерін үйлестіру бойынша жұмыс жасауда. Сауда, инвестиция, зияткерлік меншік және басқа салалар бойынша ережелерді сәйкестендіруге күш салу трансшекаралық қызмет үшін анағұрлым болжамды және ашық ортаны құруға көмектеседі.

4. Құқықтық инновациялар және технологиялар: Технологиядағы жетістіктер халықаралық деңгейдегі құқықтық тәжірибеге әсер етуде. Дауларды шешудің онлайн платформалары, қауіпсіз транзакцияларға арналған блокчейн және AI-ге негізделген құқықтық зерттеулер сияқты құралдар процестерді оңтайландыру және құқықтық ынтымақтастықты арттыру үшін пайдаланылады.

5. Трансұлттық қылмыс және қауіпсіздік: Трансұлттық қылмысқа, терроризмге, киберқауіпсіздікке және шекара қауіпсіздігіне қатысты құқықтық мәселелер бойынша ынтымақтастық халықаралық ынтымақтастықтың өсіп келе жатқан бағыты болып табылады. Елдер заңдарды күшейту, барлау мәліметтерін алмасу және трансшекаралық қауіптермен тиімді күресу үшін бірлесіп жұмыс істеуде.

6. Адам құқықтарын қамтамасыз ету: халықаралық ынтымақтастық күш-жігері жаһандық деңгейде адам құқықтарын ілгерілетуге және қорғауға бағытталған. Елдер адам құқықтары стандарттарының сақталуын қамтамасыз ету және заң бұзушылықтардың алдын алу үшін диалогтарға, мониторинг тетіктеріне және жауапкершілік шараларына қатысуда.[4]

7. Корпоративтік басқару және сәйкестік: корпоративтік басқарудың, сыбайлас жемқорлыққа қарсы шаралардың және корпоративтік әлеуметтік жауапкершіліктің құқықтық негіздері халықаралық деңгейде берік әрі өзара байланысты болып келеді. Компаниялар өз қызметінде жаһандық стандарттар мен озық тәжірибелерді ұстанады деп күтілуде.

8. Трансшекаралық дауларды шешу: медиация, арбитраж және бітімгершілік сияқты трансшекаралық дауларды шешу тетіктері дәстүрлі сот ісін жүргізуге тиімді балама ретінде танымал болуда. Бұл әдістер әртүрлі юрисдикциялардағы тараптарға қақтығыстарды бейбіт және үнемді шешуге көмектеседі.

Мәртебелі меймандардың сапарлары: Қазақстанға басқа мемлекеттердің немесе халықаралық ұйымдардың басшылары келгенде ресми қабылдаулар өткізіледі. Мысалы, президенттермен, премьер-министрлермен немесе сыртқы істер министрлерімен кездесулер.

Ұлттық мерекелерді тойлау: Қазақстанның Тәуелсіздік күні немесе Наурыз мейрамы сияқты ұлттық мерекелерінің құрметіне дипломатиялық қабылдаулар ұйымдастырылуы мүмкін.

Форумдар мен конференциялар: Қазақстан жиі халықаралық форумдар, конференциялар мен саммиттердің қабылдаушысы болып табылады. Мұндай іс-шараларда қатысушылар үшін дипломатиялық қабылдаулар ұйымдастырылады.

Халықаралық шарттарға қол қою: Маңызды халықаралық шарттарға немесе келісімдерге қол қою ресми қабылдаулармен қатар жүруі мүмкін.

Дипломатиялық кездесулер мен келіссөздер: дипломаттар мен басқа елдердің өкілдері арасындағы кездесулерді де дипломатиялық қабылдаулар деп санауға болады.

Бұл бірнеше мысалдар ғана және Қазақстандағы дипломатиялық әдістер әртүрлі нысандар мен мақсаттарға ие болуы мүмкін. Олар халықаралық қатынастарды нығайтуға, мемлекеттер арасындағы пікір алмасуға ықпал етеді.

Қорытынды

Біз өзара байланысты әлемді шарлап жатқанда, халықаралық ынтымақтастықты дамыту таңдау емес, қажеттілік болып табылады. Үкіметтер, бизнес және азаматтық қоғам өзекті мәселелерді шешу үшін бірлесіп жұмыс істеуі керек. Халықаралық ынтымақтастықтың қазіргі тенденциялары жаһандық ауқымда бірлікті, әділеттілікті және ілгерілеуді ілгерілетудегі құқықтық негіздердің маңыздылығын көрсетеді. Осы тенденцияларды қабылдау арқылы біз барлығына төзімді, әділ және гүлденген болашақты құра аламыз.

ӘДЕБИЕТ

1. Дүниежүзілік экономикалық форум. «Жаһандық ынтымақтастық барометрі 2024».
2. Oxford Business Group. «Дамушы нарық тенденциялары 2021: жаһандық ынтымақтастық».
3. Біріккен Ұлттар Ұйымы. «Халықаралық даму ынтымақтастығындағы тенденциялар мен прогресс».
4. Спрингер. «Экономикалық және құқықтық реттеу саласындағы халықаралық ынтымақтастық».
5. Дүниежүзілік экономикалық форум. «Бұл жаһандық ынтымақтастық жағдайы».

Aitzhanova A.E.,
associate professor
KazUIR&WL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: a_ajtzhanova@mail.ru

Sagyrbayeva D.E.,
Teacher, KazUIR&WL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: sagyrbayeva9900@mail.ru

MODERN CONCEPT OF A DEVELOPED BRAND

Annotation: Researchers differ in defining what a brand is. For some it is a name, symbol, design, for others it is a popular brand or trademark. Despite all the discrepancies, there is no doubt that the brand has a strong position in business. Product and corporate brands have become world famous - Coca-Cola, Microsoft, MacDonald's, etc. In the modern world, the formation of brands has become the law of entrepreneurship, especially for companies seeking to enter new, unexplored spaces. Owning a brand is for them the strongest argument in the tough competition in world markets.

A brand is not only an economic, but also a philosophical system that concerns not only money, but also cultural human values. In the future, brand as a philosophical aspect will play a fundamental role in achieving economic results.

Keywords: “brand”, branding, brand loyalty, “developed brand”.

Today the word brand is being used more and more often. The heated debate on the pages of respected publications has already died down over what a brand is, what is meant by it and what is not understood. Finally, in general, it became clear that there is a legal concept of “trademark”, and there is a marketing concept of “brand”, and a trademark is, in fact, one of the elements of a brand, but far from the only one.

The general understanding of what a brand is, however, has not led to answers to the following inevitable questions: why is it needed? and how to create it? and what to do with it? and how to use it? and how to manage it? and many others.

To begin with, let us present the definition of a brand in the form in which it is closest to the authors of the article, so that there are no discrepancies in the future. This definition was developed by the American Marketing Association:

Brand is a word, expression, sign, symbol or design, or a combination thereof, used to identify the goods and services of a particular seller or group of sellers to distinguish them from competitors.

A brand is everything that distinguishes a given product from competitors' products, i.e. such verbal, visual and other elements by which the consumer can identify that a given product belongs to a given name, even without seeing the name.

In the USA, such a study was once carried out - the front side of Tide washing powder was cut into several equal parts and mixed, then folded again, but in a random order - so that the word Tide was no longer read, but consumers still accurately determined which one was nimit powder.

Today, the process of brand management, including creating a brand, promoting the brand on the market, adapting the brand to changing conditions is called branding.

Branding, at its core, is a revolutionary concept. We see branding as a new framework for marketing management in general. The effectiveness of this approach to marketing management, proven in practice in recent decades by many companies in various international markets, allows, based on the principles of branding, to develop a new marketing concept - communication, which will replace the concept of integrated marketing communications.

From the definitions of brand and branding, it follows that the most successful result of the latter can be considered a situation when consumers begin to perceive the brand as a separate product category (Coca-Cola, Pringles). Those. the consumer identifies this product so clearly that he can no longer put it on a par with any other products. Any brand developer should strive for this state of affairs, using an integrated approach to its creation.

A good example of this integrated approach to a brand is Pringles chips. This brand has the following elements by which the consumer can identify it:

- brand name - the actual name Pringles
- logo – head of a “barbel”
- corporate identity – corporate font, corporate colors

- product shape (all Pringles chips are one unique shape, one unique size)
- packaging form (Pringles chips are presented in a unique cardboard “tube” with a plastic lid)
- “signature” sound – in all Pringles commercials, the characters “extract” characteristic sounds from the tube can

It is precisely this approach to branding, which is demonstrated by the developers of the Pringles brand, that makes it possible to create in the consumer’s mind a kind of separate category in which only Pringles is located - accordingly, he is not afraid of any competition within this category.

Thus, the main goal of branding is to replace in the minds of as many target consumers as possible the designation of a given product through a name (word) with the designation of a given product through other elements (usually visual). Such substitution in goods markets mass demand cannot be achieved without mass communication and work on brand development.

A developed brand (strong brand) is a brand that is known and can be distinguished from other brands by key elements by more than 60% of consumers in this product category. If a brand is known and recognized by 30 to 60% of consumers, then it can be called a developing brand (and this development can go both up and down). If the brand is known and distinguished among competitors by less than 30% of consumers, then, in fact, it is no longer a brand or an underdeveloped brand, i.e. the main task of branding cannot be considered solved.[1]

A developed brand is one of the leaders in the market either in the number of buyers (the number of buyers of a brand very clearly depends on the number of people who know the brand), or in the volume of profit received (a developed brand may have fewer consumers than its competitors, but due to the difference in price, these consumers bring more money to the developed brand). In 1992, the Christian Louboutin brand burst into the world of luxury fashion. French designer Christian Louboutin (Louboutin) created the most recognizable and prized shoes in the world. Since 1994, Christian Louboutin has been producing shoes with red soles, for which only this brand has an exclusive patent. However, the value of a brand lies not only in uniqueness. Christian Louboutin shoes and accessories are made in France from selected quality Italian leather. Often unusual materials are used to create shoes - snake skin, raccoon fur, metal elements, stones and rhinestones. Christian Louboutin works on his shoe models as if they were works of art. Therefore the brand Christian Louboutin is positioned as luxury. Shoe prices are very high and can achieve up to 6 thousand dollars. Shoes brand Christian Louboutin, you will never see huge quantities of goods worth billions of dollars being discounted, simply being humiliated just to maintain the image of luxury that is at the core of its brand.

A developed brand has a long-term perspective and is a reliable investment.

Consumption of a developed brand, against the backdrop of the cessation of an advertising campaign, falls very slowly - about 2% of consumers of this brand per purchase cycle (unlike undeveloped brands, which, when advertising support ceases, lose more than 10% of consumers per purchase cycle - naturally, in this case we are talking about new undeveloped brands).[2]

The specific costs of mass communication (primarily advertising) for a developed brand (when it has already been launched on the market) are much less than for an undeveloped one (the absolute costs of a developed brand can be much higher than those of competitors, although usually to maintain a leading position you need less money than entering the market, but in any case, in terms of the number of consumers of a developed brand, the costs are lower).

A developed brand has strong loyalty (i.e., more than 40% of those consumers in a given product category who have had experience using this brand consume this brand most often). Why does a consumer become loyal to a brand, i.e. if he needs to buy this product again, he is ready to spend a certain time to buy “his” brand, and not the first one that catches his eye. Here are two main reasons for “loyalty”:

- a consumer of a developed brand can identify it, i.e. he knows or believes that he knows (which from the point of view of consumer behavior is the same thing) where and/or by whom the product was produced, if it is called this way and has this appearance.. The point is not that the consumer knows that chips Pringles is produced by Procter & Gambel and is trusted by the manufacturer. Not only do most consumers not know who the real manufacturer of Pringles is (although it is written on the packaging), the most important thing is that it is absolutely unimportant and uninteresting to them (consumers) - it is enough for a person that he “knows” that these chips are produced by someone, hiding behind the name Pringles. And if a person likes everything related to Pringles (the product itself, packaging, advertising, price, etc.), then he understands that the “Pringles chip manufacturer” is a serious company that produces high-quality chips;

- By purchasing the same brand over and over again, to which he is loyal, the consumer seems to shift the responsibility for choosing a quality product to the manufacturer. Those. If a consumer has tried a given product under a given name once and the consumer is satisfied with its quality, then he will expect to

receive the same quality with his next purchase. If the quality is worse, the consumer will consider that the manufacturer of this brand has deceived him and in the future will bypass it (by the way, this is related to the paradox that advertising “kills” low-quality goods - the better consumers know this brand and can distinguish it from competitors (which is what advertising promotes), the easier it is for them to bypass it if its quality did not satisfy them during a trial purchase). It is important to understand that when the manufacturer informs the consumer about the introduction of any elements into the packaging design that will allow the consumer to distinguish the “real” brand from counterfeits, he is thereby trying to shift part of the responsibility for choosing the “real” one, i.e. quality product on the consumer, which contradicts the interests of the latter when choosing a brand. Such programs usually end with the consumer refusing to consume such a brand, which, firstly, has so many counterfeits that it needs to be additionally protected, and it is known that 100% protection against counterfeits cannot be achieved, and, secondly, in order to buy such a “real” “The brand will now have to spend additional effort and time, which is what the consumer actually wants to avoid by overpaying for a brand he knows. An example of such a decline in the market is Borjomi mineral water, which made 10 distinctive signs of the “real” Borjomi the basis of an advertising campaign and, in fact, thereby scared away consumers.

Reasons why having loyal consumers is a necessary condition for brand development:

- a loyal consumer does not notice competitors’ advertising (he does this completely sincerely) - if the consumer is loyal, i.e. most often, when purchasing goods in a given category, he chooses this particular brand, this means that in his mind this category is gradually identified with this brand, so when the consumer receives any information related to this category (including advertising of competitors, in which on average, only about 20% is devoted to the name of the product)[3], the first thing he remembers is the brand he is currently using;

- if, nevertheless, the competitor’s communication reaches the consumer, then he (the consumer) on a subconscious level begins to come up with counterarguments for new advertising - his consciousness tells him more and more new reasons with which he can explain his current consumption, because switching to a new brand is a brand competitor, in fact, is tantamount to admitting a mistake: “before that I made the wrong choice,” and this is always psychologically very difficult

- Often, even trial purchases of competing brands made by a loyal consumer are made only to prove to myself once again that the choice I once made was right, and everything that others offer is worse, so I only use my brand.

An important characteristic of a developed brand is the uniformity of the subjective description of the brand that consumers give it. Those. all consumers in the market must buy a given brand for one reason (usually one that is communicated in mass communication). The degree of uniformity of subjective assessments of consumers characterizes the clarity and integrity of communication associated with the brand and the understandability of it and the brand itself for the consumer. See Table 1.

Table 1 - Brand loyalty

Basics of developed brand loyalty		
A loyal brand is a comparative standard for similar products	Switching to a new brand is consumer recognition of that. that he made a mistake and is experiencing discomfort	Test purchases of competitors' brands are made by the consumer in order to prove himself. that the choice once made was the right one
Note: developed by the authors		

Brand development is a constant and continuous process. Brand development depends on many aspects: economic fluctuations, changes in customer preferences, competition, marketing strategy, and customer relationships. To stay relevant, brands need to be resilient, responsive to trends and remain relevant to their target audience. A brand cannot be created overnight: it needs time and resources to thrive. And when it is finally built, it needs a plan for further development, built in accordance with various current factors. And its further development occurs at the level of logistics and a clearly structured strategy.

And since a brand is the identity of your company, you must strive to do everything in your power to create a niche for the company in the market and in the minds of consumers and withstand the ruthless competition that is seen in almost all areas of business today.

For our Western colleagues, even at the dawn of the last century, it was obvious that the production of goods was not such a profitable business. Apple and Microsoft, Gucci and Chanel, Coca-Cola and many others have proven that the most money can be made on intangible components: images, ideas, values and lifestyle. They elevated the concept of brand to the rank of a cult, so today no one doubts the fact that the

best product or service will not be in demand without a professionally built strong brand. A manufacturer without a strong brand is doomed.

The value of many companies' brands exceeds the book value of their assets several times, and it would hardly occur to anyone to doubt the material value of such intangible assets as a brand.

LITERATURE

1. Kalenskaya N.V., Antonchenko N.G. Branding. Tutorial. Kazan, 2019. – 125 p.
2. Chernysheva, A. M. Branding: a textbook for bachelors for universities / A. M. Chernysheva, T. N. Yakubova. - Moscow: Yurayt Publishing House, 2023. - 504 p.
3. Akaeva A.R. Branding in marketing Young scientist / international scientific journal. Russia, No. 18 (360) - 2021.

УДК 005.7

Атчабарова А.М.

кандидат экономических наук,
PhD, ассоциированный профессор
«6B14103-Менеджмент и маркетинг»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Қазақстан
e-mail: a.atchabarova@mail.ru

МЕРОПРИЯТИЯ ПО УЛУЧШЕНИЮ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ФИРМЫ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА

Аннотация. Пути предотвращения банкротства фирмы могут улучшить финансовую ситуацию на предприятиях, именно поэтому знания этих путей имеет важное значение в сложной ситуации. Руководство любой компании должно вводить мероприятия по профилактике банкротства, прежде чем говорить о нем, в некоторых ситуациях эти пути в состоянии комплексно восстановить их положение. Рассмотрены основные способы предотвращения несостоятельности.

Ключевые слова: менеджмент, предприятие, кризис, банкротство.

Atchabarova A.S.

Candidate of Economics, Professor
«6B14103-Management and marketing»
Ablai Khan KazUIRandWL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: a.atchabarova@mail.ru

MEASURES TO IMPROVE THE FINANCIAL CONDITION OF THE COMPANY IN A CRISIS

Annotation. Ways to prevent bankruptcy of a company can improve the financial situation at enterprises, which is why knowledge of these ways is important in a difficult situation. The management of any company should introduce measures to prevent bankruptcy before talking about it, in some situations these ways are able to comprehensively restore their position. The main ways of preventing insolvency are considered.

Keywords: management, enterprise, crisis, bankruptcy.

Большинство предпринимателей считают, что в банкротстве есть возможность начать все с чистого лица. Однако во многих случаях управленцы бизнеса всеми силами пытаются его избежать, для того чтобы сохранить свой кредитный счет. Согласно нашему законодательству банкротство физических лиц как, так же реальна, как и юридических. Следовательно, важно приложить все силы для того, чтобы не допустить потери активов.

Пути предотвращения банкротства фирмы могут улучшить финансовую ситуацию на предприятиях, именно поэтому знания этих путей имеет важное значение в сложной ситуации. Руководство любой компании должно вводить мероприятия по профилактике банкротства, прежде чем говорить о нем, в некоторых ситуациях эти пути в состоянии комплексно восстановить их положение.

Рассмотрим основные способы предотвращения несостоятельности.

1. Мониторинг за динамикой обязательств фирмы.

Предприятие ни в коем случае не должно допускать того, чтобы долги накапливались. Чем больше долги, тем больше риски банкротства. Рекомендуется устранять обязательства за малый срок. Также следует придерживаться сроков расчетов. Для их контроля есть смысл автоматизировать контроль над обязательствами.

2. Мониторинг за дебиторской задолженностью.

Можно сказать, что почти у каждой организации имеются дебиторы. Именно одним из источников финансирования фирмы является возврат их обязательств. Есть смысл провести работу с дебиторами. Данная работа состоит из составления перечня обязательств, рассылки уведомлений им о возможности обращении в суд о необходимости взыскания долгов.

3. Разбор мобильности собственности компании. После разбора проводится продажа активов. Полученные деньги можно направить на закрытие имеющихся долгов.

4. Взыскание задолженностей с покупателей. Фирма может отгружать товары в кредит. В данной ситуации нужно организовать работу с потребителями. Проводится взыскание задолженностей.

5. Повышение размера уставного капитала. Эта мера дает предприятию получать выплаты в виде денег.

Рассмотрим главные тактики по предотвращению банкротства.

Экстраполяция. Позволяет делать прогнозы развития предприятия на короткий промежуток времени. При этом берется во внимание воздействие на предприятие внешних и внутренних факторов. Например, следует учитывать сложившееся в республике финансовое положение.

Методы экспертные оценки. Данный способ используется лишь тогда, когда надо сделать прогноз на долгий срок. Собирается комитет из специалистов. Все эксперты обязаны дать оценку долгосрочной перспективы с точки зрения вероятности несостоятельности по значимым показателям, а также определить их изменение.

Моделирование. Широко используется данный вариант, который включает в себя использование специализированного разбора.

Хочется отметить что данные способы выявляются в своей особой форме, в зависимости от того, в каком положении компания.

Перед тем как внедрить меры по предотвращению банкротства следует выявить причины, по которым появилась угроза несостоятельности. От них и зависит порядок всех действий.

Для того, чтобы предприятие восстановило свое финансовое состояние надо предпринять такие меры как сокращение расходов и увеличение за счет этого уровня рентабельности деятельности предприятия, данные меры являются самыми эффективными. Для их реализации потребуется выполнить данные шаги:

- 1) увеличить производительность труда;
- 2) уменьшить закупочные цены на сырье и материалы;
- 3) снизить административные расходы;
- 4) увеличить объем реализации продукции.

Разберем каждый из этих шагов.

1. Увеличение производительности труда. Увеличение производительности труда в компании может осуществляться при помощи:

– замены труда капиталом, т.е. повышением уровня автоматизации производства. Для реализации этого необходимо внедрить современное производительное оборудование, а также современные технологии, это путь технического переоснащения производства;

– интенсификация труда. Данный путь характеризуется использованием в компании административных мер, которые направлены на то, чтобы работники как можно быстрее выполняли свои функции на производстве;

– повышение эффективности организации труда. Благодаря этому предприятие в состоянии выявить и устранить все причины производственных потерь.

Таким образом, на предприятиях увеличение производительности труда будет проявляться в:

- увеличении выпуска продукции в единицу рабочего времени;
- сокращения трудовых расходов на одну единицу производимого товара;
- снижении доли трудовых затрат в себестоимости продукта;
- сокращении времени производства продукции.

2. Уменьшение закупочных цен на сырье и материалы. Для этого следует снизить затраты, которые связаны с приобретением материалов и сырья, по двум направлениям:

- а) необходимо уменьшить среднюю цену закупки сырья и материалов у главных провайдеров;
- б) снижение транспортных затрат.

К тому же компания может одновременно пользоваться разными способами для уменьшения цены закупок сырья и материалов у провайдера: участвовать в бонусной или дисконтной программе у нынешнего провайдера и осуществлять поиск самого привлекательного ценового предложения, а также сотрудничество в закупке сырья с бизнес партнерами.

3. Снижение административных расходов. Здесь следует отметить, что зачастую на предприятиях на содержание управленческого персонала тратится очень много средств. Размер заработной платы топ-менеджмента, а также управленцев более низкого порядка достигает рекордных сумм и превышает заработную плату тех работников, которые обеспечивают выпуск продукции и обслуживание производства, в несколько раз. Если такая ситуация имеет место быть, то необходимо принять меры по уменьшению дифференциации в оплате труда руководящих кадров и производственного персонала предприятия. Кроме того, можно полностью отказаться от услуг работников, которые принимаются на работу по договорам гражданско-правового характера. Не секрет, что иногда работают сотрудники, уровень квалификации которых оставляет желать лучшего. С этой целью необходимо проводить аттестацию аппарата управления предприятия, а не только рабочих кадров.

4. Увеличения объема реализации продукции.

Пути увеличения объема реализации продукции можно разделить на три группы:

а) улучшение использования труда. Эта группа включает в себя такие меры, как: организация дополнительных рабочих мест для работников компании; устранение факторов и причин потери рабочего времени; улучшение продуктивности рабочего персонала; повышение качественного состава персонала, уровня их квалификации;

б) улучшение использования оборудования предприятия. Это подразумевает уменьшение простоев оборудования в ремонте, повышение производительности оборудования;

в) улучшение использования материала и сырья. Эта группа включает в себя: уменьшение норм расхода сырья; снижение не только технологических потерь сырья, но и непроизводительных потерь; использование новых, прогрессивных видов материалов и сырья.

Если компания будет придерживаться перечисленных рекомендаций, то она за быстрый период времени может выйти из затрудненного финансового положения.

Теперь рассмотрим рекомендации, которые вытекают из анализа производственно-хозяйственной деятельности ТОО «ААА».

Как было уже отмечено выше, в целом компания имеет удовлетворительное финансовое положение и структуру бухгалтерского баланса. Тем не менее, несмотря на то, что по моделям определения вероятности банкротства данное предприятие находится вне зоны несостоятельности, показатели ликвидности и финансовой устойчивости не соответствуют рекомендуемым в мировой и отечественной практике значениям.

Исходя из этого, руководству ТОО «ААА», на наш взгляд, необходимо предпринять следующие шаги по совершенствованию хозяйственной деятельности, чтобы снизить риск банкротства в дальнейшей перспективе, а также помогут оказать исключительно благоприятное воздействие на достижение лучшего состояния компании:

а) закуп нового высокопроизводительного оборудования, которое обеспечит более высокий уровень автоматизации производства и соответственно создаст предпосылки расширения ассортимента производимой продукции и повышения ее качества, снижения цены. Это приведет к росту конкурентоспособности продукции и самого предприятия на отечественном рынке и позволит выйти на новых, зарубежных потребителей;

б) обратить внимание на повышение социальной защищенности работников компании, улучшив систему мотивации труда. Для этого необходимо пересмотреть тарифную систему, а именно повысить размер тарифных ставок производственного персонала и продумать систему их премирования;

в) для компании необходимо внедрять активно систему управленческого учета, развивать практику одновременного проведения анализа и планирования финансового положения. Таким механизмом, на модернизированных этапах, лучше всех себя порекомендовал управленческий учет.

Можно также дать общие рекомендации по предотвращению банкротства.

Для того, чтобы избежать краха и всех его последствий, важно соблюдать определенный алгоритм действий. Сперва, следует всегда наблюдать за картиной задолженности. Важно чтобы она была максимально точной. Абсолютно вся документация предприятия, которая связана с теми или другими финансовыми операциями, должна быть в наличии, чтобы в крайних обстоятельствах можно

было обращаться к первоисточнику. Очень важно четко осуществлять фиксацию всех затрат предприятия. Надо уделять особое внимание даже самым незначительным затратам. Следует тщательно оценить их необходимость и важность в ближайшей перспективе. Необходимо разделять все расходы на обязательные, без которых организация не сможет нормально функционировать и необязательные, которые можно отложить на время, перенести или вообще от них отказаться. Следует воспользоваться возможностью заменить более дорогие детали, на более бюджетные варианты. Надо помнить, что необходимо всегда ввести диалог с кредиторами и должниками. Еще следует обсуждать моменты, связанные с реформированием долга или использовать конкретные рычаги, для того, чтобы долги были возвращены компании.

Необходимо ввести режим жесткой экономии. Рекомендуется все сэкономленные средства направлять на погашение долгов. Особенно в том случае, если в ее основе лежат существенные проценты. Отказавшись тем самым от определенных благ, сейчас можно выплатить долг быстрее. Ни при каких обстоятельствах не стоит брать новые кредиты на погашение предыдущих, потому что этот выход приведет к еще худшим последствиям, поставит компанию еще в более затрудненное положение.

Для того, чтобы не подвергать предприятие возможным опасностям, которые могут привести к потере активов и наличных денег, важно анализировать, следить за динамикой показателей и привлекать по возможности и при необходимости сразу профильных экспертов. Не рекомендуется ждать, когда ситуация ухудшится и выйдет за пределы допустимого.

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон Республики Казахстан «О реабилитации и банкротстве»
https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31518958#pos=2298;-25
2. Подзоров А.А. Банкротство. – М.: Экзамен, 2021. – 544 с.
3. Омурзаков С.А., Маткеринова А. Методика анализа финансовой устойчивости предприятия
<https://cyberleninka.ru/article/n/metodika-analiza-finansovoy-ustoychivosti-predpriyatiya-3/viewer/> // Журнал теории науки, 2021.
4. Жданов И. Ю. Коэффициент фондоемкости. – <https://finzz.ru/fondoemkost.html>.
5. Яковлева И.Н. Как спрогнозировать риск банкротства компании в системе риск-менеджмента // Справочник экономиста, № 4, 2020 . – https://www.profiz.ru/se/4_2020/sprognozirovat_risk_bankr/
6. Яковлева И.Н. Как оценивать финансовые риски компании на базе бухгалтерской отчетности // Справочник экономиста, № 5, 2020 . – https://www.profiz.ru/se/5_2020/kak_ocenivat_finans_riski/

УДК 339.92

Бердыбекова А.Л.,
к.э.н., старший преподаватель
Южно-Казахстанский педагогический
университет им. У.Жанибекова
город Шымкент, Республика Казахстан
aiman_9_may@mail.ru

СОВРЕМЕННОЕ МЕЖДУНАРОДНОЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Аннотация: В статье рассматриваются внешнеэкономические отношения Казахстана, международное предпринимательство, его основы и современные формы функционирования.

Ключевые слова: международная экономика, внешняя политика, внешнеэкономическая деятельность, виды международного предпринимательства, предпринимательская среда, товарооборот, транснациональные компании.

Түйін: Мақалада Қазақстанның сыртқы экономикалық қатынастары, халықаралық кәсіпкерлік, оның негіздері мен жұмыс істеудің заманауи нысандары қарастырылады.

Тірек сөздер: халықаралық экономика, сыртқы саясат, сыртқы экономикалық қызмет, халықаралық кәсіпкерлік түрлері, кәсіпкерлік орта, тауар айналымы, трансұлттық компаниялар.

Abstract: The article discusses the foreign economic relations of Kazakhstan, international entrepreneurship, its foundations and modern forms of functioning.

Keywords: international economics, foreign policy, foreign economic activity, types of international entrepreneurship, business environment, trade turnover, transnational companies.

В современном мире международная экономика испытывает на себе регулярные атаки различного рода, что ведёт к кризису доверия между странами, повышенной конфликтности и низкой эффективности конфликтного урегулирования, то есть к столкновению глобализма и национализма [1-3]. Мировое сообщество видит потребность в международном экономическом сотрудничестве и устойчивой системе международных отношений, в силу целого ряда причин:

- отсутствие альтернативы рыночному ведению хозяйства;
- прогрессирующая взаимозависимость стран и целых континентов;
- потребность обмена опытом для решения региональных проблем и совместного поиска ответов на глобальные вызовы современности.

Реализуя проактивную, многовекторную и прагматичную внешнюю политику, Республика Казахстан уделяет всемерное внимание отстаиванию национальных интересов и конструктивному продвижению внешнеэкономических приоритетов, учитывая новые реалии и современные вызовы [4]. Внешнеэкономические отношения Казахстана охватывают потоки товаров, услуг и экономических ресурсов между резидентами и нерезидентами страны.

Согласно статистическим данным, за январь – декабрь 2023 года Республика Казахстан, в основном, экспортировала следующие товары: нефть сырая и нефтепродукты сырые, полученные из битуминозных минералов (53,8%), элементы химические радиоактивные и изотопы радиоактивные (4,4%), медь рафинированная и сплавы медные необработанные (4,1%), руды и концентраты медные (3,9%), ферросплавы (3%), газы нефтяные и углеводороды газообразные прочие (2,6%).

Среди импортных товаров страны следует отметить автомобили легковые (5%), аппараты телефонные (3%), кузова и кабины (2,6%), лекарственные средства (2,3%), части и принадлежности моторных транспортных средств (1,9%).

Республика Казахстан экспортирует в такие страны (рисунок 1), одновременно импортируя товары из следующих стран (рисунок 2).

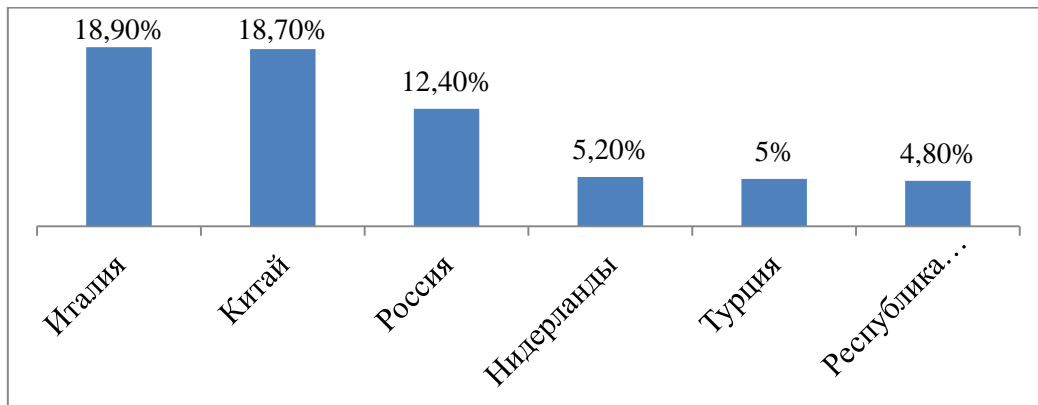

Рисунок 1 – Страны – экспортёры Республики Казахстан, в январе-декабре 2023 года.
Примечание: Составлено автором на основе статистических данных Республики Казахстан.

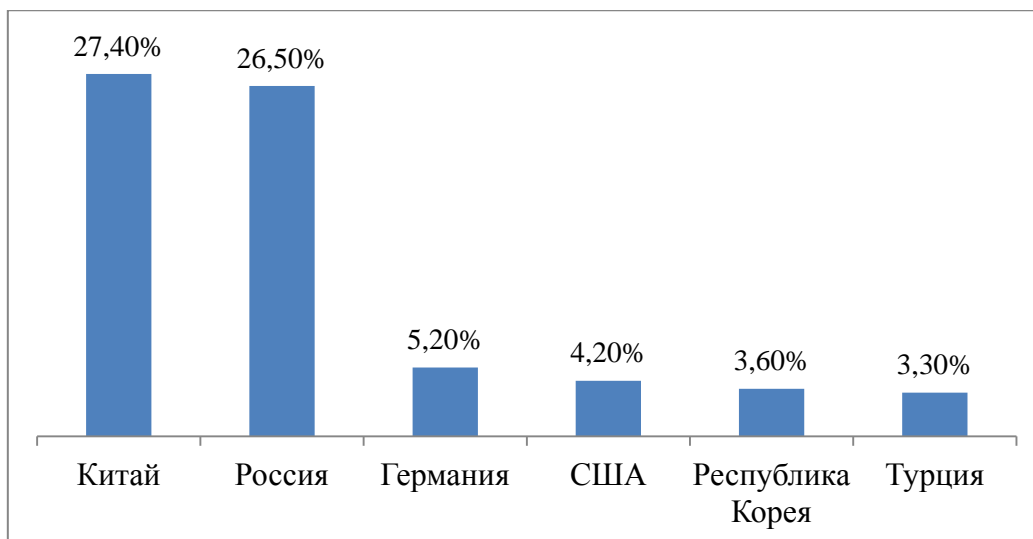

Рисунок 2 – Страны – импортёры Республики Казахстан, в январе-декабре 2023 года.
Примечание: Составлено автором на основе статистических данных Республики Казахстан.

В январе-декабре 2023 года товарооборот Казахстана со странами-участницами ЕАЭС составил 28517,8 млн. долларов США, что меньше на 2,8% в номинальном выражении по сравнению с аналогичным периодом 2022 года: экспорт товаров – 11054,1 млн. долларов США, а импорт – 17463,7 млн. долларов США. Среди стран ЕАЭС основная доля внешнеторгового оборота приходится на Российскую Федерацию – 91,1%, удельный вес Кыргызстана – 5,5%, Беларуси – 3,2% и Армении – 0,2%.

Внешнеэкономическая деятельность любой страны держится на международном предпринимательстве, как его столпе. Международное предпринимательство, распространяясь за пределы базирования собственного дела и представляя собой интернационализацию бизнеса, стремится к сверхприбылям в период глобализации [5]. Достижение максимизации результата проводится путём сокращения производственных издержек, за счёт расширения рынков сбыта, доступа к иностранному капиталу и новейшим зарубежным технологиям, выбора правильной управленческой стратегии и создания благоприятных условий ведения бизнеса.

Любая предпринимательская деятельность нацелена на регулярное извлечение прибыли из вложенных ресурсов. Имея свободный доступ к выходу на мировой рынок, предпринимательство в то же время обеспечивает стабильность в исполнении национальной социально-экономической политики, достижении экономического успеха и формировании гибких рыночных механизмов. Предпринимательство, которое зиждется на принципах новаторства и постоянной инициативы, всесторонне ориентировано на нововведения в производственных процессах, системе распределения, обмена и потребления. Эффективная защита интеллектуальной собственности, льготный налоговый режим, современные информационные технологии, автоматизация производственных процессов и развитая инфраструктура поддержки предпринимательства непременно ведут к повышению деловой активности и высоким темпам экономического роста.

Ключевая роль в предпринимательстве отводится самим предпринимателям, которые являются движущей силой, действуя из принципа личной экономической заинтересованности и ответственности. На свой страх и риск предприниматели решают всевозможные вопросы касательно деятельности своего предприятия, преследуя максимизацию прибыли и отвечая требованиям рынка. Пытаясь создать что-то новое, предприниматели преобразуют уже имеющееся, тем самым, способствуя инновационному и продуктивному характеру экономики. Развивая личностные факторы и расширяя знания о своих возможностях по получению экономической прибыли и присвоению дополнительного продукта, предприниматели ведут свою деятельность, придерживаясь следующих принципов:

- выбор предпринимательского вида деятельности на добровольной основе;
- самостоятельная разработка программы и выбор ниши своей деятельности;
- работа с поставщиками, потребителями и найм сотрудников на своё усмотрение;
- поиск и применение природных, финансовых, материально-технических ресурсов без согласования с государственными и прочими органами;
- самостоятельное распоряжение прибылью и валютной выручкой;
- ведение внешнеэкономической деятельности на добровольной основе.

В международном предпринимательстве различают такие направления, как производственное, коммерческое, финансовое, посредническое и страховое, которые, в свою очередь, связаны с различными стадиями воспроизводственного процесса.

В производственном предпринимательстве сам предприниматель принимает активное участие в производстве материальных и духовных ценностей, традиционных или инновационных товаров и услуг. В коммерческом предпринимательстве предприниматель занимается реализацией готовых товаров по цене, превышающей цену приобретения. Финансовое предпринимательство основано на купле-продаже денег и ценных бумаг. В посредническом предпринимательстве предприниматель выступает связующим звеном между лицами, обоюдно заинтересованными в сделке. В страховом предпринимательстве предприниматель, обязуясь компенсировать ущерб, занимается страхованием здоровья, жизни и имущества за конкретную плату.

Представляя собой совокупность воздействующих на предпринимательство факторов, предпринимательская среда позволяет предпринимателям добиться успеха или заставляет свернуть деятельность. Предпринимательская среда подразделяется на внешнюю и внутреннюю, а именно:

- внешняя среда образуется политическими, социально-экономическими и экологическими факторами воздействия на бизнес;

- внутренняя среда представляет собой совокупность внутренних условий функционирования предприятия и всецело зависима от принятых решений самого предпринимателя.

В поиске нового инвестиционного пространства формируются следующие виды международного предпринимательства:

- в соответствии с местным законодательством, создаются предприятия с участием иностранных инвестиций и юридически закреплённым за ними статусом в стране размещения (совместные предприятия и предприятия со 100%-ой принадлежностью иностранному инвестору);

- представительства и филиалы иностранных компаний: без создания юридического лица, но с официальным несением налогового бремени в стране размещения;

- предприятия, действующие на основе таких договорных отношений, как лицензирование, франчайзинг и управленческий контракт.

Следует отметить, что ТНК может функционировать одновременно в трёх вышеперечисленных формах.

ТНК, захватив под своё влияние свыше 50% мирового производства и более 70% мировой торговли, принимают активное участие в модернизации мирового ведения хозяйства, эффективно изменяют межотраслевые и межрегиональные пропорции воспроизводства, перемещают процесс регулирования с национального на глобальный уровень.

Для ТНК характерны следующие черты:

- рост инвестиций в наукоёмкие производства и сферу услуг;

- торговля лицензиями, патентами и ноу-хау;

- внедрение инноваций в развитых странах;

- ориентация на выпуск высококачественной продукции нового поколения;

- международное научно-техническое сотрудничество, инжиниринг и лизинг;

- концентрация производственных мощностей, стандартизация производственных процессов и координация деятельности зарубежных филиалов;

- совместные научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы в перспективных направлениях международной экономики;

- подготовка высококвалифицированных научно-технических кадров и их стажировка за рубежом;

- высокие темпы слияний и поглощений компаний в разных отраслях.

Таким образом, в условиях динамично меняющейся глобальной обстановки Республикой Казахстан определены следующие цели для реализации международного экономического сотрудничества:

- разработка кратко-, средне- и долгосрочного планов развития международной экономической деятельности;

- сбор материалов и основанный на них обширный анализ о мировых трендах международных экономических отношений;

- сопоставление отечественной и иностранной внешнеэкономической деятельности, выявляя направления для совершенствования;

- проведение сравнительного анализа для поиска приоритетных видов внешнеэкономической деятельности;

- заключение контрактов с зарубежными деловыми партнёрами и инвесторами;

- эффективное применение передового опыта для развития экономики Казахстана, увеличивая производственные мощности и расширяя горизонты экспортных операций;
- проведение регулярного аудита внешнеэкономической деятельности для повышения уровня международного экономического сотрудничества;
- развитие и совершенствование нормативно-правовой базы, регулирующей вопросы внешнеэкономической деятельности;
- создание благоприятных социально-экономических условий для отечественных бизнесменов, с целью их активного вовлечения во внешнеэкономические операции;
- продвижение и защита интересов страны, бизнеса и каждого казахстанца на внешнем периметре;
- принятие во внешнеэкономической деятельности мер, не допускающих ущемления национальных интересов и национальной безопасности Республики Казахстан.

Связанное с перемещением товаров, услуг и ресурсов через транзитные границы в масштабах расширения, международное предпринимательство функционирует во множестве различных форм, каждая из которых достаточно жизнеспособна и продуктивна (совместные предприятия, представительства и филиалы, стратегические альянсы, сетевые компании, интеграционные объединения кластерного типа и т.д.). Являясь индикатором мировой экономики, международное предпринимательство определяет площадку для политического диалога и выдвигает условия для социально-экономического общения между странами, поэтому совершенствование форм ведения мирового бизнеса благоприятно для каждой из стран-участниц. Международное предпринимательство на современном этапе своего развития отличается такими особенностями, как всесторонняя интернационализация предпринимательских отношений, увеличение масштабов предпринимательских структур и диверсификация предпринимательства, чёткая ориентация на длительные сроки совместных проектов и рыночную конъюнктуру, открытие международных институтов по поддержке и защите торгово-производственных отношений между контрагентами разных стран.

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон Республики Казахстан от 7 марта 2002 года «О дипломатической службе Республики Казахстан».
2. Закон Республики Казахстан от 30 мая 2005 года «О международных договорах Республики Казахстан».
3. Закон Республики Казахстан от 6 января 2012 года «О национальной безопасности Республики Казахстан».
4. «О Концепции внешней политики Республики Казахстан на 2020 – 2030 годы», 9 марта 2020 года.
5. Рябинин Е.В. Современные тенденции развития международного предпринимательства. // Экономика, статистика и информатика. – 2015. – № 3. – С. 119 – 124.

УДК 338

Ким Р.Г.,
Студент 1 курса
«В044 Менеджмент»
НАО «КАЗНМУ им. С.Д. Асфендиярова»
Алматы, Казахстан
научный руководитель: **Шалгинбаева С.Х.**
к.ф.-м.н., профессор каф. Биостатистики и ОНИ
e-mail: salta_sinar@mail.ru

ПРОБЛЕМА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ ПРИ ВЫБОРЕ ПРОФЕССИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ЦИКЛА

Аннотация: В статье рассматриваются проблема выбора профессии, где главным мотивом становятся материальные ценности человека. Данное явление приводит к тому, что единственной целью работы человека становится возможность большого заработка, а выбранная профессия не приносит удовольствия, а поэтому человек не может реализовать себя как хороший и ценный специалист.

Ключевые слова: «выбор профессии», «экономический цикл», «профессиональный кризис», «профориентация».

Kim R.G.,
1st year student
«B044 Management»
S.Zh. Asfendiyarov KAZ NMU
Almaty, Kazakhstan
scientific adviser: **Shalginbayeva S.Kh.**
Ph.D., professor, department
Biostatisticians and the basics of scientific research
e-mail: salta_sinar@mail.ru

THE PROBLEM OF PROFESSIONAL ORIENTATION AT THE CHOICE OF PROFESSION OF ECONOMIC CYCLE

Abstract: The article discusses the problem of choosing a profession, where the main motive is a person's material values. This phenomenon leads to the fact that the only goal of a person's work becomes the opportunity to earn a lot of money, and the chosen profession does not bring pleasure, and therefore the person cannot realize himself as a good and valuable specialist.

Keywords: «choice of profession», «economic cycle», «professional crisis», «vocational guidance».

Проблема выбора профессии остается актуальной всегда, а удачно выбранная профессия уменьшает физические и психологические проблемы в будущем, усиливает удовлетворенность жизнью. Работа играет важную роль в жизни каждого человека. Поэтому одним из центральных и судьбоносных является вопрос поиска, выбора и освоения профессий. В последние несколько лет, в период набора на новый учебный год, мы сталкиваемся с новыми тенденциями в поведении будущих студентов и их родителей при выборе профессии:

- ранее идеальный образ профессионала во многом был связан с образом конкретных людей и их профессиональной биографией, иногда это был собирательный образ, но он имел специфику, которая помогала процессу идентификации молодого человека [1].

- сейчас мы наблюдаем, что на смену идеальному образу профессионала приходит «идеальный образ жизни», то есть профессия выступает средством достижения желаемого образа жизни [2]. Это определяет популярность таких профессий экономического цикла, как «Экономика», «Финансы», «Маркетинг», «Бухгалтерский учет и аудит» и «Менеджмент». Они включают в себя все элементы, которые так привлекают будущих студентов – деньги, карьеру, престиж, успех. Поэтому эти специальности всегда пользуются популярностью среди абитуриентов. Однако на первом курсе большинство студентов выбирают будущую профессию интуитивно. При этом после окончания первого курса обучения начинаются переводы между разными специальностями: студенты со специальности «Финансы» переводятся на специальность «Маркетинг», с «Учета и аудита» на «Финансы» и т.д. В данном случае смягчающим обстоятельством является родство специальностей. Однако немало переводов происходит и с других специальностей, например, «Информационные системы», «Переводческое дело», «Туризм» и др., которые достаточно далеки от экономических профессий. Здесь конфликт идеального жизненного плана студента с реальностью как таковой провоцирует юношеский профессиональный кризис — переосмысление жизни, профессии и своего места в них [3]. Мы проанализировали основные причины этого явления и пришли к следующим выводам:

Вывод 1. Каждая профессия имеет две стороны: 1) содержательные - конкретные требования к личностным характеристикам человека, то есть совокупность необходимых знаний и умений, поддающихся образованию и обучению. 2) динамические - определенный темп выполнения, скорость, умение переключаться с одного типа задач на другой, концентрация и т.д. (хотя список таких профессий не очень велик, но для их получения необходимо пройти специальный выбор).

Вывод 2. Следовательно, все профессии можно разделить по признаку профессиональной пригодности. Первая группа профессий связана с абсолютной профессиональной пригодностью (т. е. профессия предъявляет жесткие требования к личности студента). Вторая группа профессий требует относительной профессиональной пригодности (т. е. владеть этой профессией может практически каждый человек, но при условии желания, настойчивости, а значит, и приложения некоторых

целенаправленных усилий). Например, специальность «Информационные системы» относится к первой группе профессий, т. к. предъявляет к студентам жесткие требования – наличие математического склада ума, логики, умения анализировать и строить процессы. В то время как все экономические специальности относятся ко второй группе профессий и требуют от студентов желая овладевать профессиональными навыками и понимать профессиональные компетенции. Но при всей кажущейся легкости этих профессий они требуют определенных навыков: - по «Маркетингу» - наличие креативности, умения понимать и слышать клиентов; - по «Финансам» - наличие сильных логических и аналитических способностей, позволяющих управлять несколькими финансовыми потоками одновременно, наличие математических навыков; - по «Учету и аудиту» - аккуратность, настойчивость, умение видеть объекты как по горизонтали, так и по вертикали для успешной их классификации в бухгалтерском учете, а также сильные аналитические способности. Таким образом, даже возможность перевода параллельно специальностей на экономические дисциплины как универсальные и доступные для большинства студентов не гарантирует абсолютно правильного выбора будущей профессии. В данном случае данное образование можно рассматривать как базовое, позволяющее быть образованным и компетентным специалистом, обладающим набором конкретных навыков и знаний.

Вывод 3. Современное образование не стоит на месте, как и сам мир. Если несколько десятилетий назад выбор профессии означал, что студенту придется работать над ней всю жизнь, то в современном мире профессии меняются каждые 3-5 лет. Одна специальность заменяется другой. Современные люди имеют уникальную возможность всю жизнь учиться, получать новые навыки и переквалифицироваться. Тем не менее вопрос правильной профориентации как гаранта уверенного карьерного роста и материального благополучия всегда остается открытым.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. – Л., 1968.
2. Асмолов А.Г. Психология личности: Учебник. – М., 1990.
3. Богдан Н.А. Понятие личностного и профессионального самоопределения // Известия Самарского научного центра Российской академии наук, 2008. – № 6-2.

ӨОЖ 338.583.07
ҒТАММ 06.54.31
JEL I23

Кишибекова Г.К.,
Э. ғ. к., кафедра доценті
«Менеджмент және маркетинг»
Нұрпейісова Л.С.,
Э. ғ. к., кафедра профессоры
«Менеджмент және маркетинг»
Ақбергенов А.Е.,
м. ғ. д., кафедра оқытушысы
«Менеджмент және маркетинг»
ҚазХҚЖӘТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: kishibekova@mail.ru

ҚАЗАҚСТАНДА ЦИФРЛЫҚ ЭКОЖҮЙЕЛЕРДІ ДАМУ

Түйін: Бұл мақалада авторлар банктердің экожүйесі ұғымын shibekovaанықтайды және олардың қаржылық қызметтеріне негізделген ірі қазақстандық қаржы мекемелеріне талдау жүргізеді. Деректерді талдау негізінде қорытынды жасалады және қаржылық цифрлық экожүйелерді дамытудың негізгі бағытын анықтайтын негізгі қорытынды ұсынылады.

Тірек сөздер: Цифрлық экожүйелер, инновациялар, қаржы нарықтары, цифрлық технологиялар, трансформациялық, цифрлық банкинг, банкинг, банктік өнімдер мен қызметтер.

Kishibekova G.K.,

c.e.s., docent of the Department
of Management and Marketing

Nurpeisova L.S.,

c.e.s., Professor of the Department
of Management and Marketing

Akbergenov A.E.,

m.e.s., lecturer of the Department
of Management and Marketing

KazUIR & W

Almaty, Kazakhstan

e-mail: kishibekova@mail.ru

DEVELOPMENT OF DIGITAL ECOSYSTEMS IN KAZAKHSTAN

Abstract: In this article, the authors define the concept of the ecosystem of banks and analyze large Kazakhstani financial institutions based on their financial services. Based on the data analysis, conclusions are drawn and the main conclusion is proposed, which determines the main direction of development for the development of financial digital ecosystems.

Keywords: Digital ecosystems, innovations, financial markets, digital technologies, transformation, digital banking, banking, banking products and services.

Кишибекова Г.К.,

к.э.н., доцент кафедры
«Менеджмент и маркетинг»

Нурпеисова Л.С.,

к.э.н., профессор кафедры
«Менеджмент и маркетинг»

Акбергенов А.Е.,

м.э.н., преподаватель кафедры
«Менеджмент и маркетинг»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан

e-mail: kishibekova@mail.ru

РАЗВИТИЕ ЦИФРОВЫХ ЭКОСИСТЕМ В КАЗАХСТАНЕ

Аннотация: В данной статье авторы определяют понятие экосистемы банков и проводят анализ крупных казахстанских финансовых учреждений, основанный на их финансовой деятельности. На основе анализа данных делается вывод и представляется основной вывод, определяющий основное направление развития финансовых цифровых экосистем.

Ключевые слова: Цифровые экосистемы, инновации, финансовые рынки, цифровые технологии, трансформация, цифровой банкинг, банкинг, банковские продукты и услуги.

Кіріспе

Соңғы уақытта Қазақстанның қаржы компаниялары нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін цифрлық экожүйелерге көшіп келеді. Цифрлық экожүйелер - бизнес процестерін жеңілдету үшін өзара байланысты әртүрлі цифрлық технологияларды, қолданбаларды және қызметтерді қамтитын кешенді жүйе деп түсінеміз.

Цифрлық технологиялардың жаһандық таралуы және бизнес-процестерді цифрландыру әлемдік және ұлттық экономикалардағы түбегейлі өзгерістерге алып келеді. Ұйымның экономикалық қызметін өзгертуде цифрлық платформалар мен оларға негізделген цифрлық экожүйелер ерекше рөл атқарады, олар экономикалық нарықтың барлық қатысушылары үшін өзара әрекеттесудің түбегейлі жаңа технологияларын қалыптастырады. Дамудың осындай үлгілерінің бірі «экожүйе» болып табылады.

«Halyk Bank мысалында біз экожүйелік тәсіл арқылы шекаралардың бұлыңғыр болып жатқанын көріп отырмыз және біздің клиенттеріміздің барлық тауарлар мен қызметтерді, салыстырмалы түрде айтқанда, бір шерту арқылы бір жерден алу мүмкіндігі бар [1]. Тұтынушылар Halyk Homebank қосымшасын азық-түлікке тапсырыс беру, ұшаққа немесе киноға билеттер сатып

алу, тіркелу, цифрлық құжаттарды немесе анықтамаларды алу үшін пайдаланады, оларды бұрын тек ХҚКО-дан алуға болатынын айтсақ болады.

Өз кезегінде финтех-компания қағидаты бойынша стратегия құратын банктердің экожүйесі govtech-сіз өмір сүре алмайды [2]. Цифрлық экожүйелердің барлық артықшылықтарына қарамастан, Қазақстанның қаржы индустриясында мұндай жүйелерді енгізу әлі де кейбір қиындықтарға тап болуда. Негізгі мәселелердің бірі - барлық клиенттер өздерінің қаржылық операциялары үшін цифрлық технологияны пайдалануға дайын емес. Кейбір клиенттер банк қызметкерлерімен қарым-қатынас жасау және қағаз бланкілерін толтыру сияқты дәстүрлі банктік әдістерді қалайды.

Сонымен қатар, цифрлық экожүйелерді енгізу айтарлықтай қаржылық инвестицияны және қызметкерлерді оқытуға уақытты қажет етеді. Барлық қаржы компаниялары цифрлық өнімдердің кең ауқымын ұсынуға, сондай-ақ тұтынушы деректерін сақтау және өңдеу үшін сенімді және қауіпсіз инфрақұрылымды қамтамасыз етуге дайын емес.

Осыған сүйене отырып, цифрлық экожүйелер тақырыбы қаржы компанияларының тиімділігі мен өнімділігін айтарлықтай арттыру және нарықтағы барлық қатысушыларға бәсекеге қабілетті қызметтерді ұсынуға мүмкіндік беру үшін көбірек зерттеулерді, интеграция процесін терең зерттеуді талап етеді. Сонымен қатар, цифрлық экожүйелер қаржы компанияларына алаяқтық пен кибершабуылдармен байланысты тәуекелдерді азайтуға көмектеседі.

Каспий Банкі валютасының цифрлық экожүйесінің негізгі ерекшеліктерінің бірі банкке немесе айырбастау пунктіне барудың қажеті жоқ, банктің мобильді қосымшасы арқылы валютаны тегін айырбастау мүмкіндігі болып табылады. Клиенттер валютаны ағымдағы бағам бойынша оңай сатып ала немесе сата алады, өз шоттарындағы валютаның бағамы мен қалдығы туралы ақпаратты ала алады [3].

Валютаның цифрлық экожүйесін енгізу Каспий Банкіне клиенттерге қызмет көрсету сапасын едәуір жақсартуға, валюта айырбастау процестерін жақсартуға және нарықтағы бәсекеге қабілеттілікті арттыруға мүмкіндік берді. Сонымен қатар, валютаның цифрлық экожүйесі Каспий Банкінің цифрлық технологияларды дамытудағы және бизнес-процестердің тиімділігін арттырудағы стратегиясының негізгі элементтерінің бірі болып табылады.

Фридом Банк – бұл цифрлық ипотеканы енгізген Қазақстандағы алғашқы банктердің бірі.

Сонымен қатар, «үлкен деректер» жүйесі бірнеше көздерден алынған осы орасан зор, күрделі және жылдам өсіп келе жатқан деректер жиынын талдауға мүмкіндік береді.

1. Талаптарға сәйкестігін растау (нормативтік құжаттар, техникалық шарттар және т.б.). Ұйым қызметінің көптеген процестерінде алынған сертификаттардың объективтілігін растау қажет.

2. Трансформация шешуге мүмкіндік береді берілген мәселені болжамды аналитиканы қолдану арқылы шешу [4].

Соңғы жылдары Kaspi Bank келесі инновациялық жобаларды жүзеге асырды: Интернет-бөлімше kaspi.kz, Терминалдық желі kaspi.kz, «Kaspi Бонус» бағдарламасы, «Kaspi Магазин», «Kaspi Red», «Kaspi Gold». Kaspi Gold Қазақстандағы ең танымал картаға айналды, оны 9 миллионнан астам адам пайдаланады. 2022 жылы, Kaspi.kz «Мемлекеттік қызметтер» сервисін іске қостым.

Бүгінгі таңда суперқолданбадағы мемлекеттік қызметтер бөліміне 7 миллионнан астам адам келеді Kaspi.kz [5]. Оның 6,5 миллионы күн сайын қосымшаға кіреді. Фридом Банк пайдаланушыларының шоғырлануына келетін болсақ, бұл көрсеткіш 1,5 миллионнан аз клиенттерді құрайды.

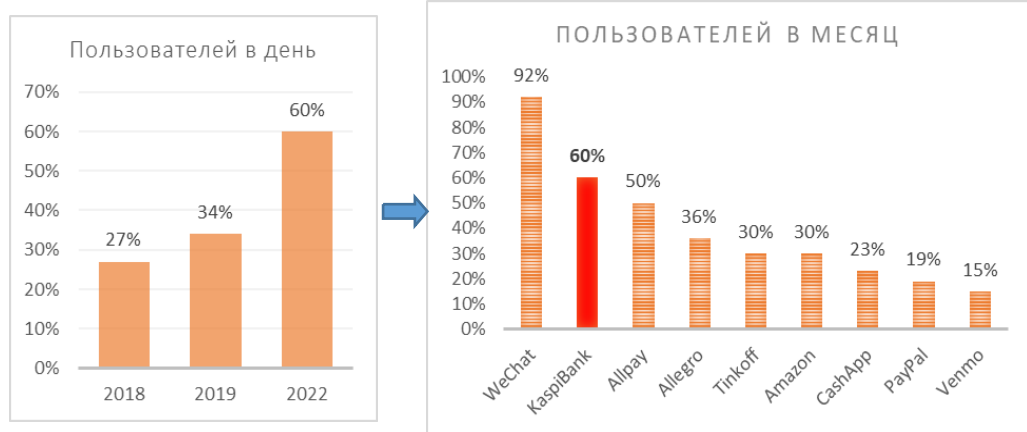
Осыған қарамастан, Фридом Банктің жетістігі даусыз, өйткені банктің келешегінде топтық компанияларды біртұтас экожүйеге жинау міндеті тұр. Фридом Банк бір ғана бизнес-экожүйенің бір бөлігі болып табылады.

Қазіргі уақытта бұл экожүйеге 8 ұйым кіреді – бұл келесі компаниялар:

- Freedom Broker;
- Freedom Bank цифрлық банкі;
- Freedom Insurance сақтандыру компаниясы – қазіргі уақытта автосақтандырудың ірі көшбасшысы болып табылатын;
- Freedom Life, негізінен азаматтардың өмірін сақтандыруға мамандандырылған.

1-суретте топтың 2023 жылға арналған өнім желісі көрсетілген.

Компаниялар тобының кәсіпорындарының бірі, Freedom Insurance қазірдің өзінде нарықтың жартысына жуығын қамтитын онлайн-сақтандырудың көшбасшысы бола отырып, «индустриялық стандартты» құрды, ал Freedom Finance Life активтер көлемі бойынша алғашқы үштікке кіреді және коронавирустан сақтандыру полисін бірінші болып әзірледі.

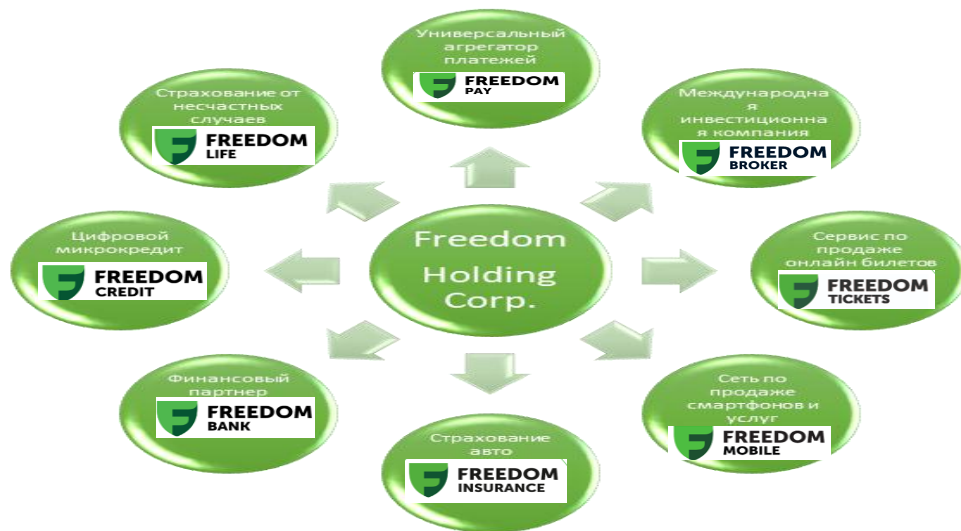

1 сурет - Суперқолданба арқылы пайдаланушылардың қатысу деңгейі Kaspi.kz Ескертпе – Дереккөз деректері негізінде құрастырылған [5].

Көрсетілетін қызметтердің кең спектрі мен қаржылық технологиялардың дамуы экожүйені дамытудың келесі маңызды факторы - жаһандық ауқымды болжайды.

Цифрлық экожүйелерді масштабтау жаңа буынның бәсекеге қабілетті және қауіпсіз цифрлық қаржы нарығының жоғары технологиялық дамуын жеделдету үшін әлеуетті бастамалардың болуын білдіреді.

Қазірдің өзінде цифрлық экожүйе бизнесті кеңейтуді көздейтін платформа ретінде құрылуда. Компанияның даму әлеуеті неғұрлым жоғары болса, соғұрлым инфрақұрылымдық және ұйымдастырушылық шектеулер аз болуы керек. Сонымен қатар, жүйені кеңейту үшін қаржы институтының тұрақты тұрақтылығы болуы қажет.

2 сурет – Бизнес-экожүйенің өнім түрлері Freedom Holding Corp.

Ескертпе – Дереккөз деректері негізінде құрастырылған [6].

Цифрлық экожүйелер қаржы нарығындағы бәсекелестік ландшафтты айтарлықтай өзгертті. Қазіргі уақытта банктік өнімдер мен цифрлық сервистер арасындағы шекараны табу қазірдің өзінде қиын.

Ірі қаржылық экожүйелерде кез келген ірі іздеу жүйелеріне қарағанда көбірек ақпарат бар, бұл негізінен төлем революциясын жасайды. Нарықта бірнеше ондаған миллион төлем қабілетті клиенттер үшін қызу бәсекелестік басталады. Осылайша, қазіргі уақытта екі бәсекелес экожүйенің дамуы: Каспий Банк және Фридом Банк белсенді фазаға өтуде. Нарықтағы осы екі ойыншы қаржы жүйесіне қатысты дәстүрлі көзқарастарды өзгерте отырып, жалпы қаржы нарығындағы цифрлық экожүйелердің мүлдем жаңа құбылысын алдын ала анықтай алады.

ӘДЕБИЕТ

1. Бакулина А.А. Финтехтің банк секторының қауіпсіздігіне әсері // «Экономика» халықаралық теориялық және ғылыми-практикалық журналы. Салықтар. Құқық». – 2020. – № 2. URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-finteha-na-bezopasnost-bankovskogo-sektora> (дата обращения: 21.09.2023)

2. Волгина Н.А. Еңбек нарығы және халықтың табысы: оқу құралы. – М.: «Бүркіт үкі» баспасы. – 2018. – 278 б.

3. Канардов И.В. Кейс-тестинг: қолдану практикасы және болашағы // Кәсіпорын персоналы. – «Финпресс» баспасы». – 2021. – № 12. – Б. 19-26.

4. Гозман О., Жаворонкова А., Рубальская А. Бойынша нұсқаулық МВА Ресейде және шетелде. – Мәскеу: Begin Group. – 2022. – 408 б.

5. Вдовин В.М., Суркова Л.Е. Қаржы-банк саласындағы ақпараттық технологиялар: Оқу құралы – М.: Дашков және К. – 2021. – 304 с.

6. Венделева М.А., Вертакова Ю.В. Менеджменттегі ақпараттық технологиялар: бакалаврларға арналған оқу құралы. – Люберцы: Юрайт. – 2020. – 462 б.

UDC 330.3:34(574)

Makhimov D.,
Master's student
«7M03103 – International relations»
Karagandy University of the name of
academician E.A. Buketov
Karaganda, Kazakhstan
e-mail: d_101112@mail.ru

KAZAKHSTAN'S INVESTMENT RENAISSANCE EXPLORING ECONOMIC AND LEGAL DYNAMICS

Annotation. This comprehensive article provides a detailed exploration of Kazakhstan's investment landscape, examining both the economic and legal dynamics shaping the country's evolving economy. The article begins by introducing the significance of investment in Kazakhstan and its growing importance in the global economy. It provides an overview of recent developments in investment and previews the main points to be discussed. The article then delves into the background of Kazakhstan's investment landscape, outlining its historical context and highlighting key sectors and industries that attract investment. It discusses recent policy changes and initiatives aimed at promoting investment, providing insights into the country's economic trajectory.

Subsequently, the article explores the economic factors driving investment in Kazakhstan, offering in-depth analysis and detailing the country's economic growth prospects and opportunities for investors. It also examines the challenges and risks that may impact investment, providing a nuanced understanding of the investment climate. The legal dynamics governing investments in Kazakhstan are thoroughly examined, covering the legal framework, challenges faced by investors, and recent legal reforms aimed at improving the investment climate.

The article offers insights into the complexities of navigating the regulatory environment and highlights the importance of transparency and consistency in legal practices.

Case studies and real-world examples of successful investment projects in Kazakhstan are provided, illustrating best practices and lessons learned. These examples underscore the potential impact of investment on the country's economic development and highlight the transformative opportunities available to investors.

In conclusion, the article summarizes the main findings and arguments presented, reiterating the significance of Kazakhstan's investment landscape in the context of global trends. It offers recommendations for policymakers, investors, and other stakeholders interested in participating in Kazakhstan's investment renaissance, emphasizing the importance of strategic investment, collaboration, and sustainable development.

Key words: investment, economic dynamics, legal framework, opportunities, challenges, growth prospects, policy reforms, global trends, sustainable development, economic diversification.

Introduction

Investment is a critical driver of economic growth and development, playing a pivotal role in shaping the trajectory of nations around the world. In recent years, Kazakhstan has emerged as a compelling destination for international investors, drawing attention with its strategic location, abundant natural

resources, and progressive economic policies. As the country embarks on a path of economic transformation, understanding the dynamics of investment in Kazakhstan is of paramount importance for stakeholders seeking to capitalize on emerging opportunities and navigate potential challenges.

Kazakhstan's recent developments in investment underscore its evolving role in the global economy. With a strong commitment to economic diversification and modernization, the country has embarked on ambitious initiatives to attract foreign capital and foster sustainable growth. From infrastructure projects to technological innovations, Kazakhstan is positioning itself as a hub for investment across various sectors, offering investors a unique blend of stability, opportunity, and potential returns.

In this article, we will delve into the economic and legal dynamics driving Kazakhstan's investment renaissance, exploring the key factors that shape the investment landscape and examining the opportunities and challenges facing investors. Through an in-depth analysis of Kazakhstan's investment climate, we aim to provide insights that will inform strategic decision-making and facilitate productive engagement in the country's burgeoning economy. From regulatory frameworks to sectoral opportunities, we will highlight the key considerations for investors looking to participate in Kazakhstan's journey towards sustainable development and prosperity.

Materials and Methods of Research

The primary materials utilized include government reports, policy documents, and legal statutes related to investment in Kazakhstan. These materials offer insights into the country's economic policies, legal frameworks, and regulatory environment. Secondary sources such as academic articles, research papers, and industry reports were consulted to supplement the analysis and provide a broader perspective on the topic. These sources offer expert opinions, empirical data, and case studies that enrich the discussion and contribute to a deeper understanding of Kazakhstan's investment dynamics.

The research methodology involved a systematic review of relevant literature and data sources, followed by critical analysis and synthesis of key findings. Information was gathered from reputable sources to ensure accuracy and reliability, and efforts were made to consider multiple perspectives and viewpoints.

Furthermore, qualitative analysis techniques, such as thematic coding and content analysis, were employed to identify recurring themes, trends, and patterns in the literature. This approach facilitated the organization and synthesis of information, enabling the articulation of coherent arguments and insights.

Discussion

Kazakhstan's investment landscape is intricately woven into its historical journey of economic development and transformation. Since gaining independence in 1991, Kazakhstan has undergone significant changes, transitioning from a centrally planned economy to a market-oriented one. This transition was marked by the privatization of state-owned enterprises, the liberalization of trade and investment policies, and the establishment of a conducive environment for foreign investors. Key sectors and industries play a vital role in attracting investment to Kazakhstan. The country's rich endowment of natural resources, including oil, gas, minerals, and agricultural land, has long been a magnet for foreign investment. The energy sector, in particular, has been a primary focus, with multinational corporations investing heavily in oil and gas exploration, production, and infrastructure projects. Additionally, sectors such as mining, agriculture, manufacturing, and telecommunications have also emerged as attractive investment opportunities, driven by Kazakhstan's strategic geographic location, skilled workforce, and potential for growth.

In recent years, Kazakhstan has implemented a series of policy changes and initiatives aimed at further promoting investment and fostering economic diversification. One notable example is the "Nurly Zhol" (Bright Path) program, launched in 2014, which aims to stimulate economic growth through infrastructure development and investment in key sectors such as transportation, energy, and agriculture. Moreover, the government has introduced various incentives and measures to attract foreign direct investment (FDI), including tax breaks, streamlined regulations, and investment promotion agencies to facilitate the investment process.

The economic factors driving investment in Kazakhstan are multifaceted and reflect the country's strategic advantages and emerging opportunities. Firstly, Kazakhstan's abundant natural resources, including oil, gas, minerals, and arable land, serve as a key attraction for investors seeking to capitalize on resource extraction and agricultural production. The country's energy sector, in particular, benefits from its significant reserves of oil and natural gas, making it an attractive destination for multinational energy corporations. Kazakhstan's strategic geographic location at the crossroads of Europe and Asia positions it as a vital transportation and logistics hub, offering access to lucrative markets in both regions. The country's extensive network of railways, roads, and ports facilitates the movement of goods and services, enhancing its appeal to investors looking to capitalize on regional trade opportunities.[1]

In addition to its natural resources and geographic advantages, Kazakhstan's commitment to economic diversification and modernization presents compelling opportunities for investors across various sectors. The government's emphasis on sectors such as agriculture, manufacturing, information technology, and renewable energy reflects a broader strategy to reduce reliance on oil revenues and foster sustainable growth.

Despite these opportunities, investors in Kazakhstan also face a range of challenges and risks that may impact their investment decisions. One such challenge is the country's dependence on oil and gas exports, which exposes it to volatility in global commodity markets and fluctuations in oil prices. Moreover, Kazakhstan's business environment is characterized by bureaucratic inefficiencies, corruption, and legal uncertainties, which can pose obstacles to investment and hinder business operations.

Geopolitical tensions and regional instability in neighboring countries pose security risks and could potentially disrupt investment activities in Kazakhstan. Furthermore, concerns about political stability, rule of law, and property rights may deter some investors from fully committing to long-term investment projects in the country.[2]

The legal framework governing investments in Kazakhstan is governed by a combination of domestic legislation and international agreements. The country's legal system is based on civil law principles, with statutes, decrees, and regulations forming the basis of the legal framework for investment. Kazakhstan offers foreign investors a range of legal structures for investment, including joint ventures, wholly-owned subsidiaries, and branches. The legal framework provides protections for investors' rights, including guarantees against expropriation, fair treatment, and the right to repatriate profits and capital.

Despite these legal protections, investors in Kazakhstan face several cons and challenges that may deter them from investing in the country. One major concern is the perception of corruption and bureaucratic inefficiency, which can complicate the investment process and increase transaction costs. Additionally, the enforcement of contracts and property rights can be inconsistent, leading to legal disputes and uncertainty for investors. Another challenge is the lack of transparency in the legal system, which can make it difficult for investors to navigate regulatory requirements and understand their rights and obligations. Moreover, Kazakhstan's legal system may lack the independence and impartiality necessary to ensure fair and effective dispute resolution, particularly in cases involving government entities.[3]

In recent years, Kazakhstan has undertaken a series of legal reforms aimed at improving the investment climate and addressing some of the challenges faced by investors. For example, the government has introduced measures to streamline business registration and licensing procedures, reduce administrative barriers, and enhance transparency in government decision-making. Furthermore, Kazakhstan has sought to strengthen its legal framework for investment through the adoption of international best practices and standards. The country has ratified numerous international treaties and agreements aimed at promoting investment protection and facilitating cross-border investment flows.

Despite these efforts, challenges remain, and further reforms may be necessary to address the underlying issues affecting the investment climate in Kazakhstan. By continuing to prioritize legal reforms and improve the rule of law, Kazakhstan can enhance its attractiveness as an investment destination and unlock its full economic potential.[4]

Investors considering Kazakhstan as a potential destination face a range of challenges and opportunities shaped by the country's unique economic and geopolitical landscape. Understanding these factors is crucial for making informed investment decisions and maximizing returns while mitigating risks.

One of the primary challenges facing investors in Kazakhstan is navigating the complex regulatory environment. Bureaucratic red tape, inconsistent enforcement of regulations, and opaque decision-making processes can create significant hurdles for businesses, leading to delays, increased costs, and uncertainty. Moreover, the country's legal system may lack transparency and independence, raising concerns about the protection of investors' rights and the enforcement of contracts.

Geopolitical risks also pose a significant concern for investors in Kazakhstan. The country's proximity to conflict-prone regions, such as the Middle East and Central Asia, exposes it to potential security threats and instability. Furthermore, geopolitical tensions between major powers, such as Russia, China, and the United States, can have spillover effects on Kazakhstan, impacting investment sentiment and market dynamics.

Despite these challenges, Kazakhstan offers a range of opportunities for investors across various sectors and regions. The country's rich endowment of natural resources, including oil, gas, minerals, and agricultural land, presents lucrative opportunities for investment in sectors such as energy, mining, and agriculture. Additionally, Kazakhstan's strategic location at the crossroads of Europe and Asia positions it as a key transportation and logistics hub, offering access to vibrant markets and trade routes.

Kazakhstan's commitment to economic diversification and modernization presents opportunities for investment in emerging sectors such as manufacturing, information technology, and renewable energy. The

government's focus on infrastructure development, innovation, and human capital investment creates a conducive environment for businesses looking to capitalize on growth opportunities in these sectors.

To mitigate risks and maximize returns in Kazakhstan, investors should adopt a strategic approach that balances opportunity with risk management. This may involve conducting thorough due diligence, diversifying investment portfolios, building strong local partnerships, and actively engaging with government stakeholders to navigate regulatory challenges. Additionally, staying informed about geopolitical developments and market trends can help investors anticipate risks and adjust their strategies accordingly.[5]

Real-world examples of successful investment projects in Kazakhstan serve as valuable illustrations of the country's potential and the opportunities it offers to investors. By examining these case studies, investors can gain insights into best practices, lessons learned, and the potential impact of investment on the country's economic development.

One notable example of a successful investment project in Kazakhstan is the Kashagan oil field development project. Located in the Caspian Sea, Kashagan is one of the largest oil fields discovered in the past few decades, with estimated reserves of over 13 billion barrels. The project, led by an international consortium of oil companies including Eni, ExxonMobil, Total, and others, represents a significant investment in Kazakhstan's energy sector. The Kashagan project highlights several best practices and lessons learned for investors in Kazakhstan. Firstly, the project demonstrates the importance of collaboration and partnership between international investors and the Kazakh government. The consortium worked closely with government authorities to navigate regulatory challenges, secure necessary permits, and ensure compliance with environmental and safety standards. The Kashagan project underscores the significance of long-term commitment and patience when investing in Kazakhstan. Despite facing numerous technical and logistical challenges, including harsh weather conditions and complex geology, the consortium persevered and successfully brought the project to fruition, showcasing the potential for large-scale investments in the country's energy sector.[6]

Moreover, the Kashagan project has had a transformative impact on Kazakhstan's economy, contributing to job creation, infrastructure development, and revenue generation for the government. The project has also spurred investment in supporting industries such as construction, transportation, and services, creating a multiplier effect that benefits the broader economy.

Overall, the success of the Kashagan project serves as a compelling example of the opportunities and rewards of investing in Kazakhstan's energy sector. By leveraging international expertise, fostering collaboration, and navigating challenges effectively, investors can make significant contributions to the country's economic development while realizing attractive returns on investment. This case study underscores the importance of strategic investment in key sectors to drive sustainable growth and prosperity in Kazakhstan.[7]

Conclusion

This article has explored the economic and legal dynamics shaping Kazakhstan's investment landscape, highlighting both the challenges and opportunities inherent in the country's evolving economy. Through an analysis of key factors driving investment, such as abundant natural resources, strategic location, and commitment to economic diversification, it is evident that Kazakhstan holds immense potential as an investment destination.

The significance of Kazakhstan's investment landscape extends beyond its borders, as global trends increasingly emphasize the importance of emerging markets and diversification of investment portfolios. With its strategic position at the crossroads of Europe and Asia, Kazakhstan offers investors access to vibrant markets, trade routes, and growth opportunities, making it a compelling option for those seeking to capitalize on emerging market dynamics. Moving forward, policymakers, investors, and other stakeholders interested in participating in Kazakhstan's investment renaissance should consider several recommendations. Firstly, there is a need for continued efforts to improve the country's business environment, enhance transparency, and strengthen the rule of law to attract and retain investment. This includes addressing regulatory hurdles, combating corruption, and promoting investor confidence through predictable and consistent policies.

Stakeholders should prioritize investments in key sectors with high growth potential, such as energy, mining, agriculture, manufacturing, and technology, while also exploring opportunities for diversification into emerging industries. Collaborative partnerships between government entities, private sector players, and international investors are essential for driving sustainable growth and maximizing the impact of investment on Kazakhstan's economy.

Furthermore, fostering innovation, supporting entrepreneurship, and investing in human capital are critical for unlocking Kazakhstan's full economic potential and ensuring long-term prosperity. By embracing a holistic approach to investment that balances risk with opportunity and prioritizes sustainable development,

Kazakhstan can position itself as a leading destination for investment in the region and contribute to global economic growth.

Kazakhstan's investment renaissance represents a compelling opportunity for stakeholders to capitalize on the country's economic potential, drive innovation, and foster inclusive growth. By embracing strategic investment, fostering collaboration, and addressing key challenges, Kazakhstan can chart a path towards prosperity and play a pivotal role in shaping the future of the global economy.

REFERENCE

1. «Kazakhstan Economic Update». World Bank, 2023.
2. «Investment Climate Statement - Kazakhstan." U.S. Department of State, 2022.
3. «Doing Business in Kazakhstan». World Bank Group, 2022.
4. «Kazakhstan 2030: Prosperity, Sustainability, and Inclusivity». Government of Kazakhstan, 2021.
5. «Foreign Direct Investment in Kazakhstan: Challenges and Opportunities». Kazakhstan Investment Promotion Centre, 2022.
6. «The North Caspian Project» – NCOC
7. «Current Challenges for the Kashagan Offshore Oil Field Project» - EURASIAN RESEARCH INSTITUTE

UDC 338.433.4: 339.138

Mohammad Hanif Ahmadi

undergraduate student

"7M04125 - Business Administration"

Kazakh National Agrarian Research

University, Almaty, Kazakhstan

mohammadhanifahmadi3@gmail.com

THE IMPACTS OF PUBLIC INVESTMENT IN AND FOR AGRICULTURE

Abstract. With the intensification of agriculture-focused policies in developing countries following recent dramatic changes affecting food prices and agricultural land use, decision makers in the allocation of public resources should have access to existing evidence of academic research on the impact of public investment related to support and support. agriculture. agriculture. The aim of this review paper is to synthesise the existing knowledge on the impact of public investment on agriculture and farming in developing countries, and to draw conclusions from this body of work to help guide policy and future research areas.

Key word: developments, Impact of public investments; agricultural public expenditure; government spending; agricultural growth; poverty reduction; nutrition.

Introduction. From the 1960s to the early 2000s, different policy flows, priorities and development paradigms in parts of the developing world created challenges for the agricultural sector and led to decline, recession or inappropriate investment in the sector. The focus on development in much of Africa and parts of Asia, such as post-independence industrialisation, has led governments to ignore investment in agriculture despite the prevailing ideology with significant public investment and public sector participation in the economy. The international community's belt tightening directives for developing countries in the 1980s is an element that is often emphasised in the structural adjustment era in debates not only about public expenditure cuts in social sectors but also about its implications for public spending. it also aimed at reducing investment in agricultural infrastructure and human resources for maintenance. Frustration with slow agricultural growth in some developing regions in the 1990s and early in the following decade led to a sustained decline coupled with an acceptably (and to some extent realistically) low level of fulfilment of agricultural investments by support agencies and governments. low levels of public investment in the sector.

The rationale for agricultural public investments: The basic rationale for the allocation of public resources to and for the agro-industrial sector derives from the basic rationale for direct general government investment and, indeed, the basic rationale underlying public sector intervention in the economy as a whole. While different schools of economics offer different rationales for why government should pursue policies that affect the economy, the most sound rationales, based on neoclassical economic theory, relate to two phenomena: economic inefficiencies caused by market failures that can be corrected. by involving the public sector (through public production, subsidies or regulation); and undesirable levels of inequality among the

poorest segments of society or excessively low materi This section focuses the rationale for public investment in support of the agricultural sector on these concepts and pillars.

Imperfect Information and Information Asymmetries. The problems of economic inefficiency arising from imperfect information are expressed through a special case of this phenomenon-asymmetric information. Information asymmetry arises when in some economic transactions one party has more information related to a particular exchange than the other. This asymmetry leads, for example, to inefficient production when market transactions for certain goods or services are not fulfilled because of unbalanced information. In the case of symmetric information, the same transactions will be supplied at a given price (also demanded) and will be favourable transactions for both the supplier and the applicant.

A classic situation where information asymmetry disrupts and reduces Markets Insurance, including agricultural insurance. Agriculture is the riskiest job, especially in developing countries, because of high and difficult to predict weather fluctuations, large price fluctuations due to global market conditions, and frequent sudden and sudden natural shocks. those caused by plant and animal diseases and pests. Given the high prevalence of the poorest peoples engaged in agriculture, these conditions correspond precisely to the type of producers who are least able to withstand risk. In this sense, the demand of agricultural producers for agricultural insurance should be generally high. Information problems are one of the main reasons for the absence or exhaustion of the agricultural insurance market. In terms of profitability, it is difficult for the insurer to set different premium prices for farmers who are more exposed to risk than those who are less exposed to negative stresses. This is because it would be very costly or impossible to obtain all the relevant information that allows insurers to determine farmers' risk profiles. Instead, the insurer sets a uniform premium based on the average farmer, which means that low-risk farmers often find such prices unattractive. This leads to negative selection of high risk farmers for the transaction, which in turn increases the average premium for the remaining (high risk) farmers, leading to another round of negative selection and so on. Thus, the insurance market is thinned by the asymmetric information problem, while low-risk farmers remain uninsured or even underinsured. at one time, it would have been tempting for both the farmer and the insurer to enter into a contract. [1]

In addition to the market effects of asymmetry of information about farmers' past risk profiles, the lack of information available to agricultural insurers about the sources of farmers' past risk behaviour (i.e. after receiving insurance), changes in farmers' incentives, similar deterrent market effects. Plant insurance can change farmers' behaviour to take more risk or put less effort into production activities, as they do not bear the potential cost of this behaviour. This altered behaviour in turn reduces the average contractual income for the insurer. In addition, the insurer is usually unable to impose a penalty for this behaviour on the farmer because of the difficulty in observing this behaviour and distinguishing which behaviour has occurred in obtaining insurance.

In developing countries, most agricultural credit is limited liability contracts. Under such contracts, agricultural credit markets may face the moral hazard and adverse selection problems faced by agricultural insurance markets. While previous and current governments have used the instrument of subsidies in public expenditure policies to increase the use of agricultural credit and insurance by agricultural producers, subsidies themselves cannot address the underlying problems of information asymmetry that led to the underutilisation of credit and insurance in the first place. . In contrast to the situation of underutilisation of inputs due to these externalities, as discussed earlier, subsidies in this case can, in principle, correct the market failure problem. Instead, there may be an important role that the public sector can provide in informing investment, such as in the case of neighbourhood productivity insurance. Regional income insurance is an alternative mechanism to mitigate the problem of unfavourable choice of insurance coverage and moral hazard. [2]

Another and increasingly popular method of providing agricultural insurance is weather-based index insurance, which uses meteorological information rather than a Change in Income to initiate payment. Again, public investment in data-in this case, quality weather data that weather sites collect over time and sufficient spatial accuracy for use in index-based agricultural insurance-usually improves efficiency.

Another, somewhat different type of information problem may also be relevant in the agricultural sector of developing countries. In contrast to the type of information problem in which the producer has low information, the farmer has information that is lower than that of the service seller. An example of this is agricultural extension. In this case, the technical advice provided by the extension agent to the farmer may not be fully informed about how useful it is in increasing that farmer's productivity or income. Thus, if the farmer believes that the extension services are useless due to lack of information, the farmer will be willing to pay him less than the value of the tip or nothing at all in an emergency situation. [3]

Imperfect Competition in Markets. Imperfect competition in the market can manifest itself in different ways. Thus, it can have a detrimental effect on efficiency in the economy or in a particular sector.

In the absence of rules to counter market behaviour, market dominant producers may produce products and set prices in such a way as to maximise producer surplus without obtaining efficient outcomes. Such market dominance may be achieved through the merger of two or more producers, collusion between producers, or the prevalence of cartelisation or the existence of large-scale economies of production (although in the latter case it is not imperfect competition). necessarily inefficient).

Economic inefficiency arising from monopolistic or oligopolistic concentration of market power is not as common a problem as other phenomena causing market failure in the agricultural sector of a developing country. In most low-income countries in Asia and Africa, most agricultural production comes from smallholder farmers. Even in Latin America, where large plantations are widespread, concentration of market power in primary agricultural production is not a major impediment to efficiency because (primary) agriculture is not self-sufficient, given key features of the sector such as spatial dispersion. easily concentrated in, for example, the production or service sectors.

However, problems of imperfect competition exist in the agricultural sector as well as in parts of the supply chain other than primary production. For example, agricultural traders may face limited or no competition in their transactions with farmers, especially with poor market information systems and transport infrastructure, which limits the extent to which farmers learn about market prices or may drive them to larger markets. or alternative traders. When a large company-a supermarket, grocery factory, or other large buyer-becomes the sole source of demand for farmers' produce and thus can exercise monopsonism, small farmers' bargaining power may also be limited by contract farming arrangements. capacity.

Both the farmer-trader relationship and government regulation of contract farming are very effective for small farms, and in their absence, alternatives can be significantly improved. However, consideration of the inefficiencies caused by limited supply chain competition in some cases emphasises the need for public policy intervention. As mentioned earlier, public investment in price and other market information systems, as well as in rural transport infrastructure, can create more competition between market intermediaries. For example, Minten and Kyle found that traders have higher margins on bad roads in the Democratic Republic of Congo. Regulatory policies that allow most farmers to honour a contract when faced with a single large buyer ensure that they do not abuse the opportunity for asymmetric bargaining (see, for example, Porter and Phillips-Howard for a review of contract farming schemes and related government policies).

REFERENCES:

1. Saeed, N., K. Hyder, and A. Ali. "The Impact of Public Investment on Private Investment: A Disaggregated Analysis." *Pakistan Development Review* 45 (4): 2006. p639–661.
2. Shiferaw, B., and S. Holden. "Soil Erosion and Smallholders' Conservation Decisions in the Highlands of Ethiopia." *World Development* 27 (4): 2009. p739–752.
3. Skees, J. R. "Challenges for Use of Index-Based Weather Insurance in Lower-Income Countries." *Agricultural Finance Review* 68 (1): 2008. p197–217.

УДК 336:4

Нурпеисова Л.С.

Экономика ғылымдарының кандидаты, профессор
«БВ14103-Менеджмент және маркетинг»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: Leila_1410@mail.ru

Ақбергенов Ә.Е.

Экономика ғылымдарының магистрі
«БВ14103-Менеджмент және маркетинг»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
e-mail: akbergenovking@gmail.com

ҰЙЫМДАР МЕН МЕНЕДЖМЕНТТЕГІ КОММУНИКАЦИЯЛАР

Аңдатпа. Бірлескен іс-әрекет барысында адамдар әртүрлі идеялармен, идеялармен, көзқарастармен, ұсыныстармен, біліммен, көзқарастармен алмасады. Мұның бәрін ақпарат ретінде қарастыруға болады, ал байланыс процесінің өзі ақпарат алмасу процесі ретінде ұсынылуы мүмкін. Ақпарат алмасу басқарушылық қызметтің барлық негізгі түрлеріне енгендіктен, біз коммуникацияны

байланыстырушы процесс деп атаймыз. Менеджердің қолындағы басқарудың маңызды құралдарының бірі-оның иелігіндегі ақпарат. Осы ақпаратты пайдалану және беру, сондай-ақ кері сигналдарды қабылдау арқылы ол бағыныштыларды ұйымдастырады, басқарады және ынталандырады.

Түйінді сөздер: байланыс, менеджмент, ақпарат, технологиялар, ресурстар.

Nurpeisova L.S.

Candidate of Economics, Professor
«6B14103-Management and marketing»
Ablai Khan KazUIRandWL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: Leila_1410@mail.ru

Akbergenov A.E.

Master of Economics
«6B14103-Management and marketing»
Ablai Khan KazUIRandWL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: akbergenovking@gmail.com

COMMUNICATION IN ORGANIZATIONS AND MANAGEMENT

Annotation. In the course of joint activities, people exchange various ideas, ideas, views, suggestions, knowledge, attitudes. All this can be considered as information, and the communication process itself can be represented as a process of information exchange. Precisely because the exchange of information is embedded in all major types of management activities, we call communication a connecting process. And one of the most important management tools in the hands of a manager is the information at his disposal. Using and transmitting this information, as well as receiving feedback signals, he organizes, directs and motivates subordinates.

Keywords: communication, management, information, technology, resources.

Байланыс-бұл ақпарат алмасу, нәтижесінде басшылық тиімді шешімдер қабылдау үшін қажетті ақпаратты алады және осы шешімдерді ұйым қызметкерлеріне жеткізеді. Егер қарым-қатынас нашар болса, шешімдер қате болуы мүмкін, қызметкерлер басшылықтың олардан не қалайтынын дұрыс түсінбеуі мүмкін немесе ақырында олар басшылықтың олардан не қалайтынын дұрыс түсінбеуі мүмкін немесе ақырында тұлғааралық қарым-қатынастар зардап шегуі мүмкін. тұлғааралық қатынастар зардап шегеді. Қарым-қатынастың тиімділігі көбінесе шешімдердің сапасын және олардың орындалуын анықтайды.

Менеджменттегі коммуникацияның маңыздылығын атап өтпеу қиын. Ұйымның мақсаттарына жетуіне көмектесу үшін менеджерлердің барлығы дерлік тиімді қарым-қатынасты қажет етеді. Егер адамдар ақпарат алмаса алмаса, олар бірлесіп жұмыс істей алмайды, мақсаттарды тұжырымдай алмайды және оларға қол жеткізе алмайды. Алайда, байланыс-бұл өзара тәуелді қадамдардан тұратын күрделі процесс. Осы қадамдардың әрқайсысы екіншісі біздің ойымызды түсінуі үшін қажет. Егерде әрбір қадамымызды біз абайсызда жасайтын болсақ және не істеп жатқанымызды ойламасақ, мағынасы жоғалуы мүмкін болуы шарт десек те болады. [1].

Зерттеулерге сәйкес, басшы жалпы уақытының 50% - дан 90% - на дейін қарым-қатынас жасауға жұмсайды. Бұл керемет естіледі, бірақ егер басшы мұны тұлғааралық қатынастардағы, ақпарат алмасудағы және шешім қабылдау процестеріндегі рөлдерін орындау үшін жасайды деп есептесек, түсінікті болады. жоспарлау, ұйымдастыру, ынталандыру және бақылаудың басқарушылық функцияларын айтпағанда. Себебі ақпарат алмасу біз коммуникацияны байланыстыру процесі деп атайтын барлық негізгі басқарушылық қызметтің ажырамас бөлігі болып табылады.

Менеджер ұйымның мақсаттарын тұжырымдау және оған жету үшін өзінің үш рөлін және төрт негізгі функциясын орындай отырып, ақпарат алмасу сапасы мақсаттарға жету деңгейіне тікелей әсер етуі мүмкін болады. Бұл тиімді қарым-қатынас жеке тұлғалардың да, ұйымдардың да табысы үшін маңызды екенін білдіреді.

Тиімсіз қарым-қатынас маңызды мәселе болып табылады. Жеке және ұйымдастырушылық деңгейдегі қарым-қатынас туралы терең ойлана отырып, біз тиімсіз қарым-қатынас жағдайларын азайтуды және жақсы және тиімді менеджер болуды үйренуіміз керек. Тиімді менеджерлер-тиімді коммуникаторлар деуге болады. Олар қарым-қатынас процесінің табиғатын түсінеді, ауызша және

жазбаша қарым-қатынас дағдыларына ие және қоршаған ортаның ақпарат алмасуға қалай әсер ететінін түсінеді.

Қарым-қатынас қажетті жауап алу мақсатында бір адамнан екінші адамға идеяларды, фактілерді, пікірлерді, сезімдерді немесе қабылдауларды, сезімдер мен көзқарастарды ауызша немесе басқа жолмен беру арқылы жүзеге асады.

Қарым-қатынас процесін қарастырған кезде, адамның қарым-қатынасы жағдайында ақпараттың қалай берілетіні ғана емес, сонымен бірге оның қалай қалыптасатыны, нақтыланатыны және дамитыны да маңызды екенін есте ұстаған жөн. Байланыс пен ақпарат әртүрлі, бірақ бір-бірімен байланысты нәрселер. Қарым-қатынас хабарланатын нәрсені де, оның қалай жеткізілетінін де қамтиды. Қарым-қатынас процесін қарастырған кезде, адамның қарым-қатынасы жағдайында ақпараттың қалай берілетіні ғана емес, сонымен бірге оның қалай қалыптасатыны, нақтыланатыны және дамитыны маңызды екенін есте ұстаған жөн. Байланыс пен ақпарат әртүрлі, бірақ бір-бірімен байланысты нәрселер. Қарым-қатынас ненің жеткізілетінін де, осы "ненің" қалай жеткізілетінін де қамтиды.

Қарым-қатынас жасау үшін кем дегенде екі адам қатысуы керек. Сондықтан қатысушылардың әрқайсысының келесі қабілеттерінің барлығы немесе кейбіреулері болуы керек: Көру, есту, жанасу, иіс сезу және дәм сезу. Тиімді қарым-қатынас барлық қатысушылардан белгілі бір дағдылар мен дағдыларды талап етеді. [2].

Қарым - қатынасты тек ақпаратты жіберу және қабылдау ретінде қарастыруға болмайды, өйткені бұл екі адамның қарым-қатынасы, олардың әрқайсысы белсенді субъект болып табылады-өзара ақпарат ортақ әрекетті орнатуды білдіреді. Сондықтан қарым-қатынас процесінде ақпараттың қозғалысы ғана емес, сонымен бірге белсенді ақпарат алмасу жүреді.

Адамның нақты ақпарат алмасуында ақпараттың мағынасы қарым-қатынастың әрбір қатысушысы үшін ерекше рөл атқарады, өйткені адамдар жай ғана сөз алмасып қана қоймай, парасаттылықты дамытуға ұмтылады. Бұл ақпарат қабылданып қана қоймай, түсініліп, ассимиляцияланған жағдайда ғана мүмкін болады.

Ұйымдар өздерінің сыртқы ортасының құрамдас бөліктерімен байланысу үшін әртүрлі құралдарды пайдаланады. Олар қолданыстағы және әлеуетті тұтынушылармен жарнамалық және басқа жарнамалық бағдарламалар арқылы байланысады. Қоғамдық қатынастарда белгілі бір имиджді, ұйымның имиджін жергілікті, ұлттық немесе халықаралық деңгейде құруға басымдық беріледі. Ұйымдар мемлекеттік ережелерді сақтауы және осы міндетті орындауы керек. Ұйымдар өздерінің сыртқы ортасының құрамдас бөліктерімен байланысу үшін әртүрлі құралдарды пайдаланады. Олар қолданыстағы және әлеуетті тұтынушылармен жарнама және сатуды жылжытудың басқа бағдарламалары арқылы байланысады. Қоғаммен байланыс белгілі бір имиджді, ұйымның имиджін жергілікті, ұлттық немесе халықаралық деңгейде құруға үлкен мән береді.

Ақпарат алмасу идеяны тұжырымдаудан немесе ақпаратты таңдаудан басталады. Жіберуші қандай мағыналы ой немесе хабарлама алмасатынын өзі шешеді. Оның міндеті-ақпаратты жобалау және кодтау, содан кейін оны процестің басқа қатысушыларына беру. Өз идеяңызды дұрыс және мұқият тұжырымдау, оны алушы үшін қызықты және тартымды болатындай етіп нақтылау өте маңызды. Бұған дейін жіберуші байланыс процесінің бөлігі ретінде анықталуы керек. [3].

Айта кету керек, идея әлі сөзге аударылмаған немесе ақпарат алмасуға болатын басқа формада қабылданбаған. Жіберуші алмасатын ақпарат қандай формада болуы керектігін әлі шешкен жоқ. Биржаның тиімді болуы үшін көптеген факторларды ескеру қажет.

Қабылдау мен қарым-қатынас арасында байланыс бар. Бағыныштысын дамуға және жетілдіруге болатын, сондықтан өнімділікті бағалау туралы ақпаратты қажет ететін тұлға ретінде қарастыратын менеджердің осы тақырып бойынша мазмұнды талқылау үшін жақсы және жағымды идеялары болуы мүмкін. Өзінің қарамағындағыларды түзету мен басшылықты күтіп отырған балалар ретінде көретін менеджер осы көзқараспен бірге келетін жағымсыз сындарды қабылдауы мүмкін.

Ақпараттық процестер жаһандық сипатқа ие, бірақ олар орын алатын елде ұлттық ерекшелікке ие. Қазақстанда бұқаралық ақпарат құралдарының жаңа жүйесі егемендікті иемденумен біріктірілді. Телекоммуникация және хабар тарату саласындағы монополия жойылды. Жаңа медиа ұйымдардың, жеке акционерлік бұқаралық ақпарат құралдарының және телерадиокомпаниялардың пайда болуы ақпарат көздері мен хабар тарату алмасуларына үнемі мұқтаж медиа нарыққа жылдам әрі оңай қол жеткізуге мүмкіндік берді.

Қазіргі уақытта елімізде ұялы телефондар нарығы белсенді дамып келеді. 2022 жылдың басына қарай елімізде 24 миллион ұялы телефон абоненті болды (2022 Жылы Қазақстанда). 4 Мамырда бұл көрсеткіш 16,73 миллионды құрады).

Қазақстанда, тез Емесинтернет пайдаланушыларының саны. Илья 2000-2009 жылдар аралығында қазақстанда интернетті пайдаланушылар саны ерoт үшін 70 мыңнан 2,3 миллионға дейін (30 жолға өсу). 2020 жылға қарай интернетті пайдаланушылар саны 3,5 миллионды құрады. 2022 жылдың басында елде 8,7 миллион интернет пайдаланушысы болды.

Қазіргі уақытта Бүкіл әлемде Жаңа БАҚ және әсіресе әлеуметтік желілер қарқынды дамып келеді, Ал Қазақстан да бұл ерекше құбылыс емес. «Facebook», әлемдегі ең көп қолданылатын әлеуметтік желілердің бірі, «Google» іздеу жүйесінде кең таралған іздеу сұранысы болып табылады. «Intenews Kazakhstan» компаниясының атқарушы директоры М.Елшібаеваның айтуынша: "егер ресейлік интернет қолданушылары" «Одноклассники» және «Вконтакте» сияқты әлеуметтік желілерді ұнатса, қазақтар «Facebook» пен «менің Әлемім» атты желілерін қалайды. Ал қазақ Тілі-Facebook желісінде ең көп қолданылатын төрт тілдің біріне жатады. (1).

Елдегі алғашқы кабельдік теледидар желілері сексенінші жылдардың соңында құрылды. Қазіргі уақытта кабельдік теледидар желілерінің 146 операторы елімізде, негізінен облыс орталықтары мен еліміздің ірі қалаларында кабельдік теледидар қызметтерін ұсынады. Елде кабельдік теледидар жүйесінің қарқынды дамуы байқалады, абоненттерге 100-ден астам арна ұсынылады. 2021 Жылдың Наурыз айында Қазақстанда «Кабельді Теледидар Операторларының Қауымдастығы» құрылды.

Қазақстан ТМД-ның Орталық Азия мемлекеттері арасында бірінші болып цифрлық теледидарды, телевизиялық сигналдарды берудің мультимедиялық спутниктік жүйесін пайдалана отырып, озық технологияларды пайдалана отырып, хабар таратуды бастады.тікелей телехабар тарату жүргізіледі.

Бүгінгі таңда елімізде жетекші рөлді компьютерленген байланыс желілері атқарады, олар біздің өмірімізге әртүрлі бағыттарда, жекелеген штаттарда, аймақтарда, трансұлттық деңгейде енгізіліп, функциялары жиі салыстырылатын кең байланыс желісін құрайды. [3].

Халықаралық бағдарламалармен бәсекелесуге қабілетті ұлттық радио және теледидар бағдарламаларын дайындау тенденциясы барған сайын айқын бола түсуде, өзінің байланыс спутнигін ұшыру бүкіл ел бойынша тікелей теледидарлық хабар таратуға мүмкіндік береді, мамандандырылған кабельдік теледидар қызметтері құрылуда, цифрлық және интерактивті хабар тарату біртіндеп енгізілуде, Интернет белсенді дамуда деп айта аламыз.

Реттеудің күшті саяси тенденциясы, елдің жаһандық хабар таратуды қабылдауды кеңейтуге ашықтығы және теледидар жүйелерін коммерцияландыру интеграциялық процестерді жеделдетуге ықпал етеді, бұл өз кезегінде ақпараттық нарықтың жаңа қатысушыларының бәсекеге қабілеттілігін арттырады.

Ақпараттық Қызметтер нарығының қалыптасуы, Қазақстанда әртүрлі операторлар мен медиа-компаниялар желілерінің және жаңа телерадио арналарының пайда болуы елдегі заманауи бақ-тың даму перспективаларына әсер ететін факторлар болып табылады. Егер қоғам коммуникация мен экономиканың жаһандануы жағдайында, жаңа ақпараттық технологиялар мен ең заманауи бұқаралық ақпарат құралдарының белсенді дамуымен өзіндік ерекшелігін сақтаса, әр түрлі елдер мен аймақтарды модернизациялау сәтті бола алады.

ӘДЕБИЕТ

1. Джалилова А. Эксперты говорят о революции в сфере массовой коммуникации // Панорама, 2020, 1 октября- С. 3.
2. Государственная программа развития цифрового телерадиовещания в Республики Казахстан на 2015-2030 годы.
3. Брэдик У. Менеджмент организации- М.: Инфра-М, 2018.- 336 с.

**Vanessa Perry¹,
Назгуль Газизоллаевна Айдаргалиева²**

^{*1} Стратегиялық менеджмент және мемлекеттік саясатының маркетинг профессоры, Джордж Вашингтон Университетінің Бизнес мектебі, Вашингтон, АҚШ
e-mail: vperry@gwu.edu

^{*2} PhD, «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» КеАҚ Астана, Қазақстан
e-mail: naz_aidar@mail.ru

ТҰТЫНУШЫЛАРДЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ МЕН НЕСИЕ МӘСЕЛЕСІ

Түйін: Тұтынушылардың жалпы қаржылық және экономикалық білімі, қаржылық сауаттылық мәселелері – несиелік шешім қабылдау үй сатып алу үшін және қаржылық және несиелік принциптерді білуі мен несие рейтингін асыра бағалау тенденциясы арасындағы байланыс мәселелері осы мақалада қарастырылған.

Тірек сөздер: қаржы, несие, тұтынушы, сауаттылық, пайыз

**Vanessa Perry¹,
Назгуль Газизоллаевна Айдаргалиева²**

^{*1} Профессор маркетинга, стратегического менеджмента и государственной политики Школы бизнеса Университета Джорджа Вашингтона, Вашингтон, США
e-mail: vperry@gwu.edu

^{*2} PhD, НАО «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева», Астана, Казахстан
e-mail: naz_aidar@mail.ru

ФИНАНСОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ И ПРОБЛЕМЫ КРЕДИТА

Аннотация: Связь между общими финансово-экономическими знаниями потребителей, финансовой грамотностью - принятием кредитного решения при покупке дома, знанием финансово-кредитных принципов и склонностью к завышению кредитного рейтинга обсуждается в этой статье.

Ключевые слова: финансы, кредит, потребитель, грамотность, процент.

**Vanessa Perry¹,
Nazgul Aidargaliyeva²**
^{*1} Professor of marketing, strategic management and public policy George Washington University, School of Business, Washington, USA
e-mail: vperry@gwu.edu

^{*2} PhD, NJC «L.N. Gumilyov Eurasian National University», Astana, Kazakhstan
e-mail: naz_aidar@mail.ru

FINANCIAL LITERACY OF CONSUMERS AND CREDIT PROBLEMS

Abstract: The relationship between general financial and economic knowledge of consumers, financial literacy - credit decision-making for buying a house and knowledge of financial and credit principles and tendency to overestimate credit rating is considered in this article.

Key words: finance, credit, consumer, literacy, interest

Соңғы жылдары зерттеушілер мен саясаткерлер үшін қаржылық сауаттылықтың маңыздылығы арта түсті. Саясатқа қатысты пікірталастардың басым бөлігі тұтынушыларды оқытуға және заң шығарушыларды мемлекеттік мектептердің оқу бағдарламаларына қаржылық сауаттылықты енгізуге шақыруға арналды. Осы саладағы зерттеулер тұтынушылардың қаржылық білімінің қаншалықты жетіспейтінін және оның салдарын өлшеуге бағытталған ғылыми мақалалар бар [1]. Қазіргі кезде

ипотекалық қарыз алушылардың шамамен 50%-ы несиелерімен байланысты пайыздық мөлшерлемелерді түсінбейді.

Бірнеше зерттеулер сонымен қатар тұтынушылардың қаржылық білімін жауапты қаржылық мінез-құлықпен байланыстырды. Мысалы, Чанг пен Ханна (1992) қаржылық ақпарат деңгейінің жоғарылауы тиімдірек шешімдер қабылдауға әкелетінін анықтады. Хогарт пен Хилгерт (2002) және Хилгерт, Хогарт және Беверли (2003) қаржылық жағынан жақсы хабардар тұтынушылар өздерін қаржылық жағынан жауапты тәсілдермен ұстауға бейім екенін анықтады [2]. Сол сияқты, Перри мен Моррис (2005) қаржылық білімі жоғары тұтынушылардың бюджетке, үнемдеуге және болашақты жоспарлауға бейім екенін анықтады. Бұл зерттеу тұтынушылардың қаржылық және несиелік принциптерді білуі мен несие рейтингін асыра бағалау тенденциясы арасындағы байланысты зерттейді.

Алдыңғы зерттеулер өз бетінше бағаланатын несие рейтингтерін зерттеді [1]. Кейбір ғалымдардың (Ards, Ha, and Myers 2006; Ards and Myers 2001; Betsey 2006; Courchane, Gailey, and Zorn 2008). Ards and Myers (2001) және Betsey (2006) мәліметтері бойынша афроамерикалық тұтынушылар өздерінің несиелік рейтингтерін пропорционалды түрде төмендетеді [2].

Тұтынушылардың негізгі қаржылық және экономикалық қағидалар туралы жиі қате ақпараттанатынын көрсететін айтарлықтай дәлелдер бар.

Тұтынушылардың жалпы қаржылық және экономикалық қағидаттар туралы – үй сатып алу және зейнетке шығуды жоспарлау сияқты маңызды шешімдер қабылдау үшін қажет ақпарат туралы білмейтінін немесе қате ақпараттандыратынын көрсететін айтарлықтай дәлелдер бар [3]. Бұл мәселеге соңғы уақытта өте жоғары нарықтағы қарыз алушылардың өздері көтере алмайтын ипотеканы алуы туралы алаңдаушылықтың нәтижесінде көбірек назар аударылды. Несиелік ұпайлар белгілі бір уақытта несиелік тәуекелді өлшеуге арналған және болашақ төлем тәртібін болжау үшін несиелік есеп беру агенттіктерінде сақталатын тұтынушылық несие есептеріндегі ақпаратты пайдаланатын үлгілерге негізделген. Несие берушілер несиелік шешім қабылдауға көмектесу үшін несиелік ұпайларды пайдаланады, дегенмен әрбір несие беруші қолайлы деп санайтын тәуекел деңгейі бойынша әр түрлі болуы мүмкін және бұл тіпті несиелердің әртүрлі түрлері үшін де әртүрлі болуы мүмкін. Жоғары ұпайлар несиелік тәуекелдердің төмендігін немесе жоғары несие сапасын көрсетеді, дегенмен барлық несие берушілер бірде-бір шектік балл пайдаланбайды.

Пікірлер мен шешім қабылдаудағы біржақтылыққа қатысты алдыңғы зерттеулер адамдар өздерінің білімдеріне тым сенімді болатынын көрсетті. Шамадан тыс сенімділік салдарынан адамдар көбіне олардан гөрі көбірек білетініне сенеді және бұл жағымсыз салдарға әкелуі мүмкін. Мысалы, алдыңғы зерттеулер тым сенімділік шешім қабылдауға әсер ететінін көрсетті, себебі ол адамдардың басқа шешімдерге қатысты өз пайымдауларына артық салмақ түсіреді.

Бұл зерттеудің мақсаты тұтынушылардың өздерінің несиелік рейтингі бойынша өзін-өзі бағалауына тым сенімділігін тексеру болды. Біздің зерттеу сұрақтарымыз: тұтынушылар өздерінің несиелік рейтингтерін асыра бағалауы қаншалықты ықтимал? Несие рейтингтерін асыра бағалайтын тұтынушылардың несие сапасының дәлірек бағасы бар тұтынушылардан қандай айырмашылығы бар? Кредиттік рейтингті асыра бағалау мен бюджеттеу, үнемдеу немесе инвестициялау сияқты қаржылық мінез-құлық арасында байланыс бар ма?

Шамадан тыс сенімділік әсері адамның тапсырмаға байланысты қиындық дәрежесін бағалай алмауынан туындауы мүмкін. Тұтынушының несиелік рейтингі контекстінде тым сенімділік тұтынушының жақсы несие алу және оны сақтау қаншалықты қиын екенін білмеуінен болуы мүмкін. Бірнеше зерттеушілер оның негізгі психологиялық себептерін және шешім қабылдаушылардың пайымдауларын калибрлеуді жақсарту жолдарын ашуға тырысты [4]. Сол сияқты, Гриффин мен Тверский (1992) пайымдаулар көбінесе сыртқы ақпаратқа негізделген базалық мөлшерлемелер немесе ықтималдықтар емес, жеке оқиғалар туралы сенімдерге негізделеді деп болжайды [5]. Бұл біздің жағдайда тұтынушылардың несие сапасы және оның қандай болуы керектігі туралы сезімдері немесе сенімдері болуы мүмкін, бірақ бұл сезімдерді несиелік рейтинг агенттіктері пайдаланатын айнымалы мәндерге салыстыра алмайтындығын білдіреді. Осылайша, бұл серімдер тым сенімділікке әкеледі, бұл өз кезегінде олардың несие қабілеттілігін немесе несие сапасын асыра бағалауға әкеледі.

Артық сенімділік туралы әдебиеттердегі алдыңғы зерттеулер де тым сенімділік туралы пікірлердің әсерін зерттеді. Мысалы, тұтынушылардағы тым сенімділік «жеңімпаздардың қарғысына» әкелетінін және қаржы нарығындағы сауда- саттықта азырақ пайда әкелетінін анықтады. Олар жана кәсіпорында табысқа жету мүмкіндігін асыра бағалап, нарық бағасын дұрыс бағамдамағандықтан және қаржылық шығындарға әкелетінін түсінбеді. Осы зерттеуде біз несиелік рейтингтерді асыра бағалау мен бюджетті құру, үнемдеу және инвестициялау сияқты қаржылық мінез-құлық арасындағы байланысты қарастырамыз.

Тұтынушылардың қаржылық білімі олардың табысы мен білім деңгейімен байланысты. Американдық ғалымдардың зерттеулерінде нәсіл мен этникалық, қаржылық сауаттылық және қаржылық нәтижелер арасындағы байланыс қарастырылған [1]. (Ards and Myers 2001; Betsey 2006; Courchane, Gailey, and Zorn 2008; Perry and Morris 2005). Мысалы, Perry and Morris (2005) бойынша білімнің қаржылық мінез-құлыққа әсері нәсілге немесе этникалық тегіне байланысты өзгеруі мүмкін. Бұл зерттеу бұл демографиялық сипаттамалардың тұтынушының өзінің несиелік рейтингін асыра бағалауға бейімділігімен байланысы бар-жоғын тексереді.

Шамадан тыс сенімділік пайымдауға бейімділік ретінде сипатталды, өйткені адамдар, әсіресе қиын тапсырмаларды орындағанда, өз білімін немесе орындау қабілеттерін төмендетпеуден гөрі асыра бағалауға бейім болады. Осылайша, біз несиелік рейтингтердің анық емес және мүмкін күрделі сипатына байланысты тұтынушылар нашар және шектен тыс сенімділік танытады деп күтеміз. Біз тұтынушылардың шешім қабылдаушыларының несиелік рейтингке қатысты пайымдаулар кезінде артық бағалауға бейім болуын ұсынамыз. Сонымен қатар, біз өз несиелік рейтингтерін төмендететін тұтынушылардың басқа тұтынушылардан білім, білім алу және демографиялық сипаттамалары бойынша ерекшеленуін ұсынамыз. Біз сондай-ақ несие рейтингін асыра бағалау жауапты қаржылық шешім қабылдауға теріс әсер етуі мүмкін екенін ұсынамыз.

Адамның несиелік рейтингін асыра бағалаудың мінез-құлықтың да байланысты. Егер тұтынушының қаржылық сауаттылығы болса несие алудың дұрыс емес екендігін, өзін-өзі бағалауы несие алудан бас тартып, «жаман» қаржылық оқиғаны бастан кешірмеуді немесе ипотека бойынша жылдық пайыздық мөлшерлеменің жоғарылау ықтималдығының артуына әкелетін кейбір дәлелдерді табады. Біз өз несиелік рейтингтері туралы қате сенімдері бар адамдардың несиелік проблемаларды ұшықтыруы мүмкін бюджетке, үнемдеуге немесе инвестициялауға бейімділігі аз болуын байқадық.

Тәуелсіз айнымалыларға жалпы қаржылық білімнің өлшемдері, қаржылық білімнің көзі, қаржылық менеджменттің мінез-құлқы жатады. (яғни, бюджеттеу және үнемдеу/инвестициялау) және демографиялық сипаттама. Қаржылық мінез-құлық екі айнымалымен анықталады. Бұл сондай-ақ тұтынушылардың бюджетті қаншалықты түсінетіндігінде және әрбір жалақыдан үнемдеуді білуінде.

Несие рейтингтерін асыра бағалайтын бұл адамдардың табыстары төмен, формальды білімі аз, үйлеріне иелік ету ықтималдығы аз. Тұтынушылардың жалпы қаржылық нарықтарда тәжірибесі аз болуы мүмкін және бұл өз кезегінде олардың несиелік рейтингін асыра бағалауға бейімділігіне әсер етеді. Біз сондай-ақ қаржылық тәжірибенің нашарлығы болса да, ресми қаржылық оқыту және басқалардан үйрену асыра бағалауға бейімділікке әсер етпейтінін байқаймыз. Несие рейтингін асыра бағалайтындар экономика мен қаржы нарығының негізгі қағидалары туралы жалпы білімдері төмен болады.

Сонымен қатар, несие рейтингтерін асыра бағалайтын тұтынушылар бюджетке түсу және үнемдеу/инвестициялау ықтималдығы аз. Қорытындылай келе, несие рейтингтерін асыра бағалау ішінара қаржылық жетіспеушіліктің функциясы болып табылады. Осы деректерді пайдалана отырып, себеп-салдар байланысы туралы қорытынды жасау қиын болса да, несие рейтингін асыра бағалаған адамдар қаржыны басқаруға аз көңіл бөледі. Сондай-ақ, бұл адамдарда несиелік ақаулардың болуының себебі бюджетті сақтамаудың немесе үнемі үнемдеудің нәтижесі болуы мүмкін және алдыңғы зерттеулерге сәйкес келеді. Осы қорытындыларды ескере отырып, саясат жасаушылар мен тұтынушыларды қорғаушылар үшін тұтынушыларды несиелік есептің көшірмесін алу арқылы Әділ және дәлме-дәл несиелік транзакциялар актісінің талаптарының артықшылығын пайдалануға және олардың несие рейтингіндегі өзгерістерден хабардар болуға ынталандыру өте маңызды. Бұл тұтынушының несие сапасына өзіндік бағалауының дәлдігін арттыратыны сөзсіз. Шешім қабылдау және шешім қабылдау әдебиетіндегі бірнеше зерттеулер кері байланыс тым сенімділікті төмендететінін анықтады (Arkes et al. 1987; Mahajan 1992).

Қаржылық сауаттылық бойынша білім берумен айналысатын саясаткерлер мен тұтынушылар ұйымдары осы мінез-құлықты ілгерілету үшін мемлекеттік қызмет көрсету науқанының стратегияларын және басқа да әлеуметтік маркетинг тәсілдерін пайдалана алады.

Бұл тұжырымдардың тағы бір нәтижесі қаржылық білімнің жан-жақты болуы болып табылады. Осы нәтижелерге сәйкес, қаржылық және экономикалық принциптер туралы жалпы білім өз несиелік рейтингтері туралы пайымдаулардың дұрыстығына байланысты және олардың екеуі де жинақтау және инвестициялау сияқты қаржылық әрекеттермен байланысты.

Әрі қарайғы зерттеулер қаржылық мінез-құлық пен нәтижелерге қаржылық білімнің қандай түрлері көбірек әсер ететінін зерттеу керек. Бұдан басқа, болашақ зерттеулер тұтынушылардың несиелік рейтингтерді қаншалықты түсінетінін және несиелік рейтингтер туралы білімнің қаржылық шешімдерге қалай әсер ететінін тексеруі керек.

ӘДЕБИЕТ (REFERENCES)

1. Ards, Sheila and Samuel Myers. 2001. The Color of Money: Bad Credit, Wealth, and Race. *American Behavioral Scientist*, 42 (2): 223–239.
2. Arkes, Hal R., Caryn Christensen, Cheryl Lai, and Catherine Blumer. 1987. Two Methods of Reducing Overconfidence. *Organizational Behavior and Human Performance*, 39 (1): 133–144.
3. Biais, Bruno, Denis Hilton, Karine Mazurier, and Se’bastien Pouget. 2005. Judgmental Overconfidence, Self-Monitoring, and Trading Performance in an Experimental Financial Market. *The Review of Economic Studies*, 72 (251): 287–312.
4. Braunstein, Sandra and Carolyn Welch. 2002. Financial Literacy: An Overview of Practice, Research, and Policy. *Federal Reserve Bulletin*, 88 (11): 445–457.
5. Camerer, Colin and Dan Lovallo. 1999. Overconfidence and Excess Entry: An Experimental Approach. *American Economic Review*, 89 (1): 306–318.

UDC 338.433.4: 339.138

Shirzai Omid
undergraduate student
"7M04125 - Business Administration"
Kazakh National Agrarian Research
University, Almaty, Kazakhstan
omidshirzai954@gmail.com

**DEVELOPMENT AND ADAPTATION OF THE MARKETING
STRATEGY OF MODERN AGRIBUSINESS ENTERPRISES**

Abstract: This article explores the dynamic landscape of marketing strategies within the agribusiness sector. With the evolving consumer preferences, technological advancements, and global market dynamics, agribusiness enterprises are compelled to adapt and innovate their marketing approaches. This article investigates the development and adaptation of marketing strategies in modern agribusiness enterprises, examining key trends, challenges, and best practices

Key words: Modern Marketing, Development, Strategy, Modern, Agribusiness,

Introduction. A modern marketing plan helps to keep the agribusiness in a better position to react to unexpected. It helps to identify the marketing mix. Marketing plan clarifies the keys of marketing elements of your agribusiness and as well maps out objectives, directions and activities for the agribusiness and its employees.

Modern Marketing in the agribusiness is the activity, set of institutions, and processes for creating, communicating, delivering, and exchanging offerings that have value for customers, clients, partners, and society at large

A modern marketing strategy is important because It helps you understand your customers’ needs and better communicate your offerings

Introduction to modern marketing in agribusiness management principles and skills in the context of the four functions of management: Planning, organizing directing, and controlling

Modern Marketing research is charged with helping to reduce the level of uncertainty with which marketing managers must cope

Marketing research is a form changing activity in that it takes facts and figures and other types of raw data and converts this to information, in which form it is useful to decision makers.

It also sets a clear direction for your department and unifies marketing activities, so everyone works toward the same goal

It helps you understand your customers’ needs and better communicate your offerings

Helps to keep the agribusiness in a better position to react to unexpected

In essence, the strategic decisions of agribusiness managers must be based on internal considerations of costs, technology, risks, financial planning, and managerial resources, as well as external considerations of synergies, differentiation, market positioning, and marketing strategies

Agribusiness strategy implementation is the process of exacting the plans and actions that aim to achieve the goals and objectives of an agribusiness

Agricultural modern marketing is a process which starts with a decision to produce a saleable farm commodity, involves all the aspects of market structure or system, both financial and institutional, based on

technical and economic considerations, and includes pre- and post-harvest operations, assembling, grading, storage

Agribusiness management refers to. It encompasses a wide range of topics, including supply chain management, value-addition, marketing, distribution entrepreneurship, microfinance, among other things. [1]

These marketing activities or businesses are basically necessary and productive; that is, they create form utility, place utility, time utility, and possession utility. Marketing involves many functions: an exchange function such as buying or assembling, and selling; a physical function such as storage, transportation and processing; and facilitating functions such as standardization, financing, risk bearing and market intelligence. Along the marketing chain many institutions are also involved: merchant middlemen such as wholesalers and retailers; agent middlemen such as brokers and commission men; speculative middlemen; processors and manufacturers; and facilitative organizations.

The activities along the marketing chain are, in many cases, necessary. However, efficiency – both in terms of operational and pricing efficiency – can be improved at each step. The objective of operational efficiency, in general, is the reduction of marketing costs while the objective of pricing efficiency is to fully represent consumers' preferences, direct resources to their best uses, and coordinate selling and buying activities. Promoting agribusiness marketing, therefore, is promoting efficiency along the marketing chain. In an effort to improve marketing efficiency, some important characteristics of agricultural production and marketing need to be understood. The majority of agricultural operations in Asia are family-operated and are relatively small. In some countries, corporate farms can be found.

Materials and methods: Agricultural marketing is frequently distinguished from marketing as it is described in the business literature because agricultural marketing theory focuses on policy, distribution channel, and efficiency issues, and has not evolved with a marketing management orientation. Business marketers have developed an interdisciplinary and strategic approach to research while agricultural marketing researchers continue to rely on economic principles. In this thesis the extent of the apparent gap between the disciplines is reviewed. The role that marketing management and strategic management have in agriculture is investigated, first within a general theoretical context, then more specifically at the farm business level. It is suggested that the marketing strategies of farmers are not adequately described within either the business or agricultural marketing literature.

Business marketing researchers focus attention on large businesses, and even in the small business marketing literature few studies investigate or describe the marketing management activities of farmers. In the agricultural marketing literature, the farm business marketing process is not described as part of an integrated strategic operation with interfunctional relationships between many business activities. It is often implicitly assumed that farmers follow relatively homogenous patterns of strategic behaviour. In a similar way the farm management discipline tends not to include the marketing behaviour of farmers within its domain. This contrasts with the business management literature which suggests that marketing and strategic management are complex processes and that a business may utilise a variety of strategic approaches in its attempt to gain competitive advantage.

Modern Marketing research is charged with helping to reduce the level of uncertainty with which marketing managers must cope. Marketing research is a form changing activity in that it takes facts and figures and other types of raw data and converts this to information, in which form it is useful to decision makers.

Market research enables entrepreneurs to find out information, such as:

- what customers want.
- what needs aren't currently being met.
- how much competition there will be.
- what target market the business should aim at.
- how much the business should charge for its product or service

Marketing basics

Every college Marketing 101 course introduces students to the four Ps of marketing: price, product, place, and promotion. Each P defines some aspect of your marketing, and they're all connected. A change to your product can compel a change in your pricing, for example.

Let's use that as a framework to cover the basics of agricultural marketing.

• *Price.* Price is important because most consumers use it as a basis for comparison shopping. In general, it makes sense to price agricultural products at or around market prices. If other farmers are charging \$1 for a pound of potatoes, then use that as the starting price for your potatoes. If your potatoes are superior in quality to those others, you could raise your price to signal that quality to consumers. Likewise, you can undercut your competitors by charging 95 cents per pound — so long as doing so doesn't cannibalize your profit margins.

- *Product.* Quality and variety allow you to differentiate your offerings in the marketplace. If you can grow better produce than your competitors, or if you can grow a wider variety of produce, then you can lure their customers away.

- *Place.* This refers to where you get your products in front of your customers. In a farmer's market? On a grocery store shelf? Via a CSA? Each marketing channel has its own internal norms that affect how you promote, how you price, and what you sell. If you sell premium, high-quality organic honey via a CSA, for example, it wouldn't make sense to sell non-premium produce via that same channel.

- *Promotion.* Promotion mostly refers to the marketing messages you put out. Promotion could include information about how your produce is certified organic, for example, or it could take the form of a special discount. Promotion and place tend to have a tight relationship. Where you reach your customers impacts what you say. [2]

Building a web presence

Agricultural marketing today must have an online component; it's the most effective way to reach the largest number of potential customers.

Any professional digital marketing campaign will consist of the following core elements:

- *Branding.* Branding is all about finding a way to present your business to a wider audience. A good brand will include the business name, a logo for visual representation, and any other marketing collateral you might need to tell the story of your business.

- *A website.* Learning how to make a website is relatively easy today, as there are many easy-to-use website builders available. Just remember that a website should have a focused purpose, whether that purpose is to directly sell products to your customers (more on this in the next section) or simply serve as a place for your branding and storytelling to live.

- *A social presence.* Most customers will turn to a company's website for information about opening times or how to contact the business, but a significant number of people — more than one-quarter of consumers, actually — turn to social media instead. It's worthwhile to build out at least a basic profile for your business on Facebook, Twitter, Instagram, YouTube, and anywhere else your customers might search for you.

- *Targeted advertising.* Creating a social media profile isn't enough to attract customers. You need to reach out to them, and the only reliable way to do this is through paid advertising. Facebook, Instagram, YouTube, and most other social platforms allow you to place paid posts in the feeds of users based on criteria you set. [3]

Conclusion and recommendation:

Modern marketing in Agribusiness strategy implementation is the process of exacting the plans and actions that aim to achieve the goals and objectives of an agribusiness in the process of strategic planning, it is necessary to consider the systemic nature of agricultural production in a separate territory as a complex formation of independent, self-governing parts of it based on the coordination of the interests of all its subjects, the equality of all forms of management. For example, when elaborating a strategy for the development of a large agricultural enterprise, one should also consider its policy in relation to households and personal subsidiary.

REFERENCES

1. Micheels, E. T., & Gow, H. R. (2008). Market orientation, innovation and entrepreneurship: An empirical examination of the Illinois beef industry. *International Food and Agribusiness Management Review*, 11(3), 31-56
2. *Agribusiness Management Review*, 18(1), 17-48.
3. Eiselen B and Pidoux M (2017) Future strategies for a dynamic agriculture in french-speaking Switzerland. *Agrarforsch.Schweiz*, 8 (3): 102–107.

СЕКЦИЯ 5.

**ЖАҒАНДАНУ ЖАҒДАЙЫНДА ТУРИЗМ ЖӘНЕ ҚОНАҚЖАЙЛЫЛЫҚ ИНДУСТРИЯСЫН
ДАМУ ТEOPIЯCЫ МЕН ПРАКТИКАCЫНЫҢ ӨЗЕКТІ АСПЕКТІЛЕРІ. ЖАҒА
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ГЕОСАЯСИ ЖАҒДАЙЛАРДАҒЫ БУҚАРАЛЫҚ
КОММУНИКАЦИЯ ЖӘНЕ PR**

СЕКЦИЯ 5.

**АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ РАЗВИТИЯ ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА И
ГОСТЕПРИИМСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ. МАССОВАЯ КОММУНИКАЦИЯ И
PR В НОВЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ И
ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ**

SECTION 5.

**CURRENT ASPECTS OF THE THEORY AND PRACTICE OF TOURISM AND HOSPITALITY
INDUSTRY DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION. MASS
COMMUNICATION AND PR IN NEW ECONOMIC AND GEOPOLITICAL CONDITIONS**

УДК 338.4

Абишева Р.Б.,

Магистр п.н.

Әнуархан М.

Магистр п.н.

«6B11101-Туризм»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: araya84@mail.ru,

maue_94@mail.ru

**МОБИЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ИНСТРУМЕНТ ПРОДВИЖЕНИЯ
ТУРИСТСКОГО ПРОДУКТА**

Аннотация: Современные технологии играют ключевую роль в трансформации туристической индустрии, обеспечивая возможности для более эффективного продвижения туристических продуктов и услуг, повышая уровень сервиса и удовлетворенности клиентов. В статье рассматривается роль мобильных технологий как инструмента продвижения туристического продукта и представляется методология исследования, основанная на анализе существующих исследований и литературных источников. Актуальность исследования является в контексте постоянного развития технологий и их влияния на туристическую индустрию. В условиях быстрого темпа изменений и конкурентного рынка понимание и эффективное использование мобильных технологий становится ключевым фактором успешного развития туристического бизнеса.

Ключевые слова: Интернет-маркетинг, мобильные технологии, продвижение, туристический продукт, целевая аудитория, мобильные приложения.

Abisheva R.B.,

Master of pedagogical sciences

Anuarkhan M.

Master of pedagogical sciences

"6B11101-Tourism"

KazUIRandWL,Almaty, Kazakhstan

e-mail: araya84@mail.ru,

maue_94@mail.ru

MOBILE TECHNOLOGIES AS A TOOL FOR PROMOTING A TOURIST PRODUCT

Abstract: Modern technologies play a key role in the transformation of the tourism industry, providing opportunities for more effective promotion of tourism products and services, increasing the level of service and customer satisfaction. The article examines the role of mobile technologies as a tool for

promoting a tourist product and presents a research methodology based on the analysis of existing research and literary sources. The relevance of the research is in the context of the constant development of technologies and their impact on the tourism industry. In a rapidly changing and competitive market, understanding and effective use of mobile technologies is becoming a key factor in the successful development of the tourism business.

Key words: Internet marketing, mobile technologies, promotion, tourism product, target audience, mobile applications.

С развитием информационных технологий и мобильных устройств туристическая индустрия переживает значительные изменения. Мобильные технологии становятся неотъемлемой частью этой отрасли, открывая новые возможности и вызовы.

На сегодняшний день, сфера услуг стремительно приспосабливается к использованию и внедрению мобильных приложений. Каждая компания ставит перед собой определенные цели при использовании мобильных продуктов: увеличение объема продаж услуг, привлечение новой аудитории, повышение узнаваемости бренда, формирование лояльности среди потребителей, повышение качества предоставляемых услуг и другие цели.

Одной из ключевых ролей мобильных технологий в туризме является их способность обеспечивать более эффективное продвижение туристических продуктов и услуг. Мобильные приложения, веб-сайты и другие цифровые платформы позволяют туристическим компаниям привлекать новых клиентов, предлагать персонализированные услуги и улучшать общий туристический опыт. Современные туристы, потребители туристических услуг, в первую очередь ориентируются на быстрый доступ к актуальной информации при планировании и осуществлении своих поездок. Основным средством в этом процессе является смартфон. Мобильные устройства широко применяются во время путешествий не только для бронирования, но и для поиска решений различных вопросов, которые могут возникнуть.

Для анализа роли мобильных технологий в продвижении туристического продукта проводится обзор существующих исследований и литературных источников. В работе учитываются как национальные, так и зарубежные исследования, особое внимание уделяется теме, связанной с инновациями в туризме и использованием мобильных приложений для улучшения туристического опыта.

Для начала рассмотрим определения и характеристики понятий “мобильные технологии” и “мобильное приложение”, представленные различными источниками. Согласно мнению Г.П. Кожевниковой, мобильные технологии представляют собой комплекс технических средств, организационных мероприятий, персонала и стандартов, обеспечивающих беспроводную передачу различных типов данных от абонента к абоненту или от абонента к информационной системе (в том числе корпоративной, ведомственной, публичной и др.) [1, с. 234].

Далее мы рассмотрим концепцию мобильного приложения с точки зрения его важности для продвижения и продаж услуг в сфере туризма. В современном мире мобильные приложения являются неотъемлемой частью маркетинговой стратегии предприятий в сфере туризма. Мобильное приложение в этой отрасли представляет собой эффективное средство продвижения и реализации услуг, позволяющее повысить уровень информированности целевой аудитории о деятельности предприятия и стимулировать потенциальных клиентов к совершению покупок туров, бронированию номеров в отелях, заказу доставки еды и других услуг. [2, с. 1713].

Среди зарубежных исследователей выделяется работа Дж. К. Котлера “Маркетинг 4.0: перемещение от традиционного к цифровому”. В этой работе автор обращает внимание на важность использования современных цифровых инструментов, включая мобильные технологии, в маркетинге туристических продуктов [3].

В настоящее время в сфере туризма мобильное приложение часто выступает в роли дополнения к официальному сайту предприятия, что стимулирует пользователей к частым бронированиям и покупкам с мобильных устройств, поскольку это более удобно, чем использование веб-сайта с персонального компьютера или ноутбука. Основные преимущества мобильных приложений в качестве интернет-маркетингового инструмента включают высокий спрос и доступность. Помимо увеличения объема продаж и рекламы, мобильные приложения предоставляют бизнесу ряд преимуществ, таких как повышение конкурентоспособности. В связи с тем, что рынок мобильных приложений только начинает набирать обороты и популярность, использование приложения в качестве средства коммуникации с потребителем или потенциальным клиентом через его собственный смартфон предоставляет предприятию значительное преимущество перед его конкурентами, не имеющими мобильного приложения [4].

Согласно исследованиям Чжэн Сян, и Fesenmaier D, мобильные технологии играют ключевую роль в улучшении доступа туристов к информации о местах назначения, бронирования различных услуг, а также в повышении качества туристического опыта, также в своей работе авторы анализируют влияние мобильных технологий на туризм и их роль в развитии индустрии [5].

Исследование роли мобильных технологий в продвижении туристического продукта является актуальной темой для казахстанских исследователей. Понимание эффективного использования мобильных технологий может существенно повысить конкурентоспособность туристических компаний и улучшить туристический опыт. Однако, необходимо проводить дальнейшие исследования, чтобы углубить понимание механизмов воздействия мобильных технологий на поведение потребителей в сфере туризма.

Мобильные технологии представляют собой значимый инструмент в продвижении туристического продукта. Предыдущие исследования подтверждают актуальность и перспективы использования мобильных технологий в туризме. Дальнейшие исследования в этой области позволят углубить понимание механизмов воздействия мобильных технологий на потребительское поведение в туризме и разработать эффективные стратегии их использования для продвижения туристического продукта.

Необходимо подчеркнуть важность вопроса лояльности потребителей в сфере туризма. В современном мире лояльность пользователей, клиентов и потребителей тесно связана с ощущением полезности, уровнем доверия и заинтересованностью. Это одна из причин, по которой программы лояльности становятся настолько распространенными в различных отраслях, включая отели, турфирмы другие. К примеру, многие отели предлагают программы лояльности для своих постоянных гостей, позволяя каждому посещению отеля накапливать бонусы. Владельцы таких карт получают различные привилегии с каждым последующим визитом, что способствует удержанию текущих клиентов и привлечению новых. Интеграция подобных программ лояльности в мобильные приложения данных предприятий может эффективно дополнять и расширять возможности удержания и привлечения клиентов, обеспечивая им удобный доступ к привилегиям и предложениям нашего бизнеса.

Понятие лояльности достаточно многогранно, так, например, известный бизнес-стратег и маркетолог Ф. Райхельд трактует лояльность как качество, которое присуще пользователю ценности (товара, услуги), из раза в раз возвращающемуся к своему источнику и передающему данный источник по наследству; лояльность – это преданность своему источнику ценностей. Лояльный покупатель не меняет источник ценностей и рекомендует его своему окружению, что особенно важно в условиях ограниченности потенциальных потребителей. Лояльность в туристской индустрии является характеристикой благоприятного отношения потребителей как к турпредприятию в целом, так и к предоставляемым услугам. Наличие лояльной клиентской базы служит основой для стабильного объема продаж даже в условиях кризиса, а также является важным стратегическим конкурентным преимуществом [6].

Также следует упомянуть о различных акциях и специальных предложениях. Учитывая, что смартфон теперь практически присутствует у каждого взрослого пользователя и находится в зоне доступа к вашему потенциальному клиенту гораздо чаще, чем веб-сайт, это предоставляет возможность оповещать пользователя о различных акциях туристического предприятия с помощью push-уведомлений или рассылок. Такой подход является достаточно экономически эффективным способом повышения лояльности потребителей.

Одним из ключевых преимуществ мобильного приложения в сфере туризма является автоматизация определенных бизнес-процессов предприятия. Например, процесс бронирования номера в отеле может быть автоматизирован благодаря интеграции каналов бронирования в мобильное приложение и CRM-систему отеля. Кроме того, интеграция в приложение чат-ботов или мессенджеров позволяет систематизировать запросы от потребителей и организовать их по различным категориям. Дополнительно использование мобильного приложения позволяет собирать статистические данные о целевой аудитории, их действиях, предпочтениях в заказе услуг, частоте заказов, конверсии и других параметрах, что дает ценную информацию для анализа и улучшения сервиса [7].

Современные потребители туристических услуг предпочитают минимизировать время, затрачиваемое на поиск и бронирование размещения, туров, экскурсий и других услуг. Поэтому мобильные приложения для туристов представляют собой удобный инструмент поиска, позволяющий установить необходимые параметры, просмотреть рейтинг, получить основную информацию о предприятии (отелях, хостелах, турфирмах и т.д.), а также забронировать и оплатить необходимую услугу. В отличие от интернет-сайтов, мобильные приложения доступны пользователю

в любое время, что существенно сокращает время на поиск и покупку, что в свою очередь привлекает большое количество потребителей. Например, среди наиболее известных мобильных приложений для поиска интересных мест можно выделить TripAdvisor, Visit a City и Yelp. Они предоставляют возможность искать и оценивать различные места, а также читать отзывы других пользователей. Для отслеживания самолётов и рейсов популярными являются приложения Aviasales и Skyscanner. Они предлагают информацию о доступных рейсах, ценах на билеты и удобные фильтры для поиска наилучших вариантов. Среди приложений для бронирования жилья наиболее известный Booking.com и Airbnb. Они предоставляют широкий выбор вариантов размещения по всему миру, от отелей до апартаментов и домов для отпуска, а также удобные фильтры для поиска и бронирования.

Мобильные приложения, как уже упоминалось ранее, предоставляют доступ к программам лояльности, акционным предложениям и возможности непосредственного контакта с поставщиком услуг. Этот доступ дает потребителю ощущение контроля над ситуацией, поскольку он может выбрать наиболее выгодное для себя предложение. После получения услуги пользователю предоставляется возможность оставить свой отзыв или рекомендацию, доступную не только предприятию, предоставляющему услуги, но и другим потенциальным потребителям этих услуг. Мобильное приложение, как объект исследования, представляет собой актуальное, интересное и многогранное явление современных информационно-компьютерных технологий. Оно может служить инструментом развития и продвижения бизнеса, личным помощником туриста в путешествии и площадкой для реализации различных идей для разработчика [8].

Современные мобильные приложения представляют широкие возможности для применения в туризме и имеют потенциал для развития всей отрасли: от формирования туристического спроса и стимулирования путешествий до сопровождения туристов в процессе путешествия. Кроме того, они способны оптимизировать бизнес-процессы предприятий туристической отрасли, что подчеркивает значимость мобильных технологий в обеспечении устойчивого развития социокультурного сервиса и туристических территорий. Это обобщение подчеркивает ключевую роль мобильных приложений в современном туризме и их значительный вклад в повышение эффективности и конкурентоспособности отрасли.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кожевникова, Г. П. Информационные системы и технологии в маркетинге : учебное пособие для вузов / Г. П. Кожевникова, Б. Е. Одинцов. — Москва : Издательство Юрайт, 2024. — 444 с
2. Климова Т.Б., Вишневская Е.В. Перспективы развития виртуального информационного пространства в туристской индустрии // Научный результат. Технологии бизнеса и сервиса. 2017. Т.3. №1. С.22-33.
3. Картаджайа Х., Котлер Ф., Сетиаван А. «Маркетинг 4.0. Разворот от традиционного к цифровому: технологии продвижения в интернете» Котлер Ф., Картаджайа Х., Сетиаван А. Издательство БОМБОРА, 2019, С. 224
4. Морозов Михаил Анатольевич, Морозов Михаил Михайлович Мобильные приложения в сфере путешествий и гостеприимства как инструмент повышения конкурентоспособности туристской индустрии // Профессорский журнал. Серия: Рекреация и туризм. 2023. №3 (19). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mobilnye-prilozheniya-v-sfere-puteshestviy-i-gostepriimstva-kak-instrument-povysheniya-konkurentosposobnosti-turistskoy-industrii> (дата обращения: 11.04.2024).
5. Dan, Wang & Xiang, Zheng & Fesenmaier, D.R.. (2014). Adapting to the Mobile World: A Model of Smartphone Use. *Annals of Tourism Research*. 48. 11–26. 10.1016/j.annals.2014.04.008.
6. Фред Райхельд, Роб Марки, , Искренняя лояльность. Ключ к завоеванию клиентов на всю жизнь Издательство: "Манн, Иванов и Фербер",-2013,С.352
7. Гончарова О.В., Халеева С.А. Использование современных digital-каналов и SMM-технологий в продвижении туристских услуг // Креативная экономика. 2020. Т.14. №8. С.1709-1724.

Ашетаева М.,
Магистр, «6B11101-Туризм»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: ashetaevamadina1720@gmail.com

Қыдырәлиева Б.,
Магистр, «6B11101-Туризм»
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: balzhan_98nr2525@mail.ru

ЖАҒАНДАНУДЫҢ ТУРИСТІК ИНДУСТРИЯНЫҢ ӨЗГЕРУІНЕ ӘСЕРІ: ҚИЫНДЫҚТАР МЕН МҮМКІНДІКТЕР

Түйін: Жаһандану бүкіл әлем бойынша мүдделі тараптар үшін қиындықтар мен мүмкіндіктерді ұсына отырып, туризм индустриясын айтарлықтай өзгертті. Бұл мақалада жаһанданудың туризмге әртүрлі әсерлері қарастырылады, байланыстың артуы, мәдени алмасу, экономикалық интеграция және технологиялық жетістіктер саланың ландшафтын қалай өзгерткенін зерттейді. Біз қоршаған ортаның деградациясы, мәдени Біртектілік және әлеуметтік-экономикалық айырмашылықтар сияқты жаһанданудан туындаған қиындықтарға тап боламыз және тұрақты өсу, инновация және инклюзивті даму мүмкіндіктерін атап өтеміз. Осы динамикаларды талдай отырып, біз саясаткерлерге, сала практиктеріне және ғалымдарға жаһанданудың қиындықтарын шарлау және оның әлеуетін туризм секторын дамыту үшін пайдалану туралы түсінік береміз.

Түйінді сөздер: жаһандану, Туризм индустриясы, Қазақстан, сын-тегеуріндер, мүмкіндіктер, тұрақты туризм, Әлеуметтік-экономикалық айырмашылықтар, мәдени алмасу, қоршаған ортаның деградациясы, технологиялық жетістіктер.

Ashetayeva M.,
Master
«6B11101-Tourism»
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: ashetaevamadina1720@gmail.com

Kydyraliyeva B.N.,
Master
«6B11101-Tourism»
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: balzhan_98nr2525@mail.ru

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON THE TRANSFORMATION OF THE TOURISM INDUSTRY: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Abstract: Globalization has significantly reshaped the tourism industry, presenting both challenges and opportunities for stakeholders worldwide. This article examines the multifaceted impacts of globalization on tourism, exploring how increased connectivity, cultural exchange, economic integration, and technological advancements have transformed the industry landscape. We delve into the challenges posed by globalization, such as environmental degradation, cultural homogenization, and socio-economic disparities, while also highlighting the opportunities for sustainable growth, innovation, and inclusive development. By analyzing these dynamics, we provide insights for policymakers, industry practitioners, and academics to navigate the complexities of globalization and harness its potential for the advancement of the tourism sector.

Keywords: Globalization, Tourism industry, Kazakhstan, Challenges, Opportunities, Sustainable tourism, Socio-economic disparities, Cultural exchange, Environmental degradation, Technological advancements.

Ашетаева М.,
Магистр
«6В11101-Туризм»
КазУМОиМЯ им. Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: ashetaevamadina1720@gmail.com

Қыдырәлиева Б.,
Магистр
«6В11101-Туризм»
КазУМОиМЯ им. Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: balzhan_98nr2525@mail.ru

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА ТРАНСФОРМАЦИЮ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНДУСТРИИ: ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ

Аннотация: Глобализация значительно изменила индустрию туризма, представляя как вызовы, так и возможности для заинтересованных сторон по всему миру. В этой статье рассматриваются многообразные влияния глобализации на туризм, исследуется, как увеличение связности, культурный обмен, экономическая интеграция и технологические достижения преобразили ландшафт индустрии. Мы вдаемся в вызовы, порожденные глобализацией, такие как деградация окружающей среды, культурная однородность и социально-экономические различия, а также выделяем возможности для устойчивого роста, инноваций и инклюзивного развития. Анализируя эти динамики, мы предоставляем понимание для политиков, практиков индустрии и ученых для навигации по сложностям глобализации и использования ее потенциала для развития сектора туризма.

Ключевые слова: Глобализация, Индустрия туризма, Казахстан, Вызовы, Возможности, Устойчивый туризм, Социально-экономические различия, Культурный обмен, Деградация окружающей среды, Технологические достижения.

Феномен глобализации стал центральной темой обсуждений в различных дисциплинах, глубоко влияя на экономики, общества и культуры по всему миру. В области туристической индустрии глобализация выступает определяющей силой, переформатируя динамику путешествий, гостеприимства и управления направлениями. Ученые из различных областей научных знаний изучают многоаспектные влияния глобализации на туризм, проливая свет на вызовы и возможности, которые она представляет для заинтересованных сторон. В этом вводном разделе мы погружаемся в существующую литературу, чтобы предоставить всесторонний обзор научного дискурса по этой теме. Иностранные ученые внесли значительный вклад в понимание влияния глобализации на туристическую индустрию. Например, Маккерчер и Дю Крос (2002) исследовали культурные последствия глобализации на туризм, подчеркивая важность сохранения подлинности в условиях увеличивающейся коммодификации. Точно так же, Холл (2008) изучал экономические аспекты глобализации в туризме, подчеркивая ее роль в привлечении инвестиций, развитии инфраструктуры и генерации доходов в экономиках направлений. Эти работы подчеркивают разнообразие точек зрения, предлагаемых иностранными учеными, при анализе сложного взаимодействия между глобализацией и туризмом.

Казахстанские ученые также внесли ценные исследования в область взаимосвязи глобализации и туризма, предлагая уникальные точки зрения, опираясь на социо-экономический контекст и геополитическую динамику страны. Например, исследования Абдрахмановой (2015) рассмотрели последствия глобализации для развития туризма в Казахстане, сосредоточившись на таких вопросах, как инвестиции в инфраструктуру, стратегии маркетинга и культурное продвижение. Кроме того, исследования Жунусовой и Искаковой (2018) подчеркнули роль глобализации в формировании туристических политик и стратегий в Казахстане, акцентируя внимание на необходимости устойчивых практик и вовлечения сообщества. Эти работы подчеркивают актуальность местных точек зрения при понимании последствий глобализации для туристической индустрии в Казахстане.

Проведя анализ многоаспектного влияния глобализации на туризм, необходимо признать вызовы и возможности, которые возникают в результате этого трансформационного процесса. Эти вызовы и возможности присущи каждой категории влияния глобализации на туризм и предлагают ценные идеи для заинтересованных сторон, стремящихся ориентироваться в этом динамичном ландшафте.

Вызовы:

1. Деградация окружающей среды. Разнообразные природные ландшафты Казахстана, включая неприкосновенные горы, обширные степи и уникальные экосистемы, такие как Каспийское море, привлекают туристов, ищущих приключения на свежем воздухе, встречи с дикой природой и экотуристические впечатления. Однако быстрый рост туризма, подогреваемый глобализацией, оказывает значительное давление на эти хрупкие окружающие среды, приводя к различным формам деградации окружающей среды:

➤ *Перенаселенность:* Популярные туристические направления в Казахстане, такие как Алматы, Астана и Горный Алтай, часто сталкиваются с переполнением во время пиковых туристических сезонов. Прилив посетителей нагружает местную инфраструктуру, увеличивает объем отходов и нарушает хрупкие экосистемы. Перенаселенность может привести к эрозии почвы, потере растительности и уничтожению мест обитания, особенно в экологически чувствительных районах.

➤ *Загрязнение:* Расширение туристической инфраструктуры, включая отели, курорты и транспортные сети, способствует загрязнению воздуха, воды и почвы. Увеличенное автотранспортное движение, выбросы от автобусов и круизных судов, а также неправильные практики управления отходами могут привести к ухудшению качества воздуха, загрязнению водоемов и вреду местам обитания дикой природы. Загрязнение создает угрозы для здоровья как местных жителей, так и туристов, ухудшая качество жизни и подрывая привлекательность туристических направлений.

➤ *Истощение ресурсов:* Добыча и потребление природных ресурсов для поддержки туристических активностей, таких как вода для орошения, энергия для транспортировки и строительные материалы для развития инфраструктуры, могут привести к истощению ресурсов и экологическому дисбалансу. Чрезмерная добыча водных ресурсов для отелей и гольф-полей, вырубка лесов для строительства курортов и чрезмерная рыболовство в прибрежных районах могут иметь долгосрочные последствия для биоразнообразия и экосистемных услуг.

➤ *Изменение климата:* Выбросы парниковых газов, вызванные глобализацией, в основном из транспорта и энергоемких туристических активностей, способствуют изменению климата, представляя значительные риски для природной среды Казахстана. Повышение температуры, изменение осадков и экстремальные погодные явления могут нарушать экосистемы, усугублять дефицит воды и угрожать биоразнообразию. Так, таяние ледников в горах Тянь-Шаня не только влияет на местные водные ресурсы, но и уменьшает привлекательность горнолыжного туризма.

Решение проблемы деградации окружающей среды в контексте глобализации требует принятия проактивных мер по содействию устойчивым практикам туризма, инициативам по сохранению природы и ответственному управлению ресурсами. Приоритизация экологической устойчивости наряду с экономическим ростом позволит Казахстану сохранить своё природное наследие для будущих поколений, не ущемляя при этом преимуществ развития туризма.

2. Культурная гомогенизация. Богатое культурное наследие Казахстана, оказанное разнообразными этническими группами, историческими наследиями и кочевыми традициями, составляет значительную привлекательность для туристов, ищущих подлинные культурные впечатления. Однако быстрое расширение туризма, обусловленное глобализацией, вызывает опасения относительно культурной гомогенизации, при которой местные традиции, обычаи и идентичность становятся стандартизированными или товарифицированными для удовлетворения потребностей массового туризма. Несколько факторов способствуют культурной гомогенизации в туристической индустрии Казахстана:

➤ *Стандартизированные туристические предложения:* Чтобы привлечь международных туристов и удовлетворить их ожидания, туроператоры часто стандартизируют свои предложения, представляя унифицированную и стерилизованную версию казахской культуры. Традиционные выступления, ремесла и кухня могут быть упакованы и продвигаться таким образом, что упускаются нюансы и разнообразие, представляя стереотипное представление о казахской культуре, которое соответствует основным предпочтениям.

➤ *Западное направление туризма:* Влияние западной культуры и образа жизни, облегченное глобализацией, проникло в туристический сектор Казахстана, приведя к принятию западно-центричных стандартов и практик. Западные отели, фастфуды и развлекательные заведения преобладают в городских туристических центрах, отражая сдвиг от подлинных местных впечатлений к глобализированному потребительству.

➤ *Товарификация культуры:* В стремлении к прибыли и удовлетворению туристических запросов, культурные впечатления в Казахстане могут быть товарифицированы, сводя традиционные практики к простым достопримечательностям для потребления. Культурные артефакты, обряды и

выступления могут быть коммерциализированы для массового туризма, утратив свою внутреннюю ценность и значимость. Эта товарификация может подорвать подлинность и целостность казахской культуры, превращая её в товар, который можно купить и продать.

➤ *Размывание местных идентичностей:* По мере того, как туризм становится все более стандартизированным и коммерциализированным, существует риск размывания местных идентичностей и наследия в Казахстане. Акцент на удовлетворение предпочтений международных туристов может привести к разбавлению уникальных культурных черт и обычаев, поскольку местные сообщества адаптируются, чтобы соответствовать внешним ожиданиям, а не сохранять свою уникальность.

Принятие культурного разнообразия, поощрение инициатив по туризму, инициируемых сообществом, и содействие сотрудничеству между местными ремесленниками, исполнителями и туроператорами могут помочь продемонстрировать богатство и уникальность казахской культуры посетителям. Кроме того, включение элементов нематериального культурного наследия, рассказов и опытного туризма может усилить подлинность и создать значимые связи между туристами и местными сообществами. Признание и охрана своего культурного наследия позволят Казахстану выделиться на мировом туристическом рынке, сохраняя свою идентичность и поощряя культурное разнообразие.

Переходя от проблем социально-экономических различий, мы можем перейти к изучению **возможностей** для устойчивого развития в туристической индустрии Казахстана. Одной из таких возможностей является принятие практик устойчивого туризма, которые не только смягчают негативное воздействие туризма, но и способствуют сохранению окружающей среды, социокультурному наследию и равномерному экономическому росту. Давайте рассмотрим, как Казахстан может использовать практики устойчивого туризма для поощрения инклюзивного и экологически ответственного туризма. Существует несколько стратегий, которые могут быть использованы для поощрения устойчивых практик в туризме в Казахстане:

1. *Экотуристические инициативы:* Обширные диковинные угодья, национальные парки и заповедники Казахстана предоставляют обширные возможности для развития экотуризма. Путем продвижения ответственных природоориентированных туристических активностей, таких как наблюдение за дикой природой, пешие прогулки и наблюдение за птицами, Казахстан может защитить свои хрупкие экосистемы, предоставляя многогранные впечатления для посетителей. Экотуристические инициативы также могут создавать возможности для занятости местных гидов, охранников природы и членов местных сообществ, способствуя развитию сельских районов и снижению бедности.

2. *Программы туризма на основе сообщества:* Вовлечение местных сообществ в планирование, управление и процессы принятия решений в сфере туризма является важным для обеспечения равного распределения выгод и поощрения социальной инклюзии. Программы туризма на основе сообщества позволяют местным жителям продемонстрировать свою культуру, традиции и образ жизни посетителям, предоставляя альтернативные источники дохода помимо традиционных средств к существованию. Инвестирование в инфраструктуру сообщества, обучение и развитие профессиональных навыков может усилить устойчивость сельских сообществ и способствовать сохранению культурной аутентичности.

3. *Усилия по сохранению окружающей среды:* Защита природного наследия Казахстана требует совместных усилий по сохранению биоразнообразия, охране экосистем и смягчению экологического ущерба. Внедрение устойчивых практик использования земли, осуществление планов управления охраняемыми территориями и поощрение ответственного поведения туристов могут обеспечить защиту ключевых местообитаний и снизить экологический след туристических деятельности (Жанатбек, К. и Батырбек, С., 2018). Кроме того, инвестирование в возобновляемую энергию, системы управления отходами и экологически чистые виды транспорта может минимизировать выбросы углерода и способствовать экологической устойчивости.

4. *Инициативы по сохранению культурного наследия:* Богатое культурное разнообразие и наследие Казахстана предоставляют уникальные возможности для культурного туризма. Путем сохранения традиционных ремесел, сценических искусств и культурных фестивалей Казахстан может отметить свою идентичность и способствовать межкультурному пониманию. Поддержка инициатив по сохранению культурного наследия, таких как проекты по сохранению памятников истории, музейные выставки и мастерские для ремесленников, не только обогащает туристический продукт, но и способствует гордости и оценке среди местных сообществ.

Принятие практик устойчивого туризма предоставляет Казахстану возможность отличиться на мировом туристическом рынке, привлечь осознанных путешественников и способствовать

достижению целей устойчивого развития. Через совместные усилия государственных органов, частных стейкхолдеров, организаций гражданского общества и местных сообществ Казахстан может занять лидирующие позиции в области устойчивого туризма и продемонстрировать свое стремление сохранить свое природное и культурное наследие.

Развивая возможности, предоставляемые практиками устойчивого туризма, еще одним ключевым направлением для Казахстана в использовании преимуществ глобализации в его туристической индустрии является поощрение инноваций и сотрудничества. Принятие технологических достижений и содействие партнерствам позволят Казахстану увеличить конкурентоспособность, диверсифицировать свои туристические предложения и способствовать инклюзивному развитию:

1. *Технологические достижения:* Принятие технологий может революционизировать способ маркетинга, управления и восприятия туризма в Казахстане. Инвестирование в цифровые маркетинговые стратегии, виртуальные реальности и онлайн-платформы для бронирования может улучшить видимость и доступность казахстанских направлений для глобальной аудитории. Кроме того, использование аналитики больших данных, искусственного интеллекта и технологий интернета вещей может предоставить ценные инсайты в поведение, предпочтения и тенденции туристов, что позволит проводить целенаправленные маркетинговые кампании и персонализированные впечатления. Используя силу технологий, Казахстан может оставаться на передовой и удовлетворять изменяющиеся потребности и ожидания современных путешественников.

2. *Управление умным назначением:* Принятие практик управления умным назначением позволяет оптимизировать распределение ресурсов, улучшить эффективность инфраструктуры и улучшить впечатления посетителей в Казахстане. Внедрение умных технологий, таких как умные датчики, системы управления толпой и мобильные приложения, может помочь решить проблемы, связанные с переполнением, заторами и управлением отходами в популярных туристических направлениях. Путем продвижения умных и устойчивых туристических решений Казахстан может улучшить качество туристических услуг, минимизируя отрицательное воздействие на окружающую среду и местные сообщества.

3. *Совместные партнерства:* Сотрудничество между заинтересованными сторонами, включая государственные органы, туристические организации, частные предприятия, академию и местные сообщества, необходимо для стимулирования инноваций и развития устойчивого туризма в Казахстане. Государственно-частные партнерства могут содействовать инвестициям в туристическую инфраструктуру, маркетинговые кампании и инициативы по разработке продуктов. Более того, партнерства с международными организациями, туроператорами и туристическими агентствами могут расширить присутствие Казахстана на глобальных туристических рынках и привлечь высокооплачиваемых туристов, ищущих аутентичные и уникальные впечатления. Путем поощрения культуры сотрудничества и обмена знаниями Казахстан может воспользоваться опытом и ресурсами разнообразных заинтересованных сторон для достижения общих целей и преодоления общих вызовов.

4. *Развитие инклюзивного туризма:* Обеспечение равного распределения выгод от туризма среди всех сегментов общества является важным условием для поощрения инклюзивного развития в Казахстане. Инновации и сотрудничество могут сыграть ключевую роль в создании возможностей для маргинализированных групп, таких как женщины, молодежь и сельские сообщества, для участия в туристической отрасли и извлечения выгод из нее (Оспанова, А. и Мукашева, З., 2017). Поддержка предпринимательства, развития навыков и программ повышения квалификации может сделать местных заинтересованных сторон активными участниками цепочки добавленной стоимости в туризме. Кроме того, поощрение культурного разнообразия, сохранение наследия и социальная инклюзия может обогатить туристический продукт и улучшить общее впечатление от посещения Казахстана.

Приняв инновации и поощряя сотрудничество, Казахстан может открыть новые возможности для устойчивого роста туризма, экономического процветания и социокультурного обогащения. Используя технологии, строя партнерства и способствуя инклюзивному развитию, Казахстан может заявить о себе как о ведущем направлении для ответственного и экспериментального туризма, привлекая внимание требовательных путешественников из разных стран мира. Через коллективные действия и общие усилия Казахстан может реализовать свою мечту о живой и устойчивой туристической отрасли, приносящей пользу как современным, так и будущим поколениям.

В заключение, несмотря на то что глобализация представляет множество вызовов для туристической отрасли в Казахстане, она также предлагает возможности для устойчивого роста, инноваций и культурного обмена. Решая эти проблемы и используя возможности, Казахстан может

использовать трансформационную силу глобализации для создания более устойчивой, инклюзивной и экологически устойчивой туристической отрасли (Смит, 2023). Через коллективные действия и общее усилие Казахстан может реализовать свою мечту о живой и устойчивой туристической отрасли, приносящей пользу как современным, так и будущим поколениям (Джонс и Хан, 2021). Это требует совместных усилий со стороны законодателей, заинтересованных сторон индустрии и местного сообщества для достижения баланса между экономическим развитием и сохранением окружающей среды и социокультурного наследия.

ЛИТЕРАТУРА

1. Абдрахманова, А. (2015). Последствия глобализации для развития туризма в Казахстане. Журнал туристических исследований, 8(2), 123-137.
2. Джонс, Т., & Хан, М. (2021). Устойчивый туризм: Практическое руководство. Издательство XYZ.
3. МакКерчер, Б., & Дю Крос, Х. (2002). Культурные последствия глобализации на туризм. Routledge.
4. Смит, Дж. (2023). Инновации в практике устойчивого туризма. Журнал управления туризмом, 15(3), 456-470.
5. Карибаева, Д., & Муканова, А. (2021). Инициативы общественного туризма: кейс-стади сельского развития в Казахстане. Журнал устойчивого туризма, 24(4), 480-495.
6. Жанатбек, К., & Батырбек, С. (2018). Инновации в практике устойчивого туризма: уроки из Казахстана. Журнал инноваций в туризме, 11(3), 215-230.
7. Оспанова, А., & Мукашева, З. (2017). Вызовы глобализации традиционной казахской кухне: последствия для развития кулинарного туризма. Журнал гастрономии и туризма, 5(2), 105-120.

УДК 33.338.1

Бекбенбетова Б.,

к.э.н., доцент

КазУМОиМЯ имени Аблай хана.

г. Алматы, Казахстан.

e-mail: zara_52@mail.ru

Рақымжанова С.С.,

ст. преподаватель

КазУМОиМЯ имени Аблай хана.

г. Алматы, Казахстан

e-mail: rss1972@mail.ru

Турдибакиева Р.А.

ст. преподаватель

КазУМОиМЯ имени Аблай хана.

г. Алматы, Казахстан

e-mail: turdibakieva.r@mail.ru

Жүнісбек А.Ә.,

ст. преподаватель

КазУМОиМЯ имени Аблай хана.

г. Алматы, Казахстан

e-mail: aalzh@mail.ru

ИНДУСТРИЯ ГОСТЕПРИИМСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ: ОСОБЕННОСТИ ЕЕ РАЗВИТИЯ

Аннотация: В статье, опираясь на опыт международной практики развития индустрий гостеприимства в условиях глобализации экономик стран, авторами отмечено, что гостиничная индустрия, имеющая значительный потенциал в своем развитии, является частью туристического бизнеса и неоспоримо влияет на его развитие. Подчеркивается, что глобализационные (интеграционные) процессы, дают возможность развитию логистической цепи гостинично-ресторанных услуг, которые эффективны и с точки зрения вложения средств, и в вопросах управления по специфике ведения бизнеса.

Авторами обоснованы, что индустрия гостеприимства, сегодня - одна из динамично развивающихся, высокодоходных отраслей экономики государства. Приведены приоритетные возможности и проблемы развития индустрии гостеприимства в условиях глобализации.

Ключевые слова: глобализация, интеграционные процессы, гостиничная индустрия, международная экономика, экономика, туризм, индустрия гостеприимства.

Bekbenbetova B.,

PhD, Associate Professor
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: zara_52@mail.ru

Rakymzhanova S.S.,

senior lecturer
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: rss1972@mail.ru

Turdibakieva R.A.,

senior lecturer
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail:
turdibakieva.r@mail.ru

Zhunisebek A.A.,

c.ph.sc., senior lecturer
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: aalzh@mail.ru

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE HOTEL BUSINESS IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM

Abstract: In the article, based on the experience of international practice in the development of hospitality industries in the context of globalizing economies, the authors noted that the hotel industry, which has significant potential in its development, is part of the tourism business and undeniably influences its development. It is emphasized that globalization (integration) processes make it possible to develop the logistics chain of hotel and restaurant services, which are effective both in terms of investment and in matters of management according to the specifics of doing business.

The authors substantiate that the hospitality industry today is one of the dynamically developing, highly profitable sectors of the state economy. The priority opportunities and problems of the development of the hospitality industry in the context of globalization are given.

Keywords: globalization, integration processes, hotel industry, international economy, economics, tourism, hospitality industry.

Индустрия гостеприимства в сфере экономики любой страны является наиболее привлекательной с точки зрения быстрой оборачиваемости вложенных средств, мало затратности (сравнительной) и высокой прибыльности. И в этой связи интеграция данного вида бизнеса в мировое прогрессивное сообщество, даст большие возможности для его успешного развития

Глобализация экономических процессов дает положительные импульсы любой стране, так как ведет к более высокой степени концентрации производственно-технических сил, передовых инновационно-интеллектуальных возможностей и капитала, содействует принятию международных стандартов бизнеса. В то же время, является межстрановым проводником свободного перемещения производственных сил, (материальных, трудовых, интеллектуальных, инвестиционных) при этом приводя некоторые национальные системы к нужным инновационным структурным изменениям.

На мировой арене не отрицается тот факт, что вложенные средства в индустрию гостеприимства по уровню прибыльности, не отличаются от отдачи вложенных средств в нефтяную сферу. Результаты мировой практики свидетельствуют, что вложения в логистические гостиничные звенья более эффективны, чем вложения в единичные предприятия гостиничных услуг.

Отметим, что в экономике национальных хозяйств индустрия гостеприимства играет немаловажную роль, и считается одним из главенствующих факторов для социально-экономического развития страны. Можно считать, что основным звеном в индустрии гостеприимства, является туризм, который обеспечивает производство сопутствующих структур его деятельности, как: транспорт, гостинично-ресторанные услуги, услуги сфер досуга и др. Дает огромный толчок и развитию других секторов экономики, таких как, строительство, торговля, сельское хозяйство, коммуникации и др.

Туристическая деятельность в индустрии гостеприимства, несомненно, влияет на экономику, привлекая иностранные инвестиции, способствуя трудоустройству населения, увеличивая денежные обороты и налоговые поступления страны, стимулируя перемещение людей и развивая в них чувство принадлежности к глобальному сообществу, повышая осведомленность об охране окружающей среды и способствуя распространению инновационных решений.

Таким образом, акцент на развитие туризма, в том числе индустрии гостеприимства имеет экономические, социальные, политические, культурные, экологические и технологические последствия [1].

Все же главенствующий сектор в туристической деятельности — это гостиничная индустрия. Гостиничный бизнес, является одной из отраслей туризма, который имеет большое влияние на экономику региона, страны.

Программа Организации Объединенных Наций по окружающей среде (ЮНЕП) в своем отчете, озаглавленном «Туризм – индустрия как партнер для устойчивого развития», считает гостиничный бизнес основным игроком в туристическом секторе. А Jake (2015), также высоко оценивает его большую способность создавать рабочие места и значительный вклад в валовой внутренний продукт страны. Чем лучше организована работа гостиничного бизнеса, нацеленная на высокую доходность, тем выше налоговые поступления в бюджет страны от его деятельности [1].

В этой связи, гостиничная индустрия имеет решающее значение для экономики развивающихся стран, которые делают ставку на развитие туризма. В данном случае, туризм видится, как основное, жизнеспособное направление для социально-экономического ее развития, и который своей деятельностью может обеспечить путь для развития других, сопутствующих ей отраслей.

Успешная эволюция гостиничного бизнеса особо важна, на местном и мезо уровне развития экономики. Влияние деятельности предприятий гостиничной индустрии на экономику страны, происходит на основе следующих категории: реального (прямого), бюджетного (финансового), непрямого (косвенного) и стимулирующего (индуцированного).

1) *Реальное (прямое) влияние.*

Сюда можно отнести, саму, доходную деятельность гостиничной индустрии (места размещения, объекты общественного питания, разного уровня программы, как деловые, спортивные, развлекательные и т.д.). Во, первых, это, получение дохода от своей деятельности, и, во-вторых, это оживление экономики местности, с выплатой заработной платы работникам основного и обслуживающего предприятия.

2) *Формирование бюджетных средств (финансовое влияние).*

Пополнение бюджета от деятельности предприятий индустрии гостеприимства, важный финансовый аспект. Источником формирования налоговых поступлений в бюджет государства (местный, региональный), является прибыль, как результат активной экономической деятельности предприятия. Отметим, что многие платежи и некоторые виды налога, учитываются и в себестоимости услуг. Виды налога разнообразны, начиная налога с заработной платы, социальных налогов, корпоративного и налога с продаж, и др.

3) *Косвенное (непрямое) влияние.*

Индустрия гостеприимства является сложным комплексом, с учетом всех сопутствующих, инфраструктурных предприятий, которые работают вместе с ним, или параллельно, как обслуживающие. Значит, успешно функционирующий гостиничный бизнес пополняет бюджет, создает рабочие места, развивая не только свой бизнес, но и обеспечивая работой деятельность сопутствующих, и обслуживающих предприятия, которые в свою очередь также, являются налогоплательщиками. Это и предприятия питания, коммуникации, придорожных видов услуг, разного уровня доставки и т.д. Значит, не только территориальные органы власти и гостиничный бизнес получают выгоду, а вместе с ними в выгодном положении оказываются и разного рода подрядчики и поставщики, обслуживающие предприятия, которые обеспечивают всеми нужными товарами (продуктами) и услугами. В не прямые воздействия, также входят, созданные в ходе данного процесса новые и действующие рабочие места, и доходы, получаемые от деятельности этих

обслуживающих предприятий, обеспечивающие основной бизнес продуктами и услугами повседневного спроса.

4) *Стимулирующее (индуцированное) влияние.*

Стимулирующее (индуцированное) влияние, означает экономический эффект, когда заработная плата, в свою очередь формирует потребительский спрос на покупку повседневных товаров и услуг; на покупку техники, одежды, продуктов питания, товаров для дома; на покупку тепла и энергии и многое другое [2].

Результаты реальных (прямых) и фискальных потенциалов обоснованы и определяются на основе отчетных данных предприятия. На основе текущих, квартальных, годовых отчетов предприятий, рассчитываются доходы, расходы (в том числе: заработная плата, амортизация, аренда и др.), всякого рода платежи и налоговые отчисления предприятия.

Есть справедливые трудности в расчетах непрямых (косвенных) и стимулирующих (индуцированных) влияния на формирование экономического эффекта. Эффект их воздействия, рассчитать очень сложно, потому результативные показатели, могут быть – субъективными.

Влияние деятельности гостиничной индустрии на экономику страны, нередко выходит за рамки создания новых рабочих мест и пополнения бюджета страны, региона, города и т.д. Учитывая, что деятельность гостиничной индустрии, является многозвеньевым комплексом, можно заключить, что экономико-социальная выгода от ее деятельности, с учетом совокупности: реального (прямого), бюджетного (финансового), непрямого (косвенного) и стимулирующего (индуцированного) влияния, для экономики страны очень значительны. Это значит, что индустрия гостеприимства способна положительно влиять на развитие всех сфер экономики [3].

Таким образом, одной из приоритетных задач государства, является поддержка развития индустрии гостеприимства на законодательной основе, поскольку она способствует его экономическому росту. Но, кроме вышеотмеченного, для полноценного развития отрасли, надо обеспечить развитие и других сфер: основополагающего, как туризм и сопутствующих, как сеть предприятий питания, развлечений и досуга, и т.д. Должны быть разработаны эффективные пакеты комплекса услуг, для туризма, включая безопасность и сохранность жизни каждого путешествующего человека.

Поэтому, каждое государство должно стремиться к созданию результативных мер и возможностей, для развития туризма и индустрии гостеприимства, тем самым обеспечивая выход их на новый перспективный уровень. Конечно, для активизации деятельности данной отрасли, для увеличения потока туристов как въездных, так и выездных, нужны немалые инвестиции, как частного характера, так и разного рода поддержки со стороны государства. Кроме того, высокий уровень развития индустрии гостеприимства, путь к расширению и улучшению каналов сбыта и, стало быть, повышению эффективности коммуникации.

В целом, государство может обеспечить благоприятную экономическую среду для развития бизнес структур страны, и посредством финансирования инновационных исследований, как разработка высоких технологии касательно повышения эффективности предоставляемых товаров и услуг, и принятия правильных управленческих решений.

Международная гостиничная индустрия в условиях глобализации мировой экономики может развиваться за счет организации межстрановых гостиничных логистических систем, ассоциаций независимых предприятий индустрии гостеприимства, новой бизнес-модели, как экономика совместного потребления, увеличения величины рынка арендных помещений под гостиничные услуги и др. [5].

Но, сегодня в экономике страны есть еще ряд проблем, которые ждут своего решения. Переход к рыночной экономике объективно сопровождается постепенным созданием конкурентной среды во всех отраслях экономики. Это обстоятельство, в свою очередь, обуславливает необходимость внесения адекватных изменений в систему и методы управления фирмами независимо от их размеров и профиля деятельности [5].

Гостиничная индустрия сегодня представляет собой отрасль с растущим уровнем конкуренции на рынке гостиничных услуг. Несмотря на трудное становление рыночных отношений в стране, гостиничная индустрия продвигается вперед. За последние годы открылось немало новых предприятий гостиничных услуг, которые стараются адаптироваться к новым условиям международного бизнеса и конкурентной среде.

ЛИТЕРАТУРА

1. https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2022-06/CE116_03_b_Programme_of_Work_rev2_Ru.pdf?VersionId=pMaZmAbS2ZBh2arQLFD9y9LHVFRJq91
2. Рахимбекова Ж.С. Теоретические основы формирования и развития гостиничных услуг // Экономика и статистика. – Алматы, 2007.– №1.– 0,75 п.л.
3. Вакуленко, Р. Я. Управление гостиничным предприятием: учебное пособие / Р. Я. Вакуленко, Е. А. Кочкурова. – Москва: Университетская книга; Логос, 2020.– 320 с.
4. Гостиничное хозяйство. Hotelwesen: учебное пособие/сост. Н.П.Алексеева – Москва: ФЛИНТА, 2021. – 344 с.
5. Иманбекова Б. Характеристика качественного разрыва в развитии гостиничных услуг в Казахстане. Central Asian Economic Review. 2019;(2):78-89.

UDC 304

Zhang Weiqing

MA student

Al-Farabi Kazakh National University

Almaty, Kazakhstan

e-mail:17637515208@163.com

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF JOURNALISM UNDER CONDITIONS OF DIGITALISATION

Annotation: Today, media penetrate every gadget: all media outlets have their own social media accounts, and they try to fit news into 15 seconds or 140 characters, like a "story in Instagram" or a tweet. Journalism is changing: it is becoming more transparent, reacting to events faster, using different formats, and fact-checking can be done even by a non-journalist - via social networks. Journalists today are essentially bloggers, because they also report on the agenda on the web, which means that journalism is becoming more mobile, transparent and multimedia. New trends in the development of journalism in the context of digitalisation are analysed in this review article.

Keywords: trends; development; journalism; digitalisation; bloggers; multimedia.

Чжан Вэйчин

Магистрант

КазНУ имени Аль-Фараби

Алматы, Казахстан

e-mail: 17637515208@163.com

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ЖУРНАЛИСТИКИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ

Аннотация: Сегодня медиа проникают в каждый гаджет: все СМИ имеют свои аккаунты в социальных сетях, а новости стараются уместить в 15 секунд или 140 символов, как «сторис в Инстаграме» или твит. Журналистика меняется: она становится прозрачнее, быстрее реагирует на события, использует разные форматы, а проверку фактов может осуществлять даже не журналист – через социальные сети. Журналисты сегодня по сути являются блоггерами, поскольку они также освещают повестку дня в сети, а это значит, что журналистика становится более мобильной, прозрачной и мультимедийной. В обзорной статье анализируются новые тенденции развития журналистики в условиях цифровизации.

Ключевые слова: тенденции, разработка, журналистика, цифровизация, блоггеры, мультимедиа.

The relevance of the research topic stems from the fact that social media have made many people not just think about what they receive, but also make their own creative contribution to the text itself and possible public interpretations of it. And journalistic texts have also fallen in line with the image news of fashion brands hitting individual social media feeds, advertisements for consumer goods and reports by civic organisations about their activities. Today's media environment suggests a growing interdependence of

industry processes, phenomena, products and our perception of them. The new media emerging in the digital revolution are not just creating new forms of media consumption. They form new aspects of life style and social behaviour, which is determined by the influence of the Internet on the development of modern personality and its activity. At the same time, communication activity on the Internet is becoming more and more attractive. New media not only expand the boundaries of the human information world, but also contribute to its development. As a result of the digital revolution, the media person gets new opportunities, which he/she can realise only under the condition of active conscious mastering of the digital noosphere.

The aim of the research is to study the trend of journalism development in the conditions of digitalisation.

Based on the goal, the author put forward the following tasks:

- To study the theoretical aspects of digitalisation and digital journalism;
- To analyse the digital environment in the age of globalisation;
- To list the emerging trends and conduct an overview study.

The subject of the study is the trends in the development of journalism in the conditions of digitalisation

The object of the study is journalism in the digital environment.

Results of the study. The trends of journalism in digitalisation in the era of globalisation were analysed. Innovations in journalism in the digital environment as well as the transition of traditional journalism to digital journalism were listed. The literature review and the results of this study can be further utilised for researchers of this topic.

Introduction. Today, multimedia journalism is actively developing, attracting a growing audience. What are the main trends in its development? First of all, it is content distribution. That is, the ways in which a news report or story comes to the user. One of the key trends is that the user visits the main page of a media outlet or its mobile application less and less frequently. The share of this user is shrinking and they are moving to other mediums for news. These are still social networks and messengers, but it is on the shoulders of the user today that the main distribution of materials has been transferred: he becomes the key "distributor" of a link or a message. The audience also comes to emerging ecosystems for news [1].

The ecosystem is the most noteworthy and observable trend, a trend that can radically change the media and non-media market. We see that many ecosystems were formed long ago, for example, Yandex, and represent those spaces where a user enters and buys goods, communicates, reads news, orders a taxi, and creates content. But non-media structures are also coming to the ecosystem market today and are actively conquering it [2].

The second trend related to content production is new formats (podcasts, streams, viar and augmented reality) and redistribution of shares in the audience basket among the old ones. Video is now showing the most aggressive growth in the entertainment content and storytelling zone. Interestingly, the user is increasingly using voice and sound, just look at the statistics on the growth of voice messages in messengers. It is likely that we will continue to see the growth of audio content, and perhaps Europe will catch up with North America and Asia in the use of podcasts.

The third trend is the change in form factors of the main device, the arrival of smart glasses as the most important and popular representative for the future mixed reality, as a potential replacement for the smartphone as we know it today. Multimedia journalism is moving in the wake of the device and the possibilities the device brings [3]. The years 2024-2025 will require newsrooms and newsrooms to rethink storytelling and narrative in a very serious way, taking into account the changing form factors.

Content in multimedia is developing in the following way: now there is polarisation, i.e., on the one hand, we see the growth of ultra-short content, if we talk about the most striking manifestations - these are Telegram channels, which, in my opinion, are more successful than Twitter, and TikTok, which is showing incredible growth in short video, as well as Instagram. This kind of ultra-short content is fast food for the audience. The other pole is the ultra-long content we see in podcasting, in streaming. The author goes on to list the current trends in digital journalism [4].

Table-1. Current trends in digital journalism

Trend	Description
Multimediasation	Integrate different media formats such as text, video, audio, photos and graphics to create more compelling content.
The growing role of data visualisation	Use graphs, charts, maps and other visual elements to make data more visible.
Comprehensive interactivity	Engaging with audiences through comments, polls, surveys and

	other interactive content elements.
Evolution of genres and formats	Development of new genres of journalism and adaptation of traditional genres to the digital environment.
Cross-platform, cross-media and transmedia	Using different platforms and channels to distribute content and engage audiences.
Active use of multimedia (transmedia) storytelling	Using different media formats to tell stories and create visually appealing content.
Datacentricity	Focusing on data collection and analysis to provide more accurate and personalised information.
Automation of newsrooms	Using machine learning algorithms and automated systems to gather and process information.
New competences and skills of journalists	Developing skills in digital tools, analytics, data management and other technologies.

In our time, the society of various corners of the globe has plunged into a new vast information environment - the Internet. Through trial and error, using and testing what the Internet provides, humanity, without realising it, has come to the time when the Internet has become an integral part of life. Humanity is evolving and moving to a new level of evolution. It is important for a modern journalist to understand the culture of the new world. In this regard, the purpose of this article is to find the peculiarities of the digital space and to identify the main coordinates of work in it for the modern journalist. In order to define the peculiarities of the Internet, it is necessary to understand how it is organised. Let us clarify that networks are not a new phenomenon. What is new is that they are based on microelectronics, data transmission technologies that provide new possibilities for an old form of social organisation. Networked digital technologies allow conventional networks to overcome their historical limitations, which means that information has become even faster. Networks are not constrained by technology, but cannot exist without that technology. Therefore, it is worth understanding that effective use of networks is only possible with a high level of social development, which characterises the audience as educated. At this stage of development of digital networks, a new type of society is emerging. A network society can be defined as a social formation with an infrastructure of social networks and media networks, activating their basic mode of organisation at all levels (personal level, group, collective and public). Exponentially, these networks connect all systems or parts of this formation. For proper interaction between journalist and audience, it is important to understand the ideology of the society. The information society adopts an ideology of unity and cohesion [5].

The end of the 20th century saw one of the most important transformations and then a complete change in the media system, which is commonly referred to as the process of digitalisation; other sources use a different word - digitalisation. Nevertheless, both terms refer to the full or partial transition of journalists' and editorial offices' activities to digitalisation.

The birth of the Runet dates back to 1994, and the development of multimedia journalism began in parallel. Web 1.0 technologies made it possible to store reprinted texts and graphic images of traditional editions from newspapers and magazines. In the days of Web 1.0, slow types of network connections prevailed, so most of the limitations were caused by this fact. For example, video on the World Wide Web was a rare phenomenon. Between 1994 and 1998, almost all federal media distributed their electronic versions through some resource. The Internet became a new platform for collecting and storing information. According to the statistics of the digital platform InternetLiveStats, less than one per cent of the Earth's inhabitants used the Internet in 1995 [6].

With the advent of Web 2.0 technology on the Internet, the volume and speed of information transmission increased, and forms of communication came together in a unified whole. This made it possible to add comments to media texts, which facilitated hypertextuality, interactivity and free access to web servers. Also important is the emergence of the first attempts to adapt the journalistic text to new conditions, and to move the correspondent's activity into the digital environment, where there are completely new means for content production. Online publications, such as Lenta.ru, are gradually appearing, and new media are beginning to be seen as a mechanism for serious influence. The emergence of a large amount of low-quality information, including misinformation, on the web should also be noted. However, Web 2.0 has been noted as a period when audiences have gained the ability to produce content on their own [7].

After the 2000s, the Internet media began to compete with each other within the journalistic space and with society, as people were able to create news stories on their own. Blogs gradually emerged on the World Wide Web, with blogs being most popular in the United States. With the addition of video and photo content,

multi-formatting and interactivity, traditional print media, in addition to increasing the number of readers, also received a new round of development. Later, in addition to websites, publications have new, actively used, channels of information transmission. This period falls on the 10th years of the XXI century. The reader's ability to select and select materials for himself gradually comes to the fore [8].

Web 3.0 period has the following classification:

- 1) minimalisation of the forms of journalistic materials;
- 2) robotisation and technical content of communication channels;
- 3) creation and moderation of socio-cultural content;
- 4) relevance of texts;
- 5) multiplatform.

The number of information transmission channels in the era of Web 3.0 increases several times. Publications are not limited to a single web-platform, they try to enter each of the platforms, adapting content exclusively for it. In addition, it has become much more convenient to receive newsletters from publications in messengers and to visit the same name groups in social networks than to visit websites. The main reason is that you can read news within messenger and social networks without being distracted from socialising with friends.

For an unbiased opinion on the new digital journalism, the author chose journalism students from 18 to 25 years old and asked 3 questions.

There were 74 students.

- 1) "How do you look at digital journalism"?
- 2) Describe two positive qualities and two negative qualities.
- 3) What platform do you use to read and publish blogs and news.

To the first question, 60 students answered "positive", 10 students answered "neutral", and 4 students answered "negative" (Statistic-1).

For the second question, 65 students mentioned two positive qualities "Quickness" and "Multimodality". 9 students mentioned "Great coverage" and "Fast placement".

For the third question, 60 people chose "Tik Tok", 5 people chose "Instagram", and 9 people ticked "Telegram".

Speaking about the specific stages of digitalisation of district newspapers, we can distinguish the following stages:

1. the first stage is the initial, simplest electronic version of the newspaper in PDF format. Media use this format as a supplement, offering to buy the newspaper in its true form, only on the screen, for money, as well as to subscribe. It is appropriate to assume that this stage is the easiest in digitalisation, but the fact is that the newspaper in its pristine form exists on the web, which means it is available in "digital";

2. the second stage - the appearance of most newspapers in local and foreign social networks. The pages are laconic in design, easy to use, and their creation is not costly for the editorial office. Multiplatform is emerging;

3. the third stage is the electronic version of the newspaper in the form of a comprehensive and news website. Each district newspaper/magazine has an individual website; it is acceptable to say that a regular newspaper and its Internet version are more two media than one and the same media product.

The stages of digitalisation of traditional regional media can be interpreted in a more simplified way, taking into account the timeframe:

- 1) the first stage - 2016-2017, when newspapers initiated the creation of pages with the same name in social networks;
- 2) second stage - 2021 - appearance of newspaper websites with adapted materials;
- 3) third stage - 2022 - newspapers switch to Telegram/Instagram messenger and create their own channels.

The Internet facilitates communication between all elements of society and gives the opportunity to set development trends, criteria and patterns [9].

1) Format. With such rapid development, the ways of presenting information are constantly changing. A journalist should always work in a format that is closer to the consumer. At the moment, the reader is getting closer to short articles than before. Dividing the text into small paragraphs and emphasising the most important information. Different ways of interacting with the audience. Visualisation of information, interactivity.

2) Speed. With the help of the Internet, news and infoprovods began to spread all over the world in a matter of minutes. It is always important for a journalist to get the information and publish it as soon as possible.

3) Individuality. In today's world, not only journalists fulfil the function of disseminating information, any person can blog, film their own stories, and information is available to everyone. Because of this, competition has increased many times over, so it is important for a journalist to present the news in a special, different style.

4) Information authentication. Along with the development of the Internet, the amount of false information is increasing. Many publications and bloggers take advantage of the opportunity to publish knowingly false information, at the expense of the scandal surrounding it, they raise their ratings. It is important for a journalist to check information more thoroughly. With the advent of new technologies, the information sphere has obviously changed. People are comfortable using new devices, communicating with each other at the touch of a smartphone screen. Literature and painting have reached a new level, there are new ideas, new ways of presenting information, the possibility of dissemination has become easier to two clicks [10].

Each media outlet seeks to invade the territory of the other: newspapers shoot videos, TV channels have to present written articles on the Internet, and radio publishes photos on its websites. The Internet makes information ubiquitous and omnipresent, thanks to its dissemination through smartphones and tablets. In the media sphere, young people do not follow the choices of the older generation. The only way to win over this audience now is to innovate and disseminate reliable information at breakneck speed.

Digitalisation has opened up unprecedented opportunities for journalism and its audiences. Twentieth-century journalists, who considered the telephone and teletype to be breakthrough technologies for the profession, never dreamed of being able to collect information, package it in any multimedia format, then distribute it instantly and immediately receive a response from the audience. But along with technology, the culture of the profession has inevitably transformed, and its framework has become less stable. We must now think about digital culture, digital ethics, digital safety and other aspects of digital journalism. And not to forget that digital journalism has not only the bonus of limitless opportunities, but also unprecedented challenges and risks. The journalist's responsibility to his or her audience has only increased under such conditions. Researchers are already talking about "alternative fake journalism" as a sustainable trend, represented by online resources that emphatically imitate traditional journalistic formats, hiding behind them outright fakes. Such producers of fake journalism, who deliberately disregard basic professional and ethical standards, deal a double blow: to the audience by misleading them, and to bona fide digital journalism by undermining its credibility. Journalists in the context of digitalisation are also more acutely aware of threats to their information security. Working in the digital space, journalists are not always supported by their audiences, but are increasingly exposed to real online attacks, which can be very severe.

Multimedia has taught audiences to consume several sources of information at once, to adapt quickly to new formats, and to interact simultaneously with several gadgets, thus training their senses to multitask. In pursuit of media consumers' attention, editorial offices try to quickly master new platforms and engage technical specialists, but this often leads to information overload, and it is not always possible to concentrate on the main things.

The rapid development of new technologies and technical means has significantly influenced the process of creating and the structural and compositional features of a media text. First of all, this influence has affected the category of completeness: the number of characters per page, the physical space allocated for placing material in traditional media, no longer dominates the journalist in the online space. There are opportunities to create an essentially endless text. But the reader can receive only a limited amount of information per unit of time, and even less than that can be adequately perceived. The contextual and semantic completeness of a media text is most important. The clip consciousness, fragmented, discrete worldview formed among modern speakers (not least with the help of mass media and multimedia) has had a serious impact on such a fundamental category as text coherence. In their endeavour to show multimedia capabilities to the fullest extent possible, the creators of media texts often overlook the laws of message perception. The use of interactive techniques and hyperlinks undoubtedly contributes to increasing the amount of information received and expanding the addressee's information field, but at the same time it destroys the links between text components. In the era of multimedia, the media text has acquired many new features and specific qualities, but it has not ceased to be a text, so the universal text-forming categories not only do not lose their leading role, but, on the contrary, are becoming increasingly important.

REFERENCES

1. Frischlich L., Klapproth J., Brinkschulte F. Between mainstream and alternative—Co-orientation in right-wing populist alternative news media //Disinformation in Open Online Media: First Multidisciplinary International Symposium, MISDOOM 2019, Hamburg, Germany, February 27–March 1, 2019, Revised Selected Papers 1. – Springer International Publishing, 2020. – C. 150-167.

2. Frischlich L., Klapproth J., Brinkschulte F. Between mainstream and alternative—Co-orientation in right-wing populist alternative news media //Disinformation in Open Online Media: First Multidisciplinary International Symposium, MISDOOM 2019, Hamburg, Germany, February 27–March 1, 2019, Revised Selected Papers 1. – Springer International Publishing, 2020. – С. 150-167.
3. Kartveit K. How do they do it? Multimedia journalism and perceptions of the practice //Journalism. – 2020. – Т. 21. – №. 10. – С. 1468-1485.
4. Rivas-de-Roca R. Mapping Quality Digital Journalism. Research Trends and Pending Challenges in the Age of Hi-Tech //Proceedings of the 2022 International Conference on International Studies in Social Sciences and Humanities (CISOC 2022). – Atlantis Press, 2023.
5. Sang Y., Lee N. Y., Park S. Looking back at journalism ethics research over the past decade: An analysis of research in digital journalism, journalism, journalism practice, and journalism studies, 2013-2022 //Journalism. – 2024. – С. 14648849241244712.
6. Ibrahim A. K. Evolution of the Web: from Web 1.0 to 4.0 //Qubahan Academic Journal. – 2021. – Т. 1. – №. 3. – С. 20-28.
7. Fuchs C. et al. Theoretical foundations of the web: cognition, communication, and co-operation. Towards an understanding of Web 1.0, 2.0, 3.0 //Future internet. – 2010. – Т. 2. – №. 1. – С. 41-59.
8. Hiremath B. K., Kenchakkanavar A. Y. An alteration of the web 1.0, web 2.0 and web 3.0: a comparative study //Imperial Journal of Interdisciplinary Research. – 2016. – Т. 2. – №. 4. – С. 705-710.
9. Atzori L., Iera A., Morabito G. Understanding the Internet of Things: definition, potentials, and societal role of a fast evolving paradigm //Ad Hoc Networks. – 2017. – Т. 56. – С. 122-140.

UDC 338.4

Daulbayev K.B.

Prof., doctor of economics

Abdigaliyeva B.K.

lecturer, master

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: abk0111@gmail.com

INVESTMENT STIMULATION OF TOURISM INDUSTRY IN KAZAKHSTAN

Abstract: The article is concerned with the conceptual bases of investment stimulation, investment policy research, implementation of attracting foreign investment to the state, possibilities of increasing competitiveness, accelerating economic growth and modernizing the state economy.

Ключевые слова: tourism industry, GDP, investment activity, tourism, region, non-financial instruments, financial instruments.

In the modern developing world, investment policy is the main element in the economic strategy of states, determined by the main tasks and goals of such a strategy. As a result of a well-thought-out and implemented policy of attracting foreign investment to the state, it is possible to increase competitiveness, accelerate economic growth and modernize the state economy.

The Concept for the development of the tourism industry of the Republic of Kazakhstan for 2023-2029 has been adopted. The goal is to make tourism a priority for the country's economic development. In particular, to increase employment in this area to 800 thousand people, and the growth of gross value added in the industry - up to 6 trillion tenge. It is planned to increase the growth of investments in accommodation and food services to 260 billion tenge. To assess the effectiveness of the invested funds, it is planned to introduce a national rating assessment of the regions in terms of the level of development of the tourist infrastructure. The rating will cover priority areas and TOP-50 destinations included in the Kazakhstan Tourism Map.

Private capital will be attracted for the implementation of small, medium and large "anchor" investment projects in the field of regional tourism. In order to improve the legislative framework in the field of tourism, the Law of the Republic of Kazakhstan "On Amendments and Additions to Certain Legislative Acts of the Republic of Kazakhstan on Tourism Activities" was adopted, which provides for the introduction of systemic measures of state support for the tourism industry (subsidizing tour operators for a foreign tourist (15 thousand tenge); reimbursement for the purchase of equipment and equipment (cable cars, snowcats, snow generators) for ski resorts (25%); reimbursement of part of the costs of construction, reconstruction of

tourist facilities (10%), roadside service facilities (10%) (hereinafter referred to as OPS), for the purchase of tourist buses (25%); subsidizing the maintenance of SSU (83.3 thousand tenge); reimbursement of a children's air ticket as part of a tour package (Kids Go Free). [1].

Following the implementation of the Concept, the tourism industry will become a national priority for economic development in the Republic of Kazakhstan. Tourism will become one of the profitable types of business that have a multiplier effect for all stakeholders - the state, business and workers. Employment in the industry will increase to 800 thousand people. The growth of gross value added (hereinafter - GVA) in the industry will reach more than 6 trillion tenge. [1]. Thus, 2023, Kazakhstani tourists increased by 25% and reached 8.6 million people, which is almost 2 million people higher than the pre-pandemic level.

"Last year, Kazakhstan attracted about 1 million foreign tourists, and this year it is expected that this figure will increase to 1.4 million people. This testifies to the growing interest of foreign guests in Kazakhstan as a tourist destination. "

The number of hotels increased by 284 units, reaching almost 4 thousand. The total capacity was more than 203 thousand beds, an increase of 10 thousand units. All tourist accommodations in 2022 earned a total of 183 billion tenge, which is 68% more compared to 2021.

As a result, a record level of tax revenues from tourism was recorded. Compared to 2019, this figure has almost doubled and amounted to 389 billion tenge.

The figures for the 1st quarter of this year indicate a continuing growth trend in the industry. For example:

- the number of domestic tourists increased by 20%;
- foreign tourists - 2.3 times;
- the volume of services provided by hotels - 1.6 times.

The country continues to work on the development of tourist infrastructure. For example, last year 28 projects worth 27 billion tenge were completed.

Among them, the construction of engineering communications in the Balkhash resort area, the construction of a highway to the "Warm Beach" in the city of Aktau are especially important. In addition, the launch of Usharal and Urjar airports was an important event, which significantly expanded the possibilities of air transportation.

Currently, 83 infrastructure projects worth 439.3 billion tenge are being implemented. However, there is an additional need to finance 40 projects worth 301 billion tenge. These projects already have design estimates.

Among the important projects are the construction and reconstruction of roads in the Imantau-Shalkar resort area. Also significant projects are bank protection work on the coast of Lake Alakol, landscaping of the Bertys Bay embankment in Balkhash, medium repair of the entrance to Lake Zhasybai. They contribute to increasing investment attractiveness and improving infrastructure in the tourist direction.

In order to solve the problem of developing tourist infrastructure outside settlements and on the territory of national parks, work is underway to endow akimats with appropriate competence.

Much attention is paid to the development of investment potential. Since 2019, more than 360 investment projects worth more than 420 billion tenge have been launched. This year, 115 projects are being implemented in the amount of 288 billion tenge. The implementation of projects is under constant control and, if necessary, their individual support is carried out.

In the tourism industry, it is recommended to develop and implement investment incentives based on non-financial and financial instruments, as well as their combinations. That is why, within the framework of this study, it is necessary to consider their content in more detail.

One of the most interesting and effective ways to attract investment to the regions was the creation of special economic zones (SEZ) or an analogue - territories of advanced socio-economic development (TOSED or TOR). These tools not only allow you to get ready-made basic infrastructure at preferential rates, tax, customs and depreciation benefits, but contribute to a significant reduction in administrative barriers.

Another proven tool is industrial parks. In addition, there are a large number of development institutions that help with guarantees, financing or leasing.

Infrastructure restrictions are a problem for investors. Other restrictions are financial: high cost of borrowed funds, especially with long-term loans, lack of sufficient collateral, procedural difficulties in obtaining a loan. There are problems with the sale of finished products: difficulties in representing the products of local producers in retail chains and a decrease in consumer demand. Infrastructure restrictions are a problem for investors. Other restrictions are financial: high cost of borrowed funds, especially with long-term loans, lack of sufficient collateral, procedural difficulties in obtaining a loan. There are problems with the sale of finished products: difficulties in representing the products of local producers in retail chains and a decrease in consumer demand.

To solve the problems of technological connection to networks, it is necessary to reduce its cost for investors and reduce the time for connection, increase the amount of support. It is important to carry out a detailed analysis of the technological connection, as well as the current tariffs. It is necessary to create a single regional calculator located on regional portals, providing for the choice of the organizational and legal form of the applicant, the type of technological connection, as well as a number of variables for preliminary calculation of the cost of connecting to engineering networks.

With appropriate support from the state for the development of inbound tourism infrastructure, Kazakhstan's promising opportunities amount to 900 billion tenge per year (WTO estimate). Which allows you to receive more inbound tourists. But the number of foreign visitors to Kazakhstan with various purposes, today, is 4.8 million people, do not coincide with its tourist opportunities [2].

Investments in fixed assets of the tourism industry of the Republic of Kazakhstan in 2022 are shown in Table 1.

Table 1 - Investments in fixed assets of tourism industry of Kazakhstan in 2022 (thousand tenge)

Name of indicators	The main investment in capital	Including by ownership			
		state	private	Joint ventures with foreign participation	Other legal entities and citizens
1	2	3	4	5	6
total	209460203	51936850	135836959	14988156	6878238
Travel agents and organizations providing services in the field of tourism	47637	-	47428	22	209
Housing and hospitality sector	10640562	45670	6811323	1276534	3783569
Beverage and food trade	4309906	492684	3663107	150761	154115
Health resort sector	14536327	10951828	3584499	1921	-
Road construction	9011228	1059663	6653832	454458	1297733
Metro and railways (construction)	664471	-	664471	-	-
Other facilities (construction)	2790726	-	2401394	38158	389332
Railway - road transportation (passenger)	1740730	236336	1504394	300	-
Railway transportation (cargo)	86272744	46308	85990870	8634	235566
Road transportation (passenger)	40554085	33602132	6951752	2226	201
Road transportation (freight)	3738556	8045	3442363	79848	288149
Transportation by Water Transport	6835919	998	6780633	6097899	54290
Airway Transportation	13509158	5493188	7340896	6877396	675074

Note - Compiled by the author according to the Bureau of National Statistics of the Republic of Kazakhstan [3с 9.]

The total investment in the industry can be seen in Table 1.

209.6 billion tenge, the state accounted for 14.9 billion tenge.

64.8% private business - 135.8 billion tenge.

24.7% joint ventures - 51.9 billion tenge.

7.3% public investment - 14.9 billion tenge.

3.2% other investors - 6.8 billion tenge

Data on the number of business entities engaged in tourism activities and related services are given in Table 2.

Table 2 - Business entities engaged in tourism activities and providing services in the hotel and housing sector, by regions of Kazakhstan, in 2022

Ұрпақтар диалогы және

regions	total	including			
		Tour companies	Individual entrepreneurs carrying out tourist activities	Enterprises providing accommodation services	Individual entrepreneurs providing unification and accommodation services
Republic of Kazakhstan	2619	1249	97,9	485,5	786
Akmola region	213	22	11	36	144
Aktobe region	67	27	3	15	22
Almaty region	141	37	-	23	81
Atyrau region	87	21	11	28	27
West Kazakhstan region	63	13	13	16	21
Zhambyl region	59	19	-	13	27
Karaganda region	218	81	13	56	68
Kostanay region	94	27	10	12	45
Kyzylorda region	54	4	2	12	36
Mangystau region	56	30	1	17	8
Turkestan region	101	27	4	26	44
Pavlodar region	113	59	3	32	19
North Kazakhstan region	57	21	-	11	25
East Kazakhstan region	262	42	9	66	145
Astana	285	159	12	59,8	57
Almaty	658	577	7,9	77,5	17,9

Note - The source base was compiled by the author [3 p.5]

Table 2 shows that 2624 legal entities and individuals show tourist services in the Republic of Kazakhstan, including:

- 1254 travel agencies (48.7%)
- 1372 personal entrepreneurs (53.2%).

The leading number of business entities is valid in:

- Almaty (755 units and 29.7%)
- Astana (285 units and 11.8%)
- EKO (263 units and 11%)
- Karaganda region (219 units and 9.3%)
- Akmola region (214 units and 9.1%).

The volumes of tourist services provided in the regions of Kazakhstan are shown in Table 3.

Table 3 - Volume of services rendered by regions of Kazakhstan, in 2022 (thousand tenge)

Regions	Total	Including			
		Tour companies	Individual entrepreneurs implementing tourist services	Enterprises providing services for provision of accommodation	Individual entrepreneurs who provided accommodation services
Kazakhstan	73094500,1	14730718,2	101844,4	53880939,1	4380998,4
Akmola region	1505517,1	39512,1	5356,5	1111024,4	349624,1
Aktobe region	1153345,5	63652,0	988,5	873831,0	214874,0
Almaty region	2480162,2	148363,5	-	1912733,5	419065,2
Atyrau region	10902050,1	34914,5	214,0	10662322,0	204599,6
West Kazakhstan region	1769820	5077,7	10156,9	1632389,2	122291,9
Zhambyl region	296541,0	5859,6	-	219749,8	70832,1
Karaganda region	2498226,1	244754,0	24810,1	1594025,9	634636,1
Kostanay region	740305,2	158097,3	13937,1	351315,0	216955,8
Kyzylorda region	683605,4	70677,8	3027,0	432580,3	177320,3
Mangystau region	4389989,0	303294,0	6000,0	3976863,0	103832,0
Turkestan region	586564,9	35355,8	2696,8	383287,9	165291,9

Диалог поколений и новые ориентиры

Pavlodar region	1247388,9	117390,0	-	991041,1	138949,9
North Kazakhstan region	369233,4	49059,4	-	163260,0	156914,0
East Kazakhstan region	2259725,6	105160,5	9095,8	1472878,5	672590,8
Astana	11742644,3	905658,8	21923,5	10264328,2	550738,7
Almaty	30469952,8	12443898,8	3678,9	17839485,8	182978,4
Note - based on the data of the Bureau of National Statistics of the Republic of Kazakhstan compiled by the author [3 p. 4]					

Tourist services in Kazakhstan were shown in the amount of 74.2 billion tenge. Table 7 shows that in general, the maximum volumes of services go to Almaty (31.6 billion tenge and 42.8%), Astana (11.8 billion tenge and 17%) and Atyrau region (11.9 billion tenge and 15.9%), a total of three regions in Kazakhstan provided 75% of the total volume of tourist services in the country.

Of the total number of visitors served in Kazakhstan in the year under review, 20.1% are in Almaty, 15.3% - in Astana, 10.3% - in the East Kazakhstan region, 10.1% - in the Atyrau region. Thus, 55.8% of served visitors go to part of the four regions of the republic.

The number of tourists by type of tourism, in the regions of Kazakhstan are shown in Table 4.

Table 4 - Number of tourists by type of tourism in regions of Kazakhstan, in 2022 (people)

Regions	total	area		
		inbound	outbound	domestic
Republic of Kazakhstan	3085411	633893	274639	2176879
Akmola region	190274	3043	3900	183331
Aktobe region	70511	8633	7857	54021
Almaty region	171095	919	2497	167679
Atyrau region	308031	226466	7982	73583
West Kazakhstan region	67898	15783	7531	46598
Zhambyl region	56349	1739	644	53966
Karaganda region	219420	13886	12496	193038
Kostanay region	97036	4518	6937	85581
Kyzylorda region	32860	1685	317	30858
Mangystau region	174214	49655	12621	111938
Turkestan region	89544	7033	5689	96863
Pavlodar region	98756	2552	8349	87855
North Kazakhstan region	58515	3034	3768	51713
East Kazakhstan region	303151	18185	7592	278347
Astana	2984401	16471	16544	266382
Almaty	385471	18037	21597	345188
Note - Compiled by the author based on data from the Bureau of National Statistics of the Republic of Kazakhstan [3p.3]				

In 2022, of the total volume of tourists served, sending tourists abroad amounted to 8.9%, domestic tourism accounted for 70.5%, and receiving foreign tourists - 20.5%.

Data characterizing the state of inbound tourism in the regional context are given in Table 9.

Table 5 - State of inbound tourism by regions of the Republic of Kazakhstan in 2022 (by legal entities)

Regions	Services provided to tourists (people)	Vouchers sold (qty)	The price of the sold vouchers 9 (thousand tenge)	Days of stay (number)	Amount of performed works and services, (thousand tenge)
1	2	3	4	5	6
Republic of Kazakhstan	157988	50380	934758,4	257824	931974,4
Akmola region	55071	6654	20264,9	13392	30030,4
Aktobe region	417	57	3690,3	546	3042,0
Almaty region	16097	5834	22659,0	14697	103161,0
Atyrau region	964	372	17398,0	3720	3822,0
West Kazakhstan region	74	71	4079,0	497	1.0

Ұрпақтар диалогы және

Zhambyl region	959	511	13679,0	1905	725,0
Karaganda region	4573	3094	50860,0	18696	24441,0
Kostanay region	1316	812	11814,1	2084	6742,2
Kyzylorda region	463	84	4367,0	1008	28721,0
Mangystau region	3272	3260	182835,3	25967	49462,0
Turkestan region					1
	1374	1032	18065,1	10683	279,4
Pavlodar region	5181	4630	122656,2	30557	5264,9
North Kazakhstan region	2512	711	15025,0	2157	5620,6
East Kazakhstan region	16949	4991	66987,8	419871	749874,90
Astana	19815	4891	24712,0	30469	35785,09
Almaty	30987	136574	35768,98	59985	5609459,0
Note - Compiled by the author based on data from the Bureau of National Statistics of the Republic of Kazakhstan [3p.15]					

In Table 5, the largest proportion of tourists served by legal entities is represented by Akmola region (34.8%), Almaty (19.4%), Astana (11.9%), East Kazakhstan region (10.3%) and Almaty region (10.2%).

For the development of tourism infrastructure, it is most advisable to use budget funds. For example, budget funds can be used to create an international airport. The creation of such an infrastructure element will contribute to the establishment of communication with other countries and regions. Ultimately, this will lead to an increase in tourist flow to the region, as well as attract investors. But, according to the author of the study, the use of mixed financing is still considered the most rational and expedient: at the expense of investors and budget funds.

At the enterprises of the tourism industry, the provision of additional tax benefits also has a stimulating effect. As a result of the provision of such benefits, there is an increase in entrepreneurial activity among business entities in the field of tourism.

For the development of the tourism industry, it is possible to use in a complex of non-financial and financial instruments to stimulate investment activity.

REFERENCES

1. Concept of tourism industry development Republic of Kazakhstan until 2023. Approved by Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan dated June 30, 2017 No. 406. //http://adilet.zan.kz/rus/
2. Belov, A. V. Budget investments and stimulation Lebedinskaya Yu. S. Regional tourist clusters: management of formation and development: dis. cand. econ. sciences. - M., 2015. - 195 s.
3. Data of the Bureau of National Statistics of the Republic of Kazakhstan

ӘОЖ 640.432 (075)

Заманбекова А.Б.,

э.ғ.к., доцент

Турдибакиева Р.А.,

магистр, аға оқытушы

«6B11102 Мейрамхана ісі және мейманхана бизнесі»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

МЕЙРАМХАНА ІСІНДЕГІ ЭТНОМӘДЕНИ БАҒЫТТЫҢ ДАМУ ӘЛЕУЕТІ

Түйін: Қазіргі уақытта адамдардың көпшілігі ұлттық және мәдени дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар толығымен жоғалған көпұлтты мегаполистер қалаларда тұрады, сондықтан қазіргі уақытта этникалық туризм және мейрамхана істері танымал бола бастады.

Тірек сөздер: этномәдени, мейрамхана, сұраныс, көпұлтты, бизнес, тамақтану, тамақтану, аспаздық дәстүрлер.

Summary: Currently, most people live in multinational megacities, where national and cultural traditions and customs have completely disappeared, so ethnic tourism and the restaurant business are now becoming more and more popular.

Keywords: ethnocultural, restaurant, in-demand, multinational, business, nutrition, culinary traditions.

Қазіргі уақытта адамдардың көпшілігі ұлттық және мәдени дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар толығымен жоғалған көпұлтты мегаполистер мен қалаларда тұрады, онда жүздеген түрлі этникалық топтардан тұратын планетаның миллиондаған тұрғындары орыстар, американдықтар, еуропалықтар және т.б., қалаларда тұратын адамдардың ұлтаралық ерекшеліктері жаһандану мен урбанизациямен жойылуда, сол себепті қазіргі уақытта этникалық туризм және мейрамхана ісі ерекше танымал болуда. Бұл өзінің ұлттық мәдениетінің шығу тегіне қол тигізіп қана қоймай, басқаларды да білуге көмектеседі, қазіргі кезде қала тұрғындары үшін мәдениетті танып білу және дамыту трендке айналуда. Сол себепті, этномәдени мейрамханалар үлкен сұранысқа ие болуда.

Мәдениетке жақын этникалық топтардың жанында орналасқан этникалық топтың немесе аймақтың тамақтану жүйесі-бұл негізгі тамақ өнімдерінің жиынтығы, олардан дайындалған тағам түрлеріне тән қосымша компоненттердің, дәмдеуіштердің болуы, өнімдерді өңдеу және пісіру әдістері, тағамның шектеулері мен артықшылықтары, дайындыққа байланысты мінез-құлық ережелері де бар. [1, 546]

Алайда, тағамның негізгі қызметі ағзаның өмірлік қажеттілігін қанағаттандыру екенін ұмытпауымыз керек. Әр түрлі халықтардың күнделікті өмірінде тағамның ұлттық ерекшелігі киім, тұрғын үй, ыдыс-аяқ сияқты материалдық мәдениеттің басқа түрлеріне қарағанда әлдеқайда күшті болып қала береді және бүгінде кез-келген халықтың тамақтану жүйесінде үлкен, немесе түбегейлі өзгерістер де болады. Сонымен қатар шетелдік қарыз алу процесін қоса алуға болады, онда енгізілген элементтер жаңа этномәдени ортаға түсіп, бейімделіп, өзгереді.

Кез-келген елге барған кезде туристер әрдайым жергілікті тағамдармен және гастрономиялық тағамдардан ләззат алады, әрине егер бұл тағамдар клиенттің өркениет деңгейіне сәйкес келсе. Мысалы: Австралияға барған кезде, еуропалықтар ешқашан қоңыздар мен құрттарды жемейді, дегенмен жергілікті тұрғындар бұл тағамды керемет деп санайды, алайда кенгуру стейктері немесе қолтырауынның құйрығынан кесу өте қызықты, дәмді және оны барлық жолақтардың туристері ынта - жігермен, ынта-жігермен және шынайы қызығушылықпен жейді. Қазақстанда, әрине, мұндай экзотикалық тағамдар жоқ, бірақ қазақтың дәстүрлі ет тағамдары өте танымал. Қазіргі заманға сай төмен калориялы тағамдарды ұнатса да, қонақтар жақсы дайындалған бешбармак немесе мانتыға риза болады. Сәнге адал болғысы келетіндерге оңтүстік жемістері ұсынылуы мүмкін. Дұрыс және сапалы ұйымдастырылған жағдайда қазақстандық туристік қызмет көрсету нарығында гурмандарға арналған арнайы турларды ұсынуға болады, олардың негізін түрлі этномәдени мейрамханаларына жүйелі түрде бару құрайды.

Этномәдени мейрамханалар қазіргі уақытта белгілі бір аумақта тұратын халықтардың өміріне деген қызығушылыққа негізделген. Этникалық мәдениет этникалық дәстүрлерде, символизмде, материалдық мәдениеттің әртүрлі формаларында, фольклорда айқын көрінеді. Дәл осы мәдениеттің құрамдас бөліктері, бір жағынан, осы этникалық топқа кіретін адамдардың интеграциясы, екінші жағынан оларды басқа этникалық топтардан ажырату функцияларын орындайды.

Қазіргі ғылымда этникалық мәдениет белгілі бір стереотиптер жүйесі, осы этникалық топ мүшелерінің мінез-құлық нормалары деп түсініледі. Бейімделу-белсенділік тәсіліне сәйкес мәдениет қызмет тәсілі, қоғамдағы адамдардың белсенділігі ынталандырылатын, бағдарламаланатын және жүзеге асырылатын биологиялық тұрғыдан дамыған механизмдер жүйесі ретінде ұсынылады.

Тағам-белгілі бір моральдық қатынастар мен міндеттемелердің, мәдени нормалар мен шектеулердің символы. Сонымен қатар, қоғамның пайда болуы мен дамуы көбінесе жеуге болатын және "байланыс" деп аталатын тағамның руханиятымен байланысты. Ол ойын мәдениетінде ерекше орын алады, өйткені ол құдайларды, ата-бабаларды қамтитын тағдырды басқаратын адам мен күштер арасындағы делдал.

Сонымен, Батыс Үндістанда, Махараштра мен Гуджаратта, Нариал Пурнима мерекесінде тұрғындар суға кокос лақтырып, Варуна суларын Құдайға ұсынады. Жапонияда құдайларға құрбандық ретінде қайырымдылықтың мәні бар кептірілген теңіз құлақтары ("Noshita awabi") қызмет етті.

Тағам жоралар көптеген халықтардың жиі сыйлықтар ретінде жасалады, бұл ретте тағам құлшылық ету объектісі. Бұрыннан байқалатын, бұл азық-түлік және барлық басқа құлшылық ету өзіндік құқықтық, мәміле түрі арасындағы, адам мен құдайға игіліктер ретінде ұсынылады.

Әлемдегі ең танымал тағамдар-француз, итальян, кавказ, қытай, жапон, және орыс. Бұл тізім тез кеңеюде. Өйткені, дұрыс тамақтануды насихаттау нағыз аспаздық бумның себебі болды: ең жақсы аспаздық дәстүрлерді белсенді іздеу және жинау. Тіпті "гастрономиялық туризм" деген термин пайда болды - кез-келген нәзіктіктің дәмін тату мақсатында саяхат.

Нәзіктен ұлттық тағам пісіру соншалықты қызықты? Себебі тәжірибесіз адам ұлттық тағамдардың қаншалықты таңқаларлық болатынын елестете алмайды. Әлемнің ерекше тағамдары сізді қуырылған өрмекшілермен (Камбоджа), шіріген жұмыртқалармен (Қытай) немесе гвиней шошқасымен (Колумбия) таң қалдыруға дайын. Бір уақытта қорқынышты және қызықты! Бір нәрсе анық - әлемнің кез-келген экзотикалық тағамдары шынымен ұмытылмас тәжірибе бере алады. [2, 306].

Этникалық мейрамханалар франшизасы 18 ғасырда Франциядағы соғыстан кейін пайда болды. Француз аспазшыларының барлығы дерлік мейрамхана бизнесімен айналысып, француз аспаздық дәстүрлерін өздерімен бірге алып келді. Басқа елдер де француз аспаздық өнерінің әсерін сезінді және көптеген адамдар оның кейбір қағидаларын қабылдады. Ерекшелік, француз асханасының өзі итальяндықтардан шыққан деп санайды, олар өздері қуатты аспаздық дәстүрлердің мұрагерлері болып табылады.

Этникалық үлгідегі мейрамханаларға, яғни тарихи немесе дәстүрлі мекемелерге келетін болсақ, мейрамхананың бұл түрі адамдардың тарихи тұрғылықты жерлеріне баруын қамтиды.

Мейрамхана ісінде шетелдік тағамдарды дәмді түрде дайындап қана қоймай, сонымен қатар мекеме ас үйде орналасқан елдің ортасын құру маңызды. Кафелер, мейрамханалар клиенттерді тарту және әр келуші қайтадан оралғысы келетін керемет тағамдары бар ерекше атмосфера құру үшін әртүрлі құралдарды қолданады.

Этникалық мейрамхана ісі мейрамхана ісінің дербес бағыты ретінде қазақстандық және шетелдік ғылыми әдебиеттерде гастрономиялық, фаст-фуд мейрамханалары сияқты мейрамханалардың түрлерімен салыстырғанда аз көңіл бөлінеді, этномәдени мейрамханаларды жіктеу, сондай-ақ оларды ұйымдастырудың ерекшеліктері жеткіліксіз зерттелген.

Этномәдени мейрамхананың ең маңызды функциясы-мәдениетті тарату. Оның мәні дәстүрлерді сақтау және оларды болашақ ұрпаққа беру (бұл кішкентай халықтар мен ұлттар үшін өте маңызды), ұлттық өзіндік сананы қалыптастыру, сондай-ақ қалың бұқара этносының дәстүрлерімен танысу болып табылады. Бұл халықтың мәдениетін тұтынушыларға қызығушылық танытатын өнімдерді сату идеясын тудырады, бұл халықтың дәстүрлерін өнімге айналдырады.

Дәстүрлер-ұрпақтан-ұрпаққа беріліп, белгілі бір қоғамдар мен әлеуметтік топтарда ұзақ уақыт сақталатын әлеуметтік және мәдени мұра элементтері. Дәстүрлер мәдениетті және рухани өмірдің барлық салаларын жаңғыртуда, кейінгі ұрпақтардың өмірді бай, әдемі, мағыналы ету үшін ғасырлар бойғы күш-жігерін жүзеге асыруда, жаңа мен ескінің сабақтастығын қамтамасыз етуде, қоғам мен тұлғаның үйлесімді дамуында маңызды рөл атқарады. Олар қоғамдық өмірдің барлық салаларында: еңбек, әлеуметтік-саяси, отбасылық-тұрмыстық, әлеуметтік-мәдени және т. б.

Қазір жаңа ұрпақтың тарих пен мәдениетке деген қызығушылығы жылдан жылға артуда. Осыған қарапайым мысал ретінде Алматы қаласындағы этномәдени мейрамханалардың көбеюімен келтіруге болады. Бұл дегеніміз, осындай стильдегі мейрамханаларға сұраныс бар дегенді білдіреді.

Этникалық мейрамхана ағартушылық мақсат қоюы екіталай, рестораторлар белгілі бір Ас үйге сұраныс бойынша "ойнауға" тырысады. Егер адам қандай-да бір ас үйді жақсы көретін болса да, ақыр соңында оның тағамдарын түпнұсқада сынап көргісі келеді Этникалық отанында бұл тағамдар мүлдем басқаша болуы мүмкін, тіпті біршама көңілсіздік болуы мүмкін, өйткені адам өзінің "өңделген" дәміне үйреніп, оған ерекше тағамдар дәмсіз болып көрінуі мүмкін.

Этномәдени мейрамхана асханасының үлгісі ретінде мен қазақ асханасын ала аламын. Қазақ асханасын ТМД елдерінің асханалары арасында ең жас деп санауға болады, өйткені ол XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың басында қалыптаса бастады және қазақтардың отырықшы жағдайға көшуі аяқталған кезде қалыптасты және Қазақстанның шаруашылығы түбегейлі өзгерді. [2, 126].

Мәдениеттердің этникалық деңгейде өзара әрекеттесуін қарастыру екі үрдістің айқын бөлінуіне әкеледі. Мәдениетті өзара игеру, бір жағынан, интеграциялық процестерге, өзара мәдени алмасуға және байытуға ықпал етеді, екінші жағынан, этникалық өзін - өзі танудың күшеюімен, этникалық ерекшелікті негіздеуге деген ұмтылыспен бірге жүреді. Мәдениетаралық коммуникацияның ұлттық деңгейі біртұтас және көп этникалық негізде ортақ экономикалық қызмет пен мемлекеттік саяси бірлестік арқылы пайда болатын ұлттық бірлік болған кезде мүмкін болады.

Этномәдени мейрамханаға келуші "аспаздық турист" болады: табалдырықта оны ұлттық костюмдердегі даяшылар қарсы алады (олардың бірыңғай нұсқасында), жағдай жергілікті түс туралы жалпы идеяларға сәйкес келеді, мәзір түсініксіз атаулар мен түсіндірмелерге толы, ал қызметкерлер

ұсынылған елдегі тамақ мәдениеті туралы қысқаша дәріс оқи алады. Бірақ жағдай, ұлттық тағамдар мейрамханаларының дизайны жергілікті түске жақын болғандықтан, ас үйдің өзі және қызмет көрсету деңгейі еуропалық стандарттарға және орыс менталитетінің ерекшеліктеріне бейімделген. Атау оңай оқылатын, орыс құлағына таныс және белгілі бір тіл мәдениетімен байланысты болатындай етіп таңдалады. Сонымен, біз білетін бірнеше грузин сөздерінің бірі "генацвале" (досқа жүгінудің дәстүрлі түрі) тиісті ұлттық тағамдардың үш мейрамханасының атауы болды. Бұл атау осы мейрамханалардың сценарийін толықтырады және мейрамханаға келгендердің бәрі кіретін грузиндік достықтың ерекше атмосферасын көрсетеді. Жалпы, қазіргі кездегі кез-келген стильді сөздің философиялық мағынасында эволюция процесінде игерілген, ішінара қайта ойластырылған және басқа халықтар "қолданған" этникалық деп атауға болатындығын атап өткен жөн. Интерьердегі этникалық стиль белгілі бір халықтың, белгілі бір мәдениеттің дәстүрлеріне тән ұлттық түстерді қолдана отырып жағдай жасауды білдіреді. [4]

Кез-келген ұлттық дәстүрге ену тұтынушыны тартудың жақсы әдісі болып табылады. Белгілі бір ұлттық дәстүрлердің арқасында мекемені қабылдау жеңілдейді. Этникалық мейрамхананың атымен ғана тұтынушы мәзірдің қандай екенін, қандай интерьерді және жалпы келуден не күтетінін болжай алады. Мекеменің қысқаша сипаттамасы мекеме туралы түсінік алу үшін жеткілікті. Осылайша, тұтынушының мейрамханаға апаратын жолы қысқарады, өйткені мейрамхана ұғымы тұтынушыға түсінікті. Шын мәнінде, этникалық мейрамхана көптеген жағдайларда реставратор үшін жеңіске жетеді, егер белгілі бір этникалық тағамдар қалада сұранысқа ие болса және идеяны жүзеге асыру мәлімделген этникалық бағытқа сәйкес келсе.

Мұндай мекемелер Қазақстанда пайда бола бастағанда, дәстүрлермен қысқаша танысу болды. Этникалық мейрамханаларда қазақтардың өздері үшін танымалдық элементі бар, өйткені біз этникалық тағамдардың бәрін үйде дайындаймыз және жалпы білеміз. Көбінесе этникалық мейрамханаларда дәстүрге сәйкес музыкалық сүйемелдеу бар, яғни тұтынушы кез-келген жағдайда мәдениеттің бір бөлігін сіңіреді.

Соңғы онжылдықтардағы экономикалық және саяси зерттеулерде екпін этномәдени тақырыпқа көбірек ауысуда. Дамыған елдердегі заманауи ауқымды маркетингтік зерттеулердің басым көпшілігі этномәдени компонентсіз жасай алмайды. Сонымен қатар, сарапшылардың болжамына сәйкес, этномәдени мотивациясы бар саяхат осы ғасырдың екінші ширегінде мейрамхана ісінің ең серпінді түрлерінің бірі болады.

Этномәдени мейрамхана ісінің мақсатты аудиториясы әр түрлі жастағы және табысты қонақтар бола алады, қандай да бір себептермен немесе басқа себептермен, өз уақытында тұрғылықты жерінен кеткен қонақтар. Немесе мақсатты аудиторияға ата-бабаларының Отанына бару үшін ұрпақтар кіре алады. Сондықтан, соңғы кездері көптеген жас адамдар қызығатын өткен туыстарының, тілейді өту жолын өз әжелер мен аталар, білу үшін өз тамыры мен сезу шенімен өткен.

Соңғы уақытта Қазақстанда түрлі халықтардың асханасына қызығушылық пайда болды және көптеген этникалық мейрамханалар немесе оларды ұлттық тағамдар мейрамханалары ашылды. Алматыда Индонезиялық, малайзиялық, мексикалық мейрамханалар ашылуда. Бұл, әрине, керемет нәрсе-ерекше, сирек кездесетін нәрсені жасауға тырысу және қонақтарды тарту. Бірақ мейрамхана-бұл бизнес, ал бизнес тиімді болуы керек. [4].

Осы істің ерекшелігін білмей, этникалық мейрамхана ашқысы келетін адам қандай қиындықтарға тап болатынын білмейді. Көптеген адамдар белгілі бір асүйді ұсына отырып, клиенттерді таң қалдырғысы келеді, біз оны шартты түрде экзотикалық деп атаймыз.

Көбісі нарықты және тұтынушылардың сұранысын зерттей отырып, дәлелденген жолмен жүреді. Қазір жапон немесе итальян тағамдары танымал-бұл суши-бар немесе пиццерияны ашатынымызды білдіреді. Бәрі қарапайым сияқты. Кез келген ұлттық асүйді бәрібір тұтынушыға бейімдеуге тура келеді. Сұрақ: мұны қаншалықты дәрежеде жасауға болады және ақыл-ойдың шекарасы қайда? Мысалы, «Traveler's coffee» кофеханасында олар шошқа етін пайдаланбайды, өйткені елдің менталитеті ресейлік менталитеттен өзгеше. [5]

Егер мәзірдің жиырма бетіндегі қонақтар өздері қалаған нәрсені таба алса, бұл өте жақсы. Мұндай жалған ұлттық мейрамханалар барлық жерде бар, олар өте танымал, бірақ оларды ұлттық тағамдар мейрамханалары ретінде орналастыруға болмайды. Мысалы, шетелде жапон мейрамханасында жапон тағамдарын әмбебап емес, тек жапон аспаздары ұсынады. Бұл мейрамхана жапон сияқты нарықта күреседі және өмір сүреді. Сіз, әрине, жапон мейрамханасында француз асханасының аптасын өткізе аласыз, бірақ келушілер ол жерге бармайды, өйткені олар оны жақсы жапон мейрамханасы деп біледі.

Стандарттардың арқасында әр қызметкер өзінің келесі қадамы қандай болатынын, одан не талап етілетінін және қонаққа не беру керектігін біледі. Бұл тек жақсы көңіл-күй мен ізгілік қана

емес, сонымен қатар кофеханадағы адамдар өздерін маңызды қонақтар ретінде сезінетін сауатты қызмет.

Қонақтарға қызмет көрсету-кез-келген тамақтандыру кәсіпорнының маңызды кезеңі. Қонақтарға абайсыз көзқарас келеңсіз әсер қалдыруға әкеп соғуы мүмкін. Қызмет көрсету стандарттарын қатаң сақтау өзінің беделіне алаңдайтын ресторатор үшін міндетті болып табылады.

Туризмнің қарқынды дамуы мейрамханалардың ұлттық ерекшеліктерінің ерекшеліктерін зерттеуді қажет етеді. Сізге тән белгілерді білу керек, ұлттық тағамдарды дайындауға, оларды дұрыс ұсынуға, мәзірге білікті түрде қосуға және әртүрлі елдерден келген қонақтарға қызмет көрсетуге қабілетті болу керек.

ӘДЕБИЕТ

1. Анищенко Е. А. Методы и особенности продвижения продукции в ресторанном бизнесе / Е. А. Анищенко, Шогенов И. Г. // Наука и просвещение: сб.статей. Пенза: Кабардино–Балкарский гос.ун–т, 2017.

2. Кенжебеков Н.Д. Ресторанное и гостиничное хозяйство. Учебное пособие - Карагандинский экономический Караганда, 2020.

3. Птуха Н. : Этнографический туризм. Учебное пособие – Москва 2019 г.

4. Ресторан этнической кухни: достаточное ли условие популярности? Режим доступа URL: <https://www.food-service.com.ua/restoran-etnicheskoy-kuhni:-dostatochnoe-li-uslovie-populyarnosti-i124> [дата 12.12.2006]

5. Traveller’s coffee Режим доступа URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Traveler%E2%80%99s_Coffee

ӘОЖ 338.48:004.738.5

Калганбаев Н.А.,

э.ғ.к., профессор

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ

Алматы қ., Қазақстан

e-mail: n_kalghanbaev@mail.ru

Кабиева Л.Қ.,

Магистрант

«7М11113-Мейрамхана ісі және мейманхана бизнесі»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДА ҚОНАҚЖАЙЛЫЛЫҚ ИНДУСТРИЯСЫ КӘСІПОРЫНДАРЫНЫҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН ЖЕТІЛДІРУ

Түйін: Қонақжайлылық индустриясы цифрлық трансформация дәуірінде айтарлықтай өзгерістерге ұшырауда және цифрлық технологиялар Қонақжайлылық индустриясы кәсіпорындарының бәсекеге қабілеттілігін арттыруда шешуші рөл атқарады. Бұл зерттеу мақаласының мақсаты-қонақжайлылық индустриясының кәсіпорындары цифрлық трансформация контекстінде бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін қабылдай алатын әртүрлі стратегияларды анықтау. Зерттеу әдістемесі әдебиеттерге шолу, сауалнамалар және сала сарапшыларымен сұхбаттарды қамтиды. Нәтижелер цифрлық трансформация контекстінде Қонақжайлылық индустриясы кәсіпорындарының бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін деректер, тұтынушы тәжірибесі, операциялық тиімділік және инновациялар маңызды екенін көрсетеді.

Тірек сөздер: Қонақжайлылық индустриясы, цифрлық трансформация, бәсекеге қабілеттілік, деректер, тұтынушы тәжірибесі, операциялық тиімділік, инновация, әдебиеттерге шолу, сауалнамалар, сұхбаттар.

Kalghanbayev N.A.,
candidate of economic sciences, professor
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: n_kalghanbaev@mail.ru

Kabieva L.K.,
undergraduate student
«7M11113- Restaurant and hotel business»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan

Abstract: The hospitality industry is undergoing significant changes in the era of digital transformation, and digital technologies play a crucial role in increasing the competitiveness of hospitality industry enterprises. The purpose of this research article is to identify various strategies that hospitality industry enterprises can use to increase their competitiveness in the context of digital transformation. The research methodology includes a literature review, surveys and interviews with industry experts. The results show that data, Consumer experience, operational efficiency and innovation are important for improving the competitiveness of hospitality industry enterprises in the context of digital transformation.

Keywords: hospitality industry, digital transformation, competitiveness, data, consumer experience, operational efficiency, innovation, literature reviews, surveys, interviews.

Кіріспе. Қонақжайлылық индустриясы цифрлық трансформация дәуірінде айтарлықтай өзгерістерге ұшырауда. Цифрлық технологиялар Қонақжайлылық индустриясы кәсіпорындарының бәсекеге қабілеттілігін арттыруда шешуші рөл атқарады. Бұл зерттеу мақаласының мақсаты-қонақжайлылық индустриясының кәсіпорындары цифрлық трансформация контекстінде бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін қабылдай алатын әртүрлі стратегияларды анықтау.

Қонақжайлылықтың цифрлық трансформациясы-бұл қонақ үйдің барлық аспектілерін, жүйелерін, заттарын және таңқаларлықтай, қазіргі және болашақ мәселелерді шешуде келушілердің өнімділігі мен қанағаттанушылығын арттыру үшін құрылымды біріктіретін әртүрлі жетістіктерді пайдалану және үйлестіру.

Ауданның алдында тұрған көптеген жетістіктердің ішінде біз Covid төтенше жағдайына байланысты көптеген тұрғын үйлер келушілерге арналған қолданбаларды, онлайн тіркелуді, смарт сатылымдарды, электрондық құлыптарды және чатботтарды қамтитын контактісіз құрылғыларды қалай енгізгенін көрдік. Осы құрылғыларға қарамастан, адам жасаған пайымдаулар мен маңызды ақпарат сияқты әртүрлі идеялар бар, олар бәрінің көз алдында, тек олардың не екенін және олардың қалай қолданылатынын көп адамдар түсінбейді [1].

Цифрлық трансформация стратегиясы 2022 жылы қонақжайлылық индустриясына қалай әсер етеді?

1. Қашықтан қол жеткізуді жақсартады:

Біз қазірдің өзінде қонақүй бөлмелерін сыртта ашып, төсектен шықпай-ақ бөлмеге тамақ пен сусын жеткізуге тапсырыс бере алатын дәуірде өмір сүріп жатырмыз. Цифрлық трансформация қызметтерінің арқасында. Бұл сценарий, егер басқалармен қатар, заттардың интернеті (IoT) бөлменің ішкі схемасымен біріктірілген болса, белгілі бір дәрежеде өзгертіні сөзсіз. Осылайша, біз бөлмеге кірмес бұрын, біз қалаған тамаша температураға дейін қыздырылады немесе салқындатылады деп күтуге болады. Мұны қамтамасыз ете алатын құрылғылар қазірдің өзінде жасалған, бір мысал-nest термостаты.

2. Деректер туралы ғылым көбірек мақсаттарға қызмет етеді:

Салықтық алаяқтық және ауа-райын болжау сияқты әртүрлі салаларда қолданылатын деректер ғылымы 2020 жылға қарай қонақжайлылық индустриясының үлкен бөлігі болатыны сөзсіз. Біз таңдаған қонақүйлерден, сондай-ақ жеңілдік купондарының ұсыныстарынан жекелендірілген хабарларды алатынымызды байқаймыз, - өте дәл болжамды модельдеудің арқасында. Бұл тұтынушылардың қанағаттануын, сондай-ақ бүкіл әлем бойынша саяхатшылардың пайдаланушы тәжірибесін түбегейлі өзгерте алады.

3. Жасанды интеллект боттары маңыздырақ болады.

Қонақ үй бизнесіне арналған жасанды интеллект чатботтары алдағы жылдары брондауды өзгерту немесе жою, жеңілдік купондарын тексеру, шот қалдықтарын тексеру және т.б. сияқты кеңсе жұмыстарын орындау арқылы маңызды рөл атқаруы мүмкін. Мүмкін, тіпті консьерж рөлін атқаратын нақты роботтар бар, олар қажет жерде егжей-тегжейлі ақпарат беріп, бөлменіздің тазалығын

қадағалап, қонақүйде болуыңыздың біркелкі өтуін және т.б. қамтамасыз етеді. Жапонияда Henn на-да консьерж роботтары бар және сол роботтардың бірі динозавр.

Міне, цифрлық трансформация стратегиясы алдағы жылдары қонақжайлылық индустриясына әсер етуі мүмкін кейбір жолдар. Жоғарыда келтірілген болжамдар қазірдің өзінде пайда болған шындық екенін ескере отырып, толығымен орындалуы мүмкін.

Бірақ технология бізге белгілі бір сәтте біз ойлағаннан да көп нәрсені үйренуге және қол жеткізуге болатынын үйретеді. Сонымен, күте тұрайық және қонақжайлылықтың цифрлық трансформациясынан кейін нақты не болатынын көрейік. Бір нәрсе анық: бұл одан да ыңғайлы болатыны сөзсіз [2].

Зерттеу әдістемесі. Осы зерттеуде қолданылатын зерттеу әдістемесі әдебиеттерге шолу, сауалнамалар және сала сарапшыларымен сұхбаттарды қамтиды.

Әдебиетке шолу. Әдебиеттерге шолу қонақжайлылық индустриясындағы цифрлық трансформация тақырыбы бойынша академиялық журналдарды, кітаптарды және салалық есептерді Мұқият іздеуді қамтиды. Әдебиеттерге шолу қонақжайлылық индустриясының кәсіпорындары цифрлық трансформация контекстінде бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін қабылдай алатын әртүрлі стратегияларды анықтауға бағытталған.

Сауалнамалар. Қонақжайлылық индустриясының мамандарына олардың цифрлық трансформация стратегиялары, қиындықтары мен жетістіктері туралы ақпарат жинау мақсатында сауалнамалар жүргізілді. Сауалнама сұрақтары деректерді пайдалану, тұтынушы тәжірибесі, операциялық тиімділік және қонақжайлылық индустриясы кәсіпорындарының бәсекеге қабілеттілігін арттырудағы инновациялар туралы ақпарат алу мақсатында әзірленді.

Сұхбат. Қонақжайлылық индустриясы кәсіпорындарының цифрлық трансформация контекстінде бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін қабылдай алатын стратегиялары туралы түсінік алу үшін сала сарапшыларымен сұхбат жүргізілді. Сұхбаттың мақсаты қонақжайлылық индустриясында цифрлық трансформация стратегияларын жүзеге асырудың қиындықтары, мүмкіндіктері және озық тәжірибелері туралы ақпарат алу болды.

Алынған мәліметтер, нәтижелер цифрлық трансформация контекстінде қонақжайлылық индустриясы кәсіпорындарының бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін деректер, тұтынушы тәжірибесі, операциялық тиімділік және инновациялар маңызды екенін көрсетеді.

Қонақжайлылық индустриясын цифрлық трансформациялау үшін деректерді пайдалану өте маңызды. Қонақжайлылық бизнесі тұтынушылардың мінез-құлқы, қалауы және тенденциялары туралы ақпарат алу үшін деректерді пайдалана алады. Бұл ақпаратты олардың өнімдері мен қызметтерін тұтынушылардың қажеттіліктерін жақсырақ қанағаттандыратындай етіп бейімдеу үшін пайдалануға болады [3].

Клиенттермен жұмыс тәжірибесі. Сандық технологиялар қонақжайлылық индустриясында тұтынушыларға қызмет көрсету сапасын айтарлықтай жақсартып алады. Қонақжайлылық бизнесі өз тұтынушыларына жіксіз, жекелендірілген және ыңғайлы қызметтерді ұсыну үшін цифрлық технологияларды пайдалана алады.

Операциялық тиімділік. Цифрлық трансформация қонақжайлылық индустриясының кәсіпорындарына күнделікті тапсырмаларды автоматтандыру, қателерді азайту және шығындарды азайту арқылы жұмыс тиімділігін арттыруға көмектеседі. Сандық технологияны қолдана отырып, қонақжайлылық кәсіпорындары өз қызметін оңтайландырып, қалдықтарды азайта алады.

Инновация. Цифрлық трансформация қонақжайлылық индустриясындағы инновациялар мен шығармашылыққа ықпал ете алады. Жаңа технологияларды енгізу арқылы қонақжайлылық кәсіпорындары өз тұтынушыларының өзгеретін қажеттіліктерін қанағаттандыратын жаңа өнімдер мен қызметтерді дамыта алады.

Қорытынды. Қонақжайлылық индустриясындағы инновациялық өзгерістердің экономикалық факторларына халықтың өмір сүру деңгейінің жоғарылауы жатады. Жағдайы өсіп келе жатқан адамдардың көбісі саяхаттауға мүмкіндігі бар. Бұл тәжірибелі туристер санының артуына әкеледі. Интернетте туристер өз тәжірибелерімен бөлісетін, фотосуреттер мен бейнелерді (туристік тәжірибе желілері) орналастыратын сайттар мен блогтардың саны артып келеді және олар тұтынушыларды таңдау кезеңінде көбірек адамдарды тартады. Экономикалық факторлар қонақжайлылық қызметінің сапасына қойылатын талаптардың өсуіне әсер етеді, сондықтан қонақжайлылық саладағы кәсіпорындарда сапа менеджментінің интеграцияланған жүйелері кеңінен енгізілуде [4].

Қонақжайлылық бизнесі кәсіпорындары мен ұйымдары әрқашан жаңа технологиялардың белсенді жақтаушылары болды. Телекоммуникация және электрондық пошта маркетингіндегі заманауи жетістіктер туристік бизнес үшін жаңа мүмкіндіктер ашады және оның модельдеріне айтарлықтай әсер етеді. Қонақжайлылық индустриясына жаңа технологияларды енгізу

инвестициялардың кірістілігін арттыруға ықпал етеді. Қазақстанда қонақжайлылық индустриясының қарқынды дамыту үшін барлық жағдайлар бар.

Қорытындылай келе, цифрлық трансформация қонақжайлылық индустриясы кәсіпорындарының бәсекеге қабілеттілігін арттыруда шешуші рөл атқарады деп айтуға болады. Осы зерттеуде қолданылған зерттеу әдістемесі әдебиеттерге шолу, сауалнамалар және сала сарапшыларымен сұхбаттарды қамтыды. Нәтижелер цифрлық трансформация контекстінде қонақжайлылық индустриясы кәсіпорындарының бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін деректер, тұтынушы тәжірибесі, операциялық тиімділік және инновациялар маңызды екенін көрсетеді. Осы стратегияларды жүзеге асыра отырып, қонақжайлылық индустриясы цифрлық дәуірде бәсекелестік артықшылыққа ие бола алады.

ӘДЕБИЕТ

1. 2023 жылға қарай қонақжайлылық индустриясының цифрлық трансформациясының тенденциялары. Электрондық ресурс: <https://magenest.com/en/digital-transformation-in-hospitality/>

2. Сандық трансформация стратегиясының қонақжайлылық индустриясына әсері. Электрондық ресурс: <https://www.mtractionenterprise.com/blog/digital-transformation-in-hospitality-industry/>

3. Аймакова, Г. «Қонақ үй бизнесіндегі цифрлық трансформация» [Digital transformation in the hotel business]. Business Asia. 2020.

4. Горбунова, М.Ю. Социальные технологии и инновации в социальных сервисах. - Саратов: СГТУ, 2014. 12-14 б.

ӘОЖ 640.4:687.017.3

Калганбаев Н.А.,

э.ғ.к., профессор

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ

Алматы қ., Қазақстан

e-mail: n_kalghanbaev@mail.ru

Астай Ә.Е.

1-курс магистранты

«7М11113 – Мейрамхана ісі мейманхана бизнесі» мамандығы

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: fakeadeke@gmail.com

МЕЙРАМХАНА БИЗНЕСІНДЕ ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ САПАСЫН БАСҚАРУДЫҢ ЗАМАНАУИ МЕХАНИЗМДЕРІ

Түйін: мақалада мейрамхана бизнесі кәсіпорындарында қызмет көрсету және қызмет көрсету сапасын басқаруды жетілдіру мәселелері қарастырылады; мейрамхананың негізгі міндеті клиенттердің қажеттіліктерін қанағаттандыру ретінде анықталады, сапалы қызмет көрсетуге қойылатын талаптарды белгілейтін мейрамхананың ішкі стандарттарының рөлі көрсетіледі. Мейрамханаларға қызмет көрсету саласында сапаны басқару кезінде инновациялық технологияларды қолданудың қажеттілігі мен маңыздылығы атап өтілді. Мейрамхана бизнесінде қызмет көрсету сапасын басқарудың заманауи әдістері ұсынылған.

Тірек сөздер: қызмет көрсету, қызмет көрсету сапасы, мейрамхана бизнесі, сапаны басқару әдістері, инновациялық технологиялар.

Kalghanbayev N.A.,

candidate of economic sciences, professor
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: n_kalghanbaev@mail.ru

Astay A.E.

1-year magistr's student
«7M11113- Tourism»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: fakeadeke@gmail.com

MODERN MECHANISMS OF SERVICE QUALITY MANAGEMENT IN THE RESTAURANT BUSINESS

Abstract: The article deals with the issues of improving the quality management of services and service at the enterprises of the restaurant business; it defines the main task of the restaurant as the satisfaction of customers' needs, shows the role of internal standards of the restaurant that establish requirements for quality service. It is noted about the necessity and importance of innovative technologies in quality management in the sphere of restaurant service. Modern methods of service quality management in the restaurant business are proposed.

Key words: service, service quality, restaurant business, quality management methods, innovative technologies.

Қоғамдық тамақтандыру кәсіпорындарының қызметі халықтың өмір сүру сапасы мен мәдениетіне айтарлықтай әсер етеді. Тамақтану қызметтерін көрсете отырып, кәсіпорындар адамның физиологиялық ғана емес, сонымен бірге әлеуметтік, рухани қажеттіліктерін де қанағаттандырады - қарым - қатынас, құрмет, тану, жаңалық, Сұлулық, үйлесімділік және т.б. адамдардың осы сұраныстарының қанағаттану дәрежесіне сабаққа қатысу, демек, кәсіпорынның жетістігі мен тұрақтылығы байланысты.

Нарықтағы жоғары бәсекелестікке байланысты кез-келген ұйым қызмет сапасын жақсарту нұсқаларын үнемі қарастыруы керек, атап айтқанда мейрамхана бизнесінде. Сапаны қызметтердің қасиеттері немесе сипаттамалары ретінде қарастыруға болады, яғни қасиеттер неғұрлым көп болса, сапа деңгейі соғұрлым жоғары болады. Осы контексте "сапа" анықтамасын мейрамхана мәзіріне қолдана отырып, сапа дәрежесін, ең алдымен, ұсынылатын тағамдар ассортиментінің мөлшерін және залдың сыйымдылығын анықтау керек. Техникалық тұрғыдан алғанда сапа ұйыммен өзара әрекеттесудің нәтижесі ретінде қарастырылады; қоғамдық тамақтандыру кәсіпорны жағдайында нәтиже тамақ болып табылады. Функционалды тұрғыдан алғанда, сапа-бұл қызмет көрсету деңгейі, және осы тақырып тұрғысынан даяшылардың кәсібилігі, мейрамханада құрылған атмосфера деп санауға болады. Тұтастай алғанда, қызмет көрсету дегеніміз-тұтынушыларға олардың сұраныстарын қанағаттандыру және оларға көзделген игіліктер мен ыңғайлықтар беру мақсатында сервистік өнімді өндірушілер жүзеге асыратын еңбек операциялары, орынды әрекеттер, әртүрлі күш-жігер жүйесі [1].

Қызметтердің сапасын басқару әртүрлі санаттағы қызметкерлер үшін мінез-құлық стандарттарын және жұмыс процедураларын орындауды, қызметкерлерді оқыту жүйесін ұйымдастыруды, міндеттерді нақты анықтауды, көрсетілген стандарттар негізінде жұмыс нәтижелерін бақылауды және бағалауды қамтиды. И. Ермишкина дұрыс атап өткендей, "қызмет көрсету сапасының стандарттары топ мүшелерінің өзін қалай ұстау керектігін және нақты тапсырманы қалай орындау керектігін егжей-тегжейлі сипаттауды қамтитын әрекетке қол жетімді және түсінікті нұсқаулық болуы керек. Қызмет көрсетудегі жеке және іскерлік деңгейлердің тиімді үйлесімі қызметті жарқын және есте қаларлық етеді, қонақтардың адалдығын арттыруға көмектеседі. Осылайша, мейрамхана стандарттары, олардың нақты формасы мен мазмұны қызмет көрсету сапасының критерийі болып табылады" [2].

Қызмет көрсету сапасын талдау әдістері мейрамханалар үшін өте маңызды. Мысалы, байланыс нүктелері қызметкерлердің функцияларын егжей-тегжейлі бөлуге мүмкіндік береді. Осы әдіске сүйене отырып, лауазымдық нұсқаулықтар жасауға және қызметкерлерге қызмет көрсету бойынша тренингтер өткізуге болады, бұл олардың біліктілігін және жалпы жұмысқа деген көзқарасын арттыру үшін өте пайдалы болуы мүмкін. Қызмет көрсетуді талдау әдістерін қолдану ұжымдағы

немқұрайлылықпен күресуге, қызметкерлердің әр клиентке көңіл бөлуі мен жанашырлығын оятуға, олардың қажеттіліктерін зерттеуге және әр қонаққа жеке көзқарас табуға тырысады. Мұқият және қамқор қызметкерлер жұмыс істейтін тұтынушыларға қызмет көрсетудің автоматтандырылған жүйесі-бұл қызмет көрсету сапасына шоғырлануға мүмкіндік беретін және өнімді сату мәселесін шешуге қосымша болып табылатын мейрамхананың үлкен бәсекелестік артықшылығы, сондай-ақ мейрамхана қызметтерінің тұрақты қанағаттанған тұтынушылар тобын қалыптастыру.

Этикалық қызмет мейрамхананың жұмысында ерекше орын алады. Жоғары этикалық мәдениет кез - келген мейрамхана қызметкері үшін міндетті сапа болып табылады-бұл бірінші моральдық талап. Дөрекілік, әдептіліктің болмауы, адамдарға құрметсіздік кез-келген қызмет саласында, бірақ одан да көп қызмет көрсету саласында қолайсыз. Қызмет көрсету әдісіне қарамастан, мейрамхананың барлық қызметкерлері қонаққа барынша жайлылықты қамтамасыз етуге бағытталған белгілі бір ережелерді басшылыққа алуы керек. Негізгі ереже қызметкерлердің мінсіз сыпайы, ұқыпты және әдепті болуы керек. Қонақтар әрқашан қызмет көрсетушілерді көруі керек, бірақ олардың бір-бірімен сөйлескенін ешқашан естімеуі керек. Көптеген мейрамханалардың танымалдығы көбінесе этикалық қызмет көрсету мәдениетіне тікелей байланысты [3].

Қызметтердің сапасын басқару үшін экономикалық, үйлестіру, психологиялық-әлеуметтік, директивалық, өндірістік әдістер жүйесі қолданылады. Олардың барлығы мейрамхана бизнесі саласында жұмыс істейтін кәсіпорындардың тәжірибесінде азды-көпті қолданылады. Нақты әдістерге келетін болсақ, олардың ішіндегі ең маңыздылары:

- өз қызметінің күшті және әлсіз жақтарын анықтау мақсатында клиенттермен, бәсекелес кәсіпорындармен жұмыс істеу негіздерін зерделеу;
- кәсіпорын, оның кемшіліктері мен оң жақтары туралы тұтынушылардың пікірлері мен бағалауларының дерекқорын жүйелеу және талдау;
- қоғамдық тамақтандыру компаниясының сапалық нәтижелерін бағалаудағы статистикалық әдістер.

Бірақ қазіргі жағдайда қызмет көрсетудің ең маңызды факторы, сондай-ақ қоғамдық тамақтандыру кәсіпорындарының қозғаушы күші жаңа заманауи технологиялар болып табылады..

Мейрамхана бизнесі дамуы үшін сапаны жетілдіру мақсатында заманауи механизмдерді қолдануға бірнеше мүмкіндіктер бар. Олардың көптегені технологиялардың және маркетингтің қолдануына арналған. Бірінші этапта, онлайн өнеркәсіптік платформаларды қолдану арқылы мейрамхана бизнесінің кеңейтілген шағын аудиториясына қолайлы тиімділік жасау мүмкін. Бұл платформалардың жарнама басқару құралдарын пайдалану арқылы мейрамхананың қызметтерінің көбінесе онлайндық рекламалар арқылы таныту мүмкін.

Сонымен қатар, сосындырғыштарды қолдану арқылы мейрамхана бизнесінің аудиториясына мүмкіндік беретін сапалы қызмет көрсету мүмкін. Сонымен қатар, клиенттерге арнап, әрекеттерінің және мейрамхана таңдалуларының ақпараттық базасын жасау, мәліметтер анализін жүзеге асыру, салыстырулар жасау және басқа жұмыстарды орындау үшін көмек көрсету арқылы көбінесе ерекшеліктерін алуға болады [4].

Мейрамхана бизнесінің сапасын жетілдіру үшін онлайн технологияларды қолдану маңызды рөл атқаруы мүмкін. Бұларды пайдалану арқылы мейрамхана қызметтеріне қолайлы қосымша қызметтер жасау, мәліметтерді бөлісу, клиенттермен табыс сақтау және әрекеттерді жаңарту мүмкін. Мейрамхана бизнесінде қызмет көрсету сапасын жетілдіру заманауи механизмдері арқылы бизнес операцияларын жақсарту арқылы сапаның жаңа деңгейге арттыру мүмкіндігін ашуға арналған қажетті бір әрекет. Технологияларды қолдану, онлайн резервтау және қолдам жүйелері, сотталу және төлем жүйелері, социалды медиа платформаларын қолдану, шығыс және тапсырыс жүйелерін жүзеге асыру, ұялы кестелер мен POS терминалдарын қолдану, клиенттермен пайдаланушы деректерін пайдалану - бұл тек қазіргі жағдайда мейрамхана бизнесінің сапасын арттыру мүмкіндіктерінің бірнеше мысалдары. Бұл механизмдер арқылы мейрамханалар клиенттердің талаптарына келісімді қолдай алу, операцияларды жеңілдету және қызмет көрсету сапасын арттыру мүмкіндіктерінің бірнеше әрекеттерін жасауға мүмкіндік береді. Мейрамхана бизнесінде қызмет көрсету сапасын жетілдіру үшін заманауи механизмдердің қолдануы өте маңызды. Мәтіннің алдында көрсеткіштер және стратегияларды қолдану арқылы мейрамхана бизнесінің қызмет көрсету сапасын жақсартуға көмектесетін кейбір заманауи механизмдерді талқылаймыз:

1. Онлайн резервтау және қолдам жүйелері: онлайн резервтау және қолдам жүйелерін пайдалану арқылы мейрамхана қонақтарының тұруынан бастап, кестелерді ұйымдастыру, олардың ақпараттарын сақтау және басқа маңызды арқылы қызмет көрсету сапасын арттыру мүмкіндігі бар. Осы жүйелер арқылы клиенттер үшін онлайн резервтау үлгісі бар, ал олардың қалыптасуын басқару мүмкіндіктері мен таңдаулары жүргізілуі мейрамхананың көрсету сапасын жетілдіруге көмектеседі.

2. Шығыс және тапсырыс жүйелерін жүзеге асыру: шығыс және тапсырыс жүйелерін қолдану арқылы мейрамхана қонақтарының қызмет көрсету процесін қарапайымдық жасауы мүмкін. Мобиль қолдау қосымшалары, контактті шығыс тәсілдері мен басқалары арқылы тапсырыс және шығыс процесін жеңілдету, жылдамдықты жақсарту және клиенттердің қолжетімділігін арттыру мүмкіндігі бар.

3. Технологияларды қолдану: технологиялардың жетілдіруі мейрамхана бизнесінде қызмет көрсету сапасын арттыруға арнайы мүмкіндіктер береді. Мобиль қолдау қосымшалары, онлайн тапсыру және төлем түрлері, мобиль аппликациялар арқылы хабарламалар жіберу мүмкіндіктері, қосымшалардың көмегімен мейрамхана қонақтары мен қызметкерлер арасындағы қарым-қатынастарды жақсарту мүмкін.

4. Әлеуметтік медиа платформаларын қолдану: әлеуметтік медиа платформалары арқылы мейрамхана бизнесі үшін рекламалау, таңдауларды кеңейту және қонақтар мен клиенттермен қарым-қатынас орналастыру мүмкіндігі бар. Instagram, Facebook, Twitter және басқалар арқылы мейрамхананың сапасын жетілдіруге көмек көрсетуге болады.

5. Технологиялық көмек алу: технологиялық көмек алу қызмет көрсету сапасын жетілдіруге көмектеседі. Осыда электрондық кестелер, POS терминалдары, автоматты тапсыру және төлем жүйелері, ұялы тәжірибе жүзеге асыру және кейінгілерінің көмегімен қызмет көрсету сапасын арттыру мүмкін.

Қорыта айтқанда мейрамхана бизнесінде қызмет көрсету сапасын жетілдірудің заманауи механизмдерін пайдалану мейрамхананың тиімділігін және қалыптасуын арттыруға көмектеседі. Бұл механизмдер арқылы мейрамхана бизнесі жетілдіру, клиенттердің қолжетімділігін және қосымша ақпараттық құрылымдылығын жақсарту мүмкіндігіне ие болады.

ӘДЕБИЕТ

1. Давыдов А. С. Управление качеством обслуживания в ресторане // E-Scio. - 2019. - № 4(31). - С. 339-345
2. Ермишкина И. Управление качеством услуг [Электронный источник]//Режим доступа: <https://restoranoff.ru/solutions/management/upravlenie-kachestvom-uslug/> (Дата обращения: 25.04.2021)
3. Матисон В. А., Китайкин К. В. Оценка качества ресторанных услуг // Пищевая промышленность. 2014. №. 11. С. 34-35.
4. Береза Н. В. Проблемы качества обслуживания ресторанного бизнеса в России // Экономика и социум. - 2020. - № 5-1(24). - С. 289-293

УДК 070

Калмуханова Г.,
Магистрант
ОП 7М03211 – «Журналистика»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: gulbahytkalmuhanova80@gmail.com

ОСНОВНЫЕ МОДЕЛИ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ НА ДИДЖИТАЛ РАДИО

Аннотация: В статье исследуются модели социокультурной коммуникации на цифровом радио. Фокус исследования направлен на разнообразные структуры и формы социокультурной коммуникации, предоставляемые цифровыми радиостанциями.

Ключевые слова: модель, социокультурная коммуникация, радио, диджитал радио, DAB, аналоговое радио, радиостанции, цифровые технологии.

Kalmuhanova, G.,
Master's Degree Student
EP 7M03211- "Journalism"
KazUIRandWL, Ablaikhan
Almaty, Kazakhstan
e-mail: gulbahytkalmuhanova80@gmail.com

MAIN MODELS OF SOCIO-CULTURAL COMMUNICATION ON DIGITAL RADIO

Abstract: The article investigates the models of sociocultural communication in digital radio. The focus of the study is on a variety of structures and forms of sociocultural communication provided by digital radio stations.

Keywords: model, sociocultural communication, radio, digital radio, DAB, analog radio, radio stations, digital technologies.

Термин "коммуникация" появился в научной литературе в начале 1920-х годов. В настоящее время он приобрел более широкое значение, что привело к появлению такого понятия, как "социокультурная коммуникация". В культурологии, социокультурная коммуникация понимается как процесс взаимодействия субъектов деятельности с целью передачи и обмена информацией, хранения и трансляции культурных ценностей, воспроизводства и создания различных культурных программ, в их духовном выражении и материальном воплощении. Субъектами социокультурной коммуникации могут выступать различные социальные институты, организации, группы или отдельные личности. Прежде всего, социокультурная коммуникация направлена на передачу информации, иными словами, она имеет глубокий коммуникативный смысл. Отсюда ее отличительные черты – субъектно-объектные отношения, в которых взаимодействие осуществляется через значимые коммуникативные сообщения, и это взаимодействие происходит в обществе. Немецкий философ Ю. Хабермас выделяет четыре основных типа социокультурной коммуникации:

- 1) инновационная – она выражается в приобщении субъектов культуры к новым формам знаний и опыта;
- 2) ориентационная – помогает субъектам культуры ориентироваться в окружающей среде;
- 3) стимулирующая – влияет на деятельность субъектов культуры, активизирует их внутренние ресурсы;
- 4) корреляционная – помогает уточнить индивидуальные параметры культурной деятельности.

Социокультурная коммуникация занимает особое место в работах многих философов. Так, немецкий философ Ю. Хабермас считает, что все участники коммуникации руководствуются обобщенными коммуникативными нормами, которые, вместе с коммуникативной компетентностью, делают возможным сам процесс [1, 2]. Коммуникативное действие не является стратегическим, не ориентировано на успех, а направлено на достижение общей для всех участников цели, в качестве которой рассматривается понимание. В социокультурной коммуникации важную роль играют три основных аспекта: стереотипы, предрассудки и конфликты.

Стереотип – это одностороннее, преувеличенное, основанное на предрассудках представление, свойственное какой-либо социальной, этнической группе или классу. Понятие социального стереотипа впервые было введено В. Липпманном, который рассматривал его как упорядоченный, схематичный, культурно обусловленный образ мира в сознании человека [3].

Предрассудок – это психологическая установка на предубеждение и враждебность к чему-либо без веских на то оснований. Основным фактором возникновения предрассудков является неравенство социальных, экономических и культурных условий жизни различных этнических общностей.

Основным фактором возникновения предрассудков является неравенство в социальных, экономических и культурных условиях жизни различных этнических сообществ. Конфликт динамичен по своей природе и возникает в самом конце череды событий, которые развиваются из сложившихся обстоятельств.

Социокультурная коммуникация – это обмен информацией и идеями между людьми, принадлежащими к разным культурам. Это особый вид коммуникации, поскольку он требует понимания культурных норм, ценностей, убеждений и традиций, как отправителя, так и получателя сообщения.

Социокультурная коммуникация необходима в современном, глобализированном мире, где люди из разных культур ежедневно взаимодействуют и работают вместе. Эффективная социокультурная коммуникация требует от человека осознания своих собственных культурных предубеждений и умения адаптировать свой стиль общения к культурным нормам другого человека.

Среди факторов, которые могут повлиять на социокультурную коммуникацию, – языковые барьеры, невербальная коммуникация, социальные обычаи и культурные табу. Важно подходить к социокультурной коммуникации с открытым сердцем и готовностью узнать о культуре другого человека, чтобы избежать недопонимания и построить крепкие отношения.

Итак, социокультурная коммуникация – это особый тип общения, который требует от человека осознания культурных различий и соответствующей адаптации своего стиля общения.

Казахстан – многонациональная страна с богатым культурным и историческим наследием, что делает социокультурную коммуникацию важной и необходимой в различных сферах жизни, таких как бизнес, политика, образование и т.д.

Существует несколько факторов, определяющих развитие социокультурной коммуникации в Казахстане. Одним из них является многоязычие населения, где государственным языком является казахский, но также широко используются русский, английский и другие языки. Это создает определенные трудности для общения, но также открывает возможности для межкультурного обмена и диалога.

В Казахстане существуют различные организации и инициативы, направленные на развитие социокультурной коммуникации. Например, в последние годы были созданы центры межкультурного диалога, которые проводят различные мероприятия и программы по укреплению межкультурной коммуникации. Однако, как и в любой другой стране, в Казахстане также существуют некоторые проблемы в области социокультурной коммуникации, такие как стереотипы и предрассудки, которые могут препятствовать эффективному взаимодействию между представителями различных культур и национальностей.

Таким образом, можно сказать, что социокультурная коммуникация в Казахстане является важным аспектом жизни, и существует множество инициатив, направленных на ее развитие. Социокультурная коммуникация на цифровом радио имеет свои особенности, которые отличают ее от других форм коммуникации. Некоторые из этих особенностей включают следующие феномены:

Глобальный охват: Цифровое радио способно охватить аудиторию по всему миру, предоставляя возможности для межкультурного обмена и диалога.

Разнообразие контента: Цифровое радио может предоставлять разнообразный контент, отражающий множество культур и национальных традиций. Это позволяет слушателям познакомиться с разными культурами и расширить свой кругозор.

Интерактивность: Цифровое радио позволяет слушателям взаимодействовать с ведущими и другими слушателями, что способствует межкультурному диалогу и взаимопониманию.

Языковое разнообразие: Цифровое радио может транслироваться на разных языках, что делает контент доступным для широкой аудитории и способствует межкультурному обмену.

Однако, как и любая другая форма коммуникации, социокультурная коммуникация на цифровом радио также может сталкиваться с определенными проблемами, такими как языковые барьеры, непонимание культурных различий и т.д. Поэтому важно учитывать эти особенности и разрабатывать стратегии эффективного межкультурного обмена на цифровом радио. Общение необходимо для взаимодействия между видами и имеет основополагающее значение для развития человечества. С внедрением технологий во все сферы нашей жизни эта коммуникация полностью изменилась.

Термин "технологическая коммуникация" сейчас бурно развивается и может применяться в любом контексте, где передается информация. Это явно расширяет его горизонты за пределы обмена мгновенными сообщениями или цифровых медиа. Технологическая коммуникация оказывает огромное влияние на процесс общения, как положительное, так и отрицательное. Некоторые из основных воздействий включают:

Увеличение скорости и доступности: Технологические коммуникации позволяют людям общаться быстрее и проще, что способствует повышению доступности и расширению круга общения.

Сокращение пространственных и временных барьеров: Такие технологии, как телефон, Интернет и социальные сети, позволяют людям общаться без привязки к определенному месту и времени, делая общение более гибким и удобным.

Расширение возможностей для межкультурного обмена: Технологические коммуникации могут способствовать межкультурному обмену и взаимопониманию, позволяя людям общаться с представителями разных стран и культур. Увеличение количества и разнообразия информации: Технологии позволяют людям получать доступ к большему количеству и разнообразию информации, что может способствовать развитию знаний и общей культуры.

Однако технологическая коммуникация может оказывать и негативное влияние на процесс общения, например

Сокращение личных контактов: Усиленное использование технологических средств коммуникации может привести к сокращению личного контакта, что может негативно сказаться на качестве общения и межличностных отношений.

Повышенная зависимость: Использование технологических коммуникаций может привести к зависимости, что негативно сказывается на здоровье и социальной жизни человека.

Отсутствие невербальных сигналов: Технологические коммуникации могут привести к упущению важных невербальных сигналов, которые могут быть важны для понимания и эффективного общения.

Современные коммуникационные технологии, такие как социальные сети, мессенджеры, видеоконференции и т. д., оказывают значительное влияние на повседневное общение людей. К числу особенностей влияния достижений в области коммуникационных технологий на общение в современном обществе относятся:

Расширение возможностей связи: Современные коммуникационные технологии позволяют людям общаться друг с другом независимо от расстояния и времени, что повышает доступность и удобство общения.

Расширение границ общения: Коммуникационные технологии позволяют общаться с людьми из разных стран и культур, что дает возможность расширить свой кругозор и получить новые знания.

Более быстрая и эффективная коммуникация: Современные технологии позволяют передавать информацию быстро и эффективно, что, особенно важно в ситуациях, когда требуется оперативное реагирование.

Новые возможности для самовыражения: Социальные сети и другие коммуникационные технологии предоставляют людям новые возможности для самовыражения и выражения своего мнения.

Цифровое радио становится все более популярной платформой для социокультурной коммуникации. Оно предлагает разнообразные формы и структуры коммуникации, которые можно использовать для передачи социокультурных сообщений широкой и разнообразной аудитории. Вот некоторые из основных структур, форм и моделей социокультурной коммуникации на цифровом радио:

Ток-шоу: Ток-шоу на цифровом радио – популярная форма коммуникации по социокультурным вопросам. Они предоставляют экспертам, ученым и общественным деятелям платформу для обсуждения и дебатов по различным темам, связанным с социокультурными проблемами. Эти передачи могут принимать форму интервью, дебатов, круглых столов и общих собраний.

Новости и текущие события: Цифровые радиостанции также предлагают программы новостей и текущих событий, которые можно использовать для освещения социально-культурных проблем и событий. Это могут быть материалы о правах человека, социальной справедливости, расе, гендере и других темах, влияющих на общество.

Документальные фильмы: Документальные фильмы цифрового радио могут использоваться для глубокого изучения социально-культурных вопросов. Они имеют формат повествования, который позволяет слушателям глубже понять рассматриваемые вопросы. Документальные фильмы также могут включать интервью с экспертами и людьми, которых эти вопросы непосредственно касаются.

Музыка: Музыка – мощный инструмент социокультурной коммуникации, и цифровые радиостанции часто используют музыку для передачи социокультурных посланий. Это могут быть песни, затрагивающие социальные проблемы, песни протеста, а также музыка разных культур и традиций.

Социальные объявления: Цифровые радиостанции могут использовать социальную рекламу (PSA) для продвижения социальных целей и повышения осведомленности о социокультурных проблемах. PSA могут быть в виде коротких сообщений, рекламных роликов или даже полнометражных программ.

Социальные медиа: Многие цифровые радиостанции имеют свои социальные сети, которые можно использовать для взаимодействия со слушателями и продвижения социокультурных идей. Социальные медиа-платформы, такие как Twitter, Facebook и Instagram, можно использовать для обмена новостями, продвижения мероприятий и повышения осведомленности о проблемах.

В целом цифровое радио предоставляет широкий спектр структур и форм для социокультурной коммуникации. Оно предлагает экспертам, ученым и общественным деятелям платформу для обсуждения и дебатов на различные темы, связанные с социокультурными проблемами, а также средство информирования и просвещения общественности.

Рассмотрим модели социокультурной коммуникации на радио, сравнив их с моделью Шеннона Уивера. Модель Шеннона и Уивера была разработана в 1948 году, когда Клауд Элвуд Шеннон в содружестве с Уорреном Уивером написал статью "Математическая теория переговоров" в Bell System Technical Journal [4].

Шеннон был американским математиком, а Уивер - ученым. Математическая теория позже стала известна как модель связи Шеннона-Уивера и "мать всех моделей". Эта схема более линейна, чем другие.

Концепция модели Шеннона-Уивера:

Отправитель (источник информации) - это человек, который составляет сообщение, выбирает канал для передачи этой информации, и отправляет его.

Кодировщик (передатчик). Кодировщик - это человек, который с помощью машины переводит информацию в последовательность сигналов или знаков. Передатчиком также может называться сама машина.

Канал. Канал - это среда, через которую передается сообщение.

Декодер (приемник) - это устройство, которое преобразует сигналы или знаки в исходное сообщение, или сам приемник, который декодирует сообщение.

Адресат (пункт назначения) - адресат - это лицо, получающее информацию, или место, куда должна поступить информация. Адресат должен включать обратную связь, если этого требует сообщение.

Помехи. Под помехами понимаются физические шумы, такие как окружающая среда, люди - то есть все, что мешает адресату получить информацию, в том виде, в котором она была отправлена.

Пример модели Шеннона-Уивера на Easy Digital Radio:

Отправитель - радиоведущие,

кодер - речь ведущих,

канал - интернет,

помехи - звук пропадает из-за плохого соединения,

декодер - понимание информации,

получатель (адресат) - целевая аудитория радиостанции.

В данном случае роль шума или помех играет проблема с телефонной связью. Обратная связь дает ведущему понять, что его выступление не дошло до конца. У аудитории есть шанс получить полное сообщение только после обратной связи с отправителем.

Согласно Шеннону-Уиверу, существует три степени коммуникационных проблем. К ним относятся:

Техническая проблема - проблема, вызванная каналом связи.

Семантическая проблема - смысл сообщения неправильно понимается получателем.

Проблема эффективности - насколько эффективно сообщение вызывает ответную реакцию у получателя.

Преимущества модели Шеннона-Уивера

Концепция шума помогает сделать общение более эффективным за счет устранения источника шума или технической неисправности, вызывающей помехи.

Модель также включает в себя обратную связь, что означает, что она может быть применена к любому типу переговоров или коммуникации.

Коммуникация имеет математическую оценку в модели Шеннона-Уивера.

Цифровое радио "Izi" - популярная цифровая радиостанция в Казахстане. Она вещает на казахском, русском и английском языках и предлагает разнообразные программы, включая новости, музыку, ток-шоу и культурный контент [5].

С точки зрения социокультурной коммуникации, программы цифрового радио Izi могут быть проанализированы с помощью различных моделей:

1. Модель культурного обучения: Программы радиостанции Izi Digital Radio отражают культурные нормы, ценности и убеждения казахстанского общества. Например, в его программах значительное количество контента на казахском языке, что отражает важность казахского языка и культуры в стране. В программе "1001 туне" ведущие Аян, Отепберген и Рауан Салхан исполняют различные казахские песни на гитаре, причем весь процесс происходит в прямом эфире, где слушатели могут попросить их спеть ту или иную песню. Таким образом, они восхваляют песни наших предков и способствуют развитию музыкального вкуса современной молодежи.

2. Модель вовлечения: Цифровое радио Izi поощряет участие слушателей через обратную связь и социальные сети. Например, у радиостанции есть страница в Facebook, где слушатели могут делиться своими отзывами и участвовать в обсуждении программ. В дополнение к социальным сетям у радиостанции есть собственный чат, где слушатели могут свободно выражать свои мысли, задавать вопросы ведущим и поднимать различные темы. Например, ведущие станции "Бастау" разыгрывают билеты в кино. Чтобы выиграть приз, слушатели активно отвечают на вопросы.

3. Кибернетическая модель: Цифровое радио Izi использует отзывы слушателей для формирования своих программ. Например, они регулярно проводят опросы для сбора отзывов слушателей и используют их для внесения изменений в свои программы. Так, благодаря идее слушателя с псевдонимом Аяна появилась программа "Fresh". Это программа, в которой ведущая Дина Молдахметова каждую неделю рассказывает о музыкальных новинках недели.

4. Постмодернистская модель: Программы цифрового радио Izi могут по-разному интерпретироваться слушателями в зависимости от их индивидуального опыта и взглядов. Например, культурные программы могут быть более привлекательными для слушателей, которые сильно идентифицируют себя с казахской культурой, в то время как музыкальные программы могут быть более привлекательными для слушателей с более широким спектром культурного опыта. Поэтому у этого радио есть несколько станций на разных языках. Станция "Тамыр" вещает только на казахском, а "Бастау" - только на русском. Слушатель имеет право выбора.

5. Транзакционная модель: Тон, язык и другие невербальные сигналы, используемые в программах цифрового радио Izi, могут влиять на восприятие и понимание слушателями содержания. Например, использование юмора или сарказма в ток-шоу может повлиять на то, как слушатели интерпретируют его содержание. Ведущие должны быть профессионалами своего дела, всегда выражать свои мысли четко и лаконично. Например, из-за нецензурной лексики и расизма ведущего Гриши Омена резко сократилось количество слушателей, стали поступать жалобы. В результате он был уволен.

6. Модель культуры участия: Эта модель подчеркивает активное участие аудитории в производстве и потреблении медиа. Программы цифрового радио Izi могут предложить слушателям возможность совместно создавать контент или делиться своими историями и опытом через пользовательский контент. Например, мы услышали признание парня по имени Жандос своей возлюбленной, Анель.

7. Модель теории приема: Эта модель фокусируется на том, как аудитория интерпретирует и придает смысл медиасообщениям. Программы цифрового радио Izi могут интерпретироваться разными слушателями по-разному, исходя из их личного и культурного опыта, и могут вызывать у аудитории как согласие, так и сопротивление.

8. Модель глобализации: Эта модель подчеркивает взаимосвязанность медиа и культурных потоков в глобальном масштабе. На программы "Цифрового радио Easy" могут оказывать влияние глобальные тенденции в СМИ, а также служить платформой для обмена казахской культурой и взглядами с аудиторией за пределами Казахстана. В то же время на радиостанцию могут оказывать влияние глобальные культурные и экономические силы.

В целом, анализируя программы цифрового радио "Izi" с помощью этих моделей, мы можем лучше понять, как радиостанция работает в более широком, социокультурном контексте Казахстана, и как ее программы формируются и видоизменяются под влиянием культурных и общественных факторов.

Эти модели представляют собой различные подходы к пониманию коммуникации в обществе и культуре. Они помогают нам лучше понять, как люди общаются друг с другом и как это влияет на формирование ценностей, убеждений и практик в обществе. У каждой модели есть свои сильные и слабые стороны, и их применение может зависеть от конкретной ситуации. Для цифрового радио эти модели могут быть полезны для понимания того, как передаются и принимаются сообщения в цифровой среде. Например, модель передачи информации может быть полезна для понимания технической стороны цифрового вещания и того, как сигналы передаются по цифровым каналам.

Модель, взаимодействия, может, быть, полезна, для, понимания, того, как, пользователи, цифрового, радио, взаимодействуют, с, контентом, как, они, интерпретируют, сообщения, и, как, они, могут, обмениваться, обратной, связью. Модель, культурной, коммуникации, может, быть, полезна, для, понимания, того, как, различные, культуры, и, общественные, группы, используют, цифровое, радио, для, выражения, своей, уникальной, идентичности, и, распространения, своих, идей, и, ценностей. Наконец, критическая, модель, может, помочь, понять, как, власть, и, идеология, могут, влиять, на, содержание, и, распространение, информации, в, цифровом, вещании, и, как, цифровое, радио, может, быть, использовано, для, продвижения, социальной, справедливости, и, изменения, социальных, отношений.

В, целом, понимание, этих, моделей, коммуникации, может, помочь, нам, улучшить, наши, коммуникативные, навыки, и, отношения, с, другими, людьми.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Мирошников, Ю.И. "Аксиологическая структура социокультурной коммуникации". - Екатеринбург, 2014. - 120 с.
2. Развитие цифрового эфирного вещания [Электронный ресурс] // <http://vlast.kz>. - 2018. - Режим доступа: <https://vlast.kz/novosti/27636-v-konce-goda-v-kazahstane-nacnut-vvodit-cifrovoe-tele-i-radiovesanie.html>. - (дата обращения-14.02.2024)
3. Перспективы цифрового вещания [Электронный ресурс] // <https://vuzlit.com>. - 2021. - Режим доступа: https://vuzlit.com/2232543/perspektivy_tsifrovogo_veschaniya - (дата обращения-20.02.2024).
4. Диджитал-маркетинг. Про, основы, принципы, и, технологии, [Электронный ресурс] // <http://marketing.hse.ru>. - 2021. - Режим доступа: <https://marketing.hse.ru/blog/chto-takoe-didzhital-marketing/>. - (дата обращения-10.02.2024).
5. IZI app - Оператор развлечений [Электронный ресурс] // <https://izi.me>. - 2023. - Режим доступа: <https://izi.me/about>. - (дата обращения-15.02.2024)

ӘОЖ 338.4

Кәрімов Д.Ж.,

аға оқытушы, қызмет көрсету саласының магистрі

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: dauren050902@mail.ru

«ҰЛТТЫҚ ТАМАҚТАНУ ДӘСТҮРЛЕРІ МЕН МӘДЕНИЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ПРИНЦИПТЕРІ»

Түйін: Аталмыш мақалада автор ұлттық тағамдардың ерекшеліктері, олардың жіктелуі, ұлттық асхананың негіздерін қалыптастыруға әсер ететін факторлар және ошақтардың тамақтану дәстүрін қалыптастыру факторын атап көрсетеді.

Тірек сөздер: ұлттық тағам, ұлттық асхана, дәстүр, аспаздық, мәзір, мәдениет, климат, темперамент, тұздықтар, дәмдеуіштер, гастрономия, асхана, ас үй, география, технология, ошақ, термиялық өңдеу, тандыр.

Abstract: In this article, the author highlights the features of national dishes, their classification, factors influencing the formation of the foundations of national cuisine, as well as the factor in the formation of the food tradition of the hearths.

Keywords: national cuisine, national cuisine, tradition, culinary, menu, culture, climate, temperament, sauces, spices, gastronomy, dining room, kitchen, geography, technology, hearth, heat treatment, tandoor.

Ұлттық дәстүрлер - ұрпақтан-ұрпаққа берілетін әдет-ғұрыптардың, әдеттердің және дағдылардың тарихи қалыптасқан жиынтығы - бұл бізді басқа халықтардың өкілдерінен айқын ерекшелендіреді, сондықтан ерекше мақтаным пен қасиетті құрметке ие бола алады. Әрине, барлық елдердің дәстүрлерінің маңызды элементі - бұл халықтар мен этностардың пайда болуынан бастап пайда болған ұлттық тағамдар.

Ұлттық тағамдардың құпиялары халық мәдениетінің баға жетпес элементі ретінде жиі сақталып қана қоймай, сонымен қатар құпия сақталады. Италияда дәмді паста дайындаудың нақты құпиясын ешкім айтпайды, қытайлықтар жылан етінен немесе ақуладан жасалған тағамдарды

дайындаудың ұлттық рецептiмен бөлiспейдi, бiрақ ұзақ уақыт бойы әлемдегi ең ақсүйектер асханасы болып саналатын француз тағамдары туралы айтудың қажетi жоқ.

Ұлттық тағамдар - бұл белгiлi бiр аумақтың немесе елдiң тұрғындары үнемі дайындайтын тағамдар жиынтығы. Тарихи алғышарттар кез-келген ұлттық тағамдардың ерекшелiгi болып табылады. Белгiлi бiр аймақтағы ұлттық тағамдардың көп бөлiгi бұған дейiн бiрнеше ғасыр бұрын дайындалған. Уақыт өте келе - болашақ ұрпаққа аспаздық құпияларды жеткiзу үшiн рецепттер жетiлдiрiлiп, толықтырылды. Көбiнесе ұлттық тағамдар белгiлi бiр аймақта қол жетiмдi тағамдардан тұрады. Ұлттық мәзiр тағамдарын дайындаудың өзiндiк шарттары бар [1].

Аспаздық гурмандар белгiлi бiр елдiң ұлттық тағамдарын тамашалау үшiн алыс сапарға шығуға дайын. Өйткенi, нағыз сушидiң дәмiн тек Жапонияда ғана көруге болады, ал түпнұсқа рецепт бойынша дайындалған қуырылған каштанды тек Францияда ғана тамашалауға болады. Шет елдерге баруға мүмкiндiгi жоқтар өз асханасында дәмдi ұлттық тағамдардың кейбiр рецептерi мен ерекшелiктерiн зерттеп көруге болады.

Әлемнiң барлық ұлттық тағамдарын шартты түрде бiрнеше үлкен топтарға бөлуге болады, оларды кейбiр жалпы белгiлер бойынша бiрiктiруге болады. Қазiргi еуропалық тағамдар әртүрлi еуропалық елдердiң ұлттық ерекшелiктерiнiң әсерiнен дамыды. Алайда, бұған қарамастан, бiртұтас еуропалық тағамдар туралы айту қиын, өйткенi Еуропаның аумағында көптеген халықтар тұрады және олардың өмiрi мен мәдениетi тек климаттық емес, сонымен қатар географиялық жағдайларды анықтайды. Батыс Еуропаның оңтүстiк елдерiнiң тағамдары «темпераментпен» оның солтүстiк елдерiнен ерекшеленедi, өйткенi испандық немесе итальяндық сипаты финдерден ерекшеленедi. Оңтүстiк тағамдары - солтүстiктiң қарапайым және ұстамды тағамдарымен салыстырғанда өткiрлi, қош иiстi, дәмдi болады.

Еуропалық тағамдардың ерекшелiгi ретiнде көкөнiс тағамдарының көптiгiн және көптеген түрлi тұздықтарды қолдануды атауға болады. Шығыс халықтарынан айырмашылығы, еуропалықтар дәмдеуiштердi аз пайдаланады, бұл бастапқы өнiмдердiң дәмiн сақтауға баса назар аударады.

Еуропалық тағамдар Грекиядан бастау алады. Кейiнiрек аспазшылармен бiрге аспаздық өнер Ежелгi Римге көштi. Сондықтан қазiргi итальяндық және грек тағамдарының көптеген ұқсастықтары бар. Жалпы белгiлер Италия, Испания, Португалия және Франция тағамдарына да тән. Ең алдымен, бұл зiмбiрдi, бұрыштың, тимьянның, аскөктiң, шалфейдiң, даршынның, эстрагонның және ванильдiң барлық түрлерiн қолдану. Мәзiрде әрқашан көкөнiстер мен жемiстер бар: қызанақ, болгар бұрышы, қияр, жүзiм, iнжiр және апельсин. Балық пен теңiз өнiмдерiнен, сондай-ақ құс етiнен, қой етiнен, шошқа етiнен немесе сиыр етiнен жасалған көптеген тағамдар бар [2].

Алайда, еуропалық тағамдардың алғашқылары тек оңтүстiк еуропа мемлекеттерi ғана емес. Мәселен, мысалы, еуропалықтар Австриядан кофе туралы бiлдi, немiстер, бельгиялықтар мен чехтер сыраға деген сүйiспеншiлiктi сыйлады, ал ағылшындар еуропалықтарға нағыз шай iшудi үйреттi.

Шығыс тағамдары араб және мұсылман елдерiнiң, азиялық елдердiң, түрiктердiң, сондай-ақ кейбiр Кавказ және Балқан елдерiнiң гастрономиялық әдет-ғұрыптары мен дәстүрлерiн бiрiктiредi. «Еуропа асханасы» түсiнiгi сияқты, «Шығыс асханасы» түсiнiгi де өте кең және салыстырмалы, өйткенi ол әртүрлi елдердiң аспаздық дәстүрлерiн қамтиды, кейде әдет-ғұрыптар мен артықшылықтарға мүлдем қарама-қайшы. Мысалы, мұсылман әлемiнiң көптеген елдерiнде қой етiн ұнатса, Қытай мен Жапонияда балық пен теңiз өнiмдерiн жақсы көредi.

Шығыс тағамдарын дайындау үшiн қолданылатын негiзгi өнiмдерге күрiш, қой етi, ашытылған сүт өнiмдерi, бұршақ, көкөнiстер мен жемiстер, ұн өнiмдерi жатады. Сирек ерекшелiктердi қоспағанда, балық пен теңiз өнiмдерi, iрiмшiк, сиыр етi және жұмыртқа аз мөлшерде тұтынылады. Шығыс тағамдары өткiрлiгiмен және ащы дәмiмен ерекшеленедi.

Шығыс тағамдарының тағы бiр ерекшелiгi - еуропалықтар түсiнетiн сорпалардың болмауы. Көптеген шығыс тағамдары тән «шурпа» сорпаларын ұсынады - өте қалың және майлы сорпа. Әр түрлi елдерде оны әр түрлi деп атауға болады (сорпа, шорпо, шурпа, чорпа), әр түрлi ингредиенттерден тұрады. Негiзiнен көкөнiстер мен қуырылған ет жалпы тағамдар болып табылады. Шурпаны дайындау - бұл нақты процесс, өйткенi консистенциясы ботқаға көбiрек ұқсайды. Сорпалар үшiн жергiлiктi жарма, көптеген пияз және көкөнiстер қолданылады. Шурпаның майлылығының жоғарылауы пiсiру кезiнде ерiген сары майды немесе күйдiрiлген майын қолданумен байланысты. Сонымен қатар, шығыс тағамдарына тән тағамдар - палау, долма, барбекю және шаурма. Нан ретiнде лаваш, шелпек және пита пiсiрiледi [3].

Жаңғақтар мен кептiрiлген жемiстердiң шығыс тәттiлерi, баклава, рахат-лукум, шербет және халва әлемге әйгiлi. Сусындар ретiнде бұл елдердiң тұрғындары Шығыс және айран кофелерiн жақсы көредi, ал қытайлар, жапондар, Орталық Азия халықтары мен индустар шайды жақсы көредi.

Американдық асхана - ұлттық тағамдардың алуан түрлілігінің таңғажайып қоспасы. Американың байырғы халықтары мен тайпаларының дәстүрлері осы жерлерге келген испандықтардың, ағылшындардың, итальяндықтардың, француздардың және португалдардың дәстүрлерімен тығыз байланысты. Негізінде американдық асхана - иммигранттардың асханасы болып табылады. Сондықтан да болар, ол бүкіл әлемде соншалықты жақсы көреді және американдық тағамдар ұсынатын қоғамдық тамақтану орындары ең көп келетіндердің қатарында.

Америка асханасы көптеген елдердің тағамдарынан тұрады. Материктің өзі ұзақ тарихқа ие және оның аумағында көптеген халықтар қоныстанды - мұның бәрі тағам дайындау ерекшеліктеріне де, жалпы ұлттық тағамдарға да тікелей әсер етті. Әртүрлілігіне қарамастан, Солтүстік Америка тағамдары өте қарапайым. Оның басым бөлігін Мексика мен АҚШ тағамдары құрайды. Мексикалықтар ацтектер мен испандықтардың дәстүрлеріне негізделген отты және дәмді тағамдарды ұнатады. Ал Америка Құрама Штаттары мұнда Еуропа мен Азиядан әкелінген көптеген тағамдармен мақтануға қарсы емес.

Оңтүстік Американың тағамдары туралы айтатын болсақ, бразилиялық асхананың басым позициясын атап өту керек. Бразилиялық гастрономия африкалық, португал және үнді дәстүрлерінің әсерінен қалыптасты және аймақтық тағамдардың «басқатырғышы» болып табылады. Айта кету керек, көбінесе Бразилияның бір аймағының тағамдары екіншісінен айтарлықтай ерекшеленеді және нақты географиялық орналасуына ие. Бүкіл халықтың ең құрметті және сүйікті тағамы фейджоада болып саналады - әртүрлі ет түрлері, маниок ұны және дәмдеуіштері бар бұршақ. Бразилиялық тағамдарға ең тән өнімдер - бұршақ, күріш, теңіз өнімдері, балық, еттің барлық түрлері, кокос сүті, жемістер. Бразилиялықтар өздерінің өмірін кофесіз елестете алмайды.

Әрине, әртүрлі халықтардың тағамдары әртүрлі, көп қырлы және сонымен бірге бірегей болғандықтан, олардың континенттік принцип бойынша және тіпті жекелеген елдер принципі бойынша жіктелуі тым тар және толық емес болады. Көбінесе бір елдің ішіндегі шағын аймақтар, тіпті шағын қалалар өздерінің аспаздық дәстүрлеріне ерекше құрметпен қарауының арқасында, мүмкін, өздерінің ерекше климаттық жағдайларына байланысты белгілі бір ұлттық тағамдардың ғана емес, сонымен қатар әлемдік асхананың даму бағытын аспаздық өнер және әлемдік сусын брендтерін анықтайды.

Ұлттық тағамдардың негіздерін қалыптастыруға әсер ететін факторлар:

1. Үлкен аумақ.
2. Әртүрлі климаттық аймақтардың болуы.
3. Этникалық топтардың әртүрлілігі.
4. Діни конфессиялардың әртүрлілігі.
5. Батыс пен шығыстың әсері.
6. Ел ішіндегі әлеуметтік-экономикалық және саяси оқиғалар (соғыс, революция, блокада, көтеріліс).
7. Мемлекеттік түсіністік пен қолдаудың болмауы [4].

Көптеген ғасырлар бойы әр халық өзінің гастрономиялық әдеттері мен тәуелділіктерін дамытты. Әрбір ұлттық асхананың негізі екі маңызды факторға негізделген: бастапқы өнімдер жиынтығы және оларды өңдеу тәсілі. Бастапқы өнімдер көбінесе табиғат пен материалдық өндірістің – егіншіліктің, мал шаруашылығының, түрлі кәсіптердің не беретінін анықтайды. Ұлттық асханалардың ерекшеліктеріне елдің географиялық жағдайы, оның климаттық және экономикалық жағдайлары әсер етеді. Бастапқы шикізаттың ұқсас жиынтығына қарамастан, термиялық өңдеудің әртүрлі технологиялары мен әдістері, өнімдердің ерекше комбинациясы бар. Бұл айырмашылықтар белгілі бір ұлттық асханалардың сипатын анықтайды.

Тамақтану мәдениетін қалыптастыруда отты қолдану маңызды болды. Адам отты кем дегенде екі миллион жыл бұрын қолға үйреткен. Алдымен ол найзағайдан пайда болған дала мен орман өрттерінің отын пайдаланды. Содан кейін оны қолдау көрсетуді, сақтауды, орнынан орнына ауыстыруды үйренді. Бұл өнертабыс адамдарға жер шарының суық аймақтарына қоныстануға және мұз дәуірінен аман қалуға мүмкіндік берді. Отқа Құдай ретінде табынған, тірі деп саналған, өйткені оны үнемі отынмен тамақтандыру керек еді. Біздің ата-бабаларымыз құрғақ ағаш тақтайшаға құрғақ ағаш таяқшаны ысқылау арқылы от алу технологиясын ойлап тапқан кезде өмір сүру оңайырақ болды. Кейінірек ұшқын шығару үшін шақпақ тас ойлап табылды, оның ішінен құрғақ ұнтақ - ұсақ құрғақ жоңқалар тұтанды. Шебер адам осындай тәсілдермен жарты сағат бойы от жаға алады.

Адам өз үйіне отты «кіргізді» болжады - бұл үйдің ортасында қарапайым от болды. Ол ошақ немесе комелек деп аталды. Мұндай комелкаларды бүгінде қиыр солтүстіктің тұрғындары чумалары мен ярангтарда қолданады. Шеңбердегі ошақ тастармен қапталған, олар от сөнген кезде жылуды ұзақ

уақыт сақтайды. Мұндай тастарда тамақ дайындалған шайнек немесе котелок ұзақ уақыт салқындатылмайды. Барлық халықтардың мұндай ошағы қасиетті болып саналды және саналады. Мысалы, Чукотка тундрасында көшпелі бұғы өсірушілер ескі тұрақтың орнына келіп, яранганы да соңғы рет тұрған жерге қояды және міндетті түрде бұрынғы ошақтың тастарын пайдаланады. Әр тектегі ошақтың тастары әр түрлі болады және қасиетті болып саналды.

Әр түрлі климаттық аймақтарда ошақтардың өзіндік түрлері қалыптасты, бұл бастапқы шикізатты термиялық өңдеу әдістеріне, ыдыс-аяқтардың түрлеріне және дайын тағамдардың дәміне әсер етті. Термиялық өңдеудің ең көне әдісі - қуыру, ыстық отта нан пісіру. Осы уақытқа дейін бұл әдісті Орталық Азия көшпенділері қолданады. Түркі халықтары саджды пайдаланады - қалқан тәрізді сәл дөңес темір шеңбер, ол оттың үстіне аяғымен қойылады.

3000 жыл бұрын орыс пешінің бастамашысы пайда болды. Бұл пеш уыт, кептірілген киімдерді қыздырып, желдетіп, пештің артында қорларды сақтайды, ал оның астында ас үй ыдыстары мен отын болды. Орыс пеші орыс ұлттық тағамдарының тән ерекшеліктерін анықтады: пісірілген тағамдар, бұқтырылған, буға пісірілген және қайнатылған тағамдар, ірі кесектерге немесе тұтас ұшаға қуырылған ет. Орыс ата-бабалары өз мекенінің дәстүрін, тұрғын үй түрлерін, пештің дизайнын, пісіру әдістерін және оның сипатын мұқият сақтаған. Феодалдық бытыраңқылық кезінде князьдер өздерінің руластарымен және дін мұғалімдерімен бірге өздерінің колөнершілерін: пеш жасаушыларды, гонгтарды, коперлерді, квасшыларды және аспаздарды алып кетті. Пеш бүкіл Руське тарады. Оның құрылымының ерекшелігі ыдыс-аяқтың пішініне және ас үй ыдыстарының дизайнына әсер етті: саз балшықтар, покерлер, патчтар, табалар, ұстағыштар, қуырғыш табалар, ұзын тұтқалы шөміштер және т.б. Славян кастрөлінің пішіні пластикалық мәнерлі және пісіруге де, оны үстелге ұсынуға да ыңғайлы болды.

Оңтүстік елдердің халықтары (Таиланд, Бирма, Малайзия және т.б.) тамақ дайындау үшін ашық отты (мангалда, вертельде торда қуыру) қолданатын ошақтар құрды. Мұндай ошақ үйден тыс жерде орналасқан, өйткені жылы климаттың арқасында үйді жылыту қажет емес болды.

Әлемдегі ең танымал ошақ-тандыр (тандыр, тонир). Тандыр-пеш-қуырғыш, Азия халықтарында тамақ дайындауға арналған ерекше түрдегі мангал. Әзірбайжан, Армения, Қазақстан, Қырғызстан, Солтүстік-Батыс Қытай (Шығыс Түркістан), Моңғолия, Ресей, Тәжікстан, Түрікменстан, Үндістан, Өзбекстан, Жапония және Қырымда таралған. Тандыр - бұл ұзартылған резервуар, оның төменгі жағында кеңейту және жоғарғы жағында қақпақпен жабылған тесік бар. Тандырдың тереңдігінде от жағылады. Отын ретінде отын, көмір және басқа да жанғыш материалдар жергілікті ресурстарға байланысты қолданылады. Өрт шыққан кезде тандыр қызып кетуі үшін қақпақ жабылады. Тандырда шелпек пісіріледі, балапандар дайындалады, дәмдеуіштер қосылған йогуртта маринадталған ет, кебабтар шашлыққа байланған, ет ысталған, қыста жемістер кептірілген.

Тандырды әртүрлі елдерде қолдану:

- Арменияда тонер жерге орнатылады. 2012 жылдан бастап Арменияда «Тонратон» тонир фестивалі – тонирде (тундырада) дайындалған тағамдардың аспаздық фестивалі өткізіледі;

- Үндістанда тандыр (елде тандыр (ағылш. tandoor) ет тағамдарын дайындайды, мысалы, «тандыр балапандары» (ағылш. Tandoori chicken);

- Орта Азияда тандырларда шелпек, сондай-ақ самса пісіріледі;

- Кавказда және Иранда тандырларда лаваш нан пісіріледі [5].

Көптеген ғасырлар бойы тонир ошағы шаруалар үйінің негізгі бөлігі болды, сонымен қатар тунның (үйдің) төбесі шатыр тәрізді қабаттасуына байланысты болды, оның шыңында түтін саңылауы болды - «ердик», сол жерден түтін шығып, сонымен бірге күндізгі жарық үйге еніп кетті. Тонер-қабырғалары таспен қапталған жердегі терең дөңгелек шұңқыр. Тонирде лаваш наны және басқа да ұн өнімдері пісірілді, ет, сүт және өсімдік тағамдары қайнатылды, қуырылды және бұқтырылды. Тонирде етті коптить етіп, жемістерді кептірді. Ежелгі уақытта тонер үйді жылытты. Қыстың суық кешінде кешкі ас дайын болған кезде, жылуды сақтау үшін тонер жабылды. Айналасында матрацтар төселді, ал кешкі астан кейін отбасы мүшелері матрацтарға отырды, аяқтарын тонер қақпағын жауып тұрған көрпенің астына созды. Сонымен, жылынып қана қоймай, науқастар да емделді. Қарттар мен балалар сол жерде, тонирде ұйықтайды.

Шіркеу ғимараттары жоқ елді мекендерде діни қызметкерлер тонер алдында неке кию рәсімін өткізуге құқылы болды. Христианға дейінгі уақытта армяндардың тонері күннің символы болды. Нан пісіру кезінде тонерге еңкейіп, армян әйелдері күнге тағзым етті деп есептелді. Бірте-бірте тонир жеке бөлмеге - атсатунға («нан үйі» - армян тілінен сөзбе-сөз аударма) көшті.

Қытай асханасының ошағы - үлкен қыздырғыштардың кесінділері бар пеш, оларға жарты шар тәрізді түбі бар қазандық табасы мен кастрюльдер жартысына дейін батырылады. Пеш көбінесе көмірмен жылытылады. Қыздырғыштар қызыл немесе ақ түсті. Аспаз үнемі қозғалатын табаға май

табаның қыздырылған пешке тиген сәгінде қойылады. Май бірден қайнайды, майдалап туралған өнім оған бірден түседі. Жылдам оттан кейін дайын ет дуршлагқа, содан кейін табаққа жіберіледі. Бүкіл процедура бір жарым минуттан аспайды және тағам дайын. Тағамдарды дайындау жылдамдығы жартылай фабрикаттарды алдын-ала дайындаумен және арнайы плиталардың болуымен қамтамасыз етіледі. Кейбір оттықтарда жалын 30-40 см биіктікке соғылады, оттың температурасы 300– 400 градусқа жетеді, ал басқа оттықтарда жалын аз мөлшерде соғылады, үшіншісінде ол әрең шығады. Өнімдерді термиялық өңдеу түріне байланысты белгілі бір күштің жалыны қолданылады. Мұндай жылдамдық әдістерімен өнімде барлық құнды заттар, соның ішінде минералды тұздар мен дәрумендер сақталады. Демек, қытай тағамдарының ерекше иісі мен дәмі, оны басқалар салыстыра алмайды.

Шотландияда күрделі ерекше ошақ бар – кэйл-пот, бұл үш аяғымен ойыс түбі бар үлкен қазандық тәрізді ыдыс. Ұзақ пісіру нәтижесінде шымтезек ошағында керемет сорпалар мен бұқтырылған тағамдар пайда болады.

Осылайша, климаттық жағдайларға, ошақтың құрылымына, орналасуына байланысты әр түрлі халықтардың асханасының ұлттық ошақтары белгілі бір өзгерістерге ұшырады. Ошақтар эволюцияның бірнеше кезеңдерінен өтті:

1 кезең – от пен тастың қызуы (неолит - тас ғасыры).

Саджаның пайда болуы – «аяқтарға» орнатылған дөңес темір шеңбер (Орталық Азия көшпенділері - тас ғасыры).

Тандыр - күйдірілген саздан немесе металдан жасалған қабырғалары бар жердегі цилиндр немесе кесілген конус (Үндістан халықтары - тас ғасыры).

2 кезең - орыс классикалық ошағының пайда болуы (балшық пеш: XI ғасыр осы уақытқа дейін).

3 кезең - тек тамақ дайындауға арналған Батыс Еуропа плитасы (Франция, Англия-XVI ғасыр).

4 кезең - примус-портативті ошақ (өнертапқыш швед Ф.В. Линдквист – 1892 ж.).

5 кезең - газ плитасы (КСРО-да алғаш рет 1932 жылы пайда болды, ал Францияда 1837 жылы ойлап табылды) [5].

Тұрмыстық электр плитасы – термостаты бар электр плитасы - электр гриль - қысымды пеш – тиховарка - микротолқынды пеш - компьютері бар микротолқынды пеш және т.б. болып біздің заманымызға енді

ӘДЕБИЕТ:

1. Щеникова Н.В. Традиции и культура питания народов мира: учебное пособие / НВ. Щеникова. Москва: ФОРУМ: ИНФРА-М, 2021. - 296 с.

2. Бондарь М.В. Традиции и культура питания народов мира. Модуль 1. Культурологические основы в формировании традиции питания [Текст]: монография / М.В. Бондарь. – Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2016. – 120 с.

3. Национальная кухня: учеб. пособ. в 3-х ч. Ч.1 / Сост. И.В. Савочкина. - Брянск: Мичуринский филиал ФГБОУ ВО Брянский ГАУ; 2015. - 195 с.

4. Национальная кухня: учебное пособие. В 3-х ч. Ч. 2 / Сост. И.В. Савочкина. – Брянск: Мичуринский филиал ФГБОУ ВО Брянский ГАУ, 2015. - 136 с.

5. Национальная кухня: учеб. пособ. в 3-х ч. Ч. 3 / Сост. И.В. Савочкина. – Брянск: Мичуринский филиал ФГБОУ ВО Брянский ГАУ, 2015. - 136 с.

UDC 94(560):355.48

Konstantinova N.,
Master student
"7M03201 - Public Relations"
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: konstantinovan888@gmail.com

INTEGRATED MEDIA SPONSORSHIP AS A METHOD OF IMPLICIT BRAND PROMOTION

Abstract: The article explores integrated media sponsorship as a strategic approach that blends traditional sponsorship with cross-media activities to enhance advertising impact and audience engagement, particularly emphasizing integration into new media like social networks.

Keywords: implicit PR technologies, integrated media sponsorship, advertising, consumer distrust.

Константинова Н.,

Магистрант

«7М03201 - Связи с общественностью»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: konstantinovan888@gmail.com

ИНТЕГРИРОВАННОЕ МЕДИЙНОЕ СПОНСОРСТВО КАК МЕТОД ИМПЛИЦИТНОГО ПРОДВИЖЕНИЯ БРЕНДА

Аннотация: В статье рассматривается интегрированное медиаспонсорство как стратегический подход, сочетающий традиционное спонсорство с межмедийными мероприятиями для усиления рекламного воздействия и вовлечения аудитории, особенно с акцентом на интеграцию в новые медиа, такие как социальные сети.

Ключевые слова: имплицитные PR-технологии, интегрированное медийное спонсорство, реклама, недоверие потребителей.

Integrated media sponsorship is a strategic marketing approach that combines traditional sponsorship activities with the use of cross-media activities to achieve maximum advertising impact and audience engagement [1]. Moreover, the sponsor is the media, and the sponsored entity is the brand. This involves integrating sponsorship initiatives with media platforms such as television, radio, print, digital and social media, among others, to create a cohesive and integrated PR campaign. In this work, special emphasis will be placed on integration into new media represented by social networks.

Scientific literature provides insight into the concept of integrated media sponsorship and its effectiveness in reaching target audiences. One Meenaghan study examines the role of sponsorship in the marketing communications mix and emphasizes the importance of integrating sponsorship with other media channels to achieve optimal promotional results [2]. The study highlights that a well-executed integrated approach can improve brand recall, image communication and overall campaign effectiveness.

Another relevant research paper by Tzouvelekas, Tsiantikoudis and Papatheodorou examines the effectiveness of integrated media sponsorship in the sports industry. The study examines the impact of sponsorship integration across different media platforms on consumer attitudes and purchase intentions. The results show that integrated media sponsorship has a positive effect on consumers' perceptions of the sponsored brand and increases purchase intention [3].

To better understand integrated media sponsorship, Cornwell, Weeks, and Roy examine the role of media selection and integration in sponsorship effectiveness. The study highlights the importance of selecting appropriate media channels and integrating them into a sponsorship strategy to optimize impact and audience reach [4].

In addition, the special issue “Sponsorship and the Media” (2008) of the Journal of Marketing Communications provides a comprehensive review of research on sponsorship and media integration. This collection of articles examines various aspects of integrating sponsorship with media channels, including the role of digital media, the impact on brand attitudes and the measurement of sponsorship effectiveness.

Thus, integrated media sponsorship is a strategic marketing approach that combines traditional sponsorship activities with the use of media channels, which imposes certain specifics on the very concept of sponsorship, but significantly increases its effectiveness. Within the framework of integrated media sponsorship, it is the media that acts as a sponsor providing media support to the brand.

Scientific research highlights the importance of integrating sponsorships across multiple media platforms to achieve maximum advertising results, improve brand perception and effectively engage target audiences. These studies provide valuable insight into the effectiveness and benefits of integrated media sponsorship.

A large company (such as a bank, an element of a government agency, etc.) can be quietly integrated into the news channel's agenda. The main task is the creation, selection and processing of informational occasions, their implementation in the content of the sponsors' platform on the social network and monitoring the effectiveness of such publications for advertising the company.

To illustrate this concept, consider a hypothetical case where technology company XYZ Inc. strives to improve its public image and increase brand awareness. Instead of relying solely on traditional advertising methods, XYZ Inc. decides to use a media sponsorship approach. The company partners with renowned online technology publication TechReview to sponsor its annual conference on emerging technologies.

As part of the media sponsorship agreement, XYZ Inc. provides financial support to TechReview, which allows the publication to organize a larger and louder conference. In turn, TechReview offers

extensive coverage of the event, highlighting XYZ Inc.'s participation. as the main sponsor. This coverage includes pre-event promotional articles, live coverage of key sessions, exclusive interviews with XYZ Inc. executives. and post-event analysis.

By participating in media sponsorship, XYZ Inc. benefits from a more subtle and indirect form of promotion. Associating a company with a reputable media outlet such as TechReview increases its credibility and helps build positive brand associations. Additionally, the extensive coverage and exposure provided by the TechReview platform greatly enhances XYZ Inc.'s reach and visibility. to a target audience of technology enthusiasts, industry professionals and potential customers.

Social networks are becoming the most relevant platform for the development of modern PR technologies, as they not only provide access to huge user traffic, but also offer a variety of tools, including multimedia content, promotion tools, analytics technologies, etc.

The relationship between integrated media sponsorship and implicit PR technologies is one of mutual influence and interdependence.

At the same time, integrated media sponsorship can also be considered as one of the tools of implicit PR.

Integrated media sponsorship is the practice of combining a brand or organization with various forms of media content. It involves sponsorship or partnership with media platforms to promote a brand or its products/services to the target audience (which must be the same for the sponsor and the brand being sponsored). Sponsorships can take the form of product placements, branded content, or explicit brand mentions in media content. However, in no case should it act as advertising, i.e. direct impact.

It is important that integrated sponsorships do not become a direct offer, which would immediately expose the promotional nature of the content and potentially turn the recipient away from it.

Implicit PR technologies include precisely those tools and methods that are used in public relations to shape public perception and reputation without a direct or explicit advertising message. These technologies include tactics such as influencer marketing, content marketing, social media engagement, search engine optimization (SEO), and online reputation management.

The connection between media sponsorship and implicit PR is mainly focused on the goal of creating positive brand awareness and building a positive reputation. Integrated media sponsorship leverages the reach and influence of various media channels to increase brand awareness and association with desired content. By partnering with popular media platforms, brands can reach a wider audience and potentially benefit from the positive image associated with the media content itself.

Implicit PR technologies, on the other hand, provide additional layers of reputation management and brand promotion and help overcome the barrier of mistrust. They enable brands to improve their image through strategic content creation, influencer collaborations and digital engagement. These techniques aim to create favorable brand perception, generate positive conversations and increase organic exposure.

When combined, integrated media sponsorship and other implicit PR technologies can enhance each other's impact. Brands participating in integrated media sponsorships can further strengthen their message and audience reach using implicit PR techniques. For example, a brand sponsoring a television show could also hire influencers to distribute relevant content on social media or optimize its website for search engines to ensure greater visibility and engagement.

Likewise, implicit PR technologies can benefit from integrated media sponsorships by leveraging associations with established media platforms. When influencers or content creators collaborate with brands that have established media partnerships, their content gains authority and authenticity. Such association with reliable media sources can increase the effectiveness and perception of implicit PR campaigns.

Overall, the relationship between integrated media sponsorship and implicit PR techniques is one of strategic integration. By combining the strengths of both approaches, brands can create a comprehensive and holistic communications strategy that leverages the power of media sponsorship and the subtlety of implicit PR to create a positive brand image and effectively engage with target audiences.

REFERENCE

1. Deborah Morris, The Power of Media Sponsorship You need to solicit ad space just as you solicit money. Here's how. *nonprofitworld.org* volume 30 • number 6 (date of access: 11/22/2023)
2. Meenaghan, T. (1991). The role of sponsorship in the marketing communications mix. *International Journal of Advertising*, 10(1), 35-47.
3. Tzouvelekas, E., Tsiantikoudis, F., & Papatheodorou, A. (2016). The effectiveness of integrated marketing communications in sports: The case of sponsorship. *Journal of Promotion Management*, 22(5), 640-660.
4. Cornwell, T. B., Weeks, C. S., & Roy, D. P. (2005). Sponsorship-linked marketing: Opening the black box. *Journal of Advertising*, 34(2), 21-42.

Брюханова Д.,
Студент, 6В03201 - Журналистика
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: dashabr1331@mail.ru

Мұхаметқали Р.,
Студент, 6В03201 -Журналистика
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан, e-mail:dashabr1331@mail.ru

Бердыгулова А.Д.
Магистр, старший преподаватель
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан, e-mail: Berdygulova.A@ablaikhan.kz

АВТОМАТИЗАЦИЯ ИНТЕРВЬЮ: КАК ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ ВЛИЯЕТ НА ПРОЦЕСС ПРОВЕДЕНИЯ И АНАЛИЗА ИНТЕРВЬЮ В ЖУРНАЛИСТИКЕ

Аннотация: В статье обсуждается роль искусственного интеллекта в процессе проведения интервью и в журналистике в целом. Приводятся реальные примеры использования роботизации, а также размышления по поводу перспектив и этического аспекта данного взаимодействия робота и человека.

Ключевые слова: искусственный интеллект, журналистика, перспективы, этический аспект.

Bryukhanova D.,
PhD student
«6B03201-Journalism»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: dashabr1331@mail.ru

Mukhametkali R.,
PhD student
«6B03201-Journalism»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: dashabr1331@mail.ru

Berdygulova A.
Master of IT, senior lecturer
Ablaikhan KazUIR&WL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: Berdygulova.A@ablaikhan.kz

AUTOMATION OF INTERVIEWS: HOW ARTIFICIAL INTELLIGENCE INFLUENCES THE PROCESS OF CONDUCTING AND ANALYZING INTERVIEWS IN JOURNALISM

Abstract: The article discusses the role of artificial intelligence in the interview process and in journalism in general. Real examples of the use of robotization are given, as well as reflections on the prospects and ethical aspects of this interaction between a robot and a person.

Key words: artificial intelligence, journalism, prospects, ethical aspect.

ВВЕДЕНИЕ

Искусственный интеллект незаметно переместился со страниц научной фантастики в реальную жизнь, тесно скооперировавшись со всеми сферами деятельности людей. Симбиоз журналистики и искусственного интеллекта оставался лишь вопросом времени, который теперь решен и забыт. Сегодня СМИ часто прибегают к новейшим цифровым технологиям с различными намерениями: составление структурированного плана для репортажа или статьи, монтаж с помощью нейросети, генерирование фотографий, создание рекомендаций для аудитории и этот список можно вести долго, потому в данной статье мы обсудим только участие искусственного интеллекта в интервью.

В первую очередь стоит разобраться с понятиями. Интервью – это жанр журналистики, который проводится в виде беседы журналиста с какой-либо личностью, и их разговор записывают на видео, аудио или текстом для газеты, журнала.

Касательно искусственного интеллекта, название говорит само за себя: это искусственно разработанный интеллект, подобный человеческому. То есть такая технология способна выполнять действия, которые посильны лишь людям, как например, создание осмысленных текстов. Из этого вытекает причина использования ИИ – время, ведь написание текстов – весьма трудоемкое и времязатратное дело. Исходя из расчетов Associated Press, трата времени на сбор и проверку фактов, применимых в журналистских работах, сократилась на 20% благодаря ИИ. Это, разумеется, доказывает положительный вклад ИИ в журналистике, который ниже будет более подробно описан.

ИИ в процессе анализа интервью

Интервью – это неотъемлемая часть журналистской практики, позволяющая журналистам получить эксклюзивные комментарии и точку зрения на различные темы от источников. Однако с развитием технологий искусственного интеллекта (ИИ) процесс проведения интервью начинает претерпевать значительные изменения. Одной из самых заметных тенденций в журналистике с использованием искусственного интеллекта является развитие роботов-журналистов. Эти программные решения способны проводить интервью с людьми, анализировать их ответы и генерировать текстовые материалы на основе полученной информации. Такие роботы-журналисты демонстрируют удивительную способность вести диалог с людьми, учитывая контекст и задавая соответствующие вопросы.

В 2010 году в Токио презентовали первого андроида-журналиста, который при помощи датчиков и камеры мог анализировать происходившие вокруг него события и готовить информационные отчеты о них.

В 2014 году роботы-журналисты начали появляться в редакциях крупных СМИ. Так Forbes обзавелись алгоритмом Narrative Science, для Los Angeles Times стал писать Quakebot, а для The Guardian – Guarbot.

В 2015 году человечество познакомилось с Wordsmith – первой системой, способной самостоятельно писать тексты.

В 2017 году агентство Press Association запустило проект RADAR, на поддержку которого выделила 807 тыс. долларов по программе Digital News Initiative. Кстати, проект действует до сих пор – на апрель 2019 роботом написано более 100 тыс. статей.

По данным информационного агентства EPD, немецкие издательства все больше применяют искусственный интеллект в своей работе. К такому выводу пришли исследователи из Федерального объединения немецких газетных издательств (BDZV). По их оценке, особенно сильно робот-журналистика будет задействована в освещении спортивных событий, а также в составлении заметок о погоде и биржевых сводок. 74 процента компаний, принявших участие в опросе "Тренды газетного бизнеса - 2019", считают применение искусственного интеллекта "уместным" или "весьма уместным".

В данный момент искусственный интеллект особенно активно используется в сфере рекламы (16 процентов) и в редактировании (19 процентов).

Широко известен случай, произошедший 17 мая 2014 года в 6:25. В Калифорнии случились подземные толчки, и робот-журналист Quakebot спустя 3 минуты после первых колебаний земли смог охарактеризовать их природу и написал короткую статью об угрозе землетрясения с подробным указанием длин волн и последствий возможного крушения. При этом журналисту и программисту The Lost Angeles Times Кену Швенку не потребовалось делать ничего: он просто отправил эту новость, подписанную именем алгоритма, в редакцию своего издания («LAT»). Примечательно, что раньше новости, созданные роботом, подписывались именем журналиста, однако издательство посчитало это некорректным.

В то время Quakebot «работал» на издание уже 2 года, подключенный к американской службе геомониторинга, откуда он взял все необходимые ему данные (время первых толчков, их амплитуда, место землетрясения и др.), составил из них материал на основе этих данных, их сравнения с предыдущими землетрясениями, прогнозов последствия. Материал, созданный им, довольно полный, построен по правилу перевернутой пирамиды, в нем есть ссылки на источники информации. Не считая некоторых языковых ошибок, новость идеальная.

Quakebot до сих пор является членом команды The Lost Angeles Times. Его разработчик, Кен Швенке, утверждает, что алгоритм может не только регистрировать подземные толчки, но и делать обзор криминалистической «погоды» в США. Робот-журналист ежедневно мониторит огромную

территорию в 10 млн. человек, отправляя в редакцию издания отчеты о том, сколько сегодня было жертв, где произошло ограбление и т.д. Таким образом, все преступления, вплоть до угона машины, просматриваются Quakebot и в отредактированном виде присылаются Кену Швенке.

Этика и перспективы развития роли ИИ в журналистике

Очевидным является стремительное совершенствование цифровых технологий. Так, по закону Мура, «количество транзисторов, размещаемых на кристалле интегральной схемы, удваивается каждые 24 месяца». Говоря более простым языком, начиная с 1970-х годов мощность процессоров удваивается каждые два года. Если провести аналогию с авиапромышленностью, то подобный прогресс смог бы позволить приобрести самолет Boeing 767 всего за \$500, и его сверхскорость предоставила бы возможность совершить путешествие вокруг Земли за треть часа, затратив при этом лишь 20 литров топлива. Подобный пример в очередной раз доказывает наличие обширных перспектив дальнейшего развития ЭВМ, и ИИ в том числе.

Однако, учитывая такой прогресс, человеческого сознания машинам пока не достичь. Сам человек доподлинно не изучил свое мышление, что говорить о ИИ? Потому люди всегда будут ассистировать роботам, а не полностью перекладывать на них обязанности редакторов, журналистов, операторов.

Рассматривая перспективы, можно отметить следующие моменты:

Интересным является алгоритм News Tracer от Reuters. Его задача заключается в том, чтобы автоматически находить свежие новости на просторах социальных сетей. Он собирает информацию с разных аккаунтов, которые образуют скопления похожих сведений, и извещает журналиста о новости в момент ее возникновения.

Следующий занимательный алгоритм – BBC Juicer, функционирующий подобно «конвейеру» для объединения новостей. Это позволяет журналисту забыть о монотонной и времязатратной работе чтения и обнаружения необходимых фактов для своей статьи. Подобный алгоритм упорядочивает данные, помечая важные термины, факты, и тем самым облегчает процесс сбора и обработки информации.

Впрочем, по сей день не утихают дискуссии о этическом аспекте использования ИИ, тем более в журналистике, которая отвечает за формирование общественной мысли и ценностей. О данной дилемме обеспокоился и редактор The Guardian, Пол Чедвик. Он выдвинул идею ввести новую категорию в журналистскую этику. По его мнению, программы, которые обладают мышлением, пока не способны учитывать этический аспект, необходимый для создания любой работы. Потому важно сохранять баланс и границы.

Хотя перспектива вытеснения человека и замена его на робота кажется намного выгодней, учитывая, что ИИ не требует выходных и зарплаты, в ближайшее время это крайне маловероятно. Однако, что стоит ожидать, так это более тесная работа с роботами. Человек определенно обязан участвовать в начале и конце работы, соблюдая фактчекинг и непредвзятое отношение к информации. ИИ пока далек до человеческого образа мысли, потому он останется помощником, а не полноценным журналистом или редактором.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Внедрение информационных технологий в журналистику подразумевает множество различных этических и технических факторов, которые должны соблюдаться для проведения идеального взаимодействия человека и робота. Интервью – это тонкая работа, как и любая в журналистской деятельности. И с применением искусственного интеллекта можно достичь больших результатов с меньшей затратой времени и финансов. Благодаря высоким технологиям мир совершенствуется. Однако люди, поддерживая данный прогресс, все еще обязаны оставаться разумными и не поддаваться ложным мечтаниям о полной замене рынка труда на роботов. Автоматизация интервью лишь частично выполняет человеческие обязанности, оставляя главную задачу все также журналисту: формирование идеи и фактчекинг.

ЛИТЕРАТУРА

1. Диана Асадова, Анастасия Полуянова. «Вкальвают роботы, а не человек». – Режим доступа URL: <http://sciencemedialab.tilda.ws/page5640854.html> (2,3)
2. Замков А.В., Крашенинникова М.А., Лукина М.М., Цынарёва Н.А. Роботизированная журналистика: от научного дискурса к журналистскому образованию
3. Чумаков Н. Китайский робот-журналист за секунду написал первую статью из 300 символов. – Режим доступа URL: <https://tjournal.ru/40042-kitaiskii-robot-zhurnali...>
4. Чертовских О. О., Чертовских М.Г. Искусственный интеллект на службе современной журналистики: история, факты и перспективы развития. 2019. Т. 8, № 3. С. 555–568. DOI 10.17150/2308-6203.2019.8(3).555-56
5. Богатырёва В.Н. Искусственный интеллект в журналистике как современный медиатренд. Вопросы студенческой науки Выпуск №8 (36), август 2019. С. 203-206

ӘОЖ 81`42

Нағашыбаева Л.,

Бакалавр

«Б03201-Журналистика» Абылай хан

атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: luiza.nagashybayeva@mail.ru

Кудиярова А.Е.

оқытушы Абылай хан атындағы

Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: aygul.kudiyarova@gmail.com

ЖАҢА МЕДИА: МҮМКІНДІКТЕРІ МЕН ҚИЫНДЫҚТАРЫ

Түйін: Аталмыш мақалада автор БАҚ-тағы қазіргі тенденцияларды зерттеп, олардың қоғамға әсерін қарастырады. Әлеуметтік желілер, бейнеконтент, ағынды платформалар және коммуникация саласындағы басқа да жаңалықтар сияқты жаңа медианың әртүрлі аспектілерін қарастырады. Мақалада сонымен қатар цифрлық технологияның қарқынды дамуы мен дәстүрлі медианың алдында тұрған қиындықтар талқыланады. Жалпы, мақалада жаңа медиа саласының қазіргі жағдайы мен болашақтағы мүмкіндіктері тереңірек қарастырылады.

Тірек сөздер: жаңа медиа, дәстүрлі медиа, цифрлы технология, ақпарат, жалған ақпарат, сандық платформа, әлеуметтік желі.

Nagashybaeva L.,

Bachelor "Б03201-Journalism"

Ablaikhan KazUIRandWL

Almaty, Kazakhstan

e-mail: luiza.nagashybayeva@mail.ru

Kudiyarova A.E.

Research adviser Ablaikhan

KazUIRandWL Almaty, Kazakhstan

e-mail: aygul.kudiyarova@gmail.com

NEW MEDIA: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Summary: In this article, the author examines current trends in the media and considers their impact on society. Various aspects of new media such as social networks, video content, streaming platforms and other communications innovations are also examined. The article also discusses the rapid development of digital technology and the challenges facing traditional media. In general, the article studies the current state and future possibilities of the new media industry in depth.

Keywords: new media, traditional media, digital technology, information, disinformation, digital platform, social network.

Жаңа медиа термині ХХ ғасырдың соңында интерактивті электронды басылымдар үшін қолданыла бастады.[1] Медиа ұғымы бұқаралық ақпарат құралдарымен тығыз байланысты, ақпарат таратудың бір тәсілі. Түп мағынасы ежелгі коммуникация құрылған кезден бастау алады. Ақпаратты кез-келген адамның емін-еркін тарата алуы жаңа медиа ерекшеліктерінің біріне жатады. Жаңалық таратудың жаршысы деп сипаттауға да болады. Мұндағы «жаңа» сөзі тек технологиялық дамуды ғана ғана емес, өзара әрекеттесу мен ақпарат алмасудың жаңа формаларын да көрсетеді. Ал дәстүрлі бұқаралық ақпарат құралдарына – ұзақ жылдар бойы қоғамды ақпараттандырудың негізгі көзі болған газет, теледидар, радио сияқты қалыптасқан ақпараттық арналар жатады.[2] Жаңа медиа медиа форматтарының кең ауқымын қамтып оған онлайн БАҚ, бұқаралық ақпарат құралдарының электронды нұсқалары, подкастингтер, әртүрлі блогтар, әлеуметтік желілер және тіпті виртуалды ойындар кіреді. Әлеуметтік желілер әлеуметтік медианың ең көп таралған бір түрі болып табылады, өйткені оның көмегімен коммуникацияның бұл түрінде аудитория кейіннен кәсіби журналистер үшін ақпарат көзі бола алатын контент жасай алады.

Жаңа медиа – бұл интерактивті коммуникациялық технологиялар мен ақпаратты жеткізудің цифрлық әдістерін біріктірген БАҚ. Толығырақ айтқанда, жаңа медиа интерактивті өзара әрекеттесуді қамтамасыз ететін және Интернет арқылы цифрлық түрде таратылатын кез келген медиа өнімін жасауға мүмкіндігі бар.

Заман талабына сай технологияның дамуы мен интернеттің қолжетімділігінің арқасында жаңа медиа қоғам өмірінде барған сайын маңызды рөл атқаруда. Жаңа медианың мүмкіндіктеріне бүкіл әлем зәру. Ұялы құрылғымыз арқылы минут сайын әртүрлі ақпараттарға көз жүгіртеміз. Әлеуметтік желілерден бастап, сайттар, блогтар және танысыңыздан келген жаңалықтар. Яғни, қазіргі таңда әрбіріміз ақпарат ғасырының жүйрігіне жатамыз. «Жаңа медиа» дәуірінде өмір сүрудеміз. Ақпарат ғасырының легі күн сайын қарыштап дамуда. Ақпараттың таралуын тоқтату мүмкін емес. Адамзатта ақпаратсыз өмір сүре алмайды. Тіршіліктің бастау алуынан бері, қандай ғасыр болмасын, адамдар ақпарат алмасу мен қарым-қатынас түрін әр дәуірге сай ойлап таба білген. Байырғы заманғы тасқа қашап жазу немесе папирус қағаздарын – қазіргі газет, журнал баспасөздерімен салыстыруға болады. Бертін келе жаңа тәсіл ойлап табылып, радио мен теледидар дами түсті. Газеттен асыға күтетін мақалалар мен теледидардан белгілі уақытта көрсетілетін жаңалықтар легін жаңа медиа алмастырды.[3]

Жаңа медианың мүмкіндіктері

Жаңа медиа ұсынатын мүмкіндіктердің бірі – ақпараттың жылдам қолжетімділігі. Әлеуметтік желілердің, бейне алмасудың, блогтар мен басқа да платформаларының даму арқасында бізге дүние жүзіндегі жаңалықтардан хабардар болуға, оқырмандар өз ойларын оңай бөлісе алуына жағдай жасалды. Шығармашылық пен жаңа идеялармен қиындықсыз тез бөлісе алу – қарым- қатынас мәдениетін дамытуға, тәжірибелер алмасуға, ой-өрісті кеңейтуге қарқынды ықпал береді. Жаңа медианың арқасында тұтынушының мүдделері мен қаралымдарына байланысты деректер талданып, жекеленген ақпараттар да ұсыныла бастады. Яғни, интернет пен ұялы құрылғының дамуы арқасында түрлі онлайн платформалар көпшілік арасында қолданысқа ие. Бұл медиа сала үшін ақпараттарды бөлісуге, оқырмандармен тікелеу байланысуға мүмкіндіктер ашады. Сонымен қатар, жаңа медианың арқасында бейнеконтенттердің барған сайын танымалдылығы артып, пайдаланушылар арасында сұранысқа көптеп ие болуда. Осылайша, ақпараттардың сапасы дамып, оқырмандардың белсенділігі артады. Бұқаралық ақпарат көздерінің бәсекеге қабілеттіліктері жоғарылап, жаңа өзгерістерге оқырмандарды дайындайды.

Жаңа медианың қиыншылықтары

Бұқаралық ақпарат құралдарындағы заманауи тенденциялар әрбір пайдаланушының мінез-құлқының өзгеруіне әсер етеді. Ал, әлеуметтік желілер көптеген адамдар үшін бірегей негізгі ақпарат көзі болғандықтан, бұл мәселе ортақ мүдделері бар қауымдастық құруға мүмкіндік береді. Блогерлер мен тұрақты оқырмандары бар жеке тұлғалар мүмкіндікті жібермей, медиа кеңістігінде ықпалды бола бастады. Олардың пікірлері мен ұстанымдары оқырмандарды тартып, жеке пікір қалыптастуға кедергі болатын тұсы да бар. Осы орайда жалған ақпарат таралу мүмкіншілігі де өзекті мәселеге айналды. Бұл бұқаралық ақпаратқа деген сенімді жоғалтып, қоғамның ақпаратпен бөлісу сапасының нашарлауына әкелу мүмкін.

Ағымдағы әлеуметтік желілер

Қазіргі таңда ағымдағы желілер арасынан Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn сияқты ірі платформалар көш бастап, өміріміздің ажырамас бөлшегі ретінде маңызды рөл ойнап тұр. Ал Tiktok және YouTube жүйесі, әртүрлі жанрдағы үздіксіз, шексіз бейнежазбаларды ұсынады. Ақпарат легінен шаршап, демалуды қаласаңыз Netflix, Spotify, Apple Music қалауыңызға сәйкес бейнежазбалар мен

әуен тыңдауды қарастырады. Жаңа медианың бұл аспектілері тек тұтынуға ғана емес, сонымен қатар коммуникация тәжірибесіне, бизнес үлгілеріне және әлеуметтік қатынастарға да әсер етеді.

Цифрлық технологияның мен дәстүрлі медианың алдында тұрған қиындықтар

Цифрлық технологиялар мен дәстүрлі медиа бірқатар қиындықтарға тап болып отыр. Цифрлы технологияның дәл осылай қарқынды дамып, адам өміріне айтарлықтай өзгеріс ендіруі дәстүрлі бұқаралық ақпарат көздеріне қиындықтар тудырды. Сандық платформалар мен жаңа медиа ақпаратқа мейлінше көбірек қол жеткізу, жекелендірілген ұсыныстарды және аудиториямен өзара әрекеттесу мүмкіндігін ұсына алу мәселесі ең алдыңғы қатарда тұр. Дәстүрлі ақпарат көздері тұрақты оқырмандарын сақтап қалу үшін осы орайда күресуде. Өкінішке орай, газет басылымдары, радио тыңдармандары мен телекөрсетімдер жаңа медиа пайда болғаннан бері құлдырау үстінде. Алайда, цифрлы ортада жалған ақпарат таралуы өте оңай болғандықтан, дәстүрлі медиа сенімділікке қол жеткізіп, беделдерін нығайтуда. Табысты бәсекелес болу үшін дәстүрлі медиалар өздерінің мобильді қосымшаларын жариялап, оларға бейне контенттер жүктеу арқылы сандық технологияға тез бейімделуде. Яғни, дұрыс шешімдердің арқасында өзгермелі жағдайларға сәтті бейімделіп, ақпарат кеңістігіндегі рөлдерін сақтай алуда. Жалған ақпараттың кең таралу жағдайында жаңа медиа сапалы журналистік ақпараттарды ұсына отырып, тұтынушылар арасында сенімді ақпарат көзі ретінде өз беделдерін нығайта алады. Бұл проблемаларды шешу қоғамның әртүрлі секторларының ынтымақтастығын, заңнаманы үнемі жаңартып отыруды және цифрлық технологиялар мен медиа саласындағы жаңа тәжірибелерді дамытуды талап етеді.

Жалпы медиа саласының болашағы күннен күнге өзгермелі болғандықтан, әртүрлі жағдайларға бейім болып, қандай да бір материал дайындауда сандық әртүрлілік кезеңіне сай ұсыныстар жасап, оқырмандардың назарын аударта білуді ескеру керек. Себебі, алдыңғы ұрпақтың өз шектеулері мен ұстанымдары қазіргі заманға қарағанда өзгеше болды. Ал, медиа индустриясы ақпарат көздерінің нарықтағы бәсекелестігін нығайтуға зор мүмкіндік береді. Жаңа медианың қарқынды түрде дамуы тұсында журналистиканың құндылығын, ақпараттың сенімділігін, пайдаланушылар алдындағы жауапкершіліктің сақталуын естен шығармауымыз керек. Сондай-ақ, жаңа медианың келуімен медиа саласында жұмыс жасайтын тұлғалар да біліктілігін арттырып, жаңа толқынның форматына бейімделуі керек.

ӘДЕБИЕТ

1. <https://krisdid.home.blog/%D0%B6%D0%B0%D2%A3%D0%B0-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%B0-%D0%B6%D3%99%D0%BD%D0%B5-%D0%B4%D3%99%D1%81%D1%82%D2%AF%D1%80%D0%BB%D1%96-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%B0/>
2. <https://bugin.kz/1623-zhanha-media-dgaqandanudynh-dganha-ulgisi>
3. <https://egemen.kz/article/345524-zhanha-media-qam-dganha-mumkindik>

УДК 32.019.52

Ospanova S.,

Magistracy

«7M03213- Public relations»,

Ablaikhan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: svetik2@inbox.ru

STATE PR ACTIVITIES IN KAZAKHSTAN: ANALYSIS OF CHALLENGES, PROSPECTS AND THE ROLE OF MEDIA NETWORKS

Abstract: This article is a comprehensive analysis of the evolution, problems and prospects of public PR activities in Kazakhstan. The article examines the main stages of the development of state PR activities in the country and the new challenges facing it in the modern information society. Further, the problems associated with the use of mass media and social networks in public PR activities are analyzed in detail, and prospects and opportunities for improving communications between the government and society in the modern information space are considered. The article represents an important contribution to the understanding of modern challenges and prospects for the development of public PR activities in Kazakhstan.

Keywords: State PR activity, Kazakhstan, challenges, opportunities, problem analysis, prospects, mass media, social networks.

Оспанова С.,

Магистрант

«7М03213-Связь с общественностью»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: svetik2@inbox.ru

ГОСУДАРСТВЕННАЯ PR-ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАЗАХСТАНА: АНАЛИЗ ВЫЗОВОВ, ПЕРСПЕКТИВ И РОЛИ МЕДИА СЕТЕЙ

Аннотация: Данная статья представляет собой комплексный анализ эволюции, проблем и перспектив государственной PR-деятельности в Казахстане. В статье рассматриваются основные этапы развития государственной PR-деятельности в стране и новые вызовы, стоящие перед ней в современном информационном обществе. Далее подробно анализируются проблемы, связанные с использованием средств массовой информации и социальных сетей в публичной PR-деятельности, а также рассматриваются перспективы и возможности улучшения коммуникаций между властью и обществом в современном информационном пространстве. Статья представляет собой важный вклад в понимание современных вызовов и перспектив развития государственной PR-деятельности в Казахстане.

Ключевые слова: Государственная PR-деятельность, Казахстан, вызовы, возможности, анализ проблем, перспективы, СМИ, социальные сети.

В настоящее время Казахстан переживает период значительных изменений в общественно-политической сфере, о чем свидетельствует повышенный уровень критики в адрес государственных органов. Публичное недоверие к деятельности государственных служащих стало нормой, что порождает политические мифы и вызывает волнения в обществе. Причиной этого, как отмечается, является недостаточная прозрачность в принятии решений и недостаточная коммуникация со стороны властей.

Однако, в последние годы государственные органы стремятся к налаживанию более открытого диалога с гражданами, осознавая важность обратной связи и активного взаимодействия. Одним из ключевых инструментов в этом процессе становятся технологии коммуникации с обществом. Систематизация и эффективное использование этих технологий могут способствовать укреплению доверия граждан к государственному управлению.

Важными направлениями государственной PR-деятельности являются установление контактов с обществом, информирование граждан о принятых решениях, анализ общественной реакции, прогнозирование социально-политических процессов, изучение общественного мнения и формирование системы обратной связи. Особую роль в этом процессе играют социальные сети, которые стали важным каналом коммуникации между государственными органами и населением.

С момента независимости страны Государственная PR-деятельность эволюционировала, приспособившись к новым вызовам. Если ранее главным каналом коммуникации были телевидение, печатные СМИ и радио, то с развитием интернета и социальных сетей способы получения информации значительно изменились. Теперь благодаря интернету граждане могут получать информацию непосредственно из первоисточников, а социальные сети позволяют активно обсуждать актуальные события и выражать свое мнение.

Однако, несмотря на эти позитивные изменения, государственным органам предстоит преодолеть ряд вызовов. Важно не только предоставлять информацию, но и создавать условия для активного участия граждан в общественной жизни. Кроме того, необходимо обеспечить высокий уровень прозрачности и ответственности в деятельности государственных структур.

Таким образом, эволюция Государственной PR-деятельности в Казахстане отражает изменения в обществе и требует постоянного адаптирования к новым реалиям. Развитие эффективных технологий коммуникации и активное взаимодействие с обществом становятся ключевыми факторами в обеспечении устойчивого развития страны.

В современном мире стремительного развития информационных технологий наблюдается значительное изменение подходов к процессу информирования общества. В то время как телевидение долгие годы играло ключевую роль в информационной сфере, сегодня его значимость

становится все менее ощутимой. Сегодняшние тенденции в информировании показывают, что традиционные методы телевидения уступают место новым форматам коммуникации.

Исследования в области "Новых медиа" указывают на то, что интернет становится системой, адаптированной под личные потребности пользователей и создающей ресурсы в соответствии с этими потребностями. Профессор Я.Н. Засурский подчеркивает увеличение популярности личного общения, отмечая, что "сегодня все более существенную роль играет межличностная коммуникация" (Засурский, 2009: 36). В этом контексте стереотипность и повторяемость информации, получаемой из массовых СМИ, приводят к эффекту пресыщения, делая эти СМИ менее способными воздействовать на аудиторию. [1] (там же)

Однако некоторые телевизионные программы успешно интегрируют в себя элементы кроссплатформенности, используют прямые трансляции и активно взаимодействуют с социальными сетями для привлечения аудитории. Эти программы демонстрируют, что кроссплатформенность может быть успешным подходом к привлечению зрителей, что подтверждает ее значимость для будущего телевидения.

Вопрос о безопасности и целесообразности вовлечения социальных сетей в работу телевидения и государственных структур остается открытым. Необходимо провести глубокий анализ структуры и работы социальных сетей, их алгоритмов и целей, стоящих перед их владельцами. Компании, контролируемые социальные сети, собирают огромное количество информации о пользователях, включая их интересы, предпочтения и взаимодействия. Эта информация используется для создания персонализированных рекламных предложений, что имеет потенциальные риски для конфиденциальности и безопасности пользователей.

Огромный объем данных, собираемых и анализируемых алгоритмами социальных сетей, может привести к формированию уникального "идеального" профиля пользователя, который может использоваться в коммерческих целях. Алгоритмы определяют, какую информацию показывать каждому пользователю, создавая эхо-камеру, в которой каждый видит только то, что соответствует его собственным предпочтениям и мнениям. Это может привести к укреплению и усилению разделения общества на различные группы с разными мировоззрениями и убеждениями.

Таким образом, внедрение социальных сетей в работу телевидения и государственных структур представляет собой сложный процесс, требующий глубокого анализа и оценки потенциальных рисков и выгод. Необходимо учитывать эти риски и разрабатывать стратегии использования социальных сетей таким образом, чтобы обеспечить безопасность, прозрачность и эффективность коммуникации с обществом.

В январе 2022 года в Казахстане произошли события, которые выявили общественное недовольство и протестное настроение по отношению к властям. Локальные протесты выражали различные требования, начиная от экономических вопросов, таких как снижение цен на газ и продукты питания, до социальной поддержки и проблем с жильем. Каждый сбор выражал свою позицию несогласия, что свидетельствует о широком спектре общественных проблем и потребностей.

Эти протесты могли быть вызваны множеством факторов, включая воздействие внешних источников, использующих социальные сети для дестабилизации общества, а также недовольство политикой властей, их недостаточное информирование населения и отсутствие диалога с гражданами. Особую роль в этом процессе играет Пресс-служба местной власти, которая должна пересмотреть свою стратегию работы с общественностью.

Сегодняшняя среда информационных технологий ставит перед государственными структурами новые вызовы и возможности. Использование интернета и социальных сетей становится неотъемлемой частью государственной PR-деятельности. Однако, следует отметить, что алгоритмы социальных сетей не всегда способны выявлять фейковые новости, что может подорвать доверие общества к властям. В связи с этим необходимо разработать стратегии борьбы с дезинформацией и проводить образовательную работу с населением.

Казахстанское общество отличается высокой социальностью, что может являться положительным фактором в контексте развития диалога между государством и обществом. Однако необходимо также учитывать возможное влияние сарафанного радио на формирование общественного мнения и принятие решений.

Для успешной работы с обществом государственные структуры должны активно использовать различные технологические и коммуникативные средства, включая прямые контакты с гражданами, разъяснительные кампании, а также использование блогеров и активистов. Важно также сформировать единую стратегию коммуникации и действовать слаженно, чтобы избежать точечных ошибок, подрывающих авторитет государственных структур.

Таким образом, анализ современных вызовов и перспектив Государственной PR-деятельности в Казахстане позволяет выделить ряд ключевых направлений дальнейшей работы, включая разработку эффективных стратегий коммуникации, борьбу с дезинформацией и укрепление доверия граждан к властям.

ЛИТЕРАТУРА

1. Засурский Я.Н. К мобильному обществу: утопии и реальность. М.: Изд-во МГУ, 2009. – 36 с.

УДК 94(560):355.48

Сабирбаева Л.,
Студент
«6B02301 - Переводческое дело»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: lazzat.sabirbaeva@mail.ru
Науч. руководитель: **Хан Н.Ч.,**
PhD, ассоциированный профессор
кафедры перевода восточных языков
КазУМОиМЯ им. Абылай Хана
Алматы, Казахстан
email: nellykhan3@gmail.com

АУДИОВИЗУАЛЬНЫЙ ПЕРЕВОД В ПОЛИТИЧЕСКИХ НОВОСТЯХ

Аннотация: В данной статье даётся определение аудиовизуального перевода, а также его разновидностей. Проводится сравнительный анализ способов перевода на основе новости канала KBS WORLD News, посвященной пресс-конференции в Сеуле по случаю 100 дней пребывания на посту главы государства Юн Сок Ёля и самого его выступления с корейского на русский язык. Особое внимание уделяется роли переводческих трансформаций в процессе аудиовизуального перевода в политической сфере.

Ключевые слова: перевод, аудиовизуальный перевод, субтитры, дубляж, новостной репортаж, переводческие трансформации.

Sabirbayeva L.,
Student
«6B02301 – Translation Studies»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: lazzat.sabirbaeva@mail.ru
Scientific Supervisor: **Khan N. Ch.,**
PhD, Associate Professor of
Department of Oriental Languages
and Translation
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
email: nellykhan3@gmail.com

AUDIOVISUAL TRANSLATION IN POLITICAL NEWS

Abstract: This article provides a definition of audiovisual translation, as well as its varieties. A comparative analysis of translation methods is carried out based on the news of the KBS WORLD News channel, dedicated to the press conference in Seoul on the occasion of the 100 days of Yoon Suk Yeol's tenure as head of state and his speech itself from Korean into Russian. Particular attention is paid to the role of translation transformations in the process of audiovisual translation in the political sphere.

Keywords: translation, audiovisual translation, subtitles, dubbing, news reporting, translation transformations.

I. Общее понятие аудиовизуального перевода

С появлением новостных репортажей современное общество получает все больше возможностей, наблюдать за изменениями в мире в реальном времени. Если раньше люди могли смотреть новости только на определённых каналах в определённое время по телевизору, то сейчас картина значительно отличается, ведь с появлением неограниченного доступа в интернет, люди могут смотреть новости и быть в курсе них в любое удобное для них время. Также, люди сами могут служить источниками многих новостей, выкладывая определенные события в социальные сети, и комментируя их.

Существуют различные каналы в социальных сетях, где публикуются отрывки разных событий. И с ещё большим распространением глобализации становится актуальным аудиовизуальный перевод. Все мы смотрим фильмы, сериалы, программы разных стран. Часто бывает такое, когда, включая какое-то видео на YouTube, у нас автоматически включаются субтитры. У нас есть возможность углубиться и стать частью иностранной культуры с помощью переведенного контента, который помогает нам понимать взгляды и особенности той или иной культуры. Поэтому сейчас получили огромное распространение субтитры и закадровое озвучивание, которые являются неотъемлемой частью аудиовизуального перевода.

Аудиовизуальный перевод – это процесс передачи информации с одного языка на другой с использованием звуковых и визуальных контекстов. Этот вид перевода охватывает широкий спектр мультимедийных материалов, таких как видео, аудиозаписи, телепередачи, фильмы, презентации и новости. Современные технологии и доступность цифровых платформ привели к увеличению спроса на аудиовизуальный перевод в различных областях, включая политику, культуру, образование и бизнес. В политической сфере аудиовизуальный перевод играет особенно важную роль, так как точность и адекватность передачи информации имеют прямое влияние на восприятие политических событий и решений.

Несмотря на то, что данный вид перевода появился относительно недавно, его подразделяют на такие виды:

1) Перевод для закадрового озвучивания (или «войсовер», от англ. «voice-over») – это вид, при котором аудиодорожка приглушается, и переведенный текст озвучивается сверху, но на фоне оригинальный звук остается слышимым. Поэтому при закадровом озвучивании, человеку, который читает текст не обязательно выражать весь спектр эмоций героя, ведь зрителям будут видны и слышны оригинальные эмоции. А.В. Козуляев считал, что «войсовер с точки зрения теории перевода можно анализировать как одну из разновидностей «синхронного перевода»». [1, с. 376] Закадровое озвучивание в настоящее время получает широкое распространение даже у простых любителей, у которых нет специального оборудования.

2) Перевод для двухмерного субтитрования — это такой вид перевода, при котором речь на иностранном языке в видеоматериале переводится с помощью текстового сопровождения, которое как правило, располагается в нижней части видео. У оформления субтитров имеются международные стандарты (сколько знаков может быть на экране в определенное количество времени, какого цвета могут быть субтитры, как переводить тексты на иностранном языке в самом видео и т.д), по которым должен ориентироваться переводчик, чтобы реципиенту было удобно читать субтитры.

3) Перевод для дублирования сериальных детских художественных и анимационных произведений и игр – это вид, перевода при котором переводчику необходимо изучить всё, касательно персонажей: их манеру речи, особенности характера, чтобы наиболее точно передать их эмоции и смысл сказанных ими слов. Поэтому перевод сериалов занимает, как правило, несколько месяцев.

4) Перевод под полный дубляж-липсинк – это вид перевода, при котором важнейшую роль играет такое понятие, как «попадание в губы». Например, когда герой открывает рот, то актер озвучивания тоже должен произнести что-то, или если герой в оригинале произносит что-то начинающее с буквы «м», и на видео явно видно, как его губы сжались, то переводчик должен найти такой вариант перевода, при котором первое, что скажет герой на языке перевода, тоже начиналось с буквы «м». «Осуществляя дубляж фильма, переводчик переводит не слова и даже не смыслы как таковые, но эмоциональную составляющую произведения, чтобы поместиться в хронометраж реплики на исходном языке». [2, с. 221]

5) Перевод для трехмерного субтитрования – это вид перевода, который используется в трехмерных фильмах, и к таким субтитрам предъявляются отдельные требования как по оформлению, так и по содержанию, ввиду особого восприятия 3D-изображения. [3, с. 53] Данный тип перевода, по мнению Козуяева, считается самым сложным.

Аудиовизуальный перевод корейских новостей каналом KBS WORLD News осуществляется полным дубляжем, изменённым под стандарты русских новостей. Они полностью подверглись доместикации, из-за чего при просмотре не возникает ощущения, словно они изначально были на иностранном языке.

II. Особенности аудиовизуального перевода на основе выступления Юн Сок Ёля

В переводе политических выступлений в новостях стараются максимально кратко осветить все основные темы, которых коснулся политик. Поэтому в процессе передачи информации нельзя обойтись без потерь. Но в новостях самым главным является передать смысл сказанных слов путем цитирования. Например, проведем анализ новости, посвященной пресс-конференции в Сеуле по случаю 100 дней пребывания на посту главы государства Юн Сок Ёля, переведенный на русский язык. В оригинале президент Республики Корея, говорит фразу: «시작도 국민, 방향도 국민, 목표도 국민», что и становится первой фразой, с которой начинается новость: «Для правительства народ является началом, направлением и целью работы». Буквальный перевод выглядел бы так: «Начало тоже народ, направление тоже народ, цель тоже народ». Но переводчику важно не только сохранить смысл, но и создать стилистически верное предложение на языке-реципиента. Поэтому переводчик, ориентируясь на русскую аудиторию, перестраивает предложение таким образом, чтобы оно естественно воспринималось слушателем.

Здесь можно заметить, как в корейском языке используется повтор слова «국민» - народ. Но по стилистическим особенностям русского языка, использование нескольких повторов в одном предложении не корректным. Поэтому переводчик, достигая 3 уровня эквивалентности по Комиссарову «Способ описания ситуации», смещает подлежащее в начало предложения и тем самым делает акцент на нём. Дальше идет добавление сказуемого «является», который помогает сделать акцент еще сильнее. Переводчик мог обойтись, используя именно сказуемое: «Народ – начало, направление и цель работы», но для лучшего восприятия информации на слух, переводчик добавляет сказуемое «являются».

Далее в русском варианте идет предложение: «Он обещал следовать воле народа признав неоднозначную оценку народом результатов работы его администрации», которое в оригинале звучит, как «그동안 국민 여러분의 응원과 있고 따끔한 질책도 있었습니다». Но в корейском варианте предложение звучит так: «За всё это время были и поддержка, и резкая критика со стороны народа», но в русском варианте «поддержка и критика» переводят, как «неоднозначная оценка». Переводчик сохранил смысл сказанного предложения, но использовав переводческую трансформацию – генерализацию, он обобщил их.

Ещё одна особенность, которой обладает новостной дубляж – это составление предложений от третьего лица. При последовательном и синхронном переводе чаще используется перевод от первого лица, переводчик полностью становится мостом между двумя представителями, пытаясь как можно меньше показать своё присутствие. Новостной дубляж же, наоборот в первую очередь показывает, кто репортер и от чьего имени идет повествование. Поэтому в данном предложении: «국민들께서 걱정하시지 않도록 늘 국민의 뜻을 최선을 다해 세심하게 살피겠습니다» переводчик использует косвенную речь: «Юн Сок Ёль заявил, что будет уделять больше внимания мнению народа».

В дубляже новостей невозможно обойтись без потерь, например в русском варианте присутствует следующее предложение: «Президент дал понять, что он не планирует обновлять правительство, но частично изменит структуру и функции своей администрации». Но в оригинале, президент Юн Сок Ёль даёт чёткое определение, чем будет заниматься каждая часть его администрации. В новостях сократили данную информацию, сравнив деятельность прежней политики и нынешней. Поэтому здесь наглядно виден, ещё один факт - при устном переводе мы делаем акцент на самой аудитории. Поскольку новости посвящены тем, кто непосредственно смотрит их регулярно, то для них не требуется объяснение, кто чем будет заниматься, важно просто поставить их в известность, что есть некоторые изменения. Ещё роль играет ограниченность новостей по времени. В материал длительностью 2 минуты нужно уместить ключевые моменты выступления. Поэтому новостные репортажи хоть и передают информацию о последних событиях, но они не происходят без потерь информации.

В новостном репортаже есть такое предложение: «Он обещал продолжить практику кратких встреч с журналистами по пути на работу в рамках формирования новой культуры президентской работы», которое в оригинале звучит таким образом: «언론인 여러분 앞이 자주 서겠다고 약속을 드렸습니다. 질문 받는 대통령이 되겠다고 말씀드렸습니다». В оригинальном варианте, президент

упоминает, что прежде уже давал обещание часто выступать перед СМИ и отвечать на их вопросы, когда как переводчик более углубленно раскрыл сам момент той первой встречи, и как именно он высказывался в тот день. Поэтому добавляются такие детали как «по пути на работу».

Если рассмотреть данный отрывок: «Помимо этого, глава государства обещал помочь Северной Корее нормализовать отношения с США, если Пхеньян прекратит реализацию ядерной программы и сократит вооружение» и сравнить его с оригиналом: «8.15 광복절 경축사에서 북한이 핵 개발을 중단할 경우 정치, 경제, 군사 지원을 포함한 포괄적인 담대한 구상을 제안하였습니다. 미북, 북미 관계 정상화를 위한 외교적 지원, 재래식 무기체계의 군축 논의, 식량, 농업기술, 의료, 인프라 지원과 금융 및 국제투자 지원 등을 포함한 포괄적 구상을 밝힌바 있습니다.», то можно сказать, что в оригинале Лидер Республики Корея указывает на то, в честь чего было принято его решение, то есть 15 августа в честь Дня Освобождения. И что поддержка будет оказана в сфере продовольствия, сельского хозяйства, технологий, медицинской инфраструктуры, а также финансовых и международных инвестициях. Но при дубляже эти подробности опускаются, оставляя только основную информацию.

В следующей части идет фраза: «Он отметил также, что не хочет силовой смены режима в Пхеньяне, подчеркнув, что самым важным является мир на корейском полуострове», которая в оригинале звучит таким образом: «우리 정부는 국민의 생명과 재산을 지키기 위해 한치의 빈틈없는 안보 태세를 지켜나갈 것입니다». И в этом предложении «우리 정부는 국민의 생명과 재산을 지키기 위해» было переведено, как «мир на корейском полуострове». Переводчик просто обобщает желание президента «защитить жизнь и имущество народа» словами о мире на корейском полуострове.

III. Заключение

В заключении можно подчеркнуть, что с наступлением глобализации и с развитием современных технологий, получили расширение и цифровые платформы, что привело к тому, что аудиовизуальный перевод стал неотъемлемой частью нашей повседневной жизни. Он играет важную роль в передаче информации и культурного контекста, обеспечивая доступность и понятность контента для аудитории различных стран и культур. С разнообразием видов аудиовизуального перевода, таких как закадровое озвучивание, субтитры, дублирование и т.д, современные зрители получают возможность погружаться в различные культурные контексты и быть в курсе событий в любое удобное для них время.

Важно отметить, что аудиовизуальный перевод не только передает смысл и информацию, но и сохраняет эмоциональную составляющую оригинального контента. При этом переводчикам приходится учитывать множество факторов, включая культурные особенности, лингвистические нюансы и технические требования.

В политической сфере аудиовизуальный перевод играет особую роль, так как он влияет на восприятие политических решений и событий, а также способствует обмену информацией между различными культурами и странами.

Аудиовизуальный перевод играет ключевую роль в трансляции политических выступлений, особенно в контексте новостных передач. Сложности перевода возникают из-за необходимости краткости и стилистической адекватности, что требует от переводчика не только передать смысл, но и сохранить естественность и понятность высказывания для аудитории-реципиента.

Анализ примеров аудиовизуального перевода политических выступлений позволяет увидеть, что переводчик сталкивается с множеством вызовов, таких как сохранение стилистической целостности, адаптация культурных и лингвистических особенностей, а также сжатие информации без потери ключевых моментов.

Несмотря на сложности, аудиовизуальный перевод позволяет донести основную идею выступления политика до аудитории, сохраняя его значимость и актуальность. Однако важно осознавать, что в процессе передачи информации всегда происходят некоторые потери, и задача переводчика - минимизировать их, сохраняя при этом целостность и точность высказывания.

Таким образом, аудиовизуальный перевод в политике играет важную роль в информационном обмене между различными культурами и языками, обеспечивая доступность и понятность политических выступлений для широкой аудитории.

ЛИТЕРАТУРА

1. Козуляев А.В. Аудиовизуальный полисемантический перевод как особая форма переводческой деятельности и особенности обучения данному виду перевода. – Режим доступа URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/audiovizualnyy-polisemanticheskiy-perevod-kak-osobaya-forma-perevodcheskoy-deyatelnosti-i-osobennosti-obucheniya-dannomu-vidu-perevoda>. – (дата обращения: 08.04.2024).
2. Дони́на О.Н. ПРАГМАЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ АУДИОВИЗУАЛЬНОГО ПЕРЕВОДА. – Режим доступа URL: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/72846/1/978-5-8295-0636-0_1_40.pdf. – (дата обращения: 09.04.2024)
3. Козуляев А.В. Обучение динамически эквивалентному переводу аудиовизуальных произведений: опыт разработки и освоения инновационных методик в рамках школы аудиовизуального перевода // Вестник ПНИПУ. Проблемы языкознания и педагогики. – 2015. – № 13. – С. 3-24.

ӘОЖ 94(560):355.48

Сатқали И.Қ.,
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
«7М11113 –Мейрамхана ісі және
мейманхана бизнесі» мамандығы магистранты
Алматы, Қазақстан
e-mail: issanova10@mail.ru

ЗАМАНАУИ КОФЕХАНАЛАРДА ҚОЛАЙЛЫ ИМИДЖ ҚҰРУ

Түйін: Аталмыш мақала заманауи кофеханаларда тартымды имиджді қалыптастыру стратегияларын талдайды. Мақалада интерьер дизайны, қызмет көрсету сапасы, сусындар мен өнімдердің ассортименті, жаңа технологиялар мен маркетингтік стратегияларды қолдану сияқты тұтынушылардың кофехананы қабылдауына әсер ететін әртүрлі аспектілер қарастырылады.

Тірек сөздер: қызмет көрсету, имидж, сапа, адалдық, инновациялар.

Экономикалық терминдердің түсіндірме сөздігіне сәйкес, кәсіпорынның имиджі-бұл әсердің жиынтығы, тауардың (қызметтің), тауарды (қызметті) өндіретін немесе сататын фирманың "имиджі", фирманың нарықтағы орнын, сатып алушының брендке деген адалдығын қамтамасыз етеді. Осылайша, нарық компанияның экономикалық өміршеңдігінің негізгі және анықтаушы факторына айналады, атап айтқанда өндірілген өнімді (қызметті) тұтынатын адам, яғни тұтынушы. [1]

Сыртқы ортадағы өзгерістер тұтастай алғанда қоғамның және тұтынушының осы қоғамның мүшесі ретіндегі қарым-қатынасына әсер ететіндіктен, тауар өндіруші фирма мен оның тұтынушысы арасында тұтынушының фирмаға қатынасы арқылы байланыс пайда болады. Бұл қолайлы сыртқы және ішкі имиджді қалыптастыруға ғана емес, сонымен бірге тұтынушылармен үнемі мақсатты жұмыс істеуге ықпал ететін фактор. Кескін тұтынушылардың санасында қалыптасатын сурет болғандықтан, біз кез-келген мейрамхананың кім жұмыс істейтініне және мүлдем жұмыс істейтініне қарамастан имиджі бар екенін түсіндіреміз. Сонымен қатар, соңғы жағдайда кәсіпорынның стихиялық және басқарылмайтын имиджі бизнестің дамуына ерекше қолайлы әсер етуге кепілдік бермейді. Бұл дегеніміз, басқарылатын және басқарылмайтын имиджді таңдағанда, басқарылатын имидж — бұл көп уақытты ғана емес, сонымен бірге материалдық шығындарды да қажет ететін ұзақ процесс екендігі туралы есеп беру керек. Өз кезегінде мейрамхананың қолайсыз имиджін түзету әлдеқайда көп уақытты қажет ететін процесс. [2]

Кәсіпорын имиджінің негізгі міндеті-нақты имиджге сәйкес келу және тұтынушылардың белгілі бір тобына бағытталу, сонымен бірге одан әрі даму мүмкіндігін қалдыру. Сондықтан бәсекелестік әртүрлі өндірушілер ұсынатын қызметтердің немесе тауарлардың бірдей спектріне қарамастан, өнім түрлері арасында емес, олардың имидждері арасында болады деп айтуға болады.

Қазіргі әлемде кофеханалар бір шыны кофе ішетін орын болудан қалды. Олар нағыз әлеуметтік орталықтарға, адамдар уақыт өткізетін, араласатын, жұмыс істейтін және атмосферадан ләззат алатын орындарға айналды. Қолайлы имидж құру осы саладағы сәттіліктің негізгі факторларының біріне айналды. Бұл мақалада біз осындай имидждің қалыптасуына қандай факторлар әсер ететінін және осы мақсатқа жету үшін қандай стратегиялар қолданылатынын қарастырамыз. [3]

Бірінші және, мүмкін, ең маңызды аспект-интерьер дизайны. Кофехананың интерьері келушілерге жайлы және жайлы сезінуге мүмкіндік беретін жайлы және тартымды атмосфераны құруы керек. Керемет дизайн ыңғайлы жиһазды, жағымды түстерді, стильді жарықтандыруды және кофехананың көпшіліктен ерекшеленуіне көмектесетін ерекше сәндік элементтерді қамтуы мүмкін.

Қызмет көрсету сапасы имиджді қалыптастыруда да маңызды рөл атқарады. Сыпайы және кәсіби қызметкерлер келушілерге жағымды әсер қалдырып, олардың сапарларын жағымды және есте қаларлық етеді. Қызмет әр клиенттің қажеттіліктеріне тез, тиімді және мұқият болуы керек, сондықтан олар өздерін маңызды және құрметті сезінеді.

Тағы бір маңызды аспект-сусындар мен тағамдардың ассортименти. Заманауи кофеханалар кофе сусындарының кең таңдауын, соның ішінде классикалық рецепттер мен авторлық әзірлемелерді, сондай-ақ әртүрлі тағамдар мен десерттерді ұсынуы керек. Өнімнің сапасы да шешуші рөл атқарады-тек жаңа және жоғары сапалы ингредиенттер тұтынушыларға теңдесі жоқ дәм мен қанағаттануды қамтамасыз ете алады. Сонымен қатар, жаңа технологиялар мен маркетингтік стратегияларды қолдану кофехананың қолайлы имиджін құруға айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Сусындарға тапсырыс беруге арналған мобильді қосымшалар, адалдық бағдарламасы, интерактивті дисплейлер және басқа да инновациялар тұтынушылардың назарын аударуға және олардың келу тәжірибесін жақсартуға көмектеседі. [4]

1. Интерьер дизайны және жалпы атмосфера

Кофеханада қолайлы имидж құрудың бірінші және маңызды кезеңдерінің бірі-мекеменің интерьер дизайн мен жалпы атмосферасы. Бұл стиль мен түс схемасын, жиһазды, жарықтандыруды және декорды таңдауды қамтиды. Мысалы, қазіргі заманғы кофеханалар көбінесе минималистік дизайнды ұнатады, олар үйде жайлы атмосфера жасайды. Сонымен қатар, ыңғайлы үстелдер мен орындықтар, құрылғыларды қосуға арналған розеткалар және тегін Wi-Fi сияқты ыңғайлы жұмыс және демалыс жағдайларын қамтамасыз ету маңызды.

2. Өнім сапасы және қызмет көрсету

Екінші кезең-жоғары сапалы өнімдер мен қызмет көрсету. Сапалы кофе, жаңа тағамдар мен десерттер, сондай — ақ сыпайы және мұқият қызметкерлер табысты кофе мәдениетінің негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Клиенттер дәмді сусын ғана емес, сонымен қатар жағымды қызмет күтеді, сондықтан қызметкерлерді оқыту және сапа стандарттарын сақтау маңызды рөл атқарады. [5]

3. Инновация және технология

Заманауи кофеханалар сонымен қатар технологиялық инновацияларды ұстанып, тұтынушыларға ыңғайлы және заманауи қызметтерді ұсынуы керек. Бұған онлайн тапсырыстар мен жеткізілімдер, тапсырыс беруге және төлеуге арналған мобильді қосымшалар және интерактивті өзіне-өзі қызмет көрсету терминалдары кіруі мүмкін. Технологияны пайдалану тапсырыс беру және қызмет көрсету процесін тиімдірек және тұтынушыларға ыңғайлы етуге көмектеседі.

4. Маркетинг және жылжыту

Кофехананы сату және жылжыту да маңызды кезең болып табылады. Бұл бірегей брендті дамытуды, әлеуметтік медиа үшін тартымды көрнекі мазмұнды құруды, жаңа клиенттерді тарту үшін іс-шаралар мен акцияларды ұйымдастыруды және жергілікті қауымдастықтар мен іс-шараларға қатысуды қамтиды. Тиімді маркетинг мақсатты аудиториямен байланыс орнатуға және кофехананы танымал және танымал етуге көмектеседі.

Мейрамханалардың өзі имиджінің белсенді қолдауынсыз өз қасиеттерін көрсету арқылы сапалы қызмет нарықта өмір сүре алады деп санайтын мейрамханалар бар. Бұл жағдайда белгілі бір байланысты байқауға болады: егер инновация сәтсіз болса, ол кәсіпорынның оң имиджімен байланысты емес; егер жаңа ұсыныс (қызмет) сәтті болса, бірақ мейрамхананың өзі әлсіз болса, олар да келеді.

Алайда, мұндай жағдайларда да, мейрамхана үшін маңызды тұтынушылар топтарының арасында күшті имидж маркетингтің ажырамас бөлігі екеніне ешкімнің күмәні жоқ. Ұсынылатын тағамдар мен қызмет көрсету сапасының күшті имиджін сақтауға үлкен қаражат салатын мейрамханалар бар. Мысалы, бұл бір сегменттегі желілік мейрамханалар (жапон тағамдары, итальяндық тағамдар — пицца, макарон өнімдері), кофеханалар, өйткені белгілі бір тамақтану орнын таңдағанда, тұтынушы кәсіпорынның беделіне және оның нарықтағы қалыптасқан имиджіне назар аударады. Ал "желілер" тиісті шараларды қабылдауда. Мейрамхана кәсіпорны жалпы тұтынушылар арасында күшті имидж қалыптастырып қана қоймайды, ол имиджді қалыптастыру бағытын анықтау кезінде бастапқыда ставка қойылған тұтынушылардың мақсатты тобы арасында жақсы имиджді сақтауға мүдделі. [6]

Корытындылай келе, кескін әртүрлі факторлардың бірігуінен тұратын күрделі құбылыс деп айтуға болады. Сондықтан мейрамхананың оң имиджін сәтті қалыптастыру және сақтау үшін әр кадамды мұқият талдап, әр шешімді ойластырып, барлық ұсақ-түйектерге назар аудару керек. Осылайша, мейрамхананың имиджін қалыптастыру жоспарын объективті түрде әзірлеу және оны кәсіпорынның өмір бойы ұстану қажет. Жоспардың барлық элементтері бір-бірімен байланысты және бірлік ретінде жұмыс істеуі керек екенін есте ұстаған жөн. Имиджді қалыптастыру-бұл ұзақ және көп уақытты қажет ететін өнер. Қажетті имидждің нақты имиджге сәйкес келуін қамтамасыз ету маңызды, осылайша құрылған Имидж қоғамның талаптарына сәйкес келеді және кәсіпорынның даралығын көрсетеді.

Имиджді басқару арқылы тұтынушылардың эмоцияларына әсер етуге және басқаруға болады, бұл қазіргі нарықтағы негізгі құндылық. Сонымен қатар, мейрамхананың имиджі бәсекелестермен күресте оның ең күшті қаруы болып табылады. Имиджді қалыптастыру өте күрделі және ұзақ процесс, ол көп көңіл бөлуді қажет етеді, бірақ егер ол қалыптаспаса, онда ол өздігінен пайда болады, бұл өз кезегінде мейрамхананың экономикалық пайдасына әсер етеді. Сондықтан өз фирмасын одан әрі дамытуға және оның бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мүдделі басшылар осы немесе басқа басқару шешімдерін қабылдау кезінде осы факторды ескеруі керек, сонымен қатар олардың мейрамханасының имиджінің оның қызметіне әсерін бақылауы керек. [7]

Заманауи кофеханаларда қолайлы имидж жасау-бұл егжей-тегжейге назар аударуды және үнемі жетілдіруді қажет ететін көп сатылы процесс. Интерьер дизайны, өнімнің сапасы, қызмет көрсетудегі инновация және тиімді маркетинг — бұл компоненттердің барлығы мекеме туралы жағымды әсер қалыптастыруда және тұрақты клиенттерді тартуда шешуші рөл атқарады. Заманауи кофеханаларда қолайлы имидж құру-бұл егжей-тегжейге назар аударуды және үнемі жетілдіруді қажет ететін кешенді процесс. Интерьер дизайнын, қызмет көрсету сапасын, өнім ассортиментін жақсарту және жаңа технологияларды пайдалану арқылы кофехананы танымал кездесу және демалыс орнына айналдыру арқылы тұтынушыларды тартатын және ұстайтын бірегей және тартымды атмосфераны құруға болады.

ӘДЕБИЕТ

1. Бадоева К.А. Влияние корпоративной социальной ответственности на имидж предприятия / А.К. Бадоева // Аллея науки. 2018. Т. 1. № 10 (26). С. 397-402.
2. Дачаева М.Д. Имидж предприятия как инструмент повышения его конкурентоспособности / М.Д. Дачаева // Молодой ученый. 2016. — № 4. — С. 34-37.
3. Измайлова М.А. Деловая репутация как фактор повышения конкурентоспособности компаний / М.А. Измайлова // Фотинские чтения. — 2018. — № 1 (9). — С. 394-399.
4. Осканиян Э.А. Имидж предприятия и подходы к его формированию / Э.А. Осканиян // Научная гипотеза. 2018. № 13. С. 33-36.
5. Осканиян Э.А. Имидж предприятия и подходы к его формированию (часть 2) / Э.А. Осканиян // Научная гипотеза. 2018. № 13. С. 37-40.
6. Осканиян Э.А. Современные подходы к формированию имиджа предприятия / Э.А. Осканиян, Д.Ю. Столяров // Научная гипотеза. 2018. № 14. С. 119-122.
7. Пыльнева Т.Г. Роль имиджа в обеспечении конкурентоспособности предпринимательства / Т.Г. Пыльнева // Центральный научный вестник. 2018. Т. 3. № 4S (45S). С. 60-62.

UDC 338.48

Undibayeva M.K.
master's teacher «6B11101-Tourism»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: undi_madina@mail.ru

TECHNIQUES FOR ENHANCING STUDENTS' SPEAKING ABILITIES IN TOURISM SPECIALTY

Abstract: This article was undertaken with the objective of disseminating insights into pedagogical approaches that educators can employ to facilitate the instruction of speaking skills to students specializing in tourism. The ability to communicate effectively is crucial for students pursuing careers in the tourism

industry. This article explores various strategies aimed at enhancing speaking skills specifically tailored for tourism students. Drawing upon research and practical insights, it delves into the significance of speaking proficiency in tourism, outlines challenges faced by students, and presents five key strategies supported by relevant references.

Keywords: Oral Communication, Hospitality Industry, Academic Enquiry, Pedagogical Approaches, English Language Proficiency.

Үндібаева М.Қ.

магистр мұғалім «6В11101-Туризм»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: undi_madina@mail.ru

ТУРИЗМ МАМАНДЫҒЫ СТУДЕНТТЕРІНІҢ СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТІН АРТТЫРУ ӘДІСТЕРІ

Түйін: Бұл мақала туризм мамандығындағы студенттерді сөйлеу дағдыларын оқытуды жеңілдету үшін пайдалана алатын педагогикалық тәсілдер туралы ақпаратты тарату мақсатында дайындалды. Туристік салада, мансаппен айналысатын студенттер үшін, тиімді қарым-қатынас жасау қабілетінің шешуші мәні бар және бұл мақалада туризм студенттеріне арнайы арналған сөйлесу дағдыларын арттыруға бағытталған түрлі стратегиялар қарастырылады. Зерттеу мен практикалық идеяларға сүйене отырып, туризм мағынасын білуін тереңдетеді, студенттер кездесетін проблемаларды сипаттайды және тиісті сілтемелермен колдау көрсетілетін бес негізгі стратегияны ұсынады.

Тірек сөздер: Ауызша коммуникация, туризм индустриясы, академиялық зерттеулер, педагогикалық тәсілдер, ағылшын тілін меңгеру.

In today's globalized world, proficiency in speaking skills is indispensable, especially for students in the tourism sector. Effective communication not only fosters better relationships with tourists but also enhances overall customer satisfaction. However, many tourism students encounter difficulties in developing their speaking abilities due to various factors such as lack of practice, fear of making mistakes, and inadequate exposure to real-life scenarios. This article aims to address these challenges by proposing practical strategies to improve speaking skills among tourism students. One sector of the economy that helps the nation's revenue grow is tourism. Through the growth of its tourism industry, a nation can become globally recognized and attract tourists from other countries. This development will provide the public with a broad job. The tourism industry is widely regarded as one of the most thriving sectors globally. Every year, many tourists travel to various locations in a nation for a variety of reasons, including education, leisure, and personal reasons. Tourism is a major source of revenue for countries worldwide, prompting them to prepare for both domestic and international visitors by ensuring they have the necessary human resources and skills. To develop skilled professionals in the tourism industry, educational institutions have been established globally. Effective communication skills, particularly in direct communication, are essential in the tourism sector. Language serves as the primary medium for people to communicate, making it a critical aspect of tourism.

Like the United Nations World Tourism Organization (UNWTO) data from 2016, there has always been an increase in the number of tourists visiting a nation. There were 25 million tourists in 1950; that number rose to 278 million in 1980; that number quickly rose to 674 million in 2010, and that number rose to 1186 million in 2015. In this instance, English is the language that is most commonly used worldwide, making it a global language that is spoken by both native speakers and non-native speakers.

Because English is the language that people use the most to communicate when they travel abroad, an expert claims that those involved in the tourism industry need to be able to communicate effectively in the language [1]. Based on those claims, the researchers draw the conclusion that speaking and communication skills are necessary in the tourism industry. There aren't many ways to get better at speaking in order to become a member of the tourism staff.

In order to be employable in the tourism industry later on, students need to be proficient communicators. Nevertheless, students continue to encounter a variety of obstacles when attempting to communicate their communication skills, including poor pronunciation, a lack of confidence, and a lack of critical thinking. Several tactics that can aid in the growth of students' abilities can be used to address the issues raised and help students build a stronger foundation for improving their speaking abilities. With the help of these techniques, students should be able to improve their skills and encounter fewer difficulties.

Numerous inquiries pertaining to students' perceptions regarding the significance of English speaking proficiency within the tourism sector have been previously undertaken. Harmer [2] conducted a study examining the pivotal role of English language proficiency in the tourism industry. Their findings underscored the significance of human resources in bolstering the attractiveness of tourist destinations within a country. Similarly, Simion [3, p.153] investigated the importance of incorporating English language instruction within university-level tourism education. The synthesis of these studies suggests a consensus regarding the paramount importance of English language competence, particularly speaking proficiency, within the tourism sector.

Speaking skills play a crucial role in the tourism industry as they directly impact customer interactions, satisfaction levels, and ultimately, the success of tourism businesses. Tour guides, hotel staff, travel agents, and other professionals must be proficient communicators to provide exceptional service to tourists. Poor communication can lead to misunderstandings, dissatisfaction, and negative reviews, thereby harming the reputation of tourism establishments. Tourism students often encounter several challenges when it comes to developing their speaking skills. These challenges may include linguistic barriers, lack of confidence, limited opportunities for practice, and difficulty in adapting to different cultural contexts. Moreover, the academic curriculum may not adequately emphasize practical communication skills, focusing more on theoretical knowledge instead.

"Speaking is a way to communicate that influences our daily life," claims Tarigan [4]. This indicates that speaking has the power to influence someone's life as a means of communication. The researchers draw the conclusion that speaking is a means of expressing our feelings, which are subsequently realized through oral language processes between two or more speakers, based on the aforementioned explanation. One of the English language skills that produces sound is speaking. The researchers are able to state that speaking is a verbal means of communication and opinion expression. While speaking, information is frequently implied in the sentences that are said. Speaking is therefore a skill that can demonstrate someone's communication skills. Speaking is one of the receptive skills, meaning that it develops after listening, which is one of the productive skills. Speaking is therefore one oral activity in productive skills-speaking is more than just using words to express opinions and thoughts.

Four categories are typically used in a conversation. The first category, "communicative ability and content," deals with the interlocutor's capacity for informational and opinion expression. Pronunciation and fluency, which encompass the ability of the interlocutor to produce understandable language along with additional elements like accent, hesitation level, and stress patterns, make up the second category. Lexical accuracy and range, or the interlocutor's ability to use vocabulary appropriately and accurately in communication, makes up the third category. The accuracy and range of the grammatical structures used by the speaker and hearer during the conversation make up the fourth category, grammatical accuracy and range.

To address the aforementioned challenges, it is essential to implement targeted strategies that facilitate the development of speaking proficiency among tourism students. Another following are five effective strategies supported by relevant references:

Immersive Language Learning Programs: Immersion programs immerse students in an environment where the target language is spoken daily, facilitating rapid language acquisition [5].

Role-Playing Exercises: Role-playing activities simulate real-life scenarios encountered in the tourism industry, enabling students to practice their speaking skills in a supportive environment [6, p.342]. Cooperative exercises like role-playing, drilling, and creative tasks are some of the strategies used to teach speaking. Other media-based strategies include games, drama, poetry, chants, stories, and Total Physical Response (TPR) exercises. These media can be used to teach language, impact students, and accelerate their language learning process. Students can become anyone when they play a role in role-playing activities. This will undoubtedly help them formulate more ideas and use more of their imagination when practicing speaking with appropriate expressions.

In English teaching, role play, also known as playing roles, refers to instructional activities like drama in which students assume the roles of various people in various situations and act out the scenarios as they would have occurred. For example, students can role-play scenarios where customers in a store return damaged items to the shopkeeper in order to practice communicating complaints and apologies in a foreign language. Role play in public speaking classes can be highly creative because students can quickly assume the role of "anyone," including pop singers, doctors, tour guides, presidents, reporters, and tour guides. Students studying tourism may be particularly interested in this topic because they undoubtedly have a certain career path that they hope to pursue in the real world. It may also play different roles.

Peer Interaction and Collaboration: Collaborative learning activities encourage peer interaction, providing students with opportunities to engage in meaningful conversations and receive constructive feedback [7].

Language Exchange Partnerships: Pairing students with native speakers or language exchange partners allows for authentic language practice and cultural exchange [8].

Utilization of Technology: Integrating technology tools such as language learning apps, virtual reality simulations, and online language platforms can enhance speaking skills through interactive and engaging activities [9].

Using travel services, like hotels, excursions, and cafes or restaurants, travelers can experience time away from home for leisure, enjoyment, and recreation. This is known as the tourism field. Students studying tourism acquire knowledge about both local and foreign tourist destinations. We'll ask them to identify and briefly describe a popular tourist destination as tourism students. Additionally, the graph showing the rise or fall in visitor numbers must be understandable to them. Speaking is a critical skill in the tourism industry that should be taken into account. One of the best services that the tourism industry can offer is the capacity for direct communication or effective speaking, as this will help them receive positive feedback from visitors. An industry in the tourism sector that has strong communication skills will be able to draw in more foreign visitors. The same is true for students interested in the tourism industry. They need to be proficient in English, which is an international language. This may increase the value of their education. Students studying tourism employ their speaking abilities not only for daily communication but also for their own needs in light of their career aspirations in the industry. Speaking ability and student travel are closely associated. Speaking is a crucial part of the tourism industry. It helps and ensures the smooth operation of a travel service. A tourism student needs to be able to communicate clearly so that others can understand what they are saying. Pronunciation, fluency, and tone of voice are three areas in which tourism students should focus on improving their speaking abilities. These skills will be crucial to a student's success in the tourism industry.

Drilling is another method for teaching speaking. Drilling is a technique for developing fluidity (the capacity to introduce language swiftly and readily) and standardizing pronunciation of a language item, according to Houston [10]. That indicates that teaching pupils how to pronounce English words through drilling is an effective method that will help them pick up the skill quickly. Drilling is a mechanical method of having students demonstrate and practice their ability to use a specific language item in a controlled manner, according to Harmer [3]. The drill method is a practice that is done repeatedly or continuously to gain dexterity and practical capabilities related to the knowledge acquired. Furthermore, it is expected that the skills or knowledge acquired will be stable, long-lasting, and available to the individual at any time. Using images, such as in a pictorial story, is another tactic that teachers can employ. A vivid picture with narratives or a chronological arrangement is the pictorial story. This illustrated tale can be utilized as teaching material for English, particularly when it comes to speaking.

In daily life, media includes things like radio, television, newspapers, magazines, flyers, billboards, and posters. These media are all employed to aid in the transmission of information. Educators frequently use the media in teaching and learning activities to facilitate students' learning processes. Students can use pictures to develop ideas or stories based on images and then express them in a language and style of their own choosing. Based on expert advice, all four strategies drilling, guessing games, role play, and picture indicate that they can be effectively employed to enhance students' speaking abilities. Additionally, discussion groups are another tactic that can be utilized to help students become more proficient speakers. Following the completion of research, educators can also use drilling as a suitable teaching strategy for speaking.

Drilling can improve students' speaking abilities in a few ways, including giving them more opportunities to learn new languages and helping them locate and retain new vocabulary over time. Secondly, scholars are aware that English is a language that is spoken on a global scale. As a result, all students, especially those pursuing careers in tourism need to be proficient in speaking English. Teachers can use guessing games to help students become more proficient speakers of the foreign language they are learning. Learning scenarios will be more enjoyable and less dull thanks to guessing games, as all students will be more eager to voice their opinions verbally. Their speaking abilities will gradually improve as a result of this. Using pictures is another tactic that can be used. Students have the freedom to freely express their opinions through pictures. For instance, if the teacher shows the class images of popular tourist spots, the students will naturally disclose the information verbally. Without a doubt, it will help students become more proficient speakers, particularly those pursuing careers in field tourism.

In conclusion, speaking proficiency is crucial for tourism students to excel in their future careers. By implementing targeted strategies such as immersive language programs, role-playing exercises, peer interaction, language exchange partnerships, and technology integration, educators can effectively enhance students' speaking skills and better prepare them for success in the dynamic tourism industry. It is imperative for educational institutions and stakeholders in the tourism sector to prioritize the development of speaking abilities among students to ensure the delivery of exceptional service and experiences to tourists worldwide. The researchers have concluded that students studying tourism require proficiency in speaking. This is brought on by speaking's unique ability to influence tourism students and prepare them for the ability to express their ideas and give direct instructions to those in the industry. Thus, educators have a variety of strategies at their disposal to assist students in developing their speaking abilities. Through this study, researchers have provided a detailed description of the tactics that teachers can employ to teach speaking to tourism students.

REFERENCE:

1. Cohen. Contemporary Tourism: Diversity and Change. England: Emerald Group Publishing Limited.2004
2. Harmer. How to Teach English. London: Longman.2007
3. Simion, M. O. The importance of teaching English in the field of tourism in universities. Annals-Economy Series, 2, 2012, 152-154.
4. Tarigan, H. Speaking: As A Language Skill. Bandung: Angkasa.2008
5. Genesee, F., Lindholm-Leary, K., Saunders, W., & Christian, D. Educating English language learners: A synthesis of research evidence. Cambridge University Press.2006
6. Kinginger, C. Authoring Study Abroad: Identity, Self, and Language in Transnational Mobility. Foreign Language Annals, 46(3),2013, 339-358.
7. Rahimi, M., & Hosseini Fatemi, A. The Impact of Role-Playing on EFL Learners' Speaking Ability. Journal of Language Teaching and Research, 5(5) 2014, 1068-1077.
8. Thorne, S. L., Black, R. W., & Sykes, J. M. Second language use, socialization, and learning in Internet interest communities and online gaming. Modern Language Journal, 99(1), 2015, 53-67.
9. Vygotsky, L. S. Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.1978
10. Houston, H. Teaching Techniques-Drilling. 2013 Retrieved from: <http://www.eslbase.com/tefl-a-z/drillin>

UDC 378.1

Усербаева М.М.,
магистр иноязычного образования, ст.преподаватель,
Ли И.В.,
магистр переводческого дела, ст.преподаватель,
КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан,
e-mail: madina_userbay@mail.ru
lee_irina_vik@mail.ru

МЕДИАГРАМОТНОСТЬ В ЭПОХУ ИНФОРМАЦИОННЫХ ВОЙН: ПЕРСПЕКТИВЫ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация. В статье рассматривается роль развития медиаграмотности при изучении английского языка в эпоху информационной революции, также проводится анализ понятия медиаграмотность, ее важность в изучении иностранного языка и необходимые стратегии с примерами заданий, которые можно использовать на уроках ИЯ для формирования медиаграмотности.

Ключевые слова: медиаграмотность, стратегии обучения медиаграмотности, языковой класс, медиатексты, средства массовой информации, навыки цифровой грамотности

MEDIA LITERACY IN THE AGE OF INFORMATION WARFARE: ENGLISH LANGUAGE EDUCATION PERSPECTIVES

Abstract. In today's digital age, media literacy has become an essential skill in navigating the vast ocean of information. With the rise of information warfare, where misinformation and propaganda are used to manipulate public opinion, the need for media literacy education has never been more critical. The article examines the role of media literacy development in learning English in the era of the information revolution, also analyzes the concept of media literacy, its importance in learning a foreign language and the necessary strategies with examples of tasks that can be used in English lessons to form media literacy.

Keywords: media literacy, media literacy teaching strategies, language classroom, media texts, mass media, digital literacy skills

In today's era, students inhabit extensively mediated environments where information, entertainment, and persuasion are disseminated to them through the numerous screens encountered in their daily routines. This era is also characterized by the proliferation of digital media platforms and the rapid spread of information, the ability to critically evaluate and analyze media messages has become indispensable. The advent of social media and online news outlets has democratized the dissemination of information, but it has also facilitated the spread of misinformation and propaganda. This phenomenon, commonly referred to as information warfare, poses significant challenges to individuals and societies alike. In this context, media literacy emerges as a vital tool for navigating the complex landscape of digital media. While language was once regarded as the sole conveyor of meaning, this notion no longer holds true, as multimodality has become "the standard mode of human communication" (Kress, 2010, p. 1). The dominance of print and text has given way to a diverse landscape where we encounter GIFs, selfies, memes, videos shared on social media, on-demand news broadcasts, binge-worthy podcasts, and a multitude of films, TV shows, and live events streamed across an expanding array of digital platforms. Nevertheless, these various modes of communication invariably incorporate written language to some extent [1].

Throughout any given day, young individuals encounter a plethora of media texts and engage in diverse literacy practices. In today's society, it's essential for everyone to possess the skill to discern the varying quality of information, entertainment, and persuasion they encounter, to critically evaluate the truthfulness and reliability of assertions, and to debunk misinformation when necessary. The expansive communication landscape offers increased opportunities for students to express their voices and exert agency as they transition from mere users and consumers to active participants and creators. Media education plays a pivotal role in this process, enabling students to develop a deeper socio-political awareness by recognizing how power dynamics shape the narratives that permeate our surroundings (Buckingham & Sefton-Green, 1993) [2].

Media literacy encompasses a range of skills and competencies that enable individuals to access, analyze, evaluate, and create media content. At its core, media literacy involves critical thinking, digital literacy, and an understanding of the socio-cultural and political contexts in which media messages are produced and consumed. In the context of English language education, media literacy goes beyond mere comprehension of language to encompass an understanding of the rhetorical devices, biases, and persuasive techniques employed in media texts.

As students across all age groups are frequently exposed to a wide array of media messages, it is reasonable for educators to address this trend and assist students in leveraging media messages for their own benefit.

Media literacy, as defined by Potter (2008), encompasses "a set of perspectives that we actively use to expose ourselves to the media to interpret the meaning of the messages we encounter." This entails the ability to understand messages conveyed through media and recognize how the medium itself can influence or alter the message[3].

Integrating media literacy into English language education offers numerous benefits for students. Firstly, it enhances their language proficiency by providing authentic opportunities for language use and analysis. By engaging with diverse media texts, students develop their vocabulary, comprehension skills, and cultural awareness. Moreover, media literacy fosters critical thinking skills by encouraging students to question the credibility and validity of information presented in media sources. This critical stance not only promotes informed citizenship but also equips students with the tools to resist manipulation and propaganda.

Teaching media literacy in the language classroom offers numerous **advantages:**

1. *Enhanced comprehension:* Students can discern the underlying messages in the stories they read or watch, enabling them to evaluate the value or impact of these messages.

2. *Improved analytical skills*: Understanding the key elements of a story helps students differentiate between genuine information and misinformation, fostering critical thinking.

3. *Cultivation of independent thought*: Encouraging students to analyze stories critically empowers them to form their own opinions.

4. *Development of production skills*: Teaching responsible media creation, such as writing blog articles or producing videos, equips students with valuable skills for media production.

5. *Expanded worldview*: Recognizing biases in news sources allows students to understand how the perspective of the storyteller influences the narrative.

6. *Utilization of students' interests*: Incorporating students' interests into lessons can enhance engagement and facilitate meaningful discussions, such as focusing on popular movies or topics of interest [4].

There are various strategies that educators can employ to integrate media literacy into English language classrooms effectively. One approach is to incorporate media analysis activities into language learning tasks, such as analyzing news articles, advertisements, or online videos. By scaffolding these activities, teachers can help students identify bias, detect misinformation, and evaluate sources critically. Additionally, educators can facilitate discussions about media ethics and the responsibilities of media producers and consumers in a digital age.

Here are the **strategies for teaching media literacy**:

1. Initiating media literacy education from an early age is crucial for several reasons.

2. Foster active engagement with media content rather than passive consumption. Encourage students to question sources, intentions, and biases behind the information they encounter. Promote critical thinking through open-ended questioning and facilitated discussions. Assign projects for media analysis where students assess the credibility and trustworthiness of various sources.

3. Provide students with essential digital literacy skills tailored to today's digital landscape. Instruct them on responsible online platform navigation, website credibility assessment, and privacy protection. Introduce fact-checking websites and tools for information verification. Discuss ethical considerations in online content creation, including copyright and plagiarism.

4. Assist students in recognizing and challenging bias and stereotypes depicted in media. Teach them to understand how media shapes societal perceptions and impacts diverse communities. Offer examples of media representations that reinforce stereotypes and facilitate discussions on their role in perpetuating inequality and discrimination. Encourage students to seek alternative narratives and diverse perspectives.

5. Integrate media literacy into various subjects beyond conventional media studies. Demonstrate to students how media literacy skills are applicable to science, history, literature, and other disciplines. For instance, in a history class, analyze primary sources or examine the portrayal of historical events in films. By linking media literacy with different subjects, students grasp its universal relevance [5].

Below are some stimulating and thought-provoking **activities** recommended for instructing media literacy:

1) *Exploring Election Campaign Advertisements*:

Once students grasp the common persuasive language techniques employed by political figures, they embark on a media project: crafting an election campaign advertisement. Collaborating in pairs or small groups, students devise an election ad for a political party, whether real or fictitious. Utilizing a provided chart, they outline their party's name and platform. Subsequently, students brainstorm the imagery and language strategies they intend to employ, culminating in the scripting of their advertisement. As an extension, students can produce their campaign videos, followed by a critique session where they analyze the persuasiveness of other groups' videos.

2) *Analyzing Reality TV Show Applications*:

The objective is to equip students with the skills to discern the techniques employed by reality television producers and comprehend their rationale. Initially, students navigate the casting website of a chosen reality TV show, examining the prerequisites for applicants. Through a series of questions, students explore various aspects, such as age restrictions, social media presence requirements, and submission criteria. This exercise aims to deepen students' understanding of the strategies behind reality TV production.

3) *Creating a "User Beware" Guide*:

Centered on hoax websites, this activity prompts students, individually or in groups, to develop a guide elucidating how to identify and evade such sites. They have the flexibility to present their guide in various formats, such as a booklet, poster, or oral presentation. The provided template assists students in structuring their guide, covering essentials like the title, purpose, and instructions for website evaluation. By engaging in this task, students enhance their ability to discern credible online sources.

4) *Investigating Conspiracy Theories*:

Encouraging students to delve into the origins and rationale behind conspiracy theories, this activity fosters critical thinking regarding encountered information. After selecting a conspiracy theory to explore from a provided list, students conduct research to address key questions, including the theory's essence, origins, evidence cited, and societal impact. Armed with their findings, students create presentations elucidating their chosen conspiracy theory for classroom discussion [6].

In conclusion, media literacy plays a crucial role in English language education in the age of information warfare. By equipping students with the skills to critically analyze and evaluate media messages, educators empower them to navigate the complexities of the digital media landscape responsibly. Moving forward, it is imperative for educators to continue integrating media literacy into English language curricula to prepare students to be informed and discerning participants in the digital world. Through concerted efforts to promote media literacy, we can foster a more informed and resilient society in the face of information warfare.

In modern language classrooms, leveraging mass media resources for language input has become commonplace. Simultaneously, students regularly engage with media in their daily lives. Consequently, integrating media into the curriculum is not only desirable but essential. However, the use of media in teaching should extend beyond mere incorporation into lessons; educating students about media operations empowers them to discern and evaluate a diverse range of media messages, fostering informed media consumers.

REFERENCES:

1. Kress, G. R. (2010). *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. Taylor & Francis.
2. Buckingham, D., & Sefton-Green, J. (1993). Making sense of the media: From reading to culture. In S. Brindley (Ed.), *Teaching English* (pp. 98–104).
3. Chun-Chun Yeh. Media literacy in the English classroom: Teaching through, with, and about media [Electronic resource] Access mode: https://www.researchgate.net/publication/307597991_Media_literacy_in_the_English_classroom_Teaching_through_with_and_about_media 2010 (Date of access 09.04.2024)
4. Christina Tucci. Introducing Media Literacy in the English Language Classroom [Electronic resource] Access mode: <https://elli.com/blog/introducing-media-literacy-in-the-english-language-classroom> (Date of access: 04.09.2024)
5. Kevin Cummins. Media Literacy [Electronic resource] Access mode: <https://literacyideas.com/media-literacy/2023> (Date of access: 04.09.2024)
6. McNelly, T., & Harvey, J. (2021). Media literacy instruction in today's classrooms: A study of teachers' knowledge, confidence and integration. *Journal of Media Literacy Education*, 13(1), 108–130.

УДК 378

Файрузова А.Ф., ҚБ – 226 топ студенті
Ғылыми жетекшісі – PhD **Балпанов Н.М.**
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӨТУ
Алматы қ., Қазақстан Республикасы

СТУДЕНТТЕРДІҢ МАМАНДЫҚ ТАҢДАУҒА КӨЗ-ҚАРАСЫ

Түйін: Мақалада қазіргі қоғамда өзекті болып отырған студенттердің мамандық таңдауға қатынасы мәселесі қарастырылады, себебі жастар көбінесе жас мамандардың одан әрі дамуына әсер ететін мамандық таңдау сияқты маңызды қадамға жауапсыз қарайды.

Тірек сөздер: мотивация, мамандық, студенттер, мамандандыру, жастар.

Студенттердің мамандық таңдауға деген көзқарасы мәселесі қазіргі қоғамда маңызды мәселелердің бірі болып отыр, бұл жастардың мамандық таңдау сияқты маңызды қадамға жауапсыздығымен байланысты. Кешегі оқушылар өздерінің қабілеттерін немесе мамандық туралы білімдерін емес, оқудың күрделілігі мен сапасы туралы ойларын басшылыққа ала отырып, жоғары

оқу орындарына түседі. Оқуға түскеннен кейін олар өз міндеттерін орындады деп санайды – оқуды біртіндеп артқа итеріп, мамандандырылған пәндер бойынша шамадан тыс жүктемеге шағымданады.

Мақсаты. Мамандық таңдау – өте маңызды және жауапты процесс. Дұрыс таңдалмаған мамандықтың жағымсыз салдары адамның өзіне де, жалпы қоғамға да әсер етеді. Әрине, болашақ мамандықты таңдау мәселесінің сәтті шешілуі жас адамның өміріндегі көптеген жағдайларға байланысты. Бірақ бұл жерде жетекші рөлді өз өміріңізді дұрыс жоспарлау, болжам жасау, өз шешімдеріңіз бен әрекеттеріңіздің ықтимал салдарын болжай білу қабілеті атқарады. Мамандықты дұрыс таңдау оңай жұмыс емес. Ол әркімнен мағыналылықты, ынтымақтастыққа дайындықты талап етеді.

Студент-бұл ерекше әлеуметтік категория, жоғары білім беру институты ұйымдастырған адамдардың ерекше қауымдастығы. Тарихи тұрғыдан алғанда, бұл әлеуметтік-кәсіби категория XI–XII ғасырлардағы алғашқы университеттер пайда болғаннан бері қалыптасқан. Студенттік құрамына білімді, кәсіби шеберлікті, дағдыларды мақсатты және жүйелі түрде игеретін, қажырлы оқу еңбегімен айналысатын адамдар кіреді.

Кәсіби білім берудің тиімділігі, кез – келген сала маманының құзыретіне кіретін қажетті қасиеттерді қалыптастыру, коммуникативті, шығармашылық және танымдық қабілеттердің даму деңгейі-мұның бәрі студенттердің ерекше әлеуметтік категория ретінде ғана емес, сонымен қатар мамандардың жаңа буыны, тұтастай алғанда бүкіл қоғамның болашағы ретінде маңызды сипаттамасы болып табылады. Студенттердің оқу іс-әрекетімен қаншалықты тиімді айналысатындығы олардың одан әрі кәсіби даму деңгейіне және тиісінше, мемлекеттегі өмір сапасына байланысты.

Кәсіби өзін-өзі анықтау процесі өзін-өзі тануды дамытуды, құндылық жүйесін қалыптастыруды, оның болашағын модельдеуді, сондай-ақ кәсіби маманның идеалды бейнесі түрінде эталондарды құруды қамтиды. Адамның жеке өзін-өзі анықтауы идеалдар, құндылықтар, мінез-құлық пен іс-әрекет нормалары туралы әлеуметтік дамыған идеяларды игеру негізінде жүреді.

Өзін-өзі жүзеге асыру кәсіптің имиджін қалыптастыруды, әсіресе кәсіби қызмет саласын таңдау кезеңінде қамтиды. Болашақ мамандықтың бейнесі-эмоционалды және когнитивті компоненттерді құрайтын өте күрделі білім. Эмоционалды бағалау компоненттерінің мамандықтың маңызды мазмұнды компоненттеріне сәйкестігінше таңдауды негізделген және нақты етеді. Кәсіби таңдаудың дұрыс болуы үшін кәсіптің талаптары адамның мүмкіндіктеріне сәйкес келуі керек. Әйтпесе, адамның өзін – өзі тануында жағымсыз өмірлік тәжірибе жинақталады, оның алдында тұрған міндеттерді шешудің өзіндік әдістері қалыптасады-проблемалардан аулақ болу, оларды елемей және т. б. Кәсіпті дұрыс таңдамаудың себебі мүдделер бойынша кәсіби таңдауды жүзеге асыра алмаумен байланысты сыртқы (әлеуметтік) факторлар да, өзінің кәсіби бейімділігін жеткіліксіз білумен немесе болашақ кәсіптің мазмұны туралы жеткіліксіз түсінікпен байланысты ішкі (психологиялық) факторлар да болуы мүмкін. Оған деген көзқарас, оны таңдау мотивтері кәсіптік оқытудың сәттілігін анықтайтын өте маңызды факторлар болып табылады. И. С. Конның пікірінше, адамның кәсіби өзін-өзі анықтауы оның балалық шағында, бала ойынында әр түрлі кәсіби рөлдерді қабылдаған кезде басталады және ерте жастық шақта аяқталады, бұл адамның бүкіл өміріне әсер ететін шешім қабылдау қажет болған кезде пайда болады.

Кәсіби бағыт бойынша ғалымдар студенттердің келесі түрлерін ажыратады:

I тип-таңдалған кәсіптің сәйкестік жағдайын білдіретін оң кәсіби бағыты бар студенттер, бұл басым, жетекші мотивтер мен кәсіби қызметтің мазмұны арасындағы байланысты білдіреді;

II тип-мамандық таңдауда түпкілікті шешім қабылдамаған студенттер. Олар үшін белгісіздік, кейде мамандыққа деген теріс көзқарас және университетте оқуды жалғастыру, болашақта осы мамандық бойынша жұмыс істеу перспективасы төмен десек те болады;

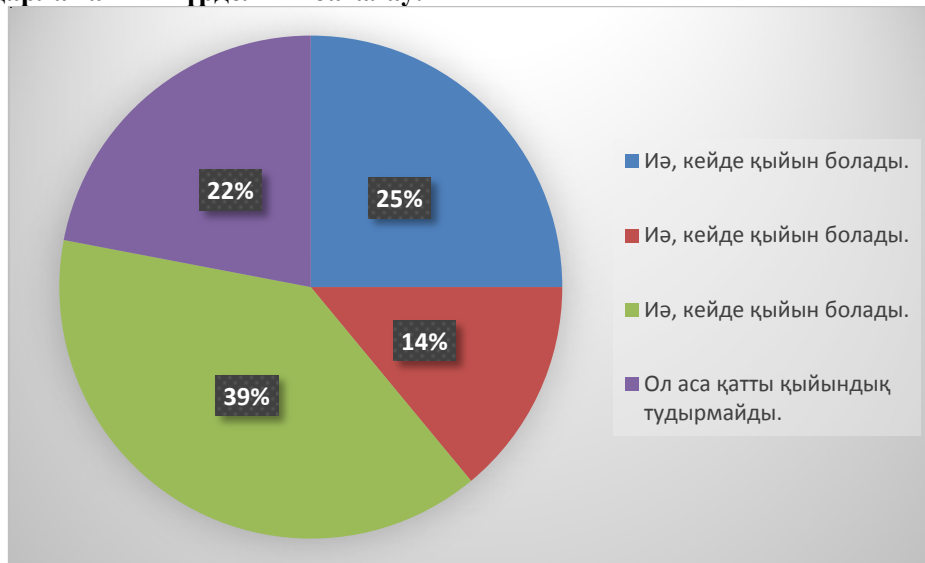
III тип-мамандыққа теріс көзқарасы бар студенттер. Оларды таңдау мотивациясы жоғары білімнің әлеуметтік құндылықтарына байланысты. Олар мамандық және оның ерекшеліктері туралы әлсіз түсінікке ие. Мұнда жетекші мотив қызметтің өзіне емес, оған байланысты әртүрлі жағдайларға деген қажеттілікті білдіреді.

Мамандық таңдауда студенттер үшін мансаптың маңыздылығын анықтау үшін Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университетінде зерттеу жүргізілді. Әлеуметтік сауалнамаға 75 респонденттен тұратын Халықаралық қатынастар факультетінің студенттері қатысты. Студенттерге 20 тест тапсырмасынан тұратын сауалнаманы толтыру ұсынылды.

Жалпы, респонденттер үш топқа бөлінді, олардың ішінде жауаптар жиынтығы іс жүзінде сәйкес келді. Бірінші топқа өз саласының маманы болуға жеке мүдделі студенттер кіреді. Олардың көпшілігі жоғары оқу орнына түсер алдында мамандыққа қызығушылық танытты, олар қосымша мамандық бойынша оқуға дайын, оқу бағдарламасы білімнің базалық деңгейін ғана береді және жоғары оқу орнын бітіргеннен кейін үздіксіз оқу қажеттілігін түсінеді деп санайды. Осы санаттағы

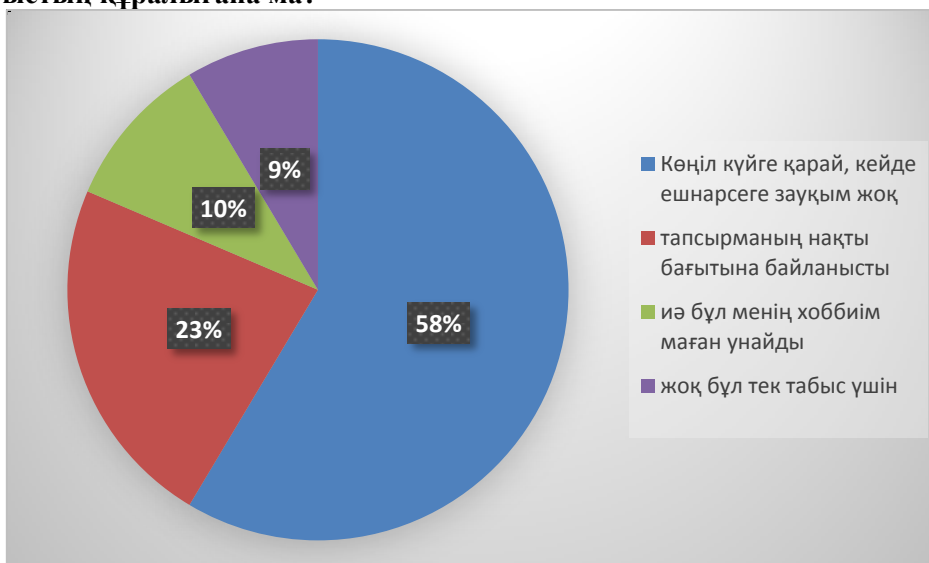
студенттер «болашақ жұмыстан не күтесің» деген сұрағында бірінші орынға «өзін-өзі жетілдіруді» қояды. Бұл топ үлгінің 25% құрайды.

1) Бағдарламаның күрделігін бағалау.

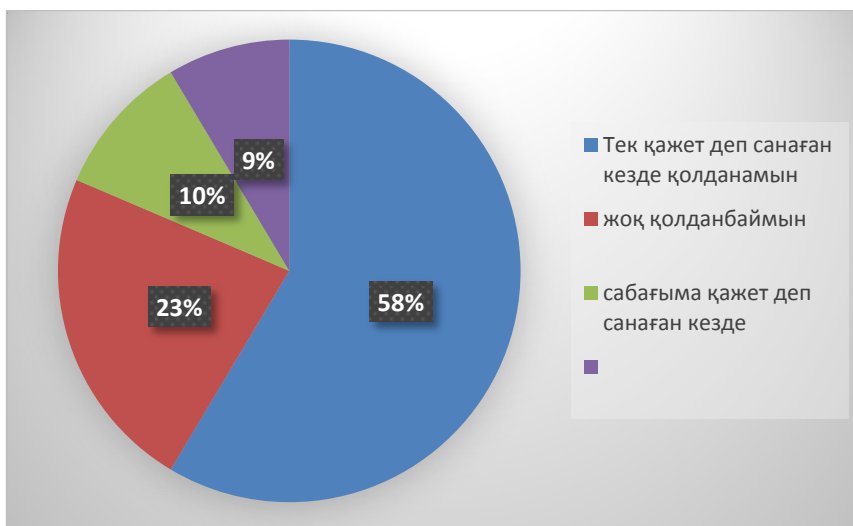

Екінші топ студенттері оқу бағдарламасын қалыпты деп санайды (немесе жүктемесі орташадан жоғары) және университет барлық білімді бере алады, мамандық бойынша табысты жұмыс істеу үшін қажетті дағдыларды қалыптастыра алады деп санайды. Мұндай студенттер 50% жинады.

2) Сіздің мамандығыңыз бойынша сабақтар, сізге қуаныш алып келеді ме, әлде бұл болашақ табыстың құралына ма?

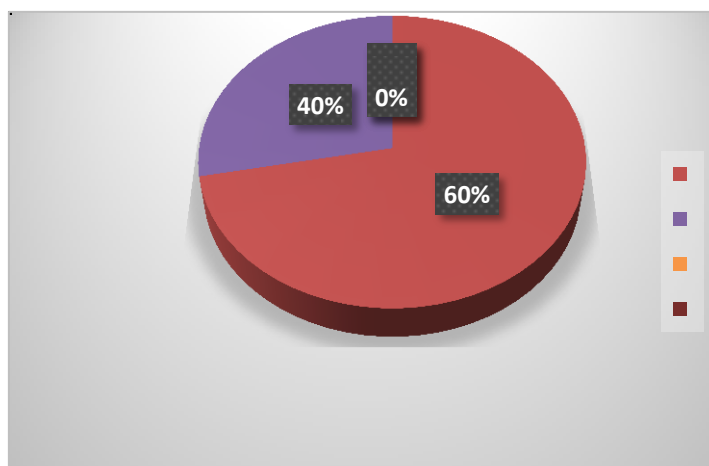
Ал үшінші топ оқу бағдарламасын тым күрделі деп санайтын студенттерден тұрады (жалпы алғанда, олар үшін де, бұл бағалаудың субъективтілігін көрсетеді). Әдетте, олар қосымша әдебиеттерді оқығысы келмейтін студенттер, барлығы дерлік мамандықтан күткен үміттері орындалмады деп мәлімдеді. Бұл топтағы студенттер саны 25% құрайды.

Сонымен қатар, мамандық бойынша бастапқы білім неғұрлым төмен болса, оқу бағдарламасы соғұрлым қиын және жеткіліксіз бағаланады, мұндай студенттер қосымша әдебиеттерді аз оқиды, оқуда үлкен қиындықтарға тап болады, бұл оларға қуаныш әкелмейді.

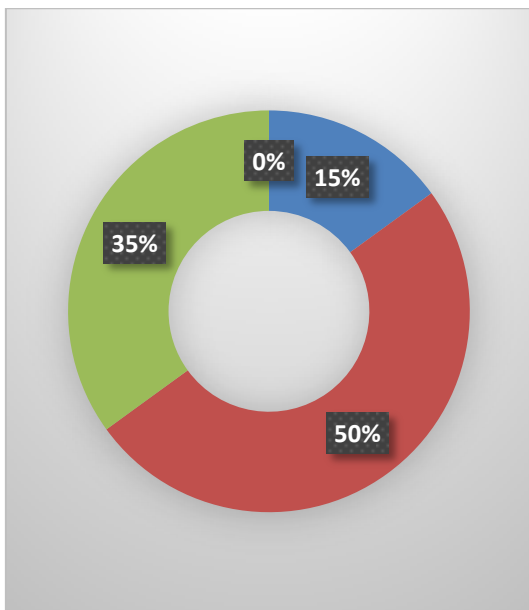
Университетте жүргізілген зерттеулер күшті және әлсіз студенттердің зияткерлік көрсеткіштері бойынша емес, олардың кәсіби мотивациясы қаншалықты дамығаны бойынша ерекшеленетінін көрсетті. Сонымен қатар, студенттердің оқу барысында мотивациясы кейбір өзгерістерге ұшырайды, яғни мотивацияның курстан курсқа өзіндік динамикасы бар. Эксперимент арқылы 1 курс студенттері таңдаған мамандығына риза екендігі анықталды, бірақ барлық оқу жылдарында бұл көрсеткіш 4 курсқа дейін тұрақты түрде төмендейді.

Осылайша, әлеуметтанулық зерттеуге қатысқан студенттердің төрттен бір бөлігі ғана өз мамандығы бойынша оқуға жауапкершілікпен қарайтынын анықталды, университетті немесе мамандықты таңдауда қателеспегені байқалды.

- Үмітіміз ақталды 60%

Интервьюдің нәтижесі.

Студенттердің 50% - ы осы мамандыққа саналы түрде түсті, сонымен қатар болашақта осы мамандық бойынша жұмыс істеуге дайын студенттер.

Студенттердің 35% - ы мамандыққа ешқандай ақпаратсыз келді, бірақ сапалы сабақтардың арқасында студенттер қызығушылық танытты.

Студенттердің 15% - ы бейсаналық таңдау жасады және болашақта өздерін бұл мамандықта көрмейді.

Қоғамның тез және қауіпсіз дамуы үшін жоғары білікті мамандар, «өз ісінің шеберлері» қажет, олар тек оң кәсіби бағыттағы студенттер бола алады. Барлық әлеуметтік жүйелердің табысты жұмыс істеуі, ең алдымен, жас мамандардың даму деңгейіне байланысты. Студенттер-бұл жас ұрпақ, ол тарихты қалыптастырады, экономиканы басқарады және жеке тұлғаның, мемлекет пен қоғамның дамуына үлесін қосады. Ал адамзат осы жаңа ұрпақты жасайды, оған қоғамның одан әрі дамуына шешуші әсер ететін барлық нәрсені салады және ол қандай болады, қай бағытта дамиды, прогрессивті немесе деградацияға тек адамзаттың өзіне байланысты болады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Абрамова Г. С. жас психологиясы: жоғары оқу орындарының студенттеріне арналған оқу құралы / Г. С. Абрамова. - М.: Академия, 1999.(2 абзац)
2. Волков Ю.Г. Әлеуметтану. ЖОО студенттеріне арналған оқулық / ред.В. И. Добренкова. - 2-ші басылым. - М.: әлеуметтік-гуманитарлық басылым; Ростов н / Д: Феникс, 2007.(2-3 абзац)
3. Ильин Е. П. Мотивация және мотивтер: жоғары оқу орындарының студенттеріне арналған оқулық / Е. П. Ильин. - Санкт-Петербург.: Питер, 2011.(4 абзац)

UDC 304

He Shuxian
MA student
Al-Farabi Kazakh National University
Almaty, Kazakhstan
e-mail:895479943xian@gmail.com

CULTURE AND SUBCULTURE: CONCEPTS AND CATEGORIES

Abstract: The term "subculture" has been introduced into scientific circulation relatively recently, and the debate about the definition of this concept has not subsided to this day. Despite the fact that the term "subculture" has been used in science relatively recently, this does not mean that subcultures themselves are a young phenomenon. The author identifies subcultures based on social or age specifics and considers a certain kind of subculture according to the age criterion, namely the youth subculture. The concept of "subculture" in relation to youth had the same meaning as the concepts of "counterculture", "underground", "underground culture", namely, "served as a definition of grassroots culture." This means that during the initial consideration of the "youth revolt" of the 1950s and 1960s, culture was considered as privileged, elitist, "created by professionals and sanctified by tradition; everything else - the area of everyday life – was considered as a grassroots, poorly covered by culture area".

Keywords: culture, subculture, cognition, concept, aspects of cultures.

Хэ Шусянь
Магистрант
КазНУ имени Аль-Фараби
Алматы, Казахстан
e-mail: 815479943xian@gmail.com

КУЛЬТУРА И СУБКУЛЬТУРА: ПОНЯТИЯ И КАТЕГОРИИ

Аннотация: Термин «субкультура» введен в научный оборот относительно недавно, и споры по поводу определения этого понятия не утихают и по сей день. Несмотря на то, что термин «субкультура» стал использоваться в науке сравнительно недавно, это не означает, что субкультуры сами по себе являются молодым явлением. Автор выделяет субкультуры по социальному или возрастному признаку и рассматривает определенный вид субкультуры по возрастному критерию, а именно молодежную субкультуру. Понятие «субкультура» по отношению к молодежи имело то же значение, что и понятия «контркультура», «андеграунд», «андеграундная культура», а именно «служило определением низовой культуры». Это означает, что при первоначальном рассмотрении «молодежного бунта» 1950-1960-х годов культура рассматривалась как привилегированная, элитарная, «созданная профессионалами и освященная традицией; все остальное – область повседневной жизни – рассматривалось как низовая», слабо охваченная культурой территория».

Ключевые слова: культура, субкультура, познание, концепт, аспекты культуры.

The phenomenon of subculture arouses the keen interest of all humanities, due to both the need for reflection on the cultural specifics of modern culture and the constant increase in the importance of subcultural aspects of all socio-cultural processes. It becomes obvious that "the modern world has entered a period of global transition: everything is becoming multi-component and interdependent, but at the same time, fragmented and conflictogenic. Global transformations increase uncertainty, increase variability and risks in social life." In the context of the obvious processes of globalization, which are characterized by the emergence of a huge variety of behaviors and lifestyles, the study of the phenomenon of subculture is becoming in demand and relevant [1].

Moreover, since the second half of the 20th century, subcultures have begun to influence the lifestyle and cultural priorities of large social groups, which sharpens scientific interest in their nature, structure, functions and dynamics. That is why the study of subcultures is one of the methodological tasks of cultural studies, solving which makes it possible to predict the cultural development of the country. The next important aspect of this study is the acute and poorly studied problem of intersubcultural interaction, as well as the problem of the relationship between subculture and official culture [2]. The instability of the position of the dominant culture, a large number of countercultural trends, the surprise and unpredictability of the cultural choice of an individual entering the cultural life of society significantly complicates the ability of researchers in the field of humanities to predict in which direction cultural processes will develop, which socio-cultural tools need to be used to preserve and multiply the cultural traditions of each people, country, modern civilization.

These processes require in-depth theoretical and methodological study and analysis of subcultural phenomena. Another important aspect of our research is the fact that the methodology of studying the phenomenon of subculture at the present stage of the development of the humanities cannot be characterized by the presence of generally accepted approaches [3].

Scientists are constantly correcting the concept itself and the methods of its study, depending on the purpose of the study. Of course, this situation makes it difficult to study subculture and subcultural phenomena of the modern cultural space, forcing researchers to conduct their own analysis of available sources each time. It becomes obvious that "understanding the sociodynamics of culture today "in the era of change" is impossible outside the concepts of nonlinearity, instability and instability, which is why modern socio-cultural processes and phenomena cannot be explained only on the basis of general scientific approaches, but require interdisciplinary methodology, the emergence of philosophical and cultural studies".

Research methodology

The concept of "subculture" has become firmly established in the lexicon of philosophers, sociologists, psychologists, educators, and cultural scientists, although it has been studied not so long ago. For the first time, the concept of subculture was introduced by the American sociologist T. Rozsak. Later it acquired the status of one of the basic ones in various sciences and is associated with such names as M. Break, M. Gordon, K. Mannheim, L. Marsil, E. Tiryakian, P. Willey, L. Feuer, W. Eco, etc.

The word "culture" comes from the Latin "cultura". Of the many definitions of the term "culture" (anthropologists A. Kroeber and K. Klakhon number more than 150), the famous English sociologist R. Williams identified four meanings that this term had up to the 19th century:

- 1) the general spiritual state or spiritual tradition associated with the idea of human perfection;
- 2) the general level of spiritual development of a certain society;
- 3) art in its entirety;
- 4) the integrity of human activity, material, intellectual and spiritual[4].

According to S.I. Ozhegov, culture is a set of industrial, social and spiritual achievements of people. Having analyzed the existing variety of cultural concepts in scientific sources, we came to the conclusion that the most accurate definitions were given, in our opinion, by ethnographer and historian E.B. Tylor and sociologist N. Smelzer. The first one understands culture as "a complex whole that includes knowledge, beliefs, art, morality, laws, customs and other ways and habits acquired by a person as a member of society." [5].

N. Smelzer defines culture as "beliefs, values and expressive means (used in art and literature) that are common to any group and serve to streamline the experience and regulate the behavior of this group." N.P. Petrova, analyzing the existing variety of definitions of culture, taking into account the current state of the sociology of culture, formulates the concept of culture as follows: "Culture is a set of values and norms, products of material and spiritual production and ways of life of people for their creation, dissemination and consumption."

The structure of culture, in her opinion, is multifaceted and includes:

- a) values and norms;
- b) products of material and spiritual production;
- c) the way people create, distribute and consume these components of culture and comply with its norms [6].

Now we need to define the concept of "subculture". Subcultures are of interest to criminologists, sociologists, psychologists, both domestic and foreign. The prefix "sub" in Russian forms words (nouns and adjectives) with the meaning of secondary, secondary, subordination, smallness compared to what is named in the production basis.

The Dictionary of Foreign Languages defines "sub" as the Latin "sub" sub. – the first component of words denoting:

- 1) location at the bottom, under something, near something;
- 2) subordinate, subordinate;
- 3) not the main one, not the main one [7].

For the first time, the concept of "subculture" as a scientific term appeared abroad in the 30s of the twentieth century, and on the pages of Russian literature in the 60s in connection with the consideration and critical analysis of youth movements in the West. According to Y.S. Arakelov, "society presupposes many groups – national, demographic, social, professional, each of which forms its own culture, i.e. a system of values and rules of conduct. Small cultural worlds are called subcultures. Joining the common culture of various subcultures turns it into a rather complex social phenomenon. Subcultures are of great interest to sociologists, psychologists, and criminologists, so there are many approaches to defining the term "subculture".

But in most definitions, the understanding of a subculture is based on its difference from the dominant culture. So, in the Short Dictionary of Sociology, subculture is defined as:

- 1) the culture of any social and demographic group;
- 2) a somewhat limited culture of a social community, due to the poverty of its social ties, incompleteness or difficulty of access for it to cultural heritage [8].

In other similar sources on sociology, subculture is

"1) the totality of some negatively interpreted norms and values of traditional culture, functioning as the culture of the criminal stratum of society;

2) a special form of organization of people (most often young people) is an autonomous holistic education within the dominant structure that determines the lifestyle and thinking of its bearers, differing in its customs, norms, value complexes and even institutions;

3) the value system of traditional culture transformed by professional thinking, which has received a peculiar coloring."

The existence of subcultures, i.e. norms of behavior, attitudes of language, attributes, certain moral and material values is one of the socio-psychological patterns of functioning of various social and professional groups and strata of the population. Thus, H.Y. Kerner notes that "subcultures exist in all social strata (from artists and architects to the homeless and prisoners)."

He gives the following concept of subculture: These are "structural and functional formations that distinguish individuals belonging to them from other members of society and show a sense of community." According to M. Break, subcultures as "systems of meanings, modes of expression or life styles" were developed by social groups in a subordinate position [9].

The criminal subculture is not inherently static, it dynamically develops along with society, reacts sensitively to the threat of its existence and transforms according to circumstances, flourishes when the threat is absent or minimal. Any new phenomenon in the social environment is immediately comprehended by criminals, and will be identified in the criminal subculture. In modern cultural studies, "subcultures are a specific way of differentiating developed national and regional cultures, in which, along with the main classical trend, there are a number of peculiar cultural formations, both in form and content, differing from the leading cultural traditions, which at the same time are a direct product of the latter."

In modern scientific literature, there are many definitions of subculture, In some sociological dictionaries subculture is defined as:

"1) the culture of any social or demographic group;

2) a somewhat limited culture of a social community, due to the poverty of its social ties, incompleteness or difficulty of access for it to cultural heritage." [10].

In other similar sources, subculture is:

"1) the totality of some negatively interpreted norms and values of traditional culture, functioning as the culture of the criminal stratum of society;

2) a special form of organization of people (most often young people) is an autonomous holistic education within the dominant structure that determines the lifestyle and thinking of its bearers, differing in its customs, norms, value complexes and even institutions;

3) the value system of traditional culture transformed by professional thinking, which has received a peculiar coloring." These are definitions of a so-called sociological nature [11].

Some scientists believe that subculture is a set of some negatively interpreted norms and values of traditional culture, functioning as the culture of the criminal stratum of society (delinquent culture).

According to Z.V. Sikevich, subculture is a system of norms and values that distinguishes a group from the majority of society. D.V. Kataev also defines subculture as "a system of norms and values that distinguishes a certain social group from a wider community." He writes that "this type of culture does not reject the culture of the majority, but to some extent deviates from it." S.A. Sergeev believes that subculture is a system of values, attitudes, behaviors and life styles that is inherent in a smaller community, spatially and socially to a greater or lesser extent isolated [12].

The basis for the separation of subculture from the general culture, in addition to the subject of culture, is the conflict of values and ideology. The same conflict becomes "the reason that individuals choose one or another subculture for themselves. But, becoming a member of a subculture, a person does not lock himself in its space: he must interact with the general culture." A characteristic feature of the self-consciousness of representatives of the subculture is the principle of non-belonging to the dominant, official culture, which leads, in their understanding, to independence from society.

At the same time, any subculture is impossible without the existence of an official society, since they are interconnected, complement each other and form one whole – a common culture. Subculture is a special phenomenon. It can be argued that this is a state in which many individuals are trying to self-identify and self-actualize in a certain isolation and relative independence from society. There are many of them, but a common culture is the basis around which subcultures are formed. Therefore, subculture is a variety and an integral part of the general culture.

Subcultural relationships are present in every social slice of our society. The emergence of subcultures is always due to a complex set of socio-historical reasons, the leading of which is the social aspect. The isolation of a certain group of people with special interests and needs, special social roles from the general mass leads to the development of a specific culture that serves their spiritual, aesthetic, and intellectual needs.

According to G.F. Khokhryakov, there are two main conditions for the formation of a subculture:

1) the separation of a community from society on any grounds;

2) awareness by members of the community of their involvement in it and opposition to society in general and other communities in particular [13].

There are several large varieties of subcultures in society. The first formal (official) subculture. This is a layer of human activity associated with his attitude to the basic functional values of society: work, study, social work, etc. This is a socially positive, officially approved subculture of people who are called to live together in the same society. For example, for minors, it is related to the implementation of the law "On Education", when they are obliged to attend school and acquire knowledge. An adult, working in production,

must observe labor and technological discipline. For violating the established rules, they may be subject to certain sanctions (dismissal, warning, etc.).

The second is an informal (unofficial) subculture. It can be divided into two subspecies: antisocial and criminal. An antisocial subculture is formed in groups of people who have retreated from the official way of life, united on the basis of a certain idea. They are not yet violators of the norms of the criminal law, however, they allow antisocial deviations associated with disturbing the peace of people, allowing administrative offenses.

For example, at one time in our country, groups of metalheads, punks, rockers, etc. were prominent representatives of informal antisocial youth associations. They differed in their norms of behavior, values, attributes, sign-identification system, jargon, etc. Each of these groups represented a layer in the youth subculture, "sometimes infinitely moving away from universal values, then approaching them."

In our opinion, any subculture, including any kind of it, should be viewed through the prism of activity, since culture is initially a human activity in all spheres of being and consciousness. It is the activity of an individual, including antisocial or criminal, that is a material prerequisite for his cooperation with others, causes him a psychological need to communicate with those who are close to his craft, views, ideas, orientations.

Conclusion

There is also an opinion that subculture is a value system of traditional culture transformed by professional thinking, acting either as a positive (professional subculture) or as a negative (delinquent and some youth subcultures) reaction to the social and cultural needs of society.

Thus, firstly, the subculture is a system of distorted value orientations of offenders, united in a relatively isolated community: secondly, it includes a group of informal norms, institutions, representations (traditions, customs, rituals, rules) regulating the behavior of its representatives: and finally, thirdly, It is reflected in the external attributes of its community. The basis for the separation of subculture from the general culture, in addition to the subject of culture, is the conflict of values and ideology.

The same conflict becomes "the reason that individuals choose one or another subculture for themselves. But, becoming a member of a subculture, a person does not lock himself in its space: he must interact with the general culture." A characteristic feature of the self-consciousness of representatives of the subculture is the principle of non-belonging to the dominant, official culture, which leads, in their understanding, to independence from society. At the same time, any subculture is impossible without the existence of an official society, since they are interconnected and complement each other, and form one whole – a common culture.

The analysis of these definitions allows us to conclude that a subculture is a set of norms and rules of behavior, traditions, customs and external attributes that exist within a certain social microgroup of people united by some common interest (professional or otherwise), supported by all members of this group and differ from those generally accepted in society. It is usually defined as a system of shared beliefs, relationships, and symbols that differentiate a particular microgroup within a larger cultural community.

LIST OF LITERATURE

1. Altbach F. Academic freedom: a realistic assessment // International higher education. 2009. № 57.
2. Coleman J. Social and human capital // Social Sciences and modernity. 2001. № 3.
3. Forrat, N. V. The problem of the quality of higher education: global challenges and their Russian transformations / N. V. Forrat // Education issues. - 2009. - No.2.
4. Fullan M. A new understanding of reforms in education. M.: "Enlightenment", 2006.
5. Alexandrov R.Y. Socio-philosophical aspects of the development of youth subculture // Humanities and socio-economic sciences. 2008. No.5. pp. 77-81.
6. Cultural studies: A textbook for students of technology. universities / Edited by N.G. Bagdasaryan. - M.: Higher School, 1999. [Electronic resource]: 29.10.2009.- <http://www.countries.ru/library/typology/smsb.htm>
7. Levikova S.I. Youth subculture: a textbook. - M.: Fair Press, 2004.
8. Youth subcultures: a textbook / Islamshina T.G., Maksimova O.A., Salagaev A.L. et al. — Kazan: Publishing house of Kazan State Technical University. Unita, 1997.
9. Omelchenko E.L. Subcultures and cultural strategies on the youth scene of the late twentieth century: who is who? // Inviolable reserve. 2004. No. 4. pp.52-58.
10. Sokolova-Serbskaya L., Sorokovnikova V. Youth subcultures // National education. 2008. No. 7. pp. 265-268.
11. Flier A.Ya. Culturology for culturologists: a textbook. - M.: Academic project, 2000. 620
12. Shchepanskaya T.B. System: texts and traditions of subculture. - M.: OGI, 2004.
13. Islamshina T.G., Maksimova O.A., Salagaev A.L. Youth subcultures. Kazan, 1997. p. 8

СЕКЦИЯ 6.

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ҚАЗІРГІ ТЕНДЕНЦИЯЛАР: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ, КОМПЬЮТЕРЛІК
ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ

СЕКЦИЯ 6.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ: ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ,
КОМПЬЮТЕРНАЯ ЛИНГВИСТИКА И ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ

SECTION 6.

MODERN TRENDS IN EDUCATION: ARTIFICIAL INTELLIGENCE, COMPUTER
LINGUISTICS AND DISTANCE LEARNING

УДК 94(560):355.48

Адилбекова Алия Кудайбергеновна

Научный руководитель

Кафедра: "Профессиональная цифровизация образования"

adilbekova.a.k@mail.ru

Байдарбекова Елназ.,

Студент

«6B04101 Международный бизнес»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: elnazbaidarbekova@gmail.com

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ НА ПЕРЕКРЕСТКЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕНДЕНЦИЙ

Аннотация: В статье описан метод использования искусственного интеллекта в образовании, а также решения задач персонализации обучения и профориентации. Выявлена и проанализирована необходимость использования искусственного интеллекта в процессе обучения, а также технологий, которые уже используются. Проанализировав возможности использования искусственного интеллекта, мы пришли к выводу, что использование и появление нейросетевых технологий и искусственного интеллекта в образовании необходимо.

Ключевые слова: эволюция в образовании, искусственный интеллект, современные тенденции, информационные технологии, высшее образование.

Adilbekova Aliya Kudaibergenovna

Scientific supervisor

Department: "Professional digitalization of education"

adilbekova.a.k@mail.ru

Baidarbekova Yelnaz.,

Student

«6B04101 International business»

Ablaikhan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: elnazbaidarbekova@gmail.com

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AT THE CROSSROADS OF MODERN TRENDS

Abstract: The article describes a method for using artificial intelligence in education, as well as solving problems of personalization of learning. The need to use artificial intelligence in the learning process, as well as technologies that are already in use, has been identified and analyzed. Having analyzed the possibilities of using artificial intelligence, we came to the conclusion that the use and emergence of neural network technologies and artificial intelligence in education is necessary.

Key words: evolution of education, artificial intelligence, modern trends, technology, higher education.

Искусственный интеллект (ИИ) охватывает область информатики, которая сосредоточена на создании компьютерных систем, способных имитировать человеческий разум и выполнять сложные задачи мышления. Он использует методы, такие как машинное обучение, обработка естественного языка и компьютерное зрение, чтобы анализировать данные и принимать решения, учиться на опыте и адаптироваться к новым ситуациям. ИИ применяется в различных областях, таких как образование, здравоохранение и финансы, для автоматизации процессов, улучшения принятия решений и повышения эффективности.

В образовании ИИ играет ключевую роль, обеспечивая персонализированное обучение, которое адаптируется к уникальным потребностям каждого ученика. Он помогает анализировать данные, определять области, где нужна дополнительная помощь, и создавать индивидуальные образовательные пути для учащихся. Использование ИИ также способствует развитию социальных и эмоциональных навыков, а также обеспечивает доступ к обучению в любое время и в любом месте, что способствует демократизации образования.

Применение ИИ в образовании также позволяет учителям сделать обучение более интересным и эффективным, используя иммерсивные технологии в виртуальных средах. Он помогает учителям анализировать данные и создавать индивидуальные образовательные планы для каждого ученика, сокращая время, затраченное на анализ данных и координацию усилий между различными службами в школе. В результате создается более эффективная среда для обучения и развития учеников. Кроме того, такие студенты, как правило, более общительны и с гораздо большей вероятностью продолжают обучение после окончания школы, поступая в университеты. Благодаря участию родителей в обучении они не только наблюдают успехи своего ребенка, но и становятся непосредственными участниками процесса.

Руководители учреждений несут ответственность за принятие решений, которые могут принести пользу каждому студенту и преподавателю. Если раньше школьные власти довольствовались полицейской государственностью, то теперь общепринято, что подготовка ученика к жизни вне школы требует развития навыков и способностей, которые должны быть частью учебной программы. Учителя и руководители школ должны оценивать не только базовые факторы, такие как поведение и посещаемость, но и успеваемость в классе, настойчивость, оптимизм, уверенность в себе, критическое мышление и ряд других факторов, определяющих будущий успех. Без ИИ руководители школ не смогут учесть все разрозненные факторы для каждого ученика или сделать выводы, необходимые для оказания своевременной поддержки.

Управление учреждением (его управление и строительство, инфраструктура и цифровое обеспечение, соблюдение налоговых и нормативных требований и т. д.) часто включает в себя множество других логистических и организационных задач. Для многих лидеров ситуация усугубляет актуальность этих вопросов.

Внезапные, непредвиденные расходы на содержание и ремонт зданий; решение проблемы нехватки помещений, учителей или административного персонала; Рост и снижение количества студентов может негативно повлиять на эффективность управления образовательными учреждениями и создать дополнительные финансовые ограничения. Использование данных и прогнозной аналитики может помочь руководителям школ и университетов перейти от реактивного к упреждающему управлению и предвидеть проблемы до их возникновения.

Деятельность Министерства образования, местных и государственных органов власти, других организаций, курирующих высшее и высшее профессиональное образование, зависит от точности и актуальности получаемой ими информации. Традиционно эти организации уделяли особое внимание сбору данных при принятии электронных решений, но большая часть этих данных носит ретроспективный характер и часто устаревает к моменту их обсуждения. Строить планы на будущее исключительно на основе информации о прошлом неосмотрительно и непрактично. Искусственный интеллект, данные и аналитика, а также машинное обучение могут предоставить ценную информацию из собранных данных в режиме реального времени и поддерживать их актуальность, поскольку данные обновляются минимально.

Задача институциональной подготовки всегда заключалась в том, чтобы гарантировать актуальность инженерных программ и адаптацию студентов к миру, с которым они сталкиваются после окончания учебы. База знаний во многих предметных областях, включая науку и технику, постоянно меняется и расширяется, что затрудняет обеспечение адекватности и актуальности содержания курсов. Возможность использовать большие объемы данных, анализировать данные и делать выводы, а также отображать эти результаты с помощью информационных панелей и визуализаций, адаптированных к потребностям и обязанностям разработчиков цифровых программ,

может повысить актуальность и точность доступной информации, а также уровень готовности тех, кто занимается этим важным делом.

Несмотря на потенциал ИИ, остаются некоторые серьезные проблемы, особенно когда речь идет о равенстве возможностей. Сегодня 43% населения планеты до сих пор не имеют доступа к Интернету, а примерно 40% людей никогда им не пользовались. Студенты с ограниченным доступом к ресурсам для изучения информации и ограниченными возможностями создания и поддержания электронных данных могут оказаться в невыгодном положении, когда дело доходит до создания соответствующих форм траекторий, соответствующих их определяющим и определяющим формам. Необходимо разработать нормативную и этическую основу, чтобы гарантировать, что все учащиеся смогут извлечь выгоду из ИИ в образовании.

Как мы можем гарантировать, что на уровне разработки программы мы предотвратим возможности церкви, основанные на генетике, расе, социально-экономическом статусе и странах на уровне способностей?

Как предотвратить распространение социальных и культурных стереотипов? Как мы можем обеспечить, чтобы все студенты, независимо от их местонахождения, имели возможность в равной степени воспользоваться всеми возникающими преимуществами? Когда дело доходит до размышлений о технологиях и о том, как они влияют на образование – и в более широком смысле о перспективах и даже системном обучении учащихся – необходимы прозрачность и надзор, чтобы доказать, что технологии с поддержкой ИИ защищают фундаментальные права человека. и представлять их. Технологии искусственного интеллекта постоянно развиваются – появление таких сервисов, как когнитивные сервисы, виртуальная, смешанная и дополненная реальность и Интернет вещей меняют наш мир, открывая новые перспективы с появлением преподавания и обучения для всех американских участников этой области. . . образование. , параллельно с эпидемиями, которые необходимо решить. реагировать.

Искусственный интеллект внесет свой вклад в основной образовательный опыт и возможности, к которым студенты смогут получить доступ в ближайшее десятилетие. ИИ в образовании уже приносит реальную пользу участникам, учителям, руководителям школ, родителям, администраторам и поставщикам услуг и станет мощным катализатором перемен в будущем.

ИИ предоставляет возможность получать данные из надежных источников, проверять их и анализировать с помощью таких инструментов, как прогнозная аналитика и машинное обучение. Таким образом, можно раскрыть многообещающий потенциал образовательных технологий, а его использование может послужить катализатором трансформации образования. для всех стран. Сторона от отдельных студентов Министерства образования.

Возможно, в сфере образования двадцатого века искусственный интеллект лучше воспринимать как расширенный интеллект. Использование ИИ позволяет всем заинтересованным сторонам получать дополнительную информацию и делать выводы, необходимые для принятия более обоснованных решений. Ниже приведены некоторые причины, которые необходимо учитывать ключевым заинтересованным сторонам:

Учащиеся: Студентам требуется помощь в технических областях учебной программы, а также дополнительная поддержка или помощь в обучении или повышенное внимание.

Учителя: В высшей начальной школе в классе может быть от 20 до 30 учителей. Для оценки достижений каждого из 30 студентов по всем основным показателям, изложенным в описании первого этапа, рассмотренном в предыдущем разделе, необходимо учитывать 390 различных параметров. Для учителей средней школы, которые могут обучать 6 или более групп разных классов или возрастных групп, задача становится экспоненциально более сложной. Учителя, решившие стать учителями, развивают искреннюю преданность своему ремеслу и навыкам, обязуясь использовать свои способности на благо учащихся и их семей. Профессора вузов или деканы факультетов должны заняться еще более эффективным обучением студентов. Одно из зданий, как правило, сменяет другое каждый год, а то и чаще.

Чтобы управлять образовательными учреждениями или руководить процессами изменений, руководство дошкольного, среднего, среднего, высшего или дополнительного профессионального образования должно учитывать широкий спектр факторов и данных. Помимо данных об учащихся, следует учитывать данные о сфере труда, финансовом менеджменте и истории работы; политические аспекты, управление и надзор; конфиденциальность, стабильность и безопасность.

Разработчики структурных научных программ: Лица, ответственные за разработку академических образовательных программ на институциональном, внешнем или внешнем уровне, должны использовать информацию из различных источников, научных, профессиональных и социологических, чтобы гарантировать, что учебные программы отвечают текущим и будущим

потребностям студентов. и соответствующее образование студентов к жизни в мире, в котором они окажутся после окончания школы. Учебная программа, основанная исключительно на научных данных из ограниченного числа источников, может гарантировать будущее.

Иметь доступ ко всем имеющимся данным недостаточно. Ни одну из традиционных проблем невозможно решить, используя только данные.

Мощь и потенциал искусственного интеллекта развиваются вместе с его технологиями, позволяющими ему связывать различные данные, прогнозировать будущие результаты, практически мгновенно корректировать курс и делать выводы, которые помогают всем заинтересованным сторонам принимать более обоснованные решения. . Применение искусственного интеллекта обеспечивает границы, постоянные уровни, устойчивость, положение на рынке и ряд преимуществ, каждое из которых может улучшить качество обучения и улучшить результаты обучения.

Вполне возможно, что большая часть предоставленных данных уже доступна, включая оценки, результаты школьных и государственных тестов, отчеты о посещаемости и опозданиях, отчеты об академических достижениях, стандартную информацию об учебной программе и другие качественные и количественные данные. . данные.

Общие стандартные формы данных включают описания извлеченных уроков; протоколы совещаний коллектива, отзывы преподавателей или заведующих кафедрами; элементы работы учащихся с обратной связью от преподавателя; дисциплинарные протоколы или отчеты об обеспечении культурно-бытовых связей обучающихся и т. д. Они могут быть дополнены опросами, интервью и исследованиями.

Типичные формы множественных данных могут включать оценочные баллы (индивидуальные и сравнительные), совокупные результаты опросов, числовые результаты или любой тип оценки, основанный на продолжительности обучения. По сути, цифровые данные в этом смысле относятся к любым данным, которые могут быть выражены в виде набора чисел.

По мере того, как реформы аналитики внедряют современные технологии обработки данных, больше информации будет доступно в цифровой форме, что поможет ограничить объем данных. Однако стоит отметить, что набор данных может включать не только данные, изначально находящиеся в цифровом формате. Использование новых технологий, таких как когнитивные сервисы, позволяет передавать данные из рукописных заметок, аудио- или видеозаписей. Используйте сервисы для осуществления процессов сбора и проверки данных, возможности видеть, обсуждать, искать, реализовывать и реализовывать решения.

Анализируя все доступные входные данные и формулируя выводы, которые можно использовать для создания персонализированных траекторий обучения, ИИ позволяет учителям значительно экономить время, которое в противном случае было бы потрачено на изучение и агрегирование таких данных — задача, которая становится практически невыполнимой, когда данные постоянно меняются и существует множество глобальных источников и успешных источников данных, которые следует учитывать.

Поскольку учителя получают подробную информацию об успехах каждого учащегося, они могут быстро выявлять и использовать пробелы и проблемы, которые демонстрируют успехи в обучении и делают учащихся более заинтересованными и счастливыми.

ИИ также экономит время учителей и создает подробные отчеты о состоянии, к которым могут получить доступ рабочие места, родители или опекуны, а также сами учащиеся. Эти отчеты - в отличие от ретроспективных отчетов, которые отражают прошлые результаты по сравнению с текущим состоянием текущего года - могут быть доступны всем заинтересованным сторонам по мере необходимости и являются более качественными и актуальными, чем традиционные отчеты или резюме. Набор и удержание преподавателей может оказаться необходимым, чтобы избежать необходимости решать утомительные административные задачи. Учитель тратит около 3-5 часов каждый день на оценку рабочих тетрадей и тестов, составление планов уроков и выполнение внеклассной административной работы.

Это не только является основной причиной оказания медицинской помощи преподавателям высших учебных заведений, но и чрезвычайно затрудняет преподавание наиболее важным специалистам. Предоставляя возможность учиться в любое время и в любом месте, технологии помогают демократизировать образование и позволяют студентам, которые в настоящее время не могут взаимодействовать и полностью раскрыть свой потенциал. Основываясь на последних достижениях в использовании технологий обучения, я научился реализовывать идею персонализированного обучения, которая генерирует огромное количество данных и делает выводы, которые можно использовать для разработки образовательной траектории, прогрессивной формы и талантов ученика.

Искусственный интеллект также будет играть важную роль в создании еще одной серьезной проблемы, стоящей перед профессионалами в области образовательных технологий: обеспечение персонализированной оценки успеваемости студентов. Мы знаем, что современные формы измерения в школах и университетах, как правило, ориентированы на навыки, которые потребуются учащимся для выхода на рынок труда. Тесты с несколькими вариантами ответов, промежуточные и выпускные экзамены могут оценить некоторые навыки мышления более высокого порядка, необходимые в 21 веке — способность запоминать то, что уже известно, сравнивать, анализировать и делать некоторые выводы. Однако современные формы измерения мало пригодны для оценки общекультурных навыков, коммуникативных навыков, моральных качеств, коммуникативных навыков, сотрудничества и эффективной работы в органах власти, которые не менее важны для будущих работодателей и для возможности жить и работать выпускников в 21 веке. Помимо стандартизированных тестов, во многих системах управления и образования внедряются методы обучения, применение знаний на практике, создание студенческих портфолио, а также стандартизированные проекты и задания, требующие от студентов использования полученных знаний и навыков. Эти формы текущего и итогового оценивания дают преподавателям возможность выставить баллы участникам в рамках немедленной обратной связи, а не ретроспективной оценки прошлых знаний (как это происходит, например, в большинстве случаев на государственных экзаменах). Однако на практическом уровне реализация параметров измерения обязательно приводит к значительному увеличению объема генерируемых данных, которые необходимо отслеживать и анализировать. И если окажется, что эти данные должны обеспечивать точную и полезную обратную связь, отражающую интересы обучающегося, не использующего ИИ, ситуация усложнится. На пересечении современных тенденций искусственный интеллект (ИИ) играет ключевую роль в будущем общества и технологий. Взаимодействуя с различными сферами жизни, он влияет на чрезвычайные ситуации, политику, образование, медицину и другие области. Использование ИИ внедряет процессы автоматизации, повышает эффективность принятия решений и открывает новые возможности для инноваций. Однако возникают все более серьезные проблемы, включая вопросы конфиденциальности, безопасности и использования данных также обеспечивает надежное замещение рабочей силы и углубление социального воздействия. Для обеспечения развития ИИ необходимы совместные усилия всех зарубежных сторон.

Искусственный интеллект на современном этапе представляет собой мощный потенциал прогресса и развития, однако его успешный результат требует тщательного рассмотрения и баланса интересов всех участников общества.

ЛИТЕРАТУРА

1. Смит Д. Искусственный интеллект: история и перспективы. - Нью-Йорк, 2018. - 412 с.
2. Харисон М. Понимание Искусственного Интеллекта: Технология и этика. - Лондон, 2021. - 288 с.
3. Ли Ф. Война за будущее: Как Искусственный Интеллект изменит мир. - Сан-Франциско, 2019. - 368 с.

UDC 371.126

Aitmakhanova A.P.,
Master's degree student
«7M01711-Training of foreign language teachers»
KazUIRandWL named after Ablaykhan
Almaty, Kazakhstan
e-mail: akonnaa00@mail.ru

THE ROLE OF INTERNET TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF THE ENGLISH LANGUAGE

Annotation: This study explores the pivotal role of internet technologies in shaping the communicative competence of prospective English language educators. It delves into how digital tools and online platforms contribute to enhancing language proficiency, cultural understanding, and pedagogical skills crucial for effective teaching. Key areas of investigation include online language learning resources, virtual

classrooms, social media integration, and digital communication strategies. The study examines the impact of these technologies on language acquisition, intercultural competence, collaborative learning, and teacher-student interaction.

Key words: internet technologies, communicative competence, language proficiency, digital tools, online resources, virtual classrooms, social media.

Айтмаханова А.П.,

Магистрант

«7М01711-Подготовка педагогов иностранного языка»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: akonnaa00@mail.ru

РОЛЬ ИНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГИЙ В ФОРМИРОВАНИИ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация: В данном исследовании исследуется ключевая роль интернет-технологий в формировании коммуникативной компетенции будущих преподавателей английского языка. Она изучает вопрос о том, как цифровые инструменты и онлайн-платформы способствуют повышению уровня владения языком, культурного понимания и педагогических навыков, имеющих решающее значение для эффективного преподавания. К ключевым областям исследований относятся онлайн-языковые ресурсы, виртуальные классы, интеграция социальных сетей и стратегии цифровой коммуникации. В исследовании рассматривается влияние этих технологий на усвоение языка, межкультурную компетенцию, совместное обучение и взаимодействие учителя и студента.

Ключевые слова: Интернет-технологии, коммуникативная компетентность, владение языком, цифровые инструменты, онлайн-ресурсы, виртуальные классы, социальные сети.

The modern modernization of Kazakhstan's education defines the main goal of vocational education as the training of a highly qualified specialist of the appropriate level and profile who freely possesses his profession, Capable of working efficiently in the field at the level of international standards, ready for professional growth and professional development. The socio-political order of the world, which is closely linked to information technology and the informatization of society, requires new approaches to the acquisition and processing of enormous amounts of knowledge. One of the priority directions of modernization of education is the competence approach, which is considered in the works of N.V. Bagramova, A.V. Khutorsky, B.D. Elko, V.A. Bolotov, R.P. Milrud and other scientists. At present play technologies, individualization of training technologies, problem training, communication technologies, etc., have been created and successfully used. All are based on active learning methods. The landscape of education is undergoing a profound transformation, driven in large part by the ubiquitous presence of the internet and its ever-evolving technologies. This digital revolution has significantly impacted the field of English language teaching (ELT), presenting both challenges and opportunities. One crucial area where internet technologies are playing an increasingly vital role is in the development of communicative competence for future English language teachers. Communicative competence, a term coined by Dell Hymes in 1972, encompasses more than just grammatical accuracy and vocabulary knowledge. It refers to the ability to use language effectively in real-world situations, taking into account social context, cultural nuances, and the communicative purpose. For future English language teachers, a high level of communicative competence is paramount. They need to not only possess strong language skills but also be adept at guiding their students towards fluency and confident communication. The internet offers a plethora of resources and tools that can significantly enhance the development of communicative competence in aspiring English language teachers. Here's a closer look at some key benefits:

- **Exposure to Authentic Language:** The internet provides a window to the real world, where future teachers can immerse themselves in authentic English through various channels. Social media platforms, news websites, podcasts, and online television shows offer exposure to diverse accents, colloquialisms, and everyday language use. This exposure not only improves listening and comprehension skills but also fosters a deeper understanding of contemporary English usage.

- **Interactive Learning Platforms:** Online learning platforms have emerged as powerful tools for language acquisition. These platforms offer interactive exercises, gamified learning experiences, and personalized feedback, creating an engaging and dynamic learning environment. Future teachers can practice

their communication skills in a safe and controlled space, receiving immediate feedback to improve accuracy and fluency.

- **Collaborative Learning Opportunities:** The internet facilitates collaboration with native speakers and English learners worldwide. Online forums, discussion boards, and language exchange programs provide opportunities for future teachers to practice their English in real-time communication scenarios. This collaborative learning fosters intercultural awareness and equips them to navigate diverse communication styles in their future classrooms.

- **Access to a Wealth of Resources:** The internet offers a vast repository of learning materials, including online dictionaries, grammar resources, pronunciation tutorials, and video lessons. Future teachers can access these resources at their own pace, tailoring their learning to specific areas needing improvement.

- **Development of Digital Literacy Skills:** In today's technology-driven world, strong digital literacy skills are essential for educators. The internet provides a platform for aspiring teachers to explore and utilize various digital tools, such as online lesson planning platforms, multimedia presentation software, and interactive whiteboards. These skills will enable them to integrate technology effectively in their own teaching practices, promoting innovative and engaging learning experiences for their students.

The emergence of virtual classrooms and online instruction platforms has transformed the landscape of language education, offering unprecedented opportunities for interactive and engaging learning experiences. These platforms provide a virtual space where teachers and students can collaborate, communicate, and engage with course materials in real-time or asynchronously. One notable example is Zoom, which gained widespread popularity during the COVID-19 pandemic for its user-friendly interface and robust features for video conferencing and screen sharing. Virtual classrooms facilitate the integration of multimedia resources, interactive activities, and collaborative tools, enhancing the communicative competence of future English language teachers and their students. Through synchronous online instruction, teachers can conduct live discussions, group activities, and interactive exercises that simulate real-world communicative contexts. This enables learners to practice speaking, listening, and interaction skills in a supportive and dynamic environment, thereby fostering communicative competence. Furthermore, asynchronous online instruction offers flexibility and convenience for learners to engage with course materials at their own pace and schedule. Teachers can curate multimedia resources such as videos, podcasts, and interactive simulations to provide authentic language input and stimulate meaningful communication. Discussion forums, chat rooms, and messaging platforms facilitate asynchronous communication among learners, promoting collaboration, peer interaction, and language practice outside the traditional classroom setting. Incorporating digital communication strategies into language teaching enhances students' communicative competence by providing opportunities for authentic language use and interaction. Digital tools such as video conferencing, instant messaging, and collaborative document editing enable teachers and students to engage in real-time communication and collaboration, regardless of geographical location. For example, platforms like Skype and Google Hangouts allow learners to connect with native speakers for language exchange or virtual immersion experiences. Moreover, digital storytelling, blogging, and podcasting provide creative outlets for learners to express themselves, share ideas, and engage with authentic language materials. By creating and sharing multimedia content online, students develop language proficiency, critical thinking skills, and digital literacy, essential components of communicative competence in the digital age. Teachers can leverage digital storytelling platforms like Storybird and Book Creator to facilitate language production and creativity among learners, fostering communicative competence in diverse contexts. The use of the educational resources of the global Internet in teaching a foreign language allows students to access a wide range of modern information with a view to developing various competencies. This information includes the English-language web pages of the world's newspapers, Internet sites, encyclopedias, etc. Students in practical classes in English are taught using computer dictionaries, country websites, which provide useful information about the life and culture of a country. The Internet contains various educational sites dedicated to English language learning. The most important educational tasks, which are implemented when learning English using Internet technologies, are:

- development of foreign language communication skills in different spheres and situations;
- developing and improving language skills;
- developing independent and research skills of teaching and through specially organized activities with the use of information technology, which helps to initiate independent activities and close gaps in knowledge, skills and skills;
- Increased motivation and demand for learning English;
- implementation of an individual approach by taking into account the individual characteristics of students through the use of communicative services of the Internet;

- formation of communication skills and culture of communication.

In conclusion, the role of internet technologies in shaping the formation of communicative competence among future teachers of the English language is undeniably significant and multifaceted. As the digital landscape continues to evolve, educators must recognize the transformative potential of these technologies in enhancing language learning and teaching practices. By leveraging internet technologies effectively, future teachers can create dynamic and immersive learning environments that foster linguistic proficiency, cultural understanding, and effective communication skills. The integration of online resources, virtual classrooms, digital communication strategies, and social media platforms offers endless opportunities for language acquisition and pedagogical innovation. Furthermore, internet technologies provide future English language teachers with access to authentic language input, interactive learning experiences, and collaborative opportunities that enrich their own language proficiency and pedagogical competence. Engaging with diverse cultural perspectives, interacting with native speakers, and participating in online communities enable teachers to develop intercultural sensitivity, empathy, and appreciation for linguistic diversity, qualities essential for effective language instruction in diverse classrooms. Moreover, internet technologies offer personalized and adaptive learning experiences that cater to the individual needs, preferences, and learning styles of future teachers. By leveraging data analytics, artificial intelligence, and adaptive learning platforms, educators can provide targeted feedback, scaffolded support, and differentiated instruction to maximize learning outcomes and empower teachers to reach their full potential. However, it is essential to acknowledge and address challenges such as digital divide, access disparities, technological barriers, and ethical considerations associated with the use of internet technologies in language education. Ensuring equitable access to technology, providing adequate training and support for educators, and promoting responsible digital citizenship are crucial steps towards harnessing the full potential of internet technologies in language teacher education. Moving forward, continued research, innovation, and collaboration are needed to explore emerging trends in internet technologies and their implications for language learning and teaching. By staying abreast of technological advancements, embracing pedagogical innovation, and fostering a culture of lifelong learning, future English language teachers can adapt to the evolving digital landscape and prepare students to communicate effectively in an increasingly interconnected and multicultural world. In conclusion, internet technologies have revolutionized language education and have the potential to significantly impact the formation of communicative competence among future teachers of the English language. By embracing the opportunities afforded by these technologies and addressing associated challenges, educators can empower the next generation of language teachers to inspire, engage, and facilitate language learning in transformative ways.

REFERENCES

1. State Program of Development of Education of the Republic of Kazakhstan for 2011-2020. - URL: www.edu.gov.kz
2. Polat E.S., Bukharkina M.Y., Moiseeva M.V., Petrov A.E. New pedagogical and educational technologies in the education system. - The Academy, 2002.
3. Agafonova E.A. To the question of the application of the Case-study method and the use of Internet resources as active methods of teaching a foreign language in a technical university // *Maodola scientist*. - 2011. - No 6. - P. 114-116.
4. Polatt E.S. Internet Education. - M.: VLADOS, 2001.
5. Halyapina L.P. Methodical system of formation of a multicultural linguistic personality through the Internet communication in the process of teaching foreign languages: Dis. ... Kand. ped. of science. - SPb., 2006.
6. Wladimirov.P. Foreign Languages // *Foreign languages- le*. - 2002. - No 3. - p. 39-41.
7. Coptyug N.M. Internet project as an additional source of motivation for students // *Foreign languages at school*. - 2003. - No 3 - P. 73-78.

«ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА ПРИ ПОДГОТОВКЕ К УРОКАМ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА»

Аннотация: В данной статье анализирует artificial intelligence также риски и внедрения в образование.

Проект по изучению и анализу использования искусственного интеллекта на уроках английского языка. В рамках проекта проводится обзор платформ и приложений, анализ исследований и статей, оценка влияния применение artificial intelligence на эффективность изучения английского языка.

Ключевые слова: Artificial intelligence дает возможность создания персонализированных образовательных платформ, адаптированных под уровень знаний и потребности каждого ученика. Автоматизированные системы также способны оценивать и корректировать произношение, анализировать, оценивать письменные работы и предоставлять обратный отклик.

Роль artificial intelligence в современном мире продолжает усиливаться, охватывая все более широкий спектр областей человеческой деятельности. ИИ уже успел зарекомендовать себя в производстве, маркетинге, творчестве и множестве других сфер, включая при подготовке к урокам иностранного языка.

В нынешнем образовании наблюдается бум в развивающихся нейросетей ботов во многих сферах жизни, включая образование. С каждым днем этих форм умышленного интеллекта становится больше и больше и больше.

В новейшей программных условиях обучение английскому языку переходит на высший уровень благодаря применению artificial intelligence. Одной из ключевых возможностей artificial intelligence является создателем курсов и уроков, учитывающих уровень знаний, интересы и потребности каждого учащегося. Использование artificial intelligence может оказать большую помощь педагогу при составлении индивидуальных учебных планов. Автоматизированные системы исправления грамматических ошибок и правописания, использующие artificial intelligence, играют важную роль в улучшении навыков письменного английского. Они сравнивают текст с правилами грамматики и словарными базами данных. ИИ способен выявить ошибки, которые могли бы быть упущены человеком. После выявления ошибок, artificial intelligence предлагает исправления и предложения для улучшения текста. Кроме того, использование ИИ в образовании открывает новые перспективы для улучшения процесса обучения, таких как выявление слабых мест в обучении, предложение дополнительных материалов и заданий, соответствующих индивидуальным потребностям учеников.

Сегодня складывается совершенно новая технология изучения иностранных языков, целью которой является формирование коммуникативной компетенции – научить общаться, разговаривать, понимать и использовать ИИ.

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИИ В ОБРАЗОВАНИИ:

Персонализация образования: ИИ позволяет создавать индивидуализированные образовательные программы, адаптированные под потребности и предпочтения каждого ученика. Системы ИИ могут анализировать данные о производительности ученика, его предпочтениях, стиле обучения и создавать оптимальные образовательные планы. ИИ может автоматизировать процесс оценивания, позволяя быстро и объективно оценивать работы учащихся, тесты и экзамены по предмету. Это снижает нагрузку на учителей и сокращает вероятность человеческих ошибок.

Развитие навыков будущего: ИИ может помочь в развитии навыков будущего, таких как критическое мышление, решение проблем, коммуникация и техническая грамотность преодолеть языковой барьер. ИИ может предлагать учащимся задачи, симуляции и интерактивные упражнения, которые развивают эти навыки и подготавливают их бороться с боязнью показать свои незнания в языке, сделать ошибку, сказать неправильно.

ПЕРСПЕКТИВЫ ИИ В ОБРАЗОВАНИИ:

Улучшение доступности образования: ИИ может помочь в расширении доступа к образованию, особенно в удаленных или малообеспеченных регионах, где учителя могут быть ограничены в ресурсах. ИИ-технологии могут предоставлять образовательные ресурсы и услуги в режиме онлайн, делая образование более доступным для всех.

ИИ – технология улучшает уровень для носители языка в повседневной речи к идеальному произношению и выбору правильных грамматических форм. А школьники и студенты, испытывающие трудности с овладением тех или иных правил, чувствуя свою неуверенность и неспособность к данному виду деятельности ИИ – технология может предоставить ресурсы.

Каждый учитель в своей педагогической деятельности должен стремиться стать мастером своего дела, для этого ему следует постоянно повышать эффективность и качество урока. Для этого ИИ – технология помощь для каждого учителя, позволяющих повысить эффективность и качество урока.

Повышение качества образования: ИИ может помочь в улучшении качества образования, предлагая индивидуализированный подход к обучению английского языка адаптированный под потребности каждого учащегося. Системы ИИ могут анализировать данные об учебной деятельности, предлагать рекомендации и обратную связь, что способствует более эффективному обучению и достижению лучших результатов. ИИ не заменяет роль учителя, а скорее оптимизирует ее. Учителя могут использовать ИИ-технологии для автоматизации оценивания, аналитики данных и поддержки персонализированного обучения

Пути повышения эффективности ИИ – технологий на уроках английского языка:

- ✓ Применение в процессе обучения мультимедийных технологий
- ✓ Способствует частичному решению данной проблемы
- ✓ Электронные учебные пособия
- ✓ . Позволяет учителю сэкономить массу времени
- ✓ Заранее подготавливаются файлы на электронных носителях
- ✓ Реализовать идеи индивидуализации и дифференциации обучения

ИТ могут помочь современному учителю в его работе?

Одним из действенных способов, помогающих успешному усвоению иностранного языка, являются использование подбор иллюстративного материала к уроку.

К таким урокам относятся:

1. Подбор иллюстративного материала к уроку и для оформления стендов, класса (сканирование, Интернет; принтер, презентация).

2. Создание презентаций в программе Power Point для повышения эффективности урока так же для урок-конференция, пресс-конференция, дискуссия, ток-шоу, урок-телемост, урок - онлайн путешествие, читательская конференция, урок защиты профессий, ролевая игра и т.д.

Процесс организации обучения школьников с использованием ИТ позволяет сделать этот процесс интересным, с одной стороны, за счет новизны и необычности такой формы работы для учащихся, а с другой, сделать его увлекательным и ярким, разнообразным по форме за счет использования мультимедийных возможностей современных компьютеров.

В нашей школе для учащихся 4-5 классов был проведен урок на тему «Space 2 » как внеклассный урок.

Учащиеся активно участвовали и сделать этот процесс интересным, с одной стороны, за счет новизны и необычности такой формы работы для учащихся, а с другой, сделать его увлекательным и

ярким, разнообразным по форме за счет использования мультимедийных возможностей современных компьютеров;

Эффективно решать проблему наглядности обучения, расширить возможности визуализации учебного материала, делая его более понятным и доступным для учащихся свободно осуществлять поиск необходимого школьникам учебного материала в удаленных базах данных благодаря использованию средств телекоммуникаций, что в дальнейшем будет способствовать формированию у учащихся потребности в поисковых действиях.

Осуществлять самостоятельную учебно-исследовательскую деятельность (моделирование, метод проектов, разработка презентаций, публикаций и т.д.), развивая тем самым у школьников творческую активность.

Использование ИИ – технологий требует от учителя переосмысления форм и методов работы. Понятно, что новые мультимедийные технологии дают высокий эффект обучения иностранному языку, если они подкреплены передовыми методическими приемами. На сегодняшний день преподаватель иностранного языка должен уметь хорошо ориентироваться и в огромном количестве Интернет-ресурсов, которые, обеспечивают овладение английским языком в единстве с культурой его носителей, а также в значительной степени облегчают работу преподавателя, повышают эффективность обучения, позволяют улучшить качество преподавания. Наиболее популярными среди виртуальных объединений и сетевых сообществ учителей английского языка являются:

<http://www.worldwidewebsite.com/>

URL.: http://webquest.sdsu.edu/about_webquests.html

Windeatt S., Hardisty D., Eastment D. The Internet: Resource books for teachers. - Oxford: Oxford University Press

Метод обучения – это способ совместной деятельности учителя и учащихся, направленный на решение задач обучения, воспитания и развития. Выбранный метод должен быть осознан и отвечать задачам, тогда его применение эффективно. Метод не может быть не правильным, не правильным может быть его применение. Методы реализуются в конкретных действиях, приемах, организованных формах и с помощью различных средств обучения. При этом методы и приемы жестко не привязаны друг другу.

« Применение приемов и новых технологии на уроках английского языка, в рамках программы обновленного содержания среднего образования РК.»

В последние годы все чаще поднимается вопрос о применении новых информационных технологий в школе. Это не только новые технические средства, но и новые формы и методы преподавания, новый подход к процессу обучения. Основной целью обучения иностранным языкам является формирование и развитие коммуникативной культуры школьников, обучение практическому овладению иностранным языком.

Исходя из этого использование искусственного интеллекта в образовании предлагает значительные возможности для улучшения качества образования, расширения доступности и инноваций в образовательных подходах. Однако, необходимо проявлять осторожность в отношении к использованию ИИ, учитывая этический аспект и аспект безопасности, а также необходимость обеспечения бедных субъектов и инклюзивного образования в процессе. Важно развивать соответствующие регулятивные меры, стандарты и нормативы, чтобы гарантировать эффективное и ответственное использование ИИ в образовании. Таким образом, использование искусственного интеллекта в образовании предлагает значительные перспективы и вызовы.

Подводя итог всему сказанному, можно огласить следующее. Уровень качества знаний учащихся повысился с момента использования информационных технологий. А самой главной целью является развитие искусственный интеллект в образовании: современные тенденции и перспективы на уроках английского языка.

ЛИТЕРАТУРА

1. Автоматизированные обучающие средства на базе ЭВМ / под ред. д-ра техн. наук А.Э.Чернявского - Минск: Изд-во БГУ, 1980. - 197 с.
2. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения: Общедидактический аспект. - М.: Педагогика, 1977. - 254 с.
3. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. - М., 1989. - 190 с.
4. Боровский Л.Я. Методические основы обучающих компьютерных программ // Математика. - 2002. - №31. - С. 14-17.

5. Брановский Ю.С. Новая дисциплина "Введение в педагогическую информатику в структуре многоуровневого педагогического образования" //Педагогическая информатика, - 1995. -№2. - С. 18-28.
6. Воронина Т.П., Кашицин В.П., Молчанова О.П. Образование в эпоху новых информационных технологий (методологические аспекты). - М., "Информ Пресс- 94", 1995.-220 с.
7. Гершунский Б.С. Компьютеризация в сфере образования: Проблемы и перспективы. - М.: Педагогика, 1987. - 264 с.
8. Гурьева Т.Н. Школа на пути к мировому информационному пространству //Информатика и образование. - 1996. - №3. - С. 98-102.
9. Компьютерная технология обучения. Словарь-справочник / под ред. Гриценко В.И., Довгялло А.М., Савельева А.Я. - Киев: "Наукова думка", 1999. - 213 с.
10. Концепция информатизации образования //Информатика и образование. - 1990. - №1. - С.3-9.

UDC 37.01

Bagramova S.N.

Master's degree of pedagogical sciences
of the chair Methodology of Foreign Language Education
«7M01711-Training of foreign language teachers»
Kazakh Ablai khan University of International
Relations and World Languages,
Almaty, Kazakhstan.
e-mail: saule_2784@mail.ru

DIGITAL GAME BASED LEARNING IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Abstract. This article describes the digital game based learning process, including the benefits students attain from games and technology integration as well as suggestions for classroom implementation.

Keywords: Digital game –based learning, game-play, video games, traditional education, media literacy

Баграмова С.Н.,

магистр пед.наук
«7M01711-Подготовка педагогов иностранного языка»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: saule_2784@mail.ru

ЦИФРОВЫЕ ИГРЫ В ИНОЯЗЫЧНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: В этой статье рассматривается новый подход обучения ИЯ, а именно обучения иностранному языку посредством цифровых онлайн игр.

Ключевые слова: цифровые игры, видео –игры, медиаграмотность, игры в обучении ИЯ

Childhood is a time for
constructing the relationship between the world through play. (Brougere, 1999)
Students of the Net generation live in media saturated environments as they
spend an average of 6.5 hr per day engaged with
various media (Roberts, Foehr, & Rideout, 2005)

We have entered into a new era where computer technology is offering a large number of exciting new applications (Divaharan and Wong, 2003)[1]. According to Dennison et al. (1997), technology is affecting education in two harmonious ways. It is changing the content and methods that teachers use to instruct and is, at the same time, changing the methods by which students learn.

One of the innovative way to teach foreign language is digital games. The last decade has seen a phenomenal growth in digital game-based learning[2].

There is the ongoing research conducted by DGBL (Digital Game-Based Learning) proponents. In each decade since the advent of digital games, researchers have published dozens of essays, articles, and mainstream books on the power of DGBL—including, most recently, Marc Prensky's *Digital Game-Based Learning* (2001), James Paul Gee's *What Video Games Have to Teach Us about Learning and Literacy* (2003), Clark Aldrich's *Simulations and the Future of Learning: An Innovative (and Perhaps Revolutionary) Approach to e-Learning* (2004), Steven Johnson's *Everything Bad Is Good for You: How Today's Popular Culture Is Actually Making Us Smarter* (2005), Prensky's new book “*Don't Bother Me, Mom, I'm Learning!*”: *How Computer and Video Games Are Preparing Your Kids for 21st Century Success and How You Can Help!* (2006), and the soon-to-be-published *Games and Simulations in Online Learning: Research and Development Frameworks*, edited by David Gibson, Clark Aldrich, and Marc Prensky.

The significance of play in learning is strongly supported by established pedagogical theory (Hutt, Tyler, Hutt, & Christopherson, 1989; Piaget, 1962; Vygotsky, 1978).

Routine exercise is not conducive to update training material on the English lesson. Game - one of the most effective means for delivering the lesson. Modern teacher is free to teach English, not just using gaming technology, but also combine them with the latest multimedia features, which further improves the efficiency of training[3].

Educational games are games explicitly designed with educational purposes, or which have incidental or secondary educational value. Games are interactive play that teaches us goals, rules, adaptation, problem solving, interaction, all represented as a story. They give us the fundamental needs of learning by providing - enjoyment, passionate involvement, structure, motivation, ego gratification, adrenaline, creativity, social interaction and emotion. Use of educational games in the study of English children - is the most effective way to arouse their interest in learning and to maintain it for a long time. Of particular interest to students produce new games, so-called digital games[4].

In order to make a compelling argument for game-based learning, students must learn something from games that traditional education cannot provide. James Paul Gee and many other researchers argue that games follow several learning principles that make them better instruments for learning than the traditional classroom structure (Gee 2008). First, good learning allows a student to be a producer rather than a passive consumer of his own learning. In a typical classroom, a teacher lectures while students passively listen and take notes without context or application. However, games are interactive; that is, “when the player does something, the game does something back that encourages the player to act again” (Gee 2008). Their actions shape the game world around them, causing the player to reflect on their decisions and form hypotheses[5].

Clark (2009) explains that traditional education treats students as passive recipients while games allow them to be active members in their own education which allows for more self-directed, creative, and engaging learning. As players explore their game world, they also create memorable, rich experiences which can be used to retrieve and reflect upon knowledge. They are basically learning by doing, and this is also known as situated learning where “people learn through active experiences and critical interpretation of their experiences via personal reflection and interpersonal discussion” (Shute and Kim in press). Traditional classroom lectures rarely create these meaningful experiences without interactive or hands-on activities. Games use “stories, characters, and other environmental elements that produce a unique experience allowing them [players] to later recall addressed subject matter” (Clark 2009)[6].

Digital game-based learning (DGBL) is an instructional method that incorporates educational content or learning principles into video games with the goal of engaging learners. Applications of digital game-based learning draw upon the constructivist theory of education. Unlike traditional school books or educational films, games are interactive simulations, they can react and adapt to the player's reactions as an individual. Games motivate learning, because they motivate the players to challenge and finally win the game by learning skills that are required to master the game[7].

Linguist James Gee (2012) defines a digital game as being: “a play-based, well-designed, problem-solving experience meant to create motivation, engagement, and often creativity” and adds that “humans learn best from well-mentored, guided experience centered on interesting problems to solve, clear goals, copious feedback, and a relatively low cost for failure. This is what good games supply”. He as a teacher of English as foreign language, and an avid gamer, he has long been interested in using digital game-based learning (DGBL) with his students. For language learning, video games can be used in two ways:

1. Language is provided by the game *itself* during game-play, which learners must interact with in order to make progress in it (eg. reading/listening to information that gives back story or that informs you of immediate goals).

2. The game promotes language use *around* game-play, through pre-, while- and post-playing tasks (eg. a pre-playing discussion based on the topic of the game; a post-playing focus on form task based on happenings in the game – eg. the third conditional: “If she hadn't rung the bell, she wouldn't have ...”).

Modern theories of second language acquisition (SLA) state that language is learned by using it – more specifically, by making mistakes, noticing them (yours and others’), making the necessary changes to correct them and then using the language successfully without errors. For DGBL, the most complete source of input and output needed for SLA can be found in collaborative online games where a strong speaking and listening component exists alongside the need to read and write. However, it may be difficult to implement social-based online games in the classroom due to the absence of short, contained tasks, in addition to the often high technological requirements and experience necessary to play them. It is this last point – experience (or lack thereof) which keeps many teachers from experimenting with DGBL in the classroom – video games just look too complicated and many teachers feel completely out of their depth in their ability to play and relate to them in a classroom context. Granted, many modern games do have complex graphical user-interfaces and fiddly control mechanics which add a learning curve to the potential technical issues which may need to be resolved. However, not all video games look and behave the same[8].

According to research most students are not good readers . They do not have good reading habits They do not read outside of the classroom to practise reading fluency or for the simple pleasure of reading (neither in English, nor in other languages, Russian, Kazakh). James Gee has found the solution to this problem and overcome these barriers, and has realised that a genre of video game which is:

- Extremely interactive and more engaging to read than a standard text – thus, potentially a way for learners to improve their reading fluency
- Usable in the classroom and at home – the perfect tool for autonomous reading practice, possibly leading to an interest in reading for pleasure
- In line with modern principles of SLA, especially with regards to the ‘input/output hypotheses’ of Krashen (1985) and Swain (1995)
- An example of authentic material with a meaningful goal as per the communicative language teaching approach (CLT)
- A game where the totality of the game-play involves interacting directly with language, mostly through reading and writing
- A game perfectly suited for additional speaking and listening activities and grammar-focused activities through the implementation of pre-, while- and post-playing tasks designed around the content of the game
- Heavily dependent on problem-solving skills and a healthy imagination
- Completely text-based with natural language input and output. No confusing graphical interface, no complicated control schemes: a perfect primer to DGBL for language teachers, as they are experts in the domain of language, thus giving them a feeling of empowerment in a area where students often have the upper-hand.

A digital game is any game on a console, handheld device, smartphone, or computer, including browser games. It includes different genres and types, including simulation, augmented reality, and alternate reality games He also describes a game as two pieces: the actual game but also “the whole social system of interactions the players engage in inside (for multiplayer games) and around the game (sometimes called the meta-game)” (Gee 2011). Gee says this meta-game may be where actual learning occurs as players share strategies; ask and answer questions; build “mods” (modifications for the game’s design or graphics); research game algorithms; and create communities.

Simulations: Simulations “are generally defined as representing one symbol system through another” (Squire and Patterson 2010). For example, a pilot trainee might use a simulation to experience flying a helicopter, while a player in SimCopter will also fly a helicopter but will rescue or transport people to accrue money or points.

Augmented reality: “simulation that combines real surroundings with virtual simulated information to convey authenticity in large scale scientific investigations” (Klopfer 2005). Augmented reality - images produced by a computer and used together with a view of the real world.

An alternate reality game: Defined as a “game you play in real life and not in a virtual environment by using real life as a platform and transmedia to deliver the story” (McGonigal 2011). For example, Chore Wars turns household work into a quest where players earn virtual gold for completing different “missions” like cleaning the bathroom or taking out the trash.

Games can also be rich with learning and social activity. Top digital games like Mario Party, Brain Age and Wii Sports on the Nintendo’s Wii emphasize social play. Sid Meier’s Civilization3 is strategic and packed with history, challenging players to take on the role of Gandhi of India or Catherine of Russia and build their civilization. Civilization players must expand cities, manage trade relations, address food shortages, advance technology, and find resources to make sure their civilization survives the test of time. The Sims allows players to experience the constraints of a family budget and the difficulties of balancing a

job, social life, and hobbies. Roller Coaster Tycoon, a construction and management game, challenges players to design roller coasters under the constraints of physics.

While playing there are new media literacy developed:

New Media Literacy and its description:

Play Capacity to experiment with one's surroundings as a form of problem-solving.

Performance Ability to adopt alternative identities for improvisation and discovery.

Simulation Ability to interpret and construct dynamic models of real-world processes.

Appropriation Ability to meaningfully sample and remix media content.

Multitasking Ability to scan one's environment and shift focus as needed to salient details.

Distributed cognition Ability to interact meaningfully with tools that expand mental capacities.

Collective intelligence Ability to pool knowledge and compare notes with others toward a common goal.

Judgment Ability to evaluate the reliability and credibility of different information sources.

Transmedia navigation Ability to follow the flow of stories and information across multiple modalities.

Networking Ability to search for, synthesize, and disseminate information.

Negotiation Ability to travel across diverse communities, discerning and respecting multiple perspectives, and grasping and following alternative norms[8].

In conclusion we would like to say that using digital games in our Kazakhstani classes are challenging one and a good game can facilitate good learning due to its immediate feedback, adjustable difficulty and game play style. As we have analyzed digital game-based learning has already shown great potential for enriching the education of digital natives. Students must be challenged and taught critical 21st century skills, including system thinking, information synthesizing, technology literacy, and ingenuity. Games are promising vehicles for learning these skills, if educators be taught how to implement them effectively.

REFERENCES:

1. Divaharan, S., & Wong, P. (2003). Micro LESSONSTM: A tool to encourage student-centred learning. *Teaching and Learning*, 24,(1), 15-25
2. Barab, S. A., Gresalfi, M., & Arici, A. (2009). Why educators should care about games. *Educational Leadership*, Vol. 67 Issue 1, p. 76-80.
2. Gee, J.P. & D.W. Shaffer. (2010). Looking where the light is bad: Video games and the future of assessment. Epistemic Games Group Working Paper No. 2010-02. Madison: University of Wisconsin-Madison.
3. Gee, J. P. (2011). Reflections on empirical evidence on game and learning. Ed. S. Tobias & J. D. Fletcher. *Computer Games and Instruction* (p. 223-233). Charlotte, NC: Information Age Publishers.
4. Lin, G. H. C., Kung, T. W. T., Chien, S. C.(2011) *Computer Games Functioning as Motivation Stimulants* <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED528578.pdf>
5. Gee, J.P. (2008). 'Learning and games.' In: Salen, K. (Ed) *The Ecology of Games: Connecting Youth, Games, and Learning* (The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning). Cambridge, MA: The MIT Press
6. Clark, D. B., Nelson, B., Sengupta, P., & D'Angelo, C. M.(2009). Rethinking science learning through digital games and simulations: Genres, examples, and evidence. Paper commissioned for the National Research Council Workshop on Games and Simulations, Washington, DC.
7. Squire, K. (2011). *Video Games and Learning: Teaching and Participating Culture in the Digital Age*. New York: Teachers College Press.
8. *What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy* by James Paul Gee (Palgrave Macmillan, 2012). ISBN 978-1-4039-6169-3
<http://www.theswanstation.com/wordpress/tag/james-gee/>

Баймухамбет С.М.,

Магистрант

«7M01712-Подготовка педагогов иностранного языка»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: bskdlf122009@gmail.com

ФОРМИРОВАНИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ СТАРШИХ КЛАССОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МУЛЬТИМЕДИА КОНТЕНТА

Аннотация: Исследование оценивает эффективность использования видеоконтента с YouTube в программы обучения иностранным языкам для учащихся старших классов. Анализируется влияние видеоматериалов на владение языком и развитие коммуникативной компетенции, что крайне важно в условиях глобализации. В исследовании использовались количественные и качественные методы для анализа воздействия различных видов видеоконтента на лингвистические и культурные компетенции. Результаты показывают, что видео с YouTube значительно улучшают обучение языкам, повышая понимание на слух, расширяя словарный запас и мотивацию учащихся. Представлены рекомендации по интеграции видеоконтента в образовательную практику для повышения качества обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: Коммуникативная компетенция, образование по иностранным языкам, мультимедиа в образовании, видеоконтент, обучение языкам.

Baimukhambet S.M.,

Master student

«7M01712-Training of foreign language teachers»

Ablaikhan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: bskdlf122009@gmail.com

FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS USING MULTIMEDIA CONTENT

Abstract: This study assesses the effectiveness of using YouTube video content in foreign language education programs for high school students. It explores the impact of video materials on language proficiency and the development of communicative competence, crucial in today's globalized world. The research incorporates both quantitative and qualitative methods to analyze how different types of video content influence linguistic and cultural competencies. The findings suggest that YouTube videos significantly enhance language learning by improving listening comprehension, expanding vocabulary, and increasing student motivation. The study offers recommendations for integrating video content into educational practices to enhance the quality of foreign language education.

Keywords: Communicative competence, foreign language education, multimedia in education, video content, language learning.

Введение

В современном мире, где глобализация приводит к усилению межкультурного взаимодействия, иноязычная коммуникативная компетенция становится одним из ключевых навыков для успешной социальной и профессиональной деятельности. Важность развития этих навыков подчеркивается в работах многих исследователей, включая Кунанбаеву С.С., которая обосновывает необходимость интеграции современных методик в обучение иностранным языкам [1]. Интернет-ресурсы, особенно платформы вроде YouTube, предоставляют уникальные возможности для обогащения учебного процесса и доступа к аутентичным языковым материалам, что было исследовано Джусубалиевой Д.М. и другими [2].

Целью данного исследования является оценка эффективности использования видеоконтента с YouTube в образовательных программах по иностранным языкам. Исследование направлено на изучение влияния видеоматериалов на уровень владения языком у учащихся старших классов, а также на разработку методик интеграции видео в учебные планы. Согласно Четвериковой Л.И., интерактивные методы обучения, включая использование видео, могут значительно повышать мотивацию и усваивание материала учащимися, что делает данное исследование актуальным [3].

Эти цели требуют всестороннего подхода, включая анализ того, как различные виды видеоконтента влияют на развитие лингвистических и культурных компетенций учащихся, а также изучение лучших практик внедрения видео в учебный процесс. Результаты исследования могут стать основой для формулирования рекомендаций учебным заведениям, стремящимся использовать современные технологии для улучшения образовательного процесса и повышения качества иноязычного образования.

Обзор литературы

1. Коммуникативная компетенция

Коммуникативная компетенция описывает способность индивида использовать язык эффективно и адекватно в различных социальных контекстах. В работе Кунанбаевой С.С. подчеркивается, что современное иноязычное образование требует не только знания грамматики и лексики, но и умения коммуницировать, адаптируясь к культурным особенностям собеседника [1]. Эмади М. Ф. дополнительно указывает на важность стратегической компетенции, которая включает использование вербальных и невербальных средств для эффективного общения [4].

Различные методы и подходы, такие как коммуникативный подход, играют важную роль в обучении иностранным языкам. Попова Т. П. изучает, как практические задания и реальные коммуникативные ситуации влияют на развитие коммуникативных навыков [5]. Вербицкий А. А. также подчеркивает значение контекстуального обучения, где студенты учатся в ситуациях, максимально приближенных к реальным [6].

2. Использование мультимедиа в образовании

Мультимедиа в образовании предлагает широкий спектр возможностей для улучшения обучения. Джусубалиева Д.М. и её коллеги подчеркивают, что цифровые технологии могут улучшить доступ к образовательным ресурсам и повысить вовлеченность студентов [2]. Однако, Федотова Н. Н. указывает на потенциальные риски, такие как информационная перегрузка и снижение внимания к деталям обучения [7].

Видео-контент, особенно с платформ как YouTube, показывает большие перспективы в обучении языкам. Четверикова Л. И. исследует, как интерактивные видео могут способствовать лучшему усвоению материала благодаря визуальному и аудиальному восприятию [3]. Пешня И. С. добавляет, что видео способствуют развитию профессиональной компетенции за счет реалистичного представления профессиональных ситуаций [8].

Этот обзор литературы подчеркивает значимость интеграции теоретических знаний о коммуникативной компетенции и практического применения мультимедийных ресурсов в образовательный процесс. Он предоставляет основу для дальнейшего изучения влияния видео-контента на обучение иностранным языкам, особенно в контексте использования YouTube.

Методология

1. Описание исследовательских методов

Для достижения целей исследования применяются как количественные, так и качественные методы. Количественный анализ включает в себя статистическую обработку данных, полученных через стандартизированные тесты и анкетирование, чтобы оценить уровень владения иностранным языком учащихся и их мотивацию. Качественный анализ предполагает проведение интервью и групповых дискуссий для глубокого понимания восприятия учащимися видеоконтента и их личного опыта в процессе обучения.

Коммуникативная компетенция оценивается на основе интегрированных языковых заданий, которые включают в себя понимание речи на слух, говорение, чтение и письмо. Используются такие инструменты, как стандартизированные тесты (например, IELTS или TOEFL для оценки языкового уровня) и специализированные шкалы оценки, разработанные для измерения умения адекватно реагировать на коммуникативные ситуации в соответствии с культурными и контекстуальными аспектами общения.

2. Выборка

Выборка состоит из учащихся старших 10 классов общеобразовательных школ, выбранных на основе географического разнообразия и различного уровня владения иностранным языком. Возраст участников колеблется от 15 до 17 лет. Выборка представлена равным числом мальчиков и девочек для обеспечения половой репрезентативности.

Для выбора видеоматериалов на YouTube используются следующие критерии:

✓ **Образовательное содержание:** Видео должно содержать ясные образовательные компоненты, соответствующие учебной программе по иностранным языкам.

✓ **Доступность и понимание:** Контент должен быть доступен для учащихся соответствующего возраста и уровня знаний.

✓ **Культурная адекватность:** Видео должно учитывать культурные особенности и избегать содержания, которое может быть неприемлемым или оскорбительным для международной аудитории.

✓ **Педагогическая ценность:** Видео должно способствовать развитию критического мышления, аналитических навыков и способствовать активному обучению.

Каждое видео оценивается группой экспертов, включая учителей иностранных языков и методистов, для гарантии его соответствия установленным критериям. Этот процесс обеспечивает, что выбранный видеоконтент максимально эффективен для достижения учебных целей.

Результаты

1. Анализ данных

Проведение статистической обработки данных было направлено на оценку улучшения иноязычной коммуникативной компетенции учащихся после использования образовательных видео с YouTube. Использовались методы дескриптивной статистики для анализа средних значений и стандартных отклонений, а также t-тесты для сравнения результатов до и после экспериментов. Результаты показали статистически значимое улучшение в уровне владения иностранным языком, особенно в понимании на слух и разговорной практике.

Анализ результатов показал, что видео с YouTube значительно способствовали повышению мотивации и интереса учащихся к изучению языка. Видео, демонстрирующие реальное использование языка в натуральных контекстах, помогли учащимся лучше понимать культурные нюансы и усваивать идиоматические выражения. Эти результаты согласуются с теориями активного обучения и визуального восприятия, подчеркивая важность мультимедийных ресурсов в образовательном процессе.

2. Примеры успешной интеграции видео с YouTube

Один из примеров успешного использования видео — интеграция коротких фильмов и документальных видеороликов в уроки иностранного языка. Эти видео использовались для введения новых тем, стимулирования обсуждений и развития критического мышления учащихся. Например, видеоролики о путешествиях позволили учащимся исследовать культурные особенности разных стран, а затем обсуждать их на иностранном языке, что способствовало улучшению языковых навыков и культурного осознания.

Отзывы учащихся и преподавателей были в целом положительными. Учащиеся отмечали, что видео делали учебный процесс более интересным и понятным, а также помогали им лучше запоминать и понимать учебный материал. Преподаватели подчеркивали, что видео стали ценным ресурсом для разнообразия методик преподавания и предоставляли удобный способ демонстрации практического применения языка в различных ситуациях.

Эти результаты и отзывы подтверждают значимость и эффективность использования видеоконтента с YouTube в процессе обучения иностранным языкам, предоставляя учащимся не только знания, но и мотивацию к дальнейшему изучению.

Обсуждение

1. Влияние YouTube-контента на иноязычную коммуникативную компетенцию

Использование видео с YouTube оказывает значительное влияние на все аспекты языковых навыков: аудирование, говорение, чтение и письмо. Видеоматериалы, демонстрирующие живую речь носителей языка, помогают улучшить понимание на слух и расширяют словарный запас учащихся. При этом активные задания, связанные с обсуждением просмотренных видео, стимулируют развитие устной речи и способность к аргументации. Анализ показывает, что видео также могут быть эффективно использованы для развития навыков чтения и письма, когда учащиеся работают с субтитрами или выполняют письменные задания на основе просмотренного контента.

2. Проблемы и ограничения

Одной из основных технических проблем является необходимость наличия стабильного интернет-соединения и технически оборудованных аудиторий, что может быть сложно в некоторых образовательных учреждениях. Кроме того, методологические трудности включают подбор контента, который точно соответствует учебным целям и уровню владения языком учащихся. Также существует риск того, что чрезмерное использование видеоматериалов может отвлекать учащихся от других важных аспектов обучения, таких как развитие навыков критического мышления и самостоятельного изучения.

3. Теоретические и практические импликации

Исследование подтверждает и расширяет существующие теории об обучении иностранным языкам, демонстрируя, как мультимедийные ресурсы могут эффективно влиять на развитие коммуникативных навыков. Это подчеркивает важность интеграции новых медиа в традиционные образовательные практики и предоставляет эмпирические данные о положительном влиянии видео на мотивацию и обучение студентов.

На основе полученных данных можно рекомендовать следующие подходы для оптимизации использования YouTube в образовательных целях:

- **Курирование контента:** Систематический подбор видеоматериалов, которые соответствуют учебным целям и уровню языковой подготовки учащихся.
- **Интеграция с учебным планом:** Четкое включение видео в учебный план с определением конкретных учебных задач, которые должны быть достигнуты с помощью каждого видео.
- **Обучение медиаграмотности:** Развитие у учащихся навыков критического анализа медиаконтента, что повышает их способность самостоятельно выбирать и использовать образовательные ресурсы в интернете.

Эти рекомендации предназначены для помощи образовательным учреждениям в эффективном использовании видео для достижения образовательных целей и улучшения качества обучения иностранным языкам.

Заключение

1. Основные выводы исследования

Исследование подтвердило значительное влияние использования видео-контента с YouTube на улучшение иноязычной коммуникативной компетенции учащихся старших классов. Ключевыми результатами стали улучшение понимания на слух, расширение лексического запаса и усиление мотивации к изучению иностранного языка. Видеоматериалы способствовали не только улучшению языковых навыков, но и обогащению культурных знаний учащихся, что является неотъемлемой частью коммуникативной компетенции.

Важным аспектом является также повышенная вовлеченность учащихся в учебный процесс благодаря интересному и динамичному видеоконтенту. Видео с YouTube позволили визуализировать абстрактные языковые концепции и предоставили возможность для более активного и практического обучения.

2. Перспективы дальнейших исследований

На основе полученных данных можно выделить несколько направлений для дальнейших исследований. Во-первых, необходимо изучить долгосрочные эффекты использования видео на YouTube в образовательных целях, чтобы оценить стойкость и устойчивость приобретенных языковых навыков. Во-вторых, важно провести сравнительный анализ различных типов видеоматериалов, чтобы определить, какие из них наиболее эффективны для различных аспектов языкового обучения.

Кроме того, предложено расширить исследование, включив в него учащихся с разным уровнем начальной языковой подготовки и из различных культурных контекстов, что позволит углубить понимание универсальности и адаптируемости видео-контента в глобальном масштабе. Также актуальным остается изучение влияния видеоконтента на развитие критического мышления и медиаграмотности учащихся.

Эти направления могут способствовать разработке более целенаправленных и эффективных образовательных стратегий, оптимизируя использование мультимедийных ресурсов для обучения иностранным языкам и повышения образовательных стандартов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. – Алматы, 2019. – 339 с.
2. Джусубалиева Д.М., Мынбаева А.К., Сері Л.Т. Цифровые технологии в иноязычном образовании. Дистанционное обучение: Учебно-методическое пособие. Издательство «Полилингва» Казахского университета международных отношений и мировых языков им. Абылай хана. – Алматы, 2019. – 272 с.
3. Четверикова, Л. И. Интерактивные формы и методы преподавания английского языка. Новые производственные технологии в преподавании иностранных языков в средней школе и колледже, 137-141.-2021.

4. Эмади, М. Ф.. Формирование коммуникативной компетентности будущих учителей английского языка в системе иноязычного образования Ирана (неопубликованная кандидатская диссертация). Магнитогорский государственный университет, Магнитогорск, Российская Федерация.-2019.

5. Попова, Т. П. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции школьников 1 курса заочного отделения языкового вуза (английский язык: приложения) (Неопубликованная кандидатская диссертация). Нижегородский государственный лингвистический университет, Нижний Новгород, Российская Федерация.-2021.

6. Вербицкий, А. А. Компетентностный подход и теория контекстуального обучения: Материалы четвертой сессии методологического семинара 16 ноября 2004 г. Москва, М.: Исследовательский центр качества подготовки кадров.-2021.

7. Федотова, Н. Н.. Профессиональный потенциал выпускников. Человеческие ресурсы, 1(2), 14-16.-2021.

8. Пешня, И. С. Интерактивные технологии обучения как инструменты формирования профессиональной компетенции школьника военизированного учебного заведения. Иркутск.-2022.

9. Морозова, А. Л.. Педагогические основы развития иноязычной коммуникативной компетенции школьников неязыковых факультетов педагогического вуза (неопубликованная кандидатская диссертация). Томский государственный университет, Томск, Российская Федерация.-2021.

10. Зимняя, И. А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата образования. Высшее образование сегодня, 5, 35-41.-2022.

11. Андриенко А. С.. Профессиональное развитие иноязычной коммуникативной компетенции школьников технического колледжа на основе кредитно-модульной технологии обучения (неопубликованная кандидатская диссертация). Южный федеральный университет. Москва -2019.

UDC 378.14

Бегимбайева М.Г.

m.p.s., senior lecturer

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan,

e-mail: bissenbina.maral@gmail.com

**BENEFITS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LEARNING LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES (LSP)
(Aviation English)**

Abstract

In today's fast-paced world, the integration of technology has revolutionized various aspects of education, and one of the most significant impacts can be seen in language learning. Artificial Intelligence (AI) has emerged as a game-changer in the field of education, offering a myriad of benefits to both students and educators. This paper explores the benefits of AI in the context of Language for Specific Purposes (LSP), focusing particularly on Aviation English. The International Civil Aviation Organization (ICAO) has recognized the importance of Aviation English and established language proficiency requirements for pilots and air traffic controllers. Through a review of existing literature and a case study analysis, this paper elucidates the advantages AI brings to LSP learning, including personalized learning experiences, enhanced engagement, real-time feedback, and performance analytics. Additionally, the challenges and future prospects of AI integration in aviation English training are discussed, underscoring the potential for AI to revolutionize language learning methodologies in specialized domains.

Key words: Education technology, ICAO, artificial intelligence, ChatGPT, LSP, Aviation English, case study technology, curriculum.

Бегимбаева М.Г.

м.п.н., старший преподаватель

¹ КазУМОиМЯ имени Абылай хана,

Алматы, Казахстан

e-mail: bissenbina.maral@gmail.com

**ПРЕИМУЩЕСТВА ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА ПРИ ИЗУЧЕНИИ ЯЗЫКА
ДЛЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ (LSP)
(Авиационный английский)**

Аннотация. В современном быстро меняющемся мире интеграция технологий произвела революцию в различных аспектах образования, и одно из наиболее значительных последствий этого можно увидеть в изучении языков. Искусственный интеллект (ИИ) изменил правила игры в сфере образования, предлагая множество преимуществ как студентам, так и преподавателям. В этой статье рассматриваются преимущества ИИ в контексте изучения языка для специальных целей (LSP), уделяя особое внимание авиационному английскому. Международная организация гражданской авиации (ИКАО) признала важность авиационного английского языка и установила требования к владению языком для пилотов и авиадиспетчеров. На основе обзора существующей литературы и анализа конкретных примеров в этой статье рассматриваются преимущества, которые искусственный интеллект привносит в обучение LSP, включая персонализированный опыт обучения, повышенную вовлеченность, обратную связь в режиме реального времени и аналитику производительности. Кроме того, обсуждаются проблемы и перспективы интеграции искусственного интеллекта в обучение авиационному английскому, что подчеркивает потенциал искусственного интеллекта для революционного изменения методик изучения языка в специализированных областях.

Ключевые слова: Образовательная технология, ICAO, искусственный интеллект, ChatGPT, LSP, авиационный английский, технология case study, учебный план.

Language proficiency is crucial in aviation, where effective communication among pilots, air traffic controllers, and other aviation personnel is paramount for safe operations. English serves as the universal language of aviation, yet achieving proficiency, particularly in specialized contexts, poses challenges for non-native speakers. Compliance with ICAO language proficiency standards helps maintain a high level of competence and professionalism, contributing to safer skies [1]. Traditional language learning methods often fall short in addressing the unique linguistic demands of the aviation industry. However, the advent of Artificial Intelligence (AI) offers promising solutions to enhance Language for Specific Purposes (LSP) learning, particularly in domains like Aviation English. According to Aldosari AI is characterized as an intelligent program capable of executing different tasks and activities. For example, learners can seek assistance from AI-powered tools for academic and independent study and can provide any required information and materials [2]. Additionally, numerous AI-assisted language learning tools are accessible on computers and mobile devices, supporting individuals in improving language learning skills. For instance, ChatGPT, which is an AI-assisted tool, can help to provide well-organized sentences and texts, contribute to individuals' language achievements in general (grammar, vocabulary, pronunciation and etc.).

The wide range of AI in LSP learning can be implemented in order to prepare future teachers of Aviation English, which facilitates the process in the learning this language [3].

1. Personalized learning experiences: AI-powered language learning platforms can adapt to the individual needs and proficiency levels of learners. Through machine learning algorithms, these platforms can tailor instructional content, exercises, and assessments to match the learner's pace and learning style, optimizing the effectiveness of language acquisition.

2. Enhanced engagement: Interactive AI-driven simulations and virtual environments provide immersive learning experiences, allowing learners to practice real-world communication scenarios in a safe and controlled setting. Gamification elements further enhance engagement, motivating learners to actively participate and persist in their language learning journey.

3. Real-time feedback: AI-enabled language learning tools offer instantaneous feedback on pronunciation, grammar, and vocabulary usage. By leveraging speech recognition and natural language processing technologies, these tools can identify errors and provide corrective feedback in real time, enabling learners to improve their linguistic accuracy and fluency iteratively.

4. Using Case study: AI integration in Aviation English training: This section presents a case study illustrating the implementation of AI technology in Aviation English training programs. Utilizing AI-driven language learning platforms, aviation personnel undergo targeted training modules tailored to their roles and communication requirements. Interactive simulations simulate realistic aviation scenarios, allowing learners to practice communication skills in contexts such as radio telephony, emergency procedures, and cockpit interactions. Real-time feedback and performance analytics enable instructors to monitor learners' progress and customize instruction accordingly, ultimately enhancing their proficiency in Aviation English.

Despite the numerous benefits, integrating AI into LSP learning poses certain challenges, including technological barriers, data privacy concerns, and the need for pedagogical adaptation. Furthermore, the efficacy of AI-driven language learning tools may vary depending on factors such as learner motivation, access to technology, and instructional design. However, ongoing advancements in AI technologies, coupled with collaborative efforts between educators, technologists, and industry stakeholders, hold promise for addressing these challenges and unlocking the full potential of AI in LSP learning. Future research directions may explore hybrid approaches combining AI with human instruction, as well as the development of AI models specifically tailored to the linguistic nuances of specialized domains like aviation.

Here are several ideas on how AI can be utilized to prepare future teachers of Aviation English [4]:

AI-driven Curriculum development:

- Develop AI algorithms to analyze industry-specific communication needs within aviation.
- Use AI to curate and update teaching materials, ensuring alignment with current aviation terminology, procedures, and communication protocols.
- Incorporate adaptive learning algorithms to tailor curriculum content based on individual teacher candidates' strengths, weaknesses, and learning styles.

Virtual training Environments:

- Create immersive virtual environments simulating aviation scenarios for teacher training.
- Utilize AI-powered speech recognition and natural language processing to provide real-time feedback on pronunciation, grammar, and vocabulary usage.
- Implement interactive simulations of cockpit interactions, air traffic control communications, and emergency procedures, allowing teacher candidates to practice authentic communication in a risk-free setting.

AI powered language assessment:

- Develop AI-driven assessment tools to evaluate teacher candidates' proficiency in Aviation English.
- Use machine learning algorithms to analyze spoken and written language samples, assessing linguistic accuracy, fluency, and comprehension.
- Provide detailed performance analytics to identify areas for improvement and track progress over time.

Personalized Teacher training programs:

- Design AI-enabled platforms to offer personalized teacher training programs tailored to individual needs and career goals.
- Incorporate AI-driven recommendation systems to suggest supplementary resources, tutorials, and learning activities based on identified learning gaps.
- Utilize adaptive learning algorithms to dynamically adjust the difficulty level of training exercises based on teacher candidates' proficiency levels and learning objectives.

AI-assisted Mentorship:

- Implement AI-powered mentorship systems to provide guidance and feedback to teacher candidates throughout their training journey.
- Utilize chatbots or virtual assistants to answer questions, provide pedagogical advice, and offer support on demand.
- Use sentiment analysis and natural language processing to assess teacher candidates' interactions with students and provide constructive feedback on communication strategies and teaching practices.

Conclusion

In conclusion, the integration of Artificial Intelligence holds immense potential to revolutionize Language for Specific Purposes (LSP) learning, particularly in domains such as Aviation English. By offering personalized learning experiences, enhancing engagement, providing real-time feedback, and leveraging performance analytics, AI-driven language learning platforms address the unique linguistic

demands of specialized industries while improving learning outcomes for participants. While challenges exist, ongoing advancements in AI technologies offer promising avenues for enhancing the effectiveness and accessibility of LSP learning programs in the aviation sector and beyond.

REFERENCES

1. <https://www.aviationfile.com/the-importance-of-aviation-english/>
2. Aiyed M Aldosari. The Future of Higher Education in the Light of Artificial Intelligence Transformations. - International Journal of Higher Education. – 9 (3), 2020.
3. Ling Wei. Artificial intelligence in language instruction: impact on English learning achievement, L2 motivation, and self-regulated learning. – Front. Psychol.14:1261955. - 2023
4. Wayne Holmes, Charles Fadel and Maya Bialik. Artificial Intelligence in Education. Promises and Implications for Teaching and Learning. - March, 2019.-P. 265-267.

УДК 004.838.3

Елеусизова Г.С.,
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ
және ӘТУ университетінің
“Білім беруді кәсіби цифрландыру”
кафедрасының аға оқытушысы
Алматы, Қазақстан
e-mail: gulzhansabitovna@gmail.com

Хасенова А.С.,
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
«6B04101-Халықаралық бизнес» мамандығы студенті
Алматы, Қазақстан
e-mail: justpeople.d@gmail.com

ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Түйін: Бұл мақалада автор 21 ғасырдағы заманауи тенденциялар мен жаңа технологияларды даму мүмкіндіктері сияқты тақырыптарды қарастырады.

Тірек сөздер: Жасанды интеллект, білім беру, қашықтықтан оқыту, білім беру бағдарламалар.

Білім берудегі қазіргі тенденциялар қазіргі білім беру жүйесін қалыптастыратын және адамдардың оқуына әсер ететін өзгерістерді, тенденцияларды және инновацияларды білдіреді. Бұл тенденциялар технологияның қарқынды дамуымен, қоғамдағы өзгерістермен, жаңа педагогикалық зерттеулер мен әдістемелердің пайда болуымен байланысты.

Негізгі тенденциялардың бірі технологияның оқу-тәрбие үрдісіне кіріктірілуі. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) дамуымен білім беру қолжетімді, интерактивті және тиімді бола түсуде. Бұған білім беру мақсатында компьютерлерді, интернетті, мультимедиялық материалдарды, бұлтты технологияларды, виртуалды және толықтырылған шындықты пайдалану кіреді. Екінші бір маңызды тенденция білім беруді дербестендіру болып табылады. Әрбір оқушыға жеке көзқарасқа ұмтылу оқушының ерекшелігін, оның қызығушылығын, дайындық деңгейі мен материалды меңгеру қарқынын ескеретін бірегей білім беру бағдарламаларын құруды білдіреді. Бұған оқыту деректерін талдай алатын және әрбір оқушының қажеттіліктеріне жауап бере алатын бейімделу технологияларын, оқыту алгоритмдері мен жүйелерін пайдалану кіреді.

Үшінші маңызды тенденция – сыни тұрғыдан ойлау, шығармашылық есептерді шешу, коммуникация сияқты болашақтың дағдыларын дамытуға баса назар аудару, ынтымақтастық және цифрлық сауаттылық. Білім беру енді жай ғана білімді берумен шектелмейді және тез өзгеріп жатқан әлемге сәтті бейімделу үшін қажетті құзыреттіліктерді дамыту құралына айналады. Тағы бір маңызды тенденция – пәнаралық оқытуға және білімді әртүрлі контексте қолдануға баса мән беру. Бұл студенттерге әртүрлі пәндер мен білім салаларының арасындағы байланысты көруге, сондай-ақ нақты мәселелер мен мәселелерді шешуде алған білімдерін практикада қолдануға мүмкіндік береді. Критериалды бағалау технологиясы оқушы бойындағы үрейленуді басады және мұғалімді «төрешілік» қызметінен босатып, оқушы бойында өзін-өзі бағалау, өз ісәрекетіне баға беру, жауапкершілік қабілетінің дамуына ықпал етеді. [1]

Сонымен қатар өмір бойы білім алуға (өмір бойы білім алуға) қызығушылықтың артып келе жатқанын атап өткен жөн. Оқу мектептегі немесе университеттегі кезеңмен шектелуді тоқтатады және адамның бүкіл өмірінде жалғасатын үздіксіз процеске айналады. Бұл кез келген жаста және өмірдің кез келген кезеңінде жаңа білім, білік және дағдыларды меңгеру мүмкіндігін білдіреді. Осылайша, білім берудегі заманауи тенденциялар білім сапасын арттыруға, қазіргі заманғы талаптарға бейімделуге және қазіргі заманғы жаңа білімге бейімделуге бағытталған өзгерістердің кең ауқымын қамтиды. Білім, дағдылар мен икемділік табысты өмір мен мансаптың негізгі құрамдастарына айналатын болашақ үшін. Осыған сүйене отырып, бізде бірнеше тақырыптар бар: жасанды интеллект, компьютерлік лингвистика және қашықтықтан оқыту. Осы тақырыптардың барлығын қарастырып, ашып көрейік.

Жасанды интеллект (AI) - адам интеллектіне еліктей алатын жүйелер мен бағдарламаларды жасаумен айналысатын информатика саласы. Жасанды интеллекттің мақсаты – компьютерлерге үлгіні тану, мәтінді талдау, шешім қабылдау, тәжірибеден үйрену және т.б. сияқты интеллектуалды қабілеттерді қажет ететін тапсырмаларды орындауға мүмкіндік беретін алгоритмдер мен модельдерді жасау.

Жасанды интеллекттегі негізгі тәсілдерге мыналар жатады:

Машиналық оқыту: бұл компьютерлік жүйелер деректерден үйренетін, үлгілерді анықтайтын және оқытылған үлгі негізінде шешім қабылдайтын тәсіл. Машиналық оқыту нейрондық желілер, шешім ағаштары, тірек векторлық машиналар және т.б. сияқты әртүрлі әдістерді пайдаланады.

Табиғи тілді өңдеу (NLP): жасанды интеллекттің бұл саласы табиғи тілді талдай алатын, түсінетін және жасай алатын жүйелерді әзірлеумен айналысады. Мұндай жүйелерге мысал ретінде дауыстық көмекшілер, автоматты аударма жүйелері, мәтін анализаторлары және т.б.

Компьютерлік көру: бұл компьютерлерге суреттер мен бейнелерді талдауға және түсінуге мүмкіндік беретін AI бағыты. Компьютерлік көру жүйелері нысандарды, беттерді тану, медициналық кескіндерді талдау, автономды көліктерді басқару және т.б. үшін пайдаланылады.

Робототехника: бұл салада смарт роботтар мен автоматтандырылған жүйелерді жасау үшін жасанды интеллект технологиялары қолданылады. AI роботтары құрастыру мен өндіруден бастап тұрмыстық процестер мен медициналық операцияларды басқаруға дейінгі әртүрлі тапсырмаларды орындауға қабілетті.

Сараптамалық жүйелер: бұл медицина, қаржы, инженерия және т.б. сияқты мамандандырылған салаларда шешім қабылдау үшін білім базасы мен логиканы пайдаланатын жүйелер. Сараптамалық жүйелер ақпаратты талдап, ұсыныстар беріп, тәжірибе мен білімге негізделген шешім қабылдауға көмектесе алады.

Қасым-Жомарт Тоқаев жасанды интеллектінің мүмкіндіктері туралы үкімет жасанды интеллектіні дамыту ісіне баса назар аударуға тиіс. Жасанды интеллектінің мүмкіндіктерін толық пайдалансақ, білім экономикасына тың серпін береміз деп, алға көптеген жоспарлар берді.[2]

Жасанды интеллект медицина мен қаржыдан бастап автомобиль өнеркәсібі мен ойын-сауыққа дейінгі әртүрлі салаларда кеңінен қолданылады. Ол процестерді жақсартады, шешімдерді оңтайландырады және жаңа мүмкіндіктер жасайды, тиімділік пен инновацияны арттырады.

Компьютерлік лингвистика – табиғи тілді (мәтінді, сөйлеуді) өңдеуге және лингвистикалық деңгейде адамдармен өзара әрекеттесуге қабілетті компьютерлік жүйелерді әзірлеу және жетілдіру үшін лингвистика мен информатиканың білімдері мен әдістерін біріктіретін ғылыми-зерттеу және практикалық қолдану саласы. Негізгі аспектілерінен есептеу лингвистикасына мыналар жатады: Автоматты аударма: мәтіндерді немесе сөйлеуді бір тілден екінші тілге аударуға қабілетті жүйелерді дамыту. Бұл статистикалық модельдерді, нейрондық желілерді және мәтінді өңдеу мен талдаудың басқа әдістерін қолдануды қамтуы мүмкін. Сөйлеуді тану: адам сөзін танитын және түсіндіре алатын жүйелерді құру, оны мәтіндік пішінге түрлендіру немесе командалық әрекеттерді орындау. Мәтінді құру: әзірлеу алгоритмдері және берілген ережелер немесе оқытылған деректер негізінде мәтіндік материалдарды құру үлгілері. Бұл автоматтандырылған түйіндемелерді жасау, жаңалықтар мақалаларын жасау және басқа тапсырмаларды қамтуы мүмкін. Мәтінді талдау: мәтінді әртүрлі деңгейлерде талдай алатын жүйелерді әзірлеу, соның ішінде синтаксис, семантика, сезім және т.б. Бұл, мысалы, мәтіндерден ақпаратты автоматты түрде алу, түйінді сөздерді анықтау, мәтіндерді жіктеу және басқа да тапсырмаларды орындау үшін қолданылады. Интерактивті жүйелер: адамдармен табиғи тілде әрекеттесе алатын, сұрақтарға жауап беретін, командаларды орындайтын және интеллектуалды қолдау көрсете алатын жүйелер құру. Компьютерлік лингвистикада ақпараттық технологиялар, машиналық оқыту, білім беру, медицина, БАҚ және т.б. сияқты әртүрлі салаларда маңызды рөл атқарады. Оның дамуы қазіргі ақпараттық қоғамда үлкен маңызға ие лингвистикалық ақпаратпен жұмыс істеудің тиімді және ыңғайлы құралдарын жасауға мүмкіндік береді.

Қашықтықтан оқыту – бұл студенттер мен мұғалімдер бір-бірінен қашықтықта орналасатын және ақпарат алмасу, сабақтар өткізу және оқу тапсырмаларын орындау үшін әртүрлі технологияларды пайдаланатын оқыту түрі. Ол интернет, пошта, телефон, бейнеконференция және басқа да байланыс құралдары арқылы жүзеге асырылады. Қашықтан оқытудың негізгі сипаттамалары: Оқу процесіндегі икемділік: оқушылар материалды физикалық күшке байланбай, өздеріне ыңғайлы уақытта және жерде оқи алады. оқу орнында болуы. Бұл әсіресе жұмыс істейтін немесе басқа да міндеттері бар адамдар үшін ыңғайлы. Барлығы үшін қолжетімділік: қашықтықтан оқыту әртүрлі географиялық аймақтардағы адамдарға, мүмкіндігі шектеулі адамдарға және белгілі бір себептермен дәстүрлі оқу орындарына бара алмайтындарға білім алуға мүмкіндік береді. Технологияны пайдалану: қашықтан оқыту үдерісінде бейнеконференция, электронды кітаптар, интерактивті онлайн платформалар сияқты әртүрлі технологиялар кеңінен қолданылады, бұл оқу үдерісін интерактивті және қызықты етеді. Жеке әдіс: білім беру бағдарламалары мен тапсырмаларды бейімдеу мүмкіндігінің арқасында, қашықтықтан оқыту әр оқушыға оның оқу қарқыны мен оқу ерекшеліктерін ескере отырып, жеке көзқараспен қарауға мүмкіндік береді. Тиімділік және нәтижелік: көптеген зерттеулер қашықтықтан оқыту тиімді және кейбір жағдайларда дәстүрлі оқыту әдістерінен де жоғары болуы мүмкін екенін көрсетеді. Бұл студенттердің оқу үдерісін өз бетінше басқара алуына және білімді игеру үшін әртүрлі интерактивті әдістерді қолдана білуіне байланысты. Қашықтықтан оқыту білім беру мен кәсіптік оқытудан бастап корпоративтік оқыту мен біліктілікті арттыруға дейінгі әртүрлі салаларда белсенді түрде қолданылады. Ол технологияның дамуы мен білім беру саласындағы өзгерістерге байланысты танымал және қолжетімді болып келеді.

Қазіргі әлем өмірдің әртүрлі салаларында, соның ішінде білім беруде елеулі өзгерістер енгізетін технологиялардың қарқынды дамуын бастан кешіруде. Бұл мақалада заманауи білім беруді анықтайтын үш негізгі тенденция қарастырылады: жасанды интеллектті (AI) пайдалану, компьютерлік лингвистика және қашықтықтан оқыту. Жаңартылған білім беру мазмұнының басты ерекшелігінің бірі сабақта шығармашылық ойлау дағдысын дамыту. [3]

Заманауи білім беру технологияның қарқынды дамуының әсерінен елеулі өзгерістерге ұшырауда. Білім берудегі заманауи тенденцияларды анықтайтын үш негізгі бағытқа жасанды интеллектті (AI) пайдалану, есептеу лингвистикасының дамуы және қашықтықтан оқытудың өркендеуі жатады. Бұл мақалада осы тенденциялардың қазіргі білім беру тәжірибесіне әсері, сондай-ақ олардың болашаққа деген көзқарасы қарастырылады. Білім берудегі жасанды интеллект деген не екенін тағы қарастырайық. Жасанды интеллект білім беру үдерістерінде барған сайын сұранысқа ие болуда. AI жүйелері жекелендірілген білім беру бағдарламаларын құру арқылы оқушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімделе алады. Сондай-ақ AI оқыту деректерін талдау үшін пайдаланылады, бұл оқыту әдістемесін жақсартуға және студенттердің үлгерімін бағалауға мүмкіндік береді. Жасанды интеллект білім берудің әртүрлі салаларына еніп, оқу үдерісін дербестендіруді, оқыту әдістемесін жетілдіру үшін мәліметтерді талдауды және әкімшілік процестерді автоматтандыруды қамтамасыз етеді. Жасанды интеллектті қолданудың негізгі бағыттарының бірі - әрбір оқушының жеке қажеттіліктері мен оқу ерекшеліктерін ескере отырып, жеке білім беру жолдарын құру үшін интеллектуалды жүйелерді дамыту. Мұндай жүйелер оқу деректерін талдай алады және студенттерге жекелендірілген тапсырмаларды, оқу материалдарын және бағалау әдістерін ұсына алады.

Сонымен қатар, жасанды интеллект білім беру ұйымдарындағы әкімшілік процестерді оңтайландыру үшін қолданылады, мысалы, сабақ кестесін автоматтандыру, өтініштер мен құжаттарды рәсімдеу, басқарушылық шешімдер қабылдау үшін деректерді талдау.

Компьютерлік лингвистика және оның рөлі. Есептеу лингвистикасы қазіргі білім беруде маңызды рөл атқарады. Ол автоматтандырылған аударма, мәтінді талдау және тілдік деректерді өңдеу құралдарын әзірлеуді қамтамасыз етеді. Есептеу лингвистикасының арқасында тілдерді үйренуге және коммуникативтік дағдыларды дамытуға арналған тиімді онлайн платформалар жасалуда. Компьютерлік лингвистика және оның білімге қосқан үлесі. Компьютерлік лингвистика заманауи білім беру технологияларын, әсіресе тілдерді оқыту саласын дамытуда шешуші рөл атқарады. Машиналық оқыту және табиғи тілді өңдеу (NLP) алгоритмдерін әзірлеудің арқасында оқу үдерістерін автоматтандыру және студенттердің тілдік дағдыларын бағалау үшін тиімді құралдар жасалуда. Компьютерлік лингвистика бағдарламалары грамматиканы, айтылымды және мәтінді түсінуді автоматтандырылған тексеру мүмкіндігімен интерактивті онлайн шет тілі курстарын әзірлеуге мүмкіндік береді. Мұндай платформалар студенттерге тілдік дағдыларды өздеріне ыңғайлы түрде жаттықтыруға және нақты уақыт режимінде кері байланыс алуға мүмкіндік береді.

Қашықтықтан оқыту және оның артықшылықтарын қарастырып шығайық. Қашықтықтан оқыту технологиялық инновациялардың арқасында кең таралған және тиімді бола түсуде. Ол оқу үдерісінде икемділікті қамтамасыз етеді, әлемнің кез келген нүктесінен білім алуға және жеке оқу

кестесіне бейімделуге мүмкіндік береді. Бұл, әсіресе, ұтқырлық пен қолжетімділік шешуші рөл атқаратын заманауи қоғамға қатысты. Қашықтықтан оқыту: артықшылықтары мен қиындықтары. Қашықтықтан оқыту технологиялық жетістіктердің арқасында барған сайын танымал және қолжетімді болып келеді. Оқытудың бұл түрі студенттерге географиялық қашықтығын немесе жеке жағдайларын ескере отырып, әлемнің кез келген нүктесінен білім алуға мүмкіндік береді. Қашықтықтан оқытудың негізгі артықшылықтарының бірі оның икемділігі болып табылады: студенттер материалдарды зерделеу және онлайн сабақтарға қатысу үшін өздеріне ыңғайлы уақытты таңдай алады. Дегенмен, қашықтықтан оқыту сонымен қатар сапалы онлайн платформаны қамтамасыз ету, студенттерді виртуалды ортада қолдау және материалдарды өз бетінше оқуға ынталандыру қажеттілігі сияқты қиындықтарға тап болады.

Қазіргі тенденциялардың білімге әсері. Жасанды интеллектті пайдалану, есептеу лингвистикасының дамуы және қашықтықтан оқытудың өркендеуі сияқты білім берудегі заманауи тенденциялар білім беру тәжірибесіне айтарлықтай әсер етеді. Олар оқыту әдістеріндегі инновацияларға, білім сапасын арттыруға және барлығына білімге қолжетімділікті арттыруға ықпал етеді.

Жасанды интеллектті пайдалану, есептеу лингвистикасының дамуы және қашықтықтан оқытудың өркендеуі сияқты білім берудегі заманауи тенденциялар білім беру тәжірибесі мен оқыту стратегияларына айтарлықтай әсер етеді. Олар білім алушылардың мүмкіндіктерін кеңейтеді, білім сапасын арттырады және оқытудың инновациялық әдістерін жасауға ықпал етеді.

Жасанды интеллект пен есептеу лингвистикасын қолдану студенттердің жеке қажеттіліктеріне бейімделген дербестендірілген білім беру платформаларын құруға мүмкіндік береді. Бұл білімді тиімді меңгеруге және қажетті дағдыларды дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, Президент Қасым-Жомарт Тоқаев өз сөзінде соңғы бес жылда форум Орталық Азиядағы ақпараттық технологиялар саласын дамытудың соңғы трендтері мен перспективаларын талқылайтын ең ірі алаңға айналғанын атап өткенін атап өтуге болады. Қасым-Жомарт Тоқаев өз сөзінде соңғы бес жылда форум IT-саласын дамытудың соңғы трендтері мен перспективаларын талқылауға арналған Орталық Азиядағы ең ірі алаңға айналғанын атап өтті. Биыл Digital Bridge 20 мыңнан астам қатысушыларды, 300-ден астам IT-компания өкілдерін, 30 елден делегацияларды біріктірді. Іс-шараға дәстүрлі жоғары қызығушылық Қазақстанның еуразиялық кеңістіктегі жетекші цифрлық және финтех хаб ретіндегі берік ұстанымын растайды. Елбасының айтуынша, бүгінгі форумның тақырыбы өте өзекті.

Жасанды интеллект бұдан былай ғылыми фантастика емес, өмірдің ақиқатына айналды. Жаңа дәуірдің басталғанына куә болып отырмыз. Кезінде электр жарығы мен интернетті ойлап табу тіршілігімізді қалай түбегейлі өзгертсе, жасанды интеллектті технологиясының ықпалы да дәл сондай орасан зор. Ол адамзаттың тұрмыс салтын мүлдем басқа арнаға бұрып, жұмыс процестерін автоматтандырады және ауқымды экономикалық құндылық қалыптастыра алады. Кейбір сарапшылардың бағалауынша, жасанды интеллектінің жаһандық экономикаға қосатын елеулі үлесі – дүниежүзілік ЖІӨ-нің төрттен бір бөлігіне парапар. Аталған технологияның кең қолданысқа ие болуы Қазақстанның қарқынды дамуында маңызды рөл атқара алады, – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Қорытындылай келе айта алатынымыз - заманауи білім беру жаңа технологияларды белсенді түрде енгізуде, бұл оқушылар мен оқытушылар үшін жаңа мүмкіндіктер ашады. Жасанды интеллект, есептеу лингвистикасы және қашықтықтан оқыту білім берудің болашағын айқындайтын бұл процестің негізгі құрамдас бөліктері болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

1. Бешімбаева Қ.Е. Білім алушының тілдік құзыреттілігін жетілдірудегі критериялды бағалау жүйесі. Әдістемелік нұсқау, 11-бет.
2. Қасым-Жомарт Тоқаев: Жасанды интеллектінің мүмкіндіктерін толық пайдалану керек. <https://egemen.kz/article/348185-toqaev-zhasandy-intellektininh-mumkindikterin-tolyq-paydalanu-kerek>
3. Білім беру ұйымдарына электрондық оқыту жүйесін енгізу жағдайында педагогтардың біліктілігін арттыруды ұйымдастыру әдістемесі / Ахметова Г.К., Караев Ж.А., Мухамбетжанова С.Т. // Алматы: АҚ «ҰБАО «Өрлеу», 2013.

Жаншахан Аяжан Нұрланқызы
(магистрант) және
Нуржанова Ж.Д.
(ғылыми жетекші)

Қашықтықтан оқыту дәстүрлі оқыту сияқты жақсы ма?

Абстракт

Бұл зерттеу тестілеуге дейінгі және кейінгі нәтижелерді, үй тапсырмасын бағалауды, зерттеу жұмыстарын, қорытынды емтихандарды талдады, Қашықтықтан оқытуға қатысушылардың курсы, оқу стилі және жасы бойынша қорытынды бағалар, сондай-ақ қатысатын дәстүрлі студенттер қашықтықтан білім берудің жақсырақ, нашар немесе дәстүрлі Білім сияқты жақсы екенін анықтау үшін іскерлік коммуникация курстары. Тестілеуден кейінгі бағалауларда, қорытынды емтихан бағаларында және жас ерекшеліктерінде айтарлықтай айырмашылықтар анықталды. Маңызды анықталған жоқ тестілеу алдындағы бағалардағы айырмашылықтар, үй тапсырмасын бағалау, зерттеу жұмыстары және курстың қорытынды бағалары. Екі топ та ол нақты ұйымдастырылған курстық жұмысты және орташа деңгейден жоғары үлгерімді артық көрді-25-33 қатарына кірді% өз курсының үздік студенттері. Зерттеу ұсыныстарына студенттердің әлеуметтік өзара әрекеттесуін зерттеу және үлкейту кіреді нәтижелерді салыстыру үшін зерттелетін пәндердің саны.

Кіріспе

Қашықтықтан білім беру барлық дерлік жетекші университеттері ұсынатын заманауи жоғары білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айналууда. Ол студенттердің кең ауқымын тартады, олардың қажеттіліктеріне жақсырақ сәйкес келеді, ресурстарды үнемдейді және ең бастысы педагогиканың заманауи принциптеріне негізделген.

Қашықтықтан білім беруге қоғам мен саясаттың қызығушылығы студенттердің белсенділігі жоғары аймақтарда айтарлықтай артып келеді. Шын мәнінде, кейбір жерлерде мемлекеттік көшбасшылар дәстүрлі оқытуға балама ретінде қашықтықтан білім беруді пайдалануды белсенді түрде қолдайды. Жоғары мектепте қашықтықтан білім берудің маңыздылығы артқан сайын сұрақ туындайды: ол дәстүрлі білімнен жоғары, төмен немесе оған тең бе? Қашықтықтан білім беру дәстүрлі қатысушылық білімге қарама-қайшы келетін қызу пікірталас бар. Кейбіреулер қашықтықтан оқытудың оны білім берудің басқа түрлерінен ерекшелендіретін өзіндік ерекшеліктері бар деп санайды.

Білім беру технологиясының көптеген мамандары қашықтықтан білім беру технологияларды қолданумен тығыз байланысты екенін атап көрсетеді (Гаррисон, 1987), бұл курстардың дамуына және оларды енгізу кезінде қиындықтарға тап болуы мүмкін (Джеффрис, 1996). Фокстың зерттеуіне сәйкес (Фокс, 1998), қашықтықтан білім беру идеалды ма, жоқ па, керісінше, оның білім деңгейіне жету үшін қаншалықты тиімді екендігі, сондай-ақ білім берудің жоқтығынан артықшылықты ма деген пікірталас емес. Онлайн білім беруді жақтаушылар Қашықтықтан оқытудың артықшылықтары туралы ынталы және дәстүрлі білім беру түріне сыни көзқараспен қарайды. Олар дәстүрлі оқу бағдарламаларын қозғалмайтын, тиімсіз және оқытушыға бағытталған деп санайды (Фицпатрик, 2001). Дегенмен, қашықтықтан білім беруді жақтаушылар көптеген адамдар үшін оқытудың бұл түрі білім алудың жалғыз мүмкіндігі болып табылады-мысалы, толық уақытты полиция қызметкерлері, төрт бала тәрбиелеп отырған аналар немесе жақын маңдағы оқу орнынан 100-200 миль қашықтықта орналасқан ауыл тұрғындары үшін.

Көптеген адамдар қашықтықтан білім беру курстарынан өту мүмкіндігін күтеді, өйткені олардың жұмысы, отбасылары және басқа да міндеттері бар (Фокс, 1998). Алайда, кейбіреулер қашықтықтан оқытуды дәстүрлі білімге тең деп қабылдау керек деп санайды. Қолдаушылар қашықтықтан білім беру дәстүрлі білім сияқты жақсы және оқу процесі ұқсас деп санайды. Дегенмен, сұрақ туындайды: қашықтықтан оқыту барлық оқушылар үшін тиімді ме? Қашықтықтан оқыту кезінде оқушылардың ұпайлары дәстүрлі сыныппен салыстырғанда олардың үлгеріміне әсер ете ме (Фиппс және Меризотис, 1999)? Қашықтықтан білім берудің қарсыластары бұл құралдың белгілі бір білімді беруде тиімді болуы мүмкін екенін мойындауы мүмкін, бірақ бұл жеткіліксіз деп санайды. Олар оқудың толықтығының маңыздылығын атап көрсетеді (Фокс, 1998).

Әдебиетке шолу

Онлайн-жарияланымдар әлемінде қашықтықтан оқытудың жақтаушылары да, қарсыластары да бар. Неліктен пікірлер екіге бөлінген? Себебі, қашықтықтан білім беру туралы көптеген зерттеулер

мен жарияланымдарға қарамастан, оқытудың осы түріне байланысты құбылыстарды түсіндіруге және болжауға бағытталған ғылыми жұмыстар салыстырмалы түрде жеткіліксіз (Phipps және Merisotis, 1999). Зерттеулердің көпшілігі оқушылардың өнімділігіне (бағалау, тест нәтижелері), олардың оқуға деген көзқарасына және қашықтықтан оқыту процесінің жалпы қанағаттануына бағытталған. Сонымен қатар, көптеген зерттеулер қашықтықтан оқытудың дәстүрлі оқыту әдістеріне қарағанда артықшылықтары туралы қорытынды жасайды. Фокс (1998) дәлелдемелер емес, ғылыми теориялар қашықтықтан оқытын студенттердің ғылыми дәрежеге лайық еместігін көрсетеді, бірақ ол өзінің зерттеулері мен студенттердің сауалнамаларында бұл туралы ешқандай дәлел таппағанын атап өтті. Ол қашықтықтан білім беру жеткілікті жақсы деп санайды және студенттер кампуста дәстүрлі оқытудың жоқтығынан зардап шекпейді. Бірқатар зерттеулер сонымен қатар қашықтықтан оқытын студенттер дәстүрлі сыныптарда оқытындар сияқты нәтижелерге қол жеткізетінін көрсетеді (Beage, 1989; McCleary & Egan, 1989; Sonner, 1999). Керісінше, басқа зерттеушілер дәстүрлі студенттермен салыстырғанда қашықтықтан оқытын студенттердің бағалауында айтарлықтай айырмашылықтар таппады (Freeman, 1995; Mortensen, 1995; McKissack, 1997). Студенттердің оқу стиліндегі қалауы олардың қашықтықтан білім берудегі жетістіктеріне әсер етуі мүмкін деген болжамдар бар және тиімді оқыту осы қалауларды ескеруді талап етеді (Sherry, 1996). Сондай-ақ, оқу стилі мен қанағаттану мен қашықтықтан оқыту бағдарламаларын аяқтау арасында байланыс бар (Томпсон, 1984; Мур, 1976).

Зерттеудің мақсаты

Зерттеудің мақсаты қашықтықтан білім берудің дәстүрлі білім берумен салыстырғанда қаншалықты тиімді екенін анықтау мақсатында дәстүрлі қатысуды қашықтықтан оқытумен салыстыру болды. Студенттердің екі тобы да оқу стиліндегі, жасындағы, үй тапсырмасы мен ғылыми-зерттеу бағаларындағы, қорытынды емтихан ұпайларындағы, курстың жалпы бағалары мен пәнді білудегі маңызды айырмашылықтарды анықтау үшін зерттелді, олар оқудан бұрын және кейін тестілеу арқылы өлшенді.

Әдістеме

Бұл зерттеу Солтүстік Каролинадағы ірі қалалық университетте Бизнес-коммуникация курстарын оқыған 47 жоғары курс студенттерін қамтыды. Оқу орны гуманитарлық, кәсіптік және жаратылыстану ғылымдарының докторы, магистрі және бакалавр дәрежесін қоса алғанда, білім беру бағдарламаларының кең спектрін ұсынады. "Іскерлік коммуникациялар" курсы бизнестегі тиімді коммуникацияның маңыздылығын түсінуді дамытуға және бизнес-міндеттерді шешу үшін жазбаша коммуникацияның негізгі принциптерін қолдануға арналған.

Зерттеуге дәстүрлі бетпе-бет оқытудан өткен 23 студент қатысты. Олардың жасы 19-дан 33 жасқа дейін, орташа жасы 23-ке дейін болды. Бұл топтың студенттері бизнес, кәсіптік білім, әлеуметтік жұмыс, жалпы колледж білімі, Геология және кітапхана дело сияқты әртүрлі мамандықтарды ұсынды. Қашықтықтан оқыту тобына 22 мен 51 жас аралығындағы 24 студент қатысты, олардың орташа жасы 38 жасты құрады. Бұл студенттердің әртүрлі мамандықтары болды, соның ішінде шет тілі, жалпы колледж білімі, тамақтану және қонақ үй бизнесін басқару, әлеуметтік ғылымдар және университеттік білім.

Оқушылардың таңдаулы оқу стильдерін анықтау үшін Канфилдтің оқу стилі сауалнамасы (CLSI) пайдаланылды.

Сауалнама 4 тармақ бойынша саралау рәсімін пайдалана отырып, 30 тармақтан тұратын бағалау болып табылады. Оқушылар мыналарды бағалады: опциялар олардың қалауын немесе реакциясын жақсы сипаттайтын тәртіпте. Әр пән 1-ден 4: 1-ге дейінгі шкала бойынша бағаланды = ең қолайлы нұсқа, 2 = екінші артықшылық, 3 = үшінші артықшылық және 4 = ең аз артықшылық. Бастапқы бағаларды алу үшін рейтинг процесі қолданылды. Осылайша, ұпай неғұрлым төмен болса, артықшылық соғұрлым күшті болады. Онда мүмкін болатын ең төменгі балл-6, ал мүмкін болатын ең жоғары балл-24. Осылайша, мүмкін болатын ең төменгі балл 6 болады белгілі бір шкаланың ең үлкен артықшылығын білдіреді. Ең аз қолайлы шкала мүмкін болатын ең үлкен шкаламен белгіленеді 24 баллға тең. Әр тармақ бойынша төрт жауаптың рейтингі алты жұптық салыстырмалы тапсырмаға тең, онда оқушы әр жұптан бір тапсырманы таңдайды. Мысалы, әріптестер, ұйымдастыру, мақсат қою және бәсекелестік тізбеде барлығы 6 позиция бойынша сараланады(1, 6, 11, 16, 21, 26). CLSI-де 21 кіші шкала айнымалысы бар, олар төрт негізгі санат бойынша топтастырылған:

1. Оқыту шарттары - тізімдегі элементтердің бестен екі бөлігін құрайды. Бұл сұрақтар, сыныптағы типтік жағдайларда тұжырымдалған, оқушылардың мотивациялық қасиеттерін өлшеуге

арналған. Мотивацияның бұл бағыттары тиесілілікке, құрылымға, даңққа және жетістіктерге бағытталған.

2. Қызығушылық саласы студенттердің қалауын анықтайды

3. Оқыту әдістері (тыңдау, оқу, визуализация, тікелей тәжірибе) анықтауға бағытталған

4. Курстың күтілетін бағасы (А, В, С, D және жалпы күтілетін баға) болжауға арналған

Деректерді жинау үшін зерттеуші мен курс оқытушысы бір адам болған квази-эксперименттік зерттеу әдісі қолданылды. Екі сынып бірдей тренингтер мен курс материалдарын алды, сонымен қатар бірдей тесттер мен тапсырмаларды орындады. Сабақ кестесіндегі, оқу орны мен әдістеріндегі айырмашылықтар дәстүрлі және қашықтықтан оқыту форматтарының ерекшеліктерін көрсетті.

Жарамдылық

Жарамдылық-бұл құралдың өлшеуі керек нәрсені қаншалықты жақсы өлшейтіндігінің өлшемі. Әдетте, жарамдылық көрсеткіштерді қандай да бір стандартты жетістік өлшемімен салыстыру арқылы тексеріледі, мысалы, математикалық қабілеттілік тестінің нәтижелерін кеңінен қабылданған математикалық тесттің немесе курстың нәтижелерімен салыстыру. Алайда, CLSI мұндай типтегі тест емес. Мысалы, белгілі бір саладағы жетістік студенттің белгілі бір мәндер шкаласына немесе оқыту әдісіне деген қалауына байланысты деп болжанбайды. Оның орнына CLSI студенттерге өздерінің таңдаған оқу стилдерінің егжей-тегжейлі сипаттамасын береді. Егер олардың оқу стилі оқу жағдайларына сәйкес келсе, студенттер үлкен жетістікке жетеді және қанағаттанады деп күтілуде.

Белгілі бір үміттері бар адамдар тобындағы оқу стиліндегі артықшылықтарды зерттеу осы қалаулардың ақылға қонымдылығын бағалаудың маңызды критерийі болып табылады. Мысалы, математикалық мамандықтардың студенттері үшін сандық шкалаға артықшылық берілуі мүмкін, ал кәсіби оқу орындарының студенттері үшін тікелей тәжірибе шкаласына артықшылық берілуі мүмкін. Зерттеулер көрсеткендей, академиялық таңдау мен субъектілердің мансаптық таңдауы, сондай-ақ таразылар мен CLSI шкалалары арқылы анықталған артықшылықтар арасында байланыс бар. Мысалы, Лоренс пен Адамстың зерттеулері кәсіптік терапиядағы студенттер қалыпты терапиядағы студенттерге қарағанда тікелей тәжірибені, нұсқаушыны, мақсат қоюды, адамдарды және тәуелсіздікті қолдайтынын көрсетті. Бұл студенттердің математика мен оқуда да артықшылықтары төмен болды. Петтигрю мен Закрайсек физикалық пән студенттері тікелей тәжірибені, маңызды және ұйымдастырушылық қызметті қалайтынын, бірақ сандар мен оқуға онша қызығушылық танытпайтынын анықтады.

Дәлелдер студенттерді оқыту әдістерінің оқу стиліндегі қалауларына сәйкестігі олардың оқу үлгерімі мен оқу процесіне қанағаттануын арттыра алатынын көрсетеді. Бұл студенттердің әртүрлі санаттары үшін әртүрлі оқыту әдістері мен бағдарламаларын қолданған зерттеулермен расталады. Мысалы, Петтигрю мен Хейкинненнің зерттеуі олардың оқу стиліне сәйкес келетін әдістерді оқыған студенттер оқу стилін ескермейтін эклектикалық әдістерді үйренгендерге қарағанда тапсырмаларды жақсырақ орындайтынын көрсетті.

Сенімділік

Брейнард және әйелдер (келтірілген Канфилд, 1977) стандарттау және сенімділік бойынша көптеген зерттеулер жүргізді 1976 жылы Миссуридегі жергілікті колледждегі CLSI. Олар 3000 нан астам CLSI өткізді жергілікті колледж студенттеріне. Ішкі консистенцияны зерттеу үшін 1397 студенттен тұратын үлгі қолданылды. Фактіні ескеру үшін кеңірек масштабтың сенімділігі аз ұпайлар бойынша бағаланды корреляция коэффициенттері қолданылады. Мәндер 0,87-ден 0,965-ке дейін болды. Әр шкала бойынша алынған сенімділік көрсеткіштері екіге бөлінді. Максималды мән 99, ал минимум 96 болды.

Қорытынды

Қашықтықтан оқытудың дәстүрлі білім беру сияқты тиімді екендігін анықтау үшін зерттеулер жүргізу маңызды. Бұл зерттеудің негізгі мақсаты қашықтықтан оқытудың дәстүрлі білім беру сияқты жақсы, нашар немесе жақсы екенін анықтау болды. Бір нұсқаушы екі сыныпты да оқытты және екі сыныпқа қойылатын талаптардың бірдей болуын қамтамасыз етті. Сабақтар технологияны қолдануды талап етті және білім беру үдерісіне айтарлықтай қатаңдық пен құндылықты қамтамасыз етті. Бұл зерттеу қашықтықтан білім беру дәстүрлі бетпе-бет білім беру сияқты жақсы болуы мүмкін деген жалпы біліммен сәйкес келеді. Тест алдындағы ұпайлар, үй тапсырмасының бағалары, зерттеу жұмыстары арасында айтарлықтай айырмашылықтар табылған жоқ

Алайда, екі топтың арасында айтарлықтай айырмашылықтар болды Қашықтықтан білім беру студенттері барлық үш санат бойынша жоғары балл жинады. Әлі, бұл қашықтықтан білім беру

дәстүрлі білімнен жоғары деген қорытынды жасауға жеткілікті дәлел емес. Басқа факторлар бұл нәтижелерге өз үлесін қосқан болуы мүмкін.

Қысқаша мазмұны

Бұл зерттеу қашықтықтан білім беруге бағытталған зерттеулердің өсіп келе жатқан көлемін толықтырады. Айта кету керек, жоқ, курстың қорытынды бағаларындағы айтарлықтай айырмашылық бір оқыту әдісі екіншісінен жақсы емес екенін көрсетуі мүмкін. Осылайша, бұл зерттеу қашықтықтан білім беру дәстүрлі бетпе-бет оқытудан асып түспесе де, ол дәстүрлі білім беруден де жаман емес деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Бұл қолайлы балама болуы мүмкін, себебі ол дәстүрлі білімнен еш кем түспейді.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Бартлетт Т. (1997). Интернеттегі ең ыстық кампус. Жұмыс Аптасы, 3549, 77-80.
2. Аю П.Л. (1989). Бейнетаспаның, аудиотаспаның және телекоммуникацияның салыстырмалы тиімділігі журналы. 3 (2), 57-66.
3. Ботун Г.Д. (1998). Қашықтықтан оқыту: Тиімді оқыту немесе мазмұнсыз несиелер? Себеп / Салдар, 21(2), 28-31, 36-37.
4. Канфилд А.А. (1992). Canfield Learning Styles Түгендеу Нұсқаулығы. Лос-Анджелес: Батыс Психологиялық Қызметтері.
5. Кларк Т. (1983). Жоғары білім беру факультетінің қашықтықтан оқытуға қатынасы: ұлттық сауалнама. Американдық қашықтықтан білім беру журналы, 7 (2), 19-31.
6. Данн Р., Бодри Дж. С., Және Клавас А. (1989). Оқу стилі бойынша зерттеулерге шолу. Білім Берудегі Көшбасшылық, 46(6), 50-58 беттер,
7. Фицпатрик Р. (2001). Қашықтықтан оқыту дәстүрлі сыныптан жақсы ма? Тексерілді, 31 шілде 2001.
8. Фокс Дж. (1998). Қашықтықтан Оқыту: бұл жеткілікті ме? Американдық журналы3 (4), 3-5.
9. Фриман В.С. (1995). Қашықтықтан медициналық технология студенттеріне жеткізу әдістері, оқу стильдері және нәтижелері. (Докторлық Диссертация, Небраска-Линкольн Университеті, 1993).
10. Гарнизон Д.Р. (1989). Қашықтықтан білім беруді түсіну: болашақтың негізі. Нью-Йорк:Маршрут.
11. Губерник Л., Және Эбелинг А. (1997). Мен дипломымды электрондық пошта арқылы алдым. Форбс, 159 (12), 84-92.

UDC 371.036

Zhumakadyr N.,

Master student

« 7M01711-Training of teachers of foreign languages»

Ablaikhan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: Zhumakadyrnurai@gmail.com

“"ARTISTIC INTELLIGENCE IN THE MODERN ARTISTIC SPACE"”

Abstract: The concept of "artificial intelligence" and its main characteristics are examined in the article. The features and examples of implementing artificial intelligence technologies in both foreign and domestic educational environments are demonstrated. Problems and prospects of their application in the sphere of modern education are outlined.

Keywords: artificial intelligence; education; educational environment; educational technologies; "coronacrisis."

The increase in the number of COVID-19 cases in various regions of the world in 2020-2021 led to a "coronacrisis" affecting practically all areas of societal life. A very complex, essentially crisis situation has also arisen in the modern educational environment ("learning crisis"). According to UNESCO experts, the "coronacrisis" disrupted educational processes for approximately 1.6 billion learners in more than 190

countries worldwide, and undermined the prospects for implementing long-term socio-economic strategies in education in many states and international alliances [Goldberg, 2021]. Consequently, despite the "coronacrisis" financial and economic constraints, one of the paramount tasks of modern society has become the development and application of cutting-edge educational technologies [Goldberg, 2021]. The solution to this task largely depends on the skillful implementation of AI-based teaching methods (AI) throughout the text.

In the contemporary landscape, the significance of augmenting the digital competencies across all educational stakeholders and fostering the emergence and progression of a digital educational domain aligned with the exigencies for efficacious integration of educational AI technologies in pedagogy becomes markedly pronounced [Amirov, Bilalova, 2020, p. 86]. As the global community grappled with the unprecedented challenges posed by the COVID-19 pandemic, the educational sector witnessed a seismic shift towards remote learning modalities, with the majority of institutions worldwide transitioning swiftly to online platforms during 2020. Notably, within the Russian educational sphere, the pandemic catalyzed a notable acceleration in the technological modernization of the national education system, as observed by domestic experts [Luchsheva, 2020, p. 85].

Traditionally regarded as a bastion of conservatism within societal frameworks, the educational realm is undergoing a profound metamorphosis in the contemporary milieu. The accelerated integration of digital educational resources, including those imbued with artificial intelligence, is increasingly being underscored as imperative. The proliferation of novel online courses, expansion of visual monitoring programs, dissemination of video lectures, and the remote conduct of examinations and assessments are emblematic of this paradigm shift [Luchsheva, 2020, p. 84]. Moreover, the technologization of the modern educational space is not merely incidental but serves as a transformative force, serving to integrate various facets of the educational process [Lavrenov, 2019, p. 661].

In the backdrop of the "coronacrisis," a comprehensive examination of the nuances and intricacies surrounding the deployment of AI technologies within contemporary educational frameworks assumes paramount importance. This entails delving into the conceptual underpinnings of AI, elucidating its fundamental methodologies and products, and meticulously scrutinizing both international and domestic experiences pertaining to the utilization of AI in pedagogical and educational processes. Through such an expansive exploration, a nuanced understanding of the challenges and prospects inherent in the integration of AI technologies within modern educational contexts can be gleaned, thereby paving the way for informed decision-making and strategic planning amidst the ongoing crisis.

In the present day, it becomes increasingly evident that the digital educational space is the culmination of a prolonged evolution of pedagogical methods and techniques (acting as educational "intermediaries" between education stakeholders) – from instructional literature to specially equipped facilities [Lavrenov, 2019, p. 661]. The presence of AI in the educational sphere also boasts a certain historical trajectory, commencing with the convergence of classical offline educational resources and media-based learning formats [Luchsheva, 2020, p. 86]. Contemporary digital educational content continually evolves and becomes more sophisticated, contingent upon accompanying circumstances (such as the global "coronacrisis"), and is divided into two directions: microlearning (addressing immediate needs) and macrolearning (seeking to acquire new knowledge) [Luchsheva, 2020, p. 86].

For a better understanding of the potentials and risks associated with the application of AI in the educational space during the "coronacrisis" period, it is deemed important to trace the history and conceptual content of AI itself. Some researchers attribute the inception of the idea of AI to R. Lull (14th century), who attempted to devise a mechanism for "problem-solving based on the classification of concepts" [Katkhanova, Avetisyan, Levashova, 2019]. However, it wasn't until the late 1930s to early 1940s, during the emergence of the first electronic computers (computing machines), that AI research gained momentum as a distinct scientific research direction. One of its early achievements, according to Russian specialists, is the Logic Theorist program (1956) [Katkhanova, Avetisyan, Levashova, 2019]. In the 1950s, A. Turing attempted to ascertain which human-designed system could be deemed "intelligent" through the use of an imitation game-test. Additionally, in 1956, J. McCarthy proposed one of the earliest interpretations of AI, suggesting that "the study (of AI) should be based on the assumption that every aspect of learning or any other feature of intelligence can in principle be so precisely described that a mechanism, either a machine or a machine imitation, can be created to simulate it" [Pavlyuk, 2020, p. 65].

Within the contemporary scientific and societal discourse, a plethora of definitions of AI circulate, including:

- "The property of intelligent systems," their ability to perform creative functions akin to humans;

- "The science and technology of creating intelligent machines" and programs [Pavlyuk, 2020, pp. 65–66];
- "Systems of software products and their algorithms," capable of executing specific functions of human intelligence [Rakitov, 2018, p. 46];
- Intelligent systems whose key task is to model mental, cognitive, and educational processes [Amirov, Bilalova, 2020, p. 81];
- "Modeling processes of human intelligence by computer systems," encompassing processes of "learning" (acquisition and processing of information), "reasoning" (formulating specific conclusions, identifying patterns), "self-correction," recognition of verbal (speech) and non-verbal signs ("machine vision") [Paskova, 2019, pp. 117–118];
- In an educational context, "augmented (enhanced) intelligence," the application of which allows all education stakeholders to acquire and process additional information necessary for making more "informed" decisions [Daggen, 2020, p. 12];
- A tool for improving teaching methods and approaches, accelerating and simplifying educational, production, and communication processes [Luchsheva, 2020, p. 88];
- According to the National AI Development Strategy until 2030, it is a set of technological solutions that "mimic cognitive functions of humans (including self-learning and problem-solving without a pre-defined algorithm)" and achieve results in specific tasks at least comparable to human intellectual achievements [Amirov, Bilalova, 2020, p. 81];
- One of the attractive investment directions. For instance, according to an analysis by IDC, investments by Russian companies in AI development significantly exceeded projected figures in 2019 (\$139.3 million) and reached \$172.5 million, an 83% increase from 2018, a trend further bolstered by the impact of the "coronacrisis" [GUU adapts..., 2020].

In contemporary scientific and societal discourse, there exists a multitude of definitions ascribed to artificial intelligence (AI), reflecting its multifaceted nature and diverse applications across various domains. Among these definitions, AI is conceptualized as "the property of intelligent systems," denoting their capacity to undertake creative functions comparable to those performed by humans. Additionally, AI is characterized as "the science and technology of creating intelligent machines" and programs, emphasizing the interdisciplinary nature of AI research and development [Pavlyuk, 2020, pp. 65–66]. Moreover, it is defined as "systems of software products and their algorithms," imbued with the capability to execute specific functions emblematic of human intelligence [Rakitov, 2018, p. 46].

Furthermore, AI is depicted as encompassing intelligent systems tasked with modeling mental, cognitive, and educational processes, thereby underlining its pivotal role in shaping educational methodologies and pedagogical strategies [Amirov, Bilalova, 2020, p. 81]. Within this context, AI is instrumental in "modeling processes of human intelligence by computer systems," encompassing diverse cognitive functions such as learning, reasoning, self-correction, as well as the recognition of both verbal and non-verbal cues [Paskova, 2019, pp. 117–118].

In educational settings, AI assumes the guise of "augmented (enhanced) intelligence," facilitating the acquisition and processing of additional information by all education stakeholders, thus empowering them to make more informed decisions [Daggen, 2020, p. 12]. Moreover, AI is hailed as a tool for enhancing teaching methods and approaches, expediting and simplifying educational, production, and communication processes [Luchsheva, 2020, p. 88].

In alignment with the National AI Development Strategy until 2030, AI is delineated as a comprehensive suite of technological solutions designed to emulate cognitive functions of humans, encompassing self-learning and problem-solving capabilities sans pre-defined algorithms, thereby yielding outcomes in specific tasks at least commensurate with human intellectual achievements [Amirov, Bilalova, 2020, p. 81].

Beyond its conceptualization, AI serves as an attractive avenue for investment, evidenced by the burgeoning investments by Russian companies in AI development. Notably, according to an analysis by IDC, investments in AI by Russian firms in 2019 exceeded projected figures, surging to \$172.5 million, an 83% increase from 2018, a trend further accentuated by the impetus of the "coronacrisis" [GUU adapts..., 2020].

According to domestic experts, AI is poised to perform several functions within the educational sphere:

- a) Discriminating and identifying visually and acoustically perceived images of objects;
- b) Formulating and solving professional tasks;

c) Conducting search, processing, and appropriate utilization of all types of information and knowledge;

d) "Understanding the meaning of individual acts of sociocultural human activity and speech" [Rakitov, 2018, p. 46].

AI constitutes a complex system structured with the following elements:

a) Information retrieval system, facilitating the formation of a database for educational processes based on various resources and sources;

b) Automated library of electronic educational materials;

c) Digital monitoring system for students' knowledge levels, performance, and activity;

d) Automated database of test tasks, considering the effectiveness of each education stakeholder;

e) Automated system for distributing educational and pedagogical workload;

f) Communication system, facilitating interaction among all education stakeholders [Amirov, Bilalova, 2020, p. 84].

The application of AI technologies in education plays a crucial role in human learning and development throughout life. These technologies include:

- Internet of Things ("remote educational laboratories");

- Additive manufacturing (3D printers, 3D modeling, production of robot-technical parts and devices);

- Machine learning ("use of avatars and chatbots for counseling, testing, and designing individual educational routes");

- Big data, blockchain, and cloud computing ("formation of secure student and teacher portfolios; recording the formation of educational and professional competencies");

- Virtual and augmented reality (utilization of various augmented reality setups in the educational process) [Amirov, Bilalova, 2020, p. 84].

Based on the aforementioned definitions, characteristics, and features of AI, its demand in the modern educational space becomes evident. The implementation of these technologies not only helps overcome the limitations and consequences of the "coronacrisis" but also ensures the effective development of the education system, as well as high-quality results in the form of intellectual capital in the "post-coronacrisis" period.

REFERENCE

1. Амиров Р.А., Билалова У.М. Перспективы внедрения технологий искусственного интеллекта в сфере высшего образования // Управленческое консультирование. – 2020. – № 3. – С. 80–88. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivy-vnedreniya-tehnologiy-iskusstvennogo-intellekta-v-sfere-vysshego-obrazovaniya> (дата обращения 04.04.2021).

2. ГУУ адаптирует искусственный интеллект для российского образования // СМИ о нас. Официальный сайт ГУУ. – 2020. – 09.07. – URL: <https://guu.ru/сми-о-нас/84025/> (дата обращения 05.04.2021).

3. Даггэн С. Искусственный интеллект в образовании: изменение темпов обучения. Аналитическая записка ИИТО ЮНЕСКО / ред. С.Ю. Князева ; пер. с англ.: А.В. Паршакова. – Москва : Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании, 2020. – URL: <https://iite.unesco.org/ru/publications/iskusstvennyj-intellekt-v-obrazovaniiizmenenie-tempov-obucheniya/> (дата обращения 02.03.2021).

4. Искусственный интеллект в образовании // TADVISER. Государство. Бизнес. ИТ. – 2020. – 26.01. – URL: https://www.tadviser.ru/index.php/Статья:Искусственный_интеллект_в_образовании (дата обращения 07.04.2021).

5. Образование / Центр компетенций НТИ «Искусственный интеллект». – URL: <https://ai.mipt.ru/education/> (дата обращения 10.03.2021).

6. Искусственный интеллект в образовании: проблемы и возможности для устойчивого развития // Аналитика – 2019. – 07.04. – URL: <https://roscongress.org/materials/iskusstvennyu-intellekt-v-obrazovanii-problemy-ivozmozhnosti-dlya-ustoychivogo-razvitiya/> (дата обращения 20.03.2021).

Ибрагимова С.

Бакалавр

«6B01701- подготовка учителей иностранного языка»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: sabina_ibragimova_2004@mail.ru

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ CHATGPT В ИЗУЧЕНИИ И ПРЕПОДАВАНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ. ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ.

Аннотация: Данная статья исследует применение модели искусственного интеллекта CHATGPT в контексте изучения и преподавания иностранных языков. Преимущества и недостатки использования CHATGPT в обучении рассматриваются с учетом эффективности, доступности обучающих ресурсов и вовлеченности студентов.

Ключевые слова: "CHATGPT", "искусственный интеллект", "изучение иностранных языков", "преподавание", "преимущества", "недостатки", "будущие тенденции", "обучающие ресурсы".

Ibragimova S.

Bachelor

"6B01701- training of teachers of foreign language"

Ablaikhan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: sabina_ibragimova_2004@mail.ru

USING CHATGPT IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING AND TEACHING. ADVANTAGES AND DISADVANTAGES.

Abstract: This paper explores the application of the CHATGPT artificial intelligence model in the context of foreign language learning and teaching. The advantages and disadvantages of using CHATGPT in teaching are examined in terms of effectiveness, availability of learning resources and student engagement.

Keywords: "CHATGPT", "artificial intelligence", "language learning", "teaching", "advantages", "disadvantages", "future trends", "learning resources"

Введение

В настоящее время использование искусственного интеллекта в различных сферах жизни становится все более актуальным и распространенным явлением. Особенно в сфере образования и обучения, где технологии играют ключевую роль в обеспечении доступа к знаниям и опыту.

В Китае правительство подчеркивает важность интеграции технологий ИИ в образование, особенно в контексте изучения иностранных языков.

В 2018 году Министерство образования выпустило план по продвижению интеграции ИИ и образования, призывающий к разработке образовательных ресурсов и приложений на основе ИИ.

В то же время в США такие крупные технологические компании, как Google и Microsoft, вкладывают значительные средства в образовательные технологии на основе ИИ.

Инициатива Google "ИИ для социального блага" направлена на использование ИИ для решения важнейших мировых проблем, в том числе в сфере образования.

Microsoft выпустила несколько инструментов обучения на базе искусственного интеллекта, в том числе инструменты обучения OneNote, которые используют машинное обучение для улучшения навыков чтения и письма. [4, с.1].

Среди многочисленных технологий искусственного интеллекта, одной из наиболее перспективных является ChatGPT, сокращение от "Chat Generative Pre-trained Transformer". Эта технология основана на модели глубокого обучения, способной генерировать текст на естественном языке с учетом контекста и заданных параметров.

ChatGPT привлекает внимание образовательных учреждений и преподавателей благодаря своей гибкости и многофункциональности. Он может быть использован в различных аспектах обучения иностранным языкам, начиная от автоматизации процесса проверки грамматических упражнений до создания интерактивных уроков и обучающих материалов. Благодаря своей способности

адаптироваться к разным учебным стилям и потребностям студентов, ChatGPT демонстрирует потенциал как мощный инструмент в образовательном процессе.

Однако, как и любая другая технология, ChatGPT имеет свои преимущества и недостатки.

Несмотря на некоторые ограничения, использование ChatGPT в обучении иностранным языкам представляет собой многообещающую перспективу. С постоянным развитием и улучшением технологии, можно ожидать ее все более широкого применения в образовании и повышения эффективности учебного процесса.

Общая информация

С появлением новейших технологий, в частности нейронных сетей, мы стали свидетелями революции в методах обучения иностранному языку. Нейронные сети, смоделированные по принципу функционирования человеческого мозга, обладают уникальной способностью анализировать огромные объемы данных и выявлять скрытые закономерности. Именно благодаря этим особенностям нейросети становятся идеальным инструментом для обучения иностранным языкам. Современные методики обучения, основанные на использовании нейронных сетей, открывают перед преподавателями и студентами уникальные возможности для более эффективного и интерактивного изучения иностранного языка.

На данный момент существует несколько версий нейросети GPT:

1. GPT-1 – первая версия нейросети, которая была выпущена в 2018 году. Она обучена на большом корпусе текстов и может использоваться для генерации текстов и выполнения других задач, связанных с обработкой текстов.

2. GPT-2 – это более продвинутая версия нейросети, выпущенная в 2019 году. Она обучена на гораздо большем корпусе текстов и способна генерировать более качественные и разнообразные тексты. Однако, из-за ее потенциальной способности создавать фейковые новости и другие нежелательные тексты, часть модели не была опубликована.

3. GPT-3 – это самая продвинутая версия нейросети, выпущенная в 2020 году. Она обучена на огромном корпусе текстов, содержащем более 570 гигабайт информации, и может генерировать тексты с высоким качеством и разнообразием. Она также может быть использована для решения других задач, таких как перевод текстов на другие языки, ответы на вопросы и т.д.

4. ChatGPT – это чат-бот с искусственным интеллектом, работающий в диалоговом режиме. Он основан на усовершенствованной версии языковой модели GPT-3.5, при разработке которой использовались разные методы обучения: с учителем и с подкреплением. Программа способна вести диалог в режиме реального времени, имитируя человеческое общение – она даже может поспорить с собеседником. Также чат-бот умеет писать программный код и выполнять его дебаггинг, создавать музыку, писать сценарии, эссе, стихи, тексты песен и другие творческие произведения. Еще он может отвечать на вопросы различных тестов, причем делает это лучше среднестатистического человека.

5. 14 марта 2023 года OpenAI выпустила новую версию своей языковой прогностической модели под названием GPT-4. Так же, как и ее предшественница, она была создана на основе архитектуры «трансформер» и прошла обучение с подкреплением. Разработчики утверждают, что новое поколение нейросети получилось заметно мощнее, чем GPT-3.5. Это мультимодальная модель, которая работает не только с текстом, но и с изображениями.

У нейросети есть свои категории:

1. Transformer – нейросеть, используемая в машинном переводе и генерации текста.

2. DeepSpeech – нейросеть, используемая в распознавании речи.

3. BERT – нейросеть, используемая в анализе тональности и автоматической классификации текстов.

4. GPT-2 – нейросеть, используемая в генерации текстов.

5. CNN-BiLSTM-CRF – нейросеть, используемая в автоматической классификации текстов и извлечении информации.

6. ELMo – нейросеть, используемая в обработке естественного языка и автоматическом переводе.

В любом случае, для использования GPT необходимо иметь набор данных, на которых можно обучить нейросеть, а также понимание того, какие задачи можно решить с помощью этой нейросети. [3, с.160]

Гибкость возможностей нейросети предлагает нам широкий спектр пользования в различные языковые аспекты.

Применение в обучении

Практика устной речи на иностранном языке

— *Разговор на заданные темы:* Студент может выбрать тему для разговора и начать общение с ChatGPT на выбранном языке. ChatGPT будет генерировать ответы и поддерживать диалог на выбранную тему, что позволит студенту практиковать свою устную речь и выражать свои мысли на иностранном языке.

Пример вопроса: «Помогите мне попрактиковаться в моих навыках [говорения/аудирования] на [изучаемом языке], поговорив на [тему].»

— *Общение на повседневные темы:* Студент может просто начать диалог с ChatGPT на повседневные темы, такие как погода, путешествия, увлечения и т. д. Это поможет студенту натуральным образом вступить в разговор и улучшить свой разговорный навык.

— *Ролевые игры:* Студент может сыграть роль в различных сценариях с помощью ChatGPT. Например, он может сыграть роль покупателя и вести диалог с "продавцом", чтобы потренировать свои навыки общения на языке магазина.

Примеры вопросов:

1. «Выступите в роли интервьюера и задайте мне вопросы для собеседования на [должность]. Задайте мне вопрос и дождитесь моего ответа. Затем задайте другой вопрос. Завершите собеседование, когда я скажу "спасибо, что уделили мне время". Оставьте отзыв о том, как я справился.»

2. «Помогите мне попрактиковаться в моих навыках [говорения / аудирования / чтения / письма] на [изучаемом языке], участвуя в сценарии ролевой игры.»

— *Практика произношения:* ChatGPT также может использоваться для практики произношения и интонации. Студент может читать предложения или тексты вслух, а затем сравнивать свое произношение с произношением, сгенерированным ChatGPT.

— *Коррекция ошибок:* после завершения разговора с ChatGPT студент может получить обратную связь по своей устной речи, включая исправление ошибок и предложения по улучшению. Это поможет студенту понять свои слабые места и сосредоточиться на их улучшении.

Формирование словарного запаса и работа с лексикой

— Подготовка списка слов на основе текстов или видео;

— Создание упражнений с пропущенными словами;

— Генерирование текста на основе списка слов;

— Объяснение разницы в употреблении слов, которые легко можно перепутать и

— Создание тренировочных упражнений;

— Подбор синонимов, антонимов;

— Написание определений к словам и примеров, переводов (готовый список слов

— Можно вставлять в quizlet);

— Перевод слов (одним из самых главных преимуществ chatgpt является его

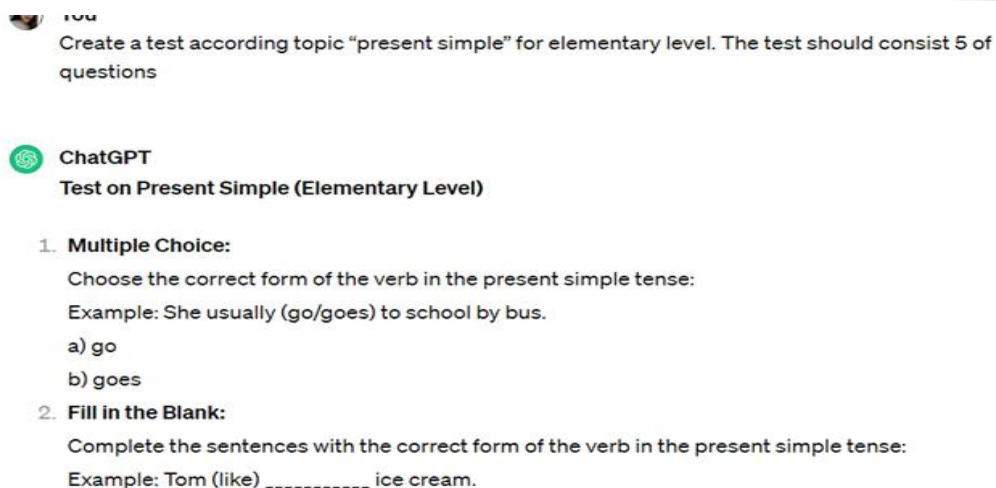
— Способность изменять перевод в зависимости от контекста или дополнения, представленного

— Пользователем, в то время как лучший до недавнего времени google translate этого не может).

Разработка тестов, заданий и работа грамматикой

В современном образовании, разработка тестов и заданий представляет собой важный аспект педагогической практики. Технология ChatGPT, основанная на искусственном интеллекте и обработке естественного языка, предоставляет уникальные возможности для создания тестовых материалов. Она позволяет формировать различные типы тестов, включая вопросы с выбором ответов, открытые вопросы и другие формы заданий.

Преподаватели могут адаптировать тесты в соответствии с потребностями своих студентов и спецификой учебного материала. ChatGPT обеспечивает высокое качество создаваемых тестов, благодаря возможности генерации контента на основе актуальных и интересных тем. Это способствует повышению мотивации студентов и эффективности обучения. Использование ChatGPT для разработки тестов и заданий в обучении иностранному языку представляет собой инновационный подход, способствующий созданию интересного эффективного учебного процесса.

(Рис. 1. Формулировки теста на английском языке и начало теста, созданного чатом GPT)

Работа с грамматикой:

- создание тестов домашних заданий и анализ письменных работ;
- отработка грамматических структур;
- проверка текстов;
- объяснение сложных правил простым языком на языке носителя;
- создание серий упражнений;
- разработка материалов для учащихся. [1, с. 42-43].

Преимущества и недостатки применения искусственного интеллекта

В современном обучении иностранным языкам технология искусственного интеллекта (ИИ) заняла значимое место, продемонстрировав определенные успехи, однако столкнувшись с некоторыми вызовами. Преимущества применения технологии искусственного интеллекта в обучении иностранным языкам можно выделить в три основных аспекта:

Расширенные учебные возможности: Технология ИИ предоставляет обширный выбор языковых материалов и упражнений, основанных на методах распознавания речи и машинного перевода, что способствует более глубокому усвоению знаний и навыков иностранного языка студентами.

Анализ работы ChatGPT с данными выявил следующие возможности:

- сбор и систематизация данных из различных источников, многомерных массивов данных, текстовых файлов (точнее, данных из файлов), электронных таблиц и пр.;
- очистка (выявление и исправление ошибок, несоответствий данных с целью улучшения их качества), редактирование, форматирование, преобразование, то есть подготовка данных для анализа;
- выявление трендов, закономерностей, взаимосвязей внутри данных, создание и проверка гипотез, визуализация данных (построение диаграмм, графиков, карт);
- прогнозирование с использованием статистических моделей и алгоритмов машинного обучения; – резюмирование результатов анализа данных в формате отчетов, презентаций, интерактивных панелей. Для получения релевантных результатов анализа важно дать достаточно вводных данных, при этом, если их не будет хватать, нейросеть может об этом сообщить и воздержаться от точных выводов. [2, с. 14]

Персонализированное Обучение: Используя аналитику данных, технология ИИ корректирует содержание и методики обучения, обеспечивая индивидуализированный подход к студентам и повышая эффективность обучения.

Увеличение эффективности обучения: Благодаря быстрому и точному предоставлению языковых материалов и упражнений, технология ИИ способствует более быстрому освоению студентами иностранного языка.

Однако применение технологии ИИ в обучении иностранным языкам также сопровождается некоторыми ограничениями:

Необходимость присутствия преподавателя: Несмотря на обширный выбор языковых материалов и упражнений, технология ИИ не полностью может заменить человеческого преподавателя, особенно в аспектах, связанных с языковым выражением и межличностной коммуникацией.

Отсутствие гуманизованного подхода: Применение технологии ИИ порождает механизированный и однообразный подход к обучению, лишенный гуманизованных аспектов и разнообразия.

Технические ограничения и риски безопасности: Применение технологии ИИ подвержено техническим ограничениям и рискам безопасности, таким как неточность распознавания речи и утечка личной информации.

Заклучение

Применение искусственного интеллекта (ИИ) в обучении иностранным языкам показало многообещающие результаты, расширяя доступ к языковым материалам и улучшая персонализацию образования. Однако возникают проблемы, включая ограничения замещения человеческих преподавателей и технические риски. В будущем технологии CHATGPT будут широко использоваться для персонализированного образования, контекстного обучения и автоматизации изучения языков. Для успешной интеграции рекомендуется обучение преподавателей использованию CHATGPT, обеспечение безопасности данных и персонализация образования. Автор статьи верит, что учителя воспользуются преимуществами CHATGPT, и подчеркивает важность подготовки студентов к цифровой среде.

ЛИТЕРАТУРА

1. Арзютова С. Н. Использование chatgpt в обучении английскому языку. Гуманитарные исследования. Педагогика и психология. 2023. № 16. С. 39–47.
2. Гаркуша Н. С. Педагогические возможности ChatGPT для развития когнитивной активности студентов // Профессиональное образование и рынок труда. 2023. Т. 11. № 1. С. 6–23.
3. Напреев И. С. Использование нейросетей GPT в учебном процессе // Студент года 2023 : сборник статей XXVIII Международного научно-исследовательского конкурса. Пенза : Наука и просвещение, 2023. С. 157–162.
4. MingYang Liu. Exploring the Application of Artificial Intelligence in Foreign Language Teaching: Challenges and Future Development SHS Web of Conferences 168, 03025 (2023) CLEC 2023. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202316803025>

UDC 378.1

Ivanchenko Y.V., MPh, senior teacher
Ablaikhan KazUIR and WL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: Julia.Ivanchenko2013@mail.ru
Babayeva N.H., 3rd course student
« 6B01701-Teacher of two foreign languages »
Ablaikhan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: babayeva.narmina03@gmail.com

MODERN TRENDS IN EDUCATION: ARTIFICIAL INTELLIGENCE, COMPUTER LINGUISTICS AND DISTANCE LEARNING

Түйін: Бұл мақала жасанды интеллект, есептеуіш лингвистика және қашықтықтан оқытуды қолданумен байланысты білім берудегі қазіргі тенденцияларды қарастырады. Білім берудегі жасанды интеллект жекелендірілген білім беру бағдарламаларын жасауға, студенттердің деректерін талдауға және жеке кері байланысты қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Мақалада сонымен қатар осы технологиялардың заманауи білім беруге әсері және олардың даму перспективалары қарастырылады.

Тірек сөздер: жасанды интеллект, есептеу лингвистикасы, қашықтықтан оқыту, онлайн білім беру, виртуалды сыныптар, дербес оқыту.

Аннотация: В данной статье рассматриваются современные тенденции в образовании, связанные с использованием искусственного интеллекта, компьютерной лингвистики и дистанционного обучения. Искусственный интеллект в образовании позволяет создавать персонализированные образовательные программы, анализировать данные учащихся и предоставлять индивидуализированную обратную связь. Компьютерная лингвистика используется для развития языковых навыков учащихся с помощью автоматизированных методов обучения и оценки.

Ключевые слова: искусственный интеллект, компьютерная лингвистика, дистанционное обучение, онлайн-обучение, виртуальные классы, персонализированное обучение.

Annotation: This article examines current trends in education related to the use of artificial intelligence, computational linguistics and distance learning. Artificial intelligence in education allows you to create personalized educational programs, analyze student data and provide individualized feedback. Computer linguistics is used to develop students' language skills through automated teaching and assessment methods.

Keywords: artificial intelligence, computer linguistics, distance learning, online education, virtual classrooms, personalized learning.

In the modern world, education plays a key role in the development of individual skills and knowledge of students. With the development of technology, more and more attention is being paid to the use of artificial intelligence, computational linguistics and distance learning in the educational process. These technologies significantly expand learning opportunities, making it more accessible, effective and personalized.

Artificial intelligence (AI) in education allows you to create individualized educational programs, analyze student data and provide personalized feedback. Research shows that the use of AI can significantly improve learning outcomes by helping students learn better and develop skills.[5]

Computer linguistics also plays an important role in modern education, helping to develop students' language skills through automated teaching and assessment methods. Its technologies make it possible to create interactive platforms for learning languages, analyze pronunciation, grammar and vocabulary of students, which contributes to more effective learning.[3]

Distance learning is becoming increasingly popular thanks to the development of Internet technologies. It provides students with the opportunity to study materials at a convenient time and place, which is especially important in the modern rhythm of life. Research shows that distance learning is effective and can be even more effective than traditional forms of learning.

Artificial intelligence in education.

Artificial intelligence (AI) in education is the use of computer systems to perform tasks that typically require human intelligence, such as learning, data analysis, decision making, etc. The principles of artificial intelligence in education include collecting and analyzing student data, creating personalized educational programs, and providing feedback and support during the learning process.[2]

Examples of the use of artificial intelligence in education: adaptive educational platforms that use machine learning algorithms to adapt to the individual needs of students. Automated assessment systems that use neural networks to analyze student responses and provide detailed feedback. Virtual teachers and tutors who can help students learn materials and solve problems.

Advantages of using artificial intelligence in the educational process are diverse and widespread. To start with the personalization of learning: AI allows learners to create personalized learning programs based on their needs and abilities. For instance, David LaGrange, professor of education, notes that the use of artificial intelligence in education can significantly improve learning outcomes by individualizing the approach to each student and providing accurate feedback.

Next advantage is efficiency, which significantly improves students' learning outcomes and develops their skills. And last but not least- is accessibility: AI technologies can make education more available for everyone, regardless of geographic location or financial ability.

However, the drawbacks of using artificial intelligence in the educational process also exist. Firstly, it is a lack of human factors: Some experts worry that too much automation in the educational process could lead to a loss of human interaction and support. Second disadvantage is data confidentiality. The collection and analysis of student data may raise concerns regarding the confidentiality of personal information.

Computer linguistics in education.

Computer linguistics in education is a field of science that studies the application of computer methods and technologies to the analysis, understanding and generation of language. Its role in education is to help improve language learning by developing students' language skills as well as providing a personalized approach to language learning.[3]

The application of computer linguistics to develop students' language skills involves the use of various technologies and applications. For example, automated spelling and grammar checking systems can help students to correct errors in their written work. There are also language learning apps that use speech recognition and machine translation technologies which help in speaking practice.

A few technologies that help to improve learning are the following: machine learning, natural language processing technologies, virtual assistants and chat bots. These technologies assist in the creation of personalized learning programs that take into account the individual students needs, allow you to analyze various texts and speeches to provide a feedback and supply students with additional materials.

“The Duolingo” platform, which is widespread all over the world, also uses computer linguistics’ technologies to teach foreign languages. It offers interactive lessons, games and exercises that help students to develop their language skills.

Jane Smith, a linguist and a teacher, notes that computer linguistics greatly simplifies the process of learning languages, making it more accessible and interesting for students. Moreover, it makes it possible to create innovative teaching methods that contribute to more effective learning of the material.

Distance learning

Distance learning is a form of education in which students and teachers are located in different places and interact through technologies such as the Internet, video conferencing, online platforms and others. The main features of distance learning include flexibility in class schedules, accessibility for students from different regions and countries, and the ability to individualize the educational process.[4]

The benefits of distance learning include: flexibility and convenience both for teachers and for students, access to education for a wide range of people, including those who cannot attend traditional educational institutions; saving time and money on travel and accommodation.

Among the disadvantages, we would mention limited opportunities for personal interaction with teachers and classmates and possible technical problems, such as unavailability of the Internet or problems with equipment.

The most widespread technologies and platforms for distance learning in modern education include: Moodle, Zoom and Microsoft Teams. They are open source platforms for creating online courses and virtual classes. Coursera and edX are online platforms that provide access to courses from leading universities and experts.

During the period of the pandemics many schools and universities used various educational platform conducting their lessons, which provided them with a number of specific opportunities. Specifically, these programs allowed us to participate in online classes, communicate with peers and mentors through video conferencing, share information and materials, and participate in group projects and discussions. These allowed us to learn effectively and collaborate with others, despite teaching remotely.

However, there were some downsides to using Zoom and Teams. For example, there were often technical issues with connection or audio that could hamper the learning process. Also, remote learning sometimes created a feeling of isolation and lack of personal contact with colleagues and mentors.

From our experience of using Zoom and Teams, we have learned the following lessons. First of all it is important to be prepared for possible technical problems and have backup communication options. It is also necessary to actively participate in online classes, to ask questions and participate in discussions to get the most out of the programs for learning and development.

The use of Zoom and Teams in the context of education and experiential practice can be very beneficial if you use all their capabilities correctly and are prepared for possible difficulties.

Overall, the significance and influence of artificial intelligence, computer linguistics and distance learning on modern education lies in the fact that these technologies significantly improve the accessibility, efficiency and quality of education. They help to personalize the educational process, create innovative teaching methods and improve communication between teachers and students. Future prospects for these technologies include increased use in education, the development of new tools and applications for more effective learning, and the integration of technology and education to create more interactive and adaptive learning environments. Current research and expert opinions confirm the importance of these technologies for the future of education and the need for their further development.

REFERENCE

1. "Artificial Intelligence in Education"- Rose Luckin, Wayne Holmes, Manolis Mavrikis.
2. "The Cambridge Handbook of Artificial Intelligence" -Keith Frankish, William M. Ramsey.
3. "Computer Linguistics and Intelligent Text Processing"- Alexander Gelbukh
4. "Distance Education: A Systems View of Online Learning"-Michael G. Moore, Greg Kearsley.
5. "The Future of Learning Institutions in a Digital Age" -Cathy N. Davidson, David Theo Goldberg.

Имансакипова А.Б.

Магистр, преподаватель
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: aimansakipova@bk.ru

Полатова Ж.Б.

Магистр, преподаватель
АО Алматинский Технологический Университет
Алматы, Казахстан
e-mail: polatova.z@mail.ru

БЕЗОПАСНОСТЬ В УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: СТУДЕНТЫ И ЦИФРОВАЯ САМОЗАЩИТА

Аннотация: Настоящая статья посвящена анализу вопросов безопасности в учебной деятельности студентов с акцентом на цифровую самозащиту. В статье рассмотрены виды угроз (фишинг, вирус, кибератака) в контексте учебной деятельности студентов, выявлены способы цифровой самозащиты, которые могут применяться для защиты своей личной информации и данных.

Ключевые слова: цифровая самозащита, угрозы, фишинг, вирус, кибератака

Imansakipova A.B.

Master, teacher
Ablaikhan KazUIR&WL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: aimansakipova@bk.ru

Polatova Zh.B.

Master, teacher
JSC ATU
Almaty, Kazakhstan
e-mail: polatova.z@mail.ru

SAFETY IN EDUCATIONAL ACTIVITIES: STUDENTS AND DIGITAL SELF-PROTECTION

Abstract: This article is devoted to the analysis of security issues in the educational activities of students with an emphasis on digital self-defense. The article examines the types of threats (phishing, virus, cyberattack) in the context of students' educational activities, identifies ways of digital self-defense that they can use to protect their personal information and data.

Keywords: digital self-defense, threats, phishing, virus, cyberattack

Введение. В современном цифровом мире студенты сталкиваются с рядом угроз, связанных с кибербезопасностью, которые могут серьезно повлиять на их образовательный процесс.

В современном мире цифровые технологии играют ключевую роль в образовательном процессе, предоставляя студентам доступ к информации и возможности обучения в онлайн-среде. Однако, вместе с преимуществами цифровизации, существует ряд угроз, которые могут серьезно подорвать безопасность учебной деятельности студентов как в домашней обстановке, так и в учебной аудитории. Рассмотрим вопросы кибербезопасности в учебной среде и роль цифровой самозащиты в обеспечении безопасности студентов.

Целью данной статьи является рассмотрение основных угроз, таких как фишинг, вирусы, кибератаки, а также предоставляются рекомендации по повышению уровня кибербезопасности в учебной деятельности.

Основные угрозы. Важно осознавать основные угрозы, с которыми они могут столкнуться в цифровом пространстве. Среди них фигурируют фишинговые атаки, распространение вирусов, кибератаки, а также возможные случаи утечки конфиденциальных данных.

Первый шаг к обеспечению безопасности в учебной среде — это понимание основных угроз, с которыми сталкиваются студенты. Студенты могут стать жертвами мошенничества, когда имитируются электронные письма от учебных заведений или преподавателей. Вредоносные программы могут заразить их устройства и украсть личную информацию или пароли. Кибератаки на системы университетов могут привести к потере доступа к онлайн-ресурсам и документам студентов.

1. «Фишинг - прежде всего нацелен на то, чтобы получить данные логина и пароля к определенным сайтам или онлайн-сервисам. Это достигается путем проведения массовых рассылок электронных писем от имени популярных брендов, а также личных сообщений внутри различных сервисов, например, от имени банков (Ситибанк, Альфа-банк), сервисов (Rambler, Mail.ru) или внутри социальных сетей (Facebook, Вконтакте, Одноклассники.ru.)» [1, с.133].

Распространенные методы фишинга включают: Электронная почта, СМС и мессенджеры, Социальные сети, Веб-сайты, Вредоносные вложения и ссылки.

Электронная почта (почтовый фишинг). Злоумышленники отправляют поддельные электронные сообщения, которые выглядят как официальные уведомления от банков, онлайн-платформ, социальных сетей или других организаций. В этих сообщениях могут быть ссылки на поддельные веб-сайты, где пользователей просят ввести свои личные данные.

СМС и мессенджеры (текстовый фишинг). Злоумышленники могут использовать текстовые сообщения или сообщения в мессенджерах, чтобы привлечь внимание жертвы и попросить их предоставить личные данные или перейти по вредоносной ссылке.

Социальные сети (социальный фишинг). Злоумышленники могут создавать поддельные профили в социальных сетях и контактировать с пользователями, представляясь друзьями или представителями доверенных организаций. Они могут запрашивать личные данные или вредоносные ссылки через приватные сообщения.

Веб-сайты (фишинг-сайты). Злоумышленники создают поддельные веб-сайты, которые имитируют официальные сайты банков, онлайн-платформ или других сервисов. После перехода на такой сайт пользователей могут попросить ввести свои личные данные, которые затем могут быть использованы злоумышленниками.

Вредоносные вложения и ссылки. Злоумышленники могут отправлять электронные письма с вложенными файлами или ссылками на вредоносные программы, которые могут заражать компьютер жертвы и позволять злоумышленникам получить доступ к их системе или данным.

Вот некоторые основные характеристики вирусов: Саморепликация, Скрытность, Вредоносная функциональность.

Саморепликация: Вирус обладает способностью копировать свой код и внедрять его в другие исполняемые файлы, документы или даже сектора запуска на жестком диске. Это позволяет вирусу распространяться и инфицировать другие системы.

Скрытность: Многие вирусы способны скрываться в системе, что делает их обнаружение и удаление сложным процессом. Они могут маскироваться под обычные файлы или использовать техники криптографии для защиты своего кода.

Вредоносная функциональность: Вирусы могут наносить различные виды вреда системе и данным. Некоторые вирусы просто портят данные или делают систему непригодной к использованию, в то время как другие могут воровать личную информацию, отслеживать действия пользователя или использовать компьютер для выполнения вредоносных действий, таких как DDoS-атаки.

2. «Вирусы — код, обладающий способностью к распространению (возможно, с изменениями) путем внедрения в другие программы.» [2, с.32]. Вирусы могут наносить различный вред компьютерным системам, включая уничтожение данных, замедление работы системы, кражу конфиденциальной информации и даже взлом системы для дальнейшего использования в качестве инструмента для атаки.

3. «**Кибератака** — это воздействие на информационную систему с целью повредить её, получить или ограничить к ней доступ, собрать конфиденциальные данные. Чтобы совершить кибератаку, злоумышленники ищут **уязвимости в информационной системе**. Например, если веб-приложение позволяет клиентам загружать файлы напрямую, хакер непременно запустит туда вирус. Если сервер способен обрабатывать только 100 запросов в секунду, злоумышленник будет отправлять их десятками тысяч, чтобы запросы остальных пользователей не обрабатывались.

Для проведения кибератак используют не только программные или аппаратные уязвимости, но в ход идут и **социальная инженерия**. Человека могут обманом вынудить перейти по опасной ссылке или скачать файл с компьютерным вирусом.» [3].

Рассмотрим некоторые основные виды кибератак:

DDoS-атака (Distributed Denial of Service): В этом типе атаки злоумышленники используют ботнет - сеть зараженных компьютеров или устройств, чтобы одновременно отправлять огромное количество запросов к целевой системе или серверу. Это приводит к перегрузке сетевых ресурсов и временному отказу в обслуживании для студентов в учебном процессе.

Малик-коды (Malware). Это вредоносное программное обеспечение, которое разработано для причинения вреда компьютерным системам, для кражи информации или получения несанкционированного доступа к системам. Малик-коды могут включать в себя вирусы, черви, троянские программы, шпионские программы и другие формы вредоносного ПО.

Взломы (Hacking). Злоумышленники могут пытаться получить несанкционированный доступ к компьютерным системам или сетям, или используя различные методы, такие как эксплуатация уязвимостей в программном обеспечении, подбор паролей или социальная инженерия.

Кибершпионаж: Этот вид атаки направлен на кражу конфиденциальной информации, такой как коммерческие секреты, интеллектуальная собственность или государственные секреты. Злоумышленники могут использовать различные методы, включая вирусы, фишинг и взломы, для доступа к ценной информации.

Отказ в обслуживании в Интернете (Internet Outages): Этот вид атаки направлен на сетевую инфраструктуру, целью которого является приведение к временному или постоянному отказу в работе сетевых ресурсов, включая роутеры, DNS-серверы или сетевые провайдеры.

Способы цифровой самозащиты. Студенты должны обладать навыками цифровой самозащиты, чтобы минимизировать риски.

Использование сильных паролей, активация двухфакторной аутентификации, регулярное обновление программного обеспечения — имеются множество методов, которые студенты могут применять для защиты своих данных. Важно также обучать студентов распознавать подозрительные электронные письма или ссылки, а также использовать только надежные и защищенные сети Wi-Fi.

1. Чтобы защитить себя от фишинга, важно быть осторожным и бдительным при открытии электронных сообщений, переходе по ссылкам или предоставлении личной информации в сомнительных ситуациях. Не следует предоставлять конфиденциальные данные без проверки подлинности запроса, а также важно обновлять программное обеспечение и использовать антивирусные программы для защиты от вредоносных программ.

2. Для защиты от вирусов важно следовать базовым мерам безопасности, таким как использование антивирусного программного обеспечения, обновление программного обеспечения и операционной системы, осторожное обращение с вложениями в электронной почте, а также избегание посещения подозрительных веб-сайтов и скачивания файлов из ненадежных источников. Также рекомендуется регулярно создавать резервные копии данных для быстрого восстановления в случае атаки вирусов.

3. Для защиты от кибератак важно иметь комплексную стратегию безопасности, которая включает в себя использование антивирусного программного обеспечения, регулярное обновление программного обеспечения и операционной системы, установку брандмауэров и других средств защиты, а также обучение пользователей в области кибербезопасности и осторожное обращение с конфиденциальной информацией.

4. Включая использование сильных паролей, обновление программного обеспечения, обучение по основам кибербезопасности и развитие критического мышления.

5. Образовательные учреждения также играют важную роль в обеспечении безопасности в учебной среде. Предоставление обучения по кибербезопасности, регулярные проверки безопасности систем и обеспечение доступа к надежным онлайн-ресурсам - все это помогает создать защищенную образовательную среду.

Заключение. Безопасность в учебной деятельности студентов - это ключевой аспект современного образования. Цифровая самозащита играет важную роль в защите студентов от различных кибер-угроз. Разумное сочетание навыков цифровой самозащиты и мер безопасности со стороны образовательных учреждений позволяет создать безопасную обучающую среду, в которой студенты могут развиваться и достигать своих целей без риска для своей личной информации и данных.

ЛИТЕРАТУРА

1. Фаронов, А.Е. Основы информационной безопасности при работе на компьютере: учебное пособие / А.Е. Фаронов. — 4-е изд. (эл.) — Москва: Национальный Открытый Университет «ИНТУИТ»: Ай Пи Ар Медиа, 2024. — 154 с. — Текст: электронный.

2. Галатенко, В.А. Основы информационной безопасности: учебное пособие / В.А. Галатенко. — 3-е изд. (эл.) — Москва: Национальный Открытый Университет «ИНТУИТ»; Ай Пи Ар Медиа, 2020. — 266 с. — Текст: электронный.

3. Что такое кибератаки и какие они бывают. — Режим доступа URL: www.skillbox.ru - (дата обращения: 07.04.2024).

Каламбаева Н.С.

Г.Ф.М., аға оқытушы

Баймолданова Д.К.

П.Ф.М., оқытушы

Аблай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: nurila.kalambayeva@mail.ru

КЕЙС ТЕХНОЛОГИЯСЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕНУГЕ АРНАЛҒАН ТИІМДІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ БІРІ РЕТІНДЕ (БІЛІМ БЕРУДЕ)

Түйін: Мақалада біз кейс-технологияны қазіргі заманғы білім беру саласындағы ең тиімді әдістемелердің бірі ретінде қарастырамыз, әсіресе ағылшын тілін үйрену контекстінде. Кейс-технология студенттердің оқу процесінде кездесетін нақты жағдайлар мен проблемаларды зерделеуге негізделген тәсілді білдіреді. Бұл әдіс оларға практикалық дағдыларды игеруге, өз білімдерін нақты өмірлік жағдайларға бейімдеуге және сыни ойлауды дамытуға мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: кейс, жағдай, шет тілі, мәдениетаралық коммуникация.

Kalambayeva N.S.

MA in human sciences., senior lecturer

Baimoldanova D.K.

Master of Pedagogical Sciences, teacher

Kaz UIR and WL named after Ablai Khan,

Almaty, Kazakhstan

e-mail: nurila.kalambayeva@mail.ru

CASE TECHNOLOGY IS ONE OF THE EFFECTIVE (EDUCATIONAL) TECHNOLOGIES FOR ENGLISH LEARNING

Abstract: In this article we will consider case technology as one of the most effective methods in the field of modern education, especially in the context of English language learning. Case technology is an approach based on the study of real-life situations and problems that students face in the process of learning. This method allows them to acquire practical skills, adapt their knowledge to real-life situations and develop critical thinking.

Key words: case, situation, foreign language, intercultural communication.

Қазіргі әлемдік нарықтың интеграцияланған динамикалық ортасында білім беру жүйелері өзгермелі жағдайларға бейімделу үшін үздіксіз жетілдірілуі керек. Кейс-кезең әдісін жоғары кәсіптік білім беру практикасына енгізу проблемасы қазіргі уақытта өте өзекті болып табылады, бұл екі тенденцияға байланысты: біріншісі қазіргі білім берудің нақты білім алуға емес, білім алушының кәсіби құзыреттілігін, іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыруға бағытталуынан туындайды; екіншісі маманның жеке қасиеттеріне қойылатын талаптардың дамуынан туындайды, ол әртүрлі жағдайларда оңтайлы мінез-құлық қабілетіне ие болуы керек, күтпеген, төтенше жағдайларда жүйелі және тиімді әрекеттерімен ерекшеленуі керек. Осыған байланысты білім беру жүйесін дамыту Қазақстанның негізгі басымдықтарының бірі болып табылады. Халықаралық бағдарламаларға қатысу сияқты жаһандану процестеріне байланысты ең өзекті мәселе жаңа формациядағы мамандарды даярлау болып табылады.

Қазіргі кезеңде жұмыс берушілердің қызығушылығы түлектің білімі, іскерлігі мен дағдыларын қамтитын біліктілігімен ғана емес, оның біліктілігі мен жеке басының қасиеттерін біріктіретін құзыреттілігімен айқындалады. А.В. Хуторскийдің пікірінше, "белгілі бір қызмет түрімен байланысты және нақты практикамен негізделген білім, дағдылар, іскерлік және қызмет тәсілдерін жеке тұлғаның жиынтық қасиеттеріне жатқызуға болады [1, 141-б.]. Жоғары білім берудің қазіргі жүйесінде бакалавриат түлектерін кәсіби даярлауға қойылатын талаптар өзгеруде, өйткені бұл «құзыреттілік» ұғымына көшуге байланысты. Бәсекеге қабілетті маман шет тілдік-коммуникативтік құзыреттілік сияқты кәсіби құзыреттерге ие болуы керек. Шет тілді коммуникативтік құзыреттілік -

бұл шет тілдерін және оларды әртүрлі коммуникативтік жағдайларда пайдалану тәсілдерін білу, осы мәдениеттегі әдеп нормалары мен қарым-қатынас ережелерін ескере отырып, шет тілінде коммуникативтік қарым-қатынас және өзара іс-қимыл жасай білу.

Оқытудың тиімді технологияларының бірі-кейстерді қолдана отырып, проблемалық коммуникативті-ситуациялық оқыту. Гарвард бизнес мектебінің ресми сайтында осы терминге қатысты келесідей анықтама келтірілген: кейстер әдісі - бұл оқушыларды нақты бизнес өкілдерінің тәжірибесінен оқытушы дайындаған кейстердің негізінде қойылған міндеттерді талқылауға және шешуге тікелей қатысуға итермелейтін оқыту әдісі [2]. Қазақстандық білім беру практикасында оқу кейстерін енгізу және пайдалану қазіргі уақытта өте өзекті міндет болып табылады. Іс-бұл белгілі бір форматқа сәйкес дайындалған және оқушыларға әртүрлі ақпарат түрлерін талдауға, оны жалпылауға, мәселені тұжырымдау дағдыларына және белгіленген критерийлерге сәйкес оны шешудің мүмкін нұсқаларын жасауға үйретуге арналған нақты Нақты жағдайдың сипаттамасы.

Кейс технологиясы-бұл әрекетті оқыту. Кейс-әдістің мәні мынада: білімді игеру және дағдыларды қалыптастыру-бұл қарама-қайшылықтарды шешу үшін оқушылардың белсенді тәуелсіз іс-әрекетінің нәтижесі, нәтижесінде кәсіби білімді, дағдыларды, дағдыларды шығармашылық игеру және ойлау қабілеттерін дамыту. Кейс-стади технологиясы алғаш рет XX ғасырдың 20-жылдарында Гарвард бизнес мектебінде қолданылды. Істің анықтамаларына қатысты бірнеше көзқарастар бар. Оны нақты жағдайдың сипаттамасы ретінде, нақты өмірдің "бөлігі" ретінде қарастыруға болады (ағылшын терминологиясында true life дегенді білдіреді). Неғұрлым жалпы анықтама белгілі бір қызмет саласында болған және авторлар оқу аудиториясында пікірталас тудыру, студенттерді жағдайды талқылауға және талдауға, шешім қабылдауға итермелеу үшін сипаттаған оқиғалар сияқты естіледі.

Кейс-технологияларға ситуациялық талдау әдісі, ситуациялық тапсырмалар мен жаттығулар, нақты жағдайларды талдау (кейс-стади), кейс әдісі, оқиға әдісі, іскерлік хат-хабарларды талдау әдісі, ойын дизайны, ситуациялық-рөлдік ойын әдісі, пікірталас әдісі жатады [3, 17-б.].

Бұл технологияны зерттеумен және дамытумен шетелдік зерттеушілер Ю. Д. Красовский, Г. А. Брянский, Ю. Ю. Екатеринославский, О. в. Козлова, в. Я. Платов, Д. А. Поспелов, О. А. Овсянников, В. С. Рапопорт, О. г. Смолянинова, Э. Гей, Л. Бранс, Д. Снайдер, А. Долгоруков, Ю. сурмин, Е. Хансен және т. б. Қазақстанда кейс-стади технологиясын зерттеумен және оны практикалық қолданумен М.К. Ахметова, С. С. Джубатырова, Н. Г. Абуилхаайров, Л. Я. Шевченко, А. К. Наурызбекова, Н. Ерешова және т. б. айналысқан.

Ю. Сурминнің айтуы бойынша кейс технологиясы бұл студенттерге нақты өмірлік жағдайды түсінуді ұсынатын жағдайларды талдау әдісі, оның сипаттамасы кез-келген практикалық мәселені ғана емес, сонымен бірге коммуникативті - ситуациялық мәселелерді шешуде үйренуі керек белгілі бір білім кешенін жаңартады [4, 9-б.].

О. Ильина технологияның жағдайын жоғары білім берудегі шет тілін оқытудағы проблемалық жағдайларды шешудің тиімді әдісі ретінде түсіндіреді.

Отандық ғалымдардан профессор Шевченко Л.Я кейс стади әдісін келесідей анықтама береді: шынайы жағдаятты суреттеуді қолданатын оқыту техникасы.

Ергешова Н. өзінің зерттеулерінде кейс әдісі мәні жағынан кәсіби ауаннан алынған нақты жағдаятты талдау тәсілі деп сипатталады. Сонымен қатар кейс әдісінің типологиясын ұсынады лингво мәдени бағыттағы кейстер және лингво мәдени бағыттағы кейстер деп жіктейді.

Наурызбекова А.Қ. ғылыми зертеуінде кейс технологиясына нақты жағдаяттар талдау әдістемесі деген анықтама бере отырып бұл әдістеменің қарапайым дылығын және кейс талдау үшін алынған жағдаят шынайы өмірден болуы керектігін алға тартады.

Зерттеушілер кейс-технологияның келесі түрлерін ажыратады:

1) Иллюстрациялық технология бұл түрі" иллюстрация", оқиғаны немесе жағдайды сипаттау үшін қолданылады, осылайша студенттер қарастырылып отырған тақырыппен жақсырақ танысып, жаңа терминологиямен таныса алады.

2) Зерттеу технологиясы-бұл үлкен зерттеу үшін нақты сұрақты анықтау үшін пайдаланылуы мүмкін негізгі бастапқы деректерді жинау үшін қысқаша кейс-стади.

3) Жинақталған кейс технологиясы бірнеше оқиғалар/жағдайлар үшін ақпарат жинауға және оны ең үлкен жалпылауды қамтамасыз ететін етіп қорытындылауға арналған.

4) Қажетті мысал технологиясы. Ол ерекше қызығушылық тудыратын жағдайларды зерттеу немесе әмбебап немесе жалпыланған сенімге қарсы тұру үшін қолданылады. Сұрақтар қою немесе бұрын айтылған мәлімдемелерді сынау үшін бірнеше жағдайлар немесе оқиғалар қарастырылуы мүмкін [5, 96-б.].

Кейс технологиясы теория мен практиканы оңтайлы үйлестіруге мүмкіндік беретінін атап өту маңызды, бұл жағдайды талдау, баламаларды бағалау, оңтайлы нұсқаны таңдау және оны жүзеге асыруды жоспарлау қабілетінің дамуына ықпал етеді. Білім беру процесінің студенттері проблеманы кейстің сипаттамасындағы ақпараттан бөліп алады. Егер оқу циклі ішінде мұндай тәсіл бірнеше рет қолданылса, онда білім алушыда практикалық міндеттерді шешудің орнықты дағдысы қалыптасады.

Оқу процесінде кейспен жұмыс істеу технологиясын қарастыра отырып, келесі кезеңдерді бөлуге болады:

- студенттердің кейс материалдарымен жеке өзіндік жұмысы, яғни проблеманы анықтау, негізгі баламаларды тұжырымдау, шешімді ұсыну;
- шағын топтарда жұмыс істеу;
- жалпы пікірталаста шағын топтардың нәтижелерін таныстыру және сараптау.

Сондай-ақ, біз кейс-технологиямен жұмыс істеудің графикалық алгоритмін мынадай түрде ұсынуға болады (1-сурет):

1-сурет: Шет тілі сабақтарында кейс-технологиямен жұмыс жасау алгоритмі (ПСКП)

Технологияның негізгі артықшылығы студенттердің мысалдардан абстракция жасай отырып, қағидаттарды бөліп алуға белсенді қатысуы және өздерінде мынадай дағдыларды дамытуы болып табылады:

- қойылған проблеманы шешуге дайындығы;
- проблемаға байланысты сандық және/немесе сапалық талдау құралдарын пайдалану;
- күрделі жағдайларда шешім қабылдау;
- тапсырманы қоюдағы екіұштылықпен күресу [5, 103-б.]

Бұл технология зерттеу талдамалық технологиясының ерекше түрін білдіретінін, сондай-ақ ұжымдық оқыту технологиясы ретінде көрінетінін, өзіне дамытушы оқыту технологияларын біріктіретінін атап өту қажет. Тіл мен мәдениет - бұл таным процесінің табиғи бөлігін құрайтын және жеке адамның әлемді жаңа тілдік тұжырымдамасын жасайтын қайталама ментальдық құрылымдарды қалыптастыратын бірыңғай кешен, ол жаңа лингвомәдениетке қосылу барысында дүниетаным кезінде пайдаланылады [6, 84-б.].

С.С. Құнанбаеваның пайымдауынша, жеке тұлғаның «мәдениетаралық коммуникация субъектісі» ретінде қалыптасуы «жеке тұлғаның жаңа когнитивтік-лингвокультурологиялық кешендерді қалыптастыру жөніндегі саналы және мақсатты қызметін» білдіреді. Зерттеушінің атап өтуінше, аталған кешендерді қалыптастыру шетел тілі мен шетел мәдениетін зерделеу кезінде тұлғаның когнитивтік ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді, «тұлғаның лингвокультурологиялық кеңістігі» ұлғаяды, өйткені жаңа лингвокультура тұлғаның ментальдық сана-сезімі жүйесіне енеді. Одан әрі автор жеке тұлғада «екінші танымдық сана» қалыптасады және «өзге лингвистикалық-әлеуметтік мәдениет тұжырымдамалары» арқылы «жеке тұлғаны қайта әлеуметтендіру» орын алады

деп есептейді. Осылайша, «мәдениетаралық коммуникация субъектісі» тұлғасының қалыптасуы «жаңа лингвокультураға қосылу кезінде әлемді лингвокультурологиялық реконцептуализациялауға» бағытталған тұлғаның «когнитивтік негізделген қызметі» арқылы жүзеге асырылады [7, 85-б.].

Осылайша, жоғарыда айтылғандардан оқу орындарында басқа тілдегі жаратылыстану-ғылыми білім беру процесінде білім алушылардың когнитивтік ойлауын дамыту қажет деген қорытынды жасауға болады, өйткені ана тіліндегі білімді бастапқы тұжырымдамалау арқылы, кәсіби мета-тілдік арқылы салалық танымдық блокты екінші рет қайта тұжырымдамалау жүргізіледі, «екінші рет когнитивтік сана» және тіларалық тұжырымдама. Біздің жағдайда білім алушының «қайталама когнитивтік санасын» іске қосуға ықпал ететін негізгі триггерлердің бірі студенттердің өз бетінше ойлауын, балама көзқарасты тыңдай және ескере білуін, өз көзқарасын дәлелді түрде білдіре білуін дамытуға ықпал ететін кейстік технология болып табылады.

Оқытушының рөлі әңгімелесу немесе пікірталас бағытында негізделген, мысалы, проблемалық сұрақтардың көмегімен, жұмыс уақытын бақылауда, студенттерді үстірт ойлаудан бас тартуға итермелеуде, топтың барлық студенттерін кейсті талдау процесіне тартуда үлкен көмегін тигізеді. Оқытушы мезгіл-мезгіл теориялық аспектілерді қорытындылай, түсіндіре, еске түсіре немесе тиісті әдебиетке сілтеме жасай алады.

Кейс-әдісті пайдалану кезінде оқытушының қызметі екі кезеңнен тұрады. Бірінші кезең кейс және оны талдау үшін сұрақтар жасау бойынша күрделі шығармашылық жұмысты білдіреді. Ол аудиториядан тыс жүзеге асырылады және оқытушының ғылыми-зерттеу, әдістемелік және құрастыру қызметін қамтиды. Екінші кезең кіріспе және қорытынды сөз сөйлейтін, шағын топтар мен пікірталастар ұйымдастыратын, аудиторияда іскерлік көңіл-күйді қолдайтын, студенттердің жағдайды талдауға қосқан үлесін бағалайтын аудиториядағы оқытушының қызметін қамтиды.

ӘДЕБИЕТ

1. Хуторской А.В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. – С – Пб.: Питер, 2004. – 541 с.
2. What is the Case Study Method? // Harvard Business School URL: <https://www.exed.hbs.edu/hbs-experience/learning-experience/case-study-method> (дата обращения: 05.04.2024).
3. Панфилова А.П., Громова Л.А., Богачек И.А., Абчук В.А. Основы менеджмента. Полное руководство по кейс-технологиям [Текст] / Под ред. проф. Соломина В.П. – СПб.: Питер, 2004. – 234 с.
4. Сурмин Ю.П. Ситуационный анализ, или Анатомия кейс-метода; Киев Центр инноваций и развития, 2002. -286 с.
5. Gomm R. Case study method: Key issues, key texts / R. Gomm, M. Hammersley, P. Foster. – London : SAGE, 2000. – 288 p
6. Добрынина Д.В. Инновационные методы обучения студентов вузов как средство реализации интерактивной модели обучения / Д.В. Добрынина // Вестник Бурятского государственного университета. – Улан-Удэ, 2010. – № 5. – С. 172–176.
7. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. Алматы, 2010. — 344 с.

Khamit Gaziza, Kanatova Rita,
3rd year of Bachelor's Degree
«6B01701 – Training of Language Teachers»
Toishybekova G.A.,
MA of Pedagogical Sciences,
Ablai khan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: kanatovarita24@gmail.com
khamitiza@gmail.com

THE ROLE OF AI (ARTIFICIAL INTELLIGENCE) IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Abstract: In this article, the authors consider questions about the role of artificial intelligence (AI) in teaching a foreign language. The study highlights the conceptual foundations of AI, the activities carried out on the given basis, as well as what new artificial intelligence (AI) systems are used in teaching a foreign language.

Keywords: «Artificial intelligence (AI)», «teaching», «deep learning », «natural language processing», «machine learning».

Хамит Газиза, Канатова Рита,
3 -курс бакалавр студенттері
«6B01701 –Шет тілдері мұғалімдерін даярлау»
Тойшыбекова Г.А.
п.ғ.м., аға оқытушы
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
Алматы, Қазақстан
e-mail: kanatovarita24@gmail.com
khamitiza@gmail.com

ШЕТ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУДАҒЫ ЖИ(ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ) РӨЛІ

Түйін: Аталмыш мақалада авторлар шет тілін оқытудағы жасанды интеллекттің (ЖИ) рөлі туралы сұрақтарды қарастырады. Зерттеу бойынша ЖИ-дің концептуалдық негіздерін, берілген негіздерінде жүзеге асатын іс-әрекеттер, сонымен қатар шет тілін оқыту барысында қандай жаңа технологиядағы Жасанды Интеллект (ЖИ) жүйелері қолданылатын жайында атап көрсетеді.

Тірек сөздер: "Жасанды интеллект (AI)", "оқыту", "тереңдетіп оқыту", "табиғи тілді өңдеу", "машиналық оқыту".

Since a long time ago, teaching has been of the highest importance all over the world, it attracts activities such as the ratio between teacher and student, and it cannot be one-sided. Obviously, the teaching included various methods that can be adapted depending on the subject, the level of knowledge of the students, as well as their individual needs and abilities. This leads to the fact that when teaching, the teacher undertakes to use new innovations of our time such as artificial intelligence to improve the quality of children's knowledge.

According to Nick Bostrom: *“Early old-fashioned artificial intelligence systems, for the most part, did not focus on learning, uncertainty, or concept formation, perhaps because the methods of working with these aspects were poorly developed at that time”* [1.p. 40].- We believe that early systems from the very beginning of their development had certain structures and forms, thanks to which they worked only in one designated direction. For example, the Dendral system, which was created to determine chemical structures through the return of a little information about this substance. This practice was used only for the benefit of medicine and did not have information related to other areas.

In the early days, artificial intelligence (AI) had clear boundaries and was defined as an assistant to the human mind, and not as a full-fledged machine capable of automatically issuing the necessary information without relying on human intelligence. At the same time, it is necessary to take into account the fact that artificial intelligence is multifaceted and different in application. This is the ability of an inanimate machine

to achieve human knowledge in a short time, to find the necessary information in the space of a jewelry network.

In modern realities, the topic of artificial intelligence (AI) clearly stands out, which attracts all countries of the world, regardless of their level of development. Most areas of education and teaching using artificial intelligence are recognized as key topics for discussion. Artificial intelligence is able to introduce unconventional technologies into various industries, allowing machines to solve complex problems and think outside the box, going beyond simple automation.

Artificial intelligence (AI) uses various approaches such as deep learning, natural language processing, and machine learning. Melanie Mitchell claims: *“Artificial intelligence (AI) is a field that includes a wide range of approaches aimed at creating machines with intelligence. Deep learning is just one such approach. Deep learning itself is one of many methods in the field of machine learning, a sub-branch of artificial intelligence in which machines “learn” based on data or their own “experience”*” [2.p- 24]. -Such training represents important information from a database, which is represented by artificial intelligence based on the experience of one's own memory. This practice will help us get the necessary information from the subtext, which makes life easier when working with a lot of information.

Deep learning is what allows AI to recognize objects without a definite basis and clear boundaries. This practice provides a person with information on the right issue and processes the data using available intelligence. Thus, a person can receive more accurate and efficient data without having identification data.

Deep learning in teaching a foreign language is the student's personal data related to the language being studied and the control of his language skills using neural networks. This educational training helps the teacher by creating additional platforms for students to learn the language, and also allows them to recognize the student's voice, correct words if they are pronounced incorrectly, and receive an answer from artificial intelligence.

According to the authors *“Natural language processing —or NLP for short—broadly encompasses any kind of computer manipulation of natural language. On the one hand, it can be as simple as calculating the frequency of occurrence of words to compare different writing styles. On the other hand, NLP presupposes “a complete understanding of human utterances, at least to the extent that they allow us to give useful answers to them”* [3.p- 9]. With a full understanding of what a person is talking about, artificial intelligence can quickly find the necessary data. And also, when working with audio recordings or oral sentences, this service can translate everything in writing and find answers to tasks.

It is a process in which artificial intelligence recognizes human spoken and written speech and provides feedback using natural languages. This is a purposeful activity that automates human actions, which simplifies his life. This process is used in many areas of human life and plays a special role. Using natural language processing, people can effectively do their jobs, communicate individually with AI and solve their problems.

When processing natural language, the teacher has the opportunity to create educational materials using oral speech, as well as check the work of students in an automated way, which simplifies the work of the teacher and makes it possible to focus more on teaching and studying the use of various technologies. Teachers can create questions using artificial intelligence, using educational materials and these questions for interactive games, assignments and tests. When processing natural language, teachers can receive not only questions on a specific topic, but also answers to them. Also, if there is a shortage or lack of materials on the topic in the right language, teachers can get materials translated from one language to another, thus expanding the flow of information.

Etem Alpaydin states: *“Machine learning is the programming of computers to optimize performance criteria using the examples given or past experience. We have a model defined taking into account some parameters, and training is the execution of a computer program to optimize the parameters of the model using training data or past experience. The model can be predictive for making forecasts for the future or descriptive for obtaining knowledge based on data, or both”* [4.p. 3]. From our point of view, machine learning is not only computer programming, but also the study of data that may be hidden from humans. It also opens up the possibility of developing models capable of making assumptions and drawing conclusions based on the data.

Machine learning is a method in which the return of a large amount of information in various forms and quantities helps to obtain new information without the need for programming and forecasting. This method is the most important detail in new technologies that can be used to develop artificial intelligence, working methods, the ability to distinguish images using available data, etc.

Machine learning plays an important role in teaching a foreign language. With this training, you can create a specialized program for a specific student and take into account the weaknesses and strengths of students when learning a new language. For example, if a student is weak in memorizing new words, with

the help of machine learning, the teacher will be able to create a program that adapts to these needs. This can be done, for example, by providing additional exercises and tasks for memorizing new vocabulary, while grammar exercises may be less intense.

This technique will help the student to complete his studies effectively and focus on those areas of study in which he has problems. Also, in the absence of the possibility of obtaining new knowledge offline, with the help of machine learning, a student can get the opportunity to learn a language with the help of virtual teachers.

Especially in teaching foreign languages, teachers and students develop communication skills, use new teaching methods, strategies and techniques. One of the tasks of the school is the intellectual development of students, who are now increasingly surrounded by devices and manifestations of artificial intelligence (AI) [5.p. 72]. To increase the level of knowledge of students, teachers are increasingly using learning platforms, conversational chatbots, game programming, automatic grammar checks, pronunciation and adaptive tests. Due to the close cooperation with AI in connection with computer methods and computer science, the educational community in the field of computer science proposes that artificial intelligence become a module for teaching computer science, as well as be integrated with other subjects [5.p. 73]. This explains the unification of all other subjects, as well as a foreign language, with the study of artificial intelligence.

It is no secret that teaching foreign languages is considered the most important point in education. Therefore, an urgent topic at this time is the need to study teaching with the help of all possible ways, such as artificial intelligence. In the course of our research, we examined all the main aspects of the use of artificial intelligence and its role in teaching foreign languages.

REFERENCE

1. Nick Bostrom. Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. Oxford University Press, 2014. –P. 40
2. Melanie Mitchell. Artificial Intelligence: A Guide for Thinking Humans. Farrar, Straus and Giroux, 2019. –P. 24
3. Steven Bird, Ewan Klein, and Edward Loper. Natural Language Processing with Python. O'Reilly Media, 2009. –P. 9
4. Ethem Alpaydin. Machine Learning: The New AI. The MIT Press, 2016. –P. 3
5. Dr. Marcin Będkowski. Artificial Intelligence (AI) as a Megatrend Shaping Education, 2022. -P.72 and P.73

УДК 004.8

Капарова Л.Е.,
Таскалиева Ж.А.,
Ташимова А.К.,
Шамишева Б.С.,
АРУ им. К. Жубанова

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: В статье рассматривается использование искусственного интеллекта в обучении, а также решении задач преподавания дисциплин. Выделены и исследована необходимость внедрения искусственного интеллекта в процесс обучения, а также технологии, которые уже применяются. Представлены способы применения искусственного интеллекта в персонализации обучения. Анализированы возможности использования искусственного интеллекта, пришли к выводу, что о необходимости применения и совершенствования технологий нейронных сетей и искусственного интеллекта в образовании.

Ключевые слова: «искусственный интеллект», «машинное обучение», ИТ в образовании.

**Kasparova L.E.,
Taskalieva J.A.,
Tashimova A.K.,
Shamisheva B.S.,**
Aktobe Regional University
named after K. Zhubanov

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATION

Abstract: The article discusses the use of artificial intelligence in teaching, as well as solving the problems of teaching disciplines. The necessity of introducing artificial intelligence into the learning process, as well as technologies that are already being used, are highlighted and investigated. The ways of using artificial intelligence in the personalization of learning are presented. The possibilities of using artificial intelligence are analyzed, and it is concluded that it is necessary to apply and improve neural network and artificial intelligence technologies in education.

Keywords: «artificial intelligence», «machine learning», IT in education.

Министерство науки и высшего образования РК стремится поддерживать использование технологий для улучшения преподавания и обучения, а также поддерживать инновации во всех системах образования. В этой статье рассматривается очевидная необходимость обмена знаниями и разработки политики в отношении “искусственного интеллекта”, быстро развивающегося класса фундаментальных возможностей, которые все чаще внедряются во все типы образовательных технологических систем, а также доступны общественности. Мы будем рассматривать “образовательную технологию” (edtech) как включающую обе (a) технологии специально разработанные для использования в образовательных целях, а также (b) общие технологии, которые широко используются в образовательных учреждениях. Рекомендации, содержащиеся в этом отчете, направлены на привлечение учителей, руководителей образовательных учреждений, политиков, исследователей, а также новаторов и поставщиков образовательных технологий к совместной работе над насущными политическими вопросами, возникающими при использовании искусственного интеллекта (ИИ) в образовании.

Искусственный интеллект (ИИ) обладает потенциалом революционизировать способы нашего обучения, сделав их более персонализированными, привлекательными и эффективными. ИИ в образовании относится к использованию технологий искусственного интеллекта, таких как машинное обучение и обработка естественного языка, для улучшения процесса обучения. Это предполагает использование алгоритмов, которые анализируют данные, выявляют закономерности и делают прогнозы, позволяя преподавателям персонализировать обучение для каждого учащегося. Потенциальные преимущества использования искусственного интеллекта в образовании значительны. Персонализированное обучение, одно из наиболее существенных преимуществ искусственного интеллекта в образовании могут привести к улучшению результатов обучения, поскольку учащиеся могут учиться в своем собственном темпе и способом, соответствующим их стилю обучения. Интеллектуальные системы репетиторства, чат-боты и автоматизированная система выставления оценок могут повысить эффективность, сэкономить время учителей и обеспечить более точную и последовательную обратную связь.

Однако существуют также проблемы, связанные с использованием искусственного интеллекта в образовании. Проблемы конфиденциальности и безопасности, отсутствие доверия, затраты и потенциальная предвзятость - вот некоторые из проблем, которые необходимо решить. Этические соображения, такие как также необходимо учитывать обеспечение доступности, прозрачности и справедливости в системах образования, основанных на ИИ. Несмотря на эти проблемы, потенциал ИИ в образовании огромен. ИИ может обеспечить лучший анализ данных, позволяя преподавателям принимать решения, основанные на данных. В этом обзоре мы описали роль искусственного интеллекта в управлении, продвижении образования, которые описывают влияние искусственного интеллекта в секторе образования.

Возможность обеспечить персонализированный опыт обучения. Системы на базе искусственного интеллекта могут анализировать огромные объемы данных об успеваемости, предпочтениях и стилях обучения учащихся, чтобы создавать индивидуальный образовательный контент и адаптивные траектории обучения. Такая персонализация позволяет учащимся учиться в удобном для них темпе, концентрироваться на тех областях, где им требуется дополнительная поддержка, и работать с контентом, который им интересен и актуален.

ИИ можно определить как “Потенциал применения искусственного интеллекта в образовании для улучшения процесса обучения, оказания помощи учителям и регулирование более эффективного индивидуального преподавания является захватывающим, но и немного пугающим. Чтобы даже вести разумный разговор об ИИ в образовании, нужно сначала отбросить воображаемые научно-фантастические сценарии обучения наших детей компьютерами и роботами, заменяющими учителей и уменьшающими человеческий аспект в том, что является фундаментально человеческой деятельностью.

Недостатком искусственного интеллекта в образовании является возможность возникновения проблем с этикой и конфиденциальностью. Системы искусственного интеллекта собирают и анализируют значительный объем данных об учащих, включая их успеваемость, поведение и личную информацию. Необходимо обеспечить безопасную обработку этих данных и соответствующие меры защиты конфиденциальности.

Будущее ИИ в образовании

Хотя по-прежнему широко обсуждаются плюсы и минусы внедрения технологии искусственного интеллекта в сфере образования, включая опасения по поводу деперсонализации и этические соображения, упомянутые выше, формируется консенсус в отношении того, что исключительный спектр текущих и будущих преимуществ одержит верх.

Хотя внедрение искусственного интеллекта в образование имеет много преимуществ, существует также ряд проблем, которые необходимо решить. Учебные заведения должны тщательно взвесить затраты и выгоды от внедрения систем искусственного интеллекта в своих классах и убедиться, что они принимают надлежащие меры для защиты частной жизни учащихся и

предотвращения предвзятости. Сочетая преимущества и проблемы искусственного интеллекта в образовании, мы можем создать более персонализированный, действенный и результативный опыт обучения для всех учащихся.

ЛИТЕРАТУРА

1. Боровская, Е. Основы искусственного интеллекта [Текст] / Е. Боровская. – М.: Бином, 2015. – 128 с.
2. Бураков, М.В. Системы искусственного интеллекта. Учебное пособие [Текст] / М.В. Бураков. – М.: Проспект, 2017. – 440 с.
3. Кудрявцев, В. Б. Интеллектуальные системы : учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры [Текст] / В. Б. Кудрявцев, Э. Э. Гасанов, А. С. Подколзин. – 2-е изд., испр. и доп. ; МГУ им. М.В. Ломоносова. – М. : Юрайт, 2017. – 219 с.
4. Ясницкий, Л.Н. Введение в искусственный интеллект : учебное пособие [Текст] / Л.Н. Ясницкий. – М.: Академия, 2010. – 176 с.

УДК 004.838.3

Кудайберген Рамазан,

Студент

«БВ11102-РДиГБ»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

Бердыгулова Айнагуль Джумабаевна

Магистр, старший преподаватель

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: Berdygulova.A@ablaikhan.kz

«РАЗРАБОТКА ВИРТУАЛЬНЫХ АССИСТЕНТОВ ДЛЯ ПОМОЩИ ГОСТЯМ В РЕШЕНИИ О МЕСТНЫХ ДОСТОПРИМЕЧАТЕЛЬНОСТЯХ И УСЛУГАХ В ГОСТИНИЧНЫХ КОМПЛЕКСАХ»

Аннотация: Статья посвящена разработке виртуальных ассистентов для оказания помощи гостям в решении вопросов о местных достопримечательностях и услугах в гостиничных комплексах. Рассматриваются возможности применения передовых технологий искусственного интеллекта для создания удобных и эффективных инструментов информационной поддержки туристов.

Ключевые слова: Виртуальный ассистент, достопримечательности, гостиничные комплексы, туризм, услуги для гостей, мобильные приложения, голосовые помощники, технологии информационной поддержки.

«DEVELOPMENT OF VIRTUAL ASSISTANTS TO HELP GUESTS IN DECISIONS ABOUT LOCAL ATTRACTIONS AND SERVICES IN HOTEL COMPLEXES»

Abstract: The article is devoted to the development of virtual assistants to assist guests in resolving questions about local attractions and services in hotel complexes. The possibilities of using advanced artificial intelligence technologies to create convenient and effective tools for information support for tourists are considered.

Keywords: Virtual assistant, attraction, hotel complexes, tourism, services for guests, mobile applications, voice assistants, information support technologies.

Berdygulova Ainagul
Master of IT, senior lecturer
Ablaikhan KazUIR&WL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: Berdygulova.A@ablaikhan.kz

На современном этапе индустрия гостеприимства, а в частности, гостиничного дела динамично развивается, предприниматели стараются соответствовать всем запросам своих клиентов, которые из года в год возрастают. И обусловлено это макроэкономическим законом всевозрастающих потребностей. Данный процесс вынуждает современные отели развиваться все быстрее, стремиться выделиться все сильнее и занять свою конкурентную нишу на рынке, и тут на помощь отельерам приходят современные инновационные технологии, которые в современных условиях позволяют создавать новые услуги и/или совершенствовать старые услуги с условием их соответствия запросам нынешних и будущих гостей. Каждый год в отельном бизнесе появляются технологические новации, большая часть которых, вследствие, довольно активно приживаются на рынке гостиничных услуг и уже становятся традиционными и общепризнанными в использовании атрибутами отельного бизнеса как для самих отельеров, так и для гостей их отелей.

Таким образом, учитывая быстрые темпы развития инноваций и инновационных технологий, главными целями их использования в сфере гостеприимства следует выделить следующие:

- привлечение наибольшего количества гостей, посредством повышения их заинтересованности в гостинице или в бренде той или иной сети отелей;
- повышение лояльности гостя к гостинице или к сети гостиниц, что способствует увеличению количества приездов в гостиницу или сеть отелей этого гостя;
- увеличение прибыли гостиницы или сети отелей, за счет сокращения затрат на ресурсы, следующих из применения инновационных технологий.

Разработка виртуальных ассистентов для помощи гостям в решении вопросов о местных достопримечательностях и услугах в гостиничных комплексах играет значительную роль в современной сфере гостеприимства и туризма. Такие виртуальные помощники обладают потенциалом улучшить опыт пребывания гостей, предоставив им удобный и персонализированный доступ к информации о местных достопримечательностях и услугах.

Виртуальные ассистенты могут быть интегрированы в мобильные приложения гостиничных комплексов или предоставлены через специальные порталы. Они способны предоставить гостям полезные советы о том, как провести время в данном регионе, информацию о популярных местах, событиях, ресторанах, транспорте и прочих услугах.

Здесь важными аспектами являются удобство использования, возможность персонализации рекомендаций с учётом предпочтений гостей, а также оперативность и доступность информации. Виртуальные ассистенты могут предлагать гостям индивидуально адаптированные и ценные рекомендации.

Такие инновационные решения способствуют улучшению обслуживания гостей, повышению уровня комфорта и удовлетворения от пребывания в гостинице, а также способствуют привлечению новых клиентов и укреплению имиджа заведения. Внедрение виртуальных ассистентов в сфере гостеприимства помогает сделать опыт посещения туристами более запоминающимся и комфортным.

Сейчас гостей отелей, путешественников и бизнесменов не удивишь наличием отдельного туалета, телефона или зеркала в номере. Все это стало базовым набором каждого отеля и удивить гостей может скорее отсутствие данных вещей в номере. Именно поэтому для привлечения гостей отели стараются придумать что-то совершенно новое, то, что никогда не использовалось не только в отелях, но и в любых других сферах.

На сегодняшний день большая часть гостиниц чаще всего использует такие высокотехнологичные новинки как:

Системы управления электроэнергией (Energy Management System). Данная система позволяет контролировать подачу света и температуры в комнатах гостей отеля. Это инновационное решение позволяет гостиницам не только экономить электроэнергию, затрачиваемую на обслуживание гостей и отеля в целом, но и позволяет соответствовать требованиям безопасности. Так, например, не выключенный гостем чайник или утюг не сможет привести к пожару, так как будет выключен автоматически, посредством автоматического отключения всей системы электропитания данного номера в отсутствие гостя.

Система управления внутренними службами отеля (Back-office). Эта инновационная технология позволяет персоналу отеля получать доступ к таким данным как: какой номер следует убрать, какой номер или предмет в номере требует ремонта, а также позволяет принимать во внимание особые пожелания гостей до и во время их пребывания в отеле. Данная инновация позволит улучшить менеджмент гостиницы, так как теперь каждый сотрудник имеет определенный ряд назначенных ему задач, которые может выполнять в более короткие сроки и с наибольшим успехом.

(Wi-Fi). Данная инновация во всеобщем понимании стала неотъемлемой частью жизни каждого человека и теперь гостиницы имеющие медленный интернет или не имеющие доступ в интернет вовсе сильно проигрывают остальным еще на стадии «исследования», когда гость ищет в какую гостиницу он или она желал(а) бы заселиться. На данном этапе гостиницы внедрившие эту инновацию могут контролировать параметры предоставления интернет доступа, трафик/время/скорость, что позволяет им соответствовать запросам гостей и делать их пребывание в отеле наиболее комфортным и влиять на впечатления.

Системы интерактивного телевидения (Interactive TV Systems). Используя инновационную систему интерактивного телевидения отельеры с большим шансом могут удовлетворить потребность гостей, ведь подключая кабельное телевидение у гостя крайне ограничен выбор, и он состоит из каналов на языке принимающей страны.

Система визуального отображения информации (Digital Signage). Данная инновация позволяет гостям быть в курсе событий, лишней раз не задумываться, куда сходить тем или иным вечером, а также позволяет визуально оценить мероприятие, выбранное к посещению, и окончательно удостовериться в правильности своего выбора или в противном случае поменять свое решение.

Мультимедийные технологии – технология «виртуальный тур». С помощью этого нововведения гости на этапе выбора могут осмотреть номера отеля, холлы, рестораны в трехмерном изображении и оценить комфорт и уют гостиницы, и впоследствии сделать свой выбор в пользу более комфортабельного для них варианта.

Использование и внедрение данных и прочих инноваций способствует улучшению качества обслуживания, повышению конкурентоспособности и имиджа гостиницы, делая гостиницу уникальной. С помощью правильно введенных в отель инноваций, значительно увеличится число постоянных клиентов. Гость, уходя из отеля, должен покидать его только с приятными эмоциями, подчеркнув для себя важные факторы, которые есть только в данном отеле, который он предпочел для посещения в конкретный момент времени.

Виртуальный помощник имитировать реальное общение. Уровень развития этой функции у цифровых ассистентов бывает разным. Роботы способны поддерживать лишь простейшие диалоги, зачитывая заранее записанные аудиосообщения. Они понимают смысл обращенной к ним речи, знают синонимы, отвечают без задержек, замолкают при перебивании и даже используют слова-паразиты. В итоге собеседник даже не всегда может определить, что ведет диалог с роботом. Благо это или зло — уже другой вопрос, который лежит в этической плоскости, но ясно, что для бизнеса такие возможности могут быть весьма полезны.

Помимо коммуникативных функций, виртуальные помощники могут выполнять различные действия в соответствии с заданными сценариями: предоставлять информацию о местных достопримечательностях города, осуществлять маршрутизацию вызовов, отправлять SMS, записывать результаты звонков в виде отчетов, оперировать данными из информационных ресурсов компании и фиксировать изменения в них — при условии что робот интегрирован с

соответствующими системами. Для улучшения обслуживания и привлечения большего потока клиентов «виртуальный тур» позволяет гостям оценить комфорт и уют гостиницы еще на этапе выбора. Еще одно не мало важное примечание, что внедрение мультимедийных технологий и виртуальных помощников является важным шагом для создания уникального и приятного опыта пребывания в гостинице.

В заключении хотелось бы отметить, что использование современных высокотехнологичных новинок в гостиничном бизнесе не только повышает его конкурентоспособность, но и значительно улучшает опыт пребывания для гостей. Системы управления электроэнергией и внутренними службами, а также предоставление Wi-Fi, интерактивного телевидения и визуального отображения информации – все эти инновации сделали пребывание в гостинице более комфортным и удобным.

Особое внимание следует уделить технологии «виртуального тура» и виртуальным помощникам, которые позволяют гостям оценить условия отеля еще до заселения и взаимодействовать с обслуживающим персоналом в более эффективном и комфортном режиме. Эти инновации не только помогают гостиницам привлечь новых клиентов, но и делают пребывание существующих постояльцев более приятным и запоминающимся. Таким образом, внедрение мультимедийных технологий и виртуальных помощников является неотъемлемой частью современного гостиничного сервиса, способствующей созданию уникального и удовлетворяющего опыта пребывания для каждого гостя.

ЛИТЕРАТУРА

1. Афасижев, Т.И. Направления модернизации российского гостиничного бизнеса в контексте повышения его конкурентоспособности / Т.И. Афасижев, А.С. Тютюнникова // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 5: Экономика. – 2012. - № 1. – с. 188.-192.
2. Бутко, И.И. Маркетинг в туризме: учеб. пособ., 2-е изд. / И.И. Бутко, В.А. Ситников [и др.]. - М.: ИТК Дашков и К, 2013. – 416 с.
3. Голубева, В.В. Инновационные технологии в туриндустрии: монография / В.В. Голубева, В.П. Пилявский [и др.]. – СПб.: Астерион, 2012. – 104 с.
4. Инновации гостиничного сервиса XX века [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://studme.org/37949/turizm/innovatsii_gostinichnogo_servisa.

ӘОЖ 004.855.5

Мұратова М.,
Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті
«6В01503 - Информатика» ББ студенті
Ақтөбе, Қазақстан
e-mail: mldrmm04@gmail.com

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕК MAGIC SCHOOL - ЕҢ ӘМБЕБАП КӨМЕКШІ ҚҰРАЛ

Аннотация: Қазіргі заманда жасанды интеллект технологиясының өрлеуі қарқынды жүріп жатыр. Педагогикалық идеяларды қалыптастыру, ең алдымен цифрлық дидактикалық ресурстарды құру үшін көптеген платформалар пайда болды. Солардың ішінде *Magic School* нейрондық желісі басқа жасанды интеллект білім беру платформаларынан айтарлықтай ерекшеленеді. Сондай-ақ, мұғалімдердің өмірін жеңілдету үшін арнайы жасалған басқа да көптеген функциялар бар. Бұл мақалада *Magic School* нейрондық желісі таныстырылды және *Magic School* нейрондық желісінің қолданысы көрсетілді.

Кілт сөздер: Magic School, нейрондық желі, платформа, жасанды интеллект.

Muratova M.,
Student
«6B01503 – Computer science»
Zhubanov University
Aktobe, Kazakhstan
e-mail: mlrmm04@gmail.com

ARTIFICIAL INTELLIGENCE MAGIC SCHOOL IS THE MOST VERSATILE ASSISTANT

Abstract: In modern times, the rise of artificial intelligence technology is in full swing. Many platforms have emerged for the generation of pedagogical ideas, primarily for the creation of digital didactic resources. Among them, the *Magic School* neural network is significantly different from other artificial intelligence educational platforms. There are also many other functions specially designed to make the life of teachers easier. This article introduced the *Magic School* neural network. The work of the *Magic School* neural network was demonstrated.

Keywords: Magic School, neuron net, platform, artificial intelligence.

Қазіргі білім беру жүйесінде нейрондық желілер оқу процесінің бір бөлігіне айналууда. Бұл технологияның басқа салаларда кең таралғанына қарамастан, білім беруде ол әлі де кейбір сенімсіздік пен қарсылықты тудырады. Алайда, оқытуды дамытудағы және білім беру бағдарламаларының сапасын арттырудағы нейрондық желілердің әлеуетін жоққа шығаруға болмайды. Нейрондық желілер оқытушылар мен мұғалімдерге пайдалы болуы мүмкін. Олар нейрондық желілерді интерактивті және жауап беретін оқу материалдарын әзірлеу үшін, сондай-ақ тиімдірек бағалау және кері байланыс үшін пайдалана алады.

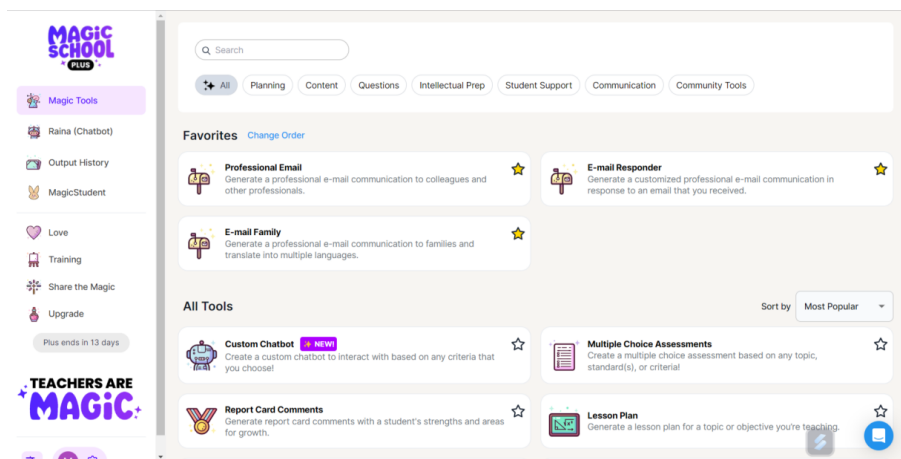
Жасанды интеллект - ақылға қонымды әрекет ететін есептеу агенттерінің синтезі мен талдауын зерттейтін сала [1,16б.].

Жасанды интеллект (ЖИ) – компьютерлік құралдар арқылы жеке ақыл-ой іс-әрекеттерін орындау. ЖИ жеке ғылыми бағыт ретінде XX ғасырдың екінші жартысында пайда болды (бұл көбінесе, кибернетиканың дамуына тәуелді болатын). Басқару талдау, салыстыру, ақпаратты өңдеу, болжамды жасау, жорамалдың дұрыстығын дәлелдеу (яғни интеллектуалды қызметіне жататын операциялар) негізінде шешімді қабылдаумен байланысты болады [2,5б.].

Мұғалімдер мен оқытушылар білім беру процесінде таптырмас тұлға болып қала береді, өйткені олар тұлғааралық өзара әрекеттесуді, мотивацияны және жеке қолдауды қамтамасыз ете алады. Нейрондық желілер деректерді жинау және талдау, сондай-ақ жеке ұсыныстар беру үшін пайдалы болуы мүмкін. Осылайша, білім беруде нейрондық желілерді пайдалану мұғалімдерді олардың рөлінен айырмайды, керісінше, оларға оқушылардың жеке қажеттіліктеріне тиімдірек бейімделуге көмектеседі.

MagicSchool - бұл мұғалімдерге уақытты үнемдеуге және өз сабақтарын тиімдірек өткізуге көмектесетін қуатты жасанды интеллект құралдарының жиынтығы. Ол мәтінді қайта жазу, түзету құралдары, шаблон жасау құралы, күрделі ұғымдардың бірнеше түсіндірмелері, мәтінге тәуелді сұрақтар, оны сәйкес ету құралы, сынып жаңалықтарын жіберу құралы және викторина генераторы сияқты мүмкіндіктерді ұсынады. Ол 25-тен астам тілді қолдайды және мұғалімдерге әртүрлі оқушыларға бейімделу арқылы мазмұнды түрде кері байланыс беруге көмектеседі. Бұл мұғалімдерге аптасына 10 сағатқа дейін үнемдеуге көмектеседі.

MagicSchool - жасанды интеллект және машиналық оқытуды қамтамасыз ететін платформа. MagicSchool. AI көмегімен пайдаланушылар нейрондық желілер, машиналық оқыту алгоритмдері және табиғи тілді өңдеу сияқты жасанды интеллекттің негіздері мен жетілдірілген тақырыптарын біле алады. Платформа жасанды интеллект туралы білімдері мен дағдыларын тереңдетуге көмектесетін интерактивті сабақтарды, практикалық тапсырмаларды және курстарды ұсынады (сурет 1) [3].

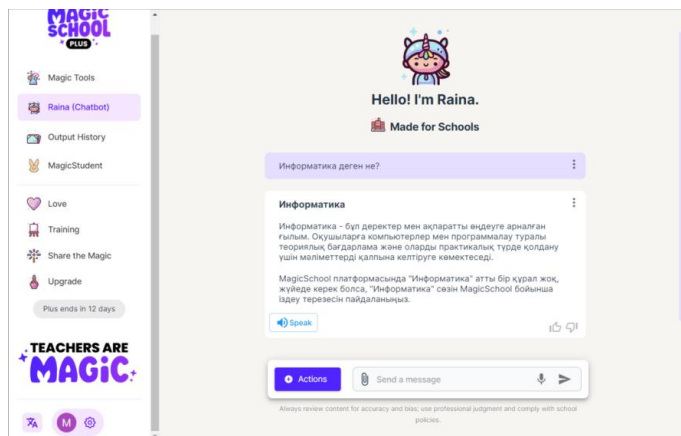
1-сурет. MagicSchool.AI басты беті

Білім беру мазмұнын құруға бағытталған жасанды интеллекттің басқаларынан айырмашылығы, Magic School көптеген функцияларды ұсынады, бұл көптеген мұғалімдер үшін пайдалы.

Magic School жасанды интеллект 60-тан астам керемет құралдармен жабдықталған. Мұғалімнің жасанды интеллектпен өзара әрекеттесуін толығымен өзгертетіне нақты қарастырайық.

MagicSchool нейрондық желісімен жұмыс бастау үшін ең алдымен тіркелу қажет, яғни жаңа аккаунт ашу керек. Кейін аккаунт ашылған соң басты бетте әртүрлі категориялардағы сұрақтарға жауап алуға арналған немесе онлайн тапсырмалар, тест құруға көмек беретін чат – боттар тізімі орналасқан. Солармен жеке – жеке танысып шығайық.

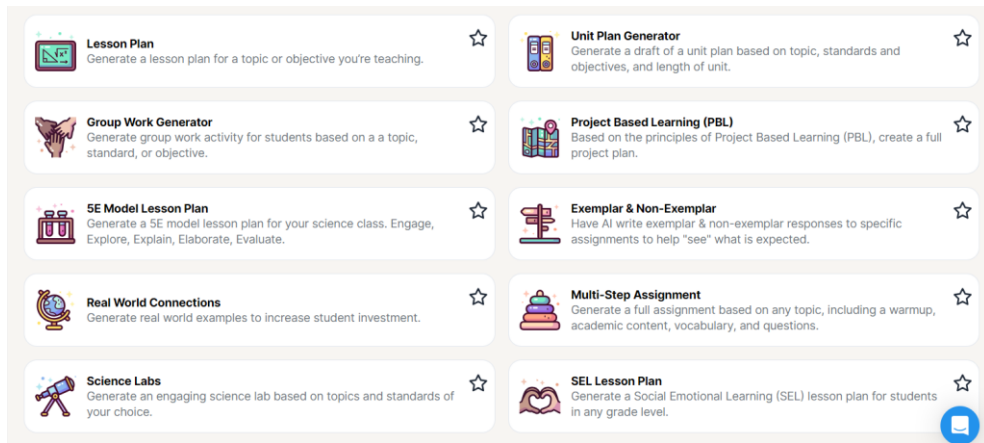
Ең алдымен, Raina - *Magic School чат-боты*. Ол деректерді өңдеу кезінде білім беру тақырыптары бойынша арнайы оқытылды. Ол сізбен сабақ жоспарлары, оқыту стратегиялары немесе мектепке қатысты барлық ақпараттар туралы интеллектуалды әңгіме жүргізе алады. Онымен кеңесе аласыз. Сіз ең жақсы оқыту тәжірибесіне немесе сыныптағы жұмысыңызға қатысты кез келген сұрақтарды қоя аласыз. Сабақтарды, экскурсияларды, практикалық жұмыстарды, оқыту әдістерін, мінез-құлықты басқару стратегияларын немесе кез келген қиындықтарды ұйымдастыру идеяларын ізденуге болады. Сіздің сұрақтарыңыз неғұрлым нақты болса, жауаптар соғұрлым жақсы болады (сурет 2).

2-сурет. Raina чат – боты

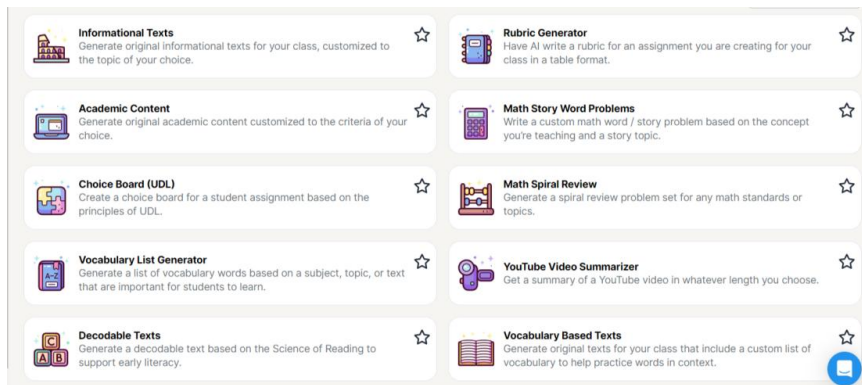
Жоспарлау оңайырақ бола түсті: бірнеше минуттың ішінде сіз өзіңіздің оқу бағдарламаңызға және оқушылардың қажеттіліктеріне бейімделген қызықты сабақ жоспарларын жасай аласыз. Сіздің уақытыңызды үнемдейтін жоспарлау: орта мектеп мұғалімі Magic School-ді қызықты сабақ жоспарларын тез құру үшін қолданады, дайындық сағаттарын үнемдейді (сурет 3).

Ұрпақтар диалогы және

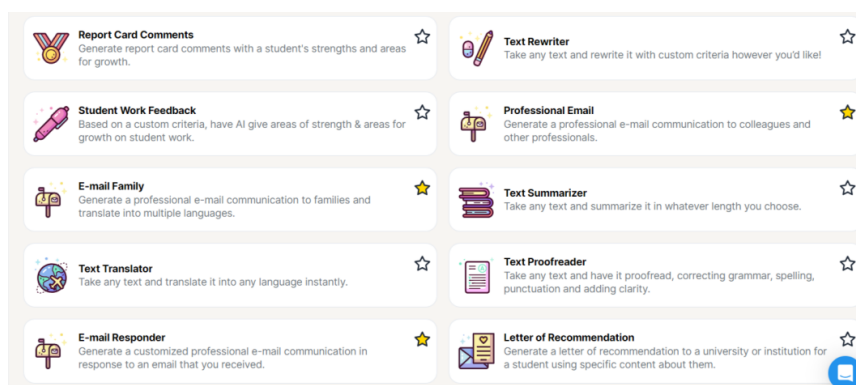
3-сурет. Жоспарлауға арналған опциялар

Дифференциалды тәсіл: әрқайсысының ілгерілеуін қамтамасыз ету арқылы оқушылардың әртүрлі стильдері мен қабілеттеріне бейімделген әртүрлі тапсырмалар мен материалдарды жасауға болады (сурет 4).

4-сурет. Тапсырмалар құрастыруға арналған опциялар

Бағалау және кері байланыс: жоғары сапалы бағалаулар жасауға және оқушылардың материалдың өсуі мен дамуын ынталандыратын тиімді кері байланысты қамтамасыз етуге болады (сурет 5).

5-сурет. Кері байланысқа арналған опциялар

Жалпы, білім беру процесінде нейрондық желілерді, оның ішінде Magic School - ды қолдану оқушылардың нәтижелерін жақсарту үшін айтарлықтай әлеуетке ие және неғұрлым жекелендірілген және тиімді оқу процесін құруға көмектеседі.

Қазір жасанды интеллект негізгі ақпарат құралдарының бірі болып табылады. Нейрондық желілерді пайдалану тиімді бағдарламалар жасауға мүмкіндік береді, оқытуға кететін уақытты қысқартады. Бұл оқытудың тиімділігін және материалдың ұзақ уақыт сақталуын арттырады [4].

Қорытындылай келе, Magic School - бұл бүкіл әлемдегі мұғалімдер мен оқытушыларға арналған баға жетпес көмек: бұл тапсырмаларды жеңілдететін, оқу сапасын арттыратын және оқушылардың

алға жылжуына ықпал ететін жасанды интеллект құралдарының жиынтығы. Бұл мұғалімдерге уақытты үнемдеуге, кәсіби күйіп қалуды азайтуға және шынымен маңызды нәрсеге көбірек көңіл бөлуге мүмкіндік береді: оқушылардың өсуі мен дамуын қолдау. Нейрондық желілер білім алу жағдайында адамды алмастырмауы керек, олар бүкіл адамзатқа тезірек және қызықты оқуға көмектесетін ыңғайлы құрал болуы керек және ұсынылған әдістер осы мақсаттарға жетуге көмектесетінін тағы бір рет атап өткім келеді. Мақалада Magic School жасанды интеллектімен таныстынып, оның мұғалімдерге берер көмегі анықталды.

ӘДЕБИЕТ

1. Боровская Н. А. Основы искусственного интеллекта: учебное пособие / Е. В. Боровская, Н. А. Давыдова. - 4-е изд., электрон. - М.: Лаборатория знаний, 2020. - 130 с.
2. Иванов В.М. Интеллектуальные системы: учебное пособие / В. М. Иванов. - Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2015. - 92 с.
3. <https://www.aitoolnet.com/ru/magicschoolai>
4. Старовойт А.Н., Черпакова Н.А. Использование нейронных сетей в общеобразовательных организациях для повышения качества обучения [Текст] / Старовойт А.Н., Черпакова Н.А. //Информация и образование: границы коммуникаций. - 2023 . - № 15 (23) . - с. 169-170.

УДК 81'243:378

Мұханбетбекқызы Д.,
Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ
«7М01711 – Шет тілі мұғалімдерін
даярлау» мамандығы магистранты
Алматы, Қазақстан
e-mail: danakhan0109@gmail.com

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ РӨЛІ: ОНЛАЙН ПЛАТФОРМАЛАР, МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАР ЖӘНЕ ВИРТУАЛДЫ СЫНЫПТАР

Түйін: Аталмыш мақала ағылшын тілін оқытудағы технологиялардың рөлін айқындайды. Себебі, ағылшын тілін оқуда заманауи технологияларды пайдалану білім саласында жаңа тәсіл болып табылады. Бұл мақалада біз онлайн платформаларға, қолданбаларға және виртуалды сыныптарға ерекше назар аудара отырып, ELT технологиясының рөлін, олардың артықшылықтары мен оқу үдерісін жақсарту мүмкіндіктерін қарастырамыз. Сондай-ақ, осы аталған әр түрлі технологиялар жеке-жеке баяндалды. Сонымен қатар, бұл технологиялардың пайдасы мен зияны туралы да ақпарат берілді және оқушыларға ағылшын тілін үйренуде қаншалықты тиімді екені айқындалды.

Тірек сөздер: онлайн платформалар, мобильді қосымшалар, ағылшын тілін оқытудағы технологиялар, интернет ресурстары.

Mukhanbetbekkyzyz D.,
Master student
«7M01711 - Training of teachers of a foreign language»
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: danakhan0109@gmail.com

THE ROLE OF TECHNOLOGY IN ELT (ENGLISH LANGUAGE TEACHING): ONLINE PLATFORMS, MOBILE APPLICATIONS AND VIRTUAL CLASSROOMS

Abstract: This article defines the role of technology in English language learning. This is due to the fact that the use of modern technology in English language learning is a new approach in the field of education. In this paper, we will examine the role of technology in ELT, especially focusing on online platforms, apps and virtual classrooms, their benefits and opportunities for improving the educational process. Also, these different technologies were described separately. In addition, information was provided

about the advantages and disadvantages of these technologies and how effective they are for students in learning English.

Keywords: online platforms, mobile applications, technology in English language learning, Internet resources.

Шетел тілі сабақтарында интернет ресурстарын пайдалану жаңа тәсілдер мен стандартты емес шешімдерді қажет ететін заманауи әдістемелік бағыт болып табылады. Интернет-технологиялар мұғалімдер мен оқушылардың жалпы ақпараттық мәдениетінің бір бөлігіне айналды. Интернет оқушылардың оқуға деген құштарлығын оятып, әр оқушының жеке іс-әрекет аймағын кеңейтіп, бір сабақ барысында сапалы материалды жеткізу жылдамдығын арттырады. Қазіргі уақытта Интернетті білім беру жүйесіне кіріктіру және, атап айтқанда, оны шетел тілдерін оқытуда пайдалану мәселесі өте өзекті, өйткені интернетті шет тілін оқыту құралы ретінде пайдалану кезінде оқыту мен тәрбиелеудің көптеген мақсаттары мен міндеттері жүзеге асырылады [1, 369б.].

Ағылшын тілін оқыту (ELT) жағдайында технология білім беру процесін қолжетімді, тиімді және интерактивті етудің таптырмас құралына айналуда. Онлайн платформалар, мобильді қосымшалар, виртуалды сыныптар және басқа да технологиялық инновациялар мұғалімдер мен оқушыларға ағылшын тілін үйренуге және үйретуге жаңа мүмкіндіктер береді [2,103б.]. Осы технологияларды жіктеп қарастырайық.

Онлайн платформалар. Әртүрлі деңгейдегі ағылшын курстарын ұсынатын көптеген онлайн платформалар бар. Бұл платформалар әдетте интерактивті сабақтарды, тесттерді, аудио және бейне материалдарды және ана тілінде сөйлейтіндермен өзара әрекеттесу мүмкіндіктерін ұсынады. Солардың бірі – ағылшын тілінде жаңа сөздерді үйренуге арналған тегін онлайн платформасы Quizlet. Бұл платформа оқу карталарын пайдалануға негізделген. Оқытушы немесе оқушы платформаға қажетті лексикалық материалды енгізе алады, ол өңделіп, орыс және ағылшын тілдерінде карточка түрінде ұсынылады. Бұл платформаның артықшылығының бірі – ағылшын тілінде сөздің немесе сөз тіркесінің айтылуын тыңдау және есте сақтау. Сонымен қатар, платформа бірқатар сынақтарды ұсына отырып, зерттелетін сөздік туралы біліміңізді бақылауға мүмкіндік береді. Бұл платформа оқытылатын лексиканы бақылауға бөлінген сабақ уақытын да үнемдейді. Мұғалімнің көмегімен оқушылардың білімін бақылау үшін ойын функцияларын пайдалануға болады. Демек, көптеген мектеп оқушылары үшін үй тапсырмасына қатысты ұзақ және ыңғайсыз сұрақтар ойынға айналуы мүмкін. Платформа әр оқушы үшін жеке ойын мен топтық ойын арасында таңдауды ұсынады. Айта кету керек, бұл платформаны сабақта қолдану оқушылардың жеке телефондары арқылы жүзеге асырылады, бұл олардың әрқайсысын жұмысқа тартуға мүмкіндік береді.

Оқытылатын материалды бақылау үшін Kahoot және Quizizz оқу платформаларын пайдалануға болады. Бұл платформалар тікелей сабақта қолданылатын тесттер мен оқу ойындарын жасауға мүмкіндік береді және оқушыларға үйренген материалды қайталауға және мұғалімге оқушылардың материалды толыққанды түсінгенін тексеруге мүмкіндік береді. Мұғалімдер оқытылатын мазмұнға негізделген өз сынақтары мен викториналарын жасай алады, бұл тәсіл тесттер мен викториналарды жекелендірілген етеді. Сонымен қатар, әртүрлі пәндер мен тақырыптар бойынша жүйеге енгізілген әзірленген тесттерді пайдалануға болады.

Сонымен қатар, платформалар суреттер түрінде жауап беру мүмкіндігін ұсынады. Бұл платформалардың дизайны оқушыларға өте ұнайды, өйткені олар компьютерлік ойындарға ұқсайды. Олардың функцияларына қосымша ұпайлар мен жүлделер алу, сондай-ақ әртүрлі мультфильм кейіпкерлерінің бейнесін өзі ретінде көрсету кіреді.

Платформаларды компьютерден де, ұялы телефоннан да пайдалануға болады, бұл оларға қол жеткізуді жеңілдетеді және оқушылар үшін жекелендірілген. Платформаларды сабақ барысында бірнеше рет, сабақтың басында үй тапсырмасын тексеру және сабақтың соңында түсінгенін тексеру үшін, пайдалануға болады.

Мобильді оқыту – бұл Интернетке қолжетімділігі бар мобильді жеке электрондық құрылғыларды (ұялы телефондар, смартфондар немесе планшеттер) пайдалануға негізделген оқытудың интерактивті әдісі [3, 63б.]. Электрондық оқытудың дамуындағы сапалы секіріс орын мен уақытқа қарамастан білімді алуға мүмкіндік беретін портативтілікке байланысты. Қазіргі уақытта қол жетімді және кең таралған қуатты мобильді құрылғылармен көп пайдаланушылар күрделі мүмкіндіктерді пайдалануға мүмкіндік беретін сандық құзыреттерге ие болады, осылайша mLearning қолданбаларын іске асыру үшін қажетті негізді қамтамасыз етеді [4, 179б.].

Мобильді оқытудың артықшылықтары сөзсіз: тілді оқыту миллиондаған адамдарға қол жетімді болады, оқыту стратегиясын өз бетінше таңдау мүмкіндігі де бар. Белгісіз сөздің аудармасын немесе түсіндірмесін, сондай-ақ оның транскрипциясын табуға болатын кіріктірілген сөздіктер шет тілін

үйрену процесін едәуір жеңілдетеді. Мобильді оқыту мүмкіндігі шектеулі жандар үшін жаңа перспективалар ашады. М. Варшауэрдің айтуы бойынша [5, 144б.], мобильді оқытуға қатысты үш негізгі мәселе бар, атап айтқанда оқыту және оқыту процестерін өзгерту, ХХІ ғасырдың дағдыларын дамыту және әлеуметтік әділеттілікті ілгерілету.

Жаңа цифрлық технологияларды енгізу оқытудың жаңа бағдарламаларының, жалпы білім беру тәсілдері мен оқыту әдістемелерінің пайда болуымен байланысты. Оқытудағы тұлғаға бағытталған тәсіл тараған сайын мұғалім құрылымдық және бағыттаушы функцияны алады [6, 42-45б.]. Оқушылар мазмұн мен контекстті таңдауда еркін болады. Орындалған жұмысты мұғалімге тапсырмас бұрын басқа оқушылардан кері байланыс алу үшін ақпараттық жүйелерде тапсырмаларды орналастыру мүмкіндігі бар. Мобильді оқыту аудиториялық сабақтарда дәстүрлі оқытуға қарағанда тиімдірек екендігі туралы өте аз дәлелдер болса да, бұл оқушылардың оқу процесіне және оқытушымен қарым-қатынас процесіне қатысуын арттыра отырып, оқушының автономиясын арттыратыны сөзсіз. Мысалы, Coursera платформасындағы курсты оқушылармен қосымша талқылау үшін аптасына бір кеңеспен толықтыруға болады, бұл аудиториялық сабақтарға қатыса алмайтындар үшін өте ыңғайлы нұсқа болуы мүмкін.

Зерттеушілердің пікірінше, ХХІ ғасырдың дағдыларына «компьютерлік сауаттылықпен үйлесімде болатын шығармашылық ойлау мен бастамашылдық, сыни ойлау және міндеттерді шешу, ынтымақтастық пен ұжымда жұмыс істей білу, автономия мен икемділік, өмір бойы білім алу» сияқты жеке қасиеттер мен құзыреттер кіреді [7]. Бұл дағдылар бүкіл әлемде өте маңызды, бірақ көптеген елдерде, әсіресе Азияда, олар қолданыстағы дәстүрлі оқыту жүйелерін толықтырады. "Жаңа құзыреттіліктер мен дағдылар өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндігін арттырып қана қоймайды, сонымен қатар жеке және әлеуметтік өмірді байытады" [8, 257б.].

Ағылшын тілін үйренуге бағытталған танымал мобильді қосымшалардың қатарына Learn English Elementary, Duolingo, Memrise мобильді қосымшасы, Grammar Up, LangBook, LinguaLeo және басқалары жатады.

Learn English Elementary - бұл ұялы телефондарға жүктеуге және кез-келген уақытта үйренуге болатын ағылшын тілін үйренушілерге арналған подкасттар сериясы. Learn English Elementary мобильді қосымша ретінде ұсынылуы мүмкін, бұл оқушыларға өз құрылғыларында кең оқу материалдарына қол жеткізуге мүмкіндік береді. Қолданба интерактивті сабақтарды, оқулықтарды, аудио және бейнематериалдарды, сондай - ақ ағылшын тілін үйренуге арналған ойындар мен тапсырмаларды ұсынады.

"Learn English Elementary" қосымшасының ерекшеліктері:

1. Сабақтар мен оқулықтар: пайдаланушылар ағылшын тілінің негіздерін грамматика, сөздік, оқу, тыңдау және жазуды қамтитын құрылымдық сабақтар мен материалдар арқылы біле алады.

2. Аудио және бейнематериалдар: қолданба айтылымды үйретуге, сондай - ақ ағылшын тілінде сөйлеуді түсінуге арналған аудио және бейне сабақтарын ұсынады.

3. Интерактивті тапсырмалар мен ойындар: оқу процесін қызықты әрі тиімді ету үшін қолданба зерттелген материалды бекітуге бағытталған әртүрлі ойындар мен тапсырмаларды ұсынады.

4. Бағалау және прогресс: пайдаланушылар ағылшын тілін үйренудегі жетістіктерін бағалау жүйесі және қолданба ішінде берілген статистика арқылы бақылай алады.

5. Қосымша ресурстар: негізгі оқу материалынан басқа, қолданба грамматикалық анықтамалықтар, сөздіктер және т. б. сияқты қосымша ресурстарды қамтамасыз ете алады.

Қол жетімді Duolingo қосымшасын ағылшын және итальян, француз, испан, неміс, португал тілдерін үйрену үшін пайдалануға болады. Оны ағылшын тілін үйренушілерге нөлден бастап интерактивті жаттығулармен қосымша нұсқаулық ретінде пайдалануға болады. Duolingo білім беру қосымшасы жазу, оқу, тыңдау және сөйлеу сияқты дағдыларды үйретеді.

Memrise-ағылшын және басқа да көптеген тілдерді үйренуге мүмкіндік беретін мобильді қосымша. Бұл қосымшаның интуитивті интерфейсі бар, бұл өз кезегінде пайдаланушыға шет тілін үйренуге бірден кірісуге мүмкіндік береді. Суреттер, практикалық интерактивті қайталау және бекіту тапсырмалары арқылы жаңа сөздерді есте сақтау лексиканы тиімдірек игеруге ықпал етеді.

Қазіргі заманғы ағылшын тілін оқытуда **виртуалды сыныптар** да маңызды рөл атқарады. Бұл мұғалімдер мен оқушыларға Интернет арқылы нақты уақыт режимінде өзара әрекеттесуге мүмкіндік беретін онлайн платформалар. Ағылшын тілін оқытудағы виртуалды сыныптардың рөлінің кейбір негізгі аспектілері:

1. Мұғалімдер мен оқушылардың ғаламдық қолжетімділігі.

2. Бейне және дыбыстық коммуникацияларды қолдану арқылы интерактивті байланыс.

3. Оқытуды даралау және жекелендірілген кері байланыс.

4. Әртүрлі мультимедиялық ресурстарды біріктіру.

5. Оқыту процесіндегі икемділік пен ыңғайлылық.

Қорыта келе, онлайн платформалар, қолданбалар және виртуалды сыныптар сияқты технологиялар ағылшын тілін оқытуда (ELT) шешуші рөл атқарады, бұл әлемнің кез келген нүктесінен оқуға қолжетімділікті қамтамасыз етеді. Олар интерактивті оқытуды қамтамасыз етеді, материалдарды жекелендіруге мүмкіндік береді және оқу процесінде икемділікті қамтамасыз етеді. Мобильді қолданбалар оқуды кез келген уақытта ыңғайлы және қолжетімді етіп, тұрақты тәжірибені ынталандырады. Виртуалды сыныптар нақты уақыт режимінде мұғалімдер мен оқушылар арасында қарым-қатынас пен кері байланыс үшін мүмкіндіктер жасайды. Осының барлығы бірге ағылшын тілін тиімді және қызықты үйренуге ықпал етеді, оны барлық қатысушылар үшін қолжетімді және қызықты етеді.

ӘДЕБИЕТ

1. Ажель Ю. П. Использование технологий WEB 2.0 в обучении иностранным языкам / Ю. П. Ажель. – Казань: Издательство «Молодой учёный», 2015. – № 6. – С. 369-371. – ISBN: 978-5-9316-9818-2.

2. Закиров Т. Р., Валеева Е. Е. Использование интерактивных методов обучения при подготовке спортивных менеджеров // Современные проблемы науки и образования. -2020. - № 6. - С. 103.

3. Кисель О.В. Использование смартфона как источника информации студентами технических специальностей // Педагогика, психология, общество: сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции. – Чебоксары: Издательство «Среда», 2020. – С. 63–65.

4. Кисель О.В. Обучение иностранным языкам с помощью мобильных приложений на интегрированных образовательных платформах // Общество, образование, наука: современные тенденции: сборник статей по материалам Национальной научно-практической конференции. под общей ред. Е.П. Масюткина; научное изд. Т.Н. Попова. – Керчь: ФГБОУ ВО «Керченский государственный морской технологический университет», 2020. – С. 179–183.

5. Warschauer M. 2011. Learning in the Cloud: How (and Why) to Transform Schools with Digital Media. New York, Teachers College Press, 144 p.

6. Шерубаев Н. С., Сагинова А. А. АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ //Студенческий вестник. – 2021. – №. 16-7. – С. 42-45.

7. Dudeney G., Hockly N.L., Pegrum M. 2013. Digital Literacies: Research and Resources in Language Teaching. Pearson Education Limited, United Kingdom. Available at: <https://research-repository.uwa.edu.au/en/publications/digital-literacies-research-and-resources-in-language-teaching> (accessed: 08.02.2020)

8. Pegrum M. 2014. Mobile Learning. Languages, Literacies and Cultures. New York, Palgrave Macmillan, 257 p.

UDC 004.82

Nazarova K.,
Master of Pedagogical Sciences,
Senior teacher of the
KazUIR&WL named after Ablai khan,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: nazar.kamila@mail.ru

PROSPECTS FOR INTRODUCING ARTIFICIAL INTELLIGENCE INTO EDUCATION

Abstract: This article discusses the use of artificial intelligence in the field of modern education, how these technologies can be useful to teachers and students, a definition is given, and the properties of artificial intelligence are given.

Keywords: artificial intelligence, education, technology, automation, adaptation.

Назарова К.,
Магистр Педагогических Наук,
Старший преподаватель
КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан
электронная почта: nazar.kamila@mail.ru

ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СФЕРУ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: В данной статье рассматривается использование искусственного интеллекта в сфере современного образования, чем эти технологии могут быть полезны преподавателям и учащимся, дается определение, а также приводятся свойства искусственного интеллекта.

Ключевые слова: искусственный интеллект, образование, технологии, автоматизация, адаптация.

In many areas of our lives, the use of artificial intelligence has recently revolutionized it. However, in the field of education, artificial intelligence is in the early stages of development.

Artificial intelligence is one of the most popular and promising areas in the context of general digitalization.

What is artificial intelligence? There is such a definition: “artificial intelligence is a field of computer science that deals with the development of intelligent computer systems, that is, systems that have the capabilities that we traditionally associate with the human mind - understanding language, learning, the ability to reason, solve problems, etc. »

The study notes that, in general, companies are rapidly switching to the use of artificial intelligence. This means that there will be an increasing demand for new types of jobs and skills that involve the use of AI in various industries. Thus, it is important for the education sector to respond to these developments and redesign existing training programs. While the authors emphasize that no country in the world is fully prepared for intelligent automation, a number of countries are already working to ensure that their education systems support the acquisition of competencies needed in an AI-driven society.

New programs are being introduced at different levels of education - both in primary school and at universities, and in additional courses. For example, in 2016, the ICT Development Authority of Singapore (IMDA) launched the PlayMaker program, which provided robots to 160 pre-school centers to develop interest and competency in robotics, programming and computer science among the youngest students. areas through the game. The efforts of such countries can serve as a starting point for developing a coherent policy framework for education's response to AI.

In the national strategy for the development of artificial intelligence, in accordance with Decree of the President of the Russian Federation dated October 10, 2019 No. 490, the following definition of artificial intelligence is given [5]: Artificial intelligence is a set of technological solutions that allows simulating human cognitive functions (including self-learning and searching for solutions without a predetermined algorithm) and obtain results when performing specific tasks that are comparable, at a minimum, to the results of human intellectual activity.

A number of software systems and algorithms that are capable of solving certain problems as a person thinking about their solution would do, later began to be classified as artificial intelligence.

Let us list the main properties of artificial intelligence:

language understanding;

education;

ability to think;

ability to act.

At the end of November last year, OpenAI, a company developing machine learning technologies, provided access to its new project – ChatGPT. This is a chatbot with artificial intelligence. You can simply chat with him on abstract topics, you can ask practical professional questions, ask him to translate text, write computer code.

You can, by formulating the appropriate request, even receive from the “machine” a finished literary work - a story, a poem, a script (we won't talk about artistic value, but at least it will be a coherent and meaningful text).

ChatGPT became an instant hit - the number of users exceeded one million in less than a week.

The texts that ChatGPT generates on given topics are so good that modern syroezhkins immediately understood how to use it to their advantage. Why read four volumes of “War and Peace” or go into the jungle of history books to write an essay or report if artificial intelligence can do all this for you? By the way, there are already precedents - teachers in different parts of the world “catch” schoolchildren and students in such cheating. This whole story requires the education system to adapt as quickly and effectively as possible, especially in conditions when the forced “remote work” that came during Covid has become a voluntary and sustainable practice, and the learning process is increasingly taking place face-to-face with a computer.

Sometimes interacting with a voice assistant or last year's sensation ChatGTP can feel like communicating with someone (something) with intelligence and even character. They are able to quickly operate with large volumes of data and are even ready to be creative (let's remember another hit of last year - neural networks that paint pictures), but they cannot think like people. You can teach an algorithm to produce a correct and logical answer from a human point of view, but the machine does not yet have an understanding of this human logic.

That is, current AI technologies are still a tool for humans in solving certain problems, albeit of increasing complexity and an ever expanding range. And approaches that are suitable for some problems are often not suitable for solving others.

For example, the Deep Blue computer, which beat grandmaster Garry Kasparov at chess in 1997, worked by calculating a colossal but finite number of combinations. Modern artificial intelligence algorithms operate and are built in a completely different way - so that they can analyze the structure of data in a particular area, quickly navigate through the accumulated amount of information, draw conclusions, and learn while working.

As Alexey Dral, founder and director of BigData, noted at the Central Asian media forum, modern artificial intelligence models seem very good, but when you “communicate” with them for a long time, you begin to see that they do not have human logic of understanding. Where people don't even need to think very hard to understand what is right and what is wrong, neural networks and AI can mess things up. And this is one of the big tasks that scientists face at the current stage of development of these technologies - to teach the machine to understand.

Artificial intelligence is used in areas where there is a large amount of accumulated information and data. Artificial intelligence is applicable and effective when there are thousands of parameters, usually unstructured.

When using artificial intelligence, improving the quality of education includes:

adaptation of the educational process to the needs of students; systematic analysis of training effectiveness indicators to optimize career guidance and early identification of children with outstanding abilities;

automation of assessment of the quality of knowledge and analysis of information on learning results.[4.]

Artificial intelligence is the basis of such popular modern online learning. Technologies are emerging for teachers, with the help of which familiar educational activities can be turned into exciting and educational activities. Its capabilities allow you to automate not only the grading process, but also many other routine tasks, including administrative work. The labor-intensive work of teachers in checking students' homework and test assignments is facilitated by the use of artificial intelligence technologies: automation of the marking process using computer programs that imitate the teacher's behavior when checking homework. These programs assess the level of knowledge of students, analyze the answers and provide individual feedback. The problem of objectivity in marking has always existed. Artificial intelligence is able to impartially evaluate completed tasks, removing part of the burden from the teacher and freeing up time for preparing for the lesson and individual work with students. Automating certain tasks allows the teacher to focus on the learning process itself and increasing its productivity.

Thus, the teacher is not just a transmitter of knowledge, but a carrier of the essence of the subject being studied, capable of transmitting conceptual things that are not accessible to a computer. And the mission of transmitting knowledge remains, but the role of the teacher is transformed and modified.

It seems that the use of artificial intelligence technologies in education can qualitatively solve the problem of personalization and adaptation of learning. A computer, through algorithms, is able to track the successes and failures of a student, build an individual educational trajectory for him, which can be dynamically rebuilt as the student develops, taking into account his individual characteristics and needs.

By adapting the student's educational process to his individual learning speed, personalization occurs. Artificial intelligence is able to take into account the methodology and pace of mastering educational material, the needs of students, their special interests and preferences and offers everyone, depending on the above, tasks of increasing complexity.

Learning with the help of artificial intelligence is available for students with disabilities and children with disabilities. Artificial intelligence technologies provide support for such learners.

Artificial intelligence provides different groups in society (e.g. people with disabilities, refugees, those out of school or living in isolated communities) with access to relevant learning opportunities. For example, telepresence robotics allows students with special needs to attend classes from home or the hospital, and maintain continuity of learning during emergencies or crises. Thus, this technology has the potential to support inclusiveness and universal access to education. The paper notes that one of the most important benefits of using AI is the ability to engage in collaborative learning in situations where students are not physically in the same place, as well as the ability to personalize learning in a variety of ways.

The capabilities of AI are beginning to be actively used not only in developed, but also in developing countries. Thus, in 2016, the Chinese government launched a plan according to which the country should become the largest AI development pole in the world by 2030. China has defined its national AI strategy for education as part of its technological development plan. In Latin America, several initiatives have also actively promoted the computerization of education in recent years.

For students with visual impairments, text-to-speech and voiceover are used; For students with hearing impairments, voice commands, audio tracks with audio commentaries, and speech-to-text conversion functions are indispensable. If the musculoskeletal system is impaired, the student uses shortcut keys, input devices and sensors, all of which provides additional motivation for learning, involvement in the educational process, and, consequently, for children with disabilities.

The application of artificial intelligence technologies in education will contribute to shaping the foundation of educational practices and opportunities that students will enjoy in the coming decade. Artificial intelligence in education in the future will serve as a catalyst for change, because today it is also a source of real benefits for students, teachers, heads of educational institutions, and parents.

Undoubtedly, the use of artificial intelligence in education is seen as a promising and innovative approach that can significantly improve the education system. Tools powered by artificial intelligence can personalize the learning process, making it more effective.

Foreign media generally evaluate its use positively. If you pay attention to Russian media, they also reported on educational initiatives related to the use of neural networks. Noteworthy here is the development of digital learning platforms using artificial intelligence technologies. Growing interest, both among developers and users, is not able to stop this progress.

Despite the fact that some aspects of the use of artificial intelligence still involve risks and ethical implications, its advantages provide enormous potential for development not only in the field of education, but also in other areas of human life.

REFERENCES:

1. Almanac "Artificial Intelligence". Analytical collection No. 2. September 2019. MIPT. Center for the National Technology Initiative based at MIPT in the field of Artificial Intelligence, Moscow, 2019.
2. Vasenkov D.V. Methods for training artificial neural networks. Computer tools in education. No. 1, 2007.
3. Strategy passport "Digital transformation of education", <https://docs.edu.gov.ru/document/267a55edc9394c4fd7db31026f68f2dd/download/403/>
4. Artificial intelligence technologies artificial intelligence technologies <https://apr.moscow> › content › data › technologies

Kovtun Anastasiya,

«6B01701- Training of foreign language teachers»
Ablaikhan KazUIR&WL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: kovtun.nastya27@gmail.com

Salikova Amina

«6B01701- Training of foreign language teachers»
Ablaikhan KazUIR&WL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: amina281018@gmail.com

Tokhtakulimova Yasmina

«6B01701- Training of foreign language teachers»
Ablaikhan KazUIR&WL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: ytokhtakulimova@mail.ru

Ossokina D., PhD, associate professor

Ablaikhan KazUIR&WL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: osokina.d@ablaikhan.kz

THE FUTURE OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING IN DISTANCE EDUCATION: A COMPREHENSIVE ANALYSIS

Abstract: This article explores the landscape of foreign language learning in distance education, highlighting both its benefits and challenges. Utilizing a mixed-methods approach, it analyzes the evolution of distance learning, current pedagogical approaches, and strategies for enhancing effectiveness. The findings emphasize the need for continuous research and development to improve the quality and accessibility of distance language education.

Keywords: distance education, foreign language learning, pedagogical approaches, technological innovations, adaptive learning technologies.

БУДУЩЕЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ДИСТАНЦИОННОМ ОБРАЗОВАНИИ: КОМПЛЕКСНЫЙ АНАЛИЗ

Аннотация: В данной статье рассматривается обучения иностранным языкам на дистанционной основе, подчеркивая как его преимущества, так и трудности. С использованием смешанного метода подхода, анализируется эволюция дистанционного обучения, современные педагогические подходы и стратегии повышения эффективности. Результаты подчеркивают необходимость постоянных исследований и разработок для улучшения качества и доступности дистанционного языкового образования.

Ключевые слова: дистанционное образование, обучение иностранным языкам, педагогические подходы, технологические инновации, адаптивные обучающие технологии.

Introduction

In an increasingly interconnected world, the ability to communicate across cultural and linguistic boundaries is more essential than ever. Distance education has emerged as a pivotal mode of learning, offering opportunities for language acquisition to a broad audience beyond traditional classroom boundaries. This article delves into the current landscape and future prospects of foreign language learning within the framework of distance education. It aims to critically assess the modalities that both facilitate and impede the effective teaching and learning of languages remotely.

The scope of this research encompasses a comprehensive analysis of digital platforms, pedagogical strategies, and learner engagement mechanisms that currently shape foreign language learning online. Central to this investigation is the efficacy of these elements, which are crucial for overcoming the inherent challenges of distance education and for harnessing its full potential to meet the needs of diverse learner populations. Through a mixed-methods approach, this article will explore how these tools and strategies are currently employed and how they might evolve to better support language acquisition in the digital age.

By forecasting future trends and identifying existing gaps, this study seeks to contribute to the ongoing dialogue among educators, technologists, and policymakers about how to effectively integrate innovative educational technologies and methodologies in foreign language learning. The ultimate goal is to enhance the

quality, accessibility, and effectiveness of language education in a way that aligns with the demands of the globalized 21st century.

Methodology of Research

This article employs a mixed-methods approach to explore the dynamic field of foreign language learning within distance education frameworks. By synergistically combining quantitative data analysis with qualitative insights, this methodology facilitates a comprehensive investigation of the prevailing practices, outcomes, and perceptual experiences associated with distance language education. This integrative approach ensures a nuanced understanding of the complexities involved, enabling the identification of statistically significant patterns and deeper contextual insights.

Regarding data collection and sources the study leverages an array of data sources to construct a multifaceted view of distance language learning. Quantitative data are sourced from academic databases and distance learning platforms, which provide access to a wealth of research articles, reports, and empirical studies relevant to distance learning and language acquisition. This data includes user engagement metrics, completion rates, and assessment scores, which collectively offer a tangible measure of the learning outcomes currently being achieved across various educational contexts.

Complementing this, qualitative data are collected through multiple avenues to enrich the analysis. Surveys distributed among both educators and learners gauge perspectives on the effectiveness, accessibility, and engagement of distance learning modalities. Detailed case studies of specific implementations of distance education for language learning provide contextual insights and highlight innovative practices as well as the challenges encountered. Additionally, interviews with key stakeholders in educational technology and pedagogy reveal in-depth personal experiences and professional evaluations of the current and future states of distance education.

The analytical framework of this study is designed to meticulously assess and interpret the collected data. Quantitative analyses utilize statistical methods such as correlation analysis, regression models, and factor analysis to detect underlying patterns and evaluate the impact of various educational technologies and methodologies on learner outcomes. This statistical examination helps in drawing broad, generalizable conclusions about the effectiveness of distance learning frameworks.

Parallel to this, the qualitative data undergo thematic analysis, a methodical approach that involves coding data extracts and grouping these codes into meaningful themes. These themes typically revolve around the articulated benefits, challenges, and perceived effectiveness of distance language learning and reflect the aggregated viewpoints of the participants. This method not only aids in understanding the layered complexities of the data but also in uncovering the nuanced subtleties of context, motivations, and emotions associated with the participants' experiences.

The mixed-methods approach, by integrating quantitative and qualitative analyses, offers a more complete and balanced understanding of the phenomena under study. This comprehensive methodology not only underscores the multifaceted nature of foreign language learning in distance education but also enhances the reliability of the research outcomes. The convergence of these diverse methods provides a holistic view of the field, informing current educational practices and guiding future innovations in foreign language distance education. This research thus stands to contribute significantly to the academic community and practitioners alike, driving forward the evolution of educational methodologies and technologies.

Literature Review

Considering integration and challenges of Distance Learning in Foreign Language Education, it is important to mention that Distance Learning has increasingly been recognized as a vital component in the landscape of foreign language education, reflecting both the challenges and opportunities presented by technological integration into academic settings. This literature review synthesizes insights from various studies to understand better how distance learning is implemented, the challenges it faces, and the strategies proposed to enhance its effectiveness.

An important point to mention is technological integration and accessibility. The evolution of educational technology has significantly impacted language teaching methodologies. Tayebnik and Puteh explore mobile learning's role in enhancing English language learning, noting the benefits of accessibility and personalized learning environments afforded by mobile devices such as smartphones and tablets [1, 56-62]. Similarly, Hemmati and Mojarrad discuss the strategic shift from traditional classrooms to e-learning, emphasizing the flexibility it provides for TEFL students [2, 53].

However, these technological advances do not come without challenges. Baisov highlights the necessity for robust internet connectivity and sophisticated learning management systems to support the interactive aspects of language education [3]. The issues of maintaining student engagement and ensuring equitable access to technology are critical concerns that need addressing to prevent educational disparities [2, 70].

Literature analyses shows that following issues are of a high importance:

1. Pedagogical Adjustments and Educator Challenges

Adapting teaching strategies to suit distance learning formats presents a unique set of challenges. Hall and Knox detail the complexities of providing TESOL education through distance modalities, emphasizing the need for pedagogical flexibility and a hybrid-learning model that incorporates both traditional and digital methods [4]. The quality of distance qualifications and the professional isolation felt by educators and students are significant hurdles that impact the learning experience and outcomes. Kameneva and Zenina further discuss the integration of ICT in language teaching, proposing innovative assessment models to ensure comprehensive evaluations of language proficiency [5]. The rapid incorporation of ICT necessitates significant professional development for educators to effectively utilize these new tools in their teaching practices.

2. Learner Engagement and Support Mechanisms

Engaging students in a virtual environment and providing adequate support mechanisms are pivotal for the success of distance learning programs. Trajanovic, Domazet, and Misic-Ilic describe the implementation of hybrid learning models at the Faculty of Information Technology, which combines digital media with traditional resources to mitigate the lack of face-to-face interaction [6, 441]. Despite these efforts, student engagement remains a challenge due to the impersonal nature of online interactions [7].

The study also revealed some solutions proposed by the authors and future directions to take into consideration. To overcome the challenges presented by distance learning in foreign language education, several solutions have been proposed. Jacobs and Ivone suggest infusing cooperative learning strategies that emphasize collaborative skills and group dynamics, even in online settings [8]. This approach could potentially enhance interaction and engagement among students. Furthermore, Baisov calls for systematic implementation of technologies with continuous teacher training and infrastructure development [3]. Enhancing the interactive components of courses, upgrading technical facilities, and ensuring high-quality teaching materials are essential steps recommended across the literature [2], [5].

Analyses and Results

The evolution of distance learning consists of four stages

The initial period (1850s–1960s–1970s). When distance learning in foreign languages first started, it was characterized by the use of postal communication, which had limited possibilities because printed materials took a long time to arrive and postal items were costly and lost. As a result, communication with the teacher was not able to be sufficiently intensive and dynamic, and there were no opportunities to teach speaking and listening. But at this time, the groundwork was established for the later growth of distance learning for foreign languages

The Second Stage (1960–1970s–early 1980s). Since the first half of the 20th century, distance learning in foreign languages has evolved into a second stage that can be described as revolutionary and qualitatively distinct. With the advent of the telephone, radio, television, audio, and video cassettes (also known as audio and video recorders), and phonograph records came new possibilities for content presentation and remote communication with students. These innovations had two major benefits for distance learning: they lessened student isolation by creating a variety of ways to present course materials, and they enabled students to practice speaking and listening in addition to reading and writing.

Phase three (middle of the 1980s - initial part of the 1990s). The use of computers and asynchronous Internet communication will be referred to as the third stage in the evolution of distance learning for foreign languages, even though computers have been used in education for much longer and are still utilized today. As early as the 1960s, computers were only found in a small number of educational institutions and were mostly employed for student assessment. The third stage of the evolution of distance learning for foreign languages is different from the current fourth stage in that the computer was not yet the primary tool for content presentation at that time [9].

Different strategies are used in the context of English language learning and distance education to promote successful learning outcomes. A constructivist method places a strong emphasis on knowledge production and active participation through interactive online tools including discussion boards, instructional games, and webinars. With the help of these resources, students can actively improve their language proficiency and comprehension.

On the other hand, a communicative approach to English distance learning emphasizes the use of language practically in a variety of communication contexts. This method combines exercises meant to improve speaking, listening, writing, and reading skills with online classes and virtual group conversations. Through the simulation of authentic communication situations, students participate in significant language exercises.

According to the input hypothesis for distant English learning, online tools such as interactive exercises, audio and video content, and virtual social gatherings help learners become more immersed in an English-speaking environment. Through these experiences, students can practice practical communication skills and gain a genuine comprehension of the language.

A variety of elements, including student motivation, workplace environment, and technological improvements, influence instructional approaches as foreign language teaching methods continue to change. The cautious application of new techniques is guided by the "Not harm" concept, while novel online learning tools are gradually incorporated into traditional teaching methods. Multimedia integration and role-playing games are two techniques that have the potential to improve language instruction in virtual settings.

Examining the shifting perspectives on online learning and digitization in the classroom opens up new avenues for creativity and advancement. With the increasing prevalence of online learning in educational institutions across the globe, educators are using tools such as webinars to customize instruction to the requirements of specific students, promoting adaptability and inclusivity in the learning process.

However, there are drawbacks to distance learning, such as the need for independent study on the part of students and teachers, as well as limited pedagogical flexibility. Furthermore, as opposed to traditional

Notwithstanding these obstacles, distance learning is still developing and opening up new possibilities for efficient language acquisition. The use of technology-driven methodologies promises to improve learning experiences and motivation for foreign language acquisition as instructors adjust to the demands of the information society.

Moving on to analyzing the benefits, the following should be noted:

- **Flexible scheduling:** Students can select the time for their classes based on their needs, work schedules, and other obligations. They can make effective use of their time and prevent scheduling issues as a result.

- **Accessibility:** Students can obtain top-notch educational resources through distance learning from any location in the globe. For people who live in distant places or do not have access to high-quality local education, this is especially crucial.

- **Multitudes of resources** are available on the internet, with materials catered to varying language proficiency levels and learning preferences. The learning process may be made more engaging and productive by incorporating interactive activities, games, audio recordings, video lessons, and much more.

- **Customize learning:** Learners have the option to select courses and resources that best meet their requirements and objectives. This enables students to focus on their areas of weakness and go further into the subjects that most interest them.

- **Efficiency:** With no outside interruptions from typical, classroom settings, distance learning enables students to concentrate on their studies. They can select the most efficient learning techniques and set up a pleasant environment for themselves, which helps them learn more quickly and efficiently.

When it comes to the flaws, we might emphasize the following: Since most general distance learning systems lack installed mechanisms to facilitate both synchronous and asynchronous communication, they are not entirely appropriate for learning foreign languages. These issues can be resolved by utilizing extra resources like Google Talk, Skype, different forums, whiteboards, etc. The computer-assisted verification of students' responses to exams other than multiple choice is the next issue. Errors in spelling or simply blank spaces can make even the easiest fill-in jobs, down to a single word, count as incorrect. This approach could not be used at all for more complex fill-in activities, multiple matching, sentence transformation, and the like, which are so common in language studies.

Some of these issues can be resolved by certain specialized distance learning systems, but not all of them. The computerized pronunciation checker is a bigger issue. The motivation of students enrolled in distance learning is another issue. This issue appears to be more prevalent in the case of English classes, which seek to teach students not only the content but also some abilities, such as communication skills. How to maintain a high degree of interaction in the teaching (virtual) environment despite the limited direct contact is a very important task of the teacher in developing the material and executing the course. For the children, the fundamental issue is still that there are not enough possibilities for them to speak with their peers and the teacher directly through oral means.

To mitigate the possibility of distance learning students feeling isolated and enhance their sense of community and school spirit, they are occasionally assigned group problem-solving assignments, with the completed email or chat exchanged back to the instructor. In the future, this is the area that will receive more attention.

Note that the statistical data unmistakably show that students enrolled in distance learning receive higher overall scores than those enrolled in traditional education. As was already mentioned, there are

numerous explanations for this. While it is true that it is impossible to state categorically that distance learning is better than in-person instruction, it is nonetheless important to highlight that this information suggests that, at the very least, students who learn remotely do not suffer greatly from their absence from traditional classroom settings. Audio-video feeds and other synchronous and asynchronous communication techniques make up for the deficiencies resulting from their absence from the classroom.

Teaching foreign languages through the use of distance learning systems presents a significant problem. The main issue is the absence of in-person interactions between students and teachers. The study demonstrates how this issue can be solved by utilizing cutting-edge synchronous and asynchronous communication techniques. Although the method we used is specific to English language study, it can be used in the teaching of other languages in general. After some initial concerns, our observations have been extremely favorable, but we are conscious that there is still more work to be done to alter, develop, and create better multimedia presentations for the courses—especially the interaction. We think that a good foreign language distance learning course can be achieved by utilizing the integration of contemporary technologies and pedagogical concepts.

With the advancement of artificial intelligence, foreign language instruction via distance learning will become more customized in the future. Virtual reality will be able to build immersive environments for language practice, allowing students to interact hands-on with native speakers and their environment. Adaptive learning systems will use student data to deliver personalized curriculum and materials.

Artificial intelligence is actively being introduced into education, promoting the personalization of learning. AI systems can adapt to the individual needs of students by providing personalized materials and assignments. This allows for more efficient use of instructional time and helps each student develop according to their unique abilities.

The Internet of Things brings new levels of interaction to education.

Smart boards, touch devices, and even clothing with built-in sensors are creating an environment where learning becomes more dynamic and better. For example, using IoT, you can create interactive lessons where students can manipulate data or control experiments in real-time.

Virtual reality has become a powerful tool in education. It provides unique opportunities for interactive learning by immersing students in virtual environments. An example of such an application is virtual field trips, which allow students to visit places that would be difficult or impossible to reach in real life. For example, students can immerse themselves in a foreign culture and speak with native speakers “live” without leaving their room.

Discussion

It is possible to characterize the current condition of foreign language instruction in the context of distant learning as dynamic and flexible. On the one hand, people from all over the world can now more easily and conveniently learn languages thanks to the use of Internet technology and distance learning, which also offers new opportunities and access to online resources and apps. Webinars and online courses offer organized content and the chance to interact with native speakers. However, there are also challenges. When studying a language independently and online, some students struggle with motivation and self-control. Speaking exercises without direct instruction from an instructor or native speaker presents additional challenges. Pronunciation tests are another issue.

Nonetheless, considering the ongoing advancements in both technology and pedagogy, it is reasonable to be optimistic about the future of foreign language instruction in the context of distant learning. It has expected that more creative and dynamic online language learning environments will be developed, incorporating virtual reality and artificial intelligence to improve practice and learning outcomes. However, it is crucial to keep in mind that some aspects of language learning, like speaking with native speakers and interacting with them in real-time, may be challenging in a remote format. As a result, teaching strategies must find ways to get around these issues, such as offering online classes with live teachers or virtual public spaces where students can practice speaking. The world has seen the emergence of numerous digital platforms and distance learning courses.

The process of learning a foreign language remotely involves a variety of pedagogical approaches that can be modified for successful distance learning, as well as digital platforms like online courses and applications. Effective student engagement strategies are essential for effective learning, particularly in distant learning environments where it is critical to sustain motivation and active participation. The degree of foreign language proficiency attained by pupils and learning outcomes serve as indicators of how successful these components are.

The revealed advantages and disadvantages have a big impact on how effective remote learning is overall for learning foreign languages. While there are benefits to distance learning over traditional methods, like flexibility, accessibility, and the possibility of better performance, there are also significant drawbacks,

including difficulties with motivation, communication, assessment, and engagement. For students to have the best possible learning experience, these elements need to be properly balanced.

Additionally, the results offer several recommendations for improving remote learning's efficacy in foreign language instruction. First and foremost, to promote engagement and cooperation between students and teachers, instructional techniques should place a high priority on integrating cutting-edge instruments for synchronous and asynchronous communication. Furthermore, research should focus on creating cutting-edge assessment techniques, including utilizing adaptive learning technology and peer evaluation that can reliably gauge language competency beyond multiple-choice questions. In addition, encouraging a feeling of community and motivation among remote learners necessitates proactive approaches, such as the creation of dynamic and interesting course materials, chances for group problem-solving exercises, and consistent feedback systems.

Research gaps in the field of distance education for foreign language learning point to potential directions for future studies. The development and validation of trustworthy and effective instruments for automated pronunciation checking and sophisticated language competence assessment should be the main focus of research. Furthermore, longitudinal research is required to evaluate the long-term effectiveness and influence of remote learning strategies on language learning and competency. Further research is necessary to fully explore the possibilities of cutting-edge technology like virtual reality and artificial intelligence to improve language learning.

With an eye toward the future, we may state that the advancement of foreign language instruction through distance learning indicates more advancements based on pedagogical and technological advancements. Through the utilization of cutting-edge technologies, enhanced pedagogical strategies, and problem-solving capabilities, distant education may provide students worldwide with an even more efficient and convenient language learning encounter.

It should be mentioned that to raise the caliber and accessibility of teaching foreign languages using distance learning techniques, ongoing research and development are required. Teachers can create new avenues for students to be empowered toward language acquisition and intercultural competency by being innovative and working together.

Conclusion

The exploration of foreign language learning within the context of distance education encapsulates a transformative shift in educational paradigms, propelled by rapid technological advancements and changing global dynamics. This article has systematically dissected the various components that contribute to the efficacy of distance learning for foreign languages, from technological integration to pedagogical innovations and the challenges of learner engagement.

Key findings from the research indicate that the integration of advanced communication technologies—such as synchronous and asynchronous tools—and the adoption of adaptive and personalized learning strategies can significantly enhance the learning experience. Technologies like mobile learning platforms and multimedia resources have been shown to provide rich, accessible linguistic environments that can mimic immersive language exposure traditionally only available in classroom settings.

However, the success of these technological tools is contingent upon robust infrastructure and equitable access to digital resources. The future of foreign language education through distance learning looks promising but requires concerted efforts in several key areas:

1. **Pedagogical Innovation:** Educators must continue to evolve and adapt teaching strategies that capitalize on digital tools while addressing the specific needs of language learners.
2. **Professional Development:** As emphasized, ongoing professional development is crucial for educators to effectively utilize emerging technologies and pedagogical approaches.
3. **Policy and Infrastructure:** Supportive policies and adequate infrastructure are essential to facilitate the widespread adoption of effective distance learning solutions.
4. **Research and Collaboration:** Continued research and collaborative efforts between technologists and educators are necessary to innovate and refine distance learning methodologies.

In conclusion, while distance education for foreign languages presents complex challenges, it also offers substantial opportunities for innovation and growth. By leveraging technological advancements and comprehensive educational strategies, it is possible to provide high-quality language education that is both inclusive and effective. The insights gained from this study contribute to a deeper understanding of the dynamics of distance learning and serve as a foundation for future initiatives aimed at enhancing language acquisition globally.

REFERENCE

1. Tayebinik M., Puteh M. Mobile learning to support teaching English as a second language //Tayebinik, M., Puteh, M.(2012). Mobile Learning to Support Teaching English as a Second Language. Journal of Education and Practice. – 2012. – Т. 3. – №. 7. – С. 56-62.
2. Hemmati F., Mojarrad H. E-learning and Distance Education: A Study of Iranian Teaching English as a Foreign Language Masters Students //Malaysian Journal of Distance Education. – 2016. – Т. 18. – №. 1.
3. Baisov A. S. THE ESSENTIAL FEATURES AND REASONABLE RESULTS OF THE USE OF DISTANCE LEARNING AND ITS FACILITIES IN THE SYSTEM OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 712-720.
4. Hall D., Knox J. Issues in the education of TESOL teachers by distance education //Distance Education. – 2009. – Т. 30. – №. 1. – С. 63-85.
5. Kameneva N. A., Zenina L. V. Distance learning for developing knowledge and skills in English language teaching //Экономика, статистика и информатика. Вестник УМО. – 2013. – №. 5. – С. 3.
6. Trajanovic M., Domazet D., Misic-Ilic B. Distance learning and foreign language teaching //Balkan Conference in Informatics (BCI 2007). – 2007. – С. 441-452.
7. Khoshsima H., Saed A., Arbabi M. A. Online teachers' attitudes toward using technology in teaching English as a foreign language //Journal of Applied Linguistics and Language Research. – 2018. – Т. 5. – №. 2. – С. 134-148.
8. Jacobs G. M., Ivone F. M. Infusing Cooperative Learning in Distance Education // Tesl-Ej. – 2020. – Т. 24. – №. 1. – С. n1.
9. Mezentseva D.A. Этапы развития дистанционной формы обучения иностранным языкам. Вестник Санкт-Петербургского университета. Язык и литература. – 2012. – №. 1. – С. 129-140.

UDC 372.881.1

Rakhimzhanova S.M.

3rd year student of Pedagogical Faculty of Foreign Languages
«6B01701 Training of Foreign Language Teachers»
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: sevinch.rahimjanova@mail.ru

Toltebayeva K.Zh.

3rd year student of Pedagogical Faculty of Foreign Languages
«6B01701 Training of Foreign Language Teachers»
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail:toltebayeva@bk.ru

Pentina Y.O.

MA in pedagogical sciences, senior teacher
Chair of Theory and Practice
of Intercultural Communication
KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: hzlaya@bk.ru

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION: BENEFITS AND LIMITATIONS

Abstract: This article examines the influence of artificial intelligence on language learning, highlighting its advantages, implications and limitations. Artificial intelligence based platforms such as Duolingo and chatbots offer personalized learning experiences, real-time feedback, and overcoming language barriers. These tools help students to develop communication skills and self-confidence. Despite a number of advantages of artificial intelligence, authors also discuss the limitations of using artificial intelligence in education, including the lack of human qualities such as empathy and morality, potential psychological problems and obstacles for the development of critical and creative thinking skills.

Keywords: artificial intelligence, foreign language education, personalization, chatbots, digital support.

Рахимжанова С.М.

студентка 3-го года обучения

Педагогический факультет иностранных языков
«БВ01701 Подготовка учителей иностранного языка»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: sevinch.rahimjanova@mail.ru

Толтебаева Қ.Ж.

студентка 3-го года обучения

Педагогический факультет иностранных языков
«БВ01701 Подготовка учителей иностранного языка»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: toltebayeva@bk.ru

Пентина Е.О.

м.п.н., старший преподаватель

кафедра теории и практики

межкультурной коммуникации

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: hzlaya@bk.ru

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ИНОЯЗЫЧНОМ ОБРАЗОВАНИИ: ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ

Аннотация: В данной статье описывается влияние искусственного интеллекта на изучение языков, рассматриваются его преимущества и ограничения в процессе его использования. Платформы на базе искусственного интеллекта, такие как Duolingo и чат-боты, предлагают персонализированный опыт обучения, обратную связь в режиме реального времени и преодоление языковых барьеров. Все это безусловно помогает учащимся развивать коммуникативные навыки и уверенность в себе. Но, несмотря на ряд преимуществ искусственного интеллекта, авторы также представляют недостатки использования искусственного интеллекта в иноязычном образовании, в их числе: отсутствие человеческих качеств, таких как эмпатия и нравственность, и отсутствие возможностей для развития навыков критического и творческого мышления.

Ключевые слова: искусственный интеллект, иноязычное образование, персонализация, чат-боты, цифровая поддержка.

Learning new language is a hard journey. Especially when traditional teaching methods have limitations that make it difficult for students to succeed. Textbooks, videos, and audio recordings present useful content, but they lack individualization. Sometimes this can lead to students moving on to the next level before they have fully mastered the material. Working with tutors also has its drawbacks. Although a teacher can adapt the curriculum for each student, language learners often experience anxiety when speaking a new language. In schools, speaking in front of classmates increases this anxiety and can interfere with the learning process of students who might otherwise succeed [1].

Artificial intelligence (AI) technology can solve these problems. For example, the scientists such as Schmidt T., Strasser T., Holmes W., Bialik M., Feidl C. have developed methods of teaching a foreign language based on artificial intelligence. In their work, artificial intelligence helps not only the student, but also the teacher, it can create optimal tasks and solutions to a certain dilemma. Thereby creating favorable learning conditions for the student and at the same time facilitating the work of the teacher, who at the same time will be able to focus on more important things, such as drafting and so on.

It is necessary to describe the functions of AI in the work of a foreign language teacher. The researchers of the issue of artificial intelligence in education Holmes W., Bialik M., Feidl C. claim that by 2030 year AI will help teachers, cooperate with them and act as an intermediary between them and the student. Already, many platforms (Edvibe, Miro, Notion, Trello, Canva, etc.), which foreign language teachers use in the educational process, install AI assistants which are able to generate texts and assignments for teachers, images, diagrams, flashcards and other didactic materials in one click. Foreign language courses introduce chatbots that answer questions from course participants, thereby reducing the time spent by teachers on routine activities. Thus, teachers have the opportunity to turn to the algorithms that AI uses and

do their job even better. In this regard, scientific resources highlight the concept of "enhanced intelligence" or "human-computer tandem", which makes it possible to compensate for everyone's mistakes and increases the effectiveness of the educational process [2].

We would like to present an overview of AI technologies that can be used in the process of learning a foreign language. The Duolingo educational platform offers courses in more than 30 languages. The Duolingo BirdBrain artificial intelligence tool examines each user's profile and makes predictions about their learning direction, thereby providing an individual approach to learning. The system tracks the tasks that cause difficulties for the course participant, and also remembers the mistakes made in these tasks, on the basis of which it forms a further training plan. The Explain My Answer platform feature allows language learners to communicate with the Duo bot. The bot can evaluate and comment on the answer, as well as offer additional examples that will help the student better understand and assimilate the material. Thanks to the Roleplay feature, students earn points for practicing in real situations of communicating with virtual characters from different countries (linguobots).

Special attention is paid to the inclusion of chatbots in the process of learning a foreign language. Chatbots for learning languages based on artificial intelligence provide individual responses to students' messages, that is, they give feedback, develop communication and organizational skills, evaluate work or give advice on what you need to improve. In this case, the linguistic and psychological barrier that arises when learning a foreign language with a teacher is removed, due to the fear of making a mistake.

The next example of artificial intelligence is ChatGPT. It is a free chatbot that is able to perform creative tasks, for example, write articles, scripts, poems and even songs. He is constantly learning, so every day his work becomes more natural.

The areas of GPT application are as follows:

— vocabulary work: giving a list of words (wordlist) by language levels based on text or video; selecting definitions for words in English and examples, or translations (then student can insert a ready-made list, for example, into Quizlet and get ready-made cards);

— creating exercises with missing words and generating text based on a list of words;

— selection of synonyms and antonyms for words from the list.

Working with grammar, GPT generates examples of grammatical structures; creates the tasks for opening brackets; gives a series of exercises. It also helps with checking homework and written papers analysis (for example, essays); presents questions for discussion; creates a lesson plan or a series of lessons.

It is also easy to generate images on the topic for the design of materials using the GPT-friendly DALL-E neural network and search for answers to students' questions [3]. The main advantages of working with GPT chat is a free chatbot, it does not require prior training and potentially saves a lot of time. Hence, disadvantage is that sometimes it is difficult to explain to the chat exactly what you want to get, and it often reacts differently to the same request, this condition creates obstacles for FL teachers.

Schmidt T. and Strasser T. highlight the key features of AI in terms of learning foreign languages:

1. natural language processing is a field that combines AI and linguistics in general and deals with automated processing, creation and analysis of written and spoken language;

2. machine learning is a part of AI, which applies to systems that receive information or learn from experience.

3. deep learning is an area of AI that uses artificial neural networks, it mainly focuses on categories based on vision (e.g. image discrimination) [4].

Despite the advantages, AI in the field of foreign language education is also associated with disadvantages and challenges, which are expressed in the lack of human qualities. Morality, motivation, empathy and individual understanding are excluded when students interact directly with AI. This can not only create significant difficulties for students in the process of learning the material, but also provokes various psychological problems.

The lack of human qualities in AI gives rise to other problems. Creativity and critical thinking are important components of the learning process. AI algorithms can provide students with new information, but at the same time limit the development of their creative and analytical abilities. It is important not only to transfer new knowledge to students, but also to develop their ability to think creatively.

Despite the shortcomings, AI should be considered as a promising technology that can significantly improve the approach not only to learning foreign languages, but also to education in general. There are a large number of solutions that already allow teachers and students to use AI in learning foreign languages. [5]

In conclusion, the integration of artificial intelligence into foreign language learning provides many benefits, such as: personalization, real-time feedback and efficient use of resources. Artificial intelligence-based platforms such as Duolingo and chatbots provide a personalized approach to learning, identify difficult

areas and provide instant feedback to improve communication skills. They also help to overcome the linguistic and psychological barriers that often arise in traditional classrooms.

However, it is important to be aware of the limitations and challenges associated with the use of AI in education. The lack of human qualities such as empathy, morality and motivation can create significant difficulties for students and potentially lead to psychological problems. In addition, excessive reliance on artificial intelligence can hinder the development of critical and creative thinking skills. Working together, teachers and AI developers can create optimal learning environments, allowing people and machines to complement each other's strengths and improve the overall learning process. This collaboration will help students overcome language barriers, develop critical thinking skills and instill a love of learning in the learning process.

REFERENCE

1. Nykon Y. Essentials of Artificial Intelligence for Language Learning. Mode of access URL: <https://intellias.com/how-ai-helps-crack-a-new-language/> - (accessed: 10.04.2024).
2. Ковальчук С.В. Тараненко И.А. Устинова М.Б. Применение искусственного интеллекта для обучения иностранному языку в вузе. Mode of access URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=33000> - (accessed: 10.04.2024).
3. Вероника А. GPT Chat для преподавателя английского. Mode of access URL: <https://habr.com/ru/articles/719344/> - (accessed: 10.04.2024).
4. Амитрова М.В. Возможности и риски использования искусственного интеллекта для обучения иностранному языку в высшей школе. Mode of access URL: https://phsreda.com/cv/article/106287/discussion_platform- (accessed: 10.04.2024).
5. Карпович Э. М. Применение искусственного интеллекта в обучении иностранным языкам. Mode of access URL: <https://scipress.ru/fam/articles/primenenie-iskusstvennogo-intellekta-v-obuchenii-inostrannym-yazykam.html> - (accessed: 10.04.2024).

УДК 004.838.3

Сафарова А.,

Студент

«БВ11102-РДиГБ»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: akmaral.safarova.05@bk.ru

Бердыгулова А.Д.,

Магистр, старший преподаватель

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: Berdygulova.A@ablaikhan.kz

«АВТОМАТИЗАЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ БРОНИРОВАНИЯМИ И РАСПРЕДЕЛЕНИЕМ ПЕРСОНАЛА С ПОМОЩЬЮ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА»

Аннотация: В данном отчёте исследуется концепция искусственного интеллекта, выявляется актуальность данной темы в контексте быстрого развития технологий и необходимости оптимизации управленческих процессов. Проанализированы основные области применения искусственного интеллекта в управлении персоналом, а также выявлены потенциальные риски его использования. В ходе исследования установлено, что несмотря на выявленные недостатки, искусственный интеллект способствует повышению эффективности системы управления компаний.

Ключевые слова: искусственный интеллект, управление персоналом, технологии, обучение, подбор и риски, эффективность, рынок труда, человеческие ресурсы.

Safarova A.,
Student
of "6B11102-RDiGB"
Ablaikhan KazUIR and WL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: akmaral.safarova.05@bk.ru

Berdygulova A.
Master of IT, senior lecturer
Ablaikhan KazUIR & WL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: Berdygulova.A@ablaikhan.kz

«AUTOMATION OF BOOKING MANAGEMENT AND STAFF ALLOCATION USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES»

Abstract: This report explores the concept of artificial intelligence, identifies the relevance of this topic in the context of rapid technology development and the need to optimize management processes. The main areas of application of artificial intelligence in personnel management are analyzed, as well as the potential risks of its use are identified. The study found that despite the identified shortcomings, artificial intelligence contributes to improving the efficiency of the company's management system.

Keywords: artificial intelligence, personnel management, technology, training, recruitment and risks, efficiency, labor market, human resources.

С ускоренным развитием новых технологий, программные решения становятся критически важными, чтобы специалисты в области управления персоналом осознавали всю концепцию электронного управления персоналом (e-HRM). Эта концепция предполагает использование информационных технологий для организации и поддержки взаимодействия как минимум двух индивидуальных или коллективных участников в процессе управления кадровыми ресурсами.

Кроме того, профессионалы в области управления персоналом должны быть ознакомлены с другими новыми научно-техническими тенденциями. Искусственный интеллект является одной из перспективных технологий, способных улучшить сферу управления персоналом.

Процессы управления персоналом стремительно развиваются, включая в свою работу все больше новых цифровых инструментов и технологий. Одним из самых существенных изменений за последние годы стал переход от традиционных ручных процессов к цифровым и автоматизированным в сфере найма, адаптации и развития персонала. HR-специалисты должны обладать компетенциями в области цифровизации процессов, поскольку владение современными технологиями становится новым стандартом профессионализма в HR.

Управление персоналом является неотъемлемой частью менеджмента и науки об управлении в целом. Оно сосредотачивает свое внимание на разработке и применении методов и инструментов для максимизации использования трудовых ресурсов и достижения целей организации. В коммерческих организациях основным приоритетом является увеличение прибыли, в то время как для некоммерческих организаций актуальными являются иные цели, связанные с их миссией.

Управление персоналом базируется на нескольких ключевых функциях:

Подбор кадров. Этот аспект включает в себя поиск и отбор наиболее подходящих кандидатов для замещения вакантных позиций.

Администрирование кадров. Это процесс оформления всех необходимых документов и материальных ресурсов при заключении трудовых контрактов.

Адаптация персонала. Это процедуры, направленные на быструю адаптацию работника к новой должности и максимально быстрое достижение запланированной производительности. Дополнительно, это также борьба с текучестью кадров путем уменьшения количества увольнений в период испытательного срока.

Разработка, внедрение и улучшение системы стимулирования. Это одна из главных функций, направленных на достижение баланса между потребностями сотрудников и возможностями организации в области финансовых ресурсов. Система стимулирования должна быть создана таким образом, чтобы сотрудники достигали целей, поставленных руководством, и получали за это соответствующее вознаграждение

Обучение и развитие. Главная задача здесь определить, какие навыки не хватает сотрудникам внутри компании, и организовать для них соответствующее обучение.

Оценка персонала. Это процесс сравнения того, что планировалось сделать, и того, что было сделано, среди сотрудников. Он проводится регулярно и направлен на достижение целей, поставленных руководством.

HR-брендинг. Это улучшение репутации компании на рынке труда. Включает несколько аспектов, таких как уровень заработной платы, культура в организации и возможности для карьерного роста.

Эти функции составляют основу управления персоналом с целью повышения эффективности использования человеческих ресурсов. Эта система должна быть гибкой и готовой не только реагировать на проблемы, но и предвидеть их возникновение.

При управлении персоналом человеческий фактор играет огромную роль, потому что все решения принимаются людьми - специалистами по кадрам или руководителями. Но есть риск, что неквалифицированный сотрудник может принять решение не оптимально из-за своих личных предубеждений. Чтобы избежать таких ситуаций и сделать работу кадровой службы эффективнее, важно использовать новейшие разработки в области управления человеческими ресурсами. Одной из самых перспективных таких разработок считается искусственный интеллект. Это способность компьютера обучаться, принимать решения и выполнять задачи, похожие на то, что делает человек. Методы искусственного интеллекта уже активно внедряются в различные сферы, такие как банковское дело, где они помогают обрабатывать большие объемы информации и принимать решения.

Искусственный интеллект уже не является чем-то недостижимым и фантастическим, а стал частью нашей повседневной жизни, подобно электричеству. Он стал неотъемлемой частью современного общества, и его развитие стимулируется возможностью обрабатывать и хранить большие объемы информации. Сегодня ИИ проникает в различные сферы, включая управление персоналом. Это неудивительно, так как именно в этой области собираются огромные объемы данных. Применение современных технологий позволяет экономить время на рутинных задачах и оптимизировать процессы связанные с управлением персоналом, такие как найм, обучение и увольнение сотрудников. Исследование проведенное "HeadHunter" показывает, что к 2050 году ИИ полностью изменит роль подразделений по управлению персоналом. Однако многие заблуждаются относительно сроков, поскольку развитие технологий идет намного быстрее, чем ожидалось. Искусственный интеллект уже сейчас демонстрирует свои возможности в различных сферах, таких как написание текстов, редактирование, создание программного кода, составление документов и многое другое. Плюсы и минусы использования ИИ в управлении персоналом рассматриваются на примере реальных исследований и практических случаев.

Преимущества использования искусственного интеллекта в управлении персоналом:

Эффективность найма сотрудников: Искусственный интеллект помогает автоматизировать процесс просмотра резюме и выбора кандидатов на вакансии. Например, голосовые роботы уже давно используются для звонков к кандидатам в различных российских компаниях, а компания "Ростелеком" применяет голосовых помощников даже для опросов уволившихся сотрудников, что позволяет собирать больше данных и выявлять проблемные сферы в компании для улучшения ухода персонала. Компания «Pymetrics» создала платформу с игровыми тестами, которая помогает определить наиболее подходящих кандидатов для вакансии. Также ИИ может использоваться для проверки референсов и получения более точного представления о потенциальных сотрудниках.

Анализ производительности и предотвращение выгорания: Применение искусственного интеллекта помогает компаниям анализировать производительность сотрудников. Например, компания "Longbridge Advisors" использует платформу "Xander" для анализа данных, чтобы определить, какие процессы и ресурсы следует оптимизировать для улучшения эффективности. Эта платформа также помогает предсказывать, какие сотрудники будут наиболее успешными и какие могут препятствовать более эффективной работе команды.

Уменьшение предвзятости и ошибок: Использование ИИ в управлении персоналом уменьшает предвзятость и помогает проводить более объективные оценки сотрудников. Это помогает предсказывать, какие сотрудники будут лучшими наставниками и определить факторы, влияют на их успех в карьере. Также можно узнать, какие факторы играют особую роль в успехе сотрудников и их развитии.

Минусы использования искусственного интеллекта в управлении персоналом:

Риск безработицы: Использование ИИ может привести к увольнению работников и увеличению числа безработных. Это вызывает опасения, что большинство людей могут остаться без работы. Но с другой стороны ситуация скорее всего приведет к изменению видов работы, а не к полному исчезновению рабочих мест.

Возможные ошибки и недопонимание: Искусственный интеллект может допускать ошибки и неправильно понимать данные из-за отсутствия учета эмоциональных, культурных и социальных аспектов. Технологии должны быть использованы в качестве помощников, но полное исключение человеческого фактора из принятия решений неэтично и нерационально.

Отрицательная реакция общества: Использование искусственного интеллекта в управлении персоналом может вызвать негативную реакцию общества и клиентов, особенно в свете последних скандалов с личными данными пользователей. Некоторые компании могут столкнуться с проблемами репутации, если будут активно использовать технологии, которые вызывают общественное неодобрение.

Ответственность за результат: Использование искусственного интеллекта в управлении персоналом может быть полезным для компаний, помогая им стать более эффективными и расширить свою деятельность. Однако компании должны понимать, что они несут ответственность за возможные ошибки и недоразумения, которые могут возникнуть при использовании искусственного интеллекта.

В заключении следует отметить, что роль искусственного интеллекта (ИИ) в управлении персоналом становится все более значимой и широко применяемой. Преимущества использования ИИ в этой области включают улучшение эффективности процесса найма, анализ производительности сотрудников, предотвращение выгорания и устранение предвзятости. Однако внедрение ИИ также сопряжено с некоторыми вызовами и рисками, такими как возможное увеличение безработицы, ошибки и недоразумения в интерпретации данных, а также негативный общественный резонанс. Важно заметить, что компании, использующие ИИ в управлении персоналом, должны быть готовы принимать ответственность за возможные ошибки и недоразумения, возникающие в процессе работы с этими технологиями. Несмотря на вызовы, применение ИИ в управлении персоналом предоставляет компаниям широкий спектр возможностей для улучшения своей деятельности, оптимизации процессов и создания благоприятной среды для развития персонала. А так же внедрение указанных принципов в управлении персоналом не только ускорит работу кадровой службы, но и исключит влияние человеческого фактора на принятие важных решений для организации. Одним из главных преимуществ будет значительная экономия финансовых ресурсов за счет сокращения участия людей в управлении персоналом, особенно в случае большого объема задач. Для малых и средних предприятий, где может отсутствовать возможность для крупных инвестиций, можно рекомендовать использование более доступных облачных решений. Хотя такие решения могут быть менее настраиваемыми под конкретные потребности каждой организации, их стоимость реализации значительно ниже.

ЛИТЕРАТУРА

1. Балаганская, В.С. Искусственный интеллект в управлении персоналом: возможности и риски / В.С. Балаганская, О.Л. Чуланова // Новое поколение. - 2019. - № 20. - С. 19–24. 160
2. Москвин, В.А. Опасности и риски искусственного интеллекта (анализ и практические рекомендации): монография / В.А. Москвин. – Москва: КУРС, 2018. - 288 с.
3. Искусственный интеллект, машинное обучение и глубокое обучение: в чем разница. URL: <https://skillbox.ru>
4. Рагимова С. Искусственный интеллект в менеджменте [Электронный ресурс] / С. Рагимова. – Режим доступа: <http://hrm.ru/iskustvennyjj-intellekt-vmenedzhmente>.
5. Галикеева Н. Н., Фархиева С. А. О национальной стратегии развития искусственного интеллекта до 2030 года в РФ и федеральном проекте «искусственный интеллект» / Н. Н. Галикеева, С. А. Фархиева // Современная школа России. Вопросы модернизации. N 3-1 (36). С. 186–188.

Сейдіқапар Д.,
2 курс студенті
keko-76@mail.ru
Абдувалова А.Д.,
т.ғ.к., доцент
М.Х.Дулати ат. ТарӨУ
Тараз, Қазақстан
abduvalova_ad@mail.ru

МАШИНАЛЫҚ АУДАРМА ЖҮЙЕСІНДЕ НЕЙРОНДЫҚ ЖЕЛІ МОДЕЛІН ҚОЛДАНУ

Түйін: Мақалада нейрондық желілерге негізделген жасанды интеллект технологияларының даму кезеңдері қарастырылады. Символдарды оптикалық тану мәселесінің мысалында нейрондық желіні құру және пайдалану процесі айқын көрсетілген және нейрондық желілер арқылы шешілетін лингвистикалық тапсырмалар берілген. Машиналық аударма міндеттерін іске асырудың қолданыстағы тәсілдерін талдау ұсынылған, олардың кейбір тәсілдерінің артықшылықтары мен кемшіліктері талданды. Нейрондық желілерге негізделген машиналық аударманың моделі сипатталған. Нейрожелілік машиналық аударманы қолдану мүмкіндігі туралы тұжырымдар ұсынылған.

Тірек сөздер: нейрондық желі, лингвистика, жасанды интеллект, символдарды оптикалық тану, табиғи тіл, машиналық аударма

Seydikapar D.,
2nd year student
e-mail: Keko-76@mail.ru
Abduvalova A.D.,
candidate of technical sciences, associate professor
Taraz regional university M.Kh.Dulaty
Taraz, Kazakhstan
e-mail: Abduvalova_ad@mail.ru

APPLICATION OF A NEURAL NETWORK MODEL IN A MACHINE TRANSLATION SYSTEM

Abstract: The article discusses the stages of development of artificial intelligence technologies based on neural networks. Using the example of the optical character recognition problem, the process of creating and using a neural network is clearly shown and linguistic problems solved using neural networks are given. The analysis of existing approaches to the implementation of machine translation tasks is proposed, the advantages and disadvantages of some of their approaches are analyzed. A model of machine translation based on neural networks is described. Conclusions about the possibility of using neural network machine translation are presented.

Keywords: neural network, linguistics, neuro-linguistics, artificial intelligence, optical character recognition, natural language, machine translation

Соңғы екі ғасырда адамзат механикалық және электрлік құрылғыларды қолдана отырып көптеген тапсырмаларды автоматтандыруды жүзеге асырды. XX ғасырдың екінші жартысы адамның назарын табиғи тілді өңдеуді автоматтандыруға аударды. Енді адамға тек механикалық жұмыста ғана емес, сонымен қатар интеллектуалды тапсырмаларда да көмек қажет. Қазіргі жағдайда машиналарға арналған міндет-дайын емес мәтінді оқу, оны қателіктерге тексеру, мәтінде қойылған тапсырмаларды орындау, тіпті мәтіннің мағынасына сүйене отырып, мәтінді жақсы түсіну.

Нейрондық желілердің пайда болу тарихы XX ғасырдың ортасынан басталады, 1943 жылы американдық жасанды нейрондық желі зерттеушісі Уоррен Маккуллок пен американдық нейролингвист Уолтер Питтс мидың жүйке жасушаларының ақпаратты өңдеу қабілетін зерттеп, нейрондардың биологиялық жұмыс принципіне негізделген жасанды нейрон моделін ұсынды. Олар

жасанды нейронның моделін сипаттады (оны "нейробиония" деп те атайды) және оны логикалық есептерді шешу үшін қолданды.

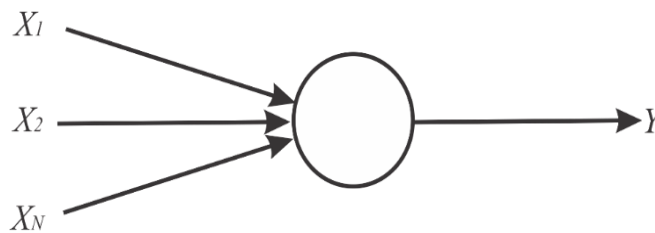
Табиғи тілді өңдеу процесінде әрқашан белгілі бір құжатта қолданылатын кодтауды ескеру қажет. Мәтін әртүрлі кодтарда сақталуы мүмкін: ASCII, Unicode, UTF-8, UTF-16, Latin-1 және т.б. Тыныс белгілері мен сандар үшін арнайы өңдеу түрлері қажет болуы мүмкін. Сондай-ақ, кейде эмоцияларды көрсететін белгілерді (символдардың тіркесімдері немесе арнайы таңбалар), гиперсілтемелерді, қайталанатын тыныс белгілерін (... немесе - - -), файл кеңейтімдері және нүктелері бар пайдаланушы аттарын өңдеуді қажет етеді.

1956 жылы американдық информатик, "жасанды интеллект" терминінің авторы Джон Маккарти жасанды интеллект мәселелерін шешу үшін нейрондық желілерді пайдалану идеясын ұсынды. Бұл идея жасанды нейрондық желілер саласының дамуына негіз болды. 1960 жылдары психология, нейрофизиология және жасанды интеллект саласындағы американдық ғалым Фрэнк Розенблатт жасанды нейрондардың бір немесе бірнеше қабаттарынан тұратын нейрондық желінің негізгі моделі перцептронды жасады. Перцептрон үлгіні жіктеу және тану мәселелерін шешу үшін пайдаланылды [1, 176].

Алайда, 1970 жылдары зерттеушілер перцептронның шектеулерін тауып, оның күрделі мәселелерді шешу қабілетіне сын айтты. Алайда, 1980 жылдары нейрондық желінің жаңа моделі пайда болды-көп қабатты перцептрон, ол сөйлеуді тану мен кескінді өңдеуді қоса алғанда, көптеген мәселелерді шешу үшін қолданылды. Содан бері нейрондық желілерді зерттеу жалғасуда және белсенді дамып келеді, соның ішінде күрделі деректерді өңдеуге және бұрын қол жетімсіз болып көрінген тапсырмаларды шешуге мүмкіндік беретін терең нейрондық желілерді пайдалану.

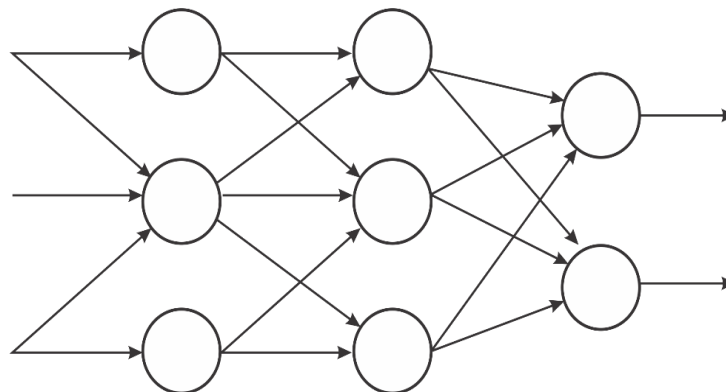
Нейрондық желі - бұл нейрондардың жиынтығы-есептеу элементтері (кейде перцептрондар деп аталады), олардың әрқайсысында бірнеше синапс кірістері және бір шығыс аксоны бар.

Жалғыз нейронның интеллектісі 1-ші суретке сәйкес төмен. Ол желіде тәуелсіз айнымалылардың N үшін қарапайым регрессиялық модельді жүзеге асырады деп санауға болады. Егер сіз көптеген нейрондарды желілік құрылымдарға біріктіру кезінде, онда іске асырылатын функция күрделі болуы мүмкін.

Сурет 1. Жалғыз нейрон

2-ші суретте көрсетілген желіде айқын қабаттар бар, яғни нейрондар қатарлары кіруден (шығудан) бірдей қашықтықта орналасқан. Басқа құрылымдар, сонымен қатар кері байланысты (рекуррентті) құрылуы мүмкін.

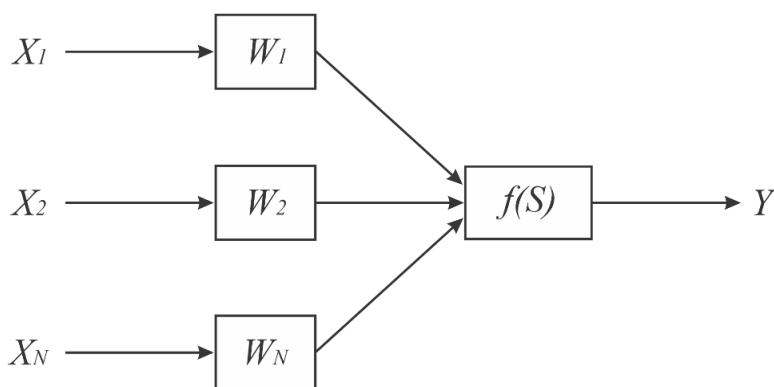
Сурет 2. Нейрондық желі

Мұндай желіні енгізу әр нейрон жеке микропроцессорда орындалған кезде аппараттық құрал болуы мүмкін немесе нейрондар электрондық кестеге ұқсас арнайы бағдарламаларда эмуляцияланған жағдайда бағдарлама болуы мүмкін.

Жеке нейронның құрылымы ерікті болуы мүмкін, бірақ көбінесе 3-ші суретке сәйкес қолданылады.

Кіріс сигналдары (айнымалы) X ; мөлшерленеді (синаптикалық таразылар деп аталатын W коэффициентке көбейтіледі), содан кейін жинақталады және алынған өлшенген сомасы $S=W_1X_1+W_2X_2+\dots+W_NX_N$ белсендіру функциясы деп аталатын $f(S)$ функциясы арқылы өзгертіледі. Y шығыс сигналы өлшеу (масштабтау) арқылы да айналуы мүмкін.

Мидың ұқсастығы нейрон құрылымында және нейрондар желісінде аяқталмайды. Нейрондық желілерді оқыту идеясы да табиғаттан алынған. Адамның миы өзін-өзі оқытуға қабілетті екендігі белгілі және ол көбінесе орындалатын әрекеттердің негізінде жатқан процестердің табиғатын білмей жетістікке жетеді. Мысалы, допты баскетбол сақинасына соғу үшін робот баскетболшы сақинаға дейінгі қашықтықты және бағытты өлшеп, параболалық траекторияны есептеп, доптың массасы мен ауаға төзімділігін ескере отырып лақтыруы керек. Адам оны жасамай, тек жаттығу арқылы жетеді.

Сурет 3. Нейрон құрылымы

Бірнеше рет лақтырып, нәтижелерді бақылай отырып, ол өз техникасын біртіндеп жетілдіре отырып, өз әрекеттерін реттейді. Бұл жағдайда лақтыру техникасына жауап беретін, оның миында нейрондардың тиісті құрылымдары қалыптасады. Осылайша, оқытудың ажырамас атрибуты бірнеше рет қайталау және нәтижені дереу бағалау мүмкіндігі болып табылады. Нейрондық желілер үшін бұл процесс 4-ші суретке сәйкес келесі алгоритммен ұсынылуы мүмкін.

Сурет 4. Нейрондық желіні құру және пайдалану процесі

Нейрондық желі құрылымын таңдау жеке тапсырма болып табылады және желі топологиясын және әрбір нейронның белсендіру функцияларын таңдаудан тұрады. Бастапқыда нейрондардың параметрлері ерікті түрде орнатылады.

Тренинг-бұл желінің кірісіне арнайы жаттығу деректері, яғни шығыс нәтижесі белгілі болатын кірістер. Шығу кезінде алынған мәліметтер қалыптасады, күтілген нәтижелер салыстырылады және қатенің мәні есептеледі. Осыдан кейін қате функциясын азайту үшін нейрондық желі параметрлерін түзету белгілі бір ретпен жүзеге асырылады. Егер қанағаттанарлық дәлдікке қол жеткізу мүмкін болмаса, желі құрылымын өзгертіп, көптеген жаттығу деректерінде жаттығуды қайталау керек [2, 500 б].

Желі оқытылғаннан кейін тестілеу жүргізіледі, яғни арнайы сынақ деректеріндегі дәлдікті бақылау. Бұл барлық деректерді екі ішкі жиынға бөлу керек дегенді білдіреді: біріншісі желіні оқытуды, ал екіншісі тестілеуді орындайды. Бұл бөлу кездейсоқ немесе тұрақты болуы мүмкін, мысалы, бастапқы деректер массивінің әрбір екінші жазбасын тестілеу үшін пайдалануға болады. Оқытудан тестілеу тек сынақ деректерінде дәлдік тексерілетіндігімен ерекшеленеді және бұл деректер желі параметрлерін таңдау үшін пайдаланылмағандықтан, олар оқу сапасының критерийі бола алады. Адамды оқытуға ұқсас тестілеуді емтиханға ұқсатуға болады.

Желінің кірісіне танылатын символ нүктелерінің матрицасы берілсін. Шығыс кезінде танылған символға сәйкес келетін сигналдар пайда болады. Желіні оқыту дайын "жауаптармен" бірге таңбаларды салудың әртүрлі нұсқаларының желісін бірнеше рет "көрсетуден" тұрады.

Айта кетейік, желі әр таңбаның барлық мүмкін нұсқаларын есте сақтауға тырыспайды, тек кіріс айнымалыларының функциясы ретінде, шығыс сигналын $Y = f(X_1, X_2, \dots, X_N)$ құрайды. Мәтіндерді танудың бұл тәсілі жылдамдықта басқаларға қарағанда айтарлықтай артықшылыққа ие болады. Сондай-ақ, адам: мәтінді оқу үшін ол қаріп атауын сұрамайды және жадтан барлық мүмкін таңбаларды іздемейді. Мұндағы ассоциациялар бірден орнатылады.

Желіні оқыту міндеті үлкен өлшемге ие. Сонымен, барлығы 10 нейроннан тұратын желіні оқыту үшін, олардың әрқайсысында 3 синапс бар, кем дегенде 40 параметрдің мәндерін таңдау қажет (W_j -синаптикалық салмақтың 30 мәні мен λ_i белсендіру функцияларының 10 параметрі). Егер параметрлердің әрқайсысы 1/100 дискреттілігімен таңдалса, онда көптеген жаттығу деректеріндегі желінің жалпы саны 10040 болады. Мұндай тапсырманы тіпті суперкомпьютерлер де жасай алмайтыны анық.

Бұл мәселе кері тарату алгоритмінің (back propagation) көмегімен қанағаттанарлық түрде шешіледі, ол келесідей [3, 1190 б].

Алдымен желінің барлық параметрлері ерікті түрде орнатылады.

1. Жаттығу деректері желі арқылы іске қосылады және қатенің жалпы функциясы есептеледі $E = \sum(E_i^2)$, мұндағы $E_i = Y_i - y_i$, Y_i - шығыс шамасының есептелген мәндері, y_i - күтілетін мән.

2. Қате функциясының туындыларының мәні әр параметр бойынша есептеледі, ал олардың негізінде - нейрондық желі параметрлеріне түзетулерді есептеу.

3. Желі параметрлері түзетулер мөлшеріне түзетіледі, содан кейін 2 және 3 қадамдар басынан бастап қате функциясы берілген деңгейге дейін төмендегенге дейін қайталанатын.

Егер оқыту нәтижесінде қанағаттанарлық нәтиже болмаса, онда желінің құрылымын өзгерту қажет. Мұны қолмен жасауға болады немесе құрылым алдын-ала жасалған жиынтықтан (құрылымдар кітапханасынан) таңдалуы мүмкін. Нейрондық желілер тілдік деректерді талдау және өңдеу қабілетінің арқасында лингвистикалық зерттеулердің ажырамас бөлігіне айналды. Олар лингвистиканың әртүрлі салаларында кеңінен қолданылады, мәтінді талдау мен танудан бастап, интеллектуалды агенттер мен машиналық аударма жүйелерін дамытуға дейін.

Лингвистикалық зерттеулердегі нейрондық желілердің басты артықшылықтарының бірі-олардың күрделі және тұрақты емес тілдік құрылымдарға бейімделу қабілеті. Нейрондық желілерді пайдалану зерттеушілерге мәтіндерден және басқа тілдік деректерден дәстүрлі талдау әдістерін қолданудан гөрі дәлірек ақпарат алуға мүмкіндік береді.

Осылайша, лингвистикада нейрондық желілерді пайдалану көптеген мәселелерді тиімдірек және дәлірек шешуге мүмкіндік береді және осы саладағы зерттеулерге жаңа мүмкіндіктер ашады.

ӘДЕБИЕТ

1. Галушкин, А.И. Нейронные сети: история развития теории: Учебное пособие для вузов. / А.И. Галушкин, Я.З. Цыпкин. - М.: Альянс, 2015. - 480 с.
2. Хайкин, С. Нейронные сети: полный курс / С. Хайкин. - М.: Диалектика, 2019. - 1104 с.
3. Аламова А. С., Бурнашев Р. Ф. Контент-анализ как инструментарий квантитативной лингвистики при изучении художественных текстов //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 12. – С. 1188-1200.

Serikbay K.S., Ospanaly D.A.

3rd year of Bachelor's degree

6B01701- "Training of Foreign Language Teachers"

Scientific supervisor: **Toishybekova G.A.**

MA of Pedagogical Sciences,

Kazakh Ablai khan UIR&WL

Almaty, Kazakhstan

e-mail: karashash.serikbay04@mail.ru

THE ROLE OF EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN MODERN PEDAGOGY

Abstract: This paper explores the pivotal role of educational technologies in contemporary pedagogy. As technology continues to evolve rapidly, its integration into educational settings has become increasingly significant. The paper examines various aspects of this integration, including the historical development of educational technologies, current trends, and their implications for teaching and learning. Additionally, it discusses the challenges and opportunities presented by the use of educational technologies, as well as strategies for effectively harnessing their potential in pedagogical practice.

Keywords: Educational technologies, Pedagogy, Teaching and learning, Integration, Trends, Challenges, Opportunities.

Серикбай К.С., Оспаналы Д.А.

Студенты 3-курса бакалавриата

6B01701-«Подготовка учителей иностранного языка»

Научный руководитель: **Тойшыбекова Г.А.**

м.п.н, старший преподаватель

КазУМОиМЯ имени Абылай Хана

Алматы, Казахстан

e-mail: karashash.serikbay04@mail.ru

РОЛЬ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СОВРЕМЕННОЙ ПЕДАГОГИКЕ

Аннотация: В данной статье исследуется ведущая роль образовательных технологий в современной педагогике. Поскольку технологии продолжают быстро развиваться, их интеграция в образовательную среду становится все более значимой. В статье рассматриваются различные аспекты этой интеграции, включая историческое развитие образовательных технологий, современные тенденции и их последствия для преподавания и обучения. Кроме того, в нем обсуждаются проблемы и возможности, связанные с использованием образовательных технологий, а также стратегии эффективного использования и их потенциала в педагогической практике.

Ключевые слова: Образовательные технологии, Педагогика, Преподавание и обучение, Интеграция, Тенденции, Вызовы, Возможности.

In Kazakhstan's current education system, there's an emphasis on the concept of higher education and the principle of mobility. This allows educators to choose various teaching models, including original ones. It's also important to foster dialogue between different teaching systems and technologies, experiment with new forms alongside the state system, and adapt historical teaching systems for modern Kazakhstan. The term "pedagogical technology" emerged in the 1920s within works on pedagogy and reflexology by scholars such as I.P. Pavlov, V.M. Bekhterev, and A.A. Ukhtomsky. Simultaneously, another concept gained traction—namely, "pedagogical technique," referring to the clear and efficient organization of the learning process. In the Pedagogical Encyclopedia of the 1930s, it was described as a collection of methods and tools aimed at precisely organizing learning. A.S.Makarenko said : "We did not have pedagogical technology, first of all, because the very words "pedagogical technology" were never uttered among us, and pedagogical technology itself was never observed or studied [1]. In our opinion, A.S. Makarenko's statement reflects a time when the concept of "pedagogical technology" might not have been as prevalent or formally recognized as it is today. His observation likely highlights a period in education when teaching methods were more based on tradition, personal experience, and intuition rather than systematic study and application of teaching techniques. Today, pedagogical technology, or educational technology, is a well-established field that focuses on using technology to enhance teaching and learning processes.

In the mid-1950s and 1960s, coinciding with the advent of technical teaching aids, the term "educational technology" surfaced. Over time, influenced by efforts in utilizing various technological, scientific, and educational means, it evolved into "pedagogical technologies." Throughout this period, the interpretation of this concept was extensively debated in pedagogical literature and international conferences in the USA, England, Japan, France, Italy, and Hungary. Two main interpretations emerged: one emphasizing the use of technical means for programmed instruction, while the other prioritized enhancing the efficiency of educational organization, suggesting the term "learning technologies" for such means.

According to the investigation of educational technology trends by Ertmer and Newby in 1993, by the 1970s and 1980s, with the advancement of technology and the onset of educational computerization abroad, "educational technology" increasingly came to denote a system of tools and methods for organizing and managing the educational process.

It should be noted that in the history of pedagogical science the question of the necessity and possibility of using pedagogical technologies has been repeatedly raised. Some believed that a child, a student - "a living organism" and touching it with the help of some kind of technology is absurd. In defense of the positive approach to the use of pedagogical technologies, one can cite the statement of Ya.A. Comenius "It is possible and necessary to teach every teacher to use pedagogical tools, only under this condition will his work be highly effective" [2]. We support this idea because we believe that pedagogical tools are developing with the advent of new technologies, and using them in your methodology improves the process, generates more interest and increases efficiency. Utilizing pedagogical tools not only enhances traditional teaching methods but also fosters an interactive and dynamic learning environment. Integrating technology into pedagogy empowers educators to cater to diverse learning styles and engage students in innovative ways. Moreover, it equips teachers with the means to adapt to evolving educational landscapes and prepare students for the demands of the future. Embracing pedagogical tools is thus imperative for ensuring the effectiveness and relevance of teaching practices in today's digital age.

Currently, there is no doubt that it is necessary to use pedagogical technologies, information and computer technologies. Many scientists and teachers see clear advantages in the use of educational technologies. These include:

- the basis of technology is a clear definition of the final goal. In traditional teaching methods, the goal is determined inaccurately, "by eye." In pedagogical technology, the goal is considered as a central component, which makes it possible to determine the degree of its achievement more accurately;
- technology in which the goal (final and intermediate) is defined very precisely (diagnostics), allows the development of objective control methods;
- technology makes it possible to minimize situations when a teacher is faced with a choice and is forced to undergo pedagogical experiments in search of an acceptable option;
- unlike previously used lesson-based developments focused on the teacher and the types of his activities, the technology offers a design of the educational process that determines the structure and content of students' educational and cognitive activity, which leads to higher stability of almost any number of students.

Obviously, other advantages of pedagogical technologies can be identified both for educating students and improving the professionalism of teachers. Adding to the comprehensive overview provided, it's crucial to emphasize the adaptability and evolving nature of pedagogical technologies in the face of rapid technological advancement and societal changes.

The integration of digital platforms, virtual reality (VR), and artificial intelligence (AI) into educational environments exemplifies the dynamic application of new pedagogical technologies. These tools not only enhance interactive learning but also offer personalized educational experiences, thereby aligning with the principles of modern educational theories that advocate for catering to individual learning styles and needs. Here we can provide some examples of Contemporary Pedagogical Technologies:

-Digital Platforms and Learning Management Systems (LMS): These platforms facilitate the distribution of course materials, submission of assignments, and feedback from instructors, thereby creating a cohesive and interactive learning environment. Examples include Moodle, Blackboard, and Canvas.

-Virtual Reality (VR) and Augmented Reality (AR): VR and AR are increasingly used for creating immersive learning experiences, enabling students to explore complex concepts in a visually engaging and interactive manner. This is particularly effective in fields such as medicine, engineering, and history.

-Artificial Intelligence (AI): AI technologies are employed to provide personalized learning experiences, adaptive learning paths, and immediate feedback to students. AI can also assist in identifying learning gaps and recommending resources to bridge these gaps.

-Flipped Classroom Models: This pedagogical approach inverts traditional teaching methods by delivering instructional content, often online, outside of the classroom. It moves activities, including those that may have traditionally been considered homework, into the classroom.

To deepen the discourse on educational technologies, we can draw upon the insights of renowned educators who have greatly influenced modern educational thought and practice. These figures offer perspectives that can help us navigate the complexities of integrating technology into education. For example, John Dewey, a proponent of progressive education, stressed the value of experiential learning, advocating for education grounded in real-world experiences and critical thinking rather than mere memorization. Applying Dewey's principles to contemporary educational technologies, one could argue that tools like virtual reality (VR) and simulations are effective in creating immersive, experiential learning environments that promote critical thinking and problem-solving skills. Similarly, Jean Piaget, known for his work on cognitive development, highlighted the stages of intellectual growth in children. In the context of educational technologies, Piaget's theories emphasize the importance of providing learning experiences that align with the learner's developmental stage. Adaptive learning technologies, which customize content to the learner's pace and level, can be viewed as an application of Piaget's theory, supporting the notion that learning should be tailored to individual cognitive development.

These perspectives from famous pedagogists offer a conceptual framework for evaluating and integrating pedagogical technologies in education. They remind us that while technology has the potential to transform education, its application must be guided by foundational educational theories and principles that prioritize meaningful, inclusive, and developmentally appropriate learning experiences.

The evolution of pedagogical technologies from the early 20th century to the present reflects a continual search for more effective, efficient, and inclusive methods of education. As we move forward, the integration of advanced technologies into education holds the promise of making learning more accessible, engaging, and tailored to individual needs. It also emphasizes the importance of continuous professional development for educators, to equip them with the skills and knowledge necessary to effectively utilize these technologies.

Moreover, while embracing new pedagogical technologies, it's essential to maintain a critical perspective on their impact, ensuring that they complement rather than replace the invaluable human elements of teaching and learning. The goal of pedagogical technologies should always be to enhance the educational experience, promoting a deeper understanding and a more inclusive and adaptable education system. This approach will not only prepare students for the challenges of the future but also ensure that the education system remains responsive to the ever-changing societal needs.

REFERENCES:

1. A.S.Makarenko «Experience of the labor colony methodology».1932-1933. P.30-40.
2. Comenius Y.A. «Didactica Magna»// The great Didactic. 1657. P.5-10.
3. John Dewey: Experience and Education. 1938. P.20-60.

УДК 327

Сери Л.Т.

Магистр, старший преподаватель кафедры
профессиональной цифровизации образования,
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: seri.lyazzat@mail.ru

Ержанбек А.

Магистр техники и технологии кафедры
профессиональной цифровизации образования,
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СФЕРЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ, МИРОВОЙ ПОЛИТИКИ И ДИПЛОМАТИИ

Аннотация: В современном мире цифровые технологии и онлайн-ресурсы играют ключевую роль в сфере международных отношений, мировой политики и публичной дипломатии. Современные

международные отношения и дипломатия переживают значительные изменения под воздействием цифровой революции. Статья рассматривает влияние цифровизации и анализирует роль цифровых технологий, включая социальные сети, онлайн-голосования и аналитику данных, в формировании и осуществлении публичной цифровой дипломатии, выявляя ее задачи, методы и вызовы. Также в статье обсуждаются перспективы развития и ограничения данного подхода в контексте глобальных политических и информационных тенденций.

Авторы статьи подчеркивают значимость цифровых технологий в сфере международных отношений и публичной дипломатии, и их влияние на современную мировую политику. Цифровая революция принесла новые инструменты и методы в дипломатическую практику, позволяя странам эффективнее воздействовать на глобальную аудиторию, формировать общественное мнение и защищать свои интересы. Однако с этим также связаны новые вызовы, такие как угрозы кибербезопасности и необходимость адаптации к быстро меняющейся информационной среде.

Ключевые слова: цифровые технологии, международные отношения и мировая политика, цифровая дипломатия, аналитика больших данных, Big Data.

Seri Lazzat

Master, senior lecturer

Ablaikhan KazUIR&WL

Almaty, Kazakhstan

e-mail: seri.lyazzat@mail.ru

Yerzhanbek Asylbek

Master of Engineering and Technology,

Ablaikhan KazUIR&WL

Almaty, Kazakhstan

USAGE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE FIELD OF INTERNATIONAL RELATIONS, POLITICS AND DIPLOMACY

Abstract: In the modern world, digital technologies and online resources play a key role in the field of international relations, world politics and public diplomacy. Modern international relations and diplomacy are undergoing significant changes under the influence of the digital revolution. The article examines the impact of digitalization and analyzes the role of digital technologies, including social networks, online voting and data analytics, in the formation and implementation of public digital diplomacy, identifying its tasks, methods and challenges. The article also discusses the prospects for the development and limitations of this approach in the context of global political and information trends.

The authors of the article emphasize the importance of digital technologies in the field of international relations and public diplomacy, and their impact on modern world politics. The digital revolution has brought new tools and techniques to diplomatic practice, allowing countries to more effectively influence global audiences, shape public opinion and protect their interests. However, this also brings new challenges, such as cybersecurity threats and the need to adapt to a rapidly changing information environment.

Keywords: digital technologies, international relations and world politics, digital diplomacy, data analytics, Big Data.

Сері Л.Т.

Магистр, аға оқытушы

Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: seri.lyazzat@mail.ru

Ержанбек А.

Магистр, оқытушы

Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ

Алматы, Қазақстан

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР, ӘЛЕМДІК САЯСАТ ЖӘНЕ ДИПЛОМАТИЯ САЛАСЫНДА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Түйін: Қазіргі әлемде сандық технологиялар мен интернет-ресурстар халықаралық қатынастар, әлемдік саясат және қоғамдық дипломатия саласында басты рөл атқарады. Қазіргі халықаралық

катынастар мен дипломатия цифрлық революцияның әсерінен елеулі өзгерістерге ұшырауда. Мақалада цифрландырудың ықпалы қарастырылып, цифрлық технологиялардың, соның ішінде әлеуметтік желілердің, онлайн дауыс берудің және деректерді талдаудың қоғамдық цифрлық дипломатияны қалыптастыру мен жүзеге асырудағы рөлі, оның міндеттері, әдістері мен мәселелері айқындалады. Мақалада сондай-ақ жаһандық саяси және ақпараттық тенденциялар контекстінде бұл тәсілдің даму перспективалары мен шектеулері қарастырылады.

Мақала авторлары сандық технологиялардың халықаралық қатынастар мен қоғамдық дипломатия саласындағы маңыздылығын және олардың қазіргі әлемдік саясатқа әсерін атап көрсетеді. Цифрлық революция дипломатиялық тәжірибеге жаңа құралдар мен әдістерді әкелді, бұл елдерге жаһандық аудиторияға тиімдірек әсер етуге, қоғамдық пікірді қалыптастыруға және олардың мүдделерін қорғауға мүмкіндік берді. Дегенмен, бұл киберқауіпсіздік қатерлері және жылдам өзгеретін ақпараттық ортаға бейімделу қажеттілігі сияқты жаңа қиындықтарды да тудырады.

Тірек сөздер: сандық технологиялар, халықаралық қатынастар және әлемдік саясат, цифрлық дипломатия, деректерді талдау, үлкен деректер (Big Data).

В первой половине 21 века прорывы в цифровых технологиях ускорили ход международных отношений, способствуя их цифровизации. Быстрый рост информационно-коммуникационных технологий привёл к революционным изменениям в отношениях между людьми, оказывая влияние на политические, экономические, культурные и социальные процессы по всему миру. Использование интернета и социальных сетей, таких как Twitter, Facebook, Instagram, привело к распространению цифровых технологий как инструмента внешней политики страны.

В науке о международных отношениях происходит переосмысление взаимосвязи между цифровыми технологиями и такими аспектами, как правительство, дипломатия, безопасность и мировой порядок. Таким образом, цифровизация становится объектом изучения в области международных отношений, оказывая влияние на другие аспекты этой области.

В частности, явление цифровизации связано с понятием "цифровой дипломатии" — элементом общественной дипломатии и одним из основных инструментов "мягкой силы" современных государств.

На сегодняшний день *четыре элемента цифровизации в международных отношениях получили заметное развитие и активно используются ведущими странами*: цифровая дипломатия, анализ больших данных и дипломатия данных (Data Analytics, Big Data), глобальное управление интернетом и цифровые избирательные технологии. Эти элементы оказывают существенное влияние на дипломатию, внешнюю политику и отношения между государствами. Рассмотрим каждое из них:

1) **Цифровая дипломатия**, также известная как интернет-дипломатия или Twiplomacy, представляет собой использование платформ социальных сетей для влияния на аудиторию различных стран и для продвижения внешней политики и стабилизации репутации на глобальном уровне.

2) **Анализ больших данных и дипломатия данных** (Data Analytics, Big Data) представляют собой методы анализа социальных сетей с использованием искусственного интеллекта для достижения целей внешней политики, а также для решения проблем информационной борьбы, общественной дипломатии и "мягкой киберсилы".

3) **Глобальное управление интернетом** включает в себя процессы переговоров и согласования между различными заинтересованными сторонами, включая государства и общество, по вопросам международного и суверенного управления киберпространством.

4) **Цифровые избирательные технологии** являются быстро развивающейся областью международных отношений и включают в себя сравнительный анализ использования электронного или цифрового голосования в различных странах, а также воздействие государств на политические процессы и выборы в других странах.

В условиях глобального информационного общества возникают новые возможности для сбора и распространения информации, что представляет собой вызов как для государственных лидеров, так и для правительственных структур. Борьба за влияние в онлайн-пространстве представляет собой соревнование, в котором участвуют как государственные, так и негосударственные организации. Цифровая дипломатия становится эффективным дополнением к традиционным методам дипломатии, позволяя расширить международное влияние и продвигать внешнеполитические интересы.

В эпоху глобального информационного общества способность обрабатывать и обмениваться данными с высокой скоростью открывает новые перспективы для общественно-политических акторов и государств. Современная дипломатия вступает в сферу онлайн-взаимодействия, где более 4,5 миллиарда человек общаются и воздействуют друг на друга. Цифровая дипломатия, эффективно

примененная, становится важным инструментом продвижения внешнеполитических интересов и увеличения международного влияния. Технологические процессы, хотя и не исключают классические формы дипломатии, становятся неотъемлемой частью коммуникации и распространения ценностей как внутри, так и за пределами государства.

Правильное использование цифровой дипломатии способствует эффективной реализации внешнеполитических интересов страны и расширению международного охвата её аудитории. Несмотря на то, что классические формы дипломатии все еще преобладают как во внутренней, так и во внешней политике, правительства всё чаще прибегают к использованию современных информационных технологий и технологических процессов как нового механизма для сбора информации, коммуникации и общения, распространения и продвижения ценностей как внутри страны, так и за её пределами.

Главными задачами публичной цифровой дипломатии как механизма международных отношений являются:

- Предоставление достоверной информации.
- Опровержение ошибочной или неверной информации.
- Подтверждение информации из официальных источников.

В 2015-2017 годах появились акторы в социальных сетях, которые стали инструментами для распространения информации и воздействия на публичное мнение, что оказало значительное влияние на достижение целей государства и борьбу с конкурентами. Помимо социальных сетей, где высказываются различные гражданские позиции, высокую роль играют и электронные платформы для сбора подписей под декларациями и обращениями, которые стали широко распространены в наше время.

На международной платформе Change.org на сегодняшний день зарегистрировано более 250 миллионов пользователей. Каждый день размещаются новые обращения по различным вопросам, часто адресованные государственным органам или муниципальным властям. Особенно важна русскоязычная секция платформы. Однако большинство опубликованных обращений не являются достоверными с юридической точки зрения, и подписи на них не имеют юридической силы.

Также онлайн-голосование представляет собой привлекательную форму самовыражения граждан, проявления их точки зрения, социального и политического участия. Результаты голосования и его выражение в конкретных принятых (или непринятых) решениях — это отдельный вопрос, но это возможность, открывающаяся благодаря современным цифровым технологиям, привлекая граждан, желающих видеть учтенными их мнения по разрешению тех или иных вопросов.

Во внешней политике начала использоваться концепция фильтрации пользователей и таргетированного распространения конкретных данных. Возникли планы по нейтрализации пропаганды экстремистов и воздействию на небольшие кластеры и категории в сети интернет. В академической литературе уделяется много внимания исследованию проблем, таких как использование зрительных фигур, ностальгии или сарказма в повседневной практике служебных аккаунтов с целью дискредитации оппонентов или привлечения интереса аудитории к собственной точке зрения. Также ведется исследование информационной противоречивости между цифровой дипломатией Соединенных Штатов и экстремистской активностью в социальных сетях.

Однако этот период в формировании цифровой дипломатии был нарушен в 2018-2022 годах датафикацией, когда различные акторы получили доступ к технологиям искусственного интеллекта для проведения быстрого воздействия на целевую аудиторию и реализации результативных информационных кампаний, а также для проведения фильтрации и формирования искусственных СМИ. Дипломаты начали понимать, что без использования аналитики больших данных невозможно построить цифровую информационную кампанию или оказать влияние на целевые аудитории. Постоянное увеличение числа соучастников, проведение кибератак и информационных кампаний, твиттер-протесты привели к возникновению некой запутанности и сложности (entanglement) в различении, о которой писали А. Вендт и Дж. Дер Дериан.

Концепция квантовой дипломатии Дер Дериана (quantum diplomacy) начала широко использоваться для трактовки текущего состояния цифровых международных отношений — как несвязанные действия, переплетающиеся между реальностью и цифровой репрезентацией политики. Дипломатия часто вынуждена реагировать на информационные вызовы в условиях неопределенности и стабильных информационных флешмобов независимо от стран-акторов. При правильном использовании инструментов публичной цифровой дипломатии те, кто в них инвестируют, имеют все шансы получить крупные дивиденды.

На сегодняшний день мы живем в цифровом пространстве, где информация распространяется со скоростью света. Цифровизация представляет собой мощное оружие для государств. Множество развитых стран делают приоритетом обеспечение информационной безопасности и быстрое реагирование на информационные угрозы.

Несмотря на большое количество преимуществ и высокий потенциал развития, публичная цифровая дипломатия не лишена определенных недостатков. Ее осуществление часто связано с рисками, такими как утечка данных, взломы и анонимность пользователей интернета.

В заключение: Использование цифровых технологий в сфере международных отношений, мировой политики и публичной дипломатии становится все более значимым и влиятельным фактором. Продолжение исследований и развитие компетенций в этой области помогут странам эффективнее использовать цифровые инструменты для достижения своих внешнеполитических целей и обеспечения безопасности в цифровой среде.

ЛИТЕРАТУРА

1. Tsvetkova, N., Rushchin, D., Shiryaev, B., Yarygin, G. and Tsvetkov, I. (2020), *Sprawling in Cyberspace: Barack Obama's Legacy in Public Diplomacy and Strategic Communication*, *Journal of Political Marketing*, no. 2, pp. 1-13.

2. Tsvetkova, N. (2019), *Dealing with a Resurgent Russia: Engagement and Deterrence in US International Broadcasting, 2013-2019* // *Vestnik of Saint Petersburg University. International Relations*, vol. 12, iss. 4, pp. 435-449.

3. Багиров А.Т. Интернет как фактор в глобализации международных отношений. Автореф.дисс. ... ВАК РФ, 2002. [Электронный ресурс]. Режим доступа URL: <https://www.dissercat.com/content/internet-kak-faktor-v-globalizatsii-mezhdunarodnykh-otnoshenii> (дата обращения: 12.04.2024).

4. Цветкова Н.А., Сытник А.Н., Гришанина Т.А. *ЦИФРОВАЯ ДИПЛОМАТИЯ И DIGITAL INTERNATIONAL RELATIONS: ВЫЗОВЫ И НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ*. [Электронная статья]. Режим доступа URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovaya-diplomatiya-i-digital-international-relations-vyzovy-i-novye-vozmozhnosti> (дата обращения: 12.04.2024).

5. Коньков А.Е. *ЦИФРОВИЗАЦИЯ ПОЛИТИКИ VS ПОЛИТИКА ЦИФРОВИЗАЦИИ*. [Электронная статья]. Режим доступа URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovizatsiya-politiki-vs-politika-tsifrovizatsii> (дата обращения: 12.04.2024).

УДК 004.838.3

Скляр Роман

Студент(ка) 1 курса специальности РДГБ

КазУМОиМЯ

Казахстан, г.Алматы

sklyar-2003@list.ru

Бердыгулова Айнагуль Джумабаевна

Магистр, старший преподаватель

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

e-mail: Berdygulova.A@ablaikhan.kz

ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ ДОПОЛНЕННОЙ РЕАЛЬНОСТИ ДЛЯ СОЗДАНИЯ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕНЮ И УЛУЧШЕНИЯ ВИЗУАЛЬНОГО ОПЫТА КЛИЕНТОВ В РЕСТОРАНАХ

Абстракт: статья написана на основе изучения ряда работ отечественных и зарубежных авторов по значимым вопросам применения технологий дополненной реальности в ресторанах, и сегодняшнего состояния использования подобных технологий

Ключевые слова: ресторан, технологии, технологий дополненной реальности, augmented reality, интерактивное меню, визуальный опыт.

Roman Sklyar

Student 1st course specialty RHB

KazAHUofIRandWL

Kazakhstan, Almaty city

sklyar-2003@list.ru

Berdygulova Ainagul

Master of IT, senior lecturer

Ablaikhan KazUIR&WL

Almaty, Kazakhstan

e-mail: Berdygulova.A@ablaikhan.kz

APPLICATION OF AUGMENTED REALITY TECHNOLOGIES TO CREATE INTERACTIVE MENUS AND IMPROVE THE VISUAL EXPERIENCE OF CUSTOMERS IN RESTAURANTS

Abstract: the article is written on the basis of the study of a number of works of domestic and foreign authors on significant issues of the application of augmented reality technologies in restaurants, and the current state of use of such technologies

Keywords: restaurant, technologies, augmented reality, augmented reality, interactive menu, visual experience.

Дополненная реальность (с англ. Augmented Reality) - это когда используются возможности компьютера для расширения и дополнения физического (реального) мира графическими объектами, 3D-анимацией, звуками. Компьютер в режиме реального времени накладывает на изображение окружающего пространства на экране различных устройств дополнительные слои с виртуальными объектами.

Технология не заменяет реальную среду искусственной, а лишь вносит в неё то, чего на деле быть не может или недоступно в данный (текущий) момент. К примеру, по настоящему столу вряд ли смогут пройти живые маленькие жители морского дна, которые после этого “прыгнут” в вашу тарелку, а возле блюд не будет летать информация с подробным списком ингредиентов. Система AR (Augmented Reality) воплощает в жизнь любые творческие идеи и задумки.

Принцип работы дополненной реальности:

камера устройства захватывает реальное изображение;

по специальной разметке и маркерам программа определяет место размещения виртуального объекта и его тип;

визуальная картинка накладывается поверх реальной и отображается на экране.

Система AR (Augmented Reality) создаёт эффект погружения двумя способами наложения объектов:

конструктивным, когда элементы встраиваются в окружающее пространство;

деструктивным, при котором естественная среда маскируется накладываемыми предметами и образами.

Виды AR (Augmented Reality):

Маркерная. Для обнаружения места расположения виртуального объекта нужны специальные маркеры, такие как: QR-код, цветная метка и другие.

Безмаркерная. Тут уже исходя из названия не требуются специальные маркеры. Искусственный интеллект находит местоположение объекта по заданным точкам и плоскостям, на которые разделяется зафиксированное ранее пространство. Принцип основан на использовании данных GPS (Global Positioning System), гироскопа, компаса и других приборов, которые помогают находить/определять положение пользователя. На пример в российском сегменте уже есть инструменты, которые позволяют самостоятельно создавать приложения с безмаркерной дополненной реальностью. Сервис “Visual Positioning System” от “Сбербанка” работает с цифровыми слепками локаций, в которых нейросеть запоминает точки видеопотока.

Проекционная. Отображает видимые человеческому глазу световые голограммы. Из-за сложности для массового применения пока не доступна. На основе наложений. Нейросеть обучается на базе обширных библиотек загруженных форм, видов, образов и изображений. По выведенным алгоритмам она распознает объекты и пространства, а затем накладывает на них цифровое изображение/картинку. Именно так работают маски во все возможных социальных сетях, в сервисах с эффектом примерки одежды-обуви или предметов интерьера.

Сферы, которые используют технологии AR (Augmented Reality):

Промышленное производство. Оценивание состояния приборов/оборудования по датчикам, параметры которых выводятся на экран мобильного телефона или планшета при наведении камеры на объект (или на специальное место на нем).

Розничная торговля. Благодаря AR (Augmented Reality) навигацию по магазинам и информацию о товарах, можно получить без каких-либо проблем.

Реклама. Демонстрация все возможных 3D-моделей продуктов, товар и услуг, например мебели для гостиной, оборудования прямо в доме/офисе клиента. Также можно отметить виртуальный показ объектов недвижимости клиентам или принцип строительных работ.

Сфера красоты и ухода за собой. Изменение цвета, формы или длины волос, нанесение макияжа перед тем, как это воплотить в жизнь.

Туризм. Маршруты, все возможные гиды, “живые” экспонаты в музеях или театрах.

Ресторанное дело и гостиничный бизнес. Показ номеров или территории гостиницы, ознакомление с меню и каждым блюдом или напитком в нем при помощи AR (Augmented Reality) гостиничных путеводителей или ресторанных меню.

И многие другие сферы, которые уже используют или будут использовать дополненную реальность для облегчения собственных рабочих процессов и привлечения гостей/клиентов.

AR (Augmented Reality)-ресторан или же ресторан с дополненной реальностью представляет собой заведение, в которое внедряют технологии дополненной реальности для повышения уровня обслуживания до и во время приема пищи. С использованием AR (Augmented Reality) этот ресторан предлагает своим гостям интерактивные-визуальные привлекательные возможности, которые выходят за рамки традиционного приема пищи. Путем использования мобильных устройств или очков с камерами и специализированным программным обеспечением, поддерживающим технологию AR (Augmented Reality), гости могут взаимодействовать с цифровым контентом, таким как меню, визуализация блюд или виртуальные развлечения, которые интегрированы в их реально окружение. Используя дополненную реальность и воображение можно придумать огромное количество активностей, которые обязательно привлекут и очень сильно заинтересуют. Самое главное в этом вопросе, так это использование всей своей креативности.

Теперь стоит поговорить о преимуществах использования технологии дополненной реальности в ресторанах. Преимущества использования технологии AR (Augmented Reality) в ресторанном бизнесе открывает широкий спектр преимуществ как для гостей, так и для самого предприятия.

Использование AR (Augmented Reality) в ресторанах позволяет создавать захватывающие впечатления посредством интерактивности, которые превращают обычный завтрак/ обед/ ужин в незабываемый опыт. Начиная от визуализации пунктов меню в трехмерном формате и заканчивая внедрения игр(ы) в ужин гостей - дополненная реальность добавляет вовлеченность и некий азарт, которые обычные рестораны уже не могут предоставить из-за нашего перенасыщения. Поход в обычный ресторан стал для нас обыденностью.

Также AR (Augmented Reality) - меню позволяет гостям визуализировать в трехмерном пространстве блюда ещё до заказа, что уменьшает время принятия решения и освобождает от лишнего количества вопросов, тем самым клиент с меньшей вероятностью будет разочарован. Дополненная реальность особенно ценна для тех гостей, которые хотят видеть, как их блюдо будет выглядеть и как размеров оно будет.

Еще одна привычная для ресторана реальность - игры для гостей - перенесенная в AR (Augmented Reality). Обычно они в легкой форме рассказывают гостям о кухне и ценностях заведения, предлагают выполнить простые задания и получить за это бонусы, в обмен на которые потом можно получить скидку или подарок от заведения.

Внедрение технологий AR (Augmented Reality) будет выделять рестораны среди конкурентов, демонстрируя то, что заведения идет в ногу со временем и ориентируется на потребности клиента. При использовании дополненной реальности рестораны могут обновить имидж своего бренда или сети и привлечь новую аудиторию, которой интересен новый опыт.

Подобное нововведение не сложно интегрировать в свой бизнес, так как существуют уже готовые решения, позволяющие сразу внести AR (Augmented Reality) в меню или ещё куда-то.

Виртуальные меню (с использованием QR-кодов) во время и после пандемии очень сильно стали популярными. При этом многие заведения не ограничиваются только переходом с обычного-бумажного меню на новое-электронное, а еще и предлагают своим гостям принципиально иной сервис: трехмерное изображение блюд. При помощи AR (Augmented Reality) гостям сразу можно показать состав, калорийность, остроту, подходит это вегетарианцам или веганам, и какие стоит заказать к блюду. Разработкой подобных сервисов занимались такие стартапы, как “Bazar” и “QReal”.

Увы, но первый стартап закрылся, а второй сместил свой акцент внимания на маски с использованием AR (Augmented Reality) в “Instagram”.

Но не стоит унывать и не все потеряно, так как существует проект “MyWebAR”, который работает и предоставляет ценные аналитические данные, которые позволяют отслеживать вовлеченность пользователей и измерять эффективность вашей маркетинговой стратегии с использованием AR (Augmented Reality). Анализируя такие показатели, как уровень взаимодействия, продолжительность сеанса и отзывы гостей, также вы можете получить представление о предпочтениях клиентов и оптимизировать работу с дополнительной реальностью для достижения лучших результатов.

Теперь можно поговорить о заведениях, которые используют AR (Augmented Reality) и это будут: всемирная сеть пиццерий “Pizza Hut”, петербургский ресторан “География” и воронежский ресторан “18/56”.

Пиццерия “Pizza Hut” нанесла на свои фирменные коробки для пиццы лабиринт из культовой, ныне ретровой игры “Pacman”: гость ресторана или клиент, оформивший доставку, может считать QR-код при помощи мобильного телефона и “запустить” в этот лабиринт виртуального Пакмана, который будет кушать вишенки и убегать от приведений. При желании в игру можно играть до бесконечности, поскольку полностью игру пройти практически не реально.

Ресторан “География” в 2018 году создал так называемого виртуального бармена: гость скачивает на телефон специальное приложение, которое после запуска на столе появляется миниатюрный бармен по имени Иван, который гуляет по столу между коктейлей и напитков, и рассказывает о каждом из них (историю, ингредиенты и что под них лучше всего взять).

Ресторан “15/86”, который в свою очередь придумал десерт-ракету: с помощью AR (Augmented Reality) тирамису превращается в ракету, и при этом из ракеты слышно голос Юрия Гагарина, который говорит: “Поехали”. (все это реализовано через маску в приложении “Instagram”. Примечательно, что заведение позиционирует этот любопытный эксперимент как “гастро-историю” в контексте истории Воронежа, где делались двигатели для третьей ступени ракеты “Восток”, на которой, в космос полетел Юрий Гагарин.

Учитывая все это, хотелось бы увидеть заведения в нашем городе Алматы, которые используют данную фишку. При написании статьи, я не нашел ни одного заведения в городе, которое использует дополненную реальность.

В заключение при внедрении технология AR (Augmented Reality) в наши заведения, это трансформирует ресторанный индустрию, предоставит интерактивные и визуальных впечатлений, которые улучшат гастрономический опыт. Используя AR (Augmented Reality), рестораны повысят имидж, привлекут старых и новых гостей, и конечно будут заметно выделяться.

ЛИТЕРАТУРА

1. <https://developers.sber.ru/help/ar-vr/augmented-reality-technologies> - Технологии дополненной реальности.

2.

https://funreality.ru/technology/augmented_reality/#:~:text=%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%B%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C%20E2%80%93%20%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D0%B8%D0%B7%20%D0%BC%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%85,%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%B9%20%D0%BC%D0%B8%D1%80%2C%20%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D1%8C%D1%8E%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5 - Технология дополненной реальности AR.

3. <https://mywebar.com/ru/blog/ar-restaurant/> - Дополненная реальность (AR) в ресторанах.

4. <https://place.lemma.ru/article/trend-na-dopolnennuu-realnost-pyat-primerov-ispolzovaniya-ar-v-restoranah> - Тренд на дополненную реальность. Пять примеров использования AR в ресторанах.

Тағай Шірінхан Батырханұлы

Қазақстан Ресей Медициналық Университет, 1 курс студенті,
Стоматология факультеті, Алматы, Қазақстан
email: shrnkhan@mail.ru

Аликенова Нурилла Арыстанбекқызы

Қазақстан Ресей Медициналық Университет, 1 курс студенті,
Стоматология факультеті, Алматы, Қазақстан
email: nurillaalik@gmail.com

Сугуржанова Гүлжан Ануаровна

Қазақстан Ресей Медициналық Университет
«Ақпараттық коммуникациялық технологиялар»
кафедрасының аға оқытушысы, Алматы, Қазақстан
email: sugurzhanova83@mail.ru

«ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУ: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЖОО ОҚУ ПРОЦЕСІН ҚАЛАЙ ӨЗГЕРТЕ АЛАДЫ»

Аңдатпа. Жасанды интеллект (ЖИ) білім берудегі ең перспективалы зерттеу бағыттарының біріне айналды. Бұл мақала қазіргі ЖОО-дағы жасанды интеллект рөліне шолу жасайды және ЖИоқу процесін жақсарту және білім беру тәжірибесін қалай байыта алатыны туралы түсінік береді.

Мақала тақырыпқа кіріспеден басталып, жасанды интеллектті білім беру тәжірибесіне енгізудің маңыздылығын көрсетеді. Әдебиеттерге шолу ЖИ мәнін ашады және осы саладағы алдыңғы зерттеулердің негізгі нәтижелерін ұсынады. Мақалада ЖИ-ді ЖОО да қолдануға болатын көптеген әдістер, соның ішінде сыныпты автоматтандыру, жекелендірілген оқыту, өнімділікті бақылау және бағалау, виртуалды мұғалімдер мен көмекшілер қарастырылады.

Дегенмен, мақалада білім беруде ЖИ қолдануға қатысты маңызды этикалық және қауіпсіздік мәселелері көтеріліп, оларды шешу бойынша ұсыныстар берілген. ЖОО да білім беруде ЖИ қолданудың сәтті жағдайларын талдау арқылы мақалада оқу процесін жетілдірудегі осы технологияның артықшылықтары мен әлеуеті көрсетілген.

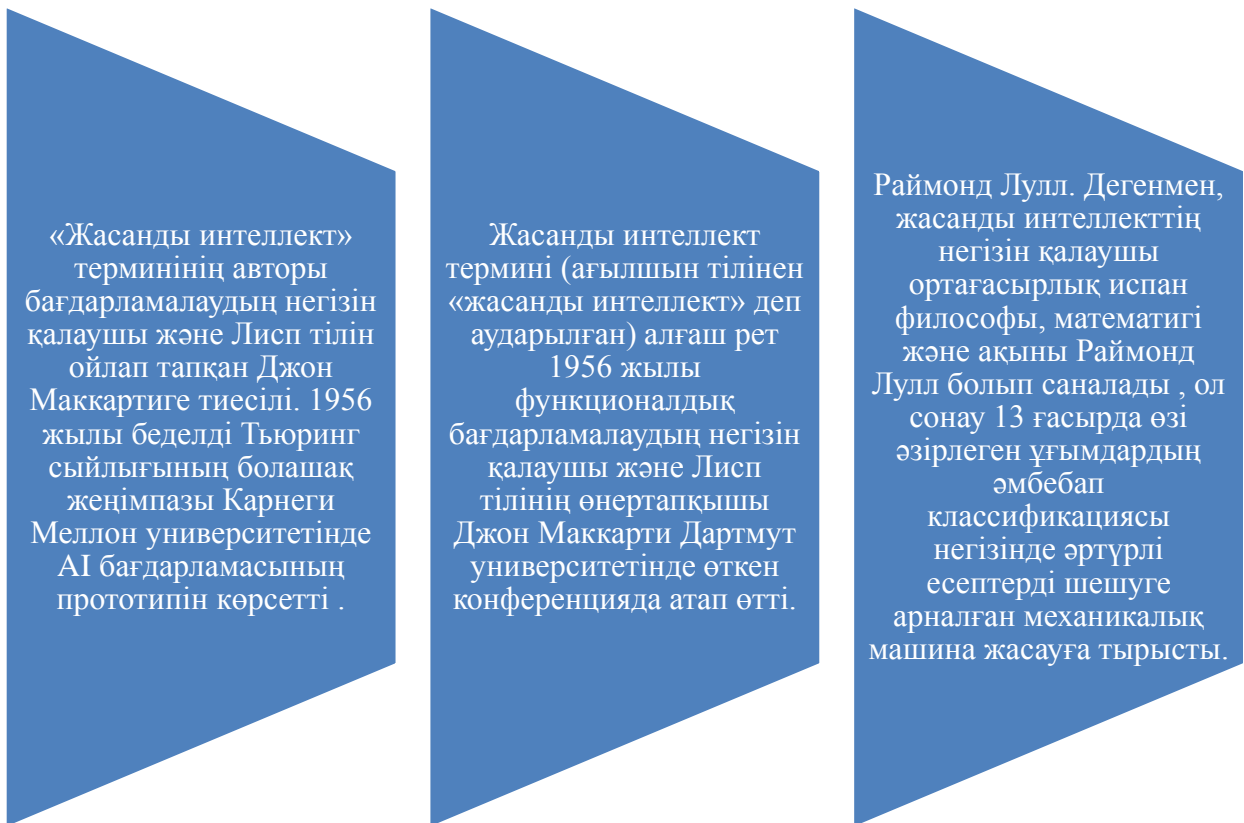
Мақаланың қорытындысында жасанды интеллектті ЖОО да қолданудың қазіргі қиындықтары мен перспективалары жинақталып, оның білім берудің болашағына қосқан елеулі үлесі көрсетілген.

Бұл мақала педагогтарға, зерттеушілерге және білім берудің болашағына және білім берудегі технологиялық үрдістерге қызығушылық танытатын кез келген адамға арналған.

Кілттік сөздер. Жасанды интеллект, Тәрбие және тәрбие процесі, Білім берудегі технологияның интеграциясы, Оқу үдерістерін автоматтандыру, Жекелеген оқыту, Оқушылардың үлгерімін бақылау, Виртуалды мұғалімдер және білім беру қолданбалары, Білім берудегі жасанды интеллект этикасы, Білім берудегі деректер қауіпсіздігі, STEM білім беру, ЖОО терде кодтау, Білім беру технологияларының тиімділігі.

Кіріспе.

Жасанды интеллект немесе AI – бұл бағдарламаның немесе машинаның адам орындайтын тапсырмаларды орындау қабілеті. Алғаш рет ИИ немесе Ai (artificial intelengen) термині 1956 жылы пайда болды. 1997 жылы әлем чемпионы Гарри Каспаровты шахматтан жеңген IBM Deep Blue суперкомпьютері. Бүгінгі күні қолдану өте үлкен, мәтінді талдау, кескінді тану, бетті анықтау, дауыстық көмек. Смартфонға кірген жөн-және Біз нейрондық желілері бар қосымшалармен қоршаламыз. Біз оларды байқамаймыз, бірақ біз оны күн сайын қолданамыз. iPhone-дағы Face ID, ақылды көмекшілер, аударма қызметтері, тіпті YouTube — тегі ұсыныстар-бұл нейрондық желілер.

Үлкен көлемдегі ақпаратты іздеу, тексеру, өңдеу және бейімдеу кезінде уақытты үнемдеу әдіскерлер үшін жасанды интеллекттің басты артықшылығы болуы мүмкін. Нейрондық желілер күнделікті интеллектуалды жұмысты автоматтандыруға көмектеседі, яғни әдіскерлерге шығармашылыққа, жоғары деңгейлі тапсырмаларға және оқушылармен жақсы қарым-қатынасқа көбірек уақыт бөлуге мүмкіндік береді. Жасанды интеллект көмегімен әдіскерлер курс бағдарламасы мен сабақ жоспарын да, жеке мазмұн бірліктерін де жасай алады. Сонымен қатар, бұл тек көмекші идеялар болуы мүмкін немесе дайын мәтіндер, иллюстрациялар, бейнелер, аудио, презентациялар және т.б. болуы мүмкін. Сондай-ақ, нейрондық желілер студенттердің өзіндік жұмысы үшін өте ыңғайлы Симуляторлар, әмбебап тренажер-мұғалімдер жасай алады.

Білім берудегі жасанды интеллект анықтамасы.

Алдымен білім берудегі жасанды интеллект дегеніміз не және осы салаға қандай технологиялық компоненттер кіретінін анықтайық. Көптеген зерттеушілер әртүрлі аспектілерге, соның ішінде машиналық оқытуға, нейрондық желілерге және деректерді өндіруге, олардың студенттердің қажеттіліктеріне бейімделе алатын интеллектуалды жүйелерді құрудағы рөліне назар аударды.

Білім берудегі жасанды интеллект анықтамасы оқу процесін жақсарту және білім беру мүмкіндіктерін байыту үшін адамның интеллектіне еліктеп, арттыруға арналған технологиялық әдістер мен жүйелерді пайдалануды қамтиды. Білім берудегі жасанды интеллект әдетте келесі аспектілерді қамтиды:

Machine Learning: Бұл компьютерлік жүйелерге деректер мен тәжірибені талдау арқылы бейімделуге және жақсартуға мүмкіндік беретін ЖИ бөлімшесі. Білім беруде машиналық оқытуды әр оқушының қажеттіліктері мен оқу стиліне жауап беретін бейімделген оқыту платформаларын жасау үшін пайдалануға болады.

Нейрондық желілер: ЖИ-дегі нейрондық желілер мидың құрылымы мен қызметін модельдейді, жүйелерге үлгілерді тануға, мәтінді талдауға және шешім қабылдауға мүмкіндік береді. Білім беруде оларды дауысты, мәтінді және кескінді тану үшін қосымшаларды жасау үшін, сондай-ақ жекелендірілген оқыту үшін пайдалануға болады.

Деректерді талдау: ЖИ үлгілер мен трендтерді анықтау үшін деректердің үлкен көлемін талдау жолдарын қамтиды. Білім беруде деректерді талдау оқушылардың үлгерімін бағалау, оқу қажеттіліктерін болжау және оқу бағдарламасын оңтайландыру үшін пайдаланылуы мүмкін.

Робототехника және автоматтандыру: ЖИ пайдаланатын робототехника студенттерге ғылым, технология, инженерия және математика (STEM) салаларындағы дағдыларды дамытуға көмектесетін білім беру роботтарын жасау сияқты білім беру мақсаттарында жүзеге асырылуы мүмкін.

Виртуалды көмекшілер және білім беру қолданбалары: ЖИ ақпаратты, оқу материалдарын және тапсырмаларды қамтамасыз ету арқылы студенттерге оқу процесінде көмектесетін виртуалды мұғалімдер мен білім беру қолданбаларын жасау үшін пайдаланылуы мүмкін.

Білім берудегі жасанды интеллект оқу процесін қол жетімді, жекелендірілген, интерактивті және тиімді ету арқылы жақсартуға бағытталған. Ол мұғалімдерге, студенттерге және оқу орындарына жылдам өзгеретін цифрлық дәуірге бейімделуге көмектеседі және білім сапасын келесі деңгейге көтереді.

ЖОО жасанды интеллектті қолдану. ЖОО жасанды интеллектті қолдану мұғалімдер үшін оңтайлы шешім болып келеді. Өйткені ЖИ мұғалімнің жұмысын жеңілдетеді. Сабақ жоспарын құрудан бастап, кезкелген құжатты өңдеуге дейін.

Оқу үдерістерін автоматтандыру.

Жасанды интеллект ЖООдағы оқу үдерісінің әртүрлі аспектілерін автоматтандыруға қалай көмектесетінін егжей-тегжейлі қарастыруға болады. Міне, жасанды интеллект білім беру процестерін автоматтандырудың кейбір нақты жолдары:

1. Оқу материалдарын басқару:

Оқулықтарды, оқу бағдарламаларын және оқу ресурстарын қоса алғанда, оқу материалдарын автоматты түрде жаңартып, қолдайтын мазмұнды басқару жүйелерін жасайды.

Өзгеретін стандарттар мен білім беру талаптарын ескере отырып, материалдарды жаңарту және бейімдеу процестерін автоматтандыру.

2. Электрондық тесттер мен бағалаулар:

Тесттер мен тапсырмаларды автоматты түрде жасау және тексеру жүйелерін енгізу.

Қосымша қолдауды қажет ететін студенттерді жылдам анықтау үшін жасанды интеллект аналитикасын пайдаланып, оқушылардың үлгерімін бақылау және бағалау.

3. Әкімшілік тапсырмаларды басқару:

Тіркеу, сабаққа қатысу мен ресурстарды бақылау және сабақты жоспарлау сияқты әкімшілік тапсырмаларды автоматтандыру.

Оқушылар, педагогикалық ұжым және ЖОО қаржысы туралы мәліметтерді есепке алудың тиімді жүйелерін құру.

4. Кері байланысты басқару жүйелері:

Оқушылар мен олардың ата-аналарына үлгерімі мен жетістіктері туралы ақпаратты жылдам алуға мүмкіндік беретін ЖИ-ді қолданатын ата-аналар мен оқушылар үшін кері байланыс жүйесін енгізу.

Оқушылардың үлгерімі мен тәртібі туралы есептерді автоматты түрде жасау.

5. Қабылдау және қабылдау процесін автоматтандыру:

Құжаттарды және сұхбаттарды автоматтандырылған сканерлеуді және талдауды қоса, қабылдау және студенттерді іріктеу процесін жеңілдету үшін ЖИ пайдалану.

Білім беру үдерістерін автоматтандыру мұғалімдер мен әкімшілерге ЖОО ресурстарын тиімдірек басқаруға және сапалы білім беруге көңіл бөлуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ автоматтандырудың артықшылықтары мен міндеттерін талқылау және оқу процесінде адамдардың өзара әрекетін сақтауға назар аудару маңызды.

Виртуалды мұғалімдер және білім беру қосымшалары.

Жасанды интеллект виртуалды мұғалімдерді және оқу үдерісін байытатын білім беру қосымшаларын жасауға үлкен көмегін көрсеткенін білеміз. Міне, жасанды интеллекттің жасаған жетістіктері:

1. Виртуалды мұғалімдер:

Виртуалды мұғалімдер студенттермен байланысып, әртүрлі тақырыптар бойынша ақпарат бере алатын чат-боттар, виртуалды кейіпкерлер немесе дауыстық көмекшілер түрінде келеді.

Олар студенттерге тапсырмаларды орындауға көмектесе алады, қиын ұғымдарды түсіндіре алады және зерттеу бойынша ұсыныстар жасай алады.

2. Білім беру қолданбалары:

Жасанды интеллект көмегімен студенттерге интерактивті тапсырмалар, тесттер, жаттығулар мен ойындарды қамтамасыз ететін білім беру қосымшалары жасалады.

Бұл қолданбалар студенттердің деңгейі мен қажеттіліктеріне бейімделіп, жеке тәжірибені қамтамасыз етеді.

3. Талдау және кері байланыс:

Жасанды интеллектпен жұмыс істейтін білім беру қолданбалары оқушылардың үлгерімін талдап, үлгерім мен жақсартудың ықтимал бағыттары туралы егжей-тегжейлі кері байланыс бере алады.

Бұл студенттерге өздерінің күшті және әлсіз жақтарын жақсы түсінуге көмектеседі.

4. Білімге қол жеткізу:

Виртуалды мұғалімдер мен білім беру қолданбалары қашықтан оқытуда әсіресе пайдалы болуы мүмкін көптеген білім мен оқу материалдарына қол жеткізуді қамтамасыз етеді.

Студенттер әр түрлі пәндер мен дағдыларды өз уақытында меңгере алады.

5. Интерактивті оқыту орталары:

Виртуалды мұғалімдер мен білім беру қолданбалары интерактивті оқу орталарын жасайды, бұл білім беруді оқушылар үшін тартымды әрі қызықты етеді.

Олар белсенді қатысуға және білімді іс жүзінде қолдануға ықпал етеді.

Виртуалды мұғалімдерді және ЖИ-кенегізделген білім беру қосымшаларын енгізу оқыту үшін қосымша құралдар мен ресурстарды қамтамасыз ету арқылы дәстүрлі мұғалімдердің рөлін толықтырады. Бұл сонымен қатар студенттерге білім беру тәжірибесін жекелендіруге және өз қажеттіліктеріне сәйкес дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді.

Білім беруде жасанды интеллекттің табысты ету мысалдары.

Жасанды интеллектті ЖООтегі білім беруде сәтті қолданудың нақты жағдайлары мен оқиғаларын ұсыну маңызды. Себебі жасанды интеллект кез келген саланы табысқа жеткізе алады. Соның дәлелі келесі мысалда:

1. Khan Academy:

Khan Academy – оқу материалдары мен тапсырмаларды қамтамасыз ету үшін ЖИ-тіқолданатын танымал платформа. Жүйе оқушының деңгейіне бейімделіп, математика, жаратылыстану және басқа да пәндерді оқыту үшін жекелендірілген ұсыныстар береді.

2. Duolingo:

Duolingo – үйрену тәжірибесін пайдаланушының жеке қажеттіліктеріне бейімдеу үшін ЖИ-ті қолданатын тіл үйрену қолданбасы. Жүйе тіл дағдыларын жақсарту үшін әртүрлі жаттығулар мен кері байланыс ұсынады.

3. Carnegie Learning:

Carnegie Learning - жекелендірілген оқу жоспарларын жасау үшін ЖИ пайдаланатын математикалық білім беру бағдарламаларын қамтамасыз етеді. Бұл оқушылардың математикаға деген сенімділігін және дағдыларын дамытуға көмектеседі.

4. Coursera:

Coursera - жетекші университеттер мен институттардың курстарын ұсынатын онлайн оқыту платформасы. Жасанды интеллект тапсырмаларды бағалау және қайта қарау және студенттердің қызығушылықтары мен мақсаттарына сәйкес келетін курстарды ұсыну үшін қолданылады.

5. ScribeSense:

ScribeSense – сабақтар мен дәрістерді автоматты түрде транскрипциялау үшін ЖИ қолданатын қолданба. Бұл мұғалімдер мен студенттерге оқу материалдарының мәтіндік нұсқаларын оңай алуға және оларды талдауға мүмкіндік береді.

Осы мысалдардың әрқайсысында ЖИ оқытуды жекелендіруді, кері байланысты қамтамасыз етуде және білімге қолжетімділікті жеңілдетуде рөл атқарады. Олар сонымен қатар әртүрлі білім беру сценарийлерінде ЖИ пайдаланудың артықшылықтары мен тиімділігін көрсетеді.

Білім берудегі ЖИ дамуының өзекті мәселелері мен тенденциялары.

Білім беруде жасанды интеллектті (ЖИ) дамыту мен пайдаланудың қазіргі қиындықтары мен тенденцияларын талқылау бұл технологияның білім беру үдерісіне қалай әсер ететінін және оны жүзеге асыру барысында қандай қиындықтар туындайтынын түсіну үшін маңызды. Міне, осы саладағы кейбір негізгі қиындықтар мен тенденциялар:

Қиындықтар:

Барлығына қол жетімді емес: білім берудегі ЖИ әлеуетіне қарамастан, барлық оқу орындары мен студенттер технологияға бірдей қол жеткізе алмайды. Бұл білім берудегі теңсіздікті нашарлататын цифрлық теңсіздікті тудырады.

Деректер және құпиялылық: Студент деректерін жинау және талдау құпиялылық пен деректер қауіпсіздігі мәселелерін тудырады. Студенттердің деректерін қорғау үшін қатаң стандарттар мен заңдар қажет.

Мұғалімдердің біліктілігін арттыру: Білім беруде ЖИ қолдану мұғалімдерді дайындауды және олардың рөлін қайта қарастыруды талап етеді. Кейбір мұғалімдер жаңа технологиялар мен әдістерді меңгеруде қиындықтарға тап болуы мүмкін.

Тенденциялар:

Дербес оқыту: ЖИ әрбір студенттің қажеттіліктері мен деңгейіне сәйкес келетін жекелендірілген оқу жоспарлары мен материалдарын жасауға мүмкіндік береді.

Оқыту процестерін автоматтандыру: ЖИ мұғалімдерге баға қою сияқты күнделікті тапсырмаларды азайтып, олардың уақытын тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Кері байланыс және бағалау: ЖИ студенттер мен мұғалімдерге жылдам және егжей-тегжейлі кері байланыс беріп, олардың жұмысын жақсартуға көмектеседі.

Осы қиындықтар мен тенденцияларды талқылау ЖИ білім беруді қалай өзгертетінін және оның пайдасын барынша арттыру және тәуекелдерді азайту үшін қандай шаралар қабылдауға болатынын түсінуге мүмкіндік береді.

Қорытынды. Жасанды интеллект біздің өміріміздің барлық саласына еніп жатқан керемет қуатты құрал және білім де артта қалмайды. Біз ЖИ қазірдің өзінде білім беру процесіне қалай оң өзгерістер енгізіп жатқанын және студенттер мен мұғалімдерге жаңа мүмкіндіктер беріп жатқанын қарастырдық. Дербес оқыту, процестерді автоматтандыру, деректерді жинау және талдау, виртуалды мұғалімдер мен білім беру қосымшаларын жасау білім беру сапасын арттырады және пайда әкеледі.

Жасанды интеллект білім беру жүйесіне енгізілсе, студенттер цифрлық дәуірде қажетті дағдыларды дамыта алады және жекелендірілген оқу тәжірибесіне ие болады. Дегенмен, деректердің қолжетімділігі мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету, сондай-ақ мұғалімдерді оқыту әділ білім беру мүмкіндіктерін жасау үшін басымдық болып қала береді.

Дегенмен, білім беру саласына ЖИ енгізу бірқатар қиындықтарды да тудырады. Сандық теңсіздік, этикалық мәселелер және деректердің құпиялылығы мәселелері назар аударуды және шешімдерді қажет етеді. Мұғалімдерді оқыту және білім беру ұйымдарында ЖИ-ті тиімді пайдалану үшін негіз құру да бірдей маңызды.

Жасанды интеллект білім берудің ажырамас бөлігіне айналуға, біздің оқу және табысқа жету жолын өзгертеді. Қиындықтарға қарамастан, осы саладағы ілгерілеудің келешегі жігерлендіреді, қазіргі заманғы әлемнің қажеттіліктерін көрсететін неғұрлым қолжетімді, жекелендірілген және сапалы білім беруге жол ашады.

Болашақта бұл технологияны білім беруде одан әрі дамытудың болашағын көріп отырмыз. Жекелендірілген оқыту қолжетімді және тиімді болады, қашықтықтан оқыту дамиды және білім беру зерттеулері ЖИ ұсынатын деректер мен талдау арқылы қолдау табады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Смит, Дж. (2020). «Жасанды интеллекттің білімге әсері». Білім беру технологиясы журналы, 25(3), 123-136.
2. Джонсон, А. (2019). «ЖИ негізіндегі білім берудегі этикалық ойлар». Білім беру этикасы, 12(2), 45-58.
3. Браун, Л. және т.б. (2018). «ЖИ негізіндегі оқыту қолданбалары: ағымдағы тенденцияларға шолу». International Journal of Educational Technology, 7(1), 32-45.
4. Білім беру ЖИ консорциумы. (2021). «Білім берудегі ЖИ: үздік тәжірибелер мен нұсқаулар».
5. Ұлттық білім беру зерттеулері орталығы. (2017). «Оқытудың болашағы: ЖИ және білім». Зерттеу есебі, 42.
6. <https://www.osp.ru/dobrodata/article/2020-09-28/13055655>

Тайғұлы А.Т.,
Магистрант
«7M02184 – Режиссура кино и телевидения»
КазНАИ им. Темирбека Жургенова
Алматы, Қазақстан
e-mail: aidanalinee@mail.ru
Сиргебаева С.Т.,
к.п.н., доцент,
КазНАИ им. Темирбека Жургенова
Алматы, Қазақстан
e-mail: c.sundy@mail.ru

**МАРКЕТИНГ НА ТЕЛЕВИДИЕНИИ. АНАЛИЗ КОНТЕНТА И МАРКЕТИНГОВОЙ
СТРАТЕГИИ ТЕЛЕКАНАЛА
«АТАМЕКЕН BUSINESS».**

Аннотация: В данной статье автор рассказывает о особенностях маркетинга на отечественном телевидении, а также о значении медиаизмерения. В целях изучения работы маркетинговой стратегии телеканала автор провел анализ контента отечественного телеканала «Atameken Business».

Ключевые слова: маркетинг, телевидение, контент, реклама, рейтинг.

Taiguly A.T.,
Master's student
“7M02184 – Film and television directing”
Temirbek Zhurgenov Kazakh National Academy of Art
Almaty, Kazakhstan
e-mail: aidanalinee@mail.ru
Sirgebayeva S.T.
k.p.s., ass. professor,
Temirbek Zhurgenov Kazakh national Academy of Art
Almaty, Kazakhstan,
e-mail: c.sundy@mail.ru

**MARKETING ON TELEVISION. ANALYSIS OF CONTENT AND MARKETING
STRATEGY OF THE “ATAMEKEN BUSINESS” TV CHANNEL.**

Abstract: In this article, the author talks about the features of marketing on domestic television, as well as the importance of media measurement. In order to study the work of the TV channel’s marketing strategy, the author analyzed the content of the domestic TV channel “Atameken Business”.

Key words: marketing, television, content, advertising, rating.

Телевидение остается лидирующим медиа, но интернет стремительно его уже догнал. По суточному охвату интернет обогнал телевидение (“Google”, “mail.ru”, «Яндекс»). Отмечается снижение стоимости телевизионной рекламы по данным “TNS Central Asia” ((CPM – 1000 пользователей, CPT – уникальные 1000 пользователей) [1]. Медийный рынок Казахстана в I квартале 2023 года показал внушительный рост на 26%. Спрос на телевидение в I квартале 2023 года в сравнении с аналогичным периодом прошлого года остался практически на том же уровне [2].

Лидирующие позиции на рынке рекламы Казахстана все еще занимает телевидение. Более половины публикаций размещаются на экранах – как региональных, так и республиканских. Казахстан в 2019 году лидировал на рекламном рынке среди Центральной Азии, но отстает от России и Украины. Официальный медиаскоп (медиаизмеритель) это “TNS Central Asia”[3]. Также появилась сеть “Vi Digital Казахстан” - крупнейший продавец медийных возможностей в Казнете на популярных онлайн видеоресурсах: “Megogo.net”, “Tvzavr.ru”, “Tvigle.ru”, «СТС медиа» [4]. Если у канала широкая аудитория (канал из первого мультиплекса), то конечно же конкуренция с другими каналами за долю рекламы высока. И в этом случае сразу поставлены условия для создания передачи.

Что влияет на стоимость телевизионной рекламы?

➤ Хронометраж – 30-15 сек ролик. Хронометражем можно уменьшить или увеличить стоимость до 600 % (в два раза либо в шесть раз дешевле). Конечно же довольно сложно уместить особенно сложный ролик, но тем не менее приходится.

➤ Качество размещения: доли фикса и прайма. Наценка в размещение во время золотого времени (прайм-тайма) может достигать до 90 %;

➤ Бюджет. Рекламодатели с разными бюджетами получают разные базовые условия (а значит от этого зависит и динамика бюджета);

➤ Выбор каналов в «сплите» – означает насколько аудитория близка к контенту канала [5].

В маркетинге кино и телевидения важно знать и определиться со следующим:

1. Для кого создается контент? Что из себя представляет телевизионная либо кинотеатральная аудитория?

2. Какие потребности у этой целевой аудитории?

Какие правила и термины необходимо знать, для того чтобы окупить свой телевизионный или кино-продукт?

- В большинстве случаев именно жанр определяет интерес;
- Позиционирование и медиаплан – важный способ привлечения зрителя;
- Формула Маркетинг Микса – 4P (жизненный цикл продукта) – основной этап при ведении маркетинговой стратегии. 4P – это product, place, price, promotion. Есть также product-placement [6].

Говоря о продукте, который безусловно должен быть интересным, подчеркну, что в телевидении есть еще одно правило для медиа-продукта – он должен соответствовать формату. То есть прежде чем предлагать свой сериал телеканалу, надо понять суть телевизионной площадки, его тематику и формат. К примеру, если взять российский рейтинговый канал НТВ – можно заметить, что в его передачах есть звездность, актуальность, скандальность и конфликты. Большинству аудитории всегда нужна драматургия. Самое сложное – создавать семейные сериалы и фильмы, потому что нужно продумать сценарий так, чтобы каждому члену семьи он был интересен. Тем не менее именно контент для всей семьи считается более успешным и окупаемым и не зря казахстанские телеканалы «31 канал», «Седьмой канал» и «КТК» пользуются спросом у населения.

Существует в маркетинге такие не малоизвестные термины как: реклама и PR (или public relations). Реклама отличается от пиара тем что, это оплаченная неличная форма общения. А PR функционирует наоборот путем неоплаченного общения с аудиторией через СМИ. Пиар тоже может привлечь интерес людей, причем бесплатно. Но все равно без рекламы кино и телевидению не обойтись, ровно как бизнесу не обойтись без вложений, инвестиций и налогов.

Анализ контента отечественного телеканала «Atameken Business».

«Atameken Business» – Телеканал «Atameken Business» был основан в мае 2016 года. С 1 декабря 2016 г. телеканал вышел в спутниковую сеть ОТАУ ТВ, Alma TV, ID TV и другие с вещанием 24/7 [7]. Включает в сетку вещания аналитические программы, прогнозы развития и поведения рынков, комментарии специалистов и экспертные оценки. Дизайн бизнес-канала выполнен в синем цвете, который означает как «интеллектуальность» - то есть контент рассчитан не на всех, а для людей, занимающихся бизнесом или их профессиональная деятельность связана с финансами. Соответственно дизайн логотипов и шапок выполнен в стиле конструктивизма и минимализма, без бросающихся, ярких цветов. Вопросы популяризации телесмотрения уже стали в прошлом, поэтому постепенно действия такого канала как «Atameken Business» направлены на развитие коммуникативных возможностей потребления информации. Отмечу, что готовый материал канала «Atameken Business». соответствует формату интернет-платформ как в техническом, так и креативном плане. И если смотреть страницу канала на сайте Youtube.com, то статистика такова: 450 тыс. подписчиков (в два раза меньше чем у крупных каналов), если обобщить просмотры (116 753 248 просмотров).

Особенностью нового сезона телеканала «Atameken Business» стал старт таких новых телевизионных передач на казахском языке, как программы «Қаржы Нарығы», «Centre Finance», а также ток-шоу «Qarzhu». Телепроекты готовятся при поддержке Международного финансового центра «Астана» (МФЦА) с которым телеканал ранее заключил соглашение. Ещё одним его участником является ведущее деловое агентство «Bloomberg». В новом сезоне стартовала

телевизионная программа City concept – проект об инновациях в строительном бизнесе Казахстана. «Современник. LIVE» - программа о том, как бизнесмены используют своё свободное время для своего развития [8].

Как работает маркетинг на данном телеканале?

При просмотре я заметила, что у канала «Atameken Business» очень качественная, плотная, информационная лента. Так как контент телеканала имеет в основном бизнес-тематику, то именно этот телеканал во-много помогает развитию отечественного бизнеса. В этом как раз и заслуга «Atameken Business», потому что таким образом данный крупный телеканал является главным маркетинговым ходом продвижения всех видов (малого, среднего, крупного) бизнеса в Республике. Экономика как известно играет в стране довольно значительную и большую роль, так как финансовое благополучие я бы поставила на первое место в ценностях человека. Кроме того, канал предоставляет услуги по маркетингу в продвижении бизнеса. Нельзя забывать, что в период пандемии бизнес сильно пострадал по следующим причинам: были вынуждены закрыться все общественные места, развлечения и продукты теперь доступны по онлайн-заказу, сократились рабочие места и стало меньше покупателей и заказчиков. Таким образом уже проходит год, и известны случаи, когда многие малые и средние бизнес-компании начали закрываться из-за оттока клиентов. Кинобизнес также потерял большую сумму. По сути почти каждый день данный телеканал говорит об очередном бизнес-банкротстве в стране и безработицы. Однако не буду так скоро делать пессимистический прогноз, потому что успешный бизнес есть – и это тот бизнес, который связан с технологией. Да... Теперь так сложилась наша жизнь, что технологии решают наши проблемы.

PR ход в канале «Atameken Business» можно заметить и в оперативности к современным молодежным событиям. Так например, именно «Atameken Business» один из первых телеканалов, в которых показывали интервью с Иманбеком Зейкеновым – победителя премии «Грэмми 2021», у Михаила Ломтадзе - основателя «Kaspi Kz». Соглашусь, довольно интересные люди среди молодого поколения. Вспомним программу предпринимателя и блогера Ержана Рашева «Рашев SHOW», в котором он брал интервью у самых разных людей, которые добились успеха [9]. Таких интервью мало, а молодежь хочет смотреть, потому что тема мотивации, денег и успеха – очень уже актуальна в сегодняшний период капитализма. Сама я узнала впервые о телеканале «Atameken Business» после известного интервьюера и бизнесмена Бейбита Алибекова. Его интервью на сайте «Youtube.com» на канале смотрела уже давно и постепенно узнала, что у нас в стране есть канал посвященный финансам. И здесь важно упомянуть следующий ход маркетинга – «Бренд человеческим лицом» - в котором о чем-либо новом узнаешь только через медийную личность. В данном случае Бейбит Алибеков и Алишер Еликбаев (известный PR-эксперт) хорошо продвинули узнаваемость и популярность телеканала «Atameken Business».

В недавнем времени появилось реалити-шоу «Zhas HALYK», предполагающий конкурс между создателями стартапа, и инвестиции в лучший стартап. В принципе, идея похожа на программу, которая проводилась в Кремниевой долине. Инвестиция в стартап – тоже выступает некой его рекламой. Ведь даже если новое изобретение не получит финансовые средства, то все равно целевая аудитория посмотрев программу уже будет знать к кому нужно обратиться, для того чтобы к примеру: применить его технологию для своей бизнес-компании.

В маркетинговых целях также использовались цифровые технологии, что очень впечатляет, потому что только на этом канале я впервые увидела виртуального ведущего в виде актера Санжара Мади. Виртуальный ведущий – это новая технология, где на роль ведущего можно поставить кого-угодно. И таким образом Санжар Мади был выбран неспроста, если же опять понимать маркетинговый ход. Он известный актер, следовательно, у него есть своя немаленькая аудитория и поклонники. Видеть его в новостях непривычно, что тоже вызывает интригу. Новости на «Atameken Business» идут часто, поэтому шансов на повышение рейтингов будет выше.

Посмотрев социальные медиа этого телеканала, также можно обнаружить что проводятся конкурсы призов, что характерно для крупных ТВ-каналов. Причем «Atameken Business» в отличии от других каналов разыгрывает среди призов технологические продукты – фитнес-браслеты, колонки и т.д. Также этот канал стал использовать еще одну маркетинговую тактику вовлечения – это интерактив с аудиторией. В социальной сети Telegram этого телеканала часто идут опросы, голосования и сбор мнений. Тактика общения с телезрителями приветствуется маркетологами, потому что позволяет повысить вовлеченность.

Так как на данный момент существует дистанционное обучение, то «Atameken Business» использует возможности рассказать о ноутбуках и другой технике. И незаметным образом можно сделать вывод, что большинство технических компаний заказывают рекламу у этого телеканала. Не

забудем также что, хоть и аудитория у бизнес-канала маленькая, но так или иначе это означает - что телезрители связаны с финансовыми профессиями, а значит имеют высокий статус и зарплату. Потому как раз данный телеканал и держится на плаву, а еще успевает создавать свой авторский контент. Реклама на канале длится долго, но не слишком. В основном – это реклама лекарств, чая, чипсов, косметики «Avon», йогуртов и соков – товары можно сказать первой необходимости. Но так как это бизнес-канал и связан с технологиями и финансами, то большее количество раз повторялась реклама «OLX.KZ» (приложение для онлайн-покупок, продаж, поиска работы), «Beeline» и «GLOVO». Причем реклама olx.kz повторяется сразу через одну-две рекламы (примерно около трех-четырёх раз). Отсюда снова мы видим, что так или иначе не только контент, но и реклама на разных телеканалах предназначена сугубо для своей целевой аудитории.

ЛИТЕРАТУРА

1. «Как цифровые технологии меняют рекламный рынок Казахстан» / Forbes [Электронный ресурс]. URL: https://forbes.kz/finances/advertising/onlayn_nastupaet_2_1511192958/ (Дата публикации статьи: 21.11.2017);
2. «Объём рынка рекламы в РК в I квартале 2023 года превысил 17,3 млрд тенге» / Forbes [Электронный ресурс]. URL: https://forbes.kz/economy/marketing/obyem_reklamyi_v_rk_za_1_kvartal_2023_goda_prevyisil_173_mlr_d_tenge/ (Дата публикации статьи: 23.05.2023);
3. «Система медиаизмерений» / [Электронный ресурс]. URL: <https://tribune.kz/sistema-mediaizmerenij/> (Дата публикации статьи: 06.08.2021);
4. «Рекламный опыт обеспечивающий внимание и видимость» / Официальный сайт [Электронный ресурс]. URL: <https://vidigital.kz/> (Дата обращения: 05.04.2024);
5. «Сколько стоит реклама на ТВ? Евгений Запотьлок. Формула Рекламы» / канал «Ф Р» [Электронный ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DcBhvq-zZ0w&t=129s> / (Дата публикации видео: 02.03.2018);
6. «Маркетинг-микс: что это такое и как модель 4P помогает продавать» / [Электронный ресурс]. URL: <https://skillbox.ru/media/marketing/marketingmiks-cto-eto-takoe-i-kak-model-4p-romogaet-prodavat/> (Дата публикации статьи: 08.12.2022);
7. О нас / МЕДИАХОЛДИНГ «АТАМЕКЕН BUSINESS» / Официальный сайт телеканала [Электронный ресурс]. URL: <https://inbusiness.kz/ru/about> / (Дата обращения: 02.04.2024);
8. ТЕЛЕКАНАЛ АТАМЕКЕН BUSINESS НАЧИНАЕТ НОВЫЙ СЕЗОН / [Электронный ресурс]. URL: <https://atameken.kz/ru/articles/30505-telekanal-atamekenbusinessnachinaet-novyj-sezon> (Дата публикации статьи: 19.09.2018);
9. Рашев SHOW / канал «Atameken Business News» / плейлист выпусков интервью [Электронный ресурс]. URL: https://www.youtube.com/playlist?list=PLF_q1d61nzYw4UHeW8ATCQRee4RH5KmR- / (Дата обновления плейлиста: 16.10.2017).

UDC 004.588, 372.881.1

Tashkyn E.,
Head Professional Digitalization of Education
Department & Distance Education Center
Ablai khan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: taskin.e@ablaikhan.kz

TECH-DRIVEN LANGUAGE LEARNING: UNLOCKING OPPORTUNITIES AND EMPOWERING EDUCATORS

Abstract: Technology has revolutionized the field of foreign language learning, providing learners with personalized and flexible learning opportunities. The widespread availability of mobile devices, broadband internet access, online learning platforms, and artificial intelligence has transformed language education. This article explores the positive impact of technology on language acquisition, highlighting how it enhances efficiency, revolutionizes traditional methods, makes learning fun and fast, and equips learners with the tools they need to speak like native speakers. The article also discusses the cognitive benefits of

language learning facilitated by technology and emphasizes the role of technology in breaking down language barriers and fostering cross-cultural communication. With technology continuing to advance, language education is becoming more learner-centered, skills-focused, and impactful in preparing individuals for a globalized world.

Keywords: Educational process, digital technologies, augmented reality.

Ташкын Э.,
Білім беруді кәсіби
цифрландыру кафедрасы басшысы,
Қашықтан білім беру бөлімінің басшысы,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан
e-mail: taskin.e@ablaikhan.kz

ТЕХНОЛОГИЯҒА НЕГІЗДЕЛГЕН ТІЛДІ ОҚЫТУ: МҮМКІНДІКТЕРДІ АШУ ЖӘНЕ ОҚЫТУШЫЛАРДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІН КЕҢЕЙТУ

Түйін: Технология шет тілін оқыту саласында төңкеріс жасап, оқушыларға дербестендірілген және икемді оқыту мүмкіндіктерін ұсынды. Мобильді құрылғылардың, интернетке кең жолақты қол жетімділіктің, онлайн оқыту платформаларының және жасанды интеллекттің кең қол жетімділігі тілдік білім беруді өзгертті. Бұл мақалада технологияның тілді меңгеруге тигізетін оң әсері зерттеліп, оның тиімділікті қалай арттыратыны, дәстүрлі әдістерде төңкеріс жасайтыны, оқуды қызықты әрі жылдам ететіні және оқушыларды ана тілінде сөйлейтіндер сияқты сөйлеуге қажетті құралдармен жабдықтайтыны көрсетілген. Мақалада сонымен қатар технология арқылы жеңілдетілген тіл үйренудің когнитивтік артықшылықтары талқыланады және тілдік кедергілерді жоюдағы және мәдениетаралық қарым-қатынасты дамытудағы технологияның рөліне баса назар аударылады. Технологияның дамуын жалғастыра отырып, тілдік білім беру оқушыларға бағытталған, дағдыларға бағытталған және жеке тұлғаларды жаһанданған әлемге дайындауда тиімді бола түсуде.

Тірек сөздер: Оқу процесі, цифрлық технологиялар, толықтырылған шындық..

TECH-DRIVEN LANGUAGE LEARNING: UNLOCKING OPPORTUNITIES AND EMPOWERING EDUCATORS

Technology has radically transformed how people learn languages in modern times. With the explosion of mobile devices, broadband internet access, online learning platforms, and artificial intelligence, language learners now have access to more personalized and flexible learning opportunities than ever before. At the same time, technology enables language educators to innovate their teaching practices and empower them with new tools.

Online and blended learning models have made language education accessible to broader audiences. Learners can learn at their own pace from anywhere using mobile apps or web-based programs [1]. Many online courses allow self-study or supplement in-person classes [2]. These flexible options help learners balance language learning with work, family responsibilities, or other commitments.

Advances in artificial intelligence are driving more personalized and immersive learning experiences. AI-powered tools can analyze learners' strengths and weaknesses to develop tailored lesson plans [3]. Conversational agents that understand natural language enable learners to practice speaking with automated "tutors" [4]. Virtual and augmented reality promise to fully immerse learners in simulated foreign environments to accelerate skills like speech comprehension and cultural awareness [5].

Educators now access a growing ecosystem of digital tools and resources to enhance traditional and blended classes. Learning management systems allow organizing, delivering, and tracking online course content as well as facilitating communication between teachers and students [6]. Adaptive eBooks, games, video lessons, and other media enrich classroom materials [7]. Tech tools like collaborative whiteboards and videoconferencing enable interactive long-distance team projects and exchanges between partner schools globally [8].

The growing ecosystem of digital tools and resources available to educators has significantly transformed traditional and blended classes, enhancing the learning experience for both teachers and students. Learning management systems (LMS) have become invaluable tools for organizing, delivering, and tracking online course content. These systems streamline the educational process by providing a centralized platform where teachers can upload materials, create assignments, and track student progress. Additionally,

LMS platforms facilitate communication between teachers and students, enabling seamless interaction and timely feedback.

The integration of adaptive eBooks, games, video lessons, and other media has enriched classroom materials, making them more engaging and interactive. Adaptive eBooks, for instance, can adjust their content based on individual student needs, providing personalized learning experiences. Educational games leverage gamification elements to foster student engagement and motivation, while video lessons offer dynamic visual content that enhances comprehension and retention.

Collaborative whiteboards and videoconferencing tools have revolutionized long-distance team projects and global exchanges between partner schools. These technologies enable students from different locations to collaborate in real-time, fostering cross-cultural understanding and teamwork skills. Collaborative whiteboards allow students to brainstorm ideas, solve problems, and work collectively on projects, regardless of their physical location. Videoconferencing facilitates face-to-face interactions and enables students to engage in discussions, presentations, and cultural exchanges with peers from around the world.

The availability of these digital tools and resources has expanded the possibilities for educators, allowing them to create dynamic and interactive learning environments. By leveraging technology, teachers can enhance their instructional strategies, cater to diverse learning styles, and promote active student participation. Furthermore, these tools provide opportunities for educators to tap into global networks, fostering collaboration and cultural exchange among students.

As the digital landscape continues to evolve, educators can expect further advancements in technology, providing even more innovative tools and resources. By embracing these technologies and incorporating them into their teaching practices, educators can unlock the full potential of digital learning, empowering students with the skills they need to thrive in the digital age.

Technology gives language educators more data and control to accelerate outcomes. Data-driven insights into time spent, performance trends, and engagement levels can pinpoint where individual learners or the overall class needs extra support [9]. Real-time feedback from learners via surveys or chat functions also helps teachers continuously improve instruction [10].

Education and skill development are constantly evolving to meet the demands of a globalized world. One area where technology has made a significant impact is in the field of foreign language learning. By empowering teachers' education and providing innovative tools, technology has revolutionized language acquisition, making it a fun, fast, and effective process. In this article, we will explore the positive impact of technology on foreign language learning and discuss how tech is turbocharging language acquisition.

How Tech is Turbocharging Foreign Language Learning:

According to a study conducted by Educational Technology and Mobile Learning, technology-enhanced language learning can lead to a 30% increase in learning efficiency compared to traditional methods [11]. Interactive language learning platforms and mobile apps provide instant feedback, personalized learning paths, and real-time practice opportunities, enabling learners to develop their language skills more efficiently than ever before.

How Technology is Revolutionizing Language Acquisition:

Traditional language learning methods often relied on textbooks and classroom instruction. However, technology has revolutionized this process by offering a wide range of digital resources. For example, virtual reality (VR) simulations have been found to significantly improve language learning outcomes by creating immersive and realistic language contexts. Online language courses and language exchange platforms have also been shown to enhance fluency and cultural understanding [12].

The Fun and Fast Track to Foreign Languages with Tech:

Gamification elements integrated into language learning apps have proven to be highly effective in increasing learner motivation and engagement. A study published in the *Journal of Computer-Assisted Learning* found that learners who used gamified language learning apps demonstrated higher levels of engagement and achieved better learning outcomes compared to those using traditional methods [13]. Additionally, interactive quizzes, voice recognition, and chatbots found in language learning apps make the learning process more enjoyable and motivate learners to practice regularly, leading to faster progress [14].

The Tech Tools You Need to Speak Like a Native:

Language learning apps like Duolingo, Babbel, and Rosetta Stone have gained popularity for their comprehensive lessons and exercises. A survey conducted by FluentU found that 78% of language learners reported improved speaking skills after using language learning apps. Moreover, speech recognition software enables learners to practice their speaking skills and receive instant feedback on their pronunciation, contributing to more accurate and native-like speech. Online language communities and conversation

exchange platforms also play a vital role in connecting learners with native speakers, allowing them to engage in meaningful conversations and refine their language abilities[15].

Boost Your Brainpower and Break Language Barriers:

Language learning has been linked to various cognitive benefits. A study published in the *Journal of Experimental Child Psychology* found that bilingual children outperform monolingual children in tasks related to attention and cognitive control [16]. Technology facilitates language learning by providing multimedia resources, interactive exercises, and mnemonic techniques, which enhance memory retention and problem-solving skills. Real-time translation tools, language learning apps with offline capabilities, and language learning communities help break down language barriers and foster cross-cultural communication.

In conclusion, technology is unlocking new opportunities for language learners through flexible online and AI-powered options while empowering educators with innovative tools to enhance teaching effectiveness. With continued advances, tech-driven language education promises to become even more learner-centered, skills-focused, and impactful in preparing global citizens.

REFERENCE:

1. Chen, X., Chen, G., & Lei, L. (2020). Mobile Technology in Second Language Learning: Affordances, Barriers and Designs. *Journal of Educational Computing Research*, 58(1), 111-136.
2. Beatty, K. (2010). *Teaching and researching: Computer-assisted language learning*. Routledge.
3. Stockwell, G. (2013). Technology and motivation in English-language teaching and learning. *Japanese Association for Language Teaching (JALT) Journal*, 35(3), 303-315.
4. Evans, J., & Hartshorn, K. J. (2010). The age of new secondary ELL students: A paradigm shift. *Forum*, 48(2).
5. Cunningham, U., Beers Fägersten, K., & Holmsten, E. (2019). Online language teaching: State of the art and future directions. *CALICO Journal*, 36(1), 10-27.
6. Picciano, A. G. (2017). Theories and frameworks for online education: Seeking an integrated model. *Online learning*, 21(3), 166-190.
7. Lan, Y. J., Sung, Y. T., & Chang, K. E. (2014). A mobile-device-supported peer-assisted learning system for collaborative early EFL reading. *Language Learning & Technology*, 9(1), 130-152.
8. Godwin-Jones, R. (2014). Emerging technologies games in language learning. *Language Learning & Technology*, 18(2), 9–11.
9. Huang, J. C., & Hong, Z. W. (2016). The effects of a flipped English classroom intervention on students' information and communication technology and English reading comprehension. *Educational Technology Research and Development*, 64(2), 175-193.
10. Means, B., Toyama, Y., Murphy, R., & Baki, M. (2013). The effectiveness of online and blended learning: A meta-analysis of the empirical literature. *Teachers College Record*, 115(3), 1-47.
11. Kharbach, 2023. *Educational Technology and Mobile Learning. The Impact of Technology on Language Learning*, 07/23.
12. Parmaxi, Antigoni. (2020). Virtual reality in language learning: a systematic review and implications for research and practice. *Interactive Learning Environments*. 31. 1-13
13. Lontas, J. I. *Gaming in the Classroom and Beyond: Breaking Down the Barriers to Gamified Language Learning*. 1-7.
14. Hwang, G. J., & Chang, C. Y. (2023). A review of opportunities and challenges of chatbots in education. *Interactive Learning Environments*, 31(7).
15. Zhou, Anju. (2023). Investigating the impact of online language exchanges on second language speaking and willingness to communicate of Chinese EFL learners: a mixed methods study. *Frontiers in Psychology*. 14. 10.3389/fpsyg.2023
16. Natsuki Atagi, Catherine M. Sandhofer. Monolingual and bilingual children's performance on arithmetic fluency varies by language fluency, *Journal of Experimental Child Psychology*, Volume 233, 2023,

Trofimova A.V.

Master, teacher,
KazUIR&WL, Almaty, Kazakhstan
e-mail:a.trofimova9292@mail.ru

Yelesizova G.S.

Master, senior lecturer,
KazUIR&WL, Almaty, Kazakhstan
e-mail:gulzhan_sabit@mail.ru

IMPLEMENTATION OF POWERBI IN EDUCATION: INTEGRATION OF ANALYTICS IN PERFORMANCE ANALYSIS

Abstract: This academic article explores the application of Power BI, a powerful business intelligence tool, in the field of education. With the increasing availability of data in educational institutions, there is a growing need for effective analysis and visualization of this data to inform decision-making and improve student outcomes. Power BI offers educators and administrators the ability to harness the potential of data by providing intuitive visualizations, interactive dashboards, and real-time analytics. This article examines the various ways in which Power BI can be utilized in educational settings, including student performance tracking, resource allocation, institutional planning, and predictive analytics.

Keywords: Power BI, education, data-driven decision-making, student performance, visualizations, dashboards, analytics, resource allocation, predictive analytics.

Трофимов А.В.

Магистр, преподаватель,
АО КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан
e-mail:a.trofimova9292@mail.ru

Елеусизова Г.С.

Магистр, старший преподаватель,
АО КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан
e-mail:gulzhan_sabit@mail.ru

ВНЕДРЕНИЕ POWER BI В ОБРАЗОВАНИЕ: ИНТЕГРАЦИЯ АНАЛИТИКИ В АНАЛИЗ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ

Аннотация: В данной научной статье рассматривается применение Power BI, мощного инструмента бизнес-анализа, в сфере образования. С увеличением количества данных в образовательных учреждениях растет потребность в эффективном анализе и визуализации этих данных для принятия решений и улучшения результатов обучения. Power BI предлагает преподавателям и администраторам возможность использовать потенциал данных, предоставляя интуитивно понятные визуализации, интерактивные панели и аналитику в режиме реального времени. В этой статье рассматриваются различные способы использования Power BI в образовательных учреждениях, включая отслеживание успеваемости учащихся, распределение ресурсов, институциональное планирование и предиктивную аналитику.

Ключевые слова: Power BI, образование, принятие решений на основе данных, успеваемость студентов, визуализации, информационные панели, аналитика, распределение ресурсов, предиктивная аналитика.

Power BI (Business Intelligence) is a powerful business intelligence tool developed by Microsoft, has gained significant popularity across various industries for its ability to analyze and visualize data. In the field of education, the application of Power BI holds immense potential for improving data-driven decision-making and enhancing student performance. This literature review aims to provide an overview of the existing research and literature on the use of Power BI in educational settings, exploring its benefits, challenges, and implications. Power BI studied by various scholars

The research paper “Analysis and Design of Visualization of Educational Institution Database using Power BI Tool” focuses on the interactive visualization of an educational institution database using the

Microsoft Power BI Tool [1]. Visualization of datasets is crucial for understanding the significance of data and is widely used in business intelligence and analytics. The paper explores the process model, operations of the Power BI Tool, types of data sources available, and different visual insights or contexts. The process model includes seven steps: Get Data, Fetch, Process, Analyze, Visualize, Edit, and Web. The operations of the Power BI Tool involve getting data from various sources, analyzing and transforming the data, building reports with different visuals and filters, publishing the report to the web, and accessing the report data from different applications. Details of the Power BI Architecture

The paper details the architecture of the Microsoft Power BI Tool, which consists of components such as Power BI Desktop for data analysis and transformation, Power BI Services for publishing reports into dashboards, Power BI Gateways for data operation from different sources, Power BI Apps for viewing and accessing dashboards, and Power BI Connectors for getting data from databases and other sources. The different types of data sources available in the Power BI Tool include files, databases, Microsoft Azure, and online services. Furthermore, the paper provides insights into the visualizations offered by Microsoft Power BI, including over 20 different types of visual contexts and the framework for building high-quality visuals. It distinguishes between Microsoft Visuals and Custom Visuals, where the former includes built-in visuals in the Power BI installation package, and the latter are developed by third parties or end users. Different types of visualization explored in the paper include stacked bar charts, line charts, waterfall charts, area charts, slicers, tables, and custom visuals like dot plots, route maps, and flow maps.

Integrating Previous Studies on Data Visualization

The research integrates previous studies on data visualization and business intelligence to highlight the significance of visualization in various domains, such as e-learning systems, decision support systems, and healthcare informatics. Additionally, the paper presents a detailed methodology for visualizing an educational institution database using Power BI, with a focus on modules like Placement Progression, Student Internal Marks, and Student View modules.

Emphasizing the Importance of Visualization

The authors emphasize the importance of visualization for business development, making the case for easier and convenient data comprehension. The paper concludes by pointing out potential future work, such as creating modules for infrastructure-related amenities and staff-related issues within educational institutions. The research provides a comprehensive and detailed exploration of interactive visualization using the Microsoft Power BI Tool in an educational context.

The article “Roadmap for Implementing Business Intelligence Systems in Higher Education Institutions: Systematic Literature Review” presents a systematic literature review (SLR) aiming to characterize the implementation of a BI system in higher education institutions (HEIs) to support decision making[2]. The review identified and analyzed primary studies to understand the strategic objectives, BI solutions used, and BI architecture implemented in HEIs. The study focused on identifying the processes and key performance indicators (KPIs) underpinning decision making in HEIs, the types of BI solutions used, and the reference architectures in BI implementation.

Adoption and Architecture

The review identified eighteen different processes supporting decision making in HEIs, with a focus on quality assurance and teaching and learning processes. Only four selected primary studies reported the use of BI solutions in HEIs, showcasing a limited adoption of BI in this context. Three reference architectures for BI systems were identified, with Pentaho being mentioned in two of the selected primary studies. This indicates a need for a more comprehensive adoption of BI solutions and reference architectures in HEIs.

The study highlights the need for HEIs to find the right balance between standardization and personalization of BI to support decision making and emphasizes the importance of establishing common practices and processes to integrate and organize relevant information. Additionally, the authors suggest the inclusion of artificial intelligence (AI) in the proposed artifact in the future to further enhance data analysis, pattern identification, and actionable insights.

Overall, the study concludes that there is a need to define a roadmap for the implementation of BI systems in HEIs to facilitate data processing, trend detection, and visual representation for informed decision making. The article provides valuable insights into the current state of BI implementation in HEIs and the potential benefits it can offer in improving institutional performance and decision-making processes.

The study “THE IMPACT OF BUSINESS INTELLIGENCE SYSTEMS ON PROJECT MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION: AN EMPIRICAL STUDY” explores the impact of business intelligence (BI) systems on project management in higher education institutions through a literature review and case study analysis[3]. It emphasizes that effective project management is crucial for the successful completion of projects in the dynamic environment of higher education. The findings suggest that BI systems can enhance project management in higher education by providing real-time data on project performance,

risks, and issues. The study proposes a successful project management strategy that incorporates BI systems, outlining specific steps for implementation and critical success criteria for BI system deployment in higher education institutions.

The study highlights the growing emphasis on data-driven decisions and effective project management in higher education and the essential role of technology integration, particularly business intelligence systems. It suggests that BI tools can help institutions make informed decisions, increase operational effectiveness, and improve project outcomes. The study explores how BI systems can facilitate better project planning, tracking, evaluation, decision-making, and post-implementation analysis in higher education settings.

Comprehensive BI Architecture and Implementation Framework

The study outlines a comprehensive BI architecture for education, emphasizing the importance of data sources, a central repository, data integration and transformation, data modeling, analytics and reporting technologies, data governance and security, user interface, and self-service capabilities. It also provides a framework for implementing BI systems and learning analytics in educational institutions, including requirements study, data integration, preprocessing, data modeling and architecture, analytics methods, performance monitoring, data governance, user training, continuous improvement, and collaboration.

Benefits and Challenges of BI Systems in Project Management

The study emphasizes the benefits of BI systems in project management, including improved resource allocation, efficient project monitoring, data-driven insights for continuous improvement, and real-time project progress updates. However, it also highlights challenges such as data integration and change management, which need to be addressed for successful BI system deployment in project management within higher education.

Insights for Adopting BI Systems in Higher Education

Overall, the study provides valuable insights into the use of BI systems for project management in higher education. It presents a detailed understanding of the benefits, challenges, and best practices of adopting BI systems, offering guidance to higher education institutions aiming to improve their project management procedures. It concludes that by leveraging BI systems, institutions can make data-driven decisions, improve project outcomes, and enhance their entire project management processes.

The benefits of Power BI in education are the following:

- **Data Visualization and Analytics:** Power BI enables educators and administrators to create interactive dashboards and visualizations, allowing for better data comprehension and analysis. It facilitates the identification of trends, patterns, and insights that can inform instructional strategies, curriculum development, and resource allocation.
- **Student Performance Tracking:** Power BI offers real-time monitoring of student performance data, allowing educators to identify struggling students, track progress, and provide timely interventions. This aids in personalized learning approaches and early identification of at-risk students.
- **Resource Allocation and Planning:** Power BI supports data-driven resource allocation by providing insights into resource utilization, class sizes, teacher effectiveness, and student demographics. These data-driven insights can inform decisions regarding staffing, budgeting, and infrastructure development.
- **Predictive Analytics:** Power BI's predictive analytics capabilities enable educational institutions to forecast student outcomes, identify factors influencing success, and develop early warning systems for student retention. It assists in proactive interventions and targeted support for students who may require additional assistance.

However, there are some challenges and considerations, too:

- **Data Integration and Quality:** Educational institutions often have complex data systems with multiple sources of data. Integrating and ensuring the quality of data from various sources can pose challenges, requiring careful planning, data cleansing, and standardization.
- **Privacy and Security:** Educational data contains sensitive information about students and staff. Maintaining data privacy and security while utilizing Power BI requires adherence to legal and ethical guidelines, as well as implementing appropriate data governance protocols.
- **Training and Capacity Building:** Effectively leveraging Power BI requires training and capacity building for educators and administrators. Developing data literacy skills and providing ongoing support are crucial for maximizing the tool's potential.

In conclusion, the literature on the use of Power BI in education highlights its potential to improve data-driven decision-making, enhance student performance, and optimize resource allocation. The research papers provide insights into the architecture of Power BI, its visualization capabilities, and the process of integrating and analyzing educational data.

The studies emphasize the importance of data visualization in educational settings and showcase various types of visualizations that can be created using Power BI. They also highlight the benefits of Power BI, such as real-time monitoring of student performance, predictive analytics, and data-driven resource allocation.

However, we should also acknowledge challenges in implementing Power BI in education, including data integration, privacy concerns, and the need for training and capacity building. Addressing these challenges is crucial for successful adoption and utilization of Power BI in educational institutions.

Overall, the research indicates that Power BI has the potential to transform data analysis and decision-making processes in education. By leveraging its capabilities, educational institutions can gain valuable insights from their data, improve student outcomes, and make informed strategic decisions.

REFERENCE

1. Mandava Geetha Bhargava, Kuppa Tara Phani Surya Kiran, & Duvvada Rajeswara Rao. Analysis and Design of Visualization of Educational Institution database using Power BI Tool. Global Journal of Computer Science and Technology, 2018, 18(C4), 1–8. Mode of access URL: <https://gjst.com/index.php/gjst/article/view/615> - (accessed: 08.04.2024).

2. Sequeira, R., Reis, A., Alves, P., Branco, F. Roadmap for Implementing Business Intelligence Systems in Higher Education Institutions: Systematic Literature Review. Information 2024, 15, 208. Mode of access URL: <https://doi.org/10.3390/info15040208> - (accessed: 08.04.2024).

3. Naidu, Vikas Rao & BALUSHI, Huda & Reales, Lilibeth & Qassabi, Suad & Balushi, Shaima & Jesrani, Karan & al Mahdi, Zahra. (2023). THE IMPACT OF BUSINESS INTELLIGENCE SYSTEMS ON PROJECT MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION: AN EMPIRICAL STUDY. IJAEDU-International E-Journal of Advances in Education. Mode of access URL: DOI: 10.18768/ijaedu.1325539. - (accessed: 08.04.2024).

УДК 740 (159.9): 37

Турсунбаева А.У.

м.псих.н., преп.,

кафедра «Педагогика и психологии»

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӨТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: akkanat2012@mail.ru

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ВЛИЯНИЕ ДИСТАНЦИОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЛИЧНОСТНОЕ РАЗВИТИЕ СТУДЕНТА

Актуальность. За последние несколько десятилетий высшее образование претерпело значительные изменения, особенно дистанционное высшее образование. Этот быстрый рост основан на использовании современных информационно-коммуникационных технологий (ИКТ). Существует большое количество исследований, посвященных психологическим и образовательным аспектам развития и использования ИКТ в высшем образовании. Кроме того, существуют и другие исследования, посвященные психолого-педагогическим аспектам образовательного процесса в университете с использованием технологий дистанционного обучения. Данная статья посвящена анализу взаимосвязи между дистанционными образовательными технологиями и необходимостью формирования у студентов субъектности в процессе обучения. Было проведено исследование, в ходе которого обсуждались некоторые личностные особенности студентов на фоне дистанционного образования.

Ключевые слова: дистанционное образование, интернет-технологии, психолого-педагогические аспекты ИКТ, саморегуляция, самоактуализация, мотивация достижения

Более чем очевидно, что мировое сообщество переживает важный исторический период перехода от индустриального общества к постиндустриальному, который часто называют информационным веком. Поскольку мы живем в век информации и технологий, это повлияло на все сферы нашей современной жизни. За последние пару десятилетий концепция образования

кардинально изменилась, и информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) сыграли активную роль в быстром развитии высшего образования, в частности, дистанционного образования.

Смена парадигмы образования в информационном обществе связана со свободным доступом к информации большинства населения развитых стран и возрастающей ролью личностных качеств индивидов в процессе приобретения определенного социального статуса. Эта новая парадигма развития информационно-коммуникационных технологий создала совершенно новые условия для работы с информацией в системе образования.

Дистанционное образование направлено на создание благоприятных условий для получения студентами знаний, соответствующих выбранной ими профессии, для развития и проявления творческой индивидуальности, нравственных и интеллектуальных качеств.

Необходимость внедрения дистанционного образования в настоящее время широко признана практически во всех университетах мира. Большинство казахстанских вузов уже завершили первый этап оснащения компьютерами, создания локальной вычислительной сети и подключения к глобальной информационной сети, после чего перед ними встает вопрос о том, как это применить в дистанционном образовании и какие доступные учебные материалы еще следует интегрировать. Разные учебные заведения по-разному отвечают на эти вопросы, что связано с отсутствием единого педагогического подхода к дистанционному образованию.

Дистанционное образование (ДО) - это интегрированная форма обучения, основанная на самостоятельном изучении учащимися

специально разработанных учебных материалов с использованием современных и традиционных информационных технологий. Дистанционное образование можно охарактеризовать следующим образом:

- наличие преподавателя и студента или, по крайней мере, наличие соглашения между ними;
- пространственное разделение преподавателя и студента;
- пространственное разделение студента и учебного заведения;
- непрерывное обучение;
- взаимодействие студента и учебных материалов;
- специально разработанные учебные материалы (Андреев, Солдаткин, 1999)

Анализ литературы по данной тематике показал, что психологические основы разработки и внедрения информационно-коммуникационных технологий, в том числе технологий дистанционного обучения, еще не разработаны и находятся в процессе формирования. Несколько десятилетий назад специалисты начали уделять больше внимания этой теме, но в их исследованиях рассматривались лишь отдельные аспекты вопроса: психолого-педагогические проблемы компьютеризации, взаимоотношения между участниками образовательного процесса, новые аспекты взаимодействия “человек-машина”; психологические проблемы, возникающие в процессе дистанционного обучения, особенности восприятия, мотивационной сферы учебной деятельности учащихся и использования авторских тестов Джексона, Гарбузовой, Сендинга; проблема психокогнитивных барьеров; когнитивный подход к обучению; эмоциональный фактор восприятия учебного материала.

Широкое внедрение компьютерных технологий в нашу жизнь имеет множество психологических последствий. В отечественной и зарубежной литературе выделяются следующие психологические феномены, связанные с освоением человеком новых информационных технологий: персонификация, “компьютерная анимация”, когда компьютер рассматривается как живой организм, потребность в “общении” с компьютером и уникальные особенности такого общения, например, потребность в антропоморфном интерфейсе и эмоциональная логика, различные формы компьютерного беспокойства, ответственность создателей программного обеспечения за последствия его использования. Некоторые исследователи рассматривают компьютерные технологии как вторжение во внутренний мир человека, порождающее у пользователей некий экзистенциальный кризис, сопровождающийся когнитивными и эмоциональными расстройствами. Это может привести к пересмотру системы ценностей, отношения к мирозданию и своего положения в нем.

Среди положительных психологических характеристик людей, имеющих многолетний контакт с компьютером, - настойчивость, упорство в достижении целей, независимость, склонность принимать решения на основе собственных критериев, пренебрежение социальными нормами, высокий интеллект, склонность к творчеству, предпочтение процесса результатам. С другой стороны, интроверсия, погруженность в собственную тревожность, фригидность и эмоциональная отстраненность в общении, отсутствие эмпатии, склонность к конфликтам, эгоцентризм и отсутствие ответственности могут наблюдаться у людей с высокой интерактивностью с компьютерными технологиями.

Васильев, Осипова, Анна Петрова в своем обзоре литературы исследуют психологические аспекты информационных технологий, который охватывает 71 библиографический источник. Они рассматривают проблему компьютерной тревожности и факторы, влияющие на нее, описывают специфику онлайн-общения. В их обзоре анализируется синдром компьютерной зависимости и интернет-аддикции. Более того, обсуждается также использование информационных технологий в системе образования (Васильева и др. [Васильева и др.], 2002).

Минаков в своей статье “Психологические особенности человека, склонного к интернет-зависимости”, которая основана на фундаментальных положениях культурно-исторической теории развития психики Вygотского, согласно которой инструмент опосредующего действия, реализуемый человеком, способствует развитию его психики, делает предположение, что человек может выйти на новый уровень, с определением психологических характеристик. Это способствует приобщению нового поколения к современным информационным технологиям с раннего возраста. Распространение компьютерных игр, использование компьютера в качестве средства обучения для привлечения студентов к работе в Интернете, как части образовательного процесса, появление новых способов коммуникации, развитие дистанционного образования как технологии, основанной на новом методе обучения, и компьютерных телекоммуникаций - все это привело к оказываемому влиянию на психику и личностные особенности отдельных людей.

Кроме того, автор уделяет особое внимание возникновению у человека ряда психологических феноменов и их последствий, вызванных воздействием новой информационной среды и специфическим взаимодействием с ней. Что касается информационных проблем, Минаков привел негативные примеры, например, побочные эффекты использования информационных технологий, с которыми сегодня приходится сталкиваться психологам и психотерапевтам. К ним относятся: техностресс, компьютерная фобия, пристрастие к компьютерным играм (индивидуальным, групповым, ролевым), интернет-зависимость, хакерство, сужение круга интересов, аутизм, трансформация идентичности, недостаточное развитие социального интеллекта, деградация социальной составляющей в общении и другие (Минаков)].

Бондарковым разработана педагогическая модель саморазвития студентов-управленцев, которая интегрирует процесс и результаты саморазвития специалистов по менеджменту в технических вузах, а также включает в себя: педагогические условия саморазвития студентов при дистанционном обучении (такие, как формирование базового уровня знаний, умений и опыта, необходимых для обучения в технических вузах). дистанционное обучение); включение личностно-ориентированных технологий в учебный процесс, самостоятельная работа (при опосредованной педагогической поддержке); интерактивная помощь; практическое компьютерное обучение; процесс профессионального саморазвития студентов, направленный на непрерывное развитие творческого мышления; подходы к формированию профессиональных знаний (например, в экономике); структурные компоненты саморазвития профессионалов; формирование среды обучения в среде CISM (компьютерная интерактивная поддержка на базе мобильной связи (Бондарков, 2010)Бондарков, 2010).

Ряд авторов отмечают, что дистанционные образовательные технологии, изначально задуманные как средство свободного творческого саморазвития личности и эффективной самоорганизации, призванные обеспечить высокий уровень субъектности в образовательном процессе, в настоящее время таят в себе опасность слишком формального, лишённого личностных смыслов, отношения к обучению, “обесценивание” знания и связанное с ним отчуждение, опасность “дегуманизации”.

Что касается высшего образования, то успешное внедрение технологий дистанционного обучения требует высокого уровня субъективных качеств студентов, что на самом деле довольно сложно. В то же время специфика дистанционного обучения такова, что условия формирования субъектности обучающихся, прежде всего, возможность субъект-субъектного взаимодействия между участниками образовательного процесса, ограничены, а при низком начальном уровне субъектности дальнейшее развитие обучающихся как субъекта обучения и профессиональная работа довольно проблематична.

Горбунова в своем докторском исследовании предложила комплексное научно-педагогическое положение, направленное на развитие субъектности студентов университета, обучающихся с помощью дистанционных образовательных технологий. Это научно обосновано необходимостью специального проектирования комплексного педагогического обеспечения, направленного на развитие субъектности студентов в дистанционном образовании, причем разрабатываются комплексные педагогические обеспечения, позволяющие создать условия для оптимальной

реализации субъектных функций студентов, обучающихся дистанционно, на основе прогресса, достигнутого по уровню субъектной активности. зрелость (Горбунова, 2006).

Дубровская считает, что системообразующим фактором для дидактической системы дистанционного образования является педагогическая поддержка как управляющие действия, направленные на развитие познавательной-практической самостоятельности учащихся (Дубровская, 2005).

Мораховская сформулировала и теоретически обосновала принципиально новую идею: информационная структура дидактических материалов для развивающего дистанционного обучения должна быть априори основана на объяснительном и теоретическом, а не описательно-эмпирическом подходе к интеллектуальным трудностям учащихся, учитывать и корректировать которые в обыденном сознании учащихся действительно непродуктивно. когнитивные стратегии, паттерны непонимания, возникающие в результате усвоения и применения научных знаний. По ее мнению, системный анализ противоречит современным дистанционным технологиям, которые привели к появлению новых теорий дистанционного образования путем теоретического представления о системе психокогнитивного барьера, который создается существующей практикой дистанционного образования. Наиболее распространенный пример психокогнитивных барьеров (технический образ мышления РСВ, логическое мышление РСВ, свертывающее мышление РСВ и т.д.). Это было продемонстрировано при адаптации теории психокогнитивных барьеров к технологиям дистанционного образования (Мар [Мораховская], 2003).

Изучение влияния дистанционного образования на когнитивное и личностное развитие учащихся приобрело значительное значение среди исследователей. Хорошим примером в этой области можно считать докторскую диссертацию Балашовой (Балашова, 2011). Целью исследования было изучение уровня дифференциации, интеграции и иерархии когнитивных структур студентов дневной и дистанционной форм обучения, а также выявление их интеллектуальных и личностных характеристик. Впервые в ходе комплексного исследования психологических особенностей студентов вузов, обучающихся по очной и дистанционной формам обучения, были выявлены следующие особенности интеллектуального и личностного развития: студенты дневной формы обучения имеют тенденцию опережающего развития в интеллектуальных показателях, работоспособности, выносливости, помехоустойчивости, крепкой нервной системе, студенты обеих форм обучения имеют уровень, не ниже среднего; усталость практически не наступает, характер и воля всей выборки студентов считаются достаточно твердыми и активными, в основном реалистичными и уравновешенными; в мотивации достижения у студентов из выборки преобладает желание избежать неудачи, уровень тревожности у студентов дневной формы обучения низкий, с другой стороны, дистанция студенты демонстрируют тенденцию к завышению; что касается самооценки, то большинство студентов не тревожны и имеют средний уровень агрессивности и ригидности. Исследование также выявляет темпы обучения, принимая во внимание уникальность когнитивной дифференциации, интеллектуального и личностного развития учащихся при дистанционном и очном обучении: учащиеся дневной формы обучения имеют более высокие показатели усвоения знаний. Студенты дневной формы обучения имеют меньшую временную дифференциацию по предметам всех типов, чем студенты заочной формы обучения, как для группы в целом, так и при разделении на лучших и худших успевающих.

В 2012 году на факультете дистанционного образования Московского государственного психолого-педагогического университета (для глухонемых) было проведено исследование. Учебный процесс студентов на факультете основан на сочетании аудиторной и самостоятельной работы студентов, а также занятий с использованием интернет-технологий, которые проходят в интерактивном режиме. Для студентов факультета организуются очные аудиторные лекции и занятия, которые регулярно проводятся по вечерам в выходные дни, особенно по субботам. Те, кто не может присутствовать физически, могут принять участие в онлайн-семинаре на сайте факультета. Аудиозаписи всех онлайн-трансляций сразу же загружаются на веб-сайт факультета, который всегда доступен для студентов. Кроме того, онлайн-трансляции, интернет-семинары широко используются в учебном процессе. Регулярно проводятся интернет-консультации с преподавателями для уточнения любых специфических вопросов по дисциплине, изучаемой на факультете. Учебный процесс организован и проводится с помощью электронного деканата, где у каждого студента есть виртуальный личный кабинет, в котором доступен его индивидуальный учебный план на текущий семестр и где он обычно проходит контрольные зачеты и экзамены. Кроме того, с помощью системы он / она может отправить свою завершённую работу соответствующему преподавателю и ознакомиться с результатами его тестов. Наконец, это облегчает общение с деканатом, и студенты получают разнообразную информацию, связанную с учебным процессом.

Несмотря на теоретическую и практическую значимость, проблема самоактуализации на таком важном этапе, как студенчество, разработана слабо. Современные исследования исследуют различные аспекты самоактуализации отдельной личности, ее специфические особенности.

Как показало выше перечисленные исследование, профессиональное и личностное развитие будущих специалистов в системе высшего образования стало немыслимым без их становления как субъекта учебной и профессиональной деятельности. В то же время механизмы образовательной поддержки с помощью дистанционного обучения обеспечивают учащимся наиболее полную реализацию субъективных особенностей в образовательном процессе, на наш взгляд, еще не до конца разработанных научно-педагогической литературой. Вопрос о влиянии дистанционных образовательных технологий на развитие личности студентов практически не изучен. Мы считаем, что это представляет большой интерес для студентов и преподавателей дистанционного образования и очень важно для повышения качества разработки и применения технологий дистанционного образования в высших учебных заведениях.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Андреев А.А., Солдаткин В.И. (1999). Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. М. : МЭСИ.
2. Балашова Ю.В. (2011). Когнитивные и личностные особенности студентов очного и дистанционного обучения : дис. ... канд. психол. наук / Моск. гос. гуманитар. ун-т им. М.А. Шолохова. Москва.
3. Бондарькова А.М. (2010). Педагогическое управление профессиональным саморазвитием студентов технических вузов, обучающихся дистанционно : дис. ... канд. пед. наук / Рос. межд. академия туризма. Москва.
4. Васильева И.Н. и др. (2014). / И.Н. Васильева, Е.М. Осипова, Н.Н. Петрова Психологические аспекты применения информационных технологий // Вопросы психологии. №3. С. 81-89.
5. Горбунова О.В. (2006). Развитие субъектности у студентов в процессе дистанционного обучения : дис. ... канд. пед. наук / Нижегородский гос. архитектурно-строительный ун-т. Нижний Новгород.
6. Дубровская Ю.А. (2005). Педагогическое сопровождение самообразования студентов в условия дистанционного обучения : дис. ... канд. пед. наук. СПб. : Ленинградский гос. ун-т им. А.С. Пушкина.
7. Мараховская Н.В. (2013). Психолого-педагогические средства преодоления познавательных барьеров в дистанционном обучении : дис. ... канд. пед. наук / Брянский гос. пед. ун-т.
8. Минаков А.В. Психологические особенности лиц, склонных к Интернет-зависимости. URL: [http:// nedug.ru](http://nedug.ru)

ҚАШЫҚТЫҚТАН БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ СТУДЕНТТІҢ ЖЕКЕ ДАМУЫНА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ӘСЕРІ

Өзектілігі. Соңғы бірнеше онжылдықта жоғары білім айтарлықтай өзгерістерге ұшырады, әсіресе қашықтықтан жоғары білім. Бұл жылдам өсу заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) қолдануға негізделген. Жоғары білім беруде АКТ-ны дамыту мен қолданудың психологиялық және білім беру аспектілерін қарастыратын көптеген зерттеулер бар. Сонымен қатар, қашықтықтан оқыту технологияларын қолдана отырып, университеттегі білім беру процесінің психологиялық-педагогикалық аспектілерін қарастыратын басқа да зерттеулер бар. Бұл мақала қашықтықтан білім беру технологиялары мен студенттердің оқу процесінде субъективтілігін қалыптастыру қажеттілігі арасындағы байланысты талдауға арналған. Зерттеу жүргізілді, оның барысында қашықтықтан білім беру аясында студенттердің кейбір жеке ерекшеліктері талқыланды.

Түйінді сөздер: қашықтықтан білім беру, интернет-технологиялар, АКТ-ның психологиялық-педагогикалық аспектілері, Өзін-өзі реттеу, өзін-өзі актуализациялау, жетістікке жетуді ынталандыру

THE PSYCHOLOGICAL IMPACT OF DISTANCE LEARNING TECHNOLOGIES ON THE STUDENT'S PERSONAL DEVELOPMENT

Annotation. Over the past few decades, higher education has undergone significant changes, especially distance higher education. This rapid growth is based on the use of modern information and communication technologies (ICT). There is a large amount of research devoted to the psychological and

educational aspects of the development and use of ICT in higher education. In addition, there are other studies devoted to the psychological and pedagogical aspects of the educational process at the university using distance learning technologies. This article is devoted to the analysis of the relationship between distance learning technologies and the need for students to form subjectivity in the learning process. A study was conducted during which some personal characteristics of students were discussed against the background of distance education.

Keywords: distance education, Internet technologies, psychological and pedagogical aspects of ICT, self-regulation, self-actualization, achievement motivation

ӘОЖ 004

Усенов Ж.,

Қ.Жұбанов атындағы АӨУ
«БВ01503-Информатика» мамандығы студенті
Ақтөбе, Қазақстан
e-mail: zhandarbekusenov@gmail.com

Мұханова Д.,

Қ.Жұбанов атындағы АӨУ
«БВ01503-Информатика» мамандығы студенті
Ақтөбе, Қазақстан
e-mail: danamuhanova3@gmail.com

Ерманова А.,

Қ.Жұбанов атындағы АӨУ
«БВ01503-Информатика» мамандығы студенті
Ақтөбе, Қазақстан
e-mail: ermanova2828@gmail.com

Ғылыми жетекші – **Байбақтина А.Т.**

ПРОГРАММАЛАУ НЕГІЗДЕРІН ЖОБАЛАР ӘДІСІН ҚОЛДАНЫП ОҚЫТУҒА АРНАЛҒАН ҚОСЫМША ҚҰРЫЛЫМЫ ТУРАЛЫ

Түйін: Мақалада жобалардың орындалу барысын тиімді жоспарлауға, басқаруға және бақылауға мүмкіндік беретін жоба әдісіне арналған мобильді қосымшаны әзірлеу процесі қарастырылады. Бұл мақалада қосымшаны құрудың негізгі кезеңдерін, соның ішінде талаптарды талдауды, пайдаланушы интерфейсіні жобалауды, технологияларды және әзірлеу құралдарын таңдау сипатталады. Жобалар арқылы оқытудың әртүрлі әдістемелері қамтылады. Мақала жаңадан әзірлеушілер үшін де, жобалар әдісі арқылы оқытудың заманауи құралдарын жасауға мүдделі тәжірибелі мамандар үшін де пайдалы болады.

Тірек сөздер: мобильді қосымша, жобалар әдісі, оқу жобасы, жоба айқындамасы, Python программалау тілі, қолданба.

Ussenov Zh.,

Student «6B01503-Informatics»
ARU named after K.Zhubanov
Aktobe, Kazakhstan
e-mail: zhandarbekusenov@gmail.com

Mukhanova D.,

Student «6B01503-Informatics»
ARU named after K.Zhubanov
Aktobe, Kazakhstan
e-mail: danamuhanova3@gmail.com

Yermanova A.,

Student «6B01503-Informatics»
ARU named after K.Zhubanov
Aktobe, Kazakhstan
e-mail: ermanova2828@gmail.com

ABOUT THE ADDITIONAL STRUCTURE OF TRAINING THE BASICS OF PROGRAMMING USING THE PROJECT METHOD

Abstract: The article discusses the process of developing a mobile application of the project method, which allows you to effectively plan, manage and monitor the progress of projects. This article describes the main stages of creating an application, including requirements analysis, user interface design, technology selection and development tool selection. Various project-based learning methodologies are covered. The article will be useful for both novice developers and experienced professionals interested in creating modern learning tools using the project method.

Keywords: mobile application, project method, educational project, project definition, Python programming language, application.

Оқытуда жобалар әдісін қолдану өзектілігі оқушыларды өз бетінше білім алуға, білімді меңгеруге, өмірлік жағдайларға бейімделуге, өз бетінше шешім қабылдауға, сыни тұрғыдан ойлауға үйретуінде болып табылады. Білім беруді жаңғырту жағдайында мұғалімдердің назары оқушылардың іс-әрекетіне аударылады. Маңыздысы түпкі нәтиже емес, білім алу процесінің өзі. Дәстүрлі әдіспен және дәстүрлі оқыту құралдарымен бұл мәселелерді толықтай қамтамасыз ету қиын. Жобалық әдіс баланың белсенді өз бетінше ойлауын дамытуға және оны жай ғана білімді есте сақтау мен жаңғыртуға ғана емес, оны іс жүзінде қолдана білуге үйретуге бағытталған. Сондықтан, жобалар әдісі арқылы оқыту білім алу процесінің сәтті орындалуына мүмкіндік береді[1].

Жобалар әдісі – бұл дидактикалық мақсатқа жетудің егжей-тегжейлі әдісі мәселені (технологияны) әзірлеу, ол толығымен нақты аяқталуы керек, бір немесе басқа жолмен жасалған нақты практикалық нәтиже. Егер мәселені шешудің қызықты идеясы болса, онда ол іске асыру идеясы жобаға айналады. «Жоба» сөзі (латын тілінен projectus – Алға шығарылған, жетілдірілген) «іс-қимыл жоспары», «ниет», «ұсыныс» деген ұғымды білдіреді.

Жобалар әдісі – бұл «төртінші буын технологиясы», ол инновациялық сипаттағы мәселелерді шешуге мүмкіндік береді, жеке тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамытуға ықпал ететін білім беру процесіне қатысушылардың барлығының өзара әрекеттесуінің интерактивті формасын ұсынады.

Жобалар әдісі оқыту мен тәрбиелеуге, сонымен қатар оқушылардың дүниетанымын дамытуға үлкен педагогикалық және психологиялық мүмкіндіктерге ие. Кез келген жобаны жүзеге асыру барысында тәрбиелік және дамытушылық сияқты маңызды міндеттер шешіледі.

Сондықтан, білім беру үрдісінде құнды құрал болуы үшін білім беру стандарттары мен білім беру бағдарламаларының талаптарына сәйкес, жобалар әдісін оқытуға арналған әртүрлі құралдар мен материалдарды ұсыну арқылы оқу материалдарын, жоба үлгілерін, қолданушыларды бақылау және басқару мүмкіндіктерінің қамтылуын басты негізге ала отырып, жобалар әдісі арқылы оқытуға арналған мобильді қосымшасын құру мәселесін зерттеу жүргізілуде[2].

Мектептегі программалау негізін жобалар әдісін қолданып оқыту мобильді қосымшасы Android Studio платформасында жүзеге асырылуда. Бұл қосымшада Android Studio платформасы және Firebase жүйесіндегі мәліметтер қорымен мәлімет алмасу жүзеге асырылды.

Firebase – Google компаниясының мобильді қосымшаларды әзірлеу платформасы[3]. Оның артықшылықтары толассыз даму ортасын, тезірек дамуды және нарыққа шығуды, масштабты

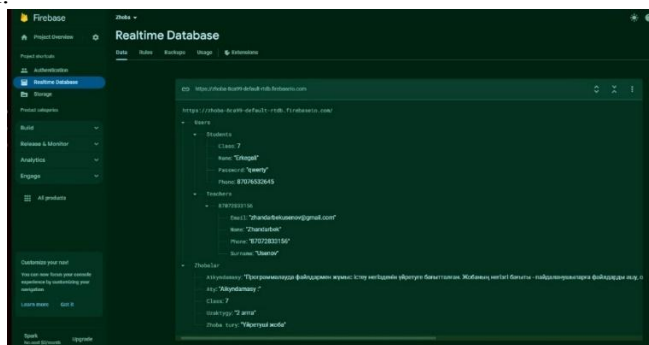
инфрақұрылымды қамтамасыз етуді қамтиды. Firebase ортасымен жұмыс жасау барысында біз бірнеше қиындықтарға тап болдық. Оларды шешу жолдары:

- Firebase жобасын қате конфигурациялау: Firebase бағдарламасындағы жобаның дұрыс конфигурацияланғанына және Android Studio жобасымен байланысқанына көз жеткізуіңіз қажет;

- google-services.json файлының дұрыс қосуға қатысты мәселелер: Бұл файл жобаның түбірлік каталогына қосу керек. Кейбір ақаулар файл дұрыс емес орында болса немесе атауы дұрыс болмаса орын алуы мүмкін. Android Studio жобасының түпкі каталогында google-services.json сақтау маңызды, осылайша Android Studio Firebase бағдарламасымен жұмыс істеу үшін жобаның дұрыс конфигурациялау үшін осы файлды тауып, пайдалана алады. Бұдан басқа, бұл файл құпия ақпаратты қамтиды, сондықтан оның қауіпсіз сақталуын және бөгде адамдармен ортақ пайдаланылмауын қамтамасыз ету маңызды;

- Кодтағы қате: сіздің кодыңызда Firebase-пен өзара әрекеттесуге кедергі келтіретін қателер болуы мүмкін. Сіздің кодыңыз Firebase API-ді дұрыс қолданғанына көз жеткізу қажет.

Бізге қиындық туғызған жағдайлардың бірі кодтағы қате және кітапханалардың дұрыс іске аспауы. Күн сайын Android Studio қосымшасы жаңарғанына байланысты кейбір кітапханалармен жұмыс жасау қиынға түседі.

1-сурет. Firebase мәліметтер базасы

Қосымша бірнеше бөлімдерден тұрады. Басты бетте «Жобалар әдісі», «Жобалар әдісі арқылы оқыту әдістемесі» және «Оқу жобалары» туралы ақпараттар қамтылады.

Қосымшаның екі бағыттағы қолданушысы қарастырылады.

Олар: мұғалім және оқушы.

Қосымшаны қолдану барысында әр қолданушының өзінің функционалдық мүмкіндіктері қарастырылды. Мұғалім қолданушысына тіркелу бөлімі арналған. Мұғалім жүйеге кіргеннен соң, оқушыға тіркелуге логин және құпия сөзін өзі құра алады. Оқушының тіркелгенін «Менің оқушыларым» бөлімінен көру арқылы, оның қандай жобаны таңдап алғанын және жобаны орындау барысын бақылай алады. Сонымен қатар, мұғалім оқу жобасының айқындамасын анықтап, оны ұсына алады. Мұғалім мәліметтер базасындағы жобаларды сүзгілеу арқылы іздей алады. Онымен қоса, оқу жобасын енгізу, оны өңдеу және жою мүмкіндіктеріне ие. Өңделген мәліметтер мәліметтер базасында өзгертіліп сақталады.

Оқушының қосымшаны қолдану барысындағы мүмкіндіктері мұғалімге қарағанда шектеулі. Оқушы қосымшаға мұғалім берген логин және құпия сөз арқылы кіре алады. Оқушының тіркелгендігі туралы ақпарат тікелей мұғалімге келіп түседі. Оқушы өзіне берілген тақырыпқа байланысты мәліметтер қорындағы жобаларды сүзгілеу арқылы іздей алады және оны таңдай алады. Таңдалған жобалар «Менің жобаларым» бөліміне барып түседі. Оқушы жобаларды таңдай алғанымен, мұғалім сияқты оларды өңдей алмайды. Тек таңдалған жобаны көру арқылы өз жобасын қалыптастырады.

Қорытындылай келе, қосымшаны жасау барысында біз талаптарды талдау, интерфейсті жобалау, технологиялар мен әзірлеу әдістемелерін таңдау, қосымшаны тестілеу және оңтайландыру сияқты мобильді қосымшаларды әзірлеудің негізгі тұжырымдамалары мен құралдарын игердік. Бұл жоба программалау білімін тереңдетуге көмектесіп қана қоймай, пайдалы және функционалды қосымшаны құруда осы білімнің практикалық қолданылуын көрсетті. Осылайша, бұл мақалада практикалық тәжірибенің маңыздылығына және оның программалау негізін тиімді үйренудегі рөліне баса назар аударылады.

Жобалар әдісін программалау негізін оқыту барысында қолдануға арналған мобильді қосымша құрылды. Бұл қолданба оқу материалдарына кез келген уақытта және кез келген жерде қол жеткізуге мүмкіндік береді. Әрбір пайдаланушының білім деңгейі мен қажеттіліктеріне бейімделген. Жобалар

әдісі арқылы оқуға бағдарланған бұл мобильді қолданбалны пайдалану пайдаланушыларға оқу уақыты мен қарқынын үнемдеуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ, мұғалім жұмысы да едәуір жеңілдей түседі.

ӘДЕБИЕТ

1. Голуб Г.Б. Метод проектов как технология ключевых компетентностей учащихся / Г.Б. Голуб, О.В. Чуракова. – Самара, 2003.
2. Варакин М.В. Разработка мобильных приложений под Android. УЦ «Специалист» при МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2012.
3. Общие сведения о платформе Android – Электрон. дан. – Режим доступа: <https://developer.android.com/guide/index.html>.

УДК 94(560):355.48

Utupova G.E.,

PhD

KazIRandWL named after Ablai Khan

Almaty, Kazakhstan

e-mail: g.utupova@mail.ru

Niyazova A.U.,

m.p.sc.

KazIRandWL named after Ablai Khan

Almaty, Kazakhstan

e-mail: niyazova.alb@internet.ru

TENDENCIES OF EDUCATION DEVELOPMENT IN CONDITIONS OF INFORMATION SOCIETY

Abstract. The information society is offering formation in the process of education concerning the skills required for research, transformation, utilization and creation of information. The education takes place in information-educational space and information-educational environment. Its development is connected with the provision of the conditions necessary for the complete comprehension of the universal way of actions aimed at the «opening» of one's knowledge and explanation of phenomena.

Key words: education, a process of leaning, informational culture, information-educational space, information-educational environment, a competence approach, generic skills, methods of teaching, schoolwork, a textbook, a resource.

The education that exists today does not fully prepare the younger generation for a successful, high-quality life. The school cannot yet provide the student with an education that corresponds to the dynamic changes in society, the increased volume of information, and the rapid development of new information technologies. Meanwhile, modern society is increasingly acquiring the features of information society. There are new requirements for both a person and his education in the broadest sense of the word: for his personal and professional qualities, creative, creative abilities, his knowledge and skills to operate with them, constantly update them, expand and produce new ones.

Quite often, the information society is called a "knowledge society", a "knowledge-based society". This does not mean that the previous stages of the civilizational process were not based on knowledge. Scientific knowledge, recorded, stored and transmitted in the form of texts, arose almost simultaneously with writing. But in recent years, the type of economy in which the constant increment of knowledge has become a new factor of production has become increasingly developing.

In the information society, we are talking about the knowledge of organizations and the knowledge of people (who are increasingly called "knowledge" workers). Preferred are: a high level of education of employees, their knowledge of various types – scientific, practical (how to successfully solve standard and non-standard situations), the development of creative abilities, critical, productive thinking, broad horizons, skills of organization and self-organization, readiness for both individual and collective creative activity, etc. The main task of a "knowledge worker" is to search, comprehend, analyze information, translate it into knowledge, apply this knowledge in practice, share it and disseminate it in the professional community. The information society marks the transition from a traditional economy to a knowledge-based economy, from

paper-based media to paperless (digital) processing technologies. An essential characteristic of the information society is also the spiritual values that ensure the progress of society and the positive personal development of its members.[1]

The information society is characterized by:

- a single information space;
- the dominance of new technological structures in the economy based on the massive use of network information technologies, advanced computing and telecommunications;
- the leading role of information resources in ensuring sustainable progressive development of society;
- the increasing role of infrastructure (telecommunications, transport, organizational) in the system of social production and the strengthening of trends towards joint functioning in the economy of information and cash flows;
- actual satisfaction of the needs of society in information products and services;
- a high level of education, due to the expansion of the possibilities of information exchange systems at the international, national and regional levels, and, accordingly, an increase in the role of qualifications, professionalism and creative abilities as the most important characteristics of work;
- the high importance of the problems of ensuring information security of the individual, society and the state, the existence of an effective system to ensure the rights of citizens and social institutions to freely receive, distribute and use information. Information culture, which is accepted by the majority of the population, is of particular importance within the framework of the topic we are considering. It includes knowledge about the information environment, the laws of its functioning, and the ability to navigate information flows.

An information society person with an information culture should possess the main types of information skills (highlighted by the SCOUNL Task Force (Society of College, National and Universities Libraries, Society of Libraries, Colleges, National and University Libraries):

1. Be aware of the need for information. [2]
2. Determine how to fill the "gap" in information:
 - through knowledge of the relevant types of resources (printed and digital);
 - through the selection of resources adequate to the task at hand;
 - due to the ability to understand the circumstances that affect the availability of sources of the condition.
3. Design information discovery strategies:
 - be clearly aware of what information should be discovered;
 - develop systematic methods suitable to meet this requirement;
 - understand the principles of database design and creation;
4. To search for and access information:
 - to develop appropriate search techniques;
 - to use communication and information technologies, including international academic networks;
 - use appropriate bibliographic and annotation services, citation indexes and databases;
 - use awareness-raising methods, be aware of up-to-date data;
5. Compare and evaluate information obtained from different sources:
 - to understand that information may be presented biased, to be aware of the importance of scientific authorities;
 - have an idea about the process of reviewing scientific publications;
 - know the ways to extract the required information from the information space;
6. Organize, apply and transmit information in various ways, in accordance with the existing situation:
 - create bibliographic references;
 - create a personal bibliographic system;
 - apply information to solve pressing problems;
 - effectively transfer information through appropriate intermediaries;
 - be aware of copyright and plagiarism issues;
7. Synthesize and collect existing information, creating new knowledge based on it. This list should be supplemented with communication skills in the information space and computer literacy. All of the above should be based on awareness of the role of information in society, knowledge of the laws of the information environment and understanding of one's place in it, possession of new information technologies. It is clear that meeting these requirements is impossible without education that takes into account the changes associated with the growing volume of information, the development of access technologies to it and the transformation of the entire human environment.[1]

In the information society, human education takes place in the conditions of information, information and educational space and information and educational environment. The information space is a space for the creation, storage, processing and use of information. It includes information, the means of its production, storage and transmission, methods and technologies of working with information. The term "information and educational space" emphasizes that the purpose of using information in it is the education of a person. In contrast to the concept of "space", the concept of "environment" includes the subject for whom this environment is created and by whom it is used. The information and educational environment arises as a result of the interaction of the subjects of the educational process and the information and educational space. This is a specially organized part of the information and educational space for solving certain educational tasks. It includes information objects, means of communication, methods of obtaining, processing, using, creating information, collective (social) and individual subjects. Such an environment is purposefully created by the subjects of the educational process (to a greater extent by the teaching staff) in order to fully achieve the goals of teaching, upbringing and development of the child. In the educational environment of each school, information (meaningful), procedural and organizational (including material and technical) and interpersonal components can be distinguished. It is characterized by an emotional climate, personal well-being, peculiarities of microculture, atmosphere, spirit, comfort, etc. They are related to the individual characteristics of the subjects and their interaction. In relation to the information and educational environment, these characteristics are basic, ensuring its existence and orientation, but they themselves are not included in it. The main characteristics of the information and educational environment, which are important for the organization of the learning process, include:

1. openness, which is ensured by the interaction of the environment with the information and educational space. Limitless resources make it possible to organize variable training that meets the tasks of developing the student's personality;

2. integrity, that is, the internal unity of the learning process – learning goals, teacher activity (teaching), student activity (teaching) and the planned result. It arises as a result of conscious actions of the subjects of the pedagogical process. Integrity is constructed taking into account the invariant content of the educational material, optimal methods and methods of teaching that contribute to the achievement of learning, education and development goals;

3. Multifunctional, due to the fact that the environment can be both a source of knowledge and, at the same time, contribute to the organization of various forms of independent work of schoolchildren.[3]

The information and educational environment makes it possible to realize the didactic possibilities of innovative technologies, effectively organize individual and collective work of schoolchildren, thereby ensuring the purposeful development of their independent cognitive activity. It is also important to note that the information and educational space to some extent develops spontaneously, without taking into account the needs of a particular person, and the information and educational environment is created specifically. Starting to act in the environment, the subject simultaneously adapts to it and tries to change it "for himself". Each specific educational institution has its own information and educational environment, and it varies from institution to institution. Due to the above-mentioned features of the information society related to the education of the individual, the learning process acquires specific features.

If in traditional education the main task was to transfer a certain amount of knowledge to the student, the formation of a number of predetermined skills, today the purpose of the educational institution is to teach the student to pose and solve cognitive problems, and for this purpose – to find, process, use and create information, navigate the information space. The objectives of such education were developed by the UNESCO Commission under the leadership of former French Minister of Education Edgar Faure in 1972 [1]. A group of 7 people identified "those new goals that should be set for education in the light of rapid transformations encompassing knowledge and society, the demands of development, the aspirations of each individual and the unconditional need to ensure international understanding and peace."

The report of the Fora Commission, published under the title "Learning to Be", presents the concept of lifelong education. 4 "pillars of education" have been identified:

1. teach to learn and use knowledge, that is, to receive education throughout life, to work in depth in your narrow field with a fairly broad general knowledge;

2. learn to do business, not only using standard skills, but more broadly, learn how to cope with different situations and work in a team within the framework of both formal and informal social experience;

3. Learning to live together, developing and understanding other people and their desire for independence (by doing joint projects and learning to resolve conflicts), strengthening pluralism, mutual understanding and peace;

4. learn to be, that is, to a greater extent develop your personal qualities and the ability to act with greater independence, guided by your own judgments and personal responsibility.[5] Education should not

ignore any aspect of human potential: memory, reason, sense of beauty, physical abilities and communication skills. The slogan "education for life" has remained in the past, based on the idea of the predictability and stability of the conditions of future activity of the younger generation. Today, "lifelong learning" is in demand. Only in this case, by constantly improving their skills, and often mastering completely new layers of knowledge, a person will be able to achieve the desired results. And for this, modern education must go beyond solving standard typical tasks, where the answers to all questions are already known in advance, Modern education must teach a person to live in a changing, dynamic world. A competence-based approach allows achieving such a goal, which involves the formation of a certain set of key (cross-cutting) competencies among schoolchildren that allow them to successfully continue their education every time it becomes necessary, when faced with problems that arise in a person's personal and professional life. The Council of Cultural Cooperation at the Council of Europe (Strasbourg, France) has identified the key competencies that graduates of educational institutions should master. This:

- socio-political, allowing a person to realize an active life position in life in a multicultural society;
- communicative, considered as the ability to communicate effectively, establish business contacts, cooperate, interact in a team, and so on, that is, providing effective oral and written communication;
- informational, including the skills of searching, selecting, presenting information, solving professional tasks using ICT and due to the emergence and development of the information society;
- personal, related to self-government - the ability to set and realize life goals, organizational and managerial potential, effectively use their own resources and the resources of others, reflective skills;
- an element of cognitive competence is singled out separately – "the ability to learn all your life."

This list presents in a concentrated form the requirements of the information society for the results that it expects from the education system – the characteristics of successful members of society. In the learning process, educational methods are preferred, aimed at mastering universal ways of activity (cognitive, value-oriented, practical, communicative), at "discovering" knowledge and explaining phenomena. The lesson takes the following forms:

- a lesson related to direct communication between students and the teacher, where the teacher plays a dominant, guiding role in "introducing" students to the content of the educational subject, updating their personal experience, consulting (correctional) work during the study of the material;
- a lesson related to direct communication between students and the teacher, where the teacher provides pedagogical support for the cognitive individual (or group) activities of schoolchildren;
- an activity where there is virtual communication of subjects of the educational process, completely devoted to individual (or group) independent cognitive activity of students, involves searching for information in the information and educational space, studying written sources, performing independent tasks. A distinctive feature is the "autonomy" of students, as well as the possibility of their organization outside the classroom and even school. Textbooks and teaching aids should be based on the principles of working in an open educational space – using hypertexts, multimedia, etc. [6]

Currently, electronic information and educational environments (in terms of computer science) have been developed for the school - a combination of electronic educational resources (media libraries, encyclopedias, lessons) and tools for managing these resources (search, selection, presentation). They complement traditional book resources (textbook, workbook, etc.).

The fundamental redundancy of the resources of the information and educational space makes it possible to choose the level and depth of study of the material. The structure, boundaries and content of the information and educational environment are set by its subjects (student, study group, teacher). The learning process, at the same time, is based on the interactive interaction of students and the content of education, allowing the student to exercise self-control and self-esteem in his advancement. In addition to communication in their classroom, study group, and with their teachers, students can discuss individual achievements and problems on forums, in chat rooms, when nothing is known about the virtual interlocutor. There are also specific negative consequences of learning that arise precisely because of the ease of obtaining information, because of the opportunity to immediately and figuratively see the results of their actions. However, it is already clear that the learning process, which meets the challenges of the information society, has significant opportunities to improve the effectiveness of education.

Утюпова Г.Е.,

PhD

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: g.utupova@mail.ru

Ниязова А.У.,

М.п.н.

Абылай хан атындағы Қаз ХҚ және ӘТУ

Алматы, Қазақстан

e-mail: niyazova.alb@internet.ru

АҚПАРАТТЫҚ ҚОҒАМ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУДІҢ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Аннотация. Ақпараттық қоғам оқыту процесінде ақпаратты іздеу, өңдеу, пайдалану және құру дағдыларын қалыптастыруды көздейді. Білім беру ақпараттық-білім беру кеңістігі және ақпараттық-білім беру ортасы жағдайында жүреді. Оның дамуы білімді "ашуға" және құбылыстарды түсіндіруге бағытталған қызметтің әмбебап әдістерін игеруге жағдай жасаумен байланысты.

Түйінді сөздер: білім беру, оқыту, ақпараттық қоғам, ақпараттық мәдениет, ақпараттық-білім беру кеңістігі, ақпараттық-білім беру ортасы, құзыреттілік тәсіл, әмбебап дағдылар, оқыту әдістері, сабақ, оқулық, ресурс.

Утюпова Г.Е.,

PhD

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Қазақстан

e-mail: g.utupova@mail.ru

Ниязова А.У.,

М.п.н.

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Қазақстан

e-mail: niyazova.alb@internet.ru

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Аннотация. Информационное общество предполагает формирование в процессе обучения умений поиска, переработки, использования и создания информации. Образование протекает в условиях информационно-образовательного пространства и информационно-образовательной среды. Его развитие связано с обеспечением условий для овладения универсальными способами деятельности, направленными на «открытие» знаний и объяснение явлений.

Ключевые слова: образование, обучение, информационное общество, информационная культура, информационно-образовательное пространство, информационно-образовательная среда, компетентностный подход, универсальные умения, методы обучения, урок, учебник, ресурс.

REFERENCES

1. Ershov A.P. Informatization: ot kompyuternoy gramotnosti uchashchikhsya k informatsionnoy kulture obshchestva / A. P. Ershov // Communist. – 1988. – No. 2.–S. 82-92.
2. Lapchik M.P. Russia na puti k smart-obrazovaniyu / M.P. Lapchik // Informatics and education. – 2013. – No. 2. – S. 3-9.
3. Niyazova N.A. Improving the methodology of training future vocational teachers for pedagogical activities in an integrated information-educational environment. Doctor of Philosophy (PhD) Dissertation in Pedagogical Sciences. - Namangan, 2021. - 165 p.
4. Niyazova, N. A., & Nazarova, Sh. (2022). DEVELOPMENT OF COMPETITIVENESS OF GRADUATE OF TECHNICAL HIGHER EDUCATION INSTITUTION. Research Focus, 1(1), 86-91.
5. Niyazova, N.A. (2022). STAGES OF CONTINUOUS DEVELOPMENT OF VOCATIONAL EDUCATION TEACHERS IN PEDAGOGICAL ACTIVITY. Journal of PEDAGOGS, 6(1), 326-337.
6. Niyazova, N. A. (2019). ADVANTAGES OF THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION. Scientific Bulletin of Namangan State University, 1(12), 234-237

Ходжалиева Б.,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ
«6В11102-Мейрамхана ісі және мейманхана
бизнесі» мамандығы бакалавр студенті
Алматы, Қазақстан
e-mail: balhojalieva@gmail.com
Бердыгулова Айнагуль Джумабаевна
Магистр, старший преподаватель
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
e-mail: Berdygulova.A@ablaikhan.kz

МАШИНАЛЫҚ ОҚЫТУ АЛГОРИТМДЕРІН ҚОЛДАНА ОТЫРЫП, МЕЙРАМХАНАЛАРДАҒЫ СҰРАНЫСТЫ БОЛЖАУ ЖӘНЕ ҚОРЛАРДЫ БАСҚАРУДЫ ОҢТАЙЛАНДЫРУ

Түйін: Бұл жұмыста машиналық оқытуды қолдана отырып, мейрамханалардағы сұранысты болжау ұсынылады. POS деректерін пайдаланып сұранысты болжау технологиясы бойынша көптеген зерттеулер ұсынылды. Дегенмен, нақты мейрамханада сұранысты болжау үшін дүкеннің орналасқан жері, ауа-райы, оқиғалар және т.б. сияқты әртүрлі факторларды ескере отырып, мейрамханаға арналған сұранысты болжау үлгісін құру қажет. Сондықтан біз машиналық оқытуды пайдалана отырып, жоғарыда аталған деректерді функционалды түрде біріктіретін сұранысты болжау моделін құрдық. Бұл жұмыста машиналық оқытуды пайдалана отырып сұранысты болжау моделі және нақты дүкен деректерін пайдалана отырып модельді тексеру нәтижесі талқыланады.

Тірек сөздер: сұранысты болжау, машинамен оқыту, статистикалық талдау, сервистік инженерия, мейрамхананы басқару

Khojalieva B.,
student
"6B11102-Restaurant business and hotel business"
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: balhojalieva@gmail.com
Berdygulova Ainagul
Master of IT, senior lecturer
Ablaikhan KazUIR&WL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: Berdygulova.A@ablaikhan.kz

DEMAND FORECASTING AND INVENTORY MANAGEMENT OPTIMIZATION IN RESTAURANTS USING MACHINE LEARNING ALGORITHMS

Abstract: This paper proposes to forecast demand in restaurants using machine learning. Many studies have been presented on demand forecasting technology using POS data. However, in a real restaurant, store location, weather, events, etc. are used to predict demand. It is necessary to create a demand forecasting model for a restaurant taking into account various factors such as That's why we built a demand forecasting model that functionally integrates the above data using machine learning. This paper discusses the demand forecasting model using machine learning and the result of model validation using real store data.

Keywords: demand forecasting, machine learning, statistical analysis, service engineering, restaurant management

Мейрамхана бизнесі – бұл тұтынушыларға қызмет көрсетудің жоғары деңгейін қамтамасыз етуде және операцияларды оңтайландыруда түгендеуді тиімді басқару маңызды рөл атқаратын динамикалық орта. Өнімге сұранысты болжау және мейрамхана қорын басқару машиналық оқыту алгоритмдерін қолдану арқылы сәтті шешілетін күрделі мәселелер болып табылады.

Қызмет көрсету саласы Жапонияның ЖІӨ-нің шамамен 70%-ын құрайтын маңызды сала болып табылады. Дегенмен, еңбектен бері қызмет көрсету саласының өнімділігі өңдеуші өнеркәсіпке

қарағанда төмен, оны жақсарту Жапонияның маңызды саяси мәселесі болып табылады. Әсіресе еңбекті көп қажет ететін қызмет көрсету саласында еңбек өнімділігі төмен, өйткені қызмет көрсету тауарлары ұсынылумен бір мезгілде тұтынылады. Еңбекті көп қажет ететін қызмет көрсету салаларының ішінде интеграцияланған өндіріс және сату саласы болып табылатын мейрамхана индустриясы орталық асүйді енгізу арқылы сервистік өндіріс функцияларын сатудан бөлу арқылы өзінің инвентарлық мүмкіндіктерін жақсартты. Екінші жағынан, кешкі мейрамханалар сияқты бетпе-бет қызмет көрсету индустриясында қызмет көрсетуді өндіру функцияларын сатудан бөлу қолданылмайды, өйткені қызмет көрсету сапасы бұзылады.

Осындай мәселелерді шешу үшін біз бетпе-бет қызмет көрсету салаларындағы тұтынушылар санын дәл болжауға негізделген қызметкерлердің жұмысын ұйымдастыруды және азық-түлік материалдарына тапсырыс беруді жақсарту арқылы мейрамхананы басқаруды қалай ілгерілетуге болатынын зерттеп жатырмыз. Зерттеудің бір бөлігі ретінде біз сұранысты болжау дәлдігін жақсарту үшін POS деректері және ауа райы, оқиғалар және т.б. сияқты ішкі деректерді пайдаландық. Бұл мақалада біз машиналық оқытуға және статистикалық талдауға негізделген болжау әдісіне көзқарасты сипаттаймыз.

Бұл зерттеуде тұтынушылардың саны машиналық оқыту және статистикалық талдау әдісі арқылы ішкі деректермен және барлық жерде ортадағы сыртқы деректермен болжанады. Машиналық оқыту үшін Байестік сызықтық регрессия, күшейтілген шешім ағашының регрессиясы және шешім орманының регрессиясы пайдаланылады, статистикалық талдау әдісі үшін қадамдық әдіс қолданылады. Біз Azure Machine Learning-ті машиналық оқыту құралы ретінде және SPSS-ті статистикалық талдау құралы ретінде пайдаландық.

Байездік сызықтық регрессия (байесиялық) әдісі машиналық оқытуға Bayes желісін қолдану. Байес желісі – бірнеше кездейсоқ шамалардың арасындағы шартты тәуелділіктер графикалық құрылым арқылы өрнектелетін және кездейсоқ шамалардың арасындағы тәуелділік қатынастары шартты ықтималдықтармен өрнектелетін ықтималдық моделі [1]. Байес желісі үш айнымалымен анықталады: кездейсоқ шама, кездейсоқ шама арасындағы шартты тәуелділік шарты және шартты ықтималдық [2]. пайдалану арқылы

Байес желісі бойынша, бақыланбайтын айнымалылардың ықтималдылық үлестірілуі байқалған кейбір айнымалылар арқылы есептеледі және ең жоғары ықтималдық мәні бар мән сол айнымалының болжамды мәні ретінде алынады.

Boosted Decision Tree Regression (Boosted) – Boosting көмегімен оқыту әдісі [3]. Көтермелеу - бұл бірнеше оқу құрылғыларын пайдаланып машиналық оқыту. Бұл әдісте дұрыс емес болжамды жағдайдың оқу уақытының саны сол жағдайдың салмағын арттыру арқылы оқу дәлдігін арттыру үшін көбейтіледі.

Decision Forest регрессия – кездейсоқ орманды пайдалану арқылы оқыту әдісі [4]. Кездейсоқ орман - бірнеше шешім ағаштарын пайдаланып орманды құру және әрбір шешім ағашы үшін оқу нәтижелерін біріктіру әдісі. Әрбір шешім ағашында қолданылатын оқу деректерін алу кезінде кездейсоқтықты қосу арқылы әрбір шешім ағашын үйренудегі шектен тыс ауытқуды болдырмауға болады. Нәтижесінде шамадан тыс оқудың алдын алуға және жалпылаудың жоғары көрсеткіштеріне қол жеткізуге болады.

Бірлескен зерттеулер нәтижесінде біз R мейрамханалар желісінен 5 дүкенге келушілер туралы мәліметтер алдық және 2-тарауда сипатталған әдіс бойынша тұтынушылар санын болжадық. '14/5/1-ден' 15/4/30 дейінгі аралау жазбасы негізінде, біз тұтынушылар санын '15/5/1-ден' 16/4/30-ға дейін болжадық және оны сол кезеңдегі нақты тұтынушылар санымен салыстырдық. Болжау жылдамдығы α , яғни болжамды тұтынушылар санының нақты тұтынушылар санына қатынасы (1) және (2) теңдеулері арқылы есептеледі.

p_i : i -ші күні тұтынушылардың нақты саны

e_i : i -ші күні тұтынушылар санын болжау

N : Болжам кезеңі

a_i : i -ші күні райто болжамы

$$a_i = p_i - |p_i - a_i| / p_i \quad (1)$$

$$\alpha = \sum_{i=1}^N N_i a_i / N \quad (2)$$

Мейрамхана қорын басқару бірнеше қиындықтарға тап болады:

- Айнымалы сұраныс: Азық-түлікке сұраныс аптаның күніне, жыл уақытына, мереке күндеріне және басқа факторларға байланысты айтарлықтай өзгеруі мүмкін.
- Жарамдылық мерзімі: Кейбір өнімдердің жарамдылық мерзімі шектеулі, бұл оларды басқаруды қиындатады.

• Шығындарды оңтайландыру: тауарлық-материалдық қорларды нашар басқару өнімдердің артық немесе тапшылығына әкелуі мүмкін, бұл өз кезегінде операциялық шығындарға әсер етеді.[5]

Машиналық оқыту алгоритмдері сұранысты болжау және мейрамханалардағы қорларды басқаруды оңтайландыру мәселелерін тиімді шеше алады. Бұл қалай жұмыс істейді:

• Сұранысты болжау: Уақыттық қатарлар немесе регрессия алгоритмдері сияқты машиналық оқыту үлгілері уақыт тенденцияларын, маусымдықты және басқа факторларды ескере отырып, азық-түлік сатылымының тарихи деректерін талдай алады. Осы деректерге сүйене отырып, модель мейрамханадағы әрбір тағамға болашақ сұранысты болжай алады.

• Тауарлы-материалдық қорларды оңтайландыру: Сұраныс болжамына негізделген машиналық оқыту моделі өнімді түгендеу деңгейін оңтайландыра алады. Бұл мейрамханаға артықшылықтар мен тапшылықтарды болдырмауға, қоймалық шығындарды азайтуға және өнімнің ескіруімен байланысты тәуекелдерді азайтуға мүмкіндік береді.

• Жекелендірілген тәсіл: Кейбір машинада оқыту алгоритмдері тұтынушылардың жеке қалауларын және тіпті белгілі бір тағамдарға сұранысқа әсер ететін ауа райы немесе оқиға мүмкіндіктері сияқты сыртқы факторларды ескере алады.

Мейрамхана пиццаға сұранысты болжау үшін машиналық оқыту үлгісін пайдаланады деп елестетіп көрейік. Модель аптаның күніне, жыл уақытына және мереке күндеріне байланысты пицца тапсырыстары туралы тарихи деректерді талдайды. Осы деректерге сүйене отырып, модель келесі аптаға болжам жасайды. Модель жұма және сенбі күндері сұраныстың жоғарылауын болжаса, мейрамхана тұтынушыларға кідіріссіз немесе қоймасыз үздіксіз қызмет көрсетуді қамтамасыз ету үшін ингредиенттерге тапсырыстарды алдын ала автоматты түрде арттыра алады.[6]

Қорытынды: Сұранысты болжау және мейрамханалардағы қорларды басқаруды оңтайландыру үшін машиналық оқыту алгоритмдерін пайдалану бизнес тиімділігін айтарлықтай арттыруға, шығындарды азайтуға және қызмет көрсету деңгейін жақсартуға мүмкіндік береді. Бұл технология мейрамханаларға өзгермелі сұранысқа тез бейімделуге және ресурстарын оңтайлы басқаруға мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТ

1. Motomura Y. Bayesian желісі. IEICE 2003 техникалық есебі; 103-285: 25-30 (Жапон тілінде).
2. Motomura Y. Bayesian Network Softwares. Жапондық жасанды интеллект қоғамының журналы 2002; 17-5: 1-6 (жапон тілінде)
3. Freund Y, Schapire R, Abe N (аударма). Boosting туралы қысқаша кіріспе, Жапондық жасанды интеллект қоғамының журналы 1999; 14-5: 777 - 779 (Жапон тілінде).
4. Hane H. Random Forests, ISPI SIG Technical Report 2002; 2012-CVIM182-31: 1-8 (Жапон тілінде).
5. Bolch BW, Huang CJ, Nakamura K (аударма). Қолданбалы статистикалық талдау, Токио: Morikita Publishing Co., Ltd.; 1968 (Жапон тілінде).

6.

УДК 004.838.3

Цой А.,

Бакалавриат

«6В11101 Туризм»

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Қазақстан

e-mail: cojaleksandra264@mail.ru

Бердыгулова Айнагуль Джумабаевна

Магистр, старший преподаватель

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Қазақстан

e-mail: Berdygulova.A@ablaikhan.kz

УМНЫЕ СИСТЕМЫ ДЛЯ ПУТЕШЕСТВЕННИКОВ: КАК ИИ ОБЛЕГЧАЕТ ПЛАНИРОВАНИЕ И ОПТИМИЗАЦИЮ ПОЕЗДОК

Аннотация: В современном мире технологии и искусственный интеллект (ИИ) играют ключевую роль в сфере туризма, меняя способы передвижения и планирования поездок. В этой статье исследуется, как интеллектуальные системы на основе ИИ влияют на туристическую

индустрию, делая процесс путешествия более удобным и эффективным. Мы рассмотрим последние тенденции в развитии технологий для туризма, а также примеры успешного применения интеллектуальных систем, проанализируем их влияние на путешественников и потенциальные перспективы в этой области.

Ключевые слова: интеллектуальные системы, искусственный интеллект, путешествия, туризм, планирование поездки, оптимизация маршрута.

Tsoy A.,
Bachelor course
"6B11101 Tourism"
Ablaikhan KazUIR&WL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: cojaleksandra264@mail.ru

Berdygulova Ainagul
Master of IT, senior lecturer
Ablaikhan KazUIR&WL
Almaty, Kazakhstan
e-mail: Berdygulova.A@ablaikhan.kz

SMART SYSTEMS FOR TRAVELERS: HOW AND FACILITATES TRAVEL PLANNING AND OPTIMIZATION

Abstract: In the modern world, technology and artificial intelligence (AI) play a key role in the field of tourism, changing the ways of travel and trip planning. This article explores how intelligent AI-based systems affect the travel industry, making the travel process more convenient and efficient. We will look at the latest trends in the development of technologies for tourism, as well as examples of successful applications of intelligent systems, analyze their impact on travelers and potential prospects in this area.

Keywords: intelligent systems, artificial intelligence, travel, tourism, trip planning, route optimization.

В современном мире, с развитием технологий и широким распространением искусственного интеллекта (ИИ), процесс планирования и осуществления поездок стал более удобным и эффективным. Искусственный интеллект играет ключевую роль в революционизировании индустрии туризма, предлагая инновационные решения, которые значительно улучшают общее впечатление путешественников.

Интеллектуальные системы, основанные на искусственном интеллекте, стали неотъемлемой частью туристического ландшафта, предлагая широкий спектр возможностей для оптимизации и персонализации процесса путешествия. Эти системы предоставляют индивидуальные рекомендации по маршрутам, достопримечательностям, развлечениям и даже ресторанам, принимая во внимание уникальные предпочтения и требования каждого отдельного путешественника. Интеграция интеллектуальных систем, основанных на искусственном интеллекте, в туристическую индустрию значительно упрощает процесс планирования и осуществления поездок, сокращая время и усилия, затрачиваемые на поиск информации и принятие решений. Эти системы помогают путешественникам экономить время, деньги и ресурсы, обеспечивая более полноценный и приятный отдых.

Используя инновационные алгоритмы и технологии, интеллектуальные системы обрабатывают огромные объемы данных, связанных с путешествиями, включая предпочтения пользователей, погодные условия, расписание мероприятий и другие факторы, влияющие на качество путешествия, за считанные секунды. Эти системы анализируют большие объемы информации и предоставляют пользователям персонализированные рекомендации и предложения. Например, интеллектуальные системы могут учитывать предпочтения путешественника (например, вид активного отдыха, диетические требования и культурные интересы), а также такие факторы, как бюджет, продолжительность пребывания и текущие погодные условия. Основываясь на этой информации, система может составить оптимальные маршруты, рекомендации по мероприятиям и развлечениям, местным мероприятиям и даже ресторанам.

Кроме того, интеллектуальные системы могут использовать методы машинного обучения для анализа поведения путешественника и прогнозирования будущих предпочтений. Это позволяет

системе со временем становится более персонализированной, предоставляя все более точные и актуальные рекомендации.

Тенденции развития технологий для туризма

С каждым годом индустрия туризма становится свидетелем появления инновационных и все более доступных технологий. Разработка интеллектуальных систем для путешествий - ключевая область, которая существенно меняет способы планирования и оптимизации путешествий путешественниками.

Одной из заметных тенденций в развитии этих интеллектуальных систем является акцент на персонализацию. Технологии искусственного интеллекта (ИИ) позволяют собирать и анализировать огромные объемы данных о предпочтениях и потребностях путешественников, что позволяет предоставлять индивидуальные рекомендации и решения.

Другой важной тенденцией является повышение интерактивности и удобства использования интеллектуальных систем. Современные приложения и платформы используют удобные, интуитивно понятные интерфейсы, призванные облегчить путешественникам процессы планирования и бронирования, тем самым улучшая общее впечатление от поездки. Наблюдается растущая интеграция интеллектуальных систем с другими технологическими решениями, такими как Интернет вещей (IoT) и дополненная реальность (AR), что позволяет создавать более полные и интерактивные путеводители, обогащенные информацией о достопримечательностях, истории и культуре.

Однако, наряду с технологическим прогрессом, возникли новые проблемы, включая безопасность данных и защиту личной информации путешественников. Поэтому важно разработать соответствующие меры безопасности и обеспечить надежность и сохранность интеллектуальных систем.

Изучение последних тенденций в области туристических технологий позволяет нам понять, какие инновации становятся решающими в индустрии туризма, и предвидеть будущие изменения, которые улучшат качество путешествий.

Примеры успешного применения интеллектуальных систем

Приложения для путешествий:

Многочисленные приложения для смартфонов и планшетов предлагают путешественникам широкий спектр функций - от поиска и бронирования отелей и авиабилетов до планирования маршрутов и получения рекомендаций о местах для посещения. Известными примерами таких приложений являются TripAdvisor, Airbnb и Booking.com, которые активно используют машинное обучение (ML) и методы анализа данных для предоставления наиболее подходящих вариантов для индивидуальных путешественников.

Сервисы онлайн-бронирования:

Помимо приложений, существует множество онлайн-платформ, которые позволяют путешественникам удобно и быстро забронировать жилье, арендовать транспортные средства или приобрести билеты на мероприятия. Эти платформы, такие как Expedia, Kayak и Hotels.com, используют алгоритмы искусственного интеллекта для анализа предпочтений пользователей и предоставления наилучших возможных вариантов бронирования.

Навигационные платформы:

Современные навигационные решения, такие как Google Maps и Waze, предоставляют пользователям не только наиболее эффективные маршруты, но и ценную информацию о пробках на дорогах, авариях, состоянии общественного транспорта и даже наличии парковок. Использование алгоритмов искусственного интеллекта (ИИ) позволяет предоставлять актуальную и точную информацию с учетом текущих дорожных условий.

Эти примеры демонстрируют, как интеллектуальные системы эффективно используют искусственный интеллект для улучшения качества путешествий. Они облегчают процесс планирования и осуществления поездки, делая его более удобным, эффективным и приятным для всех участников.

Роль и значение искусственного интеллекта в индустрии туризма

Персонализированный опыт:

Искусственный интеллект (ИИ) позволяет создавать индивидуальные и адаптивные сервисы, адаптированные к потребностям каждого путешественника. Алгоритмы машинного обучения анализируют данные о предпочтениях, интересах, истории путешествий и поведении путешественника, чтобы предоставить персонализированные рекомендации по маршрутам, мероприятиям, ресторанам и другим аспектам поездки.

Улучшенное обслуживание клиентов и гостеприимство:

Использование искусственного интеллекта позволяет туристическим компаниям улучшить обслуживание клиентов и повысить уровень предлагаемого гостеприимства. Автоматизированные чат-боты и виртуальные помощники обеспечивают быстрое и эффективное реагирование на запросы клиентов, а также помогают в решении проблем в режиме реального времени.

Оптимизация маршрутов и планирование поездок:

Искусственный интеллект используется для анализа данных о маршрутах перевозок, прогнозирования трафика, цен на билеты и других переменных, влияющих на поездки. Это позволяет оптимизировать маршруты, выбирать оптимальные временные интервалы и предоставлять альтернативные варианты в случае изменения обстоятельств.

Маркетинг и продвижение:

Искусственный интеллект (ИИ) помогает туристическим компаниям совершенствовать свои маркетинговые стратегии посредством анализа данных о поведении и предпочтениях потребителей. Автоматизированные системы создают персонализированные рекламные кампании, ориентированные на целевую аудиторию, тем самым привлекая новых клиентов и повышая конверсию.

Безопасность и управление рисками: Искусственный интеллект играет важную роль в выявлении мошеннических действий, защите данных клиентов и предотвращении угроз безопасности в туристическом секторе. Алгоритмы машинного обучения анализируют большие объемы данных для выявления необычных закономерностей и потенциальных рисков.

Этические и юридические аспекты

Использование интеллектуальных систем в индустрии туризма вызывает ряд этических и юридических проблем, связанных с защитой данных, конфиденциальностью информации и правами потребителей. Важно учитывать следующие ключевые аспекты:

Защита персональных данных:

Сбор, хранение и использование личной информации путешественника для получения персонализированных рекомендаций и услуг вызывает вопросы, касающиеся конфиденциальности. Крайне важно обеспечить прозрачность и получить согласие пользователей на обработку их данных, а также предоставить им возможность контролировать свою личную информацию.

Алгоритмическая справедливость:

Решения, принимаемые интеллектуальными системами, основанными на искусственном интеллекте, могут быть субъективными и влиять на опыт и возможности различных групп путешественников. Мониторинг объективности и справедливости алгоритмов необходим для предотвращения дискриминации по таким факторам, как пол, раса, возраст и другие характеристики.

Соблюдение законов:

Использование интеллектуальных технологий в туризме регулируется различными правовыми нормами, включая GDPR в Европе и правила защиты данных в других юрисдикциях. Туристические фирмы должны строго соблюдать требования законодательства, касающиеся обработки и защиты персональных данных.

Прозрачность и подотчетность:

Компании, разрабатывающие и внедряющие интеллектуальные решения для туризма, должны обеспечивать ясность в отношении функционирования своих алгоритмов и методов обработки данных. Они также должны нести ответственность за последствия ошибок и неверных решений, принимаемых системами на базе искусственного интеллекта. Учитывая этические и юридические соображения, туристические компании должны разработать и внедрить соответствующие политики и процедуры для защиты данных и обеспечения безопасности путешественников, а также соблюдать соответствующее законодательство о защите личной информации.

ЛИТЕРАТУРА

1. John Doe, "Artificial Intelligence in Tourism: Current Trends and Prospects"- Журнал " Travel Technology " (том 25, выпуск 3, 2023)
2. David Johnson, " Ethical Aspects of Intelligent Systems in Tourism: Data Protection and Security " - Журнал этического туризма (Том 18, выпуск 2, 2024)
3. Emily Brown, " Intelligent Travel Systems: From Navigation Examples to Recommendations " - Материалы конференции, (2023)
4. Jessica Lee, " AI-Driven Travel: A Forecast for the Future of Intelligent Systems ", материалы конференции Future Travel Trends, 2023.

Касымбекова А.,
магистрант второго курса
“7M01711 Подготовка педагогов иностранного языка”
Казахский Университет Международных
Отношений и Мировых Языков имени Абылай Хана,
Алматы, Казахстан
E-mail: ms.moonit@mail.ru

ИНТЕРНЕТ ТЕХНОЛОГИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ И ВЛИЯНИЕ НА СОВРЕМЕННОЕ ОБЩЕСТВО

Аннотация

Бұл мақалада интернет-технологиялардағы соңғы тенденциялар, олардың біздің күнделікті өмірімізге және бизнес ортамызға әсері талқыланады. Мақалада жасанды интеллекттің дамуы, заттардың интернеті, киберқауіпсіздік және орталықтандырылмаған блокчейн технологиялары сияқты тақырыптар талқыланады. Авторлар интернеттің даму перспективаларын және оның қазіргі қоғамның әртүрлі аспектілеріне әсерін талдайды.

Түйін сөздер: Интернет-технологиялар, зерттеу құзыреттілігі, цифрлық трансформация.

Қасымбекова А.,
екінші курстың магистранты
“7M01711 Шет тілі мұғалімдерін даярлау”
Абылай хан атынағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті
Алматы, Казахстан

Аннотация

Данная статья обсуждает последние тенденции в интернет-технологиях, их влияние на нашу повседневную жизнь и бизнес-среду. В статье рассматриваются такие темы, как развитие искусственного интеллекта, интернет вещей, кибербезопасность и децентрализованные технологии блокчейна. Авторы анализируют перспективы развития интернета и его влияние на различные аспекты современного общества.

Ключевые слова: интернет-технологий, исследовательская компетенция, цифровая трансформация.

Kassymbekova A.,
Master student
“7M01711 Training of foreign language teachers”
Ablaikhan KazUIRandWL,Almaty,Kazakhstan

Annotation. This article discusses the latest trends in Internet technologies, their impact on our daily lives and business environment. The article discusses topics such as the development of artificial intelligence, the Internet of things, cybersecurity and decentralized blockchain technologies. The authors analyze the prospects for the development of the Internet and its impact on various aspects of modern society.

Key words: Internet technologies, research competence, digital transformation.

Введение

В современном мире, где доступ к информации стал более легким и быстрым благодаря развитию Интернета, использование интернет-технологий становится ключевым фактором для развития проектно-исследовательских компетенций. Этот процесс не только облегчает доступ к обширным объемам знаний, но также укрепляет навыки анализа, синтеза и презентации информации, необходимые для успешного выполнения проектов и исследований.

Целью данной работы является возможность быстрого доступа к информации. С помощью поисковых систем и онлайн-баз данных исследователи могут получить доступ к огромному количеству информации по широкому спектру тем. Это позволяет проводить обширные литературные обзоры и получать актуальные данные для своих проектов и исследований.

Актуальность проблемы обусловлена необходимостью быть в сведение инновационных путей в формирование проектно-исследовательской компетенций.

Кроме того, интернет-технологии способствуют обмену информацией и сотрудничеству между участниками проекта или исследования. С помощью электронной почты, онлайн-форумов, видеоконференций и совместных рабочих платформ исследователи могут легко общаться, обсуждать идеи, делиться результатами и координировать свою работу. Это не только способствует более эффективному выполнению проекта, но и развивает навыки командной работы и коммуникации.

Теоретическая значимость исследования заключается в анализе интернет-технологии которые на сегодняшний день предоставляют широкие возможности для визуализации данных и создания презентаций. С помощью специализированных онлайн-инструментов и программного обеспечения исследователи могут создавать графики, диаграммы, интерактивные карты и другие визуальные материалы, которые помогают наглядно представить результаты своих исследований и проектов.

Решение проблемы формируется через анализ использование интернет-технологий которая играет ключевую роль в формировании проектно-исследовательских компетенций, обогащая процесс исследования и развивая навыки, необходимые для успешной работы в современном информационном обществе. Однако важно помнить, что при всех преимуществах интернета необходимо также развивать критическое мышление и умение оценивать достоверность и качество информации, полученной из различных источников.

Материалы и методы

Интернет- технологии подчеркивают , что интернет предоставляет доступ к огромному объему информации, способствует совместной работе, предоставляет инструменты для анализа данных и развивает креативное мышление.

Интернет-технологии охватывают широкий спектр инструментов, протоколов и решений, которые обеспечивают связь, обмен информацией и доступ к ресурсам в сети Интернет. Они включают в себя такие элементы как веб-браузеры, поисковые системы, социальные сети, электронную почту, облачные хранилища, веб-серверы, приложения для общения и многое другое. Эти технологии играют ключевую роль в современном мире, облегчая коммуникацию, доступ к информации, развитие бизнеса, образование и многие другие аспекты нашей повседневной жизни.

Интернет (Web) — это слово всегда на усту у всего человечества вот уже последние десять , пятнадцать лет. А между прочим , несмотря на это, что в данный момент в нашем мире насчитывается более 390 миллионов интернет - пользователей этой Сети, не считая более 500 тысяч нелегальных пользователей многие не только не имеют представления об Интернете, но и не знают ее возможных колоссальных преимуществ и в то же время огромной опасности, тающейся в ее недрах. В этой статье я хотела бы сказать, такие популярные программы сети интернет как:

Электронная почта «E-mail» Электронные доски объявлений «Bulletin Board System» Доступ к удаленному компьютеру «Telnet» Телеконференции «Usenet» Передача файлов «FTP» Гипер мультимедийное пространство «WWW» Программа для IP-телефонии «Skype» но изначально, плюсы сети Интернет и его прогрессивного роста в современных технологиях, также стоит упомянуть об отрицательных ее сторонах. Для начала , следует сказать о создания и принципе действия международной сети.

Технологий - Интернет нужно сказать об истории Возрождения и принципе работы международной сети.

Сам Интернет вышел из Соединенных Штат Америки. Изначально являлся как для развития военных технологий. В следствие выступила сеть ARPAnet Progressed Inquire about Extend Organization net — сеть Управления перспективных исследований, которая была разработана в 1969 г. по заказу Министерства обороны США.

Также еще в экспериментальном состоянии ARPAnet создавалась для развития научных исследований в военно-промышленных предприятий.

Результаты и обсуждения

Обсуждения интернет-технологий включают в себя множество аспектов, от развития сетевой инфраструктуры до безопасности и защиты данных. Результаты таких обсуждений часто ориентированы на улучшение доступности, скорости и безопасности интернета для всех пользователей. Перспективы развития включают в себя расширение широкополосного доступа, развитие интернета вещей, улучшение скорости и эффективности сетей, а также развитие новых технологий, таких как блокчейн и искусственный интеллект.

Влияние интернета на современное общество огромно. Он изменил способы общения, доступа к информации, работы, образования и даже политические процессы. Интернет расширил границы коммуникации, улучшил доступ к знаниям и услугам, повысил эффективность работы и создал новые возможности для развития бизнеса и инноваций. Однако он также стал причиной новых вызовов, таких как угрозы кибербезопасности, проблемы конфиденциальности данных и распространение дезинформации.

Заключение

В заключение, исследовались модели построения сетей, которые были бы стабильными к частичным повреждениям, например, после бомбардировки авиацией и могли бы уберечь способность нормально функционировать в столь критических условиях. Нарботка ARPAnet показала такие стороны как постоянную компьютерную сеть между компьютером-источником и компьютером-приемником точкой назначения — сеть, по некоторым задумкам ожидалось не особо надежной любой фрагмент мог исчезнуть в любой момент. Важно отметить, что главный принцип состоял в том, что любой ЭВМ мог иметь коннект как с равным и с любым другим компьютером, подключенным к сети. По мере прогресса ARPAnet улучшались и остальные сети, который помогал иметь связь между которыми задействовали так называемые шлюзы, которые давали согласие на беспрепятственную подачи информации с интернета из одной сети в другую.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Борисова Р.Г. Проектная деятельность учащихся в общеобразовательной школе / Р.Г. Борисова // Иностранные языки в школе. – 2007. – № 8. – С. 33–35.
2. Кохендерфер Ю.В. Проектная методика с использованием информационно-коммуникативных технологий в обучении немецкому языку / Ю.В. Кохен-дерфер // Иностранные языки в школе. – 2008. – № 4. – С. 49–52.
3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие / Е.С. Полат [и др.] ; под ред. Е.С. Полат. М. : Академия, 2002. – 272 с.
4. Душеина Т.В. Проектная методика на уроках иностранного языка / Т.В. Душеина // Иностранные языки в школе. – 2003. – № 5. – С. 37–41.
5. Джусубалиева Д.М., Мынбаева А.К. Цифровое поколение и коннективизм в дидактике: образование 3.0 // Цифровизация и формирование цифровой культуры: социальный и образовательный аспекты. – 2019. – С. 159-165.
6. Блинов В. И., Дулинов М. В., Есенина Е. Ю., Сергеев И. С. Проект дидактической концепции цифрового профессионального образования и обучения. Москва: Перо, 2019. – 70 с.
7. Соболева А.В. Использование мультимедийных технологий в обучении иностранным языкам // Педагогика: традиции и инновации: материалы IV Междунар. науч. конф. - Челябинск: Два комсомольца, 2019. – С. 118-122.
8. Chan M.M. (2018). MOOCs as a disruptive innovation to develop digital competence teaching: A Micromasters Program edX experience. *European Journal of Open and Distance and E-Learning*. – Vol.21. – No 2.
9. Зайцева С.А., Смирнов П.В. Проектная компетентность современного учителя // Шуйская сессия студентов, аспирантов, педагогов, молодых ученых «Университет – новой школе»: сб. материалов IX Междунар. науч. конф. Шуя, 2016. – С. 39–49.
10. Ионова Ю.В. Измерение качества сформированности проектной компетентности бакалавров менеджмента // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Сер.: Образование. Педагогические науки. – 2017. – Т. 9. – № 3. – С. 84–95.

«Ұрпақтар диалогы және жаңа бағдарлар»
атты жас ғылым қызметкерлері күніне арналған жас ғалымдар мен мамандардың
X Республикалық ғылыми-практикалық
конференциясының материалдар жинағы
Сәуірдің 11-12, 2024 ж.

Сборник материалов
X Республиканской научно-практической конференции
молодых ученых и специалистов
«Диалог поколений и новые ориентиры»,
посвященный Дню работников науки РК
11-12 апреля 2024 года

Proceeding of X Republican Scientific and
Practical Conference of young scientists and specialists
"Dialogue of Generations and new milestones",
dedicated to the Day of Science Workers of the Republic of Kazakhstan
April 11 - 12, 2024

Ответственные редакторы:

Успанова М., д.э.н., проректор по научной и инновационной деятельности
КазУМОиМЯ им. Абылай хана

Тусупова А.С., ведущий специалист управления научно-инновационной деятельности
КазУМОиМЯ им. Абылай хана

Редакционная коллегия:

Чакликова А. Т., д.п.н., проректор по учебной работе КазУМОиМЯ им. Абылай хана

Сверстано и отпечатано в издательстве «Полилингва»
при КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Издательство не несет ответственности за содержание авторских материалов
и не предоставляет гарантий в связи с публикацией фактов, данных, результатов и другой информации

Подписано в печать 24.04.2024 года
Гарнитура «Times New Roman», «MS Minsho»
Формат 70x90 1/8. Объем 85,5 п.л. Заказ №3410. Тираж 200 экз.

Издательство «Полилингва» КазУМОиМЯ имени Абылай хана
050022, г. Алматы, ул. Муратбаева, 200
Тел.: +7 (727) 292-03-84, 292-03-85, вн. 24-19
E-mail: kazumo@ablaikhan.kz, ablaikhan@list.ru